ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 1 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3001 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ...

Ցանկալի է եւ հայրենակիցներ քով քովի կուգան, իրենց ցաւն ու բարին պատմելու եւ քիչ մը թեթեւնալու համար:

Շարունակելով մեր խորհրդածութիւնները, կ՚ուզէինք այս անգամ խօսիլ Հայր. Միութեանց մասին, որոնց գործունէութիւնը [...] սերտ կապ ունի Երեւանի եւ Արտասահմանի յարաբերութեանց հետ: Ուրիշ խօսքով՝ ե՛ւ Հայրենիքի ե՛ւ գաղութներու բարիքին հետ:

Պանդխտութեան հետեւանք է այս երեւոյթն ալ,— Հայր. Միութիւն. Սկզբունքով՝ չարիք մը, որ կը մթագնէ բուն հայրենիքի եւ ազգի գաղափարը:

Տարակոյս չկայ որ, եթէ հրաշքով մը ամբողջանար մէկ Հայրենիքը եւ բոլոր ցիրուցան բազմութիւնները ամփոփուէին անոր հողերուն վրայ, ինքնին պիտի դադրէր այդ չարիքն ալ:

Բայց,— պանդուխտ ենք, տարագրուած՝ հազար ափերու վրայ, եւ ինքնապաշտպանութեան ամէնէն տարրական, նախնական պէտքն ալ իր արժէքն ունի:

Այսպէս նաեւ Հայր. Միութիւնը: «Չարիքին բարիքը»:

Արդարեւ, Հայր. Միութիւնն է որ կը լեցնէ պակասը, ուժերը հաւաքելու եւ հանրային պարտականութիւններ ստանձնելու համար, եթէ վրիպին ուրիշ ազդակներ,— քաղաքական կուսակցութիւն, մշակոյթ եւն.:

Եւ արդէն ունինք առնուազն քառասուն տարուան պատմութիւն, ի նպաստ Հայր. Միութեանց արդիւնաւոր գործունէութեան, սկսելով Ամերիկայէն:

Անոնք եղան բարոյական աջակցութեան եւ նիւթական օժանդակութեան աղբիւրներ ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ եւ Կովկասի մէջ: Ոչ միայն հին օրերուն, այլ եւ համիտեան եւ ցարական շրջաններուն:

Տարուէ տարի արմատանալով եւ տարածուելով, անոնք արդէն դարձած են հաստատուն օրկաններ՝ մանաւանդ Մ. Նահանգներուն մէջ:

Մեծ թէ փոքր, անոնք աչքի կը զարնեն իրենց գործօն մասնակցութեամբ, ընդհանրապէս բոլոր ճակատներուն վրայ:

Դժուար է երեւակայել թէ ինչ պիտի ըլլար պատկերը հայրենիքի վերաշինութեան եւ գաղութներու բազմաթիւ հաստատութեանց, եթէ չունենայինք Հայր. Միութիւններ: Յիշեցէք միայն շինուած կամ ծրագրուած աւանները, կամ ուրիշ հանրօգուտ ձեռնարկներ,— Նոր Արաբկիր, Նոր Եւդոկիա, Նոր Խարբերդ, Նոր Մալաթիա, Սեբաստիա, Ուզունիա, Տիգրանակերտ, Քղի, Բալու, Կիւրին եւն.: Մէկ խօսքով վերաշինութիւն՝ հայրենակցական գծով:

Նոյն պատկերը նաեւ Արտասահմանի եւ մանաւանդ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ, աւելի համեստ ծրագիրներով:

×

Հարց է այժմ,— այս դրական գործունէութիւնը շատ աւելի փայլուն չ՚պիտի՞ ըլլար, եթէ Հայր. Միութիւնները ամփոփուէին, համախմբուէին եւ գաւառային կեդրոնացեալ, համապարփակ օրկաններ:

Այսպէս, ինչո՞ւ եղած – չեղած Միութիւնները չմիաւորուէին շրջանային կազմակերպութեանց, ութ – տասը կեդրոնական գլուխներու տակ,— Վեց Նահանգներ, Սեւ Ծով, Կիլիկիա:

Առաջին անգամ չէ որ կ՚արծարծենք այս հարցը: Անհամար նիւթեր եւ թելադրութիւններ հրատարակուած են այս ուղղութեամբ, «Յառաջ»ի տասնամեակի ընթացքին:

Ի՞նչ կը տեսնենք, տարէ տարի վերջը,— բազմաթիւ Հայր. Միութիւններ ոչ միայն խուսափելով կը խուսափին որ եւ է կեդրոնացումէ, այլ եւ կտորտուելով, ճեղքուելով, մանրուելով, արդէն վերածուեր են ծաղրանկարներու: Նոր ազգանշան մը, «Վերաշինաց», կը լրացնէ պակասը:

Քանի մը տարի առաջ, միայն Մարսէյլի մէջ կը հաշուէին 65 Հայր. Միութիւններ: Թերեւս աւելի կէսին չափ ալ՝ Լիոնի մէջ:

Անշուշտ երկուքն ալ կրկնապատկուած են այժմ, իբրեւ հետեւանք ներքին պառակտումներու կամ «վերաշինական» յաւակնութեանց:

Նոյն իսկ Մ. Նահանգներու ամէնէն ամուր եւ առողջ համարուած Հայրենակցականները ճակատներու բաժնուեցան վերջին երկու տարիներու ընթացքին, եւ այսօր ունինք զոյգ – զոյգ Միութիւններ միեւնոյն նահանգին անունով, մէկը հայրենասիրական կամ հարազատ, միւսը՝ վերաշինական...

Միւս կողմէ կը շարունակուի վաղեմի աւանդութիւն մը,— Հայր. Միութիւն կազմել յատուկ գիւղին կամ աւանին անունով, վերի կամ վարի թաղի համար:

Չենք ժխտեր, երբեմն համեստ Միութիւններ կան, որոնք իրենց համերաշխութեամբ եւ գործունէութեամբ շատ աւելի կ՚արժեն, քան մեծերը: Եւ կան շրջաններ, որոնց մնացորդները խոր քուն կը քաշեն: Տրապիզոնը գոյութենէ դադրած է, Բարձր Հայքը եւ Վասպուրականը նոր վերակազմուեցան Փարիզի մէջ, ինչ անդին Աթանօզն ու Աճօլէզը, կամ Թօզասի Եարթմըշ եւ Վերատիոյ Դաւրա գիւղերը կայծեր կ՚արձակեն ...

Այս առթիւ բառ մը կուգայ մեր գրչին տակ,— քաոս: Ամէն պարագայի մէջ անկերպարան եւ ջլատիչ կացութիւն մը, լի բազմազան չարիքներով:

Անտանելիները կ՚երեւան արդէն: Թունաւոր մթնոլորտ մը խարակած է Հայր. Միութիւնները, բացի աննշան բացառութիւններէ: Ժողով ժողովի դէմ, թուղթիկ թուղթիկի դէմ, հակառակութիւն, գրգռիչ բանավէճ, եւ դանակ ... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՆԲԱՒԱԿԱՆ ԿԸ ԳՏՆԷ ՓԱՐԻԶԻ «ՎԱՂԱՄԵՐՈՒԿ» ԾՐԱԳԻՐԸ

Եւ սակայն տրամադիր կ՚երեւայ բանակցելու

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ դեկտ. 30ին, նախագահութեամբ Մուսոլինիի, որ մանրամասնօրէն պարզեց քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական կացութիւնը, յայտնապէս ձգտելով հանդարտեցնել հանրային կարծիքը: Բացատրեց թէ զինուորական գործողութեանց թուլութիւնը սկարութեան հետեւանք չէ: Սորվուած են մեծ պատրաստութիւններ տեւական յառաջխաղացութեան համար: Այսպէս, Էրիթրէի ճակատին վրայ, իտալական զինուորները կը համախմբուին եւ կ՚ամրանան այնպիսի դիրքերու մէջ որոնք տեղ - տեղ 170 քիլոմեթր հեռու են սահմանագիծէն, շնորհիւ յառաջխաղացութեան առաջին 30 օրերու ընթացքին կատարուած ստուգումներու: «Այժմ անհրաժեշտ է կազմակերպական բարդ եւ պատկառելի աշխատանք մը կատարել, պարենաւորումը ապահովելու եւ նոր յառաջխաղացութիւնը դիւրացնելու համար: Ամէն գաղթային պատերազմի մէջ բացարձակապէս անհրաժեշտ են այսպիսի դադարներ, մանաւանդ երբ առնչուած ենք պարենաւորում կազմակերպել Եթիոպիոյ պէս տափաստանի եւ լեռնային շրջանի մէջ, որուն տարածութիւնը Իտալիոյ մէկ եռապատիկն է ու որ 400 քիլոմեթր հեռու է Մասուայի նաւահանգիստէն:

Խօսելով Փարիզի հաշտութեան ծրագրի մասին, Մուսոլինի չեշտեց թէ եղած առաջարկները բաւականաչափ չեն գոհացնելու Իտալիոյ նուազագոյն պահանջները, մանաւանդ սահմաններու ապահովութեան տեսակէտով. «Առաջարկներ որոնք ջուրը ձգուեցան հրապարակութենէն անմիջապէս վերջը, երբ դեռ Ֆաշական մեծ խորհուրդը ժամանակ չէր ունեցած զանոնք քննութեան ենթարկելու: Այս փորձին ձախողման պատճառները պէտք է փնտռել Իտալիոյ սահմաններէն դուրս, ինչպէս սկսած են խոստովանիլ բոլոր բարեմիտ մարդիկ, ամէն երկրի մէջ»:

«Առաջնորդը խօսեցաւ նաեւ տնտեսական պաշարման մասին: Այս առթիւ յիշեց թէ 94 նահանգներէ հասած տեղեկագիրներ պերճախօս թուանշաններ եւ յուզիչ դրուագներ կը ներկայացնեն ոսկիի հաւաքման մասին եւ ջերմապէս գնահատեց Իտալիոյ կիներուն հայրենասիրական եռանդը: Իր եզրակացութիւնն այն էր թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, երկրին պէտքերը գոհացնելու համար:

** Գ. էջին մէջ պիտի կարդաք իտալական թերթի մը տեսութիւնները՝ գաղթավայր շահելու մեթոդներու մասին: Ուրիշ թերթ մը, «Ացիոնէ Գոլոնիալէ», որ ընդհանրապէս գաղթային նախարարութեան օրկանը կը համարուի, անհրաժեշտ կը գտնէ Իտալիոյ կցել Եթովպիոյ նահանգներէն առնուազն ութը,— Տանաքիլ, Կալլա, Աուսա, Հարրար, Ձէբէէր եւ Արուսի եւն.: Ինչ կը վերաբերի Օկատէնի, թերթը գիտել կուտայ թէ անոր բնակիչները արդէն ընտրած են իրենց ճամբան, զէնք բարձրացնելով Եթովպիոյ դէմ:

Հաբէշները կը պաշարեն Մաքալէն

Հաբէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Մաքալէի պաշարումը կը տեւէ քանի օրէ ի վեր: Պատերազմական նախարար Մուլուկէթայի բանակը դէպի Մաքալէ կը յառաջանայ հարաւային - արեւմուտքէն, իսկ ռաս Սէյումի եւ ռաս Գասսայի բանակները կողէն կը զարնեն իտալական բանակը, 100 քիլոմեթր տարածութեան վրայ: Հաբէշները գրաւած ըլլալով Ապպի Ատտին, կը սպառնան իտալական բանակին հաղորդակցութեանց:

Օկատէնի ճակատին վրայ, իտալական չորս օդանաւեր անխնայ ռմբակոծեցին Տակապուր քաղաքը:

Երկրաշարժ Ֆրանսայէն մինչեւ .. Իզմիր

Երկրաշարժի բուռն ցնցումներ զգացուեցան Իզմիրի մէջ, դեկտ. 30ին: Ժողովուրդը խուճապի մատնուելով դաշտերը փախաւ: Մանրամասնութիւնները կը պակսին:

Միեւնոյն օրը ցնցումներ պատահեցան նաեւ Ֆրանսայի (Ալզաս - Լօռէն), Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ: Ալզասի մէջ առաջին ցնցումը տեղի ունեցաւ ժամը 3ին, կէս ժամ վերջը երկրորդ շարժ մը եւս պատահեցաւ, շատ աւելի ուժեղ: Մանաւանդ զգացուեցաւ Սթրազպուրկ քաղաքը: Վնասները կարեւոր չեն: Ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Քոլմարի, Պէլֆօրի, Նանսիի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ (արեւելեան Ֆրանսա): Բոլոր տեղերուն մէջ ալ երկրորդ շարժին ատեն կը լսուէին ստորերկրեայ որոտումներ: Գերմանիոյ մէջ եւս ցնցումներ զգացուեցան Շթութկարտ, Պատէն - Պատէն եւ Հայտէլպէրկ, ուր բնակիչները ընդոստ արթնցան եւ բազմաթիւ տուներու կարասիները տեղէն անդին նետուեցան: Նոյն տեսարանը՝ Պէռնի մէջ (Զուիցերիա):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին մանաւանդ հարաւային - արեւմտեան Ֆրանսայի մէջ: Թոնի յորդումը ամէնէն վտանգաւոր կէտին հասաւ երկուշաբթի օր: [...] ափերուն վրայ, Մանթոնի մօտ 30 տուներ պարպուեցան, որովհետեւ տեղատարափ անձրեւները խախտած էին հողը: Շէնք մը փլաւ: Ամբողջ Թօնի հովիտին բնակչութիւնը խոր մտահոգութեան մատնուած է: Պըրնոյլի մօտ, իտալական աւան մը՝ Կափի բնակիչները խուճապի մատնուեցան հեղեղներէն: Պօռտոյի շրջանին այգեստանները ջուրերու մէջ կը լողան:

ՏԷՍԻՆԻ մեր թղթակիցը կը գրէ թէ կիրակի ժամը 10.30ին եղբայրասպան կռիւ մը տեղի ունեցած է Թոգաթի շրջանի Գոլիս գիւղացիներու միջեւ, եւ Սեդրակ Փէհլիվանեան դանակով ծանր վիրաւորուած է Ռուբէն Գալուստեան, 33 տարեկան, որ փորձած էր պաշտպանել եղբայրը: Ոճրագործը ձերբակալուած է, իսկ վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրուած: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

20.000 ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՆԵՐ թափօր մը պիտի կազմեն այսօր, 1 յունուար, Մոսկուայի մէջ: Մասնակցողներուն մէջ կը գտնուին 300 ստախանովեաններ եւ 300 մանուկներ: Միեւնոյն առթիւ փորձեր պիտի կատարուին օդանաւային յարձակման դէմ պաշտպանուելու համար: Կազմակերպիչն է օդանաւային եւ քիմիական պաշտպանութեան ընկերութիւնը (Օսավիախիմ) որ ունի 13 միլիոն անդամ:

ԹՈՒՐՔԻԱ մեծապէս կ՚օգտուի Իտալիոյ դէմ սարքուած պատժական

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԻՂՁԵՐԸ ԲՈԼՈՐԻՆ, ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԱՒՕՏ

Վստահ եմ որ շատեր, առանց որ Արեւելցի են ու Հայ, կ՚երեւակայեն թէ Կաղանդը Փարիզի մէջ կը տօնուի հէքիաթային շքեղութեամբ:

Կաղանդի բանաստեղծական գլխաւոր զարդն է ձիւնը: Ու ձիւնը ի՛նչ հրաշալի խաղեր չըներ կ՚ըլլայ Փարիզի վրայ: Էյֆէլի աշտարակը, հսկայ ձիւնմարդիկ մը դարձած, կարծես կը չմշկէ Սէնի սառած պաստառին վրայ, ելեկտրական կարմիր աստղեր նետելով Փարիզի երկինքին մէջ: Ի՛նչ ուրախութիւն Պուլվարներուն մէջ,— ծառերը հագուեցուցած են ճերմակ պարիկներու նման, գոյնզգոյն լապտերներ ընկոյզի, պտուղներու եւ մարդկային դէմքերու ձեւով: Լճակին մէջ կեցած կարապներ կը սահին սառին վրայէն՝ իրենց կտուցէն տանելով կաղանդչէքներ, եզերքի խմբուած մանուկներու համար:

Զբօսարաններու՞ն մէջ,— դրախտային զուարթութիւններ: Տեղ մը 1935 տարին կը ներկայացուի պառաւի մը նման, որուն ակռաները թափեր են, թեւերը՝ կոտրեր, գանկը ճաթեր. մինչ 1936 տարին՝ աղուոր աղջիկ մըն է, բդդող, ցատկող, որ հագուստէն խոստումներ ունի եւ յոյսեր կը ներշնչէ ամէնուն,— բայց ան այժմ միայն պաչիկ կը բաշխէ:

... Է՛հ, վերջապէս, ինծի՞ է մնացեր նկարագրել Փարիզի կաղանդը,— ինչպէս պիտի բաւէր բանաստեղծ՝ Հիւկօ մը պէտք է պատկերացնելու համար անհուն խրախճանութիւնները, զուարճութիւնները, լուսցոլքերը, իրար շնորհաւորողները եւ հաճախառ ... համբոյրները:

Սակայն ի՛նչ հարկ Հիւկոյի գրչին,— բոլոր Հայերը որ կ՚ապրին Փարիզէն հեռու՝ իրենց երեւակայութեամբ թերեւս կը գծեն այնպիսի կաղանդ մը, որուն նմանը անկարելի է տեսնել ոչ երկրի վրայ, ոչ ալ երկինքի մէջ:

Սակայն եկէք մեզի հարցուցէք, Փարիզ ապրողներուս,— կաղանդը ինչպէ՞ս կը տօնուի Փարիզի մէջ.—

Էյֆէլը տխրատեսիլ բարտիի նման տնկուեր է միջոցին մէջ: Պուլվարները մնացեր թրջած ու ցեխոտ: Փարիզի երկինքը գործարաններու ծուխէն սեւցած: Ոչինչ փոխուած է այսօր, թերեւս երէկուընէ աւելի գէշ է կացութիւնը: Ոչ ինչ կայ որ յիշեցնէ Կաղանդը, բացի *քոնսիէրժէդ*, որ ձեռքդ կը նայի այսօր, հոգ չէ թէ *սալ էթրանժէի* ձեռք ըլլայ:

Ահա մեր Կաղանդը, հոս Փարիզի մէջ:

Հայկական դատն ալ այսպէս չտեսա՞նք,— լուծուած, սահմանները գծուած, զօրացուած, հատուցումները վճարուած: Մինչդեռ հոս է եղեր որ ճշդուեր է մեզմէ առնուելիք արեան չափը:

Ա՜խ, խաբեբա՛յ Փարիզ, մեր ցաւը աւելի կսկծուն կը դառնայ, հայրենի օջախէն հեռու, առաւելապէս այսօր, Կաղանդի օրով:

Այս կսկի՞ծը պիտի ըլլար մեր կաղանդչէքը:

ԱՐԱՁ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

(«ՅԱՌԱՋ»ի միջոցաւ)

Գէլմայի գաղութէն (Ալժերիա)	160
Գ. Արզումանեանի ամուսնութեան առթիւ	340
Գումար՝	500
Դեկտ. 28ի գումարը՝	838
Ընդհ. գումար՝	1338

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ: «ՅԱՌԱՋ»ի Կաղանդի թիւը՝ կիրակի օր:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը կը լրանայ 1935 դեկտեմբեր 31ին, եւ որոնց մականունները կը սկսին A եւ B տառերով, նորոգման համար պէտք է դիմեն յունուար 4էն 7 (այս օրն ալ մէջն ըլլալով):

Դիմումները պէտք է կատարել ուղղակի, խնդրագիր մը ներկայացնելով դրոշմուած թուղթի վրայ (4 ֆրանք): Այս առթիւ հարկ է ներկայացնել վաւերական տեղեկութիւններ (երկու օրինակ), լեցնելով եւ ստորագրելով համապատասխան թուղթը, աշխատանքի վկայագիր մը (նոյնպէս երկու օրինակ), լրացած ինքնութեան թուղթը կամ անոր ընկալագիրը, ինչպէս եւ համապատասխան թուղթեր, թէ կինը, զաւակները, եղբայրները կամ քոյրերը Ֆրանսահպատակ են, նաեւ ստար անցագիրը: Տրուած բոլոր տեղեկութիւնները քննութեան կ՚ենթարկուին, այնպէս որ պէտք է ուշադիր ըլլալ եւ սխալ յայտարարութիւններ չընել: Բնակութեան տեւողութիւնը հաստատելու համար, կրնան օգտակար ըլլալ հետեւեալ թուղթերը,— Աշխատանքի վկայագիր, վարձքի, ջուրի, կազի կամ ելեկտրականութեան ընկալագիրներ, զաւակներու դպրոցական վկայագիրը, տուրքի թուղթեր, բնակարանի վկայագիր՝ վաւերացուած ոստիկանատան տեսուչէն կամ քաղաքապետէն, եւ խմբագրուած՝ բնակարանի գործակատարին (ժէրան) կամ դռնապանին (քոնսիէրժ) կողմէ:

Թղթատարով զրկուած խնդրագիրները նկատի չեն առնուիր:

** Յաջորդով՝ կարգ մը լուսաբանութիւններ՝ արհեստաւորներու վերաբերող նոր կարգադրութեանց մասին:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւաթուղթի 13րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր: Երեք միլիոն մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.232.371 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0.387.155, 0.012.889, 0.153.103, 0.764.644, 0.399.042, 0.741.214:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 0.001.338, 0.277.527, 0.975.678, 0.140.943, 0.432.078, 0.522.763:

8.156 վերջացող թիւերը շահեցան՝ 100.000 ֆրանք,

0.712 վերջացող թիւերը՝ 50.000 ֆր.

6.178 վերջացող թիւերը՝ 25.000 ֆ.

4.366 վերջացող թիւերը՝ 25.000 ֆ.

783 վերջացող թիւերը՝ 10.000 ֆ.

35 վերջացող թիւերը՝ 1000 ֆր.:

0 վերջացող թիւերը շահեցան հարիւրական ֆրանք:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ԼԻՆՏՊԷՐԿ, որ իր հայրենիքէն փախած էր վախնալով երկրորդ զաւկին առեւանգութենէն, Լիվըրփուլ հասաւ երկուշաբթի օր, կնոջը եւ երեք տարեկան տղուն հետ, [...]: Դեռ յայտնի չէ թէ ուր պիտի հաստատուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ, Գերմանիոյ եւ Ճափոնի գաղտնի զինակցութեան մասին: Այս առթիւ թերթերը վրդովիչ մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՅԸ ՆԱԳԱՍՏԱԿ՝ ՄԱՐԴԻԿ ԱԼ ԲԱՐԱԿ...

Խանդ ու եռանդ, երգ ու նուագ, ծափ ու ծնծղայ ամէն տեղ եւ ամէն քայլափոխիդ։

Վաճառատուններուն ցուցափեղկերուն առջեւ եւ փողոցներուն մէջ, ժողովուրդ, ժողովուրդ։

Ուրախ բացագանչութիւնները լաճերուն եւ գիւտային քրքիջը սա հաստափոր մարդոց եւ մուշտակներու մէջ փաթթուած կիներուն, կը լեցրնեն մթնոլորտը։

Կ'ըսեն թէ Նոր Տարի է։ Երէկ ալ Ծնունդ էր։

Եկեղեցիները իրենց հսկայ դռները բացած, կը սպասեն ամբոխին։

Կամարներուն տակ, խունկի անուշ բոյր կը կուտակուին եւ մեղեդիներ ու մրմունջներ վեր կը բարձրանան։

Ամէն տան մէջ ճրագ մը կը վառի։ Ձեռքեր կը սեղմուին մաղթանքներով եւ համբոյրներ կը փոխանակուին։

×

Բայց, ի՛նչ հեգնանք եւ ի՛նչ հակասութիւն։

Քանի կ'երկարին բռնի պանդխտութեան այս մռայլ օրերը, այնքան աւելի կը զգանք անանկութիւնը այս կեանքին, անանկութիւնը Ծնունդներու [illegible]

[illegible]

— «Անունովդ չըրնաս»...

×

Ընտանիքի պատուական հայր մը կը ճանչնամ, որուն հետ յաճախ սրճարանին մէջ, սեւ սուրճի գաւաթներուն առջեւ, կը խօսակցինք քիչ մը ամէն բանի մասին։

Գիտէի թէ չատոնց անգործ էր, եւ բեռնաւորուած բազմանդամ ընտանի- [illegible]

[illegible]

ոչ միայն անօթի են, այլ եւ մերկ։ Ոչ փայտ կայ եւ ոչ ալ ածուխ։

Անոնց մէջէն կը ճանչնամ երիտասարդներ, որոնք այսօր ամբողջութեամբ լեցուած են գլխացիր ազգին դէմ։ Որովհետեւ անօթութիւնը ակնկալութեան տապալած է գիրենք։

Եւ ապա մեր մայրերն ու քոյրերը, որոնք մաս կը կազմեն այս հայու- [illegible]

[illegible]

չերուն։

Տեսնուա՞ծ բան էր որ հայ կինը չունենայ իմնէքը ու «պոչը» կապէր։

Փարի՛զ, Փարի՛զ, ապականութեան քաղաք, եկուր տես այս «պոչերը» եւ ամչցիր քիչ մը. ողամարդուն հետ հայ կինն ալ փողոց իջած «պոչը» կը բռնէ։

Եւ ի՛նչպէս չերգել Շատերէն Մէկուն հետ.

Տո՛ւր ձեռքդ համբուրեմ, մանկամարդ աղջիկ,
Որ ինկար շուկայ.
Տուն մը թեռ ուզիս, քոյր, եղբայր, պզտիկ,
Դուրսը հազար շուն կայ։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Frédéric Feydit.— Grammaire de la langue arménienne moderne, dialecte Occidental. Venise, St. Lazare, 1935.

Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի Ֆրանսերէնի ուսուցիչը՝ Ֆրետէրիք Ֆէյտի, որ աւարտած է քաղաքիս Արեւելեան Կենդանի Լեզուաց Վարժարանը, մեզ կ'օժտէ 205 էջերէ բաղկացած իր այս ընտիր Քերականութեամբ։

Ինչպէս անունէն կ'իմացուի, այս նոր Քերականութիւնը մասնաւոր կերպով կազմուած է օտարներու հա- [illegible]

[illegible]

Հ. Յ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

[illegible]

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1936 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վերջերս քաղաքս ժամանած է նշանաւոր հայ Ֆաքիր մը Աղաթի Ճավայեցի, որ ճամբորդած է Թիպէթ, Սէյլան, Գօրնէօ, Գալի, Սումաթրա եւ Փէրպէլա ու կատարելագործած Ֆաքիրեան գիտութիւնը։

Այցելեցի իր սենեակը որ կիսամութ խուց մըն է, չինական վարագոյրներով։ Ֆաքիր Աղաթին նստած էր իրանեան գորգերով զարդուած «Թախտ»ի մը վրայ ու գրեթէ կը մըրափէր։ Իր առջեւ սատափէ սեղանիկ մը որուն վրայ իշու մը գանկը։ [illegible]

[illegible]

ւիտեան վիրաւոր հայ ազգին վէրքերը։

Երեւանի մէջ հայ գիտուն մը երկու նոր ատաղ պիտի գտնէ եւ զանոնք պիտի կնքէ Լէնին ու Ստալին։ Իսկ այդ երկու ատաղներուն արբանեակներուն անունները Միկոյեան, Գուլոյեան, Մարտիկեան, Խանջեան։ Հայ գիտունը պիտի հաստատէ որ այդ ատաղներուն, եւ անոնց արբանեակներուն մէջ, յիսուն տարի առաջ սոցիալիզմ կառուցուած է եւ քառասուն տարիէ ի վեր մարած են այդ երկնային մարմինները։

Վահան Թէքէեան քանի մը անգամ նորէն պիտի ճամբորդէ։ Դարձեալ Փարիզ պիտի գայ։ Իր քաղաքս ժամանած օրը երկրաշարժ պիտի պատահի [illegible]

[illegible]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԵՄԱՆԻ ԱՓԵՐԷՆ

1500ԱՄԵԱԿԸ ՈՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Ամէն երկիրներու մէջ ուր ափ մը հայութիւն կայ, տօնեցաւ Ս. Գիրքի Թարգմանութեան 1500ամեակը եւ գրերու գիւտին օրը։

Ժընեւի մէջ ալ, նախաձեռնութեամբ Երիտասարդաց Միութեան, կարելի եղաւ կոկիկ ու համեստ հանդէս մը կազմակերպել դեկտ. 22ին կիրակի կէսօրէն ետք։

Զոր ու ցուրտ հով մը կը փչէր ու կիրակի ըլլալուն աւելի հանդարտ [illegible]

[illegible] Union Chrétienne [illegible] Vivaldi Concerto en la mineur [illegible]

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

[illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՏՐՈՒՆԵԱՆ

Նկատի ունենալով Փաշան - Թէօթէն [illegible]

ըու մէջ մնացած էին, պահեցին ի- [illegible]

[illegible]

(57)

ջողութեամբ ի յայտ բերաւ իր տաղանդը այսպիսի երկար ու դժուար կտորի մը մէջ:

Հանդէսին առաջին մասը վերջ գտաւ «Լուսին չկար» երգով եւ յետոյ ներկաները թէյասեղանի հրաւիրուեցան: Ի՜նչ սարք մթնոլորտ մը կը տիրէր. ամէն ոք գոհ սրտով կը անդրադառնար սեղանի մը շուրջ:

Դէպ ժամ սահելէ ետք, հանդիսատեսները գրաւ իրենց տեղերը ու Գ. Գ. Նիկոլեան ուղղուեցաւ դէպի բեմ: Երիտասարդ բանախօսը մեր առջեւ պարզեց անցեալի փառքերը ու գծեց ապագայի հեռանկարներ: Հարեւանցի անցաւ ոսկեդարեան շրջանին վրայէն ու շեշտեց Հայոց հմտութիւնը արուեստներու ասպարէզին մէջ: Օրինակ բերաւ Էջմիածնի տաճարը որ կանգուն կը մնայ 15 դարերէ ի վեր իբրեւ գլուխ գործոց մը եւ որ կը ներկայացնէ Հայոց նուրբ ճաշակը պատմութեան այն շրջանին, երբ Եւրոպացիք մթութեան օրեր կը յոլորէին: Օրինակ բերաւ նաեւ Թուրքիոյ շատ մը կարեւոր շէնքերն ու պալատները որոնք կը պանծացնեն Հայ արուեստը, Հայ ճարտարապետութիւնը: Ու անցնելով Հայ երգին, արդար դասեց մեզի ներկայացնել մեր ամէնուն սրտին մօտիկ Կոմիտասը: Ամփոփ կենսագրական մը տալէ ետք պատմեց իր յաջողութիւնը ոչ միայն Հայ, այլ եւ օտար շրջանակներու մէջ: Ըսաւ թէ պարտք մը ունինք Կոմիտասի, որ եղաւ ամէնէն վարպետը եւ սիրելի դէմքերէն մին: Ան կապը եղաւ Հայոց եւ օտարներու միջեւ: Ան էր որ ճանչցուց մեր երգը եւրոպական շրջանակներուն:

Բանախօսը վերջացուց իր ճառը գոհունակ:

— Մերն է Կոմիտաս, մերն են երգերը: Ապրի՜ Կոմիտասի յիշատակը ու Հայ ցեղը որ Կոմիտասներու ծնունդ տուած է:

Ետոյ ուրիշ երիտասարդ մը, Գ. Թաթարեան, արտասանեց Գ. Դուրեանի «Տրտունջք»ը, լեցուն ու զօրաւոր ձայնով եւ վառարեայ եռանդով: Օր. Ա. Փէյնիրեան դարձեալ անցաւ դաշնակի առջեւ, նուագելու համար Albenizի Seguindillas կտորը: Յաջողութիւնը մեծ էր ու գոհունակութիւնը ընդհանուր:

Այս զուարթ կտորէն ետք, լսեցինք Պրոֆ. Ճէճիզեանի «Հակումը», արդիւնաւոր քերթուած մը, գրուած հայ գիրերու գիւտին 1400ամեակին առթիւ, տարիներ առաջ: Օ. Կոնսյեան հայուն շեշտով մը ընթերցում ըրաւ այս քերթուածին: Վերջին անգամ մը յայտագրով Փ.Ե.Մ.ի երգչախումբը երեւցաւ բեմին վրայ եւ երգեց մի քանի հայրենիքեր, որմէ ետք օրուան նախագահ, Գ. Բ. Կոսէլ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ փակեց հանդէսը:

ԲԻՒԶԱՆԴ

500.000 ՏՈԼԱՐԻ գումար մը դրկուեցաւ Մուսոլինիի, իբրեւ արդիւնք հայրենասիրական հանգանակութեան մը զոր կատարած էին Մ. Նահանգներու Իտալացիները: Այս առթիւ ժողով մը գումարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, մասնակցութեամբ 22.000 ունկնդիրներու, Իտալացի թէ Ամերիկացի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«ԹՈՒՆՃ ԷԼԻ» (ՏԷՐՍԻՄ) ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Թուրքիոյ խորհրդարանը մասնաւոր օրէնք մը հաստատած է, Տէրսիմի վերակազմութեան համար: Այս առթիւ ներքին գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ խորհրդարանին մէջ (25 դեկտ.).

— Թունճ Էլիի նախկին անունը Տէրսիմ է: Նախապէս որոշ շրջան մը չէ որ Տէրսիմ կը կոչուէր: Ներկայիս Տէրսիմի տարածութիւնն է 450—500 քառ. քիլոմեթր: Այդ շրջանը ունի բարձր լեռներ, խոր ձորեր եւ ընդարձակ դաշտեր, մեծ մասով քարոտ եւ անտառոտ: Բնակչութիւնը 65—70.000 է, ծագումով Թուրք տարրին պատկանող զանգուած մը:

Նախապէս, ինչպէս այլ վայրեր, այս նահանգն ալ յանձնուած էր աղաներու եւ պէյերու: Թանզիմաթի շրջանին, հոն ալ նահանգային կազմակերպութիւն եղաւ, բայց անհաղորդութեան հետեւանքով Տէրսիմ իր վիճակին մէջ մնաց: Ներկայիս, այդտեղի վարչութիւնը միջնադարեան է, այնինքն բաժնուած է զանազան մասերու, ուր ամէն ինչ,— ընտանեկան խնդիր, իրաւական եւ նոյն իսկ պատժական գործեր,— իրենց մէջ կը կարգադրուին: Տէրսիմը այսօր բաժնուած է 91 աշիրէթներու միջեւ:

1875էն մինչեւ հիմա, զանազան առթիւններ 11 զինուորական արշաւանք կատարուած է Տէրսիմի վրայ: Երբ բնակիչները աղէտ են, աղքատ եւ զինուած, բնականաբար դէպքերը անպակաս կ'ըլլան:

Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Ռուսաստանի մէջ ալ կան այս տեսակ վայրեր: Գրեթէ ամէն երկրի մէջ կան նման յետամնաց շրջաններ: Տէրսիմի մէջ տեղի ունեցած դէպքերը անհրաժեշտ դարձուցած են 11 զինուորական արշաւանք, ինչպէս ըսի: Բայց այս արշաւանքները որոշ նպատակ մը ունէին եւ այս նպատակը ապահովելուն պէս զինուորները կը քաշուէին: Այսպ թէ ոչ, հրամանութիւնը չէ ջնջուած, դարման չէ եղած, այլ միայն մեղմացուած է: Հանրապետութեան նշանաբանն ըլլալով ապահովել երկրին պէտքերը եւ բուն իսկ վիճակը բուժել, քաղաքակրթական միջոցներով կարգադրութիւն մը խորհեցանք նաեւ Տէրսիմի համար, որպէսզի այդ նահանգն ալ օգտուի հանրապետութեան բարիքներէն: Այդ նահանգին մէջ անիշխանութիւն բան չկայ: Հանրային կարծիքին կ'ուզեմ յայտնել որ անբնական վիճակ մը գոյութիւն չունի երկրին մէջ»:

Իսթանպոլի Հիւանիւ (Մուղլա) խօսք առնելով առարկութիւն ըրաւ օրինագծի 35րդ յօդուածին դէմ, ուր կ'ըսուի թէ «մահավճիռները կը գործադրուին, երբ կուսակալը եւ զինուորական հրամանատարը ջնջէ»: Ուշադրութեամբ կարդացի պատասխան յանձնաժողովին տեղեկագիրը, ըսաւ ճառախօսը: Փաստաբանութիւնը չէ հաւանած որ Ազգ. Ժողովին պատկանող իրաւունք մը ուրիշի տրուի: Մեծամասնութիւնը նախ ընդունած է այս տեսակէտը, բայց յետոյ առաջ քշած է պաշտպանման վիճակի պարագան: Պաշտպանման վիճակը բացառիկ բան մըն է եւ եթէ գոյութիւն ունի՝ խնդիր չի մնար: Մինչդեռ ներքին գործավարը ըսաւ թէ անիշխանական վիճակ մը չկայ այդ նահանգին մէջ: Մինչեւ որ հիմնական օրէնքը չփոխուի, կարելի չէ մահապատիժ գործադրել առանց խորհրդարանին վաւերացման:

Դատական յանձնաժողովին կողմէ տեղեկաբեր Րալիֆ Գարատէնիզ (Տրապիզոն) պատասխանեց այդ առարկութեան: Մենք, ըսաւ, անհրաժեշտ կարեւորութիւնը կուտանք հիմնական օրէնքին, եւ ո եւ է մէկուն միտքէն չէ անցներ որ կ'ընդունինք այս օրէնքը: Մենք խղճի համաձայն արտօնում կուտանք, աչքի առջեւ ունենալով միայն երկրին բարձրագոյն շահերը եւ օրինական պահանջութիւնները: Երկրի մը մէկ մասին մէջ կարելի՞ է գործադրել օրէնք մը որ տարբեր ըլլայ միւս շրջաններու օրէնքներէն: Մինչդեռ մենք մասնաւոր օրէնք մը կը մշակենք, որոշ նահանգի մը մէջ գործադրելու համար: Ներքին գործավարը ըսաւ թէ արտակարգ բան մը չկայ այդ շրջանակին մէջ: Պատերազմ ալ չկայ, բայց կայ խմբակ մը որ չի ճանչնար կառավարութիւնը, այլ միայն աշիրէթի պետը կը ճանչնայ:

Ասիկա, իրաւական ըմբռնումով, անբնականոն եւ արտակարգ վիճակ մըն է: Այս միակ պարագաներու մէջ կառավարութիւնը կրնայ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել, համաձայն հիմնական օրէնքի 86րդ յօդուածին: Կրնանք չգործածել «պաշտպանման վիճակ» բացատրութիւնը. բայց մեր ըրածը ասկէ տարբեր բան մը չէ: Եթէ կացութիւնը արտակարգ չըլլար, արդէն պէտք չէր մնար այս օրէնքին: Կառավարութիւնը պաշտպանման վիճակ չէ հռչակած, այլ չորս տարուան համար իրաւասութիւն կ'ուզէ մեզմէ: Ասիկա կառավարութիւնը չէ ըրած, այլ ժողովը տուած է: Հետեւաբար, հիմնական օրէնքին հակառակ բան մը չտեսանք:

Այս բացատրութենէն յետոյ, օրինագիծը ընդունուեցաւ:

** Թունճ Էլիի դատական մարմինները դատավարութեան մասնաւոր եւ արագ եղանակ մը ունին: Եթէ այս նահանգէն բնակիչներ Էլազիզ, Մալաթիա, Սվազ, Էրզինճան, Էրզրում, Կիւմիւշհանէ եւ Պինկէօլ նահանգները անցնին եւ յանցանք գործեն, նորէն պիտի դատուին Թունճ Էլիի դատարաններուն կողմէ եւ տեղական մասնաւոր կանոններու համաձայն:

ԳՐԱՖ-ՑԵՊ-ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄԷՆԹ Էջփիւ կիրակի առտու ժամը 7ին ճամբայ ելաւ Գուաժէի օդակայանէն, դէպի Սայկոն, կոտրելու համար արագութեան մրցանիշը, որ վերջին անգամ եղած էր երեք օր, 15 ժամ եւ 30 վայրկեան:

«ԼՈՆՏՈՆ» եւ «ԲՐԻՏԱՆԻՔԱ» կոչուած գլանիկներուն անունները փոխուեցան Իտալիոյ մէջ, մասնաւոր հրամանագրով, վերակոչուելով Ֆիրենցէ եւ Ֆիումէ, իբրեւ հետեւանք Անգլիոյ բռնած դիրքին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 29 դեկտ.— Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, շարք մը պարահանդէսներուն եւ ներկայացումներուն, որ կը կատարուէին նոյն իրիկունը, ստուար բազմութիւն մը հաւաքուած էր 28 դեկտ.ի շաբաթ իրիկունը 3րդ Թաղ. սրահին մէջ, Կ. Խաչի մասնաճիւղի սարքած տօնածառին առթիւ: Առաւելապէս ծնողներ եւ մանուկներ, այս վերջինները մանաւանդ որոնց դէմքերը ուրախութենէն կը ճառագայթէին: Չէ՞ որ իրենց համար էր այդ հանդէսը: Մէկը իր թոթով լեզուով արտասանութիւն մը ունի ընելիք, միւսը երգ մը, իսկ ուրիշներ ալ պատրաստած հագուստ. Պարտի պիտի գան վերջապէս խաղալիքներով ու պտուղներով բեռնաւոր:

Սրահէն ներս մտած առնն աչքի կը զարնէր բեմին եզերքը կանգնած խոշոր եւ գեղեցկօրէն զարդարուած տօնածառի կաղանդի ծառը: Հանդէսին նախագահ Ա. Հաբէշեան ժամը 8.45ին հանդէսը բացաւ քանի մը պատշաճ խօսքերով: Դրուատեց ընաւ Կ. Խաչուհիներու, որոնք համեստ բանուորուհիներ են եւ իրենց ընտանեկան հոգերը մէկ կողմ դրած հանրային գործերով կը զբաղին: Եւ կոչ ըրաւ իգական սեռին խլացնել Կ. Խաչին շարքերը, անոր անդամակցելով:

Կ. Խաչի Մ.ճիւղը այս հանդէսը կոչած էր «Մանուկներու Օր» անունով, եւ բռնաց: Ու մենք՝ հանդիսականներս, մէկուկէս ժամ բեմին վրայ տեսանք 25—30 հայ մանուկներ երկու սեռէ, կոկիկ ու մաքուր հագուած, օրուան դերակատարները, իրենց սիրուն ու հայերէն արտասանուած դերերուն ու խմբերգներուն մէջ: Որովհետեւ այնպիսի անհաւատ ժամանակի մը հասած ենք որ հայ տղուն համար հայերէն խօսիլը (եթէ գիտէ) տաղտուկ է, երկրորդական:

Կարճ դադարէ մը վերջ, որու ընթացքին Կ. Խաչուհիները «սեփականներ» ծախեցին ժողովուրդին, նախագահը խօսելու համար բեմ հրաւիրեց Գ. Այվազեանը: (Գ. Կ. Խրայեան վերջին պահուն բանուոր պատճառով մը հարկադրուած էր բացակայիլ):

Բանախօսը մանաւորապէս ծանրացաւ տոհմային կրթութեան եւ հայկական գեղեցիկ բարքերուն վրայ: Կոչ ըրաւ ծնողներուն իրենց երախաներուն սիրցնել հայ լեզուն, ուղարկելով զանոնք այն մասնաւոր դասընթացքներուն որ կը կատարուին Կ. Խաչին, «Համազգային»ի եւ ուրիշներու կողմէ: Փայլածեան երկու փոքրիկ քոյրեր տրամախօսութիւն մը կատարեցին — Ծաղկավաճառուհին — շատ բնական կերպով, կուշտ ու փուռ խնդացնելով հանդիսականները:

Գ. Գ. Վ. Ձանդրեան եւ Օ. Թորոսեան ինչպէս միշտ, այն անգամ ալ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին, առաջինը երգով, երկրորդը «ֆանթէզի»ներով, որոնք ներկաներուն կողմէ ջերմապէս ծափահարուեցան: Գ. Ա. Մելքոնեան երգերուն ու պարերուն կ'ընկերանար ջութակով:

Ետոյ Կաղանդ պապան իր բոլոր երախաներուն պտուղ ու խաղալիկ բաշխեց սիրուն կատակախօսութիւններով:

Կ. Խաչի ժրաջան տիկիններն ու օրիորդները իրապէս շնորհաւորելի են որ ամէն ջանք ըրին հանդէսը փայլուն անցընելու համար: Կարծեմ յուսախաբ ալ չեղան, երէկ երեկոյեան բազմութիւնը ապացոյց: 110 կտոր զանազան խաղալիքներէն մէկ հատ չէ մնացած: Շնորհաւորելի է նմանապէս Տիկ. Վ. Գրիգորեան որ երախաներուն խմբերգներ ու արտասանութիւնները վարեց անձնուիրաբար:

*** Կ. Խաչի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այն նպաստամատոյց հայրենակիցներուն որոնք զանազան պտուղներ նուիրելով ճոխացուցին իր պաշարը:

Թղթակից

Եթէ գաղթավայր չտան Իտալիոյ, պիտի պատերազմի Եւրոպայի մէջ...

Իտալական կարեւոր թերթ մը, «Կածէթթա Տէլ Փոփոլօ», ուշագրաւ գրութիւն մը հրատարակեց դեկտ. 28ին: Թերթին կարծիքով, եթէ Իտալիոյ արգիլեն գաղթավայրեր առնել ուրիշ միջոցներով, ան պիտի առնէ եւրոպական պատերազմի մը միջոցաւ: Այս առթիւ կը թուէ հետեւեալ երեք միջոցները, գաղթավայրեր առնելու համար.—

1. Արդար բաշխում հողատարութեանց եւ նախանիւթերու. կէտ մը որ պիտի ուսումնասիրուի տարիներու ընթացքին:

2. Նուաճում այն գաղթավայրերուն որոնք տակաւին անցած չեն Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Պելճիոյ, Հոլանտայի եւ Փորթուկալի ձեռքը. կէտ մը զոր Իտալիա պիտի նախընտրէր, եւ որուն դէմ Անգլիա ամբողջ Եւրոպան Իտալիոյ դէմ հանեց:

3. Պատերազմ Եւրոպայի մէջ, պատահած ժամուն, ինչ որ կը պարտադրէ կազմ եւ պատրաստ պահել բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը:

Թերթը վերլուծելով այս հարցերը, գիտել կուտայ — «Երբ Գերմանիա կորսնցուց իր գաղթավայրերը, պատճառը այն չէր որ անգլիական, ֆրանսական, պելճիական կամ ճափոնական ջոկատներ գրաւեցին այդ հողերը, այլ որովհետեւ Գերմանիա հարկադրուեցաւ անձնատուր ըլլալ Եւրոպայի մէջ, որովհետեւ պատերազմը կորսնցուցած էր Եւրոպայի մէջ: Ան որ պատերազմ մը կը կորսնցնէ Եւրոպայի մէջ, կը կորսնցնէ նաեւ իր գաղթավայրերը, իսկ ան որ կը շահի կռիւը, գաղթավայրեր ալ կը շահի: Եթէ մեր ճամբան փակեն առաջին երկու լուծումներուն համար, չմոռնանք թէ երրորդը բաց կը մնայ մեր առջեւ: ԵՒ ՉՄՈՌՆԱՆՔ ԹԷ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՄԸ ՊԻՏԻ ՄՂՈՒԻ ՄԵՐ ՑԱՆԿԱՑԱԾ ՊԱՀՈՒՆ, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՄԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՃԵԼԻ ԹՈՒԱԾ ՊԱՀՈՒՆ ԿԱՄ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԱԿ: Իտալացի ժողովուրդը, թրծուած՝ 3½ տարուան պատերազմին մէջ, կրնայ սպասել իր ժամուն եւ ոչ մէկ խոչընդոտ կրնայ խախտել իր գիտակցութիւնը: Խոչընդոտ մը նոյն իսկ պիտի զօրացնէ Իտալիոյ ժողովուրդին գիտակցութեան կամքը, հասնելու համար իր նպատակին»:

ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 24 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Դեկտեմբեր 21ին, շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, տօնեցինք «Մանուկներու Օր» հանդէս-երեկոյթով մը, որ կազմակերպուած էր՝ Կ. Խաչի դպրոցին կողմէ (Փոնթէվէկի շրջան) իսկ՝ ծառերէն շրջանին «Սահակ-Մեսրոպ» Միութեան դպրոցին հանդէսը պիտի կատարուի յունուարին մէջ:

Թէեւ քիչ մը կանուխ ըրինք մեր հանդէսը, բայց ստիպուած էինք, որովհետեւ, մինչեւ յունուար 15 բռնուած են բոլոր օրերը:

Ժամը 9ին խռնուած էին հարիւրաւոր մը հանդիսականներ, եւ նոյնքան ալ աւելի փոքրիկներ, որոնք մեղուի փեթակի նման կը բզզային սրահին մէջ: Հանդէսը բացուեցաւ «Բամբ Փորոտան»ով, դպրոցին 40է աւելի փոքրիկներու խմբերգով: Ետոյ ուսուցիչ Հ. Տէյմօյեան, քանի մը խօսք ըրաւ աւուր պատշաճ, մաղթելով, որ 1936ը բարի թուական մը հանդիսանայ անդաստակի հայ ժողովուրդին համար: Աւելի քան երկու տասնեակ էին այն փոքրիկները, որոնք արտասանեցին, զուգերգեցին, ու դեր կատարեցին: Եւ հիմա կը մտածեմ ... թէ՛ ո՞ր մէկուն անունը պիտի կրնամ արձանագրել այստեղ: Ու ստիպուած որոշեցի, — մասամբ ալ վրէժ լուծած ըլլալու համար, իրենց ըրած չարութեան, դպրոցին մէջ թէ՛ հանդէսին օրը — ոչ մէկուն անունն ալ չարձանագրել: Բայց պէտք է յայտնեմ, որ բոլորն ալ իրենց բաժինները լաւ գոց ըրած էին, ու յաջողութեամբ կատարեցին: Հ. Տէյմօյեանն ալ ջանք չէր խնայած, բաւականին կտորներու ընտրութեան համար: Պատրաստուած էին վեց խմբերգ. — «Բամբ Փորոտան», «Ակոռի», «Ձինար-եար», «Ծիծեռնակը բոյն է շինում», «Շնորհաւոր Նոր տարի», եւ «Ո՜հ ինչ քաղցր բանը: Բայց ծիծեռնակը եւ ամենավերջինը յետաձգուեցաւ, հանդէսը շատ երկարած ըլլալով:

Պատրաստուած էին նաեւ երկու մանկական թատերգութիւններ. — «Աղէյ-Դպրոց»ը եւ «Կաղանդ-պապան», այս վերջինը՝ «Արփի»էն: Հայկական պար մըն ալ եղաւ վեց փոքրիկ աղջնակներու կողմէ, մասնաւոր տարազով, ու շատ յաջող կերպով:

Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ շինուած էր տօնածառ մը, գեղեցկօրէն զարդարուած: Նախ, կենսահայրութեան համար «Թօմպոլա» մը քաշուեցաւ, մէկական ֆրանքի ծախուած թիկերէն, եւ շահեցաւ՝ Գ. Ա. Զաքարեան, ու դարձեալ նուիրեց Կ. Խաչին: Իսկ՝ աճուրդի փոխարէն, անցեալ տարուան նման, նուէրներ հաւաքուեցան եւ քառորդ ժամուան մէջ գոյացաւ՝ 260 ֆրանք: Կենսահայրութեան տոմսերէն ալ գոյացած էր 50 ֆրանք: Իսկ քիչ յետոյ ծառը գնուեցաւ 20 ֆրանքով, Կ. Խաչի անդամուհիներէն մէկուն կողմէ, ու այսպէսով ծառին ընդհ. հասոյթ գոյացաւ՝ 330 ֆրանք:

Կ. Խաչի վարչութիւնը դպրոցի փոքրիկներուն նուէր առած էր, գնդակ, տուփէ, ուտելիք եւն. զորս կաղանդ պապան բաժնեց բեմին վրայ, ուրախացնելով փոքրիկները:

Զմոռնամ յիշել որ, Լաֆայէթ փո-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թրգմ. [illegible] — Անգլիերէնէ՝ ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ԽՄԲ.— Ընդհատուած՝ թարգմանիչին հիւանդութեան պատճառով:

Մօտեցաւ տեղէն եւ դուռը հրեց: Երեք մութ էր ներսը. պարտէզի աթոռներ կային այնտեղ:

Փուարօ ծունկերուն ու ձեռքերուն վրայ ինկած բաներ մը կը փնտռէր. Մերթ ընդ մերթ գլուխը կը թօթուէր, գրեթէ դժգոհ. յետոյ աթոռակներուն վրայ կուչ եկաւ:

— Ոչինչ, փսփսաց, յոյս չունէի, բայց կրնար շատ օգտակար ...

Խօսքը կէս մնաց. ձեռքը երկնցուց ու աթոռին վրայէն բան մը փրցուց:

— Ի՞նչ է, գոչեցի, ի՞նչ գտաք...

Ինչպէս, ձեռքը բացաւ ու ափին մէջ տեսայ ճերմակ լաթի կտոր մը: Նայեցայ անոր՝ հետաքրքրուած ու նորէն իրեն վերադարձուցի:

— Ի՞նչ է, կը կարծէք, հարցուց ինծի:

— Թաշկինակի մը կտոր, ըսի ուսերս թօթուելով:

Նորէն թեւը երկարեց եւ գետնէն վերցուց փետուր մը, սագի փետուր մըն էր կարծեմ:

— Ասիկա՞ ինչ է, հարցուց դարձեալ յաղթական շեշտով մը:

Աչքերս չորս բացած նայեցայ իրեն:

Փետուրը գրպանը նետեց ու ճերմակ լաթի կտորին նայեցաւ նորէն:

— Թաշկինակի մը կտոր ... Թերեւս իրաւունք ունիք ... բայց լաւ գիտցէք որ ինքզինքը յարգող լուացարարը թաշկինակը օսլայի մէջ չի թաթխեր...

Զգուշութեամբ գրպանապանակին մէջ դրաւ զայն ու յաղթական՝ գլուխ շարժեց:

ԳԼՈՒԽ 9

ԱՒԱԶԱՆԸ

Միասին մինչեւ տուն քալեցինք: Ռակլանը մէջտեղ չկար: Փուարօ պատշգամբին վրայ կեցաւ՝ կռնակը տունին եւ չորս դին նայեցաւ:

— Գեղեցիկ կալուած մըն է, ըսաւ. ո՞վ է ժառանգորդը..

Ցնցում մը կրեցի այդ հարցումէն: Մինչեւ այդ վայրկեանը, զարմանալի է ըսել, ժառանգութեան խնդիրը մտքէս անցած չէր: Փէլճիքացին ուշադրութեամբ ինծի նայեցաւ:

— Ձեզի համար նորութիւն մըն է, այնպէս չէ՞, ըսաւ. այդ մասին մտածած չէիք ...

— Ոչ, պատասխանեցի անկեղծօրէն, երանի թէ խորհած ըլլայի...

— Ի՞նչ ըսել ուզեցիք, հարցուց Փուարօ... բայց աւելորդ է, ձեր մտքէն անցածները ինծի չէք կրնար ըսել ...

— Ամէն մարդ գաղտնի պահելիք բան մը ունի, ըսի խնդալով:

— Անշուշտ...

— Տակաւին այդպէ՞ս կը խորհիք...

— Աւելի քան երբեք, բարեկամս, սակայն դիւրին չէ բան ծածկել Հերքիւլ Փուարօյէն, գաղտնիքներ երեւան հանելու մէջ վարպետ է ան...

Ու սանդուղէն վար իջնելով պարտէզը անցաւ:

— Եկէք քիչ մը քալենք, ըսաւ, օդը շատ լաւ է այսօր...

Իրեն հետեւեցայ: Ցանկապատով եզերուած ճամբէն՝ փոքրիկ աւազանի մը քով առաջնորդեց զիս: Ծառերուն շուքին տակ նստարան մը կար: Փուարօ կանգ առաւ. Նստանք. Տեսարանը որ մեր առջեւ կը տարածուէր, հիանալի էր:

— Անգլիան շատ գեղեցիկ երկիր է, գիտել տուաւ Պէլճիքացին: Անգլիոյ աղջիկներն ալ գեղեցիկ են... օհ, հոն նայեցէք, ինչ սքանչելի տեսարան:

Փուարօյի ցոյց տուած ուղղութեամբ նայեցայ: Ֆլօրան էր որ թեթեւ քալելով մեզի կը մօտենար՝ զուարթ եղանակ մը իր շրթունքներուն վրայ: Սեւ հագուստ հագած էր, բայց ուրախութիւն կար անոր շարժումներուն մէջ: Ահաւասիկ, պար մը դարձաւ, գլուխը ետեւ նետեց ու երջանիկօրէն խնդաց:

Այդ վայրկեանին էր որ ծառերուն մէջէն մարդ մը մօտեցաւ իրեն. հազարապետն էր:

Աղջիկը ապշեցաւ. արտայայտութիւնը փոխուեցաւ յանկարծ:

— Վախցուցիք զիս...

Պլընթ պատասխան չտուաւ. քանի մը պահ եւ անոր նայեցաւ:

— Գիտէ՞ք ինչն է որ ամէնէն աւելի կը սիրեմ ձեր մէջ, ըսաւ Ֆլօրա չարութեամբ. ձեր ուրախ-զուարթ խօսակցութիւնը...

Հազարապետը կարմրեցաւ. երբ խօսիլ սկսաւ՝ տեսայ որ նուաստացում կար իր ձայնին մէջ:

— Երբեք շատախօս չեմ եղած, նոյնիսկ երբ երիտասարդ էի...

— Կարծեմ շատ երկար ժամանակ անցած է ձեր երիտասարդութենէն ի վեր...

— Այո, շատ երկար ...

— Մարդ ի՞նչպէս կը զգայ երբ ծեր է, հարցուց Ֆլօրան ու խնդաց:

— Կը յիշէ՞ք այն ծերուկը որ իր հոգին սատանային ծախեց երիտասարդանալու ... Օփէրա մըն է:

— Ֆաու՞ստը, ըսել կ'ուզէք ...

— Այո, մեզմէ ոմանք այն ծերուկին օրինակին պիտի հետեւէին, եթէ միայն կարենային ...

— Ձեր խօսքերը լսողը պիտի խորհի թէ չափէն աւելի ծերացած էք եւ ոտքի վրայ կենալու ուժ չունիք այլ եւս ...

Պլընթ նախ պատասխան չտուաւ. յետոյ, քիչ մը անդին գտնուող խոշոր ծառի մը բունին նայելով, բացատրեց թէ իր Ափրիկէ վերադառնալու ժամանակը եկած էր:

— Ի՞նչ, նորէ՞ն պիտի երթաք, որսորդութի՞ւն ընելու ...

— Կարծեմ, ընդհանրապէս կ'ընեմ:

— Մեր բակին մէջ կախուած վագրի գազանին գլուխը դուք բերած էք, այնպէս չէ՞ ...

— Լաւ տեսակ մորթերու պէտք ունի՞ք, կրնամ բերել ձեզի համար ...

— Այո, խնդրեմ, բերել կը բերէ՞ք, չէ՞ք մոռնար...

— Ձեզ մոռնալ... այս, ժամանակ է որ երթամ, այս կեանքը ինծի համար չէ... չեմ կրնար վայլեցնել ... կոշտ ու կոպիտ մարդ եմ... օգուտ չունիմ այս ընկերութեան մէջ... խօսիլ ալ չեմ գիտեր... այս, պէտք է երթամ ...

— Բայց անմիջապէս չպիտի երթաք հարկաւ, ոչ տակաւին երբ մենք այս փորձանքին մէջ ենք... եթէ դուք երթաք...

— Կ'ուզէ՞ք որ մնամ...

— Ամէնքս ալ ...

— Դուք, անձնապէս կ'ուզէ՞ք որ մնամ...

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Համազասպ խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նիկոլ-Դուման խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քեռի խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ԿԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴՊՐՈՑԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie Kr. Bicêtre. *Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի*

տնօրինութիւններէն։ Լեհաստան եւ Հոլանտա, որոնք մինչեւ հիմա Իտալիոյ կը դիմէին, այժմ կարեւոր ապրանքներ առած են Թուրքիոյ (նաւ, կաղին, չամիչ եւն.)։

ՎԵՑ ՕԴԱՆԱՒՈՐՆԵՐ մեռան առջի օր, երեք տարբեր վայրերու մէջ։ Երկուքը Ֆրանսացիներ են, Ֆարմալ եւ Քլէն, որոնք Ֆրանսայէն ճամբայ ելած էին դէպի Մատակասքար, բայց օդանաւը ջախջախուեցաւ Գահիրէի մօտ։ Առաջինը մեռաւ անմիջապէս, երկրորդը՝ հիւանդանոցին մէջ։ Միւս երկուքը Անգլիացիներ են, եղբայրներ, որոնք անհետացան, օդանաւը իյնալով Աւստրալիոյ մէջ։ Վերջին երկուքն ալ Անգլիացիներ են, որոնք նոյնպէս ջախջախուեցան Հնդկաստանի մէջ։

ԹԱՌՏԻԷՕ, նախկին վարչապետը, հրաժարեցաւ հանրապետական կեդրոնի կուսակցութենէն, իր խորին դժգոհութիւնը յայտնելով անոր անդամներէն Պ. Փոլ Ռէյնոյի դէմ, որ Իտալիոյ դէմ արտայայտուած էր երեսփ. ժողովին մէջ, մինչ իր կարծիքով նոյնքան կացութեան ամբողջ պատասխանատուն Անգլիան է։

ղոցին՝ համայնքի դպրոցէն, ուր կը յաճախեն Փոնթ Լվէքի շրջանի բոլոր հայ երեխաները, 100 — 120է աւելի — երկու ուսուցչուհիներ (Ֆրանսացի) ալ ներկայ եղան մեր հանդէսին, հետաքրքրութեան համար։ Մէկը նըւիրատուութեան ալ մասնակցեցաւ 5 ֆրանքով։ Չեմ գիտեր թէ՝ ինչ տըպաւորութիւն կրեցին։ Միայն իմացայ որ՝ հայկական պարին հաւնած էին։

Ամէնէն վերջ ներկայացուեցաւ՝ Հայ - դպրոցը, երբ արդէն կէս գիշերը կը մօտենար, ու լաւ մը ծիծաղելէ վերջ մեկնեցանք սրահէն։

Գալ - Աղբիւր

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը որոշեց սկաուտական շրջանային պատգամաւորական ժողով գումարել 1932ի ընդհ. պատգամաւորականի կողմէ պատրաստուած ծրագիր - կանոնագրի արձանագրութեանց համաձայն։

Շրջանի բոլոր սկաուտական մասնաճիւղերը կը հրաւիրուին ձեռնարկելու անհրաժեշտ պատրաստութեանց։

(Կնիք)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորապէս ցաւում ենք՝ անվհատ վեթերանի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան անսայթաք աւանդապահի, մեր անձնական ԳԱԳԱՇԱյի մահը։

ՍԱՐԳԻՍԲԷԿԵԱՆ
ԱԶԻԶԵԱՆ

Բրբէյ, 24 դեկտ. 1935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէն, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր վեթերան ընկերոջ՝ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Գագաշա) դառնագին մահուան առթիւ, իր բոլոր պարագաներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն, շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Գագաշա) մահուան առթիւ՝ իր պարագաներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ռոնաժի Գէորգ Չաւուշ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր սիրելի եւ վեթերան ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի դառնագին մահուան առթիւ։

Կ'ուխտենք չմոռնալ Դաշնակցական Գագաշան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կ'ողբամ կորուստը վեթերան ընկ. Լ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Գագաշա)։ Ցաւակցութիւններս իր պարագաներուն։

ՓԻԼՈՍ

Տէսին, 1935 դեկտ. 23

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Այնթապցի Սրբուհի Ներկարարեան կը փնտռէ իր փեսան՝ Սիմոն Շահրիկեան եւ աղջիկը՝ Մառի կամ Շահրիկեան, որոնք Յունաստան էին 1927ին, եւ մնացած են Ֆրանսա։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

Ընկերաձամադրական խնջոյք թէյասեղան

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ, հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Brasserie du Chapitre*ի սրահին մէջ*

Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Շարժանկարով պիտի ներկայացուի ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, ձեռնարկեր գիմանկարներ, հայկական կեանքէ առնուած պատերազմական հետաքրքրաշարժ կտոր մը։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ազանդական ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ եւ զանազան զուարճալի անակնկալներ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

12 Յունուար, կէսօրէ վերջ

կը ներկայացուի՝ ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐՈՒՈՒՄ Է

ՏՕՆԱԾԱՌ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ ՖՐԱՆՍ. ԿԱԳՈՑՏ ԽԱՉԻ ԳԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆի մասնաճիւղին կողմէ։

Կիրակի, 5 Յունուար, 150, Ռուբ տ'Օրլէանի սրահին մէջ։

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՍԵՆԻԼԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

Մանուկներու պտղաբաշխութիւն Կ. խաչի կողմէ, անակնկալներ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ — Porte d'Orléan*էն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել* ârret Bagneux:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԵՒԵԼՔ» Թատերախումբին կողմէ

5 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Գիւղօ Թատրոնի սրահին մէջ, Place de la Gare, *Առնուվիլ լէ Կոնէս։*

Կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆի

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (*տրամ*)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱԶԵՐ (*վաւեչա*)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք։

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ — ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ։

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի։ Գին՝ 20 ֆրանք։ Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *Օրացոյց 1936, Է. տարի*

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն։

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYAN*ի*, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸՆ Է տօնական օրերու առթիւ Յ. Ս. Ֆէրմանեանի նորատիպ շքեղ հատորը՝ ԽՕՍՆԱԿ, որ կը պարունակէ շատ մը բարոյացուցիչ պատմուածքներ զոր Ծնունդի հրապուրիչ պատմութիւններ։ Գին 15 ֆրանք։

Դիմել տպագրիչին՝ **Imp. Der Agopian, 17, Rue Damesme - Paris:**

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1.— *ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ,* Ա. հատոր, 466 էջ. գին 35ֆ. Բ. հատորը լոյս կը տեսնէ Դեկտեմբերին:
2.— *ԿԱՅԾԵՐ,* Րաֆֆի, Պէյրութ, 2 հատորը մէկ *50* ֆրանք:
3.— *ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ,* Րաֆֆի, Աթէնք *1935, 688* էջ, *40* ֆրանք:
4.— *ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ,* Սփ. Հայաստան դէտքեան, *15* ֆր.։

Վ ճ ա ր ո ւ մ ն ե ր ը   կ ա ն խ ի կ.

ԴԻՄԵԼ ԳՐԱՑՈՒՆ ***ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ***

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6)

Chèque postal-Paris 1278-35.   Tél. Danton. 88-65.

17, Rue Damesme, PARIS (13)   Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 16 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Սուրիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 3 JANVIER
1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3002

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ...

Միջանկեալ՝ ընդհանուր ակնարկ մը, 1935ի քաղաքական դէպքերու, բայց մանաւանդ անոնց հակազդեցութեանց վրայ։

Գլխաւոր դէպքը, անշուշտ, իտալեւհաբէշական տագնապն է, որ խռովեց տարուան սկիզբը, զանազան միջադէպերով, եւ պատերազմի յանգեցաւ Սեպտեմբերին։

Այս առթիւ, պատմութիւնը արձանագրեց իրողութիւն մը, որ պիտի մնայ եզական, ժամանակակից տարեգրութեանց մէջ։

Առաջին անգամ ըլլալով, լուրջ փորձ մը կատարուեցաւ բանեցնելու Ազգերու Դաշնակցութեան մեքենան, իբրեւ ազդակ խաղաղութեան եւ չանթարգել պատերազմի դէմ։

1935 Հոկտ. 2ին Մուսոլինի զօրաշարժի կ'ենթարկէր 20 միլիոն ֆաշականներ, զբաղեցնելով Իտալիոյ բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը, շեփորներով, կոչնակներով եւ ճառերով։

Հոկտ. 6ին իտալական բանակը գրաւեց Ադուան։

Հոկտ. 7ին Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը Իտալիան հռչակեց «նախայարձակ». ապա ուրեմն ուխտադրուժ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 16րդ յօդուածին։

Հոկտ. 9ին Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին 55 անդամներէն 51ը վաւերացուցին այս վճիռը։ Ընդդիմացան միայն Աւստրիա, Հունգարիա եւ Ալպանիա, իսկ Զուիցերիա միջին ճամբայ մը բռնեց։

Հոկտ. 11ին որոշուեցաւ արտօնել զէնքի եւ ռազմանիւթի արտածումը Եթովպիոյ համար, դրժելով Իտալիան։

Հոկտ. 14ին հաստատուեցաւ պատժական անօրինութեանց առաջին շարքը,— դադարում վարկի, փոխատուութեանց եւն.։

Նոյ. 18ին շարք մը պատիժներ եւս, շատ աւելի ծանր,— արգելք ներածման եւ արտածման, ինչ որ «Ամօթի Օր» կոչուեցաւ Իտալիոյ մէջ։

Այս կաշկանդումներուն դիմաց, որոնց նպատակն է անելի մատնել Իտալիան եւ դադրեցնել պատերազմը, Մուսոլինի դիմեց արտակարգ անօրինութեանց եւ կազմակերպեց կրաւորական դիմադրութեան պայքար մը։

Պատիժները չդադրեցուցին պատերազմը, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, եւ այժմ պատժարկու պետութիւնները պիտի փորձեն աւելի վճռական միջոց մը,— դադրեցնել քարիւղի, երկաթի, պողպատի, պղինձի եւ ածուխի արտածումը։

Այս ծանրակշիռ անօրինութենէն առաջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները ծրագիր մը մշակեցին, հաշտարար ելք մը գտնելու համար, բայց դեռ Հռոմէն պատասխան չհասած, ծրագիրը ջուրը ինկաւ եւ Սըր Ս. Հոր տապալեցաւ, իբրեւ հետեւանք Անգլիոյ հանրային կարծիքին ճնշման։

Եւ այժմ կը սպասուի յաջորդ քայլին, Ազգերու Դաշնակցութեան յունուար 20ի նիստին, ուր պիտի քննուի նոր պատիժներու, մանաւանդ քարիւղի արգելքի խնդիրը։

Ինչպէս միշտ, այս հարցին մէջ ալ բրիտանական աշխարհակալութիւնն է որ տուն կուտայ շարք մը կարգադրութեանց, չհանդուրժելով որ եւ է մրցակցութեան։

Դեռ անստոյգ է պատերազմին ելքը։ Ոչ Մուսոլինի կրնայ գիտնալ իր սահմանները, ոչ ալ Նէկիւսը՝ իր տալիք աւարը։

Բայց ստոյգ է մէկ բան,— Մեծն Բրիտանիա ոչ միայն յաջողեցաւ իր ետեւէն քաշել 50 պետութիւններ, «յանուն քաղաքակրթութեան եւ խաղաղութեան», այլ եւ գլուխ հանեց «փոխադարձ աջակցութեան» բանաձեւը, առ այժմ իր հաշւոյն։

Այսպէս, եթէ Իտալիա յարձակում գործէ Անգլիոյ դէմ, իրեն օգնութեան պիտի հասնին Միջերկրականի պետութիւնները, — առաջին առթիւ Ֆրանսա, Թուրքիա, Յունաստան եւ Եուկոսլավիա։ Զէ՞ որ բրիտանական Արմատան ամիսներէ ի վեր կը յածի Միջերկրականի ջուրերուն մէջ, իբրեւ արթուն պահակը Ազգերու Դաշնակցութեան ... Ո՞ր պետութիւնը պիտի կրնար յանձն առնել այսքան զոհողութիւն, օրուան այս ժամուն ...

Եւ միւսները համակերպեցան, ուրիշ ելք չգտնելով ապագայ փորձանքներու դէմ։

Այս առթիւ ուշագրաւ չէ՞ որ, Ֆրանսայէն յետոյ ամէնէն փութկոտ գտնուեցաւ Թուրքիա, յանձն առնելով ի հարկին օգնութեան հասնիլ Մեծն Բրիտանիոյ։

×

Ուրեմն, 1935ը 1936ին կը փոխանցէ գործնական բանաձեւ մը հաւաքական ապահովութեան մասին։ Բանաձեւ մը առաձգական եւ երկդիմի, որուն մէկ ճամբան եթէ Ժընեւն է, միւսը կ'առաջնորդէ շատ աւելի կարուկ ելքի մը,— զինարշաւ։

1935ի սկիզբէն մինչեւ վերջը, ամէնէն աւելի աչքի զարկաւ այս երեւոյթը, բոլոր երկիրներուն մէջ։

Բոլորն ալ կազմ եւ պատրաստ ծրագիրներ ունէին եւ ունին տարիներէ ի վեր, իսկ երբ Հիթլէր վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը (1935 մարտ 16), մէկը միւսին հետ մրցումի ելաւ, սպառազինութեանց նոր ծրագիրներ որոճալով։

Ամէնէն առաջ Ֆրանսա Մարտ 15ին փութաց երկարաձգել զինուորութեան շրջանը։ Իտալիա հրամանագրով մը գործօն բանակին թիւը բարձրացուց 800,000ի։ Մեծն Բրիտանիա բացառիկ վարկեր սահմանեց, զօրացնելու համար բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը։ Եւ Թուրքիան անգամ, դեկտ. 25ին քուէարկեց երկու բացառիկ օրէնքներ, որոնց համաձայն 21 ու կէս միլիոն ոսկի կը յատկացուի նոր օդանաւերու շինութեան, ինչպէս եւ 2 առ հարիւր տուրք մը՝ նոյն առաջադրութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔ ՄԸ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Շուէտական Կարմիր Խաչը ոչնչացա՞ծ է

Երկու օր առաջ հաբէշական աղբիւրէ կը հաղորդէին թէ իտալական օդանաւերը ռմբակոծելով ոչնչացուցած են շուէտական Կարմիր Խաչը եւ 9 բժիշկներէն միայն մէկը ողջ մնացած է (հարաւային ճակատ)։ Այս լուրը մեծ յուզում պատճառեց Շուէտի եւ Ժընեւի մէջ, ուր կը գտնուի միջազգային Կարմիր Խաչի կեդրոնը։ Վերջին լուրերու համաձայն, լուրը չափազանցուած է։ Միջազգային Կ. Խաչի ներկայացուցիչը Ատտիս - Ապէպայէն կը հեռագրէ թէ ստոյգ լուրեր կը պակսին եւ թէ տեղեկագիր մը պիտի ղրկէ այսօր - վաղը։ Եթովպիոյ կայսրը անմիջապէս բողոքի հեռագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան։ Իսկ իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ռմբակոծումը անհրաժեշտ էր իբրեւ վրէժխնդրական միջոց, քանի որ Հաբէշները երկու իտալացի օդանաւորդներու գլուխները կտրելով, բնիկներուն ցոյց տուած են եւ յետոյ Հարրար տարած են։ Իտալական զեկոյցը այս առթիւ կը հերքէ թէ ռմբակոծութիւնը ուղղուած էր շուէտական Կ. Խաչին դէմ, բայց գիտել կուտայ թէ հաբէշ զօրավարները յաճախ՝ պատսպարուած են Կ. Խաչի կայաններուն շուրջ, երբ օդանաւային ռմբակոծութիւն կը կատարուի։

Ամէն պարագայի մէջ, Շուէտացիները շատ զայրացած են։ Թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Իտալիան եւ հատուցում կը պահանջեն, միեւնոյն ատեն առաջարկելով նոր Կ. Խաչ մը ղրկել, իբրեւ արժանաւոր պատասխան։ Թշնամական ցոյցեր կատարուեցան Իտալիոյ դէմ։

Կատաղի կռիւներ Մաքալէի առջեւ

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին Մաքալէի շուրջը։ Հաբէշները, որոնք մասամբ պաշարած են այդ քաղաքը, առիթ ունեցան թէթեւ նահանջ մը կատարել վերջին օրերս։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին, բայց ստուգուած է որ երկու կողմերն ալ շատ ծանր կորուստներ կրած են։ Գիրկընդխառն կռիւներ տեղի կ'ունենան նաեւ Օկատէնի ճակատին վրայ եւ հրացանէն աւելի սուրն է որ կը փայլի։

Նոր խռովութիւններ Եգիպտոսի մէջ

Կարճատեւ դադարէ մը յետոյ, խռովութիւնները վերսկսան Եգիպտոսի մէջ։ Դեկտ. 31ին, վիրաբուժական միջազգային համագումարին առթիւ, հազարաւոր ուսանողներ պաշարեցին օտար պատուիրակները բուռն կանչեր արձակելով։ Շատեր ինքնաշարժերու վրայ խոյանալով կ'աղաղակէին.— «Եգիպտոսը Եգիպտացիներուն», «անկցի՛ Անգլիա, անկցի՛ մարզպանը»։ Համալսարանի մեծ սրահին մէջ, ուր տեղի կ'ունենար համագումարը, ուսանողները յանկարծ խուժեցին եւ մէկը ցոյց տալով իրենց նահատակ ընկերներուն պատկերները, կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ։ Յետոյ աղաղակեց.— «Ոտքի՛»։ Եւ բոլոր ներկաները ոտքի ելան, մէկ վայրկեան լռութեամբ։ Քիչ յետոյ հասաւ Նահաս փաշա, Վաֆտի նախագահը, եւ արժանացաւ խանդավառ ցոյցերու։ Ոգեւորութիւնը գագաթնակէտին հասաւ երբ եկաւ թագաւորին ներկայացուցիչը, իշխան Մուհամմէտ Ալի Հասան։ Բոլորը մէկ բերան կը պոռային.— «Կեցցէ՛ Եգիպտոսի եւ Սուտանի թագաւորը»։ Բրիտանական մարզպանը բացակայ էր, իսկ վարչապետը անբարեկամական ցոյցերու հանդիպած ըլլալով, հարկադրուեցաւ տուն վերադառնալ։

Ցուցարարները կը պահանջեն ոչ միայն ներում շնորհել վերջին դէպքերու առթիւ բանտարկուած Եգիպտացիներու, այլ եւ օր առաջ գործադրել 1923ի սահմանադրութիւնը, որուն վերահաստատումը հռչակուեցաւ քանի մը շաբաթ առաջ։ Ազգային միացեալ ճակատը անհամբեր կը սպասէ Մեծն Բրիտանիոյ պատասխանին, իսկ այս վերջինը իր մարզպանին միջոցաւ բողոքագիր մը ուղղած է Եգիպտոսի կառավարութեան, քանի մը Անգլիացիներու դէմ կատարուած յարձակումներուն առթիւ։

«Անկցի՛ Անգլիա» կը պոռան փողոցներուն մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը պատասխանած է Եգիպտոսի ազգ. միացեալ ճակատի առաջարկին եւ տրամադրութիւն կը յայտնէ բանակցելու 1930ի ծրագրին հիման վրայ։ Պատասխանը համակրանք յայտնելով հանդերձ Եգիպտոսի ազգային պահանջներուն, գիտել կուտայ թէ իտալեւհաբէշական վէճը թոյլ չէ տուած մանրամասնօրէն ուսումնասիրել խնդիրը, եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ բանակցութեանց սկսելու, երբ եգիպտական կառավարութիւն մը կազմուի յառաջիկայ ընտրութիւններէն յետոյ։

Նահաս փաշա գոհացուցիչ գտաւ այս պատասխանը, բայց ուսանողները մերժեցին եւ նոր ցոյցեր կազմակերպեցին։ Յունուար 1ին հազարաւոր ուսանողներ եօթը թեւերու բաժնուած, Կիզէէն ճամբայ ելան դէպի Գահիրէ։ Միւս կողմէ 2000 ուսանողներ ցոյցեր կատարեցին Գահիրէի փողոցներուն մէջ, «անկցի՛ Անգլիա» պոռալով եւ վերջնական պատասխան մը պահանջելով։ Համալսարանը խիստ հսկողութեան տակ առնուած է, որպէսզի չխանգարեն վիրաբուժական միջազգային համագումարը։ Կառավարութիւնը հրամայեց փակել կարգ մը կրթական հաստատութիւններ, մինչեւ երկուշաբթի եւ խիստ միջոցներ ձեռք առնել, եթէ նոր ցոյցեր կատարուին, ազդարարելով թէ անոնք կրնան աղէտաբեր հետեւանքներ ունենալ Եգիպտոսի համար։

** Ոստիկանութիւնը ժամանակին իմացած ըլլալով Կիզէի ցոյցը, բացած էր բոլոր կամուրջները, որպէսզի ցուցարարները չկարենան քաղաք մտնել։ Այս առթիւ կրկնապատկուած են ոստիկանութեան ուժերը։

Մառսէյլի ջուրերը վարակուա՞ծ են

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ իբրեւ հետեւանք յունուար 1ի անդադար անձրեւներուն, ծանր ողողումներ եւ արկածներ պատահած են։ Պոմոն - Սէն - Ժիւլիէնի մէջ (ուր հայկական կարեւոր գաղութ մը կ'ապրի), ողողող ջուրերը իրենց ճամբուն վրայ եղած աղտեղութիւնները քշելով, ժամերով հոսած են Մառսէյլի ջուր հայթայթող ջրանցքին մէջ։ Այնպէս որ, ջուրերը վարակուած են եւ մեծ զգուշութիւն կը պահանջեն։ Տեղ տեղ հողը կլած ըլլալով, հարկ եղած է պարպել կարգ մը բնակարաններ։

Ողողումները մեծ վնասներ պատճառած են նաեւ Թուլոնի, Ավինեոնի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՍԿԶԲՈՒՆՔԱՅԻՆ » ...

Տարիներով հարս - կեսուր խաղալէ, տանը մը միացեալ ճակատ կազմելէ եւ բաժնուելէ յետոյ, նոյ ... ապահարզան մը կնքած են Ամերիկայի ռամկավարները ու Հօկ - համայնավար խմբակցութիւնը։

Կը թուի թէ այս անգամ շատ լուրջ է ապահարզանը։ «Սկզբունքայի՜ն»։

Առաջին պառակտումը զգացուեցաւ 1935ի սկիզբը, երբ միացեալ ճակատին ձախ թեւը հրապարակաւ հաշիւ պահանջեց Դուրեան փոնդի յանձնախումբէն։

Ռամկավարները ամիսներով տատանեցան, կեղծ հաշիւ մըն ալ հրապարակեցին, յանուն իրենց Առաջնորդարանին, եւ կծկուեցան։

Այս անգամ ուրիշ վէճ մը,— Խ. Հայաստանի տարեդարձը Հօկին, «Բանուոր»ին եւ միւսներուն հետ միասի՞ն տօնել թէ առանձին։

Հարցը կը ծեծուի ժողովներով, թղթակցութիւններով, թերթերով, — բայց համաձայնութիւն չի գոյանար, եւ ռամկավարները զատ կը տօնեն, համայնավարները զատ։

Այս առթիւ ի՜նչ պերճիմաստ յայտնութիւններ, երկու կողմէն ալ։

Կարդացէք փոխանակուած նամակները «Նոր Ուղի» շաբաթաթերթին մէջ, ափ ի բերան պիտի մնաք։

Բայց մինչեւ հոն երթալու պէտք չկայ։

Պայքար, Ամերիկայի ռամկավար օրգանը, լիովին կը գոհացնէ ձեզ, իր զանազան գրութիւններով եւ խմբագրականներով.

«Ճաշակեցէք եւ տեսէք զի քաղցր է ... ակր».

— «Մինչեւ անգամ Խ. Հայաստանի կառավարութեան հանդէպ մեր ունեցած հաւատարմութիւնն ու համակրանքը՝ անոր կատարած ազգաշինական մեծ գործերուն համար, միթէ պատճա՞ռ են որ Ամերիկայի մէջ ամէն գոյնէ եւ տեսակէ բոլշեւիկներու հետ Հայաստանի տարեդարձը տօնենք, երբ գիտենք որ այս պարոնները Հայաստանի հետ կապ ու կապակցութիւն չունին, ոչ ալ հայրենասիրութեան մղումներուն համեմատ կը գործեն»։ (30 նոյ. 1935)։

Դեռ աւելի սպառիչ,— այս անգամ Հօկի գլխուն.

— «Հօկը, դժբախտաբար, գործակիցն է այս երկրին մէջ համայնավար կուսակցութեան, որ հայ կազմակերպութիւն չէ, թէեւ հայ անհատներ կան անոր մէջ, իսկ ոչ - հայ կազմակերպութեան մը համար տեղ չկայ հայ կեանքին մէջ։

Ցաւալի է որ, Հայաստանի վերաշինութեան նուիրուելու նպատակաւ կազմուած Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէն, այսօր իր նպատակէն շեղած է եւ կը տարածէ համայնավարական քարոզութիւն ամերիկահայ գաղութին մէջ»։ (3 դեկտ.)։

Այս ալ ըսինք։ Սպասեցէք մինչեւ վաղը։

ՎԱՀԷ

Ի՞նչ կը նշանակէ «արհեստաւոր»

Արհեստաւորներու ինքնութեան թուղթի հարցին առթիւ, մինչեւ հիմա հրատարակեցինք ոչ միայն օրէնքը եւ յարակից հրահանգները, այլեւ լրացուցիչ լուսաբանութիւններ։ Ահաւասիկ բացատրական մը եւս, զոր կը քաղենք Սէնի Նահանգապետութեան «Արհեստաւորներու Ցանկի» շրջաբերականէն։

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ ՎԱՐՊԵՏ - ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԻ (ՄԷԹՐ ԱՐԹԻԶԱՆ). օրէնք 1925 յուլիս 26ի, յօդուած առաջին, լրացուած եւ բարեփոխուած 1934 մարտ 27ի օրէնքով.— «Վարպետ - արհեստաւորներ» բացատրութեամբ կը հասկցուին այն ինքնավար աշխատաւորները, արական թէ իգական սեռէն, որոնք անձամբ եւ իրենց հաշւոյն, առանց վարպետի մը (փաթրոն) հրամանին տակ գտնուելու, ի գործ կը դնեն ձեռական արհեստ մը, կ'աշխատին իրենց տան մէջ կամ դուրսը, մեքենայ ունենան թէ ոչ, խանութ կամ նշանակ ունենան թէ ոչ, որոնք գլխաւորաբար կը զբաղին իրենց սեփական աշխատանքին արտադրութեան վաճառումով, իրենց արհեստական կարողութիւնները կ'արդիւնաւորեն նախապէս կատարուած աշկերտութեամբ մը կամ երկար ատեն այդ արհեստին մէջ վարժուած ըլլալով, իրենց աշխատանքը կը կատարեն առանձին կամ աջակցութեամբ իրենց կողակցին, իրենց ընտանիքին անդամներուն, ընկեր - արհեստաւորներու (քօմփանեօն) կամ աշկերտներու։ Այս ընկեր - արհեստաւորներու կամ աշկերտներու թիւը պէտք չէ անցնի այն չափը որ պիտի նշանակուի իւրաքանչիւր արհեստի կամ արհեստներու շարքի մը համար, աշխատանքի նախարարին մէկ հրամանագրով, խորհրդակցելէ յետոյ արհեստաւորներու կազմակերպութեանց եւ Արհեստներու Սենեակին հետ։ Այս թիւը ամէն պարագայի մէջ չի կրնար անցնիլ տասը եւ արհեստաւորը ինք պիտի ապահովէ իր աշխատանքին ղեկավարութիւնը»։

Այս առթիւ ըսենք որ օրէնքին մեկնաբանութեան առթիւ որոշ թիւրիմացութիւններ կը տիրեն Աշխատանքի Նախարարութեան եւ ոստիկանական վերատեսչութեան միջեւ, եւ գործադրութեան ատեն է որ պիտի ճշդուին շատ մը մանրամասնութիւններ։

Անգլ. օդանաւ մը ծովն ինկաւ 12 զոհերով

Օդանաւային արկածները իրարու կը յաջորդեն ատենէ մը ի վեր։ Անցեալ օր հաղորդեր էինք երեք արկածներ, վեց զոհերով։

Չորեքշաբթի օր, անգլիական «Սիթի ավ Խարթում» ջրօդանաւը ծովն ինկաւ Աղեքսանդրիոյ բացերը, եւ 13 ուղեւորներէն 12ը խեղդուեցան։ Օդանաւը, որ կանոնաւորապէս կ'երթեւեկէր Աթէնքի եւ Աղեքսանդրիոյ միջեւ, Յունաստանէն ճամբայ ելած էր կէսօրին։ Կրետէի մէջ կանգ առնելէ յետոյ, վերսկսաւ թռիչքը դէպի Աղեքսանդրիա, ուր պիտի հասնէր իրիկուան։ Յանկարծ նաւահանգիստին առջեւ խարսխած մարտանաւերու սպաները տեսան որ օդանաւը թաւալգլոր կ'իջնէ դէպի ծով։ Շատ չանցած կորաւ ջրամոյն։ Թորփիլանաւ մը օգնութեան հասնելով փրկեց միայն ուղեցոյցը (փիլօթ)։ Խուզարկութիւնները շարունակուեցան մինչեւ գիշեր, բայց անօգուտ։ Բուն օդանաւորդներէն զատ, միւս ուղեւորներուն եօթը Անգլիացի էին, մէկը Իտալացի, մէկը Ամերիկացի։ Ուշ ատեն օդանաւին բեկորները գտնուեցան Աղեքսանդրիայէն վեց քիլոմեթր հեռու։

** Ֆրանսացի գրագէտ - օդանաւորդ Էքզիւփէրի, որ կիրակի օր ճամբայ ելած եւ Պէնկազի հասած էր, ճամբան շարունակելու համար դէպի Պասրա, իր հետքը կորսնցուցած է քանի մը օրէ ի վեր։ Այս առթիւ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Փարիզի մէջ։ Բազմաթիւ օդանաւեր կը յածին Միջերկրականի, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ վրայ, հետքը գտնելու համար։

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՄԵՐԿ ՏՂՈՒ մը (5—6 տարեկան) դիակը գտնուեցաւ Թիէի գերեզմանատան ճամբուն վրայ, Շուազի - լը Ռուայի մօտ։ Ոչ տղան ճանչցուած է, ոչ ալ մարդասպանը։

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱՆԿՈՒՄԷ ԱՆԿՈՒՄ

Հայաստանի խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձի առթիւ, Հայկոմկուսի քարտուղար Աղասի Խանջեանը Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի յոբելենական նստաշրջանին մէջ կարդացած է ընդարձակ զեկուցում մը, ներկայացնելով հայ ժողովուրդի նախախորհրդային պատմութիւնը եւ խորհրդային իշխանութեան կատարած նուաճումները։

Խանջեան իր ընդարձակ զեկուցման կէսէն աւելին նուիրած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան եւ բառ իր սովորութեան ջանք չէ խնայած գիծելու ամէն սեւ միջոցի՝ վարկաբեկելու մեր կուսակցութիւնը։ Վաղուց արդէն ծանօթ ենք Խանջեանի լրբենի ոճին. գիտենք նոյնպէս անոր «գաղափարական» պայքար մղելու մեթոտները։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ կրնայինք արհամարհել իր հօշա անհեթեթութիւնները։ Մանաւանդ, որ Խանջեանի դայլրքթը կ'ապացուցանէ իր անզօր կատաղութիւնը։ Հ. Յ. Դ.ին գաղափարական յաղթանակի համար միայն ի՞նչ աւելի պերճախօս փաստ, քան այն, որ խորհրդային վարչաձեւի տիրապետութեան 15րդ տարին հրապարակէն կը քշուէին շարք մը պետական եւ կուսակցական ղեկավարներ (Երզնկեան, Եսայեան, Այվազեան եւ ուրիշներ), ճիշդ դաշնակցական գաղափարախօսութեան իւրացման մեղադրանքով ...

Եթէ այս անգամ կարեւորութիւն կուտանք Խանջեանի հակադաշնակցական ելոյթին, պատճառն այն է, որ հայ համայնավար կուսակցութեան ղեկավարը կը յայտնէ որոշ միտքեր, որոնք մեղադրանքէ աւելի տեսակ մը խոստովանութիւն եւ ինքնամերկացում են։ Դաշնակցութեան հանդէպ ունեցած իր կոյր եւ անսահման ատելութիւնը կը մղէ զինքը բարձրաձայն արտայայտել միտքեր, որոնք աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ իրօք մարդոց բարոյական անկումը սահման չունի։

Համաձայն Խանջեանի, Հայոց պատմութեան ամէնէն մայլ եւ սեւ էջը կը կազմէ 1918—20 Թուականը, երբ «Դաշնակները ստեղծեցին այն դժոխքը, որի անունը Հայաստանի Հանրապետութիւն էր»։

Այս դեռ «անմեղ» յայտնութիւն է, Խօսելով ցարական բռնակալութեան մասին, Խանջեան կը յայտարարէ .

— «Դաշնակները մինչեւ հիմա էլ անամօթաբար ճղում են «յեղափոխական» դիմակների դեր իրենց բուրժուական հակայեղափոխական դէմքին։ Չի կարելի երեւակայել աւելի լկտի փարիսեցութիւն, աւելի սուտ կեղծիք։ Հայաստանի աշխատաւորները վաղուց են պատռել նրանց այդ դիմակները։ Նրանք լաւ ծանօթ են Դաշնակների դաւաճանական սուտ դէմքին։ Նրանք տասնհինգ տարի առաջ կարեցին այդ ոճրագործների արիւնոտ Թաթը։ Նրանք ոչ մի Թոյլ չեն տայ հաւասարութեան նշան դնել «հայկական հարցի» իմպերիալիստական - դաշնակցական ձեւաւորման եւ հայ աշխատաւորների արդար ու յեղափոխական ընդվզումների միջեւ՝ ուղղուած դասակարգային շահագործման եւ ազգային ճնշման բռնակալական կարգերի դէմ։ Այդ կարգերի խորտակման համար մղուած յեղափոխական պայքարի մէջ Դաշնակները մաս չունին։ Նրանք եղել են բռնակալների բանակում»։

Ուրեմն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ թէ պայքարած է ցարական բռնութեանց դէմ, այլ եղած է անոր հետ։ Խանջեանի այս սփրարկուռ տեսութիւնը կը փլի միայն մէկ հարցումով։ Նախ մատնանշենք, որ Խանջեանը կ'ընդունի թէ հայ աշխատաւոր ժողովուրդը յեղափոխական պայքար է մղած ցարական բռնակալ կարգերու դէմ։ Եւ եթէ այդ պայքարին մէջ մաս չունի Դաշնակցութիւնը, շահեկան է գիտնալ, թէ որո՞ւ ղեկավարութեան տակ հայ աշխատաւորութիւնը տասնեակ տարիներ պայքարած է «դասակարգային շահագործման եւ ազգային ճնշման բռնակալական կարգերի դէմ»։ Պատասխանը մէկ է,— Հ. Յ. Դաշնակցութեան տակ։

Այս երկրորդ մեղադրանքն ալ «անմեղ» կը նկատենք։ Սակայն, զարհուրելի է Խանջեանի երրորդ յայտարարութիւնը։

Իր կարծիքով, Դաշնակցութիւնը եղած է ցարական Ռուսաստանի հետ եւ կռիւ է մղած սուլթանական Թուրքիոյ դէմ։ Եւ որպէսզի աւելի շեշտուած ըլլայ Դաշնակներու յանցագործութիւնը, Խանջեան առանց վարանումի, հետեւեալ միտքը կը յայտնէ։

— «Հայ բուրժուազիան եւ նրա կուսակցութիւնը, նրա պարագլուխները գիտէին, թէ ինչ են ուզում։ Նրանք չէին կարող չտեսնել եւ չհասկնալ, որ միջազգային ժանտաբոյր չէր, որ պէտք է ազատութիւն բերէր մեր աշխատաւոր ժողովրդին։ Չէ՞ որ կար մեր ժողովրդի կէսի պատմութեան դասը, չէ՞ որ ցարի արիւնոտ լծի տակ տառապող աշխատաւոր ժողովուրդները ենթակայ էին շատ աւելի սոսկալի կեղեքման եւ շահագործման, ՔԱՆ ԻՐԱԳԼԵ ԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԷՐ ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՍՈՒԼԹԱՆԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ։ Բայց նրանց ի՞նչ փոյթ։ Հայ բուրժուազիան, նրա կուսակցութիւնը, նրա լիդրները մտահոգուած էին ոչ թէ իրապէս ազգային ազատագրական խնդիրներով, նրանք մտահոգուած էին միայն եւ միմիայն առեւտրական շուկաներում շահաւէտ ու յարմար դիրքեր ստանալու խնդրով»։ («Խ. Հ.», 30 Նոյ. 1935)։

Յատկապէս ընդգծեցինք Թուրքիոյ վերաբերող խօսքերը, որպէսզի ընթերցողին համար պարզ ըլլայ, թէ ինչպիսի ճիւաղ մըն է նստած այսօր Հայաստանի գլխուն։

Մենք չէ որ պիտի սորվինք ցարական իշխանութեան ազգային ճնշումները։ Ամբողջ 27 տարի (1890—1917) Դաշնակցութիւնը շարունակ պայքարած է այդ ճնշումներուն դէմ։

Սակայն միայն Դաշնակցութիւնը հարուածելու համար յայտարարել, թէ Թուրքիոյ մէջ Հայերը շատ աւելի նուազ ճնշումներու են ենթակայ եղած քան թէ Ռուսիոյ մէջ եւ հայ ժողովրդի սուլթանական բռնակալութեան դէմ մղած ազատագրական պայքարը եղած է կեղծ ու առեւտրական հաշիւներով առաջնորդուած, — սա արդէն անարգանք է ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ եւ հայ ժողովուրդին դէմ։ Եւ կարդալով այդ տողերը իբրեւ Հայ, ես ինքզինքս վիրաւորուած զգացի, քանի որ նոյն հայ անունը իր վրայ կը կրէ նաեւ Աղասի Խանջեանը։ Դժուար է երեւակայել աւելի յետադէմ ու հակայեղափոխական կարծիք մը, քան ինչ որ Խանջեան կ'արտայայտէ։

Ուրեմն, համաձայն Խանջեանի, «Դաշնակները բռնակալ ցարիզմի հետ միասին պայքարած են ազատամիտ ու հեզահամբոյր սուլթան Համիտի դէմ, որի իշխանութեան տակ Հայերը նուազ կը ճնշուէին»։ Ո՜վ ժամանակներ ու բարքեր ...

Խանջեան Թուրքիան բոլորովին իր պաշտպանութեան տակ կ'առնէ, երբ կը խօսի քեմալական շարժման մասին.

— «Իմպերիալիստներին հարկաւոր էր Թուլցնել Տաճկաստանը, կոտրել նրա դիմադրութիւնը։ Եւ Դաշնակցութիւնը կատարելով անգլիական իմպերիալիզմի պատուէրը՝ պատերազմ դուրս եկաւ քեմալական Տաճկաստանի դէմ։ Քեմալական Տաճկաստանն իմպերիալիզմի դէմ պայքարի էր դուրս եկել ազատութեան համար։ Տաճիկ ժողովրդի համակրանքն ու լայն աջակցութիւնը նա (Քեմալ) դրանով իսկ իր կողմն ունէր։ Այն ինչ Դաշնակցութիւնն անգլիական իմպերիալիզմի գործելով ուզում էր վիժեցնել Տաճկաստանի ազատագրական պայքարն իմպերիալիզմի դէմ։ Նա (Դաշնակցութիւնը) ռէակցիոն գործ էր կատարում եւ անշուշտ չէր կարող ոչ մի յաջողութիւն ունենալ»...

Խանջեան քաջութիւն չունի շարունակելու իր տեսութիւնը։ Այլապէս պիտի պարծենար թէ «յետադէմ» Դաշնակցութեան եւ «յեղափոխական» քեմալականութեան միջեւ մղուած պատերազմի ընթացքին խորհրդային Ռուսաստանը եւ հայ համայնավարները բանեցին քեմալականներու կողմը եւ ամէն միջոց գործադրեցին, պաշտպանելու համար Քեազիմ Գարապէքիր փաշայի բանակին յաղթանակը։ Եւ այսօր, արդարանալու ուրիշ ճանապարհ չգտնելով — մանաւանդ պայ Հիքմէթի խոստովանութենէն վերջ — հայ ժողովրդի 1920ի ինքնապաշտպանութեան պատերազմը կը համարեն «յետադէմ» կռիւ մը ընդդէմ արեւելեան յեղափոխութեան։

Մեզի կը մնայ միայն արձանագրել ու հանրութեան ներկայացնել Խանջեանի այս պատմական խոստովանութիւնը։

ԱՇՈՏ - ԱՐՓՐՈՒՆԻ

ԾԻԾԱՂ

Գիւղացի մը շատ վնաս եւ թշնամութիւն կրած էր գիւղապետէն, երբ գիւղապետը մեռաւ, գիւղացին մինչեւ գերեզման հետեւեցաւ մեռելին։

— Ուրիշ գիւղացի մը.

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ քու թշնամիիդ դագաղին կը հետեւիս մինչեւ գերեզման։

— Մեռնելուն չպիտի հաւատամ, մինչեւ որ գերեզման մտնելը չտեսնեմ աչքերովս։

ԱՐՄԷՆԱԿԱՆՔ

ԵՕԹԸ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ

Եօթը գիտնական Արմէնականներ։ Եօթն ալ սաներ՝ Հայ Գիւղատնտեսականի։ Եօթն ալ շրջանաւարտ Միացեալ Նահանգներու Քոլորատոյի համալսարանէն։ Եօթն ալ շնորհներով առլցուն։ Ձրիաբար առանց ամենադոյզն ծախքի ենթարկելու ազգային սնտուկը։ Շնորհիւ համալսարանին նախագահ եւ հայ ուսանողներու բարեկամին՝ Տոքթ. Ջորջ Լոռիի։ Տոքթ. Լոռի՝ Քոլորատոյի նահանգը իր լեռնային, բուսային եւ ջրային նմանութեամբ՝ Մ. Նահանգներու Հայաստանը կոչած է։ Միւս կողմէ, բարեդէպ զուգադիպութեամբ մը, յարգելի նախագահին Լոռի մականունը, չքնաղ մէկ գաւառն է Հայաստանի։ Այսպէս Քոլորատօ եւ Հայաստան իրարու հետ կը նարօտուին՝ Տոքթ. Լոռիի կնքահայրութեամբ։ Ի՜նչ շնորհալի կապակցութիւն։ Հոգեպարար եւ լուսաճառկայ։ Արմէնափառ եւ աստղափայլ։

Ներկայացնենք ուրեմն այս եօթը քաջամարտիկ Հայորդիները։

1. Գեղամ Գէորգեան՝ գիւղատնտես։ Աշխատակից զոյգ «Հայրենիք»ներու՝ Գեղամ - Գեղակ գրական ծածկանունով։ Չքնաղ նկարագրով օժտուած։ Սիրուած ու յարգուած բոլորէն։ Այժմ Նիւ Եօրքի ազգ. վարժարաններու ուսուցիչ եւ Ամերիկայի Կեդր. Ուսում. Խորհուրդի քարտուղար։

2. Գեղամ Կէօքճեան՝ անասնաբոյժ։ Մ. Նահանգներէն Օհայօ նահանգի Քլիվլէնտ քաղաքի մէջ, անասնաբուժական հիւանդանոցի մը տնօրէն։ Վերջերս վարգերաձիի մը վրայ իր կատարած կեսարեան փափուկ գործողութեան մը յաջողութեան համար մեծ համբաւի տիրացաւ։ Շաբաթներով ամերիկեան մամուլը իրեն գնահատական յօդուածներ նուիրեց։

3. Գեւորգ Գօյանեան՝ ոռոգումի ճարտարապետ։ Քոլորատոյի համալսարանէն ետքը, մեծ յաջողութեամբ աւարտած է նաեւ Քոլոմպիոյ համալսարանը։ Մասնագիտական խորունկ պաշար ունի։

4. Արթիւր Աշճեան՝ քիմիաբան։ Համալսարանին մէջ քիմիագիտութեան լուսանկարչութեան մէջ ունեցած կիրարկման մասին պատրաստած հմտալից թէզը՝ Լոնտոնի Քոտաք ընկերութեան գնահատման արժանացած ըլլալով, կարեւոր պաշտօնի մը կոչուած է յիշեալ հաստատութեան Գահիրէի մասնաճիւղին մէջ։

5. Հայկազուն Արշակունի՝ անասնաբոյժ։ Պատուաբեր իր համայնքին։ Կը ծառայէ սուրիական կառավարութեան մօտ, իբրեւ պետական անասնաբոյժ։

6. Լեւոն Ֆարաճեան՝ գիւղատնտես։ Քոլորատոյի համալսարանը յաջողապէս աւարտելէ ետքը, այժմ կը խորացնէ իր մասնագիտութիւնը ամերիկեան ուրիշ համալսարաններու մէջ։

7. Մարտիրոս Թորոյեան՝ անասնաբոյժ։ Նմանապէս Քոլորատոյի համալսարանը յաջողապէս աւարտելէ ետքը, այժմ կը կատարելագործուի ուրիշ համալսարաններու մէջ։

Այս Հայորդիները, երբ որբանոցներու մէջ դրուած էին, [illegible] հառաչներով կը խլացնէին մեր ականջները.

— Հաց չենք ուզեր, լոյս կ'ուզենք։

— Կայծ մը տուէք մեզի պիտի վերածենք զայն բոցի մը։

Ողջ ըլլան բոլորն ալ, որովհետեւ ճշմարտապէս արդարացուցին իրենց վրայ դրուած յոյսերը եւ իրենց՝ արծուային սլացքներով, մշտավառ բոցեր բարձրացուցին։

Հրեղէն սիւներով բոցավառեցին հայկական ջինջ երկնակամարը։

ՍԵԳՈՒՇ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՋՈՅԳ ՄԸ ՀՈԳԻ

— Է —

Տասը տարի առաջ էր։

Դասարանին պատուհանէն կ'ընդնշմարէի զոյգ մը հոգի։

Միջահասակ ծերուկ մը եւ կէս մեթըր տղեկ մը, որոնք կը ճեղքէին, տափիկ տափիկ եւ ձեռք ձեռքի, բակին ձիւնը։

Ու վերարկուներուն օձիքները վահան՝ ծիւրայի չար քամիին դէմ։

Այսպէս ճանչցայ հանգուցեալ Գ. Լեւոն Թաղէոսեանը, զոր այնուհետեւ ես ալ պիտի Պապուշա կոչէի։

Ան կուգար Գ. Քրաֆթի Հայ դպրոցին յանձնելու՝ կրտսերագոյնը իր զաւակներուն։

Թուրքէն անունը անհամեմատ լաւ գայայ նորեկ աշակերտին հասակին եւ տարիքին։ Ու ոչ ոք ընդդիմացաւ կնքահայրութեանս։

Հինգ տարեկան Թուրքէնը Թուրքիկի վերածուեցաւ։

Օ՜, գիտեմ։ Այսօր ան ալ այլ եւս չի կրնար հանդուրժել «Թուրքիկ» յորջորջումին։

Որովհետեւ, տասնըհինգ տարու Թուրքէն է ան։ Եւ ապահովաբար պաճկոնին թեւը սեւով ժապաւինած, ու սեւ փողկապով, հօրը մահը կը սգայ հիմա։

Այն օրերուն սակայն, երբ Թուրքիկ բժիշկ ըլլալ կ'ուզէր, հիւանդ մայրը փրկելու համար, ընդվզեցուցիչ չէր գտներ «Թիկ» քնքշականը։

Ամիսներ յետոյ միայն, պիտի ըմբռնէր թէ՝ ի՜նչ կը նշանակէ «երկինք երթալ»։

Այդ օրէն սկսեալ, փոքրիկ իմաստունին ուղեղը պիտի համակերպէր ճակատագրին, միանգամ ընդմիշտ մերժելու համար բժիշկ ըլլալու ծրագիրը։

Որմնադրութիւնը պիտի հետապնդէր զինքը։ Այն ատենէն որ Իտալացի Նիքոլան, որմնադրապետ, կ'ուզէր զայն որդեգրել։

Շատ ուշ հաշտուեցաւ նոր միջավայրին հետ։ Անդադար կուլար։ Շոքոլան պահ մը միայն կը լռեցնէր Թուրքիկը։

Բարեբախտաբար, քանի մը ամիս յետոյ կը հասնէր Լէյլին, իրեն տարեկից աղջնակ մը։

Սերտ մտերմութիւն մը երկուքին միջեւ։

Թուրքիկ այլ եւս չլացաւ։ Նուշա՛յ այսօր։

— Թուրքի՛կ ջան, Հայրիկէն նամակ։

Ու կարդացինք.

— «Ո՞նց ես, բալաս, ... ես կիրակի գալու եմ...»։

Ու կուգար Պապուշան։ Կաղնիներուն ներքեւ, կամ անտառին արահետներուն վրայ, զրոյց կ'ընէինք երեքս, Պապուշան, Թուրքիկն ու ես։

— Պարոն, Հայրիկէն քաղթ։

Ու կը կարդայինք.

— «Ո՞նց ես, բալիկ ջան ... կիրակի Գ. Թանճուռեանը քեզ Ժընեւ [...] բերելու...»։

Եւ կ'երթայինք «Դրօշակ»։ «Դրօշակ»ի խմբագրատո՞ւնը։ Հո՛ն, ուր այդ օրերուն, պիտի ճանչնայի ուրիշ ստուեր մը։ Անցեալէն մնացած դո՞ր կենդանի ուրիշ յուշարձան մը, Անտոն Գօչը։

Ու ես, տղա՛ս, ակամայ կուսայի [...] երկու ծերերուն։

Ուսանողութեանս շրջանին, պէտք աւելի մօտենայի Պապուշային։

Կ'երթայի «Դրօշակ»ի մատենադարանը հատատելու։

Ու վայելելու մածունը զոր այնքա՜ն յաջող մակրդած կ'ըլլար Պապուշա։

Չեմ գիտեր թէ, իբրեւ սակաւախօս, ո՞րը մեր երկուքէն առաջինութիւն կը շահէր։

Եւ սակայն, կը խօսէինք։ Կը խօսէինք ընկերային հարցերու մասին, Տնտեսական հարցերու մասին։ Մանկավարժական հարցերու մասին։

Ինք բարեկիրթ եւ նուրբ հոգի՝ [...] ղեօք վերոյիշեալ գիտութեանց հետ տամուտ ուսանողի հանգամանո՞նքս կը յարգէր։

Ու շա՜տ կը սիրէր խօսիլ ծաղիկներուն եւ բանջարեղէններուն մասին, որոնցմով «Դրօշակ»ի պարտէզը կը հագուեցնէր, կը զարդարէր։

Եւ ահա, երբ կը փորձեմ վերա[...]ցը ընել իրմէ եկած տպաւորութիւններուն, յանգելու համար անոնց բիւրեղացումին, չեմ նշմարեր հաստ [...] խակ, որ անծայր ըլլայ իրեն, [...]րին մը նետել անոր ազնուակ հոգւոյն վրայ։

Ու նկատեցէք որ, մահը ինծի հա[մար] չէ այն առիթը յարգանքի, որ սովորութեան, կը [...]է կը տանի, առ հասարակ, բացա[...]սական գիծերը մեռեալին։

Գ. Լեւոն Թաղէոսեան մարդ էր։ Ու Հայ էր Պապուշան։

Մարդ եւ Հայ՝ մաքուր, ողջամիտ, անշահախնդիր եւ պարզամտա[...]նայ։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՆՆ ԱԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՃԱՄԲՈՎ ԿԸ ՔԱԼԷ

Լատինական այբուբենը շուտով պիտի ընդունուի նաեւ Իրանի կողմէ։ Պաշտօնական յայտարարութեանց համաձայն, այս փոփոխութիւնը պիտի հաստատուի մասնաւոր օրէնքով, ինչպէս պատահեցաւ Թուրքիոյ մէջ։

Բացարձակապէս պիտի արգիլուի արաբերէն տառերով թերթերու եւ գիրքերու հրատարակութիւնը։

Իրանի վարչապետը ճառ մը խօսելով այս առթիւ խորհրդարանին մէջ յայտարարած է, թէ, այս բարեփոխումը թշնամական արտայայտութիւն մը պիտի ըլլայ մահմետականութեան եւ Արաբներու դէմ, բայց ինչպէս նոր ժամանակներու յառաջդիմութեանց պահանջները կը պարտադրեն երկրին, որ իր լեզուն պարզէ, չափեցնէ օրուան պարագաներուն։

Թէհրանի կառավարութիւնը կը խորհի նաեւ ներկայացնել օրինագիծ մը, որու միջոցաւ Իրանի կիներուն պիտի արգիլուի Փէչաճէի գործածութիւնը։

Այս վերջին լուրը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Իրանի իգական սեռին, որուն անդամներէն շատեր սկսած են արդէն փողոցները շրջագայիլ առանց քօղի։

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (17)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Վերջին մեծ յաղթանակը մեր ազատերուն մէջ զօրացուցած էր ապրելու, կռուելու, յաղթելու, փրկուելու եւ ազատութիւնը ողջագուրելու յոյսը։ Սուէտահայը վառ տրամադրութեամբ [illegible] ու ազատութեամբ՝ անհամբեր կը սպասէր նորանոր փոթորիկներու։ Պէտք է ըսել որ Թաթար - Ալանկի գիւղացնամարտը ու հոն տարուած հրաշալի յաղթանակը չափազանց փորձառու դարձուցած էին մեզ։

Այն անտառակները, որոնք պատնէշներուն շրջակայքը կը գտնուէին, եւ որոնց մէջէն թշնամին անզգալաբար կրնար յառաջանալ մեր վրայ, անմիջապէս կտրուեցան գործաւորական խումբին կողմէ։ Ինքնապաշտպանութեան համար, վերջապէս ամէն ինչ լաւ կացութեան մէջ դրուած էր։ Միայն կը մնար արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու միջոց մը գտնել։

Ահա այդ նպատակով՝ արտասահմանի հայութեան լուր մը հասցնելու համար, նամակներ գրուեցան, որոնք Հալէպի ամերիկեան հիւպատոսի միջոցաւ պիտի ճամբուէին իրենց տէրերուն։ Գրուեցան երեք նամակներ։ Մին՝ հիւպատոսին, միւսը՝ Պօղոս Նուպարին եւ երրորդ մըն ալ Հալէպի Հայոց Առաջնորդարանին։ Հիւպատոսէն կը խնդրուէր, որ արտասահմանի մեր ազգակիցները իրազեկ պահէր մեր կացութեան, եւ միեւնոյն ատեն նամակները ճամբէր իր սեփական միջոցներով։ Կ'երեւի թէ անոնք իրենց տէրերուն չհասան, որովհետեւ ոչ մէկ արդիւնք կրցան ունենալ։

ԺԲ.

Ժողովուրդը Տամլաճըգի մէջ տաղբիւրի ջուրին անհրաժեշտութենէն տառապելով՝ սկսաւ կամաց - կամաց ցրուիլ։ Ոմանք գացին միացան Գուզ Ճրգայ մնացածներուն, ոմանք ալ գացին հաստատուեցան Գարլան - Տուզաղը։ Ուրեմն, հարկ եղաւ վարչական ընդհ. ժողով լուծել ու տեղական ժողովներու վերածել զայն՝ երեք վայրերու մէջ, Գուզ - Ճրգայ, Գարլան - Տուզաղը եւ Տամլաճըգ։

Այդ տեղերուն վրայ կազմուեցան առանձին վարչական ժողովներ, զինուորական վերահսկիչներով ու ռամկական մարմիններով։ Մէկ խօսքով, իւրաքանչիւր վարչական ժողովի յանձնուեցաւ իր շրջանի պաշտպանութեան գործը։

Վարչական ընդհ. ժողովն այս պատշաճ կարգադրութիւնը ըրած էր, որպէսզի գործը դիւրութեամբ ղեկավարուէր։ Բնականաբար ժողովները համախորհուրդ կը գործէին բոլոր խնդիրներուն մէջ եւ ի հարկին միատեղ ժողովներ ալ կը գումարէին, ամէն բան կանոնաւոր կերպով յառաջ տանելու համար։

Ամէն ոք, առանց ամենադոյզն տրտունջի, ենթարկուած էր տեղական ժողովներու հրահանգներուն։ Անձնազոհութեան ոգին բարձր էր բոլորին մէջ։ Ամէն բնակավայր ունէր իր առանձին զօրանոցը։

Մեր բնակարան - հիւղակներու պատերուն տակ կանգնած էին մեր ամրակ գերաններ, որոնք պատուած էին մացառներով։ Տանիքները ծածկուած էին հողով, թէեւ նորաշէն ըլլալով՝ անձրեւի ալ չէին դիմանար։ Առանց միայն կռնակի կողմը քարէ շինուած էր։ Բայց, մեր հոգը չէր, գոհ էինք մեր վիճակէն։

ԺԳ.

Սուէտահայը դեռ բոլորովին իր հաւատքն ու յոյսը չէր կորսնցուցած ծովէն գալիք փրկութեան մասին։ Ան խորապէս համոզուած էր, որ Միջերկրականի մարտանաւերէն մին օր մը չէ օր մը պիտի այցելէր մեզի։ Բայց եւ այնպէս բուն միջոցը կը պակսէր։ Թէեւ գալիք զրահաւորներուն ուշադրութիւնը գրաւելու համար ունէինք մասնաւոր պահակախումբ մը ծովափին մօտ՝ բարձրադիր բլուրի մը վրայ, սակայն, այդ բոլորովին հաստատ յոյսի կռուան մը չէր, որովհետեւ կրնար պատահիլ որ մարտանաւը աւելի խորերէն անցնէր առանց նշմարելու մեր ազատարար Կարմիր Խաչ դրօշը, անկուած՝ «Ազատութեան Բլուրին» վրայ։

Ժողովուրդը միշտ անձկութեամբ կը նայէր ծովուն անծայրածիր լազուարթին, ուրկէ պիտի երեւէր իր փրկութիւնը։

Ուրեմն, անմիջական ճար մը պէտք էր գտնել ծովուն խորերը երթալու ու փրկութիւնը փութացնելու համար։ Ուրիշ ելք անհնար էր։ Այս գաղափարն իրագործելու համար, տեղական բոլոր մարմինները ի մի հաւաքուեցան։ Երկարատեւ բանակցութիւններէ յետոյ՝ որոշուեցաւ որ նաւակ մը շինուէր, եւ քանի մը կարիճներ Թիավարելով Կիպրոս անցնէին։ Եթէ նոյնիսկ մինչեւ Կիպրոս ալ չկարենային հասնիլ, Թերեւս ծովուն վրայ որ եւ է մարտանաւի կրնային հանդիպիլ։ Ուրիշ միջոց չկար։ Որովհետեւ երկարատեւ կռիւներէ ու դիմադրութիւններէ յետոյ, մահը անխուսափելի կը Թուէր։ Եթէ նոյն իսկ մեր վրայ յարձակում չգործուէր, ի վերջոյ սովամահ ըլլալու պիտի դատապարտուէինք։

Կեանքի քաղցրութիւնը, ապրելու եւ յաղթանակելու գեղեցիկ յոյսերը, ստիպեցին Սուէտահայը, որ վճռական միջոցներու դիմէին ու յանձնառու ըլլային աւելի մեծ զոհողութիւններու՝ իրենց փրկութիւնը ձեռք բերելու համար։

Եւ քանի մը առաջամարտիկներ, գիտակցութեամբ Պետրոս Մարտիրոսեանի՝ փութացին ծովափ՝ փրկութեան նաւակը շինելու համար։ Անոնց կ'ընկերակցէր նաեւ կացինաւորներու եւ սղոցաւորներու խումբ մը։ Ամէնքն ալ շուտով գործի անցան։ Քանի մը օր յետոյ նաւակը արդէն պատրաստ էր։ Նոյեան Տապան մը շինելու փորձ մը կարծես, որ փառաւորապէս յաջողած էր։ Այս նաւակին վրայ սեւեռած էին բոլորին աչքերը։ Այդ էր մեր փրկութեան միակ յոյսը։ Եթէ անկէ ալ փրկութիւն մը չգար, այլ եւս կորսուած պիտի ըլլայինք։ Եթէ յաջողէինք Կիպրոս անցնիլ կամ ծովուն վրայ զրահաւորէ մը նշմարուիլ, պիտի փրկուէինք։ Նախապէս պատրաստուած աղերսագրին մէկ օրինակը իրենց հետ առնելով թիավարները պիտի ներկայացնէին զայն հանդիպած առաջին մարտանաւուն։ Գրուած էին ուրիշ վեց աղերսագիրներ ալ, որոնք պիտի մատուցուէին Անգլիոյ Թագաւորին, արտաքին նախարարութեան, Կիպրոսի զինուորական ընդհ. հրամանատարին եւ Կիպրոսի կուսակալին։ Միւս երկու աղերսագրերն ալ գրուած էին մեր ազգակիցներուն։

Յ. Գ. ՊՕՒՐՃԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՆՈՐ ՄԱՐԱՇԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Այս օրերուս, ուր ուրիշ շատ մը երկիրներ ձիւնին ու բուքին սարսուռը կը զգան իրենց կծկըւած ծրարներուն մէջ, հոս, Լիբանանը, յաղթական երիտասարդի մը պէս գլուխը բարձր արեւին հետ կը խաղայ:

Ու ես ալ, արեւի խիստ սիրահար, այս առաւօտ վերարկուս թեւիս, բաժնուեցայ սենեակէս:

Օրուան մտածումներուս ծանրութիւնովը գրաւած կը քալեմ հիմա: Բայց ո՞ւր: Նախապէս որոշած ըլլալով երթալիք տեղս, աջ ու ձախ չեմ նայիր: Յանկարծ, երիտասարդ մը, ժպիտը դէմքին կեցաւ առջեւս.

— Բարեւ, բարեւ: Ո՞ւրկէ, ո՞ր հովը այսպէս ...

Լուռ, աչքերս դէմքին, որ կարմիր խնձորի գոյն ունի, կը նայիմ պիշ-պիշ:

— Չճանչցա՞ր, ի՞նչ:

— Ներողութիւն, ո՞վ էք դուք:

— Մարրիբոզի որբերէն ...

Ճանչցանք իրար:

Ու պատմութիւննե՜ր, պատմութիւննե՜ր, որոնք իրականութիւն ըլլալէ վերջ, այսօր դարձեր էին մէկ-մէկ հէքեաթներ:

Հիմա երկու ընկեր ենք:

— Կը տեսնե՞ս, ըսաւ ընկերս ինծի, այս տուները որ ամբողջութեամբ կ'երեւին, երէկի մեր ընչաւոր Հալէպին են:

Ձեռք զարմանքս: Տո՞ւն, տո՞ւն, տո՞ւն: Աչքս կարծեմ չափ նայէ, ամբողջ դաշտ մը լեցուն: Մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ մաքուր, իսկ չորս կողմը կանանչութիւն եւ պարտէզներ:

— Բայց ի՞նչ հաճոյք, այսպէս հեռուէն դիտելը, ըսաւ ընկերս դարձեալ, պէտք է հոն սպասել փողոցէ փողոց, տեսնել եւ ուսումնասիրել կեանքը, որ կ'աճի ու կը զարգանայ նոյն տան մէջ:

Համակերպեցայ: Եւ սկսանք քալել: Կուրծքիս տակ, ուրախութեան ալիք մը արդէն ծայր տուած, հետզհետէ կը բարձրանայ: Վանքի հայ գիւղ պիտի տեսնեմ, հայ դպրոց, հայ եկեղեցի:

Բրուտէս, չորրաչուրս ... մը, դեռ մանուկ, երբ դաշտին ... դաշտը քշեց իմ հայրենի գիւղէս, այն օրուընէ ասդին, ալ չտեսայ ոչ գիւղ եւ ոչ ալ հայրենիք:

Գիւղը, որուն մէջ կը մտնենք, Նոր Մարաշ կը կոչուի: Ամբողջութեամբ հայ մաքի եւ բազուկի արդիւնք: Եթէ նայիս, կ'ըսես, «պզտիկ Պէյրութ մըն է», անպատճառ: Բոլորն ալ երկու կամ երեք յարկանի եւ ներկուած ճերմակ:

Առաջին փողոցը որ կը սկսի դաշտային կողմէն, կ'երկարի մինչեւ հեռուն, ուր պարտէզներու տուներուն երկարող ճամբայ մը կը բաժնէ զայն դաշտէն:

Հիմա կը քալենք ես եւ ընկերս: Այդ փողոցին առաջին խանութպանը, բամպակ մազերով ծերունի մը, պտուղ եւ բանջարեղէն կը ծախէ: Քովինը երիտասարդ մը ճնար, բրինձ, ձաւար եւ ուրիշ բաներ կը վաճառէ: Անդին, նոյնպէս ծերունի մը, որ իր տարիքին յարմար գործ մը ունի: Այս փողոցը, խանութ խանութի մօտ, ամէնն ալ իրենց տարողութեան չափով ապրանք ունին:

Կ'անցնինք ուրիշ մը: Նոյն չափով: Եւ նոյն ձեւով շինուած խանութներ:

Դարձեալ կը փոխենք փողոցը: Առաջին խանութպանը դանդուր մազերով երիտասարդ մը, որ հսկայ մուրճ մը ձեռքին, հնոցին առջեւ կեցած, ձեւ կուտայ կոշտ երկաթին: Ահա ուրիշ մը հացագործ. ի՜նչ ալ աղուոր շարեր է հացերը, կարմրուն կարմրուն: Եւ այսպէս երեւակայէ ընկեր, դերձակն ու սափրիչը, կօշկակարն ու մանրավաճառը: Ահա արհեստանոցներ, ուր գործէ քաշուած ծերունիներ հէքեաթ կը պատմեն: Անոնց մէջ, հաւկթե, առողջ երիտասարդներ ալ չեն պակսիր, որոնք անգործութեան երեսէն, մէյ-մէկ սեւ սուրճի առջեւ նստած կը մտմտան:

Մարաշին ճիշդ սրտին վրայ կը գտնուին դպրոցն ու եկեղեցին: Կը նայիս կը հիանաս: Մաքուր, գեղեցիկ, քարաշէն շինուածք մը: Եւ տուներն ալ նոյնպէս:

Այստեղ սորվեցի ընկերս, որ կենայ քիչ մը: Ու ես դպրոց չտեսնող մէկու մը պէս, կը դիտեմ անշարժ: Միջօրէ: Աշակերտները ծիծեռնակներու թեթեւութեամբ կը թռչին հոս ու հոն: Ամէնն ալ իրենց շրթունքին վրան երգ ու կանչ մը ունին, հայրենի բարբառով:

Ուրախութեան ժպիտ մը դէմքիս, ընկերոջս հետ շրջան կ'ընենք այս հաստատութեան շուրջ:

Դասամիջոցի պահուն, ուր՝ աշակերտները կը խաղան զուարթ, ուսուցիչները բակին մէջ կ'երթան ու կուգան: Ամէն ինչ հոգին կը հեւէն:

Զանգակը կը զարնէ, ու աշակերտները կարգով ներս կը մտնեն: Եւ ես, այսանկ, հեզ մըն ալ վերյիշելով մանկութեանս օրերը, որ աւա՜ղ դժբախտ անցան, թոյլ տուի որ քանի մը կաթիլ արցունքներ թրջեն կոպերս:

Կէսօր: Երթեւեկ: Բոլոր փողոցները մանուկներու աղմուկով են լեցուած: Ահա աղջիկներու խումբ մը, սեւ մազերու խուրձը իրենց ուսերուն հովի պէս եկան ու անցան: Վարէն խումբ մը եւս, անոնց եռանդէն ուրիշներ ալ, որ առողջ, հարուստ իրաններով, ամօթխած բայց ժպտուն, եկան ու գացին անոնց ետեւէն: Անդին, քանի մը պատանիներ, կեցած օրուան հոգերը կը պատմեն: Ահա, տան մը երրորդ յարկի պատշգամէն, երկու մանկապարտէզի մանուկներ, երգ մը կը մրմռան, կիսկատար.

Ազատն Աստուած այն օրից
Երբ հաճեցաւ շունչ փչել...

Եւ այսպէս, ամէն տանէ կամ պատուհանէ, հայրենի խօսքն է որ ականջիդ կը հասնի:

Նոր Մարաշ գիւղ մը չէ, այլ գիւղաքաղաք մը, եւ քանի մը տարի վերջը՝ քաղաք մը անպայման:

ՆԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով եւ մելանով:

ԼՈՒՐԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ (Յառաջ).— Իտալական գործակալներ արագ գործունէութիւն կը հաւաքեն ու կը ճամբեն Էրիթրէ: Հետաքրքրուեցանք պայմաններու մասին: Հաւաստեցին թէ օրական մէկ օթերլին պիտի ստանան հասարակ բանուորները, որոնք պիտի աշխատին ճամբաներու շինութեան մէջ: Արհեստաւորները պիտի ստանան 1—1 ու կէս օթերլին: Առաջին առթիւ 80 պարզ բանուոր 32 ալ արհեստաւորներ պայմանաւորուած են որոնց մէկ մասը արդէն մեկնեցան:

Իտալական գաղութը ոսկի կը հաւաքէ ամբողջ Պաղեստինի մէջ, հայրենիք ղրկելու համար: Մինչեւ իսկ իտալացի կամ իտալահպատակ կրօնականներ կը մասնակցին նուիրատուութեանց:

** Պաղեստինի արաբական ներքին շարժումը չէ մարած դեռ: Ըմբոստական շարժումին մղիչ ուժերուն մէջ կը գտնուին մզկիթներու «հօճաներ»ը, որոնք աղօթքի պահուն կը ջանան գրգռիչ խօսքեր տեղաւորել հաւատացեալներու ականջներուն մէջ:

Շէյխ Իզզէտտին մը սպաննուեցաւ մէկ ու կէս ամիս առաջ պատահած դէպքի մը առթիւ. Իզզէտտին զինադրած էր անգլիական ոստիկան զինուորներուն եւ այդ պահուն «Հայրենիքի նահատակ» եղաւ: Շատեր իրենց երեխաները (խալաներ) Իզզէտտին կը կոչեն յարգելու համար յիշատակը շէյխին:

Ըմբոստական շարժումին վարիչները աւելի շատ կը գտնուին Հայֆայի շրջանները:

** Այս օրերս Թուրք «սիվիլ» զինուորականներ կը նշմարուին հոս հոն Պաղեստինի մէջ: Կ'իմանամ թէ Անդրյորդանան եւս նոյն «հիւրերէն» ունեցած է:

** Էմիր Աբտուլլահի եւ Իպն Սէուտի յարաբերութիւնները մանաւանդ վերջին 7—8 ամիսներու ընթացքին, եղած է սիրալիր: Սուրիոյ եւ Պաղեստինի ազգայնականները կը ջանան աւելի ամրապնդել «անհրաժեշտ» բարեկամութիւնը Անդրյորդանանի եւ Հիճազի թագաւորներուն:

** Կը հաստատուի թէ Գերմանիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ Հրեաներ պիտի ներգաղթեն Պաղեստին: Սըր Հէրպըրթ Սէմուէլ (Նախկին մարզպան) այժմ Լոնտոնի մէջ կը զբաղի այս հարցով:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բոլուցիներն ու պարահանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բոլուցիներու պարահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ երեկոյ Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ: Հակառակ աննպաստ օդին, կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր քաջալերելու համար միութեան ձեռնարկը: Նախագահը Գ. Մ. Մարկոսեան հանդէսը բանալով բացատրեց թէ պարահանդէսը սարքուած է աղքատ հայրենակիցներուն օգնելու եւ երկրորդ գէթ պահ մը ապրելու համար հայրենի յուշերով: Սեղաններու շուրջ բազմած խումբ մը երիտասարդներ նուագախումբին առաջ երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը յոտնկայս, ապա նուագը շարունակեց հնչել եւրոպական եղանակներ: Ի մէջ այլոց ըսենք որ հայկական եղանակ չնուագուեցաւ:

Նախագահին հրաւէրին վրայ խօսք առաւ Եղիշէ քահանայ եւ պարզեց հայրենակցական միութեանց արժէքը: «Յանկութիւնս է որ օժանդակէք ձեր կազմակերպութեան, որպէս հին աւանդի նուիրակներ: Բոլուն եղած է հայ ցեղի տառապանքներէն մին: Թէեւ դուք այդ հայրենիքի գեղեցկութիւնը չվայելեցիք, բայց անոր հաւատամքը ձեր հոգւոյն մէջէն նուագարանի ծուխի պէս կը բարձրանայ եւ դուք կ'ազնուանաք անով»:

Այս քաջալերական խօսքերէն վերջ, արտասանեցին Գ. Գ. Մ. Դաւիթեան եւ Կ. Թիւֆէնկեան: Նուագախումբը կը շարունակէր իր յանկերգը, միւս կողմէ հայրենակցական ջերմ մթնոլորտի ազդեցութեան տակ զանազան սեղաններէ երգուած երգերու ձայնը կը խեղդէր ամէն շշուկ: Գեղարուեստական բաժինէն վերջ տեղի ունեցաւ «Պըլօթ»ի մրցում մը եւ հանդէսը փակուեցաւ նախագահին բանախօսութեամբ:

Այս առթիւ պիտի թելադրէի որ Բոլուի հայրենակիցները շատ արագ չվազեն դէպի եւրոպականացում եւ մնան Բոլուի աւանդութեանց ջերմ պաշտպաններ, ներշնչելու համար նոր սերունդը:

Մարտիրոս

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ԿՌԻՒ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 30 դեկտ.— Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», կիրակի օր եղբայրասպան կռիւ մը տեղի ունեցաւ Ժան-Ժօռէս պողոտային վրայ, գործարանին դիմաց:

Կռիւը ծագած է հետեւեալ պարագաներու տակ.—

Ինչպէս Թոգատի միւս գիւղերը, Գօլիս գիւղն ալ առաջ ունէր Հայր. Միութիւն մը: Վերջերս «Հայաստանակէր» տարրը բաժնուելով միութենէն կը կազմէ «Վերաշինաց» մը, որու պատճառաւ գանձին մէջ եղած գումարին վրայ յաճախ վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենան: Կիրակի օր Խաչիկ եւ Ոսկիան Գալուստեան եղբայրները Լիոնէն պտոյտի եկած էին Տէսին: Երեկոյեան կողմը դարձեալ վիճաբանութիւններ կ'ըլլան սոյն գումարին շուրջ, եւ հին միութեան անդամները կը մերժեն գումարը յանձնել, առարկելով թէ՝ «Մարսէյլի մէջ ուրիշ միութիւններ կան մեր շրջանէն, եթէ անոնք լուծուին եւ կազմեն մէկ միութիւն բարի նպատակով, այն ատեն մենք ալ կը համաձայնինք, իսկ այժմ ոչ մի սանթիմ չենք տար, մանաւանդ որ դուք փոխանակ կարօտ հայրենակիցներուն օգնելու, տարբեր նպատակով կը գործէք»: Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին մինչեւ ժամը 10.30, երբ տեղի կ'ունենայ ոճիրը: Գալուստեան եղբայրները մինակ մնալով Սեդրակ Փէհլիվանեանի, Տօնիկ Փօլատեանի, Մարտիրոս Գարիկեանի (բոլորն ալ Հօկի անդամ) եւ ուրիշներու մէջ, կռիւը կը սկսի: Փօլատեան կը բռնէ Խաչիկը եւ միւսները կը սկսին ծեծել, իսկ երբ Ոսկիան կը փորձէ օգնել եղբօրը, Սեդրակ Փէհլիվանեան դանակով կը վիրաւորէ ձախ ոտքէն, ծունկէն վար կտրելով նաեւ երակ մը: Շնորհիւ նոյն գիւղացի Սեդրակ Կիրակոսեանին՝ որ վերջէն կը հասնի, կ'ազատուի Խաչիկը, սակայն բոլորովին ուժաթափ: Հակառակ բժշկի բնակարանին մօտ ըլլալուն, վիրաւորը մինչեւ հոն փոխադրուիլը չափէն աւելի արիւն կը կորսնցնէ եւ բժիշկի մօտ կը մարի: Ոստիկանները վրայ հասնելով կը ձերբակալեն ոճրագործը դանակով միասին եւ բանտ կը տանին, իսկ վիրաւորը կը փոխադրուի հիւանդանոց: Ոստիկանները կը խուզարկեն կռիւին մասնակից Մարտիրոս Գարիկեանի բնակարանը, առանց բան մը գտնելու: Զոհը հայր է երկու անչափահաս զաւակներու, որոնց մէկը կռիւի միջոցին հօր գիրկն էր: Դէպքը խոր զայրոյթ պատճառած է տեղացիներուն, որոնք սկսած են դէշ խօսիլ Հայերու մասին:

Վեհունի

ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱՐՏԱՆ, 21 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Կարտանի «Նիկոլ-Դուման» խումբի նախաձեռնութեամբ Եւրոպական Ծնունդի առթիւ սարքուած էր ընկերահամակրական երեկոյթ-խնճոյք մը: Կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը: Նիկոլ-Դուման խումբի կողմէ երեկոյթը բացաւ այս տողերը գրողը: Համառօտ խօսքերով բացատրեց օրուան հանդէսին նշանակութիւնը, ապա քանի մը կարկառուն փաստերով պարզեց Դաշնակցութեան քաղաքական աշխարհահայեացքը, անոր քառասուն եւ հինգ տարուան ուժանակ վաստակն ու քրտինքը՝ յանուն այս ժողովուրդի քաղաքական ազատագրութեան: «Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդին տուաւ ազատութեան թռիչքներ, եւ պայքարելու միջոցներ, Դաշնակցութեան աւետարանը պարզ ու մեկին է: Ուշ կամ կանուխ Դաշնակցութեան մարտական կորովին եւ անսահման զոհաբերութեան շնորհիւ հայ ժողովուրդը պիտի վերագտնէ իր քաղաքական ազատութիւնը»:

Ջափահաս տղաքներէ կազմուած երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը: Յետոյ արտասանութիւններ ըրին՝ Գ. Գ. Ա. Առաքելեան, Ս. Գէնոսեան, Գ. Նաւոեան, մեներգեցին Օր. Անահիտ Տ. Նազարէթեան եւ ընկեր Գ. Հայոցեան: Գեղարուեստական բաժինէն վերջ խօսք առաւ օրուան հիւրը, ընկ. Մ. Ալլանեան, որ արագ վերլուծումներով պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան 45 տարուան յեղափոխական եւ քաղաքական գործունէութիւնը: Ծնչեց թէ Դաշնակցութիւնը եղած է անբաժան ընկեր զինքը ծնող հայ ժողովուրդին, անոր օրհասական պայքարներուն մէջ: Դաշնակցութիւնը բացաւ լուսաւոր ուղի մը ուրկէ քալելու եւ անվհատ յառաջանալու կամքն ունեցաւ հայ ժողովուրդը:

Եթէ Դաշնակցութիւնը 95 տարի առաջ գոյութիւն ունեցած ըլլար, շատոնց ազատագրուած կ'ըլլայինք: Քանի Դաշնակցութիւնը կ'ապրի, հայ ժողովուրդի մէջ ազատութեան շունչը չի մարիր եւ քանի հայ ժողովուրդը ազատագրուած չէ վերջնապէս, Դաշնակցութիւնը չի մեռնիր: Դաշնակցութիւնը կը մեռնի այն ժամանակ միայն՝ երբ կը հասնի իր տարիներու գերագոյն ուխտին՝ միացեալ ու անկախ Հայաստանի»:

Յետոյ ներկաները հաւաքուեցան ճոխ սեղաններու շուրջ: Սեղանապետ ընկ. Մ. Ալլանեան կարգով խօսք տուաւ բոլորին: Խօսեցան Ալլանեան եւ Գեղունի: Լսեցինք յեղափոխական ազգային բոցաշունչ երգեր եւ արտասանութիւններ, որոնք ընդհանուր ոգեւորութիւն առաջացուցին: Շատ գեղեցիկ էր ընկերուհիներ Ալ. Մաթոսեանի եւ Օր. Ա. Տ. Նազարէթեանի դէմ առ դէմ երգած «Ալլուխ»ը, Կոմիտաս վարդապետի: Յետոյ աճուրդի դրուեցան խորոված նապաստակ մը եւ շիշ մը գինի: Գումարը բարձրացաւ 246 ֆրանքի, շահեցաւ Նիւ Եորքի մեր բանտարկեալ ընկերներէն Յովհաննէս Միրիճանեան, որուն կողմէ կը մասնակցէր ձեր թղթակիցը: Նապաստակը ներկաներու բաժնուեցաւ: Մաղթանքներ ու կենացներ պարպուեցան ընկ. Ճ. Միսաքեանի եւ «Յառաջ»ի համար, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի եւ խնճոյքը տեւեց մինչեւ առաւօտ: Ներկաները գոհունակ կը բաժնուէին սրահէն:

Լեւոն Գեղունի

Հ.Գ.Հ. ՍԱՆԵՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ 28 դեկտեմբեր տեղի ունեցաւ Հ. Գ. Հ.ի նախկին սաներու միութեան կազմակերպած տարեկան երեկոյթ-պարահանդէսը, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին, Էնժէնիէօր Սիվիլի սրահին մէջ, հոծ ու ընտիր բազմութեամբ: Երեկոյթը սկսաւ գեղարուեստական ճոխ ու խնամուած բաժինով: Հանդէսին բացումը կատարեց Միութեան երգչախումբը, միութեան պաշտօն-երգով: Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան խմբերգներ, արտասանութիւններ, ու քանի մը «աթրաքսիոններ» Ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ: Յետոյ ներկայացուեցաւ քրքջալից զաւեշտ մը միութեան թատերախումբին կողմէ, արժանանալով հանդիսականներուն բուռն ծափերուն: Գեղարուեստական բաժինէն վերջ, Միութեան կողմէ Գ. Հ. Գալիքեանեան շնորհակալութիւն յայտնեց հանդիսականներուն որ եկած էին իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այս ձեռնարկը: Կէս գիշերին սկսաւ եւրոպական պարերը տեւելով մինչեւ լոյս, ոգեւորիչ խանդավառութեամբ ու օրինակելի կարգապահութեամբ: Փարիզահայ երկսեռ երիտասարդութիւնը՝ բազմութեամբ եկած էր քաջալերելու սոյն երիտասարդական կազմակերպութիւնը, գնահատելով անոր երկու տարուան բեղնաւոր գործունէութիւնը: Վերջին պահուն ուրախութեամբ կ'իմանամ թէ նիւթապէս ալ յաջողութիւն գտած է պարահանդէսը: Արդիւնքը պիտի յատկացուի թոքախտաւոր երիտասարդ մը առողջարան ղրկելու ծախքերուն: Պատիւ այս արի եւ անձնուէր երիտասարդներուն:

Լ. Բ.

ԾԻԾԱՂ

— Բարեկամ, մէկ ժամ է որ սակարկութիւն կ'ընես կօշիկիդ համար, վստահ եմ որ չպիտի վճարես:

— Այո, բայց անոր պատճառելիք վնասը պակսեցնելու համար կը սակարկեմ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ, Ց. Ս.— Յետաձգուեցաւ նիւթերու խճողման պատճառով: Չի կորսուիր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակութիւն՝ [illegible]

— Այո, եթէ տարիքս տարբերութիւն մը կ'ընէ...

— Միակ տարբերութիւնը...

Լռութիւն տիրեց քանի մը վայրկեան: Միասին նստան աւազանին անդին կողմը գտնուող նստարանին վրայ, կարծես երկուքն ալ խօսակցութեան նիւթ չունէին:

— Ի՜նչ գեղեցիկ առաւօտ է, ըսաւ Ֆլօրա վերջապէս... գիտէ՞ք, հակառակ այս դէպքին, շատ երջանիկ կը զգամ... սարսափելի է այսպէս զգալ կարծեմ...

— Շատ բնական է, պատասխանեց հազարապետը. հօրեղբայրը երբեք տեսած չէիք մինչեւ երկու տարի առաջ, այնպէս չէ՞... մեծ ցաւ մը չէք կրնար զգալ եւ լաւ է որ չկեղծէք...

— Մխիթարելու մասնաւոր յատկութիւն մը ունիք, ձեր խորհուրդին հետեւելով ամէն ինչ պարզ կը թուի:

— Ամէն ինչ, ընդհանրապէս...

— Ոչ միշտ, ըսաւ աղջիկը ցած ձայնով: Հազարապետը անոր նայեցաւ եւ քանի մը վայրկեան վերջը ըսաւ.

— Բնաւ հոգ մի ընէք այդ երիտասարդին մասին. ոստիկանը տեսնակին մէկն է... ամէն մարդ գիտէ թէ ոճիրը անիկա գործած չէր կրնար ըլլալ... դուրսէն մէկը... գող մը... ուրիշ լուծում չկայ...

— Իրա՞ւ այդպէս կը կարծէք...

— Դուք ալ այդպէս չէ՞ք կարծեր...

— Այո, անշուշտ...

Նորէն լռութիւն տիրեց. յետոյ աղջիկը շարունակեց.

— Ձեզի ըսեմ թէ ինչու երջանիկ եմ այս առտու, կրնաք անզգայ նկատել զիս, բայց պիտի ըսեմ... մեր փաստաբանը Գ. Հէմընտը յայտնեց կտակին պարունակութիւնը... հօրեղբայրս ինծի քսան հազար ոսկի ձգեր է, մտածեցէք անգամ մը, քսան հազար գեղեցիկ ոսկիներ...

— Այդ աստիճան կը սիրէ՞ք ոսկին:

— Անշուշտ, հարստութիւն կը նշանակէ ազատութիւն, կեանք եւ վերջակէտ կեղծիքին եւ սուտին...

— Սուտի՞ն, զարմացաւ հազարապետը:

— Կը հասկնաք թէ ինչ ըսել կ'ուզեմ. երախտագիտութիւն կեղծել հարուստ ազգականի մը նետած փշրանքներուն համար... հին վերարկուներ, հին հագուստներ կամ գլխարկներ...

— Կնոջական հագուստներէն բան հասկցող չեմ, բայց դուք միշտ լաւ հագուած էիք...

— Ի գին կարգ մը զոհողութեանց... Հիմա երջանիկ եմ եւ ազատ, ազատ եմ ուզածս ընելու, ազատ...

Հազարապետը ձեռնափայտով աւազանին ջուրին մէջ [illegible] մը կը փնտռէր:

— Ի՞նչ կ'ընէք, հարցուց Ֆլօրան:

— Փայլուն բան մը տեսայ, ոսկի ատեղ մը նմանցուցի, ջուրը պղտորեցի հիմա...

— Թերեւս թագ մըն է, գիտել ալ-ուաւ աղջիկը, Մէլիզանտ ալ թագ մը տեսաւ ջուրին մէջ...

— Մէլիզա՞նտը, օփերային մասի՞ն է ձեր խօսքը...

— Այո, ծանօթ կ'երեւաք օփերաներուն...

— Բարեկամներս կը տանին զիս, ըսաւ հազարապետը. անխնամ ժամանց մը. աւելի վատ քան Ափրիկեցիներուն թմբուկին ձայնը...

Աղջիկը խնդաց:

— Կը յիշեմ որ Մէլիզանտ ծերունի մը հետ ամուսնացաւ, այնչափ ծեր որ իր հայրը կրնար ըլլալ...

— Օրիորդ Էքրօյտ, կրնա՞մ բան մը ըսել Փէյթընին... գիտեմ թէ շատ մտահոգ էք անոր մասին...

— Շնորհակալ եմ, պատասխանեց Ֆլօրա տառապութեամբ. ընկեր բան չկայ. Րէլֆը ապահով է... աշխարհի ամէնէն համբաւաւոր գաղտնի ոստիկանը բերած եմ, անիկա ճշմարտութիւնը երեւան կրնայ հանել...

Բաւական ատեն է ի վեր մտահոգ էի մեր դրացին մասին: Շիտակը ըսելով անոնց խօսակցութիւնը գաղտնապահ չէր որ կը լսէինք. եթէ անոնք ետեւ դառնային անգամ մը, պիտի տեսնէին զիս ու [illegible]: Մեր ներկայութիւնը շատոնց զգացուցած պիտի ըլլայի անոնց եթէ Փուառօն չարգիլէր, յայտնի էր թէ կ'ուզէր որ լուռ մնայի, բայց հիմա, ինքն էր որ յանկարծ առջի ելաւ եւ թեթեւ մը հազաց:

— Ներողութիւն կը խնդրեմ, պոռաց անոնց. բայց չեմ ուզեր ներկայութիւնս ծածկել երբ օրիորդը այդքան գովասանք կը շռայլէ ինծի, կ'ըսեն թէ մարդ ընողը՝ իր մասին լաւ բաներ չիմանար, սակայն այս անգամ այդպէս չեղաւ. չկարմրելու համար ձեր քովը պիտի գամ եւ ներողութիւն խնդրեմ...

Արագ քայլերով աւազանին միւս կողմը անցանք եւ միացանք հազարապետին ու աղջկան:

— Գ. Էրքիւլ Փուառօն է, ըսաւ Ֆլօրա, անշուշտ լսած էք իր անունը.

Փուառօ խոնարհութիւն մը ըրաւ:

— Հազարապետ Պլընթի համբաւը ծանօթ է ինծի, ըսաւ քաղաքավարութեամբ. ուրախ եմ որ ձեզի կը հանդիպիմ, ձեզմէ քանի մը տեղեկութիւններ պիտի ուզէի ...

— Պլընթ զարմանքով անոր նայեցաւ:

— Վերջին անգամ ե՞րբ էր որ Գ. Էքրօյտը ողջ տեսաք, հարցուց Փուառօ:

— Ընթրիքին...

— Անկէ վերջ ոչ զինքը տեսաք, ոչ ալ իր ձայնը լսեցիք...

— Չտեսայ, բայց իր ձայնը լսեցի:

— Ի՞նչպէս...

— Պատշգամը ելած էի...

— Ներողութիւն, ժամը քանի՞ն...

— 9.30ին ատենները... վեր, վար կը պտտէի հիւրանոցին պատուհանին առջեւ եւ կը ծխէի... Գ. Էքրօյտին ձայնը հասաւ ականջիս՝ աշխատանոցէն...

Փուառօ վար ծռեցաւ եւ պզտիկ խոտի կտոր մը վերցուց:

— Սակայն պատշգամէն ինչպէ՞ս կրնայիք լսել աշխատանոցին մէջ կատարուած խօսակցութիւն մը...

Գաղտնի ոստիկանը այդ հարցումը ըրաւ առանց հազարապետին նայելու:

Բայց ես նշմարեցի որ այս վերջինը կարմրեցաւ:

— Մինչեւ անկիւնը երկնցայ, բացատրեց Պլընթ:

— Վա՜յ...

(Շար.)

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԹԷԼ ՔԼԱՐԻՃ, Շան զ'էլիզէի պողոտային ամէնէն շքեղ հիւրանոցը, փակուեցաւ դեկտ. 31ին: Կ'ըսուի թէ պիտի վերաբացուի գարնան կամ ամռան եղանակին, բոլորովին արդիական ձեւի մը վերածուելէ յետոյ: Շինուած էր մեծ պատերազմէն քիչ առաջ, բոլոր ազնուապետական ճոխութիւններով: Պատերազմի ընթացքին կառավարութիւնը գրաւեց զայն: Թագաւորներու, իշխաններու եւ ուրիշ երեւելիներու կարգին, իր նշանաւոր հիւրերէն մէկը եղած է ... Սթաւիսքի: Ամէնէն չէն օրերուն, 1926 — 1929, մէկ սենեակին գինն էր օրական 450 ֆրանք. մինչեւ որ հարիւր ֆրանքնոց բաժնեթուղթերը 100 ֆր. շահաբաժին կ'արտադրէին: Անկումը սկսաւ վերջին տագնապին հետ: Եւ հիմա գործ կը փնտռեն ծառաները որոնք այդ շքեղ ապարանքէն բաժնուած չէին 1919էն ի վեր:

ՈՒՐԱԽ - ԶՈՒԱՐԹ ԿԱՂԱՆԴ մը անցուցին բոլշեւիկները, այս տարի, մանաւանդ Մոսկուայի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ: Այս առթիւ վերահաստատուած էր աւանդական տօնածառը: Մոսկուայի մէջ 20.000 հոգի չմշկեցին Կորքիի զբօսայգիին մէջ եւ ուրիշ տեղեր, շրջապատուած լուսացնցուղ տօնածառերով: Կառավարական հրամանագիր մըն ալ հրատարակուեցաւ, որ կ'աւետէր թէ այսուհետեւ դժուարութիւն չպիտի քաշեն ճարելու կարգ մը արդուզարդեր եւ անուշահոտութիւններ: Հրամանագրին համաձայն, այս տարի պիտի արգիլուի կամ սահմանափակուի անուշահոտութեանց, օծանելիքներու, կօշիկներու, մետաքսեղէնի, հիւսուածեղէնի, պտուղներու, կարմիր խաւիարի եւ ձկնախէժի չինուած ապրանքներու արտածումը, որ մեծ մասով Արեւելք կ'երթայ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒ - ԹԵԱՆ դէմ նոր հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ Մոսկուայի մէջ: Այս հրամանագրին համաձայն, օտարականները եթէ նոր վայր մը հասնին, պարտաւոր են 24 ժամէն լուր տալ ոստիկանութեան, այլապէս կը վտարուին: Կ'ըսուի թէ հրամանագիրը նկատի ունի միայն զինուորական շրջանները:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ելմտացոյցը վաւերացուց ճիշդ տարեգլուխին եւ նիստերը յետաձգեց մինչեւ յունուար 14: Քուէարկուած ելմտացոյցը կը ներկայացնէ 40.449.887.066 ֆրանք մուտք, 40.437.808.525 ֆրանք ելք:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ բնակիչներուն թիւը կը ցուցնէ 15 միլիոն: Հարիւրամեաններուն թիւը 4000էն աւելի է, որոնց 62ը 110—120 տարեկան: Կիներու թիւը մէկ միլիոն աւելի է, իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ երիտասարդներու կորուստին, մեծ պատերազմին հետեւանքով:

30.000 ԱՐԻԱԿԱՆ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆԵՐ, որոնք հրէական տուներու մէջ կը ծառայէին, ձգեցին իրենց գործերը, համաձայն կառավարութեան հրահանգին, տարեգլուխի առթիւ: Միեւնոյն օրը արձակուեցան նաեւ այն հրեայ պաշտօնատարները որոնք մինչեւ հիմա արտօնուած էին շարունակելու իրենց պաշտօնը, իբրեւ պատերազմի վեթերան կամ 1914էն առաջ պաշտօնի կոչուած:

ՓԱՐԻԶԻ ԳԵՐՄԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ, Պ. Ռոլան Քէօսթէր, մեռաւ երեքշաբթի օր, 52 տարեկան հասակին մէջ: Նոր վերադարձած էր Գերմանիայէն եւ պաղ առած ըլլալով, թոքատապի բռնուած:

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍը 5 առ հարիւրի իջեցուց զեղչի սակը, որ 6 առ հարիւր էր 1935 նոյ. 29էն ի վեր:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸ ՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերահամակրական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ Կողապետ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Համազասպ խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին: Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նիկոլ-Դուման խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քեռի խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

GRAMMAIRE DE LA LANGUE ARMÉNIENNE MODERNE
(Dialecte Occidental)
2e et 3e années
Par FREDERIC FEYDIT
(Diplômé de l'Ecole Nationale des Langues Orientales):
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ
ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ - ԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
Տպ. Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1935, Գին 4 զուիցր. ֆրանք:

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԱՌԻԹ

Ալպանիայէն կ'ուզուի կովկասեան նուագախումբ մը շարք մը նուագահանդէսներ տալու համար: Բոլոր ծախքերը կ'ապահովուին հաստատ համաձայնագրով: Ձեռնարկողները կրնան մանրամասնութիւններ առնել «Յառաջ»ի վարչութենէն կամ ուղղակի դիմելով Dr. A. Bournazianի, Elbasan, Albanie.

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Ընկերահամակրական խնջոյք թէյասեղան

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ, հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
4 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,
Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ
Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Շարժանկարով պիտի ներկայացուի ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, հերոսներու դիմանկարներ, հայկական կեանքէ առնուած պատերազմական հետաքրքրաշարժ կտոր մը: Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Աւանդական ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՅՐ եւ զանազան զուարճալի անակնկալներ: Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ՏՕՆԱԾԱՌ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ ՖՐԱՆՍ - ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ մասնաճիւղին կողմէ:
Կիրակի, 5 Յունուար, 150, Ռուը տ'Օրլէանի սրահին մէջ:
Նախագահութեամբ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ
Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
Մանուկներու պտղաբաշխութիւն Կ. Հայր կողմէ, անակնկալներ:
Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:
ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ. — Porte d'Orléanէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել ârret Bagneux:

ՍԵՕԼԷՕԶԻ Հայր. Միութեան թատերական ներկայացումը որ տեղի պիտի ունենար Յունուար 5ին Անոնվիլի մէջ, յետաձգուած է Յունուար 12ին:

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴՊՐՈՑԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՅՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
4 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie
Kr. Bicêtre, Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի
Կը ներկայացուի՝ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Մենախօսութիւն, արտասանութիւն, խմբերգ եւ գեղջկական պարեր յատուկ տարազով:
Կը նուագէ Օր. Ա. ԱՐՈՒՍԵԱՆ, կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր, մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի:
Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:
Մուտք այրերու 5, 4, կիներու 3 ֆրանք:

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ
ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ
ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ — ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ:
Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի: Գին՝ 20 ֆրանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան
ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն:
Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ԲԺՇԿԱՅԻՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ
Ռիւ տէ Տօմբեզէն թիւ 20, գետնայարկ
Տնօրէնութեամբ Փրոֆ. Տօքթ. Ա. ԱՐԶՈՒԵԱՆԻ
Ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3 — 5
Բոլորովին աղքատ եւ վկայուած հայրենակիցներու համար ձրի բժշկական լաւագոյն խնամք ու դեղ:
Առանց տատամսումի դիմեցէք Յ. Կ. Խաչի Մարսէյլի դարմանատունը

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸՆ է տօնական օրերու առթիւ Յ. Ս. Ֆէրմանեանի նորատիպ շքեղ հատորը՝ ԽՕՍՆԱԿ, որ կը պարունակէ շատ մը բարոյացուցիչ պատմուածքներ զատ Ծնունդի հրապուրիչ պատմութիւններ: Գին 15 ֆրանք:
Դիմել տպագրիչին՝ Imp. Der Agopian, 17, Rue Dameame - Paris:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clocière 16 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 4 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3003

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՀԵՌՈՒ ԵՆ ԿՐԱԿԷՆ

Եթէ Արտասահմանի այսօրուան կեանքը նմանցնէինք ռազմաճակատի մը, պիտի ունենայինք հետեւեալ պատկերը.—

Գաղութներ կան, որ կը գտնուին կրակի գծին վրայ, անոր մէջ կամ բոլորտիքը, հետեւաբար կը ճնշուին շատ աւելի ծանր հոգերու տակ։

Այս կարգէն են,— Ֆրանսա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Կիպրոս, Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Իրաք, Իրան, Մ. Նահանգները եւ Հարաւ. Ամերիկա։

Իսկ ուրիշներ ալ կը կազմեն «թիկունքը»,— Անգլիա, Պելժիա, Գերմանիա, Աւստրիա, Իտալիա, Զուիցերիա, Եուկոսլավիա։ Զանց կ'առնենք մնացեալը,— Հունգարիա, Չեխօսլովաքիա եւն. որոնք բուն բառով գաղութներ չեն։

Առաջին շարքին պատկանողները, մանաւանդ արեւելեան գաղութները ունին շարժուն ժողովուրդ եւ հանրային կեանք, դասաւորուած՝ համաձայն տեղական պայմաններուն։ Ունին բազմազան հոգեր, թէ իրենց եւ թէ ուրիշներու համար։

Միւսները ամփոփուած՝ իրենց պատեանին մէջ, հեռուէն հեռու միայն կը հետեւին օրուան ալեկոծութեան։ Եւ եթէ անոնց մէջ կան որ քիչ-շատ կենդանութիւն կը ցուցնեն, իրենց սահմաններէն մէջ կամ անկէ դուրս (Գերմանիա եւ Պելժիա), միւսները իրենց սեփական գործերն իսկ բախտին ձգած են, եւ կը փայլին միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ։

Անշուշտ այս տարբերութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ, չունինք եւ այս ընթացքով երբեք ալ չպիտի ունենանք ընդհանուր կեդրոն մը, եթէ ոչ իբրեւ ղեկավարութիւն, գոնէ իբրեւ ուղեցոյց։

Ահաւասիկ 15 տարին կը լրանայ, եւ տակաւին բարոյական կապ մը անգամ հաստատուած չէ գաղութէ գաղութ։ Իսկ ինչ որ տեղի կ'ունենայ իբրեւ փոխադարձ աջակցութիւն, աւելի շատ հետեւանք է աւանդութեանց եւ սովորամոլութեան, քան ծրագրուած քաղաքականութեան մը։

Շատ մը գաղութներու մէջ, յարաբերութիւնները մնացած թելի մը վրայ հաստատուած են մինչեւ իսկ այս քաղաքէն այն քաղաքը, կեդրոնէն դէպի գաւառ։

Օրինակ՝ Փարիզն ու իր գաւառը։

Կարելի էր ամբողջ «Ցասում» մը լեցնել, պարզելու համար այս կացութեան բացասական հետեւանքները։

Բերենք միայն մէկ պարագայ,— Չունենալով փոխադարձ սերտ կապ եւ աշխատանքի մեթոտիկ ծրագիր, որոշ գաղութներ կը լողան բարոյական եւ նիւթական հարստութեանց մէջ, իսկ ուրիշներ իրենց իւղով կը տապկուին։ Կը տապկուին ե՛ւ հոգեպէս ե՛ւ նիւթապէս, մինչեւ որ ուժասպառ ըլլան։

Վերջերս Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն ուրախութեամբ կ'աւետէր թէ ծանօթ վաճառական մը որոշած է կառուցանել «հոյակապ հայ. առաջնակարգ եկեղեցի մը», յանձն առնելով տրամադրել աւելի քան 100,000 փէսօ (մօտ կէս միլիոն ֆրանք)։

Իսկ անդին Թեհրանի «Ալիք»ը կ'ողբայ թէ գաղութին գիւղական դպրոցները կը փակուին, «նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառով»։ Եւ հազարաւոր մանուկներ, «Ատրպատականի հեռաւոր գաւառներէն մինչեւ Արաքի չորս հայաշատ գաւառները կը մնան կարօտ ու ծարաւ՝ ուսման եւ գիտութեան»։

Անշուշտ Պուէնոս Այրէս հաստատուած ունեւորը չի կրնար աչքերն ուղղել մինչեւ հեռաւոր Իրան։ Մանաւանդ որ, նոյնքան եւ շատ աւելի կարող հայ ունեւորներ կը գտնուին Իրանի երանեալ գաղութին մէջ։

Մենք այս խնդրութիւնը յիշեցինք իբրեւ երեւոյթ։ Կրնաք վստահ ըլլալ թէ նոյնքան թշուառ վիճակի մը մատնուած են Արժանթինի հայ դպրոցները, շէնքով, դասարանով կամ դպրոցական առարկաներով։

Իսկ եթէ ձեր աչքերն ուղղէք դէպի Սուրիա կամ Յունաստան եւ Իրաք, ուր մինչեւ այսօր ալ «ազգային մանկտւոյն ուսում կը ջամբեն» թիթեղի, փայտի եւ քուրջի զարհուրելի խառնակոյտի մը մէջ, յաճախ «մինտէր»ներու վրայ եւ զրկուած տարրական առարկաներէ,— կրնաք պատկերացնել համապատասխան ողբերգութեան գոնէ մէկ մասը։

Նոյն երեւոյթը նաեւ մեր գաղութին մէջ, ուր ամէնէն չէն օրերուն երեք փառաւոր եկեղեցիներ շինուեցան, բայց ոչ իսկ մէկ հատիկ մանկապարտէզ՝ հեռաւոր եւ անճար գաղութի մը համար, իբրեւ յիշատակ։

Այսպէս, ուրեմն, անոնք որ կրակի գծին վրայ կը գտնուին, կը տապկուին իրենց իւղով, յաճախ կքելով անհնարին բեռներու տակ, իսկ «թիկունք»ը կը շարունակէ յօրանջել կամ սահմանափակուիլ շատ նեղ շրջանակի մը մէջ։

Ի՞նչ տարակոյս որ, այս անկերպարան կացութեան հետեւանքով կը տուժեն ոչ միայն օգնութեան կարօտ գաղութները, այլ եւ իրե՛նք, թիկունքին զանազան մասերը։

Չունենալով կենդանի գործ մը իրենց աչքին առջեւ, ինչպէս եւ շարժուն ժողովուրդ— իսկական գաղթականութիւն — անոնք հետզհետէ կը կտրուին մայր-արմատէն, եւ կը դառնան գօսացած ճիւղեր։

Ուղեւոր մը, որ վերջերս առիթ ունեցած էր Լոնտոն այցելելու, կսկիծով կը պատմէր թէ ամէն ինչ անգլիերէն անցաւ հայկական — երիտասարդակա՞ն — հանդէսի մը մէջ...

Կարելի էր շատ աւելի տխուր դրուագներ պատմել, այս գետնին վրայ։

Բայց ո՞րո՞ւ համար, երբ «թիկունք»ը ինք չի ցնցուիր նոյն իսկ յանուն իր ինքնապաշտպանութեան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԴԷՊՔԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Անգլիա կ'առաջարկէ բանակցիլ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ԵՒ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Մէկ օրէն միւսը շատ աւելի ծանրակշիռ հանգամանք առած Եգիպտոսի դէպքերը, արիւն հոսեցնելով Գահիրէի փողոցներուն մէջ։ Խորապէս ազդուած՝ դէպքերու ընթացքէն, բրիտանական մարզպանը յանձ. Չին սկսաւ խորհրդակցիլ Եգիպտոսի վարիչներուն հետ, բանակցութեանց ճամբան հարթելու եւ քաղաքական դաշնագիր մը կնքելու համար։

Ուսանողական ցոյցերը շարունակուեցան հինգշաբթի ամբողջ օրը, մանաւանդ Գահիրէի մէջ։ Այս առթիւ արիւնալի ընդհարումներ պատահած ըլլալով, վիրաւորուեցան 41 հոգի, որոնց 19ը ոստիկան կամ զինուոր։ Անգլիական «Բինաուն» զրահաւորը, որ աշխարհի ամէնէն զօրեղ մարտանաւերէն մէկն է, Ճիպրալթարէն ճամբայ ելաւ դէպի Աղեքսանդրիա, օրուան դէպքերուն հետեւանքով։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ արտաքին նախարարը, Իտըն, կ'ուզէ օր առաջ կարգադրել եգիպտական խնդիրը։ Այս առթիւ պատասխանատուութեան բաժին մը կը վերագրեն իտալական գործակալներու։

Հինգշաբթի օրուան խռովութեանց ազդանշանը տուին ուսանողները։ Ալ Ազհարի համալսարանին 7000 ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, իսկ 2000 ուսանողներ, որոնց միացան բազմաթիւ աղջիկներ ալ, թափօր մը կազմեցին դէպի նահատակ ուսանողներու յիշատակարանը, ծաղկեպսակ մը դնելու համար։ Ճամբան ընդհարում մը ունեցան ոստիկանութեան հետ եւ վիրաւորուեցան երեք ոստիկաններ։ Քիչ յետոյ ցուցարարներուն միացան Ազհարի եւ «Ֆուատ Թագաւոր» վարժարաններուն աշակերտները։ Այս անգամ զինուորներ ալ խառնուեցան, զէնք պարպելով, իսկ ցուցարարները անոնց վրայ յարձակեցան քարերով եւ ջրհանի խողովակներով։ Երթեւեկը խափանուեցաւ ամբողջ երեք ժամ։ Ցուցարարները մեծ վնասներ պատճառեցին հանրակառքերուն եւ վարժարանի մը կահկարասիներուն։ Կառավարութիւնը նորէն խիստ ազդարարութիւններ ուղղեց, դիտել տալով թէ այս կարգի դէպքերը մեծապէս կը վնասեն Եգիպտոսի շահերուն։ Բոլոր այն ուսանողները որ կը մերժեն դպրոց վերադառնալ, պիտի կորսնցնեն քննութեան իրաւունքը, իսկ անոնք որ յանցանքի վրայ կը բռնուին խռովութեանց պահուն, պիտի վտարուին դպրոցներէն եւ համալսարաններէն։

** Վերջին լուրերու համաձայն, անգլօ-եգիպտական բանակցութիւնները պիտի կատարուին 1930ի ծրագրին վրայ, զոր մշակած էր հանգուցեալ Հէնտըրսըն եւ որ ջուրը ինկաւ Սուտանի հարցին պատճառով։ Այժմ թէ կառավարութիւնը եւ թէ ազգային ճակատի վարիչները գոհ կ'երեւան Անգլիոյ տուած պատասխանէն եւ կը ջանան հանդարտեցնել գրգռութիւնները, որպէսզի աւելի ծանր դէպքեր չպատահին։

ՆՈՐ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Իտալական օդանաւերուն յարձակումը Շուէտական Կ. Խաչին դէմ

Յունուար 1ին Հարրարի փողոցներուն մէջ կարդացուեցաւ Եթովպիոյ կայսեր մէկ հրամանագիրը, որուն համաձայն նոր զօրաշարժ մը պիտի կատարուի։ Այս կարգադրութենէն կը հետեւցնեն թէ հապէշական բանակը նոր յարձակողականի մը պիտի ձեռնարկէ հարաւային ճակատին վրայ։ Հրամանագիրը կարդացին զարնելով աւանդական թմբուկը։ Առաջին անգամ բանակատեղի պէտք է ներկայանան դասալիքները եւ ներման արժանացած դատապարտեալները։ Անոնք որ կ'անտեսեն, պիտի կորսնցնեն իրենց ստացուածքը։ Ժողովուրդը պէտք է օգնէ զինուորական իշխանութեանց, անտեսողները երեւան հանելու համար։ Անտեսողներուն ծնողքներն ալ պիտի պատժուին։

Դեկտեմբերի ընթացքին իտալական բանակի զինուոր. գործողութիւնները թուլցան, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու եւ գետերուն, որոնք կը խափանեն ինքնաշարժներու երթեւեկը։ Միւս կողմէ ռաս Տէսթա կը սպառնայ կողէն զարնել իտալական բանակը։

** Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաստատուի թէ շուէտական Կ. Խաչին դէմ ուղղուած ռմբակոծութեան հետեւանքով, որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 30ին, սպաննուած են 30 Հապէշներ, թէ վիրաւորուած՝ երկու Շուէտացիներ եւ 50 Հապէշներ։

Իտալական կառավարութիւնը ցաւ յայտնեց Հռոմի շուէտական դեսպանին, պատահած դէպքին առթիւ։ Վիրաւորներէն մէկը Կ. Խաչին նախագահն է, Տոքթ. Հիլանտէր։ Այս առթիւ իտալական կառավարութիւնը դիտել տուաւ թէ Հապէշները կ'ուզեն գրգռել հանրային կարծիքը, սուտ լուրեր տարածելով։ Իտալական կառավարութիւնը նորէն կը յայտարարէ թէ դեկտ. 30ի օդանաւային ռմբակոծութիւնը փոխվրէժ մըն էր, թէ Հապէշները գերի օդանաւորդի մը գլուխը կտրելով, նիզակի մը ծայրը անցուցած եւ ցուցադրած էին փողոցէ փողոց։ Հապէշական կառավարութիւնը կը հերքէ այս պատմութիւնը, զայն կոչելով «զարհուրելի սուտ», պարտկելու համար ճշմարիտ աւազակութիւն մը։

Շուէտական կառավարութիւնը խնդրեց անգլիական կառավարութենէն՝ լիակատար տեղեկագիր մը ներկայացնել իրեն, այս դէպքի մասին, քանի որ Շուէտ դեսպանութիւն չունի Եթովպիոյ մէջ։ Անգլիական դեսպանը քննութեան ձեռնարկած է։ Հակառակ եղած ճշդումներուն, հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած է Իտալիոյ եւ Շուէտի մէջ։ Իտալական թերթերը բուռն գայրոյթ կը յայտնեն Հապէշներու վայրագութեան մասին — գլխատուած գերի զինուորի մը։ Իսկ Շուէտի մէջ նոյնքան ծանր բառեր կը գործածեն Իտալացիներու դէմ։ Կարլ իշխանը, որ Կ. Խաչի նախագահն է, ճառի մը մէջ դիտել տուաւ թէ միայն իտալական լուրերու վրայ հիմնուելով, կատարուած ռմբակոծութիւնը «ըմբոստացուցիչ արարք մըն է»։ Շուէտական Կ. Խաչի վարչութիւնը որոշեց Միջազգային Կ. Խաչի կեդրոնին տրամադրութեան տակ դնել գումար մը, հոգալու համար մանրակրկիտ քննութեան մը ծախքերը։ Մամուլը կը պահանջէ ուժգին բողոք մը ուղղել իտալական կառավարութեան։ Երկու վիրաւոր բժիշկները Ատտիս-Ապէպա փոխադրուեցան օդանաւով։ Միջազգային Կ. Խաչի վարչութիւնը պահանջեց իտալական կառավարութենէն յանձնարարել որ օդանաւորդները չռմբակոծեն Կ. Խաչի հաստատութիւնները։

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ կը սկսի այսօր, շաբաթ, 4 յունուար, տեւելով մինչեւ յունուար 7։ Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք անոնց որոնց պայմանաժամը լրացած է դեկտեմբեր 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին A. B. տառերով։ (Սէնի նահանգ)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԵՆՔ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՍ ...»

Երէկ իմացաք Մ. Նահանգներու խոշակաւոր «Միացեալ ճակատ»ին երկու թեւերու, ռամկավարներու եւ Հօկ - համայնավարներու երկրորդ ամուսնալուծումը։

Այս պատճառով ալ, Խ. Հայաստանի 15ամեակը տօնուած էր զատ - զատ։

Ռամկավարները չեն ուզած «պղտորել», քանի որ «Հայաստանի վերաշինութեան նուիրուելու նպատակով կազմուած Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէն այսօր իր նպատակէն շեղուած է եւ կը տարածէ համայնավարական քարոզչութիւն ամերիկահայ գաղութի մէջ»։ (Պայքար, 3 դեկտ. 1935)։

Այս պարագան պատճառներէն մէկն է միայն։

Լսեցէք միւսն ալ, միշտ նոյն թերթով — «Պայքար», պաշտօնաթերթ ռամկավար կուսակցութեան։

—«Հայաստանի տարեդարձը համայնավարներու եւ Հօկի հետ չենք կրնար տօնել, որովհետեւ մեր ըմբռնումը Հայաստանի մասին եւ մեր վերաբերումը անոր մէջ տիրող կառավարական ձեւին հանդէպ տարբեր է իրենցինէն։

«... Ամէն մարդ միեւնոյն եկեղեցին չի յաճախեր, եւ սակայն բոլորն ալ կը յայտարարեն թէ կը հաւատան Աստուծոյ եւ հանդերձեալ կեանքին։

Իբրեւ Հայեր, մնալով այս առուղէտին վրայ, կ'արժէ որ, հոս նկատի առնենք նաեւ մեր պարտականութիւնը իբրեւ Հայ ամերիկեան քաղաքացիներ այս»։ (Նոյն թիւով, Գ. Մ. Փափազեան, ռամկավար «չէֆ»երէն)։

Ինչպէս կը տեսնէք, «դրութիւնը կրկնուական է»։ Եւ արժանի լուրջ ուշադրութեան, իբրեւ «պսիխոլոգիական մոմենտ»։

Նորէն իրենց կուտամ խօսքը.

— «Ամերիկեան հայ քաղաքացիներս որ ուխտ ըրած ենք հաւատարիմ մնալու Ամերիկեան Սահմանադրութեան, եւ պաշտպանելու Մ. Նահանգաց կառավարութիւնն ու օրէնքները բոլոր յարձակումներու դէմ, չենք կրնար գործակցիլ այնպիսի մարմիններու եւ մարդոց հետ, որոնք բացէ ի բաց թշնամի են այս բոլորին, կը գրեն ու կը քարոզեն թէ՝ պէտք է քանդել Ամերիկայի ռամկավարական եւ ներկայացուցչական դրութիւնը, հիմն ի վայր հերքել տիրող ընկերային կացութիւնը։

Ամերիկայի համայնավարները կ'ընեն այս բոլորը եւ երբոր Հօկ, Կարմիր Խաչ եւ Համ (Հայ Աշխատաւորական Միութիւն) եւն. կը գործակցին ու կը հետեւին անոնց, իրենք ալ կը դառնան թշնամիները մեր այս նոր հայրենիքին, որուն հաւատարմութիւն ուխտած ենք բոլոր Հայ Ամերիկեան քաղաքացիներս»։

Անշուշտ առաջ «մտածութիւն» չէ, այլ պարզապէս պարտկում «հայրենասիրական» զգացումների։

Լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք տակաւին.

— «Ցորչափ կը շարունակէ հակազգային եւ Հօկ - ամերիկեան սրբապիղծ լծակցութիւնը Հայ Համայնավարներու եւ Հօկերու, ես գոնէ վտանգ մը կը տեսնեմ մեր գաղութին համար»։

Ու վերջապէս.

— «... Մենք ալ իրաւունք ունինք պահանջելու որ համայնական եւ խորհրդային գործակալներ չմիջամտեն մեր երկրին, այսինքն Մ. Նահանգաց իրաւակարգին, ոչ ալ ջանան զայն կործանելու, ոչ ալ նախատեն զայն ու հայհոյեն անոր։ Այս բոլորը արգիլելը ալ մեր իրաւունքն է»։

Հասկցա՞ք թէ «բանը ինչումն է»...

Խոստովանեցէք որ տակաւին ոչ մէկ դաշնակցական թերթ այսքան յառաջ գնաց։

«Մենք, Ամերիկեան Հայ քաղաքացիներս ...»։

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

(ՅԱՌԱՋի միջոցաւ)

Գ. Գազազեան 50, Մ. Այթունեան 20, Բ. Գազազեան 50, Կ. Գազազեան 50, Մ. Խազրճեան 20, Ա. Սահակեան 5, Ա. Շէրպէթճեան 25, Ա. Անանեան 5, Գ. Ակոբովիչ 20, Լ. Մէրամէթճեան 10, Տ. Եաղուպ 10, Լ. Մոնթէճի 10, Տ. Տէլլեան 10, Օ. Փափազեան 20, Գ. Թորոսեան 10, Ա. Խանճեան 20,

Գումար՝	335
Յունուար 1ի գումարը	1338
Ընդհ. գումար՝	1673

Իտալացիները կը խուսի՞ն Մաքալէի ճակատէն

Վերջին լուրերու համաձայն, իտալական յառաջապահները կը լքեն իրենց դիրքերը՝ Մաքալէի հարաւային-արեւելեան շրջանին մէջ (հիւսիսային ճակատ), խուսափելու համար Հապէշներու պաշարողական շարժումէն։ Այս ճակատին վրայ կը գործէ Եթովպիոյ պատերազմական նախարարը, իր հրամանին տակ ունենալով կայս. անձնապահ գունդին մէկ մասը։ Իշխանազուն մըն ալ իրեն միացած է, 12.000 զինուորով։

Պաշտօնական զեկոյց մը կը ծանուցանէ թէ Հապէշները վար իջեցուցած են իտալական օդանաւ մը, Մաքալէի մօտ։ Կ'ըսուի թէ երկու օդանաւորդները սպաննուած են։ Օդանաւերէն մէկուն գնդացիրը նուէր տրուեցաւ հապէշ զինուորի մը, իբրեւ վարձատրութիւն իր կատարած քաջագործութեան։ Ուրիշ իտալական օդանաւ մը վար առնուած է հրացանաձգութեամբ, նոյն շրջանին մէջ։

Մօտերս տեղատարափ անձրեւներ կը սպասուին հիւսիսային ճակատին վրայ, ինչ որ պիտի դժուարացնէ իտալական բանակին շարժումները։

ԳՐԱԳԷՏ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՍԷՆԹ - ԷՔզիւփէրի, որ կը փնտռուէր քանի մը օրէ ի վեր, ողջ առողջ գտնուեցաւ իր ընկերոջ հետ, Գահիրէէն 150 քիլոմեթր հեռու։ Անցեալ երկուշաբթի օր երկու օդանաւորդները գիշերանց իջեր էին անապատին մէջ, երեք օր թափառելով, երբ օգնութեան հասան Պէտէվիներ։ Օդանաւորդները չեն վիրաւորուած։

ՀԱԶԱՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒՈՐՆԵՐ ազատ արձակուեցան Աւստրիոյ մէջ, Ամանորի առթիւ։ Ասոնց մէջ կը գտնուին ընկերվարականներ, համայնավարներ եւ Հիթլէրականներ։

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԻ ՄԸ կը վախցուի նաեւ Փարիզի մէջ։ Սէնի յորդումը հասած է 1910ի մակարդակին, երբ ողողուեցան բազմաթիւ թաղեր։ Իշխանութիւնները կը հաւատան թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է։ Մէլէօնի մէջ ջուրերը յորդեցան գետափէն, խափանելով կեդրոնական երթեւեկը։ Կացութիւնը շատ աւելի ծանր է գաւառի մէջ։ Չորս միլիոն խորանարդ մեթր հող կքած է վերին Ալպեաններու շրջանին մէջ, բարեբախտաբար անվնաս։ Ռոն գետը սկսաւ իջնել։ Լիոն - Ժընեւ երկաթուղին ջուրերու տակ թաղուած է քանի մը հարիւր մեթր տարածութեան վրայ, իսկ Ավինեօն քաղաքին փողոցները անանցանելի դարձած են։

Ողողումները մեծ վնասներ պատճառած են նաեւ Անգլիոյ եւ Յունաստանի մէջ։

*** Չորեքշաբթի օր, Փարիզի արուարձաններէն Լը Փէքի մէջ (Սէն Լազարի գիծ), ժայռի եւ հողի կոյտ մը փլչելով, երկու հոգի թաղուած էին փլատակներուն տակ։ Նոր խուզարկութեանց հետեւանքով, երեք դիակներ եւս գտնուեցան,— այր եւ կին մը եւ իրենց 20 ամսու աղջիկը։

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ իշխանութեան հաստատումէն ի վեր Գերմանիա 75 միլիոն ֆրանք ծախսած է իր պաշտպանութեանց համար։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՈՐ ՁԵՒԵՐ

Քաղաքական կազմակերպութիւն մը կը բնորոշուի մէկ կողմէ իր հաստատուած հիմնական նպատակով, ծրագրով, գաղափարախօսութեամբ, միւս կողմէ իր գործունէութեան եւ աշխատանքի ձեւով, որ կը ստեղծէ կազմակերպութեան հոգեբանութիւնը եւ դիմագիծը եւ կը պատրաստէ անոր յաջողութիւնը կամ տկարացումը:

Երկար ատենի համար ի զօրու ըլլալու սահմանուած եւ սկիզբէն պատրաստուած աշխատանք մըն է կուսակցութեան մը նպատակի, ծրագրի ճշդումը, մինչդեռ աշխատանքի ձեւի սահմանումը կարելի է ըսել ամէն օրուան գործ մըն է, որովհետեւ արտաքին պայմաններէն կախում ունի առաւելապէս, իսկ այդ պայմանները տեւական փոփոխութեան եւ հոլովումի մէջ են: Պէտք չկայ ուրիշ կազմակերպութիւններու պատմութիւնը ուսումնասիրելու: Դաշնակցութեան պատմութիւնը կը բաւէ հաստատելու որ կուսակցութիւն մը այնքան գործունեայ, ազդեցիկ, ժողովրդական եւ ուժեղ կ'ըլլայ, որքան իր գործունէութեան ձեւը յարմարագոյնս կը պատշաճի ժամանակի եւ միջավայրի պայմաններուն: Թրքական եւ ցարական բռնակալութիւններու դէմ պայքարի իր գաղտնի եւ խորհրդաւոր ձեւը, հայդուկային եւ ահաբեկչական գործունէութեան եղանակը, փրոփականտի սիսթեմը անցեալին մէջ եթէ իրենց արդիւնքը տուած են ու մեծապէս սատարած կազմակերպութեան տարածման եւ ուժին, պատճառը այն է որ գործունէութեան այդ ձեւերը իրենց ատենին, տրուած պայմաններուն համար, յարմարագոյնն են եղած:

Շատերուն համար կրնայ վիճելի ըլլալ այս հաստատումը, մանաւանդ անոնց համար որոնք կ'ուզեն գործ մը դատել իր արդիւնքով միայն: Բայց ինչո՞վ բացատրել այդ պարագային Հայ ժողովուրդի բացարձակ մեծամասնութեան Դաշնակցութեան հանդէպ ցոյց տուած համակիր վերաբերումը: Չէ՞ որ ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ կային, որոնք իրենց գիտցած ձեւով, բայց տարբեր ճամբով կ'աշխատէին ժողովուրդի ազատագրութեան համար. ինչո՞ւ անոնց գործունէութեան ձեւը չէր խօսեր ժողովուրդի սրտին: Հայ ժողովուրդին ցոյց տրուած քաղաքական աշխատանքի ձեւերէն, Դաշնակցութիւնն էր միայն ամէնէն օգտակարը, նպատակին հասցնողը: Իր արդիւնքով երբ ապաստանծ չտեսաւ ան բոլորովին, այդ ապացոյց չէ որ ուրիշ աշխատանքի ձեւ մը աւելի լաւ արդիւնք պիտի տար:

Հիմա երբ պայմանները հիմնովին փոխուած են, թէ հայ ներքին կեանքին մէջ եւ թէ անկէ դուրս, երբ քաղաքական զանազան ուժերու տիրակալութեան պայքարներն ալ, որոշ չափով կայուն հաւասարակշռութիւն մը ստեղծած են, ամէնէն լուրջ խնդիրը որ դրուած է բոլորին առջեւ եւ Դաշնակցութեան առջեւ որոշելն է թէ որո՞նք են աշխատանքի այն ձեւերը որ յարմարագոյնս կը պատշաճին արդի պայմաններուն եւ ժամանակին:

Աշխատանքի ձեւ որ կ'ընենք, հասկնալի է թէ չենք ըմբռներ Թուղթի վրայ գրուած որոշումներ, տեսական ուղղութիւններ: Անոնք միշտ դիւրին է, մտքի խաղ մըն է. կ'որոշես հիմնական տեսակէտ մը ու վրան կը շինես շէնք մը, աշխատելով կցածիդ չափ, այդ շէնքին զանազան մասերը իրարու կապել ուժեղ եւ իրապաշտ տրամաբանութեամբ մը: Աշխատանքը գործ է սակայն, կեանքի մէջ կիրարկուելիք որոշում: Աշխատանքի ձեւի ճշդումը ոչ միայն պիտի լրացնէ տրամաբանական եւ օգտակար ըլլալու անհրաժեշտ պայմանը, այլ եւ մանաւանդ գործադրելի պիտի ըլլայ կեանքի մէջ: Այս տեսակէտէն մօտենալով քաղաքական կեանքի մէջ աշխատանքի ձեւի փնտռտուքը կը վերածուի զանազան ուժերու հետ յարաբերութիւն ճշդելու հարցին: Այդ յարաբերութիւնները միշտ կան կեանքի մէջ. որ եւ է ուժ կամ կը գործակցի ուրիշի կամ կը պայքարի ուրիշ ուժի մը դէմ: Գործակցութեան սահմանները կամ պայքարի ձեւերը որոշելու ատեն որ եւ է կազմակերպութիւն կ'առաջնորդուի ամէնէն առաջ իր նպատակով, յետոյ անցեալի փորձով. ուրեմն կը մղուի պարտաբերաբար քննութեան ենթարկել իր կիրարկած գործունէութեան ձեւերը:

Հոս, պէտք է յայտնել որ գործելու ձեւեր կան, տեսակ մը աւանդութիւն դարձած ձեւեր, որոնք փոխելը շատ ալ դիւրին չէ եթէ նոյն իսկ անհրաժեշտութիւն նկատուի այդ փոփոխութիւնը: Կազմակերպութեան մը կեանքն ալ անհատի մը կեանքին կը նմանի, հոն ալ նկարագրին մաս կազմած սովորութիւններ կան, որ մեծ ճիգով, զրկանքով եւ հոգեկան տառապանքով միայն կը փոխուին:

Այս ընդհանուր բացատրութենէն յետոյ, երբ ուզես խնդիրը աւելի մօտէն տեսնել, ամէնէն առաջ մտքիդ կը ներկայանայ սա հարցումը.— Պէտք կա՞յ աշխատանքի նոր ձեւեր փնտռելու:

Ի հարկէ ոչ, եթէ ընդունինք մինչեւ հիմա ստացուած արդիւնքը բաւարար եւ գոհացուցիչ եւ անպայման այո, եթէ այդ արդիւնքը կը գտնենք անբաւարար: Ցաւօրութիւնս այն է թէ շատ քիչեր կան մեր կազմակերպութեան մէջ եւ անկէ դուրս որ Դաշնակցութեան վերջին տասնհինգ տարիներու գործունէութիւնը կը գտնեն բաւարար: Գործելու անկում փարակուած հոգի մըն է Դաշնակցականի հոգին, որ կը տառապի այնքան երկար ատենէ ի վեր իր ճիգերը [illegible] եւ երկրորդական աշխատանքներու միայն յատկացուելուն համար: Ցենք վարանիր յայտնել որ գաղութներու մէջ Դաշնակցականի մը պարտադրուած աշխատանքը, իր գործելու կամքին հետ բաղդատելով, մեծ գոհացում մը չի տար: Ինչն իրմէ գոհացում այս հոգեբանութիւնն է որ կրնայ ոչ թէ տկարացում ստեղծել, ինչպէս Թերեւս տարուին մտածելու միամտաբար շատեր, այլ ընդհակառակն ստեղծել նոր կորով եւ նոր թափ:

Ուրեմն, վերը արուած հարցին դրականօրէն պատասխանելով, այսինքն անհրաժեշտութիւնը գտնելով աշխատանքի ձեւեր փնտռելու, կը մղուինք ինքնաբերաբար քննութեան առնել զանազան ուժերու հետ մեր ունեցած յարաբերութեան խնդիրը:

Լրիւ եւ ամբողջական դարձնելու համար այդ քննութիւնը, անհրաժեշտ է նկատի առնել մեր յարաբերութիւնը անցեալի եւ ներկայի մէջ մեր կեանքէն դուրս ու ներս գտնուած բոլոր ուժերու հետ, մեր նպատակներու իրագործման արգելք հանդիսացող եւ դժուարութիւն յարուցանող ուժերու եւ թէ մեզ ուղղակի կամ անուղղակի նպաստող տարրերու հետ: Այսքան լայն սահմաններու մէջ աշխատութիւն մը կը պահանջէ լայն ձեռնհասութիւն, մեր եւ ուրիշներու պատմութեան խոր հմտութիւն, եւ անկողմնակալ պատմաբանի դատողութիւն մը: Այս պայմաններէն ոչ մէկը լրացնելով, պիտի տարուինք անխուսափելիօրէն մակերեսային դատումներ ընելու: Մէկ կողմ պիտի ձգենք արտաքին ուժերու հետ մեր յարաբերութեան խնդիրը ու պիտի սահմանափակուինք մեր ներքին կեանքով:

Հայ քաղաքական մտածողութեան մէջ երկու հիմնական երեսներ կան, որոնց շուրջ խմբուած ու կեդրոնացած են ուժերը:

Անոնց մէկը, հայ խնդրին լուծումը միջազգային եւ համաժողովրդային ձեւով միայն հնարաւոր կը գտնէ ու իրբեւ արդիւնքին հայկական դատը, իրբեւ ինքնայատուկ խնդիր, առանձին լուծելու արժանի հարց չի նկատեր: Ընկերային եւ դասակարգային հարցերու լուծման հետ եւ անկէ վերջ ինքնաբերաբար լուծուելիք խնդիր մը կ'ընդունի մեր ազգային հարցը: Այս տրամաբանութեամբ է որ հայ համայնավարները կը ժխտեն հայկական հարցի գոյութիւնը, լուծուած կը սեպեն զայն: Չեն ուրանար ազգային գոյութեան հարցը, անոնց համար ազգութիւնը պատմական փաստ մըն է, դարերու ընթացքին կազմաւորուած իրողութիւն մը, որուն դերը մարդկային սրտամութեան մէջ վերջացած է եւ չի ծառայեր իրբեւ հիմնական ազդակ մարդկութիւնը առաջնորդող իր ապագայ զարգացման ընթացքին: Ազգային զգացումը չէ այլ եւս այն փարոսը որուն յառած են մարդկութեան աչքերը եւ ազգային ձգտումը այլ եւս մղիչ ուժ մը չէ որ կարենայ բարձրացնել մարդկութիւնը եւ նոր նուաճումներ ընել տալ: Եթէ ազգութեան համար եւ ազգութեան անունով տառապողներ կան մարդկութեան մէջ, այդ տառապանքին հանդէպ անտարբեր են անոնք, որովհետեւ կը հաւատան որ ազգութիւններու գաղափարին վրայ հիմնուած այժմու քաղաքակրթութեան մէջ անխուսափելի է ան, անոր չութեան մասն իսկ կը կազմէ:

Այս ըմբռնումներն ու համոզումները ունեցողներէ պահանջել տարբեր կեցուածք մեր հարցի մասին՝ տրամաբանական պիտի չըլլար, հայ համայնավարները հետեւողական են իրենց սկզբունքներուն հետ: Կարելի է քննադատել իրենց ընթացքը, [illegible] գտնել հայ ցաւի հանդէպ իրենց անտարբերութիւնը, բայց կարելի չէ իրենցմէ պահանջել իրենց սկզբունքներուն հակառակ տարբեր վերաբերում:

Հայ քաղաքական մտքի միւս թեւերը, հայկական ցաւը իր խորքին մէջ զգացող, հայ տառապանքը մարմնաւորող մտածողութիւնն է:

Ան կ'ընդունի որ ազգութիւնը ոչ միայն պատմական փաստ մըն է, ինչպէս կրօնական աւանդները, այլ եւ քաղաքակրթութեան այժմու հանգրուանին մէջ, մարդկութեան զանազան հաւաքածներու ճակատագիրը որոշող բոլոր մեծ խնդիրները, ազգային ձգտումի եւ զգացումի վրայ հիմնուած են: Մեզի պէս փոքր եւ անօգ ժողովուրդի մը չէ քաղաքակրթութեան [illegible] եւ ձգտումները փոխելու դերը, ոչ միայն տարիներու անցեալ տառապանքը ունինք մեզի հետ, այլ եւ հիմա իսկ, մեր ամենօրեայ կեանքին մէջ, ուրիշներու բռնադատութեամբ եւ ուրիշներու կամքով, Հայ ըլլալու ցաւովը կը տանջուինք: Ո՞րն է այն հիւանդը, ցաւերու մէջ գալարուող մարդը, որ չի խորհիր իր անմիջական տառապանքէն ազատելու մասին եւ ապագայ ծրագիրներու եւ գեղեցիկ երազներու իրականացման մէջ սփոփանք կը փնտռէ:

Այս ձեւով բնորոշուած երկու հակացողութիւնները հասկնալի է որ աշխատանքի տարբեր ձեւեր ունենան, հակառակորդի եւ պայքարողի դիրք ունենան իրարու հանդէպ, ինչպէս ունեցած են մինչեւ հիմա:

Կարելի՞ է գտնել աշխատանքի հասարակաց գետին մը այս երկուքին միջեւ. կա՞ն հարցեր եւ աշխատանքներ որոնց շուրջ կարելի ըլլայ գործակցութիւն մը ստեղծել այս երկու ուժերուն միջեւ, գոնէ որոշ ատենի համար:

Շատ մը մտքերու մէջ հարցը դրուած է, թերեւս լուրջ քննութեան ալ առնուած: Վերջերս կարգ մը թերթերու մէջ ալ դրուեցաւ այնպիսի եղանակով մը, որ հարցին լուծում մը գտնելու մտահոգութենէն աւելի, սկիզբէն խափանելու մտայնութիւն մը ցոյց կու տար: Այս հոգեբանութեամբ եւ թերահաւատութեամբ չարժեր քննութեան իսկ առնել հարցը, որովհետեւ ստեղծուած կացութիւնը չփոխելէն զատ, կրնայ անպատեհութիւններ ալ ունենալ: Եթէ կ'ուզեն գործնական արդիւնք մը ձեռք ձգել, պէտք է նախ հաստատել բացորոշապէս թէ երկու հոսանքներու վարդապետութիւնները եւ սկզբունքի հակացողութիւնները հաշտ չեն իրարու հետ, կարելի չէ փոխադարձ զիջումներով իրարու մօտեցնել եւ յետոյ նոյնացնել երկու տեսակէտները: Երկրորդ մէկուն կողմէ միւսը քանդելու, տկարացնելու փորձ պէտք չէ ընել: Նախ որ այդ փորձերը մինչեւ հիմա չեն յաջողած եւ յետոյ կը ծառայեն իրարմէ աւելի հեռացնելու քան մօտեցնելու:

Անդամ մը խորացնելէ յետոյ այս տեսակէտները, կը կարծեմ թէ դժուար չէ որոշել այն հարցերը որոնք գործնական արժէք ունին մեր կեանքին մէջ եւ որոնց լուծման շուրջ կրնան հաւաքուիլ ամէն սկզբունքի մարդիկ: Հայաստանի վերաշինութիւնը, ներգաղթը եւ գաղութներու կազմակերպութիւնը կը գտնուին այն գործնական խնդիրներու մէջ, որոնց լուսաւոր լուծումը կը յանձնարարէ բոլոր հոսանքները եւ որոնց [illegible] եւ կարեւ առեղծելու հանգամանք չունին:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնելի ձեւով:

ԹԱՏՐՈՆ

ՄՈՒԹԻՆ ՄԷՋԻ ՄԱՐԴԸ
(LES DEUX MASQUES)

Մոնմարթրեան այս համակրելի սրահը շարունակելով «Թօգլանտի գիշերով» հաստատուած աւանդութիւնը, անցեալ շաբթու մամուլին եւ հրաւիրեալներուն ներկայացուց իր նոր խաղը, որուն հեղինակն է հանրածանօթ վիպագիր Մ. Լըբլան:

Թատերական ճիւղը — շատ աւելի ահազդեցիկ եւ հիւանդագին ձեւին տակ — կը յաճախորդուի դրացի հանրածանօթ սրահին՝ Կռան-Կինեօլի մէջ, գրաւելով որոշ հասարակութիւն մը՝ ծարաւի բուռն յոյզերու եւ ցնցումներու:

Այստեղ, «Տէօ Մասքի» մէջ խորհուրդը աւելի մարդկային է, եւ տիպարները աւելի հաւկնալի, իրական, առանց կորսնցնելու իրենց մութ հոգիներուն առեղծուածին հրապոյրը:

«Թօգլանտի» մասին իր ժամանակին գրեցի այս սիւնակներուն մէջ: Երկու ամիսէն աւելի բեմական կեանքը ցոյց տուաւ որ իր յաջողութիւնը հաստատուած էր որոշ հիմերու վրայ, որոնց գլխաւորներէն է անշուշտ խումբին ներդաշնակ կազմը, որուն մէջ մեր մեծանուն հայրենակիցին՝ Գ. Մաքսուտեանի ներկայութիւնը կ'ապահովէ լուրջ եւ խղճամիտ աշխատանք մը:

Թատրոնին տնօրէնութիւնը խնդրած էր քննադատներէն եւ իր հրաւիրեալներէն, որ երբեւան չհանեն իրենց ներկայացուած խաղին լուծումը, պահպանելու համար անակնկալի այն տարրերը, որոնցմով կը կազմուին այս կարգի թատերախաղերը:

Համակերպելով այդ ցանկութեան եւ չեղելով շարժանկարի մասին որդեգրած ուղղութենէս, համառօտակի կը ներկայացնեմ խաղին հանգոյցները, որոնք մէկ նախարարի եւ երեք արարներու ընթացքին կը խճճուին, Արսէն Լիւփէնի հեղինակին յատուկ ճարտար արուեստով:

Կոմս Ժան տ'Օրսաքի (Մաքսուտեան) մեկուսացած դղեակին մէջ՝ գիշերը, կոմսուհի տ'Օրսաք (Էմիր Վօթիէ) անհամբեր եւ ջղային կը սպասէ իր ամուսնին:

Անքնութենէ կը տառապի, եւ կը զգանք որ դժբախտ է: Ամէն շշուկ կը սարսափեցնէ զայն:

Ռոնաձայներ: Այս անգամ կոմսն է որ կը վերադառնայ, Թղթապանակ մը Թեւին տակ:

Անոր փնտռաքչական յանդիմանութիւններուն տեղի տալով, կոմսուհին կը բարձրանայ իր վերնայարկի ննջարանը, կոմսը ձգելով իր գրասենեակին առջեւ:

Տ'Օրսաք Թղթապանակէն կը հանէ արժեթղթերու հաստ ծրար մը, եւ կը տեղաւորէ պարզ պահարանի մը դրան ետեւ, պատին մէջ զետեղուած դրամարկղին մէջ:

Սրահին գլխաւոր լոյսերը մարելէ յետոյ, ան կը տեղաւորուի փոքր լամբի մը քով դրուած Թիկնաթոռին մէջ···

Դուրսը, պատշգամին վրան բացուող ապակեպատ դրան ետին շշուկ մը···

Տ'Օրսաք միակ լոյսը կը մարէ արագօրէն, ատրճանակը ձեռքը կը կծկուի սիւնի մը ետին:

Մութին մէջ, ապակիներուն աղօտ Թափանցկութեան վրան սիլուէթ մը: Դուռը կը բացուի զանգազօրէն · մարդ մը կը մտնէ զգուշաւոր, կ'առաջանայ դէպի դրամարկղը ···

Ոստում մը. տ'Օրսաք անծանօթ[ին] վրայ կը նետուի. կարճ գուպար մը, մարդը կը խուսափի, դուրս կը նետուի՝ դէպի պատշգամ եւ պարտէզ, տ'Օրսաք կը հետապնդէ··· պարտէզին մէջ ատրճանակի պայթիւն մը, ցաւի աղաղակ մը, եւ վարագոյրը կ'իջնէ նախարարին վրայ:

Առաջին վարագոյրը կը բացուի նախորդ տեսարանին վրայ: [illegible] կ'անցնի արդարեւ մէկ ժամ՝ [illegible] սառեցնելով աւելի մտերիմ, [illegible] եւ իրական մթնոլորտ մը՝ քան [illegible] փոփոխ [illegible]ները:

Քանի մը հրաւիրեալներու հաւաքոյթի մը մէջ կը գտնուին Պէտ[րոս] Տրպաթու (Բ. Կուլվէն) եւ իր կինը Քրիսթիան (Տիկ. Իվոն Կառա),

Այս վերջինը անուշադիր ձգ[ելով] կամուսին զգացումները, նախարա[րին] է ամուսնանալ Պէտոնալի հետ, որ[ուն] առեւտրական ձեռնարկները կը [գտ]նուին շատ ծախող վիճակի մէջ:

Դղեակին պարտէզին մէջ հրաւ[իր]ութեան մը միջոցին՝ երբ ար[դէն] Թափուր է, եւ լոյսերը մարած, [մու]թին մէջ կը լսուին բանալի մը [եւ] խափումները դրամարկղի փակա[նքին] վրայ ···

Պահ մը յետոյ ստուեր մը կը [անցնի] դուռի մինչեւ պատշգամը եւ կ'անհետանայ ···

Երբ անձրեւէ մը փախած հրաւիրեալները եւ կոմսը կը վերադառնան սրահ, դրամարկղը բացուած է, [անոր] պարունակած կէս միլիոնի արժէ[քով] Թերթ անհետացած:

Ո՞վ կրնար բանալ:

Երկու բանալի միայն կար. [մէկը] կոմսին, իսկ միւսը կոմսուհիին [մօտ]:

Հրավառութեան միջոցին կոմսուհին կը գտնուէր իր ննջասենեա[կը] Թոյլատուութիւն առած ըլլա[լով] հանգստանալ:

Տ'Օրսաք կը բարձրանայ կոմսուհիին քով, իր մէկ մտերիմին ընկերակցութեամբ:

Այս վերջինը կը վերադառնայ՝ [illegible] լայլած:

Կոմսուհին սպաննուած է···

Ո՞վ սպաննեց:

Հարցաքննիչ դատաւորը հոն է [illegible] ժամ. տեղաւորուած:

Դատախազին հետ իր խորհրդա[ծու]թիւնները կը շեղին երբեմն ··· [illegible] ձկնորսութիւն — կեանքին միակ [illegible] ճոյքը— յիշեցնելով «Պաղտասար [illegible]» թօրը դատաստանական խորհրդ[illegible] ներման գինին առնելով կամ խնձ[ո]րով խմելու՝ զուարճալի տեսարան[ը]:

Հանգոյցները կը խճճուին հետզ[հետէ]աւ, մեղադրանքի ենթարկելով, [illegible] կածի տակ առնելով բոլորին վր[այ] մինչեւ վերջնական խոստովանու[թիւ]նը եւ մեղապարտին անձնասպանութիւնը:

Գ. Մաքսուտեան իր ուսերուն վ[րայ] կը առնի կեդրոնական ծանր դ[երը] իր վարպետ խաղով հեւիհեւ պա[հե]լով ամբողջ սրահը:

Միջնարարի մը պահուն՝ վիճնա[կ] «Տէր - Թակ» թերթին փարիզեան [illegible] Թակէր իր հիացումը կը յայ[տնէ] ինծի մեր տաղանդաւոր հայրեն[ակ]ցին մասին, գնահատելով անոր մաքո[ւր] յին խաղը:

Զինքը շրջապատողներէն պէտք յիշել, Տիկիններ Է. Վօթիէ, Ի. Կ[ա]ռա, Ս. Մօնթալէ, եւ Պ. Պ. Փ[illegible] որ աշխատակցած է հեղինակին, Կուլվէն, Հ. Վէռիթէ եւն.:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱԿ

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (18)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Այդ մակոյկին բեկորները մինչեւ այսօր կը մնան իբրեւ կենդանի վկաներ մեր յիշողական հերոսական մարտնչումին Ճէպէլ - Մուսայի արեւմտեան կողմի այն ձորին մէջ, ուրկէ առաջարար մարտանաւերուն մէջ ապաստանեցանք, եւ որուն՝ ժողովուրդը յետոյ «փրկութեան նաւահանգիստ» անունը տուաւ: Մեր մեկնելէն յետոյ Թուրքերն այդ նաւակը ջարդ ու փշուր ըրեր էին:

Օգոստոսի վերջին մառախլապատ օրերէն մէկն էր: Իրիկուան աղջամուղջէն քիչ առաջ մարտանաւ մը տեսնուեցաւ բաւական հեռուն: Սակայն, օդը միգապատ ըլլալով մարտանաւը չկրցաւ նշմարել մեզ: Ան յաղթականօրէն կը սուրար ծովուն կապոյտին վրայ: Նոր տխրութիւն մը համակեց բոլորիս սրտերը:

Մենք տխրօրէն նայեցանք անոր ետեւէն, որ կը շարունակէր իր ընթացքը դէպի Իսկէնտէրունի կողմը: Չորս հազարէ աւելի յուսախաբ հոգիներ սկսան արտասուել:

Այդ յուսահատական վիճակը սակայն չէր կրնար շարունակուիլ: Հարկ էր ուրիշ միջոց մը ստեղծել: Մակոյկը Թէեւ պատրաստ էր, սակայն, Միջերկրականը կատաղօրէն ալեկոծած ըլլալով՝ կարելի չէր զայն ծով իջեցնել:

Պէտք էր նորէն Իսկէնտէրուն մարդ ճամբել: Ինկոյն չորս հոգի ճամբայ հանուեցան գրուած աղերսագիրը ա-եւ է միջոցով մը մարտանաւի մը հասցնելու համար:

Սուէտահայը անձկութեամբ կը սպասէր բարի լուրի մը: Պահակախումբը միշտ կազմ ու պատրաստ էր ծովեզերքը:

ԺԳ.

Սուէտիոյ հերոսամարտի քառասունը հինգերորդ օրն էր, գեղեցիկ օրերէն մէկը: Նոյն օրը, առտու. 5, կէսօրէ, երբ հազիւ երեք չորս օր առաջ Իսկէնտէրուն մեկնած էին [illegible]ները, հեռուն ծովուն վրայ մարտանաւ մը երեւցաւ, որ երթալով կը մօտենար: Ցնծութեան ու բերկրանքի բարձրագոռ աղաղակները սկսան թնդացնել ամբողջ Ճէպէլ - Մուսան: Բարի լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ժողովուրդին մէջ: Ամէն կողմէ բարձրաձայն կը կրկնէին. «Վափուռ եկեր, վափուռ եկեր»: Եւ այս աղաղակիտ աւետաբեր իմացողը հեւ ի հեւ կը վազէր ու կը բարձրանար ծովուն նայող սարերուն վրայ:

Օդը պայծառ ու գեղեցիկ էր: Ծովն ալ խաղաղած էր ու լճակի մը հանդարտ վիճակը առած: Ո՞վ կամ ո՞ր գրիչը կարող էր նկարագրել այդ կենդանի մեռեալներուն ուրախութիւնը: Ծովափ գտնուող մեր պահակախումբը մարտանաւը նշմարելուն պէս՝ բական պարզել դրօշակները, Կարմիր Խաչ դրօշը եւ Դաշնակից պետութիւններուն ուղղուած անգլիերէն կոչը, որ առեղծագործուած էր դրօշակի մը վրայ: Մարտանաւը հեռուէն տեսնելով ծածանող դրօշները, հետզհետէ սկսաւ մօտենալ կարդալու համար առեղծագործուած կոչը:

Մարտանաւը կոչը կարդալէ յետոյ՝ եկաւ խարսխեց նեղիկ ճիշդ այդ բլուրին դիմաց, ուր մեր պահակախումբը կը գտնուէր:

Ցուաւհաստութեան եւ մահուան մղձաւանքը միանգամ ընդ մէջտ կարստեցաւ: Սուէտահայն այլեւս իր վերածնունդը կ'ողջունէր:

Քանի մը րոպէ յետոյ՝ մակոյկ մը բաց Թողուց, որ դէպի ծովափ յառաջացաւ եւ մեր պահակները հետը առնելով հոն գնաց, զանոնք հրամանատարին ներկայացնելու համար: Պահակախումբին առաջնորդն ու Թարգմանն էր Ֆրանսագէտ՝ ընկեր Յուշեր Տումանեան: Ընկերը, մեր սրտակերը ու անդրա վիճակը հրամանատարին կէս առ կէս բացատրելէ յետոյ, խնդրած էր, որ մեզի հարկ եղած ռազմամթերքն ու ռմբատեղէնը տրուէր, որպէսզի մենք մեր սկսած կռիւը շարունակէինք մինչեւ վերջնական յաղթանակը···:

Մարտանաւին հրամանատարը անմիջապէս անթել հեռագրով եղելութիւնը եւ իրեն մատուցուած խնդրանքը կ'իմացնէ Ֆրանսական Գ. նաւատորմի ընդհանուր ծովակալ - հրամանատարին, որ իր կարգին կը փոխանցէ լուրը հանրապետութեան նախագահին ու արտաքին նախարարութեան դիւանատան: Միեւնոյն ատեն, զրահաւորին հրամանատարը խոստացած էր ութ օրէն իր վճռական պատասխանը տալ, նախագահէն ու արտաքին նախարարութենէն իր պատասխանն ստանալէ յետոյ:

Ընկեր Տումանեան ու իր խումբը մեծ պատիւներու արժանացած էին մարտանաւին մէջ: Մեր խնդիրքը առողջն ու անոր բացատրելէ ու լաւ մը հասկցնելէ յետոյ՝ պահակախումբը վերադարձաւ ծովեզերք, բերելով իր հետ բաւական քանակութեամբ սրճիճ, հացաւտեղէն, դեղօրայք, հաց, մեծ եւայլն: «Կիւչէն»,— այս էր առաջատար մարտանաւին անունը:

«Կիւչէնի» մերիններէն իմացած ըլլալով, որ Գէպուսիյէ կոչուած հայ գիւղին մէջ Անատոլուի խորերէն բերուած Թուրք մուհաճիրներ տեղաւորուած էին, եւ նոյն գիւղի եկեղեցին զինուորական կեդրոն ըրած էին, անմիջապէս իր ցուցերը կը դարձնէ դէպի այն կողմ՝ ռմբակոծելու համար յիշեալ գիւղը: Քիչ յետոյ՝ Թնդանօթներու ահեղագոռ որոտները սկսան արձագանգել Ճէպէլ - Մուսայի ձորերուն մէջ, սարսափութիւն պատճառելով բոլորին: Միեւնոյն ատեն մարտանաւը սկսաւ ռմբակ[ոծել] նաեւ Գապուգլըի մէջ հաստատուա[ծ] Թրքական բանակի ռազմամթերա[նո]ցները, որոնց կանայ ու կարմիր [ծուխ]եր սկսան դէպի երկինք բարձրանալ: Արձակուած հարիւրաւոր ռումբերու տեղատարափին տակ հեւ[իհեւ] Թշնամին սկսաւ փախչիլ սարսափ[ա]հար: Սակայն փախուստը չէր [illegible]ներ: Ռումբերը մահ կը սփռէին [ամէն] կողմ: Ծովէն արձակուած Թնդան[օթի] ռումբերն ու լեռնէն ալ մեր [տե]ղացուցած գնդակները բոլորովին [խ]րումի մատնեցին Թուրք զինուոր[ները] ու մուհաճիրները, որոնք ինկած [illegible]ակները ուրեց կռխան ընելով՝ փա[խչելով] անհետացան բլուրներուն [ետին]: Թնդանօթները հոն ալ հանգիստ [չ]տուին անոնց, մինչեւ որ անոնք [ստիպուե]ցին ապաստանիլ խոշոր քարանձ[աւ]ներու ետեւ:

Մարտանաւը իր ռմբակոծում[ը] յաջողութեամբ աւարտելէ յետոյ՝ [illegible] տինքի ժամանակ վերադարձաւ [illegible] մօտ եւ խարսխեց «փրկութեան [նա]ւահանգիստը»:

Ց. Գ. ԳՈՒՐՍԱ[ԼԵԱՆ]

(Շար.)

Մեր գաղութը 1935ին

ՄԻԼԱՆ.— Տարին վերջացաւ։ Ինչ-պէս սովորութիւն եղած է, կը պէս սովորութիւն եղած է, կ'ը-նենք հաշւեկ։ Գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք որ 1935ին մեր գա-ղութը ունեցաւ որոշ գործունէու-թիւն, ցոյց տալով չարժումի, կեան-քի նշաններ։ Միլանահայերը կրցան կազմակերպել Ազգային սրահը, ունենալ իրենց տարեկան պարահան-դէսը, տօնել Աստուածաշունչի թարգ-մանութեան 1500ամեակը, սարքել ուրիշ հաւաքոյթներ, մասնակցիլ հա-մազգային հանգանակութեան եւ վերջապէս իրենց օժանդակութիւնը տալ Մխիթարեան հայրերուն, որոնք կը պատրաստուին 1936ին Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը տօնելու։ Գուցէ Ազ-գային մարմինը կատարած է նաեւ ու-րիշ գործեր որ մեզի անծանօթ մնան, եթէ գաղթային ընդհ. ժողով տեղի չունենայ։

Անցողակի ըսենք որ Մխիթարեան միաբանութիւնը իրաւունքով կ'ըս-պասէ որ հայ մամուլը, հայ մշակու-թային միութիւնները, ինչպէս նաեւ միւս գաղութները, նկատի առնելով Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի կատարած կարեւոր դերը, չուշտով ի-րենց ուժերը կը տրամադրեն անոնց որ արժանաւոր կերպով կ'ուզեն տօնել այս հարիւրամեակը։ Ահա գեղեցիկ առիթ մը Մխիթարեան միաբանու-թեան բարեկամներուն եւ մասնաւո-րապէս նախկին սաներու, ցոյց տալու իրենց համակրութեան ու երախտա-գիտութեան անկեղծութիւնը։ Կ'ու-զենք յուսալ թէ այս առիթէն պիտի օգտուին նաեւ այն նախկին սաները որ այսօր ամէն երկրի մէջ վարեւոր դիրքերու հասած են, շնորհիւ այն դաստիարակութեան որ ստացան Վե-նետիկի մէջ, եւ սակայն չատոնց մոռ-ցած են իրենց վարժարանը, գուցէ եւ իրենց հայութիւնը։

Դառնալով մեր գաղութին, պիտի նկատենք որ համեստ է իր գործու-նէութիւնը, երբ նկատի առնենք որ ազգային զանազան ձեռնարկներու համար տարեկան մօտ 40 հազար լիր կը տրամադրէ։ Այս գումարը մեզի հազորդեց վարչութեան անդամ մը։ Դժուար չէ տեսնել որ կը պակսի հա-մեմատութիւնը տրամադրուած պատ-կառելի գումարին եւ կատարուած գործին միջեւ, բայց այդ պակասը կը բացատրուի եթէ յիշենք որ գաղթա-կին բոլոր գործերը բեռցուած են քա-նի մը սրայա հայրենակիցներու ուսերուն վրայ։ Անոնք որ դժգոհ են, պէտք է իրենց քննադատութիւնները — եթէ ունին — ընեն տարեկան ընդ-հանուր ժողովին եւ ընդունին իրենց աշխատանքի, զոհողութեան բաժինը։ Այն ատեն թերեւս կարելի ըլլայ զար-ժանել պակասները եւ Ազգային մար-մինը դարձնել աւելի աշխոյժ։ Չմոռ-նանք թէ վերջին ընդհ. ժողովին որ տեղի ունեցաւ 1934ին, բացի վար-չութեան անդամներէն, ժողովի հրա-ւէրին պատասխանած էին միայն 4 հոգի։

Այս անտարբերութիւնը ցոյց կու-տայ նաեւ ուսանողներու մէկ մասը։ Ուսանողական միութիւնը որ անց-եալին այնքան փայլուն գործունէու-թիւն ունեցած է, վերջերս տեղանի վրայ դրած էր Միութեան լուծման հարցը։ Բարեբախտաբար սրայա հայրենակիցներու միջամտութեան շնորհիւ, բոլորն ալ համոզուեցան թէ Ուսանողական Միութիւնը պէտք է իր գոյութիւնը պահէ։ Երիտասարդական միութիւն մը տանջնելու առաջարկ մըն ալ եղաւ, բայց յաջողութիւն չը-գտաւ։ Միութիւն մը եթէ կ'ուզէ ապ-րիլ, պէտք է ունենայ նպատակ մը, եւ անդամներ՝ այդ նպատակին ծա-ռայելու։ Առաջարկը բերողները չը-պարզեցին միութեան նպատակները, իսկ անդամներու խնդրով բնաւ զբա-ղած չէին։ Մենք կը մտածենք որ ե-թէ Միլանի գաղութին մէջ կան հայ-րենակիցներ, աշխատելու, գործելու որոշ զոհողութիւն յանձն առնելու պատրաստակամ, այդ հայրենակից-ները ամէն կարելիութիւն ունին մաս-նակցելու Ազգային մարմնի ու Ու-սանողական Միութեան գործունէու-թեան։

Շնորհիւ «Caur»ին ուր ունինք եր-կու ներկայացուցիչներ, այժմ մեր յարաբերութիւնները աւելի մտերմա-ցած են իտալական իշխանութեանց հետ։ Չենք կասկածիր որ Միլանի հայ գաղութը յօժարակամ յանձն պի-տի առնէ ամէն զոհողութիւն, որ-պէսզի մեր գաղութը, օտար գաղութ-ներու շարքին գրաւէ իր արժանաւոր տեղը։ Ոսկիի ու արծաթի հանգանա-կութեան Միլանի հայ գաղութը մաս-նակցեցաւ, նուիրելով 500 կրամ ոս-կի, եւ 3 քիլօ արծաթ։ Մեր գաղու-թին մէջ ալ մեծ յաջողութիւն գտաւ Ֆ. Վերֆէլի հռչակաւոր գործը։ Իտա-լական ամէն թերթ, մեծէն մինչեւ փոքրը համակրանքով յայտնեցան թէ գործին եւ թէ Հայերու մասին։ Կ'արժէր աւելի ընդարձակ խօսիլ այդ գիրքին Իտալիոյ մէջ յառաջ բերած արձագանգին մասին։

Ցնցողութեան արժանի կը գտնենք նաեւ Գէաթրիս Թէրզեանի խոսքերէն լեցուած գրուած վէպը ձօնուած իր կորսուած սիրելիներուն եւ Հայաս-տանի դժբախտ զաւակներուն։ որուն նախաբանը գրած է երեւելի Բա-ոլօ Ֆարինաչչի, նախկին ընդհ. քարտուղար ֆաշական կուսակցու-թեան, եւ այժմ խմբագրապետ «Րէ-ճիմէ Ֆաշիստա» թերթին։

Հաճոյքով կը յիշենք նաեւ մեր ե-րիտասարդ եւ տաղանդաւոր քիմիա-գէտ Տոքթ. Ս. Եղիկեանի, բարակա-ծինի աարբալուծման մասին գրած աշխատութիւնը, որ արժանացաւ հր-րատարակութեան, գիտական հաս-տատութեան մը կողմէ։

Նմանապէս կը յիշենք երկու երի-տասարդ ճարտարապետներ, Տոքթ. Պալեանը եւ տոքթ. Պալեանը, որոնք 1935ի ընթացքին Սարտինիոյ քիմիա-կան համաժողովին ներկայացուցին իրենց աշխատանքները գորս կատա-րած էին Միլանի բազմարուեստեան վարժարանին մէջ։ Առաջինը ուսում-նասիրութիւն մը փառնլանիւթերուն մասին, իսկ երկրորդը կուպրի մա-սին։

Եթէ ունինք պակասներ ու ցաւեր, ինչպէս կը տեսնէք, չեն պակսիր նաեւ առաքինութիւնները եւ մխիթարա-կան երեւոյթներ։ Դիտելով մեր գա-ղութը կրնանք այստեղ կրկնել Կալի-լէոյի պատմականխօսքերը.—«Եւ սա-կայն կը շարժի»։

Ա.Ս.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՈՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԽՈՒ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 31 դեկտ. (Ցա-ռաջ) — Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Կ. Խաչը կազմակերպեց ներկայացում մը, կէրակի կէսօրէ վերջ։ Կոկիկ բազմութիւն մը լեցու-ցած էր Սեմբի Պէշիկթաշլեան թա-տերասրահը։ Նոյն օրը նոյն ժամուն Շավիլի մասնաճիւղը կը տօնէր «Մա-նուկներու Օրը», անկարելի եղաւ յաւաքել մէկն ու մէկը։ Երկրորդ, Ալֆորվիլի «Վերաշինաց»ն ալ նոյն օրը նոյն ժամուն Իսի լէ Մուլինոյի մէջ կը ներկայացնէր «Աշխարհի դատաս-տանը»։ Սրահը լեցուն էր։

Ժամը 4ին Շրջ. Վարչութեան փոխ-մէ Տիկ. Շ. Միսաքեան հանդէսը բա-նալով պարզեց Կ. Խաչի աշխատանք-ները այս արուարձանին մէջ եւ այլ-լուր։ «Մեր Ինկեններուդ պարտակա-նութիւնն է զուգորդել այս կանոնի կազմակերպութեան վրայ»։Ցեպաւ սկսաւ ներկայացումը Ա. Երեցեանի «Որդեսպան մայրը», գեկավարու-թեամբ Գ. Բարսեղ Հայպէշեանի։ Ներ-կայացումը ապասածէն աւելի յա-ջող էր, շնորհիւ դերակատարներու ծրագիրն աշխատանքին։ Դերեր ստ-անձնած էին Տիկ. Ա. Կարմիրմո-րուքեան (Շամար), Օր. Մ. Սինան-եան (Լաւրինէ), Գ. Հայկէշեան (Սաս-րատ), Գ. Եկաւեան (Աւոր), Գ. Սար-գիս (Շահազ), Գ. Գարաեւ (Մա-րաթ), ընկ. Գ. Գալապաեան (Նա-տիր), ընկ. Միսաք (Միրզա), Օր. Գուլումճեան (Զահար), Տիկ. Մ. Գօյաճեան (Բերի եւ Վարեկ), փոք-րիկն Շ. Սինանեան (Շահան)։ Միջ-նարարներուն պատասխանեցին Օր. Գուլումճեան, Օր. Օսմանճեան եւ փոքրիկն Շահինեան։ Երգեցին Օր. Ֆ. Գուրուեան եւ գայլիկներու խմ-բապետուհի Օր. Հայկուհի։ Ներկա-յացումէն յետոյ տեղի ունեցաւ «Ա-բարատ պարերգը» որ արժանացաւ ջերմ ծափերու։

Ներկայացման պահուն մանուկներ-ը յաճախ բեմին առջեւ կը հաւաք-ուէին եւ արգելք կը հանդիսանային։ Ծնողներէ կը խնդրուի աւելի ուշա-դրութիւն ընծայել։

Էրատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս գերազանցապէս օգտակար կազմակերպութեան գոր-ծունէութիւնը պատկերացնող թղ-թակցութիւններն ու յաջողութիւ-թիւնները իրար կը հրմշտկեն «Յա-ռաջ»ի սիւնակներուն մէջ։

Ամէն անգամ երբ աչք կը նետենք «Ձայներ գաւառէն»ի վրայ, հրճ-ուանքով կը կարդանք հայ կնոջ գոր-ծունէութեան դրուագները, մանա-ւանդ երբ նկատի առնենք միջավայրը, տնտեսական տագնապը, օտարական-ներու հանդէպ եղած խտրութիւնն-երը, ինչպէս եւ ներքին աղտոտ պայ-քարները։

Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը՝ օ-ժանդակութեամբ արուարձաններու ճիւղերուն, դեկտ. 28ին շաբաթ ե-րեկոյ գործնապէս հաստատեց իր շուրջ ստեղծուած ժողովրդական հա-մակրութիւն ու սէրը, Պոլսէցի ըն-դարձակ սրահը լեցնելով ընտրեալ բազմութեամբ։

Շաբաթներ առաջ հակառակ տոմա-կոն օրերու ընտանեկան զբաղումնե-րուն, յարափոփոխ ու անախորժ օ-դին, անդամուհիները խումբ խումբ շրջած էին քաղաքի հայաշատ վայրե-րը, եւ աղա արուարձանները, բա-ցատրելով գաղութին կարիքները, պարզելով Կ. Խաչերու օգտակարու-թիւնները եւ ցրուելով տոմսեր, ա-պահովելու համար նորաբաց գարմա-նատան անխափանութիւնը։

Շաբաթ երեկոյեան ժամը 6—7ին, անձրեւը կը տեղար անընդհատ ու արձերը մտալ էին ոչ միայն խաչու-հիներուն, այլ բոլոր բարեկամ ու ազ-գասէր հայրենակիցներու։ Հանդէսին ժամերը կը մօտենան, օժանդակ ու կարգադրիչ յանձնախումբի անդամ-ները ժպտերես կը դիմաւորեն եկող հանդիսականները, առաջնորդելով անձ-րեւի զոպարումը։

Հանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ ժամը 10ին, երբ արդէն աթոռները գրաւուած էին ամբողջութեամբ։ Տիկ. Բիպրիթճեան, Կ. Խաչի այս անխոնջ վեթերանը երկու խօսքով կա-տարեց բացումը։

— «Այսօր ես դրուատիքը պիտի չը-նեմ Կ. Խաչին եւ ոչ ալ գեղեցիկ բա-ռերով գովքը պիտի հիւսեմ անոր գործունէութեան։ Ի՞նչ օգուտ ունին գեղեցիկ խօսքերը, երբ գեղեցիկ գոր-ծերը չեն հաստատեր զանոնք։ Բայց ահա ձեր այս պատկառելի թիւը ա-մէնէն զօրաւոր ապացոյցն է Կ. Խա-չի վայելած համակրանքին։ Շնորհիւ մեր տիկիններու եւ օրիորդներու աշխատանքին, դեկտ. 26-ին Տամինէքէնի հայաշատ կեդրոնին մէջ բացուած է դարմանատունը, ուր առայժմ շաբաթը մէկ օր բժշկական ձրի խնամք եւ դեղօրայք պիտի տր-ուի չքաւոր հիւանդ հայրենակիցնե-րուն։ Անոր տնօրէնութիւնը սիրայօժար ստանձնած է Մարսիլահայութեան ծանօթ Տոքթ. Ս. Արզուեան։ Մեր դարմանատունը այսօր ամսական 400 ֆրանք ծախք մը ունի, որուն հաստ-թի ազբիւրը միայն դուք էք, ձեր բարոյական եւ նիւթական օժանդա-կութեամբ»։

Գեղարուեստական բաժնի առաջին մասին հետաքրքրական էին երկու կենդանի պատկերները, առաջինը՝ զի-տական կանանցը ուր կը պարեն ա-ռեւանգուած հայ աղջիկներ քիւրտ չէյխերու կրքոտ հայեացքին տակ։ Իսկ երկրորդը՝ գթութեան տեսարան մը՝ ուր թշուառ մայրեր գթութիւն կը խնդրեն բազկատարած։Գ. Ս. Չէօ-րէքճեան իր ճարտիր ճարպիկ խաղե-րով եւ Mme. Andrée Arnaud դաշնակի ներդաշնակ ընկերակցութեամբ հա-ճելի պահեր ընծայեցին ներկանե-րուն։ Օր. Ցակոբեանի կովկասեան պարերէն վերջ, հաճելի անակնկալ մը եղան Mlle Mireilleի ֆրանսերէն մեներգները, իրենց հնչականու-թեամբ եւ զէնքի եւ մանաւանդ ալ-քերու արտայայտութեամբ։ Օր. Գէ-որգեանի «Միրանի ծառ» եւ «Փոք-րիկ աղաւ» մեներգներէն վերջ, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան զերասանները քրքջալից զաւեշտով իր վերջ տուին գեղարուեստական բաժնին։

Եւրոպական պարերը սկսելէ առաջ տեղի ունեցաւ վիճակահանութեան ձրգումը։ Մօտ քանի գեղեցիկ հա-գուստներ հագած օրիորդներ եւ Տի-կիններ համաչափ քայլերով շրջեցան նուագի ընկերակցութեամբ եւ յանձ-նախումբի անդամներուն մատուցի-կին քննութեամբ մրցանակները շա-հեցան օրիորդներ B. Mireille, Մ. Կարմ-ճեան, Շ. Գաբրիէլով։ Եւրոպական պարերը տեւեցին մինչեւ լոյս փա-տաղեալ կարգապահութեամբ, շնոր-հիւ Խաչուհիներու աչալուրջ հսկո-ղութեան։ Ժողովուրդը ակամայ բաժնուեցաւ այս յիշատակելի երե-կոյթէն, իր հետ տանելով Կ. Խաչի վսեմ գաղափարը եւ լի օժանդակե-լու պատրաստակամութեամբ։

*** Ուրախութեամբ կը լսեմ Մար-սէյլի վերջ. վարչութիւնը Սէն Ժէրո-մի մէջ ալ կազմակերպած է մասնա-ճիւղ մը, որ իր վարչութիւնը ընտրած է հետեւեալներէ— ատենապետ՝ Տիկ. Էլիզ Վարդանեան, ատենադպիր՝ Օր. Հայկուհի Գօյաճեան, գանձապետ՝ Տիկին Էլիզ Դաւիթեան, խորհրդա-կաններ՝ Տիկիններ Աննա Շալճեան, Գանտիկեան, Աղաւնի Զօրպաճեան, Սիրարփի Մէլքոնեան

Ս. Միլտոնեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՑԻՆԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Գալէն անմիջապէս վերջ ստանձնեց բերդի հրամանատարութիւնը։ Անոր ենթակայ էր գնդ. Մարէլ եւ մենք Մարէլի։ Նոյն օրը Թէփէքէօյի — որ իմ շրջանիս կը պատկանէր — ամբողջ բնակչութիւնը ջարդուեցաւ, մարդ, կին, երախայ։ Այդ շրջանի հակէկ բա-պան այդ սոսկալի լուրը տուաւ ինծի եւ ես տեղեկացուցի իսկոյն Անդրանի-կի, մեր առաջին տեսութեան ժամա-նակ։ Իմ ներկայութեան հրամայեց քաշն ձիաւոր դրկել Թէփէ-Քէօյ եւ գանէ մէկ յանցաւոր բերել իրեն։ Մինչեւ այսօր այս կարգադրութեան արդիւնքի մասին բան մը չէ լսուած։

Գնդ. Թորգոմ նորէն մէջտեղ եկաւ։ Միաժամանակ երեւաց հայ հրետանիի գնդ. Տոլուխանով։ Իր առաջին յայ-տարարութիւնը այն եղաւ որ ինքը հրետանիի քննիչ է եւ հետեւաբար իմ պետս։ Պատասխանեցի թէ ես զօրա-բաժնի հրամանատարի մը ստորինանը ունիմ եւ պետ մը պէտք չունիմ եւ եւ աւելցուցի որ եթէ ուրիշ կերպ կ'ուզեն կարգադրել, կը հեռանամ պաշտօնէս։ Ասոր վրայ յայտարար-ուեցաւ թէ գնդ. Տոլուխանով բերդի հրետանիի վարչական գործերը պի-տի վարէ, որով իրմէ ինծի ղրկուած հրահանգները ոչ թէ իր անունով, այլ առաջուան պէս Անդրանիկի ա-նունով եկան։ Օրին մէկը հայ տեղա-կալ Ծամփոլատեան որ իմ հրամանիս տակ հրետանիի խումբը կը վարէր, նոյնպէս փորձեց իմ գործերուս խառ-նուիլ։ Երբ կը կարգադրէի թէ ամ-բողջ թնդանօթները լուսարձակնե-րով և տինամօներով եռ փոխադրուե-լու էին, պատասխանեց ինծի թէ զինամթերքի փոխադրութիւն ընելու թող չպիտի տար, քանի որ Հայերը, որոնք անհրաժեշտօրէն Կարին պիտի մնային, պէտք ունէին։ Այս յայտարա-րութենէն կ'երեւայ որ Հայերը մտա-դիր էին տիրանալ ամէն բարձր հրա-մանատարութեան եւ գործածել ռուս սպաները միայն իբր գործադրողներ։ Կ'ուզէին նաեւ առանց զգացնելու օր-տագործել զանոնք, հայկական ան-կախութիւնը հիմնելու համար։ Որով-հետեւ եթէ ռուս սպաները զինուորին թէ ինչ նպատակի կը ծառայէին ա-նոնք, մեծամասնութիւնը կը հրա-ժարէր եւ Հայերը կը զրկուէին սպա-ներէ։ Հետեւեալ յայտարարութիւնը հարիւրապետ Փէլիաթի կողմէ, փոխ հրամանատար Կովկասեան 7րդ լեռ-նային հրետանիի, ցոյց կուտայ թէ Հայերը որքան կը փախնային հրե-տանիի սպաներուն հրաժարելէն։ Երբ Հայերը գիտցան թէ 7րդ լեռնային հրետանիի խումբը կը պատրաստուի փոխադրուիլ 7ին Սարըղամիշ երթալ, նոյն ատեն 5ին ձեր քաղաքակցին հր-րամանատարը, եւ հակառակ բանա-կի հրամանատարութեան հրահան-գին ճարահատ նոյն փորձը կրկնե-ցին երեք անգամ։

Կարինի Հայերը վերին հրամանա-տարութեան կը սպառնային թէ քա-ղաքը արիւնի մէջ կը խեղդեն եթէ թնդանօթները քաղաքէն հեռացուին։ Հետեւաբար բանակի հրամանատարը հրետանիի նահանջին հրաման տա-ւաւ։ Պէտք էր 7րդ թնդանօթաձիգ վաշտի հրամանատարին հետ հաղոր-դակցիլ։ Որոշեցինք գաղտնօրէն փո-խադարձաբար իրարու օգնել, եթէ Հայերը ռուս թնդանօթաձիգ սպանե-րու վրայ բռնի ոյժ գործադրէին եւ պաշտօնական առաջարկ ընէին հայ-կական ծրագրին մասնակցելու։

Մենք ունէինք իբր ոյժ, թնդանօթ-ներ, գնդացիրներ եւ սպաներ։ Լեռ-նային հրետանիի սպաները աշխատե-ցան կարելի եղածին չափ իրարու մօտ բնակիլ քաղաքին մէջ եւ բեր-դիններու Թրքական Թաղին մէջ կարե-լի եղածին չափ իրարու մօտ եկանք, ուր եւ կը գտնուէր մեր գլխաւոր բա-նակատեղին, քաղաքին գրաւուելէն ի վեր։

Անդրանիկի գալէն ի վեր գնդ. Մո-րէլի շրջանակին մէջ չատ աւելցան Կարինի բնակիչներու ապստամբու-թեան մը երկիւղները։ Գնդապետը հրամայեց կարող ռուս սպայ մը ղր-կել Մէճաւրէի ամրոցը, որպէսզի զէ-կավարէ ամրակոծումը ապստամ-բութեան մը պարագային, որ կրնար ծագիլ պարագլուխները ձերբակալե-լու առթիւ։ Մենք ամէնքս հրահանգ ստացանք հեռանալու Թրքական Թա-ղէն եւ փոխադրուելու Հայկական Թաղը։ Նկատելով որ երկու տարիէ ի վեր այդ Թաղին մէջ կը բնակէինք եւ մահմէտական բնակչութեան հետ շա-րունակական շփումի մէջ էինք, այս առաջարկը գտանք անուղղ տարօ-րինակ։

Ռուս սպաները կը յայտարարէին միաձայնութեամբ թէ իրենք պաշ-տօնի գլուխ մնացած էին արժանաւոր թշնամիի մը դէմ կռուելու համար եւ երբեք կրակ չպիտի բանային կիներու եւ մանուկներու վրայ, որովհետեւ բացայայտ էր թէ Հայերը Թրքական ապստամբութեան մը պատրուակով պիտի պահանջէին կրակ բանալ Թր-քական Թաղին վրայ։ Ինչ կը վերաբե-րէր Հայոց Թաղը կրակելուն, անիրա-գործելի էր երեք պատճառներով։Փո-խադրութիւնը անկարելի էր զոր-ծադրել տրուած պայմանաժամին մէջ։

(58)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԾՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ծ.

Հեղինակութիւն՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՈԼԼԷՍԻ

— Ինծի այնպէս թուեցաւ թէ կնոջ մը ոտուերը նշմարեցի մազաններուն ետին... ճերմակ չուք մը, կը հաս-կնաք... սխալած պէտք է ըլլամ... երբ անկիւնը կեցած էի, յանցի որ էք-րօյտ իր քարտուղարին հետ կը խօ-սէր..

— Բէյմընտի՞ն...

— Այո, այնպէս կարծեցի, կ'երե-ւայ որ սխալեր եմ...

— Գ. Էքրօյտ անոր անունը տուա՞ւ ...

— Ոչ...

— Ուրեմն, եթէ թոյլ կուտաք, ինչո՞ւ կարծեցիք թէ...

— Շատ բնական գտայ որ քարտու-ղարը ըլլար իր խօսակիցը, որովհե-տեւ երբ դուրս կ'ելլէի՝ Բէյմընտը ը-սաւ որ քանի մը թուղթեր պիտի տա-նէր Էքրօյտին. բնաւ մտքէս չանցաւ թէ ուրիշ մը կրնար ըլլալ...

— Կը յիշէ՞ք ինչ իմացաք...

— Ոչ, սովորական ու անկարեւոր խօսակցութիւն մըն էր, հազիւ քանի մը բառ իմացայ... միտքս ուրիշ տեղ էր..

— Կարեւոր չէ, բայց կրնա՞ք ինծի ըսել թէ երբ դիակին գտնուելէն յե-տոյ աշխատանոցը մտաք, բազկա-թոռներէն մէկը տեղափոխեցի՞ք ...

— Ոչ, ինչո՞ւ պիտի տեղափոխէի որ...

Փուարօ ուսերը թօթվեց եւ ալ պա-տասխան չտուաւ։

— Ուրիշ տեղեկութիւն մը կ'ուզեմ ձեզմէ, օրիորդ, բաւ. ան աղջկան դառնալով, երբ բժիշկ Շէփըրտին հետ արծաթեղէններու տեղանը աչքէ կ'անց-ընենք, դալոնը ա՞յնտեղ էր...

— Այդ հարցումը տարեկան Բէկ-ըրին ալ ըրաւ ինծի, պատասխանեց Ֆլօրան դժգոհ շեշտով մը, անոր ը-սի, ձեզի ալ կ'ըսեմ... բացարձակապէս վստահ եմ որ դաշոյնը այնտեղ չէր. տեսուչն կը կարծէ որ այնտեղ էր եւ Րէլֆը վերցուցեր է զէնքը... ին-ծի չի հաւատար եւ կը կարծէ որ գիտամբ այդպէս կ'ըսեմ, Րէլֆը արդարացնելու համար...

— Իրաւունք չունի՞ այդպէս խոր-հելու, հարցուցի։

Ֆլօրա ոտքը գետինը զարկաւ։

— Դո՞ւք ալ, բժիշկ, օհ, սարսա-փելի է...

— Ձեր բառը ճիշդ է, հազարա-պետ, բաւ. Պէնճիքացին խօսակցու-թեան նիւթը փոխելով, վայլուն ա-ռարկայ մը կայ աւազանին մէջ... նայինք կրնա՞մ անոր հասնիլ։

Տուփին եկաւ. թեւը՝ մինչեւ ար-մուկը մերկացուց եւ զգուշութեամբ ջուրին մէջ խօթեց։ Դժբախտաբար, սակայն, ցեխը պղտորեց ջուրը եւ Փուարօ ստիպուեցաւ ձեռքը դուրս հանել։ Ցեխ կար իր թեւին վրայ, թաշկինակս իրեն երկնցուցի, սակայն մերժեց։

Հազարապետը ժամացոյցին նայե-ցաւ։

— Ճաշի ժամանակ է, բաւ., տուն վերադառնանք...

— Գ. Փուարօ, մեզի հետ պիտի ճաշէք, այնպէս չէ՞, հարցուց աղջի-կը. կ'ուզեմ որ մայրիկիս ծանօթա-նաք. անիկա շատ կը սիրէ Րէլֆը...

— Ուրախութեամբ, օրիորդ...

— Դուք ալ, բժիշկ...

Վարանեցայ։

— Այո, դուք ալ...

Կ'ուզէի ճաշի մնալ, այնպէս որ հը-րաւէրը ընդունեցի առանց երկար բարակ արարողութեան։

Դէպի տուն քալեցինք՝ Ֆլօրան ու հազարապետը մեր առջեւէն։

— Ինչ հրաշալի մազեր ունի, գի-տել տուաւ Փուարօ աղջկան կողմը ցոյց տալով ինծի. իսկական ոսկի...

Կատարեալ զոյգ մը պիտի ըլլան՝ Ֆլօրան ու գեղադէմ եւ թուխ Փէյ-թըն, չէ՞ք կարծեր...

Այցուած՝ իրեն նայեցայ. բաճկոնին թեւին վրայ փայլող քանի մը ջուրի կաթիլներով զբաղած էր։ Կատուն կը նմանէր այս մարդը — կանաչ աչքեր եւ ջղային շարժումներ ունէր։

— Զարդ տեղը աշխատեցաք, ըսի կարեկցաբար, աւազանին մէջ ի՞նչ կար արդեօք...

— Տեսնել կ'ուզէ՞ք, հարցուց Փուա-րօ։

Զարմացայ։

— Սիրելի բարեկամս, բաւ. յանդի-մանական շեշտով մը, երբեք Փուա-րօն պարապ տեղը իր արդուզարդը չի խանգարեր, եթէ իր նպատակին չպիտի հասնի, ես յիմար չեմ...

— Բայց ձեր ձեռքերը պարապ էր երբ դուրս հանեցիք ջուրէն...

— Երբեմն զգուշաւոր եւ խոհեմ պէտք է ըլլալ, դուք ամէն բան կ'ը-սէ՞ք ձեր հիւանդներուն, բժիշկ, չեմ կարծեր, ձեր պառաւական քրոջն ալ ամէն ինչ չէք ըսեր այնպէս չէ՞... պարապ ձեռքս ցոյց տալէ առաջ, դը-տածս միւս ձեռքս նետեցի. հիմա կը տեսնէք թէ ինչ էր ան...

Ձախ ձեռքը բացաւ եւ ափին մէջ տեսայ կնոջական հարսնիքի մատանի մը։ Ձեռքս առի զայն։

— Կարդա մէջը, հրամայեց Փուա-րօ։ Կարդացի արձանագրութիւնը —

Ռ.-ԷՆ, ՄԱՐՏ 13

Փուարոյին նայեցայ. գրպանի հա-յելիի մը մէջ ինքզինքը կը քննէր. մանաւոր խնամքով մը պեխերը կար-գի բերաւ, բայց ուշադրութիւն չդար-ձուց ինծի։ Զէր ուզեր աւելի երկար խօսիլ։

ԳԼՈՒԽ 10

ՀԻՒՐԱՆՈՑԻՆ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Տիկին Էքրօյտը նախասրահին մէջ գտանք։ Անոր հետ էր պզտիկ, չոր-ցած ու խիստ արտայայտութեամբ մարդ մը, գորշ աչքեր ունէր ան եւ վրայէն յայտնի էր իր արհեստը — փաստաբան էր։

— Գ. Հէմընտը ճաշի պիտի մնայ, ըսաւ Տիկինը. ծանօ՞թ էք հազարա-պետ Պլընթին եւ մեր սիրելի բժիշկ Շէփըրտին որ ողբացեալին մտերիմ բարեկամն էր... յետոյ...

Տիկինը կանգ առաւ եւ շուարած նայեցաւ Փուարոյին։

— Մայրիկ, Գ. Փուարոն է, բա-ցատրեց Ֆլօրա, այս առտու խօսե-ցայ քեզի իր մասին.

— Այո, այո, բաւ. Տիկին Էքրօյտ տարտամ կերպով. անշուշտ, հիմա յիշեցի... Անիկա այն պարոնն է որ Րէլֆը պիտի գտնէ...

— Այն պարոնն է որ հօրեղբայրը սպաննողը պիտի գտնէ, ճշդեց աղ-ջիկը։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերահամակրական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ Գեղապետ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նիկոլ-Դուման խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ. Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քեռի խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԶՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

Այրի տիկին Մարիամ Արզումանեանի (Մարսէյլ) կողմէ իր ամուսնոյն Գօզոս Արզումանեանի ամուսնութեան առթիւ տրուած ընտանեկան խնճոյքի մը պահուն, ներկաներու փափաքով նուէրներ բերին.—

Փոքրիկն Անդ. Արզումանեան 15 Փր. Այրի Տիկ. Ազատի Քիւրքճեան՝ 50, Տէր եւ Տիկ. Գօզոս Արզումանեան՝ 50, Եղիշէ Արզումանեան՝ 50, Այրի Տիկ. Մարիամ Արզումանեան՝ 20, Տէր եւ Տիկ. Տապանեան՝ 50, Տէր եւ Տիկ. Ճրճրեան՝ 20, Այրի Տիկ. Սաթենիկ Քէօթէնէճեան՝ 20, Տէր եւ Տիկ. Դերճանեան՝ 10, Տէր եւ Տիկ. Մեծպահ-քեան՝ 10, Ոմն՝ 10, Ոմն՝ 10, Ոմն՝ 5, Այրի Տիկ. Սահակեան՝ 20.

Գումար՝ 340։

ՊԻՍՏԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԷՆ.— Գ. Գ. Թ. Թորոսեան 30, Գ. Արզումանեան 20, Զ. Այակողեան 10, Գ. Խազնէճեան 10, Օ. Սարաֆեան 10, Հ. Գէորգեան 10, Տ. Սարաֆեան 10, Եղբարք Այվազեան 20, Գ. Միքայէլեան 10, Գ. Համբարձեան 10, Ա. Ղազարեան 10, Օ. Թէրզեան 10։ Գումար՝ 160։

ԽՄԲ. Տես «Յառաջ» 1 յունուար։

ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Հայ Դրոշներու Ընկերակցութեան
Այս գիշեր ժամը 8.30ին
29.31, Bld. du Temple. Ճաշարան Bonvalet, Métro République.

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՓՐԱՏՈՅԻ Ս. Թարգմանչաց Մայր - Եկեղեցիի Կրօնական Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ս. Ծննդեան տօնը պիտի կատարուի՝ Կիրակի 5 յունուար 1936ին, հովուապետութեամբ ՏԷՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Եպիսկ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի, որ նոյն օրը պիտի պատարագէ եւ քարոզէ։ Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին մասնակցութեամբ երկսեռ երգչախումբին եւ երգեհոնի։ Ջորհնէքի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ձայնագրութեամբ։

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԱՌԻԹ

Ալպանիայէն կ'ուղուի կովկասեան նուագախումբ մը չարք մը նուագահանդէսներ տալու համար։ Բոլոր ծախքերը կ'ապահովուին հաստատ համաձայնագրով։ Շահագրգռուողները կրնան մանրամասնութիւններ առնել «Յառաջ»ի վարչութենէն կամ ուղղակի դիմելով Dr. A. Bournazianի, Elbasan, Albanie.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Այրի տիկին Սրբուհի Ներկարարեան կը փնտռէ իր փեսան՝ Սիմոն Շահրիկեան եւ աղջիկը՝ Մարի կամ Թուաու Շահրիկեան, որոնք Յունաստան էին 1927ին, եւ մեկնած են Ֆրանսա։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք բոլոր անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի ամուսնոյն, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅՈՎԱԿԻՄ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի
(Առաքելեան)

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Լօրէքի մէջ, 30 նոյեմբեր, 1935։

Սգակիրք՝ Այրի Տիկին Մարգարեան, Գ. Այամեան, Կ. Մարգարեան։
Վիէն, 31 դեկտեմբեր 1935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փօն տ'Օգնայի Կարիւն ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր վեթերան ընկերոջ՝ ԼԵՒՈՆ ԽԱՆԴԻՈՍԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կոմիտէին եւ համգուցեալին եղբայրներուն՝ ընկերներ Սամսոնի, Յովսէփի եւ պարագաներուն։

17, Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STÉPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Ընկերահամակրական խնճոյք քէյֆավարական

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ, հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
4 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,
Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ
Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Շարժանկարով պիտի ներկայացուի ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, հերոսներու դիմանկարներ, հայկական կեանքէ առնուած պատկերազմական հետաքրքրաշարժ կտոր մը։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ազնուական ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ եւ զանազան զուարճալի անակնկալներ։ Տոմսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

Տր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր ուրբ Մասնաճիւղերու հետ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը կը տօնէ 12 Յունուար Կիրակի Salle HERMELի մէջ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ ՖՐԱՆՍ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԷԼՕ - ՔԱՇԱՆի մասնաճիւղին կողմէ։

Կիրակի, 5 Յունուար, ժամը 3 - 8, 150, Ռուէ տ'Օրլէանի սրահին մէջ։

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

Մանուկներու պտղաբաշխութիւն Կ. Խաչի կողմէ, անակնկալներ։

Տոմսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴ ՄԻՋՈՑ.— Porte d'Orléanէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Arret Bagneux։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՔՐ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴՊՐՈՑԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
4 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie Kr. Bicêtre. Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի
Կը ներկայացուի՝ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Մենախօսութիւն, արտասանութիւն, խմբերգ եւ գեղջկական պարեր յատուկ տարազով։

Կը մենէրգէ Օր. Ա. ԱՐՈՒՍԵԱՆ, կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր, մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի։

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։
Մուտք այրերու 5, 4, կիներու 3 ֆրանք։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ ՀԱՅ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ
4 յունուար ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր Cercle Militaire des Armées de Terre, de Mer et de l'Air (Place St. Augustin) սրահներուն մէջ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ. պար. Buffet froid. Bar
ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ (ԽԷՑՈՎ ՄԻԱՍԻՆ)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ_ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ, ԱՆԻԷՌ - ԳՈՒԱ ԺՈԼՈՄԲԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Յունուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին Salle d'Escrimeի մէջ
149bis., Avenue d'Argenteuil, Գուա Քոլոմպ

Հրապարակ հանուած են տոմսակներ, որոնց հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյս կարօտ քոյրերուն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԵՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻՆ
12 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին եւ իրիկունը 8էն 12 ընտանեկան խնճոյք, Տեսինի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։
Կը խօսի Մարսէյլէն հրաւիրուած Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ
Երգ, արտասանութիւն եւ մէկ արար թատերախաղ մը։
Մուտք 1 ֆրանք։

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴԻՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ. 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ
ԱԶԳԱՅԻՆ – ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ – ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՈՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ՋՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՐԱՆ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ.
Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի։ Գին՝ 20 ֆրանք։ Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

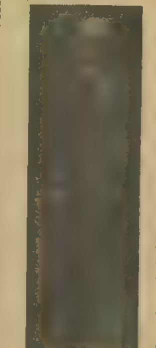

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70
(ԽՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 5 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ · 12e Année No. 3004

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՐՕՐՆ ԱՍԱՑ ՏԱՏՐԱԿ ՀԱՒՔՈՒՆ...»

Մռայլ, թախծագին շունչ մը՝ «Յառաջ»ի այս օրուան երկու էջերուն վրայ, Կաղանդի առթիւ, իբրեւ մտածում կամ յիշատակ։

Ու այս՝ առանց մասնաւոր ծրագրի մը։ Իրարու քով եկած՝ բոլորովին ինքնաբերաբար։

Կրնա՞յ ուրիշ կերպ ըլլալ, այսքան տարի վերջը, եւ մանաւանդ ու՛յս պարագաներուն վրայ։

Կարօ՛տը երկրին, կարօտը հայրենիքի, կարօտը ազատ եւ հարազատ օդին ու ջուրին։ Եւ անզօր սլացք մը դէպի մեր լեռներն ու գետերը։

Այսուհանդերձ ոչ մէկ շարիք այնքան խռոված չէր այս ժողովուրդի հոգին, որքան պանդխտութիւնը։

Եւ տարուէ տարի, այդ խռովքը յարաճուն ուժգնութեամբ կը համակէ, կը վարակէ ոչ միայն բուն ժողովուրդը — «պրոլետարիա՛տը»— այլ եւ անոր մտքի մշակները, առանց դաւանանքի խտրութեան։

Ամէն տեղ ալ, միշտ անբաժան է կարօտէն, հին կամ նոր։

Ո՛ր եւ է յիշողութիւն՝ կ՚առնչուի հոգիդ։ Իսկ երբ հեռու ես հայրենիքէդ կամ գոնէ քու հարազատ միջավայրէդ, յիշողութիւնը կը դառնայ կատարեալ տառապանք։

Կան կարօտներ մանկունակ, կապուած զուտ անձնական յոյզերու հետ, եւ կարօտներ մշտնջենական։

Այս վերջինն է որ կ՚աճի ու կը ծաւալի տարիներուն հետ, եւ կը դառնայ ճշմարիտ մղձաւանջ մը

Եւ այստեղ ալ, նորէն ինքնապաշտպանութեան բնազդն է որ կը խօսի, ալեկոծելով հոգիդ, եւ անզօր կատաղութեան մը մատնելով ամբողջ էութիւնդ։

Արօրն ասաց տատրակ հաւքուն.
— «Ինչի՞ կուլաս կուց կուց արիւն,
Սրթայ լցուի բարակ առուն»։
Տատրակն ասաց արօր հաւքուն.
— «Գընաց գարուն, եկաւ աշուն,
Կըտրաւ ջըրիկ աղբիւրներուն,
Կըտրաւ խոտիկ ծաղիկներուն,
Կըտրաւ ձէնիկ կաքաւներուն,
Էնքան պիտի լամ երերուն,
Արիւն կաթէ իմ աչքերուն,—
Ես ի՞նչ անեմ իմ ձագերուն»։

Տատրակը գոնէ սփոփանքն ունի գարնան վերադարձին .

Ասաց.— «Դու մի լա էս աշուն,
Չէ՞ վաղ կուգայ բարի գարուն,
Լոյս կը բացուի վէր աշխարհուն,
Դուռ կը բացուի խեղճիկներուն,
Ես քեզ կ՚առնեմ իմ թեւքերուն,
Թռնեմ բարձրիկ վեր ծառերուն,
Տանիմ, հանեմ վեր սարերուն ...

Ունի՞նք մենք ալ, այդ սփոփանքը։

Թող ամէն մէկը հարցումն ուղղէ ինքն իրեն, — առանց դաւանանքի, սեռի կամ տարիքի խտրութեան...

X

Եւ սակայն, չէ՞ որ ամէն ժողովուրդ ինքն է տէրն ու տիրականը իր ճակատագրին։

Իսկ երբ այդ ժողովուրդը ամբողջ փիլիսոփայութիւն մը, այնքան պայծառ ու իրատես աշխարհահայեացք մը կազմեր է իր երգերով, ամէնէն անհնարին տառապանքներուն մէջ ալ իր բազուկին եւ երգերուն ապաւինելով, — ինչո՞ւ աւելի վհատ եւ նկուն պիտի երեւայ այսօր։ Եւ ինչո՞ւ ամէն բան մռայլ պիտի երեւայ մեր աչքերուն։

Անո՞ր համար որ այսօր միշտ փնտռել կուտայ երէկը, եւ ապահովաբար վաղը պիտի փնտռենք նաեւ այս օրերը ...

Շատ հեռուներ կրնար տանիլ մեզ, այդպիսի խորհրդածութիւն մը։

Դիմանալ, դիմանա՛լ եւ յաղթել, — ահա հիմնական դաւանանքը, անգիր իմաստութիւնը այս ժողովուրդին։

Տոկալու եւ մարտնչելու պայքար մը, նաեւ, այսօր, բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ, բայց նոյն մտահոգութեամբ.— ինքնապաշտպանութիւն։ Դուք ըսէք «սրբազան եսասիրութիւն», ինչպէս կը հոլովեն բախտաւորներն ու հազարապատիկ աւելի հզօրները։

Արդ, ինքնապաշտպանութիւնը կը դառնայ անմէջ բառ մը, անբովանդակ բացագանչութիւն, երբ դուն ճակատները յանձներ ես չորս հովերուն, փոխանակ տիրաբար վարելու։

«Դիմանալը» այդպէս չէին հասկնար երէկ, ինչպէս դժոխային պայմաններու մէջ։ Ու աղօթքները, անէծքները կամ հառաչանքները չէին որ լուսաւորեցին այս ժողովուրդի հոգին, ամէնէն ահաւոր ճգնաժամերուն։

«Արօ՞ր» մը կը փնտռենք իբրեւ ազդարար, աւետելու համար գարնան վերադարձը։

Ահա երիտասարդութիւն մը՝ աչքերը բացուած ժամանակէն առաջ, կրակին մէջ, այս կամ այն դրօշին տակ։ Ահա սերունդ մը հասուն՝ յեղափոխական եւ մարտական առաքինութիւններով։ Եւ դեռ ուրիշ բազմաթիւ ազդակներ— գլուխն ըլլալով մանրանկար հայրենիք մը։

Թող բոլորը լծուին աշխատանքի, համաձայն իրենց հայեցողութեան եւ կարողութեան եւ «մեր ցաւ կուտանք հարու քամուն»։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Նախագահ Րուզվելթի կարեւոր ճառը

Զէնքի արգիլուա՞ծ խարիսխի արտածումը

Մ. Նահանգներու նախագահը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ յունուար 3-ին, խորհրդարանին վերաբացման առթիւ։ Միեւնոյն ատեն ներկայացուց օրինագիծ մը, որ լայն իրաւասութիւններ կուտայ նախագահին, զարիքի եւ ուրիշ նիւթերու արտածումը արգիլելու համար։ Նախագահը շեշտեց իր ճառին մէջ.

— «Մենք չենք ուզեր քաջալերել պատերազմը, թոյլ տալով որ պատերազմիկները մեր երկրէն առնեն զէնք, ռազմանիւթ եւ ուրիշ նիւթեր։ Մենք կը ջանանք չքաջալերել գնումը այնպիսի նիւթերու որոնք կրնան զօրացնել թշնամութեանց շարունակութիւնը։ Ես վստահ եմ թէ պիտի կրնանք իրականացնել այս բացորոշ նպատակները, շնորհիւ խորհրդարանին եւ նախագահին գործակցութեան։ Մեր ընդարձակ երկրամասին 250 միլիոն բնակիչները հաւատք ունին խաղաղասիրական քաղաքականութեան վրայ եւ վճռած են գործադրել զայն։ Անոնք կը յուսան թէ աշխարհի մնացեալ մասն ալ նոյն ճամբուն պիտի հետեւի։ Ա՛հ, աշխարհի մնացեալ մասը. Ահաւասիկ զրահին խոցելի կողմը։ 1933էն ի վեր, խաղաղութիւնը եւ բարեկամեցողութիւնը քայլ մը ետ գացին։ Հասած ենք կէտի մը ուր Ամերիկայի ժողովուրդը պէտք է հաշուի առնէ յարձակողական ձգտումները, սպառազինութեանց յաւելումը եւ իրերու վիճակ մը որ կրնայ ընդհանուր պատերազմի մը առիթ պայթեցնել։ Շատ պատճառներ կան յոռետես ըլլալու։ Այն ազգերը որ կը ձգտին ընդարձակուիլ, կը ջանան չտեսնել նախորդ պատերազմներէն ծնած անարդարութիւնները եւ ապարէզ կը փնտռեն իրենց աւելցած բնակչութեան կամ նոյն քաղաքակրթութեան համար, անհրաժեշտ համբերութիւնը չեն ցուցներ բանաւոր եւ օրինաւոր նպատակներու հասնելու համար խաղաղ բանակցութիւններով կամ դիմելով համաշխարհային արդարութեան լուսաւոր բնազդին։ Ահա թէ ինչու անոնք անհամբերութեամբ վերադարձած են ուժի օրէնքին կամ այն քմածին ըմբռնումին թէ իրենք եւ միայն իրենք ընտրուած են առաքելութիւն մը գլուխ հանելու, իսկ միւսները, մէկուկէս միլիոն մարդկային էակներ պարտաւոր են մտիկ ընել իրենց դասերը եւ հպատակիլ անոնց։ 1933ին ըսի թէ աշխարհի բնակչութեան 85—90 առ հարիւրը գոհ է ներկայ հողային սահմաններէն։ Այդ ճիշդ է նաեւ այսօր։ Աշխարհի խաղաղութիւնը կը խանգարուի միայն երկրի ժողովուրդին 10 կամ 15 առ հարիւրին կողմէ։ Ահա թէ ինչու յառաջ չգնաց զինաթափութիւնը։ Սակայն եւ այնպէս Մ. Նահանգներու քաղաքականութիւնը մնաց յստակ եւ անյեղլի։ Համաձայն այդ քաղաքականութեան, Մ. Նահանգները չէզոք դիրք մը բռնած են որ եւ է երկրի դէմ որ կը մասնակցի Ամերիկեան ուղղակի չհաղորդող պատերազմի մը»։

Ճառին մնացեալ մասը կը վերաբերի ներքին քաղաքականութեան։

Խորհրդարանին ներկայացուած օրինագիծը կը տրամադրէ.— 1. Նախագահը պարտաւոր է արգիլել սպառազինութեանց արտածումը պատերազմիկներու, թշնամութեանց առաջին օրէն եւ արգիլքը տարածել ուրիշ երկիրներու ալ, եթէ մասնակցին.— 2. Նախագահը իրաւունք ունի սահմանափակելու պատերազմի յատուկ արտադրութեանց արտածումը, եթէ յարմար դատէ Մ. Նահանգներու չէզոքութեան պահպանման համար. — 3. Արգիլել սեղանաւորական գործառնութիւնները պատերազմիկ պետութեանց հետ. բայց նախագահը կրնայ իր հայեցողութեամբ արտօնել այն գործառնութիւնները որոնք զուտ առեւտրական հանգամանք ունին։ Եւ դեռ ուրիշ տրամադրութիւններ որոնց բոլորին նպատակն է պահպանել Մ. Նահանգներուն չէզոքութիւնը։

Նո՞ր գաղտնի զինակցութիւն

Կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ գաղտնի զինակցութիւն մը կնքուած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, փոխադարձ օգնութեան համար։ Այս լուրերը կը բխին Պ. Լավալի վերջին յայտարարութիւններէն, որ կ՚ըսէր թէ Անգլիացի եւ Ֆրանսացի մասնագէտներ ծրագիր մը մշակած են, ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային գործակցութեան համար։ Առջի օր ծանօթ հրապարակագիր մը կը գրէր թէ Անգլիա զօրք պիտի ղրկէ արեւելեան Ֆրանսա, եթէ այս վերջինը հարկադրուի Հռենոսի սահմանէն քաշել իր զօրքերը եւ կեդրոնացնել իտալական սահմանին վրայ։ Ամէն պարագայի մէջ, յօդուածագիրը կը պնդէր թէ համաձայնութիւնը վերջնական չէ, բայց սկզբունքը ընդունուած է։

Արդ, իրազեկ աղբիւրէ կը հերքեն այս լուրերը, «ծիծաղելի» կոչելով զանոնք։ Այս առթիւ կը բացատրեն թէ խնդիրը գուցէ բան է իտալական յարձակում մը՝ Ֆրանսայի վրայ։ Ճիշդ է որ խորհրդակցութիւններ կատարուած են եւ դեռ կը շարունակուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ընդհ. սպայակոյտներուն միջեւ եւ թէ գոհացուցիչ համաձայնութիւններ գոյացած են։ Բայց այս խնդիրը կապ չունի գաղտնի զինակցութեան մը հետ, — կը յայտնեն նոյն իրազեկները։

Իտալիա զօրագոյն ճիգ մը պիտի փորձէ

Վերջին լուրերու համաձայն, իտալական հրամանատարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ, ջախջախիչ յաղթանակ մը տանելու համար։ Սակայն ընդհ. յարձակողականէ մը առաջ, անհրաժեշտ է ամրացնել թիկունքը։ Այս առթիւ կը հաստատուի թէ շատ մը գնդակահարութիւններ տեղի ունեցած են «յոռետես ալլոց», բազմաթիւ բնիկ զինուորներ դատապարտուած եւ հաբէշական բանակին ծառայութիւն մատուցած ըլլալով։ Բայց կը հերքուի սոսկ Կորուստայի գնդակահարումը։

Գործողութիւնները կեցած են Օկատէնի ճակատին վրայ, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու։

*** Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ իտալական հրամանատարութիւնը նկատի առնելով Հաբէշի ճակատին ձախողումը, որոշած է Ատտիս-Ապէպայի վրայ քալել ուրիշ ճամբով մը, Ճիպուտիի եւ Ֆրանսայի սահմանէն։ Այս առաջադրութեամբ Զօր. Կրացիանի պիտի տեղափոխէ իր 18.000 իտալացի եւ 30.000 բնիկ զինուորները։ Արշաւանքը պիտի ուղղուի դէպի Սիտամոյի նահանգը, որ բարեբեր շրջան մըն է եւ հռչակաւոր՝ իր սուրճով եւ ոսկիի հանքերով։ Միւս կողմէ, անձրեւային եղանակը մտածին կը սկսի այս շրջանին մէջ։*

ՊՈԼՍԷՆ ՎՏԱՐՈՒԵՑԱՆ 160 *ռուս նախկին սպաներ (Վրանգէլի բանակէն), որոնք հոն կը բնակէին 1920էն ի վեր, Նանսէնեան անցագրով։ Ասոնք կ՚ուղղուին Ֆրանսա հաստատուելու։*

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ *որոշեց շարունակել իր նիստերը, նկատի առնելով միջազգային կացութեան լրջութիւնը։*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՈՒՆԸ ՄՆԱՑԱԾ ...

Տունը մնացած աղջիկներ կան, որոնք դժոխքի կը վերածեն ի՛ր իրենց ե՛ւ ուրիշներու կեանքը։ Մանաւանդ երբ քանի մը քոյրեր են եւ մեծ ու փոքրը ամուսնացած, իսկ իրենք միայնակ մնացած։

Այդպէս նաեւ կարգ մը մարդիկ, օրկաններ կամ «կուսակցութիւններ»։

Աներեւոյթ՝ որ եւ է շինարար գործ կատարելու, զուրկ՝ հոգեկան տեւողութենէ, ուրիշներու խանդավառութենէն եւ աշխատանքէն, անոնք տուն-իրիկուն մուր կը ծամեն տուն-տեղ գլխուն, այս կամ այն ձեռնարկին դէմ։

Եւ կը գտնեն մարդիկ ալ որ ծափ կը զարնեն։

Փա՞ստ։ Ուզածիդ չափ։ Կը յիշեմ միայն վերջին երկուքը,— մէկը միւսէն «պատուաբերագոյն»։

1. Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը կը կազմակերպէ «Հայ Ռազմիկի Օրը», Մուսա լերան քառասնամեակին առթիւ։ Հրաւէր՝ բոլորին։ Աջակցութեան ակնկալութիւն՝ բոլորէն։

Այդ «բոլոր»ին լրագիր-բերանները մունջ-խուլ կը դառնան, քար լռութիւն կը պահեն, բացի «Յառաջ»էն, որ թիւ մըն ալ կը նուիրէ։

Մուսա լերան քառասնամեակը դաշնակցական տօ՞ն է։ Ոչ։ Բայց հայկական պարծանք է, խորապէս ժողովրդական եւ վեր՝ որ եւ է նկատումէ։

Տօնը տեղի կ՚ունենայ մեծ յաջողութեամբ։ Եւ ամէնէն աւելի օտարներն են որ կ՚երեւին բեմին վրայ։ Հանդիսաւորութիւն եւ սփոփանք։

Եւ ի՞նչ,— ռամկավար օրկանին խմբագիրը չուտեր-չի խմեր, երկու օր վերջը խմբագրական մը կը թխէ,— «Հսկան եւ գաճաճները»։

Ի՞նչ ըսելու համար,— կամաւորները եւ ռազմիկները «Հսկան» շահագործեր, քաղաքականութիւն խաղացեր են...

2. Ափ մը սրտցաւ հայրենակիցներ յանձնախումբ մը կը կազմեն, նախաձեռնութեամբ Տ. Գաբամիսեանի Հայր. Միութեան, վայելուչ յուշարձան մը կանգնելու համար Անդրանիկի գերեզմանին վրայ, որ տարիներէ ի վեր կը մնայ անտէր։

Եւ կոչ մը կ՚ուղղուի բոլորին, մինչ նոյն ատեն հանգանակութեան ցանկեր կը բացուին։

Եւ անասելի խմաւուր աղմուկ մը, «տունը մնացած»ներու բերնով.

— Ինչու Հայաստան չէք փոխադրեր... ինչո՞ւ յուշարձան կը շինէք փոխանակ ասանի... ինչո՞ւ Երեւան չէք դիմեր... ինչո՞ւ այսինչը անդամ չէք առներ...

Այս մարդիկը պատմութիւնը չե՞ն գիտեր։ Չե՞ն գիտեր որ Անդրանիկը ինչու Փէր Լաշէզի ցուրտ հողին յանձնուեցաւ, փոխանակ Հայաստան փոխադրուելու։ Չե՞ն գիտեր թէ եւ բաւին ստոյն անգամ Բարեգործականին յանձնուած է, իբրեւ աւանդ։

Գիտե՛ն։ Ինձմէ եւ քեզմէ աւելի լաւ գիտեն այս բոլորի մասին։

Եւ սակայն,— տունը մնացած աղջիկը կրնա՞յ օրը իրիկուն ընել, առանց ջուր եւ սիրտ պղտորելու, առանց իր քոյրը, նոյն իսկ մայրը բամբասելու ...

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ հանգանակութեան համար իրենց աջակցութիւնը առաջարկած ըլլալով Փարիզի եւ շրջաններու Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական խումբերը, յանձնախումբին հաւանութեամբ այսօր, կիրակի, 5 յունուար հանգանակութիւն պիտի կատարեն Փարիզի հետեւեալ արուարձաններուն մէջ.— Ալֆորվիլ, Անիէն, Պուա-Քոլոմպ, Սարսէլ, Առնուվիլ, Շավիլ։

Հինգ միլիոն «պալիլա»ներու աղօթքը

Հինգ միլիոն «պալիլա»ներ — Ֆաշական Իտալիոյ որդիները— մանչ եւ աղջիկ, 6էն 16 տարեկան, հետեւեալ աղօթքը պիտի արտասանեն այս տարի, ամէն ճաշէ առաջ.

— «Ամենակալ Տէր, շնորհակալութիւն քեզի որ ամէն օր հաց կուտաս եւ կ՚օգնես մեզի։ Տէր, պահէ եւ պահպանէ մեր սիրեցեալ հայրենիքը եւ արեւելեան Ափրիկէի մեր զինուորները որոնք Հռոմի քաղաքակրթութեան հետ կը տարածեն Քրիստոսի Խաչին լոյսը։ Պաշտպանէ Առաջնորդը եւ կարելի եղածին չափ երկար պահէ զայն Իտալիոյ համար, որ քու սիրական զաւակդ եղած է դարուց ի դարս։ Ամէն»։

Չորս օր անօթի ծարաւ անապատին մէջ

Ինչպէս գրած էինք, հրաշքով մը փրկուեցաւ գրագէտ-օդանաւորդ Սէնթ-Էգզիւպէրի, իր մեքենավարին հետ։ Երկու օդանաւորդները արշաւանքի փորձ մը կը կատարէին Փարիզէն Սայկոն (Հնդկաչին) եւ վերջին անգամ լուր տուած էին անցեալ կիրակի գիշեր, 29 դեկտ. Պէնկազիէն։ Սէնթ-Էգզիւպէրի կը պատմէ թէ Եգիպտոսի արգիլեալ շրջանէն խուսափելու համար, ծովեզերքը ձգած եւ անապատի ճամբան բռնած էին դէպի Գահիրէ։ «Կը յուսայինք Գահիրէ հասնիլ չորս ժամէն։ Օդը այնքան ամպոտ էր որ բարձրէն կը թռչէինք։ Երբ չորս ժամը լրացաւ, վար իջայ տեսնելու համար թէ Գահիրէի լոյսերը կ՚երեւա՞ն։ Ոչ անթել ունէի, ոչ ալ անկիւնաչափ։ Ամպերէն վար իջանք եւ տեսայ որ հողը մեզի աւելի դարձած է։ Մեր կարծածէն շատ աւելի կամաց կ՚երթայինք։ Եւ կը կարծէինք թէ Նեղոսի հովիտին վրայ կը գտնուէինք։ Ամպերը այնքան ցած իջեր էին որ աւելի վար իջայ, գտնելու համար Նեղոսը։ Ճիշդ այն պահուն երբ կը հարցնէի թէ շատ մօտեցած էինք ցամաքին, օդանաւը ջախջախուեցաւ, գետին զարնուելով 250 քիլոմեթր արագութեամբ։ Անպատմ բախտաւոր էինք»։

Երկու արկածեալները մինչեւ լոյս սպասելէ յետոյ, կը տեսնեն որ օդանաւը ոչնչացած է եւ միայն քիչ մը արեւելեան անուշ ուրց մնացած։ Առաջին օրը կ՚անցընեն դէպի հիւսիս քալելով, ի խնդիր ովասիսի մը։ Երկրորդ օրը հետազօտութիւններ կը կատարեն դէպի արեւելք, բայց ելք մը չգտնելով կը վերադառնան ջախջախուած օդանաւին քով։ Կը հաւաքեն անոր թեւերուն վրայ իջած ցօղը եւ կը լեցնեն կազօլինի աման մը մէջ։ Երրորդ օրը կը խմեն այս հեղուկը իբրեւ ջուր եւ կը հիւանդանան։ Յետոյ կ՚որոշեն դէպի հիւսիս արեւելք երթալ, որքան կը ներեն իրենց ուժերը։ Եւ ճամբայ կ՚ելլեն անօթի ծարաւ։ Չորրորդ օրուան առաւօտ վերջապէս արմաւի ծառեր եւ ուղտեր կը նշմարեն։ Քիչ մըն ալ յառաջանալով, կը տեսնեն Պէտէվիներ, որոնք ջուր եւ ուտելիք ճարելով, երկու արկածեալները կ՚առաջնորդեն Վատի Նաթրում։ Այս տեղէն Եգիպտացի ճարտարապետ մը զանոնք կը տանի Գահիրէ։ Երբ Օթէլ Քոնթինանթալի առջեւ կը հասնին, ծառան տեսնելով իրենց աւերակ դէմքը եւ պատռտած վրայ-գլուխը, կը յայտարարէ չոր ու ցամաք.

— Մենք մուրացիկներ չենք ընդուներ.

Եւ գրագէտ-օդանաւորդը կը յայտնէ իր ինքնութիւնը...

ԳԵՏԵՐՈՒ ՅՈՐԴՈՒՄԸ *կը շարունակուի անընդհատ, Փարիզէն մինչեւ գաւառ։ Սէնի մակարդակը տակաւին եւս բարձրացաւ։ Լուար գետը յորդելով ողողեց Նանթը եւ ուրիշ քանի մը քաղաքներ։ Կացութիւնը մինչեւ ծանր է հարաւային եւ միջին Ֆրանսայի մէջ։ Հարիւր հազարաւոր արտավար տարածութեամբ հողեր թաղուած են ջուրերու տակ։*

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԿԱՏՈՒԻՆ

Viens, mon beau chat, sur mon coeur amoureux,
Retiens les griffes de ta patte,
Et laisse-moi plonger dans tes beaux yeux,
Mêlés de métal et d'agate.
CH.BAUDELAIRE

Ահա կը նետեմ մարդկային քուրձերս՝ եւս աւելի ընտելանալու համար քեզի: Հաճելի ջերմութեան մը մէջ՝ կը զգամ որ հոգեփոխութիւն մը կը կատարուի ներսս, եւ ճանաչման զգայարանքներս կ'ազատին ժմբիրէն, ուր թաղած էր զիրենք մարդկային պայմանադրականութիւնը:

Կատո՛ւ, աւելի մեծ քան ոեւէ աստուած, աւելի խոր քան որ եւ է կրօնք, քեզ կը ճանչնամ այժմ, երբ մտածումս կը խափանակներէն ազատած՝ կը հոսի ու կը լեցնէ աւազանը, լուծելով արդէն խորտակուած աստիճանացոյցին ձեւերը:

Ու հիմա կը հիանա՛մ, կը հիանա՛մ արտայայտութիւններուդ գեղեցկութեանը վրայ եւ խորութեանը վրայ, նայուածքիդ արուեստին վրայ եւ իմաստին վրայ, լռութեանդ անճառելիութեանը վրայ եւ աստուածայնութեանը վրայ:

Ո՜ Փոլէր, անստածագիծ իմացականութիւն, որքա՜ն թանձրացած է ներշնչումդ: Աստուածաշնչական աւանդութենէ մը մոլորելով՝ կի՛ն մը տեսար կատուին մէջ եւ ուրիշ ոչինչ: Կ'ատեմ խորհրդանշանը,— մարդկային լեզուին բառերը արդէ՛ն կը հեռացնեն ճանաչողութիւնը իրականութենէն, զի՞ է խորհրդանշան:

Կատո՛ւ, անօրինակելի իմաստութիւն, այժմ գիտեմ որ դուն դարաշրջանէ դարաշրջան կը տանիս ուսումը, զոր մե՜ծ Արեւելքը հանգանակեց:

Թոյլ տուր ինծ բանալ այդ հանգանակը:

Ի՞նչ կայ աւելի գեղեցիկ ու ներշնչական, քան լռութիւնը նարինջի, արմաւի եւ անուշահոտութեանց երկիրներուն մէջ:

Վաղնջո՜ւց, չինացի թաօիստները աւանդեցին թէ ոչինչ աւելի երջանկութիւն կը պարգեւէ քան մթնշաղը, ամայութեան եւ լռութեան մէջ, որ մտածումներու միատարածութեան անձրեւով մը կը պարփակէ էութիւնդ:

Վաղնջո՜ւց, հնդկական նիրվանան, — Թող պայպանձի՛ն ագէտները, — կ'աւանդէր թէ երանութիւնը կը բխի անդորրութենէն եւ լռութենէն, ինչպէս լոյսը՝ երկինքէն:

Իր երբեմն, լռութեան ճաշակն ունէր նաեւ գեղապաշտ Եղլադան: Հելլէն արձանագործները Փողիմնիա աստուածուհին կը ներկայացնէին իբրեւ գեղուհի մը պերճամարմին, որ ինքզինք կը ծածկէր պատմուճանի մը խորհուրդով եւ մատը կը դնէր շրթներուն,— լռութի՜ւն, լռութի՜ւն, լռութի՜ւն:

Հռովմայեցիներն ալ ուզեցին որ ունենան իրենց աստուածուհին, գեղանին Տակիտա, ներշնչումի երանութեան նոյն պատկերով:

Օրինակ մը եւս քրիստոնէութեան պարտէզէն, թէեւ աւանդութիւնը կուգայ դարձեալ Արեւելքէն, մե՜ծ Արեւելքէն,— թէ վանականները կը հաւատային որ միա՛յն լռութիւնը կրնայ հաղորդակցութեան մէջ դնել մեզ Աստուծոյ հետ, թէ վանքերը եւ կուսանոցները, լեռներու վրայ եւ երկինքի մօտ, զացին լռելու: Տէրոջ ձայնը լռութեան մէջ, աստուածաբար կը հետեւէին Արեւելքի ճգնակեաց վարդապետներուն, որոնք, առաւօտ ցօղի եւ շաղի պահուն, իրենց մարմնոյն խաղաղութեան մէջ, կ'աշխատէին ներհայեցողութեան տեսիլքները ներդաշնակել տիեզերական կշռոյթին հետ:

Եկան ռոմանթիկները, Արեւելքի խորհուրդներով գինովցած այս երիտասարդները, որոնք հրաւէր ուղղեցին՝ հեռանալ քաղաքակրթութենէն, ապրիլ վերջալոյսներուն տակ եւ անտառներուն մէջ, որպէսզի լսէ մարդը, տխրութեամբ եւ պակուցումով համակուած՝ ճգնելով լսել բնութեան ձայնը:

Բայց ոչ ոք եկաւ քեզի, կատո՛ւ: Արեւմուտքը փորձեց ընդօրինակել արեւելեան աւանդութիւնները, առկայծ ձանձրացաւ շուտով ու լքեց: Արեւմուտքը չկրցաւ հասկնալ Արեւելքի իմաստութիւնը: Այսօր ալ թերեւս ծիծաղին մարդիկ, երբ կարդան թէ Փարաւոններու երկրին մէջ, Հէլիոպոլսոյ մեհեանները կատու կը բուծանէին իբրեւ աստուած: Վասնզի ոչ մէկ բարբարոս պիտի կարենայ ընտելանալ ուսումիդ: Ոչ մէկը պիտի կարենայ խփել իր աչքերը եւ տեսնել իր ներսը, խցել իր ականջները եւ լսել իր ներդաշնակութիւնը: Դո՛ւն, անվերծանելի մտաւոր կենդանացեալ, կատո՛ւ, դուն ժամերով ու ժամերով կը նստիս, կը խփես աչքերդ՝ ներքին երաժշտութեանդ ունկնդիր: Ի՞նչ է, արդէն, երաժշտութիւնը, եթէ ոչ լռութիւն: Չէ՞ որ ամէն ներդաշնակ ձայն կը քնացնէ եւ մայրերը երաժշտութեամբ քունի կը տանին իրենց երախաները: Մենք արթուն ենք, որովհետեւ աններդաշնակ են մեր կիրքերը, անկանոն են մեր զգայութիւնները, անբնական են մեր երազները: Եւ ահա թէ ինչո՛ւ կը տառապինք:

Հարկ է, աստուածամեծար կատո՛ւ, բացատրել նաեւ տառապանքի փիլիսոփայութիւնդ: Արեւելք կանուխէն բանաձեւած է զայն,— Զենոն եւ իր աշակերտները սորվեցուցին թէ ինչպէս պէտք է ընտելանալ քարացութեան, անտարբերութեամբ հանդուրժելու համար ցաւին: Լռութիւն նաեւ տառապանքի մէջ: Ստոյիկեան ուսումը կապ չունի քրիստոնէութեան հետ, վասնզի համակերպութեան այդ առաքեալները շուտով կ'ազդուին չան կաղկանձիւններէն, որոնց ի լուր, գիտեմ, պիտի քնանայիր դուն: Ի՞նչ է տառապանքը,— հիւանդագին շատախօսութիւնը մեր զգայարանքներուն: Հաճելի՞ է քեզի համար, ո՜վ մեծափառ կատու, լսել խոստովանութիւնս թէ կ'աշխատիմ մարզել ինքզինքս տառապանքին: Աւելի քան տասը տարի առաջ, դեռ նորահաս, անտարանական տարբ մը զոհը եմ մարդկային զանազան զգացումներուն մէջ, ու վերջերս մեծ եղաւ զարմանքս, երբ սքանտինաւեան փիլիսոփայի մը գործին մէջ կարդացի նոյն խորհրդածութիւնները՝ գերման իմաստասէրներու աշխատութեանց նուիրուած: Ու հիմա աւելի եւս համոզուած եմ թէ պէտք է ազատագրուիլ զգացումներու գերիշխանութենէն՝ նուազ տառապելու համար նախ, յետոյ նուիրուելու համար մտածման աստուածային պաշտամունքին:

Ի՞նչ հարկ, հպա՛րտ կենդանի, ուսուցանելու քու բարոյական եւ բնազանական աւանդութիւններդ,— գիտցողը գիտէ, եւ աւելորդ է գայթակղութիւն սորվեցնել,— առկայծ կարելի՞ է միթէ խօսքը չընել քու ազնուական արհամարհանքիդ հանդէպ մարդոց, կենդանիներու եւ առարկաներու, ինչպէս եւ պճնասիրութեանդ եւ մաքրութեանդ, այլ մանաւանդ արեւապաշտութեանդ: Կ'ըսեն թէ ստոյիկը չի կրնար սիրել կեանքը, բայց պէտք է տեսնե՜լ թէ ինչպէս դուն, կը բանաս արեւին ճառագայթներուն, կ'ըմպես լոյսը գինովի մը պէս, երանագին հեշտութեամբ մը,— բառեր կան թէ, այդ պահուն, աստուածուհիի մը նման կը ժպտիս դուն որ սփինքսին յաւիտենական եւ անայլայլ դիմակը կը կրես:

Ո՜վ կախարդական կենդանի որ էլեկտրական բոց հագած ես եւ խուսուր փայլող աչքերով ես օժտուած, որ կը մարմնացնես հեգնանքը եւ ներանձնեայ մեծվայելչութեամբ քեզ վեր կը բռնես հասարակաց կեանքէն ու ժխորէն՝ վայրկեան մը երազին հետ առանց ուզելու փոխել մարդոց փաղաքշանքը, քեզի համար գրեցի այս տողերը, իբրեւ քննութիւն աշակերտութեանս քու անսահման իմաստութեանդ:

Ու եթէ հարկ ըլլայ կրել խորհրդապատկեր մը աշակերտութեանս մասին, քու մարմնոյդ հեզուկ ու հոտուն որ եւ է մէկ ձեւէն աւելի՝ պիտի նախընտրէի գծել պատկերը թաթիդ,— վարդագոյն թաւիշէ ծաղիկ մը, որուն խորը փետեկտիչ փուշ մը կայ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ ԽՕՍՔ ԸՆԴ ԱՐԱՐԱՏ

Այս օրերուն, այս օրերուն, այս օրերուն,

Ո՜վ Արարատ,

Ո՜վ ադամանդէ լեռ հայրենի, քու գեղահրաշ պատկերդ՝ լուսեղէն տարփի մը պէս կը ցցուի մէջս, բոցավառ համանուագով:

Երկինքները փրփուրներու վերածուած կը վազեն վրայէդ, մանիշակագոյն շառայլներով:

Դրակէ մեծ սիրտ մը կը բաբախի մէջդ եւ անպատճառ բազմադարեան եկեղեցի մըն ես դուն, հազարամէկ զանգակներով:

Քու տեսիլիդ մէջ հայաքաղաքի նմանող թագաւոր մը կայ որ ուղիղ կանգնած է ադամանդակուռ պատմուճանին մէջ, գլխուն շուրջը հազար լուսապսակ, վրան ջրվէժներ ճառագայթի: Ան կը շնչէ երկինք: Մերթ կայծակներ կը խաղան իր շուրջը եւ ամպեր ու ամպրոպներ կը թաւալին խորհուրդներու խորխորատներուն մէջ: Թագաւոր մը որ անսասան հերոսութիւնով կանգնած է երկնքի ճամբաներուն մէջ:

Արարատ,

Ո՜վ դուն ամպերէն վեր զմռսուող հայրենիք, անկործանելի հայրենիքս, ո՜վ աշտարակ համբերութեան, կամքի բերդ եւ լոյսերու ամբարանոց, Արարատ,

Ձեռ տեսած քեզ (ի՜նչ թշուառութիւն)- քու տեսիլդ ապրող ունիմ էութեանս մէջ եւ կը դիտեմ կատարը մտածումներուս մէջ:

Դուն իմ մէջս ես, դուն իմ առջեւս, դուն իմ վրաս, իբրեւ հրաշալի կրկներայթ, օտարութեան եւ անծայրածիր անապատներուն մէջ:

Ծիածանի նմանող քու ձիւներուդ մէջ մայր տաճար մը կը շողշողայ եւ Աստուած մը կը բնակի այնտեղ: Աստուած մը որ խուրձ խուրձ շանթեր կը հաւաքէ եւ անոնցմով կը հիւսէ անմրանելի սպասումի մը գորգերը:

Արարատ, քու լուսաբերդիդ մէջ կը գտնուին Հայոց ազգին բոլոր սուրբերը, բոլոր հերոսներն ու զօրականները, բոլոր հանճարներն ու մշակները:

Իսկ քու զաւակներդ ահա թափառական ի սփիւռս աշխարհի.

Քու զաւակներուդ դառնութիւնները հազար անգամ յորդած, բաժակ բաժակ ու սափոր սափոր յորդած եւ լեցուցած ծովերը:

Արարա՜տ,

Աշխատանքը խլեցին մեր ձեռքէն ու մեր կերած հացը դուրս քաշեցին մեր ափերէն: Մեր մանուկներուն հոգին զրկեցին եւ սեւցուցին անոնց ըմպած կաթը. Երկաթէ գոյներով թոյն լեցուցին մեր հոգիներուն մէջ եւ մեր նայուածքին արժէնական անուշը բորբոք կապեց: Օրէնքները, կատղած շուներու նման, յարձակեցան մեր վրայ եւ մեր միսերը բզկտեցին: Անկարելի եղաւ, արեւուն տակ, իբրեւ հայ ապրիլ: «Անհնարին բան մըն է Հայ ըլլալը»

Արարա՜տ,

Մեր կարօտը բռնկած է: Կ'ուզենք գալ ու քսուիլ հերոսական փէշերուդ եւ արծուեխումբի մը նման թեւածել շուրջերդ

Աշխարհի բոլոր ճամբաներէն դէպի քեզ գալ կը փափաքի Հայը:

Սակայն Հայը ճամբորդել չի կրնար ոչ հողերուն վրայէն, ոչ հողերուն տակէն, ոչ ծովերուն եւ ոչ օդերուն մէջէն: Այս օրերուն շատ աւելի դիւրին է լեռան մը շարժիլը քան Հայու մը ճամբորդութիւնը դէպի քեզ:

Ընկճուած չենք սակայն, Արարատ

Ճաճանչներ ժառանգած ենք անփըրկելի կերպարանքէդ

Ու բազմաճակատ հերոսամարտ մըն է որ կը մղէ նոյնքան հայութիւնը: Պաշարուած հազարամէկ թշնամիներով, ու տակաւին պաշարուած ներքին վատութիւններով, անտարբերութիւններով եւ ստորին փոքրոգութիւններով, կը շարունակենք այս մեծ, այս անհնարին կռիւը, արմէնական համառութեամբ լեցուցած մեր հըրաշքները:

Արարա՜տ,

(Այս օրերուն, այս օրերուն, այս օրերուն ...):

Քու բարձրութեանդ, քու տոկունութեանդ, քու անվեհեր թռիչքիդ մէյ մէկ նշխար տուր մեզի, իբրեւ գերագոյն ընծայ

Եւ բաւէ, Արարատ, ու շարժէ՛...

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՓԱ՛ՌՔ ՀԱՅ ԱՐԹԻՍՏԻՆ

Արեւելքի ֆոլքլորային գեղեցկութեամբ լեցուն հին զրոյց մը կը պատմէ թէ չինական անծայրածիր կայսրութեան պետը, օր մը իր մօտ կանչելով արուեստագէտ վարչապետը, կ'ըսէ անոր.

— «Փոքր տարիքէդ մեծցած հետս, ահա մինչեւ քառասուն տարի է որ հաւատարմօրէն կը ծառայես նախ ինծի՝ յետոյ ժողովուրդիս: Աշխատանքդ կ'ուզեմ վարձատրել նուէրով մը: Քեզի համար կառուցանել պիտի տամ մայր տաճար մը, հոն սփռելով պետական ամբողջ գանձս: Կ'ուզեմ որ ան ըլլայ իր տեսակին մէջ միակը ու այս արուեստի հրաշալիքը զարմանքը շարժէ համայն աշխարհին: Կը հրամայեմ որ վաղն իսկ կանչես մեր պետութեան սահմաններուն մէջ գտնուող յայտնի ճարտարապետները եւ սկսիս գործի: Տաճարի աւարտման՝ հոգատարութիւնը քեզի պիտի յանձնեմ: Հոդ պիտի կատարուի ինչ արարողութիւն որ քու արուեստագէտ հոգիդ կը բաղձայ, երաժշտութիւն, պար, աստուածներուն ձօնուած բանաստեղծութիւններ, վերջապէս ինչ որ արուեստի կալուածին մէջ կ'ամփոփուի, միայն մէկ անխախտ պայմանով. կ'ուզեմ որ այդ սրբավայրէն ներս չմտնէ կնոջ մերկութիւնը, այն օրը որ կատարուեցաւ այդ՝ կը կործանես գլուխդ: Եթէ այս պզտիկ պայմանս յարգելու ուժ ունիս, սկսինք աշխատանքի»:

Վարչապետը խոնարհութեամբ մը յայտնելով իր յարգանքը, կ'ընդունի դրուած չնչին պայմանը ու կը սկսի նախնական կարգադրութիւններուն:

Եօթը տարի, գիշեր ու ցերեկ, հազարաւոր բանուորներ աշխատելով կը կանգնեն արուեստի հրաշակերտը ու կը սկսին նոյնպէս կրօնական արարողութիւնները

Կ'անցնին տարիներ եւ օր մըն ալ շատ հեռաւոր մենաստանի մը կոյսերը իջնելով քաղաք, փութան եւ վարչապետութենէն կը խնդրեն մայր եկեղեցին՝ իրենց պարախաղ կրօնական ծիսակատարութիւնները ցուցադրելու համար: Վարչապետը նախ քան արտօնութիւն տալը, կը հրաւիրէ զանոնք իր տունը, տեղեկանալու համար արարողութեանց մանրամասնութիւններուն: Կը սկսի փոքր ու հազիւ պարուհի կրօնաւորները մէջտեղ ցատկած՝ սկիզբ կ'առնէ աստնագլխիչ, մարդկանց ներքին աշխարհը փոթորկող երաժշտութիւն մը ու այս կրկնակ արուեստի մթնոլորտին մէջ վարչապետը բոլորովին ինքնամոռաց՝ չի նշմարեր թէ իր շուրջը յածող քրմուհիները պարելով հանդերձ, աստիճանաբար կը մերկանան: «Տաճարը ձեզի մեր կայսեր ծննդեան տարեդարձին օրը», կը գոչէ վարչապետը ու կը հեռանայ:

Կը հասնի հանդիսաւոր օրը: Հաւաքուած երկրի աւագանին կը տեսնէ այն՝ ինչ որ վարչապետին տան մէջ էր պատահած: Կրօնական ծիսակատարութեան ժամանակ պարելով հանդերձ կը մերկանան կոյսերը եւ թագաւորը արտասուելով կը յիշեցնէ վարչապետին իրենց հնօրեայ պայմանը եւ կը պահանջէ անոր գլուխը:

Հրամանը արձակուած է արդէն. պիտի գլխատուի կայսեր ամէնէն սիրականը, ամէնէն հաւատարիմը,— իր մանկութեան ընկերը: Միայն թէ թագաւորը իր կողքին մէջ կ'աւելցնէ.

— «Կ'ուզեմ որ ինծի ներկայացն դահիճ մը որ երբ իմ պաշտօնակից ընկե թէնջա գլուխը պիտի անջատէ՝ գ մահը զգացնել չտայ անոր»:

Կ'անցնին ամիսներ ու ամէն փ տառուր ոչ մէկ արդիւնք կուտայ, գտնուիր դահիճ մը որ մահը զգա տայ: Օր մըն ալ դարձեալ հեռա մենաստանէ մը կրօնաւոր մը կ'իջ քաղաք եւ կը ստանձնէ վարչապե գլուխը անջատել՝ առանց մահը վայրկեանները ապրեցնել տալու նոր: Քաղաքին ամէնէն մեծ հրապարակին վրայ կը հաւաքուին հն քերիր ամբոխն ու պետութեան բարձրաստիճան պաշտօնէութիւնը է նոյնպէս ահաւոր ցաւին տակ ճուած թագաւորը: Իսկ մէջտեղն ծերադիր, ձեռքերը եւ կապուա վարչապետը:

Դահիճը ձեռքին մէջ կ'առնէ փայլուն սուրը, բարակ եւ երկ սուր մը եւ կը հրամայէ որ նուագ այն երաժշտութիւնը՝ որով կոյս մերկացան ու կը սկսի ինքն ալ պարել: Անկնապէս բոլորը կը դիտեն ուսաստագէտ դահիճին մարմնին կուն շարժուձեւերը: Մահապա ալ կը նայի, աւելի ճիշդ կը յա տակուի մահուան սեմին իրեն պեւուած այս արուեստի գեղեցկութեններ: Դահիճը առաջին անգամ մօտենայ վարչապետին եւ ան հպումով մը վերջ դարձեալ կը շարունակէ իր վերացեալ գնացքը: Կ'անցնին ժամեր ու երկրորդ անգամ դահիճը դարձեալ կը մօտենայ մահապարտին, այս վերջինը թախանձագին կ'ըսէ անոր.

— «Ի սէր Աստուծոյ այլ եւս չմնաց ծունկերուս վրայ, կտրէ գլուխս ազատուիմ»:

Դահիճը կը պատասխանէ.

— «Ցիմա՛ր, գլուխդ ժամեր առաջ կտրուած է, թափ տուր մարմինդ պիտի իյնայ» ...

×

Գաղթաշխարհի հայութեան եւ րեւի վարչապետին միջեւ համեմատական ակնարկ մը,— եւ պիտի տենենք թէ ոչ մէկ տարբերութիւն: ցութիւնը նոյնն է: Այն օրը որ ձգ մեր հայրենի տունը, մեր ինքնութ մթնոլորտը, տաք զրինք այս դղեա պողոտաներուն վրայ, այդ օրուրը սկսաւ անզգալի անտես չեզք մը կտրեց մեր բոլորիս գլուխները ու այսօր ճիշդ է որ կը շնչենք, կը շարժինք, կ'ապրինք, բայց եթէ թափ տանք մեր մարմինը, պիտի թափին մեր գլուխները: Կենդանի մեռեալներ ենք որ կ'ապրինք շնորհիւ հայ արուեստին:

Եթէ գաղթաշխարհի մէջ ձեւով այսքան հանդէսներ նիւթական ճիգերու մախումներ են՝ միւս կողմէն շնորհիւ ատոնց մեր մահը կ'երկարաձգուի ու ահա օր մը հայ երգը փառաբանուի, մէկ ուրիշ օր մանրանկարչութիւնը, հայ թատրոնը, մէկ բառով՝ հայ արուեստը: Ամէն գաղութի մէջ նորաբողբոջ զանոններ հայ դիրը տաքի կը պահեն

Կը յիշեմ մօտաւորապէս ութ տարի առաջ էր: Կիրակի առաւօտ Նարդունիին հետ Ահարոնեանին գացած էինք «Թարդգործ» աշխատանքներով: Ոգեւորուած, խանդավառ կերպով կ'արտայայտուէինք գերական եւ գեղարուեստական հարցրու մասին: Ահարոնեան, իրեն յատուկ թափանցող, կէս մը քննական

ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ԽԱՂԵՐ

ՏԱՐԱԳԻՐԸ

Լոյսը ճեղքելու մօտ:

Աստուած այս պահուն մեծ աքաղաղը կը կանչէր: Դիմացի փողոցէն, քաղաքին խորերէն՝ ուրիշ ձայներ: Այգէն առաջ արթնցող գործաւորներ մանաւանդ, փողոցներէն անցած ատեններնին, երբ իրենց ձայնը կը քսուէր մութին, քաղաքը, գիշերուան իր անուշ երազին թեթեւութիւնը կ'առնէր:

Նորէն կեանքը իր երգերով կը քակուէր:

Քիչ խօսք դաշտերուն մէջ:

Ցոլքով տաքուկ երազի մը պէս կը բացուէր առաւօտը:

Խաղաղութիւն:

Երկինք մը բարձր, միակտուր:

Ձայներու համերգը ամէն դի: Մանաւանդ կանանչները, յաւակ, հոսող ջուրի նման կ'անձրեւէին իրենց վանկերը:

Հօ՜յ, հօ՜յ...

Շրջակայ բոլոր պարտէզներէն արեւով լեցուն այս ձայնը:

Բոլոր պարտէզները, բոլոր լեռները ու դաշտերը սիրտով թրթռուն ձայներու ձայնը կ'արձագանգէր:

Հօ՜յ, հօ՜յ:

Առտուն կանուխ դաշտերուն մէջն էր Համբիկ: Այս ձայները —չմեռնող բոլոր երազներու դաշնաւորումը իր պարտէզին բոլորտիքը պար կը բռնէին:

Գարուն է: Կ'երգեն ու կը կանչեն: Գործաւորները իրենց օրահերուն ու գործը կը կանչեն: Կ'երգեն: Ու պարտէզներուն մէջ, ամէն դի, աշխատութիւնը իր երազէն կ'արթննայ:

Ամէն դի, ամէն դի, ձայնը ձայնին կը պատասխանէ:

Բոլոր այս երգերը ամէնուն համար էին:

Բայց հիմա՞կ:

Համբիկ խոշոր քաղաքի մը մէջ կորսուած մարդ մըն էր:

Քաոս մը այս քաղաքը:

Վեց ամիս առաջ իր քաշ տարիկան ազուն աչքերը իր ձեռքերովը գոցած, գերեզմանատան անկիւնը, փոսի մը մէջ նետած էին, անկէ ի վեր իր կեանքին պատմութիւնը ուրիշ վէրքերով կը շարունակուէր: Ու ամիսէ մը ի վեր, լուսանկարչատան մը ցուցատախտակը շալկած, կտոր մը հացի համար, փողոցէ փողոց կը պտտէր: Ու միշտ կը կրկնէր. «Արալէ՞ս պիտի ըլլար միթէ կեանքը»:

Հիմակ ամէն առտու, կանուխ, լոյսը ճեղքելէն առաջ վար կ'իջնէր, մինչեւ որ հասնէր լուսանկարչատուն, փողոցներուն անկիւնը կը կենար, կը նայէր բան մը խնդրածի պէս: Քալած ատենն ալ կը խօսէր ինքնիրեն, ու անանկ պատասխաններ կուտար որ, իր դայրոյթը աւելցած, բան մ՛ մեղքնալով կարծես, կը խնդար:

Այս ծխաղէն մարդ բան չէր հասկնար: Փոթորիկ մըն էր ան, կ'անցնէր, ու նորէն աղօտութիւնը կը բռնէր ամբողջ երկրը:

Բայց աս ի՞նչ տառու: Համբիկ ըսկսաւ քալել:

Ծիրի նման անկուած լապտերները, խոշոր, թանձր օձերու պէս կը սողային: Գիշերուան լռութիւնը այս քաղաքին, անըմբռնելի կռիւ մը, ստուերոտ յոգնած, ծանր բան մը ունէր: Ու կողմը որ կը նայէր, ուրուականներու նման ստուերները կը դանդաղէին պատերուն վրայ: Մայթերուն վրայ շուքեր կ'երկննային:

Տեղ մը չէր կրնար կենալ: Պէտք էր քալել:

Քալէ, քալէ, քալէ:

Շատ քալած ըլլալու էր այս մարդը: Հիմակ իր քալուածքը դանդաղ ու ծանր, ամէն քայլի, կարծես ոտքերը բեռ մը վերցուցած, յոգնած կ'իյնային.

Բայց կը քալէր: Զուգերով քալուածք մը, ամէն քայլի կը դանդաղէր: Կը պզտիկնան իր քայլերը: Ու տրտմութիւնը գալարի մը կարծես, կը ծածկէր երեսը: Յայտնի էր որ իր վիշտը շատ խորունկէն կը բարձրանար:

Այս մարդը, իր կեանքին կապուած մտածումի մը ճամբորդը, հեռապատկերը ծածկուած խորունկութիւն մըն է դիմացը: Իր աչքերը անոր տարտամ խորութիւնը ունին:

Ու կը քալէ: Իրեն այնպէս կուգայ որ, ետեւէն հրաշ մը կայ, կը քալեցնէ զինքը: Սալայատակը ոտքերուն կը կպի:

Տարիներ առաջ թեթեւ էին իր ոտքերը, ճամբաները ոտքերուն տակ կը սահէին: Ամէն քայլի, սիրտը իր երազին օրօրը կը կրկնէր: Հիմակ, կարծես ցուրտը ոսկորներուն ծուծը հասած, կծկուած է: Ձեռքերը գրպանը խոթած, ուսերը երթալով կը ցցուին, ու տեղն տեղն կը կենայ, կը նայի, յետոյ կզակը կրկին կուրծքին կը կպի:

Բայց տեսուան այս պահուն լոյսերը կը մեռնին, կը սկսին պաղիլ սալայատակներուն վրայ:

Համբիկ յանկարծ կանգ առաւ:

Ստուերի պէս բան մը տեսաւ իր քովը: Մարդ մըն էր: Իրարու նայեցան: Միեւնոյն լռութիւնը: Միեւնոյն ձեւերը: Տրտմութիւնը թանձր ամպերու ծանրութիւնը ունի կարծես, այս տրտմութիւնը, երեսին մութին տակ պահած է իրենց բոլոր յուզումները:

— Ինծի պէս այս օրերուն հասած մա՞րդ մը, հարցուց Համբիկ:

Որովհետեւ, պատասխանի տեղ, շրթունքները միայն երերացին այս մարդուն, հառաչեց ու կրկնեց,— «Ինծի պէս մարդ մը»:

Արցունք չկար դիմացի մարդուն աչքերուն մէջ, բայց լոյսի մը պակասը խորունկ յուզումներու գերեզմանը դարձուցեր էր երկու աչքերը:

Չի պատասխաներ: Կը նային իրարու:

Այս մարդն ալ իրեն պէս խելօքին, տղու մը բարութեամբ՝ բան մը բռնել կ'ուզէ, շրթունքները կ'երերան, բայց չի բարձրանար: Իրեն պէս կը [illegible] բանի մը:

Ու տխուր էր: Որքան մօտէն նայէիր, այս տխրութիւնը կը խոլոսն նար, փոսերու մէջ գիգուած՝ ստուերներու ծանրութիւնը կը զգայէր:

Համբիկ գլուխը քիչ մը ծռեց:

Ա՜խ, Աստուած, ի՞նչ կ'ըլլայ Այս մարդուն՝ միայն կերպարանք սրտին դող կուտար: Որքան կը նայէր, կը լեցուէր սիրտը, կը բարձրանար: Մշուշ մըն էր իրեն պէս իրեն այնպէս կուգար թէ սանկ մ ուժ տրտմութիւն երբեք տեսած չ նէր: Ու, արդեօք «բան մը կրնա՞ ընել», մտածեց: Բայց սանկ մարդոց լռութիւնը իրենց վշտին խորութիւնն ունի, ըսաւ, ու երբ նայ ցաւ լռութեամբ, կարծես իր սրտի խորութիւնը կը հաւասարէր այս լռութեան: Իրեն համար ասկէ աւելի տխուր չէր կրնար ըլլալ մահը: Հազ այս մտածումը անցաւ մտքէն, խորունկ, պատառոտ ճիչ մը յանկարծ խեղդուեցաւ իր ներսը:

Կարծես իր աչքերէն ստուերներ վազէին:

... մըն ալ մանկամական հայեացքը ... ընկնելով մեր վրայ, յանկարծ ընդ- ... խոսակցութիւններ եւ ըստ- ... —Զէք կարող երեւակայել թէ ինչ ... ուրախ եմ որ էք զգար մեր կա- ... անկախութիւնը ... մեր հողերէն վերէւ ...

... Ամանորի առթիւ, փա՛ռք եւ պա- տիւ հայ գեղարուեստին։

Հ. ՍԱԼՈՒՆԵԱՆ

ՊԻՅՍ ՄԸ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Մանկութեանս Կաղանդի գիշերները իրենց մոգական խաղալիկներով եւ ... շա՜տ մը կաղանդի գիշերներ ի- րենց անմոռանալի զգացողութիւննե- րով այնքան խոր յիշատակ չեն թո- ղած մէջս, որքան այն Կաղանդի գի- շերը զոր անցուցինք Պոլիս, մեր սան ... Կոմիտաս վարդապետի, Շահ- ... եւ հոյակապ՝ նկարիչ Փանոս Թերլէմէզեանի հետ։

Անցեալի մշուշին մէջէն, այնքա՜ն ... այնքան գրաւիչ պատկեր մը ... նկարուի աչքերուս դէմ, ամէն անգամ որ կը խորհիմ այդ օրուան ... Փանոսը՝ Վարագայ լերան ... կը ցատկոտէ, ... Մուշի գուսան- ... եւ նազարային նմանութեամբ եւ վարդապետը ծալապատիկ նստած, ... կ'ընկերանայի եւ ... վին մը նուագելով, իսկ աշուղ ... նուագարան։

Եւ ահա փինէն վերջ զաշնակը՝ որ ... վարդապետին հրաշագործ մատներուն տակ ու իր ձայնը, այդ ... անհամ ձայնը մեր հոգինե- ...

— Տիգրանի ծառ, բաց մի սա ...

×

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ԿԱՂԱՆԴԸ

Կաղանդի ձմեռնակ գիշեր։ Ձիւն։ Քաղաքի մը փողոցին մէկ ծայրը, վարձակալ հայ գաղթականի մը փտտ- ռած խրճիթը։ Ցեղը լոյս չու- նի՛։ Մթին դագաղ մըն է կարծէք ան։ Ներսինները՝ այր ու կին եւ երեք ան- չափահաս զաւակներ՝ արդէն կը քնա- նան։ Գէն ըրած են կարծէք Կաղանդ Պապային։ Քաղաքին վրայ, մութը ծեղքելով, մերթ կը բարձրանան կարմիր, կապոյտ, կանաչ երթիռ- ներ եւ պայթելէ յետոյ կ'իյնան վար։ Մերթ կը լսուին հրացէնի պարպում- ներ։ Հեռուէն փողոցներէն նուագի, երգի եւ ուրախութեան ձայներ ...

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ (Ցոգնած։ Կռնակ առնելով։ Մէջքը կը շտկէ։ Յետոյ հայ գաղթականին դրան զարնելով)։ —Շնորհաւոր Նոր Տարի եւ բարի Կա- ղանդ։

(Ներսէն ձայն ձուն չկայ)։

ԿԱՂԱՆԴԸ (Նորէն դրան զարնելով). — Բացէ՛ք դուռը, բացէ՛ք։

ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՀԱՅՐԸ (Արթննալով աչքերը կը շփէ եւ անկողնին մէջ կը- նոջը կը փսփսայ) — Տան տէրը նո- րէ՛ն եկաւ։ Զէ՞ որ գիտեմ թէ որ կը վերջանայ այս գիշեր, ամսավարձը կը պահանջէ։ Կէսօրին ըսի թէ դրամ չու- նիմ, բայց պարտքս է պիտի տամ, Աստուած մեծ է։ Ըսի թէ անգործ եմ, աշխատելու չեն ձգեր, հպատակ չեմ, օտարական եմ։ Մտիկ չըրաւ։ Հպար- տ՛ մենակեաց բառ։ Սեննա՛կ։ Ի՞նչ- չին սեննակն է աս։ Առանց բան չեն գիտեր։ Թող իմ հայրենի տունս առ- նէին, ապարա՜նք էր, ապարանք։

ԿԱՂԱՆԴԸ (Աւելի ուժգին զարնելով դրան) — Զէ՞ք լսեր, թէ ներսը մարդ չկայ։ Պիտի բանա՞ք թէ ոչ։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (Անկողնին մէջ նստե- լով) — Ո՞վ ես դուն, ի՞նչ կ'ուզես։ Զգէ որ գտնէ հանգիստ քնանանք։ Ի՞նչ անխղճութիւն է աս։

ԿԱՂԱՆԴԸ (Զարմացած). — Զէ՞ք ճանչնար զիս։ Ձայնս ծանօթ չէ՞ ձե- զի։ Ի՞նչ տարօրինակ մարդիկ էք դուք։ Ես Կաղանդ Պապան եմ։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ — Կաղանդ Պապա՞ն, հա՞։ Ճանչնալ է մոռցած ենք քեզ ու քու ձայնդ։ Է՛, ի՞նչ կ'ուզես հիմա։

ԿԱՂԱՆԴԸ — Բան չեմ ուզեր, կ'այ- ցելեմ ամէն տուն։ Ես բոլորինն եմ։ Ծաղիկ ու երգ կը բերեմ, նուէրներ կը բաշխեմ, սեղաններ կը ճոխացնեմ եւ կը յուսադրեմ։ Բացէ՛ք դուռը։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (Վստահ ըլլալէ վերջ թէ տանտէրը չէ եկողը, դրան կը մօտենայ եւ առանց բանալու ե- տեւէն կը խօսի) — Կաղանդ Պապա, բարի եկար ի հարկէ, բայց մենք տեղ չունինք այս խրճիթին մէջ, անկողին- ներս փռած ենք, հինգ հոգի ենք, կանգնելու համար իսկ տեղ չկայ։

ԿԱՂԱՆԴԸ — (Քիչ մը խորհելէ յետոյ) զուրց հա՞յ էք։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ. — (Անմիջապէս) Այո՛, Հայ ենք։

ԿԱՂԱՆԴԸ — Ինչո՞ւ այսքան կա- նուխ էք պառկեր, հիւա՞նդ էք։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (Հառաչելով).— Ի՞նչ պիտի նստինք, սենեակը պաղ է, հինգ քիլօ փայտ վառելիքնիս հատաւ։ Աւելի լաւ է, խորհեցանք, անկողին մտնենք պառկինք ու տաքնանք, լոյս ալ չվա- ռենք ու քնանանք, քնանա՞նք ու մոռ- նանք։ Մոռնանք այն բոլորը, որոնք կային, բայց այսօր չկան, եւ որոնք եթէ արթուն մնանք, կրնան այս գի- շեր գալ ու խռովել մեր պանդուխտ հոգիները։

ԿԱՂԱՆԴԸ (կարեկցաբար) — Կ'ու- զեմ ներս գալ, բացէք դուռը։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (վճռակամ) — Ըսի, կարծեմ, որ տեղ չունիմ, ո՞ւր պիտի նստեցնեմ քեզ։ Հրամցնելիք բան մը չունիմ, ես աղքատ եմ, ես քեզի վշ- տացած ալ եմ։

ԿԱՂԱՆԴԸ (սրտաբեկ) — Բայց տարիներ առաջ անհամբեր իմ գա- լուստս կը սպասէիր, դուռդ լայն կը բանայիր, զիս չէիր ուզեր ձգել, ի՞նչ չըսաւ ես մոռցեր։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ. — Ո՞վ է մոռցեր, Կաղանդ Պապա ... քիչ առաջ իմ ան- բախտ զաւակներս, առանց ձեթի խոա- շած լուբիա կերան ու պառկեցան։ Աչքերս արցունքով լեցան։ Հայր ե- գիր ու գիտցի՛ր։ Երբ պզտիկս, Գերճուհին, կը պատմէր վարի շուկան տեսածները, զրացիին տոնածառը, չքնղօրէն զարդարած եւ մոմավառ, ... կ'արթնէր։

ԿԱՂԱՆԴԸ (գթալով գաղթականին վրայ) — Բայց ես քեզի վնաս մը տուած չեմ, քեզի բանիկ մը չեմ ը- րած, ինչո՞ւ ես վշտացեր ինծի։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (Քիչ խորհելէ յետոյ). — Հը՛, ամէն տարի որ եկեր ես՝ հոգ մը, ցաւ մը բերեր ես քեզի հետ։ Փո- խանակ բան մը տալու, կարծեմ, բան մըն ալ առեր ես ինծմէ ու տարեր ան- վերադարձ։

ԿԱՂԱՆԴԸ (վրդովուած եւ յուզուե- լով, դողդղջուն ձայնով) — Ի՞նչ եմ առեր քեզմէ, ըսէ՛ տեսնեմ, ի՞նչ եմ առեր քեզմէ, ես միայն կը բաշ- խեմ, նուէրներ կուտամ, բայց չե՛մ տանար, չե՛մ առներ, դուն ի՞նչ ու- նէիր որ առնեմ քեզմէ, հէ՞, ըսէ տես- նեմ

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (մեղմ ու քաղցր). — Մի վրդովուիր, հանդարտէ՛, չեմ կրնար ըսել թէ ինչե՞ր ես առած ինծ- մէ, անունը տալը դժուար է հիմա, բայց անվիճելի է որ շատ ու շատ բա- ներ առած տարած ես, իսկ փոխարէն գրեթէ ոչինչ տուած, եթէ չհաշուեմ գլխուս սպիտակ մազերս, որոնք տարուէ տարի կը շատցնես։ Ահա՛ տուածդ։ Ահա տուածդ։

ԿԱՂԱՆԴԸ (բարեացակամութեամբ) — Դուռդ բա՛ց, ներս գամ։ Կ'ուզեմ քեզի հետ խօսիլ, դուռդ բաց։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (անդրդուելի) — Գը- նա՛, Կաղանդ Պապա, գնա անոնց, որ քեզի կը սպասեն, գնա՛ անոնց, ո- րոնց համար երթը պիտի ըլլայ ցան- կալի։ Զարժեր իմ այս օտար խրճի- թիս դիրը առնել։ Տե՛ս, դուն ալ կը մսիս, ես ալ։ Գնա՛։

ԿԱՂԱՆԴԸ (վիրաւորուած) — Կը վռնտե՞ս զիս

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ — Գնա, Կաղանդ պապա։ Ուրիշներուն պէս, դուն ալ կը կարծես որ աղքատ ես, ամէնուն ես, բոլորը անխտիր կը սիրես։ Սը- խալ է։ Դուն ալ անկողմնակալ չես, դուն ալ աչառու ես...

ԿԱՂԱՆԴԸ (Դարձեալ խռոված). — Սխալը դուն ես։ Ես կուգամ ամէ- նուն համար, բոլորին համար։ Ի՞նչ ընեմ երբ քեզի պէսներ զիս կը մեր- ժեն, չեն ընդունիր, դուռը երեսիս կը փակեն։ Ցանցառը ես չեմ, մեղաւո- րը ես չեմ։ Ես կուգամ ամէնուն հա- մար, բոլորին համար։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (եղանակած ժպիտով). — Ճիշդ է, կուգաս ամէնուն համար, բայց ամէնուն ալ հաւասար աչքով չես նայիր։ Մէկուն կը ժպտիս, միւ- սին՝ ոչ։ Մէկը կ'ուրախացնես, միւ- սը՝ կը լացնես։ Մէկուն ճոխ սեղան կուտաս, միւսին հազիւ չոր հաց։ Մէկուն ապարանք, միւսին՝ վարձու խրճիթ ...։

ԿԱՂԱՆԴԸ — Դուն զիս կեանքին հետ կը շփոթես, խեղճ մարդ, ես Կաղանդ պապան եմ։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ — Դուն տարուան սկիզբն ես։ Քեզմով կը սկսի կեանքն ու տարին, ինչպէս մէկ վայրկեանով՝ ժամը։ Առանց յունուար 1ին, չի գար յունուար 2ը։

Այդ միջոցին, դուրսէն, խումբ մը երիտասարդներ եւ երիտասարդուհի- ներ ուրախ երգերով եւ նուագով կը հանդիպին Կաղանդ պապային, եւ մտած անոր թեւերը ծիծաղելով ու կառչելով կը տանին իրենց հետ։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԻՆ ԿԻՆԸ (ակռով). — Մեղցար, ա՛յ մարդ, մեղցար։ Վաղը եթէ հիւանդանաս, ո՞ւր կ'երթայ մեր վիճակը։ Եկուր, անդ պառկէ։ Քե- զի քանի անգամ ըսի որ վրադ բան մը առնես։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԻՆ ԱՂՋԻԿԸ (որ բաւա- կան ժամանակէ ի վեր արթնցած, մը- տիկ կ'ընէր տեղի ունեցող խօսակցու- թիւնը) — Հայրիկ Կաղանդ Պապան ինչո՞ւ չեկաւ մեզի, ինչո՞ւ գնաց, ին- չո՞ւ դուռը չբացիր։

ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ (քաղցրութեամբ). — Տեղ չունինք, աղջիկս, տեղ չու- նինք։ Ո՞ւր պիտի նստեցնէինք եթէ գար։ Գալ տարի եթէ մեծ սենեակ մը ունենանք, այն ատեն պիտի ընդու- նինք Կաղանդ պապան։ Դէհ, դուն հի- մա քնացիր, քնացիր, իմ ազուոր աղջիկս ...։

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

Հայ երգը եւ Մարսէյլ

—•—

Գրեց՝ ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցասյազած) — Ի՞նչ, Հայոց երգի մասին գրե՞լ, ոչ, « եւ բանդ զբերանս մեր, երգե՛ եւ տաղ ... », եւ այն ալ հայերէնով, որ համակ երգ է արդէն...

« Բնութեան սիրոյ, կ'ըսէ Քար- լայլ, ամբողջ նուագ է, միայն թէ, դուն հասնէիր անոր»։ Հապա Հայոց աշխարհին բնութի՞նը։ Ու այսօրդ, այս տամուկ երկինքին տակ, իւրա- քանչիւր հայ անհատ՝ երգ մըն է, կամ նուագարան մը, միայն թէ, ո՛վ Հա- յորդի, դուն կարենայիր դաշնալարել անոր հոգին, անոր կարօտը, անոր թախիծը։

Մեծ ցաւ, Կոմիտասը չեմ ճանչնար, բայց, այս բանին համոզուեցայ, ճանչնալով իր աշակերտներէն տա- ղանդաւոր Սարգսեանը։ Ինչպէս ա- նիկա կը թրթռացնէր իր խումբին իւ- րաքանչիւր մասնիկը, այնքան վար- պետութեամբ եւ հոգեբանօրէն, որ կարծես թէ իւրաքանչիւր երգող՝ ըն- ջանաւոր մասնագէտ մըն է։ Իւրա- քանչիւր հայ զաւակ, երգով լեցուն սափոր մըն է, «խոնարհեցո զլըր- թունս» եւ յագեցուր պապակդ։

Մահը Կոմիտասի, անպայման ներ- շնչման նոր աղբիւր մը հանդիսա- ցաւ մայր - հայրենիքէն մինչեւ գա- ղութները՝ ինքնապաշտպանութեան ատաւածային բնազդ մը արթնցնե- լով բոլոր հայ հոգիներուն մէջ։ Ահա մարդ մը, որ մեռնելով կեանք կու- տայ մահուան ճամբաներուն մէջ մո- լորած մեր էն ազուոր յատկութեան՝ հայ - երգին։ Իսկ մենք, քալելով իր ճամբէն, ցոյց պիտի տանք, որ ինք անմահ մըն է։

Տեղական ամենակարեւոր թերթի մը մէկ աշխատակիցը նստած էր կողքիս այս տարուան համերգին օ- րը։ Միջնարարութիւններ տալով, ը- սաւ, թէ ինք, երեք տարի է, ամէն Ծնունդին մեծ հաճոյքով կուգայ վա- յելելու հայ - երգը, իր հիացումի եւ գնահատութեան բարձր հաւաստիք- ները մատուցանելու համար յատա երգ - արքային, ինչպէս մոգերը Յի- սուսին։ « Եւ ամէն անգամ, ձեր եր- գին եւ ձեր կչռոյթին ինքնատիպ հան- գամանքը տարօրինակ եւ խորհրդա- ւոր զգայնութիւն մը կուտայ ինծի, զոր մինչեւ հոգը չեմ կրնար բա- ցատրել...»

Եւ, յաջորդ օրը, Մարսէյլի գլխա- ւոր բոլոր թերթերը գնահատական եւ տաք տողեր նուիրած էին հայ երգի եւ հայ երգահանի մասին։

Մենք ենք, միայն, որ ուշ մրնա- ցինք.

Հազիւ հինգ տարեկան է, Մար- սէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը։ Բայց, արդէն իսկ բոլոր բարեյոյս նշաններ ցոյց տուած է, որ կը հան- դիսանայ լաւագոյններէն մէկը՝ հայ երգի փողահարներուն մէջ։ Անոր վա- րիչը, Վ. Սարգսեան, բախտ մըն է այս գաղութին համար։ Եւ գաղու- թը, լիուլի գնահատած էր զինք, խուռներամ բազմութեամբ լեցնելով երգահանդէսին մեծ սրահը, գործա- դրկութեան այս եղանակին, երբ հաւա- սիրութիւնն է, որ կը թագաւորէ գը- րեթէ բոլոր մարզերուն մէջ։ Միեւ- նոյն գովեստը նաեւ երգչախումբի նոր վարչութեան եւ անդամներուն համար։ Անոնց, պատրաստ բոլոր զոհողութիւններուն, անոնք կը դնեն կ'անցնին բոլոր խոչընդոտները, որ կրնայ հայ երգի յորդումին արգելք հանդիսանալ։ Այս տարուան խումբը կէս առ կէս նոր է։ Բայց, ո՜վ հրաշք, արդէն սերունդ մը հասած է՝ ընդու- նակ իւրացնելու Հայոց երգի բոլոր նրբութիւնները։ Անիկա, միասին պատիւ կը բերէ երգահան Սարգսեա- նին։ Կ'րսէր, որ ամենակարեւոր յաղ- թարուներն անգամ մէկ օրէն միւսը կը յաջողէր մարսել ասալ իր խում- բին։ Միխիթարական եւ յուսադրիչ է առնական ձայներու նոր հաւաքածոն։

Երգացանկը, գրեթէ ծայրէ ծայր նոր էր, — Կոմիտաս, Սարգսեան եւ

(Շար. 4 կայր. Դ. էջ)

Ա՜խ, ի՜նչ փափաքներ կային իր ներ- սը։ Շատ երազած էր հայրենիքի ...

... տակը, երգը, եւ ժամերը կ'անցնէին, կը սահէին. երազներու պէս։

Երազ մըն ալ դուն ես այլ եւս հի- մա, անգին վարդապետ, զոնէ հո- գիդ թող գայ երբեմն այցելէ մեզի հետ՝ յիշատակներ արթնելու ...

ԱՐՇԱԼՈՅՍ Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

բան խորութիւնը չէս կրնար չափել, բայց կը զգաս անոր գեղեցկութեան ...

... տարաբաժանութիւններէն մէկը այս ձայ- նը, Համբիկ իր հայրենիքը կը տես- նէր ...

... ցաւ ցուցատախտակին։

Քորունկ երազ մը կը սթափէր Համբիկ։ Աչքերը սրբեց։

Անցորդները ցուցատախտակին նա- յելու տեղ, հետաքրքրութեամբ կը նայէին իրեն, կը խնդային խենթի պէս։

Զարմանալի բան, հիմակ բոլոր ձայները իր սրտի թելերուն դպած ա- տեն, իր սրտին ճշմարիտ ձայնը կը լսէր Համբիկ։

Ենդաց յուսահատ մը պէս, ու կր- կին ցուցատախտակը շալկեց։ Բայց այս անգամ ճակատը գետնին կը քա- լէր.

Այս ցուցատախտակը կռնակը առ- նելէն ի վեր, ծանրութիւն եկած վը- րան, իր բեռէն աւելի կը յոգնէր։

« Այս տախտակը ամէն բանէ աւելի ծանր », կը կրկնէր....։

Որովհետեւ ամէն բան սրտին մէջ մնացած, այս տախտակը կափարիչն էր իր գերեզմանին։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

Սպենդիարեան։

Կոմիտասը արդէն նոյնացած է մեզի հետ։ Բայց, կ'արժէ եւ հարկ է անդրադառնալ ժամանակագրական Վ. Սարգսեանի գործերուն վրայ՝ անէլի յարմար եւ հանդարտ մէկ առիթով։ Իր հեղինակութիւնները՝ լարաւոր նուագախումբի համար՝ կը մնանեն որ իր մէջ ցեղէն հզօր մասնիկ մը կայ՝ զգալու, երեւակայելու եւ ստեղծագործելու։ «Վիճակ»ը անդերա-զանցելի յաջողութիւն մը ունեցաւ, քաղաքիս յայտնի ջութակահարներու ձեռքին տակ։ Նոյնքան եւ փայլուն էր «Սարոյն» («Անուշ»էն), զոր կատարեալ թէքնիքով երգեց՝ Տիկ. Մօրընօ։ (Այս առթիւ, չենք կրնար մոռնալ այս հայուհիին եւ իր ամուսնոյն՝ Տոքթ. Մօրընօի անդնահատելի ջանքերը՝ երաժշտական Միութեան զարգացման մէջ։ Հայը այսքան յարատեւ չէր կրնար ըլլալ՝ իր անփական փառքին համար։ Թող Թոյլ տրուի մեզի հրապարակաւ ծափահարել իր եռանդը, իր բարեկամութիւնը եւ իր համակրութիւնը՝ հանդէպ մեր ցեղին եւ արժէքներուն)։

Ջութակահար Սարգիս Ջէօրէքեան առանձին նուագեց Սպենդիարեանի «Հիճազ»ը, որ պահ մը Արեւելք փոխադրեց մեզ։ Ջէօրէքեան արդէն իր տեղը գրաւած է Մարսէյլի յայտնի ջութակահարներուն մէջ։

Աւելորդ է յիշել յայտագիրը, երբ Արազ այնքան գեղեցիկ կերպով ներկայացուցած էր դասին՝ համերգին նախօրեակին։ Շնորհակալութիւն իրեն որ հող մը վերցուց իմ վրայէս, որուն համար ես ուշացած էի։ Եւ իր «Օրը Օրինը անհամար անցած չէր Մարսէյլցիներուն կողմէ։ Հոս էին Զօմունեաց հարստութեան բոլոր ներկայացուցիչները։

Պէտք է յիշենք նաեւ Օր. Մ. Սիմոնեանի մեներգը, զգացումով եւ քաղցրութեամբ թաթաւուն։ Իրեն կը մաղթենք քիչ մը համարձակութիւն ... բեմին վրայ։

Դաշնակին կ'ընկերակցէր Տիկին Սիւզան Անտրէ, դաշնակի թագուհին, որուն մասին յաճախ գրած եմ, երբ կը կոչուէր՝ Օր. Արնօ։ Իր համակրութիւնը եւ իր ոգիը մեր երգերուն հանդէպ՝ մեզ երախտապարտ կը ձգեն իրեն

Համերգը տեղի ունեցաւ՝ Ծնունդի կէսօրէն ետք, Մարսէյլի ամէնէն շքեղ սրահին մէջ՝ Փալէ տէ Քոնկրէ։ Կային բազմաթիւ Ֆրանսացիներ եւ ուրիշ մտաւորականներ։ Առաջին անգամ ըլլալով ներկայ էր նաեւ Թաշտուրեան Եպիսկոպոս։ Դասն խումբը կը բաղկանար՝ 60 հոգիէ։

Ուր էր թէ, տարուան մէջ մէկէ աւելի անգամներ առիթը տրուէր մեզի՝ ապրելու հայ երգին արեւն ու մշուշը։

Կոմիտա՛ս, Կոմիտա՛ս, ինչ թանկագին ժառանգութիւն տուիր մեզի, եւ դուն փլար քու փառքիդ մինչօրէին չհասած։ Ուժ տուր, որ քու բարձրուղէշ հասակդ եւ հանճարով ծանր գլուխդ քալեն՝ մեր նոր ստեղծագործողներու երեւակայութեան մէջէն։ Քեզմով միայն հպարտ ենք եւ մեր ճակատը բարձր այս ապերախտ եւ օտար ափերուն վրայ։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՏՕՆԱԾԱՌ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ ՖՐԱՆՍ. ԿԱ-ՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ մասնաճիւղին կողմէ։

Կիրակի, 5 Յունուար, ժամը 3-8, 150, Ռուբ տ'Օրլէանի սրահին մէջ։

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՏԱՐԱԿՃԵԱՆԻ

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Մանուկներու պտղաբաշխութիւն Կ. Խաչի կողմէ, անակնկալներ։

Մեծերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

17, Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 - 70
(ՆԵՐԹԵՒԵՆԳԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Սուրիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
7 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3005
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՐԱԽՃԱՆՔՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

Խ. Հայաստանի 15ամեակին առթիւ, արտակարգ խրախճանքներ կատարուեցան Երեւանի մէջ։

Մոսկուան ալ ուզած էր մասնակցիլ տօնակատարութեանց, նոյ. 29ին Երեւան ղրկելով Կեդր. Գործ. Կոմիտէին (խորհրդարան) նախագահը, Կալինինը, որ Թիֆլիսի մէջ դիմաւորուեցաւ Աղասի Խանջեանի եւ Հայաստանի վարիչներուն կողմէ։

Երեւանի մէջ, ժուժկալ ճառ մը խօսեցաւ Կալինին, մանաւորապէս չեշտելով.

— «Ցարմար չէ այստեղ խօսիլ հայ ժողովուրդի անցեալի մասին։ Տխուր եղած է այդ անցեալը։ Մենք պէտք է այժմ ապագային նայինք»։

Ի՜նչ գեղեցիկ սկզբունքութիւն վարիչի մը համար, բաղդատելով այնքան գրգռիչ չարայարանութեանց հետ։

Մոսկուայի ներկայացուցիչը շարունակելով իր ճառը եւ մանրելով ընկերվարութեան զանազան գիտելիքները, գիտել կուտայ.

— «Ապրիլը աւելի ուրախալի դարձաւ, որովհետեւ մարդիկ դարձան աւելի ապահովուած։ Ի հարկէ առհասարակ դեռ կատարեալ ապահովութիւն չէ։ Բաւական է որ անցնիք Հայաստանի մէջէն, տեսնելու համար այդ. չկան լաւ ճամբաներ եւ տուներ, թէեւ աւելի լաւ երեւոյթ ունին քան ասկէ տասը տարի առաջ, երբ ես այստեղ էի, բայց եւ այնպէս գոհացում չեն տար ազգաբնակչութեան յարաճուն պահանջներուն։ Խ. Հայաստանի ճարտարարուեստի, գիւղատնտեսութեան եւ մշակոյթի անդադար աճումը ստեղծեց խոր վստահութիւն վաղուան հանդէպ։

«... Դեռ շատ բան կայ ընելիք, ընկերներ, որպէսզի մեր կեանքը դառնայ աւելի ապահով եւ աւելի գեղեցիկ։ Գալիք օրերու համար, ընկերներ»։

Այժմ ուրիշ բարենշան տեղեկութիւն մը,— Դեկտ. 30ին Մոսկուա հասած եւ Կրեմլինի պալատին մէջ ընդունուած է հայկական պատուիրակութիւն մը, առաջնորդութեամբ Խանջեանի եւ Գուլոյեանի։

Այս առթիւ ալ հանդիսաւոր ճառեր՝ թէ պատուիրակութեան անդամներուն եւ թէ խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ։

Սթալին իր ուրախութիւնը կը յայտնէ որ «հայ աշխատաւորութեան կենցաղային պայմանները յարաճուն բարօրութեան մէջ են»։ Մոլոթով հարցումներ կ'ուղղէ Հայաստանի ծնունդներու համեմատութեան մասին եւ կը ստանայ պերճախօս պատասխան մը — «աքերտային», (ամենամեծ չափանիշը)։ Այս առթիւ ճառ մըն ալ կը խօսի, քանի մը հայերէն նախադասութիւններ հայավելով։

Կարելի՞ է խօսիլ խորհրդային իշխանութեան բարիքներու մասին, առանց յիշելու «Դաշնակ»ները։ Եւ Խ. Միութեան վարչապետը կը յիշեցնէ աւանդական բանաձեւը,— Հայ աշխատաւորութիւնը կռուեցաւ ցարական ճնշումէն ազատագրուելու համար, «իսկ այդ պայքարին մէջ քաղքենի – ազգայնամոլ Դաշնակները կատարեցին դաւաճանի սոսր դերը» ...

Այսքանը իմանալով, կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ կրնան խօսած ըլլալ Հայաստանի ներկայացուցիչները, մանաւորապէս Խանջեան եւ Գուլոյեան։

Բայց ոչինչ։ Մեզի համար էականը Մոսկուայի եւ Երեւանի փոխադարձ ճանաչումն է, ըլլայ իսկ տօնի մը, ծիսակատարութեան մը առթիւ։

Արդ, Երեւանի ներկայացուցիչները ունեցա՞ն բաւական արթնամտութիւն, օգտագործելու համար այս պատեհութիւնները։

Բուն արարողական ձեւականութիւններէն յետոյ, անոնք պարտք սեպեցի՞ն նուազագոյն ծրագիր մը ներկայացնել, անմիջական պահանջներ լրացնելու համար։ Մանաւանդ որ, Կալինին ինք չէ վարանած դիտել տալ, Երեւանի Գործ. Կոմիտէի (խորհրդարան) բացառիկ նիստին մէջ.

— «Իհարկէ այս դեռ կատարեալ նիւթական ապահովութիւն չէ։ Բաւական է որ անցնիք Հայաստանի մէջէն, տեսնելու համար այդ։ Չկան լաւ ճամբաներ ու տուներ ...»։

Այսքանը, միայն այսքանը պիտի կրնար նիւթ ճարել ամբողջ ծրագրի մը, իբրեւ անմիջական պահանջ։

Ահա տարիներէ ի վեր կը յունք թէ ներգաղթի գլխաւոր արգելքը բնակարանի տագնապն է.

«Հայաստանասէր»ներն ալ կը խոստովանին որ եթէ նիւթական միջոցներ չպակսին, կարելի է 200-250.000 հոգի տեղաւորել Հայաստանի նոյն իսկ այսօրուան սահմաններուն մէջ, վերաշինելով բազմաթիւ քարուքանդ գիւղեր եւ բնակելի դարձնելով ամայի տարածութիւններ։

Արդ, Երեւանը ունի՞ հիմնական քաղաքականութիւն, գէթ այս ճամբուն վրայ։ Եթէ երէկ չունէր, ունի՞ այսօր, 15 տարուան փորձառութենէն յետոյ։

Այս հարցումը ուղղելու իրաւունք ունի ամբողջ Արտասահմանը, իբրեւ մէկ բերան, տարիներու թաթթափումներէն յետոյ։

Վերջերս լրագիր մը կը հաղորդէր թէ Երեւան բացառիկ վարկ մը, 50 միլիոն ռուբլի պահանջած է կամ պիտի պահանջէ Խ. Միութեան ընդհանուր կեդրոնէն, բնակարաններու շինութեան համար։

Ի՜նչ համեստ պահանջ։ Եւ ինչո՞ւ այսքան ուշ մնացած։

Հիմա որ խրախճանքները վերջացած են, համոզուա՞նք թէ Երեւանը քիչ մը աւելի ուժ առած է, իր տարրական իրաւունքներուն գոնէ մէկ մասը արժեցնելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒԹ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ ՊԻՏԻ ԴԱՏՈՒԻՆ
Աթաթիւրքի մահափորձին առթիւ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ ընդհ. դատախազը վերջացուցած է իր տեղեկագիրը, Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձի մասին, որ երեւան հանուած էր անցեալ օգոստոսին, բայց հանրութեան հաղորդուեցաւ նոյեմբերին։ Ձերբակալուած 16 ամբաստանեալներէն ութին դէմ որ եւ է փաստ գտնուած չըլլալով, պիտի դատուին միայն մնացեալ ութը, որոնց գլխաւորն է Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպ։ Դատավարութիւնը պիտի կատարուի մօտերս, Էնկիւրիի եզեռնադատ ատեանին առջեւ։

ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ՞ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ

Ո՞վ պիտի կախէ հաշտութեան զանգը

Քանի մը օրէ ի վեր, զարմանալի հրատարակութիւններ կ'ըլլան իտալական մամուլին մէջ։ «Ռէճիմէ Ֆաշիստա», որ կուսակցութեան գերագոյն խորհուրդին հանդէպ թերթ կը ներկայացնէ, խմբագրականով մը կը քննէ հաշտութեան խնդիրը եւ անմիջապէս դիտել կուտայ թէ Անգլիոյ կողմէ որ եւ է առաջարկ՝ պիտի ունենայ հակիրճ հանգամանք։ Հետեւաբար, «հաշտութեան ուղղակի առաջարկ մը կրնայ ըլլալ միայն Նէկիւսին կամ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ»։ Այս առթիւ կ'առաջարկէ որ Ազգաժողովը անգործունեայ իր սխալին եւ խոստովանի թէ Իտալիա «ոչ թէ նախայարձակ եղաւ, այլ ինքզինք պաշտպանեց Եթովպիոյ յարձակումներուն դէմ»։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այս յօդուածը կը նկատեն բարենշան, մեղմացած տեսնելով իտալական մամուլի լեզուն։

Միւս կողմէ Փ. Կայտա, «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա»ի խմբագրապետը, որ Մուսոլինիի հարազատ արտայայտիչն է կը համարուի, կը գրէ «Վոչէ տ'Իթալիա» թերթին մէջ.

— «Ժընեւի օդը անշնչելի կը դառնայ Իտալիոյ համար։ Իտալիա Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մնաց որպէսզի չաւելցնէ Եւրոպայի խաղաղութեան սպառնացող բարդութիւնները։ Մեր դիմադրութիւնն ալ սահման մը ունի։ Ամէն բան դէպի այդ սահմանը կը մղէ Իտալիան, որ ենթարկուած է երեք տեսակ յարձակումներու,— Եթովպիա, անգլիական աշխարհակալութիւն եւ Ազգերու Դաշնակցութիւն։ Ահագին աղմուկ բարձրացաւ շուէտական Կ. Խաչի ամբուլանսի տեղեկութեան առթիւ, անհիմն լուրերու հիման վրայ, բայց քաղաքակիրթ երկիրներ անտարբեր մնացին իտալացի գերիներու գլխատման լուրին առջեւ։ Իտալիա չի կրնար մնալ այս բոլորը»։

Ցօդուածին ոգին այն է թէ Մուսոլինիի համբերութիւնը կը սպառի եւ թէ ի վերջոյ անխուսափելի պիտի դառնայ Իտալիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Զինուորական գործողութեանց ընթացքը

Վերջին լուրերու համաձայն, Եթովպիոյ կայսրը հրաժարած է դէպի հիւսիս յառաջանալու ծրագրէն եւ կը խորհի այցելել հարաւային ճակատը, խրախուսելու համար իր զինուորները։ Իտալական բանակը մեծ գործունէութիւն կը ցուցնէ այդ ճակատին վրայ (Sojo), հիւսիսի մէջ առայժմ ամուր պահելով Մաքալէի գիծը.

Իտալական զեկոյցի մը համաձայն, պատերազմի սկիզբէն ի վեր բանակին կորուստն է եղած 390 սպայ եւ զինուոր եւ 24 հոգի ալ անհետացած։

*** Իտալական օդանաւերը եգիպտական Կ. Խաչի հիւանդանոց մըն ալ ռմբակոծած են, շուէտականէն վերջ։ Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Եգիպտոսի մէջ եւ կառավարութիւնը անմիջապէս բողոքագիր մը ուղղեց Միեւնոյն ատեն հակիրճ ... կան ցոյցեր կատարուեցան Գահիրէի մօտ, Ցայտումի մէջ։ Անձի կորուստ չկայ։ Իշխան Էօմէր Թուսուն եւ Ղպտիներու պատրիարքը, որոնք հովանաւորներն են Եգիպտոսի Կ. Խաչի կազմակերպութեան, բողոքագիր մը ուղղեցին Ազգերու Դաշնակցութեան։

*** Իտալական օդանաւերը կը շարունակեն անխնայ ռմբակոծել հաբէշական գիւղերը, հիւսիսէն թէ հարաւէն։ Հրամանատարութիւնը զաղտնի կը պահէ իր բուն ծրագիրները։

*** Շուէտական Կ. Խաչի երկու վիրաւոր բժիշկներէն մէկը մեռաւ, իր ստացած վէրքերուն հետեւանքով։

*** Հաբէշական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելով, խնդրեց քննիչ յանձնաժողով մը ղրկել ռազմաճակատ, ստուգելու համար Իտալիոյ դէմ եղած ամբաստանութիւնները.

Գետերու յորդում եւ ողողում ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ծանր վնասներով

Անընդհատ անձրեւները, գետերու յորդումը եւ ողողումները ճշմարիտ աղէտի մը հանգամանքը առած են ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Միլիոնաւոր արտավար տարածութեամբ հողեր թաղուած են ջուրին տակ, իսկ շատ մը քաղաքներ պաշարուած։ Սէնը անընդհատ կը բարձրանայ եւ արդէն վտանգի կէտին հասած է տեղ տեղ։ Շաբաթ օր խզուեցան Փարիզի եւ Պոնտոյզի հաղորդակցութիւնները, երկաթուղին ջուրերու տակ թաղուած ըլլալով մանաւորապէս Փուասիի մէջ։ Փոխադրութիւնները ինքնաշարժով կատարուեցան, մինչեւ ճամբաներու նորոգումը։ Փարիզի եւ Նանթի հաղորդակցութիւններն ալ խզուեցան, Լուար գետին ջուրերը խուժած ըլլալով մինչեւ քարափները եւ երկաթուղին։ Սէն Նազէր քաղաքը լուրջ վտանգի մը ենթարկուած է ողողումներէն, որոնց նմանը չէր տեսնուած 1860էն ի վեր։ Եթէ այսպէս շարունակուի, Նանթի ամբողջ կեդրոնական մասը պիտի թաղուի ջուրերուն տակ։ Արդէն իսկ փակուած է Թրլոմի կաղի գործարանը։ Գերեզմանատունն ալ ողողուած ըլլալով, կարելի չէ մեռել թաղել։

Ավինեօն քաղաքին մեծ մասը ողողուած է եւ ժողովուրդը անհամբեր օգնութեան կը սպասէ։ Ընկերվարական քաղաքապետը կը պատմէ թէ Ավինեօն այսպիսի աղէտի հանդիպած չէր 1840ի եւ 1856ի ողողումներէն ի վեր։ Երկու անգամ, նոյեմբեր 8էն 20 եւ դեկտեմբեր 24էն մինչեւ այսօր, Ռօն գետը երկու անգամ յորդեցաւ, հասնելով 7 մեթր 32ի եւ 6.39ի, ռեկորտական մակարդակէն վեր։ Արդէն իսկ 100 միլիոն ֆրանքի վնաս մը կրած է քաղաքը (25 միլիոն առեւտրական, 35 միլիոն անշարժ կալուածներ, 10 միլիոն հողագործութիւնը եւն.)։ Կառավարութիւնը 50 միլիոնի վարկ մը բացած է, օգնութեան հասնելու համար արկածեալներուն եւ պետական հաստատութեանց։ (Բարեգործականին միայն ալ անյո՞ւ բացառիկ վարկ մը բա-

(Շար.ը կարդալ Գ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

Լեւոն Էսաճանեան յանկարծամահ...

Աթէնքի «Նոր Օր»ն է որ կը հաղորդէ գոյժը (31 դեկտ.)։

Ուրեմն ոչ եւս է «Փարանց Մէմ Անտոն», Նշան Պէշիկթաշլեանի համառուն երգիծավէպին հերոսը, այնքան ինքնատիպ եւ անբացատրելի։

Պէշիկթաշլեան քիչ մը չափազանց խտացնելով գոյները, անգութ ծաղրանկարով մը Էսաճանեանը դարձուցած էր անճանաչելի։

Բայց, ան ինքզինք շուտ ճանչցաւ այդ երգիծավէպին մէջ։ Ու մինչ ուրիշ մը առ նուազն... մենամարտի պիտի հրաւիրէր հեղինակը, այս տէրվիշը երկար նամակի մը մէջ իր գոհունակութիւնը յայտնելով, իբրեւ գրչընկեր բերութիւն, ուշադրութեան կը յանձնէր միայն... քանի մը պատմական ճշդումներ (վայրի եւ թուականի)։

Հակառակ իր զարտուղի նախումներուն, միշտ բարեմիտ էր, նոյնիսկ մանկամիտ։ Ու նաեւ տաղանդաւոր։

Թերեւս չափազանց կարդացած ըլլան էր որ խախտած էր իր հաւասարակշռութիւնը, յանոյս յիշեցնելով Եղիա Տէմիրճիպաշեանը եւ անոր ազերսական խիստը.

— Շատ մի՛ կարդար, տղաս, ինծի պէս կ'ըլլաս...

Իննսունից արժէք մըն էր նաեւ մտածումներով եւ գրչով։ Ամենէն հակասական կամ այլանդակ արտայայտութեանց մէջ ալ, դուն կը զգայիր բայլը մշակուած, ընտիր, գիտուն լեզուի մը եւ հմտութեան։ (Զէ՞ք սարսափիր տեսնելով որ այս տարրական ճիգն ալ պատմութեան կ'անցնի, հետզհետէ, մեր ամենազէ՜տ «աւսուանականներուն կողմէ...)։

Առաջին անգամ զինք մօտէն ճանչցայ 1910ին, «Ազատամարտ»ի շրջանին, երբ սագերգութիւններ կը բերէր շաբաթաթերթին համար։

Քրթմնջիւններ պակաս չէին այդ առթիւ։ Եւ սակայն,— ահա կարդա-

ցէք հատուած մը՝ 8 - 10 տունէ.—

Հո՞ղվա՜ր, հո՞ղվա՜ր գացին, փառք չափեցին.
Թարմաթարմ ծառն ու մեռել չափեցին
Հո՞ղվա՜ր, հո՞ղվա՜ր գացին, պատանք չափեցին,
Մահուան դերձակին կայն իմացուցին
Հո՞ղվա՜ր, հո՞ղվա՜ր գացին, քարը կշռեցին,
Ծանրութիւնն Աստծոյ ճիտէն կախեցին։

Եւ սա միւսը, տարբեր շարքէ մը.—

Ասե՜ղ տամ, թել տամ, թաշկինակ հիւսէ,
Անունըս մազիդ թելովն հո՜ն հիւսէ։
Ասե՜ղ տամ, սրտիս չափը տամ՝ հիւսէ,
Արցունքէդ մարգրիտ հանէ վրան հիւսէ

×

Ունի բազմաթիւ թանատեղծութիւններ, գրական քննադատութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ ցիր ու ցան զանազան թերթերու մէջ եւ եթէ չեմ սխալիր՝ քանի մը վտիտ հրատարակութիւններ ալ։

Վերջին արտագաղթէն ի վեր Յունաստան ինկած ըլլալով, հոն կը գրէր ու կը տպէր, ամէնէն շատ՝ «Նոր Օր»ի մէջ, թէեւ յանախ կը նեղուէր ցանկապատէ ցանկապատ, միշտ իր յեղ հետեւանք իր բնաւորութեան եւ անհանդուրժելի կացութեան մը։

Գո՞րծը,— վարժապետ, ցմրուր քամած սեւ թշուառութեան մը լեղին։ 1932ին, արդէն յիսունոց, տարեալ մը դարձած էր Աթէնքի մէջ, պնակ մը սաֆ ապուրի կարօտէն։

«Նոր Օր»էն կ'իմանամ թէ այս տարի պաշտօն չէ գտեր։ «Պատանած է որ անօթի մնացած է քանի մը օր եւ Գոֆինիայէն մինչեւ Աթէնք ոտքով նամբորդած» (կէս ժամ՝ ինքնաշարժով)։

Եւ սակայն կը շարունակէր գրել։ Վերջին գրութիւնը նուիրուած էր Ռ. Որբերեանի։ Անշուշտ ձեռագիրներու կոյտ մը ձգած է իր խուցին, որոնց տէր պէտք է կանգնիլ։

Դեռ քանինե՞ր այսպէս...

ՎԱՀԷ

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

Պ. Եր. Տէր Անդրէասեան, մեր վաստակաւոր աշխատակիցը (Եռան եւ Տարօն) եւ Ֆր. Վերֆէլի «Մուսա Լերան» ներհուն թարգմանիչը, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր երիտասարդ զաւակը, ՎԱՀԷ, որ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութենէ մը։ Վերջերս վիճակը ծանրացած ըլլալով, լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէր երեք շաբաթէ ի վեր։ (Այդ պատճառով ալ դժբախտ հայրը հարկադրուեցաւ ընդհատել «Ի պէտս վարդապետացն»)։

Օրրայնեալ երիտասարդը ստացած էր միջնակարգ կրթութիւն եւ ունէր ամէն ընդունակութիւն զարգանալու, բայց ջլատիչ ախտ մը անկողին դամեց ամէնէն թարմ տարիքին մէջ։

Մեր խորին վշտակցութիւնը՝ Տէր եւ Տիկին Եր. Տէր Անդրէասեանի եւ պարագաներուն։

*** Ուրիշ գոյժ մը՝ Մարսէյլէն։ Պ. Իվ Քարլիէ, որ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, Լիւսիէն Թըլաթէի այլեւս պատմական միջամտելով, կորսնցուցած է իր միամօր զաւակը, 11 տարեկան։ Այս պատանին ալ անկողին գամուած էր ամիսներէ ի վեր, եւ ահա կը հալի մոմի մը պէս, հակառակ բոլոր խնամքներուն։ Մեր ցաւակցութիւնները։

Ինքնութեան թուղթերու նորոգում

Այսօր կը վերջանայ ինքնութեան թուղթերու նորոգման պայմանաժամը (A. եւ B.)։ Անոնք որոնց մականունները կը սկսին C. D. եւ E. տառերով եւ որոնց պայմանաժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31ին, պէտք է ներկայանան յունուար 9էն 11 (այս օրն ալ մէջը ըլլալով), Փարիզի բնակիչները՝ 391, Rue de Vaugirard, իսկ արուարձաններու բնակիչները՝ 7, Rue de Jouy։ Գրասենեակները բաց են ժամը 8էն 14.45։ Անոնք որ չեն ներկայանար նշանակուած պայմանաժամուն, կը կորսնցնեն իրենց իրաւունքը։

Հայաստանի վարիչները Մոսկուայի մէջ

Երեւանէն կը հաղորդեն թէ Խ. Հայաստանի 15ամեակին առթիւ, դեկտ. 30ին Կրեմլինի պալատին մէջ ընդունուած է հայկական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ Աղասի Խանջեանի եւ Գուլոյեանի (վարչապետ) եւ մասնակցութեամբ Հայաստանի գործարաններու եւ կոլխոզներու նախագահներուն մասնաւորական ներկայացուցիչներուն։ Այս առթիւ պատուիրակութիւնը Սթալինի յանձնած է տեղեկագիր մը, ստորագրուած 150,000 «հարուածային կոլխոզնիկ»ներու կողմէ։ Կարգով խօսք առած են Սթալին, Մոլոթով, Երեւանի քաղաքային խորհուրդի նախագահ Մաթինեան, գրագէտ Ստ. Զօրեան, վաստակաւոր գեղանկար Աւետ Աւետեան եւն.։ Բանաստեղծ Նայիրի Զարեան կարդացած է ձօն մը՝ ուղղուած Սթալինի։ Այս առթիւ շքանշաններ բաժնուած են Երեւանի վարիչներուն։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ 1926ի սահմանադրութիւնը վերահաստատուեցաւ յունուար 4ին, նախաձեռնութեամբ բարձրագոյն կոմս տը Մարթէլի։ Բայց վերահաստատումը ամբողջական չէ տակաւին։ Նախագահին ընտրութիւնը պիտի կատարուի երեսփ. ժողովին կողմէ, փոխանակ նշանակուելու մարզպանին հայեցողութեամբ։ Ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յունուար 20ին։ Նախագահին պաշտօնավարութեան շրջանն է երեք տարի։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԵՐՈՒ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Ամուսնութիւնը որոշ օրէնքներու վրայ հաստատուած չէ Եթովպիոյ մէջ: Երբ երկու սեռերը արբունքի կը հասնին, սեռային կեանքը կը սկսի:

Երկու սեռերուն ալ արբունքը կանխահաս է կլիմային եւ դրդիչ սննդառութեան, հասարակաց բնակութեան եւ ընկերային համարձակ կեանքին հետեւանքով:

Հապէշներու մօտ հայր ու մայր կը մղեն աղջիկը սեռային կեանք մը վարելու, երբ արբունքի մօտ է կամ հասած: Առաջին վայելքէն յետոյ արբունքի հասած աղջիկը մատչելի է այլեւս իր կամքով կամ դիւրամատչելի վճարումներով:

Հապէշուհիին մօտ զգաստութիւն կամ ամօթխածութիւն չկայ: Ամօթ է ընդհակառակն եւ ծիծաղելի՝ առանց կնոջ կամ այր մարդու գիշեր մը անցընել:

Սոմալի ցեղին մօտ զգաստութիւնը պահանջուած յատկութիւն մըն է: Ինչպէս տղաքը կը թլփատեն, այնպէս ալ աղջկան իգական շրթունքները կը կարեն այդ գործողութեան վարժ կիներ, որոնք ամուսնութեան իրիկունը մասնաւոր արարողութեամբ պիտի քակեն կարը:

Այս ցեղերուն մէջ անհետացած է ամուսնութեան նախնական ձեւը, առեւանգումը: Տեղ տեղ կը տիրէ մօ-վական հրապուրումը: Կայ հաւանութեամբ փախցնելու սովորութիւնը: Սակայն ամէնէն աւելի կը գործադրուի աղջկան ծնողքին հետ համաձայնութեան ձեւը: Կը նշմարէ թէ կ'ընդունին հայրական հեղինակութիւնը:

Հաւանութեամբ փախցնելէ յետոյ տուգանք մը վճարելու սովորութիւնը փոխուած է ամուսնանալէ առաջ վճարելու սովորութեան, յաճախ կենդանիներով: Կենդանիներ նուէր տալու սովորութիւնը կար նաեւ Հելլէններուն քով. աղջիկները կը կոչուէին ալֆեզիպէ, այսինքն եզ հայթայթող, եզաբեր:

Գնումով ամուսնութիւնը կը բացատրէ նշանտուք, բազմակնութիւն եւ օժիտ: Հելլէնները նշանտուք եւ պայմանագրութիւն բառերուն համար մէկ բառ կը գործածէին, որովհետեւ նշանտուքը համաձայնութիւն մըն էր ընտանիքներու մէջ: Վճարումը կատարուելէ ետք ամուսնացողին կը մնար նշանածը տուն տանիլ: Միայն թէ Հելլէններու մէջ կրօնային էր ամուսնութիւնը, Եթովպացիներուն քով կռապաշտ, թէ քրիստոնեայ՝ կրօնային որ եւ է հանգամանք չունի: Երկու սեռերու յարաբերութիւնները կենսաբանական են եւ իւրաքանչիւր ցեղախումբի մէջ կը տարբերի կենակցութեան տեւողութիւնը:

Հապէշները ամուսնութեան երեք ձեւ ունին.—

1.— ԱԶԱՏ ԿԵՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Այր ու կին առժամապէս կը միանան եւ իրենց ուզած ատենը կը բաժնուին: Այրը կը բացակայի տունէն, կինը գլուխը կ'ածէ խաղով՝ հասկցնելու համար մէկը միւսին թէ բաժնուիլ կ'ուզէ: Կենակցութիւնը կը տեւէ մէկ ամիսէն մինչեւ տարիներ:

2.— ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ.— Գիւղին մէջ շումին առջեւ, քաղաքին մէջ կառավարչատան պաշտօնեային մօտ, կ'արձանագրուի միութիւնը: Այր ու կին միեւնոյն իրենց բթամատները կը կոխեն թուղթին տակ, կը յայտարարեն իրենց ստացուածքը եւ կը մեկնին:

Ամուսնալուծման պարագային կը ներկայանան պաշտօնատան՝ եւ կը յայտարարեն թէ կը բաժնուին: Այսպէս կը միանան ու կը բաժնուին «Գա Հայլէ Սելասիէ» (յանուն կայսեր) բացատրութիւնը կրկնելով:

Բաժնուած ատեն անդրանիկ մանչը հօրը, անդրանիկ աղջիկը հօրը կը մնայ, միւս զաւակներուն համար վիճակ կը ձգեն: Զաւակներուն մէջ օրինաւոր եւ ընկեցիկ չկայ:

Կին մը որքան ամուսին փոխէ այնքան արժէք կը ստանայ եւ այնքան իրաւունք պարծենալու: Կը պատմուի թէ նոյն իսկ ազնուական դասակարգի ուայզըրներ (տիկին) նախամեծար կը համարէին ամուսին փոխել՝ աւելի յարգ ստանալու համար: Զաուդիթօ կայսրուհին, որ իբրեւ ջերմեռանդ հաւատացեալ հոգին աւանդեց օրհնեալ ջուրի մէջ, բազմաթիւ ամուսիններ փոխած էր:

3.— ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ — Երբ տարիներ կենակցելէ կամ քաղաքային միութեամբ ապրելէ յետոյ զաւակներ ունեցած են եւ էրիկ-կնիկ փոխելու մտադրութիւն չունին՝ կը դիմեն քահանային, որպէսզի օրհնէ տարիներու միութիւնը: Այնուհետեւ բաժանումը անկարելի է, անհաւատարմութիւնը դատապարտելի: Այժմ ազնուական դասակարգի պատկանող անձեր կը միանան կրօնական օրհնութեամբ:

Եթէ անհատ մը ամուսնացած կին մը հրապուրէ եւ ամուսինէն յանցանքի վրայ բռնուի՝ տուգանք մը կը վճարէ իր դիրքին համեմատ եւ կ'ազատի դատարան երթալէ:

Իւրաքանչիւր ցեղախումբ ունի սեփական սովորութիւնը նշանուելու եւ ամուսնանալու:

Կալլաներու մօտ աղջիկը կը պահեն երեք օր գրեթէ մերկ վիճակի մէջ եւ շուրջն անուշահոտ խոտեր կը ծխեն, մինչեւ որ նշանածը գայ:

Ամուսնութեան թեկնածուն կը ներկայանայ աղջկան ծնողքին՝ աջ ձեռքին առած խոտի փունջ մը, ձախը՝ կովու քակոր եւ կ'ըսէ.— «Երանի թէ աս երբեք չմտնէ տունդ, իսկ ասիկա երբեք դուրս չելլէ գօտիէդ՝ եթէ խոստումս չպահեմ»: Կը խոստանայ ուտելիք եւ ըմպելիք տալ կնկան՝ որքան ատեն որ ապրի ան:

Կալլաներն ալ բազմակին են: Առաջին կինը կը հայթայթէ միւսները: Կինն ամուսնոյն կառավարուհին է: Երբ ամուսինը մէկուն հաւնած է, կինը կ'երթայ աղջկան դուռը, կը նստի սեմին վրայ եւ կը գովաբանէ ամուսինը: Եթէ աղջիկը հաւանի՝ հետը կը տանի տուն եւ հացկերոյթ կուտայ ընկերուհիին ծնողքին: Ամուսինն ու նոր կնիկը տուն թողլով՝ կ'երթայ ընկերուհիին ծնողքին տունը՝ զաւակներն ալ հետը տանելով: Հոն կը մնան 7 օր եւ յետոյ ծնողքին հետ կը վերադառնայ ամուսնոյն քով՝ ներկայ ըլլալու համար ասոր առած հացկերոյթին: Սեղանին կը ծառայէ նոր հարսը: Այնուհետեւ միասին կ'ապրին: Նոյն արարողութիւնը կը կրկնուի, երբ ամուսինը երրորդի մըն ալ պէտք ունենայ:

Կալլաներու մօտ, ինչպէս դեղին ժողովուրդներու, առաջին կինը նախապատիւ կը համարուի, մինչդեռ Սոմալիներու մօտ սեռային քմայքին համեմատ կիներէն մէկը աւելի յարգ կը ստանայ:

Երբ Կալլա մը մեռնի, ստացուածքը կը մնայ անդրանիկ զաւակին: Եթէ հօրը մահէն առաջ չափահաս ըլլայ տղան՝ հայրը 2 կամ 3 կով կուտայ եւ կը ճամբէ զայն: Անդրանիկին ժառանգութեան պարագային, եղբայրը պարտաւոր է քոյրերուն նուէր տալու ամուսնութեան պարագային: Երբ մեծ եղբայրը կը մեռնի, պզտիկը այրիին հետ կ'ամուսնանայ, բայց ծնած զաւակները կնոջ առաջին ամուսնին զաւակները կը սեպուին:

Կալլաներու մօտ ալ ամուսնական հաւատարմութիւն գոյութիւն չունի: Կինն ալ դիւրահաղորդ է եւ իրաւունք ունի պարբերաբար սիրահար մը հիւրընկալելու: Սիրահարը տուն կը մտնէ նիզակը դրան մօտ զնելով: Երբ ամուսինը գայ եւ նիզակը տեսնէ՝ ներս չի մտներ, մինչեւ որ սիրահարը չմեկնի:

Սոմալի երիտասարդը ամուսնանալու համար նուէրներ կը տանի աղջկան ծնողքին, ընդհանրապէս ոչխար կամ ծխախոտ կամ երկուքն ալ: Յետոյ կը բանակցին իրարու հետ վճարման մասին: Թեկնածուն պարտաւոր է 12էն 20 ուղտ յանձնելու: Ամուսնութենէն առաջ երիտասարդը կը կռուեն, միեւնոյն ատեն գլխունվրայ սուրեր կը շարժեն: Ընթրիք մը յետոյ՝ Թափոր կը կազմեն եւ աղջկան տունը կ'երթան, դրան առջեւ սա փակ քարի մը վրայ ոչխար մը կը խեղդեն: Հրաւիրեալները քարին վրայ կը կոխեն եւ մաղթանքներ կ'ընեն երիտասարդին, որ տուն մտնելով կը մօտակէ նշանածը՝ հասկցնելու համար թէ ինքն է այլ եւս իր տէրը: Այնուհետեւ կինը կ'աշխատի անասունի մը նման:

Տանքալի ցեղին մէջ ամուսնութեան թեկնածուն պէտք է թշնամի ցեղէ մը անհատներ սպաննէ եւ անոնց անդամներով թեւերը զարդարած՝ ներկայանայ հարսնցուին ծնողքին: Արարողութիւնը պարզ է. թեկնածուն հոն կը մնայ, իրիկունը կրակ կը վառեն խրճիթին առջեւ, երիտասարդներ երիտասարդուհի կը պարեն կրակին շուրջ՝ մէկուն թեւերը զարդարուած, միւսին ականջներէն քիթին ծակերէն եւ շրթներէն օղեր կախուած:

Արարողութենէն յետոյ ծանօթներու մեկնելուն սպասելու պէտք չկայ, հնազանդելու համար բնութեան հրամանին:

ՀԻԹՈՒՄ

ԾԻԾԱՂ

— Մայրիկ, տես դրացի օրիորդը ի՛նչ նուէր բերաւ ինծի:

— Գոնէ շնորհակալ եղա՞ր եւ համբուրեցի՞ր:

— Ոչ, իմ տեղս հայրիկս դրկեց եւ համբուրեց զայն:

×

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

— Տիկին, պատուհանէն վար աման մը աղտոտ ջուր կը թափէի, բարեբախտաբար պարոնին վրայ եղաւ, օտարի չեկաւ որ բողոքի տեղի տայի:

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱ՞ՅՐՆ Է ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

ԽՄԲ.— Խոստացեր էինք տալ փրոֆ. Շարլ Տիլի բանախօսութիւնը, խօսուած «Հայ Մշակոյթի Օրուան» առթիւ: Ճարտարապետ Կրօն Զողրէֆեան մեզի ղրկած ըլլալով իր սա գրութիւնը տակաւին նոր, կը հրատարակենք այսօր.—

Այս պահուս ինքզինքս քիչ մը շփոթած կը զգամ «Հայ Մշակոյթի Օրուան» համազգային բանախօսութիւն մը ստանձնելով, նիւթը թէեւ գիտական, բայց բաւական ալ դժուարին:

Ներեցէք ուրեմն, որ սիրայօժար կատարեմ այս բանախօսութիւնը, նուիրուած մասնաւորաբար հայկ. ճարտարապետութեան:

Արդարեւ հայ ճարտարապետութիւնը Հայաստանի ամենամեծ փառքերէն մէկն է, այնպէս որ ձեր հայրենասիրութեան ալ արժանավայել պարծանք մը սահմանած կ'ըլլամ:

Հայաստան դեռ շատ մը հին յիշատակարաններ (եկեղեցի) կը պահէ իր ծոցին մէջ, որոնց ամենահիները, սկսելով Ե. դարէն մինչեւ ԺԴ. դարու շրջաններուն կը պատկանին:

Այս յիշատակարանները իրենց շինութեանց թուականները կը կրեն ու մեծ մասամբ անվթար մնացած են: Ոմանք վերանորոգուելով փոփոխութեանց ենթարկուած, տակաւին բաւական երեւոյթ մը կը պահեն, ինչպէս նաեւ յատակագիծի ամբողջական ներդաշնակութիւն մը:

Դիտողներու վրայ ներգործած տպաւորութիւններն այն իրողութիւնը երեւան կը բերեն, որ Հայաստան մեծ տեղ մը կը գրաւէ ճարտարապետութեան մէջ, իր երկու յատկանշական նկարագիրներով, — ինքնատպութիւն եւ բազմակերպութիւն:

Մին է ասոցմէ հայկ. ճարտարապետութեան գրաւած տեղը

Աւելի 20 տարիներ առաջ ծանօթ փրոֆ. Յովէֆ Ստրզիկովսկի, հայկ. ճարտարապետութեան վրայ չափազանց հետաքրքրական գիրք մը հրատարակեց 2 հատոր, որուն մէջ Հայաստանի հրաշակերտ յիշատակարաններուն մասին խօսք շահեկան հետազօտութիւններ կ'ընէր: Եւ այդպէսով ան հայկ. ճարտարապետութիւնը քրիստոնէական ճարտարապետութեանց մայրը կը նկատէր:

Ուստի այդ կողմէ Հայաստանը խոր երախտագիտութիւն կը պարտի Ստրզիկովսկիի, որ բոլորէն աւելի լաւ կը ճանչնայ քրիստոնէական արուեստը: Այս արուեստը, հայկ. ճարտարապետութիւնը, ոչ միայն ինքնատիպ ոճ մը ունի, այլ նաեւ ծագում տուած է ամբողջ աշխարհի մէջ քրիստոնէական արուեստին:

Ըստ Ստրզիկովսկիի, Այա-Սոֆիան, Ս. Վիտալ (St. Vidal) եւ նոյնիսկ Հռոմի Ս. Պետրոս, Շամպանի գլեւկը, Միլանոյի Սան-Լաուրօ եւ Վեզա եկեղեցիները, շինուած են ոչ թէ բիւզանդական-ռոմանական ոճով, այլ զուտ հայկական ոճով, ինչպէս ցոյց կուտան գմբէթները: Եւ դարձեալ Ախէնի (Գերմանիա) մայր եկեղեցւոյ կաթողիկէն, Օրլէանի մօտ գտնուող Ժէրմինի տէ-Պրէի եկեղեցին, որ շինուած է 806ին: Իսկ Իտալիոյ ամենափայլուն քաղաքներէն, Ռավեննայի «Մեծն Թէոդորոսի գերեզմանը» անունով ծանօթ եկեղեցիին ճարտարապետը, Դանիէլ, Հայ մըն էր:

Ստրզիկովսկիի տեսակէտներուն արդար արտայայտութեանց հակառակորդ մը չեմ, այդ ուղղութեամբ ալ ոչ մէկ ատեն զլացած ապացուցանելու հայկ. ճարտարապետութեան կարեւորութիւնը

Որոշ կողմերով հայկ. յիշատակարանները բաւական հետաքրքրական են, ինչ որ կը բացատրէ անոնց ունեցած հսկայական ազդեցութիւնը շատ մը երկիրներու մէջ:

Իր աշխարհագրական դիրքովն իսկ, Հայաստան կարեւոր դեր մը խաղալու կոչուած էր քրիստոնէական արուեստին մէջ: Որովհետեւ վաղուց բոլոր դրացի երկիրներու հետ շփման մէջ մտած էր: Այսպէսով է որ Հայաստան ընդօրինակեց Միջագետքի եւ Իրանի արուեստներէն գմբէթի շինութիւնը. Սակայն հայ վարպետներ կրցան գմբէթը ձեւակերպելով իրենց օգտակար բաժինը հանել հանճարեղ ինքնատպութեամբ մը:

Այս պայմաններու տակ, Հայաստան Դ. եւ Ե. դարերուն իր հոյակապ մասնակցութիւնը բերաւ ի նպաստ քրիստոնէական արուեստին կազմութեան, ինչպէս նաեւ Սուրիան.

Երրորդ եկեղեցիները, կը նմանին կեդրոնական Սուրիոյ եկեղեցիներուն: Օրինակ բաղդատեցէք Բալայ-Լուչէի եւ Թալմանէի եկեղեցիները, Տեկորի մայր եկեղեցիին հետ, 654ին շինուած: Այս բոլորին եռանկիւնաձեւ ճակատները հայկական եկեղեցիներուն կը նմանին: Բայց սա տարբերութեամբ թէ սուրիական եկեղեցիները յունականներէն ներշնչուած են, մինչդեռ հայկականները համակ ինքնատիպ ոճ մը ունին:

Անվիճելի պարագան այն է որ, Զ. դարու վերջը եւ Է. դարու սկիզբը արտակարգ եւ բոլորովին նոր շրջան մը վերսկսաւ Հայաստանի մէջ: Տարածել յառաջ բերուած գեղարուեստի ուսուցումը օտար երկիրներու եւ Հայաստանի մէջ:

Հայկ. յիշատակարանները ճշգրտութեամբ իրենց շինութեանց թուականները կը կրեն ու յաճախ ի յայտ կը բերեն թէ հայ եւ թէ օտար ժամանակակից նշանաւոր անձնաւորութեանց անունները:

Անիի եկեղեցիներու գմբէթները սուր եւ կոնաձեւ կատարներով կը վերջանան, իսկ յատակագիծերը մերթ խաչաձեւ: Իսկ գմբէթները 8 որմնախորշերու վրայ յենած, կեդրոնական կողակով (abside) եւ երկու քովերն ալ կողակներով:

Ստոյգ պարագան այն է որ, հայկ. եկեղեցիները արտակարգ տպաւորութիւն մը կը ձգեն իրենց արտաքին եւ թէ ներքին կառուցուածքով, երեւոյթ մը ազդեցիկ ու միանգամայն կենդանի:

Այստեղ փրոֆէսօրը իր բառերը աւելի գործնական ձեւով ապացուցանելու համար, մոգական լապտերի միջոցաւ ներկայացուց հայկ. ճարտարապետութեան գլուխ-գործոցները:

Էջմիածնի կաթողիկէն.— Հռչակաւոր Է. դարէն առաջին, հակառակ կատարուած նորոգութիւններուն, տակաւին կը պահէ ճարտարապետական ընդհանուր գիծերուն մէջ իր վեհա… թիւնը:

Վաղարշապատ.— Էջմիածնէն քիչ հեռու կը գտնուի: Յատակագիծը հետաքրքրական եւ ինքնատիպ է իր չորս որմնախորշերով, կառուցուած է 618ին. Միեւնոյն վայրը կը գտնուի Ս. Գայանէի վանքը, Էջմիածնի հարաւային կողմը, շինուած 630ին, … իր խաչաձեւ յատակագիծը նոյն… ինքնատիպ է: Այս յատակագիծը … աւելի վերջը գործածուած է բիւզանդական արուեստին մէջ:

Զուարթնոց եկեղեցին.— Համբաւաւոր Է. դարու կէսէն առաջին, կառուցուած է Ներսէս կաթողիկոսի … 640էն 660 թուականներուն: Ծրագրին մը մէջ գմբէթը չորս սիւներու վրայ զետեղուած է: Այս յատակագիծը աւելի շահեկան է, … որ զայն զարդարող շնորհալի … դակները նախընտրելի են:

Հիմնադիրը, հետաքրքրող մը յատկական արուեստին, եկեղեցին շինելու համար մասնաւոր յոյն արուեստագէտներ բերել տուած էր:

Այդ շրջանին, յարաբերական … փումներ կային Բիւզանդիոնի եւ Հայաստանի միջեւ: Ապացոյցը այն, որ եկեղեցիին մէջ քանդակուած … ձանագրութիւններուն ցանկ… պարունակէ նաեւ Բիւզանդիոնի … յատականներուն անունները:

Արուեստականօրէն, յարակից … պէր կան այս զարդարանքներուն մէջ …

Յետոյ ասոպեալներու քանդակուած քանի մը օրինակներ նմանութիւն կ'ապացուցանեն Բիւզանդիոնի … ցութիւնը:

Էջմիածնի կաթողիկէէն զատ, Ս… տարան ալ նշանաւոր է, բայց … բախտաբար այս եկեղեցին աւեր… վերածուած է: Այսուհանդերձ … կողմէն տակաւին կը նշմարուի իր … հաշուեք մեծութիւնը:

Այս հոյակապ արուեստը իր … դեցութիւնը գործեց Ժ. դարէն մի… չեւ ԺԱ. դարերը:

Գաղտնար այն է որ այդ շրջանին Հայերը Կ. Պոլսոյ վարչական կազ… մէջ բարձր դիրքեր գրաւած էին, … մինայն զօրքերը Հայերն էին, … մանաւանդ հայ մեծ պալատականներ, օրէնսդիրներ, նոյն իսկ ճարտարապետներ կային:

Եւ երբ 989ին երկրաշարժը Պոլսոյ Այա-Սոֆիայի կաթողիկէն մասամբ կործանեց, հայ ճարտարապետներ … խառնեցին զայն նորոգել: Ինչպէս Տրդատ անունով Հայ մը:

Հոս անցողակի յիշենք պատմիչ… վկայութիւնը, որ Այա-Սոֆիայի նորոգման մասին կ'ըսէ.— «Սոֆիա… յի որ կաթողիկէն է հերձանցն … ասամբ վիրաւոր ի վայր: Վա… որոյ բազում ջան եղեւ արհեստաւոր ճարտարապետացն Յունաց եւ ի վե… տին նորոգել: Այլ անդ գիւտանել … տարապետն Հայոց Տրդատ … գործի՝ տայ զօրինակ շինուածոյ իմաստուն հանճարով պատրաստ… գիտողապարս կազմածոյն եւ սկզբա… աւրեալ շէնքն որ եւ գեղեցկագոյն … նեցաւ պայծառ քան զառաջինն»:

Հայերը իրենց ազդեցութիւնը Պոլսոյ շուրջ տարածելով չգոհա… միայն, այլ եւ բիւզանդական աշխ… հը շրջագծելով իրենց ազդեցութիւ… նը սփռեցին ի մասնաւորի Վրաստա… եւ Ռուսիա: Բոլոր ասոնք կազմեց… հզօր ազդակներ, եւ յառաջ եկան … համար յիշատակարաններ, որոնք … բոլշեւիկեան երկիրներու մէջ մինչեւ …

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ (19)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Երբ նորէն շոգեմակոյկ մը բաց թողուց ծովափ մեզի մօտ գալու համար, յանկարծ Զանազըրի կողմէն՝ թուրք զինուորները սաստիկ կրակ մը բացին անոր վրայ: Մարտանաւը վայրկենապէս սկսաւ ռմբակոծել Զանազըրի պահականոցն ու պատնէշները:

Սուէտիոյ միւտիւրը՝ Ալիթ, երբ կը լսէ լեռան կողմը արձակուած թնդանօթի ռումբերուն որոտալից ձայնը, նապաստակի երկչոտութեամբ փախչող զինուորներուն ու մուհաճիրներուն յորդոր կարդալով կ'ըսէ.

— «Պատնուկներս, ի՞նչ է այս ջուր իրարանցումը, երբեք մի վախնաք, մեր հաւատարիմ դաշնակից՝ Գերմանիոյ մարտանաւերէն մէկն է, որ կը ռմբակոծէ կեավուրներու բանակատեղին: Մարտանաւը քիչ առաջ ձեզ այդ անհաւատներէն կարծելով էր որ սխալմամբ ռմբակոծեց: Չէ՞ք լսեր թնդանօթներուն ձայնը»...:

Թշուառականը չէ՞ր տեսներ, որ այդ ռումբերը իր ազգակիցներէն շատերը գետին կը փռէին այդ պահուն:

Մեր մարտիկներն աջակցելով մարտանաւին՝ հանդիպակաց բլուրներէն կրակ բացին թշնամիներուն վրայ: Ցամաք դուրս եկած ֆրանսական զինուորները նոյնպէս անդադար կրակ տեղային թշնամիի դիրքերուն վրայ:

Մակոյկը հեռացաւ դէպի մարտանաւը: Թշնամին շատոնց լռած էր արդէն: Ժողովուրդին ուրախութիւնն ու ցնծութիւնը անբացատրելի էր: Փրկութիւնը այլեւս իրականութիւն էր դարձած, ոչ մէկ տարակոյս այս մասին:

Թշնամին մեզ յաղթելու իր բոլոր ճիգերուն մէջ այլեւս յուսախաբ եղած էր: Ան շատ լաւ հասկցաւ, որ մեզ պաշարելէն այլեւս ոչ մէկ դրական օգուտ պիտի կրնար քաղել, քանի որ տասը մարտանաւերու հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու բարեբախտութիւնը ունեցած էինք: Մանաւանդ Թուրքերը շատ կը վախնային, որ ֆրանսական զօրքերը, առաջնորդութեամբ մեր մարտիկներուն, լեռնէն ու Սուէտիոյ բաց դաշտէն յարձակում մը գործելով՝ դժուարացնէին թրքական միւս ասպամանականներու արդէն դժուարին գործը:

Այս հաշուով էր որ Սեպտեմբեր 7ին յարձակեցան մեր վրայ մեր ապստամբութիւնը խեղդելու, բայց, սոսկալի կերպով ջարդուեցան: Արեւածագէն յետոյ թշնամին օգտուելով թանձր մառախուղէն՝ քանի մը հարիւր զօրքով հասաւ Շէխ-Օրուսի մեր առաջաւոր դիրքերը: Մերինները անմիջապէս կրակ բացին յարձակողներուն վրայ, որոնք պատասխանեցին: Երկուստեք սկսաւ տաք կռիւ մը: Թշնամին բոլորովին զուր տեղը կը վատնէր իր ռազմամթերքը: Այս պզտիկ ճակատամարտն ալ տեւեց գրեթէ տասը ժամ: Թշնամին ռազմաբեմին վրայ թողուց տասնեակ մը մեռեալներ, եւ նոյնքան ալ վիրաւորներ տարաւ իր հետ, երբ սկսաւ տեղի տալ մեր մահացու գնդակներուն: Մեզմէ ոչ մէկին քիթն իսկ չարիւնեցաւ: Այդ կռիւը յաղթութեամբ գլուխ հանողները միայն քանի մը տասնեակ հոգի էին:

Յաջորդ օր, «Պիւչէն» մեկնեցաւ «փրկութեան նաւահանգիստ»ն, միւս օր վերադառնալու խոստումով:

Եկաւ ան ժամանակին: Նորէն ցնծութիւն, նորէն ծափ ու ծիծաղ, նորէն խանդավառութիւն: Իր ժամանումէն քանի մը բոպէ յետոյ, հեռուն, ծովուն վրայ, մարտանաւ մը եւս երեւցաւ, որուն արագաստ ընթացքը ուղղուած էր դէպի «փրկութեան նաւահանգիստը»: Եկող մեծ զրահաւորին մէջ կը գտնուէր Ֆրանս. Գ. Նաւատորմի ծովակալ-հրամանատարը:

Մակոյկները նորէն սկսան իրենց մրջնային աշխատանքը: Երկու մարտանաւերուն միջեւ փոխանակուեցան հարկ եղած հրահանգները: Քանի մը անգամ շոգեմակոյկները մարտանաւերուն միջեւ երթեւեկելէն յետոյ, նորէն դէպի ծովափ ուղղուեցաւ անոնցմէ մին, որուն սպան հետեւեալը յայտարարեց.

— Շուտափոյթ կատարեցէք ձեր ժողովուրդին մարդահամարը, եւ մինչեւ վաղը կէսօրին՝ ներկայացուցէք հրամանատարին:

Հրամանը կատարուեցաւ անմիջապէս:

ԺԵ.

Սեպտեմբեր 9ին, լուսաբացէն քիչ մը յետոյ, երկու ֆէլլահ պատանիներ ճերմակ դրօշ մը պարզած՝ կը մօտենային դէպի մեր առաջին պահակախումբը: Ասոնք երեք գրութիւն ունէին, զորս յանձնեցին տասնապետին, որ իր կարգին զինուորի մը հետ ղրկեց զանոնք Տամլաճըքի վարչական ժողովի դիւանին:

Գրութիւններէն առաջինն ու երկրորդը կազային Բենիամին Գայըրդեան անունով վաւերացուած հայ սուտ թէքիկէ մը, որ կը յանձնարարէր մեզի շուտով յանձնուիլ Թուրք կառավարութեան: Այս այն Բենիամինն էր, որ շատ աշխատած էր, որ ժողովուրդը տարագրութեան ճամբան սեւ առնէր, սակայն չէր յաջողած, շնորհիւ յեղափոխական դիւանին եւ երիտասարդութեան թափած ջանքերուն:

Իսկ երրորդ գրութիւնը գրուած էր Հազարապետ Րիֆաթի կողմէ: Թշնամին զգալով, որ մեզի յաղթելու անզօր էր, սկսած էր դաւեր նիւթել: Բայց, երբ համոզուեցաւ, որ զինուորական ուժով պիտի չկրնար մեր ապստամբութիւնը ճնշել, սկսաւ կեղծ ու պատիր խոստումներ շռայլել …

Ստորեւ կը ներկայացնեմ սոյն … միչի Բենիամինի թուրքերէն նամակներուն պատճէններն ու անոնց թարգմանութիւնները: Առաջին նամակը

(ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով զանց կ'առնենք թուրքերէն բնագիրները).—

« Տէր Աբրահամ Հայր Տէր Գալուստեան եւ Վարդան Հայր Վարդ… խսեան.—

«Շատ բարեւներէ յետոյ, ձեզի տեղեկացնեմ թէ՝ Համա գացող … թականներէն ապահով եւ հանգի… լուր եկաւ: Ինչո՞ւ այսպէս անօ… տեղի շարժումներ կ'ընէք: Օսմանեան կառավարութիւնը ներողամիտ … Գաղթականութենէն վերջ ներումի … ւանականութիւն կայ, աս նեղ օրերու անցնելէն ետք՝ նորէն ձեր … վայրը կրնաք վերադառնալ: … այդ ընթացքը ձեր բոլորին կորս… պատճառ կ'ըլլայ, որոշ բան …

Յ. Գ. ԳՈՒՐԳԱԼԵ…

(Շար.)

սօր կանգուն կը մնան։

Աղթամար.— Նոյնպէս անուանի, Ժ. դարու սկիզբը շինուած։ Մարմարէն նոյնքան նշանաւոր, իր գմբէթը տերեւաձեւ, այս ալ միեւնոյն դարուն (Ժ. դար) կը պատկանի.

Ծէլաթ վրացական եկեղեցին իր ամբողջական բովանդակութեամբ հրաշալիք մըն է։

Անի.—Կը պահէ տակաւին շատ գեղեցիկ կերպարանք մը եւ յատակագիծը Էջմիածնի կաթողիկէին կը յիշեցնէ.

Անիի Ս. Լուսաւորիչ կաթողիկէն յօրինուած 1001 թուականին, եկեղեցիի յատակագիծ մը կը ներկայացնէ։ Հաւանօրէն ըսենք թէ Անիի կաթողիկէն գոթական ոճի նախապատկերն է Հայոց մէջ, ոճ մը որուն շատ աւելի վերջը Եւրոպան ծանօթացաւ։

Այս արուեստի հոգայական շարժումը մինչեւ ԺԳ. դարու կէսը տեւեց, որովհետեւ մոնկոլեան աւերիչ արշաւանքին միանալով քանի մը ասպատակեցին երկրաշարժներ, աւերակի վերածեցին կարգ մը եկեղեցիներ.

Անիի եկեղեցիները բոլորն ալ Զ. եւ Է. դարերու յիշատակարանները կը յիշեցնեն, նմանապէս Թիֆլիզօվայա, Վրաստանի եկեղեցին, որ հայկ. աւանդութիւններ ունի եւ բոլորովին հայկ. ճարտարապետութեամբ մը օժտուած է։

Որո՞նք են ուրեմն հայկ. ճարտարապետութեան յատկանշական դրոշմները։ Հայ յիշատակարանները բոլորովին կը տարբերին հին յիշատակարաններէն

Հայաստանի վերոյիշեալ բոլոր եկեղեցիները քառաշէն են, այս պատճառաւ ալ անոնք ռոման եկեղեցիներուն կը նմանին։

Հայկ. ճարտարապետութիւնը գմբէթը կը գործածէ կոնաձեւ եւ սուր կատարով, պէտք է ըսել սակայն թէ կոնաձեւ տանիքի գործածութիւնը եզական առանձնայատկութիւն մը չէ։

Ամէնէն յատկանշականը արտաքին եւ ներքին զարդարանքներն են. ինչպէս նաեւ շէնքին ճակատին ձեւը, որ հրապուրիչ ներդաշնակութիւն մը ունի։

Նմանապէս, պատուհաններ կան որ ուշադրութիւն կը գրաւեն իրենց նեղութեամբ, ներսը չափաւոր լոյս մը ափսելու դիտումով շինուած, ինչ որ խորհրդաւոր ազդեցութիւն մը կը ձգէ հաւատացեալին հոգիին վրայ։

Աղթամար.— Գլխաւորաբար այս եկեղեցին ամէնէն պատկերազարդն է, զարդարուած շնորհալի եւ նշանակալից քանդակագործութիւններով, որոնք կը ներկայացնեն զանազան անասուններու, անձնաւորութիւններու եւ հիմնադիրին պատկերներ։

Շէնքին դուրսի կողմը ապշեցուցիչ է զարդերու գեղեցկութեամբ եւ քանդակներու հրաշակերտ նրբութեամբ, իսկ ներսի կողմը՝ իր վսեմ պարզութեամբ։ Եւ մենք այսօր կը սքանչանանք երբ կը տեսնենք թէ այդ թուականներուն իսկ հայ հանճարեղ ճարտարապետները այսքան բարձր գեղարուեստ մը կատարին կարողացեր են հասնիլ.

Այս եկեղեցիներուն ներսի կողմը յատկապէս մութ ձգուած է, որպէսզի խորհրդաւոր ազդեցութիւն մը գործէ բարեպաշտ հաւատացեալներուն վրայ։

Իրենց զանգուածով, գրաւիչ գիծերով եւ ապաւորիչ մթութեամբ հայկ. եկեղեցիները տիրաբար կ'իշխեն դիտողին վրայ։

Այս Ժ. դարէն ԺԱ. դարու հայ արուեստը բացարձակապէս ազգային է, որուն Բիւզանդիոնը շատ մը բաներ կը պարտի, նոյն իսկ Արեւելքը։

Ջեր նկարիչը՝ Արշակ Ֆէթվաճեան, 20 տարի անընդհատ նկարեց հայ արուեստի եւ ճարտարապետութեան պճնազարդ օրինակները, քաղելով հին աւերակներէն։ Իր հրաշալի ջրանկարները գնահատութեան արժանի են։

Պոլսոյ Այա-Սոֆիան.— Ըստ Ստրզիկովսկիի, այս կաթողիկէն հայկ. ճարտարապետութիւն մը ունի։

Անժխտելի ապացոյցը այն է որ Հայերը քաղաքականապէս հզօր ազդեցութիւն մը ունեցան Կ. Պոլսոյ վրայ։ Եւ այս պատճառաւ ալ Կ. Պոլսոյ կայսրը Անին շինող ճարտարապետը, Տրդատ, հրաւիրեց Այա-Սոֆիայի կաթողիկէն վերաշինելու համար։

Անտարակոյս այս պարագան մեզ կը մղէ եզրակացուցիչ հետեւողութեան մը, այսուհանդերձ բաւական դժուարին է սահմանել հայ արուեստին ինքնատպութեան աստիճանը։

Վիէննայի Ս. Սոֆիան, ռուսական եկեղեցին շինողը միթէ Հայ մը չէ՞ր։

Մինչեւ Յունաստանի մէջ իսկ հելլենական ազդեցութեան քով կը նշմարուին հայ եկեղեցիին ինքնատիպ ներդաշնակ գիծերը։

Նմանապէս ռոման եւ հայ եկեղեցիներու միջեւ, անհերքելի համանմանութիւն մը գոյութիւն ունի։

Վաստակաւոր բանախօսը վերջացնելով ըսաւ.— Այս յիշատակարանները Հայաստանի ամենաչքեղ զարդարանքներն են, որոնք միեւնոյն ատեն կը կազմեն հիմնական կենսունակութիւնը եւ փառքը հինաւուրց Հայաստանի։

Թէեւ Շարլ Տիլ, երբեմն իրեղրականութիւններու մէջ շատ համակարծիք չէր Ստրզիկովսկիի տեսակէտներուն, բայց երբ այս վերջինին երկու հատոր գլուխ-գործոց աշխատութեան 888 էջերը թղթատելով, 628 պատկերները մանրակրկիտ դիտեց, ինչպէս նաեւ մէջ բերած համոզիչ փաստերը, այն ժամանակ առանց վարանումի Ստրզիկովսկիի համակարծիք կ'ըլլայ։

Ցաւալի պարագան այն է որ Հայաստանի ներքնահողը դեռ շատ պեղումներու չէ ենթարկուած եւ ոչ ալ պէտք եղածին չափ ուսումնասիրուած, հակառակ այն իրողութեան որ ամենահին երկիրն է որ քրիստոնէութիւնը ընդունած է։

Յուսանք որ ժամանակի ընթացքին Հայաստանի հնագոյն գանձերը լոյս տեսնելով իրենց արժանի տեղը գրաւեն պատմութեան մէջ, շնորհիւ Ստրզիկովսկիներու, Մառերու, Թորամանեաններու, Շարլ Տիլերու հետազօտութեանց.

ԿՐՕՆ Ե. ՃԱՐԳԵԱՆ

ՌԻՄԱՂ

— Ընկերոջմէս զատուեցայ։
— Ի՞նչ պատճառով։
— Ընկերս յաճախորդները կը կողոպտէր
— Կը հասկնամ, դուք այդ բանին համար ընկերոջ պէտք չունիք։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԽՄԲ.— Մարսէյլէն ստացած ենք հետեւեալ գիրը.—

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետի լիազօր ներկայացուցիչ Գեր. Տ. Գարեգին արք. Յովսէփեան իր հոկտ. 18 թ. եւ 122 համար պաշտօնագրով առաջարկած էր մեզ «Մարսէյլի եւ շրջակայքի հայութեան հոգեւոր գործերի կառավարութեան ժամանակաւոր պաշտօնը առաջնորդական իրաւունքներով, գործակցութեամբ ժամանակաւոր Կեդր. Վարչութեան»։

Ընդունած ըլլալով ժամանակաւոր այս պաշտօնը՝ նոյ. 14ին եկայ Մարսէյլ։ Մեր առաջին գործն եղաւ մէկ կողմէ ուսումնասիրել կացութիւնը, եւ միւս կողմէ կազմել ժամանակաւոր Կեդր. Վարչութիւնը, «ներկայ մարմնի եօթը անդամներու վրայ աւելցնելով եւս եօթը նոր անդամներ համաձայնութեամբ Ն. Սրբազնութեան, ինչպէս կը տրամադրէր վերոյիշեալ պաշտօնագիրը։

Այս կերպով կազմուած Կեդր. Վարչութեան պաշտօնը պիտի ըլլայ մեր նախագահութեամբ վարել «եկեղեցական-ազգային գործերը, մինչեւ հընարաւորութիւն լինի՝ վիճակային կամ թեմական կազմակերպութիւն ստեղծել իրաւական հողի վրայ, հաստատելով բարձրագոյն իշխանութեան կողմից, որպէս ուրոյն առաջնորդութիւն Հարաւ. Ֆրանսայի հայութեան»։

Արդ, ուրախ ենք յայտարարելու որ յանձնարարուած կազմը լրացած է՝ եօթը պատուական ազգայիններու յաւելումով նախորդ մարմնի վրայ՝ բաղկացած նոյնքան պատուական ազգայիններէ ։

Նախորդ մարմնի անդամներն են.— Գ. Գ. Գ. Հիւսեան, Ե. Գալփքեան, Կ. Ճանիկեան, Տոքթ. Ս. Մելքոնեան, Հ. Զաթիկեան, Գ. Գալուստարեան, Տոքթ. Ե. Սեվրիհիսարլեան ։

Նոր նշանակուածներն են.— Գ. Գ. Ս. Աթթարեան, Գ. Աստուրեան, Կ. Գօճապաշեան, Ս. Խօջաիւզեան, Վ. Թորամանեան, Մ. Գօզոսեան, Մ. Ջրբաշեան։

Ամբողջացած եւ մէկ միութիւն կազմած այս մարմինը, Մարսիլիոյ եւ շրջակայքի հայութեան ժամանակաւոր կեդր. վարչութիւնը, ունեցաւ իր առաջին լիակատար նիստը դեկտեմբեր 23ի երեկոյին, համերաշխութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան ու յարգանքի յուսադրիչ մթնոլորտի մը մէջ։

Վստահ ենք թէ սոյն ժամանակաւոր կեդր. վարչութիւնը, ըստ ամենայնի գիտակ իր պատասխանատու պաշտօնին պահանջած պարտականութեանց, պիտի ջանայ՝ նոյն կատարեալ համերաշխութեամբ, ներդաշնակ գործակցութեամբ եւ ամէն կողմնակի նկատումներէ վեր նուիրումով՝ արժեցնել եւ արդիւնաւորել մեր ալ ծառայութեան հաստատ տրամադրութիւնը, միշտ համաձայն մեր ազգային եկեղեցւոյ կրօնաշունչ բարձր ոգիին եւ մեր բազմակարօտ ժողովուրդի իրական պահանջներուն։

Այս առիթով կ'ակնկալենք մեզ քաջալեր ունենալ կարգապահական եւ օրինապահական գիտակից ոգին՝ զոր պարտաւոր է ցոյց տալ Հայ. եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր զաւակ անխտիր, որպէսզի նորօգ լարուած վարչական մեքենային բնականոն գործունէութիւնը չխանգարուի, եւ տարուած աշխատանքները յանգին հետապնդուած աղգօգուտ նպատակին։

Հայրական ջերմ սիրով ողջունելով Մարսիլիոյ եւ շրջակայքի ամբողջ հայութիւնը, եւ Նոր տարւոյ ու Ս. Ծնունդի առիթով մաղթելով ի սրտէ նոր սիրտ եւ վերածնած հոգի, հայցելով միանգամայն աստուածային օրհնութիւն անոր բարօրութեան համար։

Մնամ աղօթարար
ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. Մարսիլիոյ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հակառակ դէկտեմբերի վերջին շաբաթներու խճողման, հասարակութիւնը գնահատելի ճիգով մը եկած էր ընծայել իր աջակցութիւնը Դպրոցասէրի նուագահանդէսին, որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ օր, Կավօյի մեծ սրահին մէջ։

Հանդէսը միջազգային դիմագիծ առած էր, շնորհիւ բազմաթիւ Ֆրանսացիներու, որոնց մէջ աչքի կը զարնէին յայտնի վիպագիր Ժան տ'Աւկոէլ եւ իր գործերուն հրատարակիչը՝ իրենց ընտանիքով, Գ. Կասթուէ՝ հայ երաժշտութեան համակիրը, յայտնի փաստաբան Գ.Գընուա Սթէյն ընտանիքով, օտար մամուլի ներկայացուցիչներ եւն.։

Գեղարուեստական մանրակրկիտ հոգածութեամբ կազմուած յայտագիրը լրովին գոհացուց մանաւանդ օտարները, որոնք մասնաւորապէս գնահատեցին Օր. Գիւլպիւլեանի ձայնին քնքշութիւնը, Աղազարեանի Ջութակին հմայիչ երաժշտութիւնը, եւ Ալէմշահի երգահանի եւ ղեկավարի կարողութիւնները.

Օր. Գիւլպիւլեանի տաք ու ճկուն ձայնը գեղեցկօրէն թարգմանեց Գէլլէրի Սօմնամպուլի դժուարին երգերը եւ Ալէմշահի «Իմ երգը» կըտորին մասնայատուկ ու տարբեր գոյնութիւնները, նուրբ ու գիտակից արուեստով մը։ Եւ ստիպուեցաւ հասարակութեան պահանջներուն տեղի տալ՝ կրկնել։

Ալէմշահի ղեկավարութեամբ «Կիլիկիա» երգչախումբը երգեց մեր մեծ վարպետներուն ուխտ գործերը, որոնք ինքնամփոփ ոճով մը տենդոտ ջղայնութեան մեծ կորուստի մը վշտէն թարմացնելով մեր հոգիներուն մէջ ։

Մասնաւորապէս գնահատուեցան խումբը, Լօնեցիններու զուգմաներգ. Գաբուռ ան եւայլն, որոնց հայրենի ներդաշնակութիւնները իրենց հարազատ դիմագիծը պահեցին՝ ուշադիր եւ կարող ղեկավարութեան մը տակ։

Նուագահանդէսը կատարեալապէս եւրոպական եւ դասական դիմագիծ մը առաւ մեր մեծ Ջութակահար Աղազարեանին երեւումով։ Երիտասարդ արուեստագէտը իր յայտագիրը կազմած էր մեծ հոգածութեամբ, ընտրելով եօթը ազգերու պատկանող հեղինակներու ամէնէն յատկանշական եւ դժուարին գործերը, տարբեր նկարագիրներով եւ գեղեցկութիւններով։

Իր երաժշտութիւնը ձայներու երփներանգ հրավառութիւն մը եղաւ Աղազարեան իր վերջին կտորը յատկացուցած էր աշխարհահռչակ վարպետին նշանաւոր «Գոհէլմական եղանակներուն»՝ որուն կատարումը — ստորներուն կարծիքով — Աղազարեանի խաղը կը նոյնացնէ մեծ վարպետի խաղին։

Արդարեւ հայ արուեստագէտը ունկնդրած պահուս՝ կը կարծէի լսել Ջութակի մեծ քրմապետին մէկ ուրիշ աշխարհահռչակ թարգմանին՝ Քրայսլէրի անսադիտ եզնօրեցուցիչխաղը։ Հասարակութիւնը՝ հայ եւ օտար՝ խլացուցիչ ծափերով գնահատեցին մեր մեծ հայրենակիցը, ստիպելով կրկնել

Դպրոցասէրին նուիրուած նուագահանդէսը պատուաբեր եղաւ՝ բառին լայն առումով՝ թէ ազգօգուտ վաղեմի հաստատութեան եւ թէ մասնակցող հայ արուեստագէտներուն ։

ՀՐ. ԱԼԽԱՆԱՔ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Թուրք սպաներու մահմետական թաղէն քաշուիլը անշուշտ նոր արհնհեղութիւն մը առաջ պիտի բերէր իսկոյն։ Երրորդ, ռուս սպաներու համար բաւական համարձակութիւն պիտի նշանակէր երթալ մտնել Հայոց մէջ, երբ նկատի ունենայինք առնել մը ի վեր Հայերու հետ գոյութիւն ունեցող քիչ վստահելի յարաբերութիւններ

Լեռնային հրետանիի վաշտին սպաները որոնք բերդապահներու շարքին չէին պատկաներ, նոյնպէս մերժեցին այս առաջարկը։ Վերջապէս Հայերը սկսան, ուրիշ միջոց չգտնելով իրենց պատրաստ գործերը կարգադրելու, ձերբակալել քանի մը կարծեցեալ խռովարարներ։ Նկատի ունենալով որ գնդ. Մորէլի քաղաքը ամբարկոծելու առաջարկը շատ յատկանշական էր, անհրաժեշտ համարեցայ իմ հրամանին տակ գտնուող բոլոր սպաները ժողովի հրաւիրել։ Երեք օրուան մէջ երկու անգամ հաւաքուեցանք։ Առաջին հանդիպումին ներկայ էին Կարինի թնդանօթաձիգ սպաները, ինչպէս քանի մը օր առաջ եկած երկու անգլիացի սպաներ, գնդ. Մորէլը, Զինքէվիչը, Տոլուխանովը, Թորգոմը Անդրանիկը եւ Տոքթ. Զավրիեւը։

Նպատակը զոր մենք կը հետապնդէինք անգլիացի սպաները հրաւիրելով, կը ձգտէր երեւան հանել ռուս սպաներու եւ հայկական հրամանատարութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող յարաբերութիւնները։ Անոնք ալ պէտք էր գիտնային թէ ռուս սպաները որքան քիչ ուժ ունէին հայկական խժդժութիւնները արգիլելու համար եւ վերադարձին իրենց տեսածները ապացուցանէին շօշափելի տուեալներով։ Քանի որ իմ ղեկավարութեանս տակ ոչ մէկ հետաքրքիր կամ հետախօսի հաղորդակցութիւն ունէի, համոզուած էի որ թէ իմ կողմէ քաշուած հետագիրները երբեք չէին հասած իրենց տեղը, այս հանդիպումին առիթը օգտագործեցի մանրամասնօրէն նկարագրելով իմ տեսածներս հայկական խժդժութիւններու մասին եւ պահով արգիլել յաղթերս նողկալի գործերու մասին Անդրանիկի պաշտօնեայի հայկական խումբերուն անկարգապահութիւնը եւ յիշեցի օրինակներ զորս նոյն ինքն Զօր. Օդիշելիձէին ըրինէն յաւծ էի եւ վերջացուցի հետեւեալ խօսքերով.— «Մենք ռուս սպաներս որ Կարին մնացած ենք ոչ թէ մեր համազգեստը ի սպաս դընելու եւ Հայերու դաժանելի խժդժութիւնները ծածկելու, այլ միմիայն մեր պետերուն հնազանդելու եւ Ռուսիան պաշտպանելու համար։ Եթէ

մեր Կարին բնակութեան միջոցին հայկական սարսափները կանգ չառնեն, ամբողջ ռուս սպաները պիտի ստիպուին քաղաքէն հեռանալու եւ պաշտօնէ ազատ ձգուելու վրայ»։ Ինծմէ ետք քանի մը սպաներ խօսեցան եւ զօրաւոր վկայութիւններով հաստատեցին իմ բառերս։

Անդրանիկ, իր պատասխանին մէջ կը շեշտէր թէ Հայերը յաւէտ շնորհակալ պիտի ըլլային Ռուսիոյ եւ կ'ըսէր թէ Հայերը Մեծն Ռուսիոյ բնակչութեան բաղկացուցիչ մէկ տարրը կը կազմէին եւ ուրիշ նպատակ չունէին, բայց եթէ ծառայել Ռուսիոյ շահերուն։ Ինչ կը վերաբերի այսպէս կոչուած Հայերու կողմէ գործուած ջարդերուն, ատոնք արդիւնք են Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ գոյութիւն ունեցող թշնամութեան։ Եւ կ'աւելցնէր թէ Կարինի իր առաքելութեան նպատակն է արգիլել գլխաւորաբար այդպիսի ոճիրներ եւ եթէ չյաջողի Հայերը խելքի բերել, ինքը առաջինը պիտի ըլլայ քաղաքէն հեռացող։ Ժողովին խորհրդակցութիւնները թարգմանի միջոցով կը կատարուէին։ Այն հարցումին թէ ինչ դիրք պիտի բռնէ այն սպաներուն հանդէպ որոնք կ'ուզեն հեռանալ քաղաքէն, նպատակայարմար կը գտնէր որ ամէն անոնք որ իրենց քաջութեան վրայ շատ չեն վստահիր, հեռանային քաղաքէն եւ ինք կարելի եղածին չափով պիտի նպաստէ անոնց մեկնելուն։ Գնդ. Զինքէվիչ բոլոր ներկաներուն առջեւ յայտարարեց. «Միայն այն համոզումով թէ ռուս սպաներու Կարին մնալը Ռուսիոյ բարօրութեան պիտի ծառայէ, պատրաստ եմ մնալու։ Ի վերջոյ սպաները որոշեցին տասը օր եւս սպասել եւ իրենց դիրքը ճշդել համաձայն պատահելիք դէպքերուն, որոնք պիտի գային հաստատել կամ ժխտել Անդրանիկի խոստումները։

Ժողովը տեղի ունեցած էր 20 կամ 21 փետրուարին։ Քիչ ժամանակ յետոյ գնդ. Տոլուխանով ինծի եւ ուրիշ քանի մը ռուս սպաներու զարմանք յայտնեց թէ ռուս սպաները Հայերու հետ կը վարուէին արհամարհանքով, նոյն իսկ դղուանքով։ Յաջորդ օրը Անդրանիկ մեծ յայտարարութիւններ փակցնել տուաւ պատերուն վրայ Թուրքերէն, ըսելով թէ ով որ Հայ թէ մահմետական որ եւ է մէկը սպաննէ՝ պիտի ձերբակալուի եւ նոյն ձեւով պիտի պատժուի։ Ցետոյ, թէ Թուրքերը անվախ իրենց գործին կրնան վերսկսիլ եւ եթէ որ եւ է դաշտային աշխատանքի համար սարուած մահմետական իր գործէն չվերադառնայ, ինք պատասխանատու պիտի բռնէ հոկող խումբի ամբողջ ջոկատը։ Երբ յաջորդ օրը հայ հարիւրապետ Ջանպոլատեանի ընկերակցութեամբ ձիով կ'անցնէի քաղաքին փողոցներէն, տեսանք շատ մարդիկ որոնք յայտարարութիւնները կը կարդային։ Ջանպոլատեան կը վստահեցնէր զանոնք Թուրքերէն լեզուով որ, եթէ մահմետական բնակչութիւնը ապստամբութեան չձեռնարկէ, Հայերէն վախնալու բան մը չկայ։

(59)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

-Օհ, սիրելի աղջիկս, խնդրեմ.. ջիղերս տակնուվրայ եղած են այս առտու. աւելի չեմ գգար.. սարսափելի բան պատահեցաւ... ինծի այնպէս կը թուի թէ արկածի մը զոհ գնաց... տարօրինակ գործիքներու հետ խաղալ շատ կը սիրէր... արդեօք ձեռքէ՞ն սահեցաւ, ի՞նչ եղաւ...

Լռութեամբ բայց քաղաքավարօրէն մտիկ ըրինք այդ տեսութիւնը։ Փուարօ փաստաբանին հետ ցած ձայնով խօսքի բռնուած էր։ Միւսին պատուհանին քով գացին, մօտեցայ իրենց բայց վարանում մը ունեցայ։

— Թերեւս անկրթութիւն է ըրածս, հարցուցի...

— Երբեք, պատասխանեց Գէրքրաշին սրտանց. դուք եւ ես, Գ. բժիշկ այս խնդիրը միասին պիտի քննենք. առանց ձեզի մէջէն չպիտի կրնամ ելլել... Քանի մը տեղեկութիւններ կ'ուզէի Գ. Հէժրինկէն...

— Լսածին համաձայն Բէյթ փէյթընի կողմէ կը գործէք, հարցուց փաստաբանը։

Փուարօ գլուխը թօթվեց։

— Ոչ, յանուն արդարութեան, օրիորդ Էքրօյտը ուզեց որ քննեմ իր հօրեղբօր մահուան գաղտնիքը ...

— Շիտակը ըսելով չեմ կարծեր որ Բէյթը որ եւ է կապ ունենայ այս ոճիրին հետ, չարունակեց փաստաբանը, թէեւ կարգ մը պարագաներ իրեն աննպաստ են. դրամական նեղութիւն ունենալու խնդիրը ...

— Իրա՞ւ դրամական նեղութիւն ունէր, ընդմիջեց Փուարօ ։

— Միշտ, ջուրի պէս դրամ կը վատնէր եւ չարունակ խորթ հօրը դիմելու ստիպուած էր...

— Վերջերս ալ դիմե՞ց, օրինակ սա վերջին տարուան ընթացքին...

— Ձեմ գիտեր, Գ. Էքրօյտը ինծի բան մը ըսած չէր...

— Հասկցայ, Գ. Հէժրինս, կարծեմ դուք ծանօթ էք կտակին պարունակութեան ..

— Ի հարկէ, եւ ճիշդ այդ գործին համար է որ հոս եկած եմ այսօր...

— Ուրեմն նկատելով որ ես օրիորդին հրահանգով խնդրին քննութեան ձեռնարկած եմ, կրնայի՞ք ինծի ըսել թէ ինչ տրամադրութիւններ կան այդ կտակին մէջ...

— Շատ պարզ են. զանց առնելով օրինական բացատրութիւններն ու կարգ մը նուիրատուութիւններ...

— Այսի՞նքն, ընդմիջեց Գէրքրաշին։ Փաստաբանը ապշեցաւ։

— Հազար ոսկի տանտիրուհի օրիորդ Ռասըլին, յիսուն ոսկի խոհարարուհի էմմա Քուփըրին, հինգ հարիւր ոսկի քարտուղար Գ. Ճէֆրի Բէյմընտին... յետոյ քանի մը հիւանդանոցներու ...

— Բարեգործական նպատակներու համար եղած նուէրները գիս չեն հետաքրքրեր, ընդմիջեց դարձեալ Փուարօ։

— Լաւ. տասը հազար ոսկիի արժողութեամբ կարգ մը բաժնեթուղթերու եկամուտը կը տրուի Տիկին Աշըլէ Էքրօյտ իր ողջութեան... Օրիորդ Ֆլորա Էքրօյտ անմիջապէս կը ստանայ քսան հազար ոսկի... Մնացեալը, այս կալուածն ու «Էքրօյտ եւ Որդի» հաստատութեան արժեթուղթերն ալ մէջն ըլլալու պայմանաւ, կը ժառանգէ իր որդեգիրը՝ Բէյթ փէյթըն...

— Գ. Էքրօյտը շատ հարուստ մէկն է եղեր...

— Շատ հարուստ, Բէյթ Փէյթընը հիմա շատոնց աւելի մեծ հարստութեան մը տէր պիտի դառնայ...

Լռութիւն տիրեց. փաստաբանն ու Գէրքրաշին իրարու երես նայեցան ։

— Գ. Հէժրինս, կանչեց Տիկին Էքրօյտին ընկճուած ձայնը՝ վառարանին քովէն։

Փաստաբանը հեռացաւ։ Փուարօ թեւէս բռնելով պատուհանին ճիշդ առջեւը տարաւ զիս։

— Նայեցէք ինչ աղուոր են սա ծաղիկները, ըսաւ բարձրաձայն, հրաշալի ...

Զգացի որ թեւս կը սեղմէր։

— Կ'ուզէ՞ք ինծի օգնել, հարցուց այս անգամ խեղդուած ձայնով. կ'ուզէ՞ք մասնակցիլ իմ քննութիւններուս ...

Այո, ի հարկէ, ըսի, կ'ուզեմ օգնել ձեզի, շատ տափակ ու միօրինակ կեանք մը ունիմ, բնաւ արտասովոր բաներ չեն պատահիր ինծի...

— Լաւ, ուրեմն պաշտօնակից պիտի ըլլանք հիմա. կարծեմ քանի մը վայրկեանէն Հազարապետը մեր քովը պիտի գայ, շատ ալ չախորժիր Տիկին մայրիկին ընկերակցութենէն ... հիմա ինծի նայեցէք, քանի մը բաներ կան զորս իմանալ կ'ուզեմ, բայց երբեք չպիտի հասկցնենք թէ այդ տեսակ փափաք մը ունիմ... կը հասկնա՞ք, այնպէս որ դուք էք որ հարցումներ պիտի ընէք հիմա...

— Ի՞նչ հարցում ...

— Կ'ուզեմ որ Տիկին Ֆէրըրսին անունը մէջտեղ նետէք...

Լաւ ...

— Բնական շեշտով մը խօսեցէք, հարցուցէք իրեն թէ երբ Գ. Ֆէրըրսը մեռաւ՝ ինք այս գի՞ւղն էր... Միթէ հասկցաք... պատասխան տուած ատենը իր երեսը դիտեցէք, բայց բան մը չզգացնէք իրեն, կ'ըլլա՞յ...

Այլեւս ժամանակ չմնաց մեր խօսակցութիւնը երկարելու, որովհետեւ վայրկեան մը վերջը, Փուարօյի ըսածին պէս, Հազարապետը ձգեց միւսները եւ մեր քովը եկաւ։

— Ծէքէք պտոյտ մը ընենք, ըսի։

Հազարապետը ընդունեց հրաւէրս. Փուարօ մեր ետեւը մնաց։

— Ինչ գեղեցիկ կը պատահին մէկ օրէն միւսը, դիտել տուի, անցեալ Ջորեքշաբթի, կը յիշեմ այստեղ էի. Էքրօյտին հետ վեր վար պտտեցանք, շատ ուրախ տրամադրութեան մէջ էր ան... հիմա, երեք օր յետոյ խեղճը ոչ եւս է, Տիկին Ֆէրըրսն ալ մեռեր է... կը ճանչնայի՞ք զինքը, այնպէս չէ՞...

Հազարապետը գլխու շարժումով մը հասկցուց թէ ծանօթ էր անոր։

— Ձեր այս անգամուան այցելութեան՝ հանդիպեցա՞ք իրեն...

— Էքրօյտին հետ գացինք զինքը տեսնելու... կարծեմ անցեալ երեքշաբթի օրն էր... հետաքրքրաշարժ կին մըն էր, բայց վրան տարօրինակ բան մը կար... մտածկոտ եւ տխուր։

Իր աչքերուն մէջ նայեցայ. բացարձակ արտայայտութիւն մը չկար անոնց մէջ։

(Շար.)

նալ, մեղմացնելու համար հայ աշխատաւոր ընտանիքներու թշուառութիւնը...)

Լիոնի շրջանին մէջ, թէ Ռօն եւ թէ Սօն գետերը իրենց ափերէն դուրս ելած ըլլալով, ողողած են քաղաքները եւ բազմաթիւ փողոցներ: Վանտէի շրջանին մէջ տասը գիւղախումբեր պաշարուած են եւ տեղ տեղ հաղորդակցութենէ կտրուած: Սէն գետը խուլազանշիւր ժամը անգամ մը մէկ մատնաչափ բարձրանալով, հասած է 1910ի վտանգաւոր մակարդակին: Անժէի մէջ գլխաւոր քարափը ողողուած է, թատրոնը կղզիի մը վերածուած, իսկ երկաթուղիի կայարանը փակուած:

Ցորդած են նաեւ ուրիշ բազմաթիւ գետեր եւ գետակներ,— Կառօն, Վիլէն, Օրն, Շառանթ, Տորտոնը: Փարիզ - Միլան ճեպընթացին վայրաշարժը գիծէն ելաւ Մոտանայի կայարանին մօտ, փապուղիի մը առջեւ, խոշոր ժայռ մը տեղէն խախտած եւ ճամբուն վրայ ինկած ըլլալով:

Միեւնոյն առեն սարսափելի փոթորիկ մը կը տիրէ Ատլանտեանի ափերուն վրայ: Եթէ անձրեւները շարունակուին, Սէնի յորդումն ալ աղէտի մը պիտի վերածուի: Երէկ հասած էր 4,15 մեթրի, վտանգի սահմանը անցնելով 15 սանթիմեթր:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՏ ԿԱՆՉՈՒԵՑԱՒ Ռուշինկթընի Իրանեան դեսպանը, որ պիտի մեկնէր մարտ 20ին: Դեսպանը, Ճաֆար խան Ճէլալ, իր ինքնաշարժը կանոնական չափէն աւելի արագ քշելով, ձերբակալուած էր Մէրիլէնտի նահանգին մէջ: Ոստիկանները բաւական դիմադրութեան հանդիպելէ վերջ, ձեռնակապ անցուցին դեսպանին եւ բանտարկեցին: Ինքնութիւնը հաստատելէ յետոյ դեսպանը ազատ արձակուեցաւ եւ արտաքին նախարարութիւնն ալ ցաւ յայտնեց, բայց միեւնոյն առեն հասկցուց թէ դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւնը իրաւունք չի տար խուսափելու երկրին օրէնքներէն:

ԼՈՒՑՈՒԵՑԱՆ պուլկարական երկու կազմակերպութիւններ, «Ազգ. լեգէոնը» (ֆաշական), որ 80.000 անդամ ունի եւ հիմնուած էր Հիթլէրի վարդապետութեան վրայ, եւ «Ռոտնա Զաշիթա»: Առաջինը կը ձգտէր ամուր զանգուածի մը վերածել սլաւական երկիրները եւ զինակցութիւն մը կնքել Գերմանիոյ հետ:

ԽԵՆԴ ՄԸ ՕԴԱՆԱՒՈՎ կը փախա-դրուէր Քանատայի մէկ քաղաքէն միւսը, դատապարտեալ մը հետ, երբ կատղելով կապերը կտրեց, բռնաշաղիկը պատռեց եւ խոյացաւ օդաչուին վրայ: Այս վերջինը յուսահատական պայքարի մը բռնուեցաւ եւ քիչ մնաց պիտի սպաննուէր, բայց դատապարտեալը օգնութեան հասած ըլլալով, կարելի եղաւ զսպել եւ նորէն կապել խենդը.

ՋՕՐՍ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ ժառանգութիւն ձգած է Լէհ մը, Աւստրալիոյ մէջ: Այս առասպելական հարստութիւնը պիտի բաժնուի 44 ժառանգորդներու միջեւ: Ամէնէն բաժինը, երկու միլիառ ֆրանք, պիտի տանայ հանգուցեալին քրոջը աղջիկը, բանուորական գեղուհի մը:

ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Մանուէլսկի աչքէ ինկած ըլլալով, կ'ըսուի թէ յաջորդ պիտի նշանակուի պուլկար ծանօթ համայնավարը՝ Տիմիթրով, որ իր քաջութեամբ փայլեցաւ Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատին առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի (յունուար 9), երեկոյեան ժամը 8ին, «Դրօշակի» տան մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ Վահագն խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ, Ուրբաթ (յունուար 10), երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին.

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր Անդրէասեան եւ զաւակները դառն կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց սիրեցեալ զաւակին եւ եղբօր՝

ՎԱՀԷ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

որ կարճատեւ հիւանդութենէ վերջ մեռաւ 28 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, 7 յունուար, երեքշաբթի առաւօտ Օփիթալ Էտուար Էրիոյի մատուռին մէջ, ուրկէ պիտի փոխադրուի Կիյեօթիէռի գերեզմանատունը:

Լիոն, 5 յունուար 1936

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Շահյամեանէ ի յիշատակ իրենց վաղամեռիկ որդւոյն, 300 ֆրանք, իսկ Գուլ. Օտոյի ենթամասնաճիւղին 200 ֆրանք, տեղւոյն դպրոցին մէջ երկու սան պահելու համար:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ մասնաճիւղի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ, Օրիորդներ Յակոբեանի, Գէորգեանի, Mireille Berardի եւ Գ. Գ. Արիստակէսեանի, Սամուէլեանի եւ Վ. Քէչէճեանի, որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Միութեանս երեկոյթի գեղարուեստական բաժինին: Շնորհակալութիւն նաեւ կարգադիր յանձնախումբի անդամներէն Օր. Նէժէնեանի, Գ. Գ. Բիւզանդ Գուլթնուեանի, Ա. Գեորգեանի, Ե. Գուլթնուեանի, Տիրատուրեանի, Ն. Դարբինեանի, Միքճանեանի ու Արմաքէշեանի: Որոնք ամէն ջանք թափեցին հանդէսի կարգապահութեան համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Անիէռ Գուա Քոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէն, իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Պալաշա) մահուան առթիւ՝ իր պարագաներուն:

ԳՈՆՏԻԱՐՆԱԿ Գ. Մկրտիչ Մեղսուրեանի բնակարանին մէջ կազմակերպուած ընկերային տօնի մը առթիւ անուշ մը կատարուելով, գոյացած է 75 ֆրանք, ի նպաստ Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին: Սոտնայ «Ցառաջ»էն:

17, Rue Damesme. PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը 8 Յունվ. չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ծանօթ վիրաբոյժ Տօքթօր Լ. Քէնտիրեան, գիս երկու հեղ (29 հոկտ. 4 դեկտ. 1935), լուրջ գործողութեան ենթարկելուն եւ վերին աստիճանի անշահախնդրութեամբ ու մարդասիրական խղճամիտ հոգածութեամբ դարմանումի գործին հետեւելուն համար, հրապարակաւ շնորհակալութիւնս եւ երախտագիտութիւնս կը յայտնեմ իրեն:

Շնորհակալութիւնս նաեւ, բոլոր այն բարեկամներուս եւ հայրենակիցներուս որոնք անձամբ եւ նամակներով հեռուէն ու մօտէն վիճակովս հետաքրքրուեցան:

Գ. ԹՈՒՐԻԿԵԱՆ

Նիս, 2 յունուար, 1936

×

«Սիփան» եւ «Կոմիտաս» երգչախումբի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Գ. Ս. Թէքրգեանի, որ երգչախումբի անդամուհիներուն նուիրած էր գեղեցիկ վզնոցներ, վերջին համերգներուն առթիւ.

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կեդրոն թաղի մէջ, լուսաւոր կօշկակարի խանութ մը, 4 մեթր քառակուսի տարածութեամբ եւ ետեւը ունի սենեակ մը: Տարեկան վարձք՝ 1800 ֆ. շարժ միասին, եւ պատրաստ յաճախորդներով: Կան նաեւ յարակից ... խանութներ՝ յարմար դերձակի եւ ուրիշ գործերու: Դիմել՝ տեղւոյն ... 8 Rue d'Italie, Paris (13), մէթրօ՝ Tolbiac:

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) — Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒՆՈՒԱՐ — MERCREDI 8 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3006

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՂԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ...

Տարեգլուխի խորհրդածութեանց առթիւ, կարելի չէ անտեսել նաեւ այն միութիւններն ու կազմակերպութիւնները որոնք դեր կը կատարեն արտասահմանի մէջ, համաձայն իրենց կարողութեանց եւ միջավայրի պահանջներուն։

Ինչպէս Հայրենակցականները, այս կարգի Միութիւններն ալ համրանք չունին, ամէնէն համեստ գաղութներուն մէջ իսկ։ Կը ծնին ու կը մեռնին, կամ եթէ կը շարունակեն գործել, ընդհանրապէս եղածն է որ կը պահեն։

Միայն Ֆրանսան եւ մասնաւորապէս Փարիզն ու Մարսէյլը յիշելով, գիտենք թէ ի՛նչքան տժգոյն է պատկերը, տասը տարի վերջը։

Անշուշտ գլխաւոր պատճառը տնտեսական է։

Երազի մը պէս անցան չէն տարիները, եւ այսօր ամէնէն բախտաւորն ալ կը դողայ համատարած անապահովութեան առջեւ։ Իսկ ապրուստի հոգը կատարեալ մղձաւանջ մը դարձեր է մասնաւորապէս աշխատաւոր բազմութեանց համար, որոնք ամէնէն եռանդուն եւ տեւական աջակիցներն են հանրային գործունէութեան։

Կարելի չէ բաղդատել այսօրը երէկուան հետ ե՛ւ բարոյական ե՛ւ տնտեսական տեսակէտով։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, այդ կացութեան հետեւանքով, ամէնէն առաջ փետրաթափ վիճակի մը վերածուեցան ժամանակին դրամի հետ կապուած հաստատութիւնները։

Տարիներ առաջ, մէկ պարահանդէսի եկամուտը, 150–200,000 ֆրանք, ամբողջ տարին հոգ կ'ապահովէր Տիկնանց Կ. Խաչի կամ Աղքատախնամի։ Իսկ այսօր անոնք ալ իրենց առաջատարները հաւեն տուած, օգնութիւն կը խնդրեն ուրիշներուն կոչերով։ Եւ եթէ որ եւ է երեկոյթ կամ ցերեկոյթ սարքեն, իբրեւ հասոյթ կը ստանան այնպիսի գումարներ որոնք ոչ իսկ մէկ ամիս պիտի բաւէին։ Մանաւանդ որ, այսօր տասնապատկուած են կարօտութիւնները։

Բայց ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար միայն տնտեսական պատճառներով բացատրել այս ողբերգութիւնը։

Տնտեսական տագնապը՝ թշուառութեան մէկ մասն է միայն։ Միւսը եւ ամէնէն հիմնականը՝ հոգեկանն է, որ դժբախտաբար կը ծաւալի տարուէ տարի։

Այսպէս, եթէ հանրօգուտ աշխատանքներու եւ կազմակերպութեանց համար տասը տարի առաջ տրամադրելի ունէինք 20–25 առ հարիւր, այսօր այդ համեմատութիւնը իջած է տասը առ հարիւրի։

Արդ, անոնք որ իրենց պատեանին մէջ քաշուած են — անհամար բազմութիւն մը — դժուար թէ կարենան արդարանալ տնտեսական չքմեղանքներով։

Անոնք ընդհանրապէս վերէն կը նային այսպիսի հոգերու վրայ, եւ իրենց համար շինած են շրջանակ մը, ուրկէ անդին բան չերեւար իրենց աչքին։

Եւ իբրեւ հետեւանք, միշտ ալ կրակի գծին վրայ կը մնան միեւնոյն տարրերը։ Յաճախ մէկէ աւելի ճակատներու վրայ։

Քաղաքական դաւանանքի պատրուակն ալ չի կրնար չքմեղացնել անտարբերները։

Կան բազմաթիւ ճակատներ, ուր գոյութիւն չունի եւ չի կրնար ունենալ այդպիսի պատրուակ։ Օրինակ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը։

Եւ սակայն, եթէ աչքի առջեւ բերէք այդ Միութեան իրական պատկերը Ֆրանսայի մէջ, անդամակցութեամբ եւ նիւթական գործունէութեամբ,— արդար զայրոյթ մը պիտի կտրէ ձեր թեւերը։

Տնտեսապէս շատ աւելի ծանր է պուլկարահայ գաղութին վիճակը։ Եւ սակայն, այնտեղ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները կը մօտենան հազարի, 30–35,000 ժողովուրդի մէջ։

Ֆրանսան ունի՞ տասը կէսը, իր 60–70,000 ժողովուրդով ...

Եւ երբ ժողովուրդ մը մարզական գործունէութեան այս ծովուն մէջ իսկ չի վարակուիր բարի նախանձէ մը, չի խանդավառուիր իր իսկ արժէքներով, ի՞նչպէս կրնաք հաւատալ թէ կը մտածէ վաղուան համար։

Այսպէս նաեւ ուրիշ կազմակերպութիւններ, որոնք պատն ի վեր կը քաշքշուին, խորթ զաւակներու պէս։

Անշուշտ ամէն անդ ալ կենդանի գործն է որ բազմութիւններ կը քաշէ իր ետեւէն. Բայց ամէնէն կենդանի գործն ալ կրնայ թուլնալ կամ կաղալ, երբ մարդիկ իրենց պարտականութիւնը կը սահմանափակեն միայն ծափ զարնելով, հանդիսաւոր առիթներու մէջ։

Մասնաւորապէս երիտասարդութեան համար քրէական յանցանք է անհոգութիւնը՝ այսպիսի ճակատներու վրայ։

Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ, ամբողջ Ֆրանսայի լայնքին ու երկայնքին հազարաւորներ անհաշիւ կը ծախսեն սրճարաններու կամ պարասրահներու մէջ, իրենց առողջութեան գնով։ Աշխարհ կը փլի՞, եթէ ամիսը 2–5 ֆրանք ալ տրամադրեն մարզական շարժման զօրացման,— իրենց իսկ սերունդին փրկութեան համար։

Մենք Հ. Մ. Ը. Մ.ը յիշեցինք իբրեւ օրինակ. նոյն պատկերին վրայ կրնաք դատել միւսներն ալ։

Մինչեւ որ մենք չունենանք զօրաւոր եւ ծաւալուն ցանց մը՝ հանրօգուտ կազմակերպութեանց, եւ հարիւրներու փոխարէն հազարաւորներ չհամախմբուին մէկուն եւ միւսին շուրջը, պարզապէս պարտանք է մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարը։

Քաղաքական կուսակցութիւնները՝ իրենց կարգին։ Բայց ճակատը շատ լայն է եւ պահանջները ծանրակշիռ, այնպէս որ իւրաքանչիւր ազդակ իր տեղն ունի։

Եթէ բոլորն ալ կ'ընդունին այս տարրական ճշմարտութիւնը, ինչո՞վ կ'արդարանայ աս համատարած հեղգութիւնը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Բանակով, նաւատորմով եւ օդատորմիղով

Ատլանտեանի փոխան. տորմիղը դէպի Միջերկրական

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը կը հաստատեն թէ վերջնապէս մշակուած է զինուորական, ծովային եւ օդանաւային գործակցութիւն մը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, ի նախատեսութիւն իտալական յարձակման մը։ Այս առթիւ Փարիզ եկած անգլիացի մասնագէտներուն վերջինն ալ վերադարձաւ Լոնտոն։ Երկու պետութիւններն ալ բացորոշապէս կը յայտարարեն թէ գործակցութեան ծրագիրը կապ չունի մարտական զինակցութեան մը հետ, այլ տրամաբանական հետեւանքն է փոխադարձ աջակցութեան, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 16րդ յօդուածին 3րդ հատուածին.

Ինչպէս կը յիշուի, այդ հատուածին տրամադրութեամբ, երբ որ եւ է պետութիւն յարձակման ենթարկուի Ազգաժողովին որոշումները գործադրած ատեն, իրաւունք ունի զինուորական աջակցութիւն պահանջելու միւս անդամ պետութիւններէն։ Համաձայն Անգլեւֆրանսական գործակցութեան ծրագրին, որուն մշակումը վեց շաբաթ տեւեց, Ֆրանսա եւ Անգլիա պատրաստ են որ եւ է պատահականութեան հանդէպ, եթէ Իտալիա յարձակում գործէ Միջերկրականի մէջ՝ անգլիական տորմիղին դէմ, կամ Ֆրանսայի դէմ, Ալպեանց սահմանէն։ Իրագեկները կը հաստատեն թէ ծրագիրը կը տրամադրէ անմիջապէս շարժման մէջ դնել երկու երկիրներուն բանակները, նաւատորմիղները եւ օդանաւային ուժերը։ Այդ պարագային Անգլիա իրաւունք ունի օգտագործելու ֆրանսական նաւահանգիստները, օդանաւային եւ նաւային կայանները եւ նաւարանները։ Միւս կողմէ Անգլիա բաժին մը պիտի ստանձնէ ֆրանսական ծովեզերքներու եւ ճարտարարուեստական կեդրոններու պաշտպանութեան մէջ, եւ ի հարկին իր մեքենայացած ուժը պիտի տրամադրէ Ֆրանսայի հարաւային արեւելեան սահմաններու ամրութիւնները պաշտպանելու համար։ Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ փոխադարձ աջակցութեան այս ծրագիրը կը համարին պարզ ձեւակերպութիւն մը, իբրեւ տրամաբանական հետեւանք անցեալ օգոստոսին Անգլիոյ տրուած ապահովութեան։

Մինչ այս մինչ այն, պատրաստութիւնները շոգեկինդ յառաջ կը տարուին Գրէքթի մէջ, որպէսզի Ատլանտեանի երկրորդ նաւատորմիղը ափրիկեան ջուրերը գտնուի յունուար 15ին,— մօտաւորապէս այն օթեականին երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, վերստին քննելու համար իտալեւեթովպական խնդիրը։

Իտալական մամուլը նախագահ Րուզվէլթի դէմ

Մ. Նահանգներու նախագահը ատենագրական ուղերձ մը արձակած էր Իտալիոյ դէմ, իր վերջին ճառին մէջ։ Իտալական մամուլը երկու օր լռութիւն պահելէ եւ ճառին կարգ մը մասերը յապաւելէ յետոյ, այժմ բերանը բացած է եւ խստօրէն կը քննադատէ Զ. Րուզվէլթը։ Բոլորն ալ կ'ուզեն հաստատել թէ Մ. Նահանգներու նախագահը իրաւունք չունի խառնուելու ուրիշ ժողովուրդներու ներքին գործերուն։ Կը կարծուի թէ թերթերը մասնաւոր հրահանգներ ստացած են վերին իշխանութենէն, ամբողջութեամբ հրատարակելով նախագահին խօսքերը։ Բոլոր կարեւոր օրկանները միաբերան գրեցին կոսան թէ Ամերիկա միշտ հետեւած է Մընրոյի վարդապետութեան, մինչ նախագահ Րուզվէլթ ինքն իրեն իրաւունք կու տայ դատապարտել կարգ մը եւրոպական երկիրներու միահեծան իշխանութիւնները։ «Նախագահ Րուզվէլթ ի՞նչպէս կը համարձակի իբրեւ դիկտատոր ամբաստանել ուրիշները, երբ ինք միահեծան իրաւասութիւններ ստանձնեց քաշաճօրէն, վարելու համար Ամերիկայի աշխատանքը, դրամը եւ ելեւմուտքը»։ «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա», Մուսոլինիի բերանը, աւելի ուժգին լեզու մը գործածելով, գրած կոսէ թէ Ամերիկայի պէս հարուստ երկրի մը համար դիւրին է խօսիլ ալ Իտալիոյ պէս աղքատ երկրի մը, որպէսզի համբերութեամբ սպասէ արդարութեան ... «Նախագահ Րուզվէլթ, որ կը յաւակնի ազատութեան առաքեալ մը ըլլալ, ուրիշ ազգերու իրաւունք չի տար իրենց ուզած վարչաձեւը հաստատելու։ Եթէ ընդլայնէ չէզոքութեան օրէնքը, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը միջամտած պիտի ըլլայ պայքարին, յանուն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ենթարկուած անգլիական քաղաքականութեան։ Նախագահ Րուզվէլթ Եւրոպայի գործերուն խառնուելու փորձ մը կատարելով, կրնայ նախընթաց մը ստեղծել, որպէսզի Եւրոպա եւ ուրիշ ցամաքամասեր ալ միջամտեն Ամերիկայի գործերուն։ Մեր պատասխանը բացորոշ է,— մենք չենք հանդուրժեր որ շփոթեն միահեծան իշխանապետութիւնը եւ ֆաշականութիւնը։ Տասներեք տարիէ ի վեր ֆաշականութիւնը հանդարտ մնաց զինուորական գրաւման եւ վերազինման փոթորիկին մէջ։ Բայց ի՞նչ իրաւունքով ժողովրդապետութիւնը միշտ կը մերժէ մեր նախընտրած վարչաձեւը հաստատելու իրաւունքը։ Ոչ ոք կրնայ միջամտել մեր գործերուն»։

Թերթին կարծիքով, Իտալիա բաւական տարի սպասեց արդարութիւն գտնելու համար, եւ իբրեւ վարձք տեսաւ սահմաններու փակումը իր գաղթականներուն առջեւ։ «Քարիւղի արտածման արգելքը կամ ծայրագոյն սահմանափակումը չպիտի վնասէ Իտալիոյ գործողութեանց, բայց կրնայ նոր բարդութիւններ յառաջ բերել աշխարհի մէջ։ Իտալիա կրնայ քարիւղ ճարել ազգային եւ միջազգային միջոցներով»։

ԳԵՏԵՐՈՒ ՅՈՐԴՈՒՄԸ ԵՒ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, Սէնի յորդումը երկուշաբթի օր անցաւ վտանգի սահմանը, ողողումներ պատճառելով շատ մը կէտերու վրայ։ Ձեռնհաս իշխանութիւնը միշտ լաւատես է, ըսելով թէ ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած է, նոյնիսկ ամէնէն ցած թաղամասերուն մէջ եւ մասնաւորապէս կոյուղիներու դէմ։ Շոգենաւային երթեւեկը ընդհատուեցաւ ժամանակաւորապէս։ Կարգ մը արուարձաններու մէջ հարկ եղաւ պարպել վտանգուած բնակարանները։

Կացութիւնը շատ աւելի ծանր է գաւառի մէջ։ Լուարի յորդումը հասած է 8 մեթր 80ի։ Շաբաթ օրէն ի վեր բազմաթիւ բանուորներ գիշեր ցերեկ կ'աշխատին, պարպելու համար Նանթի վտանգուած հաստատութիւնները։ Քաղաքին կեդրոնական մասը ողողուած է եւ բազմաթիւ փողոցներ անանցանելի դարձած են։

Նոյն վիճակը Ռոնի հովիտին մէջ, թէեւ վերջին լուրերու համաձայն ջուրերը սկսած են իջնել։ Տրոմի նահանգին մէջ քանի մը հարիւր հազար խորանարդ հող, ծառ եւ քար [illegible]։ Ալբինոնի շրջանին մէջ, Ռոնը նորէն բարձրացաւ, խուճապի մատնելով ժողովուրդը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԵԹԷ ԿԱՐԵԼԻ Է ... »

— o —

Դէզ մը «ճշդումներ» եւ լուսաբանութիւններ՝ սեղանին վրայ։ Բոլորն ալ ուղղուած՝ Փարիզի հնչակեան օրկանին դէմ։ Եւ բոլորն ալ հայրենակցական։

— «Կը խնդրուի անկիւն մը շնորհել, եթէ կարելի է»։

Բայց, ինչո՞ւ «Յառաջ»ը պիտի քաւէ ուրիշներուն մեղքը։

Ով որ տպած է սուտն ու կեղծիքը, պարտաւոր է հրատարակել նաեւ պատասխանը։ Մամուլի օրէնքին տարրական պահանջն է այս, ամէն երկրի, նոյնիսկ Թուրքիոյ մէջ։

Եթէ թերթեր կան որ կը քաջալերեն սուտն ու խեղաթիւրումը, օգուտ ունի՞ քու ճշդումդ, մանաւանդ երբ զրպարտութիւններ կ'երեւան կեղծ անունի տակ։

Եւ յետոյ կան մարդիկ որ մարմաջ ունին իրենց զառանցանքներով զբաղեցնելու դիմացինը։

Յաճախ կարդալ - գրել ալ չեն գիտեր այդ ողորմելիները, բայց կրնան գտնել «արզուհալճի» մը, իրենց միտքէն չանցածն անգամ գրել տալու եւ ստորագրելու համար։

Այս մտածումներն ունեցանք, միեւնոյն ժամուն կարդալով չորս «ճշդումներ», իրարու ետեւ։

Եւ քանի որ «Յառաջ»ի բարեխօսութեան դիմած են, չորսն ալ կ'ամփոփենք «ազգասիրաբար», առանց հաւատալու արդիւնքին. —

1. Փարիզէն Կ. Նիկողոսեան կը պատասխանէ ոմն «Մանչըսթըրցի»ի, որ ափեղցփեղ բաներ գրեր է եղեր հնչակեան թերթին 164 թիւին մէջ։ Այս առթիւ երեք լուսաբանութիւններ անցած գացած բաներու մասին եւ շարք մը ... փաղաքշական ածականներ։

2. Տէսինէն Ս. Գրիգորեան պատասխանելով նոյն թերթի 284 թիւին մէջ Սեբաստիոյ «Այգ» միութեան հանդէպ «առթիւ եղած հրատարակութեան» մը, կը թուէ շարք մը փաստեր եւ կ'աղաղակէ.— եթէ հայրենակիցը սիրողները ձեզի պէս մարդիկ են, ափսո՛ս ազգին ալ, հայրենիքին ալ։

3. Լա Վիքէն Միք. Նաճարեան ականջը կը քաշէ «քունէն նոր արթնցած» հայրենակցի մը, Մ. Վահանեան, որ «հրովարտակ է կարդացեր» Զարօնճեանի երախտաարժանութեան (միշտ նոյն թերթին մէջ)։ «Մենք քանի որ ունինք մեր Զ. Հ. Միութիւնը, չենք ուզեր որ խոզաթցիներու վերաշինացը մեզի օրինակ դառնայ, այլ մեր փափաքն է որ անոնք մեր Միութենէն օրինակ առնեն եւ քալեն մեր ետեւէն։ Մանաւանդ ձեզի պէս քանի մը հայրենակիցները որոնք գիշեր ցերեկ սրճարաններէն դուրս չեն գար»։

4. Մոնթարժիէն Ա. Պալեան պատասխանելով Դուրպալի հայրենակիցներուն ուղղուած կոչի մը (նոյն թերթին մէջ, թիւ 280), կը յիշեցնէ թէ «Միութիւնը իր գոյութիւնը կը պահէ 1926էն ի վեր, հաստատ գետնի վրայ, թէ օգնութեան հասած է Պէյրութի, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հայրենակիցներուն, երկ - երկու անգամ, ինչպէս եւ Ֆրանսայի երկու տասնեակ կարօտ հայրենակիցներուն։ Ամէն հիւանդ իրաւունք ունի ամսական 100 ֆրանք ստանալու մինչեւ վեց ամիս։ Սկսած ենք 26 անդամով եւ այժմ ունինք 32 անդամ»։

Այսքանը պիտի գոհացնէ՞ չորս նամակագիրները։

Ամէն պարագայի մէջ, վստահ ենք որ *ընթերցող հասարակութիւնը* շատ գոհ պիտի մնայ, բանավէճ մը պակսելով եւ թուղթ մը աւելի կարդալով։

Անշուշտ գոհ պիտի մնան իրենք՝ զանազան Հայր. Միութեանց անդամներն ալ, որովհետեւ խօսք խօսք, պատասխանէ պատասխան, ճշդում՝ ճշդում վէճը կրնայ ճապաղիլ եւ փողոց իջնել։

ՎՐԻՊԱԿ.— Ն. Պէշիկթաշլեանի կիրակի օրուան յօդուածին խորագիրը պէտք է ըլլայ Խօսք ԱՌ Արարատ եւ ոչ թէ ԸՆԴ Արարատ, ինչպէս տպուած էր սխալմամբ։

Նախագահ Րուզվէլթի մեծ պարտութիւնը

Մեծ եւ ծանրակշիռ պարտութիւն մը կրեց նախագահ Րուզվէլթ, իր տնտեսական քաղաքականութեան մէջ։ Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը 6ի դէմ 9 ձայնով հակասահմանադրական հռչակեց նախագահին երկրագործական վերակազմութեան ծրագիրը, ինչ որ կը խախտէ իր հեղինակութիւնը՝ նաեւ արդիւնաբերական ընդհ. վերակազմութեան ձեռնարկին մէջ։ Ամերիկեան թերթերը կը շեշտեն թէ բացառիկ դէպք մըն է այս, քաղաքացիական պատերազմէն ի վեր։ Այս վճռին հետեւանքով, կառավարութիւնը պարտաւոր է 600 միլիոն տոլար ճարել, վճարելու համար այն վարկը զոր ստացաւ ի գործածութիւն երկրագործական վերակազմութեան ծրագրին։ Միեւնոյն ատեն 200 միլիոն տոլար պիտի կորսնցնէ, իբրեւ տուրք։

Գերագոյն Ատեանին որոշումը մեծ իրարանցում պատճառեց ամբողջ Ամերիկայի մէջ, վեր ի վայր շրջելով երկրին տնտեսական կեանքը։ Խորհրդարանը արտակարգ նիստ պիտի գումարէ, նոր օրէնքներ քուէարկելու համար։ Անոնք որ ակիզբէն հակառակ էին նախագահ Րուզվէլթի տնտեսական վերակազմութեան քաղաքականութեան, չեն ծածկեր իրենց գոհունակութիւնը.

Զանազան լուրեր պատերազմի դաշտէն

Իտալական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սոմալիի ճակատին վրայ, յառաջապահները գրաւեցին հապէշական բանակատեղի մը։

**** Հապէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կառավարութիւնը որոշած է անճանաչելի դարձնել Կ. Խաչի հիւանդանոցները եւ բժշկական վրանները, զանոնք ծածկելով հողի գոյն վրաններու տակ։*

Գահիրէի մէջ նոր ցոյցեր կատարուեցան Իտալիոյ դէմ, եգիպտական Կ. Խաչի հիւանդանոցին վրայ կատարուած յարձակման առթիւ։ Կ'ըսուի թէ վիրաւորներէն երկուքը մեռած են։ Շուէտական Կ. Խաչի ռմբակոծութեան վիրաւորներէն քանի հոգի եւս մեռած ըլլալով, մեռելներու թիւը կը հասնի 50ի։

**** 1935ի ընթացքին Իտալիա արեւելեան Ափրիկէ ղրկած է 61,000 բանուորներ, որոնց 11,338ը հայրենիք վերադարձած են։*

**** Հեղեղանման անձրեւներ կը տեղան Տէսիէի եւ հիւսիսային ճակատին միջեւ, ինչ որ անսովոր է այս եղանակին։ Անձրեւները կը սրբեն կ'աւրեն բոլոր ճամբաները, դժուարացնելով իտալական բանակին գործողութիւնները։ Բուն անձրեւային եղանակը փետրուարին է, այն ալ թեթեւ։ Թեթեւ անձրեւ մը կը տեղայ նաեւ Սոմալիի ճակատին վրայ, ինչ որ կրնայ տեւել մինչեւ յունիս, երբ կը սկսի բուն անձրեւային եղանակը, տեւելով մինչեւ Սեպտեմբեր։*

**** Ծնունդի առթիւ Հապէշները ծոմ պահելով, խարոյկներ վառեցին եւ կրօնական պատմութիւններ պատմեցին, իրար ոգեւորելու համար։*

**** Իտալական օդանաւերը թռուցիկներ կը ձգեն հապէշական դիրքերուն վրայ, վարկաբեկելով կայսրը եւ ապստամբութեան հրաւիրելով ժողովուրդը։*

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱՆ 1935ԻՆ

Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքական պատմութիւնը կարեւոր դէպքեր արձանագրեց անցնող տարուան ընթացքին:

Յունուարի վերջերը Ազգային կառավարութիւնը հրատարակեց Հնդկաստանի նոր սահմանադրութիւնը զոր խորհրդարանը երկար վիճաբանութիւններէ ետք քուէարկեց օգոստոսին: Օրինագծին զօրաւոր ընդդիմութիւն ցոյց տուին պահպանողական կուսակցութեան կարգ մը ղեկավարները — ի մէջ այլոց նախկին ելմտական նախարարը՝ Ուինսթըն Չըրչիլ — բացատրելով թէ Մաքտօնըլտի դաշինքին կողմէ Հնդկաստանի գոյնզգոյն ժողովուրդներուն շռայլուած վարչական լայն իրաւասութիւնները կրնային վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ ապագային: Կառավարութիւնը կրցաւ, սակայն, փարատել տիրող մտահոգութիւնը եւ օրինագծին քուէարկումէն յետոյ, ընդդիմադիրները նահանջեցին:

Թագաւորին յոբելեանէն ետք, յունիսին, Րէմզի Մաքտօնըլտ՝ կէս-ընկերվարական, կէս-պահպանողական վարչապետը հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն զոր կը վարէր 1929էն ասդին: Իրեն յաջորդեց պահպանողականներու ղեկավարը՝ Սթէնլի Պոլտուին որ արդէն իսկ դերակատար ձայն ունէր դաշինքին մէջ, որովհետեւ ազգային կառավարութիւնը որ սարքուեցաւ 1931ի տնտեսական տագնապէն յետոյ, ուրիշ բան չէր եթէ ոչ պահպանողական վարչաձեւ մը:

Պոլտուին անմիջապէս կարգ մը ժամանակաւոր փոփոխութիւններ մտցուց դաշինքին կազմին մէջ: Ամէնէն ուշագրաւ անկումը կրեց Սըր Ճոն Սայմըն, որ արտաքին նախարարութիւնը յանձնեց Սըր Սէմիւըլ Հօրին եւ տեղափոխուեցաւ ներքին պաշտօնատուն: Միւս կողմէ պաշտօնի բարձրացում ունեցաւ Մաքտօնալտի որդին՝ Մէլքըմ, նշանակուելով գաղթային նախարար:

Խորհրդարանի ամառուան արձակուրդին կը կարծուէր թէ ընտրութիւնները պիտի կատարուէին 1936ի յունուարին: Սակայն օգոստոս ամսուն եւ անկէ յետոյ մեծ դէպքեր պատահեցան որոնք փութացուցին ընտրութեանց թուականը: Օգոստոս 27ին դաշինքը նիստ գումարեց՝ իտալա-հաբէշական վէճին մէջ իր դիրքը որոշելու համար եւ պաշտօնապէս յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա պիտի յարգէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը եւ իր յանձնառութիւնները: Իսկ սեպտեմբերի 11ին արտաքին նախարարը, Սըր Ս. Հօր, այդ հաստատումը անգամ մը եւս կրկնեց Ժընեւի մէջ, բացատրելով թէ Անգլիա բացարձակօրէն հաւատարիմ պիտի մնայ միջազգային ծանօթ ուխտին: Քաղաքական այս ուղեգծին համաձայն գտնուեցան ոչ միայն գաղթավայրերու կառավարութիւնները, այլ մանաւանդ Անգլիոյ Արհեստակցական Միութիւններու համաժողովը եւ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը, որոնք ջերմօրէն պաշտպանեցին պատժական տնօրինութեանց բանաձեւը:

Հակառակեցան միայն կուսակցութեան ղեկավարը, Ճորճ Լէնզպրի եւ Լորտերու ժողովին ընկերվարական խմբակցութեան վարիչը՝ լորտ Փօնսօնպի, ինչպէս նաեւ Սթէֆըրտ Քրիփս՝ Աշխատաւորականներու ամէնէն ականաւոր դէմքերէն մէկը:

Ընդդիմադիրներու այս քաղաքականութիւնը քաջալերութիւն ներշնչեց վարչապետ Պոլտուինի, որ ընտրութեանց ձեռնարկելու որոշում տուաւ, քանի որ բացառիկ պատեհութիւն ստեղծուած էր յաղթանակ մը ապահովելու եւ Ազգային կառավարութեան գոյութիւնը երկարաձգելու համար: Օրուան վարիչները միեւնոյն ատեն շարժման մէջ դրին երկրին ամէնէն տիրական ուժերը — արքեպիսկոպոս, վարդապետ, մտաւորական, մամուլ եւայլն — Ազգերու Դաշնակցութիւնը փառաբանելու եւ հանրային կարծիքը Իտալիոյ դէմ լարելու համար: Գաղտնիք չէ, սակայն, որ կառավարութիւնը Միջազգային Հիմնարկութեան դատը պաշտպանելով եւ պատժական տնօրինութեանց անհրաժեշտութեան վրայ ծանրանալով, կը հետապնդէր շատ աւելի կենսական ծրագիր մը — Անգլիոյ սպառազինումը: Եւ ահա հոկտեմբեր 25ին Արքայական հրամանագիր մը լուծեց խորհրդարանը, որ ընտրութիւններէն յետոյ գումարուած էր, օրինական թուականէն շաբաթ մը առաջ:

Կառավարութիւնը իր ընտրական ծրագրին մէջ կը խոստանար — 1 Վարել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին համապատասխան ու հաւասարիմ քաղաքականութիւն մը, 2. զօրացնել եւ արդիացնել ծովային, ցամաքային եւ օդային պաշտպանութեան միջոցները: 3. Դարմանել կարգ մը աղքատ շրջաններու բնակարանային տագնապը, 4. կրճատել ու կազմակերպել հանքերու շահագործման համար հողատէրերուն տրուած վարձքը: 5. Բարելաւել երկրագործական շրջաններու տնտեսական պայմանները: 6. Նոր օրէնք մը մշակել, որպէսզի պատանիները դպրոցը աւարտեն 15 տարեկանին, փոխանակ 14ին:

Իսկ աշխատաւորականները կը խոստանային իրագործել իրենց ընկերվարական ծրագիրները — ազգայնացում արդիւնաբերական հաստատութեանց, փոխադրական միջոցներու եւ դրամատուներու: Միեւնոյն ատեն անոնք բուռն կերպով կը քննադատէին ազգային կառավարութեան նախընթաց գործունէութիւնը:

Այդ պայմաններուն մէջ էր որ նոյեմբեր 14ին կատարուեցան խորհրդարանական ընտրութիւնները, որոնց արդիւնքը տուաւ

	1935ին	1931ին
Պահպանողականներ	387	458
Ազատ. Ազգային (Սայմընի խմբակց.)	33	37
Ազգ. Աշխատ. (Մաքտօնըլտի խմբակց.)	8	13
Ազգայնականներ - անկախ	3	3
	431	511
ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐ		
Աշխատաւորականներ	154	57
Ազատ. (Հ. Սէմիւըլի խմբակց.)	17	30
Լոյտ Ճորճի խմբակց.	4	4
Անկախ Աշխատ.	4	3
Համայնավար	1	—
Անկախներ	4	10
	615	615

Ընտրութեանց մէջ շարաչար պարտութիւն կրեցին նախկին վարչապետ՝ Մաքտօնըլտ, ինչպէս նաեւ իր որդին, թէեւ երկուքն ալ թեկնածու ներկայացուած էին ամէնէն զօրաւոր խմբակցութեան՝ Ազգային կառավարութեան հաշւոյն:

Տարին չլրացած քաղաքական խոշոր փոթորիկ մը պայթեցաւ Անգլիոյ մէջ, վտանգելով պահպանողական դաշինքին դիրքը:

Արտաքին նախարարը, Սըր Ս. Հօր, Զուիցերիա պիտի երթար օդափոխութեան համար: Ճամբուն վրայ Փարիզ հանդիպեցաւ եւ վարչապետ Լավալի հետ տեսակցելով՝ դեկտեմբեր 8ին ստորագրեց համաձայնագիր մը, որուն մէջ նշանակուած էին հաշտութեան այն պայմանները զորս իրաւարար պետութիւնները — Անգլիա եւ Ֆրանսա — փորձի համար պիտի առաջարկէին Իտալիոյ, Հաբէշիստանի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Համաձայնագրին բովանդակութիւնը գաղտնաբար բրիտանական կառավարութեան հաղորդուեցաւ նոյն իրիկունը. եւ սակայն Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը «հրաշքիւ» իմն լուր ստացան անոր մասին: Եւ ահա խոշոր իրարանցում մը:

Լավալ եւ Սըր Ս. Հօր Հաբէշիստանի հողերուն գրեթէ կէսը Մուսոլինիի կը նուիրէին իբրեւ կաշառք,— աւելի որոշ խօսելով 150,000 քառակուսի մղոն տարածութիւն մը, որ գրեթէ հաւասար է Ալպանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Տանըմարքայի եւ Աւստրիոյ համագումար տարածութեան:

Պոլտուինի դաշինքը նիստ գումարեց դեկտեմբեր 9ին եւ 10ին եւ վաւերացուց արտաքին նախարարին կարգադրութիւնը, միեւս ակամայ Նոյնիսկ վարչապետն ու Էնթընի Իտըն — Ազգերու Դաշնակցութեան նախարարը — ջերմօրէն պաշտպանեցին զայն խորհրդարանին մէջ:

Սակայն եւ այնպէս, ընդդիմադիր մամուլը բուռն կերպով քննադատեց Փարիզի համաձայնութիւնը, որ բացարձակօրէն կը հակառակէր միջազգային Հիմնարկութեան սկզբունքներուն: Նախայարձակ պետութիւնը, որ դեռ երկու ամիս առաջ պաշտօնապէս «յանցաւոր» հռչակուած էր, ոչ միայն կը խուսափէր ահաւոր պատիժէ մը — զինուորական պաշարում — այլ եւ վարձատրութիւն կը ստանար իսկ տկար, յետամնաց եւ ինքնապաշտպանութեան նիւթական միջոցներէ զրկուած պետութիւն մը յուսահատօրէն կը լքուէր իր բարեկամներուն կողմէ: Եւրոպան վտանգաւոր նախընթաց մըն էր որ կը ստեղծէր:

Այսպէս բորբոքեցաւ Աշխատաւորական ու Ազատական մամուլը: Դեկտեմբեր 13ին Էնթընի Իտըն հաշտութեան պայմաններուն նախագիծը կը ներկայացնէր Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, յայտնելով միաժամանակ թէ այդ վաւերաթուղթը վերջնական չէր, ոչ ալ անբռնաբարելի:

Ամբողջ շաբաթ մը հանրային կարծիքը այն աստիճան յուզուած էր Անգլիոյ մէջ որ, կառավարութիւնը քաղաքական ներքին տագնապ մը չստեղծելու մտահոգութեամբ, պաշտօնէն հրաժարեցուց արտաքին նախարարը (դեկտ. 18) իբրեւ քաւութեան նոխազ, ու վարչապետը խոստովանեցաւ թէ «դատողութեան սխալ մը գործած էր» (դեկտ. 19):

Այդպէսով Փարիզի համաձայնագիրը «յանկարծամահ եղաւ»: Միջանկեալ յիշենք որ Ատիս Ապէպա վճռապէս մերժեց զայն, իսկ Մուսոլինի ժամանակ չունեցաւ կարծիք յայտնելու անոր մասին:

Խորհրդարանի վիճաբանութիւններուն ընթացքին էր որ պարզուեցաւ թէ իտալա-հաբէշական հարցին մէջ արտաքին նախարարն ու դաշինքին միւս անդամները համերաշխ քաղաքականութիւն մը չէին հետապնդեր եւ Սըր Ս. Հօր շարաչար գործածած էր իր լիազօրութիւնը: Թէեւ, ինչպէս թերթերն ալ բացատրեցին յետոյ, Պոլտուինի կառավարութիւնն ալ բոլորովին անմեղ չէր այդ սայթաքումին մէջ, քանի որ արտաքին նախարարութեան հաբէշական բաժնին մասնագէտը շաբաթներէ ի վեր բանակցութիւն կը վարէր իր ֆրանսացի պաշտօնակցին հետ, Փարիզի մէջ եւ դեկտեմբեր 8ին կիրակի օրը չէր որ հաշտութեան պայմանները յանկարծ խմբագրուեցան: Անոնց ընդհանուր հանգամանքը ծանօթ էր վարչապետին:

Այսպէս կամ այնպէս, կառավարութիւնը որոշած է այժմ որ պատասխանատու նախարարները կարելի եղածին չափ Լոնտոնէն չհեռանան եւ օտար մայրաքաղաքներու մէջ բանակցութիւնները վարեն դեսպանները, ինչպէս կ'ըլլար պատերազմէն առաջ:

Դեկտեմբեր 22ին Արտաքին նախարարութիւնը յանձնուեցաւ Էնթընի Իտընին որ 38 տարեկան երիտասարդ մըն էր:

Միջազգային քաղաքականութեան մասին յաջորդով:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԶՏԻԿ ՅՂՈՒՆ ՄԵԾ ԵՐԱԶԸ

— o —

Աշակերտ մը ունիմ, ինը տարեկան, որ ինծմէ կ'առնէ հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան դասեր: Այս վերջին դասը Կ. Յ. Բասմաճեանի քարտէսներով, պատմական եւ ներկայ Հայաստան:

Աշակերտս, շատ անգամ, սիրով ու սարսուռով, իր գիրքն ու քարտէսները կը պահէ բարձին տակ: Եւ քունը կը փախցնէ եւ կամ կը խռովէ պատերազմական երազներով: Կ'արշաւեն Հայաստանի վրայ խայտառակ թշնամիները: Պայքարի դաշտ մըն է հայրենիքը: Ահա Ասորեստանցիները որոնք կը խուժեն Հարաւէն, ահա Մարերը եւ Պարսիկները արեւելքէն, ահա հիւսիսի բարբարոսները եւ Հռոմայեցիները որոնք կուգան արեւմուտքէն: Հայկական բանակը դուլ ու դադար չունի: Կռիւ է, յարատեւ կռիւ մը անկախ պահելու համար հայրենի հողը: Բայց կռիւ մանաւանդ Թուրքերուն դէմ:

Աշակերտս չի կրնար հաշտուիլ որ մօտաւորապէս 300,000 քառ. քիլոմեթր Հայաստանէն այսօր մեր ձեռքը մնայ միմիայն 30,000 քառ. քիլոմեթր հողամաս մը, Սեւանի լիճին շրջակայքէն:

Իր անհաշտութիւնը աւելի կը շեշտուի երբ պատմական մեր հայրենիքին քարտէսին վրայ փոքրիկ մատիտով կ'որոշէ սահմանները ներկայ Հայաստանին: Այս գործողութեան ժամանակ իր մատիտը միշտ բացէն կը քալէ՝ գրաւելով սահմանակից հողեր՝ ինչպէս Լոռին, Կարսը, Արարատը, Նախիջեւանը եւ Ղարաբաղը:

Երբ դիտողութիւն կ'ընեմ որ ճիշդ չէ իր սահմանագծումը եւ կրնայ ընդհանուր պատերազմ ծագիլ եթէ իմացուի՝ ան կաս կարմիր կտրած, կ'ըսէ յուզումով.

— Ի՞նչու այսչափ պզտիկ ըլլայ մեր Հայաստանը...

Անիկա գիտէ որ Եփրատ, Տիգրիս, Արարատ մաս չեն կազմեր ներկայ Հայաստանին:

Անիկա գիտէ թէ Վանայ լիճը նոյնպէս մերը չէ հիմակ...

Անիկա գիտէ դժբախտութեամբ որ Կարսը, Կարինը, Վանը, Մուշը, Պիթլիսը, Երզնկան, Սեբաստիան, Խարբերդը, Տիգրանակերտը Թուրքին կը պատկանին...

Անիկա գիտէ որ ամբողջ Կիլիկիան իր Տաւրոս լեռով, իր Սիհուն ու Ճիհուն գետերով, իր Սիս, Ատանա, Զէյթուն, Մարաշ, Այնթապ, Տարսոն, Ալեքսանտրէթ, Մերսին, Սելեւկիա քաղաքներով այլեւս Հայաստան չեն...

Անիկա գիտէ տակաւին որ Սիփան, Նեմրութ, Գրգուռ, Վարագ, Թանտուրէք, Բարթողեան, Բիւրակնեան, Մաղկանց եւ Պարխարեան լեռները նոյնպէս մաս չեն կազմեր ներկայ Հայաստանին:

Ու այս բոլորին հետ, ան կամաց կամաց, կրցած է հաշտուիլ:

Կէտ մը կայ սակայն ուր ան մնացած է անհաշտ ու երբեք պիտի չկրնայ համակերպիլ, ատիկա ԱՐԱՐԱՏն է:

— Գոնէ Արարատը անպատճառ պէտք էր Հայաստանի մէջ ըլլար ...

Ու կը հառաչէ ... 2

Անոր հանգիստը խռոված է, երեւակայութիւնը գրգռուած եւ քունը փախած:

Արարատ, այդ վեհափառ լեռ, գեղեցկագոյնը աշխարհի բոլոր լեռներուն, որ Արարատեան դաշտին մէջէն կապոյտ դեգաձեւ գիծով կը սլանայ դէպի երկինք, հասնելով մինչեւ 5125 մեթր բարձրութեան, այո՛, այդ հայ լեռը կը պատկանի չըլլալիք Թուրքերուն.

Ու տակաւին փոքր Մասիսն ալ Թուրքերունն է...

Մեծն ալ, պզտիկն ալ ... Երկու աստուածային բուրգեր, հայր եւ որդի լեռներ, իրարմէ 800 մեթր հեռաւորութեամբ եւ 2700 մեթր խոր կիրճով, դուրս կը մնան Հայաստանի ներկայ սահմաններէն .. Ասիկա պարզապէս անհանդուրժելի կը գտնէ իմ փոքրիկ աշակերտս ...

Ու իր պզտիկ սրտին մէջ մեծ վէրք մը կը բոցավառի, անշէջ հուրի մը նման:

Սրտմտութեան վայրկեաններուն՝ ան ոչ մէկ հայհոյութիւն կը գտ[նէ] Ասոր կամ անոր համար ան ունի մ[իայն] այն մէկ նախատինք.

— Թուրքի նման գող է ու [ա]զակ ...

Թուրքի նման աղտոտ ..

— Թուրքի պէս չատախեր ..

— Թուրքի պէս բարբարոս ...

— Թուրքի անկրթութիւն ունի

— Թուրքի լեզու կը խօսի ...

— Թուրքի պէս Թուրք ...

Ամէն գէշ բան թրքական է ու [ամէն] գէշ մարդ Թուրք է:

Ու կը հիւսուէին իր մէջ հայրենասիրական երազներ: Իր երեւակայութեան ամպաշխարհին մէջ կը կազմ[է] բանակներ, քաջ ու լաւ սպառազինուած զինուորներով եւ անդադար [կռ]իւ կը բռնէ Թուրքերուն հետ. Կը հրամայէ, կ'առաջանայ, կը գր[աւ]է քաղաքներ, կ'ընդարձակէ [Հա]յաստանի սահմանները ... Ու վերջապէս կ'իյնայ պաղ իրականութեան ապառաժներուն վրայ:

Անցեալները կանգնած ներկայ Հա[յ]աստանի քարտէսին առջեւ, յուզ[ու]մով կ'ըսէ մայրիկին.

— Մամա, սա պզտիկ մասը Հայաստանի տային՝ այն ատեն կ'ըլլար Արարատը, սա պզտիկ որ միայն ...

Ու մայրը կը պատասխանէ.

— Տղաս, վաղը միւս օր եթէ մ[եծ]նաս՝ դրամ կը շահիս ու Թուրքե[րէն] կը գնես Արարատը ...

Աշակերտս յանկարծ կը ցցէ իր [քիթ]ը մռայլօրէն ու կը յայտարա[րէ].

— Եթէ դրամ շահիմ՝ փոխա[նակ] Թուրքերուն տալու դրամը՝ թնդ[ա]նօթներ կը գնեմ ու կռիւով կ'առ[նեմ] Արարատը.

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼ[ԵԱՆ]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱ[ՅԷՆ]

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՃԻԳԵՐ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱ[Ր]

(Օդային թղթատարով)

ՍԱՆ ՓԱՎԼՕ (Պրազիլիա), 25 [Դեկ]տեմբեր.— Այս տարի մեր ամավ[երջի] դպրոցական հանդէսները ան[ցան] յաջող եւ մասնաւոր շուքով, Դեկ[տ.] 8ին եւ 15ին տեղի ունեցան Սան Փ[ավ]լոյի Դուրեան ազգային երկսեռ վ[ար]ժարանի հանդէսները: Այս վ[արժարանը] գոյութիւն ունի 1930էն ի վեր: [Այս] տարի աշակերտներու ընդհանուր թիւն է 240, ունի մանկապարտէզ, նախապատրաստական բաժին եւ [...] դասարաններ: Տեղական օրէնքի համաձայն, դպրոցը կը պահէ երկու [...] եւ 5 Պրազիլիացի ուսուցիչ-ուսուց[չու]հիներ: Տնօրէնն է ծանօթ երգ[ահ]աղէտ Սաքօ Յակոբեան: Հոգաբարձութեան եւ գաղութի թափած ջ[ան]քերու շնորհիւ, դպրոցի ուսման [...]ծր, ինչպէս եւ նիւթական ու բար[ո]յական վիճակը բաւական մխիթա[րա]կան են:

Ամավերջի հանդէսը տեղի ունե[ցաւ] ընդարձակ սրահի մը մէջ, որ զ[ար]դարուած էր հայկական եւ պրա[զի]լիական դրօշներով ու ծաղիկներ[ով]: Նշանակուած ժամանակէն շատ ա[ռաջ] ծնողներն ու հանդիսականները [...]գէն լեցուած էին սրահը: Շատ[եր] մնացին ոտքի վրայ:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայ[...]

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ (20)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

«Հրամանատար պէյին՝ ձեզի իր նամակին մէջ գրածին պէս՝ ստոյգ է երկու հազարէ աւելի, երբեք խօսք չհասկցող եւ մեծի ու պզտիկի չխնայող վայրենի Արաբներ, Հաճի-Հապիպլի եւ Եօղուն-Օլուգի կողմէն ձեզի պաշարած են, եւ երկու վաշտ զինուորներ ալ անոնց հետ են: Եթէ անմիջապէս չյանձնուիք, խեղճ պիտի ոչնչանաք: Վստահ եմ, որովհետեւ եկող Արաբները ես աչքովս տեսայ: Պատուոյս վրայ ձեզի երդում կ'ընեմ, որ այս գրածս ճշմարտութիւն է.

Եղբայրնե՛ր, ալ ձեր ուշիմութեան եւ խղճին կը թողում ամէն բան:

ԲԵՆԻԱՄԻՆ (բժիշկ)

27, Օգոստ. 1331

ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԱՄԱԿԸ

«Եթէ երկու ժամէն պատասխան մը չտաք, ձեր զաւակներուն եւ կիներուն մեղքը խօսք հասկցող մեծերուն վիզը թող ըլլայ: Երկու ժամ միջոց կայ: Ամա՛ն, անմիջապէս յանձնուեցէք եւ ազատուեցէք, բարեկամներս:

Այս նամակը անմիջապէս յանձնեցէք Տէր Աբրահամին կամ Տէր Վարդանին եւ կամ խելացի մարդու մը:

Ամա՛ն, կը խնդրեմ երբեք մի ուշացնէք

27 Օգոստ. 1331

ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

«Պիթիասի, Վագըֆի, Եօղուն Օլուգի, Հաճի-Հապիպլիի, Խտըրպէյի ծերերու ժողովին.—

Յօդ. 1.— Կը յանձնարարեմ ծերերու եւ պատանիներու, էրիկ, կին եւ անմեղ մանուկներուն արիւնը չմտնել եւ զանոնք յանձնել:

Յօդ. 2.— Յանձնուողները պէտք է որ ճերմակ դրօշակներ բռնած՝ զինուորներուն գտնուած վայրը գան:

Յօդ. 3.— Էրիկ մարդիկներէն եւ երիտասարդներէն, անոնք որ կը փախչին, իրենց զէնքով իսկ կրնան յանձնուիլ:

Յօդ. 4.— Յանձնուողները ոչ մէկ կերպով պիտի վնասուին:

Յօդ. 5.— Հակառակ պարագային՝ թափուելիք արիւնին պատասխանատուն դուք էք: Թէ բարոյական եւ թէ նիւթական պատասխանատուութիւնը ձեզի պիտի վերագրուի:

131րդ վաշտի հրամանատար
Հազարապետ՝ Րիֆաթ

27 Օգոստ. 1331

Մերիններս այս նամակներուն շուրջ քիչ մը խորհրդակցելէ յետոյ, նամակագիր էֆէնտիներուն սա պատասխանը տուին.

«Հազարապետ Րիֆաթին եւ բժ. Բենիամինին, Լէվշիյէ

Ստացանք ձեր երեք նամակներն ալ եւ պարունակութեանց տեղեկացանք: Ձեր առաջարկած պայմանները ընդունելու համար հարկ է, որ երկարատեւ խորհրդակցութիւններ տեղի ունենան, որպէսզի բոլորս ալ վերջնական որոշում մը տանք: Որովհետեւ այդ այնպիսի հարց մըն է, որ խոր մտածումներու եւ ժողովուրդի ընդհանուրին կամքը առնելու կը կարօտի: Հետեւաբար 24 ժամ վերջ միայն կրնանք վերջնական պատասխան մը տալ ձեզի: Ուրիշ միջոց եւ ելք չկայ: Այժմ այսչափը միայն կրնանք ըսել:

Ստորագր.— Ճէպէլ-Մուսայի ապստամբներ

Այս նամակը գրուած էր պարզապէս Թուրք կառավարութեան եւ իր զինուորականներուն քթին խնդալու համար, որովհետեւ այլ եւս բնաջնջումի զարհուրելի հետանկարը միանգամ ընդմիշտ հեռացած էր ու փրկութեան ճամբան բաց էր ...

ԺԶ.

Քանի մը օրէ ի վեր Գնչուներու Թմբուկները կը լռէին Սուէտիոյ դաշտին մէջ գտնուող Լէվշիյէ բռնուած գիւղաքաղաքին մէջ: Հետեւաբար անապատներէ եկող անվարժ Արաբները հաւաքուած էին հոն յարձակելու համար Ճէպէլ-Մուսայի ապստամբներուն վրայ: Մանաւանդ հայ կոյսերու տիրանալու մոլուցքը բռնած էր զիրենք հոս, բայց փոխան աւար՝ իրենց կրծքին ստացան վիրաւորող գնդակը: Թմբուկները կը հնչէին անդուլ, ու չորս կողմէն կը հաւաքուէին վտանգի խուժանները: Թուրք նենգամիտ կառավարութիւնը մեզի յաղթելու իր վերջին յոյսը դրած էր այդ անվարժներուն վրայ, որոնց վայրի բնազդին ապաւինելով՝ կը կարծէր որ պիտի կրնար ընկճել մեզ: Բայց անօգուտ ...

Մեր կողմէ պատասխան տրուելէ գրեթէ կէս ժամ վերջը նոյն օրը, ուրբաթ, Շէյխ-Օրտուի կողմէն Արաբները սկսան իրենց վայրի արշաւը: Անոնց կ'ընկերակցէին քանի մը վաշտ զինուորներ: Մենք աւելի ամրացուցինք հակառակ ուղղութեան վրայ գտնուող դիրքերը՝ զինուորական ուժերու մեծագոյն մասը հոն կեդրոնացնելով, որովհետեւ յառաջօրէն կրցած էինք ըմբռնել թէ՝ եղածը խաբէութիւն էր: Այս վերջին դաւն ալ վիժեցաւ եւ Սուէտացին նորէն ապառաժի պէս ցցուեցաւ թշնամիին դէմ.

Պատերազմը ուժեղ թափով սկսաւ մերիններուն եւ վայրենի Արաբներուն միջեւ: Բախումը ուժգնօրէն տեղի ունեցաւ:

Արաբները «Ալլա՛հ, Ալլա՛հ» կանչելով յառաջացան դէպի մեր դիրքերը: Մեր հրացաններուն կրակը մահացու էր: Դիրքերուն մօտեցողները անմիջապէս թաւալգլոր կ'իյնային: Թշնամին վայրենի գոռում-գոչումներով սկսաւ օդը թնդացնել կրկնելով յանկերգը. «Ալլահ, Ալլահ, եա Մուհամմէտ»: Վայրենիները, սակայն, դեռ բոլորովին յուսահատութեան մատնուած չէին: Անոնք կը կրկնէին իրենց յարձակումները «եա՛ Մուհամմէտ, եա Նեպինա» (ո՛վ Մուհամմէտ, ո՛վ մեր մարգարէն) կանչելով:

«Ճիհատի» հաւատարիմ զինուորները աշնան գեղնած տերեւներու պէս կը թափէին հայ գնդակներէն, եւ այնպէս, վայրենիները նորէն [...]սաղ կը նետուէին կատաղօրէն: Վերջին յարձակումի ընթացքին՝ զարհուրելի հրացաններու [որոտ]ին խառնուեցան նաեւ մեր յաղթանակի երգերուն գոռ արձագանգները: [...] յետոյ վայրենի Արաբներուն [...]տութեան աղաղակները հազար[աւոր] հրացաններու որոտին հետ սկսան [...] ժոխային ներդաշնակութիւն մը կ[ազ]մել:

Թշնամիներուն դիակները թաւ[ալ]գլոր կ'իյնային Ճէպէլ-Մուսայի [քա]րային կողերուն վրայ: Մեր մ[ար]տիկները դիակներուն վրայ կոխ[ր]տելով կը յառաջանային ու կը [...]ուածէին թշնամին կռնակէն.

Յ. Գ. ՊՕՒՐՍԱԼԵ[ԱՆ]

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ

Նկատելով որ բժշկական վարժա -

ՄՆՈՒՆԴ. ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԱՐԲԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ

ԼԵՌՆԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ

ՕՐ. ԱԼԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (Ամասիացի)
ԵՒ
ԱՀԱՐՈՆ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ (Ամասիացի)
Ամուսնացած
Մարսէյլ, 5 յունուար 1936

հաղուստ, առնաման եւ անհրաժեշտ գործիքներն է հայթայթած:

Ուսուի գործավարներու խորհուրդը պաշտօնէն կը հեռացնէ եւ դատի կը յանձնէ Զբօսաշրջաններու Ընկերութեան փոխ-նախագահ Դ. Սարգսեան, արշաւներու կազմակերպիչ դըրասենեակի տնօրէն Վ. Աբրահամեան: Հրահանգ տրուած է դատական գործավար Թորոսեանի անմիջապէս կազմակերպել հրապարակային դատավարութիւն: Հրահանգ տրուած է առողջապահական գործավար Ղեւոն -

ԱՔՍՈՐԷՆ ՎԵՐՋ ԲԱՆՏ ՅԱՆՈՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑ ՏԵՍԻՆԻ ՄԷՋ

Վարդուհի

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Պատասխանը այն էր թէ Մաքսի -տականներն երկու տարիէ ի վեր որ եւ է յանցանք գործած չեն եւ երբեք նպատակ չունին սակէ վերջն ալ այդ տեսակ ձեռնարկ մը կատարելու: Կը խնդրէին միայն որ Մահմետականները որոնք անզէն եւ տոանց որ եւ է պաշտպանողական միջոցներու են, չպատճառէին անմեղօրէն: Խնդրեցի հարկերապետէն ըսել այդ մարդոց թէ ես ասոր հրատանի հրամանատարն եմ եւ կը յայտարարեմ թէ ես եւ իմ ասոր ընկերներս մահմետական բնակչութեան համակիր ենք ու մինչեւ հիմակուան պէս պիտի չարունակենք խնդրանքներուն պաշտպան փանդ -

նակի մը մէջ փոխադրուելու կամ ինքզինքը տրամադրելու պատերազմական նախարարութեան: Ուրեմն, յայտարարեցի թէ պատրաստ եմ այս առաջարկով ...

Ժողովի ընթացքին իբրեւ նշանակելի օրինակ տրուեցաւ տեղական Եէրմոլովի տեսածները Յրդ կովկասեան յեռնային հրետանիի վաշտէն: Առիկա խնդրած էր ազատ ձգուիլ նոր հայկական վաշտէն, որուն մէջ դըրած էինք զինք: Գնդ. Մորել թէեւ ... թէ ես կենալու խորհուրդ տալ, բայց յետոյ նկատելով Եէրմոլովի ...

(60) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հեղինակութիւն՝ ԷՆԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

(Շար.)

ՅԱՋՈՐԴԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նոր նիւթացոյցը հինգ միլիառ տոլարի (75 միլիառ ֆրանք) ծախք մը կը ցուցնէ, առանց հաշուելու գործազուրկներու նպաստը։ Ազգ. պաշտպանութեան յատկացուած է մէկ միլիառ տոլար (15 միլիառ ֆրանք)։ Միեւնոյն ատեն 58 միլիոն տոլարի ծախք մը կը նախատեսուի, 884 օդանաւ շինելու համար (507ը՝ բանակին, 377ը նաւատորմին)։

ՕՓԵՐԱՆ ՁՈՐՍ ԱՄԻՍ ՊԻՏԻ ՓԱԿՈՒԻ, զանազան նորոգութեանց համար։ Թուականը չէ որոշուած տակաւին։

ՔՍԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՄԵՐԻԿՈՒՀԻ ՄԸ ԱՄԼԱՑՈՒԱԾ է Սան-Ֆրանչիսկոյի մէջ, մօրը յանձնարարութեամբ։ Աղջիկը, որ 10 միլիոն տոլարի ժառանգութիւն ունի, դատ բացաւ մօրը դէմ, 500,000 տոլար հատուցում պահանջելով։ Հօրը կտակին համաձայն, աղջիկը եթէ ամուսնանար եւ զաւակներ ունենար, անոնք բաժին մը պիտի ստանային հարստութենէն, իսկ եթէ անզաւակ մեռնէր, ժառանգութիւնը պիտի մնար մօրը։ Այս վերջինը երկու բժիշկներ կանչած եւ իրրեւ տկարամիտ ցուցնելով աղջիկը, ամլացման գործողութիւն կատարել տուած էր։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ մեղսակից մը ձերբակալուեցաւ Աւստրիոյ մէջ։ Այս մարդը, Մարեան Գայէր, 30 տարեկան, զինուած ըլլալով, ճաշարանի մը մէջ կը պարծենար թէ ինք օգնեց Թագաւորին սպանութեան, բայց չկրցաւ ժամանակին, որովհետեւ Նուկոսլաւիոյ ոստիկանութիւնը զինքը ձերբակալած էր ուրիշ պատճառով եւ 15 տարի բանտարկութեան դատապարտած։ Սակայն եւ այնպէս կրցած էր Աւստրիա փախչիլ։— Այս պատմութիւնը պատմելէ յետոյ, մարդը թոյն լեցուց գաւաթին մէջ, բայց բժիշկները կրցան փրկել։ Այժմ բանտարկուած է։

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ համար նախապատրաստութիւններ կը տեսնուին այժմէն։ Հաւանական է որ ընտրութիւնները կատարուին ապրիլ 19ին եւ 26ին, կամ ապրիլ 26ին եւ մայիս 3ին։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ մը կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ, մինչեւ 1936 դեկտ. 31 երկարաձգելով 1934 յունուար 11ի համաձայնութիւնը։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ վերջ, Ապահովութեան Տեսչութեան (Չեկա) եւ սահմանապահ ոստիկանութեան անդամներն ալ մասնաւոր համազգեստ մը եւ նշանակներ պիտի ունենան, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ որոշեց հատուցում պահանջել Ազգերու Դաշնակցութենէն, մեծ կորուստներ կրած ըլլալով, իբրեւ հետեւանք Իտալիոյ դէմ գործադրուած պատժական միջոցներու թեանց։

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի (յունուար 9), երեկոյեան ժամը 8ին, «Դրօշակի» տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ Վահագն խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ, Ուրբաթ (յունուար 10), երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181. Cours Lafayette «Զարդարեան» գրադարանին մէջ։

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փօրտօի կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր վեթերան ընկերոջ ԼԵՒՈՆ ԹԱԹՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ իր պարագաներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ տիկ. Մուրատեան, տէր եւ տիկ. Մկրտիչեան եւ զաւակունք, տէր եւ տիկ. Ճարաճեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք նամակով, ծաղկեպսակով եւ կամ անձամբ իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, աներորդւոյն եւ սանին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆի

վաղաժամ մահուան առթիւ. որ տեղի ունեցաւ 31 դեկտ. 935 փարիզ։

ԳՏՆՈՒԱԾ

Յառաջի 3003 թիւով Այրի Տիկ. Սրբուհի Ներկարարեան կը փընտռէր իր փեսան եւ աղջիկը։

Իրենց հասցէն՝ Chahrigian Simon, 333, Chemin de la Madrague Ville, Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ծնողքս՝ Ֆրանսուզի Արթին (Ալթըփարմագ) եւ Վարդուհի Գարամեան։ 1914ին Մարաշի ճամբով աքսորուած են դէպի անապատները։ Կը խնդրուի վերապրող ծանօթներէն հետաքրքրուիլ այս փնտռտուքով։ Ողջ եւ առոյգ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Յառաջ եւ վեցամսեայ Ազդակ եւ 250 ֆրանք նուէր։ Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։ Իմացնել Տիկին Լուսիա Մոմճեանի, Rue d'Italie, 48, La Tour du Pin. (Isère) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս ընիկ Թօգաթցի՝ Լեւոն Գարընճեան, մօր անուն՝ Վերոն, հօր անուն՝ Կարապետ, եղբօր անուն՝ Հաճի Միհրան, ծնած 1905ին Թօքաթ։ 1915ի տարագրութեան անյայտացած է Ֆրանճըլար Մալաթիայ շրջան։ Ստոյգ եւ ողջ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Յառաջ, վեցամսեայ Ազդակ եւ 300 ֆրանք նուէր։ Իմացնել Արաքսի Եազմաճեանի, Marchand Pantoufles. Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France)։

Կը խնդրուի Արտասահմանի եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել որպէս ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն։

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Վիէն.— Հետեւեալ նուէրները եղած են Մանուկներու Օրուան առթիւ.—

Ա. Զաքարեան, Մ. Նաճարեան 20ական ֆրանք, Գ. Մանուկեան, Ա. Գարոնեան, Յ. Մկրեան, Մ. Կարապետեան, Գ. Փիլթոյեան, Տիկին Ա. Թորիկեան, Գ. Սիմոնեան, Ն. Խաչիկեան, Խ. Գէորգեան, Յ. Զարդարեան, Տիկին Ո. Գէորգեան, Մ. Գալայճեան, Ս. Եօքսիւզեան 10ական, Տիկին Ա. Գալայճեան, Լ. Քէչիշեան, Ա. Այանեան, Տիկին Մագինաճեան, Օր. Մ. Մուրատեան, Գ. Այանեան, Տիկին Խուկոյեան, ֆրանսացի վարժուհին, Տիկին Զաքարեան, Լ. Տոլմաճեան, Դ. Երէմեան, Ս. Հայրապետեան, Վ. Ասոյեան, Լ. Մուրատեան, Տիկին Ա. Խաչիկեան 5ական, Կ. Թումայեան 4, Տիկին Տէր Ղազարեան, Տիկին Չլպաքեան, Օր. Գ. Մաքինաճեան, Խ. Գէորգեան 2ական, Օր. Ժըմըւէլ, Քէչիշեան, Լ. Տատուռ մէկական ֆրանք, ընդհ. գումար 260 ֆրանք։

Տ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը կը բանայ դասընթացքներու շարք մը ձրիաբար, 12 տարեկանէն վեր եղող չափահասներու համար։

Կ'աւանդուին հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան դասեր, Գ. Գ. Ա. Արծրունիի եւ Վ. Համբարձում-եանի կողմէ։

Դասընթացքները կը սկսին յունուար 16ին, հինգշաբթի օրերը ժամը 9.30—12, Միթիւալիթէի սրահներէն մէկուն մէջ։

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Օր. Գէորգեանի, 6, Rue de Trétagne, եւ կամ հեռաձայնել Montmartre 13-09։

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԱՌԻԹ

Ալպանիայէն կ'ուզուի կովկասեան նուագախումբ մը շարք մը նուագահանդէսներ տալու համար։ Բոլոր ծախքերը կ'ապահովուի հաստատ համաձայնագրով։ Շահագրգռուողները կրնան մանրամասնութիւններ առնել «Յառաջ»ի վարչութենէն կամ ուղղակի դիմելով Dr. A. Bournazianի, Elbasan, Albanie.

Վ Ա Ր Ձ Ո Ւ Է

Կեդրոն թաղի մէջ, լուսաւոր կօշկակարի խանութ մը, 4 մեթր քառակուսի տարածութեամբ եւ ետեւը ունի սենեակ մը։ Տարեկան վարձք՝ 1800 ֆ. շարժ միասին, եւ պատրաստ յաճախորդներով։ Կան նաեւ յարակից երկու խանութներ՝ յարմար գերձակի եւ ուրիշ գործերու։ Դիմել՝ տեղւոյն վրայ 8 Rue d'Italie, Paris (13), *մէթրօ՝* Tolbiac:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՐԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
[illegible]	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 9 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ – 12e Année No. 3007

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱՌԱՆՑ ԴԱՒԱՆԱՆՔԻ,,

Անցեալ օր, երկու ճակատի բաժնելով գաղութները, մէկ մասը նկատեր էինք «Թիկունք»,— անոնք որ հեռու կը մնան կրակի գիծէն

Թոյլ տուէք բանալ այս հարցին մէկ ուրիշ երեսը: Այլապէս ծանրակշիռ երեւոյթ մը, որ սերտ կապ ունի գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարին հետ:

Ուրեմն, կան գաղութներ որոնք 15 տարիէ ի վեր կը տքնին, կը մրկին կրակի գծին վրայ, թէ իրենց եւ թէ ուրիշներու բարիքին համար: Իսկ միւսները հեռու մնալով բուն տարագիր բազմութիւններէն, հետեւաբար եւ կրակէն, օրերը տարիներու կը վերածեն երանաւէտ ծուլութեամբ:

Այս ողբերգութիւնը ուրիշ եղանակով մը կը կրկնուի բոլոր գաղութներուն մէջ:

Ամէն տեղ ալ, ունինք բազմութիւններ, որ կը գործեն կրակին մէջ կամ անոր շուրջը, եւ ուրիշներ որոնք խուսափելով կը խուսափին կրակէն, կամ կը գտնուին «Թիկունք»ի անփառունակ դիրքով

Այս տեսակէտէն, մասնաւորապէս աչքի կը զարնէ զանգուած մը՝ քիչ–շատ հասուն եւ ընդունակ երիտասարդներու:

Նոյն իսկ զեղչելով անոնք որ անելի մատնուած են նիւթական կամ հոգեկան պատճառներով, անդին կը մնայ անհամար բազմութիւն մը,— միշտ հեռու կրակէն:

Արդարեւ, անոնց շուքը միայն կը տեսնես մեր հանրային կեանքի ալեկոծութեան մէջ: Եւ քանի կ'անցնին տարիները, այդ շուքն ալ կարծես կը դառնայ աւելի խուսափուկ:

Ու յաճախ կը հարցնես դուն քեզի,— Չունի՞նք որ եւ է ճակատ, ուր համախմբուէին եւ գործէին այս տղաքը, իրենց ընդունակութիւններն ու ճիգերը տրամադրելով այս ժողովուրդի բարիքին: Մանաւանդ որ, չափազանց բազմակողմանի են օրուան պահանջները, եւ ասպարէզ չի պակսիր որ եւ է նախընտրութեան համար:

Պայման չէ որ ամէնքն ալ անդամագրուին այս կամ այն կուսակցութեան, կամ աչքերը գոց իջնեն ասպարէզ:

Քաղաքական կուսակցութիւնը ճակատին մէկ մասն է միայն: Մնացեա՞լը: Ո՞վ պիտի մտածէ այդ մասին, եթէ ամէն մէկը իր պատեանին մէջ քաշուի, իբրեւ «տիլէթանթ», առանց որ եւ է դաւանանքի կամ յանձնառութեան:

Գաղտնիք չէ որ տրամադրելի ուժերը աւելի շատ կը մաշին այս ափերուն վրայ:

Յետոյ, նետուած ըլլալով ցամաքէ ցամաք, բոլորովին տարբեր միջավայրերու մէջ, մեր դիմացը կը գտնենք վիճակներ, պահանջներ, որոնք նախատեսուած չէին: Սովորական պայմաններն անգամ նոր ընդունակութիւններ եւ բանուկ ձեռքեր կը պահանջեն: Եւ ամէն օր դիրքեր կը պարպուին

Ի՞նչպէս պիտի լրացնենք այս պահանջները, առանց ապահովելու նոր տարրերու ծառայութիւնը:

Եւ երբ նորն ու ընդունակը կամ աւելի ձեռնհասը կը խուսափին, իրենց արժանիքէն «վար» գտնելով հանրային գործունէութիւնը, ինչո՞ւ կը զարմանանք որ ոչ մթնոլորտ կը փոխուի, ոչ հոգեբանութիւն, ոչ ալ մարդ:

Ինչո՞ւ, այս կամ այն գաղութին մէջ, նոյն սերունդէն ափ մը երիտասարդներ իրենց երակները պիտի քամեն, կապուելով հանրային ծառայութեան մը, իսկ ուրիշներ իրենք զիրենք պիտի համարեն վերի[illegible] ցորեն ...

Կրնայ՞ք այս ողբերգութեան մանրանկարն իսկ ցուցնել որ եւ է բախտակից ժողովուրդի մէջ: Մանաւանդ երիտասարդութեան մէջ:

Տարիներ եւ տարիներ միեւնոյն մարդիկը՝ ազգային կեանքի նոյն դիրքերուն վրայ, Փարիզէն մինչեւ Սուրիա եւ աւելի հեռուները: Ապա ուրեմն միեւնոյն տրտունջներն ու դառնութիւնները:

Բարեհաճեցէք բաժնել մեղքերը, որպէսզի պարզուի կացութիւնը:

Այդ մեղքերուն մէկ մասն է որ կը մատնանշենք այսօր, յիշեցնելով պարտականութիւններ որոնք ի զուր հոգածու եւ եռանդուն ձեռքերու կը սպասեն:

Մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, կրնա՞ք առանց դառնութեան դիտել այս կսկծալի պատկերը,— երիտասարդ բազմութիւններ, ամբողջ սերունդ մը «առանց դաւանանքի»: Միշտ հեռու կրակէն, միշտ հանդիսատես կամ դիտող կամ «տիլէթանթ»:

Ի վերջոյ որո՞ւ բարիքին համար՝ այս անփառունակ դիրքը, մատը մոխիր չթաթխելու այս անգիր աւանդութիւնը, որ կը տեւէ ու կը տեւէ:

Եթէ սա վերջին 10–15 տարիներու ընթացքին հասունցած սերունդն ալ չպիտի շահագրգռուի, չպիտի մտահոգուի հայրենիքով եւ արմատախիլ բազմութեանց ճակատագրով, եթէ առաքինութիւն պիտի սեպէ միայն «ռէյիր» ընել, կարծիք յայտնել եւ խուսափիլ պատասխանատուութիւններէ, բնական չէ՞ որ բարբարոս Թուրքն իսկ պիտի շարժի, պիտի նորոգուի, իսկ մենք պիտի դառնանք նոյն կախարդական շրջանակին մէջ, հետզհետէ աւելի տժգոյն եւ ուժասպառ:

Եթէ մինչեւ այսօր ձախողեցաւ գաղութներու կազմակերպութեան ծրագիրը, եւ քիչ մը ամէն տեղ եպիսկոպոսներ ու վարդապետներ կամ «ազգային ջոջեր» են որ կը փայլին հանրային գործունէութեան պատնէշներուն վրայ, մէկ պատճառն ալ փնտռեցէք սա անբացատրելի դասալքութեան մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ՆՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՒ ՕԴԱՆԱՒ ԿԸ ՂՐԿԷ

300,000 Հաբէշներ կազմ եւ պատրաստ

Յունուար 7ին օդանաւով Ասմարա հասաւ Իտալիոյ օդանաւային նախարարը, Զօր. Վալլէ, միայն մէկ դադար առնելով Լիբիոյ մէջ: Զօրավարը շարունակեց իր թռիչքը դէպի իտալական Սոմալի: Եթէ ճամբորդութիւնը ամբողջովին յաջողի, կը նշանակէ թէ Հռոմ պիտի կրնայ Իտալական Սոմալի ղրկել ամբողջ օդանաւեր, կազմ եւ պատրաստ:

Միեւնոյն օրը Նափոլիէն ճամբայ ելաւ Ալփեան հետեւակազօրքի ամբողջ զօրաբաժին մը: Շաբաթներէ ի վեր առաջին անգամ է որ այսքան զինուոր ճամբայ կը հանուի մէկ անգամէն: Եւ առաջին անգամ է որ փոխադրութեան կը յատկացուին երկու խոշոր եւ արդիական շոգենաւեր: Շուտով երկրորդ զօրաբաժին մը եւս պիտի ղրկուի, նոյն բանակէն: Այս զօրաբաժնին գունդերը, որոնք կը բաղկանան հետեւակազօրքէ եւ ծանր հրետանիի յատուկ զինուորներէ, արդէն պատրաստ են նաւ նստելու: Ալփեան զօրաբաժնին առաքումով, արեւելեան Ափրիկէ ղրկուած զօրաբաժիններուն թիւը կը բարձրանայ վեցի, իւրաքանչիւրը բաղկացած 20 — 30,000 զինուորէ: Ուրիշ երկու զօրաբաժիններ ալ կը գտնուին Լիբիա:

Այս սաստկացած զինուորներուն առաքումը կը նշանակէ թէ Իտալիա կ'ուզէ ընդարձակել եւ խստացնել իր գործողութիւնները Եթովպիոյ մէջ: Միւս կողմէ, քանի կը յառաջանայ բանակը, այնքան անհրաժեշտ կը դառնայ նոր ուժերու առաքումը, բռնելու պահելու համար գրաւեալ հողամասերը:

*** Ատտիս Աբէպայէն կը հեռագրեն թէ Հաբէշական հրամանատարութիւնը 300,000 զինուոր կը համախմբէ Հիւսիսային ճակատին վրայ, Թիկրէի մէջ, ետ մղելու համար իտալական յարձակումը Մաքալէի արեւելեան, հիւսիսային եւ հարաւային կողմէն: Իտալացիները մեծ խոչընդոտներու կը հանդիպին տեղատարափ անձրեւներուն հետեւանքով: Հաբէշները գիտեն որ հազարաւոր զինուորներ պիտի զոհեն, իտալական բանակի արդիական սպառազինութեանց դէմ: Բայց եւ այնպէս համոզուած են թէ այդ բոլորը պարապ չպիտի անցնին, եւ իրենք իրենց անսպառ ուժերով պիտի կրնան ջախջախել իտալական բանակին գլխաւոր մասը եւ վհատեցնել մնացեալը: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հաբէշները պիտի կռուին անգթօրէն, չափազանց զայրացած ըլլալով օդանաւային արշաւներէն եւ թունաւոր կազերու արձակումէն: Անոնք ուխտած են արեան վրէժ լուծել Իտալացիներէն: Օտար ճամբորդ մը կ'ըսէ.— «Աստուած ողորմի Իտալացիներուն, եթէ Հաբէշները կատղին եւ գործեն սանձարձակ: Հաբէշները համոզուած ըլլալով թէ իրենց դատը արդար է եւ թէ Աստուած կ'օգնէ իրենց, պիտի կռուին վայրենօրէն, կրօնական մոլեռանդութեամբ, ունենալով միայն մէկ մտածում,— ոչնչացնել թշնամին»:

Տեղատարափ անձրեւները աւելի դժուարութիւններ կը պատճառեն Իտալացիներուն: Անհամար կառքեր խրած են ցեխերու եւ լճերու մէջ: Նոր ճամբաներն ալ աւրուած են եւ շաբաթներու կը կարօտին նորոգումի:

Նոր դէպքեր Եգիպտոսի մէջ

Ուսանողները նորէն դասադուլ հռչակեցին Գահիրէի մէջ, հականգլիական ցոյցեր կատարելով, իբրեւ հետեւանք Եգիպտացիի մը սպանութեան: Զանազան ձեւով կը պատմեն այս դէպքը: Անգլիական ղեկոյցի մը համաձայն, անգլիացի սպայ մը ստիպուած էր հեռապնդել աւելածու մը, որ կը խանգարէր իր ինքնաշարժը: Յանկարծ թշնամի ամբոխ մը կը պաշարէ սպան, որ ատրճանակը կը քաշէ վախցնելու համար, բայց գնդակ մը խուսափելով ծանրապէս կը վիրաւորէ աւելածուն: Ուրիշ պատմութեան մը համաձայն, սպան գինով էր: Ամէն պարագայի մէջ, Եգիպտոսի ուսանողները օգտագործեցին առիթը, անգամ մը եւս պոռթկալու համար բրիտանական աշխարհակալութեան դէմ: Գահիրէի ուսանողները փորձեցին պատուիրակութիւն մը ղրկել վարչապետին, բողոքելու համար, բայց Նէսիմ փաշա մերժեց ընդունիլ պատուիրակները: Այն ատեն գրաւոր պահանջեցին անմիջական եւ ամբողջական քննութիւն մը բանալ: Միւս կողմէ հականգլիական թռուցիկներ ցրուեցին օտար շրջանակներու մէջ: Վիրաբուժական միջազգային համագումարը վերջացած ըլլալով, անոր անդամներուն ալ թռուցիկներ բաժնել կ'ուզէին, բայց ոստիկանութիւնը միջամտելով ցրուեց ուսանողները:

*** Ազգայնական մեծ կուսակցութեան, «Վաֆտ»ի անդամները որոշեցին մարտական կազմակերպութիւն մը ստեղծել Փաշական հիմերով: Կուսակցութեան երիտասարդ անդամները զինուորական կրթութիւն պիտի ստանան, ուխտելով ծառայել հայրենիքի դատին: Նոր կազմակերպութեան համազգեստը պիտի ըլլայ կապոյտ շապիկ մը եւ գորշ տափատ մը, իսկ խորհրդանշանը՝ ձեռք մը որ կը բռնէ կեանքի բանալին (հին Եգիպտոսի խորհրդանշանը), հետեւեալ նշանաբանով.— «Հնազանդութիւն եւ պայքար»:

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՊԻՏԻ ՀԱՒԱՔԵՆ
100,000 Հրեաներ գաղթեցնելու համար

«Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանը, կը գրէ թէ նախկին Նախարար Սըր Հ. Սէմիւէլ եւ ուրիշ երկու երեւելիներ Նիւ Եորք պիտի երթան յունուար 15ին, նոր ծրագրի մը համաձայն բովանդակ աշխարհի Հրեաները համախմբելու եւ Գերմանիայէն հեռանալու դատապարտուած Հրեաները տեղաւորելու համար: Ամէն ջանք պիտի թափուի 10 միլիոն անգլ. ոսկի եւ նոյն իսկ աւելին հանգանակելու համար: Կ'ըսուի թէ վերջերս պատուիրակ մը գացած է Լոնտոն, յանուն գերմանական կառավարութեան բանակցելու համար Անգլիոյ հրէական կազմակերպութեանց հետ, 100,000 Հրեաներու անդրփոխման մասին: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական կառավարութիւնը պիտի արտօնէ որ այս 100.000 Հրեաները միասին տանին իրենց հարստութիւնը, բայց գերմանական ապրանք փոխադրելով, ոչ թէ դրամ: Նախատեսուած 10 միլիոն անգլ. ոսկին պիտի յատկացուի անդրփոխման եւ տեղաւորման ծախքերուն.

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր դահլիճը արձակուած պաշտօնեաները (հանրապետական) վերահաստատելու որոշած ըլլալով, նախկին վարչապետներ Ցալտարիս եւ Զօր. Քոնտիլիս բողոքեցին թագաւորին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

.. ՈՒՐ ԿԸ ՑԻՇՈՒԻ ԺԻԺԻՆ

Ֆրանսացի մը վերջերս զարմանք կը յայտնէր դիտելով մեր երգահանդէսներուն շարքը Փարիզի մէջ: Այդ զարմանքը պիտի կրկնապատկուէր անշուշտ՝ եթէ իմանար որ մեր երգահանդէսները իրար կը հրմշտկեն ոչ միայն Սէնի ափերուն վրայ, այլեւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, մինչեւ հեռաւոր գաղութները, Եգիպտոս, Սուրիա, Յունաստան, Պալքանները, նոյն իսկ մինչեւ Ամերիկա:

— Երեւի շատ կը սիրէք ուրախութիւնը, զուարթութիւնը, կ'ըսէր Ֆրանսացին:

Եւ վալսերի թաւը մեզ կը նմանցնէր Իտալացիներուն, որոնք շատ կը սիրեն երգել, ցայգերգել, ցատկոտել:

Պատասխանեցի որ ազգակցութեան խնդիր չէ՝ եթէ կը նմանինք Իտալացիներուն եւ կը յարգենք անոնց նման: Մենք ազգակից ենք աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն,— չէ՞ որ կ'ըսուի թէ Ստալինի մայրը հայ կին մըն էր, Բիւզանդիոնի կայսրերը Հայեր էին, Պուլկարիոյ մեծ ցարերէն մին Հայ էր, եւայլն, եւայլն: Մենք ազգակից ենք թէ ուրախ ժողովուրդներուն հետ, եւ թէ մելամաղձոտ ժողովուրդներուն հետ: Սակայն եթէ կը սիրենք երգել ու զուարճանալ, պատճառը այն է որ կ'ուզենք եթէ ոչ երգելով մեռնիլ, գէթ երգելով առողջանալ: Արդարեւ բժիշկները կ'ըսեն որ ուրախ եղէք, երգեցէք, պարեցէք, որպէսզի առողջ մնաք: Հիպպոկրատի աշակերտները կը պնդեն թէ անդամալուծի կարծուած հիւանդութիւններ անգամ կը բուժուին երգով ու զուարթութեամբ:

Ահա թէ ինչո՛ւ հայ ժողովուրդը կը սիրէ երգն ու հանդէսը.— ի՛նչ ցաւեր կան մեր մէջ, ի՛նչ հիւանդութիւններ դարմանելի: Կը վախնամ, սակայն, որ անելի եւ անանելի հիւանդութիւններ երգով դարմանելու ժամանակ՝ մոռնանք էական ցաւերն ու պահանջները:

Օրինակ բերենք ժիժին, որ շատ երգեց, ամբողջ ամառը նուագեց, բայց ձմեռն ալ մնաց անօթի:

ԱՐԱԶ

Քաղաքական ահաբեկումները արգիլելու համար

Յունուար 7ին Ժընեւի մէջ ժողով գումարեց այն յանձնախումբը որ կազմուած էր Աղեքսանդր թագաւորին սպանութենէն յետոյ, 1934 դեկտ. 10ին, ծրագիր մը կազմելու եւ քաղաքական ահաբեկումները զսպելու համար: Իր առաջին տեղեկագրին մէջ, յանձնախումբը կարգ մը միջոցներ կ'առաջարկէր: Ներկայ նստաշրջանին մէջ յատկապէս պիտի քննէ Ֆրանսական կառավարութեան մէկ ծրագիրը, որ կը թելադրէ միջազգային ատեան մը կազմել, որուն պիտի յանձնուին ամբաստանեալները, փոխանակ պատկանեալ երկրին մէջ դատուելու կամ պահանջող պետութեան յանձնուելու: Այս առթիւ միջազգային պայմանագրութիւն մը պիտի խմբագրուի:

Ֆրանսայի՞ թէ Գերմանիոյ հետ

Նախագահ Րուզվէլթի ճառին առթիւ, իտալական թերթերը նորէն կը յուզեն պետութեանց նոր համախմբումի մը խնդիրը: Բոլորն ալ կը համակցին թէ Իտալիոյ շահը կը պահանջէ լեզու գտնել Գերմանիոյ եւ Ճափոնի հետ, իրենց ջանքերը համակարգելու, հողի անբաւականութեան եւ նոր շահաստաններու խնդիրը լուծելու համար: Թերթ մը դիտել կու տայ որ եթէ Իտալիա, Գերմանիա եւ Ճափոն աւելի լայն ըլլային եւ Մ. Նահանգները նուազ ընդարձակ, Հռոմ, Պերլին եւ Թոքիօ եւս շատ լաւ պիտի ապրէին աշխարհի միացեալ մասին հետ: Կարճ խօսքով, իտալական մամուլը արդար կը գտնէ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի ծաւալման պահանջը եւ հետեւաբար երկուքը բախտակից Իտալիոյ:

Այս տեսակէտները պարզելով հանդերձ, իտալական մամուլը չի մոռնար Ֆրանսան եւ անոր հետ հաստատուած բարեկամութիւնը: Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան առթիւ, որուն առաջին տարին լրացաւ յունուար 7ին, մամուլը կը բացատրէ թէ «ֆրանքօ-իտալական բարեկամութեան վրայ կարելի է հիմնել Եւրոպայի խաղաղ գործակցութեան հիմերը»: Այս ալ հետեւանք է Անգլիոյ բռնած անորոշ դիրքին:

Գետերու յորդումը եւ հեղեղումները

Գետերու յորդումը ամէնէն վտանգաւոր կէտերուն հասնելէ վերջ, մեղմանալ սկսաւ: Սէնը կայուն վիճակ ունի: Ռօնի շրջանին մէջ ալ կացութիւնը բարւոքած է, բայց Ավինեօն միշտ սպառնալիքի տակ է: Իսկ ամէնէն ահաւոր կացութիւնը կը ներկայացնէ Լուարի յորդումը: Նանթ քաղաքին կէսը ողողուած է եւ ժողովուրդը խուճապի մատնուած: Եթէ Տիվաթի թումբը չդիմանայ, աննկարագրելի աղէտ մը պիտի պատահի, ինչպէս եղաւ 1910ին: Այս թումբը աւելի քան 15 քիլոմեթրի վրայ կը պաշտպանէ շէն գիւղեր: Ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած ըլլալով հանդերձ, հոն գիւղերու բնակիչները պարպեցին իրենց բնակարանները, միասին տանելով անասունները: Բուն քաղաքին մէջ բազմաթիւ ճաշարաններ, արճարաններ, գործարաններ եւ խանութներ փակուած են: Քաղաքը աւազի վրայ շինուած ըլլալով, ջրամոյն տարածութիւնը շատ աւելի ընդարձակ է: Օրերով Լուարը գետին կառադրութեան դիմադրելէ վերջ, Մոնժանի առկախ կամուրջը խորտակուեցաւ երեքշաբթի օր: Բարեբախտաբար անցորդ չկար այդ միջոցին: Վարտանի շրջանին մէջ տուները ողողուած են մինչեւ տանիքները: Նանթ տանող բոլոր ճամբաները ողողուած են եւ տեղ-տեղ շոգեկառքի հաղորդակցութիւններն ալ կարուած:

Ավինեօնի մէջ տեղատարափ անձրեւներու եւ ողողումներուն հետեւանքով փճացած են բազմաթիւ պտղատու ծառեր, այգիներ, արմտիք եւայլն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱՔԱՂԻ 14րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի յունուար 20ին, Սալ Փլէյէլի մէջ:

ԵՕԹ ԱՆԳԼ. ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ, որոնք Աղեքսանդրիա կը գտնուէին, յունական ջուրերը հասնելով, խարիսխ նետեցին Պիրէոսի առջեւ:

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Պուէնոս Այրէսի մէջ (Արժանթին), գործադուլի մը հետեւանքով: Բանուորները պահ մը գրաւեցին շոգեկառքի կայարանը: Ոստիկանները արտասուաբեր ռումբեր կը գործածէին: Ընդհարումներու ընթացքին 12 հոգի սպաննուեցան: Վիրաւորներուն թիւը շատ աւելի մեծ է:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ կը շարունակեն գրաւել Չինաստանի զանազան մասերը: Ճափոնական դրօշը կը ծածանի Չահարի վրայ, իսկ զինուորներ գրաւած են Թիէնցինի նաւահանգիստը:

(Շար.ը կարդալ Գ. Էջ)

ԻՆՉՈ՞Ւ ՄՈՍԿՈՒԱ ԶՕԳՆԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Մինչեւ հիմա տակաւին կան երանելի մարդիկ (եւ անոնց մէջ Ռամկավար խմբագիրները առաջին տեղը կը բռնեն), որոնք կը խորհին թէ՝ եթէ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութիւնը կամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարիչ մարմինը իր ամբողջ յոյսը չդնէր Եւրոպայի վրայ եւ նախօրօք համաձայնութեան մը գար Խորհրդային կառավարութեան հետ, այն ատեն կարելի պիտի ըլլար Թուրքերու յափշտակումէն ազատել ոչ միայն Կարսի, Արտահանի եւ Սուրմալուի շրջանները, այլ Թերեւս նաեւ Թրքահայաստանի որոշ մասերը։

Սակայն, այսպէս խորհիլ կրնան միայն անոնք, որ բացարձակապէս անտեղեակ են պատմական իրադարձութիւններուն ու այդ մասին հղած փաստերուն եւ նոյնիսկ չեն կրած ծանօթանալու գէթ վերջին քանի մը տարուան ընթացքին Թրքական ու բոլշեւիկեան մամուլի մէջ հրատարակուած վաւերական վկայութիւններուն։

Սխալ է միանգամայն, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը փորձ չէ բրած նախօրօք համաձայնութիւն կայացնելու բոլշեւիկներու կամ Խորհրդային կառավարութեան հետ։ Դեռ 1918ին սկիզբը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բոլշեւիկներու ու սոցիալիստ - յեղափոխականներու հետ միասին նոյնիսկ հաստատեց Խորհրդային իշխանութիւն մը Բագուի շրջանի մէջ, Թուրքերու հետ ունեցած արիւնալի եւ յաղթական կռիւներէ յետոյ։ Նոյն ատեն Մոսկուայի մէջ Դաշնակցական պատուիրակութիւն մը Լ. Նազարեանի եւ Ա. Զամալեանի մասնակցութեամբ փորձ բրաւ համաձայնութեան գալու Խորհրդային կառավարութեան հետ Հայաստանին օգնութիւն հասցնելու մասին։ Աւելի քանի մը ամիս վերջը Կովկասէն Մոսկուա գնացին Դաշնակցական ուրիշ պատուիրակութիւններ, մէկը Բագուէն, իսկ միւսը Թիֆլիսէն, որոնք թժ. Յ. Զաւրեանի գլխաւորութեամբ՝ յամառ ջանքեր թափեցին, երկար բանակցութիւններ վարեցին՝ գործակցութեան գետին մը մշակելու համար Խորհրդային կառավարութեան հետ։

Սակայն, այդ բոլոր ջանքերն ու փորձերը ի վերջոյ ապարդիւն անցան, որովհետեւ Դաշնակցականներու հետ միաժամանակ Թուրքերն ալ անդադրում ճիգեր կ'ընէին բարեկամանալու Խորհրդային կառավարութեան հետ, եւ անոնք մեզմէ շատ աւելի հիմեր ունէին յաջողելու։ Թուրքերը չէին կրնար չյաջողիլ, որովհետեւ, որքան ալ տկարացած ըլլային այդ ժամանակ, այսուհանդերձ անհամեմատ աւելի զօրաւոր էին Հայերէ եւ անոնց բարեկամութիւնը ոչ միայն ռազմական, այլ մանաւանդ քաղաքական տեսակէտով հարիւրապատիկ աւելի ձեռնտու էր բոլշեւիկներուն համար, քան Հայերունը։

Այս հիմնական փաստէն զատ կայ նաեւ ուրիշ պատմական կարեւոր փաստ մը, որ անկարելի դարձուց Հայաստանի Հանրապետական իշխանութեան կամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Խորհրդային կառավարութեան համաձայնութիւնը, եւ այդ՝ Բրեստ - Լիտովսկի մէջ կնքուած հաշտութեան դաշինքն էր, որ ոչ միայն կը Թողէր Թրքահայ դատը, այլ եւ Հայաստանէն կ'անջատէր Կարսի ամբողջ նահանգը։ Այնպէս որ երբ Թուրքերը կը պնդէին Բրեստ - Լիտովսկի դաշնագրի պայմաններուն վրայ, անոնց բարեկամ դարձած բոլշեւիկները Մոսկուայի մէջ չէին կրնար հակառակիլ, քանի որ իրենք իսկ ստորագրած էին այդ պայմանները։

Վերջապէս, պէտք չէ մոռնալ երրորդ պատմական փաստ մը, որ մինչ վճռապէս արգելք հանդիսացաւ ո եւէ համաձայնութեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը ներկայացնող Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Խորհրդային կառավարութեան միջեւ, եւ այդ՝ հայանուն բոլշեւիկներն էին իրենց նախանձոտ ազգադաւ ընթացքով։ Ամէն անգամ, որ Մոսկուայի մէջ Հայաստանի իշխանութիւնը ներկայացնող Դաշնակցականները փորձ կ'ընէին գործնական համաձայնութեան մը գալու Խորհրդային կառավարութեան հետ եւ վերջինս ալ նպաստաւոր տրամադրութիւն ցոյց կուտար այդ ուղղութեամբ, անմիջապէս մէջտեղ կուգային հայանուն բոլշեւիկները, որոնք՝ անձնական եւ խմբակցական կոյր ատելութենէ ու նախանձէ մղուած՝ երբ անգլիական գործակալներ կը ներկայացնէին Դաշնակցականները, կը պղտորէին իրենց ռուս, հրեայ կամ վրացի ընկերներու մաքերը եւ կը ձախողեցնէին համաձայնութեան մեր փորձերը, իսկ երբեմն ալ նոյնիսկ կը յաջողէին բանտ նստեցնել Դաշնակցական բանագնացները, ինչպէս որ վարուեցան, օրինակ, թժ. Յ. Զաւրեանի եւ Լ. Նազարեանի հետ։

Եթէ ի նկատի ունենանք այս բոլոր պարագաները, երբեք չպիտի զարմանանք, որ չարաչար ձախողեցաւ նաեւ Լեւոն Շանթի առաքելութիւնը Մոսկուայի մէջ։

Եւ ի՞նչպէս կրնար ըլլալ ուրիշ կերպ, երբ Հայաստան ամէն կողմէ թշնամիներով շրջապատուած տկար երկիր մըն էր, մինչդեռ Թուրքերը թէ ռազմական եւ թէ քաղաքական անհամեմատ աւելի զօրաւոր դաշնակից մը կը ներկայացնէին Խորհրդային կառավարութեան համար։ Եթէ Մոսկուա Հայաստանի կողմը բռնէր, պիտի կորսնցնէր Թուրքերու բարեկամութիւնը, որ իրեն համար շատ աւելի արժէքաւոր էր եւ է քան Հայերունը։ Բնական է, որ Խորհրդային կառավարութիւնը, հակառակ իր գաղափարներուն իսկ նախընտրեց խուսափիլ Հայաստանի Հանրապետութեան հետ ո եւ է համաձայնութիւն կայացնելէ եւ գերադասեց դառնալ Հայաստանի երդուեալ թշնամին եղող Թուրքերու բարեկամն ու պինակիցը

Պարզ է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչ ալ ընէր կամ երբ ալ փորձէր, չէր կրնար եւ չպիտի կրնար արգելք ըլլալ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի պինակցութեան. Իսկ անգամ մը որ այդ պինակցութիւնը իրողութիւն էր, Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի ուժերը անխուսափելիօրէն պիտի վերջ տային Հայոց ազգային անկախութեան, իրարու մէջ պիտի բաժնէին անոր հողերը եւ պիտի բաժնէին մօտաւորապէս այնպէս, ինչպէս որ նախօրօք համաձայնած էին արդէն Բրեստ - Լիտովսկի դաշնագրով

ԼԻՈՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1935ԻՆ

Տարի մըն ալ սահեցաւ տարտամ եւ տխուր յիշատակներով։ Այս առթիւ մեր գաղութին պատկերը կ'ուզեմ ներկայացնել։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— 1934ի շրջանին բոլոր աշխատասէր, խոհեմ, եւ վերջապէս իրենց գործին մէջ մասնագէտ եղած շատ մը հայրենակիցներ իրենց օրապահիկը կը ճարէին, գէշ - աղէկ։ Հարիւրէն աւանի օրէնքը պատճառ դարձաւ որ շատեր զրկուին իրենց աշխատանքէն եւ մատնուին թշուառութեան։ Ճակատագրական այս օրերուն որո՞ւ կրնան դիմել եւ աղերսել։ Բնաւ միտքէս չպիտի ելլեն ծերունիի մը խօսքերը։

— Տղաս, 1895ին քեզի պէս երիտասարդ էի, տուն - տեղ, կալուած, հարստութիւն ամէն ինչ ունէինք։ Թրքական կոտորածը եկաւ լափեց ամէն ինչ, մնացինք աղքատ, սակայն մեր աղքատութիւնը երկար չտեւեց, որովհետեւ աշխատասէր ժողովուրդ մը աղքատ չի մնար, քանի մը տարիէն մեր դիրքը շտկեցինք։ 1914ի չարաբաստիկ Թուականին նախկին հարստութեան կրկինը ունէինք։ Մեծ աղէտին հարստութեանս հետ կորսնցուցի նաեւ ընտանիքիս կէսը, դարձայ Թափառական։ Կեանքս փրկելու համար Թրքական գիւղի մը մէջ բակուայ իբրեւ Թուրք մինչեւ 1919ը ընտանիքիս ապրուստը ապահովել. վերջը կոկիկ գումար մըն ալ խնայած էի, 1920ին Սուրիա անցայ, աւելի յառաջ կ'ըլլանք ըսելով 1926ին վերջերս եկանք Ֆրանսա։ Գէշ աղէկ գործ մը գտնելով օրապահիկս կը ճարէի, հիմա օտար ըլլալուս համար անգործ եմ, այս երկրին աղքատը ոչ աղքատի մը նման եւ ոչ Թայանի, գործ կը գտնես չեն ուզեր տալ, եթէ կ'աշխատիս, օտար ես ըսելով վռնտէ կը հանեն։ Այս ծերութեանս շրջանին ի՞նչ պիտի ըսեմ, չուարեր մնացեր եմ

— Ձե՞ր ուզեր Հայաստան երթալ։

Ծերունին առանց պատասխանելու՝ գլուխը շարժելով հեռացաւ քովէս...

Այս պատկերին վրայ կրնաք գումել շատ մը ընտանիքներու կացութիւնը։ Անոնց միճակ, գործէ զրկուողները գործ գտնելու յոյս չունին, իսկ աշխատողներէն շատերը վարձու տուն վրայ են նստեր, ու չեն գիտեր թէ ի՞նչ անակնկալ կը սպասէ իրենց յառաջիկայ տարեշրջանին ... Անտուններն իսկ իրենց պաշտպան ընկերութիւններն ունին, իսկ մե՞նք

ԱԶԳԱՅԻՆ. — Ազգ. Միութիւնը Փէրպահեան եպիսկոպոսի կողմէ ընտրուած վարչութիւնն է, բաղկացած ինը հոգիէ։ Բոլորն ալ չէզոք եւ իրենց պաշտօնին գիտակից Ազգ. Միութեան եկամուտի աղբիւրներն են ամուսնութիւն, նշանտուք ու Թաղում։ Ուրիշ եկամուտ չունին։ Տագնապի այս օրերուն ի՞նչպէս պիտի կրնայ խօսք հասկցնել հարիւրաւոր չքաւորներու Մ. Փափազեանի շրջանին եկեղեցին ունէր բաւական եկամուտ, նուէրներն անպակաս էին. եւ տնտեսական տագնապը չկար։ Հակառակորդ ամէնուն, Փափազեան Ազգ. Միութեան կնիքին հետ ներկայ վարչութեան կը յանձնէր նաեւ բաւական պարտք։ Նոյն իսկ 300ի մօտ մուրհակ մը ժամանակին վճարուած չըլլալով ներկայ վարչութիւնը ստիպուած է եռապատիկ տոկոսով վճարելու։ Ազգ. Միութիւնը բոլոր պարտքերը վճարելէ վերջ, ներկայիս տեղական դրամատան մը մէջ ունի 12 հազար Ֆրանքի գումար մը։ Փարիզի հնչակեան Թերթին «Հմուտ» Թղթակիցը որ խելքին փչածը կը գրէ, այս գումարը 11 000ի իջեցնելով զարմանազան պատմութիւններ հիւսած էր։ Լուսաբանութեան համար դիմեցի Ազգային Միութեան, վարչութիւնը բացարձակապէս հերքեց եղած վերագրումները

Նանսէնեան տուրքէն Ազգ. Միութեան ղրկուած է 4700 Ֆր.։ Այս դրամը չքաւոր աղքատներուն բաժնելու համար, որոշ Թաղերու մէջ նշանակուած են անձեր, իրենց հասցէներով, ինչպէս եւ տրուած է ազգ վարչութեան հասցէն

ԿՐԹԱԿԱՆ. - Այս ճակատին վրայ չափազանց անհարակ հանդիսացած է Լիոնը։ Եղած ծաղկոցները բաւարար ըլլալէ շատ հեռու են։ Ցիչենք բոլորն ալ։

Թուալ փողոցին մէջ, 30—35 աշակերտներ ունի Բարեգործականի դպրոցը։ Ունին վարժուհի մը որ պաշտօնին արժանի տիկին մըն է։ Դպրոցը բաժնուած է չորս դասարաններու Կ'աւանդեն քերականութիւն, «Պատմարան» եւ «Թանգարան»։

— Հայոց պատմութիւն կը սորվեցնէ՞ք աշակերտներուն, հարցուցի վարժուհին

— Հարկաւ, պատասխանեց։ Եթէ Հայոց պատմութիւնը չպիտի սորվին Թող բնաւ Հայերէն չսորվին, ամենակարեւորը Հայոց պատմութիւնն է։

Բարեգործականի երկրորդ դպրոցը կը գտնուի Գրօնի մէջ։ Սրահին վարձքը կուտան տեղացիները, իսկ ուսուցչին համար 120 Ֆրանքի խեղճ ու կրակ ամսական մը յատկացուած է։ Աշակերտներուն Թիւն է 40—45, որ կրնայ մինչեւ 60ի բարձրանալ եթէ ծնողները իրենց զաւակներուն ուսման համար երկու Ֆրանքի գումարը չըլլանան։ Ամսական երկու Ֆրանք չունինք ըսելով խեղճ փոքրիկները մայրենի դաստիարակութենէն կը զրկեն։ Այս դպրոցին մէջ ալ կ'աւանդեն փոքրիկներուն համար քերականութիւն, «Թանգարան», «Պատմարան»։ Ուսուցիչը ինծի հաւաստեց թէ մօտ ատենէն ազգ. պատմութեան դասեր ալ պիտի տրուին։

Երրորդ դպրոցը կը գտնուի Ռօպէռ փողոցին մէջ։ Նախապէս դպրոցը կը կառավարուէր հայ արիներուն կողմէ, բայց յետոյ յանձնուեցաւ «Համազգային»ին։ Դասարանը կը գտնուի Ֆրանսական դպրոցի մը մէջ։ Կառավարութիւնը պայման դրած է.— «Ա.— Ուսուցչէն զատ ուրիշ մէկը իրաւունք չունի դպրոցէն ներս մտնելու։ Բ.— ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԻՆ. Գ.— Ձեր ազգ. պատմութեան միջոցով պէտք է Ֆրանսացի ժողովուրդին հանդէպ համակրանք ստեղծէք աշակերտներուն մէջ»։ Աշակերտներու Թիւը կը մօտենայ 40ի։ Հոս ալ սովորական դասերու հետ միատեղ կը դասաւանդուի Հայոց պատմութիւնը։

4. Չորրորդ դպրոցը կը գտնուի Գէկին փողոցին մէջ։ Անցեալ տարի կը կառավարուէր Բարեգործականի կողմէ, այս տարի Նպաստը դադրած ըլլալով, դպրոցը դատապարտուած էր փակուելու, եթէ Համազգայինը գործի չլծուէր։ Այժմ այս դպրոցն ալ կը գտնուի Համազգայինի ձեռքին տակ։ Շաբաթական երկու պահ դասաւանդութիւն կ'ըլլայ։ Համազգայինի դպրոցներու դասաւանդութիւնները կը կատարուին ընկ. Թադ. Այվազեանի կողմէ, որ սիրով կապուած է այս աշխատանքին։

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Որքան քաղաքի անուն, նոյնքան ալ Հայր. Միութիւն։ Հապա Վերաշինացնե՞րը, ուզածիդ չափ համբէ։ Երբեմն «Միացեալ Ճակատի» ժամանակ չորս հոգի դոնորը կազմեց Վերաշինաց մը։ Իրենց առաջին գործ պատրաստած են պաշտօնական Թուղթ ու կնիք։ Թուղթն ու կնիքը պատրաստելէ վերջ Հայաստանի մէջ տուն կամ գիւղ շինելը կը մնայ երկրորդական։ Հետեւանքը, - իրար հիւղաւորել Արաբկիրի Հայր. Միութիւնը չէզոք գետնի վրայ մնալով եւ առանց Վերաշինաց անուն առնելու այսօր Հայաստանի մէջ շինած է մօտ 200 տուներ, գործարաններ, ճամբաներ ու աղբիւրներ եւն.։ Բոլոր անոնք որ կը խորհին Թէ Վերաշինաց բառը Միութիւն բառին գլխուն աւելցնելով գործ մը տեսած կ'ըլլան, չարաչար կը սխալին։ Բայց, խեւր խրատն ի՞նչ ընէ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ. — Այս Միութիւնը 1935ին նշանակալի գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ։ Ինչպէս ըսի, արդէն երկու դպրոցի հոգը ստանձնած է, իր չուրջն առնելով լայն համակրանք։ Անդամներու Թիւը զգալապէս աւելցած է եւ մենք վստահ ենք որ մօտերս կրկին պիտի ստուարանայ։ Կեդր. Վարչութիւնը ղրկած է օրացոյցներ, որոնցմէ հազիւ քանի մը հատ մնացած է։ Բոլորն ալ չուտով սպառեցան

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԸ.— Իր զաւթահանդէսով եւ «Մանուկներու Օրով» որոշ գործունէութիւն ցոյց տուաւ։ Կ. Խաչի վարչութիւնը այցելելով հիւանդանոցները, հիւանդներուն ուտելիք եւն. բաժնած է։ «Մանուկներու Օրէն» որուն մանրամասնութիւնները տուած էր «Յառաջ», կարեւոր յաջողութիւն մը եղաւ։ Կ. Խաչի հանդէսին իրեն նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ օգտակար հանդիսացած է Գ. Ճ. Փահլաւուրեան։ Կ. Խաչը գործունէութեան լայն ասպարէզ ունի եւ եթէ անդամներու Թիւը ստուարանայ, ինչո՞ւ համար պարի նախանձէ առարկելով Մարսէյլի մասնաճիւղին նման դարմանատուն մըն ալ հոս չբանայ։

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ. — Նիւթականի տեսակէտով հարուստ, գործունէութեան տեսակէտով աղքատ։ Անցեալ տարուան երեքի փոխարէն այս տարի ունի միայն երկու դպրոց։ Ուրիշ ոչինչ.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ.— Քանի մը տիկիններու ջնորհիւ մասնաճիւղ մը կազմուեցաւ 1931ին եւ կը տեւէ մինչեւ այսօր։ Ամէն տարի որոշ աշխատանքներով հաւաքուած դրամը կը ղրկէ Փարիզ։ Այս տարի ալ ունեցաւ պարահանդէս մը եւ կոկիկ հասոյթ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ.— Հայ արիները կը մարզուին վիճակի մը մէջ կը գտն... թին. Շուտով կարելի է կազմակերպել եւ 40—50 գայլուկներ հաւաքել եթէ քանի մը անձնուէր մարզիչներ ինքնաբերաբար առանձնեն հոգը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ը սեղմուած իր շրջանին մէջ, միայն պարահանդէսներ տալով ինքզինքը կը ծանօթացնէ, իրենց կատարած մրցումները միայն իրենք կ'իմանան։ Հ. Մ. Ը. կրնայ քանի մը անգամ աւելի ... գամներ հաւաքել, եթէ քիչ մը աշխատանքի լծուին.

ՀՕԿ.— Կատարեալ բաժանում... կին մէջ կարելի է գտնել հնչակեաններու մէկ մասը, համայնավարներ..., հակադաշնակցականները, Դաշնակցութենէն վտարուած բոլոր տարրերը։ Հակադաշնակցական ... մէջ Թէեւ խնամի, բայց իրարու խորապէս պառակտուած։ Ցա... երկուքի բաժնուած, մէկ մասը «...րնէյ», միւսը «Զօրավէս», երկ... մէկ իրար կը բամբասեն իբրեւ «...յաստանասէր» կամ «հակահայաստան...նեան»։ Պառակտումէն վերջ դա... ձեալ ներքին խլրտումը շղաղր... Դրամական խնդիրներէն վերջ ... գզուանքով ձգեցին հեռացան։

Ներկայիս երկուքի բաժնուած ... եանները իրարու դէմ այն աստ... յարուած են որ, սկսած իրարու ... դէմներ խանգարել ու իրարու բա... խօսներ բեմերէն վար առնել։

ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎ... ՆԵՐ.— Առաջինները բաժնուած երկու մասի, մէկ մասը հակ... Հօկերու կողմը, իսկ միւս մ... կ'ուզէ մնալ հին հնչակեան։ Ամ... կայի հնչակեաններու եղոյթը (մ... ցում համայնավարներու հետ) ... սախարութեան մատնեց մանաւ... անոնք որոնք իրենց ազգ. դասա... տակար ըլլալու համոզումով արձ... նագրուած էին շարքերուն մէջ։

Գալով ռամկավարներուն, անոն... կայ իրենք չկան։ Քանի մը ան... ռամկավարներ կան, բայց կուսակ... ցութիւն գոյութիւն չունի։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— ... նի խառնարանին մէջ երբ նկատի ... նենք յայտնի եւ անյայտ խմբակներ... կողմէ Դաշնակցութեան դէմ մղու... պայքարը, չենք կրնար չշնորհա... մեր դաշնակցական տղոց եռանդ... պարզերին կեցուածքը։ Դաշնակցու... թիւնը երբեք չմտածեց իջնել իր հա... կառակորդներու մակարդակին եւ ... կանջ կախել փողոցային պոռչտու... ներուն։ Հոս ալ, ինչպէս միշ... 1935ին Հ. Յ. Դաշնակցութի... կազմակերպեց Մայիս 28 ... Դաշնակցութեան Օրուան հանդէսն... րը, դաշտահանդէսներ, դասախօ... թիւններ եւն.։ Ծախսած է ... գրադարանը եւ նուէրներ միշտ ... պակաս են։ Դաշնակցութեան ... մակիրներէն չատեր իրենց զա... ներուն ազգային դաստիարակու... տալու համար կը փափաքին որ ... կոմիտէն յանձն առնէ վերակազմ... Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը։ Կը ... Թենք որ այս ցանկութիւնը մօտ... ատենէն իրականանայ։

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍ...

ԵԹԷ Ռամկավար խմբագիրները չեն ուզեր հաւատալ մեր բառերուն, Թող գէթ նկատի առնեն կարդալու Քէմալ փաշայի, Գարա - Պէքիր փաշայի եւ տեղեկատու ուրիշ Թուրքերու վերջին մէկ երկու տարուան ընթացքին հրատարակած նամակներն ու վկայութիւնները այն մասին, թէ ինչպէ՞ս Թուրքերն ու բոլշեւիկները համաձայնեցան իրարու հետ եւ ի՞նչպէս յարձակում գործեցին Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ։

(Խմբագրական՝ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն Թղթակիցներէ իրենց գրութիւն... գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ ... ընթեռնլի եւ մելանով։

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (21)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ան ընչացաւ մը փախչէր։ Վայրենի Արաբները մեր զրահին աղջնակն իրենց գիրենք սարերէն վար կը նետէին։

Այս պատերազմը շատ սուղի նստաւ Թշնամիին։ Ան քանի մը տասնեակ սպաննուներ ու քանի մը տասնեակ վիրաւորներ տարաւ իր հետ, իբրեւ նուէր վայրենի Արաբներու չէյխերուն։

Ինչպէս նախորդ կռիւներուն՝ այս կռուի ընթացքին ալ յիշատակութեան արժանի քաջագործութիւններ ցոյց տուին Մարտիրոս Հայլէեան, Մարտիրոս Ճանապեան, Յովհաննէս Լուրջեան, Պետրոս Տըմլաքեան եւ Եսայի Եաղուպեան։ Առաջինը իր դիրքէն Արաբի մը համար 85 փամփուշտ պարպելով կրցաւ սպաննել զայն։ Յետոյ, շարունակելով իր կռիւը քանի մը հոգի եւս իրարու վրայ գետին փռեց։ Երրորդը նոյն դիրքէն սպաննեց չորս հոգի իրարու վրայ։ Երրորդը քանի մը Թուրք անդի աշխարհ ղրկելէ յետոյ՝ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, եւ յետոյ մեռաւ մարտանաւին մէջ։ Չորրորդը վաւ կռուեցաւ Հինգերորդն ալ անյողդողդ ճակատեցաւ։

Այդ օրը մեզմէ սպաննուեցան Յաբէթ Վանայեան եւ Պետրոս Համամճեան։

Բոլոր կռիւներու ընթացքին՝ սխրալի քաջագործութեան գեղեցիկ օրինակներ ցոյց տուին Սըզաեան եղբայրները, Կարապետ, Ենայի, Փանոս եւ Մովսէս։ Ինչպէս նաեւ անոնց հայրն ու մայրը։ Պետրոս Սըզաեան, միւսկանի մարդ մը, քանի մը Թուրք սպաննելէ յետոյ մէկուն ականջները կտրելով հում-հում կերաւ։ Յակոբ Պուպարեանն ալ բոլոր կռիւներու ընթացքին՝ կռուելու մեծ ընդունակութիւն ի յայտ բերաւ։

Մէկ խօսքով՝ պէտք է ըսել, որ բոլոր զէնք վերցնողները, 15—65 տարեկան, առիւծաբար մարտնչեցան, իրենց ցեղային պատիւը բարձր պահելու համար։ Իգական սեռն ալ շատ կարեւոր բաժին ունեցաւ բոլոր ճակատամարտներուն մէջ.

Պատի՛ւ հայ կնոջ։

ԺԷ.

«Կիւչէն» վերադարձաւ, որուն կ'ընկերակցէր «Տէզէք» զրահաւորը։ «Կիւչէն» հասնելուն պէս՝ տեղեկացաւ նախորդ օրուան մեր ճակատամարտին։ Զրահաւորներուն հրամանատարները յայտարարեցին.

— «Եկէք, դուք ձեր պարտականութիւնը լաւ կատարեցիք, յաղթելով Թշնամիին։ Այսօր կարգը մերն է»։

Եւ քիչ յետոյ երկու մարտանաւերը իրարու ետեւէ ուղղուեցան դէպի Սուէտիոյ դաշտին կողմը։ Ժամը 9ին առաջինը երկուքը միաժամանակ սկսան ռմբակոծել Թրքական զօրանոցը, կառավարական եւ քաղաքական չէնքերը եւ ուրիշ շատ մը զինուորական դիրքեր։ Յետոյ սկսան սաստկօրէն ռմբակոծել Թրքական Գապաշըլը գիւղը, որ Թուրք ուժերու համախմբման կեդրոնն էր։ Լաց ու աղաղակ սկսաւ ծայր տալ ռումբերէն հրդեհուած բնակարաններէն։ Թուրք աղջիկներն ու կիները սկսան խելառ ու հեռաւոր փախչիլ, ռումբերու սկսած աւերէն սարսափահար։

Մէկ կողմէն մարտանաւերը կը ռմբակոծէին, միւս կողմէն ալ մենք՝ վերէն կուտայինք դնդակը աջ ու ձախ փախչող զինուորներուն ու խուժանին։

Դրեթէ մութը վերածուեցան ռմբակոծուած բոլոր վայրերը։ Մեզ Թուրքերէն պահպանելու համար սարուած էին կապոյտ եւ ճերմակ դրօշներ։ Թշնամին մեծ կորուստներ ունեցաւ։ Մեր տղաքը մինչեւ իրիկուան հետապնդեցին փախչող զինուորներն ու խուժանը։ Գապաշըլի Թուրք բնակչութիւնը չորս հինգ օր յետոյ միայն կարողացաւ վերադառնալ իր բնակավայրը։

ԺԸ.

Յաջորդ օրը իրիկնամուտին՝ «Կիւչէն»ի ծովակալ Տարթիժ տը Ֆուրնէէ վերջնական ու անփոփոխ որոշումը հաղորդեց մեզի թէ պէտք էր Թողուլ մեր հայրենի լեռն ու Փորթ - Սայիտ փոխադրուիլ, թէ անհնար էր Ֆրանսական զօրք ցամաք հանել ու հարկ եղած ռազմամթերքն ու պաշարը տրամադրել մեզի՝ կռիւը շարունակելու համար։

Մեր բոլորիս փափաքն էր մնալ հայրենի լերան կատարներուն վրայ ու շարունակել դիւցազնամարտը, մասամբ սատարելու համար դաշնակից ուժերու Սուէտիոյ բաց դաշտին ցամաք ելլելուն։ Այս ուղղութեամբ եղած որոշակի աղաչանքներն ի զուր անցան։ Տրուած որոշումը անփոփոխ էր։ Ուրեմն, կամայ ակամայ պէտք էր հնազանդիլ։ Ուրիշ ճար չկար։

Մեր պաշտելի Ճէպէլ - Մուսան իր բախտին ձգելու ժամը հասած էր։ Շատերուն սիրտերը տխրութիւնով համակուեցան, երբ ժողովուրդը փակաւ գունդագունդ դիմել դէպի ծովափ, անկէ ազատարար մարտանաւերը ապաստանելու համար։

Շաբաթ օր արշալոյսէն մինչեւ վերջալոյս անօրինակ տեսարան մը պարզուեցաւ Ճէպէլ - Մուսայի արեւմտեան կողերուն վրայ։ Ամէն ոք աքալով, հեւալով իր գոյքերն ու ուտեստեղէնը ծովեզր կը փոխադրէր, այն յոյսով որ պիտի կարենար հետը տանիլ զանոնք։

Ժողովուրդը ծովափ իջած էր տանելով իր հետ բոլոր տեսակի անասուններն ալ։ Ամէն բան կարգ ու պատրաստ էր։ Յաջորդ առտուն, կիրակի, ձեռնարկուեցաւ պարպումի եւ փոխադրութեան գործին։ Սակայն, մեր քաջարի պահակները դեռ իրենց պաշտպանութեան դիրքերը կանգնած կը մնային հսկաւոր պատնէշներուն վրայ, որպէսզի Թշնամին ... ընթար արգելք հանդիսանալ պարպումի գործին։ Անոնք ի հա... կին, իրենց կարին կուրծքերը պ... նէ պիտի ընէին, այս վերջին ար... ման ալ յաջողութեամբ խաղալ... մար, ինչպէս ըրեր էին բոլոր ... կատամարտներուն մէջ

Երկու զրահաւորներն արդէն ... խած էին «Փրկութեան նաւահանգ... դիտաւորին դիմաց։ Քիչ յետոյ ... երեք ուրիշ մարտանաւեր եւս։ Փ... խադրութիւնը սկսած էր։ Ծովը ... հեզօրէն կատաղի էր։ Լեռնանման ալիքները զարնելով կը յառաջանա... դէպի ծովափ, կարծես գժուարա... լու համար մեր փոխադրութիւնը։

Սակայն ժողովուրդը արհամարհե... լով բնութիւնն ալ՝ նետուեցաւ լաս... տներուն վրայ ու խումբ առ խումբ ... մեց դէպի մարտանաւերը։ Ֆրան... յի ազնուական զաւակները լծու... էին փրկարար աշխատանքին։ Հա... ռակ ծովուն կատաղութեան՝ փոխ... դրութիւնը կանոնաւոր կերպով ... դի կ'ունենար, թէեւ դժուարա... թեամբ։

Յ. Գ. ԳՈՒՐԱԼԵԱ...

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԶԷՅՐՈՒԹ, 25 դեկտ.— Շաբաթնէ-րէ ի վեր Պէյրութի բոլոր հայաբնակ թաղերուն մէջ եռուզեռ մը կար: Անհամբերութիւն մը, որ մղած էր զանոնք մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնելու հայ մեծ երաժշտագէտին յիշատակը յարգելու համար:

Ժամանակէն առաջ ամբողջ սրահը լեցուած էր: Եւ դեռ ժողովուրդը կուգար ալիք ալիք, գրաւելու համար միջանցքներն ու պատշգամները: Ինքնաբերաբար Հայր Յովսէփ չրանեց Բադալի բեմը կանգ առնելով դրան առջեւ ուշադրութիւնը դարձուց նրբանկատ կոչ ձայներուն: Նախագահը, Եղիշէ արք. Կարօեան, վարդապետին յիշատակը յարգելու համար հրաւիրեց ժողովուրդը մէկ վայրկեան ոտքի կենալ: Ցեղին մեծ Հայուն արժանիքը բացատրելով ըսաւ.

— Կոմիտաս վարդապետ, 1915էն առաջ եղած է ազգի ամէնէն փայլուն աստղերէն մին: Իր մատուցած ծառայութիւնը ազգին, անուրանալի է: Գիտնանք արժեցնել զայն:

Ցերոյ վարագոյրը բացուեցաւ: Բեմին վրայ կը տեսնուէր վարդապետին աշակերտներէն Գ. Կանաչեանի 60 հոգինոց երգչախումբը, որ երգեց շատ յաջող Կոմիտասի երգերէն «Մի մեծ մայրանյո», «Մարերի վրով» քառաձայն, «Էս գիշեր» վեցաձայն: Եւ «Բէյլէ բէյլէ» գոր նոյնպէս յաջող մեներգեց Տիկ. Մ. Աղասպապեան: Այս երգերէն վերջ, հրաւիրուեցաւ օրուան առաջին բանախօսը Գ. Փոլ Տէր Պօղոսեան, որ Կոմիտաս վարդապետի կեանքէն քանի մը դրուագներ յիշեց:

— Կոմիտաս վարդապետ ամէն բանէ առաջ սուրբ է: Բանաստեղծի ալ թիւն է, սիրտն է, հոգին է: Ինչպէս որ օտարն ունի իր երաժիշտը, մենք ալ ունինք մեր Շօփէնը: Ինչպէս որ Վիքթոր Հիւկօ պատմեց Թշուառին ցաւը, որ ամէն ինչ է Ֆրանսացիին համար, Հայն ալ իր Կոմիտասով կը պարծենայ: Պահենք մեր անունը, երգը, գեղարուեստը:

Այս բանախօսութենէն վերջ, երաժշտագէտ Կանաչեան դարձեալ բեմին վրայ է իր խմբով: Այս անգամ «Կալի երգը», «Անձրեւի ձկուն» եւ «Փախուստ» երգերն են որ կը թարգմանեն օդին մէջ:

Ահա Գ. Ն. Աղբալեանն է որ իր պատկառելի հասակը կը ցուցնէ ժողովուրդին:

— Առաջին անգամ Կարա-Մուրզան էր որ ծանօթացուց Կոմիտաս վարդապետին էջմիածնի մէջ: Այդ օրերուն ժողովրդական երգ չկար: Եւ Կ. Մուրզան մեծ հետաքրքրութեամբ ծաղկեցնել տուաւ զայն Հայոց մէջ: Երկրորդն էր Մ. Եկմալեանը, Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի երաժշտութեան ուսուցիչ, որ Գէորգեան ճեմարանի ուսուցիչ դառնալէ յետոյ ձայնագրեց Պատարագը: Աղէկ միջոց էր, որ կուգար այդ մեծ Հայը՝ Կոմիտաս: Կոմիտաս վարդապետ աշխատեցաւ ստեղծել հայ երգը: Եւ արդէն իր գործերը ցոյց կուտային վարդապետին արժանիքը, որ ոչ միայն զարմացուց Հայերը, այլ նաեւ Եւրոպացիները: Կոմիտասն էր որ դրաւ հայ երաժշտութեան հիմը: Եւ այսօր, անոր վրայ է որ կը կառուցուի Հայոց ստեղծագործութեան մեծ շէնքը: Արուեստի մէջ առանձնայատկութիւնն է որ արժէք ունի. Ահա թէ թէ ինչո՞ւ Կոմիտաս դարձաւ արժէքաւոր, վասն զի իր գործը նմանը չունեցաւ: Նոյնն է մեզի համար այն, ինչ որ է սքանչելի ճարտարապետը՝ Թորամանեան: Յովհ. Թումանեանը նոյնպէս, որ թափանցեց խորապէս ստեղծագործական գաղտնիքներուն: Նոր սերունդին կը մնայ շարունակել գործը եւ յառաջ տանիլ որ եւ է դէպ ուղղութեամբ: Շէնքը որուն հիմը դրուած է, կառուցանել աւելի լաւ, եւ յարգել Կոմիտասի նմաններուն յիշատակը մինչեւ յաւիտեան:

Այս գեղեցիկ բանախօսութենէն վերջ, զոր ժողովուրդը ունկնդրեց իրեն քաշած մէկ մարդու պէս մտիկ կ'ընէր, Օր. Շաքէ Գարագաշեան դաշնակին առջեւն է արդէն եւ կը նուագէ «Անուշ»ի, «Մարալ»ի եւ «Շուշիկ»ի եղանակներէն:

Ուղերձ մը կարդացուեցաւ Գ. Կանաչեանի կողմէ: Մեներգեց Գ. Մ. Նազարեան «Հայաստան»ը: «Գութաներգ»ն ու «Քաղհան»ը մեծ հետաքրքրութեամբ լսուեցան:

Ժողովուրդը որ երեք ժամէ ի վեր յուզուած կը լսէր երգն ու խօսքը մեծ արուեստագէտին, հիմա ալ վերջին բանախօսը Գ. Գասպար Իփէկեան, որ սկսաւ մերթ յուզել մերթ խրախուսել եւ մերթ ալ խնդացնել ունկնդիրները, պատմելով դրուագներ վարդապետին կեանքէն.

— 1906ին Վանի մէջ ամ կար: Լուրը հասաւ Տրնեւի Ուս. Միութեան: Իսկոյն զատախօս հրաւիրուեցան Կոմիտաս վարդապետն ու Ա. Զաքարեան: Հանդէսը կազմակերպուեցաւ: Հրաւիրուած էին օտար արուեստագէտներ ու բարձր անձնաւորութիւններ: Մեր մեծ երաժշտագէտը հանդէսին այնպիսի փայլ մը տուաւ որ ամբողջ սրահը զարմանքի մատնեց: Մեծահարուստ Զուլցերիացի մը չկարողանալով զսպել իր հիացմունքը հայ երաժշտագէտին հանդէպ, յաջորդ օրն իսկ տեղական մամուլին կը յայտարարէր.— «Ես պիտի ուզէի որ այս հանճարը ճանչնալու պատիւն ունենար Զուլցերիացի ժողովուրդը»: Եւ քիչ մը վերջ լուր կը տրուէր կազմակերպիչ յանձնախումբին թէ «պատրաստ եմ հանդէսին ամբողջ ծախքը հոգալ»: Ահա թէ ինչո՞ւ Հայուն հետ օտարն ալ այսօր կ'ողբայ կորուստը այս հանճարին: Պէտք ունէք որ Կոմիտասի աշակերտները ամէն առթի ունենան անոր ցանկած դէմքը իրենց աչքին առջեւ, որպէսզի կարենան արժեցնել իր գործը: Մաղթենք որ գործը ուսանին, զարգացնեն, ծաւալի բոլոր սրտերուն մէջ: Թող Կոմիտասի հոգին ներշնչէ մեզ այդ նպատակին համար».

Կարդը եկած էր Տիկ. Բ. Կանաչեանի որ երգեց «Կռունկ»ը: Երգն ու եղանակը նետի մը պէս կը զարնուէին յուզուած սրտերու մէջ: Բոլորին աչքերն ալ թաց էին: Վերջին պահուն Գ. Կանաչեան դարձեալ բեմին վրայ է: «Մոկաց Միրզա» գեղեցիկ եղանակը ծուխի մը պէս կը բարձրանար ու կը ծաւալէր սրահին մէջ, դռնէն դուրս: Մախահարութիւնը որ արդիւնաւոր էր յանկարծ պոռթկաց: Տեղատարափ «Կրկնել» կը պոռան: Ծափեր:

Ժողովուրդը կրկնուած եղանակին ալիքներուն հետ, յուզուած բայց հպարտ, դէպի դուրս հոսիլ սկսաւ:

ՊԱՐՄԱՆՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵԽՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 յունուար.— Ցուն. 2ին Սէն Փիէրի գերեզմանոցին մէջ մօտ 40 Թղեցիներ եւ ծանօթներ կը հետեւէին 34 տարեկան հայրենակցի մը, Գ. Ոսկեանի դագաղին: Հիւծախտի զոհ մը եւս, որբացեալ երիտասարդը 1915ի որբերէն էր: Հալէպէն եկած Մարսէյլ, 1924ին անդամակցեցաւ Թղիի Հայր. Միութեան, որուն ամէնէն եռանդուն անդամներէն էր եւ ամէն տեսակ աշխատանքներ կը տանէր: Իսկ իր գաւկին կը նուիրէր առթիւ ուրախութեան հրաւիրած էր բոլոր հայրենակիցները, որ փոխան նուէրի հանգանակութիւն մը կատարեցին Հայր. Միութեան: Վերջերս տարուելով «Վերաշինաց» հովերէն, Գարեգին մոլորած էր եւ իր նախկին սիրելիները թշնամի կ'երեւային իր աչքին: Սակայն գերեզմանատան մէջ իր նոր բարեկամներուն ներկայացուցիչը ոչինչ խօսեցաւ դէպի հայրենիք վերադարձի մասին:

Ողբացեալ հայրենակիցը իր ետին կը ձգէ երկու որբեր եւ այրին: Մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Գարեգին

Վարչութիւն Հ. Միութեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՑԻՆՎԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, (Ցապաղած).— Կաղանդի առթիւ Չէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան թէյասեղանը տեղի ունեցաւ դեկտ. 29ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ:

Բեմին ձախ կողմը զարդարուած էր տօնածառով: Բազմաթիւ հայրենակիցներ ժամանակէն առաջ գրաւած էին աթոռները, իրենց փոքրիկներով միասին: Ոտքի վրայ կենալու իսկ տեղ մնացած չըլլալով շատ մը հայրենակիցներ ետ դարձան:

Հանդէսին նախագահը բացումը կատարելէ յետոյ վարագոյրը բացուեցաւ: Բեմին վրայ շարուած էին խումբ մը դպրոցականներ ազգային համազգեստներ հագած, մասնաւորաբար պատրաստուած Կ. Խաչի ուսուցչուհի Տիկ. Արմենուհի Խաչիկեանի կողմէ: Խումբին մէջտեղը Կաղանդ-Պապան բեռնաւորուած խաղալիկներով ու պտուղներով: Տղաքը սկսան երգել եւ պարել մինչեւ որ ստացան իրենց նուէրները եւ խաղալիկները Կաղանդ Պապայէն: Իսկ ուրիշ փոքր մը դպրոցականներու նուագախումբը մեծ զուարճութիւն պատճառեց: Մանուկներու արտասանութիւններէն վերջ, Գ. Պօղոս Աղուբեան քանի մը երգիծական արտաբերութիւններով ներկաները խնդացուց, իսկ Տիկ. Ֆիլոր պարով մը եւ փոքրիկն Վարուժան Ռուբէնեան երգչական ջերմապէս գնահատուեցան: Դերասան Գ. Յ. Ռուբէնեան իր սիրողներու խումբով «Արշին Մալ Ալան»ի Ա. վարագոյրը ներկայացուց: Թէեւ որոշուած էր «Բարեկենդան»ը ներկայացնել, բայց դերակատարներէն մէկն հիւանդ ըլլալով, փոխուեցաւ: Գնահատելի է Գ. Ռուբէնեան որ յանպատրաստից ստանձնելով ներկայացումը, ունկնդիրները գոհ թողուց: Գովելի է նաեւ նուագախումբին բերած աջակցութիւնը, ղեկավարութեամբ Գ. Միհրան Անմահեանի եւ մասնակցութեամբ Գ. Գ. Ոսկանեանի եւ Միսաքի, որոնք ամբողջ հանդէսի տեւողութեան հայկական երգեր նուագելով ընտանեկան զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

Սրահը կը թնդար փոքրիկներու զուարթ աղաղակներով, իսկ երէցները փափաք յայտնեցին, որ Միութիւնը յաճախ ընտանեկան հանդէսներ սարքէ:

Ներկայ մը

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սանուց Միութեան հերթական դասախօսութիւնները վերսկսած ըլլալով, առաջին առթիւ Գ. Յ. Արըճեան (Աշխարհի ծագումը եւ զարգացումը մինչեւ մեր շրջանը): Երկրորդ դասախօսութիւն կատարեց ընկ. Հ. Ռուբէնեան (Մեր նորագոյն պատմութեան սկզբնական շրջանները, Վերածնունդը Ռուսահայոց եւ Թրքահայոց մէջ):

Վիշապ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱԿՈՒՄԲ

Հայոց պատմութեան դասախօսութիւնները որ սկսած էին 1935 դեկտ. 12ին, Գ. Ս. Վրացեանի դասախօսութեամբ (ընդհանուր ակնարկ Հայոց պատմութեան վրայ), պիտի շարունակուին յունուար 9էն սկսեալ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեանի կողմէ, որ սիրով յանձն առած է շարք մը դասախօսութեանց ընթացքին ներկայացնել նախաքրիստոնէական պատմութիւնը: Փափաքելով որ կարելի եղածին չափ շատ փարիզահայ երիտասարդներ օգտուին այս դասախօսութիւններէն, կը հրաւիրենք մեր յունուար 9ի դասախօսութեան,— Հայ ազգի ծագումը— Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան:

Պատմութեան դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան 15 օրը անգամ մը: Դասախօսութեանց օրը եւ վայրը իւրաքանչիւր անգամ պիտի յայտարարուին փարիզահայ օրաթերթերուն մէջ. (Տես Դ. էջ, յուշատետր):

Հ. Ե. Ա.

ՔԱԼԱՄԱԹԱՅԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՊԵՐԼԻՆ, 31 դեկտ.— Սիրելի «Յառաջ», ձեր թերթի միջոցով գիտենք ծանր վիճակը Քալամաթայի (Յունաստան) հայ դպրոցին.

Փոքրիկ օգնութիւն մը հասցնելու համար յիշուող աշակերտութեան, մենք եւս հրաժարեցանք նոր տարուան առթիւ ընկերական ծախսերէ եւ փոխադրեցինք ձեզ 60 Ֆր. խնդրում ենք յատկացնել այդ նպատակին:

Միաժամանակ խնդրում ենք յայտնել մեր եղբայրական ջերմ ցանկութիւնները:

Կեցցէ՛ հայ ցեղը:

Արամ եւ Գուրգէն
Տէր Մինասեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ

Մարսէյլի հայ անգործներու կոմիտէին կողմէ եղած կոչի մը պատասխանելով քանի կազմակերպութիւններու եւ Միութիւններու ներկայացուցիչները ներկայ եղան 14 դեկտ.ին գումարուած ժողովի մը, ուր լուրջ կերպով վիճարանութեան առարկայ դարձաւ Մարսէյլի հայութեան յափաղանց տխուր կացութիւնը:

Նկատելով որ այդ ժողովէն վը բացակայէին շատ մը կազմակերպութիւններ, ընտրուեցաւ ատժամեայ յանձնախումբ մը որ պարտականութիւն ստանձնէ կրկին անգամ կոչ ուղղել բոլորին անխտիր:

Ուրեմն ատժամեայ յանձնախումբը սրտագին կոչ կ'ուղղէ բոլոր Մարսէյլի եւ շրջանի ազգ. մարմիններուն, քաղաքական կուսակցութեանց եւ զանազան Միութիւններուն, որպէսզի բարի ըլլան իրենց ներկայացուցիչները ղրկել յառաջիկայ յունուար 12ին գումարուելիք ժողովին, ժամը ուղիղ 3.30ին, 66 Պուլվար տը լա Փէ, Պար տը Ֆրանսի սրահին մէջ:

Ատժամեայ Ցանձ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Կարինի մօտի Թուրք գիւղերու բնակիչները կը կորսուէին եւ բան մը չէր իմացուեր անոնց ճակատագրին մասին:

Քաղաքին մէջ ձերբակալութիւններ մեծ համեմատութիւններ առին, հաւանական ապստամբութեան մը պատրուակին տակ: Իմ հեգնական հարցումիս թէ ի՞նչ պիտի ըլլան ձերբակալուածները, թէ արդեօք ամէնքն ալ մորթուելու վտանգին ենթակա՞յ են, գնդ. Մորէլ պատասխանեց որ ձերբակալուածներէն մաս մը ապահով Թիֆլիզ պիտի տարուին, մաս մըն ալ իբրեւ պատանդ Կարինի մէջ պիտի պահուին: Փողոցներուն մէջ հայկական հրոսախումբեր, որոնք զաւառներէ բաղկացած էին, կը սպաննէին անցորդները, մասամբ վախնալով մասամբ ալ անոնց ինչքին տիրանալու համար: Ամէն պարագայի միջնորդութիւնը զուր էր. Անդրանիկի գալէն առաջ վաչատեր կը մերժէին ճակատ երթալ: Ժամանումէն վերջ թէեւ կը հնազանդէին հրամանին, բայց միայն ամենավատ կերպով փախչելու համար: Անդրանիկ ձիու վրայ հեծած վը փորձեր սուրի եւ բռունցքի հարուածներով ամփոփ պահել զանոնք:

Ռուսական հրետանի ամբողջ Հայերուն փափաքն էր Անդրանիկը ունենալ իբրեւ հրամանատար: Կ'երեւի չէին կրնար ըմբռնել թէ ինչքի թնդանօթները գործածելու համար վարժ թնդանօթաձիգներ եւ ռուսական թիւով հետեւակազօրք պէտք ունէին: Մնաց որ իրենց յետին միտքը փարելի էր դիւրաւ գուշակել: Այսինքն նամիջի պահուն թնդանօթներու պաշտպանութեան տակ փախչիլ: Ցետագայ դէպքերը հաստատեցին այս:

Տրապզոնի հաշտութեան խորհրդակցութիւնները յետաձգուեցան: Կարինի ընդհ. սպայակոյտէն իմացանք որ փետրուար 17ին համար նշանակուած խորհրդակցութիւնները 20ին կամ 25ին յետաձգուած էին: Քանի որ իմ սպայակոյտս քաղաքին երկու հակառակ ծայրերը կը գտնուէր եւ իրար կապող հեռախօսի թելերը մնացուած էին, սահմանուած էր օրը երկու անգամ այդ ճամբան կտրելու:

Ըստ գնդ. Մորէլի եւ իր սպայակոյտին տուած տեղեկութեանց զոր իմացայ պարտաւորիչ այցելութեան մը առթիւ, Կարինի շրջակայքը կանոնաւոր օսմանեան խումբեր չկային, կային կը մղուէր քրտական հրոսակներու եւ գիւղացիներու դէմ, որոնց մէջ կը գտնուէին 1916ի Թրքական բանակէն փախստական զինուորներ: Կ'ենթադրուէր թէ այս հրոսախումբերը քանի մը օսմանեան սպաներու կողմէ կազմուած էին որոնք այս շրջանները եկած էին մահմետական բնակչութիւնը պաշտպանելու համար: Այս խումբերը ունէին միայն Երզնկայի մէջ: Անոնք վրնային Երզնկա-Օլթի-Եէնի ճամբէն եւ կամ միւս կողմէն Փայլանթէօքէնէն եւ Կարսէն յառաջանալ. Գնդ. Մորէլ չէր գիտեր ինչ պատճառով ենթադրեց թէ յարձակումը Օլթիի կողմէն պիտի սկսի: Լրտեսութիւնը կը կատարուէր Հայերու կողմէ ամենաթեթեւ կերպով: Անոնք կը պտտէին գլխաւորաբար ոտքերնով եւ մարդ սպաննելով գիւղերուն մէջ կամ սասար յափշտակելով, որոնց կը հանդիպէին իրենց ճամբուն վրայ: Իրենց տուած լուրերը ծայրէ ծայր սուտ էին. Երբ բաւէին թէ պահակախումբը 2000 հոգինոց թշնամի խումբէ մը յարձակում կրած է, կարելի էր ապահով ըլլալ թէ իրականին մէջ յարձակողները ոչ աւելի քան երկու հարիւր էին. Զէնի ամէնար խոստովանելու թէ 3 — 400 հոգինոց յարձակումի առջեւէն փախած էին միայն մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր տալով: Օրին մէկը հայ սպան մը հեռախօսով լուր կուտար թէ իր խումբը 400 թշնամիներէ յարձակում կրած է, ճշդուեցաւ թէ պիտաշի գիւղէն երկու անզէն մարդիկ դուրս ելած եւ չուառով իրենց տունը վերադարձած էին: Հայերու Երզնկան պարպելէն մինչեւ Կարինի Թուրքերուն կողմէ վերագրաւուիլը հայ հետախուզող խումբը մէկ անգամ միայն կրցաւ Թուրք ձիաւոր մը բռնել, հաւանաբար ատոր ալ ոտքը սատկած էր կամ այնպիսի վիճակի մը մէջ էր որ արդէն եղած էր ճամբուն շարունակելու:

Սպաներու մեր երկրորդ ժողովէն վերջ, քանի մը սպաներ խնդրած էին ուրիշ պաշտօնի փոխադրուիլ: Երբ այս խնդրագիրները գնդ. Մորէլի ներկայացուցի շատ նեղուեցաւ եւ յայտարարեց թէ կը մերժէ արտօնութիւն տալ բառ պատերազմական ատեանի սրոշումներուն. Երբ նկատեցի թէ թնդանօթները ռուս սպաներուն ձեռքը կը գտնուին դեռ, եւ ատոնք կրնան այս տեսակ անիրաւ խօսութիւններուն հրետանի կրակով պատասխանել: Թէ մանաւանդ իրենց տեղերացիները բոլորովին օրինական է եւ չի կրնար իրր դասալքութիւն համարուիլ եւ պէտք էր ընթացք տալ, պատասխանեց թէ՝ եթէ սպաները պիտի, անոնց վկայագիրները կուտայ ճիշդ հարիւրապետ Եէժոլովինին պէս, վկայագիր որոնցմով իրենց տունը կ'արտաքսուէր. Գնդապետ Մորէլի պատասխանեց թէ, ինչպէս գնդապետ Տոլուխանով Թիֆլիսի եւ Պաթումի մէջ ճիշդ յայտարարեր է, սխալմամբ իրենց պաշտօնին վրայ մը նացող սպաներէն լաւ բան կարելի չէ սպասել:

(61)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ.

Հեղինակութի՝ ԷՆԿԸԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Այդ մասին անհոգ եղէք, ընդմիջեց քարտուղարը. Գ. Էքրոյտ հարիւր ոսկինոց չէք մը գանձեց երէկ...

— Հարի՞ւր ոսկի ...

— Այո՛, Թոշակներու եւ այլ ծախքերու համար ... այդ գումարը եղածին պէս մնացած է...

— Ո՞ւր է, դրասեղանի՞ն մէջ ...

— Ոչ, անիկա սովորաբար դրամը նշանենակը կը պահէր, աւելի ճիշդ ըսելով, օձիքներու տուփին մէջ կը դնէր ... տարօրինակ կը թուի, այնպէս չէ՞ ...

— Մեկնելէս առաջ պէտք է ստուգենք որ դրամը ճիշդ տեղն ի՞նչ է, ըսաւ փաստաբանը .

— Անշո՛ւշտ, պատասխանեց քարտուղարը. վեր երթանք... մոռցայ, սակայն, դուռը կղպուած է ...

Քանի մը վայրկեան վերջը ստացինք Բէկլըն որ տանտիրուհիին սենեակը գացած էր կարգ մը յաւելուածական հարցումներ ընելու համար, մեր խումբին միացաւ՝ միասին բերելով բանալին: Բացաւ նախասրահին դուռը. ամէն մէկս ներանցքը մտանք եւ կարճ սանդուղէ մը բարձրանալով դացինք Էքրոյտի ննջարանը, որուն դուռը երեսի վրայ բաց էր: Վարագոյրները քաշուած էին եւ սենեակը մութ էր: Ոստիկանը բացաւ վարագոյրները, իսկ քարտուղարը մօտեցաւ ճերմակեղէններու դարակին.

— Այսպէս ուրեմն, չկղպուած դարակի մը մէջ կը պահէր իր դրամը, դիտել տուաւ Բէկլըն:

— Գ. Էքրոյտ բացարձակ վստահութիւն ունէր իր ծառաներուն պարկեշտութեան վրայ, ըսաւ քարտուղարը դրգռուած չերեւնալ:

— Այո՛, այո՛, յարեց ոստիկանը: Բէյմընտ բացաւ դարակը, դուրս քաշեց օձիքներու տուփը, որուն մէջէն հանեց կաշիէ թղթապանակ մը .

— Ահաւասիկ, ըսաւ տրցակ մը թղթադրամ երկնցնելով փաստաբանին. ճիշդ ու ճիշդ հարիւր հատ, վստահ եմ. Գ. Էքրոյտ իմ առջեւս տուփին մէջ դրաւ զանոնք երբ ընթրիքի համար կը հագուէր. մարդ չէ դպած անոնց .

Փաստաբանը ձեռքը առաւ տրցակը եւ սկսաւ համրել. յանկարծ վեր նայեցաւ:

— Հարի՞ւր ոսկի ըսիք. միայն վաթսուն կայ այստեղ .

— Անկարելի է, գոչեց քարտուղարը առաջ նետուելով. դրամները խլեց Հէմընտին ձեռքէն ու համրեց բարձրաձայն:

Փաստաբանին ըսածը ճիշդ էր. միայն վաթսուն ոսկի կար տրցակին մէջ:

—Բայց, չեմ հասկնար, ըսաւ քարտուղարը շփոթած:

— Դուք տեսա՞ք որ Գ. Էքրոյտ իր ձեռքովը տուփին մէջ դրաւ այս դրամները, հարցուց Փուարօ. վստա՞հ էք որ դրամին մէկ մասը չվճարեց...

— Վստահ եմ. նոյն իսկ ինծի ըսաւ— հարիւր ոսկին գրպանս պատցնել չեմ ուզեր, շատ տեղ կը դրաւէ ...

— Ուրեմն խնդիրը շատ պարզ է, եղբակացուց Պէլճիքացին —կամ քառասուն ոսկին տեղ մը վճարեր է եւ կամ գողցուեր է .

— Անանկ ըլլալու է, ըսաւ ոստիկան Բէկլըն եւ Տիկին Էքրոյտին դառնալով հարցուց — Ծառաներէն ո՞ր մէկը այստեղ եկած կրնար ըլլալ երէկ իրիկուն . .

— Կարծեմ անկողինը շտկողը հիւրանոցին սպասուհին էր ...

— Ո՞վ է ան, ի՞նչ գիտէք իր մասին ...

— Երկար ատեն չէ որ այստեղ է. բարի, գիւղացի աղջիկ մըն է...

— Կարծեմ այս խնդիրը քննելու ենք ... եթէ Գ. Էքրոյտ ինք անձամբ վճարեց այդ քառասուն ոսկին, այդ վճարումը ոճիրին հետ առնչութիւն մը ունի ... միւս ծառաները վստահելի՞ են...

— Այո՛, վարծեմ ..

— Ուրիշ անգամ տունէն բան պակսա՞ծ է ...

— Ո՛չ ...

— Մեկնող եւայլն կա՞յ . .

— Հիւրանոցի սպասուհին պիտի մեկնի ...

— Ե՞րբ ...

—Կարծեմ երէկ էր որ ըսաւ թէ պիտի մեկնէր . .

Ձեզի՞ ըսաւ ...

— Ոչ, ես ծառաներով չեմ զբաղիր. տիկին Օրիորդ Բասըլին գործն է...

Ոստիկանը սկսաւ խորունկ մտածել քանի մը վայրկեան. յետոյ գլուխը թօթվելով ըսաւ

— Անգամ մը Օր. Բասըլը տեսնեմ, յետոյ նաեւ սա սպասուհին ...

Փուարօն ու ես ոստիկանին հետ տանտիրուհիին սենեակը գացինք: Օրիորդ Բասըլ իր սովորական պաղարիւնով ընդունեց մեզ:

Էլսի Տէյլ, Ֆըրնէլի կը գտնուէր 5 ամիսէ ի վեր. բարի, պարտաճանաչ ու պատուաւոր աղջիկ մըն էր. լաւ վկայագիրներ ունէր. իրեն չպատկանած բան մը վերցնելու սովորութիւն ունեցող աղջիկ մը չէր երբեք:

Հապա հիւրանոցի սպասուհի՞ն

Ան ալ պատուական աղջիկ մըն էր. հանդարտ, խելօք եւ աշխատասէր:

— Լա՛ւ, ի՞նչու պիտի մեկնի ուրեմն, հարցուց ոստիկանը:

— Ցանցառը ես չեմ, ըսաւ տանտիրուհին շրթունքները պրկելով. կարծեմ Գ. Էքրոյտը երէկ իրիկուն դիտողութիւն մը ըրեր է: Աշխատանոցը մաքրողը ան է. կ'երեւայ գրասեղանին վրայ դրուած թուղթերը իրար խառներ է... Գ. Էքրոյտ շատ բարկացեր է... այնպէս որ աղջիկը ըսաւ թէ այլ եւս հոս չուզեր մնալ ... գոնէ իմ գիտցածս այս է ... եթէ կ'ուզէք կրնաք զինքը տեսնել ...

Ոստիկանը հաւանութիւն յայտնեց: Ձաշի ժամանակ նշմարեր էի այդ աղջիկը. բարձրահասակ էր, գորշ աչքեր եւ շագանակագոյն մազեր ունէր: Տանտիրուհիին հրաւէրին վրայ ներս մտաւ ան եւ ուղիղ կանգնած նայուածքը մեզի նետեց:

— Ըրսիւլա Պօրնը դո՞ւն ես, հարցուց ոստիկանը:

— Այո՛, պարոն ...

— Իմացայ որ պիտի մեկնիս եղեր...

— Այո՛, պարոն ...

— Ինչո՞ւ ...

— Գ. Էքրոյտին թուղթերը խառնեցի. շատ բարկացաւ. ես ալ ըսի որ եթէ չուզեր կը մեկնիմ ... «Գնա՛, կարելի եղածին չափ շուտ» ըսաւ:

— Երէկ իրիկուն Գ. Էքրոյտին ննջարանը գացի՞ր ...

— Ո՛չ, պարոն, ատիկա Էլսիին գործն է... տանը այդ կողմը չգացի բնա՛ւ ...

(Շար.)

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ առաջին գործերու խորհրդական նշանակեց Ամերիկացի իրաւագէտ մը, ծոն Սփէնսէր, 30 տարեկան, որ իր ուսումը աւարտած է Փարիզի մէջ

ԽԻՍՏ ԳԱՂՏՆԱՊԱՀՈՒԹԵԱՄԲ կը չարունակուի Պուլկարիոյ վերջին դաւադրութեան դատը, որուն գլխաւոր ամբաստանեալն է գնդ. Տամիան Վելչեւ, նախկին նախարար։ Խնդիրը կապ ունի նաեւ Եուկոսլավիոյ հետ, քանի որ դաւադիր սպաները Պուլկարիա մտեր էին սահմանակից պետութեան պաշտօնեաներու աջակցութեամբ։ Ամբաստանեալները բոլորն ալ (25 հոգի) առաջնակարգ սպաներ կամ նախկին նախարարներ են. Վերջին լուրերու համաձայն, չօշափելի փաստեր չեն գտնուած։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷԹ-ՊՈԽԱ-ԹՕԼՕՆՑԻ Արամ ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Օրակարգ՝ զեկոյց վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

« Ընկեր Կարօ » ենթակոմիտէի ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի (յունուար 9), երեկոյեան ժամը 8ին, «Դրօշակի» տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ « Ռոստոմ », « Իշխան » ենթակոմիտէներու եւ Վահագն խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ, Ուրբաթ (յունուար 10), երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette «Զարդարեան» գրադարանին մէջ։

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
եւ մասնակցութեամբ տեղական ուժերու

12 Յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Սէրգլը կաթոլիկ սրահին մէջ
կը ներկայացուի՝ ՍԱՄՈՒԷԼ ԱՑՐԻՈՒՄ է

Տոմսեր՝ 4 եւ 3 ֆրանք

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ « ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԿԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐԱԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻՐՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. ՀԱՅ ԴԻՒԱՐ, Ը. Դավթեան (20 ֆրանք) 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Պէշուրգեան (15 ֆրանք)։ 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 ֆրանք)։ 4. ՀԱՅ – ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 ֆրանք)։ 5. ԱՆԶՐԵՒ, Համաստեղ (15 ֆրանք։ 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 ֆրանք)։ 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 ֆրանք)։ 8. ՀԱՑԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 ֆրանք։ 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք)։

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԷՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

Թիւ 1.— Ռ. Զարդարեանի «Արծակ էջեր» — 2.— Հրանդի «Գեղի նամակներ» — 3.— Գ. Տէր Կարապետեանի «Տարօնի աշխարհը» 4. – Գեղամ Բարսեղեանի «Արձակ էջեր» — 5.— Ար. Արփիարեանի «Ընտրուած էջեր» — 6.— Գ. Զօհրապի «Արձակ էջեր, քերթուածներ եւ ծանօթ դէմքեր» — 7.— Տ. Չէօքիւրեանի «Վանքը» — 8.— Օհան Կարօի Հատորը — 9.— Եր. Օտեանի «Ընկեր Փանջունին եւ Մուպլէարը»

(Իւրաքանչիւր հատորին գինն է 20 ֆրանք)։

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. Վալանթին, վէպ (20 Ֆր.) — 2. Շրջիկ Մատոննան (15 Ֆր.) — 3. Մեծապատիւ Մուրացկանները, Յ. Պարոնեանի (10 Ֆր.) — 4. Փնջիկ Երգարան, (10 Ֆր.) — 5. Զրուցատրութիւն Ֆրանս — Հայ (15 Ֆր.) — 6. Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, Յ. Պալչեանի (10 Ֆր.) — 7. Երեք ընկերներ, Ղ. Մելոյեանի (10 Ֆր.) — 8. Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին, Գ. Գիւզալեանի (10 Ֆր.)։ 9. Արե՛ւ, Արե՛ւ, Փայլակ Միքայէլեանի (10 Ֆր.)

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. Նահապետ Նահապետեան, Թառեքախող, Ա. Սարմազեանի (7.50 Ֆր.)։ — 2. Գծից զուրս, նոյն հեղինակէն (5 Ֆր.) — 3. Ապրիլեան Եղեռը, Կ. Սասունի (5 Ֆր.) — 4. Կաթուշկը, Ա. Ահարոնեանի (5 Ֆր.) — 5. Մայիս 28 (5 Ֆր.) — 6. Ընկերվարութիւնը եւ ճնշուած ժողովուրդները, Լէվինսկի, Թարգմանեց Կ. Սասունի 5 Ֆր.) — 7. Խրիմեան Հայրիկ, Ե. Ֆրանգեանի 5 Ֆր.) — 8. Հայաստանի քարտէսը, Յ. Պալչեանի (5 Ֆր.) — 9. Սայաթ Նովա (6 Ֆր.) — 10. Մշակոյթի Օրը (10 Ֆր.)։

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԵՒՍ։

Գր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒԹԸ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը կը տօնէ

Կիրակի, 1 Յունուար ժամը 2ին

Salle HERMELի մէջ

Rue Hermel Métro J. Joffrin եւ Simplon

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Մանուկներուն կը բաժնուին Նախընթրիք եւ սիրուն խաղալիքներ

ՄՈՒՏՔԸ (միայն մեծերուն) 2 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ ՍԵՕԼԵՕԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
«ԱՐԵՒԻԼՔ» Թատերախումբին կողմէ

12 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Գիւրօ Թալայի սրահին մէջ, Place de la Gare, Անուամբ լէ Կոնէս։

Կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆի
ԱԽՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (ողբ.)
եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք։

Երեկոյթ-պարահանդէս

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՆՃԸԼԸՔՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

11 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

13, Rue d'Issy, Billancourt

Կը ներկայացուի՝ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ «ՆԱՄՈՒՍ»

Կը մասնակցին տիկիններ՝ ԴԱՑԵԱՆ եւ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ. ՊՊ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ Գ. Գ. ԲԱՐԻԼՕՑԵԱՆ. Ն. ՊԵՏԻԿԵԱՆ. Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ եւլն.։

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական ու կովկասեան պարեր

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ օր. ՎԵՐՈՆԻԿ ՔԱՏԻԿԵԱՆ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ

Հաղորդակց. միջոց.— փորթ տը Վէրսայլէն առնել 23 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Point du Jour.

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴԻՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ – ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ – ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՈՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՐԱՆ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԽՐԱՏՆ։

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի։ Գին՝ 20 ֆրանք։ Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *Օրացոյց 1936, է. տարի*

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան
ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ՎԱՐՁՈՒԻ Է

Կեդրոն թաղի մէջ, յատակը կօշկակարի խանութ մը, 4 մեթր բարձրութեամբ եւ ետեւը ունի սենեակ մը։ Տարեկան վարձք՝ 1800 Ֆր., չարժ միասին, եւ պատրաստ յաճախորդներով։ Կան նաեւ յարակից երկու խանութներ՝ յարմար գիրձակի եւ ուրիշ գործերու։ Դիմել՝ տեղւոյն վրայ, 8 Rue d'Italie, Paris (13). Մէթրօ՝ Tolbiac

Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Ռիւ տէ Տօմինիքէն թիւ 20, առաջին յարկ

Տնօրինութեամբ Փրոֆ. Տօքթ. Ա. ԱՐՁՈՒՆԵԱՆի

Ամէն հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3 — 5

Բոլորովին ազատ եւ վկայուած հայրենակիցներու համար ձրի բժշկական յատագայն խնամք ու դեղ։

Առանց տատամսումի դիմեցէք Ճ. Կ. Խաչի Մարսէյլի դարմանատունը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կրքնոսքի եօթնեդրայրիւն եւ Լանսայէի Մո... խու... իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ իր պարագաներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Փարիզի Հայ Ուսանողաց Ակումբի ... Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 20.45ին. Ecole des Langues Orientales salle No 5. 2. rue de Lille. Մէթրօ St. Germain des Prés: Կը դասախօսէ Հայր Սահակ Տէր Մովսէսեան. Նիւթ՝ Հայոց Պատմութիւն.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Cours Lafayette, angleRue Garibaldi.

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին պատրաստուած է թարմ... ամենէն նախընտրելի մեծ վաճառումները կը ներկայացնէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թարմ չամիչէ, բացառիկ մաքրութեամբ, խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալ։

Մեծաքանակ գնումներու համար՝ Արտադրողներ

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX
66, Bld. des Vignes, Marseille
Tél. Colbert 58 - 10

Կամ DISTILLERIE VIAL
18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)
Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ
D. N. BAHADOURIAN
82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ
M M H Khatchadourian et Danielian
24, rue Assalit. Nice (A. M.)

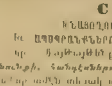

CAVE

ԻՆՔՆԱՅՕՂՈՒՄԻՆ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ,
Եւ ԱՊՕՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը հայթայթէ՝ նշանաւոր, հարուստ գինիներ, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ, եւ մէկտեղ կը aperitifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ բոլոր վաճառանիշով գինիներ)։

Հեռաձայնեցէք ՔԷՕԼԷԵԱՆ, Charlebourg 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ։

Հասցէ՝ **KEULEYAN**
85, Rue des Chambards.
Bois-Colonbes, (Seine).

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ այցելել
Հանրածանօթ Պոլսեցի ժամագործ - ոսկերիչ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ

(Maison E. CHARLES) Հիմնուած 1869

29, Rue MATHIS — Métro CRIMÉE
Tél. NORD 56 - 97 — 09. AJ., AV., CP., 52, 50,71

Կը գտնուին ամէն քաակի մատանի, գրպանի, թեւի, շղթաներու ... պատի եւ զարդուցիչ ժամացոյցներ, ոսկերեղէններ եւ անակնկալ պաստներ. 100ին 10էն մինչեւ 20 իրական զեղչ եւ Նոր Տարուան առթիւ սիրուն նուէրներ

Իսկ ամէն տեսակ ժամացոյցներու չափաւոր գիներով նորոգութիւն, շինութիւն եւ փոփոխութիւն ոսկերեղէններու։

Կը գնենք ըլաթին, ոսկի, արծաթ եւ թանկագին քարեր։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Կիրակի օրերը եւս բաց է վաճառատունը։

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(16 ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
Procédure Générale.
150, Rue Lafayette — Tél. Nord 68 - 02

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՃԱՇԱՐԱՆ YAR ԾԱՆ ԶԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Բացուած է ԱՐՆԻՒՆԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷի մօտ

Մէթրօ՝ ՄԱՐՊՈՅՖ

4, Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeufի անկիւնը)

ՏԻՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

... եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ շատ մաքուր ... ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, գինի եւ ... կերակուրներ։ Ցրամագրելի սրահ հացկերոյթի, նշանտուքի եւ ... համար պայմանագրուիլ նախօրօք։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Եթէ կը փափաքիք որ ձեր հանդէսները շահաւոր ըլլան, դիմեցէք նախօրօք հայկական ԵՓՐԱՏ նուագախումբին։

... ընտանեկան ... երեկոյթ-պարահանդէսներու մէջ ... հայկական եւ կովկասեան, եւրոպական ... արժէքով նուագախումբը ունի իր նոր ...

1936 տարուան ընթացքին ջրաւիրեցէք մեզ մէկ անգամ համոզուելու համար։ Մատչելի գիներ բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու։

Պայմանագրուելու համար, 15 օր առաջ, դիմել ղեկավար

ՏԻԳՐԱՆ ՕՀԱՆԵԱՆԻ 15, Rue Pourtour, Clamart, Seine

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Dantes : 32 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

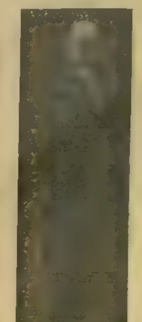

Chez VALENSI

Grand Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

60, Rue LAFAYETTE.

Tél Prov. 58-62

Métro: Cadet & Le Peletier.

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ։ Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ։ Ընտիր ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բարձրորակ պղտոր գիներ։ Ժամադրավայր յոլորին։

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը պատրաստուած (միայն քննարկման նպատակով) ժողով ներառյալ եւ հացկերոյթներու համար։

Ժամադրուիլ նախապէս

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

ԲԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Տպ. Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1935, Գին 4 զուիցեր. ֆրանք։

GRAMMAIRE DE LA LANGUE ARMÉNIENNE MODERNE
(Dialecte Occidental)

2e et 3e années
Par FREDERIC FEYDIT
(Diplômé de l'École Nationale des Langues Orientales):

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Եւրոպայի Յառաջի ցրուիչ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

ԹՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՄՐԹՈՒՆԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clairière 16 – 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
...	250 »	130 ֆրանք	—
...	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 10 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3008

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԱՄԱԹՈՓԱԿԱՆ ԳԻԾԸ 1935ԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

92 ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ ԺԻՊՐԱԼԹԱՐԻ ԱՌՋԵՒ

Անգլիա-ֆրանսական գործակցութեան ցոյց մը

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԵՆ ՀԱՐԱՐԸ

Ռուսիզ յուրեր պատերազմի ճակատէն

Թուրքիա, Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՋՈՒՐԻ ԽՆԴԻՐԸ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԻՍԹԷՄԷՑՈՒՔ »

Անցեալ տարի գարնան, պուրակի մը մէջ, երեկոյեան մը տաքին, տղեկին մը կ'ուզէ երգել : Կ'առաջարկեն որ երգէ :

Ենթակէն՝ խումբ մը երիտասարդներ (ըմբռնատարա) .

—Ի՞նչ ըսիք, չե՞նք ուզեր : Մենք հոս պարելու համար եկած ենք եւ ոչ թէ երգ լսելու :

Եւ, կը հրամայեն տիրաբար .

— Լա միւզի՛ք . լա միւզի՛ք...

...

Այսինքն՝ միջամտեալ :

...

— Ձե՛նք ուզեր . մենք պարելու համար եկած ենք .

Այդ բացագանչութիւնը չի՞ յիշեցներ թրքական հռչակաւոր «իսթէմէյիզ»ը :

Բայց միայն երիտասարդնե՞րը :

...

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

(ՑԱՆԿԱՑԻ միջոցաւ)

Փարիզէն՝ Կիրասոնցի	20
Ցանկաւ մը գումարը	1673
Ընդհ. գումար՝	1693

Ֆրանսիական առեւտուր

Եգիպտոսի խնդիրը եւ Անգլիա

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

(Շար.-ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Պատմութենէն գիտենք որ ընտանիքի մտայատակերը կը տարուբերի երկու ծայրերու միջեւ. կամ քաղաքական արժէքով թաթաւուն է կամ սեռային կապով միայն միացած: Կամ հռոմէական իմաստով իրաւական յարաբերութիւններու դրութիւն մըն է կամ քրիստոնէական ըմբռնումով նուիրական կապ մը: Ընտանիքը երբեմն ուղղուած է դէպի անհատը, երբեմն ալ դէպի ընկերութիւնը: Տեղ մը հիմնուած է նախնեաց պաշտամունքին վրայ, տեղ մը՝ ինքնապաշտպանութեան վրայ:

Հայկէններու մօտ կենսանմանական պաշտօն մը կատարել ընդդէմ մը գոհացում տալ է միայն սեռային միութիւնը: Ընտանիք չկայ բառին որ եւ է իմաստով:

Հռոմայեցիներուն մօտ քաղաքացիական ազգականութիւն կար նոյն արուէն սերած անձերու մէջ (agnation) եւ որուն հակառակն էր արենակցական կապը (cognation):

Հայկէններու մէջ ազգականական կապ չկայ, ազգականութիւնը խառնուած է այլայլած տարրերու հետ, որեւէ կապը կը հակառէ ժառանգականութեան, բազմակնութիւնը կը տարբաղադրէ ազգականութիւնը: Ոչ պետութիւնը կարգապահութեան տակ դրած է, ոչ ալ եկեղեցին հակակշիռի տակ առած է ամուսնութիւնը:

Սեռային այս անկարգապահութեան զոհն է կինը: Տունը ամուսը հիմ չունի, կինն ալ ընկերային որոշ դիմագիծէ զուրկ է: Արեւելքի մէջ կինը ստրուկ մըն էր, Յունաստանի մէջ մարդուն հաճոյ ծառայականն էր, Հռոմի մէջ, հանրային ու ընտանեկան կեանքի մէջ, որոշ տեղ մը ունէր որոշ դեր մը կը կատարէր, որոշ դիրք մը ստացած էր: Հայկէններուն ոչ դիրք, ոչ ալ ընկերային դեր ունի ան. ամուսնալուծումը կը ջնջէ մօր մը արժանաւորութիւնը, որովհետեւ ոչ կրօնական ահը, ոչ ալ մարդկային պատասխանատուութեան զգացումը կը դեկավարեն սեռային կեանքը:

Ամուսնութիւնը պարտաւորիչ էր Սպարտայի մէջ պետութեան շահուն համար: Հայկէնը պետական ընկերային շահու գիտակցութիւնը չունի. Կոմփիւկիոս պարտականութիւն կը սեպէ բազմածնութիւնը, նախնիքներու պաշտամունքը յաւերժացնելու համար: Հայկէններու մօտ նախնիք չկայ, հայր չկայ, մայր չկայ բարոյական իմաստով:

Հռոմի ընտանիքը ծագումով անտեսական հաստատութիւն մըն էր. յետոյ բոլոր ազգականները միացնող բարոյական հաստատութիւն մը դարձաւ: Հայկէ ընտանիքը ոչ եւ է հոլովոյթ չէ ունեցած:

Ընտանիքին բարոյական պաշտօնն է մանուկներու դաստիարակութիւնը: Հոն կը ծնին համակրութեան եւ հաւատարմութեան զգացումները, հոն կը կազմուի բարոյական գիտակցութիւնը, գործի մը վաւերացումը կամ արգելումը: Հոն է որ տղան կը կազմուի ընկերայնօ: Անհրաժեշտ է հեղինակութիւն եւ կարգապահութիւն: Այս ամէնէն հեռու է եթովպական ընտանիքը, հետեւաբար հեռու է դաստիարակութեան պաշտօնը կատարե-

լէ: Կնոջ ամուսինը յաճախ երախային հայրը չէ եւ չի կրնար հայրաբար վարուիլ տան մէջ: Մերձաւոր արենակցութիւնը կը ճշդուի մօր կողմէ միայն: Սովորական յիշոց մըն է նեթապախ (հայրիկդ ո՞վ է) բառը՝ ուղղուած հակառակորդ անհատի մը: Ըսել կ'ուզէ թէ հակառակորդը չի կրնար ճանչնալ հարազատ հայրը:

Բաւնեբու անկարգապահութենէն անկարելի է որոշել ընտանեկան որ եւ է ձեւ: Չկայ վարդապահութիւն, որովհետեւ չկայ օրէնք այր ու կնոջ յարաբերութիւններուն միջամտող, ազատութիւնը սանձահարկող, բընազդը սանձող: Չկայ ձեւ, որովհետեւ միութիւններու անուականութիւն չկայ, ամուսնական նուիրական կապ չկայ:

Հնդկաստանի մէջ ընտանիքի բազմազան ձեւեր կան: Լատաքի ցեղախումբին մէջ կիները բազմայր են. ամուսնացողին եղբայրները հաւասարապէս ամուսին են իրենց եղբօր կնոջ. Հնդիկ Նաիր ցեղախումբին մէջ մայրական ընտանիքներ կան, կինն է որ կ'ընտրէ ամուսինը եւ իր տունը կը տանի: Իսլամ Սոմալին բազմակին է օրինապէս, ինչպէս քրիստոնեան միակին է օրէնքի առջեւ:

Եթովպացին ընդհանրապէս եւ Հայկէնը մասնաւորաբար, ոչ բազմայր են, ոչ ալ բազմակին նոյն ժամանակին եւ նոյն տան մէջ, միակին եւ միայր են կարճ տեւողութեամբ, իսկ ժամանակի ընթացքին բազմայր եւ բազմակին:

Գոյութիւն չունի նահապետական ընտանիքը, ուր նոյն անձէն սերած անհատները կը հաւաքուին նոյն տանիքին տակ եւ միացած են նոյն հեղինակութեան տակ բարոյական կապով մը: Չկայ մայրական ընտանիք, ուր մօր հեղինակութիւնը գերազանց է իրմէ ծնած սերունդին վրայ եւ ամուսնին վրայ:

Այսահովաբար նոյն սովորոյթները կը կրկնուին դարերէ ի վեր: Եկեղեցին եւ վարիչ փնտռած չեն սովորոյթներու բանաւոր պատճառը, պետութեան եւ ընկերութեան պաշտպանութեան համար զայնք վնասակար բընազդները, ամ տալ յաւաղոյն սովորոյթներուն եւ հաւեկ անհատին արտաքին ու ներքին կենցաղին:

Քրիստոնէութեան սկզբնական դարերուն կինը խոտելի արարած մըն էր: Որոգինէս ճանօթուտ եւ վատնողասար արարած մը կը կոչէր, իսկ Տերտուղիանոս կը հրահանգէր իրեն.

— «Դուն սուգի մէջ մտնելու եւ ձորձերով ծածկուելու ես, աչքերդ ալ միշտ արտասուալից ըլլալու են, որովհետեւ դուն մարդկային սեռին անկման պատճառն եղար »:

Տակաւին Զ. դարուն եկեղեցական ժողով մը կը վիճէր թէ կինը հոգի ունի՞ թէ ոչ: Հակառակ տեսական արհամարհանքին, կինը փնտռուած արարած մըն էր կղերէն: Հռոմի ժողովը (1059) որոշ սահման մը մէջ կը թոյլատրէր կուսակրօններու սեռային յարաբերութիւնները: Կղերը հարճեր ունէր, որովհետեւ Մայանսի ժողովը (888) կ'արգիլէր քահանաներու մօտաւոր յարաբերութիւնները: Լեւոն Թ. Նիկողոս Բ. եւ Աղեքսանդր

Բ. խիստ օրէնքներ դրին եւ վերջապէս Գրիգոր Է. Պապը յաջողեցաւ հաստատել կուսակրօնութիւնը (1074):

Հայկէ կղերը արհամարհած չէ կինը, զինուորական եւ աշխարհիկ տարրերուն նման ապրած է շուայտ կեանք մը եւ պահ մը անդրադարձած չէ իր եկեղեցական հանգամանքին վրայ: Հոս ալ չկայ ոչ մէկ կանոն, ոչ մէկ կարգապահութիւն: Ամուսնացած ըլլալու է ձեռնադրուելէ առաջ, բայց կրնայ դիւրութեամբ ձգել զայն մը: Կուսակրօնութիւնը, որ պարտադիր է վանականին համար, բառ մըն է միայն: Ամէնուն համար պսակ ու ընտանիք անուանական են. եկեղեցականին ու աշխարհիկին համար չկայ կեանքի գործունէութեան ո եւ է բարոյական հիմ:

ՀԵԹՈՒՄ

ԹՈԼՍԹՈՅ ԻԲՐ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺ

Կամ իբր դաստիարակ, եթէ կ'ախորժիք բառէն:

Բայց ինչ ժխտեց, նաեւ դաստիարակութիւնը, իր մանկավարժական գրադումներուն երկրորդ շրջանին:

Ինչո՞ւ այդ խոտութիւնը: Ինչո՞ւ այդ պահանջկոտութիւնը:

Ըստ Թոլսթոյի, ինչպէս Ռուսոյի, որուն հիացող մըն է առաջինը, տղան անմեղ է: Իսկ մարդը մերձաւած կեանքի տիղմին մէջ՝ տղայ կը դաստիարակէ.

Այսինքն, զայն իր պատկերին փոխակերպելու կը ձգնի:

Անոր սրտին վրայ աղդելու կը յօդնի՝ տեխպելով որ ան, տղան, իւրացնէ կարգ մը բարոյական սովորոյթներ:

Դաստիարակութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ծնողքի մը կամ դաստիարակի մը ազդեցութիւնը տղուն վրայ:

Արդ, ծնողք կամ դաստիարակ, աէր մոլութիւններու եւ թերութիւններու, ինչպէ՞ս կը յաւակնին առաքինութիւն ներշնչել տղուն, երբ իրենք առաքինի չեն: Կենդանի օրինակն է դեբակատարը:

Դաստիարակութեան հիմը, ուրեմն, կեղծիքն է, սուտն է, խարէութիւնն է:

Դաստիարակութիւնը բռնադրական կրթութիւնն է: Իսկ բռնադատութիւնը ապարդիւն է, եթէ ոչ դժբախտ արդիւնքի մայր:

Մինչդեռ մշակոյթը ազատութիւնն իսկ է:

Ազատութիւնը Թոլսթոյի դպրոցին հական պայմանն է:

Աշակերտը որ կ'ուզէ զարգանալ, ինքզինքը մշակել, պէտք դիմէ ծանօթութեանց բոլոր տարրերուն որոնց համար հետաքրքրութիւն, ներքին մղում կը զգայ:

Իսկ որ եւ է ծանօթութիւն արդէն դաստիարակչական ազդեցութիւնը հետը կը բերէ:

Քանի որ, ազատութիւնն է հական պայմանը Թոլսթոյի դպրոցին, աշակերտը ուրեմն հոն պիտի դայ երբ որ ուզէ: Եւ անկէ պիտի մեկնի երբ որ ուզէ: Պայմանաւ սակայն, որ պատմութեան [illegible] ժամերը գինքը շատ ալ մութերուն չըձգէ: Որովհետեւ, խրճիթը հոն, դէմը, ձիւներուն տակ թաղուած է:

Ու աշակերտը դպրոց պիտի գայ առանց բեռի: Եւ պիտի նստի ուր որ կը փափաքի, որ դասաժամը մը իր կարողութիւններուն եւ հետաքրքրութիւններուն պատշաճ կը դառնէ:

Թոլսթոյի դպրոցին մէջ, դասարանները տարիք չեն ճանչնար:

Ու տարէց մարդու մը հարցումները պիտի չկարմրցնեն աշակերտը:

Եւ պարբերաբար քննութիւնները պիտի չտանջեն զայն:

Միջնադարեան այդ մնացորդները վնասակար են, արգելք են ուսուցման:

Աշակերտները պիտի հաստատեն կարգապահութիւնը, իրենց կամքովը, իրենց հաճութեամբը:

Թոլսթոյ դէմ է դերմանական ձեւապաշտ մանկավարժութեան: Եւ կը խորշի անկէ փոխ առնուած մեթոտներէն:

Ի՞նչ պէտք է ուսուցանել: Եւ ի՞նչպէս ուսուցանել: Այս երկու հարցերուն պրպտումին, քննութեան եւ փորձարկութեան յատկացուց իր կեանքին լաւագոյն մասը:

Ու եթէ Ռուսօ, մանկավարժական մարզին մէջ, տեսաբան մը մնաց, Թոլսթոյ առելին եղաւ: Երկար տարիներու փորձառութիւն մը կերտեց ան:

Պատմութեան ուսուցումը, տարիներ յետոյ, պիտի վտարէր դպրոցէն: Որովհետեւ, պիտի դիտէր որ այդ նիւթը մրէժխնդրութիւն, ատելութիւն կը սնուցանէր տղուն մէջ:

Որովհետեւ, պատմութիւնը պատերազմներու նկարագրութիւնն էր: Մինչդեռ մեծ մարդոց, իսկական քաղաքակրթութեան պատմութիւնը անտեսուած.

Ու պիտի ջնջէր նաեւ աշխարհագրութեան ուսուցումը, որուն գրքունակ հանգամանքը խստօրէն կը քննադատէր: Այլ եւս, հաղորդակցութեան միջոցները բաւական են այդ ծանօթութեան համար:

Աղգագրութիւնը հիմնական տեղ կը գրաւէ իր ծրագրին մէջ: Ցեղայ՝ կրօնքը, բարոյախօսութիւնը, ձեռական աշխատանքը, երգը, ընագիտութիւնը եւ ընապատմութիւնը:

Ըստ Թոլսթոյի, իր կոչումին աէր է այն ուսուցիչը, որ ամբողջ ժամուան մը ընթացքին, վայրկեան մը իսկ չի ձանձրանար:

Իտէալ ուսուցիչ է այն, որ կը սիրէ թէ իր գործը, թէ իր աշակերտները:

Իսկ եթէ ուսուցիչը կ'ուզէ գիտութեամբ կրթել աշակերտը, պէտք է որ սիրէ այդ գիտութիւնը եւ զայն լաւ գիտնայ: Որովհետեւ, այդ պարագային միայն, աշակերտը պիտի սիրէ գինքը եւ գիտութիւնը: Ու կրթուի:

Թոլսթոյ երկար տարիներ ընթերցարաններու պատրաստութեան արդինցաւ: Անոնց ինքնատպութիւնը հանրութեան, ուսուցիչներուն ու շաղրութեան արժանացաւ: Իր կենդանութեան, այդ գիրքերուն թիւը միլիոնի մը հասեր է:

Ունի բազմաթիւ հէքեաթներ եւ պատմուածքներ, պատրաստուած յատկապէս ուսուցման համար: Հաճելի: Ցատակ: Հետաքրքրական: Դիւրամատչելի: Եւ մարսելի:

Հէքեաթներով բնագիտութիւն, քիմիաբանութիւն, կրօն, բարոյագիտութիւն ուսուցանել: Օ՜, որքան կը սիրեն աշակերտները ուսուցման այդ եղանակը

ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱՎԱՆՔ

ԵՕԹԸ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԵՒՍ

1919ի սեպտեմբերը՝ Պոլսէն Հայաստան կ'անցնէր, Նիւ Եորք, Լոնկ Այլընտ Ֆէրմինկտէլի երկրագործական գործնական վարժարանի տնօրէն՝ Տոքթ. Ճօնսըն: Կ'երթար Հայաստան, Մերձ. Արեւելքի Նպաստամատոյցի կողմէ նուիրուած ինքնաշարժ արօրներով (թրէքթըր) նոր երկրագործութեան հիմը դնելու համար մեր անդուգական երկրին մէջ:

Շոգենաւին մէջ կ'ունենանք տեսակցութիւն մը իրեն հետ: Կը խնդրեմ իրմէ հինգ որբ ուսանողներ ընդունիլ իր վարժարանին մէջ եւ գանոնք ամերիկեան գործնական գիտութեամբ մարզելէ ետքը դարձնել Հայաստան: Սիրով կ'ընդունի առաջարկս:

Կ'ընտրէի 5 հոգի, հինգն ալ անտեղեակ անգլ. լեզուին: «Մէկըմը մեզ մասցուր Ամերիկա եւ վարժարան, անկէ ետքը տեսէ», կ'ըսէին մեզի: Կը տրնտնային: Անոնք կ'աւելցնէին,— «Լոյսի ծարաւը ունեցող ջիւան արհեստագիտներ ենք: Սատարեցէք մեզի, ուրկէ՞սզի կարենանք անյապաղօրէն լոյս տալու արեւին ոսկեայ բաժակէն: Հաց չենք ուզեր, լոյս կ'ուզենք: Մենք բրդուճ մը հացը՝ անապատներու մէջ անգամ գտանք»:

Տեղի կ'ունենայ: Կը գրկենք հինգ հոգին: Աղուոր չափ մը կ'առնենք վարժարանէն: Որպի՞սի յանդգնութիւն էր, ուսանող դրկել Ամերիկա, գիտնալով հանդերձ որ անգլերէն չեն գիտեր: Կը համբերենք: Տղաք մեզի պէս կ'աշխատին գիշեր ցերեկ: Մէկ տարին բաւական կ'ըլլայ թէ շատ անգլերէն սորվելու: Մանաւանդ որ, տասու իրիկուն իրենց ականջին կը լինար անգլիերէնով: Կ'արձանագրուին դասարան: Արդէն առաջիններու շարքին մէջն են: Դասախօսները գիրենք կը մատնանշեն ամերիկացի ուսանողներուն:

— Ամօթ ձեզի, որ լեզուին անտեղեակ հայ ուսանողներ, առաջնութեան պատիւը խլեցին ձեր ձեռքէն: Երկուան համբերը այսօր ճռուողուն ծիծառներ դարձան:

Երկու տարի յետոյ անյուսական գտան այս վարժարանը իրենց համար եւ փոխադրուեցան Նիւ Եորքի Քորնէլ համալսարանը: Ողբացեալ Պատրիկ Կիւլպէնկեան, հիացած այս հայորդիներուն ալացքին վրայ, մեղմէ խնդրեց իրեն ձգել այդ տղաքը: Սիրով ընդունեցինք:

Թուենք.—

1.— Մուշեղ Ամատունի՝ Հաճրնի որբանոցին նախկին տնօրէնին զաւակը: Գիւղատնտես:

2.— Խորէն Կիւլպէնկեան՝ գիւղատնտես:

3.— Վրոյր Ղազարեան՝ անասնաբոյժ:

4.— Բարսեղ Կիւմիւշեան՝ գիւղատնտես.

5.— Վարդգէս Տաքէսեան՝ հաւաբոյծ.

Բոլորն ալ Քորնէլ համալսարանէն: Այժմ կը պաշտօնավարեն Հայաստանի մէջ:

Հայաստան կը պաշտօնավարեն նաեւ մեր հետեւեալ երկու սաները.—

6.— Արփա Ղազարեան՝ Երեւանցի: Փայլուն շրջանաւարտ Այովայի (Մ. Ն.) երկրագործական պետական գոլէճէն:

7.— Յովհաննէս Փիլիկեան՝ տնտես. եւ շրջանաւարտ Նիւ Եորքի երկրագործական պետական վարժանէն.

Հայ գիտնականներ՝ եր մեզի սանդերէն հազիւ միքի հոգին կրցած է Հայաստան մտնել: Երբ տնտեան դուռները ... բիններու նման ամբաւակ չէին:

Բոլոր տղաքը պատուոյ խօսք ... են մեզի գրաւոր թէ՝ երբ առեն իրենց ուսումը, անմիջապէս պիտի վերադառնան Հայաստան, ուիրուելու համար երկրին շինարարական աշխատանքներուն: Եօթը գիր միայն վիճակեցաւ պահել խօսքը: Մնացեալները դժբախտաբար, որովհետեւ, պարագաներու բերմամբ, խոստմնադրուժ եղան:

Եւ այսօր, ինչպէս Հայ Դիւտեսականի, նոյնպէս Բարեգործականի սաները կը թափառին տարտարոսի մէջ:

Որովհետեւ, ըսենք ճշմարտութիւնը բարձրաղաղակ, թէ խորհրդային իշխանութիւնը կը վախնայ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ կրթուած տասարդութենէն:

Բայց կը տուժէ Հայաշխարհը բայսար:

Կը տուժեն նաեւ թափառական հայ Հայորդիները:

Արմենիա եւ Արմէններ:

ՍԵԳՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրական մրցանակ

Դրած էինք թէ Հայաստանի ռամարութիւնը գրական մրցանակ բացաւ վերջերս, վարձատրելու մար լաւագոյն արձակ կամ չափածոյ ստեղծագործութիւնները: Ժիւրին անդամներն էին կրթ. գործ. Եղիազարեան, Լ. Արիսեան, Յ. [illegible] դեան, Դ. Սիմոնեան, Եղ. Չոփեան, Ն. Դարպասեան, Հ. Մկրեան: Ժիւրին ստացաւ բազմաթիւ գործեր, որոնք գրկուած էին Մոսկուայէն, Թիֆլիսէն, Լենինականէն, Երեւանէն եւ այլ վայրերէ: Մեծ տպաւորութիւն արթնցած էր գրական շրջանակներու մէջ: Ժիւրին նութեան առաւ 47 ձեռագիրներ (քանաստեղծութիւն, վիպակ, պատմուածք): Ահա քննութեան արդիւնքը.

Առաջին մրցանակի արժանի գործ չկայ:

Երկրորդ մրցանակին կ'արժանանայ Դ. Դեմիրճեանի Ընկերներ պատմուածքը:

Երրորդ մրցանակին կ'արժանանան երկու չափածոյ գրութիւններ՝ Յովհաննէս Շիրազի Արեւի երգիչը, Հոփսիմէ Գօզոսեանի Մայրական:

Յովհ. Շիրազի տաղանդը յատկապէս ժիւրիին ուշադրութիւնը գրաւած ըլլալով, մրցանակէն զատ յարմար նկատուած է դիմել կառավարութեան Շիրվանզադէի սան անուանելու համար զայն, որպէսզի կարենայ բարձրագոյն վարժարան մը յաճախել ու զարգացնել իր ուժերը:

Երրորդ մրցանակի կ'արժանանան նոյնպէս, երկու արձակ գրութիւններ՝ Լ. Թարգիւլի Հակաթիրի շարք (վէպ), Սմբատ Տէր Գրիգորի Օխտամոխտայ հոսը (վէպ):

Աւելի գտան յանձնարարուած է [illegible]

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ֆրանսացի նաւազները իրենց հոգիի բարձրութիւնը երեւան բերին, ծերերը, պառաւները, մանուկներն ու կիները հանդստութեամբ մարտանաւերը հասցնելով:

Երկուշաբթի էր: Երեկուան կատաղած ծովը մեղմացեր էր: Անյաղթ ու յաղթանակելի Միջերկրականը այդ օրը՝ լճակի մը միապաղաղ վիճակը ստացած էր: Ճէպէլ - Մուսան կամաց կամաց ամայացաւ, գրկելով իր դարաւոր ու հազարաւոր զաւակներէն: Կարծես Ճէպէլ - Մուսան արտասուալից աչքերով կը դիտէր իր հարազատ մարտիկներուն բաժանումը: Այնմեր հայրենի նուիրական ծոցը, իբրեւ ւնք ունէր տերերէ՝ ի սեռ մեր հեռացումին, որովհետեւ բոլոր յարձակումներու ընթացքին՝ իր հայրական կարիճ կուրծքը պատնէշ ընելով ու իր վիթխարի բազուկները տարածելով՝ ազատած էր մեզ տաճիկ մահէ:

Եւ մենք թաց աչքերով բաժնուեցանք մեր սիրասուն սարերէն:

Մեր վերջին հրամեշտը տուինք պատուոյ գաշտին վրայ քաջաբար նահատակուած եւ Ճէպէլ - Մուսայի արտին վրայ պառկող մեր տասներեք անմահներուն, որոնք ինկած էին ի խնդիր մեր ազատութեան: Փառք իրենց յիշատակին:

Հինգ մարտանաւերը հսկայ լեռներու պէս տատանեցան ծովուն վրայ: Կատարուեցաւ փրկութեան հրաշքը:

Ծերերու, կիներու եւ մանուկներու փոխադրութեան գործը աւարտած էր: Որպէսզի փոխադրութիւնը շուտափոյթ կատարուէր արգիլուեցաւ հանդերձեղէն եւ տնական պիտոյքներ միասին տանիլ:

Կարգը եկած էր, հեռաւոր պատնէշներէն նոր հասնող մարտիկներու փոխադրութեան: Անոնք նաեւ ժանեկէ առաջ մոխիրի վերածեցին հանդերձեղէնները, անասունները ու անկողինները: Իսկ պղնձեղէնները խոշոր կացիններով կտրատեցին, որպէսզի թշնամին չկարենար օգտուիլ անոնցմէ: Ցետոյ մասնաւորաբար խնդրուեցաւ հրամանատարէն, որ ծովափի բլուրներու կողերուն վրայ գտնուող ջրբիները, ձիերը, էշերը, կովերը, եզները, հազարաւոր այծերն ու ոչխարները գնդացիրի բռնուին: Ինդրանքը կատարուեցաւ, բլուրներու կողերէն գարվար անհամար տեսանելիք փճացան, որպէսզի Թուրքին ձեռքը չիյնան:

Ողջակիզումի յետին գրուագն էր այդ՝ Ցաղթանակի Աստուծոյն նուիրուած:

Ապա բոլորս ալ լեցուելով մարտանաւերուն մէջ՝ յառաջացանք դէպի մարտանաւերը, մեր վերջին մնաս բարովն ըսելով մեր սիրական սարերուն ու հայրենի լերան:

Քիչ յետոյ ծովափը բոլորովին ամայացաւ: Քաշուեցան լաստերն ու մակոյկները: Կէսօրէ յետոյ, ժամը 3ին, մարտանաւերը սկսան յաղթականօրէն սուրալ Միջերկրականի անհուն կապոյտին վրայ՝ դէպի եգիպտական ջուրերը: Մարտանաւերուն վրայ երգ ու պար: 24 ժամ վերջ, հասանք Փորթ - Սայիտ: Անկէ ալ տեղափոխուեցանք Լազարէթ կոչուած աւազուտը, ուր արդէն անգլիական կառավարութիւնը հիմնած էր մեզի համար վրանաքաղաք մը, օժտելով զայն ամէն յարմարութիւններով:

Այսպէս վերջացաւ Ճէպէլ - Մուսայի ինքնապաշտպանութեան փառաւոր կռիւները:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Զէնք գործածողներուն ամբողջական թիւը 800 էր: Ասոնցմէ հազիւ 600 հոգին կրցան պատերազմներու մասնակցիլ, որովհետեւ հարկ եղած զէնքը կը պակսէր:

Մեր գործածած զէնքերը հետեւեալներն էին —

133 հատ յունական ձկրած հրացան, վեց ռազմապատ մավզէր եւ 450 պարզ հրացաններ: Կրա հրացաններէն ամէն մէկը 70—80 փամփուշտ ունէր: Եթէ կանոնաւոր զէնքեր ու ռազմամթերք ունենայինք, կարելի էր երեւակայել թէ ի՛նչ հրաշքներ կը գործէինք Ճէպէլ - Մուսայի սարալանջերուն վրայ:

ՆԱՀԱՏԱԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Առաքել Պըլէչեան, Գէորգ Գըլըճեան, Մանուկ Գըլըճեան, Սարգիս Սընապեան, Պետրոս Տօսալեան, Գրիգոր Խոտիկեան, Խաչեր Տէր Մովսէսեան, Եսայի Եաղուպեան, Մարտիրոս Հալէչեան, Մարտիրոս Ճանսըզեան, Միհրան Աղամեան, Միհրան Գազանճեան, Մովսէս Եարըմզեան, Պետրոս Աբրահամեան, Պետրոս Գալուստեան, Պետրոս Աղամեան, Սեղրաք Պուրսալեան, Սերոբ Կազէչեան, Տիգրան Աբրահամեան, Յակոբ Գօյաճեան, Յարութիւն Խոտիկեան, Փանոս, Կարապետ, Եսայի Սըղաւեան - ներ, Թովմաս Այնթապլեան, Յակոբ Փէնէճեան, Թովմաս Գարնէչեան, Խաչերեսէր Շարըլեան, Յովհաննէս Աբրահամեան, Պետրոս Տըմլաքեան, Սարգիս Ասաճեան, Պետրոս Սրգսեան եւ Սերոբ Գազալեան:

ՆԱՀԱՏԱԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Յակոբ Դարակեան (Ըլլօն), Յովհաննէս Լուրջեան, Գրիգոր Նղբուրեան, Գաղատար Մարտիկեան, Վանէս Գոճանեան, Պօղոս Անտէկեան, Պետրոս Փէնէճեան, Ճապրա Խաչոյեան, Գրիգոր Ճըլղուրեան, Սարգիս Շանազեան, Աբրահամ Սեւուկեան, Պետրոս Հաւխմեան, Սամուէլ Գօյաճեան, Սամուէլ Մարգարեան, Յարէթ Վանեսեան, Յակոբ Հավար եան, Գարսամ Խոչեան, եւ Միհրան Գայբագեան:

ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Մովսէս Աղամեան, Թովմաս Գ[illegible]նէչեան, Ենովք Քէօչէեան, [illegible] Ճըլղըեան, Յակոբ Դաւիթեան, [illegible]չեր Պուլթեան եւ Աւետիս Մամեան:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Վերջ)

ԾԻԾԱՂ

Դատարանի մէջ.

— Պարոն, անունդ ի՞նչ է:

— Քանի որ երդում ըրի չխաբելու, իմ իսկական անունս Գագամար է, բայց անխորհրդ գանի Մովսէսի փոխած եմ:

— Քանի՞ տարեկան ես:

— Թէեւ զիս 25 տարեկան գիտեն, բայց իսկապէս 35 տարեկան եմ:

— Արհեստդ ի՞նչ է:

— Գրաշար ճանչցուած եմ, բայց միայն անոնց սպասարկութիւնը կ'ընեմ եւ վերարկուները կը պատրաստեմ:

— Լաւ, այս դատին մասին ի՞նչ գիտես:

— Ոչ մէկ բան գիտեմ:

տական Հրատարակչականին տպագրել հետեւեալ գործերը.—

Տորք Դաղեանի Օրսիդիանը (վիպակ)։

Արշակ Շահնազարեանի Անցած ցաւերից (պոեմա)։

Մաթեւոս Դարբինեանի Իգիթը (վիպակ)։

Ահարոն Յուզամլքեանի Արգիճեի ճակատամարտը (վիպակ)։

Բաբգէն Շահազեանի Գիւղն ու մարդիկը (պատմուածք)։

Մկրտիչ Զէյթունի՝ Մարխաճունների կեանք (վիպակ)։

Գրական այս մրցումը երեւան հանեց նաեւ բազմաթիւ շնորհալի երիտասարդ գրողներ, թէեւ իրենց ներկայացուցած գործերը արժանի չհամարուեցան մրցանակի։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Կոմունիստ երիտասարդութեան Երեւանի քաղաքային կոմիտէն ձեռնարկեց մանկական երկաթուղիի մը շինութեան։ Շինութիւնը յանձնուած է ճարտարագէտ Գոգունցի։ Մանկական երկաթուղին պիտի ձգուի արհեստական ծովակին գործարանին մօտ, դէպի Զանգի գետը տարածուած երեք քիլոմեթր հողամասին վրայ։ Երկաթուղին առաջին կայարանը պիտի հիմնուի Ղամարլուի խճուղիին վրայ, երկրորդը՝ ձգախէժի գործարանին յանդուղական աւանին մօտ, յետոյ երկաթուղին պիտի անցնի բաւական երկար տարածութեան մը վրայ Զանգիի ձորին եզերքէն. Զորին եզերքը պիտի հիմնուի երկաթուղիի վերջին կայարանը, որուն դիմաց, դէպի Զանգի գետը փռուած բլրակի լանջին վրայ, պիտի առնդծուի հանգստեան պարտէզ մը, իսկ աւելի վարը, գետափը, լողարաններ։

Արդէն սկսուած են երկրաչափական աշխատանքները։ Այս ամառ վերջ պատրաստ կ'ըլլայ երկաթուղիին շինութեան նախագիծը, Թիֆլիզի մանկական երկաթուղիին վրայ հենուած։

Կը յուսացուի որ Սեպտեմբերին պատրաստ ըլլայ երկաթուղին, երբ մանուկները պիտի կարենան ճամբորդել իրենց յատուկ վակոններով։

ԾՆՈՒՆԴԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Տօնածառ

ՔԱՅԱՆ.— «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը կը կազմակերպէ տարին քանի մը հանդէսներ յօգուտ իր դպրոցին, որ կարենայ հաւասարակշռել տարեկան պիւտճէն։ Հայկական ծնունդի նախընթաց օրը իր սովորութեան ցանցին սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մանուկներու տօնածառով զարդարուած իր հանդէսը, պէսպիսութեամբ ճոխացած։

Աւանդական կաղանդի ծառը լոյսով ու նուէրներով՝ հաղթանակի նման պճնուած կը փայլէր մանուկներու աչքերուն առջեւ։ Այս առթիւ պարտք կը սեպենք շնորհակալութիւն յայտնել Գ. Գէորգ Մանդակունեանի, իր բարոյական ու նիւթական օժանդակութեան համար։ Սկիզբէն ի վեր ան է դպրոցի տօնածառին կնքահայրը եւ միշտ լայն ձեռքով կը քաջալերէ Յառաջդիմասիրացի բոլոր հանդէսները։ Վարչութիւնը պատուոյ անդամ է արձանագրած զայն իր տոմարին մէջ։

Օրուան նախագահ Գ. Ս. Գարաբէօզեան հանդէսը բացաւ գոհունակութեամբ շեշտելով շրջանին մէջ տիրող համերաշխութիւնը եւ դպրոցին շուրջ համախմբուած ուժերու ներդաշնակութիւնը։ Յետոյ բեմը յանձնեց մանուկներուն։ Գեղատեսիլ աշուղներով Արմէններ ու Արմենուհիներ մէկը միւսէն աւելի լաւ արտասանելու ջանքով սկսան պանծացնել մեր երգն ու կաղանդ պապան։ Հրճուանք կար ամէնուն դէմքին վրայ ի լուր մայրենի բարբառին։ Ո՜րքան քաղցր կը հնչէր մեր ականջին տարագիր լեզուն օտարութեան այս մութ օրերուն։

Փոքրիկներու արտասանութեան ջերմութենէն սրահին խանդավառութիւնը տեսնելով, նախագահը խօսքը տուաւ ուսուցչին, Գ. Նշան Գէշիկթաշլեանի, որ բոցեղէն խօսքերով յիշեց թէ ինչպէս սարսափի օրերուն «Մուսա լերան» օրհասական մարտնչումներու կրակին մէջ, այս արի ժողովուրդին մանուկները գնդակներու սուլոցին տակ, հայ տառերը սորվելու փորձեր կը կատարէին։ Եւ նմանցնելով այսօրուան կացութիւնը լոկ հերոսամարտի մը՝ օգնութեան կանչեց ծնողներն ու բոլորը անխտիր մեր լեզուն արժանաւորապէս փոխանցելու նոր սերունդին։

«Ով մեծապանծդ» սկսած եւ «Յառաջ նահատակ»ով վերջացող տաղերգ երգերու շարքը հաճոյքով եւ ոգեւորութեամբ ունկնդրուեցաւ։ Ս. Յովհաննէսեան հայ երգը հայ մանուկին հոգիին մէջ ներարկելու գեղեցիկ աշխատանքը կատարած էր։ «Կ'ուզենք, կ'ուզենք»ներով ժողովուրդը կը պահանջէր որ հիւրերէն Շաւարշ Միսաքեան քանի մը խօսք ըսէ։ Եւ «Յառաջ»ի խմբագիրը հակիրճ խօսքով տեղի տալ, շեշտելով արթուն եւ խանդավառ աշխատանքի անհրաժեշտութիւնը՝ բոլոր ճակատներուն վրայ։ «Մենք մեր ձեռքերով բերած պիտի ըլլանք ճակատագրական անէծքը, եթէ չիջնի այս մանուկներուն աչքերուն հայկական կրակը»։

Կրկնակի խանդավառութեամբ ծափերը յաջորդած սկսան հայկական պարերը տաղերգ տարազով։ Աշակերտուհիները պարիկներու նման կը դառնային շուրջպարը հեռացնելով ներկայ հասարակութիւնը.

Այսպէս վերացած մթնոլորտի մը մէջ յուսափայլ տօնածառէն կը քակուէր միրգերու շարանը ու կը բաժնուէր փոքրիկներուն, Կ. Խաչի անդամուհիներուն կողմէ։ Հայկական հրապարակի երեկոն արժանաւոր կերպով վայելած ըլլալու ուրախ արտայայտութեամբ կը պարպուէր սրահը, մինչ շատեր «Շնորհաւոր Ծնունդ եւ Յայտնութիւն մեր տան մէջ կ'ուզենք» կ'աղաղակէին։

Կ. Նիկողոսեան

ՄԵՐ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ.— Յունուար 4ին տեղի ունեցաւ թաղիս դպրոցական երեկոյթը, որ կազմակերպուած էր Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Դպրոցասէրի մանկապարտէզի վարչութեան եւ դպրոցին օժանդակ Տիկ. Միութեան կողմէ, Յովհաննէսեանի սրահին մէջ։

Սոսուար բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ գրաւած էր ամբողջ աթոռները եւ դպրոցին 80 աշակերտները եռուզեալ մէջ էին։ Աշակերտական խումբը երգեց «Ով մեծապանծդ», զոյգ վարչութեան կողմէ բացումը կատարեց Գ. Գահվէճեան եւ բացատրեց հանդէսին նպատակը, ծնողներու պարտականութիւնը այս նուիրական գործին մէջ եւ մատաղ սերունդի դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը։

Երկրորդ խօսողն էր Համազգայինի կեդր. Վարչութեան կողմէ Գ. Վաչեան, որ գնահատեց կատարուած աշխատանքը։ «Համազգայինը պատրաստ է նորէն օգնելու, որովհետեւ մեր նպատակն է օգնել բոլոր թաղերու մանկապարտէզներուն անխտիր»։

Աւելի քան 70 աշակերտներ, մանչ եւ աղջիկ երգեցին, արտասանեցին, մենախօսեցին եւ տրամախօսեցին։ Բոլորն ալ յաջող էին։ Երկու վարժուհիները, Օր. Եղիսաբէթ եւ Օր. Աննիկ ջանք չէին խնայած ոտանաւորները եւ խմբերգները սորվեցնելու համար։ Երգուեցան հինգ խմբերգներ, հինգ տրամախօսութիւններ (Հայրիկին խնձորները, Այրի կինը, Փնթի Սամուէլը, Ընտանեկան կրթութիւնը եւ Կաղանդը կուգայ)։ Կաղանդ Պապան բեմին վրայ ուտելիքներ բաժնեց բոլորին անխտիր։ Վարժուհիներու ղեկավարութեամբ դպրոցի ութ փոքրիկները պարեցին չորս տեսակ գեղջկական պարեր իրենց յատուկ տարազով։ Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր Օր. Ա. Առուսեան մեներգով եւ ստիպուեցաւ կրկնել։ Օժանդակ Տիկ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Տիկ. Եւ. Քէօլէեան դպրոցի յառաջդիմութեան մասին եւ կոչ ըրաւ տիկիններուն որպէսզի աւելի փարին կրթական գործին։

Ամէնէն վերջը հաւ մը եւ շիշ մը շամփանիա աճուրդի դրուեցան։ Աճուրդը բարձրացաւ 280 Ֆր.ի եւ շահեցաւ Գ. Գէպապճեան եւ ընկերները 10 Ֆր. եւս վճարելով։ Արդէն կէս գիշեր էր երբ սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը, գեղարուեստութեամբ «Սփրասու» նուագախումբի։ Զոյգերը կը դառնային երբ յանկարծ մեներգներու շարք մը ծայր տուաւ։ Կարգով երգեցին Օր. Ա. Առուսեան, Գ. Գ. Փոփոյեան եւ Գառնիկեան, իւ բարեկամները չորս կտոր։

Երեկոյթը վերջացաւ առաւօտեան ժամը 6ին, «Մեր հայրենիքով»։

Ներկայ մը

ԿԱՂԱՆԴԸ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ.— «Արարատ» Միութիւնը, որ կազմուած է 4 տարի առաջ, նպատակ ունենալով գաղութիս մէջ վառ պահել ազգային գիտակցութիւնը, հպարտ է իր մանկապարտէզով

Վերջերս վարչական նոր ընտրութիւն կատարուելով իբրեւ օժանդակ մարմին ընտրուեցաւ Տիկ. Մշ. Միութիւն մը։ Եւ անմիջապէս կազմակերպուեցաւ Կաղանդի տօնը։ Ամէն տարի Տր. Հ. Կ. Խաչը իր բաժինը ունի,— տօնածառը եւ պտուղները։ Իսկ նորակազմ Մշ. Տիկ. Միութիւնը անմիջապէս հանգանակութեան ելաւ, գնելու համար խաղալիկներ։ Բոլորը մասնակցեցան։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ յունուար 4ին, շաբաթ երեկոյ Գ. Ն. Նիկողոսեանի սրահը, որ ձրի տրամադրուած էր։ Կիներու զոյգ կազմակերպութիւնները ջանք չէին խնայած հանդէսին յաջողութեան։ Երկու հարիւրէ աւելի հայրենակիցներ եկած էին լսելու իրենց պզտիկները, որոնք արտասանեցին, պարեցին, երգեցին եւ փոքրիկ ներկայացում մըն ալ կատարեցին։ Բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ, հակառակ տեղի անյարմարութեան։ Ամէն բան պատրաստուած էր մէկ շաբթուան ընթացքին. Գովելի է ուսուցչուհի Տիկ. Ն. Կէօնճեան որ ջերմապէս փարած է իր պաշտօնին եւ ամէն զոհողութիւն կ'ընէ, բան մը աւելի սորվեցնելու համար։ Գնահատելի աշխատանք տարած էին տիկիններ Գալայճեան, Զաքարեան, Փառանձեմ Եսայեան, Եկնեան, Քիւրքճեան, Խաթաւրեան, իսկ Տր. Հ. Կ. Խաչէն՝ տիկ. Ճիհանեան, տիկ. Մարտիրոսեան, Նազաշեան, Օր.ներ Բազումեան եւ Գոհար Գալեան։ Տիկ. Գալայճեան կարդաց գրաւոր յորդոր մը ուղղուած մայրերուն. «Մայրեր եւ քոյրեր, միութիւնը զօրութիւն է. պէտք է միանանք որպէսզի կարենանք իրականացնել մեր ուսերուն վրայ դրուած այն ծանր պարտականութիւնը որ մեզ փոխանցուած է մեր նախնիքներէն. Հայ մնանք եւ հայեցի կրթութիւն տանք մեր զաւակներուն։ Միութիւն եւ կրկին միութիւն»։ Գ. Խաչոյեան երգեց «Հայաստանը» եւ Ֆրանս. երգ մը։ Նոյնպէս Օր. Փափազեան երգեց քանի մը հայկական երգեր։ Տիկ. Փառանձեմ կարդաց զեկոյց մը նորակազմ վարչութեան կողմէ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց Տր. Հ. Կ. Խաչին, ինչպէս եւ «Արարատ» Միութեան, որ բարի եղած է ընդառաջ երթալու Տիկ. Միութեան կազմութեան։ Յետոյ խօսք առաւ Արարատ Միութեան վարչութեան, որուն կողմէ խօսեցաւ Գ. Ճիհանեան, գնահատելով հայ կիներու եւ մանաւանդ մայրերու դերը հանրային կեանքին մէջ.—«Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն, մայրեր ու քոյրեր, անխախտ պահելու համար հայկական մշակոյթը»։ Յետոյ խօսք առաւ Գ. Կէօնճեան.— «Հայրենակիցներ, երբ մենք օր մը Հայաստան երթանք, մեզի չպիտի հարցնեն թէ որքան դրամ բերած ենք, այլ պիտի հարցնեն — Հայերէն կարդալ գրել գիտէ՞ք։ Պէտք է ուրեմն մենք մեր պարտականութիւնը կատարենք սորվեցնելով հայ լեզուն մեր զաւակներուն»։

Վիճակախաղէն գոյացաւ կոկիկ գումար մը ի նպաստ դպրոցին։ Հանդէսը վերջացաւ կէս գիշերին, իսկ ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ։

Թղթակից

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԳՐՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, 5 յունուար.— Ձեր թղթակիցը Թոգատցիներու կոչին մէջ մեր անունն ալ յիշած ըլլալով (3 յունուար), ստորագրեալներս կը յայտնենք թէ կոչին չենք մասնակցած։ Մարտիրոս Գաբիկեան.— Իմ անունը չէ խուզարկուած ստորագրութեան կողմէ։ Տ. Փօլատեան.— Ես հոն չէի։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերլուծեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ասոր վրայ՝ պատասխանեց ինծի թէ այդ պատճառով ալ Կարինի համար 60 անգլիացի սպաներ ուզած է եւ հաւանութիւն ստացած է։ Այս առթիւ իմացայ ուրիշ դէպք մը, ռուս կամ լեհ զինուոր մը որ Կարինի կայարանապետի պաշտօնը կը վարէր, չէր ուզած ծառայութիւնը շարունակել։ Հրահանգներու աւելի արագ գործադրութեան պատրուակին տակ սպաներուն հրաման բրի կարելի եղածին չափ իրարու մօտ բնակիլ, որպէսզի ի հարկին իրարու օգնէինք եւ այնպէս ալ կատարուեցաւ.

Հարիւրապետ Ներմոլով փետրուար 25ին մեկնած էր։ Անոր պարտականութիւն տրուած էր Սարը Ղամըշ կանգ առնել եւ լուր տալ սպայակոյտի զօրամասերուն Վիչինսկի եւ Գերասիմովի, ինչպէս հրետանիի հրամանատարին մեր անտանելի կացութեան մասին Հայերուն մէջ եւ խնդրել անոնցմէ կարելի եղածին չափ շուտ ազատել մեզ այս անել վիճակէն։

Փետր. 24ին, տեսայ Թուրք օդանաւ մը որ հետախուզական թռիչք մը կ'ընէր եւ հետեւցուցի թէ թշնամին Երզնկայի մօտ էր կամ նոյն իսկ Մամախաթուն կը գտնուէր։ Գնդ. Մորէլ նոյն օրը կ'իմացնէր ինծի թէ Թրքական առաջարկ մը ստացած է Կարինը պարպելու համար։ Թրքական գրաւումէն վերջ միայն իմացայ հրամանատար Քեամիլ պէյէն թէ այս յիշուած առաջարկը պարզ թղթի կտոր մը չէր, այլ պաշտօնական գրութիւն մը իր իսկ ստորագրութեամբ։ Մինչդեռ Գնդ. Մորէլ գիս սխալ համոզումի դնել կ'ուզէր, այնպէս մը ցոյց տալով թէ պաշտօնական, հրամանատարէն ստորագրուած այդ պահանջը պարզ ուլթիմա մըն էր։ Բերդի ընդհանուր սպայակոյտը փետր. 24—25ին կը յայտարարէր թէ վտանգ չկայ։ Թրքական խումբ մըն է միայն որ նըկատուած է Թէքէ - Տէրէսիի շրջանը, որուն աւելի յառաջանալը արգիլուած է արդէն դէմը դրկուած ջոկատի մը միջոցով։ Ըսուեցաւ նոյնպէս թէ Կարինէն դրկուած զօրամաս մը թշնամին Իլիճայէն քանի մը մղոն անդին մղած է։ Մինչ այդ իմացանք թէ Թէքէ Տէրէսիի հայկական ջոկատը յարձակում կրած էր եւ անոնք որ կըցած էին փախչիլ, հովի արագութեամբ փախած էին Կարին, նաեւ Իլիճայի ամբողջովին բնաջինջ ջոկատը փախած էր նոյն ուղղութեամբ։

Գնդ. Մորէլէն բերանացի հրաման ստացած էի կրակ բանալու յարձակողներուն վրայ. թէեւ չէի նկատեր ուղղութիւն մը որուն վրայ կրակ բանալու էի։ Խարբերդի ճամբուն վրայ կ'երեւային միայն փախչող հայ զինուորներ եւ Տրապիզոնի ճամբուն վրայ հայկական ջոկատներ, որոնք կանոնաւոր շարքերով, կարծես թէ ազմափորձ կը կատարէին, դէպի Կարին կը քաշուէին։ Կէսօրէն ետք կը լսուէր նաեւ թէ թշնամի զօրամաս մը կեցած է Կէօզ գիւղի մօտերը։ Ես 1500 հոգի կը հաշուէի զանոնք։ Թրքական խումբերու երեւոյթը չունէին, այլ կանոնաւոր զօրագունդի մը։

Անդրանիկ կը փորձէր փախստականները ժողվել եւ դրկել թշնամիին դէմ, բայց երկչոտները առաջին անգամ որ թշնամին հետ շփում ունենային կը փախչէին։ Միւս կողմէ հրետանին կը շարունակէր կրակել մինչեւ կէս գիշեր։ Այն ատենէն որ Թիւրքերու յարձակողականը սկսած էր եւ որոշուեցաւ դիմադրել, ռուս սպաները այլ եւս չխօսեցան մեկնելու մասին եւ իրենց ինկած պարտականութեան բաժինը կը կատարէին։

Ջէի յաջողիր յարձակողականի մըղել հայ հետեւակազօրքը, որ իմ Գլօսիոփ Բիբէլմիւլլի մարտկոցներուն կը հսկէր։ Ընդհակառակն կը ձգէին մարտկոցները եւ շարունակ կը նահանջէին դէպի Խարբերդի դուռը։ Հայերը որոնք Թէքէ Տէրէսիէն փախած էին, այդ վիճակին մէջ իսկ կը գողնային հօտեր, կը սպաննէին անզէն մարդիկ, կը չէզոքացնէին իրենց ճամբուն վրայ հանդիպած գիւղացիները։ Ռուս սպայակոյտին համար անպատեհ բան մըն էր Թրքական յառաջխաղացումը Կարինի վրայ։ Կռուի հրաման մը տրուած չէր։ Եթէ նոյն իսկ տրուած էր, ես լուր չունէի։ Իմ պարտականութիւնս շատ պարզ էր. հրետանիի տակ առնել թշնամին, արգիլելու համար անոր քաղաքի բերդաքաղաքին անցնիլը։ Ասկէ զատ առաջնոր դիրքերուն մէջ կը գտնուէին հետեւակազօրք եւ լեռնային հրետանի, որոնք իմ հրամանատարութեանս տակ չէին։

Նոյն օրը քաղաքի հայկական ոստիկանութիւնը մինչեւ իրիկուն զբաղեցաւ ձերբակալելու ամբողջ մահմետական այրերը, առանց խնայելու ծերերուն եւ հիւանդներուն։ Երբ կը հարցուէր պատճառը, կը պատասխանէին թէ երկաթուղիի գիծը մաքրելու համար մարդ կը հաւաքեն։ Իրիկուան իմացայ թէ հայ ուսանող մը իր խումբով փորձած էր իմ տունս մտնել, թէեւ անունս դրան վրայ գրուած էր, իբր թէ խուզարկութեան համար։ Բայց կինս հակառակած ըլլալով այս կամայականութեան՝ չէր կրցած ներս մտնել եւ միայն տանիլ տանուտէրս, որ ծեր Թուրք մըն էր, եւ քանի մը քիւրտ ծառաները։ Ասոր փոխարէն կուրա ու կուռ հաշհայած էր։ Ուսանողը ըսած էր թէ խուզարկութիւնները տեղի կ'ունենային Անդրանիկի հրամանով, հետեւաբար հաղորդակցութեան դուռ մը բանալ տուի մեր բնակած մասերուն միջեւ, ծերուկը ներս առնելու եւ պահելու համար մեր մօտ, եթէ երկրորդ անգամ գային զայն տանելու։

Վերջին ժամանակներս ամէն անգամ որ Անդրանիկի եւ իր սպայակոյտին այցելէի, հետս կը տանէի Հալիբարդեա Նուլքէվիչը, վարիչը զինուորական շարժումներու բաժնին, վկայ մը ունենալու համար այդ մարդոց հետ ունեցած յարաբերութիւններուս մասին։ Իրիկուն մը ընկերացաւ ինծի սպաներու ժողովին։ Երբ ներս մտանք, ժողովը սկսած էր։

(62)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

… թարգմ. Փ.

Հեղինակութի՝ ԷՆԹԵՂ ՔՐԻՍՓԻ

…Նոյն աղջիկն, Գ. Էքրոյին սենեակէն փախչող գումար մը անյայտացեր է...

Աղջիկը կարմրեցաւ։

— Ես լուր չունիմ. եթէ կը կարծէք որ ես վերցուցի այս գումարը տարբերութիւնն է որ Գ. Էքրոյը զիս ճամբելու ...ու փնտռէ, շատ կը սխալիք ...

— Քեզ չեմ ամբաստաներ, աղջիկս. ...իր խուզուիր . .

Մնաց իմ գործերուս մէջ փնտռել, ըսաւ աղջիկը արհամարհանքով. ...ան մըն ալ չպիտի գտնէք ...

Այս անգամ Փուասօն էր որ մէջ մտաւ։

— Երէկ կէս օրէն ետքն էր որ Գ. Էքրոյը ճամբու դրաւ քեզ կամ դուն ամբողջ դուր գինքը, այնպէս չէ՞.

— Այո՛...

— Ձեր տեսակցութիւնը ո՞րքան տեւեց։

— Տեսակցութի՞ւնը ...

— Այո՛, ձեր տեսակցութիւնը աշխատանոցին մէջ...

— Չեմ գիտեր...

— Քսան վայրկեա՞ն, կէս ժա՞մ ...

— Թերեւս ...

— Ո՞չ աւելի ...

— Ամէնէն շատը կէս ժամ ..

— Շնորհակալ եմ օրիորդ ..

Հետաքրքրուած՝ իրեն նայեցայ. սեղանին վրայի առարկաներով զբաղած էր, փայլ մը կար իր աչքերուն խորը։

— Լաւ, գնա՛, ըսաւ տեսուչը սպասուհիին։

Ըրսիւլա Փօրն մեկնեցաւ։

— Որքան ժամանակէ ի վեր այստեղ է, հարցուց Բէկլըն՝ տանտիրուհիին. իր բերած վկայագրին օրինակ ունի՞ք այստեղ ...

Օրիորդ Բասըլ պատասխան չտուաւ եւ սեղանի մը դարակը քաշելով դուրս հանեց նամակներու տրցակ մը, որուն մէջէն զատեց վկայագիրը եւ տեսուչին տուաւ։

Ո՜հ, Տիկին Րիչարդ Ֆալխամի քովն է եղեր առաջ, հասցէն՝ Մարգիթ հրէյթս, Մարգիթ ... Ո՛վ է այս կինը...

— Գաւառացի, բարի բնաւորութ մըն է ...

— Շատ լաւ, բայց տեսուչը վկայագիրը վերադարձնելով՝ հիմա ալ ելէք Տէյլը կանչեցէք տեսնեմ ...

Էյսի Տէյլ յաջորդաբար, խարտեաշ աղջիկ մըն էր, հաճելի բայց անխմար արտայայտութեամբ։ Հանդարտօրէն պատասխանեց մեր հարցումներուն եւ ցաւ յայտնեց կորսուած դրամին համար։

— Ցանցանք մը չունիմ կարծեմ, գիտել տուաւ տեսուչը՝ ելեքի մէկ նումէն յետոյ. Հապա՞ Փաթքըրը ...

Օրիորդ Բասըլ զարմանքով շրթունքները պրկեց եւ պատասխան չտուաւ։

— Ինծի անանկ կու գայ որ այդ մարդը գործին մէջ մաս ունի, շարունակեց Բէկլըն. խնդիրը այն է որ չեմ գիտեր թէ ինչ առթով ունեցաւ ան ... Ընթրիքէն անմիջապէս յետոյ իր պարտականութիւններով զբաղած էր իսկ իրիկուան իր շարժումներուն համար ալ լաւագոյն արդարացումները ունի ... այդ մասին ապահով եմ քանի որ մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւեցայ իրեն .. շատ լա՛ւ, շնորհակալ ենք, օրիորդ Բասըլ. խնդիրը եղածին պէս կը ձգենք առայժմ. շատ հաւանական է որ Գ. Էքրոյ ինք տեղ մը վճարած ըլլայ այդ դրամը ...

Տանտիրուհին հրաժեշտ առաւ, Փուասոյին հետ առնէին մեկնեցանք։

— Սպասուհիին խառնած թուղթերը ի՞նչ թուղթեր էին արդեօք որ Էքրոյ այդ աստիճան զայրացեր է. Հանելուկը այդ կէտէն պէտք է լուծուի կարծեմ ...

— Քարտուղարը ըսաւ որ կարեւոր թուղթեր չկային գրասեղանին վրայ, բացատրեց Փուասօ։

— Այո՛, բայց ...

— Ձեզի զարմանք կը պատճառէ որ Էքրոյ չնչին բանի մը համար այդքան կատղեր է, այնպէս չէ՞ . .

— Այո՛...

— Բայց չնչի՞ն բա՞ն մըն էր արդեօք..

— Ի հարկէ չենք գիտեր թէ ինչ կարգի թուղթեր էին. քարտուղարը ըսաւ որ ...

— Զգացէք քարտուղարը, աղջկան մասին ի՞նչ է ձեր կարծիքը ...

— Ո՞ր աղջկան, հիւրանոցի սպասուհիի՞ն ..

— Այո՛, Ըրսիւլա Փօրնին մասին...

— Բարի աղջիկ մը կ'երեւար, բան փարոննամ

Փուասօ կրկնեց իմ խօսքս, սակայն երբ ես կը շեշտէի նախադասութեանս առաջին բառը, անիկա կը շեշտէր չորրորդը։

— Բարի աղջիկ մը կ'երեւար, այո՛ ..

Վայրկեան մը լռութենէ յետոյ, Փուասօ գրպանէն թուղթ մը հանեց եւ ինծի երկնցուց։

— Նայեցէ՛ք, ձեզի բան մը ցոյց պիտի տամ ..

Ոստիկան Բէկլըին պատրաստած ցանկն էր զոր աչքէ անցուցեր էինք առտուն։ Ըրսիւլա Փօրն անունին դիմացը Գէլֆիքացի բարեկամս մատիտով խաչ մը նշանակած էր։

— Կարելի է դուք չնշմարեցիք այն պահուն, սիրելի բարեկամս, սակայն միայն այդ աղջկան արդարացման պարագան է որ չստուգուեցաւ...

— Ձեզ խորհիք որ...

— Բժիշկ, ես ամէն բան կը խորհիմ. Ըրսիւլան կրնայ Էքրոյը սպաննած ըլլալ, բայց կը խոստովանիմ որ պատճառ մը, շարժառիթ մը չեմ տեսներ ... դուք կը տեսնէ՞ք ..

Յստութեամբ ինծի նայեցաւ։ Այնքան խիստ էր ակնարկը որ անհանգստութիւն մը զգացի։

— Դուք կը տեսնէ՞ք, կրկնեց նորէն

— Ո՛չ մէկ շարժառիթ ..

Յետոյ յօնքերը պռստելով ինքնիրեն ըսաւ.

— Քանի որ սպաննողը դրամ պահանջողը Էրիկմարդ մըն էր, այս աղջիկը չէր կրնար ըլլալ, ուրեմն ...

Հազացի։

— Եթէ խնդիրը առոր մնաց ..

— Ի՞նչ, ի՞նչպէս ...

— Ոչի՛նչ, ոչինչ ...միայն թէ բանալ կ'ուզէի որ Տիկին Ֆէրըրս իր նամակին մէջ կը յիշէր անձ մը, բայց չէր ճշդեր այդ անձին այր կամ կին ըլլալը ... Էքրոյեան ու ես վստահօրէն ենթադրեցինք թէ անիկա Էրիկմարդ մըն էր ...

Փուասօ ինծի մտիկ չէր ըներ կարծեմ եւ կը շարունակէր ինքնիրեն խօսիլ։

(Շար.)

թէ, իրրեւ առեւանգիչը գող. Լինտպէրկի զաւկին, նաՀանգապետէն արտօնութիւն խնդրեց Նիւճըրսիի բանտին ներկայանալու եւ գրոյր Հարցումներուն պատասխանելու: Հաւանական չէ որ ընդունուի այս խնդրանքը, բայց Նիւ Ճըրսիի նաՀանգապետը կ'ուզէ նկատի առնել զայն, ամբողջ ողբերգութիւնը լուսաբանելու Համար: Եթէ մաՀապարտը նոր յայտնութիւններ ընէ, Հաւանական է որ գլուխը փրկէ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ Հաստատուած նոր խստութիւնները մեծ դժգոՀութիւն պատճառած են եւ շատեր կը Հեռանան Խ. Միութենէն: Ինչպէս գրած էինք, նոր կանոնագիր մը Համաձայն, բոլոր օտարաՀպատակները պարտաւոր են լուր տալ, Հասցէ կամ բնակավայր փոխած կամ ատեն բողոքած ատեն ...: Օտար աւետրականներն ալ կաշկանդումներու ենթարկուած են, մասնաւորապէս Մոսկուայի մէջ: Միւս կողմէ օտար դրամի փոխարէն րուբլի (3 ֆրանք) ստանալու պայմանն ալ օտարներու գործին չի գար: Մոսկուայէն Հեռացան քանի մը Ամերիկացիներ, իսկ գեսպանատուներ խնայողութիւններ կը կատարէ.

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ 15ամեակը տօնուեցաւ Խ. Միութեան մէջ. Արդարեւ, 15 տարի առաջ էր որ Լէնին անձամբ մէջտեղ դրաւ ամբողջ երկիրը ելեկտրական ուժով օժտելու ծրագիրը: Սկզբնական ծրագիրը կը տրամադրէր շինել 30 ելեկտրակայաններու ցանց մը, որ գերակատարուեցաւ 1928ին. Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ այժմ եռապատկուած է ցանցը:

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՄԱՆ մը վրէժը լուծելու Համար, աւստրիացի առեւտրական մը, Խոկար Ֆիլլեր, 48 տարեկան, իր երկու զաւակները անձնակ մը տարաւ, անկողին դրաւ, կազին կտուցը բացաւ եւ երեքը մէկ մեռան շնչաՀեղձ: Զաւակներէն մէկը Հինգ տարեկան մանչ մըն էր, միւսը՝ աղջիկ մը, չորս տարեկան:

ԴԵՏԵՐՈՒ ՅՈՐԴՈՒՄԸ դադրած է առայժմ: Աէնն ալ ակսած է իջնել: Բայց կացութիւնը ծանր է տակաւին գաւառական շատ մը քաղաքներու մէջ, անճրեւները դադրած չըլլալով

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ Արամ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ճաւաքատեղին:

Օրակարգ՝ զեկոյց վարչութեան եւ ընթացիկ ճարցեր:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը 11 յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. ՄՈՎՍԷՍի բնակարանը:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ ՎաՀագն խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ, Ուրբաթ (յունուար 10), երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական Հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդՀ. ժողովի կը Հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette «Զարդարեան» գրադարանին մէջ:

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՏԷՑԻՆԻ կոմիտէն ընդՀանուր ժողովի կը Հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երեքշաբթի երեկոյ Հ. Յ. Դ. տան մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը 11 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական Հաւաքատեղին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ տեղական ուժերու

12 Յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սէրքըլ Կաթոլիկ սրաՀին մէջ

կը ներկայացուի՝ ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է

Տոմսեր՝ 1 եւ 3 ֆրանք

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ, ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. ՀԱՅ ՔՆԱՐ, Ընդարձակ Երգարան (20 ֆրանք): 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 ֆրանք): 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 ֆրանք): 4. ՀԱՅ – ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 ֆրանք): 5. ԱՆՑՐԵՒ, Ճամաստեղ (15 ֆրանք: 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 ֆրանք): 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 ֆրանք): 8. ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 ֆրանք: 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք).

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԷՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

Թիւ 1.— Ռ. Զարդարեանի «Արձակ էջեր» — 2.— Հրանդի «Գեղջի նամակներ» — 3.— Գ. Տէր Կարապետեանի «Տարօնի աշխարՀը» — 4.— Գեղամ Բարսեղեանի «Արձակ էջեր» — 5.— Ար. Արփիարեանի «Ընտրուած էջեր» — 6.— Գ. ԶօՀրապի «Արձակ էջեր, քերթուածներ եւ ճառօթ դէմքեր» — 7.— Տ. Չէօկիւրեանի «Վանքը» — 8.— ՕՀան Կարօի Հատորը — 9.— Եր. Օտեանի «Ընկեր Փանջունին եւ Ծապլվարը».

(Իւրաքանչիւր Հատորին գինն է 20 ֆրանք):

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. Վաւաշութիւն, վէպ (20 Ֆր.) — 2. Ծրքին Մատոնեան (15 Ֆր.) — 3. Մեծապատիւ Մուրացկանները, Յ. Պարոնեանի (10 Ֆր.) — 4. Փնջիկ Երգարան, (10 Ֆր.) — 5. Զրուցատրութիւն ֆրանս – Հայ (15 Ֆր.) — 6. Հայաստանի աշխարՀագրութիւնը, Յ. Պալճեանի (10 Ֆր.) — 7. Երեք ընկերներ, Ղ. Մելոյեանի (10 Ֆր.) — 8. Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին, Գ. Գիւզալեանի (10 Ֆր.) —9. Արե՛ւ, Արե՛ւ, Փայլակ Միքայէլեանի (10 Ֆր.):

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. ՆաՀապետ ՆաՀապետեան, Թատերախաղ, Ա. Սարվարեանի (7.50 Ֆր.). — 2. Գծից դուրս, նոյն Հեղինակէն (5 Ֆր.) — 3. Ապրիլեան Եղեռնը, Կ. Սասունի (5 Ֆր.) — 4. Կաթուղիկէ, Ա. ԱՀարոնեանի (5 Ֆր.) — 5. Մայիս 28 (5 Ֆր.) — 6. Ընկերվարութիւնը եւ ճնշուած ժողովուրդները, Լէվինսկի, Թարգմանեց Կ. Սասունի (5 Ֆր.) — 7. Խրիմեան Հայրիկ, Ե. Ֆրանգեանի (5 Ֆր.). — 8. Հայաստանի քարտէսը, Յ. Պալճեանի (5 Ֆր.) — 9. Սայաթ Նովա (6 Ֆր.) — 10. Մշակոյթի Օրը (10 Ֆր.):

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԵՒՍ:

[illegible]

Բալուի Հայրենակց Միութիւնը (Մարսէյլ) իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Գ. Ա. Փոլոշեանին, իր տիկնոջ՝ Փ. ՓՈԼՈՇԵԱՆի մաՀուան առթիւ

×

Զ. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Եր. Տէր Աբրահամեանի եւ պարագաներուն Պ. ՎԱՀԷ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆի մաՀուան առթիւ

×

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ՄԻՀՐԱՆ ԱՒԻՔԵԱՆի մաՀուան առթիւ իր բոլոր պարագաներուն:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՁԷՆՎԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միութեան տարեկան ընդՀ. ժողովը 12 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ.

Կը խնդրուի բոլոր Հայրենակիցներէ անխափան ներկայ ըլլալ: Նոր կանոնին Միւթ մեծամասնութիւն պիտի Համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱԼՈՒԻ Հայր. Միութեան ընդՀ. ժողովը 12 յունուար կիրակի երեկոյ ժամը 6ին, 6 rue des Petites Maries, Bar Ararasի սրաՀին մէջ. կը խնդրուի Պոմոնի Սան-Անթուանէն գալ իրենց [illegible]

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտոփ եւ Լա Քրօզի ենթամասնաճիւղը ընդՀ. ժողովի կը Հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերուՀիները 12 յունուար կիրակի. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ազգային վարժարանին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան ընդՀ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 յունուար. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, քաֆէ օ Քլէր տը Լիւնի վերնայարկը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յ. Տինքճեան կը ծանուցանեն թէ այսկիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Thiais Parisien գերեզմանատան մէջ տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ մնուշ Տիգրանեանի (Տիգրանակերտցի) մաՀուան քառասունքին առթիւ. կը Հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Կիրասոնցի մը (Փարիզ) կը նուիրէ՝ Համազգային կեդր. վարչութեան 20 ֆրանք. Գպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան 20 ֆր.. Ստանալ ընկալագրով «Յառաջ»ի վարչութենէն:

17, Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հրատարակուեցաւ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ծնողքս՝ Յովհաննէսի Արթին (Ալթըփարմագ) եւ Վարդանի Պարսամեան: 1914ին Մարաշի ճամբով աքսորուած են դէպի անապատները: Կը խնդրուի վերապրող Մարաշցիներէն Հետաքրքրուիլ սոյն փնտռտուքով: Ողջ եւ առողջ ըլլալնին իմացնողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Յառաջ եւ վճարման Ազդակ եւ 250 ֆրանք նուէր: Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել: Իմացնել Տիկին Լուսիա Մանճեանի, Rue d'Italie, 48, La Tour du Pin. (Isère) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Թօգաթցի Լեւոն Գարբնեանն, անունս՝ Վերոն, Հօր անունս՝ Գալուստ, եղբօր անունս՝ Հաճի Միհրան, ծնած 1905ին Թօքատ: 1915ի տարագրութեան տեսնուած է Ցրունեցի Մալաթիոյ շրջան): Ողջ եւ առողջութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Յառաջ, վճարման Ազդակ եւ 300 ֆրանք նուէր: Իմացնել Արաքսի Ծաղմանեան, Marchand Pantoufles, Rue d'Italie, La Tour du Pin, Isère. (France).

Կը խնդրուի Արտասահմանի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 – 70
(ՄԵՏՐՈՅԻ ԿԱՅԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 11 ՅՈՒՆՈՒԱՐ SAMEDI 11 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3009

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԱԳՍ «ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ»

Կոչ մը եւս, Մարսէյլէն,— «յանուն Վասպուրականի Վերաշինաց երկսեռ Միութեան», որ ընդհ. ժողով պիտի գումարէ այսօր, 11 յունուար:

Ուրեմն, «Վասպուրական մեր աշխարհ»ն ալ երկուքի բաժնուած: (Ուրիշ, արդէն, Հայրենակցական մը, Մարսէյլի մէջ):

Ինչո՞ւ այս նոր Միութիւնը: Թող իրենք բացատրեն.

— «Սիրելի հայրենակիցներ. Արեւմտեան Եւրոպայի այս մղձաւանջային եւ մանաւանդ տնտեսական տագնապի ամենասուր ճակատագրին, գաղտնիք չէ եւ մանաւանդ՝ աւելորդ է յիշեցնել ընդհանրապէս Հայերիս եւ մասնաւորապէս մեր հայրենակիցներու ողորմելի վիճակը, տնտեսական ամէն տեսակ բարդութիւններու հետ միասին: Գաղտնիք չէ մանաւանդ, որ այսօր միայն Մարսէյլի մէջ, մեր հայրենակիցներէն տասնեակ ընտանիքներ, չքաւորութեան դաժան ճիրաններու մէջ, աղքատութեան ամենավերջին ծայրին հասած՝ գթութեան եւ փրկութեան են կարօտ: Փաստեր կ'ուզէ՞ք, մտէք բանի մը անզօր ընտանիքներու յարկի տակ, եւ պիտի տեսնէք, որ վերեւ յիշածներէս աւելի վատթարագոյն է անոնց վիճակը: Ամէն չարիքէն յետոյ, որպէս արհաւիրք, ձեր առաջ կը պատկերանայ աւելի տաժանելին՝ հիւանդութիւն ... եւ այսպէս անվերջ թշուառութիւն եւ թշուառութիւն ...

Ինչպէս ծանօթ է շատերին, նախապէս առաջարկութիւններ եղած էին Մարսէյլի մէջ ունեցած Վասպուրականի Միութեան Ընդհ. ժողովին, վերակազմել Միութիւնը, եւ որպէս Վերաշինաց եւ Խ. Հայաստանի բարեկամ, ներկայանալ համապատասխան մարմիններին, առ այն՝ որպէսզի հնարաւորութիւն ունենան մեր հայրենակիցները իւս ներգաղթին մաս կազմել. եւ այդպիսով փրկութեան եզր մը գտնել: Բայց միշտ ապարդիւն»:

Այս հիման վրայ, խումբ մը երիտասարդներ ձեռնարկեր են կազմելու «Վերաշինաց»ը, «առանց կուսակցական որեւէ խտրութեան եւ միջս փոխադնութեան նպատակով առաջարուած»:

Ու կը հրաւիրեն «բոլոր մարդկային հոգի եւ զգացմունք ունեցող Վասպուրականցիները» համախմբուիլ նոր կազմակերպութեան շուրջը, հետեւեալ առաջադրութեամբ.— «Անպայման մասնակից, իսկ ազգային գանգատայնին ներգաղթով եւ վերաշինութեամբ զարկ տալ Խ. Հայաստանի մէջ կատարուող շինարարութեան, որ պիտի լինի իբրեւ վերջին հանգրուան, մեր ցան ու ցրիւ եղած եւ տառապած ժողովուրդին»:

Ինչպէս կը տեսնէք, բաւական համեստ է ծրագիրը,— ճիշդ այն ինչ որ նախատեսուած է բոլոր Հայր. Միութեանց կողմէ:

Առ հասարակ բոլոր «Վերաշինաց»ները իբրեւ հիմնական ծրագիր կ'որդեգրեն նոյն սեւն շինել: Եւ ծագած պառակտումներուն գլխաւոր մէկ պատճառն ալ այդ է:

Մարսէյլի նոր Միութիւնը չունի «նոր Վասպուրական»ի ծրագիր, գոնէ դատելով այս կոչէն: Կը նշանակէ թէ կշռած է իր ուժերը: Ուրեմն պիտի գոհանայ աջակցելով հայրենիքի վերաշինութեան եւ ընծայելով բարեկամական հաւաստիքներ:

Հիմա որ ծանօթացաք նոր Միութեան եւ անոր առաջադրութեանց, անշուշտ պիտի հարցնէք,— Իսկ բուն Հայր. Միութի՞ւնը. ան հակառա՞կ է այս առաջադրութեանց:

Հարցումը կրնաք ուղղել բոլոր Հայր. Միութեանց, «հարազատ» կամ «Վերաշինաց»: Եւ միեւնոյն առեն պրպտել իւրաքանչիւրին ծրագիր – կանոնագիրն ու գործունէութիւնը:

Շատ քիչ են հիմնական տարբերութիւնները: Առ հասարակ բոլորին ալ մտահոգութիւնը մէկ է,— ի՛նչպէս կանգուն պահել իւրաքանչիւր նահանգի մնացորդները, եւ փրկել տարագրութեան չարիքներէն:

Բուն տարբերութիւնը — վերջերս ներարկուած պատուաստ մը — «քաղաքագիտական» է:

Ամէն Միութեան մէջ ալ կը գտնուին բարեմիտ կամ կարճամիտ մարդիկ, որոնք բաներ մը լսած, բայց լաւ չեն հասկցած: Եւ կամ, խորապէս դառնացած՝ իրենց Հայր. Միութեան ապիկարութենէն, կը կարծեն թէ կարելի է բարիք ստանալ անուն փոխելով, փոխանակ փոխելու եւ աշխուժացնելու գործունէութեան մեթոտները:

Ի՞նչ խօսք որ այսպիսի վիճակներու մէջ, առիթէն կ'օգտուին պղտոր մարդիկ, որոմ ցանելու եւ ճեղքեր բանալու համար:

Օրինակ՝ Տարօն – Տուրուբերանի խնդիրը:

Բոլորն ալ քիչ – շատ գաղափար ունիք Հայր. Միութեանց, բայց մանաւանդ Տարօնի մնացորդներու մասին:

Ինչ որ ողջ մնացած է Մամիկոնեանց աշխարհէն, կը գտնուի Հայաստան, բնակելով ամբողջ շրջան մը (Արագած): Մնացեալ մեծամասնութիւնը ցրուած է ի սփիւռս աշխարհի, եւ մանաւանդ Սուրիա:

Ըսել կ'ուզենք թէ Տարօնցիները մեծ համբանք մը չեն կազմեր Ֆրանսայի մէջ, եւ ընդհարնապէս բանուորներ են: Ուրեմն չունեւոր:

Արդ. այս Միութիւնը իր պատգ. ժողովը գումարեց վերջերս: Անոր եռուէն՝ ուրիշ մը, նախաձեռնութեամբ ափ մը դըժգոհներու (8 դեկտ. 1935):

Ի՞նչ ընելու համար,— նոր Տարօն շինելու: Ի՞նչ միջոցներով: Տուրք հաստատելով,— 10,000 ֆրանք՝ Մարսէյլէն, 8000 Փարիզէն, 6000 Տէսինէն, 4000 Լիոնէն, 2000 Վիէննէն: Գումար՝ 30,000 ֆրանք:

Ողբերգութի՞ւն թէ զաւեշտ: Կը խօսինք դեռ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈԳԸ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը օգնութիւն կը սպասէ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը յունուար 9էն որոշեց պատուիրակութիւն մը ղրկել Մ. Նահանգները, նիւթական աջակցութիւն խնդրելու համար: Առ նուազն մէկ միլիոն փախստականներ անելի մը մատնուած են Ազգաժողովը, իրենց իրաւական վիճակին անորոշութեամբ եւ նիւթական թշուառութեամբ: Պատուիրակութիւնը ճամբայ պիտի ելլէ յունուար 15ին: Այս առթիւ հրատարակուեցաւ տեղեկագիր մը, որ կ'ըսէ թէ աւելի քան մէկ միլիոն բանաստեալ կամ կամաւոր տարագիրներ ցրուած են ի սփիւռս աշխարհի: Մինչեւ որ կարելի ըլլայ նոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել այս հալածականներուն վիճակը բարուոքելու համար, անհրաժեշտ կը համարուի Նանսէնեան գրասենեակը շարունակել մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբեր, երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը: Այդ ժողովն է որ պիտի որոշէ տեւական ձեւ մը վերածել առժամեայ կարգադրութիւնը, կամ բոլորովին նոր ծրագիր մը առաջարկել:

Համաձայն հրատարակուած տեղեկագրին, փախստականներու ներկայ թիւն է.— Ռուսեր՝ 700—800,00, Հայեր՝ 240,000, Գերմաններ՝ 80—100 հազար, Ասորիներ՝ 7000, Սարցիներ՝ 3—4000, Թուրքեր՝ 150 (Ծանօթ սեւցանկը):

Նանսէնեան գրասենեակը 1927էն 1934 իր եկամուտներէն ծախսած է 2,685,000 զուիցերիական ֆրանք: Հիմա որ գերման փախստականներն ալ աւելցած են միւսներուն վրայ, եկամուտները չեն բաւեր ծախքերուն: Մանաւանդ որ, Հիթլէրական իշխանութիւնը աւելի խստացուցած է հակահրէական օրէնքները եւ առնուազն 100,000 Հրեաներ եւս պիտի հեռանան Գերմանիայէն: Այս առթիւ տեղեկագիրը կը թելադրէ որ զանազան երկիրներ աւելի արդար բաժին մը ընտանեն, այս փախստականներուն հոգատարութեան համար:

Նշանակուած պատուիրակութիւնը պիտի ջանայ Մ. Նահանգներու պաշտօնական եւ կէս - պաշտօնական կազմակերպութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրել մասնաւորապէս հրեայ փախստականներու կացութեան մասին: Ինչպէս գրած էինք, ուրիշ պատուիրակութիւն մըն ալ Անգլիայէն ճամբայ ելած է, տասը միլիոն անգլ. ոսկի հաւաքելու համար, ի նպաստ 100,000 Հրեաներու փոխադրութեան եւ տեղաւորման: Ազգերու Դաշնակցութեան տեղեկագիրը տեղաւորման յարմար վայր մը կը նկատէ Հարաւ. Ամերիկան, եւ այս առթիւ մտահոգութիւն յայտնէ զրոց - բրոց տարագիրներու մասին, որոնց մէջ կը գտնուին ականաւոր հեղինակներ, գիտնականներ եւ արուեստագէտներ, ինչպէս եւ ուսանողներ: Եւ կ'եզրակացնէ.— «Եթէ առնք լքուին, կրնան վտանգել քաղաքակրթութեան էական շահերը»:

Իտալացիներու դառնութիւնը
Անգլօ-ֆրանսական նաւային ցոյցին առթիւ

Իտալական մամուլը չի ծածկեր իր դառնութիւնը՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տորմիղներուն համախմբման առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հրատարակած էինք երէկ: Այս առթիւ տրուած պաշտօնական բացատրութիւնները դիւանագիտական կը համարուին: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ Ֆրանսայի բարեկամութեան հաւաստացողներ կան, Անգլիոյ հանդէպ միշտ ալ վերապահում կը տիրէ: Թերթերը քիչ մը «զարմանալի» կը գտնեն երկու տորմիղներուն «հերթական պատրաստներու զուգադիպութիւնը», ճիշդ այն օրերուն երբ պիտի գումարուին Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբերը, իտալեւհաբէշական խնդիրը քննելու համար: «Լավորո Ֆաշիստա» կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ քանի մը շաբաթ եւս չյետաձգուեցան Ֆրանսայի նաւային մարզանքները: «Թրիպունա» եւս ընդունելով հանդերձ Ֆրանսայի ծովային նախարարութեան հերքումը, դիտել կու տայ.— «Իտալիոյ հանրային կարծիքը չի կրնար դիւրաւ մոռնալ թէ անցեալ օգոստոսին, երբ անգլիական տորմիղը կը համախմբուէր Միջերկրականի մէջ, բրիտանական կառավարութիւնը քանիցս ապահովութիւններ տուաւ, համոզելու համար թէ այդ համախմբումը ուրիշ նպատակ չունի բայց եթէ ռազմափորձեր կատարել»:

Կառավարութիւնը նկատելով որ անհամութիւններ կրնան ծագիլ այս բանակցութիւններէն, հանդարտեցուցիչ յայտարարութիւններ հրատարակեց արտաքին նախարարութեան միջոցաւ:

*** *Հաւմի անգլիական դեսպանը, որ Լոնտոն կը գտնուի, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ: Կը վարծուի թէ Պ. Իտըն կարգ մը հրահանգներ տուած է դեսպանին, անոր վերադարձին առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ 7 — 8 օրէն, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովէն առաջ: Տակաւին յայտնի չէ Անգլիոյ բռնելիք դիրքը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլիական կառավարութիւնը չուզեր նախաձեռնութիւն ստանձնել, նոր պատիժներու տնօրինութեան առթիւ.*

Զանազան լուրեր պատերազմի դաշտէն

Հաբէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ իտալական բանակը ընդհ. յարձակողական մը ձեռնարկած է, Տոլոյի շրջանին մէջ (հարաւային ճակատ): Իտալական հրամանատարութիւնը լռութիւն կը պահէ:

Դարձեալ հաբէշական աղբիւրէ պաշտօնապէս կը հաղորդեն թէ Գալլի շրջանին մէջ պարտուած է իտալական ջոկատ մը, բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ ձգելով

*** *Ղպտիներու պատրիարքը, որ Եգիպտոս կը նստի, բողոքագիր մը ուղղեց հաբէշական եկեղեցիներու կործանման առթիւ, պատճէնը ղրկելով Ազգերու Դաշնակցութեան:*

*** *Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ իտալական Թիգրէի շրջանին մէջ ըմբոստացած է տեղական զինուորներու գունդ մը, մերժելով ռազմաճակատ երթալ: Տրուած լուրին համաձայն, երկու զինուորներ սպաննուած են իրենց սպաներուն կողմէ եւ 500 հոգի շղթակապ առաջնորդուած են խիստ հսկողութեամբ: Սակայն զինուորները նորէն ըմբոստացած են, վարկաբեկիչ կանչեր արձակելով պատերազմին եւ Մուսոլինիի դէմ եւ պատռելով անոր պատկերները: Հինգ հարիւր զինուորներէն մեկնելու հրամանին համակերպած են միայն 18 հոգի:*

Իտալական կառավարութիւնը վճռապէս կը հերքէ այս լուրերը, «խայտառակ սուտեր» կոչելով զանոնք: Այս հերքումը հաղորդուեցաւ ալ տարածուեցաւ, քանի մը անգամ եւ 17 լեզուներով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ »

Երրորդ տարին է որ Ֆր. Կ. Խաչը կը կազմակերպէ «Մանուկներու Օր»ը: Աւելի ճոխ՝ մէկ տարիէն միւսը:

Բուն կեդր. վարչութեան ձեռնարկէն առաջ, «Օր»ը տօնուեցաւ զանազան վայրերու մէջ, Կ. Խաչի դրօշին տակ,— Լիոն. Վիէն եւն.: Նաեւ նախաձեռնութեամբ տեղական միութեանց (Քաշան, Առնուվիլ, Մարսէյլի արուարձաններուն մէջ եւն.):

Վաղը, կիրակի, Փարիզի օրն է, նախաձեռնութեամբ Կ. Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ ուր մասնաճիւղերու:

Չէ՞ք հրճուիր տեսնելով արագ ծաւալումը այս գեղեցիկ նորութեան, կեդրոններէն մինչեւ ամէնէն խոնարհ գիւղերն ու արուարձանները:

Անշուշտ կրկնապատիկ աւելի տպաւորիչ պիտի ըլլար ձեռնարկը, եթէ կատարուէր ամէն տարի միեւնոյն շաբթուն: Օրինակ՝ դեկտեմբերի վերջին կամ յունուարի առաջին շաբաթը: Եւ մասնաւորապէս նոյն ծրագրով:

Բայց,— մի՛ մոռնաք որ «դրախտ»ին մէջ եւ ամէն բան մեր կամքէն կախուած չէ:

Կը բաւէ որ չպակսի նախաձեռնութիւնը, եւ հետզհետէ ոչ միայն շարժումը կը ծաւալի, այլեւ կը լրացուին պակասները:

Կ'ուզէի կատակել թէ, գոնէ այս նախատին վրայ... «Վերաշինաց»ներ չեն բուսնիր. ի սէր Մանուկ - Արքային:

×

Ուրեմն, վաղը, կիրակի, Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը պիտի կազմակերպէ իր «Բուրաստան Մանկանց»ը: Ամբողջ ժամեր, Հայկակները ու Հայկուհիները են որ պիտի փայլին բեմին վրայ եւ անոնց վրայ նայելով, մենք ալ պիտի ուզենք մանկանալ, պահ մը:

— Ո՞րքան խաղալիկներ գնած էք, հարցուցի վարչութեան մէկ անդամին:

— Առաջին տարին 250 հատ գնեցինք, չբաւեց: Անցեալ տարի գրեթէ կրկնապատկեցինք: Այս անգամ գնած եւ թուղթէ տոպրակներու մէջ տեղաւորած ենք հինգ հարիւր խաղալիկներ: Պիտի բաժնենք նաեւ ուտելիք:

— Իսկ այդ բոլորին ծա՞խքը:

— Կ. Խաչը ինք տուածն է: Կը տեսնէք պզտիկ, երբեմն մէկ պիտի գանձուի միայն երկու ֆրանք, այն ալ չափահասներէն: Շա՞տ է տարին մէկ անգամ խնդացնել քանի մը հարիւր մանուկներ, մանչ թէ աղջիկ: Եւ մանաւանդ ստեղծել հայկական մթնոլորտ: Գիտէք որ նախկին պատանիներ, մինչեւ անգամ քոյր - եղբայր ֆրանսերէն կը խօսին իրարու հետ, եւ հետզհետէ կը խորթանան... Երանի՜ թէ միջոցներ ունենայինք, նուէրներու փոխա...էն նախադասեր փրկելու:

Այդ միջոցնե՜րը: Ամէն տեղ եւ ամէն նախատի վրայ:

Կ. Խաչի անդամուհիները ոչ կտակի կը սպասեն, ոչ ալ «ազգային բարերարներու»: Անոնց ամբողջ դրամագլուխը կը կազմեն հաւատքն ու աշխատանքը եւ բոլորին մասնիկի առթիւ մը,— անդամավճար: Կարծիլ նիւ՞ր.

Ձեր ձեռքն է առատութեան վերածել կաթիլները:

ՎԱՀԷ

Նաւային խորհրդաժողովը ձախողեցաւ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նաւային խորհրդաժողովը հոգեվարք է, եւ անելէն ազատելու միակ միջոցը կը համարուի յետաձգել զայն: Ճափոն պնդելով հաւասարութեան սկզբունքին վրայ, չուզեր մասնակցիլ, որով ժողովին արժէքը մեծապէս կը նուազի: Անգլիա եւ Մ. Նահանգները կ'ուզեն միայն իրենց վերապահել գերակշռութիւնը (5 — 5): Ճափոնի ծրագիրը մէկդի դրուած ըլլալով, խորհրդաժողովը վերջերս կը քննէր անգլեւամերիկեան ծրագիրը, բայց այս անգամ ալ Ֆրանսա եւ Իտալիա առարկութիւններ ըրին, այնպէս որ ժողովը անելի մատնուեցաւ:

Անկարելի է յիշեցնել թէ իւրաքանչիւր պետութիւն կը շարունակէ իր սպառազինութիւնները, «պարապ վախի խաղալիկ» համարելով ժողովները:

Համարաբական դաշնակցութի՞ւն

Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ թերթերը նորէն կ'արծարծեն համարաբական Դաշնակցութեան խնդիրը, զոր յղացած էր հանգուցեալ գնդապետ Լօրընս, իր «Իմաստութեան եօթը սիւները» գրքին մէջ: Այս միջոցին դիւանագիտական անկիւնէն գործունէութիւն մը տիրէ կարգ մը արեւելեան երկիրներու մէջ: Կ'ըսուի թէ շարժման գլուխը կը գտնուին Թուրքիա եւ Իրան: Լուր մը համաձայն, Իրանի շահը Պաղտատ պիտի այցելէ մօտերս, ոչ - յարձակման դաշինք մը կնքելու եւ սահմանային կարգադրելու համար: Եթէ համաձայնութիւն գոյանայ, պիտի միանան Հիճազը, Աֆղանիստանը, Եէմէնը եւ Անդրյորդանանը:

Իտալագիտական համալսարանը փակուեցաւ

Անցեալ նոյեմբերին իտալագիտական համալսարանի ուսանողները բուռն ցոյց մը կատարեցին դասախօս Փրոֆ. Ժէզի դէմ, որ Եթովպիոյ իրաւագէտ խորհրդականի պաշտօնը վարած էր Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ: Այս պատճառով ընդհատուեցան փրոֆէսորին դասընթացքը: Հինգշաբթի առտու պիտի վերսկսէր դասախօսութիւնը եւ վարժարանին վերատեսուչը ամէն զգուշութիւն ձեռք առնելով դէպի Գ. սրահում ամփիթատրոնը առաջնորդեց փրոֆէսորը: Բայց Պ. Ժէզ հազիւ երեւցած, ուսանողները թշնամական աղաղակներ արձակեցին եւ մարդը հարկադրուեցաւ ձգել հեռանալ: Վերատեսուչը ի զուր յորդոր կը կարդար: Ցուցարարները, թիւով 300 հոգի, խուժեցին դէպի հանդերձարանը, կարծելով թէ Պ. Ժէզ հոն պատսպարուած է: Դուրս գոց ըլլալով, խորտակեցին ապակիներէն մէկը: Վերատեսուչը նորէն միջամտեց եւ կարգի հրաւիրեց ուսանողները, սպառնալով ոստիկանութեան դիմել: Ուսանողները հեռացան համալսարանէն: Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, վերատեսուչը խնդրեց կրթական նախարարէն փակել համալսարանը, ցնոր տնօրինութիւն: Այդպէս ալ եղաւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ 5էն 4 առհաւրեր իջեցուց զեղչի տոկը: Դեռ երկու շաբաթ առաջ էր որ 6էն 5ի իջեցուց:

ՄԱՀԱԹՄԱ ԿԱՆՏԻ, Հնդիկ միլլի - տոփայ - յեղափոխականը, ծանրապէս հիւանդ է, արեան ճնշումը աւելցած ըլլալով: Բժիշկները արգիլած են որ եւ է ֆիզիքական կամ մտաւոր ճիգ: Կինը կը հսկէ անարին մօտ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵ - ՐՈՒՆ ԹԻՒԸ 522,000 հոգի աւելցած է դեկտեմբերի ընթացքին: Այժմ ընդհ. թիւն է 2,507,000: (1935 դեկտ. 31): 1934 դեկտ. 31ին 2,604,000 էր, իսկ 1932ին՝ հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն մէկ ամիս առաջ՝ 5,770,000: Կարգ մը ձեռնարկներու նուազումը անտանելի չափերու հասած է: Հաւկիթի վաճառումը սահմանափակուած է միայն հիւանդնե -

(Շար.ը երկրորդ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԱՏԱՐԱՆ.— ԴԱՏԱՍՏԱՆ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Եթովպիոյ մէջ կը տիրէ մովսիսական « ակն ընդ ական »ի օրէնքը։ Դատական, վարչական, զինուորական, օրէնսդիր իշխանութիւնները միացած ըլլալով՝ պատիժ կը անօրինուի դատաւոր-կառավարիչ զինուորին կողմէ, որ գիւղին մէջ շում, դատարին մէջ [illegible] կը կոչուի։

Շատ խնդիրները կը քննուին մարզական ատեաններու համաձայն, թէեւ գրաւոր օրէնքներու ամբողջութիւն մըն ալ կայ, որուն ֆեթամա-կաաթ (Թրգմ. Guidi 1898) անունը կուտան եւ որ վերցուած է հին կտակարանէն եւ Յուստինիանոսի օրինագիրքէն.

Մայրաքաղաքին մէջ իսկ գոյութիւն ունին ժողովրդական դատարաններ, որոնք վճիռ կուտան պատահական դէպքերու համար եւ կը կազմուին անցորդներէ։

Ժողովրդական դատարանները կը տեսնուին ամէն փողոցի անկիւն եւ շուկային գլխաւոր կեդրոնները։ Կռուարարները կը պարզեն վէճին մանրամասնութիւնները։ Պատահական դատաւորներ իրենց բերանները կը գոցեն մէկ ձեռքով եւ մտիկ կ'ընեն. Մէկը շարժումներով կը պաշտպանէ իրաւունքը.

Կ'երդնում որ ես իրաւունք ունիմ, ան անիրաւ է, եւ ասոր համար երկու հազ կուտամ.

Միւսը կը պատասխանէ.

— Սուտ է բաները, ես իրաւունք ունիմ եւ մէկ ոչխար կուտամ։

Դատաւորութիւնը կը դառնայ ուրիշներու բանակին շուրջ. Թատերական տեսարանը կը փակուի, երբ պատահական դատաւորները խորհրդակցելէ ետք՝ իրենց վճիռը կ'արձակեն «յանուն կայսեր»։ Վճիռը կը գործադրուի առանց դանդաղի. [illegible] մը համար կռուած էին եւ [illegible] մը եւ ոչխար մը տուգանք տալով իրենց ոճիրը կ'ազատեն, յաջորդ օրը նոյն վէճը կրկնելու համար։

Ամէն մարդ կրնայ իր դատը անձամբ պաշտպանել կամ փոխանորդի մը յանձնել, որմէ վկայաթուղթ չի պահանջուիր։

Ս եւ Հ անհատ կրնայ դիմել արքային դատարանին. Սողոմոնի Նըշան Նէկիւսի հրապարակաւ կը դատէ ներկայացուած խնդիրները։ Անհատը կը ներկայանայ խոնարհաբար եւ ձեռքը վեր առնելով «աբէթ, աբէթ» (արդարութիւն) կը պոռայ։ Արքան կը հրամայէ քննել խնդիրը եւ ներկայանալ որոշեալ օրը՝ նոյնը կը կրկնուի դատաներու մէջ, կառավարիչ-դատաւորներուն մօտ։ Դատարանին առջեւ ամէն մարդ հաւասարապէս իրաւունք ունի սեփական դատը պաշտպանելու։

Եթովպիոյ մէջ գոյութիւն ունին ֆափիր-իրյասիէններ, կամ հիւպատոսական եւ խառն դատարաններ մայրաքաղաքին մէջ.

Ֆրանսայի հետ կնքուած Քլոպի-քովսկի դաշնագրով (1908, յօդ 7) օտարահպատակները կը դատուին պատկան հիւպատոսարանին առջեւ։ Եթէ օտար մը դատ ունի Հապէշի մը հետ՝ դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ խառն դատարանի առջեւ, արուն նախագահն է Հապէշ մը եւ անդամ՝ օտարին պատկանած պետութեան հիւպատոսը կամ իր պատուիրակը։ Եթէ դատ բացողը Հապէշ է, Եթովպական օրէնքով կը դատուի, իսկ եթէ օտար՝ պատկանած պետութեան օրէնքով։ Դատավարութիւնը կը տեւէ ամիսներ եւ բազմածախս է. Վճիռի պարագային՝ գործադրութիւն չկայ.

Օտարներէն շատեր ձանձրացած են դատավարութիւններու տեւողութենէն եւ լքած նոյն իսկ իրենց իրաւունքները. Նոյնպէս օտարներ տարիներով բնակարանի եւ խանութի վարձ վճարած չեն տէրերուն, որոնք փոխանակ հիւպատոսարան ներկայանալու, գոհացած են վարձակալներու մեկնումով։

Հետաքրքրական է նաեւ դատապարտութիւնը.

Պարտական ու պարտատէրը միասին կը շղթայուին, մինչեւ որ հատուցումն իրարու հետ։ Ժամանակին պարտապանը իրեն կը կապէր պարտատէրը, որպէսզի չփախի։ Այժմ սովորութեան վրայ հիմնուած օրէնքի համաձայն՝ կը շղթայուին երկուքն ալ.

Մարդասպանին անձը կը պատկանի սպանուածին մերձաւոր ազգականներուն, որ իրաւունք ունին նոյն ձեւով սպաննելու մարդասպանը կամ շղթայել զայն, մինչեւ որ մուրացկանութեամբ վճարէ արեան գինը։

Քանի մը տարի առաջ Հապէշ մը ծառէն վար կ'իյնայ եւ տակը գտնուող Հապէշ մը կը ջախջախէ. Մեռնողին մերձաւոր ազգականը պարտաւոր է նոյն ծառին վրայ ելլելու, նոյն տեղէն ջախջախողին վրայ իյնալու եւ նոյն ձեւով զայն մեռցնելու։ Բայց մեռեալին ազգականը կը հրաժարի վտանգաւոր փորձէն եւ միւսը կը փրկուի։

Քրէական յանցանք է գերիի մը ըմբոստութիւնը, մահապարտ կատարելը. Հին ատեն ըմբոստ գերին կը խուզէին, աչքի վերջերը ուքերը կը հանէին եւ կը քարկոծէին։ Յաճախ տէրեր կը կտրեն ոտքն ու ձեռքը կամ կը սպաննեն.

Կռնամ դատարին մէջ աւանք մը վրայ մահապարտ կատարողը ձեղքածոով թաթխուած շղարշի մէջ կը փաթթեն եւ կը վառեն ջահի մը նման.

Ամուսինը սպաննող կինը ողջ ողջ կը թաղեն մինչեւ վիզը։ Մարդասպանուհին ոտքերին տակ ամաններու մէջ ծամկուած կը մեռնի անօթութենէն եւ ահաւոր տանջանքներով.

Երբ գերի մը փախչի եւ մէկու քով ապաստանի՝ վերադարձնելու է տիրոջ։ Գերին պահողը պարտաւոր է փրկագին վճարելու կամ ինք գերի ըլլալու է Ֆաթա Նակասթի համեմատ.

Սպանութիւնը ոճիր մը չէ, եթէ ենթական սարսկ ցեղէ է. Կենդանիներ սպաննել եւ անասնագողներով դարդարելը մեծ պատիւ է տակաւին երկրին ներսերը։ Տիտղոսները կը տրուին սպանութեան թիւի համեմատ, 3 փիղ, 2 առիւծ եւ 4 անասնագող.

Դողութիւնը սովորական է, բայց կը հետապնդուի գողը պարագային համեմատ։ Երբ փարթեւոր անձի մը տունը գող մտած է, ստրուկները կը շրջապատեն թաղը, տուներէն դուրս կը հանեն թաղեցիները եւ կը պատացնեն, մինչեւ որ գողը ցոյց տան։ Եթէ չյայտնաբերուին կը մերկացնեն եւ մեղրով կ'օծեն, որպէսզի մեղուներու եւ ճանճերու խայթոցներով տանջուին ու խոստովանին։

Երբ յանցաւոր մը եկեղեցի ապաստանի, քահանային պաշտպանութեան տակ կը գտնուի։ Ժամանակին ապաստանողը կը փրկուէր, այժմ ստրկացութեան կը յանձնուի.

Մինչեւ ներկայ կայսեր գահակալութիւնը մայրաքաղաքին մէջ գործադրուած է գող ու մարդասպան գտնելու հետեւեալ միջոցը՝ Կառավարիչը կը հարբեցնէ մանուկ մը, պզտիկ բնորոշ պատանի մը դեղով մը եւ պատանին կը թմրի. Պատանին որ տունը որ մտնէ՝ հոն է գողը կամ մարդասպանը. Ենթակայ պատանին եթէ ջուր տեսնէ մէջը կը նետուի եւ յանկարծ կը սթափի։ Սա[illegible] ընկերացող [illegible] կը հսկէ ենթակային վրայ, իսկ եթէ ջուր մտնէ ու սթափի՝ ուրիշ պատանի մը փնտռելու է։

Այս միջոցը, որ գեղծումներու պատճառ եղած էր անցեալին մէջ եւ ճերմակներու ալ պատահած՝ բողոքներու տեղի տուած է, եւ ջնջուած՝ գահակալութեան կայծէ.

Անիրաւ ու գող կը դատապարտուին բանտարկութեան եւ երբեմն ալ անդամահատութեան.

Բանտեր փառատովի տեղեր են, ուր բանտարկեալները զոյգ զոյգ շղթայուած կը բնակին. Շղթայուած զոյգը միասին կը հաչէ, կը բնանայ եւ բնական պէտքերը կը հոգայ։

Անդամահատութիւնը կը գործադրուէր մայրաքաղաքին մէջ մինչեւ 1923, իսկ գաւառները կը գործադրուի մինչեւ այսօր. Լուրջփիկոս Ժէնի գնալէն Տը Լանտէ, հարիւրաւոր մը առաջ Եթովպիա այցելող Ֆրանսացի Լը Ֆեյիքր եւ միջերի զնդ. Ներսէրք համբարդ Եւրոպացիներ նոյն կերպով կը նկարագրեն անդամահատութիւնը.

Եթէ ձեռքը պիտի կտրուի, ենթական հրապարակ կը տանին։ Ոստիկան մը մէկ ձեռքը կը բռնէ, դահիճը մասնաւոր դաշոյնով մը դաստակէն կը կտրէ։ Գործողութիւնը վայրկեան մը իսկ չի տեւեր. Ենթական զգայազիրկ կը մնայ, մինչ ազգականները տաք իւղի մէջ կը մխեն կտրուած թեւը արիւնահոսումը դադրեցնելու համար։ Ժամանակ մը վերջ ենթական կը սթափի եւ փրցուած ձեռքը միւս ձեռքին մէջ կը մնայ. Կտրուած ձեռքը կը չորցնեն եւ կը պահեն, որպէսզի մեռնելէն դագաղին մէջ դնեն այն, որ յարութեան օրը ենթական ամբողջ մարմնով յառնէ։

Եթէ ենթական ազգական չունի՝ դատապարտութիւնը մահուան կը փոխուի արիւնահոսումէն սպանուելով։

Աւելի ծանր յանցանքի մը համար ձեռքին հետ կը կտրեն նաեւ ոտքը. Աբիսինիացիները զղջացնելու համար կը գործածեն նաեւ բուսական դեղեր եւ կը կապեն վիրաւոր անդամը. Ժամանակ մը յետոյ ենթական սթափելով՝ կը շալկէ ոտքն ու ձեռքը եւ կը դիմէ եկեղեցի, որպէսզի փառք տայ Աստուծոյ. Վիրաւոր անդամները շուտով կը սպիանան. Աշխարհ ծե. դժբախտ էակները մուրացկանութեամբ կը քաշքշեն իրենց կեանքը մինչեւ վերջնական վճռաք.

Հապէշները դատարան եւ գրաւոր օրէնք ունին, բայց հիմնուած են բարքերու վրայ, որովհետեւ չկայ օրէնսդիր մարմին կամ ձեռնհաս անհատ՝ օրէնքներ խմբագրելու համար եւ ձեռնհաս ու արդարադատ դատաւոր՝ զանոնք գործադրելու կարող։ Օրէնսդիրը օրէնքի կարգ պիտի անցընէ ընկերութեան համար օգտակար սովորութիւնները, պիտի արգիլէ վնասակարները։ Օրէնքներու միջոցաւ նոյն իշխանութեան տակ պիտի միանան զանազան ժողովուրդներ ու սովորութիւններու նոյնութեամբ պիտի կազմեն ժողովուրդ մը։ Այս երկու պայմաններն ալ գոյութիւն չունին Եթովպիոյ մէջ, ինչպէս տակաւին բաժնուած չեն դատական, գործադիր, զինուորական իշխանութիւնները եւ կ'ապրին հետեւաբար վարչական եւ դատական նախնական կեանք մը։

ՀԵԹՈՒՄ

ԵՐԿՈՒ ՑԵՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ - ԱԼԺԵՐԻԱ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶ

Քանի մը շաբաթ առաջ ներկայացուցած էի Մարոքի հայ գաղութին վիճակը, ամփոփելով այցելու հայ Եղիշէ քահանայ Մխիթարեանի տեղեկագրէն։ Այսօր պիտի խօսիմ Ալժերիոյ եւ Թունուզի գաղութներուն մասին, հետեւողութեամբ նոյն աղբիւրին.

Ալժերիոյ հայութեան կեդրոն կարելի է նկատել Ալժէ Պլիտա, ուր համախմբուած կ'ապրին 37 ընտանիքներ, իրարմէ 49 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։ Տեղական պայմաններն ու հեռաւորութիւնը նկատի առնելով, երեք առանձին Միութիւններ (մեր հասկցած ձեւով թաղականութիւններ) կազմուեցան, բարոյապէս կապուելով Հայոց Ֆրանսայի թեմին, յանձնելով եւ յարգելով անոր հեղինակութիւնը։

Այսպէս Ալժէի մէջ կ'ապրին 14 ընտանիքներ, որոնց շատերը սեփական գործ ունին. Կան երկու աղիքի գործարաններ, երկու պաշտօնակազմական պաշտօնեաներ, երկու դերձակ, չորս բանուորներ, մէկ առեւտրական եւ մէկ ալ P.L.M.ի պաշտօնեայ։

Ալժէի Միութեան վարչական կազմը - Գ. Յարէթ Տէրաւրեան՝ ատենապետ, Լ. Մուրատեան՝ ատենադպիր, Ղազար Գրիգորեան՝ գանձապահ։

Հանգանակութեան մասնակցած հետեւեալները — Գ. Գ. Վ. Կիւրպէնկեան 100, Յարէթ Տէրաւրեան 100, Ղազար Գրիգորեան 100, Գասպարեան եղբայրներ 50, Վահան Աղաճանեան 50, Լ. Մուրատեան 50, Կարապետ Յովհաննէսեան 20, Գրիգոր Մարգարեան 20, ընդհ. գումար՝ 490 ֆրանք.

ՊԼԻՏԱ.— Պլիտան կը բաղկանայ 23 ընտանիքներէ, որոնց գրեթէ բոլորը առեւտրական գործեր ունին։ Այսպէս առեւտրական մեծ տուն մը ունի Գ. Քերովբէ Թորոսեան, որուն գործունէութիւնը ազգային գործերուն նկատմամբ, ամէն գնահատանքէ վեր է։ Կան հինգ ոսկերիչներ, երկու ճաշարանատէրեր, մէկ սափրիչ եւ երեք հին հագուստի առեւտրականներ։

Քանի մը [illegible] բաղկացած ընդհ. ժողովէ մը վերջ, ընտրուեցան Պլիտայի Միութեան վարչական անդամները. Գ. Գ. Քերովբէ Թորոսեան՝ ատենապետ, Գէորգ Ղազնէճեան՝ փոխ ատենապետ, Գոգոս Արզումանեան՝ քարտուղար, Օննիկ Սարաֆեան՝ փոխ քարտուղար, Ղեւոնդ Ալաքճօղեան՝ գանձապահ։

Հանգանակութեան մասնակցած Գ. Գ. Քերովբէ Թորոսեան 400, Գէորգ Ղազնէճեան 20, Նազարէթ Պէտրիկեան 50, Գրիգոր Համբիզեան 50, Օննիկ Սարաֆեան 50, Ա. Ն. 25, Ա. Ն. 50, Գասպարեան եղբայրներ 200, Սարգիս Մուրատեան 20, Այվազեան եղբայրներ 100, Պերճ Միքայէլեան 20, Գոգոս Արզումանեան 100, Ղեւոնդ Ալաքճօղեան 50, Տիգրան Սարաֆեան 10, Արմենակ Ղազարեան 10, Գաբրիէլ Թորոսեան Աֆրովիլէն 75, ընդհ. գումար՝ 1330 ֆրանք

ՊՈՐՃ - ՊՈՒ - ԱՐԱՐԻՃ - կան 8 ընտանիքներ։ Բոլորն ալ սեփական գործեր ունին. կան վեց առեւտրական տուներ, երկու հին հագուստի առեւտրականներ եւ փաստաբան մը։ Ջմոռնանք յիշել թէ Գ. Գ. Անճէլեան եւ Գոհարեան իրապէս գնահատելի ծառայութիւններ կ'ընեն ազգային գործերուն մէջ։

Քոնսթանթին, Ֆիլիփվիլ, Պոն, Սուք - Ահրաս, Սէթիֆ, այս հինգ քաղաքներուն մէջ ցրուած հայութեան միացեալ ներկայութեամբ մարմին մը ընտրուեցաւ կեդրոն ունենալով Պորճ - Սէթիֆ. Վարչական կազմը կը բաղկանայ Գ. Գ. Ներսէս Գույումճեան ատենապետ, Վռամ Գրիգորեան՝ քարտուղար, Մինաս Հայրապետեան՝ գանձապահ, Լեւոն Էլլինեան եւ Աբել Գոհարեան խորհրդականներ։

Հանգանակութեան մասնակցած հետեւեալները.

Պորճ - Պու - Արարիճէն՝ Անճէլեան եղբայրներ 550, Գոհարեան - Գրիգորեան 550, Շիրմանեան եւ որդիք՝ 250, Սարգիս Ղազարոսեան՝ 200, Սարգիս Օհանեան 200, Յակոբ Միւթէվէլեան 100, Ածն 10, ընդհ. գումար՝ 1860 ֆրանք։

Քոնսթանթինէն՝ Գ. Գ. Տօնիկեան 100, Եղիա Խաչատուրեան 100, Սուրէն Էլլինեան 300, Վահէ Ղազարեան 200, Սողոմոն Ներսէսեան 300, ընդհ. գումար՝ 730 ֆրանք

Ֆիլիփվիլէն՝ երեք ընտանիքներէ հանգանակուած է 1000 ֆրանք, Գ. Անտոն Միքայէլեանի ձեռամբ։ Ընդհանրագին թիւն է 1825

Պոնէն՝ չորս ընտանիքներ հանգանակած են 200 ֆրանք, որուն ընդհանուր թիւն է 1826, կը գտնուի Գ. Գարեգին Հրբէյեանի քով.

Սուք - Ահրասէն՝ հինգ ընտանիքներէ հանգանակուած է 530 ֆրանք։ Այսպէս, Գ. Գ. Միհրան Էքմէքճեան 100, Հերմոն Թաշճեան 30, Յարութիւն Խաչատուրեան 250, Մանուկ Էքմէքճեան 150.

Սէթիֆէն մասնակցած հանգանակութեան Գ. Գ. Հայրապետեան եւ որդի 600, Ներսէս Գույումճեան 550, Լեւոն Էլլինեան 450, Եղիա Աստոյեան 150, Հայր Աբրահամ 10, Յովհ. Գայլնեան (Սէնթ Առնօյէն) 200, ընդհ. գումար 1960 ֆր.

Ջմոռնանք յիշել նաեւ Տիկ. Վարդուհի Հայրապետեանը որուն առաջարկին վրայ [illegible] Պորճ - Պու - Արարիճին մէջ գոյացաւ 435 ֆր., իսկ Սէթիֆի մէջ ալ նոյն յարկին տակէն առաջարկով 300 ֆր. Ֆր. Կա[illegible] Խաչէն։ Այս 750 ֆրանքը [illegible] ընկերակցութեամբ յանձնուեցաւ ուր որ անկ է։

Սակայն մոռցանք յիշել վերոյիշեալ քաղաքներու եւ ուրիշներու մէջ ցրուած մեր հայրենակիցներուն թիւն ու զբաղումը։

Այսպէս Սիտի - Պէլապէս կան [illegible] ընտանիքներ, մէկը առեւտրական, միւսը ոսկերիչ.

Օրլէանվիլ կայ մէկ ընտանիք, [illegible] կը առեւտրական է. երկու ալ [illegible] լուսանկարիչներ

Աֆրովիլ երեք ընտանիք կայ. [illegible] կը առեւտրական, մէկ [illegible] եւ մէկ կօշկակար.

Սէթիֆ չորս առեւտրական [illegible]ներ, մէկ նկարիչ. Գնահատելի են Գ. Հայրապետեան եւ Գայլնեան. Կան վեց ընտանիքներ.

Սէնթ Առնօ, մէկ առեւտրական տուն.

Քոնսթանթինի կան երեք առեւտրական տուներ եւ մէկ նկարիչ. Կան [illegible] ընտանիքներ

Ֆիլիփվիլ կան երեք ընտանիքներ, որոնց մէկը առեւտրական տուն ունի, իսկ ուրիշ մը նկարչութեամբ զբաղի. Հոս ալ Գ. Միքայէլեան [illegible] հետաքրքրութեամբ կը հետեւի ազգային գործերուն.

Պոն՝ երկու առեւտրական տուն եւ մէկ աղիքի գործարան

Սուք - Ահրաս՝ կան հինգ առեւտրական տուներ։

ԹՈՒՆՈՒԶ

Թունուզ քաղաքին մէջ կան 17 ընտանիքներ, որոնցմէ շատերը սեփական գործեր։ Այսպէս, մէկ [illegible] կահկարասիներու վաճառատուն, երեք ատամնաբոյժ, երեք կարիչներ, մէկ դերձակ, երեք առեւտրական տուներ, մէկ ճաշարան եւ մէկ բժիշկ։

17 ընտանիքներէ բաղկացած ընդհանուր ժողովէ մը, վարչական մարմին անդամ ընտրուեցան. — Գ. Գ. Զարեհ Տօնապետեան ատենապետ, Վարդան Եղիշէեան ատենադպիր, Խաչիկ Մինասեան գանձապահ.

Կատարուեցաւ նաեւ հանգանակութիւն մը, որուն մասնակցեցան գրեթէ բոլորն ալ անխտիր։ Հանգանակութեան գումարը իրենց անձամբ պիտի զրկեն [illegible] Առաջնորդարան։ Ինչպէս Մարոքի, Ալժերիան, Թունուզի գաղութներն ալ բարոյապէս կապուած է Ֆրանսայի թեմին.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.— Մարոքի, Ալժերիոյ եւ Թունուզի գաղութներուն նիւթական վիճակը գոհացուցիչ է։ Իսկ ազգային տեսակէտով, համարուած այն իրողութեան [illegible] հեռու են եւ կորուսած ազգ. հաւաքական կեանքէ եւ հոն [illegible]րէ, կը մնան լաւագոյն Հայեր։

Մարոքի, Ալժերիոյ եւ Թունուզի 148 ընտանիք հայութեան բարոյական կորովը բարձր է։ Ազգային եւ կրօնական կեանքը իրենց ամենէն [illegible] զուրգուրանքին առարկան է։ Բայց երեք տարեկանէն վեր երկսեռ մանուկները մինչեւ 15 - 17 տարեկան կը յաճախեն տեղական ֆրանսական վարժարանները. Այսուամենայնիւ քանի մը ընտանիքներէ զատ, բոլորն ալ տան մէջ, խիստ հսկողութեամբ երախաներուն հայերէն սորվեցնեն. Մէկ խօսքով նահապետական կեանքն է որ կ'ապրին.

Մարոքի, Ալժերիոյ եւ Թունուզի գաղութներուն փոխ - յարաբեր[illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ԽՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ներկայ էին՝ Անդրանիկ, Տօքթ. Զավրիեւ, գնդ. Զինկէվիչ, Տօլօխանով եւ ուրիշներ. Ներս մտած ատեն Զինկէվիչ սկսաւ կարդալ հետեւեալ հեռագիրը որ ստացուած էր վերին հրամանատար Զօր. Օդիշէլիձէն.— «Օսմանեան ուժերու հրամանատար Վէհիպ փաշայէն ստացայ ստորեւ հեռագիր մը, բառ առ բառ կը խմբեմ. հրաման ունենք դրաւելու Կարինը. Խորտակեցէք բերդին թնդանօթները եւ նահանջեցէք բանակին հետ. ՕԴԻՇԷԼԻՁԷ»

Այս քիչ մը ուշ հասած հրամանը ժամանակ չձգեց մեզի թնդանօթները խորտակելու. Անդրանիկ իր բարկութիւնը չկրցաւ արտայայտել վերջ յայտնեց թէ որոշած է երկու օր եւս պահել Կարինը, որպէսզի կարելի ըլլայ գործադրել թնդանօթներու խորտակումը եւ յետոյ միայն պարպել բերդը։ Երբ Տօքթ. Զավրիեւի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէի թէ բան մը չի կատարուիր հրահանգները մերժելու համար եւ թէ Մահմետականներ, հիւանդներն ու ծերերն ալ մէջը ըլլալով, կը ձերբակալուին եւ կը զրկուին անծանօթ ուղղութեամբ, պատասխանեց թէ այդ անկարգութիւնները բառնալու հրահանգներ տրուած են արդէն. բայց այս գեղեցիկ խոստումը չգործադրուեցաւ, ինչպէս ամէն առաջուանները։ Խորհրդակցելէ ետք թէ ինչ կերպ պիտի գործադրուի Անդրանիկի որոշումը, բաժնուեցանք։ Ինչ կը վերաբերի երկու օր եւս Կարինը մեր ձեռքին մէջ պահելու հարցին, նկատելով բանակի թիւր եւ առաջնորդ գիրքերու ուժը, քաղաքը կրնար դեռ քառասուներկու օր դիմանալ ոչ միայն Քիւրտերուն, այլ եւ կանոնաւոր բանակի մը դէմ։

Քանի որ օսմանեան հրամանատարութիւնը զինադադարի խորհրդակցութեանց ատեն պաշտօնապէս յայտարարած էր թէ չէր կրնար զսպել Քիւրտերը, մեր պարտականութիւնն էր ամէն անհրաժեշտ միջոց ձեռք առնել անոնցմէ գալիք հաւանական յարձակումի մը դէմ.

Երբ գլխաւոր բանակատեղիս վերադարձայ, պէտք եղած հրահանգները տուի խորտակելու համար այն թնդանօթները որոնք ամէն պարագային մէջ երկու օրէն կարելի էր անգործածելի դարձնել։ Սպաներէս տեղեկացայ թէ հետեւակազօրքը օրուան ընթացքին կը լքէ խրամները եւ կը փախչի. Այս նորութիւնը իմացայ գնդ. Մորէլի որ կ'առաջադրէր զիս թէ ոչ մէկ վտանգ կայ այդ կողմէն, քանի որ նոր ուժեր զրկուած են. Տուն վերադարձայ եւ ժամը մէկին առաւօտները պառկեցայ

Մէկէն երեք, հաշունք զէնքի ձայներ կը լսուէին քաղաքին մէջ եւ հուսկ կարելի էր զանազանել Հայերու ձայներ, կացինի հարուածներ, որոնք դուռները կը խորտակէին եւ յուսահատ ճիչեր, խեղճ, դժբախտ Մահմետականներու որոնք յարձակման կրած էին։ Երկու մտածումներ կը նեղէին զիս. մէկը՝ որ մեր պատիւը վտանգի տակ էր, որովհետեւ անոնք որ ականատես չէին եղած Հայերու (պաշտօնեայ հաւատարմութեան համար կրօնով) գծած վայրագութեան կրնային ենթադրել թէ այդ տմարդի կոտորածները ռուս զինուորականներու գիտակցութեամբ կը կատարուէին, հետեւաբար մեզ ալ պիտի մեղադրէին այդ վայրենիներուն պէս։ Երկրորդ՝ թէ կրնար ըլլալ որ անհամաձայնութիւն մը առաջ գար յարձակողներուն մէջ, քանի որ այս բարձրագոյն հրամանատարութեան առաջնորդութեանց համապատասխան չէր կրնար բռնել Թուրք կանոնաւոր ուժերուն հետ. Այս երկու կէտերու մասին տուի հետեւեալ որոշումը. Իսկոյն երթալ գնդ. Մորէլի մօտ առաջարկելու համար անոր՝ առաջին՝ արգիլել Հայերը որ խժդժութիւններ չընեն, ապա թէ ոչ թնդանօթները անոնց վրայ ուղղել եւ ռմբակոծել մեր հրահանգներուն հպատակելու. Երկրորդ՝ Թրքական բանակներուն պատգամաւոր զրկել իսկոյն, եւ լուր տալ թէ քաղաքը երկու օրէն պիտի յանձնուի առանց արիւնհեղութեան։ Միւս կողմէ սակայն, առանց Հայերու մասնակցութեան, կազմել ջոկատներ անկարգութիւնները զսպելու համար եւ արգիլելու Հայերը Թուրք սպաննելէ։

Երբ առաւօտ կանուխ հայկական Եուլէվիչի հետ գացի գնդ. Մորէլի մօտ, ճամբան հանդիպեցայ զինամթերանոցին առջեւ հայ ենթասպայ Բազբաւանեանի, որուն հսկողութեան յանձնուած էր այդ մթերանոցը։ Անիկա կ'ըսէր ինծի թէ կ'ուզէր նահանջի հրամանին պատճառով օդը հանել մթերանոցը, բայց կը սպասէր իմ հրահանգիս։ Ես զարմացայ այս լուրէն, որովհետեւ գնդ. Տոլուխանովի հրամանին տակ կը գտնուէր եւ ոչ մէկ հրահանգ տրուած էր զինամթերանոցը փակելու։ Բացատրեցի անոր թէ այս տեսակ պայթումէ մը կրնային ռուս զինուորականները ինչպէս նաեւ քաղաքացիները վիրաւորուիլ եւ վերջապէս համոզեցի որ չգործադրէ իր առաջադրութիւնը. այսպէս փրկեցի զինապահեստը.

Երբ գնդ. Մորէլի պաշտօնատեղին մտնեցայ, տեսայ որ ամէնքը կը փախչէին. Ամերիկեան հիւպատոսին տունը ուր որ [illegible] կը գտնուէր, բոցերու մէջ էր.

Գնդ. Մորէլ եւ գնդ. Թորգոմ ծի հեծած եւ փախուստի պատրաստ էին. իրենց իրեղէնները բեռցուցած էին ինքնաշարժի մը եւ մէկ քանի կառքի վրայ։ Առաւօտեան ժամը 7 էր։ Տեղեկութիւն ուզեցի կացութեան մասին։ Ըսաւ ինծի թէ նահանջի հրամանը առաւօտեան ժամը 5ին տրուած եւ կը զարմանային որ ես դեռ մնացած գայի։ Այս բանը կը փաստէր արդէն։ Հայերը յաջողած փախչիլ ռուս սպաներու եւ հրամանի պաշտպանութեան տակ։ Մ[illegible] ռուս սպաները իրենց ձեռքով թնդանօթները կը բանեցնէին եւ [illegible] յարձակումը ետ կը մղէին։ Հայերը ամբողջական ազատութիւն ունեցած էին Մահմետականները ջարդելու եւ կծիկը դնելու. Եթէ նկատ չըլլայի, ոչ մէկ ռուս զինուորական լուր պիտի ունենար նահանջի հրամանէն։ Պահ մը խորհեցի Մէծնարիէ ամբողջ երթալ եւ [illegible] քով Հայերուն հրաժեշտ տալ [illegible] մը առաջ [illegible] հարուածներով։ Հայերուն որոնք գնդակներու [illegible] պաշտպանող վերաբերմունք [illegible] Կարսի ճամբէն ազատօրէն կը փախ[illegible] չէին։ Բայց միտքս եկաւ որ անձ[illegible] մէջ կրնային գտնուիլ թերեւս մ[illegible] կամ երկու անձեր, որով առաջ[illegible]դրութիւնս չգործադրեցի։

(63)

ԲԱՆՔ ՀԵՏԳՆԱՅԱՆՔ

ՄՋԱՏ ԵՒ ԱՆԿԱԽ

Տակաւին կան Հայեր, որ անկախ Հայրենիքի հուրով կը կիզին ու անոր համար կը տառապին գիշեր - ցերեկ:

Փառք Վահագնին, ես գիրծ եմ այդ տառապանքէն, ոչ թէ որովհետեւ զուրկ եմ Հայրենիքի ու ազգի զգացումէն՝ նիւթապէս ապահովուած ըլլալով, այլ ընդհակառակն, միշտ ալ վէճի մէջ եմ մարմնիս հետ, որ իր առօրեական պահանջներուն գոհացումն իսկ հազար դժուարութիւններով ձեռք կը ձգէ ինքնութեան թուղթերու պէս ...

Գտած եմ բանաձեւը ինքզինքս մխիթարելու:

Ահա թէ ինչպէս:

Եթէ հայրենիք ունենայինք, հազար ու մէկ պարտականութիւններու եւ դժուարութիւններու առջեւ պիտի գտնուէինք:

Օրինակ զինուորական ծառայութիւն, ժընեւի ազգերու համաքարանին զիւանագէտներու հայթայթում: Հոն այդ ժողովին մէջ բարեւի կենալ մեծերուն առջեւ, հնազանդիլ անոնց հրամաններուն, ի հարկին բանակ եւ նաւատորմ ճարել, Անգլիոյ շահերը պաշտպանելու համար: Շաբաթը երկու նախարարական կազմ փոխել, — թէեւ առաւ նախարարցու պիտի ունենայինք—ամիսը մէկ երեսփոխանական ընտրութիւն կատարել:

Դրացի երկիրներու վարկեր բանալ եւ տուրքերէ գանձուած գումարներ անոնց տրամադրել որ ի գէպ ժամու մեզի դէմ գործածեն! եւն. եւն.:

Ասոնք թերեւս նուազագոյն դժուարութիւններն համարուին անկախ Հայաստանի մը:

Կայ եւ մեծագոյն դժուարութիւն [illegible] ալ որ երբեք նկատի չենք առներ, [illegible] Ժողովուրդ Ռուսիոյ խոր - [illegible] է այդ, քանի որ հայ ազգը կազմուած է բացառիկ եւ համեմատ [illegible] անհատներէ, որոնց ամէն մէկը, առնուազն միութեան մը առեւտրական

ըլլալու համար ստեղծուած է ...

Հիմա պիտի առարկէք — «Անկախ անկախ պիտի ըլլանք, մեր ուզածը պիտի ընենք մեր երկրին մէջ, մեր հանդիպածը պիտի անարգենք, պիտի ուտենք, աթոռէն վար պիտի առնենք, եւ երբ ոստիկանը դայ ձերբակալելու, յարգանքով պիտի մօտենայ մեզի՝ բանտ կամ ... դատարան առաջնորդելու համար եւ քու կամքդ կախուած պիտի ըլլայ բանտարկուիլ կամ ոչ, քանի որ ոստիկանը Հայ է եւ մենք ալ հայ քաղաքացի ...

Սխալ, հազար անգամ սխալ կը մըտածենք անկախութեան մասին:

Հոս, այս օտար հողերու վրայ, աւելի անկախ ենք քան ինչ որ պիտի ըլլանք Հայաստան աշխարհին մէջ:

Փաստ: Տեսէք հոս օտար ենք եւ սակայն կրնանք նոյն քաղաքի մէջ, օրը առնուազն չորս - հինգ միութիւն կազմել եւ վաւերացնել քաղաքացիութենէն, այդ միութիւնները բաժնել վերաշինացներու եւ բախտաչինացներու՝ իրենց վարչութիւններով եւ ծրագիրներով: Կրնանք օրը տասը կուսակցութիւն ստեղծել միեւնոյն ծրագրով ու նպատակով: Բաւական հաւատ չունենալ միեւնոյն քաղաքի մէջ, իրենց պարտամուրհակներով, թաղականներով, առաջնորդով ու ախբարներով:

Միեւնոյն թաղի մէջ, կրնանք հիմնել տասը «դպրոց», անջատ ծրագիրներով եւ մեթոտներով եւ ամէն շաբաթ մեր զաւակները փոխադրել մէկէն միւսը՝ յանուն քաղաքական ուղղութեան եւ նուազագոյն մրցումի...

Տակաւին, կրնանք մեր տունն ու զաւակները լքել եւ առժամեայ բնակութիւններ կազմել տարբեր թաղերու մէջ...

Եւ ոչ ոք, ոչ մէկը կրնայ միջամտել մեր այս ազգասիրական ձեռնարկներուն:

Կը կարծէ՞ք որ այսքան ազատ եւ անկախ կարելի է ըլլալ անկախ Հայաստանի մէջ ..

Կ. ԳԵՏՈՒՇ

[illegible]թիւնները շատ լաւ են, Առօրեայ առեւտրական գործերէն զատ, յանախ [illegible]րարու քով գալով, անցեալի վերյիշումներով կ'ապրին: Տեղական ժողովուրդին հետ լաւ յարաբերութիւններ ունին, իսկ յաչս պատմագրութեան լաւագոյն քաղաքացիներ եւ [illegible] առեւտրականներ ճանչցուած են: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ, վստահութեամբ կը նայի մեր ժողովուրդին վրայ:

Իսկ քահանայ մը ունենալու մասին, վերջերս երեք գաղութներն ալ ջերմ համամտութիւն յայտնեցին, կեդրոն ունենալով Պլիտա (Ալժեր), որպէսզի այն տեղէն կարենայ այցելութիւնները կատարել:

Այս առթիւ դիմած են Մարսէյլի Առաջն. Կեդր. Վարչութեան:

Այս բոլորէն վերջ, մենք ալ մեր կարգին, ջերմապէս գնահատելով Ե[illegible] քնոյ Մխիթարեանի տարած աշխատանքները Մարոքի, Ալժերիոյ եւ Թունուզի մէջ, շնորհակալութիւն կը յայտնենք իրեն, որ «Յառաջ»ին տրամադրեց այս տեղեկութիւնները:

ՀՐԱՁԵԱՑ

[illegible] Յ. Գ.— Մարոքի վերաբերեալ թղ[illegible]կցութեանս մէջ, մոռցած էի յիշել թէ «Քազապլանքայի համայնքին» առաջնորդ [illegible] Գ. Աւետիս Զաքբեան, ընդառաջ երթալով Մխիթարեան քահանայի թելադրութեան, որոշած է ամէն ամիս 100 Ֆրանք նուիրել ՍԷՆ Լուի դպրոցին:

Նոյն

ԳԻՂԵՐԷ ԳԻՂԵՐ

1500ամեակի առթիւ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 21 դեկտ. (Յառաջ)— «Համազգային ընկերութեան» վերակասւ իր ձմեռնային դասախօսութիւններուն շարքը:

Երէկ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ճեմարանի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ առաջին դասախօսութիւնը: Նիւթը՝ «Հայ գրի գիւտը եւ Ս. Գրոց թարգմանութիւնը» Ժամանակէն շատ առաջ, կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը: Նախ քան սկիզբը, ձայնասփիւռը կը հնչեցնէր անուշ եղանակներ:

Օրուան նախագահը Գ. Գասպար Իփէկեան, քանի մը բառերով դասախօսութեան խմաստը պարզելէ ետք, բեմ հրաւիրեց առաջին բանախօսը՝ Վարդան Գէորգեանը: Բանախօսը սկսելով մօտիկ թուականէ մը, կարճ եւ լեցուն բառերով պարզեց օրուան քաղաքական յեղաշրջումները, Հայերու, Յոյներու, Ասորիներու միջեւ եւ յետոյ մանրամասնօրէն պատմեց տառերու գիւտը:

Տիկ. Կանաչեան շատ յաջող երգեց «Գովեա Երուսաղէմ զՏէրը»: Երկրորդ բանախօսն էր Գ. Գ. Գիւզալեան որ նոյնպէս պատմական դրուագներ յիշելէ յետոյ, շեշտեց — «Հոգեւոր Հայաստանի ծնունդն է որ միայն տօնած ենք այսօր: Մենք պիտի պայքարինք, մինչեւ որ կերտուի նաեւ քաղաքական Հայաստանը: Մեր նպատակն է ապրիլ եւ մեռնիլ անոր համար»:

Օրիորդներ Արմինէ Պէրպէրեանի, Թուրիկ Իփէկեանի եւ Գ. Սուրէն Թագէոսեանի կողմէ վարդացուեցան Ս. Գրքէն հատուածներ: Երրորդ եւ վերջին բանախօսն էր Նիկոլ Աղբալեան, որ գնդեցիկ բանախօսութեամբ մը ներկայացուց տառերու գիւտին եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան պատմութիւնը: — «Տառերու գիւտով սկսաւ մեր գրականութիւնը: Անկէ առաջ, արդէն ունէինք թարգմանիչներու խումբ մը, որ ասորերէնէ եւ յունարէնէ կը թարգմանէին մեզ հարկ եղած բաները: Գիրերու գիւտին հետ ունեցանք մեր լեզուին ծանօթ մատենագրութիւններ, որոնք սկսան մեծ թափով յառաջ տանիլ Ե՛ւ գիրը եւ լեզուն եւ գրականութիւնը»:

Նախագահին փակման խօսքէն վերջ ժողովուրդը բաժնուեցաւ «Տէր Ողորմեա»-ի երգեցողութեամբ

Պարման

ՆԱՄԱԿ ԽԱՐՊԻՆԷՆ

ԽԱՐՊԻՆ (Մանչուրիա) 18 դեկտ. — Սիրելի «Յառաջ», առաջին նամակէս յետոյ «Յառաջ»ը ձեռքս անցաւ եւ ցաւով կարդացի մեր անմոռանալի Կոմիտասի մահը: Ուրեմն Հայոց Ծուղէնթը մեռեր է հայրենիքէն հեռու, Ֆրանսական հիւանդանոցի մը մէջ... Նոր չէ որ կ'ողբայինք Կոմիտասի կորուստը:

Բայց ո՛րքան դառն եկաւ այս հարուածը: Նոյ. 9ի նուագահանդէսիս առթիւ ժողովուրդը միշտ կը հարցնէր թէ Կոմիտասի առողջանալուն յոյս չկա՞յ: Նմանապէս օտարները շատ էին ազդուած անմահ Կոմիտասի երգերէն: Մինչդեռ վարդապետը մեռած է եղեր . .

Այսօրվին կ'ողբանք անմահ հանճարի կորուստը:

Բառ ասացիր,

Խաղ ասացիր,

Խաղ փանչեցիր,

Սրտի աւազան ջան Կոմիտաս:

Արդեօք տեղը չէ՞ կոչ ընել հայ արուեստագէտներուն որ ունենանք մեր ընկերութիւնը եւ մեր ֆոնտը: Հրաշքներ պիտի գործուէին եւ հայկական տաղանդներու արժէքը աւելի պիտի բարձրանար:

ԲԷՄԱՆՋԻԱՏ ՌՈՒԲԷՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՍԹԸՆ.— Դառնապէս կ'ողբանք վեթերան ընկեր ԳԱԳԱՇԱՅի մահը:

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէ եւ «Հայրենիք»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 6 Յունուար — «Վարանդեան» ենթակոմիտէն ընկերահամակրական խնջոյք մը սարքած էր էր տարեգլուխի առթիւ:

Ժամանակէն առաջ կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր Գար Վէնտանի ընդարձակ սրահը: Խնջոյքը բացաւ ընկ. Տ. Ստեփանեան, քանի մը գնդեցիկ խօսքերով եւ ապա առաջարկեց ընտրել օրուան սեղանապետ եւ ընտրուեցաւ ինքն իսկ:

Թող ներուի ինծի որ «Յառաջ»ի սուղ էջերը խնայելու համար գեղարուեստական բաժնին մասնակցողներուն անունները առանձին չյիշեմ: Մէկ խօսքով ըսեմ որ 5 ժամ ամբողջ յեղափոխական եւ հայրենասիրական կանչերը սրահը կը թնդացնէին: Բացառաբար հոս պիտի նշանակեմ ընկ. Գ. Քէնտիրեանը, որ բացառիկ յաջողութեամբ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Մասիս, քան Մասիս»

Բաժակներ պարպուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան վեթերաններուն, կամաւորներու արեւշատութեան եւ «Յառաջ»ի համար: Ցետոյ խօսք առնուեցաւ ընկ. Ա. Արմազանեանի: Ընկերը արագ ակնարկ մը ձգելով Դաշնակցութեան 45 տարուան գործունէութեան վրայ, ըսաւ թէ նորէն մեր կուսակցութիւնն է որ աներկուան վճռականութեամբ կը շարունակէ հետապնդել հայկական դատը, մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

Ցետոյ Գ. Երուանդի կողմէ (Հայ արի) ներկայացուեցան երկու ժապաւէններ հետեւեալ վերտառութեամբ. — «Հայրենի յիշատակարան», որ մեծ խանդավառութիւն առեղծեց: Մանաւանդ սեւ աչքերով 5—12 տարեկան հայ փոքրիկներու խանդավառութիւնը չափ չունէր: Ահա Քրիստափոր Միքայէլեանը, Սիմոն Զաւարեանը, Ռոստոմը, եւ այսպէս շարան - շարան: Ժողովուրդը ծափերով ու կեցցէներով կը թնդացնէր սրահը: Ահա Վազգէնը եւ Խանը իրենց խումբերով. Անդրանիկը, Մուրատը, Գէորգ Չաւուշը, Սեբուհ Փաշան, Դումանը, Համազասպը, Քեռին, Եփրեմը եւն. Ահա Հայաստանի պատմական քաղաքներ, Երեւանը, Ախուրեան գետը, Վանը, Կարինը, Բաղէշը, Իգտիրը եւ այսպէս մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Երկրորդ շարժանկարը կը ներկայացնէր ընկ. Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը: Եւ այս բոլորը՝ Գ. Երուանդի անձնական ջանքերով, իբրեւ բարոյական օժանդակ ունենալով հայ արիներու Մարսէյլի մասնաճիւղը: (Այս տղան ոչ միայն օրուան ապրուստի հոգը ունի, այլ եւ ծերուկ մօր մը հոգը):

Ժամանակը լրացած ըլլալով, ակամայ բաժնուեցանք այս խանդավառ երեկոյթէն:

Արամ

ՏԽՈՒՐ ՈՒՆԻ

ԼԻՈՆ, 8 Յունուար.— Քանի պանդխտութեան տարիները կ'երկարին, այնքան հայ ժողովուրդի ֆիզիքական եւ իմացական կորովը կը նուազի, եւ ասիկա շատ բնականօրէն: Ամէն բոյս իրեն յատուկ հողն ու կլիման կը պահանջէ: Տաք կլիմայի տակ աճող տունկը փոխադրեցէք պաղ հողի տակ, կը թօշնի ու կը թառամի եւ փոխադարձաբար:

Վերջին տասնամեակի մահերը, ուսանողներ, երիտասարդներ, նոյն պարագան կը հաստատեն: Եւ ահա մահը երիտասարդ ու ջլապինդ Վահէին՝ զաւակը մեր վաստակաւոր ուսուցիչ Գ. Եր. Տէր Անդրէասեանի, ինչպէս հաղորդած էր «Յառաջ» :

Դժբախտ պատահարի մը հետեւանքով, քանի մը տարիներ անկողնի ծառայելէ յետոյ տարի մը առաջ Լիոն, ծնողքին մօտ վերադարձաւ բոլորովին կազդուրուած ու քաջառողջ: Յաճախ կ'այցելէի իրեն, աւելի ճիշդն՝ ինքն էր որ այցելութեան կը պատէր: Համակրելի էր, լուրջ եւ գիտակցահաղորդ եւ մանաւանդ առնական. մարմնական տկարութիւնները բացարձակ արհամարհող: Յանկարծական պարագայ մը,— իր հիւանդութեան ամէնէն տագնապալի պահուն կատարեալ պաղարիւնով կը գրէ ծնողքին, թէ ինք լաւ է, իր մասին անհոգ թող ըլլան: Ամիս մը առաջ փոխադրուեցաւ Լիոնի «Էտուար Էրիօ» հիւանդանոցը եւ իր հիւանդութիւնը վրդովիչ հանգամանք չունէր: Վերջերս սակայն վիճակը ծանրացաւ եւ հակառակ բժշկական բոլոր խնամքներուն կիրակի առտու շիջեցաւ անդարձ ...

Թաղումը կատարուեցաւ յունուար 7ին երեքշաբթի առտու: Դագաղին, որուն վրայ շարուած էին սպիտակ ծաղիկներ, կը հետեւէր համակիրներու եւ Գարտիզակցիներու բազմութիւն մը, մանաւանդ Տէսինէն: Թաղման կարգը կատարեց Վարդան քհ. Ժամկոչեան եւ գեղեցիկ դամբանական մըն ալ խօսեցաւ, բնարան ունենալով Գ. Դուրեանի «Եւ յիշատակս ալ թառամին» տողերը:

Ափ մը հող «Սուրբ Մինասի բարձունքին» թարմ հողակոյտին վրայ, սիրելի Վահէ, քու պայծառ դէմքդ ու քաղցր յիշատակդ վառ պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ:

Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՓԻ, Հայ բնանկերին պարբերականը: Դ. տարի թիւ 12 (դեկտեմբեր): Գաղափարգ: Խմբագիր՝ Դոկտ. Ա. Բարսեղեան: Տարեկան բաժնեգին 2 տոլար: Հասցէ.— A. Barseghian P.O.Box. 77. Allston. Mass. (U.S.A.):

ԿԱՐՕԻ ՍԱՒԱՌՆԱԿԸ, գրեց Մուշեղ Սարվարեան: Գաղափարգ: Հրատ. «Նոր Հասկեր»ու: Թէհրան (նուէր թերթին բաժանորդներուն համար) :

ՄՐԳԱՍՏԱՆ, Մանկական - պատանեկան հանդէս, Ա. տարի թիւ 3 եւ 4: Գաղափարգ: Խմբագիր Ցովհ. Տէվէճեան Հրատարակիչ՝ «Մասիս» Հրատ. ընկերութիւն, K. Haladjian B. P. 444 Sofia (Bulgarie): Տարեկան բաժնեգին 30 Ֆրանք (20 թիւ): Կը գտնուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՕՏԱՐ ԱՓԵՐՈՒ ՎՐԱՅ (?)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ. — Ամէն տարի հայ կաթողիկէ եկեղեցին, համայն հայ նահատակներու յիշատակին նուիրուած հոգեհանգստի պաշտամունք կը կատարէ.

Այս տարի ալ գեղեցիկ. Յին Գեր. Յ. Վրդ. Մալճեան, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց, պատարագեց ու ներշնչող քարոզի մը մէջ անգամ մը եւս մեր հանդէպ նահատակներու կրած չարչարանքները, ցեղին պահպանութեան ի խնդիր, անոնց կատարած դերը եւ թողուցած կտակը եւ մաղթեց որ օր մը, վերջ գտնեն մեր ցեղին ներքին հակամարտութիւնները եւ անոնց տեղ տիրապետէ մեր ազգային ձգտումները իրականացնելու գաղափարը:

Հոգեհանգստի արարողութենէն վերջ Գեր. Մալճեան օրհնեց եւ օծեց մեծածաւալ հայկ. եռագոյն դրօշ մը եւ ըսաւ.

— «Վերջին դէպքերու ընթացքին մեր հալածական եռագոյնը նշանակ եղաւ անտեղի եւ անմաքուր յարձակումներու եւ գայն անգամ մը եւս օծելով պիտի մաքրենք եւ յարգենք իբրեւ մեր ազգային խորհրդանիշը» .

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵՒՍ...

«Հայրենիք»էն ցաւով կ'իմանանք մահը երիտասարդ ընկերոջ մը, Խաչիկ Թաշճեան (Գոսթըն):

Երիտասարդ, կենսուրախ, գրի ու գրականութեան սիրահար Խաչիկը վերջին տարիներուն ենթարկուած էր քաղցկեղի անողոք հիւանդութեան մը որ գայն ե՛ւ տանջեց ե՛ւ հիւծեց, մինչեւ որ ան բոլորովին սպառեցաւ եւ յաւիտեան փակեց աչքերը:

Ծնած էր Կարին: 11 տարեկան հասակին փոխադրուած էր Պոլիս: Նախ աշակերտած է Գատը Գիւղի վարժարանին, ապա մտած Կեդրոնական վարժարանը, որուն ընթացքը աւարտած էր յաջողութեամբ: Թէ - ժալականներու Պոլիս մտնելէն յետոյ անցաւ Թրանսա, իսկ 1925ին Ամերիկա: Հոն իր ազատ ժամերուն նուիրուեցաւ գրականութեան: Մանաւանդ վերջին տարիներուն իր գեղեցիկ բանաստեղծութիւններով կ'աշխատակցէր «Հայրենիք» ամսագրին. երբեմն ալ կը գրէր յօդուածներ «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ:

Հաւատակ ծանր հիւանդութեան, ընկեր Թաշճեան սիրով կապուած էր Դաշնակցութեան, թէեւ միշտ ալ կ'ափսոսար, որ իր առողջութիւնը թոյլ չի տար աւելի գործօն մասնակցութիւն մը բերելու փաղանկներու - կան աշխատանքներուն

ԴԻՏԱԿ

Տիկին մը կորսուած առարկաներու սպասարկութեան գրասենեակին մէջ.

— Գարոն, մատանիս փորձեցի:

— Ի՞նչ տեսակ մատանի էր, Տիկին:

— Ճիշդ քրոջս ունեցածին նման էր. իրական աղամանդէն տարբերութիւն չունէր:

Այդ պայմանով գտնողը մեզի բերելու ծանծրութիւնը չպիտի առնէ:

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՑԱՆՁՆԱ-ՐԱՐԵՆ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ՅԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible] ԹԱՐԳՄ. [illegible] Հեղինակութիւն՝ ԷՏԳԱՐ ՎՐԻԱԼԻ (?)

- Բայց ամէն պարագայի մէջ կարելի է ... այո, կարելի է ... եւ սակայն ... լաւ. խորհիմ ... միթէ, [illegible]անձնաւորութիւն, երբեք այսքան [illegible] ունեցած չէի այդ երկաթին ... [illegible] բան իր տեղը դնելու եմ, այսպէս կը չփոթեմ . .

Ընդհատեց իր խորհրդածութիւնը.

— Մարգին ո՞ւր է ...

— Քրէնչէսթըրին միւս կողմն է ...

— Որքա՞ն հեռու է ...

— Կարծեմ ասանկ[illegible] մղոն ...

— Գիտե՞ք այնտեղ երթալ, օրինակ [illegible] ...

- Վա՞ղը ... կեցէք տեսնեմ ... ինչ [illegible] է ... կիրակի ... այո կրնամ ... [illegible] ինչ ընելու պիտի երթամ ...

— Կ'երթաք Տիկին Ցալիաթը կը [illegible] եւ իրմէ տեղեկութիւններ կը [illegible] Լրաիւլայի մասին ...

— Շատ լաւ, բայց սիրած գործս չէ ...

— Դժուարութիւններ հանելու ժամանակը չէ ... մարդու մը կեանքը նժարին մէջն է ...

— Խեղճ Բլէֆ, բայց սակայն դուք կը հաւատաք որ անմեղ է ան ...

Փուասօ ծանրախոհ՝ ինծի նայեցաւ.

— Կ'ուզէ՞ք ճշմարտութիւնը լսել:

- Անշուշտ ...

— Լաւ ուրեմն, լսեցէք, սիրելի բարեկամս, ամէն ինչ ցոյց կու տայ թէ յանցաւորը ան է ...

— Ինչպէս ...

— Այո, այդ յիմար ոստիկանը — կատարեալ յիմար մը — իր ուղղութեամբ յառաջ կը տանի գործը ... ճշմարտութիւնն է որ կը փնտռեմ եւ ճշմարտութիւնը միշտ դէպի Բէլֆ Փէյթընին կ'առաջնորդէ զիս ... շարժառիթ, պատեհութիւն, միջոց ...

բայց եւ այնպէս քար քարի վրայ չպիտի ձգեմ, օրիորդ Ցըրային խօսք տուած եմ ... բացարձակօրէն ապահով է իմ վրաս այդ աղջիկը, բացարձակօրէն ..

ԳԼՈՒԽ 11

ՓՈՒԱՍՕԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Թէեւ կերպով յուզուած էի երբ յաջորդ օրը, ցերեկէն ետք Մարգի Կրէյնճի դուռը ափ առի: Զէի գիտեր թէ Փուասօ ինչ տեսակ տեղեկութիւն առնել կ'ուզէր: Գործը ինծի վստահած էր. ինչո՞ւ. արդեօք դո՞րծեալ վարպետորէն եռեւը մնալ կ'ուզէր, ինչպէս հաղարապետ Ցըրնեթը հարցաքննելու պարագային: Այդ փափաքը առաջ անհասկնալի թուեցաւ ինծի, իսկ հիմա բոլորովին անիմաստ էր:

Խորհրդածութիւններս ընդհատեց գեղադէմ սպասուհի մը որ դուռը բացաւ: Այո, Տիկին Ցալիաթը տունն էր: Հիւրանոց առաջնորդուեցայ եւ սպասեցի տիկինին: Հետաքրքրութեամբ չորս կողմս դիտեցի: Ընդարձակ սենեակ մըն էր, չինական առարկաներ, նկարներ կային այնտեղ, վարագոյրները հինցեր էին:

Պատէն կախուած հին իւղանկար մը կը դիտէի, երբ Տիկինը ներս մտաւ:

Բարձրահասակ կին մըն էր ան, թափթփած, շագանակագոյն մազերով եւ գրաւիչ ժպիտով մը:

— Բժիշկ Հէսթի՞նկս էք, հարցուց:

— Այո, պատասխանեցի, ներողութիւն կը խնդրեմ այս այցելութեանս համար, բայց եկած եմ կարգ մը տեղեկութիւններ ուզելու նախապէս ձեր քով աշխատող սպասուհիի մը՝ Լրաիւլա Գորնի մասին . .

Անունը դոր արտասանեցի անյայտացուց անոր ժպիտը, աւելի պաղ վերաբերում ցոյց տուաւ հիմա, անհանգիստ հով մը կար վրան:

— Լրաիւլա Գորն ...

— Այո, թերեւս չէք յիշեր իր անունը :

— Անշուշտ կը յիշեմ ...

— Կարծեմ տարի մը առաջ հեռացեր է ձեր քովէն ...

— Այո, այո, ճիշդ է ...

— Գո՞հ էիք իրմէ ... ո՞րքան ժամանակ ձեր մօտը մնաց ...

— Օհ, կարծեմ մէկ, երկու տարի, չեմ յիշեր ... շատ կարող աղջիկ մըն է եւ կրնայ ձեզ գոհացնել ... չէի գիտեր թէ Ցըրնեյի կը բնակի ... բնաւ չէի գիտեր ...

— Իր մասին ի՞նչ գիտէք ...

— Իր մասի՞ն ...

— Այո, ուրկէ՞ եկած է, որո՞ւն աղջիկն է, եւայլն ...

— Բնաւ տեղեկութիւն չունիմ ...

— Ձեր տունը գալէն առաջ որո՞ւ քով կ'աշխատէր ...

— Չեմ յիշեր ...

Տիկին Ցալիաթ բարկացած կ'երեւար:

— Գիտէք կա՞յ այս հարցումները ինծի ուղղելու ..

— Ոչ, պատասխանեցի ներողութիւն խնդրելու շեշտով. չէի գիտեր թէ կը մերժէիք պատասխանել ... շատ կը ցաւիմ ...

Բարկութիւնը իջաւ. դարձեալ շփոթած էր:

— Ոչ թէ կը մերժեմ, այլ չեմ գիտեր, վստահ եղէք, ինչո՞ւ պիտի մերժէի ... միայն թէ տարօրինակ թուեցաւ որ ...

Բժիշկ մը ընդհանրապէս կը կռահէ դիմացինին ասոր: Տիկինին ձեւերէն ալ յայտնի էր որ բացարձակօրէն չէր ուզեր պատասխան տալ իմ հարցումներուս: Անհանգիստ ու գրգռուած վիճակ մը ունէր ան. դաղտնիք մը կար: Անմիջապէս ըմբռնեցի թէ յուսախաբութեան վարժուած կին մը չէր ան:

Ցայտնի էր որ տեղեկութիւններ չպիտի հաղորդէր ինծի Լրաիւլա Գորնի շրջապատող գաղտնիքը ինչ ալ ըլլար, Տիկին Ցալիաթէն չէր որ պիտի իմանայի զայն:

Գարտուած՝ ներողութիւն խնդրեցի եւ գլխարկս վերցնելով մեկնեցայ:

Երկու հիւանդի այցելութիւն տուի եւ ժամը վեցն էր երբ տուն հասայ: Քարոլա պարպուած թէյի գաւաթներուն առջեւ նստած էր: Զսպուած խանդավառութեան մը արտայայտութիւնը կար անոր դէմքին վրայ, շատ լաւ կը ճանչնայի զինքը, կամ նոր լուր մը ստացած էր եւ կամ թէ նորութիւն մը հաղորդած էր ուրիշներուն, ո՞րն էր արդեօք:

— Շատ հետաքրքրական կէսօր մը ունեցայ, սկսաւ քոյրս երբ աթոռակա բազկաթոռիս մէջ նստուեցայ եւ ոտքերս կրակին առջեւ երկնցուցի :

- Իրա՞ւ, օրիորդ Կէնէ՞թը թէյի եկաւ ...

Այդ օրիորդը մեր գիւղին ամէնէն նշանաւոր բամբասողն է:

(Շար.)

րում։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ շարունակելով իր հաշտարար քաղաքականութիւնը, յանձնարարեց վերահաստատել 5000 պետական պաշտօնեաներ, որոնք արձակուած էին նախորդ կառավարութեանց կողմէ։ Այս առթիւ Թագաւորին դէմ դարձած է Զօր. Քոնտիլիս։

300 ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ չորս օրէ ի վեր փակուած են Պելկրատի մօտակայ հանքի մը մէջ, բողոքելով խումբ մը ընկերներու արձակման դէմ։

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ ՍՊԱՐՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ պէտք է վարեն այսուհետեւ, համաձայն Կիներու Աշխատանքի Միութեան։ Արգիլուած է գործածել օծանելիք, զարդարուն զգեստներ եւ արդուզարդ։ Պէտք է պառկին կարծր անկողիններու վրայ եւ մոռնան նոր համազգեստներ եւ հեշտ կեանքի մը սովորութիւնները։

ՋՕՐ. ՆՈՊԻԼԷ, իտալացի օդանաւորդը որ հիւսիսային բեւեռի արշաւանքէն յետոյ կամաւոր աքսորի դատապարտած էր ինքզինքը եւ Ռուսաստան կ'ապրէր չորս տարիէ ի վեր, որոշեց Իտալիա վերադառնալ եւ ծառայել իբրեւ մասնագէտ օդանաւորդ։

ԺԱՄԸ 410 ՔԻԼՈՄԵԹՐ արագութեամբ օդանաւ մը շինուեցաւ Պերլինի մէջ. Պիտի կրնայ տանիլ 10 ուղեւոր, իրենց բեռներով։

ՍՐՏԻ ԿԱԹՈՒԱԾԷ ՄԵՌԱՒ Ճօն Կիլպըրթ, շարժանկարի հռչակաւոր արուեստագէտը, որ անբաժան ընկերն էր Կրէթա Կարպոյի եւ Մարլէնէ Տիթրիխի եւ ամուսնացած չորս անգամ։ 38 տարեկան էր։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ կը վերարացուի երեքշաբթի օր։ Վերջին նստաշրջանն է այս. Բոլոր հոսանքները այժմէն կը պատրաստուին նոր ընտրութեանց համար։ Շատ բան կախում ունի արմատականներու ընդհ. ժողովէն, որ պիտի գումարուի յունուար 19ին։

ՔՍԱՆ ՄԻԼԻՈՆ ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻ փոխառութիւն մը կը փնտռէ խորհրդային իշխանութիւնը, Լոնտոնի հրապարակին վրայ։ Այս առթիւ անգլ. կառավարութիւնը պիտի փորձէ լուծել նախապատերազմական պարտքերու խնդիրը։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ իջաւ Սիպերիոյ մէջ, սահմանէն 35 քիլոմեթր հեռու։ Օդանաւորդներէն մէկը փորձեց առեւանգել ռուս գիւղացի մը, բայց վիրաւորուեցաւ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Աբգուլթեան խումբի ժողովը 11 յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. ՏՕՎՄԷՅԻ բնակարանը։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette «Զարդարեան» գզաղարանին մէջ։

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երեքշաբթի երեկոյ Հ. Յ. Դ. տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը 11 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ծաւալատեղին։

Հրապարակային դասախօսութիւն

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Թափի Վերի սինէմային մէջ

կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ ՆԵՐԿԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Համազգայինի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ վաստակաւոր գլագէտ հրապարակագիր եւ ուսուցիչ Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր Անդրէասեանի, զաւակներուն եւ պարագաներուն իրենց սիրելի որդւոյն՝ ՎԱՀԷ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ դառնաղէտ եւ կսկծալի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Արմենակ Աւետեան եւ զաւակները, Այրի տիկին Սոֆի Սելօեան եւ զաւակը՝ Հրանտ Սելօեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին տարաբախտ

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԱՒԵՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Լիոն, 8 յունուար 1936

×

Լիոնի Համազգայինի Մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ իր անդամներէն Գ. Ներսէս Մամբրեանի, որ Լիոնի նորահաստատ հայերէնի դասընթացքին ծեծուող աշակերտներուն բաշխուելու համար, նուիրած է բառարան հատ ընդօրինակութեան եւ ուղղագրութեան տետրակներ եւ 40 հատ այ մատիտ։

կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ անխտիր ներկայ ըլլալ։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱԼՈՒԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 12 յունուար կիրակի երեկոյ ժամը 5ին, 6 rue des Petites Maries. Bar Ararash սրահին մէջ։ Կը խնդրուի վարչութիւն ներկայ ըլլալ ... իրենց ներկայութեան։

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտոփի եւ Լա Քրոթի ենթամասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերուհիները 12 յունուար կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2 30ին Ազգային վարժարանին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, քաֆէ օ Քլէր տը Լիւնի վերնայարկը։

ՓԱՐԻԶԻ Ցարօն Ցուրուբերան Նահանգային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 45 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ։

Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը 12 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, է. տարի

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն։

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49. Rue Nationale. Marseille. France.

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸՆ է տօնական օրերու առթիւ Յ. Ս. Ֆէթմաճեանի նորատիպ չէնգ հատորը՝ ԽՕՍՆԱԿ, որ կը պարունակէ շատ մը բարոյացուցիչ պատմուածքներէ զատ Ծննդի հրապուրիչ պատմութիւններ։ Գին 15 ֆրանք։

Դիմել տպագրիչին՝ Imp. Der Agopian, 17, Rue Damesme - Paris:

ՇԱՎԻԼԻ Հ. Մ. Ը. Միութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունուար 26ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այն թուականը։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, Զ. Փէլ.— 140։
ՏՕՄ ՏԸ ՄԷՆԻԼ, Ե. Թ.— 70։
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Կար.— 35։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Յ. Ք.— 100։
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 130։
ՔԱՎԱՅԵՕՆ, Ման.— 40։
ԼԻՈՆ, Գ. Զ.— 50։
ՍԷՆ ՔԼՕՏ, Ռուս.— 30։
ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ ՏԻՒ ՊՈՒԱ, Իշխ. Ա. 35.
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Թ. Բալ.— 70։
ՎԻԷՆ, Տօլ.— 100։
ԺԻՒՎԻԶԻ սիւր ՕՐԺ, Սթան.—105։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մ. Կ.— 70։
ՊԱԼԱՆՔՈՒԹ, Ն. Շ.— 120։
ՍԷՆԹ ՇԻԼԷՐ, Պետ.— 35։
ՊՈՒՐԿ, Ա. Զ.— 35։
ՓԱՐԻԶ (16), Օտ.— 35
ՊԵՐ ԼԱ ՊԱՍԿ, Գ. Վ.— 70։
ԼԷ ՄԷ, Խան.— 140։
ՆԻՍ, Նաւ.— 140։
ՄԻՐԱՆՏ, Սար.— 100.
ՌԸՆԱԺ, Վ. Խաչ.— 70։
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒԹ ԱՐԺԱՆ, Ա. Դ.— 100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն.— 140։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Օնպ.— 140։
ԼԻՈՆ, Գործ.— 745։
ԼԻՈՆ, Մոմ.— 140.
ՖՐԷԺԻՒՍ, Ս. Փիրլ 33.75։
ՓՐԷՕԼԻ, Մ. Յ. 35։
ՓԱՎԻՅԵՕՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Տէր Մ. — 70։
ՍԷՆ ԺՈՒԼԻԷՆ, Սէնթ Ալպան, Մ. Գ. 140։
ՊԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ.— 120։ Կարգադրեցինք
ՇԱՍ, Գ. Ա.— 25։
ՔԱՆ, Տիկ. Ա. Վ.— 70։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 270։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ա. Հ.— 140։
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Պետր.— 140։
ԻՍԻ, Ֆարշ.— 35։
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.— 35։
ՄԷՕՏՕՆ, Մ. Գալ.— 35։
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Յ. Զ.— 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ժամկ.— 140։
ՍԵՓԹԵՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ, Տօն.— 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շալ.— 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Եազ.— 140։
ԼԻՈՆ, Շ. Խաչ.— 80։
ԼԻՈՆ, Լ. Գ. 140
ԹԱՐԱՐ, Յով. 70
ՊԼԻՏԱ, Թոր.— 305։ Կարգադրեցինք
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ա. Թ.— 140։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Գ. Ե.— 140
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ա. Փ.— 70։
ՔԱՆ, Վ. Գ.— 35։
ԹՈՒԼՈՆ, Խ. Եզ.— 90։
ՓԻՒԹՖԷՕ, Վարդ.— 50։
ՐՈՒԷՍԷ ՎԱՍԷ, Գիլ.— 140
ՌՕՄԱՆ, Գործ.— 156.20։
ՇԱՎԱՆՈԶ, Պճաք.— 35։
ԼԱՆՍԷՅ, Ա. Շահ.— 70։
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր.— 35։
ԼԱ ՄԱՄՊՐԵԼ, Ե. Մ.— 35։
ՆԻՍ, Գաֆ.— 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գուլ.— 340։
ՔԱՆՏԻԱ, Ա. Մ.— 100։
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Աւ. Եղբ.— 70։
ՕԶ, Ա. Գ.— 61։ Կարգադրեցինք։
ՏԷՍԻՆ, Յով. Պօյ.— 140։
ՔԵՐՄԱՆ, Յ. Ե.— 1 անգլ.։
ՇԱՎԱՆՈԶ, Խ. Մ.— 171։
ԹՈՒՐ, Մ. Ի.— 35։
ԱՆԵԿԷՆ, Մ. Հ.— 25։
ՍԷՆ ՓԻԷԹ, Եօր.— 70։
ՊՈՆՏԻ, Մեգ.— 70։
ՆԻՍ, Թուր.— 100։
ԱՓԹ, Քեհ.— 35։
ՎԻԼՖՐԱՆՇ, Զօլ.— 100։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՍԿՍԱՆՔ ՂՐԿԵԼ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԷՆ

ԼԱՆՍԷՅ, Յ. Շ.
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Ա. Խ.
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ե. Գուլ.
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Գ. Ե.
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ա. Փ.
ԿԱԼԱՑ, Ա. Ո.
ՔՐԱՅՈՎԱ, Գ. Հ.
ՄԷՕՏՈՆ, Մ. Գ.
ՀՈՒՄ, Ս. Տ. Ա.

17 Rue Dameme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՓՆՏՌՈՒԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ Երգանի Ցառաջի գրունդ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան կեդր. հանգանակիչ յանձնախումբը «Ցառաջ»ի միջոցաւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանի ազատութեան եւ իրենց պետին՝ Գ. Վազգէն Անդրէասեանի, որ ինքնաբուխ ցանկութեամբ մը նախաձեռնարկը եղան Անդրանիկի յուշարձանին ի նպաստ հանգանակութեան մը, Փարիզի արուարձաններուն մէջ, յանձնախումբին յանձնելով հետեւեալ գումարները —

Անկէն - լէ Պէն 260 ֆրանք, Ալֆորվիլ 333.50, Շավիլ 79, Առնուվիլ - լէ Կոնէս 239, Սարսէլ 135, Անիէռ - Պուա Քոլոմպ 76, գումար 1122.50, նախորդ գումար՝ 8908.05, ընդհ. գումար՝ 10.030.55 ֆրանք։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Զուիցերիա, Յունաստան, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 12 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3010

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԼՈՒՐՋ

Հրաշք մը պիտի ըլլար, եթէ բոլոր նահանգներու հայրենակիցները կազմակերպուէին իբրեւ ամուր ցանց մը, հոգ չէ թէ կենոր կոչուէր Հայրենակցական, միւս կէսն ալ՝ «Վերաշինաց»։

Ունի՛նք այդ միութիւնները։

Ամէն Միութեան մէջ ալ, ընդհանրապէս փոքրամասնութիւն մըն է որ կ'անդամագրուի։ Մնացեալը կարելի է կոչել «բոլոր-նախընտրան», ինչպէս քաղաքական կուսակցութեանց պարագային։ Ե՛ւ կան ե՛ւ չկան։ Լաւագոյն պարագային, կ'երեւան միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ։

Այնպէս որ, երբ հեղգ մը կը բացուի — երբեմն երկու — արդէն կազմուած Միութեան համբանքն է որ կը կատարակուի։ Հեռաւորապէս եւ կը նուազին երկուքին ալ բարոյական արժէքը եւ նիւթական կարողութիւնը։

Այս է իրական կացութիւնը գրեթէ բոլոր Հայր. Միութեանց, Ֆրանսայէն մինչեւ Ամերիկա։

Չենք ժխտեր, տակաւին կան Միութիւններ, որոնք չեն մոռցուած օրուան համաճարակէն,— «վերաշինա՞ց»։ Բայց սահմանափակ է անոնց թիւը։

Ուրեմն, քաշքշուք եւ ուժերու վատնում՝ երկու կողմէն ալ։ Եւ թանաւոր մթնոլորտ մը, որ ամէնէն առաջ՝ Հայրենակցական կապերը կը քակէ, փոխանակ պատ մը աւելի հիւսելու, յանուն վերաշինութեան։

Երէկ յիշեր էինք Տարօնի «վերաշինականներուն» հաշիւը, Նոր Տարօնի կառուցման համար։

Տուրք նշանակելով Փարիզի, Մարսէյլի, Լիոնի, Տէսինի եւ Վիէնի իրենց կուսակիցներուն վրայ, անոնք 30,000 ֆրանքի գումար մը պիտի ճարեն եւ յատկացնեն նոր աւանին շինութեան։

Իրենք, Մշեցիները կը հաւատա՞ն թէ կարելի է այդ գումարին կէսն իսկ ճարել, ներկայ պայմաններուն մէջ, եւ առանց հաշուելու ծախսերը։

Մանաւանդ որ, աւելի բազմաթիւ են բուն Հայր. Միութեան կուսակիցները, իսկ մեծ մաս մըն ալ կը մնայ միշտ անտարբեր, կամ կծկուած «բարեացակամ չէզոքութեան» պատեանին մէջ։

Անշուշտ «վերաշինական»ը օգնութիւն կը սպասէ նաեւ տարբեր շրջաններէ, մասնաւորապէս Մ. Նահանգներու Տարօնցիներէն։ Ուրեմն, պիտի աշխատի այդ շրջաններուն մէջ ալ կարիքներ կազմել եւ ձեռքեր բանալ։

Արդ, մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Մ. Նահանգներու «Տարօն - Տուրուբերան»ը — ամէնէն զօրաւորն ու օրինաւորը — հազիւ վեց հազար տոլար ունի անտոկը, եւ եթէ ամբողջովին տրամադրէ զայն, ոչ թէ աւան կամ գիւղ, այլ շատ - շատ վեց տուն կրնայ շինուիլ (մէկ բնակարանը հաշուելով առ նուազն հազար տոլար)։

Տակաւին ուրիշ խնդիր թէ, երբ Տարօն - Տուրուբերանի մնացորդները տարիներէ ի վեր համախմբուած տեղաւորուած են մասնաւորապէս Արագածի շրջանին մէջ, այլ եւս ի՞նչ նոր աւան է որ պիտի շինուի։

Ցաւակցաբար ծանրացանք այս կէտին վրայ, իբրեւ իրագիտական դաս։ Նոյն օրինակին վրայ կրնանք չափել շատ մը «Վերաշինաց»ներ,— մեծամասնութիւնը։

Հայրենակցականները պէտք չէ՞ զբաղին վերաշինութեամբ։

Ընդհակառակն։ Եւ անոնք որ հակավերաշինական տրամադրութիւններ կը վերագրեն միւս Հայր. Միութեանց, միեւնոյն ատեն զգուելի բանսարկութիւններ ուղղելով Դաշնակցութեան եւ անոր մամուլին դէմ, պարզապէս «հեռավոր»ի եւ «խաչա»ի պատմութիւններ է որ կը հոլովեն։ Անոնք ի զուր արիւն կը պղտորեն, ամէնէն առաջ իրենց տունը քանդելով։

Հարցը այս է,— Հայր. Միութիւնները պիտի ձգտին անվթար պահել իրենց անկախութիւնը, զգուշանալ քաղաքական մարզանքներէ, բազմապատկել իրենց ուժը, ու գործել ե՛ւ Հայրենիքին ե՛ւ Արտասահմանի համար։

Անոնք մէկ ծայրէն միւսը չպիտի երթան, կամ բոլորովին «վերաշինաց» խաղալով, եւ կամ հասարակ Ազգասիրականի վերածուելով։

Անոնք պիտի համախմբեն իրենց ուժերը, ոչ միայն գիւղէ գիւղ, աւանէ աւան, եւ քաղաքէ քաղաք, այլ եւ նահանգէ նահանգ, վերածուելով շրջանային Միութեանց պատկառելի ցանցի մը։ Եւ սերտ կապ մը պիտի հաստատուի Միութենէ Միութիւն, որպէսզի կարելի ըլլայ իսկապէս զգալի, շօշափելի ծառայութիւններ մատուցանել ե՛ւ հայրենիքի ե՛ւ տարագիր բազմութեանց։

Այդ պարագային է որ, կը դիւրանայ, նաեւ, վերաշինութեան աշխատանքը։

Շատերը որ «վերաշինաց» կը հոլովեն իրենց 15-20 անդամներով եւ 5-10,000 ֆրանքներով, տարրական գաղափար անգամ չունին ոչ թէ աւանի մը, այլ հասարակ բնակարանի մը կառուցման պայմաններու մասին։

Անոնք չեն գիտեր որ, Հայաստան միայն քար ու հող ունի, շինութեանց համար, եւ ստիպուած է դուրսէն — Ռ. Միութենէն — գնել միւս նիւթերը, փայտէն մինչեւ գամը։

Անոնք չեն գիտեր թէ խորհրդային իշխանութիւնը շինանիւթերը նախընտրաբար կը յատկացնէ «պլանային» գործունէութեան, փշրանքներ սահմանելով միւս շինութեանց։

Ի վերջոյ ո՞ւր պիտի յանգի մեր հայրենասիրական եւ քաղաքական գիտակցութիւնը, եթէ առատօրէն կանուխ արթնցողը «վերաշինաց» մը թխէ, ափ մը արբանեակներով, իբրեւ բարի վարուց վկայական եւ մուրական բանալի ...գոնրացէքի։

Քիչ մը աւելի լուրջ, եւ աւելի պատասխանատու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԿԱՍԿԱԾԻ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆԷՆ

Նոր վարկ՝ պատրաստութեանց յաւելման համար

Յունուար 10ին բացուեցաւ Խ. Միութեան կեդր. գործադիր կոմիտէին (խորհրդարան) նստաշրջանը, որ պիտի տեւէ վեց օր։ Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Վ. Մոլոթով, գործավարներու խորհուրդին նախագահը, պարզելով ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը։ Միջազգային կացութեան առթիւ, նախագահը յայտարարեց թէ Խ. Միութիւնը թունդ խաղաղասիրական յարաբերութիւններ կը մշակէ բոլոր երկիրներու հետ, բայց քննադատեց Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ Իտալիոյ ընթացքը, ազդարարելով թէ ով որ յարձակողական քաղաքականութիւն մը կը վարէ, պիտի ուտէ իր գլուխը։ Բացատրեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակել Գերմանիոյ հետ, բայց վարչապետ Հիթլէր իր գրքին մէջ գրած է թէ վճռած են նոր հողեր գրաւել, տարածուելով դէպի արեւելք։ Ինչ այս պարագան յիշեցուցած էր անցեալ տարուան ժողովին մէջ, բայց Գերմանիա չպատասխանեց, ուրեմն կը հետեւի թէ անփոփոխ կը մնայ իր այդ քաղաքականութիւնը։ « Գերմանիա ապառազէն բանակատեղի մըն է Եւրոպայի սրտին վրայ, հետեւաբար կը վտանգէ ամբողջ ցամաքային Եւրոպայի խաղաղութիւնը »։

Ճափոնի մասին Մոլոթով ըսաւ թէ ծախսելով արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին, Խորհրդային Միութիւնը իր խաղաղասիրութիւնը կ'ապացուցանէր, բայց Ճափոն մերժեց ստորագրել ոչ - յարձակման դաշինք մը, ընդունիլ սահմանային յանձնաժողովի մը առաջարկը եւ չարունակ կը բանաբարէ Խ. Միութեան եւ Մանչուրիոյ սահմանագիծը։ Այս առթիւ յայտարարեց թէ գերմանաճափոնական զինակցութեան մը լուրերը «անտարակոյս» չեն, քանի որ երկու երկիրներն ալ հրաժարած են Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ հաւասարապէս յարձակողական նպատակներ ունին։ Այս առթիւ հեգնութեամբ յիշեց նաեւ Ուրուկուէյի յարաբերութեանց խզումը։

Իբրեւ եզրակացութիւն, Մոլոթով պահանջեց աւելցնել զինուորական ելմտացոյցը, նոր պատրաստութեանց համար։

Ներքին քաղաքականութեան մասին, Մոլոթով բարգաւաճ տարի մը նախատեսեց, ինչ որ յառաջ պիտի բերէ բարձրացում կենցաղի։

Պաղեստինի կռիւներ բոլոր ճակատներուն վրայ

Հապէշական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ կատաղի կռիւներ տեղի ունեցած են Տոլոյի մօտ (հարաւային ճակատ), ծանր կորուստներ պատճառելով երկու կողմերուն ալ։ Կ'ըսուի թէ Իտալացիները յառաջ խաղացած են քանի մը քիլոմեթր եւ Ռաս Տէսթա օդնական ուժ պահանջած է։ Սպաննուած են 200 բնիկ զինուորներ, իրենց Իտալացի սպաներով։

Քարալլէի ճակատամարտի մասին հասած մանրամասնութիւններ կ'ըսեն թէ կռիւը կատաղի հանգամանք ունէր, բայց Հապէշները յաջողեցան յաղթել, գրաւելով վեց հրասայլ, 9 գնդացիր եւ անթել հեռագրի գործիք մը։

Թիկրէի ճակատին վրայ, Իտալացիները նոր մղած են հապէշական զօրամաս մը, ծանր կորուստներ պատճառելով։

*** Հակառակ իտալական հերքումներուն, Հապէշական աղբիւրէ կը պնդեն թէ եգիպտական Կ. Խաչի երկրորդ հիւանդանոց մը եւս կրակի բռնուած է Իտալացիներու կողմէ։

Հռոմէն կը հերքեն այն լուրը թէ սպարապետը օդնական ուժ պահանջած է։

Անգլիա եւ Եգիպտոսի բանակցին

ԾՈՎԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁ ՄԸ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ԱՌՋԵՒ

Եգիպտոսի բրիտանական մարզպանը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները ազգային ճակատի վարիչներուն հետ, երկու երկիրներու յարաբերութեանց մասին։ Մարզպանը յայտնած է թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է դաշնագիր մը կնքելու 1930ի ծրագրին հիման վրայ։ Այս առթիւ կը քննուին հետեւեալ խնդիրները,— Ներկայ պարագաներուն մէջ բաւակա՞ն է Սուէզի Ջրանցքին պաշտպանութեան յատկացուած 8000 զինուորը, ինչպէս կը նախատեսուէր այդ ծրագրով։ Յարձակման մը պարագային, այդ 8000 զինուորները միանալով եգիպտական բանակին, բաւակա՞ն են պաշտպանելու արեւմտեան սահմանները։ Կը քննուի նաեւ օդանաւային պաշտպանութեան խնդիրը, քանի որ Եգիպտոս բաւարար ուժ չունի այդ ճակատին վրայ։ Ամէն պարագայի մէջ, անգլօ-եգիպտական զինակցութեան մը խնդիրն է որ կ'ուսումնասիրուի։

*** Բրիտանական նախորդ մարզպանը Եգիպտոս եւ Կիպրոս գացած ըլլալով, մտերմական տեսակցութիւն մը ունեցաւ ներկայ մարզպանին հետ, օրուան կացութեան մասին։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի այս տեսակցութեան։ Երկու մարզպանները մանրամասնօրէն քննեցին անգլօ-եգիպտական յարաբերութեանց խնդիրը։

*** Յունուար 10ին, տասնեակ կանուխ, շատ կարեւոր ռազմափորձ մը կատարուեցաւ Աղեքսանդրիոյ առջեւ։ Ենթադրելով թէ նաւահանգիստը յարձակման ենթարկուած է ցամաքէն, ծովէն եւ օդէն, եւրոպական հզօր պետութեան մը կողմէ, պաշտպանութեան փորձ մը կատարուեցաւ։ Մինչ մարտանաւերը ծովուն բացերը կ'երթային, Աղեքսանդրիոյ նաւահանգիստն ու քաղաքը թաղուած էին խոր մթութեան մէջ։ Առաջին գործողութիւնը կատարուեցաւ սուզանաւերու կողմէ, որոնք խորտակուելով փորձեցին ներս մտնել, թորփիլի բռնելու համար խարսխած մարտանաւերը։ Ճակատամարտ մը մղուեցաւ Աղեքսանդրիան պաշտպանող թորփիլահալածներուն եւ «թշնամի» թորփիլանաւերուն միջեւ։ Տեղի ունեցաւ նաեւ օդային յարձակում մը, որուն մասնակցեցան 50 օդանաւեր։

Մարտական միութեանց լուծման օրէնքը

Այսօր, կիրակի, 12 յունուար, պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ մարտական միութեանց եւ զինեալ վերաբերեալ օրէնքները, որոնց մանրամասնութիւնները ծանօթ են ընթերցողներուն։ Օրէնքը գործադրելի է անմիջապէս։

Նախարարական խորհուրդը կը գումարուի երեքշաբթի օր, քննելու համար բազմաթիւ խնդիրներ, ներքին թէ արտաքին։ Հաւանական է որ եւրոպափոխանակային ընթացութեանց թղթակցն ալ որոշուի այս առթիւ։ Խորհրդարանը կը վերաբացուի այս չաբթու։

(Շար.ը երկրորդ Գ. էջ)

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Պ. ՊԵՆՈՒԱ ՏԱԶԻ
LE COMMANDANT BENOIST D'AZY
որուն «Արեւելեան Լեգէոնի պատմութիւնը» պիտի հրատարակենք Գշ. օր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՒՂՂԱԳՐԻ ՇԱՀԻԿ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԸ

—•—

Ֆրանսայի Ազգ. վիճակախաղը տեղի պիտի ունենայ ամսուն 20ին։ Անկէ առաջ՝ սորվինք շիտակ գրել թիւերը, որպէսզի ... միլիոնները գլորին այս անգամ ալ անբախտներուս կողմը։

Թիւերն ալ հոգի ունին, եւ երբ սխալ կ'անուանենք զանոնք՝ քէն կ'ընեն, չեն գար մեզի։ Այո՛, երբ սխալ կ'անուանէք թիւերը, քէն կ'ընէ նաեւ ... այս թերթին սրբագրիչը։

Ի՞նչպէս գրել ուրեմն թիւերը։ Ընդհանրապէս սխալ կը գրուին սա թիւերը,— 7, 8, 9, 10։

Հայերէնի մէջ ԵՕԹ անունով թիւ չկայ, պէտք է գրել ԵՕԹԸ, վերջին Ը տառը յօդ չէ, մաս կը կազմէ բառարմատին, աշխարհաբարացած ձեւն է Ն տառին։ Կարգ մը թիւեր ունին այդ Ը տառը, իբրեւ հնոտի գրաբարեան Ն տառին։ Այդ Ը տառը բաղդատութեան կամ ածանցումի ժամանակ կը փոխուի դարձեալ Ն տառին։ Այդ գործողութիւնը լաւագոյն միջոցն է հասկնալու թէ ո՞ր թիւր իբրեւ պոչ ունին Ը տառը։ Օրինակ,— եօթնապատիկ կ'ըսենք եւ ոչ թէ՛ եօթապատիկ, ուրեմն պէտք է գրել ԵՕԹԸ (միշտ Ը տառով) իբրեւ համազօր ԵՕԹՆ գրաբարեան ձեւին, որ կը գործածուի նաեւ աշխարհաբարի մէջ՝ երբ այդ թիւին կը յաջորդէ ձայնաւորով բսկսող բառ մը,— ԵՕԹՆ ԱՆԳԱՄ։

Հիմա գրենք 8 թիւը տառերով,— ութ եւ ոչ թէ ութը։ Այս թիւը Ը չունի իր ծայրը, որովհետեւ չենք ըսեր ութնօրէք, այլ կ'ըսենք ութօրէք, կամ ութսուն եւ ոչ թէ ութնասուն։ Ընդհակառակն 9 եւ 10 թիւերը կը վերջանան Ը տառով, կը գրենք ԻՆԸ եւ ՏԱՍԸ. որովհետեւ կ'ըսենք ԻՆՆ ԱՆԳԱՄ եւ ոչ թէ ԻՆ ԱՆԳԱՄ, ԻՆՆՍՈՒՆ եւ ոչ թէ ԻՆՍՈՒՆ, կ'ըսենք ՏԱՍՆԱՊԱՏԻԿ եւ ոչ թէ ՏԱՍՊԱՏԻԿ կամ ՏԱՍԱՊԱՏԻԿ։

Ուրեմն գրեցէք ԵՕԹԸ, ԻՆԸ, ՏԱՍԸ միշտ Ը տառով, ՈՒԹ՝ երբեք Ը տառով։ Միւս թիւերն ալ չունին Ը տառը, թէեւ եռաւերբերական էր խօսիլ անոնց ածանցումի ձեւերուն մասին ալ։

Ճիշդ գրեցէք թիւերը, եւ հաւատացէք վիճակախաղը կը շահիք ... ։

ԱՐԱՋ

Տարագիրներու ինքնապաշտպանութեան խնդիրը

—•—

11 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշած է պատուիրակութիւն մը ղրկել Ամերիկա, օգնութիւն խնդրելու համար ի նպաստ մէկ միլիոն անճար փախստականներու։ Այս առթիւ հրատարակուած տեղեկագրէն կը քաղենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Նանսէնեան գրասենեակը 1927—1934 գաղթականներու համար ծախսած է 2,683,549 զուիցերիական ֆր.։ Անկէ զատ Ֆրանսայի երկրագործական վարկի ընտուկը Նանսէնեան գրասենեակին հրաշխաւորութեամբ ռուս փախստականներու փոխ տուած է 348,000 ֆր. ֆրանք։

Հայ գաղթականներու Սուրիոյ մէջ տեղաւորման համար ֆրանսական կառավարութիւնը յատկացուցած է 11 միլիոն ֆր. ֆրանք (1927—1934)։ Նոյն կառավարութիւնը Սարի գաղթականներուն յատկացուցած է 9 միլիոն ֆրանք։

Նանսէնեան գրասենեակը հաւաքած է 1935ի առաջին 9 ամիսներուն մէջ, 285,261 զուից. ֆրանք։ (Այս գումարին 4/5ը Ռուսերուն կը պատկանի, 1/5ը՝ Հայերուն)։

Տեղեկագիրը կը յիշէ թէ իւրաքանչիւր պետութիւն բացառիկ ծախքեր ալ ըրած է, հիւրընկալներու համար փախստականները։ Այս մասին գաղափար մը տալու համար, իբրեւ օրինակ կը ներկայացնէ 1926ին եղած հաշիւներ, որոնց համաձայն տասր պետութիւններ համագումար 20 միլիոն ոսկի ֆրանք ծախսած են, փախստականներու ներկայութեան հետեւանքով։

Այս առթիւ կարելի՞ էր խմանալ թէ այդ նոյն կառավարութիւնները ի՛նչ շահած են տարագիրներու աշխատանքին, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական գործունէութեան եւ տուրքերու շնորհիւ ...

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ավինեոնէն կը գրեն մեզի յունուար 9 թուականով.— Վերջին ողողումներուն հետեւանքով մետաքսի գործարանը փակուեցաւ։ Մեր տանը ջուրերու մէջ մնաց։ Այստեղի Հայերը բաւական վնաս կրեցին։ Փողոցները ջուրերու տակ թաղուած ըլլալով, մէկ թաղէն միւսը նաւակով կ'անցնինք։

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԸՆԾԱՆ

Պոլսահայերս …

Մենք ի՜նչ Հայեր էինք որ …

Երեւակայութեամբ Հայեր:

Եկեղեցի կ'երթայինք· Հայերէն կը խօսէինք:

Մնացեալը Թուրք Հըլլալու հերոսական որոշում մը

Առաջին անգամ գիտակցութեան մը եկանք 1895ի յեղափոխական շարժման առեն· Հասան նոր բան մը պիտի կրնար կատարուիլ, որ պիտի գար մեզ ալ նոր աշխարհ մը տանիլ …

Հայաստա՜ն …

Կար ուրեմն այդպիսի տեղ մը ·

ի՞նչ ստորամ երազ ·

Մեծերը բանիք մը կը փսփսային ի բարու, մարտական երգեր մը կը մրմռային ցած, շատ ցած …

Բայց չուտով, ջարդերուն հետ, մեր գլխուն իջաւ վախը

Լռեցինք, մոռցանք, փախանք ու րիչ երկիրներ …

Երբ քանի մը տարի վերջը վերադարձանք, նոյն գեղեցիկ Պոլիսն էր, Ապտիւլ Համիտի սեւութեամբ:

Մենք ալ մէջը դարձեալ երեւակայական Հայեր

Հայաստանի գաղափարը յետոյ պու երազներուն հետ կորսուեցաւ

Մենք մեծցանք ցաւագին անորոշութեան մը մէջ · ·

Երբ սահմանադրութիւն եղաւ, Պոլիսը ողողուեցաւ նոր տեսակի Հայերով: Կրակոտ, խոհուն, եւ խորհրդաւոր մարդիկ, Թուրք մարթերով, սեւ-սեւ մօրուքներով, որոնք եկեղեցիներուն բեմերէն սկսան մողոփուրգը հրաւիրել դէպի Հայաստան, բարձրագոյն ձայներով եւ Թեւարձակ Մարտաշունչ երգերը կը Թնդացնէին եկեղեցիները եւ փողոցները ·

Մեր աչքերը խոշոր խոշոր բացինք եւ ուզեցինք Թեւ առնել

Հայաստա՜ն·Ի՞նչ էր Բայց ո՞ւր էր, ի՞նչպէս էր: Անուն մը Բաղձանք մը· Բայց ի՞նչ էր անոր գաղափարութիւնը, անոր համը …

Ամբողջ նոր գրականութիւն մը ոգեց հրապարակը եւ միտքերը: Մեզի անծանօթ, այդքան տարիներ մեզմէ հեռու պահուած, գրուած եւ փարդարուած:

Դարձեալ երեւակայութիւն մեզի համար Դարձեալ միտքերու եւ զգայութեանց տեղափոխում դէպի հեռաւոր երկիր մը, որուն համը անծանօթ էր մեզի:

Այսպէս, տարին մը, Պոլսահայերս եւ Հայաստանը քալեցինք գիրկ գիրկի առանց իրար զգալու

1913ին, ընդհատում մը կատարեցաւ Եւրոպայի երաժշտական աշտանագութիւնէն, եկաւ Պոլիս

Կոմիտաս վարդապետն անունը ասահմանադրութեան բերած բնդհանուր բարիքներէն վեր, մասնաւոր հրմայքով մը կը բարձրանար եւ կը Թրթռար բոլոր Պոլսոյ վրայ

Սիրտերի մը կոմիտասեան համերգ կար Բերայի Փըթի Շանի Թատրոնը Մեծայ սրահ էլցուն էր: Եմեր ու մթով մը վրայ համեստօրէն նստած

Արդէն բեմը լեցուցած էին խառնուրդ տափառական հայ աղջիկները, եւ եւսեր շարուած էին հայ տղաքը Վարդապետը առաջին անգամ կը տեսնէի կոմիտասը, կոնդակած փոքր բեմին վրայ, խումբին առջեւ, մարմինը բարակ սեւ վերարկուին տակ, սեւ գրտակը գլխուն:

Անոր Թեւերը շարժեցան սլացիկ եւ հրամայական· Եւ հրաշալի ձայն մը բարձրացաւ Ձայնը ամբողջ հայ խումբին Ամբողջովին նոր ձայն մը ինծի համար Կազմուած բոլորովին նոր հնչականութեամբ մը եւ բոլորովին նոր կշռոյթ մը եւ զգացողութիւն մը արտայայտող

Ձայնը կը զարնուէր պատշարանքներուս, կը բանար նոր աշխարհ մը սիրտիս մէջ.

Այդ օրը, առաջին անգամ գիտակցեցայ որ հայ ժողովուրդին ձեւին տակ, չօշափելի զրեթէ տեսանելի բան մը գիտակցութեան մէջ կը գնէր անծանօթ Հայաստանին հետ

Այդ օր ես զարձայ նոր Հայ մը, նոր հպարտութեամբ մը եւ անզին հարստութեամբ մը վերանորոգուած.

Երբ առաջին երգերէն յետոյ վարդապետը մողովուրդին դարձաւ, ես տեսայ անոր յուզումէն աւերեալ դէմքը, կարմրագոյն ժայռի կարծր մը վրայ կարծես գործուող ու ռնգուած քանդակուած …

Ձինքը ճանչցայ նոյն օրը Թատրոնին ետին, դէպի բեմը տանող նեղ փեղ սանդուղին վրայ, սեղմուած էլ յոյզ իր նոր ոգեւորուած երախտագիտութեան մը մէջ

Անիկա ինծի Թուեցաւ շատ ներկայ իր ձեռքի տաք սեղմումով, բայց կարծես քիչ մը անիրական, եւ աչքերու խոլ արտայայտութեամբ մը, արդէն շատ հեռաւոր …

Անիկա, կորսուած անորոշ Հայերուս, եկաւ հայ երգին Թեւերուն վրայ չօշափելի տալու հեռաւոր Հայաստանը, իր բարախուն զգացողութեամբ …

Եւ յետոյ յանց · · Ամփոփուեցաւ ինքն իր մէջ, մարդերէն փախաւ, մարդերը տանց· Հայերէնք հեռուն, աղուամաղ եւ շատ ներս, իր խորքին մէջ·

Եւ մտամոլորութեան ձեւին տակ, Թերեւս անիկա հասաւ բարձրագոյն իմաստութեան:

Ու յետոյ հեռացաւ …

Գտե՞նք անոր ընծայած Հայաստանը:

ՄԱՆՆԻԿ ԳԸՐԳԸՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՑԱՐԴԸ ԳՆՈՒՄ Է ՑՈՐԵՆՆ Է ՄՆՈՒՄ

Նստած էի ես մի օր մեր կալին,
Քամին զարնում էր էրնում մեզ կարում,
Ամբից փչում էր աշունեան քամին,
Քամին ճչում էր ու յարդը տանում:
— Քամի՛, տարի՛, այդ ի՞նչ ես ա-
            նում
Փոս լերդ արդյ ակերիր քամուն
— Բան չկայ քամի, ա՛ն ա[illegible] քեզ ճա-
            նում.

Յարդը գնում է, զորենն է մնում
Ամէն տարում եմ երգում եմ. բայց էլ.
Լոս ով եբում էմ ականջ էմ ա-
            նում.

Մեզ էլ էլ յուսէ է ալեսարի քամին,
Յարդը գնում է, զորենն է մնում
Մենք այս աշխարհին եսում ենք նման,
Յարդն ու ցորենը սաւրի ենք քամուն,
Ու ես չեմ զչում իմ հոգուս խոսքերը
Յարդը գնում է, զորենն է մնում
Ես էլ լսուել եմ ծփացող կամլն,
Ցորեն ու ցորենը տալիս եմ քամուն,
Ինչ որ չի մնալ, կը տանի քամին.
Ցարդը գնում է, ցորենն է մնում …

ԱԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Ահա դարձեալ նոյն խելացնոր ու անվերջանալի արշաւը դարերուն, նոյն անհանգիստ տենչերը մաչեցնող կապոյտ երազներու, որ կախարդի մը պէս բորբոքուն հոգիս իրենց ափերուն մէջ պինդ բռնած՝ կը տանին աննկաթական աշխարհներ, կը զգուեն զայն ջերմ եւ Թովիչ խօսքերով ու ես անկարող կը զգամ ինքզինքս՝ ձերբազատելու զայն անոնց խօլական յաձախանքներէն, ո՞վ գուն իմ կապոյտ երազ, իմ զգուելի բռէչ

Տենչ մըն ես զուն, բոցավառ ու ծառայուն կարօտ մը, անսպառ ու անշամարելի ջրվիժում մը լոյսի, արեւ մը բոցավառ, երկինք մը կապոյտ՝ անծիր սահմաններով Մաքրու պէս խորունկ ակնարկով՝ աստղերու նանցունակ ժպտուն կը շողշողաս ու գինս վերեւ:

Ահա կը հեռանամ նորէն Թուեցի նման քնքոյշ ու թրթռուն հոգիիդ յուսադրթեան պատկերը կրծքիս սեղմած մեղմօրէն՝ փայփայելով, որ չըլլայ Թէ հեռուի

Ո՛ր տառերն տակ եմ ծներ, որ երկնի տակ տարուած, իմ անուշիկ երազ: Ո՞ւր է վերջաւորութիւնը այս անհանգիստ, տաք սա անցնող, ճամբաներ մաչեցնող, ներգրաւանք նոր գրաւան սլացող արշաւին ճամբորդութիւն, անվերջ ու անկայան Տարօրինակ Թռչուններու բոյներու՞ն մօտ մանկութիւնս օրօրած բլլալու համար կայս Թափառայածումը, Թէ անոնց ճակատագիրը գի ս ալ է մաքրեր Արգեօք իրենց անէ ծըն է որ կ'ըմծիրչէ մէջս, գոր, զուցէ, Թափելին վրաս՝ երբ գեռ մանուկ, անմեղ ներարքըրութեամբ ու անփոխարինելի համոյքով քար կը նետէի իրենց ու ձագերը կ'ուզէի բռնել, յոյժ զուարճանալու զուարճակութիւնն ունենալու համար Կը նախանձէի իրենց որ Թեւեր ունին, կրնան սաւառնիլ ազատօրէն կապոյտ եթերի անհունութեան մէջ: Այսօր այդ տարագնացներէն ալ աւելի երկինքներ կը կարեմ կ'անցնիմ եւ Սահարի, մեզս փարած սա սուղին, երկրի վրայ, Թեւակոտոր

Դեռ յաւ կը յիշեմ եռանկիւնաձեւ շարուած բարձրէն սլացող կռունկներու անցքը դէպի հարաւ՝ մեկնելուալ համերգով մը, գիւղիս վրայէն Հեռացի Թեւերուն վրայ շարան շարան եկած ճռուողուն ցեծանելու տարմերուն:

Երբեք պիտի չկրնամ մոռնալ սա պատկերը 1917ի աշնան երեկոյ մըն էր Այդ տարի մեր գիւղացի Թուրքի մը մօտ կը ծառայէի Տնտեսապահութեան մէջ այն՝ մինչեւ 1920, եւ այդ գանէ դուրս չըջեցայ՝ զառամեալ տի մը պէս աստուածի, Թեկնածութիւն պատառած բուրքի կտոր մը, աղքատ ու կեցուածքս մէջ խեղդուած պատառ մը սեւ չոր հացի կտոր, կեանքիս անյագուրդութեան սեւ աղջամուղջ մը պէս ճնշող վախը սրտիս՝ ամէն մէկ բայլիս

Գիւղին արտամարդին վրայ էր կայր, ուր կ'աշխատէի օրն ի բուն կովէն աղտ ելներու, արտէն կալ՝ գէլքին արեւի մը տակ: Կը յիշեմ կայ-րոտանահած, աղկուած՝ բնամիտիկան ցիրմ քաղցրութիւններէն, որը ու անտէր ողջ մը պէս, առանց յոյնու-թեան գիտակցութեան ու անդադար: Գէշերները կը նստէի արտի պէչերուն տակ, կամ կալի յայտնի Թեզին մէջ Թաղուած՝ կաՊնածոր լուսնկային շողերուն տակ Թէ խաւար գիշերներով Եւ կամ, առլով արտ կ'երթայի ու-րանները կայ բերելու համար

Թուրք աղաս խենդ եզ մը ունէր, որ կամէն արձակելուն պէս գլուխը կ'առնէր կ'երթար՝ ամայի տեղ մը ազատօրէն ճարակելու համար:Արեւամուտէն վերջ, այդ երեկոյ նորէն փնտռելու ելայ զայն որ մօտակայ գետակին ափը զացած էր

Ո՛ր ինչ տեսնեմ Արագիլնե՛ր, աբագիլնե՛ր, ջուրին ամբողջ երկայնքին Երկրին բոլոր արագիլները եռամներով հոդ էին հաւաքուած կարծես, այդ երեկոյ Թերթրացող մՊնոլորտի մը մէջ անձայն խորհուրդի նստած լլային

Ուրախութենէս գինով՝ կանգ առի նստայ քովիս ծառին տակ ի՞նչ հեչտալին էր այդ բացառիկ երեկոն եւ սակայն. ի՞նչ Թախծոտ Արագիլներու Թագաւորութիւն մըն էր փռուած առջեւս: Աչքերս կը յեցուէին ժպիտով, հոգիս կը խայտար ցնծութենէն Կարծես իմս բլլային անոնք բոլորը Մինչ մարմինս ներս Թափանցող ցուրտ հով մը իր սարսռացնող փո՛փո՛ւներով ծառին ճիւղերը կը ճեմացնէր· Դաշտին կանանչութիւնը մեռած էր ու խոտերը զեղնորակ՝ իրենց վերջին հոգեվարքը կը հեւային Աչուն էր մեր քարուքանդ ու ամայացած սարերնեթուն վրայ, որ լեռներէն վար կ'իջնէր յամրօրէն ու մշուշի մը պէս կը տարածուէր դաշտին վրայ

Ձեզ գիտեք ինչու, քիչ վերջը կամաց մը սորի եղայ ու ձեռքիս գաւազանը նետեցի մօտս գտնուող արագիլներու խումբի մը վրայ· Պիտի բանս դիտել, ի՞նչ չար ու անգութ բան մըն եմ եղեր: Ու, չարաճճութեամբ չէ որ նետեցի գաւազանս, հաւատա ինծ Եթէ յաջողէի իսկ սպաննել իրենցմէ հատ մը, ախորժութենէս պիտի նստէի լայի Այլ կ'ուզէի հանիլ այդ անհասանելի Թռչուններուն: Բանել, չօշել սփիռուս մէջ,համբուրել եւ նորէն ազատ ձգել: Գուցէ կարենայի իրենցմէ Թռչելու գաղտնիքը սորվիլ Այսօր ալ գեռ այդ անուշ ինձ անելուն փաղաղ մանուկ հոգիս իմ մէջ

Ցաւերը օրը այլ եւս ոչ մէկ արագիլ չտեսայ զաշտին վրայ· Գացած էին հեռաւոր աշխարհ,— օր առաջ բնազգը զիրենք խորհուրդին էր հրաւիրած Եզանակի ժամացոյցի ճշգրտութեամբ կը կանխատեսէ եւ կը կատարէ իրենց բնազգը, որ կը հնազանդի ներծոր գեղձերու սրտապրած մաանաւորութիւն, կրան, ինչ որ զիրենք կը մղէ շարժելու տաք երկիրներ ի՞նչ փառաւորութիւն ու ստացուած սէրեր

Մինչ ես կ'երթամ աջ ու ձախ, հաւտին աղջն, խոպոպին ատերեին պէս, առանց կարենալ, ուրշ բոյն մը Թաչէլու Ու չուներ տանիքտ Պասեր կ'երթամ երբ կ'ուզեմ ինքնիրենս

Այս' այսպէս, ալ բաւական է այս աւարայ ու անիմաստ Թափառականութեամբ սեր աշոր մը կեանքի անհաւատութեան մէջ Դառն չէ որ սահմանուած ես կորսնել զարարկոտաբար ու Թափառաչրջիկի մըցանիչը ի վերջոյ, ո ւր պիտի յանգիս Ջեհալիշեի՞ն համը այս բերդաւոր վայրերուն: Նեսէ՜ մէկուն սա համբորդի ցուպդ եւ ինքնամփոփուէ ու որոնէ՛ այլ եւս առանձներդ: Քաշուէ խաղաղ յարկի մը տակ, բլլայ այդ չքեղ ապարանք Թէ խանարհ հիւղակ՝ համեստ պարտէզով մը (ինչ հոգ որակը). քաղն ալ քիչ մը հոգ, բայց՝ բլլան քու սեփականութիւնդ· Հայրենի հող ու հայրենի երկինք, իր ջուրովն ու օդով, ուր կարենաս ճակատաբաց ու ազատ զուարթութեամբ կատարի կերպավաճառներդ յեռուել կամ մանաւանդ առանց ակերմիշի նման օտար հողերու վրայ նեռանարդ մաչեցնելու ու օբերդ ընդունայն մակուել՝ մեղքի մը նման չայէած ուսերուդ վրայ ծանրօրէն անցող սա ապարդիւն Թափառայածումներուն տուայտանքներ Մախաղդ միջտ դատարկ հող մը, ուր զգաս Թէ մարգին քեզ օտարոտի ու խոժոռ աչքով չեն նայիր եւ որ դարաչտ է քեզի, չազախուած՝ քու պապերուդ արդար քրտինքով ու արիւնով եւ իրեն ուղղակին, սահուակուն ու Թանկագին մասունք, որուն վրայ պէտք է գուրգուրանք, պէտք է արդասաւորենք, բարգաւաճեցնենք ու զարգացնենք զայն: Տես, Թռչունն անգամ բոյն մը ունի:

Սակայն, յաջորդ տարու ձմեռնամուտ գիրը կիկին կը նետէ զիս աւրիչ կողմ Ու ամէն անգամ նոր ցաւ մը կը համակէ հոգիս ու ջիղերս ի՞նչքան առկան ու կարծենդ է եղեր սա մարմինս մեր Մինչ արդէն Թռնառորումը իր մէջ յամրարար գետին կը շահի: Քանի-քանի սարեր ոտքի տակ չեմ առեր ի՜նչ հովիտներէ ու լեռներէ չեմ անցեր՝ անհասանելի ու հրաշափոր կարօտի մը սր մը սիրտանալու հեռանկարին յոյսովն օրօրուն:

Ո՜, կարօտներ ճառագայթներու նման հոգիներէ ներս Թափանցող, անդուլ յաձախանքով, ո՜, երազներ, քաղցր ու ոսկեզինիկ երազներ Մեր հոգին կարօտն ունի ձեր չիթր ծծելու, ծծուն Թոյլթի նման երկնի պէս անհուն, եթերի պէս անչօշափելի ինչո՞ւ խոյս կուտար մեր կարօտութիւններէն Ձմռան խարուսիկ ու մոխոտ արեւի մը ջերմերու կը յասայքեր երբեմն ժպտիլ: Կը մէջք պարզուին իտալներու ձեռնարկին, բայց յետոյ, կը քօղարկուիք Թանձր ու գորշ ամպերու ետին Երազնե՞ր, ձեզի համար քանի քանի անգամ երազներ չհիւսեցի Կարծիքս տակ պինդ սեղմած պահեցուցի հետս ամէն տեղ: Լոզցուցի զիրենք լուսնկային ոչխահսուածներուն տակ, մկրտեցի նորագոյն բնութեան մէջ մայիսի ազուոր առաւօտով մը՝ մարմանդներու գեղասքանչ Թաւիշին վրայ Ու յետոյ … ու յետոյ մէջտ ալ այսպէս պարապ, սա մանկանակ սիրտս Թըխսուն ու հոգիս անփոփ, մնացին ծարաւ եւ գիլապանդ կը հեծեծին ձեր ադոտ շարքերուն, ծառայի պէս

Եւ այսօր ահա նոյն արշաւը կարծես, չեմ գիտեր ի խնդիր ի՞նչ երազներու Քաղաքներ չէ որ կ'անցնիմ, այլ անծանօթ երկիրներ, կապարագոյն ու յախուռ ձոլեր Կրետէ, նոր ու եռանդ ամբարելու, կապոյտ աւելի սիրելու եւ զարգացնելու, յետոյ ձախորելու համար դէպի այն սրբազան հեռանկարը, երազի կապոյտ Թեւերով եւ քու զիխուդ չափխրզայ կապոյտ դնելու, այդ երազուած ու հրաշագործ հողին վրայ

(Թանկոու ձորձէն Ե՞րբ պիտի ազատին այս զրկեները)

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Փրփրակներ

— Բարեբախտաբար, Թշնամիները չեն տեսներ իրենց ինծի բրած չարութիւնը, եթէ ոչ փոխան պիտի խէին իրենց վերաբերմունքը:

Մի պարծենար Թէ անկեղծ բնկերդ եւ զօրաւորին, անդորրութեամբ կը բռնէ չոգոքորթը:

— Ամէն զինուոր կը հաւատայ Թշնամին է որ պիտի ինայ

Մեծ բնակարան ունեցող կարծէ Թէ ինքը բնակարանէն մեծ է.

Ամուլ կին մը խրատներ տար 12 զաւակ ունեցող կնոջ մը, ւակ ունենալու արուեստի մասին

Գ. ՄԵԼՈՅԵԱ[…]

ԽԹՄԱՆ ԻՐԻԿՈՒՆ

Աւ երկինք եւ լոյսեան օդ ա[…] օրը

Իրիկուն է, մթներ է արդէն, տուները մեծ մասամբ մթնած[…] ղեա, կը ատաքն որ աւրեր զա[…] եկեղեցիներէն և տոնական ա[…] մը բերեն, լոյս մը բերեն խորա[…] վառ ճրագներէն, եւ քիչ մըն ա[…] խունկի, լոյս մը ծնունդի, լոյս յաղթանակի, նորէն գտնելու համար օտարութեան հոգեմաշ չուածներուն եւ ամենօրեայ […] պայքարին դէմ:

Իրիկուն է, Հայուն ծնունդի […] կուհը: Մեծ խորհուրդի մը ներկ[…] մը կը սաւառնի զուրսը, օդին անտեսանելի եւ ներսը, հոգին[…] խորքը, խորհուրդ մը գեղեցիկ […] զութիւններու, մանկութեան […] օրերու, հայրենի տանը սիրելի […] քերով, եկեղեցին իր խունկով, […] զիներով ու փայփլուն ճրագներ[…] ռոգեպմայլ երգերով: Եւ ամէն […] տօնական չունչով պայծառա[…] ազնուացած դէմքեր, եւ անոյշ […] զութիւն մը հոգիներուն մէջ:

Կաղանդը մանուկներու տօնն է, […] նը զուարճութիւններու, խինդ[…] ծիծաղի. Ծնունդը հոգիներու […] է, Հայու հոգիին:

«Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի[…]» կ'երգեն եկեղեցիներուն մէջ, երկ[…] քին ալ իր փառքովը գեղեցիկ նո[…] նակութիւն մը կը կազմէ սքանչել[…] քին, եւ տունը մնացող մը այս զ[…] ղեցիկ խանդավառութեան ի տես՝ […] բան մը կը կազմէ սրտին մէջ հ[…] բուխ մեղեդիներով:

Նոյն պահուն Երուսաղէմ կը սկսի […] բունի երաժշտութիւն մը, եկեղե[…] կան արարողութիւն մը հանդարտ[…] խմբերգ մը կ'երգէ զաչնակի ջա[…] եւ Թաւջութակի ընկերակցութեամբ[…] գեղեցիկ երաժշտութիւն մը կը […] մթնոլորտ, եւ որուն կը յաջորդ[…] քարոզ մը, կուռ ու բարձ ձայնով[…] բառերը հատիկ հատիկ կը հնչեն […] սակորքէն, բայց անծանօթ լեզու […] քիչ յետոյ նոյնը գերմաներէն. […] նայի երգ ու երաժշտութիւն, եկե[…] ցական արարողութիւններ. […] կրօնքին, բայց զոնէ լեզուն մասո[…]

«Ոչ ոք պէտք չէ առանձին […] այս օրերուն. Սիրոյ, եղբայր[…] Թեան, ներողամտութեան եւ […]

ԻՐԱՆԻ ՍԻՐՏԸ

ՎԻՃԸ

Եթէ վէճը կարենար կրակէն ներժան ծուխ արտաբերել, աշխարհը պիտի Թաղուէր յաւիտենական մթութեան մէջ:

ԻՐԻ ԱԲԼ ԻՍՍ

Երբ այլ եւս պիտի չըլլամ,— ու մեռա՜ծ պիտի բլլան չըթներս, մեռած պիտի բլլան կոպերս, իսկ մարմինս՝ ցուրտ ու առանց ցանկութեան, պարպուած պիտի բլլայ քու հոգիէդ, եկուր, կանգնէ մարմինիս քով՝ որ քեզ կը սիրէր, ու բոլորովին մեղմութեամբ չըսէ անոր.

«Իմ անսահմանս սպաննեց քեզ, բայց սէրս յաւիտենական պիտի ըլլայ քեզ»:

ՎԱՐԴԵՐԸ

Մարդիկ երկրի վրայ չեն ճանչնար աւելի Թանկագին բան մը, քան վարդերը:Անոնք հեշտագին բուրումն են երկինքին, որ կը ծաղկի երկրին վրայ:

Ըսէ՛ ինծ, դուն որ վարդեր կը ծախես, ինչո՞ւ կը վաճառես զանոնք: Դրա՞մ չահելու համար.

Բայց քու վարդերուդ գրամներովը ի՞նչ կրնաս գնել, որ նոյնքան արժէքաւոր բլլայ, որքան վարդերը:

ԻՐԿԵԱՆ

Կը ցանկայի ծածկուիլ քերթուածներուս մէջ, որպէսզի համբուրեմ քու չրթունքներդ, ամէն անգամ որ կարդաս զանոնք:

ՀԱՐԹՈՒՆԻ ՍԻՐՈՒՀԻՒՆ

Հարցուցի սիրուհիիս.

Ինչո՞ւ այդքան կը գեղեցկացնես դուն քեզ

Արդէնօքի համեմ ես ինծի վրան գի, կան բաղէներ երր առանձին ենք, եւ, հայելին, աչքն ու գեղեցկութիւնը: Ու կան բաղէներ, երբ ես զիս կը զգամ միաժամանակ Ե՛ւ սէր, Ե՛ւ սիրահար, եւ սիրուհի:

ԴՐԱՆՏԻ ՓԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

Դրախտի հրեշտակներէն ամէն որ կը խնդրեմ զիս միացնել քեզի, ո՛վ իմ սէրս:

Բայց, այն օրը երբ դուն ինծ հետ պիտի ըլլաս, ես պիտի հրաժարիմ հրեշտակներու ճակատագրէն:

Դրախտի պարտէզները շատ ամայի պիտի Թուէին ինծի, եթէ սիրտս կանչուած բլլար հոն՝ առանց քեզ:

Ո Վ. ԿՐՆԱՅ ՀԱՒԱՏԱԼ

Ո՛վ կրնայ հաւատալ Թէ, իր սմեռնադեղեցիկ սահմռումոխտութիւնն կատարելէ վերջ, սահմռող կրնայ մոռնել զայն փճացնելու մասին …

Ո՛վ կրնայ ինծ բսել Թէ ի՞նչ սիրով են սահմռուած բոլոր այս գեղանուրբ ձեռքերը, բերնիչ շէմքերը եւ գեղեցիկ կուրծքերը

Ու ո՞վ կրնայ ինծ բսել Թէ ինչ ատելութիւն է որ կը փճացնէ այդ ձեռքերը, շէմքերը եւ կուրծքերը

ԸՂԱԼԵԴ ԱՌԱՋ

Քու աշխարհ զալէդ ու իմ աշխարհ զալէս առաջ, որքան արշալոյսներ եւ վերջալոյսներ են փոխանուած

Իրապէս երկինքը կը զառնայ երկրին շուրջ:

Ու զուն երբ առջեւէս կը կոխես փոչիներուն, հպանցիկ Թեթեւութեամբ, ո՛վ գիտէ, հոն, այդ փոշին, Թերեւս բիբն է երիտասարդ գեղուհիի մը:

ԻՐԿԵԱՆ

Ո՛վ իմ գեղեցիկս,զուն գեղեցիկ ես յուսնին նման

Ու իմ աչքերս տեսան հրաչքը, լուսնին էջքը երկիր ու մերժեցին ինծ՝ կնոջ նման զարդարուած:

Եթէ ճշմարտապէս կը սիրես, աղաւէ քեզ քեզմէ, մոռցիր այդ, եւ անհետացիր քու սիրոյդ առարկային մէջ

Այն մտածումը Թէ տարբերութիւն կայ ձեր երկուքին միջեւ, արդէն իսկ անհաւատարմութիւն մըն է սիրոյ

✕

Եթէ Շիրազցի այս պէղանի Ալթայուհին սրտիս հաւատութիւնը ուզէր, պիտի ցանկայի իրեն առաջարկել Սամարղանդն ու Պուխարան՝ իր սեւ գեղեցկութեան փշրանքի՞ն փոխարէն

Ո՛վ մատուակ, բեր գինին ու լեցուր, որ խմեմ … լեցո՛ւր չուտ:

Մարգարտէն զրախտին մէջ ի գտնը պիտի փնտռես Թուքէին աւելի վճիտ գետ, եւ Կուլէէշթի ու Մուսալլայի պարտէզներէն աւելի բուրումնաւէտ պարտէզ:

Ահա՛ զ, նման Ալթացիներուն, որոնք բիրտ ու պատերազմիկ, կը մտնեն տօնակատարութեան սրահէ մը ներս, կ'աւերեն զայն եւ կը կործանեն ամէն ինչ, այնպէս եւ այս գեղեցկութեան մարգարիտները, քաղցր աչքերով այս աղջիկները, այս հրաշագեղ կախարդուհիները՝ երբ մօտս զարձեցին իմ կեանքիս ներս, յափշտակեցին համբերութեան եւ աւերեցին սիրտս:

ԻՄ ՍԻՐՏՍ

Իմ սրտիս մէջ, ուր կը ճառագայթէ քու գեղեցիկ դիմագիծդ, կայ կաթիլ մը տաք արիւն,— ու այդ կաթիլ մը արեան մէջ կան հազարաւոր գնդիկներ, որոնց ամէն մէկը լեցուն է ցանկութեամբ մը: Եւ որովհետեւ անոնց ամէն մէկուն մէջ կը ցոլանայ քու գեղեցկութիւնդ, ես փակեցի իմ սրտիս դուռը, որպէսզի ոչ մէկ ուրիչ կին կարենայ զալ ու հոն նստիլ իր դէմքը:

Այնքան ատեն որ քու հրաշալի դիմագիծը ճառագայթէ իմ մէջ, պիտի հրճուիմ, ու իմ սիրտս […] ժպտի իբրեւ արեգակնային երկ[…]

ԴՈՒՆ ՔՈՎՍ ՋԵՍ

Գիտեմ, աշխարհի մէջ մէկէ […] լի են գեղեցիկ կիները:Բայց ի՞նչ […] մէջ ունի սուրխա: Անոնց կը նայ[…] առանց տեսնելու զիրենք, եւ եթէ […] քերս յառին անոնց դէմքերուն […] սիրտս անտարբերալի կը զառնայ[…] զի:

Ամէն գիշեր, բարեկամներս զիս […] հրաւիրեն իրենց հաւաքոյթներո[…] Անոնք կը խնդան, կ'ըմպեն ու […] նուագեն: Բայց, անոնց ուրախ […] կերակցութեան մէջ եւս ես կը […] առանձին ու տխուր Կեցած մեկուս[…] ես կ'ունկնդրեմ քու յիշատակդ, […] կ'երգէ սրտիս մէջ …

ԻՐԿԵԱՆ

Իր դիմագիծը ցոլացաւ գաւթիս բոսորագոյն գինիի մէջ.

Ու կարծես ցնցուեցա՛ւ հոգիս […]կան գաւթիի մը վրայ:

Թարգմ. ՍՈՍԵԱՑ ՏԻ[…]

[illegible] հանճարութեան խօսքն ու շունչը, երգն ու երաժշտութիւնը ձայն ձայն, հովւէ հովիւ, լեռնէ լեռ, ծովէ ծով եւ տրտմագին թռչող արձագանգներով՝ իրենց աստուածային գեղեցկութիւնը պիտի [illegible] անին հոգիներու մէջ, եւ երկրին մէջ բոլորը, բոլորը միացած պիտի զգան իրարու

Ու ոչ առանձին չպիտի մնայ»:

Եւ հայրենիքի փառքը կ'երգեն, [illegible] պաշտամունքի այդ կուռքը:

Փարիզի մէկ սրահարձանին գաղափար [illegible] թառած, բոլորովին օտար, եւ աղօթքներ եւ քարոզներ հունգարերէն, [illegible] արձաններէն

Նրա՞ղ է արդեօք.

Մեզի ի՛նչ արժէք եւ գեղար - [illegible] այս բոլոր կատարելութիւն - ները, շքեղութիւնները, մեծութիւն - ները ազգերու եւ մշակոյթներու եւ իրենց կրօնքները:

Մեր է մերինը, մե՛ր տունը:

«Տո՛ւն, քաղցր տուն»:

Որչափ ալ թափառինք հաճոյքնե - րու եւ պալատներու մէջ՝ չկայ մեր հօրենական տան նման տեղ մը, որ - [illegible] ալ համեստ ըլլայ ան:

Այնտեղ կարծես երկնային հմայք մը կ'օրհնէ մեզ միշտ, բան մը զոր [illegible] եւ է տեղ չենք գտներ երբեք, եթէ համայն աշխարհն ալ որոնենք:

Մեր տունէն հեռու, զուր են բոլոր շքեղութիւններն ու շլացումները:

Ո՜հ, կրկին տո՛ւր ինծ յարդածածկ [illegible] իմ տնակս, եւ զուարթ երգող թռչունները որոնք կուգային իմ կանչիս.

Տուր այս բոլորը, եւ մանաւանդ հոգեկան խաղաղութիւնը որ ամէն բանէ աւելի թանկագին է:

Տո՛ւն, տո՛ւն, քաղցր տուն:

Չկայ տեղ մը իմ տան նման:

Կա՛յ Անգլիացի մը որ չգիտնայ եւ երգէ այս երգը: Եւ իր հայրենիքին մէջ կ'երգէ ան.

Հապա մե՞նք, որ անտուն անտէր կը թափառինք ամէն տեղ, բացի մեր [illegible] բոյնէն:

Լուսինը կը ծագի վերէն: Ան համբաւաւոր [illegible] կը լուսաւորէ ամէնքը, [illegible] ալ, թշուառին ալ, ու բարձր [illegible] կը տեսնէ, կը դիտէ երջանիկն ու [illegible] թշուառը: Բայց կը ամփոփէ, կը [illegible] արդեօ՞ք ի տես բաժանուած բա - [illegible] հարազատներու, մայրը զաւ - [illegible], հայրը բնաւանիքէն, քոյրը եղ - [illegible] եւ աղջիկն իր նշանածէն յա - [illegible] պարհունիչ պատերներու: [illegible] կը քաղցնէ՞ երբ անհուն կարօտ [illegible] կ'իջեցնէ պաշտելի հայրեր [illegible] մայրեր, որոնք յաճախ սփոփանքն չունին գէթ մէկ երկիր մէջ հանգ - [illegible]:

Հապա՛ անոնք որ գերեզման ալ չու - [illegible], ուր չոր մը իջնար եւ [illegible] ալ ցօղիկ մը, արցունք մը եւ - [illegible], եւ երգ մը անցնող թռչուն - [illegible]:

Ծնունդի՛ իրիկուն, լուսնին հետ [illegible], մինչ բախտաւորները իրենց [illegible] երկրին մէջ կ'երգեն, կ'ու - [illegible], կը խնդան, կը պարեն, եւ [illegible] վախնան որպէսզի չըլլայ թէ ի - [illegible] մէկը մնայ զգալ ինքզինքը [illegible] մեր հարազատ հայրենիքը գո - [illegible] չէ բաներ իր զաւակներուն, ա - [illegible] օտարութեան մէջ կը ծիւրին, [illegible] մաշին, մինչ բոլորն ալ եւ դեռ [illegible] աւելին կրնար ընդունիլ իր բա - [illegible]ներուն մէջ:

×

Դրան զանգակը կը հնչէ ուժգին:

Փոթորիկի մը աչխոյժով երկու նորահաս երիտասարդներ ներս կը մտնեն քրտնաթոր, հայու սեւ, փայլուն աչքերով:

— «Անդրանիկին համար, անոր յուշարձանին համար, ինչ որ կ'ուզէք այն տուէք»:

Հրա չըր.

Փարատեցաւ մռայլը պանդուխտին: Զգացան իրերահալած մութ խորհուրդները յիշատակներու, կարօտներու եւ որբ զգացումներու:

Քանի դեռ նոր սերունդին, նոյնիսկ մէկ փոքր մասին մէջ՝ վառ է զգացումը հայրենասիրութեան, եւ անայլայլ է անոր նուիրուած հերոսներու հանդէպ յարգանքը՝ կարելի է տանիլ բոլոր ցաւերն ու դառն անտուղութիւնները:

Այս տղաքը հրաշխիքն են ազատութեան պայքարին եւ փաղուան յաղթանակին:

Հայ սերունդը անաղարտ հայրենիք հասցնելու գերագոյն յաղթանակին:

Ձմրան այս մութ եւ խոնաւ օդին, այս ոգտուր ու քչնոտ երկինքով, երկու հայ տղաք, Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիներ, առտուն կանուխէն, անխոնջ եւ անվհատ մտած են եկեր տունէ տուն այս եւ յարակից արուարձաններուն մէջ, իրենց ընկերներն ալ ուրիշ վայրերու մէջ, Անդրանիկի յուշարձանին համար նուէր հաւաքելու, եւ քրտինքը պսակ է հիւսեր անոնց ճակտին, իրենց կատարած դերին հպարտ գիտակցութեամբ:

Ամբողջ շաբթուան մը սեւ աշխատանքէն յետոյ, միակ հանգստի օրը՝ կիրակին նուիրել գաղափարի մը, գեղեցիկ նպատակի մը՝ արի ժողովուրդի մը արի զաւակներուն է միայն արժանի այս մեծութիւնը:

Ապրի՛ք հայ տղաք:

Լուեցէ՛ք, հայ աղջիկներ, այսպէս են ճշմարիտ հայ տղաքը: Անոնք ճրագներն են խաւարին, հսկեցէք որ միշտ վառ մնան այդ ճրագները:

Ու պաշտելի դէմքեր, հայրեր ու մայրեր, ողջ թէ մեռած, նորէն ծպտեցան այս իրիկուն, հպարտ ուրախութեամբ ողողուած եւ անչէջ կայծ մը իրենց աչքերուն մէջ: Հպա՜րտ իրենց հասցուցած սերունդով, իրե՜նց զաւակներով:

Ու «Մանուկներու Օր» եւ պատանեկան - աշակերտական եւ ուրիշ միութիւններ այսպէս տղաք ու աղջիկներ պիտի պատրաստեն, քաջարի եւ աղգասէր:

.. Ի՞նչ գեղեցիկ էր հայկական Ծնունդը այս իրիկուն, Ձի գաղութին վրայ, հայ տան մէջ, նո՛յն իսկ օտարութեան մէջ:

ԱՆԱՀԻՏ

Երբ սիրուհիդ կը դառնայ կինդ, կը նմանի գինիին որ կը դառնայ քացախ:

ՓԼՈՆՏԷԼ

Ամուսնանա՞լ կ'ուզես, թէ՛ ալ քերդ եւ բա՛ց ականջներդ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱԾ

Արդա՞ր ըլլանք կիներուն հանդէպ, — անոնք ընդհանրապէս չար են իրենց ամուսիններուն համար միայն:

ԺՈՆ ՇՈՒԼՑ

Ամուսնութիւնը քաղաքական է բառ չահու, կրօնական է բառ հոգւոյ, կենդանական է բառ մարմնական ցանկութեան

ՏԸ ԳՈՆԱԼ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿՂԱՆԴԸ ԲԱԼՈՒԻ ՄԷՋ

Բալուի նուիրուած ազգագրական ստուար հատորի մը մէջ, որուն մասին խօսած ենք այստեղ, հեղինակը Ցար. քահ. Սարգիսեան այսպէս կը նկարագրէ Բալուի կաղանդը

Կաղանդը կը սկսի իրիկուընէ բաղմատեսակ միրգերու, պտուղներու եւ անապակ գինիի կերուխումով:

Ձեռք պագնելու եւ նուէրատուութեան ընտանեկան հին, բարի սովորութիւնները կը կատարուին այդ իրիկունը: Մինչեւ լոյս տուներն անդամները մեծ մասամբ, բացի երախաներէն, չեն քնանար, այդ օրուան պատրաստութիւնները արդէն օրեր առաջ տեսնուած են. եօթը տեսակ կերակուրներ եփած են, որոնք են.

Ա.— Պլղուր (ձաւար), աղընցուած ու ծեծուած եւ խիւսի վերածուած շուշմայ, քիչ մը ծեծուած մանր կարմիր պղպեղ, բուսական շաղկել ջարգուած սոխ իրարու հետ խառնելով կը լեցնեն զանոնք մինչեւ կէսը կամ քիչ մը աւելի ջուրով լեցուն պտուկի մէջ, որուն կափարիչը վրան դնելով անոր բոլորտիքը կը ծեփեն խմորով ու կը դնեն թոնիրին մէջ որ եփի,— առոր կ'ըսեն խշլու:

Բ.— Պլղուրով եւ անոր երեք անգամն աւելի սիսեռով, գրեթէ թոփիկի յարեւնման գնդիկ կը շինեն:

Գ.— Միրանէ, սալորէ, չամիչէ եւ սալորէ խօշափ կ'եփեն

Դ.— Անուշապուր, որուն նիւթերն են ծեծուած ցորեն, որ մաքրուած է իր թեփերէն ընկոյզ, նուշ, չամիչ, մեղր կամ սուզ, երբեմն պապակն ալ կը դնեն երբ ունենան:

Ե.— Փերփեր - ապուր, առոր ալ նիւթերն կը բաղկանան չորցուած փերփերէ, ծեծուած ցորենէ, կարմիր լոպիէէ (լուբիայի տեսակ մը), աղցուած սալէ, չոր, թաց քիչ պղպեղէ, սոխէ, շուշմայի իւղէ:

Զ.— Պահոց հերիսայ, սա կը բաղկանայ ծեծուած ցորենէ, սալէ, ոսպէ, չորցուած կանկարէ, չորցուած չոր բանջարէ եւ շուշմայի իւղէ [illegible]

Է.— Շուշմայի հաց, սանկա զուտ ցորենի ալիւրի շաղուած խմոր մըն է, զոր կը բանան խիստ բարակ ու կը տապկեն շուշմայի իւղին մէջ ու յետոյ անոնց ամէն մէկուն երկու երեսներուն վրայ կը լեցնեն կամ կը քսեն ռուպով կամ մեղրով շուշմայի խիւսին հետ խառնուրդը, եւ կը շարեն զանոնք իրարու վրայ, որպէսզի կաւ ցած մնան եւ թէ աւելի անուշնան իրար ծծելով,— պէտք է գիտնալ թէ այս բոլոր կերակուրները պահոց կերակուրներ են:

Եփած են նաեւ իրենց արջառներուն համար կաղանդի հացեր՝ փենդանիններուն կճղակներուն եւ տնական եւ երկրագործական ուրիշ գործիքներուն նմանող բազմազան ձեւերով:

Մութը կոխելուն պէս՝ գռեհկախը կը սկսի տափարակ տանիքին կլորակ կամ քառակուսի երդիքներէն վար: Այդ երկայն գօտիին ծայրը կցուած է բուսական ժեծկակ տոպրակ մը, տանտիկինը տանց գոյքն սրտնեղութեան սիրով կը լեցնէ կոխուած տոպրակներուն մէջ ընկոյզ, նուշ, չամիչ, պասուխ, տանձ (քաղցրեղէնով պատրաստուած չարոց նուշի, ընկոյզի,

եւն.) չաս եփուած ու թանձրացած ռուպի պաստառներ (լոխումի պէս), որուն ՃՆԱՄԷ կ'ըսեն, եւն. այսպէս շարունակ մէկը միւսին ետեւէն կախուած տոպրակները կը ճամբէ գոհունակ սրտով եւ կատակներով, մինչեւ անոնց վերջանալը, գրեթէ մինչեւ կէս - գիշեր: Անկէ ետքը, ամէն մարդ իր տունը կը քաշուի: Նոյն ատեն տան մեծը, իր տղաքը առնելով, արջառներուն համար եփուած հացերն ալ մաղի մը մէջ լեցնելով կ'երթայ ախոռը: Այդ զանազան ձեւերով եփուած հացերուն մէջ կան նաեւ խոփի նման հացեր, եթէ տանտէրը հողագործ է՝ կկոցներ, եթէ ոստայնանկ է տանտիկնոջ մասը մատնոցն ու մկրատն ալ չեն մոռցուիր: Հոն ազբիւրին շուրջը, կէս գիշերին, կը լեցուին գիւղացիները, որպէսզի թէ լուացուին եւ թէ այդ հացերը թրջեն: Երեւակայեցէք թէ Բալուի գիւղերուն մէջ յունուար ամիսը ո՛րքան ցուրտ կ'ընէ առհասարակ, մանաւանդ գիշերուան պահերուն, եւ սակայն այդ խստաշունչ եղանակին եւ արիւն սառեցնող ժամերուն, գիւղացիները նոր տարուան բարեբերութեան վրայ տագրուն յոյսերով, ցուրտն ու սառնամանիքը արհամարհելով՝ աղբիւրին ակերուն գաղջ ջուրին (ձմեռը աղբիւրներու ակերէն հոսող ջուրը գաղջ կ'ըլլայ) տակ բոլորովին մերկ, կը պպզին ու կը լոգնան: Աղբիւրին աւազանին մէջ չեն մտներ լոգնալու համար, զայն կը նկատեն իբրեւ անցնող տարուան ջուր, այլ անպատճառ այդ լոգանքը կ'ընեն կէս գիշերին ու հացերն ալ կը թրջեն նոյն պահուն միայն ակերուն ջուրովը իբրեւ նոր տարուան ջուր:

Եթէ պատահի որ ընտանիքի մը մէկ անդամը տարեդող (միամեայ ջերմ) ունենայ, կը սպասեն մինչեւ կաղանդի գիշեր: Զայն տանելով իրենց հետ աղբիւրը՝ կը լոգցնեն գաղջ ջուրով, երեք անգամ խեղճ հիւանդը ակերուն մէջ կը մտնէ կ'ելլէ մէկ երկու վայրկեանէն, կրկնելով երկու երեք անգամ.— «Ա՛ռ քեզի փող, կարէ իմ դողս»: Ցետոյ հիւանդը կը հանեն թթենիի մը վրայ եւ կ'ըսեն հիւանդին.— «Ծո՛ Ա..., ի՞նչ կ'ընես բո ծառին վրայ»: — «Թո՛ւթ կ'ուտեմ», թո՛ւթ» կը պատասխանէ: — «Հիմակ ըլ թո՞ւթ» կ'ըսեն իրեն:— «Հիմակ ըլ դո՞ղ» կը պատասխանէ: Զարմանալի է, այս նախապաշարումներով շատ անգամ տարեդող ունեցողները ճամբու դրած են գիրենք կրծող այդ սարսափելի հիւանդութիւնը, անգամ մըն ալ չբռնուելու պայմանով: Թութի ծառը ի՛նչ զօրութիւնով, կամ այդ գիշերուան սաստիկ ցուրտին ազդեցութիւնը ի՛նչպէս կը բուժեն հինցած ջերմը, այս մասին որ եւ է բացատրութիւն տալը իմ կարողութենէս վեր ըլլալով՝ մասնագէտներուն կը թողում: Վերջապէս աղբիւրէն տուն կը դառնան ամէնքն ալ, տանը մեծը նոր տարուան ջուրով թրջուած ու մաղին մէջ իրարու վրայ դիզուած հացերը առնելով կը տանի զանոնք ախոռը՝ իւրաքանչիւր տաւարի վերաբերող կճղակաձեւ հացերը անոնց կերցնելու, իբրեւ կաղանդչէք, ինքն ալ իր խոփը (խոփաձեւ հացը) կ'ուտէ, կամ կկոցը, կամ ուրագն ու աղօրը, տանտիկինն արդէն անոնցմէ առաջ ճաշակած է իր մատնոցն ու մկրատը:

Առաւօտուն Նոր Տարին կը սկսի, եօթը տեսակ կերակուրները, զորս

նախապէս պատրաստած են, կարգով կը շարեն երկայնկեկ սեղանին վրայ, շնորհաւորութեան եկող հիւրերը կը մեծարուին կաղանդի կերակուրներուն մասնակից ընելով: Սեղանը այսպէս զարդարուած ու գրուած կը մնայ մինչեւ յաջորդ առաւօտ, առատ եւ առնալակ գինին ալ կը խմեն դրդռուած ախորժակով, ազնուր պատրաստուած թոփիկին շնորհիւ՝ գինիին ազդեցութիւնը հեզահետէ զգալի դառնալով կը խզեն լռութիւնը, ու կը սկսին նոր Տարուան յարմար երգեր ու խաղեր երգել.—

Բարի եկար Նոր Տարի,
Տուր միզի ցորեն գարի,
Լէ, լէ, լէ, ա՜խ լէ, լէ, լէ...
Մեր փեթակն ալիր կ'ուզէ,
Տանտիկինը եղ կ'ուզէ,
Մեր օճալը փառ կ'ուզէ,
Լէ, է, լէ, ա՜խ լէ, լէ, լէ...
Էգունը, պտղովն պտուղ տուր,
Մեր աղջկան փեսայ տուր,
Մեր տղային հարս մը տուր,
Լէ, լէ, լէ, ա՜խ լէ, լէ, լէ...
Հիւանդութիւն թող չըլլի,
Քէսաութիւն թող չըլլի,
Հէյրա՜ն Նոր Տարի...

Եւ այս անմեղ խրախճանութիւնը կ'ըլլայ առհասարակ ամէն տունի մէջ, տղաքն ալ յարմար խաղերով իրենց հասակակիցներուն հետ օրուան հանդիսաւորութեան փայլը կ'աւելցնեն:

ԻՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Փ. Կ. Քարթրրէնաեւ հարցարանով մը ժամանակակից մտաւորականներու կարծիքը քաղել փորձ, երկար պրպտումներով ծաղկաքաղ մը կատարած է նաեւ հնագոյն քաղաքակրթութեանց մէջէն, մասնաւորաբար հելլենական, չինական, հնդկական, հռոմէական, միջնադարեան, վերածնունդի գրականութենէն՝ ճշդելու համար ամուսնութեան գաղափարին բարեշրջման ձեւերը:

Այդ ծաղկաքաղէն կը զատենք հետեւեալ միտքերը.—

Ինծի հանդիպեցան երեք մեծ նեղութիւններ, որոնց դէմ կռուեցայ,— քերականութիւն, աղքատութիւն եւ կին: Առաջինին յաղթեցի ուսանելով, երկրորդին՝ աղքատանալով, երրորդին կապուած կը մնամ տակաւին՝ ամուսնութենէն վերջն ալ:

ՍՈԿՐԱՏ

Երիտասարդները, որ ամուսնութեան կը պատրաստուին, կը նմանին այն ձուկերուն, որոնք կը խաղան ուռկանին առջեւ,— իրար կը հրմշտկեն ուռկանին մէջ մտնելու համար, մինչ ուռկանին մէջ ինկած դժբախտները զուր ջանքեր կը թափեն դուրս ելլելու:

ՍՈԿՐԱՏ

Օ՛ կիներ, աւելի լաւ է ձեզ առաջնորդել գերեզման քան թէ եկեղեցւոյ խորանին առջեւ:

ՓԻԼԷՄՈՆ

Որքան ուշ ամուսնանաս, այնքան ուշ կը տեսնես դժբախտութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱԾ

Ով որ կ'ամուսնանայ դրամի համար, ինչո՞վ կը զանազանուի պոռնիկէն: Մէկը վարձու, միւսը ծախու:

ՏԻԿ. ՏԸԼԻԼ

Ամուսնութիւնը իրական միակ գերութիւնն է, զոր օրէնքը կը ճանչնայ:

ԺՈՆ ՍԹՈՒԱՐԹ ՄԻԼ

Ամուսնութիւնը սխմարութիւն մըն է որ կը գործուի երկու հոգիով, յետոյ կը դառնայ թիւրան մը երեք հոգիով եւ աւելիով:

ՇԷՑՔՍՓԻՐ

Այրը եւ կինը կը կազմեն մարդկային էակը ամբողջովին եւ կատարելապէս՝ երբ կը միանան,— մէկ սեռը կ'ամբողջացնէ միւսը:

ՔԱՆԹ

Ամուսնութիւնը պայմանադրութիւն մըն է, որ կը կնքուի ինչպէս բնութեան հետ, նոյնպէս եւ այրերու եւ կիներու միջեւ:

Ժ.Ժ. ՌՈՒՍՕ

Եթէ կարելի ըլլար սիրոյ երջանկութիւնը չարունակել ամուսնութեան մէջ ալ, դրախտ մը կ'ունենայինք երկրի մը վրայ:

Ժ.Ժ. ՌՈՒՍՕ

Սէրն աւելի հաճելի է քան ամուսնութիւնը, որովհետեւ վէպերը աւելի հաճելի են քան պատմութիւնը:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԻՄԱՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ հնէաբանութեան Փրանսական պատուիրակութեան անդամներէն Ժոռժ Սոսէ վերջերս հրատարակեց ստուար հատոր մը Թրքական գրականութեան մասին, Արդ. Թուրք արձակագիրները (Ա. հատոր):

Այդ հատորէն կը քաղենք ձէննայ Շէհապէտտինի հետեւեալ մտածումները (Թիրեաքի սէօզլերի). —

1.— Ով որ կը մեղքնայ իր դատանուկը, խօրված չի կրնար ուտել:

2.— Շատ քիչեր տեսայ որ սիրելին բարոյն,— որովհետեւ ուզից է:

3.— Ձեռքը կը յոգնի ամէն բանէ, նոյն իսկ ծափահարելէն:

4.— Ամէնէն արդիւնաւէտ ողորմութիւնը ճակտի քրտինքն է:

5.— Ամբոխը կը սիրէ ոչ թէ ինչ որ լաւ կը հասկնայ, այլ ինչ որ լաւ կը լսէ,— ուստի պէտք է պոռալ իրեն:

6.— Մի՛ մտածեր «ի՞նչ ըսեն» մասին, բան մըն ալ մի՛ ըներ, մտածէ՛:

7.— Երբ կ'ըսէ՝ «գիտեմ», երիտասարդ է: Երբ կ'ըսէ «կրնայ ըլլալ», ծեր է:

8.— Կեանքը պարագաներու վաշտ մըն է, որուն հրամանատարն է դիպուածը:

9.— Անոնք որ կը վախնան իրենց գլուխը բախելէ երկնքին, սովորաբար գաճաճներ են:

10.— Ամբոխը նման է երախայի մը, որ միշտ աղմուկ կը սիրէ,— կ'ուզէ աղմկալից գրաւանքներ, աղմկալից սուգեր, նոյն իսկ աղմկարար կառավարութիւն:

11.— Ինչ որ դժուար է՝ հերոսի պէս մեռնիլը չէ, այլ հերոսի պէս ապրիլն է:

12.— Երբ պզտիկ էի, վարագոյրին ետեւը խաղցող Գարակէօզը կ'ենդանի էակ մը կը կարծէի,— հիմա կենդանի էակները կը նմանցնեմ Գարակէօզներու:

13.— Կեանքի ի՛նչ գեղեցիկ դաս մը կուտայ հոսուն ջուրը,— փոփրալից կ'անցնի փոքրիկ խոչընդոտներու վրայէն, իսկ լուռ մնջիկ կ'անցնէ մեծ խոչընդոտներու եզերքէն

14.— Կ'ըսեն թէ կինն ու այրը իրար կ'ամբողջացնեն: Սակայն յաճախ մէկն է որ կը պզտիկցնէ միւսը:

15.— Օձն ու թռչունը կրնան հասնիլ բարձրակարկառ լեռներու գագաթը, սակայն մին կը հասնի սողալով, միւսը՝ թեւի մէկ թափահարումով:

[illegible]ԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՎԵՑ ԱՆԳԱՄ ԱՒԵԼԻ

—•—

Ժ. Միութեան Գործ. Կոմիտէին [illegible] կալինին յայտարարեր է [illegible] մէջ.

— Որպէսզի մարդիկ երջանիկ ըլ - [illegible], պէտք է հետեւիլ ստախանովեան [illegible]: Եւ որպէսզի երջանիկ ըլ - [illegible] Հայաստանի ժողովուրդը, պէտք [illegible] վեց անգամ աւելի լաւ հագուիլ, վեց [illegible] աւելի հարուստ ըլլալ, վեց [illegible] աւելի քաղաքակիրթ, Երեւ - [illegible] վեց անգամ աւելի բարեշէն, կոլ - [illegible]կանններու տուները՝ վեց ան - [illegible] աւելի լաւ ըլլան:

Ուրեմն սկսինք քննել այս ... վեցպատիկութիւն:

[illegible] առաջ սովորութիւն էր ըսել [illegible] է բանի համար.

— Եօթն անգամ գեղեցիկ, եօթն ան - [illegible] զգուելի, եօթն անգամ սուրբ, [illegible] անգամ աւելի յառաջ ...

Երեւի եօթը թիւը «պաշտօնապէս» [illegible] է եւ հիմա նորութիւն է [illegible]:

— Վեց անգամ ճշմարիտ է, վեց անգամ սուտ է, վեց անգամ աւելի ճշմարտութիւն, վեց անգամ աւելի ստախօսութիւն ...

«Վեց անգամ աւելի լաւ հագուիլ» խօսքէն շատեր փրճան հետեւցնել որ վեց անգամ պակաս հագուած է Հայաստանի ժողովուրդը:

«Վեց անգամ աւելի լաւ հագուիլը» քիչ մը անըմբռնելի կը գտնեմ: Մարդը կը հագուի իր միսին վրայէն Փրլանէլ մը, անոր վրայէն շապիկ մը, յետոյ բաճկոն մը, բաճկոնակ մը, վերարկու մը (եղաւ հինգ), փափախն ալ եթէ հաշուենք կ'ըլլայ վեց: Կալինինի հայիէն դուրս կուգայ որ հայ ժողովուրդը մերկ է ներկայիս, կամ հագած է անդրավարտիկ մը:

«Վեց անգամ աւելի հարուստ»:

Ուրեմն Հայաստանի ժողովուրդը ձեռքը բերանը կարենալ տանելու համար իր դրամանին եւ անոր պարունակութեան չափ գեթ վեց գրպաններ պէտք է ունենայ: Հարիւր րուբլի ունեցողը վեց անգամ աւելի հարիւր րուբլի պէտք է ունենայ: Հինգ արծաթ ունեցողը հարկ է երեսուն արծաթ ունենայ, երեսունմէկը արծաթը թոյլատրելի չէ:

«Վեց անգամ աւելի քաղաքակիրթ»:

Սարսափելի է այս, ուրեմն Հայաստանի ժողովուրդը վեց անգամ պակաս քաղաքակիրթ է: Քաղաքակրթութեան եւ վայրենութեան սահմանաչափ մը գոյութիւն չունի՝ սակայն ամէն պարագայի մէջ վեց անգամ պակաս քաղաքակիրթ վիճակ մը հայ ազգը կը մօտեցնէ Հոտենտոտ ժողովուրդին:

«Երեւանը վեց անգամ աւելի բարեշէն»:

Առիկա բաւական հասկնալի է: Երեւանը իր ունեցած փողոցներուն վեց անգամը աւելի պէտք է ունենայ, իր ունեցած տուներուն վեց անգամը աւելի, իր ունեցած ճեմիշներուն վեց անգամը աւելի: Իր ունեցած ճաշարաններուն, հացավաճառներուն, անուշավաճառներուն, խմորավաճառներուն, հանդերձավաճառներուն վեց անգամը աւելի

«Կոլխոզականներուն տուները պէտք է ըլլան վեց անգամ աւելի լաւ»:

Այսինքն վեց ճառագայթներ աւելի պէտք է մտնեն տուներէն ներս, վեց ազրի ամաններ աւելի պէտք է ըլլան տունէն դուրս, վեց անհակ աւելի պէտք է աւելնան տունին վրայ եւ վեց հոգի աւելի պէտք է պակսին տունէն:

Վերջապէս ամէն բանի մէջ վեց անգամ աւելի:

Գալով ստախանովեան շարժման, այդ ալ կը նշանակէ աւելի շատ աշխատիլ աւելի լաւ ապրելու համար: Գործաւորը պէտք է աւելի արտադրէ, աւելի վարձատրուելու համար: Աւելի քրտինք թափէ, աւելի լաւ ուտելու խմելու, հագուելու, բնակելու քաղաքակրթուելու համար:

Եթէ շարաթը վեց խմբագրական դրող մը գտնուի, ուրեմն վեց անգամ աւելի խմբագրական պէտք է գրէ:

Գրպանի բանտարկեալը վեց անգամ աւելի պէտք է երգէ:

Գրպանողը վեց անգամ աւելի չարէ:

Ընթերցողը վեց անգամ աւելի կարդայ:

Դերասանները պէտք է վեց անգամ աւելի խաղան:

Լարախաղացները պէտք է վեց անգամ աւելի չուանի վրայ ելլեն:

Ճառախօսները պէտք է վեց անգամ աւելի ճառախօսեն.

Վեց անգամ աւելի Լէնինի եւ Ստալինի նկարները ըլլան, գծեն, նկարեն:

Վեց անգամ աւելի պէտք է ծախել, լալ կամ պառալ (ըսել որ պէտք է)

վեց անգամ աւելի քալել, նստիլ, գարնել, պարել, կրել, տանիլ, երթալ կամ գալ, վեց անգամ աւելի համբերել, պառնել, սիրել ու չնչել:

Վեց անգամ աւելի չարժում:

Կանչէանը պէտք է վեց անգամ աւելի ձառ խօսի ու վեց անգամ աւելի հաւկի շէկի ձախ: Սլրկեանը պէտք է վեց անգամ աւելի շէկի աջ թեքուի ու վեց անգամ աւելի անկում ունենայ:

Զարենցը պէտք է վեց հատ «Նաւֆրեան հեղաձկուհն» աղջիկ եւս սիրէ եւ վեց անգամ վեց էջնոց նոր պօէմներ գրէ:

Ջանանը տասը տարին անգամ մը թատերախաղ մը գրեց. հիմակ պարտաւոր է տասը տարուան մէջ վեց թատերախաղ գրէ.

Վերջապէս պէտք է չարաթը վեց օր աւելի աշխատիլ:

Եւ մինչեւ հիմա կը կարծէի թէ «Հարուածային» աշխատաւորները զանկ կատարելապէս կ'աշխատին.

Բանէն դուրս կուգայ որ Հարուածային հայ ժողովուրդն ալ երջանիկ ապրելու համար պէտք է ըլլայ վեց անգամ աւելի հարուածային: Այսինքն պարզապէս... վեցհարուածեան:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՅՍ ԿԵԱՆՔՆ ԻՆՁԻ՞Ն . .

—•—

Տէ՛ր, դեռ մինչեւ ե՞րբ յամաղիս,
Դեռ մինչեւ ե՞րբ քեզ աղօթեմ,
Ողորմիր. հեւալիս մէջն իմ բա - փո՛ւր,
Ձե՞ս տեսներ իմ շրթներս վաղո՛ւց պապակե՛ր:

Իսկ եթէ կաս ու պատրանք մը չես,
Եթէ լոկ խաբուսիկ ծաղրանք մը չես,
Դեռ մինչեւ ե՞րբ յամառիս:
Հերի՛ք հեգնես, հերի՛ք լամ ես:

Հեռացո՛ւր այս բաժակդ, Տէ՛ր,
Գթա՛ ծաղիկ - դալար կեանքիս,
Լոյս տուր որ ապրիմ դեռ, ո՞վ Տէր,
Ես շա՜տ լացի, դառն է հոգիս:

Վարդի փոխան փուշ քաղեցի,
Սէ՛ր խնդրեցի՝ դուն վիշտ տուիր,
Սէրս վերջով դուն խոցեցիր,
Տէ՛ր, այս կեանքն ինձի՞ տուիր...

ԳԵՂԱՄ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱՑԻ ԴԱՄԱԼԻՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ բանակատեղի մը պիտի շինուի Գօնիայի մէջ (Նոսկօռալվիա)։ Հապէշական պատերազմէն ի վեր այդ երկիրը ապաստանած իտալացի գաղթականներուն թիւն է իբր 2000, որոնք արգելափակուած են զանազան վայրերու մէջ։

ԹԱԶՄԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ մը պիտի շինուի Եգիպտոսի մէջ, Լիբիոյ սահմանին վրայ, 150 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։ Եգիպտական կառավարութիւնը 94,000 ոսկի յատկացուցած է այս շինութեան, իսկ անգլիականն ալ՝ 20,000 ոսկի։

ԹԱՏՐՈՆՆԵՐՈՒ, սինէմաներուն, տնօրէնները ժողով մը գումարելով, բողոքեցին կարգ մը տուրքերու դէմ եւ որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել։ Թուականը որոշուած չէ տակաւին։

ԱՀԱԻԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ ուրիշ քանի մը երկիրներու մէջ, անհկարագրելի աւեր սերմանելով եւ 68 հոգիի մահուան պատճառ դառնալով Անգլիոյ մէջ մեռան 21 հոգի, մեծամասնաբար խեղդուելով կամ արմատախիլ ծառերու տակ մնալով։ Լոնտոն - Փարիզ օդանաւային հաղորդակցութիւնը դադրեցաւ։ Ֆրանսայի մէջ, մասնաւորապէս Պրըթանիի կողմը հեղեղանման անձրեւներ տեղացին։ Ֆինլանտայի ծոցին մէջ խորհրդային «Տօնէց» նաւը ընկղմեցաւ իր 39 նաւաստիներով։

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ հրամանագրով մը ջնջեց ոչ - աշխատաւոր կամ իրաւազուրկ քաղաքացիներու զաւակներուն դէմ հաստատուած խտրութիւնները, բարձրագոյն վարժարաններու յաճախելու մասին։ Տարրական դպրոցներ պիտի բացուին այս կարգի տղոց համար, առանց նկատի առնելու ծնողքներուն իրաւական վիճակը։ Վերջին վիճակագրութեանց համաձայն, 797,000 ճարտարագործական բանուորներ աւարտած են արհեստագիտական վարժարանները։

ԳԱԼՔԱՆԵԱՆ պետութեանց ներկայացուցիչները քանի մը օրէն ժողով պիտի գումարեն Պելկրատի մէջ, մասնաւորապէս քննելու համար տնտեսական խնդիրներ։ Հարցը ուղղակի կապ ունի Թուրքիոյ հետ, որ սահմանափակած է ներածումները, բաժնեգունակի դրութեամբ։

ՆԱԽԱՑԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ յետաձգման առթիւ, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ի հարկին Խ. Միութիւնը եւ Գերմանիան ալ պիտի հրաւիրուին. ինչ ծափով միրջնապէս քաշուի

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԷՐ ՄԸ, Փիէռ Բուռէլ, 64 տարեկան, առջի օր սպաննեց կինը, 53 տարեկան, խեղդելով չուանը եւ յետոյ բաղնիք մտնելով անձնասպան եղաւ ատրճանակով մը։ Նախընթաց օրը հրդեհ մը մոխիր դարձուցած էր իր գործարանը։ Այրը դժուարին կացութիւն ունէր եւ քանի մը անգամ փախցուցած էր կինը։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Սվերտլովսկի (Խ. Ռուսաստան) մօտ երկաթուղիի պաշտօնեայ մը, տնօրէնը եւ հաշուակալը, որոնք 1,255,000 րուբլի իւրացուցած էին երկու տարուան մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, CoursLafayette «Զարդարեան» գրադարանին մէջ։

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՑԷՍԻՆի կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երեքշաբթի երեկոյ Հ. Յ. Դ. տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝

ՍԷՆ Թ'էթիէնի Անտոք Նեթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ կռիւզօ, կոսիին խումբերու. Թալասիյէի եւ ... ընկերները այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին կարեւոր օրակարգ։

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒԹԸ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը կը սարքէ

Այսօր կիրակի, 12 Յունուար ժամը 3ին

Salle HERMELի մէջ

42 Rue Hermel, Metro J. Joffrin եւ Simplon

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Մանուկներուն կը բաժնուին նախընծայք եւ սիրուն խաղալիքներ

ՄՈՒՏՔԸ (միայն մեծերուն) 2 ֆրանք

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐ. ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle Lucienի մէջ, 13, Rue d'Issy, Պիյեանքուր (Մէթրօ՝ Marcel Sembat)

Կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆ

Ղեկավարութեամբ՝ Գ. ԴՐՕՇԱՆի եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու

ՏՈՄՍԵՐ՝ 7, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Կէս գիշերէն վերջ հայկական պարեր Տարօնի սազով, Կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, ընտիր նուագով։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԵՒԵԼՔ» Թատերախումբին կողմէ

12 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Պիւրօ Թալայի սրահին մէջ, Place de la Gare, Անոնուիլ լէ Կոնէս։

Կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆի

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (տրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք։

Երեկոյթ—պարահանդէս

Կազմակերպուած Ինպասու Վէնսէնի Հայ Մանկապարտէզին

Տեղի կ'ունենայ 22 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9 30էն մինչեւ առաւօտ

Salle de Laitière, 27 rue des Laitière, Vincennes

մէթրօ Tourelle

Գ. գարուեստական ճոխ բաժին, կէս գիշերէն վերջ կը սկսին պարերը։ Ճոխ պիւֆէ Մուտք 5 ֆրանք

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՖԱԿՈՒԼԹԷՏԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

35, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ դիմացը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Խորհրդակցութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

ՕՐԻՈՐԴ Վ. ՀԱՋԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Մրցանակներ ... դասատու Marcel Ciampiի. վկայեալ Ecole Normal ... է իր դաշնակի դասընթացքները ...

Մանրամասնութեանց համար դիմել Վ. ՀԱՋԱՐԱՊԵՏԵԱՆի

56, Rue Lafayette, Paris.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՏ

«ՄԵԼՔՈՆ»

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ

ՐԱՀԱԹ - ԼՕՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով, ԹԱՀԻՆ - ՀԵԼՎԱ (կաղինով, շոքոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ - ՀԵԼՎԱ (cheveux d'ange), ԲԵՐԿԱՄՈՒԹ եւ ԱԻԲԻԹԷ շաքարներ, ԲԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ եւայլն. ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

4, Rue des Pavillons - Paris (20)

Tél. MEN. 50-47 **Métro: Place de Fêtes**

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

ԼՈՒՏԵՐ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

24, Av. de la Porte d'Itali, մէթրօ Porte d'Italie

Կ'ընդունինք ելեկտրական, կազի, ջուրի զետեղման աշխատանքներ չափաւոր գիներով։

Կը յիշենք լուսաւոր եւ պարզ գծագրէ նշանատախտակներ։ Եկէք տեսնելու մեր նմոյշները գաղափար կազմելու մեր գիներու աժանութեան մասին։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Odéon եւ Սէն Միշել Հեռաձայն Danton : 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՄՕՆՄԱՐՏՐԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ - ՍՐՃԱՐԱՆ (ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ)

10, Rue Saulnier, ՄԷԹՐՕ **Cadet** ԴԻՄԱՑ

... կը պատրաստուին ... ԼԵՒՈՆ ...

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Halle Chopinի մէջ, **20, rue Singer**

եւ **9, rue Lekain**, ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy**.

...

Մանրամասնութեանց ...

Գ. **Sarian**ի, **9. Rue Lekain. Paris.**

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՃԱԽՈՐԴ

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ

Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ.

Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր.

Ձեր chiffres d'affaires կրկնապատկել.

Դիմեցէք

TANNERIE DE LA DEULE

9, Rue Charlot, Paris. Métro: République.

Tél.: ARChive 05-86

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՆ Է

Պ. ԼԵՒՈՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆ

որ ձեզի պիտի տայ, չափաւոր գինով լաւ կաշի. Marque H. S. Tannage lent chêne որ պատրաստուած է մեծ խնամքով։

Գաւառի կօշկակարներուն նմոյշ կը ղրկուի Contre remboursementով

Խիստ շահաւոր

Ստիպուած ըլլալով մեկնիլ եղբօրս մօտ (Արժանթին), ծախու է կօշկակարի խանութ մը շատ ... պայմաններով։ Ունիմ կօշիկի նորոգութեան եւ չափու վրայ ... պատրաստ յաճախորդներ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել 11 rue Rodier, Փարիզ (9).

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

CinémaREXY

Cours Lafayette, angleRue Garibaldi

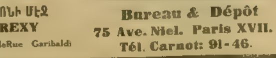

Bureau & Dépôt

75 Ave. Niel. Paris XVII.

Tél. Carnot: 91-46.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Daguerre, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Confection POUR DAMES et Bonneterie.

2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).

PARIS (2). Tel. CENTRAL: 20-86.

Մեծաքանակ վաճառում ամէն տեսակի կնոջական հագուստեղէններու, ՌՈԲ, ՇԸՄԻԶԻԷ, ԺԻՒՓ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄՊԼԸ, ԹՐՈՒԱՔԱՌ, ՓՈՒԼՕՎԵՐ (կնոջ, աղջկան եւ տղոց համար), եւայլն։ Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ *արտադրութիւնն ըլլալով*, ուրախ ենք մեր հայ բնակիչ առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ։

Խնդրանքի վրայ, գաւառի հայրենակիցներուն կը ղրկուի ԳԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ։

Փորձի համար ուզուած նմոյշները կարելի է վերադարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ։

Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապրանքներու *արագ եւ խղճամիտ* առաքումը ապահովուած է։

Ամէն յաճախորդ, երբ ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գիներով։

Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ։ Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել իբր մնայուն յաճախորդ։

ՃԱՇԱՐԱՆ **YAR** ԾԱՆ ԶԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Բացուած է ԱՐՍԻՒԵԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷի մօտ

Մէթրօ՝ ՄԱՐՊԷՕՖ

4. Rue Robert Estienne (29. Rue Marbeufի անկիւնը)

ՏՆՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

Ռուսական եւ Արեւելեան համեղ կերակուրներ. *շիշ քէպապ, ... քէպապ, տօլմա* եւայլն.. ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, վօտկա եւ զանազան խմիչքներ։ Տրամադրելի սրահ հարսանիքի, նշանտուքի եւ հաւաքոյթի։ Գարմանագրուիլ նախօրօք։

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻՍԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՐԹ ՓՕՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը ... 12ը 125 ֆրանք

Carte d'identité նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.

Արեւելեան Մեծ Ճաշարան «ԱԹԷՆՔ»

13 Rue Serpente, *Մէթրօ* St. Michel

Ամենայն խնդրանք խուսափելու համար, մեր բազմաթիւ յաճախորդներու հանգստութեան ու սպասարկութեան արագացման համար Quartier Latinի Արեւելեան ամենամեծ ճաշարանը ԱԹԷՆՔ ... ընդարձակած է իր ճաշարանը յարակից սրահներու կցումով։

Այսօր կը կատարուի նոր սրահին բացումը։

Արեւելեան եւ Եւրոպական համեղ կերակուրներ, անուշեղէններ եւ ... խմիչքներ։ Մասնաւոր սրահ՝ խնջոյքի համար։

Մասնագիտութիւն՝ shish kebab, döner kebab եւ զարաճ խորովածներ

Մաքուր սպասարկութիւն եւ չափաւոր գին։

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

150, Rue Lafayette Tél. Nord 68 - 02

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ,

ԵՒ ԱՊՕՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ՀԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կը հայթայթենք՝ նշանտուքի, հարսնիքի, կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառատուներու գիներ)։

Հեռաձայնեցէք ՔԷՕԼԷԵԱՆ. Charlebourg 20-68 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապրանքը, մեծաքանակի գինով եւ ... պայմաններ։

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colombes, (Seine).

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
12, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 35 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 14 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3011

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ...

Սեղանի վրայ դիզուած են դէզ մը զեկոյցներ՝ Բարեգործա-կանի Կեդր. Դիւանէն։

Դատելով անոնց բովանդակութենէն, Բարեգործականը «աշ-խուժացեր է» եւ կ'ուզէ գործել շատ լայն ճակատի մը վրայ, հայ-րենաշինութենէն մինչեւ մարզականը, կրթականէն մինչեւ մար-զականը։

Նպաստընկալ մամուլին ձգելով անոնց ամբողջական հրատա-րակութիւնը, փորձենք երեւան հանել գլխաւոր գիծերը։ Եւ, ա-մէն բանէ առաջ, տիրող հոգեբանութիւնը։

Ինչպէս բան մը փոխուա՞ծ է, այդ հոգեբանութեան մէջ։

Ոչ եւ ոչ։ Մեզի հաղորդուած չաղյարան զեկոյցները կը հաս-տատեն թէ՝ աւելի քան երբեք նոյն սմսկուկ եւ ազնուապետա-կան ոգին է որ կը վարէ Միութիւնը։ Եւ մարդիկ ի զուր կը փոր-ձեն սրտառուչ բառերու հիւսուածքի մը մէջ պարուրել կոչկոռ կոպած վէրքերը։

Ամէն միզազրանքի պատասխան մը կը ճարէ Կեդր. Վարչու-թիւնը։ Եթէ շատ նեղը մնայ, կը հարցնէ,— ի՞նչ տուած էք որ ինչ կը պահանջէք։ Եւ կամ,— Բարեգործականի անդամները մի-այն իրաւունք ունին խառնուելու անոր բարի կամ չար գործե-րուն։

Արդ, իրողութիւն է որ վերջերս յեղու եղան, նախ, անդամ-ները, բարեկամներն ու նպաստընկալները։ Բարերն անգամ ազա-տակեցին, գրի առնելով խօսքեր ու մեղադրանքներ, որոնք միայն դաշնակցական մամուլին մէջ կ'երեւային, մինչեւ 1935։

Այսպէս, «Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն պաշտօնա-թերթը, շարք մը խմբագրականներ տպեց, Բարեգործականի ընդհ. ժողովին առթիւ։ Այդ բոլորը հաշակուեցան «բարեմիտ» եւ «բարեացակամ» քննադատութիւններ։

Թոյլ տուէք կրկին արտատպել քանի մը հատուածներ, այդ «բարեմիտ» խօսքերէն, բաղդատելու համար ուրիշ արտայայ-տութեանց հետ.

— «Պիտի ուզէինք գիտնալ թէ իրապէս քանի՞ հոգի ներկայ եղած է այս ընդհ. ժողովին։ «Ներկայ եւ փոխանորդաբար ներ-կայացուած անդամներու թիւը 91 է», կ'ըսուի։ Կը վախնանք — ո՛չ, գրեթէ վստահ ենք — որ այս 91ին ոչ թէ կէսը կամ քառոր-դը, այլ հազիւ մէկ տասներորդը միայն հաւաքուած է Լոզան ... Այսպէս լսած ենք՝ թէ եղած են բոլոր վերջին տարիները եւ ան-շուշտ եղած է նաեւ այս տարի»։ (Արեւ, 2 հոկտ. 1935)։

Դեռ աւելի ծանր մեղադրանք մը.

— «Եւ հոս է, արդէն, Բարեգործականի մեքենային ամէնէն վտանգաւոր եւ թերի մասը։ Անոր Ընդհ. Ժողովը ոչինչ է ու Կեդր. Վարչ. Ժողովը, որ ինքնիշխան է, իր կազմն ալ, իր բրածն ու չըրածն ալ, միշտ վաւերացնել կուտայ Ընդհ. ժողովին, որուն 8—10 ներ-կաներուն մեծամասնութիւնը դարձեալ Կեդր. Վարչ. ժողովի անդամներէն կը բաղկանայ։ Այս վիճակն է որ պէտք է փոխուի արմատապէս, չենք ըսեր աւելի վստահելի, այլ աւելի ժողովր-դական դարձնելու համար Միութիւնը»։

Կարծես արդանշան մը տրուած ըլլար, անդիէն ուրիշ ռամ-կավար օրկան մը, Ամերիկայի «Պայքար»ը կը տրտնջար.

— «Կեդրոնի անդամներուն քմահաճ որոշումով Կեդր. Վար-չութեան մէջ առնուած «ոչ բարեկամ» անձեր այդ ժողովին մէջ կը վաւերացուին զիրենք ընտրողներէն, որոնք Միութեան ան-դամներուն եւ պատգամաւորներուն բացակայութեան, անոնց ալ տեղը ներկայացնելով, մասնաւոր խմբակցութիւն մը կը կազմեն եւ իրենց ուզածը կ'ընեն»։

Չենք ուզեր քրքրել այս «ինքնաքննադատութեան» կամ «թափման ներքին չարժաւթները»։ Կը բաւէ մատնանշել նոր ե-րեւոյթը,— Բարեգործականի բարեկամներն ալ, եւ ամէնէն ա-ռաջ ռամկավարները խորապէս զգացեր են Միութեան Ե՛ւ ժողով-ներէն Ե՛ւ գործունէութեան եղանակներէն։

Կեդր. Դիւանը զեկոյց մըն ալ այս մասին խմբագրած է, յուսաբանելու համար խնդիրը։

Կարգը կուգայ այդ մասին ալ խօսելու։ (Ինչո՞ւ պէտք չէ խօսին, նաեւ, ռամկավարները, քանի որ ամէնէն առաջ իրենց ուղղուած են այդ բացատրութիւնները)։

Մենք պիտի սկսինք բոլորովին տարբեր կէտէ մը,— ամենա-վերջին զեկոյցէն (6 յունուար), ապացուցանելու համար թէ իրա-պէս ոչինչ փոխուած է։ Ոչ հոգեբանութիւնը, ոչ ալ ուղղութիւնը։

Հարցը կը վերաբերի Բարեգործականի կրթական ծրագրին, որ յայտարարուեցաւ 1933 յուլիս 3ին, եւ որուն յաջորդեց լուսա-բանութիւն մը եւս, նոյն տարուան հոկտ. 24ին։

Երբ դեռ նոր էր սկսած այդ երկդիմի ծրագրին գործադրու-թիւնը, բազմաթիւ քննադատութիւններ տեղացին, մինչեւ իսկ ըմբոստումներ ծագեցան կարգ մը գաղութներու մէջ (Յունաստան, Սուրիա եւն.), եւ բարեմիտ մարդիկ հաւատացին թէ Միութիւ-նը պիտի սնդրադառնայ եւ պիտի կանխէ նոր չարիքներ։

Արդ, 1936 Յունուար 6ի զեկոյցը կը փարատէ բոլոր պատ-րանքները, աւելորդ անգամ մը եւս հաստատելով թէ՝ մեր դի-մացն ունինք ինքնահաւան եւ ամբարտաւան «օլիկարշի» մը, որ ոչ բան կ'ուզէ սորվիլ, ոչ ալ մոռնալ իր գիտցածը։

Ուրիշ խօսքով, երեւան կուգայ որ, աւելի քան երկու տար-ուան փորձառութիւնն իսկ խրատ չէ եղած, Բարեգործականի վա-րիչներուն համար։

Արդարեւ, Կեդր. Վարչութիւնը «ուրա՛խ» է իր ձեռք բերած արդիւնքէն։ Կ'իմանանք վաղը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԵԴՐ. ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Զեկուցումներ Հայաստանի եւ միւս հանրապետութեանց մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք, յունուար 10ին բացուեցաւ Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին (խորհրդարան) նստաշրջանը։ Վարչապետ Գ. Մոլո-թովի զեկուցումէն վերջը (ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւն), շա-բաթ օր լսուեցան երկար զեկուցում-ներ՝ տնտեսական ծրագրի մասին։ Այս առթիւ խօսք առին Ուկրայնայի, Ուզպէքիստանի, Տաճիկստանի, Ղա-զախստանի, Հայաստանի, Վոլկայի գերմանական շրջանի վարչապետնե-րը։ Բոլորն ալ մանրամասնօրէն պար-զեցին իրենց հանրապետութեանց կամ շրջաններուն մէջ կատարուած նուա-ճումները եւ իրենց անվերապահ հա-ւանութիւնը յայտնեցին կեդրոնի քաղաքականութեան մասին։ Հռետ-ները կ'ըսէ թէ բոլորն ալ հաւատա-ցին որ Խ. Միութեան ժողովուրդնե-րը պատրաստ են ամէն պարագայի մէջ իրենց բոլոր ուժերը ի սպաս դը-նելու հայրենիքին ծառայութեան։

Խ. Միութիւնը եւ Ճափոն պիտի կռուի՞ն

Փէքինէն կը հեռագրեն թէ այս տարուան ընթացքին պատերազմը ան-խուսափելի է Խ. Միութեան եւ Ճա-փոնի միջեւ, երբեւ հետեւանք բազ-մաթիւ միջադէպերու որոնք յանա-խադէպ են Մանչուրիոյ սահմանա-գլուխին վրայ եւ որոնց պատասխա-նատուութիւնը փոխադարձաբար ի-բարու վրայ կը նետեն երկու կառա-վարութիւնները։ Ընդհարումը ան-խուսափելի կը համարուի մանաւանդ անոր համար Ճափոն երաշխաւորն է Մանչուրիոյ զինուորական պաշտ-պանութեան։ Քաղաքական շրջանակ-ներու մէջ ալ անկարելի չեն սեպեր ընդհարումը։

Ուրիշ վտանգներ, Եւրոպայի մէջ

Միւս կողմէ, կացութիւնը վտան-գաւոր կը համարուի նաեւ Եւրոպայի մէջ։ Թերթերը մտահոգութիւն կը յայտնեն Ազգերու Դաշնակցութեան յունուար 20ի նիստին առթիւ, որ պի-տի քննէ քարիւղի արտածման ար-գելքի խնդիրը։ Կը հաւատան թէ նոյնիսկ Անգլիոյ մէջ ծանրակշիռ կը համարուի այդպիսի անօրինութիւն մը եւ թէ դահլիճին մեծամասնութիւ-նը փոանգաւոր կը գտնէ զայն։ Դահ-լիճը նիստ պիտի գումարէ չորեքշաբ-թի կամ հինգշաբթի, քննելու հա-մար այս խնդիրը։ Այս ժողովին մէջ արտաքին նախարար Իտըն մանրա-մասն զեկուցում մը պիտի հաղորդէ միջազգային կացութեան մասին եւ դահլիճին հաւանութեան պիտի են-թարկէ իր խօսելիք ճառը։ Այդ առ-թիւ նախարարը պիտի պարզէ Մեծն Բրիտանիոյ բռնելիք դիրքը՝ քարիւղի եւ ուրիշ կենսական նիւթերու արգել-ման մասին։ Պ. Իտըն պիտի բացատրէ թէ պատրաստ է փորձել բոլոր մի-ջոցները, խաղաղութեամբ լուծելու համար իտալեւհաբէշական խնդիրը, առանց գրգռիչ քայլեր առնելու։ Ու-րիշ խօսքով, Մեծն Բրիտանիա չպի-տի առանձնէ որ եւ է նախաձեռնու-թիւն

Իբրեւ ախտանշան, յիշենք թէ տե-ղական թերթ մը, «Մաթէն» երէկ բաց նամակ մը ուղղած էր Անգլիոյ թա-գաւորին, խնդրելով լրջօրէն նկատի առնել կացութեան ծանրութիւնը եւ «խնայել միլիոնաւոր մարդոց կեան-քը»։ Թերթին կարծիքով, Մեծն Բրի-տանիա խախտած է Ազգերու Դաշնակ-ցութեան ուխտը, Միջերկրականի զի-նելով իր ներքին նաւատորմը, Իտա-լիոյ վրայ ճնշելու համար, քանի որ ուխտին 10րդ յօդուածը կը արգելա-դրէ նախապէս խորհրդակցիլ, եւ կ'արգիլէ որ եւ է անհատական նախա-ձեռնութիւն.

Ուրիշ ծանրակշիռ խնդիր մը եւս. — մէկ տարուան լռութենէ մը յետոյ, Պերլինի եւ Փարիզի թերթերը նորէն կ'արծարծեն Հռենոսի ապազինեալ շր-ջանի խնդիրը։ Գերմանական թերթե-րը կը քննադատեն անգլեւֆրանսա-կան զինեալ գործակցութեան ծրա-գիրը, որ մշակուած է ի նախատե-սութիւն իտալական յարձակման մը։ Անոնց կարծիքով, այդ համաձայնու-թիւնը կը հակասէ Լոքառնոյի դաշնա-գրին եւ հետեւաբար Գերմանիա իրա-ւունք ունի վերազինելու ապազինեալ շրջանը։ Իսկ Փարիզի թերթերը դի-տել կուտան թէ անգլեւֆրանսական գործակցութիւնը կապ ունի միայն ի-տալեւհաբէշական հարցին հետ, եւ եթէ Գերմանիա ուզէ առիթէն օգ-տուիլ եւ վերազինել Հռենոսի շրջանը, այն ատեն հակառակ չարժած պի-տի ըլլայ թէ Լոքառնոյի դաշինքին եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Այն ատեն Անգլիա, Պելժիա եւ Իտա-լիա պիտի հարկադրուին օգնութեան հասնիլ Ֆրանսայի, իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները պիտի հրաւիրուին միջոցներ ձեռք առնել Գերմանիոյ դէմ։ Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ բա-ռնպողական չեն նկատեր Հռենոսի խնդիրը, բայց արտաքին նախարա-րութիւնը նոյնքան ուշադրութեամբ կը հետեւի թէ՝ այս հարցին եւ թէ հաբէշական տագնապին։ Հաւանական է որ թէ Ֆրանսա եւ թէ Անգլիա բա-ցատրական գիր մը ուղղեն Գերմա-նիոյ, իրենց գործակցութեան մա-սին։

Իտալիա հարցումներ կ'ուղղէ Թուրքիոյ

Էնկիւրիի իտալական դեսպանը ծա-նուցագիր մը ուղղեց Թուրքիոյ ար-տաքին գործավարութեան, հարցնե-լով թէ Միջերկրականի մէջ գործակ-ցութիւն խոստանալով Անգլիոյ, հա-կառակ չէ՞ր 1928ի թուրքեւիտալա-կան դաշնագրին։ «Թայմզ» կ'իմա-նայ թէ Թուրքիա այս ծանուցագրին պիտի պատասխանէ, պալքանեան պե-տութեանց հետ խորհրդակցելէ վերջ։ Թուրքիոյ կարծիքով, Ազգերու Դաշ-նակցութեան ուխտին յանձնառու-թիւնները երկրորդական գետնի վրայ կը դնեն 1928ի դաշնագրին տրամա-դրութիւնները։

*** Միւնիխէն աղբիւրէն կը հաղոր-դեն թէ մօտերս ոչ-յարձակման դաշ-նագիր մը պիտի կնքուի Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի մի-ջեւ։ Դաշինքը արդէն նշանագրուած է Ժընեւի մէջ։ Չորս պետութեանց ար-տաքին նախարարները մօտերս պիտի հաւաքուին, հաւանաբար Պաղտատի մէջ, վերջնական ստորագրութեան համար։ Այս առթիւ ըսենք թէ Թուր-քիա քանի մը տարիէ ի վեր յարա-տեւօրէն կ'աշխատի այս տեսակ դաշ-նագրի մը համար, միանգամ ընդ միշտ կարգադրելով սահմանային եւ ուրիշ առկախ հարցեր՝ չորս պետու-թեանց միջեւ։ Ներձեռման գլխաւոր արգելքը կրօնական է, բայց անոր յա-ջողութեան մէջ կարեւոր դեր ունե-ցած է Թուրքիոյ արդիացման շար-ժումը։ Դաշինքին շնորհիւ, չորս պե-տութիւնները պիտի կրնան համե-րաշխ ընթանալ արտաքին քաղա-քականութեան մէջ եւ ուժ տալ տնտե-սական յարաբերութեանց, մանաւանդ որ Թուրքիա նոր երկաթուղի մը պիտի շինէ դէպի Իրանի սահմանա-գլուխը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԵԼԻ՞ ԷՐ ԻՄԱՆԱԼ ...

1. Երկու անգամ է որ, մամուլին կը հաղորդուի Նանսէնեան դրոշմա-թուղթի հայկական բաժնին բաշխման ցուցակը (Ա. եւ Բ. նամակներ)։

Նպաստընկալներուն մէջ կը գտնը-ւին շարք մը Միութիւններ եւ մար-միններ, աւելի կամ պակաս արժա-նիքներով։ (Այս հարցը կարելի է քննել առանձին)։

Իսկ Զ. Ո. Միութի՞ւնը։ Ինչո՞ւ ա-նոր ալ բաժին չէ հանուած։

Թիւրիմացութեա՞մբ թէ մասնաւոր նկատումներով։

Որքան կրցայ ստուգել, Զ. Ո. Մի-ութեան վարչութիւնն ալ դիմում կա-տարած է ժամանակին, սակայն ձգ-ձգեր են։ Ինչ որ կը նշանակէ «քա-ղաքավարի» մերժում։

Կարելի՞ էր իմանալ պատճառները։

Զ. Ո. Միութեան վարիչները խո-րապէս դառնացած, զանազան վե-րագրումներ կ'ընեն։

Կարելի՞ էր իմանալ բաշխիչ յանձ-նախումբին բացատրութիւնը, «ի բու-ժումն զայթակղեալ մտաց»։

Անշուշտ անոնք չեն կրնար ըսել թէ Զ. Ո. Մ.ը կարօտեալներ չունի։ Ու-րե՞մն...

2. Անցեալ օր իրազեկ մը կը պատ-մէր թէ Միացեալ Ցանձնաժողովը նիստ չէ գումարած երկու ամիսէ ի վեր։

Այն աստիճան որ, նոյն իսկ իրեն ուղղուած նամակներու պատասխան չի տրուիր։

Ինչո՞ւ։ Յանձնաժողովը վերջացա՞ծ կը նկատէ իր պաշտօնը։ Այլեւս որ եւ է խնդիր չունի՞ օրակարգին վրայ։

Այն առեն, ինչո՞ւ չի ներկայացներ իր հրաժարականը, ընդհանուր ժողով մը հրաւիրելով կամ պաշտօնական զե-կոյց մը հրատարակելով։

3. Թերթերը գրեցին թէ Ավինեօնի վերջին երկու ողողումներէն (1935 նոյեմբեր եւ 1936 յունուար) տուժած են նաեւ հայ աշխատաւորները։

Դեռ առջի օր նամակագիր մը կը հաղորդէր «Յառաջ»ի.

— «Միտաքսի գործարանը փակ-ուած է երկու ամիսէ ի վեր։ Այստեղի Հայերը բաւական վնաս կրեցին։ Փո-ղոցները ջուրերու տակ թաղուած ըլ-լալով, մէկ թաղէն միւսը նաւակով կ'անցնինք»։

Այս առթիւ լսեցի թէ Հայ Գաղթ. Գրասենեակին վարիչը, Ա. Խատիս-եան, դիմում կատարած է Վօքլիւզի նահանգապետին, անոր ուշադրու-թեան յանձնելով հայ արկածեալնե-րուն վիճակը։

Եւ նահանգապետը պատասխանած է թէ կառավարութիւնը կարելի օգ-նութիւնը պիտի ընծայէ, առանց ազգի խտրութեան։

Բոլորս ալ գիտցանք թէ պետութիւ-նը 50 միլիոն փրանք տրամադրած է, իբրեւ առաջին նպաստ։

Իսկ լսեցի՞ք որ օգնութիւն մըն ալ հայկական աղբիւրէ հասած ըլլայ։ Օ-րինակ՝ Բարեգործականէն։

Տրամադրելի գումա՞ր կը պակսի։

Բայց, ուրկէ՞ ճարեցին 3000 փրան-քը, իբրեւ թէ փութաջօճի խումբ մը Ե-րեւան ղրկելու, իրականին մէջ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը պառակտելու համար...

Կարելի՞ էր իմանալ այս հարցում-ներուն պատասխանները, ... «յանուն ազգային համերաշխութեան»։

ՎԱՀԷ

Իմնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.— Այն օտար աշխատա-ւորները որոնց մականունները կը սկ-սին F, G. եւ H. տառերով եւ որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանա-ժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31ին (Սէնի նահանգ), պէտք է նորոգման համար դիմեն յունուար 14ին, 15ին եւ 16ին, առտուան ժամը 8էն 14.45, Փարիզի բնակիչները՝ 391, Rue de Vaugirard, իսկ արուարձաններու բը-նակիչները՝ 7, Rue de Jouy։ Անոնք որ չեն ներկայանար նշանակուած պայ-մանաժամուն, կը կորսնցնեն իրենց ի-րաւունքը։

Զանազան լուրեր պատերազմի դաշտէն

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նոր եւ աւելի լուրջ փորձ մը կը կատարուի, հաշտութիւն գոյա-ցնելու համար։

*** Իտալական հրամանատարու-թիւնը վերջին գործողութիւններէն խրատուելով, որոշեց ուժ տալ թըն-դանօթային գործունէութեան։ Հաս-տատուած է որ լեռնային թնդանօթ-ները դիւրաւ կրնան քշուիլ եւ պար-պուիլ արագոտն ջորիներու եւ ուղ-տերու կռնակէն, խուճապի մատնելով Հաբէշները։

*** Հեղեղանման անձրեւները կը շարունակուին Եթովպիոյ լեռներուն մէջ, մեծապէս դժուարացնելով զին-ուորական գործողութիւնները։ Ամ-բողջ կարաւաններ խրած են տղմուտ ջուրերու մէջ։

*** Իտալական օդանաւեր սարսա-փելի կրակ մը բանալով, եօ մղեցին հաբէշական ջոկատ մը, Մաքալէի շրջանին մէջ։

Հաբէշները մինչեւ հիմա 24 հրա-սայլեր գրաւած ըլլալով, կը վերա-կազմեն իրենց ունեցածներուն հետ, պատկառելի ուժ մը կազմելու համար։

*** Եթովպիոյ կայսրը հրամայեց դգուշական միջոցներ ձեռք առնել, օդանաւային յարձակում մը նախատե-սելով մայրաքաղաքին վրայ, յուն-ուար 20 — 22ին։ Այդ օրերը առա-ւածայայտնութեան տօն ըլլալով, հազարաւոր Հաբէշներ մայրաքաղաք կը թափին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ երախային առեւանգի-չը, Հաուփթման, ելեկտրական աթո-ռին պիտի յանձնուի ուրբաթ օր, Ներումներու Ատեանը մերժած ըլլա-լով փոխել պատիժը։ Ամէն յոյս կոր-սուած է այլ եւս, թէեւ հաւատացող-ներ կան թէ Նիւ Ճըրզիի նահանգապե-տը կրնայ նոր յետաձգում տալով, ձերբակալելու համար փրկանքի միջ-նորդը, Տօքթ. Քէնտըն, որ Հարաւ. Ամերիկա փախած է։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՀՐԵԱՅ ԲԱԲՈՒՆԱ-ՊԵՏԸ յարձակման ենթարկուեցաւ յունուար 11ին, երբ սինակոկ կ'եր-թար եւ վիրաւորուեցաւ թեթեւա-պէս։ Յարձակողը մազզար ուսանող մըն է, Եօնէսքօ, ը անմիջապէս ձեր-բակալուեցաւ. Թերթերը կը գրեն թէ երկու ընկերներ ալ ունէր որոնք փա-խած են։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը նոր հրահանգներ ղրկեց Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովի պատ-ուիրակութեան, որպէսզի շարունա-կեն մասնակցիլ։ Ճափոն չուզեր լը-տանձնել ժողովին ձախողման պա-տասխանատուութիւնը։

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ, իբ-րեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւ-ներու որոնք կը շարունակուին օրերէ ի վեր։ Հողային փլուզումներ տեղի ունեցած են Սավուայի եւ Հօթ Սա-վուայի մէջ։ Գետերը նորէն յորդե-ցան, մէկն ըլլալով Սէնը։ Ծանր ար-կածներու լուրեր կը հասնին շատ մը շրջաններէ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԵԿԵ-ՂԵՑԻՆԵՐԸ ըմբոստացան կառավա-րութեան դէմ։ Կիրակի օր բոլոր եկե-ղեցիներուն մէջ կարդացուեցաւ յայ-տարարութիւն մը, որ կը յայտնէ թէ դաւանական եկեղեցին Աստուծմէ առաջ ըլլալով իր առաքելութիւ-նը, չի կրնար ճանչնալ պետութեան հաստատած եկեղեցապետութիւնը։

40 ՄԻԼԻՈՆ ՇԱՀ ունեցած է Սուէզի

(Շարունակ. կարդալ Գ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀՈԳԵՐԸ

ԽՄԲ.— Յունուար 4ին, խնջոյք մը սարքուած էր Մարսէյլի մէջ, ձեռնարկութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» եւ «Իշխան» կոմիտէներու: Այս առթիւ հետեւեալ ճառը խօսուած է ընկեր Ս. Վրացեանի.—

Այս երեկոն ինծի կը յիշեցնէ ուրիշ երեկոյ մը: Ամանորի առթիւ հաւաքուած էինք հին տարին ճամբու դնելու եւ նոր տարին ողջունելու համար:

1918ի նոր տարուան երեկոյեան Երեւան էինք: Հոս կան ընկերներ եւ ուրիշներ, որոնք նոյնպէս Երեւան կը գտնուէին այդ օրերուն:

Հայաստանի անկախութեան առաջին նոր տարին կը թեւակոխէինք, որ մեզի համար սուգի երեկոյ էր, որովհետեւ, Հայաստանը թէեւ անկախ, բայց գրեթէ աւերակ վիճակի մէջ կը գտնուէր:

Թուրքն էր անցած մեր երկրի մէկ խոշոր մասին վրայէն:

Հազարաւոր գաղթականներով լեցուած էին քաղաքներն ու գիւղերը:

Ամէնուրեք անօթութիւն ու յուսահատութիւն կար:

Եւ այդ պայմաններու մէջ հաւաքուած էինք հին տարին ճամբու դնելու:

Սարսափելի տարին էր որ կը նետէինք յաւիտենականութեան գիրկը, տարի մը՝ որուն նմանը Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը չէին տեսած:

Անդունդի ծայրին կը գտնուէր հայ ժողովուրդը եւ հրաշք պէտք էր որ Հայը փրկուէր եւ իր ազգային անկախ գոյութիւնը պահպանուէր:

Այդ գիշեր Քաջազնունիի հետ այցելեցինք մեր որբերուն, որոնց թիւը հազարներու կը հասնէր: Բոլորը 10—15 եւ աւելի տարեկան Հայորդիներ, բոլորը հագած մեր այն ժամանակի ջուլհականոցներու մէջ պատրաստուած գորշ հագուստները, գրեթէ կմախացած, զարհուրելի տեսքով, հաւաքուած էին. Խօսք կարելի չէ գտնել նկարագրելու համար այդ պատկերը: Կարելի չէր զսպել եւ ջղային լաց մը բռնեց Քաջազնունին:

Կը յիշեմ նոյնպէս 1920ի նախօրեակի նոր տարին: Մոգական գաւազանի մը զօրութեամբ փոխուած էր պատկերը: Ցնծութեամբ եւ անօրինակ ոգեւորութեամբ տօնեցինք նոր տարին. Կմախքներ չկային, համեմատաբար աւելի կշտացած, մղձաւանջէն ազատուած, բարեկարգութեան շրջանը ոտք կոխած էին բոլորը:

Կային դժուարութիւններ ի հարկէ, բայց 1918ի հետ համեմատելով ,1920 թուականը այլ եւս ցնծութեան եւ ոգեւորութեան շրջան էր:

Երբ այդ պատկերը կը պարզուի, բնաւ չեմ վհատիր, ի տես այն վիճակին, որուն մէջ կը գտնուինք այսօր:

Ծանր է մեր վիճակը, տարագիր ենք ու հայրենազուրկ, երկրուն ու տագնապի ենթակայ, բայց կան որոշ կացութիւններ, հեռանկարներ, որոնք իրաւունք չեն տար մեզ յուսահատելու եւ կամ համակուելու այն զգացումներով զորս ունէինք 1918ին:

Պէտք չէ մոռնալ պատմական մեծ երեւոյթը,— Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը: Զարհուրանքի տարիներէն ետք, մեր ժողովուրդը իր տոկունութեամբ, կամքով, դիմադրական ոգիով, ստեղծագործ կարողութիւններովը ցոյց տուաւ թէ ազատ ինքնուրոյն ապրելու իրաւունք ունեցող ազգերէն մէկն է: Եւրոպական ո՞ եւ է ժողովուրդ եթէ մեր տեղը ըլլար, ի՞նչ կը մնար:

Հայ ժողովուրդը տոկաց ու մնաց եւ ունեցաւ իր պետութիւնը:

Վարչաձեւերը ժամանակաւոր երեւոյթներ են, իշխանութիւնները անցողական:

Վարչաձեւը կ'երթայ, կը մնայ ժողովուրդը, Հայաստանը: Հայաստանի գոյութիւնը ինքնին իրողութիւն մըն է: Եթէ ուրիշ ոչինչ ալ չըլլար, այդ մէկը բաւական էր որ մենք ցնծութեամբ տօնէինք այս նոր տարին:

Ծանր է տնտեսական, քաղաքական վիճակը մեր երկրի, բայց ինչ համեմատութիւն կրնայ ըլլալ 1918ի հետ:

Գիտեմ որ ձեռքերը կապուած են մեր երկրի ժողովուրդին: Շինարարական բնազդը կապանքներու մէջ է, որ չի կրնար արտայայտուիլ ամբողջական կերպով:

Բայց մեր պատմութեան մէջ վերջին դարերու ընթացքին, գոյութիւն չէ ունեցած պարագայ մը, որ մեր հայրենիքը հարիւրին 95 համեմատութեամբ Հայերով լեցուած ըլլայ:

Մէկ միլիոն Հայ Հայաստանի մէջ, կէս միլիոն Հայաստանը շրջապատող հայութիւնը, իր ոգիով, մշակոյթով եւ աւանդութիւններով կապուած Հայաստանին: Ձեզի ծանօթ են Ախալքալաքի, Լօռիի, Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի պարագաները: Անոնք Հայաստանի ոյժն են: Մէկուկէս միլիոն հայութեան Հայաստանի մէջ եւ անոր շուրջ ըլլալու պարագան նոյնքան ուրախալի է եւ կենսական:

Մենք լացով, մեծամեծ ճիգերով եւ անօրինակ զոհողութիւններով հիմք դրինք, կեանքի կոչեցինք պետութիւնը: Ոչ մէկ ոյժ կրցաւ քանդել հիմքերը այն շէնքին, որ կառուցուեցաւ 1918ին, Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումով:

Ինչ վարչաձեւ ալ գալու ըլլար, չէր կրնար քանդել այդ պետութիւնը:

Ինչով կ'ուզեն, թող մեղադրեն Դաշնակցութիւնը, բայց չեն կրնար ուրանալ որ Դաշնակցութիւնը ստեղծեց այդ միապաղաղ հայութեամբ լի Հայաստանը:

Երբ երկիր մը հաստատուն վիճակ ունի ազգային տեսակէտով, ոչ մէկ ոյժ չի կրնար քանդել զայն, եթէ այդ ոյժը անհամեմատ մեծ ոյժ չէ եւ յաւակնութեամբ երկիրը բռնելու նպատակով չէ եկած:

Մեր հայեացքը պէտք է ուղղուի դէպի Հայաստան: Ես պիտի բաժակ առաջարկէի Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի կենացը, եթէ այս սեղանի վրայ գինի ըլլար: (Բուռն ծափեր եւ ցնծութեան ձայներ):

Երկրորդ փաստը գաղութներու հայութիւնն է: Արտասահմանի մէջ 7—800.000 հայութիւն ունինք, որ «գաղթահայութիւն» կը կոչուի, բայց գաղթահայութիւն չէ, այլ արտասահմանեան Հայաստան, որովհետեւ մենք մէկ մասնիկն ենք Հայաստանին, մեր կամքով, մեր հոգիով ու ձգտումներով:

Պանդուխտի պէս չենք եկած, այլ քաղաքական դէպքերու բերումով: Ամերիկա, Ֆրանսա, Իրաք եւ ամենուրեք, մեր ժողովուրդը հոգիով Հայաստանի մէջ է: Ամէնուրեք մենք Վասպուրական ենք, Տարօն ենք, Կարին ենք.

Քանի որ հոգիով Հայաստանի մէջ ենք եւ անոր հետ ենք՝ մենք կը մնանք Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի համար կենդանի ոյժ, ազգային տեսակէտով: Մենք կը պահենք նաեւ մեր քաղաքական ոյժը ապագայի վերաբերմամբ:

Նստած ենք այստեղ, մեր միտքը, մեր զրոյցը, մեր բաղձանքը կապուած է այն երկրին, որ մեր յոյսերու, մեր քաղաքական ձգտումներու խարիսխը կը հանդիսանայ: Եթէ հոն, Հայաստանի համար ճիգեր կ'ըլլան, մենք ալ հոս Հայաստանի միւս մասին դատը կը հետապնդենք:

Մեր երկրի այն մասը, որ Թուրքի թաթին տակն է, մեր հայրենիքի անբաժան մէկ մասը կը կազմէ, որ բռնագրաւուած է:

Բռնագրաւումները յաւիտենական չեն: Կուգայ օր մը, երբ արտասահմանի հայութիւնը իր գոյութիւնը կը զգացնէ, իր հայրենիքի երկու մասերու միացման համար:

Ոտք կը կոխենք 1936 տարեշրջանը, պէտք է հաշուի առնենք, կա՞ն հնարաւորութիւններ, հեռանկարներ, որոնք իրաւունք տան նոր տարուան նայելու աւելի մեծ եւ նոր յոյսով:

Քաղաքականութեան մէջ գուշակութիւններ ընել կարելի չէ: Սպասուած պէտք է ըլլանք: Չկայ իմաստուն մարդ մը, որ կարենայ նախատեսել գալիքը: Բոլոր դէպքերը տեղի ունեցան սպասուածին հակառակ: Ոչ ոք նախատեսած էր ըլլալիքը. Ատեն մը Լէնինը կը յայտնէր թէ՝ իրենց օրերը վերջացած են: Մինչ հիմա ալ Մոսկուայի մէջ նստած են եւ համաշխարհային յեղափոխութիւնը կը պատրաստեն բոլշեւիկները:

Միլլի շարժումը նախատեսուած չէր, դէպքերը դասաւորուեցան այնպէս, որ Թուրքերը կը թմբկահարեն թէ նախատեսած էր Մուսթաֆա Քեմալը:

Բայց այժմ պարզ է, որ Քեմալը նախատեսած չէր ինչ որ տեղի ունեցաւ եւ դեռ չենք գիտեր թէ ինչ պիտի ըլլայ:

Քաղաքական մարդիկ յանկարծ մը կը նախատեսեն եւ ըստ այնմ կը գործեն:

Մենք ալ հարկադրուած ենք ենթադրութիւններ ընելու:

Աշխարհը շատ խառնուած է, պետութեանց յարաբերութիւնները խառնուած են, երկրագունդը կանգնած է նոր եւ խոշոր դէպքերու նախօրեակին. Համաշխարհային նոր հրդեհը կրնայ ծագիլ եւ բոլորովին փոխել այսօրուան պետութիւններու ներկայ գոյավիճակը:

Կասկածէ դուրս է ,որ աշխարհը երկու բանակներու բաժնուած է: Երկուքին բախումը կրնայ խոշոր անդրադարձում ունենալ նաեւ մեր ճակատագրի վրայ:

Սարսափելի պարագան ծանօթ է բոլորիդ: Կայծ մը բռնկեցուց հրդեհը: Եթովպական հրդեհը որ վառեցաւ ուրիշ նպատակով եւ բոլորովին ուրիշ բան պատահեցաւ: Իտալիան պատրաստուած էր Թուրքիոյ համար, յարձակեցաւ Եթովպիոյ վրայ, առանց զգալու որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, Անգլիան եւ ուրիշներ պիտի ծառանային իր դէմ:

Ճափոնը յարձակեցաւ Չինաստանի վրայ եւ Մանչուրիոյ պետութիւնը ստեղծեց Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատուիրակութիւն մը նշանակեց, բանաձեւ քուէարկեց ու տեղը նստաւ:

Թերեւս Մուսոլինին կը սպասէր որ նման բանաձեւ մը կը պատրաստուի եւ Իտալիան կը մարսէ Հապէշիստանը:

Հակառակը պատահեցաւ:

Բոլորը կը խօսին արդարութեան ազգերու ինքնորոշման մասին, մինչդեռ ուրիշ է պատճառը:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը շարժման մէջ դրուեցաւ փրկելու համար անգլ. կայսրութեան շահերը եւ ուր որ անոր շահերը կան, անգլիական նաւերը կը բարձրանան լեռներ ի վեր.

Կացութիւնը այնպէս է, որ ամէն մէկը կ'աշխատի իր շահերը պաշտպանել: Կը պատրաստուին նոր ոյժեր, բոլորովին ուրիշ բեմերու վրայ դուրս գալու համար

Այս համառօտ տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ բռունցքներ կը պատրաստուին եւ բախումները անխուսափելի են:

Նոր տարին յղի է քաղաքական անցքերով:

Ամէն Հայ պարտաւոր է մտածելու եւ պատրաստ ըլլալու կատարել կարենալու համար այն մեծ դերը, որ վիճակուած է մեզի:

Ամէնէն աւելի պատրաստ ըլլալու է այն ոյժը, որ Դաշնակցութեան մէջ է եւ անոր շուրջ: Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի դիմադրական թափն է, անոր ոյժը, անոր յաւանիչը:

Ուրիշներու կողմէ եղած աղմուկը քաղաքական արժէք չէ: Հայ ժողովուրդի կամքը տկարացնելու միայն կը ծառայէ:

Դաշնակցութիւնը Հայոց ազգային քաղաքական ձգտումներուն գործիքն է: Դաշնակցականը պէտք է ըլլայ գիտակից եւ մօլեռանդ այն հաւատքին, որ պիտի իրականացնէ մեր մեծ երազը: Ամէն հարց լուծուած չէ: Այլապէս 800,000 ժողովուրդ արտասահմանի մէջ չէր մնար ու չէր տառապիր, չէր օտարանար:

Քանի Հայաստանը չէ ունեցած այն վիճակը որ կարենայ իր մէջ պահել բովանդակ հայութիւնը, Դաշնակցութիւնը կը մնայ, կը գործէ: Հայաստանը մեր բոլորիս գուրգուրանքի առարկան է: Կրնանք քննադատել թերիները, բայց Հայաստանը մեր մտքի, մեր սրտի մէջ է:

1936ին կրնան տեղի ունենալ այնպիսի դէպքեր, որ «ննջեցեալ ,չարժող» Դաշնակցութիւնը հրապարակ գայ եւ ընէ այն գործը զոր մենք բոլորս կը փափաքինք, կ'երազենք: Պատրաստ պէտք է ըլլանք կարելին եւ անկարելին փորձելու, որպէսզի կարենանք պատմութեան կողմէ Դաշնակցութեան ուսերուն դրուած պարտականութիւնը կատարել: Որպէսզի վաղ կամ ուշ մենք մեր բաժակները վերցնենք Արարատի շուքին տակ հաւաքուած հայ ժողովուրդի կենացը:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Հասարակաց ենթադրութեան հակառակ, ամուսնութիւնը անպայման հետեւութիւնը չէ սիրոյ:

ՆԱՓՈԼԷՈՆ

Ամուսնութիւնը կը նմանի թատերական պարգեւներու, — որքան հեռու նստիս, այնքան գեղեցիկ կ'երեւայ

ՏԷՔՈԹՕ

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆՔ

ԻՄԿ ԱՅՍ ԵՐԿՈՒՔԸ...

Անցեալները «Հայրենիք» օրաթերթը «Նոր սերունդը եւ մասնագիտութիւնները» վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գանգատէր թէ հայ երիտասարդներէն շատեր կ'ընտրեն իրաւագիտութիւն, փիլիսոփայութիւն, պատմութիւն, հնագիտութիւն, մանկավարժութիւն, լրագրական արուեստ, գրականութիւն եւ բժշկութիւն, որոնցմէ գերարտադրութիւն կայ մեր մէջ, մատուցումը աւելի շատ է քան պահանջը եւ ազգային տագնապներու պարագային ալ այդ մասնագիտութիւնները ստիպողական հանգամանք չունին, իսկ կ'անտեսեն քիմիագիտութիւնը, մեքենագիտութիւնը, մանրէաբանութիւնը, հանքագիտութիւնը, օդանաւորդութիւնը, ելեկտրագիտութիւնը, ճարտարարուեստի եւ ճարտարապետութեան հետ կապ ունեցող զանազան ճիւղերը, ինչպէս նաեւ դիւանագիտական ասպարէզը, որոնցմով թէ անձնական տեսակէտով շատ աւելի պիտի յաջողէին եւ թէ իրենց ազգին համար ալ ի հարկին աւելի մեծ ծառայութիւն պիտի կրնային մատուցանել: Եւ կը թելադրէր որ հայ երիտասարդները սկսէին հետեւիլ թէ՝ իրենց եւ թէ ազգին համար աւելի օգտակար մասնագիտութեանց: Ու վերջապէս պատկան մարմիններու մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնէր այս կենսական խնդիրը:

Գոհունակ սրտով կ'ըսենք թէ Հայ Գիւղատնտեսականը սկիզբէն ի վեր մասնաւոր ուշադրութեամբ նկատի առած է այս խնդիրը եւ հասցուցած է հոյլ մը երիտասարդ մասնագէտներ:

Կը յայտարարենք: Ունինք ամէն տեսակի մասնագէտներ: Հմուտ մասնագէտներ: Բայց չունինք ասպարէզ: Չունինք հայրենիք: Այս բաժնին մէջ հետզհետէ պիտի խօսինք անոնց մասին

Ահա ձեզի ելեկտրագէտ - ճարտարագէտ մը: Պ. Մանուկ Շահինեան: Փայլուն շրջանաւարտ Մ. Նահանգներու Ֆլօրիտայի Համալսարանէն: Ինչպէս Պ. Զարեհ Փիրինեանի, նոյնպէս Պ. Մանուկ Շահինեանի համար, համալսարանի նախագահը խանդավառուած կը գոչէր — «Դուք՝ հայ ուսանողներդ բոլորդ ալ այսպէս յառաջադէմ գերազանց ուսանողնե՞ր էք»: Եւ Շահինեանին չքնաղ սլացքներուն գովքը հիւսելով կը գրէր միջի — «Մեր համալսարանին վիճակագրական նիշերը կ'ապացուցանեն թէ՝ համալսարանին մէջ յառաջադէմ աշակերտները, կեանքի ասպարէզին մէջ ալ յառաջադէմ կ'ըլլան: Պ. Շահինեանին վերապահուած է փայլուն ապագայ մը»:

Պ. Մ. Շահինեան՝ Համալսարանէն առաջնութեամբ և զանազան չքանչաններով շրջանաւարտ ըլլալէ ետքը, հասաւ Եգիպտոս, ներկայացաւ Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան մեքենաշինական եւ ելեկտրական ճիւղին ընդհ. տնօրէն Տօքթ. Ալպերիկ Ազիզ Ահմէտ պէյի եւ անոր ներկայացուց իր վկայականներն ու յանձնարարականները: Այս վերջինը երբ քննեց զանոնք, յայտարարեց սքանչացումով— «Սքանչելի նիշեր ունիս որոնք ինծի մեծ հաճոյք պատճառած են. Հաճոյք մըն է ինծի համար քեզ ունենալ իմ պաշտօնատանս մէջ»:

Եւ Շահինեան՝ բացառաբար պետական պաշտօնի կոչուեցաւ Եգիպտոսի Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան մէջ, հակառակ անոր որ պետական պաշտօնեայ ըլլալու առաջին պայմանը՝ եգիպտական հպատակութիւնն էր, ինչ որ չունէր Շահինեան:

Ապրի՛ք, պաշտելի Արմենակներ, ապրեցէք եւ ապրեցուցէք մեծանուն ազգը:

×

Մեծ պատերազմէն ասդին պելճի[...]կան Քոնկօն արագօրէն կը յառաջ[...]մէ: Հանքերով հարուստ, երկ[...] գործական բերքերով՝ ճոխ եւ ջանքերով լիառատ: Քոնկօն [...] մի հանքերով շատ հարուստ ըլլ[...] այս տեսակէտով աշխարհի էն[...] տասը երկու վայրերէն մին է:

Հոն է ինկեր հայ ան[...] նարոյ մը՝ Պ. Յովհաննէս Մ[...]եան, իբրեւ պետական անասն[...] Հայաստանի ամբողջակ դուռն[...] աղջեւ, չեղեր է Հայորդին ճամ[...] Ենդէցուցեր են: Եւ անիկա [...] գլուխը կախ եւ սիրով կատար[...] նասուններու հիւանդութեանց [...] կը պայքարի հեռաւոր Ափրիկէի [...] մութ անկիւնին մէջ: Վերջերս 30[...] արջառներ պատուաստած է ախ[...] տի դէմ: Կը պայքարի նաեւ [...] բազմազան հիւանդութիւններու [...]

Յովհաննէս Մահտեսեան, իբրեւ Գիւղատնտեսականի սան, աւար[...] է Ֆրանսայի Վալաքրի երկրա[...] ծական եւ արդիւնաբերական վարժ[...] նը եւ Մաժիրալի Կաթնատնտես[...] բարձրագոյն վարժարանը: Եւ [...] Բարեգործականի սան՝ աւար[...] Պրիւքսէլի անասնաբուժական [...] ժարանը: Հեղինակն է «Յուղ[...] Ցուլեր» վերնագրով բանասեղ[...] կան հատոր մը: Կ'աշխատակցի [...] ռաջի: Մօտերս իբր «Արիմեան [...] գատնտեսական մասնաշարք»ի [...] կը հրատարակէինք իր «Կաթը» [...] նագրով արժէքաւոր մէկ գիրք[...]

Ահա մասնագէտ Հայորդի մը [...] որ կրնար իր հայրենիքին ծառա[...] արդիւնաւոր կերպով, եթէ այն[...] թը տրուէր իրեն:

Ողբերգական է մեր Հայաշխա[...] կեանքը: Բոլոր Հայերուս [...] ներքիններուն ալ, դուրսիններ[...] ալ:

Որքա՞ն իրաւունք ունէինք, երբ [...] մի զաւն կսկիծով մը, «Արիմ[...] Գիւղատնտեսական Մասնաշար[...] վեցերորդ գրքին մէջ, իբրեւ յառա[...] ջաբան, ի մէջ այլոց, կը գրէինք [...] տեւեալ տողերը.

— «Որքա՛ն իրաւունք ունէր Մայ[...] Հայաստան ողբալու իր «սփիւռքի զ[...] ւակունքը», որոնք «կը թափառին [...] տար աշխարհ»: Ահա Հայեր, ո[...] Հիւսիսային Ափրիկէէն մինչեւ Հա[...] ւային Ափրիկէ, Եգիպտոսէն մինչեւ Բարեյուսոյ Գլուխ, հայ տաղանդը [...] աշխատասիրին չքեղ արտայայտու[...] թիւններով հաւատարմաբար կը ծառ[...] ոտարին, մինչդեռ անոր, [...] յութեան պաշտելի մայրը իր [...] գառ զաւակներուն սիրոյ քաղց[...] գերը կը փնտռէ . . . »:

« Հայրենիք ունինք, հայրենիք [...] նինք: Մարդ ունինք, մարդու [...] կը տառապինք: Լինե՞լ թէ չլինել [...] լինել թէ՝ չլինել: Հայկական առ[...] ծուած: Ողբերգութիւն մը, Թո[...] ցիի մը խորունկ ողբասացութեան [...] ալ անհասանելի . . . »:

Թափառական էինք անցեալին [...] Թափառական դարձուցին ներկ[...] ալ: Սկսելով՝ Երեւանէն:

ՍԵԳՈՒԻՇ ՍՏԵՓԱՆ[...]

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԵՈՆԻ

ԽՄԲ.— Դեկտ. 21ին, Մուսա լեռան հերոսամարտի քսանամեակի առթիւ, զոր կազմակերպած էր Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ հրամանատար Պրնօա տ'Ամի:

Հրամանատարը մեզի յանձնած ըլլալով այդ ճառին բնագիրը, կը ներկայացնենք «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, իբրեւ լրացուցիչ էջ մը Սուէտիոյ ազատագրութեան պատմութեան.—

Ֆրանսա, շնորհիւ իր աւանդական աւանդութիւններուն, մեծ համակրանք կը վայելէր Արեւելքի մէջ: Երբ ընդհ. պատերազմը ծագեցաւ, այդ համակրանքը արտայայտուեցաւ ոչ թէ ճառերով ու գրականութեամբ, այլ կամաւոր զոհողութիւններով, զոր ցոյց տուին աւելի քան 40.000 Արեւելքցիներ՝ զինուորագրուելով մեր դրօշին տակ:

Այդ Արեւելքցիներուն մէջ գտնուէին այն բախտաւորները, որոնք յետագային կոչուեցան [illegible] եւ որոնց, Հակառակ Ուիլսընեան յայտ-րուն, մաս կը կազմէին Հայերն ալ, այնքան տառապած:

Հայկական Ջարդերը, Թուրքիոյ մէջ, անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, օսմ. կայսրութեան մէկ աւանդութիւնը դարձած էին, որոնք կը կրկնուէին պարբերաբար, եւ որոնց պատճառները երբեմն դժուար է ճշդել, աւելի դժուար անշուշտ զանոնք արդարացնելը: Այսպէս, երբ կայսերական գանձը անձկութեան կը մատնուէր եւ բանակին թոշակները վճարել անկարելի կը դառնար, խելօք կառավարութիւնը առիթ մը կը համարէր այդ՝ արտօնելու համար Հայոց ջարդը, որպէսզի ասկէրը կարենար, երբեմն իր իսկ նախաձեռնութեամբ, երբեմն ալ իշխանութեան պաշտպանութեամբ, կողոպտել դրամը եւ ինչքերը, առեւանգել Հայոց աղջիկները:

Այժմ հասկնալի է թէ ինչո՛ւ երբ Թուրքիա ընդհ. պատերազմին մասնակցեցաւ, Հայերը խանդավառութիւն ցոյց չտուին այդպիսի հայրենիքի մը պաշտպանութեան համար: Կը թուի թէ ծագած է անոնց լուծէն ազատագրող ժամը, հետեւաբար ոգեւորութիւնը կը պահանջէր հեռանալ ատոր: Այսպէս Հայերը ծառայեցին Ռուսիոյ ընդդէմ Թուրքիոյ, մասնաւորաբար Կովկասի մէջ 1915ի յունուարին, երբ Ռուսերը ջախջախեցին թրքական Գ. Զօրաբանակը, որուն կը հրամայէր Էնվէր փաշա:

Եւ ահա կը սկսին հալածանքները, որոնք ահաւոր չափերու հասան: Չխնայեցին նոյն իսկ այն Հայերուն, որոնք զինուորագրուած էին հաւատարմութեամբ: Ամէն Հայ, օսմ. կայսրութեան ո՛ր անկիւնն ալ գտնուէր, կը պատժուէր քանի մը Հայերու անհաւատարմութեան պատճառով:

Այսքան սարսափներու առջեւ, ինքնին հասկնալի կը դառնայ վրէժխնդրութեան այն մակընթացութիւնը, որ կը բարձրանար՝ երբ բախտը կը ժպտէր Թուրքիոյ թշնամիներուն կամ երբ ուժը ձեռք կը փոխէր: 1918ին, Կիլիկիոյ մէջ, երբ մենք կ'աշխատէինք գրաւել բնակչութեան համակրանքը, առանց խտրութիւն դնելու ցեղի կամ կրօնքի, պաշտօնի կոչելով Մահմետականն ու Հայը, սխալ հասկցան մեզ շատեր: Սակայն ինչ որ ներելի էր կատարել պատերազմի ժամանակ՝ ջախջախելու համար թրքական բանակը, աններելի էր՝ երբ, պատերազմը վերջացած, հարկ էր ֆրանսական դրօշին միացնել բոլոր ցեղային ու կրօնական խմբակցութիւնները, այն երկրամասին մէջ, որուն հոգատարութիւնը մեզի կը տրուէր Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ

Երբ Թուրքիա պատերազմի մտաւ, անմիջապէս եւ աւելի վերջը, ամէն կողմ Թուրքերը սկսան ջարդել կամ աքսորել Հայերը, գրաւելով անոնց ստացուածքներն ու առեւանգելով աղջիկները: Այսպէս եւ Աղեքսանդրիոյ ծոցին հարաւը, 1915ին, Թուրք պաշտօնեաները, սպառնալով կողոպտելու եւ կոտորելու, յարձակեցան Հայերուն վրայ, որոնք, հողագործութեան նուիրուած, իրենց լեռներուն սահմանը անցած չէին երբեք: Բայց այս լեռնցիները համախմբուեցան, զինուեցան ինչպէս որ կրնային ,եւ քաջաբար դիմադրեցին աւելի քան ամիս մը, մինչեւ որ Ֆրանսական նաւատորմը, լուր առնելով անցուդարձէն, հասաւ օգնութեան: 1915 Սեպտեմբերին սկիզբը սպառած էր այլեւս իրենց ռազմամթերքը, այնպէս որ խորհեցան դաշնակից նաւատորմին ուշադրութիւնը գրաւել՝ լեռան գլուխէն շարժելով կարմիր խաչով ճերմակ հսկայ դրօշ մը: Ֆիշէն եւ Տըզէքս յածանաւերը նաւակներ ղրկեցին ծովեզերքը, մինչ անոնց դէմ կուգար, լողալով, հայ պատգամաւոր մը, որ պարզեց ամբողջ կացութիւնը.

Անթելով տեղեկութիւն տրուեցաւ Սուրիոյ նաւաբաժնի հրամանատարին, որ 6 Սեպտեմբերին անձամբ եկաւ Սուէտիոյ դիմացը: Իրեն ներկայացուեցաւ Պետրոս Տըմլաքեան, Ճէպէլ - Մուսայի 5 հազար Հայերուն պատգամաւորը: Այս եռանդուն Հայը, որ յետոյ ինկաւ ռազմաճակատին վրայ, աշխոյժ մարտիկ մըն էր [illegible] աչքերով: Սահուն կերպով Ֆրանսերէն կը խօսէր: Անիկա ծովակալէն խնդրեց փոխադրել անոնք որ ի վիճակի չէին կռուելու, իսկ իրենց տալ վառօդ, գնդակ եւ ուտելիք, որով պիտի կրնային վեց ամիս զբաղեցնել Թուրքերը:

Դժուար կացութեան մը մատնուած էր ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուրնէ, որովհետեւ, ճիշդ այդ օրերուն հրաման ստացեր էր պաշարել Թրքա[...] ծովեզերքը, մինչդեռ կարելի [...] Մուսա տող ապաստանած ժողովուրդը Ֆրանս. հողի վրայ տանիլ առ[...] քանի մը օր պաշարման շղթայէն [...] ռացնելու իր ռազմանաւերուն [...] կարեւոր մասը: Ընդունիլ [...] Տաղջիներուն խնդրանքը, կը նշա[...] կէր վերցնել պաշարումը: Դիմացի[...] Կիպրոսը, սակայն անգլիացի վար[...] վարիչը մերժեց ընդունիլ զանոնք: Այն ատեն ծովակալը դիմեց եգիպ[...] կան իշխանութեան, որ յարմար [...] տեց նախ Լոնտոնի հաւանութիւն[...] առնել: Կարծես կացութիւնը [...] եւս դժուարացնելու համար, [...] ուածը բերաւ Փարիզէն հեռագիր մը հանդ[...] ծովակալին՝ հրամայելով «Ժան տ'Արք» յածանաւով երթալ Մոնաքօ, Տարանդէլի բերանը, [...] խորտակելու համար ծովակալ Նիքս[...] որ հիւանդ էր:

(1)

(Շար.)

Ծաղը մինակը հարիւր ամուսնութիւն է կնքած:

ՎՈԼԹԷՐ

ՏՈՒՐՔԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

Տուրքերու յայտարարութեան թըւականները կը մօտենան: Այս առթիւ կարգ մը անհրաժեշտ գիտելիքներ:

1.— ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ (փաթանթ). — 1880 յուլիս 15ի օրէնքին 17րդ յօդուածին համաձայն փաթանթի տուրքէ զերծ են հետեւեալ արհեստաւորները (արթիզան)

Ա) Այն գործաւորները որ իրենց տունը կամ անհատներու մօտ կ'աշխատին առանց ընկեր-արհեստաւորի (compagnon) կամ աշկերտի, ըլլայ աշխատին ափառօթ, ըլլայ աշխատին իրենց հաշւոյն՝ իրենց սեփական նախանիւթերով, խանութ կամ վաճառատեղի ունենան կամ ոչ:

Բ) Այն գործաւորները որ իրենց անձնական կ'աշխատին՝ 16 տարեկանէն վար աշկերտով մը:

2. ՇԱՀԱՏՈՒՐՔ.— Արհեստաւորներն ու «ֆասոնիէյ»ները 1934 յուլիսի հրովարտակ-օրէնքին համաձայն ենթակայ էին առեւտրական եւ ճարտարարուեստական շահերու վրայ դրըուած տուրքին. Արդէն իսկ նուազագոյն շահով մը աշխատող այս գործաւորները բողոք բարձրացուցին եւ առաւելութիւնը ձեռք բերին (1935 մարտ 26ի նիստ, պաշտօնաթերթ մարտ 27): Հետեւաբար արհեստաւորները եւ ֆասոնիէները, ըստ առաջինին ենթակայ են թոշակներու եւ աշխատավարձերու վրայ եղած տուրքին միայն:

Ուրեմն շահատուրքին ենթակայ չեն իրենց տունը աշխատող գործաւորները, ըլլայ ձեռքով, ըլլայ մեքենայով, աշխատանքի արդիւնքները իրենց սեփական ըլլան թէ ոչ, եւ եթէ կ'աշխատին միայն իրենց կնոջ, հօր, մօր, զաւակներուն, թոռներուն հետ միայն. եւ կրնան գործածել մէկ ընկեր-արհեստաւոր եւ 18 տարեկանէն վար աշկերտ որ պէտք է ունենայ աշկերտութեան կանոնաւոր պայմանագիր:

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ.— Աշխատանոց ունեցող փասոնիէ գործաւորին համար արհեստաւոր չեն կրնար համարուիլ այն գործաւորները, որ, առանց երեք հոգի են, եւ կ'աշխատին այդ աշխատանոցին մէջ այն պայմանաւ որ անոնցմէ իւրաքանչիւրը ամբողջովին եւ առանձին կը կատարէ իր գործին ֆասոնը, մասնակցելով վարձքին եւ նախանիւթերու եւ ծախուց իր բաժինը վճարելով:

Հարկատուին զաւակներուն մէջ ... չի դրուիր ըլլան անոնք ամուսնացեալ, այրի կամ ամուսնալուծեալ:

Արհեստաւորի մը կնոջը նախորդ ամուսնութենէն ունեցած զաւակն ալ ... զաւակի մը տեղը կ'անցնի:

3. ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹԵԱՆՑ ՏՈՒՐՔ (շիֆֆր տ'աֆեր).— Արհեստաւորութեան կարգէն օգտուելու համար արտօնութիւնները նոյնն են, ինչ որ նշանակեցինք շահատուրքի մասին մէջ:

Ֆասօնիէ-գործաւորը որ կ'աշխատի վերոյիշեալ պայմաններու մէջ՝ ենթակայ է թոշակներու եւ աշխատավարձքի տուրքին, զերծ է գործառնութեանց տուրքէն: Այս առաւելութենէն կ'օգտուի նաեւ այն արհեստաւորը որ միայն իր աշխատանքին արդիւնքը կը ծախէ

Բայց գործառնութեանց տուրք կը պահանջուի այն ապրանքին վրայէն որ կը գնուի եւ անփոփոխ կը ծախուի (պաշտօնաթերթ՝ 25-8-1935):

Միօրինակ տուրք (taxe unique) — Այս տուրքը կը պահանջուի բոլոր արհեստաւորներէն ինչ որ ալ ըլլայ անոնց դիրքը շահատուրքի օրէնքին Ա. յօդուածին համեմատ (Նօթ՝ թիւ 7781, 7—12—1934):

4. ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Սխալ է խորհիլ թէ արհեստաւոր ըլլալը զերծ կը կացուցանէ զայն շահատուրքի մասին իր պարտաւորութիւններէն: Անոնք մասնաւորապէս ենթակայ են վաճառականի մը պէս իրենց յայտարարութիւնն ընելու, որով պէտք է կանոնաւոր եւ ամբողջական տոմարակալութիւն մը պահեն.

Վաճառականի մը եւ արհեստաւորի տարբերութիւնն այն է որ տուրքը փոխանակ շահատուրքի հիման վրայ հաշուելու, կը հաշուեն թոշակի ու աշխատավարձքի տուրքին հիման վրայ, եւ ընտանեկան բեռներու (charge) համար աւելի մեծ զեղչ մը կ'ըլլայ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Ընկերակցաբար աշխատող 2 գործաւոր արհեստաւորներու յատուկ տուրքի դրութենէն կրնան օգտուիլ եթէ աշխատցնեն անոնցմէ միայն մէկուն ընտանիքը (հայր, մայր, զաւակ ու թոռ) եւ 18 տարեկանէն վար օրինաւոր պայմանաւորեալ աշկերտ մը:

Այն որ իրենց տուներուն մէջ աշխատող գործաւորական բազմաթիւ ընտանիքներու գործ կու տայ, արհեստաւորի համգամանք չի կրնար ունենալ, որով ենթակայ է գործառնութեանց տուրքին:

Մաղազեայ փուրնիսէօր արհեստաւոր չէ:

Լուսանկարիչը քանի որ առեւտրական կազմած մը ունի, արհեստաւոր չէ.

Երբ արհեստաւոր մը առանձին առեւտուր մը կը կատարէ եւ նմանօրինակ առեւտուրի յատկացուած վաճառատան մը մէջ ալ կը ցուցադրէ իր շինած ապրանքները, գործառնութեանց տուրք չի կրնար պահանջուիլ իրմէ, երբ իր շինած այդ ապրանքները ծախուին:

Արհեստաւոր մը երբ կ'աշխատի արհեստաւորական տուրքի դրութենէն օգտուելու պայմաններուն մէջ, իր այս առաւելութիւնը չի կորսնցներ եթէ երբեք որեւէ առեւտուրով մըն ալ զբաղի

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԸ.— 1935 օգոստ. 8ի հրովարտակ-օրէնքին համաձայն օտար արհեստաւորները պարտաւոր են սահմանեալ պայմանաժամին մէջ դիմել Փարիզի եւ Սէնի նահանգին՝ իրենց թաղամասի ոստիկանատունը եւ ուրիշ գաւառներու մէջ թաղապետութեանց, ի ձեռին ունենալով իրենց այժմու ինքնութեան թուղթերը եւ դրոշմաւոր թուղթի վրայ խնդրագիր մը՝ արհեստաւորի քարթ պահանջող

Դիմողները պէտք է լեցնեն հարցարան մը որուն պատճէնը հրատարակեց «Յառաջ», եւ հայթայթեն անհրաժեշտ փաստաթուղթերը, մանաւանդ ուղղակի տուրքի վերջին հաշւեգրութիւնը: Այս հարցարանները կարելի է ստանալ նաեւ Ֆրանսական Արհեստ. Ընդհ. Համադաշնակցութենէն, 30. Rue des Vinaigriers, Paris (10):

Խնդրարկուները մասնաւոր ընկոյց մը պիտի ստանան իբր պատասխան իրենց դիմումին թէ ընդունուա՞ծ է կամ ոչ, եւ թէ ե՞րբ պէտք է երթան փնտռել իրենց նոր ինքնութեան թուղթը.

ՓԱՐՄԱՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր խնճոյքը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յունուար 4ին Հ. Յ. Դ. «Թաթոսեան», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ Վահագն խումբի նախաձեռնութեամբ Գրաբրի Շաթիլթրի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մեր խնճոյքը: Ժամանակէն առաջ գրաւուած էին բոլոր աթոռները եւ սրահի մէջ այլ եւս նոր աթոռներ տեղաւորելու համար տեղ չէր մնացեր:

Սրահի ճակատին տեղաւորուած էր Հ. Յ. Դ. դրօշը, անոր քով՝ յաւուր պատշաճի վերտառութեամբ ցուցանակ մը եւ ամանորեան կաղանդի ծառը: Ջերմ ծափերով ընդունուեցաւ օրուան հիւրը՝ ընկ. Ս. Վրացեան: Ընկ. Ա. Քէօսէեան կազմակերպիչ յանձնախումբի կողմէ երեկոյթը բացուած յայտարարեց, հրաւիրեց ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեանը սեղանապետութիւնն ստանձնելու: Ընկերոջ խօսքէն ետք, հետզհետէ սեղանները լեցուեցան ուտելիքներով եւ ըմպելիքներով ու զանազան սեղաններէ հասան սեղանակիցներուն շնորհներն ու յաջողութիւններ յայտնող տոմսակները:

Խնճոյքը այլ եւս սեփականութիւնն էր բոլորին: Խմբերգները կը թնդացնէին սրահը: «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Դարձեալ փայլեց», «Լուսին չկար», «Հայաստան» ու շարք մը ազգային, յեղափոխական երգեր, համեմուած հայ գեղջկական, աշուղական երգերով, աւելցուցին ոգեւորութիւնը:

Բազմաթիւ երիտասարդներ եւ մասմըն ալ մազերով ճերմակ, բայց հոգիով ու սրտով երիտասարդներ իրար կը յաջորդէին, կրկնապատկելով խանդավառութիւնը Մաղթանքի խօսքեր ըսին Գ. Ղ. Վէմեան եւ ընկերներ Յովհ. Գանտիկեան, Ն. Կակոսեան, Գ. Արզումանեան եւ ուրիշներ: Սայաթ-Նովայէն երգեցին ընկերուհիներ Ն. Քիպրիթճեան եւ Զաթիկեան

Հաշիով Դաշնակցական ու միջամեր կողքին գտնուող շատ մը երիտասարդներ (թող ներեն որ կարելի չեղաւ իրենց անունները մի առ մի թըւել) իրենց շնորհալի արտասանութիւններով, երգերով, պաւէշտական պատկերներու ներկայացումով զըւարճացուցին բոլորը:

Մեր երիտասարդ ընկերները, որոնք ամէն ջանք ի գործ դրած էին խնճոյքին յաջողութեան համար, կատարելապէս յաջողած էին:

Ցեռոյ խօսք առաւ ընկ. Ս. Վրացեան, որուն ճառին ամփոփումը կ'ուղարկեմ ներփակ (տես Բ. էջ):

Ապա շարժանկարով ցուցադրուեցան Դաշնակցութեան հիմնադիրներու (Քրիստափոր, Զաւարեան, Ռոստոմ), Անդրանիկի, Գէորգ Չաւուշի, Սերոբներու, Իշխանի, Արամի եւ ուրիշ շարք մը անմահ հայ յեղափոխականներու նկարներն ու խմբանկարները, ինչպէս նաեւ թրքական բարբարոսութիւնները յիշեցնող նկարները ինչպէս եւ ընկ. Մ. Վարանդեանի թաղումը: (Պատրաստուած Սինէ Արիի կողմէ):

Ցեռոյ նորէն երգեր, արտասանութիւններ, մաղթանքներ ու հայկական պարեր, որոնք տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր: Հայրենաբաղձ մեր սեղանակիցները ցրուեցան, ոգեւորուած ու զօտեպնդուած:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

— • —

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ).— Յունուար 1ին տեղի ունեցաւ Քամփանեը Ցրէզի «Արարատ» մանկապարտէզին հանդէսը, նախաձեռնութեամբ դպրոցի հոգաբարձութեան, Ս. Կարապետ մատրան մէջ:

Ժամը 2էն առաջ հարիւրաւոր մը բազմութիւն փութացած էր հանդիսավայրը, հակառակ անձրեւին: Նոյնքան եւ աւելի փոքրիկներ խճողուած էին սրահին մէջ, ուրախ զուարթ: Նախագահ Սահակ քհյ. Փափազեան բացաւ հանդէսը եւ բացատրելով անոր նպատակը, մաղթանքներ ըրաւ: Պզտիկներ արտասանեցին ու երգեցին: Մ'ր մէկուն անունը արձանագրել ... Կը բաւէ ըսել որ բոլորն ալ իրենց դերերը եւ արտասանութիւնները լաւ գոց ըրած էին: Փոքրիկ դասեր մը արժանացաւ ջերմ գնահատութեան: Ուսուցչուհի տիկ. Ալիս Գմպլեան ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար: Հոգաբարձութիւնը տօնածառ մը սարքած էր, որ աճուրդի դրուեցաւ եւ շահեցաւ Գ. Գրիգոր Միւճէրէթեան, կրկին նուիրելով դպրոցին: Աճուրդը շարունակուեցաւ եւ տօնածառը այս անգամ շահեցաւ Գ. Մ. Քիւփէլեան: Տօնածառէն գոյացած հասոյթը գոհացուցիչ էր: Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակախաղ մը, որուն ծախքը ստանձնած էին հոգաբարձութեան անդամները նուիրելով աքաղաղ մը, զոյգ մը կօշիկ, նապաստակ, եւն.: Շահեցան հետեւեալ թիւերը.— Մէկ զոյգ կօշիկ թիւ 344, աքաղաղ մը 287, նապաստակ մը 183, շիշ մը շամփանիա 138, զոյգ մը աղաւնի 206, շիշ մը անուշահոտ 426, զոյգ մը կնոջ գուլպայ 203: Շահող թիւերը մինչեւ ամսոյս 25ը պէտք է ներկայանան, այլապէս ապրանքները կը դառնան դպրոցին սեփականութիւնը:

Բազմութեան մէջ Վանեցի հայրենակիցները աչքի կը զարնէին մեծամասնութեամբ: Երանի թէ ուրիշներ ալ օրինակ առնէին: Հանդէսը փակուելէ առաջ պզտիկները կաղանդ պապայէն նուէրներ ստացան, մէկ մէկ տուփակ շաքարեղէն, մանտ եւ տետրակ մը: Հանդէսը փակուեցաւ առտն եւ հանդիսականները մէկ մէկ մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Հմայեակ Գասպարեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ՀԱՍԿԵՐ, մանկական-պատանեկան կիսամսեայ պատկերազարդ հանդէս. Թիւ 5 եւ 6: Հասցէ Mme. Sarvarian, Jardin d'Enfants, Téhéran (Iran). Տարեկան բաժնեգին 70 Ֆր.:

ԻՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Յառաջ»ի ՏԱՐԵԿԱՆ բաժնեգինն է 200 ՖՐԱՆՔ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ՝ 100:

Ստիպուած ենք բոլորին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, նկատի առնելով կարգ մը անկանոնութիւններ որոնք զգալի վնաս կը պատճառեն մեզի:

Գալով հաստատելու, որ կարեւոր գումար մը կը կազմէ Թաւրիզի մէջ, մեր գործակալին հետ համախորհուրդ, որոշած ենք բարձրացում մը կատարել, պարզապէս ՄԵՐ ՎՆԱՍԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Ահա քանի մը տարիէ ի վեր մէկ թիւը կը ծախուի 40 տինարի, ինչ որ կը նշանակէ 15 ՏԻՆԱՐ ՎՆԱՍ իւրաքանչիւր թիւի վրայ: (Մի՛ մոռնաք որ թղթատարի ծախքը 15 սանթիմ է, իւրաքանչիւր թիւի համար)

Մեր ուժերէն վեր ըլլալով աւելի երկար ատեն կրել այս վնասը, մեր գործակալը 1936 ՓԵՏՐ. 1էՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ԾԱԽԷ 50 ՏԻՆԱՐԻ: Այս ալ վնաս է, բայց առ այժմ տեղի տալով մեր գործակալ Խաչիկ Մելքումեանի առաջարկին, չուզեցինք աւելի բարձրացնել:

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ ԹԷ ԲԱԺՆԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ Է ԵՒ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԱՅՍ ՊԱՅՄԱՆԷՆ ԿՐՆԱՆ ՇԵՂԻԼ ՄԻԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ:

Կաթող. նուիրակը Եգիպտոս կ'երթայ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 22 յունուար (Յառաջ).— Կաթող. նուիրակ Գարեգին արքեպս. երէկ վերադարձաւ Սուրիայէն եւ քանի մը օրէն կը մեկնի Եգիպտոս, Յունաստանի ճամբով դառնալու համար Ֆրանսա:

Պատահական հանդիպումով մը հարցուցի իր տպաւորութիւնները Լիբանանի ու Սուրիոյ հայ ժողովուրդի մասին: Պատասխանեց թէ եկեղեցական իշխանութիւնները կը ջանան իրենց կարելին ընել գործակցութեամբ աշխարհական մարմիններու: «Տեղ տեղ խեղճ կ'ապրի ժողովուրդը: Ամէն տեղ սիրալիր ընդունելութիւն գտայ»: Երեւի նուիրակը նիւթական ակնկալութիւն չունէր ոչ Պաղեստինէն, ոչ ալ Լիբանան-Սուրիայէն, քանի որ երկուքն ալ էջմիածնի թեմեր չեն:

Այս առթիւ ըսեմ որ Անթիլիասի եպիսկոպոսական ժողովը պարզապէս ձեւակերպութիւն մը եղած է, առանց որ եւ է գործնական ձեռնարկի:

Կ'իմանամ թէ նուիրակը Եգիպտոսի մէջ լուրջ ձեռնարկներ պիտի կատարէ հանգանակութեան համար: Իսկ Ամերիկա երթալը կը մնայ անորոշ:

CAHIERS DROUOTէն յետոյ, իբրեւ գրական-գեղարուեստական երկամսեայ, եւ որ կը թեւակոխէ արդէն իր երրորդ տարին, «Շանթ» հրատարակչութիւնը եւ գրատունը, խմբագրութեամբ եւ տնօրէնութեամբ Մերուժան Պարսամեանի, սկսած է լոյս ընծայել LES NOUVELLES DE L'EXPOSITION անունով պատկերազարդ հանդէսը: Արդէն լոյս տեսած են առաջին երեք թիւերը, ճոխ եւ գեղատիպ, առայժմ իբրեւ ամսաթերթ, եւ 1937 յունուարէն սկսեալ իբրեւ շաբաթաթերթ: Բոլոր անոնք որ 1937ի միջազգային ցուցահանդէսին համար մանրամասն լուրերու եւ ծանօթութիւններու պէտք ունին, կրնան դիմել այս թերթին, իր տեսակին մէջ միակը ըլլալով, որուն բաժնեգինն է մինչեւ ցուցահանդէսի վերջը, 60 ֆրանք:

Դիմել.— LES NOUVELLES DE L'EXPOSITION, 30. Rue Drouot, Paris (9):

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Ծանօթ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի իրանեան սրմանկարներու ցուցահանդէսը պիտի բացուի յունուար 17ին, Պերլինի պետական թանգարանի իսլամական գեղարուեստի բաժնին մէջ: Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ յունուար-փետրուար ամիսներուն:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում

ԼԻՈՆ, 8 յունուար. Կը յայտարարենք որ 1935ի Նոյեմ. Հայաստանի տարեդարձի տօնակատարութեան առթիւ, Արաբկիրցիներու անունով բեմէն խօսք առնողը արտայայտուած է ոչ թէ Միութեանս անունով, այլ խումբ մը Արաբկիրցիներու կողմէ, որոնք միեւնոյն ատեն անդամ են Միութեանս.

Մասնաճիւղ Արաբկիրի Միութեան

ԾԻԾԱՂ

Պարոնը իր ծառային.

— Կը հաճի՞ս պտոյտի երթալ միասին:

— Այո, բայց մայրիկս ալ միասին:

— Առանց ձեր մօրը մեր պտոյտը աւելի հաճելի չըլլա՞ր:

— Ոչ, պարոն, մայրիկս շատ կը սիրեմ:

— Ուրեմն ձեր սէրը երկուքի կը բաժնէք:

— Պարոն, մայրիկէս աւելցածը ձեզի կը վերապահեմ:

— Զրո՞ւք թէ պակաս ուրիշով լրացնելու պիտի ստիպուիմ, քանի որ շատ քիչ բան կը մնայ ինծի:

— Համկցայ, պարոն, ձեր հաշիւը գործիս չեկաւ, կրնաք առանձին պըտտիլ:

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆ ԻՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՁՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՕՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ուրեմն հայ ազգին աշխարհական-ներուն խորամանկութեան եւ երկչոտութեան հետեւանքով չէր որ թիւնօթները խորտակել անկարելի է: Երբ իմ բանակատեղիս վերադարձայ, քովինաին փողոցէ մը խոյս տըրոնալով տեսնէի եւ զէնքի ամբարներ: Փողոցի մը անկիւնը դառնալով չէի կրնար տեսնել պատուհանը, բայց ձիենէն վրայ արիւնի ... ցայց կուտային, այդտեղ կռիւ տեղի ունեցած էր: Կառքէն վար իջայ, ոտքով շարունակելու համար ճամբաս: Բայց հայ ոստիկանապետին ձեռքով զարդ առնելով կրնայի եւ շնակալել ապրանագրեցին տեսարանը տեղի ունեցած էր:

Բանակաւորեալ հասած, հրաման րմարտիկոսներուն հետեւակազօրքին ... նահանգի փողը հնչեցնել եւ կառավարական Հրեաներն արանելուն համար, իմին լուր տուին թէ Քնդանօթի յառաջապահ հեծեալները գլխաւորները փախած էին: Մինչեւ անհատներ զինուած հայ զաւակներ լեռնական ձիերը առած էին կանքերէն եւ երկուական հոգի հեծած ձիերուն վրայ փախուստ տուած էին: Իմ առնուամս զինադրուած ըլլալուն, ձիերը չէին կրցած տանիլ: Բայց զէնքի համբուածով մը վիրաւորուած էին ձիերէս մէկը: Ցետոյ կառքերէն միայն երկուքը մնացած էին զորս մէկ քանի սպաներ գործածեցին իրենց համար: Քիչ յետոյ իմացանք որ Թուրք բանակը քաղաք մտած էր եւ կը հեռուէր վերջնապէս թէ անկանոն իրար ընդունած Քիւրտերէ չէր բաղկանար ան, այլ կանոնաւոր խումբերէ: Քաջ հայ հեծելազօրքը զինուորներ օգտուած էր որպէսզի հովի արագութեամբ Կարինէն Կարս ճամբէն փախչի: Իրական փոքրիկ մը չէր կրնար այնքան քիչ ատենի մէջ, այնքան հիմնապէս մաքրել Կարինը հայկական զօրքերէն:

Ոչ խրամներուն մէջ, ոչ ալ քաղաքին մէջ գտնուեցան վիրաւոր հայեր: Ասիկա ալ ապացոյց մըն է թէ որքան համարձակութեամբ եւ քաջութեամբ պաշտպանեցին անոնք Կարինը: Միակ գիրինները առնւ ապանքն էին: Հայերը կրնային ուրեմն պարծենալ հակառակ կողմէն թէ մասնակցած էին քաղաքին պաշտպանութեան:

Թուրքերու քաղաքը գրաւելը խանդէ յետոյ իմ կցորդս հետ հրամանատարութեան գիծերը, յայտնելու համար մեր ներկայութիւնը:

Փողոցէն անցած առեն հանդիպած Թուրքերը ամենայուզիչ կերպով իրենց շնորհակալիքը կը յայտնէին ինծի, իրենց կեանքը ազատած ըլլալուս համար: Այս երախտագիտութիւնը յանիրաւի տարածուեցաւ ամբողջ ռուս զինուորականներուն վրայ, որովհետեւ եթէ ռուս զինուորականները ՀԸՌ լայն Թրքական զօրքերը ոչ մէկ Թուրք պիտի գտնէին իրենց վերադարձած ատեն:

Ռուս գրագէտ Գերոնեան Հայերուն մասին կ'ըսէ — «Հայերը թէեւ մարդ են, բայց իրենց ատենին մէջ չորս ոտքով կը քալեն»: Ռուս բանակներ Լերմոնտով իր գովքը կ'երգէ հետեւեալ խօսքով — «Դուն գէշ ես, դուն վատ ես, որովհետեւ Հայ ես»:

Կարին, 29 ապրիլ 1918

Աաժամեայ հրամանատար Կարինի եւ Տէվէ-Պոյնուի ամրութիւններուն, հրամանատար Կարինի բերդի Բ. թնդանօթային զօրագունդին գնդապետ տեղակալ Թվէրտօխլէպով

×

Արդ, յարգելի ընթերցողներ, ինչ կարծիք ունիք Հայերու մարդկութեան մասին:

Ոչ, ոչ, անիրաւօրէն մի զատէք երկու ժողովուրդները: Մեղքը անոնցը չէր, այլ մասկովեան քաղաքականութեան էր, որ զանոնք իրարու դէմ յարեց: Մասկովն էր որ միակ փափագը ունէր Թուրքը ճնշել եւ հողաբաժանելով ապրիններու հին այդպէս համբուրը խորտակելէ ետք տիրանալ Ծովուղիներուն: Մասկովը, որուն հաճոյք կը պատճառէր արիւնի մէջ լողալ, կը մղէր Հայը Թուրքին դէմ: Ասիկա այն հետեւանքը կ'ունենար որ Թուրքը անխախտ համոզումը կազմելով թէ պէտք է Հայը ոչնչացնել՝ եթէ

կ'ուզէ ապահով ըլլալ իր կեանքին մասին: Մինչդեռ Հայը կ'ըսէր.— «Ռուսական վերականգնմանը եւ մեծամասնութիւն կազմէ, պէտք է Թուրքը ոչնչացնէ»: Այսպէս պատրաստուեցան այն եղերական դէպքերը որոնց վկան եղանք մենք: Մէկ կողմէ մեռան 600.000 Հայեր, միւս կողմէ մէկ ու կէս միլիոն Թուրք եւ Քիւրտ: Եւ հիմա ռուսական քաղաքականութիւնն է որ նման իր հաստատին եւ գծած գործակիցներուն Մորկընթօյի տեսակէն, զուրկ ամէն ամօթէ, ամբողջ մեղքը կը ձգէ Թուրքին վրայ, զոր կ'ուզէ ոչնչացնել եւ կը լեցնէ ամբողջ աշխարհի մամուլը իր աղաղակներով:

Մանաւանդ կ'ըսէ թէ բացի Վանէն, Հայերը ոչ մէկ տեղ զոյգին փորձ իսկ ըրած են ապստամբութեան: Ըսի արդէն թէ ոչ մէկ կատարեալ տեղեկութիւն ունիմ դէպքերէն, որոնք տեղի ունեցած են արեւելեան Անատոլուի նահանգներուն մէջ, մեր կովկասեան բանակին կռնակը: Ասոր փոխարէն ամբողջովին տեղեակ եմ իմ բանակիս շրջանակին մէջ: Դէպքերը որոնք տեղի ունեցան 1915ի կէսերուն Զէյթունի եւ Ուրֆայի մէջ, ուրիշ բան չէին բայց եթէ իսկական զինեալ ապստամբութիւններ Հայերու: Մուսա պապայի ապստամբութիւնը նոյնպէս մէկ մասն է այս կազմակերպուած յեղափոխութեան: Իմ կարծիքով բացարձակ իրողութիւն մըն է որ այն պահուն երբ Տարտանէլի պաշտպանները իր զօրաթեւակէտին հասած էր, Ֆրանսական եւ անգլիական բանակներու արեւելեան Միջերկրականի հրամանատարներէն հրաման տրուած էր Հայերուն ապստամբիլ: Այնպէս հաշուած էին կ'երեւի որ հայկական ապստամբութիւն մը պիտի սկսէր Թաուրոսէն, Ալեքսանդրէթի ծոցին մէջ, Տէօրթ-Եօլ, Մուսա Պաղա, Հալէպ, Այնթապ, Ուրֆա եւ Զէյթուն տարածուէր: Ասիկա պիտի նշանակէր գործողութիւն մը Սուրիան կտրելու Փոքր Ասիայէն: Հայերը, որոնք այս տեղուանքը երկար ատենէ ի վեր պատրաստութիւններ տեսած էին, ազդանշանի կը սպասէին սկսելու համար:

Մանակցող պետութիւններու պաշտօնատարները պիտի կրնա՞ն ըսել թէ իմ պարզաբանութիւններս ճշմարտութեան չեն համապատասխաներ:

(64)

Ջրանցքին ընկերութիւնը, 1935ի ըն- թացքին, շնորհիւ խոալեւհապէշական պատերազմին. Ընդհ. հասոյթը եղած է 887.720.000 ֆրանք:

ՕՓԵՐԱՆ չորս ամիս պիտի փակ- ուի, զանազան նորոգումներու համար: Այս առթիւ պիտի հաստատ- ուին երկու զօրաւոր վերելակներ (ասանսէօռ), իւրաքանչիւրը՝ 25 հոգի փոխադրելու կարողութեամբ: Պիտի կրկնապատկուի նաեւ ելեկ- տրական լոյսը (2400 ժամ): Օփերան բացուած է 1875ին:

ՀԱԶԱՐԱՊԵՏ ՀՕՐՆԳԻ, հոյակապ Լորընսի աջ բազուկը, որ յանդուգն արշաւներ կազմակերպած էր Թուր- քերու դէմ, մեծ պատերազմի ընթաց- քին, մասնաւորապէս խանգարելով անոնց հաղորդակցութիւնները, մե- ռաւ յունուար 12ին: 47 տարեկան էր:

ԹՈՒՄԱՆԻԱՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Պել- կրատ երթալով, խորհրդակցութիւն մը կատարեց խնամակալ իշխանին հետ, պատժական տնօրինութեանց մասին:

ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ բարեկամութեան ընկերութիւնը պատուիրակութիւն մը ղրկեց Պերլին: Այս առթիւ ջերմ շնորհաւորութիւններ ուղղուեցան հիթլէրական կառավարութեան, զո- րուն վճռականութիւնը Եւրոպան փր- կեց բոլշեւիկեան վտանգէն. վտանգ մը որ առայժմ անհետացած կը թուի, բայց կրնայ վերածնիլ օր մը: Ֆը- րանսայի դէմ ալ խօսքեր արտասան- ուեցան:

ՍԱՐԻ ՎԵՐԱԳՐԱՒՄԱՆ տարեդարձին առթիւ, մեծ հանդէսներ սարքուած են Գերմանիոյ մէջ: Այս առթիւ ճառ մը պիտի խօսի Հիթլէր, Սարյուի քա- ղաքին անունը վերածելով «Հիթլէր- շթատ»ի.

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ վերջին տեղե- կագրին համաձայն, յունուար 4ի շաբ- թուան նպաստընկալ գործազուրկնե- րու թիւն էր 439.782, այսինքն 11.123 աւելի, բաղդատելով նախընթաց շաբթուան հետ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐԸ ռազ- մափորձ մը պիտի կատարեն յունա- կան ջուրերուն մէջ: Կ'ըսուի թէ Յու- նաստանի թագաւորը հաւանած է որ կղզիներէն մէկը տրամադրուի Անգ- լիոյ, իբրեւ նաւակայան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ օտար թղթակիցները պիտի հեռանան եւ Թիֆլիս պիտի հաս- տատուին, կ'ըսէ հեռագիր մը, իբրեւ հետեւանք «Տորգսին»ի ջնջման եւ դրամական նոր քաղաքականութեան: Թղթակիցները անտանելի կը գտնեն գիներու սղութիւնը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յիկին Յիրուհի Թորոսեան-Պըտուղեան Լափուէքացի (Տարատնիլ) կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մարի. 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր-Զօրի մէջ: Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (Երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ: Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահմետի նշաններ ունի, իսկ Մարին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը:

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո՛եւէ ըլլայ երբ անոնց գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

Դ[illegible]

Յէյինի կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երեքշաբթի երեկոյ Հ. Յ. Դ. տան մէջ:

կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Յառաջ»ի միջոցով տեղեկացանք որ Գոնսիայնակ Պ. Տկ. Մեզպուրեանի բնակարանի մէջ կաղանդի առթիւ աճուրդէ մը գոյացած գումարը 75 ֆր. կը նուիրուի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին: Մեծ էր մեր ուրախութիւնը, որ հեռաւոր հայրենակիցներ օժանդակութեան ձեռք կը մեկնեն մեզ, կատարելու համար նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան սրբազան գործը.

Մեր խորին շնորհակալութիւններ Պ. Մեզպուրեանի եւ բոլոր անոնց, որ մասնակցած են աճուրդին:

Վարչութիւն

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլէն Միքայէլ Գեւորգեան, Վահան Թորոսեան, Բ. Փափազեան իրենց խորին վշտակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Ճանկէօզեանի եւ պարագաներուն Վ.ԱՀԷ Տէր ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Ակումբի ենթակոմիտէն իր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. խորէն Պիրբեանի եւ պարագաներուն, իր հօր՝ ԱԶՆԻՒ ԳԶԻՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, [illegible]

×

Խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեմ Տէր եւ Տիկ. եւ զաւակունք Տէր Անդրէասեաններուն, իրենց Վ.ԱՀԷի սիրեցեալ զաւկին եւ եղբօր դառնակսկիծ մահուան առթիւ, որ ցիցեցաւ ծաղիկ հասակին մէջ:

[illegible]

×

Մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Սուրմէլեան եւ Մալաբեան ընտանիքի՝ նուէն իրենց սիրելի [illegible] եւ քեռայրին ՆՈՒԱՐԴ ՍՕՍԻՄԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ

Պ. ՋԱՔՃԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

— • —

Համազգայինի ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը կը խնդրէ բոլոր մարմիններէ եւ անհատներէ որ այսուհետեւ իրենց թղթակցութիւնները ուղղեն հետեւեալ հասցէով միայն՝

V. Yarjanian, P. R. «Hamazkaïn», 44. Rue Lafayette, Paris (9).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ֆ. — **Հեղինակութիւն՝ ԷՏԿԱՐ ՎԷԼԼԱՍԻ**

— Ձեզմէ, ուրիշ գուշակութիւն մը ըրէ.

Փորձեցի քանի մը անգամ եւ յիշեցի քրօջս լուր տանող - բերողներուն անունները: Եւ սակայն չկրցայ գուշակել թէ ով էր այցելուն: Վերջապէս քոյրս բարեհաճեցաւ խօսիլ:

— Պ. Փուասոն եկաւ… առոր ի՞նչ ըսիր…

Մտքէս շատ մը բաներ ըսի, բայց քրոջս չյայտնեցի զանոնք:

— Ինչո՞ւ եկեր է, հարցուցի:

— Զիս տեսնելու, բայց որ եղբօրս ծանօթ ըլլալով համարձակեր է այցելութիւն տալ անոր պատուական քրոջը… քու պատուական քրոջդ ըսել ուզեց… չուարեցայ, բայց ի հարկէ հասկցայ…

— Ի՞նչ խօսեցաւ…

— Իր մասին տեղեկութիւններ տուաւ եւ իր վարած քննութիւններուն մասին խօսեցաւ… կը յիշե՞ս Մաւրիտանիոյ Պօղոս իշխանը որ վերջերս պարուհիի մը հետ ամուսնացաւ…

— Այո…

— Եղ թերթին մէջ կարդացեր էի արդէն որ այդ պարուհին իրականին մէջ ցարին աղջիկներէն մէկն է եղեր եւ բոլշեւիկներուն ձեռքէն փախեր է … ինչ որ է… իշխանն ու պարուհին սխալմամբ մարդասպանութեամբ մը, ամբաստանուած էին… Հանելուկը Փուասոն լուծեր է եւ իշխանը չափէն աւելի երախտապարտ մնացեր է…

— Հակիրճի մեծութիւնով դմբուխտ մըն ալ նուէր տուե՞ր է իրեն, հարցուցի հեգնանքով:

— Անիկա չըսաւ… ինչո՞ւ …

— Կարեւորութիւն չունի, ընդհանրապէս տասնի նուէրներ կուտան, առնուազն ռուսիկանական վէպերու մէջ… մարդիկ դադոնի ոստիկանը իր արքայական յաճախորդներէն յաւելինք, մարգարիտ եւ զմրուխտ նուէր կը տանան…

— Շատ հետաքրքրական է այս տեսակ պատմութիւնները բուն տեղէն լսել…

Բնականաբար, նորէնապէս հետաքրքիր եղբօրս Փուասոյին վրան որ այդքան գրաւիչ պատմութիւն մը ըսած էր տունը մնացած ու պզտիկ գիւղի մը մէջ բնակող քրոջս երեւակայութիւնը գրգռելու համար:

— Փուասոն ըսա՞ւ թէ պարուհին մեծ դքսուհի մըն էր, հարցուցի:

— Ըսաւ որ իրաւունք չունէր արդ մասին կարծիք յայտնելու…

— Եւ կ'երեւայ որ այդ խօսակցութենէն յետոյ քու բերանդ ալ թուլցաւ …

— Կոչտ մի ըլլար Ճէյմս … չեմ գիտեր թէ ուրկէ կը սորվիս այդ տգեղ բացատրութիւնները…

— Հաւանաբար հիւանդներէս … ծծբախտաբար իշխաններու եւ ռուս գաղթականներու բժիշկ չեմ …

Քարօլայն ակնոցը վեր հրեց եւ ինծի նայեցաւ:

— Հակառակ կողմէդ արթնցեր ես այսօր նորէն… հիւանդ ես… այս գիշեր դեղահատ մը կ'առնես…

— Տանը մէջ բնաւ բժիշկի չեմ նմանիր. քոյրս է որ դեղագիր կը պատրաստէ թէ իրեն եւ թէ ինծի համար:

— Պարապ խօսքեր մի ըներ, ըսի բարկանալով. ուրիշին մասին խօսեցա՞ք

Բնականաբար, Ճէյմս, գիւղին մէջ ուրիշ խօսելիք նիւթ չկայ… կարգ մը կէտեր լուսաբանեցի … Պ. Փուասոն շատ գոհ մնաց եւ ըսաւ որ դատական ոստիկանի մը բնածին յատկութիւնը ունիմ եւ շատ աղէկ կը հասկնամ մարդոց հոգեբանութիւնը:

Քարօլայն սեր կերած կատուի մը պէս կը շաղփաղնէր

— Գորշագոյն բջիջներուն եւ անոնց պաշտօնին մասին խօսեցաւ եւ յայտնեց թէ իր ուղեղին բջիջները առաջնակարգ են.

— Տարակոյս չկայ որ այդպէս ըսած է, յարեցի ջղայնացած, համեստութիւն բառած բանը չունի ..

— Չեմ ուզեր որ այդպէս խօսիս. Պ. Փուասօ ըսաւ որ Րէլֆը կարելի եղածին չափ շուտ մէջտեղ պէտք է ելլէ եւ հաշիւ տայ իր շարժումներուն մասին. անոր բացակայութիւնը շատ գէշ տպաւորութիւն պիտի ստեղծէ եւ… դէր դատական քննութիւններուն ընթացքին…

— Դո՞ւն ինչ ըսիր…

— Ես ալ համակարծիք գտնուեցայ իրեն եւ բացատրեցի թէ ինչեր կը խօսէին գիւղին մէջ այն գործին մասին …

— Քարօլայն, անտառին մէջ լսած խօսակցութեանդ մասին ալ բաներ մը ըսի՞ր Փուասոյին…

— Այո, ըսի…

Ոտքի ելայ եւ սկսայ վեր վար քալել:

— Յոյս ունիմ թէ ըրածիդ լուր ունիս. խոզդուկութ անցընել պիտի տաս Րէլֆի վզին …

— Բնաւ երբեք… արդէն զարմացայ որ դուն չես ըսեր իրեն…

— Անչուշտ չըսի… ես կը սիրեմ այդ տղան…

— Ես ալ կը սիրեմ, ատոր համար է անհաւատալի որ ըրածդ պարապ խօսք է… ոճրագործը Րէլֆը չէ, հետեւաբար ճշմարտութիւնը չի կրնար վնաս բերել անոր եւ մենք մեր ձեռքէն եկածը ընելու ենք Պ. Փուասոյին օգտակար ըլլալու համար … Րէլֆը աղջկան մը հետ դուրս ելած էր այդ իրիկունը, ուրեմն հիանալի ապացոյցում մը ունի …

— Եթէ այդպէս է, ինչո՞ւ [illegible] չելլէր…

— Որպէսզի աղջկան գլխուն [illegible] ձանձ մը չբերէ … բայց եթէ Փուասոն աղջիկը գտնէ եւ ստիպէ որ [illegible], այն ատեն Րէլֆին վրայ կասկած չի մնար այլեւս ..

— Մտքիդ մէջ հէքիաթ մը հիւսեր ես… քեզի հազար անգամ ըսած եմ որ խենթ ու խելառ պատմութիւններ չկարդաս…

Նորէն բազկաթոռիս մէջ նստեցայ:

— Փուասո ուրիշ հարցում ըրա՞ւ…

— Այն առտուան հիւանդներուդ մասին հարցուց:

— Հիւանդներո՞ւս …

— Այո, քանի՞ հոգի բուժարան եկան եւ ո՞վքեր էին…

— Եւ դուն ալ կրցա՞ր պատասխանել …

Քոյրս խոկալէս տարօրինակ [illegible]

— Ինչո՞ւ չէ, հարցուց յաղթական շեշտով մը. այս պատուհանէն բուժարան տանող ճամբան աղուոր կը տեսնուի… ես լաւ յիշողութիւն ունիմ, Ճէյմս, քեզմէ աւելի լաւ կը յիշեմ

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Պելճիքա, Զուիցերիա, Իտալիա …	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 15 JANVIER 1936

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3012

…ՐԿՑԻ ԽՕՍՔ

ՔԱՆԻ ՄԸ «ԲԱՐԵՅԱՋՈՂ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ»

Յունուար 6ի զեկոյցին մէջ, Բարեգործականի Կեդր. վարչութեան «բարեյաջող» կը գտնէ կրթական ճակատին վրայ ձեռք բերուած արդիւնքները, «որոնք բառ ամենայնի քաջալերական են»:

Զեկոյցը չի ծածկեր բացասական հակազդեցութիւններն ալ.

— «Եթէ ատուգիւ մեր կրկին ծրագիրները (մէկը՝ երիտասարդական) գաղութներու մէջ առ հասարակ ողջունուեցան խանդավառութեամբ եւ գտան լայն համակրանք, ցաւալի է սակայն աստատել որ գտնուեցան դժգոհներ ալ, մասնաւորապէս անոնք՝ Միութեան նպաստաւորած եւ հովանաւորած վարժարաններուն մէջ բառ առաջնոյն պիտի չկարենային ազատ ասպարէզ գտնել եւ սանձարձակօրէն գործել»:

Այս առթիւ, «զարմացմամբ» կ'արձանագրէ թէ դժգոհներուն մէջ գտնուեր են «նոյն իսկ Հոգաբարձութիւններ, բարեխնամ սակաւաթիւ»:

Ի՞նչ է եղած անոնց մեղքը.

— «Անոնք չկրցան լաւ ըմբռնել եւ գնահատել մեր կրթական ծրագրին գլխաւոր պայմանը, այսինքն Միութեան գործակցութեան եւ հսկողութեան տրամաբանական իրաւունքը, պահանջելով որ մեր կրթական վարիչը տրամադրենք առանց պայմանի, այսինքն պիտանէի կազմութեան եւ ուսուցիչներու ընտրութեան մէջ դեր չունենալով»:

Դեռ ուրիշ ձանր մեղադրանք մը, նոյն ինքնագոհ եւ ինքնահաւան կեցուածքով.

— «Եթէ սակայն դժբախտաբար անձնական կամ հատուածական տեսակէտներ տեղ տեղ աւելի տիրական չըլլային, եւ երբեմն ալ ազգային իշխանութեանց կողմէ գէշ հասկցուած արժանապատուութեան մը հարցը չյարուցուէր, որոշ ազդեցութիւններու տակ, գոնէ այս վերջինները ի շահ տոհմային առողջ դաստիարակութեան, իրենք իսկ խնդրամատոյց պիտի ըլլային, անվերապահօրէն համոզուած գոյացնելով որ Հ.Բ.Ը. Միութեան դրական գործակցութիւնը իր անվիճելի օգուտները կ'ունենայ ոչ միայն նիւթապէս, այլ եւ բարոյապէս»:

Հատուած մը եւս, իբրեւ լրացուցիչ.

— «Սակայն եւ այնպէս, պահանջը այնքան մեծ էր որ, բնականաբար նախապատուութիւնը տուինք անոնց որ բառ ամենայնի արժանաւորագոյն էին եւ Միութեան կրթական ծրագրին պահանջներուն համեմատ չափ անկողմնակալ եւ գործնական դեր ունեցան: Եւ ընդհանրապէս նպաստընկալ վարժարաններու վարիչները, մանաւանդ փոքր եւ չքաւոր համայնքներու մէջ, այնքան համեստ են եւ գիտակից ալ իրենց անբաւականութեան, որ մինչեւ իսկ չեն դադրիր խնդրելէ որ իրենց վարժարանին հոգն ու ղեկը բոլորովին Միութիւնս ստանձնէ: Փաստերը են պակսիր հաստատելու թէ բազմաթիւ վարժարաններ պիտի փակուէին, եթէ Միութեան օժանդակութիւնը ապահովելու յաջողութիւնը չունենային»:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս չղթայաչար նախադասութիւնները:

1. Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը վճռած է գլուխ հանել իր կրթական ծրագրին գործադրութիւնը, առանց նկատի առնելու որ եւ է ընդդիմութիւն: Անտեսելով թ'ազգ. սահմանադրութիւն, թ'ազգային իշխանութեանց իրաւասութիւնները, անճախ իր իսկ մասնաժողովներուն դիտողութիւնները:

Բանաձեւը, շատ կարճ է եւ կարուկ,— Ով որ կը համակերպի՝ կ'օգտուի նիւթապէս եւ բարոյապէս: Իսկ ընդդիմացողը կը զրկուի, ոչ միայն զրկուելով նպաստէ, այլ եւ իր դիմացը գտնելով նոր դպրոց մը,— յանուն Բարեգործականի:

2. Բարեգործականը չի գոհանար ասպարէզ կարդալով միայն իր նիւթական կարողութեամբ, այլ եւ կը ստեղծէ իր բարոյական հեղինակութեամբ եւ իրեն կը վերագրէ նոր մենաշնորհ մը — «տոհմային առողջ դաստիարակութիւն»:

3. Օգտուելով բազմաթիւ աղքատիկ դպրոցներու թշուառութենէն, Բարեգործականը իր լուծին կ'ենթարկէ զանազան համայնքներ, կը սարկացնէ եւ կ'անբարոյացնէ զանոնք եւ կը ստեղծէ նոր դասակարգ մը հլու — հպատակներու եւ փարիսեցիներու:

Կը զրպարտե՞նք: — Բարեհաճեցէք աչքի առջեւ բերել միայն Յունաստանի եւ Լիբանանի ու Սուրիոյ մէջ ստեղծուած կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք նոյն այս քաղաքականութեան:

Կրթական ծրագրին գործադրութեան առթիւ, առաջին բաժանորդներն եղան Բարեգործականի Սելանիկի մասնաճիւղին անդամները — ջոջեր եւ հաւատարիմներ— ներկայացնելով շարք մը անհաւոր դիտողութիւններ:

Կեդր. Վարչութիւնը փոխանակ նկատի առնելու զանոնք, առտեղ, լուծեց, ազգ. վարժարանին ալ զրկեց սարեկան նպաստը, եւ առանձին դպրոց մը բացաւ, «բուհճի»ներու կեդրոնին մէջ:

Որո՞ւ վրէժը լուծելու համար, — հարցուցէք իրենց:

Շարունակելով իր յամառութիւնը, ան երկու «կրթական քննիչներ» նշանակեց յիսթաչակ, Մակեդոնիոյ եւ հին Յունաստանի համար, որպէսզի տիրաբար գործադրեն ծրագիրը, այսինքն խոացնեն պառակտումն ու կազմալուծումը:

Եւ այսօր Աթէնքի մէջ ունինք զոյգ – զոյգ դպրոցներ՝ դէմ դիմաց, մէկ մասը՝ նպաստընկալ, ամբողջովին ենթակայ՝ Բարեգործականի, միւս մասը՝ ժողովրդական, որոնք իրենց խեղճը կը տապկուին:

Նոյն պատկերը՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ:

Այս տողերը գրած ատեն, աչքի առջեւ ունինք Հալէպի Քաղ. ժողովին զեկոյցը, 1935 դեկտ. 10 թուակիր: Միայն անոր ընթերցումը բաւական էր լուսաբանելու «բարեյաջող» արդիւնքներուն պատկերը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Յունուար 10ին էնկիւրիի եղեռնադատ Ատեանին մէջ սկսաւ դատավարութիւնը Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին: Ինչպէս կը յիշուի, գլխաւոր ամբաստանեալն է Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպ.— Անկախութեան Ատեանի երեք Ալիներէն մէկը, որ բառ սովորութեան յայտնի է դատավարութեան ընթացքին: Մանրամասնութիւնները կարդալ Գ. էջ:

Հաշտութեան խօսքեր եւ անգլ. «առաջարկներ»

Նորէն զրոյցներ կը շրջին հաշտութեան ծրագրի մը մասին: Իտալական կառավարութիւնը կը հերքէ իրեն ծագած վերագրումները, պնդելով թէ ոչ մէկ առաջարկ ստացած է:

Այս առթիւ, իտալական թերթերը բուռն լեզու կը գործածեն: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը հերքուի այն լուրը թէ Հռոմի անգլիական դեսպանը, որ կարճ կայքեց իր արձակուրդը, հաշտութեան նոր առաջարկներ պիտի ներկայացնէ Մուսոլինիի: Արտաքին նախարարութեան օրկանը կը յայտարարէ.— «Իտալիա հաշտութեան մասին չի խորհիր, այլ միայն պատերազմի եւ պատժական անօրինութեանց դիմադրութեան մասին: Եթովպիոյ մէջ տիրող երեւութական եւ կարճատեւ զինադուլը ոչ Եւրոպայի կացութեան հետեւանքն է, ոչ ալ Եթովպիոյ անյաղթելի դիմադրութեան: Ան արդիւնքն է մեր պատերազմական կամքին եւ զինուորական հաշիւներուն: Իտալիա չուզեր անապարել: Իր դիրքը հետզհետէ կը զօրանայ Եւրոպայի եւ Ափրիկէի մէջ»:

Թերթը այս առթիւ երեւան կը հանէ Իտալիոյ դէմ սարքուած ռազմախաղերը, զորս գլուխներու բաժնելով կ'ըսէ.— 1. Անգլիական եւ ֆրանսական առմիղներու համախմբումը Միջերկրականի մէջ.— 2. Եթովպական կարծեցեալ յաղթանակներու եւ իտալական պարտութեանց լուրերու բազմապատկութիւնը.— 3. Սուտ լուրերու տարածումը Իտալիոյ ներքին կացութեան մասին.— 4. Փափուքներ՝ աշէն ձախէնհամոզելու համար թէ Իտալիա նուաստաօրէն պէտք ունի հաշտութեան»:

Ուրիշ թերթեր ալ ընդունելով հանդերձ Լոնտոնի եւ Փարիզի պաշտօնական բացատրութիւնները՝ ծարտանաւերու տեղափոխման մասին, լուսաբանութեան կարօտ պարագայ մը կը նկատեն անգլիական եւ ֆրանսական առմիղներու համախմբման «բացառիկ զուգադիպութիւնը»: Այս առթիւ կրկին հերքելով բոլոր անհաստատ լուրերը, կը շեշտեն թէ «Իտալիոյ խրոխտ եւ միաձայն դիմադրութիւնը անվթար կը մնայ, տնտեսական պաշարման 57րդ օրը, ինչպէս առաջին օրը»:

Կը հերքուի նաեւ այն լուրը թէ Իտալիա հաշտութիւն կը փնտռէ բարեկացակամ կառավարութեան մը միջոցաւ: «Անոնք որ կ'ուզեն ուժասպառ Իտալիա մը տեսնել, իրենց դիմացը կը գտնեն նոր Իտալիա մը, աւելի հպարտ, աւելի արթուն, աւելի վճռական եւ աւելի վստահ իր ճակատագրին՝ թէ Եւրոպայի եւ թէ աշխարհի մէջ»:

Մաքալէն պաշարուա՞ծ է

Հապէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Իտալացիներուն կացութիւնը շատ ծանր է Մաքալէի մէջ: Զրոյցի մը համաձայն, իտալական գլխաւոր ուժը հեռացած է այդ քաղաքէն, անոր ռազմական դիրքերը պաշտպանուած ըլլալով: Հապէշները նոր յարձակողական մը կը պատրաստեն Թիկրէի ճակատին վրայ: Հարիւրաւոր պաշարարարձ ջորիներ ճամբայ ելած են մայրաքաղաքէն, դէպի Տէսիէի ճակատը: Հապէշները անընդհատ զինուոր կ'արձանագրեն:

Իտալական օդանաւերը վառօդի կրակի մը բռնեցին թշնամին, Մաքալէի արեւմտեան կողմը, քանի քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Իտալական լուրերու համաձայն, Հապէշները կը փորձեն պաշարել Մաքալէն եւ անոր բերդապահ զօրքը անջատել գլխաւոր բանակէն: Իտալական հրամանատարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է այս վտանգին դէմ:

**** Յունուար 13 թուակիր հեռագիր մը կը հաստատէ թէ 14 ժամ անընդհատ անձրեւ տեղաց Թիկրէի ճակատին վրայ: Անձրեւներու եղանակը այս թուականին կը սկսի, Մասովայի շրջանին մէջ: Ընդարձակ տարածութիւններ ճախճախուտներու վերածուած են: Ամպերը այնքան ցած են որ անկարելի է օդանաւային թռիչներ կատարել լեռնային շրջանի մը մէջ: Բնանակաւորները կը խրին ճախճախուտներու մէջ եւ միայն ջորիները կրնան պաշար եւ ռազմամթերք փոխադրել:*

Ա՞տմկարգ զգուշութիւններ Աֆրիկայի մէջ

Եթովպիոյ կայսրը վտանգի ազդանշանը տուած ըլլալով, Աստիս - Ապէպայի քաղաքապետութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, օդանաւային յարձակումներու դէմ: Բոլոր անոնք որ պարտէզներով շրջապատուած տուներ ունին, պարտաւոր են ստորերկրեայ ապաստարան մը շինել, երկու մեթր խորութեամբ եւ 75 սանթիմեթր լայնութեամբ: Այս ապաստարանները պէտք է գտնուին քարաշէն տուներէ առնուազն 15 մեթր հեռու: Անոնք որ պարտէզ չունին, պէտք է ապաստարան մը փորեն ճամբուն եզերքը: Իսկ հրդեհի դէմ պաշտպանուելու համար իւրաքանչիւր տանտէր պէտք է պատրաստ ունենայ աւազ պարկ աւազ: Մասնագէտներ դրուած են բնակիչներու տրամադրութեան տակ, խորհուրդներ տալու եւ ապաստարանի յատակագիծներ շինելու համար: Օդային յարձակման ատեն, ամէն մարդ պէտք է ամենամօտ ապաստարանը երթայ: Անոնք որ շատ հեռու կը գտնուին, պէտք է պառկին փոսերու կամ գետակներու հովիտներուն մէջ: Այս հրահանգները ժողովուրդին հաղորդուած են մասնաւոր յայտարարութիւններով.

**** Եգիպտական պատուիրակութիւն մը գնաց Եթովպիա, հիւանդանոցներու վիճակը քննելու համար:*

Անգլիական տորմիղին «պտոյտներ»

Անգլիական ծովակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ներքին նաւատորմը ձեռնարկած է «գարնանային պտոյտի մը»: Երկուշաբթի օր, 20 յունուար, երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան 18րդ յանձնախումբը, անգլիական 22 առաջնակարգ մարտանաւեր խարիսխ պիտի նետեն Ատլանտեանի սպանիական ափերուն դիմաց, Արոզայի ծոցին մէջ, մէկ օր հեռու՝ Ճիպրալթարէն, ուր պիտի երթան ի վերջոյ: Այստեղ նաւատորմին պիտի միանան ուրիշ երկու մարտանաւեր, որով Մեծն Բրիտանիա 24 առաջնակարգ մարտանաւ պիտի ունենայ, անմիջապէս տրամադրելի, միանալու համար Միջերկրականի տորմիղին: Ներքին տորմիղը Արոզայի ծոցը պիտի հասնի ուրբաթ օր եւ հոն պիտի մնայ մինչեւ յունուար 22: Ետքը պիտի անցնի Ճիպրալթար, մնալով յունուար 24էն մինչեւ փետրուար 3:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷ՛Հ ՎԵՐԻ ՏԱՆ ՊԱՏԻ ՇԵՓԸ ՓԼԱՒ

« *Փօփիւլէր* »ի խմբագիրներէն մին, Տիւմուլէն, իբրեւ յառաջաբան իր մէկ յօդուածին, կը գրէ.

— « Թերութիւն մը ունիմ, անմշտապէս չեն անցնիր յօդուածները զորս կը ստորագրեմ: Այդ յօդուածները բան մը ունին որ որոշ յուզում մը կը առնէ, որոշ ուժ մը կուտայ զաղափարներուն կամ զգացումներուն, որոնք կարծես առիթի կամ ճաշակ բաւութեան կը սպասեն՝ արտայայտուելու համար: Եւ եթէ ուզուի ինծի շնորհել օրագրողի համեստ վկայական մը, կարծեմ հարկ պիտի ըլլայ փնտռել այն օրագրողներուն մէջ, որոնց գրիչը այնքան ճկուն չէ որ իրենց կարելի ըլլայ չէզոք մնալ, կամ որոնք չեն գիտեր յարմարիլ գրելու այն արուեստին որ գրիչ կը շարժէ, բայց բան մըն ալ չըսեր»:

Կը խորհիմ որ այս տողերը ճիշդ են նաեւ ՅԱՌԱՋի համար:

Եթէ ամէնէն արդար դիտողութիւնը իսկ արձանագրէ այս թերթը, ճաղաքին հեռաւոր մէկ թաղին մէջ տունի մը պատէն սափ մը հող կը թափի անպայման: Այդ սափ մը հողը որ եւ է դիտողութեա՞ն կը սպասէր,— ո՛չ: Վերի փողոցին մէջ խմբագիրներ ունինք, որ տարիներէ ի վեր *սովոյլ* կը զարնեն, գլուխ կը տանին եւն օրերու եղանակներով, եւ սակայն հոգի կտոր մը անգամ չի փրթիր չէյ — թոր… Բարեգործականին պատէն կամ Հօկի ծեփուած տախտակէն:

Երբ ՅԱՌԱՋ դառ կուտայ մեր դիմացի թերթերուն թէ ի՛նչպէս յուր կը քաղեն Հայաստանի թերթերէն, զատելով առնելով այժմէականն ու պատմութեան տրուելիք նիւթերը, նետելով րէքլամն ու սրբազան տրտայայտութիւնները, տանձուկէտին մէկը վրդովուած կը կանգնի եւ հակառութիւն կը փնտռէ:

Ա՛յ տանձուկէս, թէ Հայաստանն ի՛նչպէս էր երէկ, ի՛նչպէս է հիմա՝ քեզմէ յաւ գիտենք: Կը հրճուինք, կ'ուրախանանք կառուցուած շինութիւններով, բայց երբեմն ամէն շինութիւն կապելով Մոսկուայի հրամանին: Վասնզի գիտենք թէ բնիկ շինարար է հայ ժողովուրդը: Մենք ալ գիտենք թէ տուներ ու թատրոններ կը շինուին այնտեղ,— նոյնիսկ պիտի ուզէինք որ քիչ մը քիչ թատրոն եւ օփերա շինուէր եւ աւելի ժողովուրդ փոխադրուէր Հայաստան,— բայց շինութեան փառաբանութեամբ՝ չենք ուզեր փառաբանել մոսկովեան աշխարհակալութիւնը: Հասկցա՞ր տարբերութիւնը:

Եթէ չհասկցար,— բացատրեմ:

Հայաստանի մէջ տուն կը շինուի, թատրոն կը շինուի, ջրանցք կը շինուի, բայց այստասահմանի Հօկերուն մէջ ոչ մէկուն խելքը կը շտկուի: Միշտ ծուռ է կամ աւերակ ախոռի մը պէս կը մնայ բաց… Մոսկովին ծիծաղն առջեւ:

Եթէ չհասկցար, հարցուր Տոքթ. Գալենտանին:

… Գիտեմ որ տեղ մը պատէն քիչ մը հող փլաւ նորէն:

ԱՐԱՋ

ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ԱՆՑՈՒՑ

Մարսէյլէն մեր թղթակիցը կը գրէ.— *Յունուար 11ին, շաբաթ օր ժամը 12.30ին, երբ ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան եւ ուրիշ ընկերներ փողոց մը կ'անցնէին, բեռնատար կառք մը, եւ շարժած ժամանակ, մայթին վրայ ելաւ, եւ ընկերը պատին զարկաւ: Հարեւան հացագործը առաջ նետուելով ինքնաշարժին եւ պատին մէջէն քաշեց հանեց ընկեր Ազգինը:*

Ուշակորոյս վիճակը քիչ մը անցնելէ վերջ, ընկերը փոխադրեցինք Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցը, ուր բժշկական քննութիւն մը կատարուելով իմացուեցաւ որ, ընկ. Ազգին ծանր վէրքեր ունեցած է, եւ կը կարծուի թէ կողին մէկ ոսկորն ալ ճաթած է: Քանի մը օր հիւանդանոց պիտի մնայ: Վիճակը շատ լաւ է:

**** Երկուշաբթի օր անգլիական 7 թորփիյահալածներ ռազմափորձ կատարեցին Սելանիկի ծոցին մէջ: Գործողութեանց ներկայ էին շատ մը յոյն սպաներ, յատուկ հրաւէրով:*

**** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ օդային կայան մը պիտի հաստատուի Կիպրոսի մէջ: Կառավարութիւնը կայան մը գնած է Լառնաքայի մէջ, իսկ ցամաք իջնելու դիրքեր կ'ուսումնասիրուին Նիկոսիոյ, Ֆամակուսթայի, Լիմասոլի եւ Քիրէնիոյ մէջ:*

Խորհրդարանին վերաբացումը

Երէկ, երեքշաբթի, վերաբացուեցաւ խորհրդարանը, տօնական արձակուրդներէն յետոյ: Լավալի դահլիճը կ'ուզէ ամրապնդել իր դիրքը, իսկ երեսփոխանները ամէն բանէ առաջ կը մտածեն յառաջիկայ ընտրութեանց մասին, որ պիտի կատարուին ապրիլի վերջին կամ մայիսի առաջին շաբթուն: Ուրիշ ամէն բան երկրորդական կը համարուի:

Խորհրդարանին վերաբացումէն առաջ, դահլիճը նիստ գումարեց, նշանակելու համար ընտրութեանց թուականը: Ներկայ օրէնքով, ընտրութիւնները պէտք է կատարուին 60 օրուան ընթացքին, սկսելով նստաշրջանի լրացումէն (31 մայիս), իսկ նոր երեսփ. ժողովը պէտք է գումարուի յունիս 1ին: Արդ, ներկայ ելմտական կացութիւնը թոյլ չի տար այդքան սպասել նոր խորհրդարանի մը համար: Ուստի կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ փութացնել ընտրութեանց թուականը, նոյնիսկ նշանակելով մարտ 22ին՝ առաջին քուէարկութեան համար, եւ յաջորդ կիրակի՝ համեմատականի համար: Արդ պարագային նոր երեսփ. ժողովը կրնայ գումարուիլ ապրիլ 21ին: Այս ձեռնարկին համար անհրաժեշտ է երկու նոր օրէնքներ քուէարկել, փոխելով ընտրութեանց եւ նոր ժողովի գումարման կանոնական թուականները:

Երեսփ. ժողովին այս շաբթուան ամէնէն կարեւոր գործը պիտի կազմեն շարք մը հարցապնդումներ՝ ընդհանուր եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Այս առթիւ Լավալ վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ, որպէսզի կարենայ ժընեւ երթալ երկուշաբթի օր, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին առթիւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՆԱՒԱՑԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ *յետաձգուեցաւ անորոշ ժամանակով, իբրեւ հետեւանք Անգլիոյ եւ Ճափոնի պատուիրակութեանց միջեւ կատարուած երկար խորհրդակցութեան մը: Կը յուսացուի միջին ճամբայ մը գտնել այս յետաձգումով:*

ՍԱՐԻ ԿՑՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ, *փառաշուք հանդիսութիւններ կատարուեցան ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Բոլոր տուները դրօշազարդուած էին եւ բազմաթիւ թափօրներ կազմուեցան: Սարլուի քաղաքը կոչուեցաւ Զաարլաթէրն, Հիթլէր մերժած ըլլալով «Հիթլէրշթատ»ը: Այս առթիւ բազմաթիւ ճառեր խօսուեցան: Կառավարութեան ներկայացուցիչը շեշտեց թէ իրենք չեն ուզեր որ եւ է նեղութիւն պատճառել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, «բայց պէտք չէ որ ուրիշներն ալ նեղեն մեզ թնդանօթներով եւ հրասայլերով»:*

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՑԸ

(ՀԱՑ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԱՆԾԱՆՕԹ ՑԵՂ ՄԸ)

Մեր «Մատենաշարի» հրատարակութեամբ շուտով լոյս պիտի տեսնէ Իպն Յալլիքանի մէկ տաուար գործը՝ «Վաֆաաթ ալ Աաեան», զոր թարգմանեց (բացառաբար մեզ չահագրգռող կտորները առնելով), ճոխացուց սեփական ծանօթութիւններով եւ նախապէս իբր թերթօն գետեղեց«Յուսաբեր»ի մէջ թերթիս արաբագէտ աշխատակիցը՝ Գ. Գէորգ Մրաբրլեան: Նախապէս իբր թերթօն գետեղեցՅուսաբեր»ի հինգ յաջորդական թիւերով (գետ. 17—գետ. 21), տուինք ուշագրաւ բանախօսութիւն մը, զոր նոյն անձը՝ Գ. Մրաբրլեան՝ կարդաց հոս, «Նաւասարդ» սրահի մէջ, «Համազգային»ի նախաձեռնութեամբ: Մեր աշխատակիցը, որ գրեթէ միակ խուզարկու գրիչն է Եգիպտոսի մատենագրական գանձերուն մէջ, կը վկայէ, որ անբաւ հարստութիւններ — գուա պատմագիտական եւ գրական— կուտակուած կը մնան եգիպտական այլեւայլ հաստատութեանց մէջ: Աւելի քան ճշմարտութիւն է, որ ապագայ պատմաբաններն ու բանասէրները, պրպտելով այդ հարստութիւնները, մեր ցեղի հետքերը պիտի գտնեն այս երկրի բազմադարեան անցեալի ամբողջ տարածքին: Մէկ հատիկ գործի մը բարեխիղճ ուսումնասիրութիւնը — մեր խօսքը «Վաֆաաթ ալ Աաեան»ի մասին է— արդէն քանի մը նոր եւ ուշագրաւ գիծեր աւելցուց հին ու ծանօթ դէմքերու կենսագրականին, եւ տուաւ անուններ քանի մը նոր դէմքերու, որոնք անծանօթ մնացած էին ցարդ:

Դիւրաւ մարսելի չէ Իպն Յալլիքանի գործը, որ չոր ու զուտ ժամանագիտական աշխատանք մըն է. այդպէս չէ Գ. Մրաբրլեանի բանախօսութիւնը, ուր ամփոփուած են տուեալները մատենագիտական ուսումնասիրութեանց,— արաբ, օտար եւ Հայ: Անհնար է առանց խոր յուզումի եւ առանց հպարտանքի արդար զգացումի կարդալ այդ բանախօսութիւնը եւ անցնիլ: Մեր թուականէն աւելի քան 15 դար առաջ եւ անկէ շուրջ 19 դար ասդին, այս քանի մը հազարամեայ պատմութեան ընթացքին, Նախահայն ու Հայը սուէր-սուէր փայլած, առեղծուածային ու փառքեր դիզած են այս երկրի հորիզոններու տակ: Գիտական անաչառ պրպտումները մեզ իրաւունք կուտան կամ ուղղակիօրէն եւ կամ խնամիական կապերով տէր կանգնելու կարգ մը մեծահռչակ դէմքերու, որոնք Եգիպտոսի իրական փառքեր կը կազմեն: Թալլ էլ Ամարնայի պեղումները եւ զանազան սեպագրեր ու արձանագրութիւններ կը վկային, թէ Նախահայաստանի արքայական իշխանուհիներէն Մուտեմուեա հարս գրկուած է Թութմես Դ.ի եւ դարձած եգիպտական արքունիքին Մեծ Տիկինը: Այս նոյն իշխանուհին մայրը եղած է Եգիպտոսի «Հոյակապ Թագաւորո»ին՝ Ամենոֆիս Գ.ի, որ 65 տարի իշխանութիւն վարած եւ շինարարական հսկայ ձեռնարկներ կատարած է իր երկրին մէջ: Եգիպտոսի այս ամենամեծ փարաւոնին՝ Ամենոֆիս Գ.ի կինը եղած է նոյնպէս Նախահայաստանի թագաւորներէն Սաթուրնայի դուստրը՝ Գիլուխեպան, որուն զահակալութիւնը փարաւոնին կողմէ յատուկ սխրապէշով կ՚աւետուի ժողովուրդին: Նոյն թագաւորին հարս կուգայ Նախահայաստանի թագաւորներէն Տուշրաթայի դուստրը՝ Թաթուխեպան, որ տակաւին Ամենոֆիսին չհասած՝ այս վերջինը կը հիւանդանայ ու կը մեռնի, հակառակ որ գինք բուժելու համար նոյն Նախահայաստանէն Եգիպտոս կը ճամբուի (առանց, սակայն, մահամերձին հասնիլ կարենալու) տեղեկերքի մեծ աստուածուհին՝ Նինուէի Իշտարը: Թաթուխեպային կը տիրանայ Ամենոֆիս Գ.ի որդին՝ Ամենոֆիս Դ., որ յատուկ աքարապէշով Նախահայազգի թագուհին կը հռչակէ «Մեծ ժառանգուհի, իշխանուհի բոլոր կիներու եւ տիրուհի հարաւի եւ հիւսիսի»: Եգիպտոսի այս նշանաւոր թագուհին է, որ պատմութեան մէջ մեզ ծանօթ է Նեֆերթիթի անունով եւ որու կրաքարէ թանկարժէք կիսանդրին կը գտնուի Գերմանիա. (որքան մենք գիտենք, դաշնակիցները զայն Վերսայլի դաշնագրով փորձեցին ետ առնել, բայց ի զուր):

«Դեռ Քրիստոսէ 15 դար առաջ,— իր բանախօսութեան մէջ կ՚եզրակացնէ Գ. Մրաբրլեան,— ոչ թէ Հայը, գէթ Նախահայր կամ հայ ժողովուրդը կերտող տարրերէն Միթանի կոչուած ցեղը բարեկամական յարաբերութիւն մշակած է Եգիպտոսի հետ: Ան տուած է Եգիպտոսին երեք մեծ թագուհիներ, որոնք նախահայու արիւնը խառնած են այս երկիրը կառավարող վեհապետներու մեծ գերդաստանին: Նախահայու աստուածուհիներէն մէկն է դարձեալ, որ Եգիպտոս բերուած է երկրին մեծ փարաւոնը ազատելու համար մահուան ճիրաններէն: Նախահայու հանճարն է նոյնպէս, որ, քան երեւոյթին, արուեստի եւ այլազան գիտութեանց լոյսը տարածեր է Նեղոսի ափերուն վրայ: Դեռ չենք խօսիր Եփրատի շրջաններէն բերուած այն ռազմիկ եւ քաջարի գաղթականներուն մասին, որոնք հիքսոսներու իշխանութիւնը պաշտպանեցին այս երկրին մէջ դարեր անընդհատ, եւ ոչ ալ խօսք կ՚ընենք այն նախահայ վաճառականներուն, որոնց հնադարեան Հայաստանի վաճառքները կը բերէին հոս ոսկիով փոխանակելու համար»:

Այս քանի մը թէեւ ժլատ, այլ սակայն թանկարժէք տեղեկութիւնները կը վերաբերին պատմաշրջանի մը, որ կ՚երկարի մեր թուականէն 15 դար դէպի ետ: Յաջորդ դարերու մասին, մինչեւ հիճրէթի 358 (Ք. 969) թուականը, մենք գրեթէ տուեալներ չունինք, այդ դարաշրջանները գիտութեան լոյսին տակ ուսումնասիրուած չըլլալով:

Հիճրէթի 3րդ դարու վախճանին այս երկրի հորիզոններուն վրայ կը փայլի քաջարի դէմք մը՝ Թիւսթէմ պին Պէհրամ (Թոսոմ որդի Վահրամի) անձն մը Թոռ՝ Մէյմուն անունով (որուն պապը՝ Վահրամ, քան երեւոյթին, Օսման խալիֆայի պաշտօնագրած հայ գերիներէն է), որ Թահերթի մէջ անկախ թագաւորութիւն կը հիմնէ եւ ինքզինքը խալիֆա կը հռչակէ: Հայ մըն էր, քան երեւոյթին, նաեւ հռչակաւոր զօրավար Ճուհար, որ Մոիզ խալիֆայի զօրքերը յաղթականօրէն կ՚առաջնորդէ դէպի Եգիպտոս, հիճրէթի 358 (Ք. 969) թուականին: Այս նոյն Ճուհարն էր, որ հիմը դրաւ Գահիրէի քաղաքին եւ ապա հիմնադրեց Ազհարի մեծ մզկիթը, ետքէն իսլամ աշխարհի մեծագոյն համալսարանը, որ կանգուն կը մնայ մինչեւ այսօր: Դար մը վերջ, հիճրէթի 459ին, Մուսթանսըրի խալիֆայութեան շրջանին, արտակարգ հռչակով կը փայլի այս երկրին մէջ համբաւանօթ հայազգի Պետր էլ Ճամալի, Աքքէի կամ Սուրի կառավարիչը, որ 22 տարի իր երկաթեայ բազուկներուն մէջ պահելով այս երկրին ճակատագիրը, կը մեռնի 1095ին, շինարարական հսկայ ձեռնարկներ կատարելով, որոնց հետքերը կը մնան մինչեւ այսօր: Իր որդին, Աֆտալ, եգիպտական զօրքերու գլուխն անցած կը գրաւէ Երուսաղէմը, իր ձեռքին մէջ պահելով Եգիպտոսի բովանդակ վարչական իշխանութիւնը: Դաւադրաբար սպաննուելով (1121ին), Աֆտալ անհուն եւ անհամար հարստութիւններ կը ձգէ, որոնք մինչեւ այսօր այպանք կը պատճառեն մատենագիրներուն: Աֆտալի մահէն յետոյ իր երեց որդին՝ Ապու Ալի Ահմէտ (որ բանտէն նոր ազատուած էր), կը գրաւէ պետական պալատը, զինք վեհապետ կը հռչակէ, տարի մը կը գահակալէ (նաեւ իր անունով դրամ կը կոխէ) եւ 1131ին զոհ կ՚երթայ դաւադրութեան: Անուններու այս փայլուն շարքին մէջ ամէնէն հոյակապը սակայն Ղարպիէի հայ կուսակալն է՝ Պեհրամ էլ Էրմէնի (հայ ոչ միայն ծագումով, այլեւ կրօնքով), որ Հաֆըզ խալիֆայի օրով Եգիպտոսի վեզիրութիւնը կը վարէ, Հայերու թիւը (Հայաստանէն բերած Հայերով) կը հասցնէ 30,000ի, Գուսի նահանգապետութիւնը կը յանձնէ իր եղբօրը՝ Վասակի, միաժամանակ իր ձեռքին տակ ունենալով հայկական յատուկ զօրամաս մը, իբրեւ անձնապահ գունդ: Այս քաջարի Հայը, մեծապանծ գործեր կատարելով, կը մեռնի հիճրէթի 535ին եւ կը թաղուի Տէյր էլ Խանտագի՝ Արամաշի վանքին մէջ: Նուազ հոյակապ դէմք չէ Մինիայի կառավարիչ հայազգի Թալայի պին Րուզիքի, որ երկիրը Զաֆիր խալիֆայի սպանիչ արիւնատենչ Ապպասի ձեռքէն ազատելու համար՝ կ՚արժանանայ մեծագոյն պատուին,— խալիֆայի կիներուն եւ քոյրերուն մազերէն հիւսած հրաւէրին... Այս դարմանալի հայ վէզիրը, որ միաժամանակ նաեւ նրբին բանաստեղծ մըն էր, երկիրը կ՚ազատէ Ապպասի ձեռքէն եւ 7 տարի Եգիպտոսի ճակատագիրը վարելով՝ զոհ կ՚երթայ դաւադրութեան, հիճրէթի 556ին: Իր շինարար ձիգը յաւերժացնող փառքերէն է Ֆաթիմեան շրջանի «բաշակերար»՝ Գամ Մուսթէվէլլի մօտերը կառուցուած էլ Մելիք էս Սալեհ մզկիթը: Վէզիրութեան պաշտօնին Իպն Րուզիքի կը յաջորդէ իր որդին՝ Աատիլ, որ տարի մը պաշտօնավարելով՝ դաւադրաբար կը սպաննուի:

Այս շրջանի իր համառօտ ուրուագիծը փակելով, Գ. Մրաբրլեան կը գրէ.— «Մենք կենսագրական ուրուագիծը տուինք Ֆաթիմեան շրջանի 7 նշանաւոր Հայորդիներուն, որոնք անկեղծութեամբ ծառայեցին այս երկրին եւ յաճախ իրենց երախտագիտութիւնը արտայայտեցին կեանքի զոհաբերումով: Անոնց փառքը եւ մեծութիւնը փնտռեցին հասարակաց շահերը...

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՆՈՒՆՆԵՐ

— Բ.—

Բարեկամ մը դաւառէն կը գրէ ինծի.

— «Մանչ զաւակ մը ունեցայ: Կը փափաքինք աղուոր անուն մը տալ իրեն: Անուն մը որ ըլլայ «արմենական» եւ ազգային զգացումը միշտ բարձր պահէ իր մէջ: Ես կը հաւատամ անուններու թաքուն զօրութեան, ինչպէս նաեւ կը հաւատամ ճաշակիդ ու քեզի կը յանձնեմ ընտրութիւնը: Սանկ ներշնչող անուն մը կամ քանի մը անուններ առաջարկէ ինծի»:

Այս առթիւ իմ տեսակէտս անուններու մասին:

Մեր անունները ես կը բաժնեմ երեք խումբի.

— Արմենական անուններ,

— Կրօնական անուններ,

— Եւրոպական անուններ:

Պէտք է հրաժարիլ եւրոպական անուններէ ինչպէս են՝ Խոսար, Ալպէռ, Հանրի, Րօպէր, Լուիզ, Էլիզ, Լիւսի, Ժօզէնի, Մելանիա, Ռօզ, Սիւզան, Գաբրիէլ, Էմմա եւն.:

Պէտք է հրաժարելով հրաժարիլ նաեւ կրօնական անուններէն, որոնք ընդհանրապէս առնուած են հին ու նոր կտակարաններէն

Այս անունները բոլորն կը հոտին, հին ու հրէական խանութի մաշած զգեստներ են: Օրինակ՝ Աբրահամ, Իսահակ, Յակոբ, Բենիամին, Մովսէս, Ահարոն, Սամուէլ, Սամսոն, Սիմոն, Յովսէփ, Դաւիթ, Սողոմոն, Դանիէլ, Եսայի, Մատթէոս, Մկրտիչ, Բառնաբաս, Յովհաննէս, Մարկոս, Թադէոս, Փիլիպոս, Յարութիւն, Ղուկաս, Պօղոս, Պետրոս, Եղիա, Աբիսողոմ, Բարթողիմէոս, Կուրնելիոս, Ղունկիանոս, Կղեմէս, Ամբակում, Գրաբոս, Երանոս:

Այս անունները բացարձակապէս պէտք է դէն շպրտել այլ եւս: Անոնք կատակերգական տարազներ հագած են շատոնց ի վեր կամ իմաստէ պարպուած ու ապուշի արտայայտութիւն են առած:

Կը մնան ուրեմն Հայկական անունները: Անոնց մէջ ալ պէտք է ընտրութիւն կատարել:

Անուն մը գեղեցիկ է եւ յարմար գործածութեան՝ եթէ կը բաղկանայ երկու վանկէ: Աւելի կը գեղեցկանայ եւ աւելի դիւրաւ գործածելի կը դառնայ երկու վանկէ կազմուած անունը՝ եթէ երկրորդ վանկը վերջանայ ձայնաւոր գիրով:

Օրինակ՝ Շաքէ, Վահէ, Վաչէ, Սեդա, Սօնա, Արայ եւն.:

Պէտք է ըսել որ շատ չունինք այս կարգի անուններ: Մեր իմաստուն ժողովուրդը սակայն բոլոր անունները, նոյնիսկ երկու վանկերովները, երկու վանկի վերածելէն զատ, անոնց վերջաւորութեան դրած է «օ» գիրը: Այսպէս, Կարօ, Պէպօ, Պետօ, Բենօ, Խնկօ, Մրտօ, Խէչօ, Աւօ, Արօ, Սերգօ, Մարկօ, Յարօ, Սարօ, Ամօ եւ Համօ.

Ուրեմն նախընտրելի են արմենական անունները որոնք երկու վանկով են: Մեր յիշածներէն զատ՝ հետեւեալներն ալ արժանի են գործածուելու, բառ ճաշակի:

— Արմէն, Արուէն, Արամ, Արշամ, Արշակ, Աշոտ, Նորայր, Ժիրայր, Հրայր, Վահան, Վահրամ, Ներսէհ, Շահան, Շաւարշ, Շահնուր, Յովակ, Հրաչ, Տիրան, Տիգրան, Տրդատ, Գարեգին, Թորգոմ, Հրանդ, Երուանդ, Արտաշ, Վարդան, Գեղամ, Դրակ, Զաւէն, Վարդ, Թաթուլ, Մեսրոպ, Վաղարշ, Վրոյր, Նուպար, Թաւրէն, Օշին, Աշոտ, Սուրէն, Վազգէն, Գուրգէն:

Անշուշտ այս անուններուն մէջ ալ կան այնպիսիներ, որոնք զուտ Հայկական չեն եւ սակայն եթէ խորք պրպտենք դժուար պիտի ըլլայ, որ եւ է ազգի համար, գտնել սեփական գրաւականներ:

Անհատական կարգ մը անուններ ալ իգական սեռի համար.

— Ծաղիկ, Շուշան, Շուշիկ, Սիրան, Լուսվարդ, Արաքսի, Արփիկ, Անուշ, Աստղիկ, Յասմիկ, Զուարթ, Նարկիս, Վարդուշ, Զապէլ, Նուարդ, Փնար եւն.:

Գրեթէ ամէն շրջան կ՚ունենայ իր անունները: Օրինակ՝ ընդհ. պատերազմէն վերջ, հաւաքուած արմենորդիներուն տուին, Հայկ, Ազատ, Վրէժ եւայլն անունները:

Ժամանակ է որ թօթափենք եւրոպական եւ մանաւանդ եբրայական անունները ու մեր զաւակներուն տանք արմենական անուններ:

Եւ որքան ալ տարօրինակ թուի, ես ալ բարեկամիս հետ կը հաւատամ անուններու ներքին ուժին: Ամէն անունի մէջ ոգիներ կ՚ապրին.

Կարելի՞ բան է որ Գրաբոս անուն մէկը խելքը գլուխը մարդ ըլլայ:

Կարելի՞ բան է որ Աբրահամ անուն մը՝ աքաղաղին տեսքը ունենայ:

Բարնաբասները, Ղունկիանոսները, Կուռնելիոսները ընդհանրապէս տապարտուած են միշտ դարու ապրելու:

Եթէ կը փափաքիք որ ձեր զաւակները շատ ճամբորդէ կամ շատ մեծ սակաւ մը չահի՝ անունը դրէք Հա...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼ...

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

LA KERMESSE HÉROI[QUE]

— • —

Քանի մը տարիէ ի վեր սովորութիւն դարձած է տարուան ընթացքին լոյս տեսած ժապաւէններէ միջէն ... ընտրել քուէարկելով «Մեծ մը...նակ»:

1935ին ներկայացուած ժապաւէններուն ամէնէն արժանաւորը ... ուած է Ժաք Ֆէտըրի բեմադրած ... բոսական տոնավաճառ»:

Marignanի չքեղ սրահը իր ... րիչ շրջանակը փոխ տուած էր՝ ... ալրի ուշագրաւ ստեղծագործութեան, որ արդարեւ կը պարծի ... ճշմարիտ յաջողութեան մը ... տարրեր.

Նկատի ունենալով պատմական ... թը, ժամանակաւորական մթնոլորտը, ... ցողը, բարքերը եւ սովորութիւնները, Ֆէտըր սախրուած էր մանր... կիտ ուսումնասիրութիւններ ... րել գրադարաններուն եւ թանգարաններուն մէջ, դիտել ու ներշնչ... ընօրինակել ժամանակակից ... րիչներու գործերը, որոնք թա... գին առաջնորդներ եղած են իր ... ուարին աշխատանքին համար:

Kermesseը Ֆլաման հոգեմաս... սովորական զարձած տոնակ... էր:

Դոմ փոքր քաղաքին մէջ տօ... ճառին նախօրեակ օրերու եռ... կայ:

1616 տարին է:

Սպանիական գերիշխանութիւն ... տարածուի Ֆլաման երկիրներու ... րայ, անհաւասարաչափ պատճառելով ... բեմիս, դուարթ, հաճոյասէր ... տասէր բնակչութեան:

Դոմի քաղաքապետարանին մէջ ... գաղապետ եւ անտանափոխան՝ ... պուտ որ Վիթ իր շուրջը բոլորած ... խորհուրդի անդամները: Անշուշտ ... մնան, որովհետեւ երեւասարդ ... րիչ Պուէնկէլ հսկայ կտաւի մը ... անոնց դէմքերը յաւերժացնելու ... խատանքին լծուած է:

Ուշացող մը կայ սակայն. մա... ճառը եւ քաղաքապետին ... քարտուղարը, որ ամուսնանալու ... տադրութիւն ունի նաեւ քաղաքա... տին աղջկան՝ Սիսքայի հետ: Ե... կայն Սիսքայի հոգեկան աշխա... լեցուած է նկարիչ Պրէնկէլի սիրով:

Քաղաքապետին կինը համակր... քով կը նայի երիտասարդ զոյգի ... րայ, եւ կը քաջալերէ, իր ամուսնին վրայ ունեցած տպաւորիչ ... նակութեամբ:

Եւ սակայն այս վերջինը կը ... տանայ իր աղջկան ձեռքը իր ... տուղարին, անատաղձածանի եւ ... սավաճառի շուկայիկ սակարկութեան մը զուարճալի խօսակցութեան ... ընթացքին:

Դոմի զուարթ մթնոլորտը կը...

(Շար.)

Հայութեան մասին առհասարակ շատ քիչ բան ենք իմանում»,— կ՚ըսէ Կ. Զարեանի «Երկիրներ եւ Աստուածներ» գործին մէջ Հրեան իր հայ խօսակցին:

— «Մեղադրելի չէ, հայութեան մեծ մասը այնքան է իմանում. ինչքան դուք»,— վրայ կը բերէ Հայը, նրբին գրագէտի բերնով

Ծի՛շդ ու արդա՛ր, բառով եւ տառով:

Ձենք գիտեր ու չենք խորհիր գիտնալու մասին

Գէթ այս շրջանին, երբ ցեղը տարագիր է իր մէկ երրորդով, գաղութ առ գաղութ վարձ մը ընէինք փոշիներու տակէն հանելու փառապանծ անուններ Ճամալիներու, Պեհրամներու եւ Րուզիքներու, որոնք աշխարհի գրեթէ բոլոր հորիզոններու տակ հետք մը ձգեցին այս ցեղի հանճարէն

Հազիւ թէ պիտի յեղափոխուէր մեր ժողովուրդը, վերածնէր եւ ամրանար իր հաւատքին եւ տենչերուն մէջ, եթէ երբեք կարելի ըլլար օր մը Հայր ճանչնալ Հայուն:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ

—•—

Այն ատեն, ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուրնէ, Լոնտոնէն եւ Փարիզէն որ եւ է հրահանգ չեկած՝ կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելու համար իշխանութիւնները, հրամայեց Մուսա տաղի վրայ ապաստանած ժողովուրդը փոխադրել Փորթ Սայիտ: Դէպքերուն արագ յաջորդութիւնը ցոյց տալու տալու համար, հարկ կը տեսնեմ յիշեցնել որ ծովակալը Պետրոս Տըմլաքեանի հետ յարաբերութեան մտաւ 6 Սեպտեմբերին, իսկ ժան տ՚Արքով Մուսադաղ գնաց 12 սեպտեմբերին: Փորթ Սայիտէն մեկնելէ առաջ, հրաման առաւ իր փոխանորդին, ծովակալ Տարիէսիյին, արամադրելի բոլոր նաւերով փոխադրութիւնը աւարտել մինչեւ 13 սեպտեմբեր:

Բաղդատեցէք այս արդիւնքը այն անհամ ճառերուն հետ, որոնք կը խօսուին հայկական թշուառութեան մասին,— ինչ հակապատկեր։ Շատ կամ յօդուած աւելի անհամ կը թուին, երբ գործի ժամուն, երախաները եւ կիները փառնղի մատնուած պահուն, նոյն զգայավարութիւնը՝ կ՚ուշացնէ փրկութեան գործը: Ծովուն ալեկոծութեան պատճառով, լեռ աղստաաններ նաւերը փոխադրելու գործը կարելի դարձաւ չնորհիւ ազատարար լաստերու, որոնք կը գործածուէին սուզանաւերու յարձակման դէպքէն ի վեր: Գաղափար մը կազմելու համար այն վտանգին մասին, որ կը սպառնար ազատարարներուն, բաւական է յիշել թէ թշնամի սուզանաւ մը ընկղմեց 8 սեպտեմբերին «Ինտիէն» օժանդակ-յածանաւը, որ խարիսխ նետած էր Հռոդոսի առջեւ:

Ցածանաւերու թնդանօթները, հայ մարտիկներու տուած տեղեկութեանց վրայ, ուղղուեցան թրքական դիրքերուն՝ խուճապ պատճառելով Թուրքերուն մէջ: Մինչ, միւս կողմէ, 800 Հայեր, զինուած, քաջ Եսայի Եաղուպեանի հրամանատարութեամբ, երեք օր շարունակ, կը պաշտպանէին իրենց ժողովուրդին փոխադրութիւնը: Ու ժողովուրդը, բացի Հայերէն սիրական հողէն, զոր անշուշտ չէին կրնար տանիլ իրենց հետ, կը բնաջնջէր ամէն բան որ կրնար Թուրքերուն ձեռքն իյնալ:

Փորթ Սայիտի մէջ, Հայերը տեղաւորուեցան գաղթականական մը մէջ որ կը գտնուէր Ջրանցքին եզերքը, Սուէզի ընկերութեան Ջուրի Թորիչ գործարանին դէմ:

Որոշուեցաւ զինուորական կրթութիւն տալ երիտասարդութեան: 15 դեկտեմբերին, Սուրիոյ նաւարաժնի հրամանատար ծովակալ Մօրօ հրահանգ տուաւ Սուէզի Ջրանցքին պաշտպանութեան յատկացուած զրահաւորին՝ Ժորէ կիպէրրիի հրամանատարին, արձանագրել կամաւորներ գաղթականներուն մէջէն եւ անոնց տալ զինուորական կրթութիւն: Զին. մարզանքներուն շնորհիւ, կը փափաքուէր կազմել ջոկատներ, զորս Սուրիոյ նաւարաժինը պիտի ուզէր օգտագործել ի հարկին: Շուտով փայլուն արդիւնք մը ունեցան մարզանքները, որովհետեւ հայ երիտասարդութիւնը նախանձախնդրութիւն ցոյց կուտար զինուորական կրթութեան մէջ: Թարգման տեղակալ Թէքքեան, Փըրանսահպատակ Հայ մը, բարոյական առաջնակարգ դեր մը խաղաց այդ գործին մէջ: Երեք ամիսէն, նշանաւոր ութեան մարզանքը բացառիկ արդիւնք մը ցոյց տուաւ:

Այս ջոկատները ունէին միայն մէկ փափաք,— քալել թշնամիին վրայ որքան կարելի էր շուտ: Սակայն Սուրիոյ նաւարաժինին կողմէ իրենց օգտագործումը կը ներկայացնէր լուրջ անպատեհութիւն մը,— այս ջոկատները Թուրքերու դէմ ճակատ ղրկելու պարագային, անպայման Թուրքերը փոխ-վրէժ պիտի գիմէին իրենց թշնամութիւնը ցոյց տալով այն հարիւր հազարաւոր Հայերուն, որոնք տարագրուած եւ բերուած էին մինչեւ Սուրիա եւ Միջագետք: Հետեւաբար շատ պատճառական էր ընդդիմութիւնը, զոր ցոյց տուաւ Աղեքսանդրիոյ հայ եպիսկոպոսը, հակառակ այս կրակոտ եւ ռազմատենչ երիտասարդութեան փափաքին՝ երթալ վերագրաւել հայրենի հողը:

Անգլիացիները օգտուեցան այն յուսախաբութենէն, որուն մատնուեցաւ Սուրիոյ նաւարաժինը: Այսպէս աշխատեցան կամաւոր արձանագրել Հայերը, իբրեւ Ջորեպան, զինուորական այն արշաւազունդներ պիտի զըկուէր Սելանիկ: Կացութիւնը սիրտ կ՚աբեկէր,— Փրանսական ծովային հրամանատարութիւնը մարզեց, հասցուց Հայերը, որոնք պատրաստ էին ամէն զոհողութիւն ընելու յօգուտ Փրանսական դրօշին, եւ ահա կը սախրուէր զանոնք յանձնել Անգլիացիներուն: Սակայն Ժորէկիպէրրիի համեստ մարզիչները, հետեւելով նախապէս իրենց տրուած հրահանգներուն, այնպէս լաւ չահած էին իրենց սաներուն վստահութիւնը, որ փոխադարձ սէր մը առեղծուած էր իրենց միջեւ, եւ Անգլիացիները մէկ կամաւոր իսկ չկրցան արձանագրել Սելանիկի համար, որքան ալ մեծ խոստումներ ըրին, կամ նոյն իսկ ջոկատներու պետերը տարապարհակ աշխատանքի ղրկեցին վերին Եգիպտոսի մէջ:

Գաղթականական երիտասարդութիւնը, որ տագնապած էր բարձ իտէալով մը, 11 սեպտեմբեր 1916ին ազերսագիր մը ղրկեց այն անձնաւորութեան, որուն համակրանքը հայկական դատին ծանօթ էր իրենց: Այդ անձնաւորութիւնն էր Տընի Քոչէնը, որ այդ ժամանակները նախարարն էր պաշտօնի: Այդ դիմումը ունէր նաեւ ուրիշ պատճառ մը, զոր անկարելի չէր համարիր ներկայացնել հոս, անոնց համար որոնք չեն ճանչնար բնոյթը, ուրիշ պատճառ մը որ ... սա Տաղցեններուն կ՚արդիւէր ընդ... որ եւ է յանձնառութիւն Անգլիացիներուն հետ:

Հին աւանդութիւններ, որոնք հասնին մինչեւ Խաչակրաց արշաւանքը եւ Լուսինեաններու օրերը, ... պէս նաեւ Արեւելքի Փրանսական ... րոցներուն գործունէութիւնը, ... քիոյ մէջ հաստատուած Փրանսական քաղաքականութիւնը... ներկայացնէին իբրեւ պաշտպանը ... իսլամ ժողովուրդներուն, այլ ... սանդ Քրիստոնեաներուն:

Ընդհ. պատերազմով վերջ կը ... նէր այդ դարաւոր պաշտպանութեան եղանակը, որ մէկ երեսն էր ... թիւլասիոններուն: Թափիթիւլասիոններ անունով կ՚ակնարկուին այն ... շնորհներուն, զորս սուլթանները ... տամութեամբ կնքած էին մեծ ... ութեանց հետ, պաշտպանելու ... մար հպատակ կամ օտար ... վուրդներու իրաւունքները Թուրքիոյ մէջ:

(2)

(Շար.)

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Երեսփոխան Ալի Սայիպ կուլայ...

Յունուար 9ին Էնկիւրիի Եղեռնադատ ատեանին առջեւ սկսաւ դատավարութիւնը Աթաթիւրքի (Մ. Քէմալ) դէմ սարքուած մահափորձին, Առտուն կանուխէն մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր դատական պալատանատունը: Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր եւ միայն հրաւիրագրով անձերը կ'ընդունէր.

Պոլսոյ Թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները, դատավարութեան մասին.—

Ժամը 13ին, արդէն խիկ ասեղ ձգելիք տեղ չկար սրահին մէջ: Ժամը 14ին ներս մտաւ դատական մարմինը, — նախագահ՝ Թայաթ, անդամներ՝ Հայրուլլահ եւ Ճէմալ: Ընդհ. դատախազի աթոռը կը գրաւէր Անգարայի ընդհ. դատախազ Գահանէրգան:

Նախագահը լռութիւն յանձնարարեց ունկնդիրներուն: «Աղմուկ չեմ ուզեր», ըսաւ: Յետոյ քարտուղար ներանցքին մէջ պոռաց.—«Եահեա եւ ընկերները»: Ոստիկան - զինուորներու ընկերակցութեամբ ներս բերուեցան ամբաստանեալները: Նախ ներս մտաւ Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպ եւ գլուխով բարեւեց դատական մարմինը: Յետոյ կարգով ներս մտան Իւզէյիր, Շէմսէտտին, Խուրիս, Արիֆ, Ահմէտ օղլու Շապան եւ Եահեա.

Նախ հարցաքննուեցաւ Եահեա, ան ըսաւ թէ Սամսոնի Ջարշամպա գաւառի Օթլուք գիւղէն է, ամուրի է եւ ասկէ առաջ երեք ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած է, իբրեւ զինուորական փախստական

Իւզէյիր ըսաւ թէ 307ի ծնունդ է, Անտիբին գաւառի Կիւնտէզլի գիւղէն երկրագործ է, ամուսնացած եւ հայր հօթը զաւակներու. մինչեւ հիմա չէ դատապարտուած:

Հասան օղլու Արիֆ ըսաւ թէ 329ի ծնունդ է, երկրագործ, ամուրի, Կիւնտէզլէր գիւղէն, բնաւ կապ չունի մահափորձին հետ:

Խուրիս 1294ի ծնունդ է, Իսլահիէցի, 15 տարիէ ի վեր Մարաշ կ'ապրի, երկրագործ է, 8 զաւակի տէր:

Շապան 314ի ծնունդ է, Կէօքսուի Մէհմէտլի գիւղէն: Ամուսնացած է, երկու զաւակ ունի: Ահմէտ օղլու Խումայիլ ըսաւ թէ Մէհմէտ պէյ գիւղէն է, երկրագործ եւ կապ չունի մահափորձին հետ:

Կարգը եկած է Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպի. ոտքի կանգնած է եւ դեփողեցին է: Ըսաւ թէ 303ի ծնունդ է, Քէրքիւքցի է, ամուսնացած է, 4 զաւակ ունի, ասկէ առաջ չէ դատապարտուած:

Հարցաքննութիւնը աւարտելէ յետոյ, Նախագահը հարցուց Ալի Սայիպի.

— Ձեր իրաւունքն է պաշտպանաբան ուզել: Կ'ուզէ՞ք:

Անոր փոխանորդը՝ փաստաբան Համիտ Շէվքէթ ըսաւ թէ ընդհակառակն կ'ուզէն որ փութացուի դատավարութիւնը: Նոյն պատասխանը տուին միւս ամբաստանեալները:

Նախագահ.— Դուք կ'ամբաստանուիք թէ զինեալ կազմակերպութիւն մը բրած էք, Հանրապետութեան նախագահ Աթաթիւրքը մահափորձի ենթարկելու համար: Հիմա պիտի կարդացուին նախնական քննութեան թուղթերը: Նկատելով որ երկար են, կը թոյլատրեմ որ նստած ունկնդրէք:

Ասոր վրայ սկսաւ որոշմնագրին ընթերցումը որ երեք ժամ տեւեց: Որոշմնագիրը նախ կ'արձանագրէ Եահեայի առաջին հարցաքննութիւնը, ուր ըսած է թէ ինք զինուորական փախստական է, Դամասկոս գացած էր որպէսզի կարենայ ամուսնանալ իր նշանածին հետ: Մէկ տարի Դամասկոս մնալէ յետոյ, իր խնայած 50 ոսկիով առանձին կ'անցնի Քիլլիսի սահմանը: Երկրորդ հարցաքննութեան մէջն ալ կը յայտնէր թէ սահմանը անցած էր Համտի եւ Ջէրքէզ Եաղուպի հետ եւ նպատակն էր այդ շրջանակին մէջ դրամ հանգանակել Ջէրքէզ Միութեան համար: Աւելցուցած էր թէ Ջէրքէզ Էթէմի հետ տեսակցած է եւ ան իրեն հարցուցած է թէ Թուրքիոյ մէջ Էզանը Թուրքերէ՞ն կը կարդան թէ ոչ:

Ոստիկանութեան առջեւ առաջին անգամ հարցաքննուած ատեն, Եահեա ըսած էր թէ, համաձայն Ջէրքէզներու սովորութեան, իր նշանածը փախցուցած, յետոյ տունը վերադարձուցած է: Ամուսնութեան անհրաժեշտ դրամը ճարելու համար Դամասկոս կ'երթայ: Ջէրքէզ Էթէմի հետ բնաւ չէ տեսնուած, առանձինն վերադարձած է Թուրքիա եւ Անտիբին մէջ բոլոր ըսածները սուտ են:

Երբ նախապէս ըսածները իրեն կը յիշեցնեն, Եահեա կը յայտնէ թէ անոնք անարժէք են եւ թէ ինքը հիմա, իբրեւ հաւատարիմ լրտես (մուխպիրի սատըգ), կ'ուզէ պատմել բոլոր անցուդարձերը: Օր մը, Դամասկոսի մէկ սրճարանին մէջ նստած ատեն կը ներկայանայ Ջէրքէզ Էթէմի որ նարտ կը խաղար: Անոր յանձնարարութեամբ, չորս հոգիի հետ սահմանէն կ'անցնի. նպատակն էր գիտնալ Թուրքիոյ ուժերը: Եահեա այս չորս անձերուն հետ կը մտնէ Հալէպի նահանգին: Պահ մը, իր բնական պէտքը գոհացնելու համար կը հեռանայ քիչ մը, կը տեսնէ որ այդ մարդիկը զինուած են ատրճանակներով եւ ռումբերով: Ասոնց մէջ Համտի կոչուածը շատ լաւ Ֆրանսերէն կը խօսէր:

Եահեա յայտնած է նաեւ թէ Ջէրքէզ Էթէմ ըսած է իրեն. «Մարաշի մէջ ագարակատէր Խուրիսը կայ: Այս մարդը մահափորձի համար կազմակերպութիւն կ'ընէ երկրին մէջ: Անոր հետ շփում ունեցիր եւ մինչեւ գործի ձեռնարկելը՝ պիտի մնաք Քիւմպէտի, Շաթըր Արիֆի տունը»:

Դարձեալ Եահեայի համաձայն, Ջէրքէզ Էթէմ իրեն ըսած է որ Ալի Սայիպ պիտի վարէ այս գործը, եւ մահափորձին համար կատարուելիք փորձերը եւ մարզանքները տեղի պիտի ունենան Ալի Սայիպի ագարակին մէջ:

Որոշմնագրին Եահեայի վերաբերեալ մասին ընթերցումը մէկ ժամ տեւեց: Որոշմնագիրը յետոյ անցաւ Իւզէյիրի, որ անգամ մը այսպէս արտայայտուած է.—

Օր մը Ալի Սայիպի հետ տեսնուեցայ եւ ըսի.— «Դուք երեսփոխան էք, ի՞նչ պիտի ընէք, դուք պիտի ընէք»: Անոր վրայ ըսաւ.— «Երեսփոխան ըլլալով ի՞նչ եղանք որ. տաամայի քաբրու պէս ենք, անոնց ուզածը կ'ընենք: Բոլոր ըներնիս արտասահման կը գտնուին: Եթէ վերէն քանի մը հոգի մաքրուին, գործերը կարգին կը մտնեն»:

Իւզէյիր աւելցուցած է թէ դաւադիրները 5 հոգի էին, օգոստոսի սկիզբները իրեն եկան: Ինքը անոնց մօտ կ'երթայ եւ կը տեսնէ Համտին եւ Եագուպը. միւսները Զուրին գլուխը կը սպասէին: Ագարակին մէջ շփում կը պահէր Ալի Սայիպի հետ եւ եկող դաւադիրները անոր մօտ կը տանէր:

Իւզէյիրի եղբայրը Արիֆ կը յայտնէ թէ Սուրիոյ մէջ ծանօթացած է Ջէրքէզ Էթէմի եւ ընկերներուն հետ եւ հասկցած որ կ'աշխատին մահափորձ կազմակերպել Աթաթիւրքին դէմ: Գիւղը վերադարձին, երբ ասիկա կը յայտնէ Իւզէյիրի, այս վերջինը կ'ըսէ.— Ես ալ այս մասին աւելի առաջ նամակ ստացած եմ Ջէրքէզ Էթէմէն: Այս գործին վարիչները հոս են: Գործը Ալի Սայիպի ագարակին մէջ պիտի պատրաստեն:

15 օր յետոյ, Եահեա կուգայ եւ ատրճանակները եւ ռումբերը կուտայ Արիֆի: Յետոյ միասին կ'երթան Իւզէյիրի տունը: Ջէրքէզ Էթէմի Ալի Սայիպի ղրկուած նամակը բերուած է Շապանի կողմէ:

Որոշմնագիրը կը յայտնէ թէ չեն գտնուած ատրճանակները եւ ռումբերը որոնք պիտի գործածուէին մահափորձին մէջ: Միայն զէնքերու պահուած վայրը գտնուած է օղիի շիշ մը, զոր յիշած էին ամբաստանեալներէն ոմանք:

Եահեան է որ, ոստիկանութեան առջեւ ըրած յայտարարութեանց մէջ, Ալի Սայիպի անունը երեւան հանած է: Արիֆն ալ յայտնած էր որ դաւադիրները շփում ունէին Ալի Սայիպի հետ:

Երբ այս յայտնութիւնը կ'ըլլար, Ալի Սայիպ Ատանա կը գտնուէր: Ասկէ կ'անցնի Սթանպուլ եւ Պրուսա եւ նորէն Ատանա կը վերադառնայ: Օգոստ. 5ին Ատանայէն Սթանպուլ կը դառնայ:

Որոշմնագիրը մանաւորաբար կ'արձանագրէ թէ, հարցաքննուած ժամանակ, Ալի Սայիպ զգածուած եւ լացած է: Ասիկա արդիւնք է ցաւի՞ն զոր կը զգայ անմեղ մարդ մը երբ կը տեսնէ որ իր անունը խառնուած է գործին, թէ ոչ արդիւնք է մեծ յանցանքի մը առջեւ կրած պղծումին: Այս կէտին ճշդումը դատարանին կը թողու որոշմնագիրը:

(Մնացեալը յաջորդով)

Քոնեէյիա (Ֆրանսուաղ Ռօզէ՝ ընմազիր Ֆէտէրի կինը) որ խաղին կեդրոնական դէմքը կը կազմէ, կամ դաւանանը (յայտնի դերասան Տէլֆէն), իրենց թանգարաններու սրահներէն եւ շրջանակներէն զուրս եկած Վէլասքէզներ են:

Օլիվարէսի դուքսը (Ժան Միւռա), Վան - Տիբէն ստորագրուած զտարեւն պայատական մըն է՝ վերակենդանացած բնմադրին արուեստով:

Քաղաքապետը (Ալէրմ) եւ իր խորհրդականներէն մէկ քանին Թէօտանսի մը հարուստ եւ հիւթեղ վրձինին արժանի կենսուրախ տիպարներ են:

Ֆրանչիսկեան կրօնաւորը (Լուի Ժուվէն՝ անմոռանալի «Թօփազը»), գծագրուած է Ռիպէռաթ մը խստութեամբ եւ անբաղդատելի է իր ուշիմ եւ յառկանչական խաղով:

Նկարիչ Գաէնէլ (Պէոնար Լանը - ռէ) եւ Սիւքա (Միշըլին Շէյէլ) իրենց երիտասարդ հրապոյրը կը բերեն ամբողջութեան մէջ:

Անբաժան սիրահար բարտուղարը (Ալֆրէտ Ադամ) անբաղդատելի է՝ հարուածներու տակ սանդուղներէն գլխիվայր գլորելու վտանգաւոր արուեստին մէջ, իր դժբախտութիւններուն անկարեկիր սրահին մէջ ծիծաղներ բարձրացնելով:

Ամբողջ շարժանկարը կ'ապրի 17րդ դարու կեանքով, ամենափոքր մանրամասնութիւնէն մինչեւ պերճ հայկերոյթը՝ որ Վէլասքէզի «Կանայի Հարսանիքը» կը յիշեցնէ:

Ֆէտէրի գործը արժանի էր անշուշտ 1935ի մեծ մրցանակին, թէեւ բազուքի ձայներ կան ընտրութեան ձեւի մասին, եթէ ոչ ընտրուած գործին արժանիքներուն, որոնք անհերքելի են:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԻՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Յառաջ»ի ՏԱՐԵԿԱՆ բաժնեգինն է 200 ՖՐԱՆՔ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ՝ 100:

Ստիպուած ենք բոլորին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, նկատի առնելով կարգ մը անկանոնութիւններ որոնք զգալի վնաս կը պատճառեն մեզի:

Գալով հաստավաճառի, որ կարեւոր գումար մը կը կազմէ Թաւրիզի մէջ, մեր գործակալին հետ համախորհուրդ, որոշած ենք բարձրացում մը կատարել, պարզապէս ՄԵՐ ՎՆԱՍԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Ահա քանի մը տարիէ ի վեր մէկ թիւը կը ծախուի 40 տինարի, ինչ որ կը նշանակէ 15 ՏԻՆԱՐ ՎՆԱՍ իւրաքանչիւր թիւի վրայ: (Մի՛ մոռնաք որ թղթատարի ծախքը 15 սանթիմ է, իւրաքանչիւր թիւի համար):

Մեր ուժերէն վեր ըլլալով աւելի երկար ատեն կրել այս վնասը, մեր գործակալը 1936 ՓԵՏՐ. 1ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ԾԱԽԷ 50 ՏԻՆԱՐԻ: Այս ալ վնաս է, բայց առ այժմ տեղի տալով մեր գործակալ Խաչիկ Մելքումեանի առաջարկին, չուզեցինք աւելի բարձրացնել:

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ ԹԷ ԲԱԺԱՆԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ Է ԵՒ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԱՅՍ ՊԱՅՄԱՆԷՆ ԿՐՆԱՆ ՇԵՂԻԼ ՄԻԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Խնջոյք

ՓԻԹԺԻ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, (Յապաղած) — Մեր գաղութին մէջ ալ տօնուեցաւ նոր տարին, մեր պայմանական աւանդութիւններով, Նախաձեռնութեամբ Երիտասարդութեան: Հանդէսը տեղի ունեցաւ դեկտ. 31ին աղի գործարանի մանկապարտէզին դպրոցին մէջ: Բեմը զարդարուած էր յեղափոխական եւ կրօնական պատկերներով: Սրահին աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ Ֆրանսական դրօշները: Ճիշդ ժամուն, սրահը լեցուած էր բազմութեամբ: Կը նախագահէր Գ. Զ. Նիկողոսեան, որ պարզեց հանդէսին նպատակը: Բացումը կատարուեցաւ յեղափոխական երգով մը: Յետոյ փոքրիկներէն երգեցին Սիրուն, Աղնիւ Մինասեան, Գ. Հ. Մանուէլեան եւ Գ. Ս. Մանուէլեան, իսկ արտասանեցին Օր. Խ. Աղամեան, Աղաւնի Մալոեան, Օր. Նուվարդ Նիգամեան, Տիկ. Ո. Մալոեան, Փանթէզի մը Գ. Յակոբէն: Ցուցադրուեցաւ «Ղուկաս Մարկոս», Գ. Յաւակի եւ Համազասպի կողմէ: Ներկայացուեցաւ «Հայրապանը», «Ալլուղը» (Օր. Մինասեան եւ Անդրանիկ Խլոեան), նաեւ Արմէն Հայկունիի «Զարկաթօնը»: Օրուան բանախօսը, որ պիտի գար Մարսէյլէն, բացակայ էր: Ուստի երիտասարդութեան կողմէ խօսեցաւ Անդրանիկ Խլոեան, թէ Ֆրանսերէն եւ թէ հայերէն: Այս առթիւ բացատրեց թէ պարզելով եռագոյնը երկիւղածութեամբ կը յիշենք այն նահատակները, որ ինկան հայ ազգի ազատագրութեան ճամբուն վրայ: Եւ գոչեց.— «Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդի ղեկավար Դաշնակցութիւնը»:

Հանդէսէն վերջ տեղի ունեցաւ խնջոյք մը, որ տեւեց մինչեւ լոյս, գեղջկական եւ յեղափոխական երգերով, Ֆրանսական եւ հայկական պարերով: Բոլորն ալ ուրախ զուարթ բաժնուեցան: Հանդէսին արդիւնքը սահմանուած էր Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան, բայց մեծ գումար մը չըլլալով, կ'ուզենք Զարշամպայի Հայր. Միութեան եւ երիտասարդութեան միջոցաւ հանգանակութիւն մը կատարել եւ ղրկել: Հաւանօրէն կէսը պիտի յատկացուի Անդրանիկի յուշարձանին, միւսն ալ Կոմիտասի գործերուն հրատարակութեան: Կը մաղթենք որ գաղութը աշխատի միշտ այսպէս մէկ սիրտ մէկ բերան:

Խլօ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Քանի որ պատերազմը վերջացած [illegible], ասպետական շարժում մը պիտի [illegible]կառէի, եթէ խոստովանէի ճշմարտութիւնը հասարակաց կարծիքին առջեւ:

Եթէ Մանտէլշթամ դարձեալ կը [illegible]նդէ թէ այդ դէպքերը ուրիշ բան [illegible] չէին տար, բայց եթէ զինադադարութեան փորձ մը արդարացի ինքնապաշտպանութեան, այն ատեն իր [illegible]ութիւնը պէտք է հրաւիրեմ իր զինակից Ֆրանսացի եւ անգլիա[illegible]պաններուն վրայ, որոնք այդ յեղափոխութիւնը կազմակերպած են եւ որոնք իր այդ խօսքը ծիծաղելի պիտի գտնեն: Այս է իմ համոզումս ու [illegible] հայկական ջարդերուն մասին: Հիմա որ համաշխարհային պատերազմը վերջացած է եւ Սուրիան, Միջագետքը եւ արաբական թերակղզին, օսմանեան Թագի ամենաթանկագին մանեակը, բաժնուած են մայր երկրէն, Թուրքիա նորէն կը սկսի [illegible] որդեգրել [illegible] իր [illegible] Անատոլուի սուրբ հողը որ [illegible] Թուրքին կը պատկանի: Եթէ [illegible] բան մը որ խեղճ Թուրքիան կրնայ մխիթարել, այն է որ իրաւ երեք միլիոն զոհեր տուաւ համաշխարհային պատերազմին, բայց իրականութիւն է որ մեր ժառանգական թշնամին՝ ցարիզմը յաղթահարուած եւ խորտակուած է:

Պետութիւններու կարգին, զոր դէպքերը ստեղծեցին Կովկասի մէջ, կը տեսնենք այսօր հայկական հանրապետութիւն մը: Բայց կը տեսնենք նաեւ թէ Թրքահայերը Պոլսոյ պատրիարք Զաւէն էֆէնտիի առաջնորդութեամբ ոչ մէկ խարդաւանքի առջեւ կանգ կ'առնեն նեղելու համար Թուրքերը: Թուրքերը երբեք դէմ չեն հայկական հանրապետութեան մը հիմնուելուն Էջմիածնով եւ Երեւանով իբր կեդրոն, բայց բացարձակօրէն կը պահանջեն որ հանրապետութիւնը Ազրպէյճանի եւ Վրաստանի հանրապետութիւններուն հետ, որոնք զանազան տարրերէ բաղկացած են Կովկասի հարաւը, այնպէս ալ օսմանեան կայսրութեան հետ, որ անխուսափելի տէրն է Փոքր Ասիոյ, ասոնց ամէնուն հետ լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակէ եւ աչք չունենայ անոնց անբաժանելի սեփականութեանց:

Օսմանեան Հայերուն մանաւանդ խորհուրդ կուտամ իրենց իսկ հանգիստին եւ երջանկութեան համար, ինչպէս եւ Թուրքերուն շահուն համար, հրաժարիլ իրենց յիմար երազէն թէ Կարինը, Պիթլիսը, Վանը, Տիգրանակերտը, Խարբերդը պիտի կրնան օր մը եւ է ատեն Հայաստանի մաս կազմել:

Այն օրը որ Թրքահայերը ապացուցանեն թէ հրաժարած են այդ անիրականանալի փափաքը հետապնդելէ, պիտի կրնան իրենց քիւրտ ու թուրք հայրենակիցներուն հետ անկեղծ բարեկամութեամբ ապրիլ: Անոնք որ անպայման հայկական քաղաքացի ըլլալ կ'ուզեն, միշտ կրնան Կովկասի հայկական հանրապետութեան մէջ հաստատուիլ: Բայց անոնց համար որ Թուրքիա մնալ կ'ուզեն, անհրաժեշտ պայման է որ իբր զուտ օսմանցի գործեն եւ դադրին ամէն արարքէ որ կրնայ իրենց ընթացքը կասկածի տակ դնել: Այլ եւս Թուրքիա բնակող Հայերուն մէջ տեղ չպիտի ըլլայ Դաշնակցութիւն, Հնչակ եւ ուրիշ կուսակցութիւններու, եւ ես համոզուած եմ որ այս տեսակ կազմակերպութիւնները վնասակար միայն կրնան ըլլալ Կովկասի Հայերուն:

Ներկայիս հարաւային Կովկասի երեք հանրապետութիւններուն եւ օսմանեան կայսրութեան պարտականութիւնը պիտի ըլլայ օգնել իրարու եւ իրենց ուժերը տրամադրել վերաշինութեան գործին, կազմակերպութեան եւ զօրացման իրենց պետականութեան: Ուրիշ պարտականութիւն մըն ալ կ'իյնայ այս չորս պետութիւններուն.— Ամէն միջոց ձեռք առնել, որպէսզի ռուսական յորձանքը կովկասեան լեռները չանցնի: Ասոր համար այս չորս պետութիւններուն ամէնէն ստիպողական խնդիրներէն մէկն է պաշտպանողական զինակցութիւն մը կնքել ընդդէմ մոսկովեան արշաւանքին: Հայոց այժմու պատրիարք Զաւէն էֆէնտին որ եւ է մէկէ աւելի լաւ գիտէ իմ բարեկամեցողութեան զգացումներս Հայերուն հանդէպ:

Երբ 1915 դեկտեմբերին Պոլիս եկայ, ան այցելութիւն մը տուաւ ինծի Բերա Փալաս պանդոկին մէջ եւ յանձնեց ինծի Պատրիարքարանէն գրուած յիշատակագիր մը որուն մէջ յանուն ամբողջ հայ ազգին իր շնորհակալիքը կը յայտնէր:

Բայց հիմա երբ կը լսեմ որ ան Պոլսոյ յոյն պատրիարքին խարդաւանքներուն գործիք կը ծառայէ, կը խնդրեմ իրմէ երբ բարեկամ Հայերուն, բոլորովին առարկայօրէն քննել իմ վերեւ տուած խորհուրդներս: Իմ տեսակէտներուս Հայերուն համար բխած առաւելութիւնները նկատի առնելով թերեւս ան ալ կրնայ խաղալիկ դառնալ յոյն պատրիարքին ձեռքը:

Եթէ մենք Մերձաւոր արեւելքի 4 ազգերս իմ վերեւ առաջարկիս պէս պաշտպանողական զինակցութիւն մը չկնքենք Ռուսիոյ դէմ, եթէ մենք չհամաձայնինք հիւսիսային կովկասեան հանրապետութիւն մը հիմնելու, զոր մեր զինակցութեան մէջ պէտք է առնէինք, այն ատեն մենք պէտք չէ կասկած ունենանք որ Ռուսիոյ բռնութեան պիտի ենթարկուինք, Ռուսիոյ որ տարիներէ ի վեր կը տենչայ մեզ առնելու իր լուծին տակ:

Ո՛վ գիտէ թերեւս պիտի գայ այն օրը, երբ խեղճ Արաբներն ու Պարսիկները, որոնք Ֆրանսացիներու եւ Անգլիացիներու ազդեցութեան տակ ինկած են, պիտի ճողոպրին իրենց հիմակուան տէրերուն ձեռքէն եւ մասնակցին մեր զինակցութեան:

Մերձաւոր արեւելքի ժողովուրդները այն ատեն միայն կրնան ազատ ապրիլ, երբ իրենք կը դառնան իրենց ճակատագրին ազատ տէրերը:

Կը կարծեմ որ այս քաղաքական տեսլականը, զոր ես հոս օսմանեան, հայկական, վրացական եւ ազրբէջանեան քաղաքագէտներուն պարզեցի, կրնայ քսան տարի չանցած դրախտի մը վերածել Մերձաւոր Արեւելքը, որ մինչեւ հիմա նկատուած է խարդաւանքներու եւ խռովութիւններու բոյն մը եւ անոր շնորհել բարօրութիւն մը որ անկախ դարձնէ զայն օտարներէն:

Թուրքերուն համար, որոնք օսմանեան կայսրութեան խոշոր մեծամասնութիւնը կը կազմեն, այս տեսլականը հիմնական նշանակութիւն ունի: Եթէ Հայկական փոքրամասնութիւնը օսմանցի մնալ կ'ուզէ, կը բաւէ որ ապացուցանէ թէ ճիշդ այնպէս ինչպէս 70 տարի առաջուան Հայերը հաւատարմութեան եւ անկեղծ օսմանցիութեան զգացումներ կը տածէ:

Ահա այս է, ըստ իս, միակ միջոցը զոր կրնայի առաջարկել վերջնապէս թաղելու համար արիւնոտ անցեալը եւ բարւոք եւ երջանիկ ապագայ մը պատրաստելու համար: Ես եւ իմ հայրենակիցներս պատրաստ ենք միշտ լուրջ վիճաբանութեան մտնելու ամէն անոնց հետ, որոնք որ եւ է աւելի լաւ լուծում կրնան առաջարկել:

ՎԵՐՋ

ԽՐԻՔ ՀՈԳԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ Վարշաւայի մէջ, երբեւ հեղինակ եւ մեղսակից Ներքին նախարար Փիէրացքիի սպանութեան, որ տեղի ունեցաւ 1934 յունիս 15ին։ Ուրիշ երկու հոգի դատապարտուեցան ցկեանս բանտարկութեան, իսկ միւսները, որոնց մէջ կը գտնուին երկու մանկամարդ աղջիկներ, 8 — 15 տարի բանտարկութեան։ Բոլորն ալ Ուկրայնացիներ են։ Համաձայն ընդհ. ներման օրէնքին, որ հռչակուեցաւ տօնական օրերու առթիւ, երեք մահապարտներուն պատիժը պիտի վերածուի մշտնջենական բանտարկութեան։

5300 ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ պիտի մասնակցին Պերլինի ողիմպիական խաղերուն (11րդ), ինչ որ եռապատիկն է Լոս Անճէլզի ողիմպիականին մասնակցողներուն։

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Ֆրանսայի արեւելեան եւ հարաւային գաւառներու մէջ։ Սէնն ալ նորէն վտանգի կէտին հասաւ երկուշաբթի օր (չորս մեթր՝ Թուռնէլի կամուրջին տակ)։ Բազմաթիւ թաղեր ողողուած են Լիոնի, Սենի եւ Ալզասի մէջ։

ԹՈՒՍ ՆԱԽԿԻՆ ՍՊԱՅ ՄԸ, Կուզլիացով, որ սպաննած էր երկու ազգականական ծերունի եւ անոնց սպասաւորը, Քոթ տ'Օրի մէկ գիւղին մէջ եւ կը փնտռուէր տասը օրէ ի վեր, ձերբակալուեցաւ Փարիզի մէջ։ Ոճիրը գործելէ յետոյ, մայրաքաղաք եկած էր եւ կը զուարճանար գրօսարաններու եւ պարասրահներու մէջ։ Գողցած 3525 ֆրանքէն քովը մնացած էր միայն 117 ֆրանք։ Ձերբակալութեան առեն դիմադրեց, բայց երբ ոստիկանատուն տարին, առանց հարցաքննութեան պատմեց թէ ինչպէս սպաննած էր երեք զոհերը։

ՄԱՅՐ ՄԸ ԵՒ ՈՒԹ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ ՈՂՋ ՈՂՋ ՎԱՌԵՑԱՆ Թայտրպլիի մէջ (Անգլիա), հրդեհի մը հետեւանքով։ Միայն հայրը կրցաւ ազատիլ, պատուհանէն դուրս նետուելով։ Տղաքներէն հինգը պառկած էին հայրիկին եւ մայրիկին սենեակը, իսկ երեքը՝ յարակից սենեակ մը։ Բոցերը ամէն դուռ փակած ըլլալով, երբեւ փրկութեան ելք կը մնար միայն պատուհանը։ Ուստի կ'որոշէն որ նախ հայրը վար ցատկէ, եւ մայրը մէկ-մէկ վար նետէ ութ զաւակները։ Հայրը կը ցատկէ հինգ մեթր բարձրութենէ մը, առանց վնաս կրելու, բայց երբ մայրը կը պատրաստուէր նետելու առաջին տղան, կը մարի եւ գետին կ'իյնայ։ Տղաքը տարապահանջ իր վրայ կը թափին սթափեցնելու համար, եւ ոչ մէկը միտքէն կ'անցընէ պատուհանէն վար նետուիլ։ Հայրը գուշակելով աղէտը, ելք մը կը գտնէ բոցերուն մէջէն, մինչեւ ննջարանին դուռը, բայց չի կրնար բանալ։ Յուսահատ, նորէն վար կ'իջնէ բոցերուն մէջէն եւ կը մարի, դուրս ելած ատեն։ Իսկ մայրը եւ ութ զաւակները շնչահեղձ կը մեռնին, բոցերուն ճարակ ըլլալէ առաջ։ Այր եւ կին 39 — 37 տարեկան էին, իսկ իրենց զաւակները՝ 13 ամիսէն 13 տարեկան։

ՄԱՀԱՑՈՒ ՎԷՐՔԵՐ ստացաւ բժիշկ մը, Թօպման, Արժանթէնցի երիտասարդի մը կողմէ, որ զինքը պատասխանատու կը համարէր իր եղբօրը մահուան։

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏ Րըտեարտ Քիփլինկ, որուն ծննդեան եօթանասնամեակը տօնուեցաւ վերջերս, յանկարծ հիւանդացած ըլլալով, վիրաբուժական ծանր գործողութեան մը ենթարկուեցաւ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՑՐՈՒԻՉՆԵՐԸ գործադուլ հռչակեցին երկուշաբթի առտու, երկու ժամուան համար, բողոքելով յաւելուածական աշխատանքի դէմ։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ կին մը, Ժոռժէթ Գրիւնեօ, որ տարփածու մը ճարած ըլլալով, երկու տարիէ ի վեր յամրաբար կը թունաւորէր իր ամուսինը, «վէրոնալ» հրամցնելով անըմբռնելի քանակութեամբ։ Իր քոյրը երեւան հանեց դաւը։ Մարդուն վիճակը ծանր է։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն՝ ի դիմաց «Անդրանիկ» փրկվայի «Յառաջ» խումբերու եւ շրջանի ընկերներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ իր պարագաներուն։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

— • —

Համազգայինի ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը կը խնդրէ բոլոր մարմիններէն եւ անհատներէն որ այսուհետեւ իրենց թղթակցութիւնները ուղղեն հետեւեալ հասցէով միայն՝

V. Yarjanian, P. R. «Hamazkain», 44, Rue Lafayette, Paris (9).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան-Գրուզեան Լափսէքացի (Տարտանէլ) կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մարի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր-Զօրի մէջ։ Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ։ Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսիի նշաններ ունի, իսկ Մարին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ մ'եր ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել։

Խիստ շահաւոր

Ստիպուած ըլլալով մեկնիլ եգիպտոս մօտ (Արժանթին), ծախու է կօշկակարի խանութ, դիւրամատչելի պայմաններով։ Ունի կօշիկի նորոգութեան եւ չափու վրայ ապսպրանք առնող պատրաստ յաճախորդներ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել 11 rue Rodier, Փարիզ (9).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Եւ Քարօլայն մատներուն վրայ համրեց հիւանդները։

— Տիկին Պէնէթը եւ ագարակէն եկող տղան... Տօլի Կրայսը որուն մատը ասեղ մը մտեր էր... Նաւուն վրայ աշխատող Ամերիկացին... այս եղաւ չորս... յետոյ Ճօրճ Էվըննըը եւ...

Սպասեց վայրկեան մը։

— Ուրի՞շ...

— Օրիորդ Րասըլը, աւելցուց՝ իր յաղթանակին գագաթնակէտին հասած։

Ետեւ աթոռին մէջ երկնցաւ ու իմաստալից ու հարցաքննող աչքերով ինծի նայեցաւ։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, քոյր, ինչո՞ւ համար օրիորդ Րասըլը ինծի չպիտի գայ եթէ իր հիւանդ ծունկը ցոյց տալու...

— Հիւանդ ծունկը... վրաս գրէ... ոչ աւելի հիւանդ քան իմս կամ քուկդ... անոր միտքը բան հասկնալ էր...

— Ի՞նչ բան...

Քարօլայն խոստովանեցաւ թէ չէր գիտեր։

— Բայց հաւատա՛ որ Պ. Փուարօն ալ հասկնալ կ'ուզէր ատիկա... անըմբռնելի բան մը կայ այդ կնոջ վրայ եւ Փուարօն գիտէ...

— Տիկին Էքրօյտին բսած խօսքն է, երէկ բսաւ ինծի թէ տարօրինակ հով մը կար անոր վրայ...

— Օհ, Տիկին Էքրօյտը... բան մըն ալ ան...

— Այսի՞նքն...

Քարօլայն չյայտնեց իր միտքը, գլուխը թօթուեց քանի մը անգամ, ձեռագործը հաւաքեց եւ վեր գնաց ընթրիքի հագուստ հագնելու համար։

Սպասեցի եւ վրակարանին բացերուն նայելով, խորհեցայ թէ ինչ ըսել կ'ուզէր քոյրս։ Փուարօն խելապէս օրիորդ Րասըլի մասին տեղեկութիւն առնելո՞ւ եկած էր թէ ընդհակառակն քոյրս իր ուզածին պէս կը մեկնէր անոր այցելութիւնը։

Օրիորդ Րասըլի այդ առտուան այցելութեան մէջ որ եւ է կասկածելի բան չկար։ Միայն թէ...

Յիշեցի անոր խօսակցութիւնը թունաւոր դեղերու մասին... բայց, ինչ կրնայ ըլլալ... Էքրօյտը թունաւորուած չէր... սակայն եւ այնպէս, քիչ մը տարօրինակ էր այդ խօսակցութիւնը...

— Ծէյմս, ընթրիքին ուշ պիտի մնաս, պատրաստ յանկարծ քոյրս թթու ձայնով մը։

Քիչ մը ածուխ դրի կրակարանին մէջ եւ վեր բարձրացայ։

Գոնէ տունէն ներս խաղաղութիւն թող տիրէր։

ԳԼՈՒԽ 12

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Դատական քննութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի օր։

Պէտք չեմ զգար մանրամասնութիւնները յիշելու, ատիկա պիտի նշանակէր կրկնել ինչ որ պատմած եմ մինչեւ հիմա։ Ոստիկանութեան հետ համախորհուրդ՝ շատ քիչ բան յայտնեցինք այնտեղ։ Ես բացատրեցի Էքրօյտի մահուան պատճառն ու հաւանական ժամը։ Հարցաքննիչ դատաւորը ուշադրութիւն հրաւիրեց Րէլֆ Փէյթընի բացակայութեան վրայ, թէեւ շատ չծանրացաւ այդ կէտին շուրջ։

Յետոյ, ես ու Փուարօն տեսնուեցանք ոստիկան Րէկլընի հետ որ շատ մռայլ էր։

- Գէշ գործ, պարոն Փուարօ ըսաւ. կ'ուզեմ անկողմնակալ ու արդար քննութիւն մը կատարել... տեղացի եմ ես ալ եւ յաճախ հանդիպած եմ Փէյթընին՝ Քրէնչէսթըրի մէջ... չեմ ուզեր որ յանցաւորը ան եղած ըլլայ, բայց իր պարագան ծանր կ'երեւայ՝ որ կողմէն ալ նայիք... եթէ անմեղ է ինչո՞ւ երեւան չելլեր... փաստեր կան իր դէմը, սակայն այդ փաստերը կրնան թերեւս չքանալ... ինչո՞ւ բացատրութիւն չի տար...

Ոստիկանին լեզուին տակ ուրիշ բաներ ալ կային որոնց տեղեկացայ յետոյ։ Րէլֆի նկարագրութիւնը հեռագրուած էր բոլոր նաւահանգիստներուն եւ երկաթուղիի կայարաններուն, ոստիկանութիւնը անոր ետեւէն ինկած էր։ Հսկողութեան տակ առնուած էին իր սենեակն ու այն ամէն տուները ուր ընդհանրապէս կ'այցելէր։ Դժուար թէ ազատէր այդ ապաշխարանքէն։ Ոչ պայուսակ ունէր հետը, ոչ ալ դրամ։

— Մարդ չէ տեսեր զայն կայարանը այդ գիշերը, շարունակեց Րէկլըն, հանրածանօթ է այստեղ եւ բնականաբար անճանաչ չէր կրնար անցնիլ... Լիվըրփուլէն ալ լուր չկայ...

— Կը կարծէ՞ք որ Լիվըրփուլ գնաց, հարցուց Պէլճիքացին։

— Շատ կարելի է... Լիվըրփուլի շոգենաւերին մեկնումէն երեք վայրկեան առաջ եղած է հեռաձայնը կայարանէն... ատիկա կարեւոր կէտ մըն է...

— Կրնայ ըլլալ որ դիտումնաւոր է՝ ոստիկանութիւնը շուարեցնելու համար... հեռաձայնի պարագան հաւանաբար առով բացատրուի...

— Այդ ալ միտք մըն է, ըսաւ ոստիկանը՝ հետաքրքրուած, դուք իրապէս կը հաւատա՞ք որ այդպէս է։

— Չեմ գիտեր, բարեկամս, պատասխանեց Փուարօ, բայց կրնամ աւելցնել ըսել որ եթէ հասկնանք թէ ինչու համար եղած է հեռաձայնը այն ատեն ոճիրին հանելուկն ալ պիտի լուծուի...

— Առաջ ալ այդ տեսակ միտք յայտնեցիք, կը յիշեմ, ըսի հետաքրքրութեամբ։

— Եւ հիմա ալ կը կրկնեմ...

— Բնաւ իրարու հետ կապ չունին, գիտել տուի։

— Ես ատանկ բան մը չեմ կրնար ըսել, յարեց Րէկլըն, թէեւ կ'ընդունիմ որ Պ. Փուարօն քիչ մը չափազանցութիւն կ'ընէ այդ խնդրին... աւելի լաւ հետքեր ունինք մենք... օրինակ դաշոյնին մատի հետքերը։

Փուարօ յանկարծ հասկցաւ իր տարօրինակ ձայնովը, այնպէս կ'ընէ միշտ երբ յուզուած է։

— Պ. Րէկլըն, զգուշացէք որ ինչպէս ըսեմ... գող... ճամբան... ըսաւ Փուարօ։

Ոստիկանը չհասկցաւ. ես անմիջապէս ըմբռնեցի անոր միտքը։

— Անել ճամբաներէ՞ն ըսել կ'ուզէք...

— Այո, այո, անել ճամբաներ, որոնք ոչ մէկ տեղ չեն առաջնորդեր... մատի հետքերն ալ այդպէս են...

(Շար.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clairière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 16 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3013

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԵՐՔԻՆ ԽՕՍՔ

…ՒԱՏԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՀԱԿԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Քաղցած հոգեբանութիւն մը միշտ «անձնական» կամ «հատուածական» տեսակէտներ կը վերագրէ, ամէն անգամ որ Բարեգործականը ընդդիմութեան կը հանդիպի, իր ծրագիրներուն գործադրութեան առեն:

Այդպէս, նաեւ, կրթական ծրագրին առթիւ:

Յունուար 6ի զեկոյցը կը խոստովանի թէ «գտնուեցան նոյն իսկ հոգաբարձութիւններ», որոնք «չկրցան գնահատել մեր կրթական ծրագրին գլխաւոր պայմանը, պահանջ դնելով որ մեր կրթական վարկերը տրամադրենք առանց պայմանի»:

Բարեգործականի կրթական ծրագիրը, որուն բացասական կէտերը մատնանշած ենք դեռ 1933ին, հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, Միութեան կ'ընծայէ ոչ միայն հոգաբարձութեան, այլ եւ Ուսուց. Խորհուրդի դեր մը: Բուն չարիքին աղբիւրն ալ այդ է:

Այս յաւակնութիւնը արդարացնելու համար, Միութիւնը ականատես կը կանչէ Նիւեմնի Միացեալ Ընկերութիւնը, մոռնալով որ եթէ իրենք պատմութիւնը լաւ չեն սորված, ուրիշներ կրնան յիշեցնել:

Այսպէս է որ վճռած են ուղղակի ստանձնել նպաստընկալ դպրոցներու «դաստիարակչական հոգը, որոշ ծրագրով»: Ինչ որ կը նշանակէ դրամի ուժով ստրկացնել ազգ. իշխանութիւնները, եւ հասցնել սերունդ մը՝ ամբողջովին խմորուած Բարեգործականի «տեսութիւններով»:

Մի՛ հարցնէք թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան «անխտրական» ոգին եւ հիմնական ծրագիրը թոյլ կու տա՞ն այդպիսի չեղում: Կամ թէ Բարեգործականը իր մտաւոր եւ բարոյական ո՞ր առաքինութիւններով կրնար արդարացնել այդպիսի յաւակնութիւն մը:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, ծրագրին գործադրութեան երկամեայ փորձը բաւական է, իբրեւ պատասխան շատ մը հարցումներու:

Ինչպէս առաջ, նոյնպէս եւ մանաւանդ կրթական ծրագրին գործադրութենէն ի վեր, Բարեգործականը իր դրօշին տակ համախմբելով զանազան բացասական տարրեր, կը կատարէ ծրագրեալ հաւատաքննութիւն մը, ամէն տեղ եւ ամէն բանի մէջ:

Ան գլխու վրայ տեղ ունի նոյն իսկ «թալլաքեար վարժապետներու» համար, կը բաւէ որ հաւատարմութեան երդում կատարեն, բարեւի կենան եւ տառապէս գործադրեն Արուէր Ալպօնէին արձակուած հրամաններ:

Միայն Մելքոնեան Հաստատութեան պատմութիւնը կրնար պատկերազարդ յիշատակարան մը կազմել:

«Մաքրագործո՞ւմ»: Այո: Միշտ այն իմաստով որ մէջտեղ մնան միայն «բարեյոյս» տարրեր: Մնացեալը երկրորդական է:

Երէկ յիշեր էինք Հալէպի Քաղաք. Ժողովին պաշտօնական զեկոյցը, որ մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ երկու տարուան բանակցութիւնները, միջին եզր մը գտնելու եւ համերաշխութեամբ գործելու համար:

Փոխանակուած նամակներէն երեւան կուգայ որ, հակառակ բոլոր զեկուցումներուն, Բարեգործականի վարիչները, քննիչներն ու գործակալները յամառօրէն կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ, եւ բանակցութիւնները կը յանգին անելի մը:

Օրինակ մը միայն, շատերու մէջէն.

— «Կացութիւնը շարունակեց մնալ այսպէս առկախ, մինչեւ 1934–935 դպրոցական վերամուտը, երբ Միութեան կրթական քննիչը հակառակ Եգիպտոսի շրջանակային Յանձնաժողովի 28 դեկտեմբեր 1933ի գրութեան իմաստին, կրկին ձեռք կ'առնէր Ազգայի թաղականութիւնը եւ կը ջանար Միութեան ուղղակի հսկակշռին ենթարկել տեղւոյն ազգային վարժարանը. իր կողմէ առաջարկուած հետեւեալ պայմաններով.—

«Ա.— Ազգայի Սահակեան դպրոցի պիւտճէն պիտի ըլլայ 850 սուրիական ոսկի ենթադրաբար:

Բ.— Այս գումարին 500 սուրիականը հայթայթելու համար թաղականութիւնը յանձնառու պիտի ըլլայ:

Գ.— Այս կերպով դպրոցի մնացեալ բոլոր ծախքը պիտի հոգայ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը:

Դ.— Դպրոցին կրթական գործը իսկ, Միութիւնը պիտի վարէ, կրթական տեսչին հսկողութեան ներքեւ, եւ Հ. Բ. Ը. Միութենէն կազմուած Յանձնաժողովի մը միջոցաւ»:

Ինչպէս դիւրութեամբ կը տեսնուի, 850 սուրիական ոսկի պիւտճէ ունեցող այս վարժարանին միմիայն 350 սուրիական տալու գնով Միութիւնը կը ձգտէր այս դպրոցը առնել ուղղակի իր նախաձեռնութեան ու հսկակշռին տակ ու զայն վարել իր քննիչով, եւ իրմէ կազմուած Յանձնաժողովով մը, առանց նկատի ունենալու ազգային իրաւասու մարմիններու սահմանադրական իրաւունքները»:

Հալէպի Քաղաք. Ժողովի զեկոյցէն քաղուած այս պարագան՝ մէկ երեսն է միայն ամբողջ ողբերգութեան: Երբ իմանաք միւս մանրամասնութիւններն ալ, ձեր աչքին պիտի պարզուի պատկեր մը, որ ընդվզեցուցիչ է խորապէս, եւ ամէնէն առաջ վարկաբեկիչ՝ իրեն, Բարեգործականին համար:

Եւ այն ատեն պիտի համոզուիք որ, եթէ կան «անձնական» եւ «հատուածական» կիրքեր որոնք տուն կը քանդեն, անոնց ամէնէն հզօր աղբիւրը կը գտնուի Հ. Բ. Ը. Միութեան գլխաւոր կեդրոնին մէջ:

Արդարեւ, Միութեան գլուխը դարձեր է «կամարիլլա» մը, որ բարեգործական ընկերութեան մը կոչումը շփոթելով ինքնակոչ իշխանութեան մը յաւակնութեանց հետ, ճեղքեր կը բանայ եւ որոմ կը ցանէ իրեն վստահուած դրամներուն ուժով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉՈՐՍ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔԻ ԱՆԳԼ. ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Փարիզի մէջ շրջած զրոյցներու համաձայն, Ֆրանսայի ելմտական նախարարութիւնը կը ջանայ մեծ փոխառութիւն մը կնքել Անգլիոյ մէջ, գոհացնելու համար իր անմիջական պէտքերը: Կ'ըսուի թէ գումարը պիտի ըլլայ 4,000,000,000 ֆրանք, 3ու. կէս առ հարիւր տոկոսով եւ կարճ պայմանաժամով:

Պաշտօնական աղբիւրներ չեն հաստատեր այս զրոյցները, ոչ ալ կը հերքեն: Բայց իրագէկներ կը պնդեն թէ լուրը ճիշդ է եւ թէ այս վարկին փոխարէն Ֆրանսական կառավարութիւնը յանձն պիտի առնէ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնել իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Ֆրանսա ձեռնարկներ կատարած է փոխառութեան համար, բայց չէ հետապնդած, երբ Անգլիացիները քաղաքական պայմաններ առաջարկած են:

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԱՆՈՐՈՇ

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԿԱԽՈՒՄ ՈՒՆԻ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԷՆ

Ինչպէս գրած էինք, խորհրդարանին վերջին նստաշրջանը վերաբացուեցաւ երեքշաբթի օր: Այս առթիւ դիւանի ընտրութիւն կատարուելով, իբրեւ նախագահ վերընտրուեցաւ Պ. Պուիսոն: Իսկ փոխ-նախագահներէն մէկն եղաւ Պ. Պրաք, ընկերվարական:

Երեսփ. Ժողովի գումարումէն առաջ, դահլիճը ժողով գումարած էր եւ բոլորն ալ կը կարծէին թէ վերջնապէս պիտի որոշէ նոր ընտրութեանց թուականը: Պաշտօնական զեկոյցը որ եւ է տեղեկութիւն չի հաղորդեր այդ մասին: Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ վերջնապէս թողուած է ընտրութեանց թուականը փութացնելու ծրագիրը:

Առ այժմ ամէնէն կարեւոր խնդիրը դահլիճին կացութիւնն է: Երեքշաբթի օրուան նիստին առթիւ, արմատականները ժողով գումարելով, որոշեցին հարցապնդում ուղղել կառավարութեան: Եւ որովհետեւ այդ կուսակցութեան երեսփոխաններուն 5/6ը հակառակ է Լավալի դահլիճին, այս վերջինը կրնայ իյնալ, եթէ տառապէս գործադրուի կուսակցական կարգապահութիւնը: Մանաւանդ որ, ընկերվարականներն ու համայնավարները ալ բացէ ի բաց հրաժարում կը պահանջեն:

Արմատականները իրենց վերջնական որոշումը պիտի տան այսօր, հինգշաբթի: Այնպէս որ, շատ փափուկ է դահլիճին դիրքը: Եթէ որոշուի գործադրել կուսակցական կարգապահութիւնը, ծրագրուած հարցապնդումէն առաջ պիտի ստիպուին հրաժարիլ վեց արմատական նախարարները, քանի որ արուելիք որոշումը մը դատապարտութիւնը պիտի ըլլայ իրենց վարած քաղաքականութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, բացարձակ միաձայնութիւն չի տիրեր արմատական կուսակցութեան մէջ, դահլիճը տապալելու համար, նոր ընտրութիւններէն առաջ: Մեծամասնութիւնը նախընտրելի կը գտնէ ձախ դահլիճ մը, վարելու համար ընտրութիւնները, իսկ աջակողմեան փոքրամասնութիւն մը կը վախնայ որ ելմտական կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանայ, եթէ ձախ դահլիճ մը կազմուի այս միջոցին:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տորպիղներուն «գարնանային պտոյտները»

Դէպի Ատլանտեանի սպանիական ափերը ուղղուեցան 14 անգլիական եւ 40 Ֆրանսական մարտանաւեր, «գարնանային պտոյտներ» ընելու համար, ինչպէս կ'ըսեն Փարիզի եւ Լոնտոնի պաշտօնական զեկոյցները: Այս պտոյտները պիտի շարունակուին մինչեւ փետրուարի վերջը, համաձայն երկու ծովակալութեանց կողմէ մշակուած քարտէսի մը, որ կը ցուցնէ հանդիպելիք նաւահանգիստները, ինչպէս եւ մեկնումի եւ ժամանումի թուականները: Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակները կը շարունակեն պնդել թէ որ եւ է կապ չկայ իրենց մարտանաւերուն եւ անգլիական տորմիղին պտոյտներու զուգադիպութեան միջեւ: Անգլիական ծովակալութիւնն ալ կը յայտարարէ թէ ներքին տորմիղին պտոյտներու ծրագիրը տարբերութիւն չունի նախընթաց տարիներէն եւ միակ տարբերութիւնը մասնակցող մարտանաւերուն սակաւութիւնն է, քանի որ շատ մը մարտանաւեր ուրիշ տեղ գացած են (Միջերկրական): «Գոռյալի եղած» անգլիական տորմիղը կը բաղկանայ երկու առաջնակարգ զրահաւորներէ, երեք յածանաւերէ եւ 9 թորփիլանաւերէ:

Ամբողջ պտոյտներու ընթացքին, բոլոր մարտանաւերը պիտի գտնուին Ճիպրալթարի մօտ, քանի մը ժամէն մինչեւ երկու օր հեռաւորութեամբ:

Իտալական յարձակողականը վերսկսա՞ւ

Ուրիշ լուրեր պատերազմի դաշտէն

Վերջին լուրերու համաձայն, որոնք կը հաստատուին իտալական հրամանատարութեան զեկոյցներով, Իտալացիները կեդրոնացուցած են իրենց գործունէութիւնը թէ հիւսիսային եւ թէ հարաւային ճակատին վրայ: Հաբէշական աղբիւրէ եւս կը հաստատեն թէ սաստկացած է օդային գործունէութիւնը, ինչ որ նախանշանը կը համարուի նոր յարձակողականի մը: Իտալական օդանաւ մը թռած է Նէկկեւմի բանակավայրին վրայ, Տէսիէ մէջ:

Եթովպիոյ Աբունային (Հայրապետ) ուղղուած հեռագրի մը մէջ, արքայից արքան կը յայտարարէ.— «Թագաժառանգը դրկած եմ բոլոր զինուորներս: Ես ալ պիտի մեկնիմ Թիմքէթի տօնէն վերջը (20 յունուար):

Ասմարա - Ատիսապէպէն կը հեռագրեն թէ հաբէշ զինուորները անակնկալ յարձակում մը կատարելով Աքսումի մօտ, գրաւեցին 12 հեծանիւներ, քանի մը գնդացիրներով:

Դարձեալ հաբէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Իտալացիները կրակի տուած են Սոքոթա գիւղը, ռումբ տեղացնելով եւ [illegible]: Տասը բնիկներ մեռած են արձակուած կազերէն:

*** Դեռ նոր երեւան կը հանուի թէ Մուսոլինիի տղաքներէն Վիթթօրիօ մազապուրծ ազատած է մահէն, երբ հակօդային թնդանօթի մը ռումբը պայթեցաւ իր սաւառնակին մէջ: Սաւառնակը վնասուած, բայց Մուսոլինիի որդին անվնաս մնացած է:

*** Իտալական աղբիւրէ կը հերքեն այն լուրերը թէ Մաքալէն պաշարուած է: Կը հերքեն նաեւ հաբէշական նոր յաջողութեան մը լուրերը:

*** Շուէտական կառավարութիւնը պաշտօնապէս եւ ուժգնօրէն բողոքեց իտալական կառավարութեան, Գ. Մու-

(Շար.-ը կարդալ Գ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Ստացանք կանուխ նամակ մը՝ գրասեղանիս վրայ.

— «Երէկ՝ «Յառաջ» օրաթերթին բաժանորդագրուելու առթիւ, ձեր խմբագրատունը այցելութեանս պահուն, ցոյց տրուեցաւ «Հայ Քնար» անուն երգարան մը, որուն առաջին էջին վրայ նշմարեցի. «Հիմնը - Հայ Հանրապետութեան» վերնագիրը կրող «Մեր Հայրենիք թշուառ անտէր»ը:

Մեծ եղաւ զարմանքս եւ անհաւատալի, չկրնալով զգացումներուս հետ հաշտեցնել նմանօրինակ քայլերգ մը, երկրի եւ ժողովուրդի տէր հանրապետութեան մը համար, որ կամեցած եւ միրայժամ ընդունած է իր իշխանութեան ներքեւ գտնուող հայրենիքն ու քաղաքացիները կոչել «Թշուառ եւ անտէր», մանաւանդ օտար հեղինակութեամբ: Իբրեւ Հայ մը՝ ինծի համար ցաւալի եւ տիրական պետութեան մը համար վիրաւորիչ է, իրար ուրանալ եւ իրարմէ հրաժարիլ:

Ուրեմն թոյլ տուէք հարցնել թէ՝ երբ Հայաստանի մէջ պաշտօնապէս հանրապետական իշխանութիւն կար, հայ բանակներ վերոյիշեալ քայլերգը կ'երգէի՞ն եւ ինչո՞ւ, Հայ Հողին վրայ եւ Հայ Ժողովուրդին ներկայութեան, կռուի թէ խաղաղութեան ատեն, բարեկամ թէ թշնամիներու առջեւ:

Լուսաբանութեան կը կարօտիմ եւ հաւատացէք որ իրական վիշտէ մղուած կը դիմեմ ձեզի, քանի որ դուք խիստ լաւատեղեակ եւ նոյնիսկ գըլխաւոր օրկան մը, ձեր պաշտօնի դերը կը պարտադրէ ճշդել այս թիւրիմացութիւնը, ուրիշ ո եւ է մէկէն աւելի»:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.—

1. «Մեր հայրենիք»ը «օտար հեղինակութիւն» չէ, այլ ինքնուրոյն արտադրութիւնը Մ. Նալբանտեանցի: Անոր վաւերականութեան կրնայ վըկայել նոյնիսկ ... Ա. Չօպանեան: Տարիներով յուզուած է այս խնդիրը եւ վերջնապէս լուսաբանուած:

2. Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին կ'երգուէր անոր մէկ փոփոխակը, զոր կատարած էր ծանօթ ուսուցչապետ մը, ահարի շրջանին, եւ որ կը սկսէր այսպէս.—

Մեր Հայրենիք ազատ, անկախ,
Մեր թշնամին ոտնակոխ,
Հայ քաջ զօրքը սուր ու զէնքով,
Լուծեց մեր վրէժ, քէն ու ոխ

Մեր Հայրենիք շղթաներով
Այսքան տարի կապկապուած,
Արի որդոց սուրբ արիւնով
Ազատ կ'ապրի բարգաւաճ:

Միեւնոյն ատեն կ'երգուէր Ձէյթունի քայլերգը.— «Ձէյթունցի ենք, քաջեր ունինք»:

3. Ճիշդ է որ, այժմ կ'երգուի ընկճուած բնագիրը, եւ շատերու վըրայ տխուր տպաւորութիւն կը գործէ, իր յակման եղանակով եւ «թշուառ, անտէր»ով: Իսկ մեր փոքրոգի հակառակորդներն ալ չարամտօրէն կը շահագործեն այս պարագան:

Արդ. տարագիր ժողովուրդը երբ կը շարունակէ երգել զայն, նկատի ունի ոչ թէ Ներկայ Հայաստանը (Խորհրդային), այլ Թրքահայաստանը: Եւ իբրեւ այդ երգը կը համապատասխանէ ներկայ կացութեան եւ իր հոգեբանութեան, հոգ չէ թէ ես ու դուն չախորժինք:

Այս առթիւ, որպէսզի աւելի թիւրիմացութիւն հարթուի եւ «Հայաստանաէր»ներու հոգին ալ խաղաղի, ես պիտի առաջարկէի փոխել միայն մէկ բառ, երկրորդ տունին «Մեր»ը վերածելով «Թուրք»ի: Այսպէս.—

Մեր Հայրենիք, թշուառ, անտէր,
ԹՈՒՐՔ թշնամեաց ոտնակոխ ...

Իսկ եթէ այս ալ բաւական չէ, այն ատեն կ'առաջարկեմ դիմել ... Ազգերու Դաշնակցութեան Հինգերու կամ 18երու յանձնախումբին:

ՎԱՀԷ

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.— Այն օտար աշխատաւորները որոնց մականունները կը ըսկսին I, J, K, եւ L, տառերով եւ որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31ին (Սէնի Նահանգ), նորոգման համար պէտք է դիմեն յունուար 17ին, 18ին եւ 20ին (19ը կիրակի է եւ դադար), առտուան ժամը 8էն 14,45, Փարիզի մէջ բնակողները՝ **391, Rue de Vaugirard**, արուարձաններու բնակիչները՝ **7, Rue de Jouy**: Անոնք որ չեն ներկայանար նշանակուած պայմանաժամուն, կը կորսնցնեն նորոգման իրաւունքը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ուսանողներէն 2000 «հայրենասէրներ» վերջնագիր մը ուղղեցին, պահանջելով հրաժարեցնել փրոֆ. Ժէզը, որ իրաւագէտ խորհրդականն է եթովպական կառավարութեան: Հակառակ պարագային կը սպառնան ընդհ. գործադուլ հռչակել: Այս ուսանողները կ'ըսեն թէ փրոֆ. Ժէզի վարած քաղաքականութիւնը պատերազմի պիտի առաջնորդէ Ֆրանսան: Համալսարանը փակուած կը մնայ, կրթական նախարարութեան հրամանով:

ՍՐՏԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ համաճարակ մը ծագած է Պելօպոնէսի Վարթոլոմիօ գիւղին մէջ (Յունաստան): Քսան հոգի մեռած են արդէն: Մասնագէտներ կը քննեն խնդիրը:

ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ ԳՈՐԾԻՆ դատավարութիւնը գրեթէ վերջացած ըլլալով, երկու ննջարաններ պատրաստուեցան, երդուեալներուն, որոնք 18 հոգի են: (12 երդուեալ, 6 փոխանորդ):

ԼՈՆՏՈՆԻ ՆԱՒԱՅԻՆ խորհրդաժողովը պիտի շարունակուի, հակառակ Ճափոնի հրաժարման: Անգլիական կառավարութիւնը կը խորհի Խ. Միութիւնն ու Գերմանիան եւս հրաւիրել եւ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 14 միլիառ ռուբլիի բարձրացուց զինուորական վարկերը, 1936ի համար: 1935ին 6 միլիառ 600 միլիոն ռբլ. քուէարկուած, բայց իրականին մէջ 8 միլիառ 78 միլիոն ծախսուած էր: Ընդհ. ելմտացոյցին գումարն է 78 միլիառ 500 միլիոն ռուբլի: Այս տեղեկութիւնները հաղորդելով Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին, ելմտական գործավարը յայտարարեց թէ «ռուբլին աշխարհի ամէնէն ամուր դրամն է»...

200 ԿԻՆԵՐ ազդ մը կարդացած ըլլալով, խռնուեր էին Վալկրամի մէկ դրօշամայրին առջեւ, պաշտօն գտնելու համար: Ինքնաշարժ մը զարկին տապալեց կիներէն մէկը: Միւսները կատղելով պաշարեցին ինքնաշարժը, իսկ վարիչն ալ իր կարգին քշեց կառքը եւ վիրաւորեց ինը կիներ: Ձերբակալուած ատեն, վարիչը խածաւ ոստիկաններէն մէկուն աջ ձեռքը:

ԱՓԻՈՆԻ ԾԽԱՐԱՆ մը երեւան հանուեցաւ Նանթի մէջ: Ձերբակալուեցան երկու երիտասարդ կիներ եւ երկու յանցախորդներ: Մեղսակից մըն ալ բռնուեցաւ Մարսէյլի մէջ: Ուրիշներ ալ կը փնտռուին:

ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ Խմէլ Ամար դպրատունը, որ կը գտնուի Սահարանի հրապարակին վրայ եւ որ ընդարձակ գործառնութիւններ ունէր արեւելեան երկիրներու հետ:

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը 12 հետազօտիչ սաւառնակներ ապսպրեց Անգլիա: Երեքը պիտի յանձնուին մարտ 31ին, եւ այնուհետեւ երեքական հատ՝ իւրաքանչիւր ամիս:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1935ԻՆ

Ա.— ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

Քաղաքական դէպքերու տարի մըն ալ անցաւ անստուգութեան մէջ:

Շարք մը պետական ականաւոր գործիչներ արդէն շատ մռայլ կը տեսնէին անցնող տարին: Հաւանական փոթորիկի մը մղձաւանջը կը տանջէր ամէնքը: Բոլոր պետութիւնները յայտնի ու գաղտնի պատրաստութիւններ կը տեսնէին, կը սպառազինուէին եւ պատերազմական բազմազլուխ պլաններ կը քուէարկէին:

Զինաթափութեան հարցը կատակերգութեան վերածուած կը ննջէր Ժընեւի փոշիներուն տակ եւ ոչ ոք կը մտածէր այլեւս անոր մասին:

Եթէ նոյնիսկ մասամբ իրականանային պետական գործիչներու այդ չարագուշակ նախատեսութիւնները, անտարակոյս տիեզերքը պիտի վերածուէր դարհուրելի դժոխքի մը:

Բարեբախտաբար, դէպքերն ստացան յուսադրիչ կերպարանք մը եւ չարդարացուցին այդ մտավախութիւնները:

Ճիշդ է, որ օրերն ու շաբաթները ծանր մտահոգութիւններ ու յուսախաբութիւններ կը բերէին, ճիշդ է, որ քաղաքական մթնոլորտը խիստ ռազմական ու անկայուն էր, եւ ճիշդ է որ միջազգային անցուդարձերը աղետաւոր դասաւորութիւն մը կը ստանային շարունակ, սակայն եւ ճիշդ է, որ պետութիւնները բոլորովին ազատ ձեռքեր չունէին փոթորիկ ցանելու եւ մարդկութիւնը առաջնորդելու դէպի նորանոր սպանդանոցներ:

Որո՞նք էին այս լաւատեսութեան հիմերը եւ այն ազդակները, որոնք ճակատագրական դեր կը խաղային կանխելու համատարած չարիքը: Ըստ իս, երեք հիմնական ազդակներ,—միջազգային համագործակցութիւն, հանրային կարծիք եւ տնտեսական տագնապ — սանձահարիչ դեր կատարեցին ռազմական եւ աշխարհակալ տենչերու վերաբերմամբ:

Այսօր, ազգերն ու պետութիւնները գերազանցապէս կապուած են իրարու միջազգային համագործակցութեամբ: Հին գաղտնի դիւանագիտութեան սադրալից ականները արմատապէս յեղաշրջման են ենթարկուած: Եթէ առաջ պետութեան մը արտաքին քաղաքականութեան հարկադրանք կը տարածուէր երկրէ երկիր եւ ազգէ ազգ, այսօր, այդ քաղաքականութիւնը հարկադրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին հետ պատշաճեցման եւ ներդաշնակման ձեւեր գտնել եւ քալել մեծ ու փոքր պետութեանց այդ խորհրդարանին հետ:

Ճիշդ է որ քաղաքական այդ բարձրագոյն ատեանը — Ազգաժողով — տակաւին բարոյական կուռ ու անժխտելի հեղինակութիւն մը դարձած չէ եւ մեծ մասամբ հզօրներու շահերուն կը ստորոգէ, սակայն պետութեանց հաւասարակշռութիւնն ու ընդհանրական շահերու ըմբռնումը հո՛ն է որ կը ներդաշնակուին եւ հոն է որ կը կերտուին:

Պետական մարդը, այժմ, կը հասկնայ բացառապէս միջազգային բարդ ու բազմակնճիռ հարցերու ծոցին մէջ: Պետութեան մը արտաքին քաղաքականութեան վարիչը պարտաւոր է ոչ միայն ազգային, այլ եւ միջազգային բազմապիսի հարցերուն խորունկ ծանօթութիւններ ունենալ:

Յետպատերազմեան աշխարհաժողովութիւնը, գրեթէ, իր ստուերին տակ է առած ազգային քաղաքականութեան գծով եկած պահանջները: Համաշխարհային ապահովութեան եւ խաղաղութեան պահպանման գաղափարը կլանած է մեկուսի տենչերը:

Եւ այս՝ անշուշտ, դրական ու բանական պատուարներէն մէկն է համաշխարհային տարողութեամբ որ եւ է հրդեհի ու փորձութեան:

Նուազ դեր չի կատարեր նաեւ հանրային կարծիքը:

Այժմ փոխուած են նախապատերազմեան կոյր ու կրաւորական ըմբռնումները, չափերն ու կշիռները, նոյն իսկ մարդիկ առհասարակ, իրենց հոգեբանութեամբ, իրենց մտածողութեամբ եւ գաղափարական հակումներով:

Հանրային կարծիքը կը հասուննայ այսօր, դէպքերուն հետ եւ դէպքերուն մէջ, քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեան հսկայական թռիչքներու միջոցաւ: Ձայնասփիւռ, մամուլ, հաղորդակցութեան բազմապիսի միջոցներ եւ թէքնիք նուաճումներ, հանրային կարծիքը կը պահեն շարունակ բորբոքուն վիճակի մէջ:

Անտարակոյս գաղափարական աժան պարխաններու տակ պատսպարուած մարդիկ չեն պակսիր, հանրային կարծիքին տալու դաւաճան ու ցաւագին ձեւեր: Սակայն, առ հասարակ, հանրային կարծիքը, ներկայ պայմաններուն մէջ, դժուարին ու արիւնահեղ զոհողութեանց ընդունակ չէ: Այլ եւս, ան չի քալեր ամէն կառքի ետեւէն: Եւ որքան հանրային կարծիքը շօշափելի եւ թանձրացած արտայայտութիւն ստանայ, այնքան չնթթարգելի դեր կը խաղայ ազգային եւ քաղաքական կեանքի մէջ, արգելելով անարդար ասպատակումները:

Հոս աւելորդ է խօսիլ մենատիրական երկիրներու հանրային կարծիքի մասին: Հանրային ազատ ու անկեղծ կարծիք հոն չի կրնար գոյութիւն ունենալ, որովհետեւ հանրային կարծիքը այն տունկերէն է որ կը սիրէ ազատ երկիր եւ ժողովրդապետական կարգեր: Մենատիրական երկիրներու մէջ, մէկ կարծիք գոյութիւն ունի,— մենատէրի կարծիքը: Մէկ կամք գոյութիւն ունի,— մենատէրի կամքը:

Արդ, հանրային կարծիքը, իր ներկայ կերպարանքով, նոր եւ հզօր ազդակ մըն է որ կրնայ միջազգային կեանքին մէջ յանձնառութիւններ ստանձնել եւ փոխել իրերու ընթացքը:

Միջազգային հաւասարակշռութեան եւ գերագոյն ցնցումներու հզօր արգելքներէն մէկն է նաեւ տնտեսական տագնապը, որ կարմիր վէրքի մը պէս բացուած է բոլոր պետութեանց կրծքին վրայ:

Ողբալի է պատկերը Ամերիկայէն մինչեւ Եւրոպա եւ այլուր:

Ո՞վ գիտէ, գուցէ այսօրուան նպաստընկալ «պուչ»երն ու թշուառութեան վաշտերը ապագայ ներքին փոթորիկներու ճարճատող վառարանները դառնան:

Անգործութեան դահիճը կը հեւայ անզօր պայքարումներու մէջ, տնտեսական խարխուլ իրաւակարգի մը տակ:

Ի՞նչ է պատկերը: Դիմենք թիւերուն, տագնապի ծաւալն ու ողբերգութիւնը ցուցադրելու համար:

Կը քաղենք մեր փաստերը Ժընեւի Աշխատանքի Գրասենեակի 1935 դեկտեմբերի ամփոփումներէն, որ թէեւ պէտք լրիւ չեն, սակայն կրնան ընդհ. գաղափար մը տալ:

	1934	1935
Մ. Նահանգներ	11.000.000	9.000.000
Անգլիա	2.120.785	1.947.964
Ֆրանսա	416.805	453.838
Պելճիքա	173.368	130.981
Զուիցերիա	57.440	72.430
Քանատա	26.291	22.610
Չիլի	23.214	8.288
Սպանիա	629.730	780.242
Ճափոն	367.950	349.880
Չեխօսլովաքիա	668.937	679.900
Ընդհ. գումար՝	15.483.520	13.446.143

Տակաւին կը պակսին ստոյգ տեղեկութիւններ Պուլկարիոյ, Ռուսաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Լեհաստանի, Լիթուանիոյ, Հոլանտայի, Տանըմարքայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մասին, ուր տագնապը աւելի կամ նուազ չափով մեծ աւերներ կը գործէ եւ բազմաթիւ մարդիկ կը դիմեն օգնութեան ձեռնատուներուն: Ըստ Ժագ Տիւպուանի, անգործներու թիւը կը հասնի 30—35 միլիոն հսկայական բազմութեան մը: Որ բաւէ է Ֆրանսայի նման պետութեան մը ազգաբնակութիւնը, տեւական օժանդակութեան կարօտ:

Այս մէկ խրոզութիւնն իսկ բաւական է որ համաշխարհային տնտեսութեան հիմերը արմատապէս խախտին: Աւելի դառն՝ Աշխ. Գրասենեակը կը հաղորդէ նաեւ որ, մէկ տարուան մէջ մարդկային սպառողական կարողութիւնը նուազած է 1.800 միլիառ Ֆրանքի համեմատութեամբ:

Ոչ տնտեսագէտները եւ ոչ ալ քաղաքագէտները, հնարաւորութիւն չունին սահմանափակելու այս համատարած չարիքը, որ կը մնայ պետական եւ հանրային գթութեամբ:

Տագնապը այնքան խորունկ ճեղքեր է բացած, որ գրականութիւնն իսկ ազդուած է թշուառութեան ձայներէն: Վերջերս Ֆրանսայի մէջ քանի մը հեղինակներ՝ Տանիէլ Ռոփս, Ժորժ Տավիտ եւ ուրիշներ կը խոստովանին թէ թշուառութիւնը թէպէտ գրականութեան նիւթ չի կրնար դառնալ, բայց անտարբեր ալ չեն կրնար մնալ: Եւ ահա կը ճգնին բնորոշել, թէ ի՞նչ թշուառութիւնն ու թշուառը: Աղքատ այն է, կ'ըսէ Տանիէլ Ռոփս, որ ունի հազիւ անհրաժեշտը, նոյն իսկ աւելի քիչ քան անհրաժեշտը: Այնինչ մարդիկ, որ կ'ապրին չապրելու պէս: Եւ կ'եզրակացնէ համբաւաւոր Շ. Փէկիի խօսքերով «Թշուառութիւնը այն է տնտեսութեան մէջ, ինչ որ դժոխքը աստուածաբանութեան մէջ»:

Իսկ տնտեսագէտներու գործերն ու տեսութիւնները թիւ ու համրանք չունին:

Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ ո՞րքան խոր է կատաղող վէրքը: Եւ մի՞թէ քաղաքական մարդը կարող է չազդուիլ եւ անտեսել այս հսկայական վէրքը...

Կարո՞ղ է եւ հնարաւորութիւն ունի՞ սանձարձակօրէն մտածելու պատերազմական արիւնոտ ծրագիրներու մասին: Անշուշտ չի կրնար, եւ ատոր համար ստիպուած է հիւսել, յանուն խաղաղութեան, բազմապիսի դաշինքներ ու համաձայնութիւններ:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՅՈՎԱԿԻՄ Գ. ՊԱՏՐԻԱՐՔ

Ճնշումը պայթում առաջ կը բերէ: Բացարձակ ճշմարտութիւն մըն է ասիկա: Եւ ամէն մարդու մէջ:

Սուլթան Համիտ վարժուած էր իր առջեւ տեսնել հլու եւ սարկաւոր պատրիարքներ: Լորձնաշուրթն փառաբանութիւն հիւսող ղեկավարներ: Զըլլուլլահին (Աստուծոյ շուքը, որով կ'որակէին Սուլթան Համիտը) առջեւ երկրպագողներ

Հոգելոյս Իզմիրլեան պատրիարք յայտնութիւն մը եղաւ արիւնարբու ծիւաղին համար: Իր ըմբոստ նկարագրին առջեւ Համիտին քունը խանգարուեցաւ: Եւ ազգը «Երկաթեայ պատրիարք» պատուանունով պատուեց կորովի պատրիարքը:

Մեր յոյն հայրենակիցներն ալ Պոլսոյ մէջ ունեցան իրենց երկաթեայ պատրիարքը

Սուլթան Համիտի շրջանին, Պոլսոյ տիեզերական պատրիարք՝ Յովակիմ Գ. եզական դէմք մըն էր: Զարգացած եւ կորովի:

Օրթոտոքս եկեղեցին զանազան բաժանումներուն մէջ (ռուս, ռումէն, սերպ, Մոնթէնէկրօ) խոր տարակարծութիւններ կային: Սուլթան Համիտ ուզեց օգտագործել այս առիթը եւ ջնջել Պատրիարքարանի առանձնաշնորհները: Յովակիմ Գ. կը յամառէր: Դժբախտաբար Պոլսոյ յոյն բարձր դասակարգը եւ պետական աւագանին կը մղէին պատրիարքը տեղի տալ Սուլթանին կամքին առջեւ: Պատրիարքը ոչ ոքի կ'անսար եւ հերոսական պայքար մը կը մղէր բոլորին դէմ: Իրեն յանձնուած սրբազան աւանդը չէր ուզեր եւ ոչ մէկ գնով խաթարել ու աղարտել: Ենթա վայրկեան մը, Եըլտըզի եւ Ֆէնէրի յարաբերութիւնները անխզելի պահել կարելի չեղաւ: Բայց Պատրիարքը չյուսահատեցաւ եւ զինքը բնորոշող պատրիւնով դիմաւորեց այս խռովքը: Սակայն որոշեց ցոյց տալ իր եղբայրներէն Սուլթան Համիտին խոնարհ ընկերութիւն մը, զոր ատոր չատ դժուարութեամբ: Վայրկեան մը, ձեռքը բռնած կանթեղ մը, ներս կ'ուղղուի. Արժանի մը պէս անկուեցաւ գազանին առջեւ եւ առիւծի մը պէս մռնչեց.

— «Տէր արքայ, երբեք տեղի պիտի չտամ եւ, չուանը Սուլթանին ոտքերուն առջեւ նետելով աւելցուց, «կախեցէք զիս»: «Ինչ հոգ, եթէ Պատրիարքարանի ուրիշ մէկ դուռն ալ պիտի գոցուէր, պիտի մնայ շարունակ երրորդ դուռը եւ եթէ պէտք ըլլար, ուրիշ դուռներ պիտի չէին ունէին».

Պատրիարքը՝ իր այս վերջին խօսքերով կ'ակնարկէր Գրիգոր Ե Պատրիարքին, որ հելլենական անկախութեան մեծ յեղափոխութեան առեն, անցեալ դարու սկիզբը, Սուլթանին հրամանով, կախուած էր Ֆէնէրի պատրիարքարանին առջեւ: Ի յիշատակ եւ ի յարգանս նահատակ պատրիարքին, այն դուռը ուր կախուեցաւ պատրիարքը կը մնայ փակ եւ հոն կանթեղ մը կը պլպլայ դէպի ցերեկ շարունակ, պատրիարքին հոգիին հաղորդակից ընելով իր յաջորդները:

Սուլթան Համիտ ցնցուեցաւ: Այդպիսի յանդուգն ձեռնարկ մը սարսեց զինքը: Եւ վագրի մը պէս գոռաց:

— Կորսուէ առէք, հեռու ուչքէս բէզի'ս (սատանայ):

Փրկուած էին Պատրիարքարանի առանձնաշնորհները:

Թող օրհնեալ ըլլայ յիշատակը Իզմիրլեան եւ Յովակիմ պատրիարքներուն:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ 1935ԻՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— 1935ը Մարսէյլի հայ գաղութին համար եղաւ չափազանց դժուար տարի մը: Այնքան մռայլ շրջան չէին տեսած աշխատաւոր բազմութիւնները, պանդխտութեան սա տասը-տասնըհինգ տարիներուն ընթացքին:

Եւ բնական է, այս տնտեսական ողբերգութեան մէջ, մեծագոյն հարուածը ստացողն եղաւ խոնարհ տարրը, այն որուն ներկան ու ապագան կախում ունին տաժանակիր աշխատանքէ մը: Հարուստը միշտ հարուստ է, որքան ալ ազդուած ըլլայ տնտեսական տագնապէն:

Համաշխարհային տնտեսական տագնապին պակաս թողածը լրացուց օրէնքին խստութիւնը:

Այսպէս աշխատաւոր բազմութեանց առաջին ողբերգութիւնը շարունակուեցաւ նպաստներու դադարումով: Օրէնքին մէկ հարուածով հազարաւոր մարդիկ փողոց թափեցան: Եւ այս առթիւ հրապարակ իջան իմաստակներ, միջնորդներ, կամակցիներ, պատգամաւորութիւններ սկսան երթալ-գալ, յղումներ գրուեցան, եւ ի վերջոյ այս ալ անօգուտ ըլլալով, նոյն աշխատաւոր բազմութիւնները մնացին իրենց սեւ բախտին: Եւ այսօր տարի մը վերջ այս ողբերգութենէն, այս հէք հայորդիները կրնաք տեսնել քաղաքի կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ, շաբաթը քանի մը անգամներ, մռայլ ու թախծոտ դիմագծով, «պաչչ» կապուած գառնուկի հեզութեամբ: Հեզութիւն մը որ դատապարտութիւնն իսկ է գլխաւոր այդին փրկիչներուն

Տասը առ հարիւր օրէնքին անխնայ գործադրութեամբ, գործարաններէն ու աշխատանոցներէն դուրս թափեցին, իրենց ծաղիկ կեանքը նոյն այդ գործարաններու մէջ մաշեցուցած հայորդիները: Եւ ասոնք ալ միանալով նպաստազուրկ բանուորներու բազմութեանց, լրացուցին ողբերգութիւնը.

Այս առթիւ բանիք նաեւ թէ, օտար արհեստաւորներն ալ գերծ չմնացին օրէնքին խստութենէն: Կօշկակարներու խնդիրը մէջտեղն է անհաւասարելի: Մինչեւ նոր տարի արտօնութիւն տրուած էին, իսկ հիմա սկսան նոր սակարկութեանց:

Ոսկորի գաղթակայանը կամ Ռուսերու քէմփը քանդուելով մէջտեղ մնացին բազմաթիւ թշուառներ:

Տեղ մը երբ ընթական գէշ աղէկ կ'աշխատէր, զոհուեցաւ կամ հարիւրին տասնի օրէնքէն եւ կամ ինքնութեան թուղթերու մերժումէն: Իսկ արհեստաւորներու մասնաւոր ինքնութեան թուղթերուն, ով գիտէ, ինչ անակնկալներ վերապահուած է:

Ամբողջացնելու համար աշխատաւոր բազմութեանց ողբերգութիւնը աւելորդ չեմ նկատեր յիշատակել նաեւ շատերու աքսորման խնդիրը: Անոնք դեգերակ կամ ման կուգան հոս ու հոն, եւ կամ բանտին մէջ կը քաւեն իրենց հայ ըլլալու մեղքը:

Տնտեսական եւ ընկերային տագնապներէն ու ճնշումներէն ծայրէն ազդուեցան բոլոր ազգային ձեռնարկներն ու կազմակերպութիւնները:

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Ազգային ճակատի վրայ անցնող տարուան ընթացքին զգալի տարբերութիւններ երեւան եկան: Ազգային-վարչական մեքենան սկսաւ քիչ մը աշխուժութիւն ցուցնել: Կաթող. պատուիրակի ներկայութեան գաղութին զանազան հատուածներ մօտ տարրերու միջեւ լեղի տարակարծութիւններ տեղի ունեցան: Սակայն, հիմա ամէն ինչ մեղմացած կ'երեւի: Գարեգին եպիսկ. Խաչա…եան, ինչպէս ինքն իսկ գրաւորապէս յայտարարեց, եօթը նոր անդամներ աւելցնելով Ազգ. Կեդր. Վարչութեան վրայ՝ օգնեց կիրքերու մեղմացման: Վարչութիւնը կառավարական շրջանակներու հանդէպ եղաւ ճկուն, եւ նուազեց նպաստազուրկ բանուորներու արդար դատին առթիւ:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Ահա խօսելի կէտ մ'ալ եւս Մարսէյլի գաղութին համար: Պատասխանատուներ չէ որ պիտի փնտռեմ. այդ ուրիշ առթիւ: Գործունէութեան նախկին թափը շատ կորսուած է, իբրեւ հետեւանք համատարած տագնապին: Ազգ. Վարչութիւնն ալ ժամանակ չունեցաւ մէկ եղած ուշադրութիւնը հրաւիրելու:

Կեդրոնի փառքը մը,— Սէն Լու դպրոցը որ գրեթէ 250 աշակերտ ունէր, այսօր 50—60ի մէջ կը տատանի. պատճա՞ռ ... ուսուցիչ կ'երգէ: Գրեթէ բոլոր մեր դպրոցները առաւել կամ նուազ չափով տուժած են: Տնտեսական տագնապը չքաւորութիւնը, այո, իրենց տեղը ունին այս բոլորին մէջ: Սակայն կայ ու կը մնայ նորին վեհափառութիւն կիրքը

Սէն Մարկրիթ, Պուլվար Օտտօ, Սէն Լուի, Սէնթ Անթուան, Սէն Ժէրոմ բոլորն ալ իրենց աշակերտներու կէսն իսկ չունին, եւ կամ զգալիօրէն պակսած են:

Ահա ձեզ մեր քթին տակ՝ Պոմօն դպրոցը: Ի՞նչ էր անցեալ տարի եւ ի՞նչ է հիմա: Ժամանակն է այլ եւս որ բոլոր գործօն տարրերը արդէն կարգին Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը առաջնորդը, Թաղականութիւնները խղճմտօրէն խորհին դարման տանելու այս կացութեան:

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Միութեանց մասին երբ խօսք կ'ըլլայ, անկարելի է մեզի գուրգուրանքով չյիշել Տր. Կ. Խաչի անունը: Անոր շուրջ հաւաքուած են մեր մեղուաջան քոյրերը, արցունք մը աւելի սրբելու, վէրք մը աւելի սպիացնելու համար: Կ. Խաչին անունին տակ, մեր քոյրերն ու մայրերը մեծապէս գնահատելի աշխատանք կը կատարեն: Իրենց գործունէութիւնը անցնող տարուան ընթացքին, ծափահարելի է մէկէ աւելի տեսակէտներով:

Յիշենք նաեւ Համազգայինը, եղաւ կի իր առաջադրութիւններով: Սակայն արդար ըլլալու համար ըսենք թէ 1935ին կազմակերպական տեսակէտով անցնող տարիներու աշխուժութիւնը չունեցաւ: Համազգայինի ամէնէն կարեւոր գործն էր այս տա-

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ

Այսպէս Ֆրանսա քրիստոնեաներու դատին մէջ պաշտպանի դեր էր ստանձնած, ինչպէս Սպանիա՝ Հրեաներուն համար, զորս վտարած էր Ֆիլիփ Բ.:

Աւելի դառն Անգլիոյ գործակալները կը շարունակէին խաղաղութեան շրջանի իրենց քաղաքականութիւնը, աշխատելով, ազգութեան հարցերու մէջ,— առաջնութիւն տալ Անգլիոյ, գրաւելու համար այն երկրամասերը, որոնք Եգիպտոսը կը միացնեն Հնդկաստանի: Ահա թէ ինչու 1917 մարտ ամսուն, անգլիացի հրամանատարը կը մերժէր դաշնակից որ եւ է ուժի օժանդակութիւն՝ գրաւելու առեն Պաղեստինը:

Փարիզ անդեակ էր այս կացութեան: Փոխ-գնդապետ Պրէմոն, այն շրջանին երբ Հիճազի պատուիրակութեան կ'ընկերանար, որուն կը հետեւէր նաեւ Հիւս. Ափրիկէի երեւելի ուխտաւորներու խումբ մը, Փորթ-Սայիտէն անցած առեն, իբրեւ հետեւանք Տրնի Քոչէնի ղրկուած խնդրագրին, պատերազմական նախարարութեան հրահանգով քննեց խնդիրը տեղւոյն վրայ: Եւ 1916 նոյեմբերին կազմուեցաւ Արեւելեան Լեգէոնը:

Իր առաջին կորիզը կազմուեցաւ մօտ 500 հայ կամաւորներէ, Մուսա-Տաղի մեր տղաներէն: Հետզհետէ տեսանք որ անոնց միացան ուրիշ նոր կամաւորներ, որոնք բոլորն ալ հայ չէին, կային նաեւ Սուրիացիներ, ինչպէս եւ մարդիկ որ զանազան ազգութեանց կը պատկանէին: Այս ձեւով կ'իրականանար գաղափարը, որ յղացուած էր Ժորժ Փիքօյի հրամանատարը.— Ֆրանսական դրօշին տակ համախմբել Արեւելքի մէջ ծնած այն կամաւորները, որոնք պատրաստակամութիւն ցոյց կուտան ծառայելու Ֆրանսայի՝ այնքան ատեն որ կը տեւէ ընդհ. պատերազմը, այն յոյսով թէ պիտի երթան գրաւել իրենց օճախը, դաշտը եւ տիրանալ ազատութեան, ի վերջոյ ստանալով անկախութիւն (nationalité effective):

Ահա այս տարրերն է որ Արեւելեան Լեգէոնը հասաւ 18 ամիս վերջ 5.662 կամաւորներով:

Լեգէոնը ստեղծուեցաւ 1916 նոյեմբեր 15ին: Նոյն տարուան նոյեմբեր 26ին եւ 7966—9—11 թուակիր պաշտօնագիր մը այսպէս կը սահմանէր լեգէոնականը —

« Զինուորական օգնական ուժ, կամաւոր առնուած օսմանեան կայսրութեան հպատակներէն »:

Այս սահմանումը այն առաւելութիւնն ունէր, որ անոնց չէր տար օսմանեան կայսրութեան այս կամ այն ցեղային տարրին, որով տեսակ մը երաշխիք էր թրքական վրէժխնդրութեանց դէմ:

Ռոմիէօ, նախկին հրամանատար յունական լեգէոնին, ստանձնեց հրամանատարութիւնը:

Արեւելեան Լեգէոնը անշարժութեան մէջ մնաց մինչեւ յուլիս 1918, մասամբ այն պատճառով որ տեղի չտրուի թրքական վրէժխնդրութեան

Պատմութիւնը պակաս պիտի ըլլար, եթէ չյիշատակէինք «Ժօրէկիւլէրրի» մարդիկները: Անոնք իրենց պարտականութիւնը կատարեցին ընելով Ֆրանսան: Ցոյց տալու համար թէ անոնք ինչ սրտով կատարեցին իրենց առաքելութիւնը, պիտի յիշեմ համակրական լռութիւնը, զոր պահեցին բարձրաստիճանէն մինչեւ յետին նաւաստը, երբ Անգլիացիները 1916 օգոստոսին ուզեցին զինաթափ ընել կամաւորները:

Ֆոն Քրէս Ֆոն Քրէսէնշթայն բանակած էր Ջրանցքէն 40 քիլոմեթր հեռու: Անգլիացիները լուր հանեցին թէ հայկական գաղթակայանէն լսած են որ Հայերը պիտի միանային գերման յարձակողական գնդապետին՝ երբ յաջողէր գրաւել Փորթ Սայիտը:

Անխղճութեամբ հրապարակ նետուած այս նախատինքը ծանօթ չէր Հայերուն: Բայց, աւա՜ղ, երբ անոնք 11 սեպտ. 1916ին իրենց խնդրագիրը կը ղրկէին Տրնի Քոչէնի, Եգիպտոսի Ֆրանսական ամբողջ իշխանութենէն լքուած էին այլ եւս:

Երբ 1916 նոյեմբերին Հայերը գրուեցան պատերազմական նախարարութեան հրամանին տակ, ինչպէս ըսի քիչ առաջ, իրենց առջեւ կը բացուէր կարելիութիւն մը զինուորագրուելու այն ճակատամարտերուն համար, որոնց կը սպասէին անհամբեր: Այսպէս Արեւելեան Լեգէոնը կը սորվէր մարզել զօրախումբ մը, որ հետզհետէ կը կրկնապատկուէր թիւով:

Հակառակ Սայքըս-Փիքոյի համաձայնութեան, Անգլիացիները տհաճութեամբ կը դիտէին Ֆրանսայի մասնակցութիւնը օսմ. կայսրութեան բաժանումին մէջ, մասնաւորաբար այն երկրամասին մէջ, որ Եգիպտոսը կը միացնէ Իրանեան ծոցին: Ուստի չուզելով է որ օգտագործեցին Ֆրանսայի փոքրիկ նպաստը Ասիոյ ռազմաճակատին վրայ:

Այժմ հասկնալի է ինչու անգլիացի զինուորականները, որոնք պաշտօն ունէին, պատերազմէն վերջ, բաշխուած գօտիները սահմանագծելու, ջանով մեզի թողուցին իրենց ջանքերուն արդար պտուղը՝ այն երկրամասերը, որոնք այժմ կը գտնուին մեր հովանաւորութեան տակ: Ֆրանսական քանի մը ջոկատներ, որոնք մաս չէին կազմեր Արեւելեան Լեգէոնին, դերգնդապետ Փիփափիի հրամանատարութեան տակ, առաջին անգամ օգտագործուեցան 1917ի ամռան: Ասոնք յանձնարարուեցան պաշտպանելու այն երկաթուղին, որ անապատին մէջէն կ'երկարէր դէպի Կազա: Ֆրանսական ուրիշ ջոկատներ, խառնուած զինուորներու հետ, նշանակուած էին Ս. Գերեզմանի պաշտպանութեան համար, թէեւ Զօր. Ալէնպի Երուսաղէմ մտաւ 9 դեկտ. 1917ին:

ՀՐ. ՔԸՆՈՒԱ Տ'ԱՔ

(3) (Շար.)

ՎՐԻՊԱԿ... Նախորդ երկու թիւերուն մէջ, «Աղեքսանդրիայի» պիտի ըլլայ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ:

ԾԻԾԱՂ

ԵՐԿՈՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

— Պարոն, այս օրիորդը իբր կի՞ն կ'ընդունի՞ս,

— (Ամչնալով) — Ոչ չեմ ըսեր:

— Ձեզաւ, «այո» պիտի ըսես:

— Ես ալ գիտէի որ մեր քաղաքապետը խելացի մարդ է, քանի որ «ոչ» չեմ ըսեր, «այո» չէ՞ նշանակեր:

×

ՏԻԿԻՆԸ ՍՊԱՍՈՒՀԻԻՆ

— Կոտրելու ձայն մը առի, ի՞նչ կոտրեցիր:

— Տիկին, պնակ մը ձեռքէս ինկաւ, բարեբախտաբար երկու կտոր եղաւ:

— Ասոր բարեբախտութիւնը ո՞ւր է:

— Հոն էր եթէ քառասուն կտոր ըլլար, ժողվելն ալ բաւական դժուար պիտի ըլլար:

բի Սալ Փրաքի մէջ Ս. Գրքի Թարգմանութեան 1500ամեակի տօնակատարութիւնը:

Ուրիշ Միութիւններ զանց կ'առնեմ նկատելով որ անոնք համախմբաւոր օ-բերուն միայն հրապարակ կուգան, իրենց գոյութիւնը զգացնելու համար:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ. — Մարսէյլը Հայր. Միութեանց կեդրոնն է դրեթէ: Մէկը կը ծնի, միւսը կը մեռնի: Գիւղ մը, կամ գիւղակ մը, որոնք քանի մը հայրենակիցներ կը համրեն, անմիջապէս իրենց հայրենակցականը եւ կամ անխուսափելի ... Վերաշինաց:

Հակառակ այն հանգամանքին, որ իրենց թիւը պատկառելի է (70), եւ եթէ ուզեն հրաշքներ կրնան գործել այս Բլուասութեան ծովին մէջ, մարդիկ քաղաքականութիւն կը խաղան, սրտեր կը պղտորեն ու աւաղ տրտասուրքութիւնները կը խմբարեն:

Այո, ոչ ոք հակառակ չի կրնար ըլլալ վերաշինութեան: Սակայն երբ վերաշինացի դիմակին տակ պղտոր խաղեր կը սարքուին քանի մը մարդոց կիրքերուն յագուրդ տալու համար, առնուազն ոճիր է լռել:

Հայրենակիցներ եւ ընկեր Վերաշինացիներ, քիչ մը լրջութիւն. աւանդին այս կողմն ալ դիտեցէք, ժողովրդը անօթի է եւ մերկ:

ՀՐԱՋԵԱՅ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մանուկներու սօնը

—•—

ՇԱՎԻԼ (Յապաղած). — Ի՞նչ կարօտներ է անցուցեր Հայը, կիշատակեր նոր տարիները իր երկրին, իր գիւղերուն, նահապետական տուներուն եւ աւանդական օճախներուն ու թոնիրներուն շուրջ, որոնց բոլոր, բոլորը աւած, ցրուած հովին, ջուրին եւ սուրին, այժմ կը մխիթարուի գէթ իր նորէն ծլած, ծաղկած սրտահատորներուն, ի տես, անոնց մանկական մտքերուն սրտաոպնդուած:

Այդ երախաներու տօնն էր որ սարքեցին Շավիլի Կ. Խաչին «Համազգային» մասնաճիւղերը հատապարար հաճելի ժամանց մը տալով իրենց ծնողաց եւ ամէն անոնց որ կը հետաքրքրուին հայ զպրոցով եւ նոր սերունդի դաստիարակութեամբ:

Օրը անոնցն էր, ուրեմն, ազատ էին իրենց ուզածն ընելու, պոռալու, վազելու: Վարժուհի, հակոյ ո՞վ մտիկ կ'ընէր, մանաւանդ ի տես խաղալիկներուն որ դիզուած էին կաղանդի ծառին շուրջ:

Անոնց ամէն մէկուն աչքին մէջ կը կարդաք հայութեան ապագան, յոյսը, լոյսը, երազը որ կը փթթի ու կը հասուննայ:

Ինչ հրճուանքով յուզինք անոնց փոքրիկ երգերն ու խաղումներն արտասանութիւնները թոթով, մէկը միւսէն թովիչ, — «Թուփ եմ, կանանչ եմ — կ'երթամ հայութեան իբր նոր Արմէն», Ուրիշ մը՝ «Այր, բեն, գիմ — պիտի սիրեմ լեզուս եմ — որ հայ մնամ, հայ ապրիմ», Երրորդ մը. «Երէք համբոյր ունիմ տալիք, առաջինը' իմ ծնողքիս, երկրորդը՝ Կ. Խաչին, երրորդն ալ «Համազգային»ին»: Եւ այսպէս շարունակ: Բայց ո՞ր մէկը յիշել ու թուել քանեակ մը տղոց բառերէն: Այդ օրը մայրենի լեզուն այնքան անուշ չէր հնչած որքան իրենց փոքրիկ բերաններէն: Եւ տակաւին ինչ դերեր ունէին անոնք ծպտուած իբրեւ փոքրիկ դերասաններ, ծիծաղ եւ խնդուք պատճառելով ամէնուն:

Այս առթիւ գնահատելի են վարժուհին՝ Տիկ. Քրմոյեանի աշխատութիւնն ու ջանքերը:

Միւս կողմէ յիշելու ենք թէ որքան դժուար եւ փշոտ է հայ վարժուհիի կամ վարժապետի դերը այս խորթ պայմաններուն վրայ, ուր մէկ օրէն միւսը ձաւլումը կը սպառնայ իր դաժան դէմքով: Որքան ճիգ պէտք է ուրեմն չարաչը կէս կամ մէկ օրուան մէջ կարենալ հայ պահելու մեր մանուկները: Պատասխանատու պիտի մնան նաեւ ծնողքները, եթէ մտէն չհսկեն ու ուշադիր չըլլան իրենց զաւակներուն կրթութեան եւ հայեցի դաստիարակութեան սուրբ գործին:

Արթուն գտնուինք, քանի ուշ չէ դիմադրելու մեծ վտանգը:

ՄԷՌ - ՍԷ

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆ ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԻՆ, ՈՐՈՒՆ ՏԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ԶՕՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ . .

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԸ ԷՆԿԻՐԻՐԻ ՄԷՋ

Ամբաստանեալներուն հարցաքննութիւնը

Երէկ հաղորդած էինք Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին առաջին դատավարութեան մէկ մասը: Ահաւասիկ մնացեալը.—

Որոշմնագրին ընթերցումէն յետոյ, նախագահը սկսաւ հարցաքննել ամբաստանեալները: Նահճա ըսաւ.— Գարամէջար գիւղէն Նաաիռէ անուն աղջկան մը հետ ամուսնանալու համար, պէտք էր դրամ ունենալ: Այդ նպատակով Հալէպ գացի եւ հոն 125 ոսկ. առնելով Իսա անուն մէկէ մը, անցայ Դամասկոս, երկու ազգականներուս մօտ: Իմ յուսացած օգնութիւնը չգտնելով, Դամասկոսէն մեկնեցայ Ամման եւ հոն մտայ Մանօլ անուն Պուլկարի մը քով, շնորհիւ քաղաքապետական պաշտօնեաներէն Մահմուտի որ Իսզէթիրի ազգականն է:

Երբ 6 ամիսներէն հանգամանքները ինծի համար, անմիջապէս Դամասկոս վերադարձայ, որպէսզի այդ գումարը Թրքական վերածեմ եւ գիւղս վերադառնամ: Բայց քաղաքապետները դողցան դրամս եւ ստիպուեցայ վերադառնալ Ամման: Մէկ օր հոն մնալէ յետոյ, անցայ Հայֆա եւ Տաֆիա անուն Հրեայի մը մօտ աշխատեցայ վեց ամիս:

Անկէ անցայ Հայֆա եւ 15 օր մնացի: Հոն գիս կանչեց Համատան անուն անձ մը զօր տեսած էի Ամմանի մէջ, նարտ խաղացած ատեն: Ինծի ըսաւ.— Թուրքի զաւակ, ի՞նչ կայ չկայ: Թուրքիայէն ի՞նչ լուր, սահմանակիները չա՞ռ են, զօրքը չա՞տ է:

Պատասխանեցի թէ ամէն օր կը տեսնեմ 6—7 սահմանակի թիւերը եւ թէ չատ է զօրքը: Անկէ դուրս որ եւ է խօսակցութիւն չունեցանք: Ի վերջոյ հասկցայ որ այդ անձը Չէրքէզ Էթէմն է եղեր, եւ քովի ծերունին՝ եղբայրը Րէշիտ:

Յուլիսի կէսին սահմանը անցայ, երկիրս վերադառնալու համար: Նշանածս ուրիշի մը հետ ամուսնացած ըլլալով, 8 ոսկի ամսականով պարտէզի պահապան եղայ: Գարիբլիէն ընկերոջ մը հետ Անտիոքին գացած ժամանակ, 32 դրշ.ով չէչ մը օդի առինք, որովհետեւ գիշերները ցուրտ կ'ընէր: Շէյխ կիսովին պարպեցինք:

Ծարունակելով իր յայտարարութիւնը, Նահճա ըսաւ.— Իսզէթիր տուն եկաւ եւ միասին ճաշեցինք: Իսզէթիր մութթարին գացած եւ յանձնարարած է քննութիւն կատարել իմ մասիս, քանի որ Սուրիայէն եկած էի: Ոստիկան զինուորներու հրամանատարին ալ ձերբակալեց զիս: Առաւուն ճամբայ ելանք եւ Այթըն Օղլա հասանք: Ոստիկան - զինուոր Համզը ըսաւ ինծի. — «Քեզի պիտի պատժեն՝ Սուրիա գացած ըլլալուդ համար. բայց հրամանատարը մէկ պայմանով պիտի ազատէ քեզ»:

Ներկայացայ ոստիկան - զինուորներու հրամանատարին՝ Պ'ուլէզի որ դրպարտութիւն ըրած միւտիւրին դէմ: Զիս նետեցին գետնայարկը եւ Փալախայով ծեծեցին: Ցետոյ ծառի մը կապեցին զիս եւ ամորձիքներս սեղմեցին: Մարեցայ: Անկէ յետոյ ինչ որ ուզեցին ըսի:

Չէրքէզ Էթէմը տեսա՞ր, հարցուցին— Ոչ, պատասխանեցի: Երբ նորէն սկսան ամորձիքներս սեղմել, ըսի թէ տեսայ:

Ցաջորդ օրը հաշտարար դատաւորին Ներկայացայ:— Ըրած յայտարարութիւնդ ճի՞շդ է, հարցուց: «Ոչ» պիտի պատասխանէի, երբ յանկարծ եռեւս կանգնած տեսայ ոստիկան - զինուորներու հրամանատարը: Վախէս «այո» ըսի:

Անկէ Մարաչ գացի: Ոստիկանատան մէջ կրկին հարցաքննուեցայ: Լաւ վարուեցան հետս եւ փորս կշտացուցին: Այն ատեն ըսի թէ առաջին յայտարարութիւնս անհիմն է: Առտանա, յետոյ Անգարա տարին զիս: Հոն ալ կրկնեցի թէ առաջին յայտարարութիւնս անհիմն է, եւ երբ պնդեցի՝ սկսան չարչարել զիս: Չորս օր չորս գիշեր անօթի մնացի:

Խելքս գլուխէս թռաւ, երբ ըսին ինծի. — «Դուն եկած ես մահափորձ կատարելու Աթաթիւրքին եւ Ըսմէթ փաշայի դէմ»: Ես հովիւ մըն եմ, ի՞նչպէս կրնամ միտքէ անցընել այս տեսակ բաներ: Բայց ըսին այսպէս ըսել տուին ինծի: Ցետոյ սուրճ եւ ջուր տուին ինծի: Սախպուած՝ ըսի թէ «չորս հոգի սպաննելու եկած էինք»:

Իտրիս աղայի անունը ըսել տուին ինծի: Ցետոյ հարցուցին թէ աւելի մեծ մարդ կա՞յ գործին մէջ: Վախէս տուի Նահիէ միւտիւրին անունը, խորհելով որ այս ձեւով հանգիստ կը թողուն զիս: Բայց ասիկա ալ բաւական չգտան եւ հարցուցին.— Ճանիմ, գործին մէջ երեւափոխան եմ. ալ պէտք ըլլայ: Այն ատեն միտքս եկաւ Ալի Սայիպը, որուն անունը լսած էի Մարաչի մէջ: Դիտմամբ անոր անունը տուի, որովհետեւ խորհեցայ— մարդ չպիտի հաւատայ եւ թերեւս ազատիմ:

Բայց օր մը հարցուցին թէ Քեազիմ փաշա եւ Զիա պէյն ալ կա՞ն գործին մէջ: Դարձեալ մեծ մարդու մը մասին ալ հարցուցին:

Նախագահ.— Ո՞վ է այդ Քեազիմ փաշան

— Չեմ գիտեր, ըսաւ Նահճա, աւելցնելով որ երբ շարունակ փոխէր իր յայտարարութիւնը, հարցաքննիչ դատաւորը հարցուցած է թէ «դուն վիպասա՞ն ես»: — Այս կացութեան մատնուողը ամէն բան կրնայ ըլլալ, պատասխաներ է: Ցետոյ կրկնեց թէ չի ճանչնար Ալի Սայիպը եւ միւս ընկերները:

Նախագահ.—Շատ աղէկ, այս մարդիկը քեզի հետ չէի՞ն:

— Ոչ, ոստիկան զինուորներու հրամանատարն էր որ ըսել տուաւ անոնց անունները:

— Թող չլսէիր:

— Չկրցայ դիմանալ չարչարանքին:

Նահճայի հարցաքննութիւնը մէկ ժամէ աւելի տեւեց: Ցետոյ ընդհ. դատախազը խօսք առնելով ըսաւ.

«Զինուորական կառավարութիւնը Սուրիոյ մէջ քննութիւն կատարած եւ արդիւնքը արտաքին գործավարութեան միջոցաւ ղրկած է մեզի: Պիտի ներկայացնեմ դատարանին: Տեղեկագիրը կը հաստատէ թէ Չէրքէզ Նահճա տեսակցած է Չէրքէզ Րաղըպի հետ եւ նոյն օրը միասին անցած են սահմանը: Ցետոյ Նահճա խոստովանած է որ օղիի չէչը պահած է ծերպի մը մէջ: Կը խնդրեմ որ առնեն ադրութիւնը արձանագրէք»

Ցետոյ հարցաքննուեցաւ Իսզէթիր որ ըսաւ թէ ինք չարչարանքներու են-թարկուած է եւ թէ ապահովութեան տնօրէնն է որ իրեն ըսել տուած է Ալի Սայիպի ուղղուած հարցումը. — «Քանի որ երեսփոխան ես, ինչո՞ւ խառնուեցար այս գործին»: Ցետոյ ըսին թէ ի՞նչ պատասխան տուիր: Եւ իր բերանը դրին «տասմայի քարի պէս» բացատրութիւնը: Աւելցուց թէ իր ամբողջ պատմութիւնը անհիմն է եւ միայն ճնշումի տակ ըսած է:

Այս միջոցին Ալի Սայիպի փաստաբան Համիտ Շէվքէթ ըսաւ.— «Գործին մէջ Ալի Սայիպը կա՞յ», Իսզէթիրի հարցուցած է պաշտօնեայ մը: Ո՞վ է այդ պաշտօնեան: Ցետոյ քանի մը անգամ հարցուցած են. «Ալի Սայիպն ալ բաւական չէ այս գործին համար»:

Նախագահը հարցուց թէ որո՞նք են այդ հարցումները ընողները: Իսզէթիր ըսաւ թէ իր գտնուած վայրին ոստիկանապետը Համտի անուն կարճահասակ մարդ մըն էր:

Նախագահ.— Ոստիկանապետին անունը չես գիտեր:

— Չեմ գիտեր: Եթէ զինքը տեսնեմ՝ կը ճանչնամ: Գիրուկ մարդ մը . . .

Ալի Սայիպի փաստաբանը չեշտած ըլլալով որ ամբաստանեալները իրականութիւնը յայտնած են երբ իրենց դէմ տեսած են դատաւորները, ընդհ. դատախազը հարկ տեսաւ ճշդելու որ ինք անձամբ գտնուած է առաջին հարցաքննութեան ժամանակ եւ բոլոր ամբաստանեալներուն մէկիկ մէկիկ ըսած է որ դիմացինը դատաւոր է:

«Ընդհ. դատախազութիւնը չարչարանքի գործիք չէ: Ես չեմ կրնար ամբաստանեալը ճնշել եւ ըսել անոր.— «Ալի Սայիպ լալով աղաչեց Աթաթիւրքին, ամէն բան խոստովանեցաւ եւ յայտնեց թէ խաբուած է Չէրքէզ Էթէմէն: Այլ եւս դուն պարապ տեղը մի ծածկեր»:

Ամբաստանեալ Իսզէթիր ըսաւ. «Անանք քիչմէ լսեցի եաւ»:

Իսզէթիրի եղբայրը Արիֆ յայտնեց թէ ինք 1929ին անցագրով Աման գացած եւ հոն ճանչցած է Չէրքէզ Էթէմը եւ եղբայրը, բայց որ եւ է խօսակցութիւն չէ ունեցած քաղաքականութեան մասին: Ցետոյ յայտնեց որ նախապէս իր բոլոր բառերը ճնշումի տակ յայտնած է:

Հապա՞ հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ բառերդ: Երբ այս դիտողութիւնը եղաւ, ամբաստանեալը ըսաւ թէ հոն ալ իր ծոցին տեսաւ ջօմախէր Օսմանը եւ վախցաւ:

Նախկին միւտիւր Շէմսէտտին յայտնեց թէ ըսաւ գիր չունի խնդրին մէջ, արտօ՞ կապուած է վարչաձեւին եւ թէ Աթաթիւրքին վրայ երկարել ուզող թեւը ինքնին պիտի փրթի:

Ըսաւ թէ ոստիկանութեան Ա. ճիւղէն առաջած էր ծածկագիր հեռագիր մը ուր կ'ըսուէր թէ չորս հոգի Թուրքիա պիտի անցնին եւ Չէրքէզ Իսզէթիրի տունը պիտի իջեւանին.

Ցետոյ Իտրիս հարցաքննուեցաւ: Նախագահը ըսաւ.— Նահճա ըսած է թէ դուն դաւադիրներուն (սուիգասութ) հրահանգ պիտի տաս եղեր:

Իտրիս.—67 տարեկան ծերունի մըն եմ: Մինչեւ այս տարիքս՝ ոչ Նահճան ճանչցած եմ, ոչ ալ Էթէմը: Ոչ ծեծ, ոչ ալ հայհոյանք կերայ: Միայն կը խնդրէին: Սուիգասդ: Սուի սու (չար) է, կ'ըսէր, բայց սա գասդը ի՞նչ պիտի ըլլայ... (Սուիգասդ արաբերէն բառը կազմուած է սու(գէշ) եւ գաստ (դիտաւորութիւն) բառերէն:

Ամէնքն ալ սկսան խնդալ. նախագահը լռութիւն յանձնարարեց:

« ԵՍ ՉԼԱՄ, Ո՞Վ ԼԱՑ . . . »

Ցետոյ հարցաքննուեցաւ Ալի Սայիպ որ ըսաւ թէ ամբաստանեալներէն միայն Իսզէթիրը կը ճանչնայ, զայն ալ չէր տեսած չորսուկէս տարիէ ի վեր: Հարցաքննիչ դատաւորը իր որոշմնագրին մէջ երկու ձեւով կը մեկնէ լալս: 17 տարիէ ի վեր, հաւատարիմ զինուորի մը նման չեմ բաժնուած Աթաթիւրքէն: Արդ, երբ անունս կը խառնուի մահափորձի գործին, ես չլամ ո՞վ լայ:

Ցետոյ իբրեւ վկայ կանչուեցաւ Անգարայի ոստիկանութեան տնօրէն Սայիտ: Վկայութենէն առաջ, սակայն ընդհ. դատախազը խօսք առնելով ըսաւ.

— Ալի Սայիպ, անկէ առաջ ըսած էր.— «Նահճա երկու երեք օրէն ետ պիտի առնէ իր խօսքը. կը հաւատամ աորա»: Իրապէս, աստուածային հրաշքի մը պէս, Նահճա երկու երեք օրէն ետ առաւ իր խօսքը: Ոստիկանատան տնօրէնը կը բացատրէ թէ ի՞նչպէս Նահճա տուած է Ալի Սայիպի անունը եւ ի՞նչպէս իր (տնօրէնին) լեզուն բռնուեր է, երբ իմացեր է եղած յայտարարութիւնը:

Ասոր վրայ ոստիկանական տնօրէնը խօսք առնելով ըսաւ. — Քննութեանց վերջին օրերն էին: Պահ մը երեսս նայելէ յետոյ, Նահճա ըսաւ. — «Վերջին խօսք մը ունիմ»: Ցետոյ վարանեցաւ: Երբ պնդեցի, ըսաւ.— «Այս գործին վարիչը Ալի Սայիպն է. անոր ազարակին մէջ մարզանք պիտի ընէինք, բոլոր հրահանգները ինքը պիտի տար»:

Ես գիտեմ թէ Ալի պէյ որքա՞ն մօտիկ է Աթաթիւրքին եւ արժանացած է անոր բարիքներուն: Կասկածեցանք եւ կրկին հարցուցինք. կրկնեց իր խօսքը: «Սուտ կը խօսիս» ըսինք: Նորէն պնդեց:

Վկան յայտնեց թէ ամբաստանեալը նոյն խօսքը կրկնեց կուսակալին, նորէն գործավարին եւ ապահովութեան ընդհ. տնօրէնին առջեւ:

Ալի Սայիպ ըսաւ թէ «այս մարդը (ոստիկ. տնօրէնը) բուն իսկ ծեծողներուն եւ հայհոյողներուն գլխաւորն է: Ամէն բան կ'ներեւակայէի, բայց չէի կրնար երեւակայել որ ընդհանուր դատախազութեան աթոռը գրաւող երիտասարդ մը կը խեղաթիւրէ բառերս»:

Ընդհ. դատախազը յայտնեց թէ ապահովութեան տեսչութենէն գործակալ մը նամակ մը ղրկած է իրեն: Եթէ դատարանը պէտք տեսնէ, տեսչութիւնը պիտի ստիպուի գրկուիլ այդ պաշտօնեային եւ անոր անունը յայտնել, որպէսզի գայ ու վկայէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

—•—

ՊԵՐԼԻՆ, 10 յունուար.— Դեկտ. 6-ին Լանտվէհր Քազինօյի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հայ օրիորդներու կազմակերպած հանդէսը, ներկայութեամբ գաղութիս ստուար մասին:

Օրիորդները ջանք չէին խնայած այդ երեկոյթին յաջողութեան համար: Օր. Գէօնճեան նուագեց դաշնակի վրայ, Օր. Նազարեան եւ Օր. Աբեղեան երգեցին եւ պարեցին, արժանանալով ջերմ ծափերու:

•• Նոյն չէնքին մէջ յունուար 4ին Պերլինի Գաղթ. Միութիւնը սարքած էր Ծննդեան հանդէս մը մանկական բաժնով, որ արդէն աւանդութեան կարգ է անցած եւ որուն կը փութան ներկայ ըլլալ բոլոր անդամները, տեսնելու թէ ինչպէս օտարութեան մէջ ծնած մեր տղաքները չեն մոռնար իրենց մայրենի լեզուն եւ մաքրահունչ հայերէնով կ'երգեն եւ կ'արտասանեն: Փոքրերը հաւաքելու եւ վարժեցնելու դժուարին գործը առանձնե էին հոգեւոր հովիւ Շահինեան Մ. վարդապետ եւ Ժորժան Օր. Նազարեանը, որոնց չնորհակալութիւն յայտնուեցաւ բոլորի կողմէ: Ցաջողապէս արտասանեց Օր. Սիւլեան: Փոքրիկներ Լ. Մովսէսեան եւ Մ. Փարզանեան առանձին փայլ տուին հանդէսին: Ցետոյ ներկայացուեցաւ Հ. Ս. Երեմեանի «Երկու ծայրայեղներ», մասնակցութեամբ պարոններ Շ. Ցարութիւնեանի, Թուրէն եւ Յոյակ Տէր Ցարութիւնեաններու եւ Արա Մովսէսեանի՝ անվերջ ծիծաղ յառաջ բերելով: Հայ տիկինները սեղանիներ սարքած էին պատրաստած: Բոլոր ներկաները հիւրասիրուեցան հայկական տաք մթնոլորտի մէջ:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ... ԲԱՆՏԷՆ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 յունուար (Յառաջ). — Առանց անդրադառնալու Մարսէյլի մէջ տիրող առօրեայ թշուառութեան, պիտի աշխատիմ նկարագրել, հայ բանտարկեալ - աքսորեալներու ողբերգութիւնը:

Ա.— Ներքին պատիժ.— Զմեռուան այս անողոք եղանակին, բանտարկեալ ըլլալ կը նշանակէ ձաչակել կեանքի բոլոր դառնութիւնները:

Թէեւ բանտային վարչութիւնը համաձայնաբար իրաւունքներ կուտայ օտար աքսորեալին, տեղացիին նման, բայց մեր հայրենակիցները փարօսը կը քաշեն զաւաթ մը տաք սուրճի, կտոր մը օճառի, նամակի թուղթի, ծխախոտի, չեմ խօսիր ծխախոտի մասին, որ բանտարկեալի մը մխիթարութիւնը կը կազմէ:

Բ.— Արտաքին պատիժ.— Վտարուած երկրէն, ինչ որ աւելի սոսկում կ'ազդէ հայ տարագիրին: Մէկ ամիս, երկու ամիս բանտային պատիժը ժամանակաւոր է, բայց վտարումը կը զարհուրեցնէ, քանի որ Հայը չունի երթալիք տեղ: Դատապարտուած է երթալ ու գալ բանտէ բանտ, տարիներով:

Մարսէյլի եւ Էքսի բանտային տոմարներու մէջ յեցուն են «Խաճոնները» եւ «օֆիսները»:

Ասոնք ծննդեան սաներն են, Արդարադատութեան Նիւտլին մէջ ծնած:

Հայ աքսորեալներուն մէջ մեծ թիւ մը կը կազմեն, ընդհանրապէս, նախկին չափահաս որբերը, ամուրիները, երիտասարդները, որոնց անյաջող յանցանքներով եւ անդարմանելի վիճակով ոչ ոք կը հետաքրքրուի: Առաջնորդարանի կողմէ, Մեսրոպ քահանան է միայն, որ պարբերական այցելութիւններով, կրօնական յորդոր ու խրատներով կը զօրացնէ հայ բանտարկեալին բարոյական կորովը: Բայց նիւթակա՞ն:

Բարեբախտութիւն է,— ի՞նչ հեգնանք,— որ վերջերս դատարանները քիչ մը աւելի բարեացակամ են Հայերու հանդէպ:

Անկէ առաջ քանիցս իբրեւ վտարեալ դատարանի կողմէ դատուած եմ եւ ճաշակած բանտային բոլոր դըժկանքները, ականջովս լսած եմ դատաւորի եւ դատախազի սովորական յանդիմանութիւնները, առանց ազգի խտրութեան:

— Ինչո՞ւ համար չէք մեկնիր Ֆրանսայէն: Մենք չենք կրնար պահել ձեզ մեր երկրին մէջ:

Մինչեւ դեկտեմբերի սկիզբէն ի վեր որոշ փոփոխութիւն մը կը նշմարեմ: Մասնաւորապէս տարագիրներուն հանդէպ

Դեկտ. 4ին Մարսէյլի դատարանին մէջ ականջովս լսեցի ընդհանուր դատախազին յայտարարութիւնը:

— Մենք չենք կրնար մեր երկրի մէջ պահել եւ սնուցանել տարիներով օտար դատապարտեալ մը, բացի ռուս եւ հայ քաղաքական տարագիրներէ, որոնք երկիր չունին:

Ա.Փառոյեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԱՆՃԸԼԸՔՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Յունուար 11 շաբաթ գիշեր Գիյանքուրի Լիւսէէնի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Մանճըլըքցիներու Հայր. Միութեան Երեկոյթ - պարահանդէսը: Սրահը լեցուած էր ժամանակէն առաջ: Միութեան նախագահ Գ. Կ. Նիկողոսեան բացաւ հանդէսը, եւ անմիջապէս յետոյ սկսաւ ներկայացումը Շիրվանզադէի «Նամուս»ին: Դերասանները շատ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ եւ հետաքրքրութիւնը մինչեւ վերջ վառ պահեցին: Տիկիններ Գայեանէ եւ Աղնուրեան, Գ. Գ. Աղնուրեան, Գ. Բարիկեան, Ն. Պչաքճեան, Վ. Այթունեան կանոնաւորապէս տարին դժուարին դերեր, հակառակ բեմին խեղճութեան եւ զարդարանքներու պակասին եւ վերջացուցին ներկաներու ծափերուն մէջ:

Հանդէսին ամէնէն յատկանշական երեւոյթը կը կազմէր այս գիւղի միութեան համագործակցութեան ձգտումը: Բոլոր հայրենակցականները սկսած են միասին, բայց ժամանակի ընթացքին տեղի ունեցած են զանազան բաժանումներ եւ անոնց ծոցին մէջ պարզուած են վէրք եւ վարք թաղի ջլատիչ պայքարի բացասական երեւոյթներ, իսկ Սեբաստիոյ շրջանի անցեալի այս առողջ գիւղի գաղութը կառչած է ամուր իր ծննդավայրի աւանդութիւններուն, եւ իրարու մէջ սերտածուած մտերմիկ յարաբերութիւնները զարգացած են զայն միատարր եւ միակամ:

Անակնկալ մըն էր փոքրիկն Վարդինակ Աղնուրեանի երեւումը բեմին վրայ: Մարինեանի Թատրոնէն — ուր կը կատարէ դերեր— նոր վերադարձած էր եւ սկսաւ իր խաղացանկէն արտասանել «Փանթէզի»ներ համով հոտով: Վերջը իր քոյրիկին հետ պարեց հայկական, կովկասեան պարեր՝ որոնք արժանացան խանդավառ ծափերու Օր. Վերոնիկ Զատիկեան մասնաւոր տարազով երկու պարեր պարեց, որոնց կ'ընկերակցէր Գ. Գաբրիէլեան իր թառով:

Հայկական եւ եւրոպական պարերը շարունակուեցան մինչեւ առաւօտ: Իւրաքանչիւր խմբակ կը պարզէր դըլւարճութեան զանազան արտայայտութիւններ Պիտի փափաքէինք որ Մանճըլըքի Հայր. Միութիւնը միշտ կանգնած մնայ համերաշխութեան դիծին վրայ, եթէ կ'ուզէ դառնալ աւելի կենսունակ հաւաքականութիւն եւ կատարէ դրական աշխատանք:

Թղթակից

Յ. Գ.— Հանդէսի վիճակին կատարուեցաւ վիճակահանութ մը. շահող թիւերն են 4, 72, 298, 309, 306, 320, 412, 471, 478, 481, 560, 599:

Դիմել Կ. Նիկողոսեանի 19, Rue Ampère, Cachan:

ԻՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Յառաջ»ի ՏԱՐԵԿԱՆ բաժնեգինն է 200 ՖՐԱՆՔ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ՝ 100:

Ստիպուած ենք բոլորին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, նկատի առնելով կարգ մը անկանոնութիւններ որոնք զգալի վնաս կը պատճառեն մեզի:

Գալով հասավաճառի, որ կարեւոր գումար մը կը կազմէ Թաւրիզի մէջ, մեր գործակալին հետ համախորհուրդ, որոշած ենք բարձրացում մը կատարել, պարզապէս ՄԵՐ ՎՆԱՍԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Ահա քանի մը տարիէ ի վեր մէկ թիւը կը ծախուի 40 տինարի, ինչ որ կը նշանակէ 15 ՏԻՆԱՐ ՎՆԱՍ իւրաքանչիւր թիւի վրայ: (Մի՛ մոռնաք որ թղթատարի ծախքը 15 սանթիմ է, իւրաքանչիւր թիւի համար):

Մեր ուժերէն վեր ըլլալով աւելի երկար ատեն կրել այս վնասը, մեր գործակալը 1936 ՓԵՏՐ. 1ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԻՒԸ ԳԻՏԻ ԾԱԽԷ 50 ՏԻՆԱՐԻ: Այս ալ վնաս է, բայց առ այժմ տեղի տալով մեր գործակալ Խաչիկ Մելքումեանի առաջարկին, չուզեցինք աւելի բարձրացնել:

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ ԹԷ ԲԱԺՆԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ Է ԵՒ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԱՅՍ ՊԱՅՄԱՆԷՆ ԿՐՆԱՆ ՇԵՂԻԼ ՄԻԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ:

էր հիւանդանոցին ամբակոծութեան դէմ ։

*** Իտալական թերթերը բացորոշապէս կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը այլեւս բան չսպասեր Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ պիտի շարունակէ պատերազմը, գլուխ հանելու համար իր ծրագիրները։ Միւս կողմէ կը հաստատուի թէ անգլիական կառավարութիւնը չուզեր որ եւ է նախաձեռնութիւն ստանձնել, Ազգերու Դաշնակցութեան յունուար 20ի ժողովին առթիւ, իրականացնելու համար քարիւղի եւ ուրիշ կենսական նիւթերու արգելքը։ Երէկ դահլիճը նիստ պիտի գումարէր, վերջնապէս ճշդելու համար իր դիրքը այդ հարցին առթիւ։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Պ. Իտըն երկուշաբթի օր Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի առաջարկէ ընդունիլ կամ մերժել քարիւղի արտածման արգելքը, փոխանակ ուժգնօրէն պաշտպանելու այդ ծրագիրը։ Անգլիա ձանձրացած կ'երեւայ ամէն բանի մէջ նախաձեռնութիւն ստանձնելու դերէն, աւելի չգրգռելու համար Իտալիոյ թշնամութիւնը։ Պաշտակից ըլլալով հանդերձ հաւաքական ապահովութեան ծրագրին, Անգլիա պիտի ձգէ որ ուրիշ պետութիւն մը նախաձեռնութիւն ստանձնէ եւ ինք ալ պիտի կատարէ իր բաժինը։

Ճափոն կը շարունակէ «թեթեւցնել» Չինաստանը

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, ճափոնական կառավարութիւնը նոր ձեռնարկ մը պիտի կատարէ, երկու նահանգներ եւս կցելու համար հիւսիսային Չինաստանի ինքնավար շրջանին։ Երկու նահանգներ, Հօփէյ եւ Չահար, ինքնավարութիւն հռչակած են արդէն։ Այժմ կ'ըսուի թէ այս քանի մը օրերու ընթացքին Ճափոն գործօն քայլեր պիտի առնէ, գլուխ հանելու համար իր սկզբնական ծրագիրը,— անջատել հինգ նահանգներ, որոնք ունին համագումար 100 միլիոն բնակիչ (Հօփէյ, Չահար, Շանսի, Շանթունկ եւ Սուիյան)։ Անշուշտ խորհրդականն ալ ինք պիտի ըլլայ։ Այս առաջադրութեամբ, ոչ միայն ծրագիրներ կը մշակուին, այլ եւ մանչուրիացիներ յառաջանալ սկսած են։

Չինացի ուսանողները կը շարունակեն ցոյցեր կատարել զանազան կեդրոններու մէջ, բողոքելով Ճափոնի ոտնձգութեանց դէմ։ Քանթոնի օտար բնակիչներուն ապահովութեան համար եւրոպական թաղամասէն դուրս ելլել արգիլուած է ժամը 8էն վերջ։

Հոգեպարակային հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Տեսինի Մասնաճիւղի կողմէ

ի նպաստ իր դպրոց-մանկապարտէզին

19 յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. տան մէջ։

Կը խօսի Մարսէյլէն հրաւիրուած Տէր. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, արտասանութիւն եւլն.

Կը ներկայացուի «ԲԱՐԹԵՐՈՒՆ ԿՌԻՒԸ» (զաւեշտ)

Տախերու մասնակցութեան համար 4 ֆրանք

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 8էն սկսեալ ընտանեկան խնճոյք Հ. Յ. Դ. տան ներքնայարկը։ Ներկայ կ'ըլլայ Տէր. Քիպրիթճեան։

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ

«Վ Ի Մ»

Լոյս տեսաւ ԺԹ. թիւը։

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ — ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ՋՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԽԱՂԵՐ։

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի։ Գին՝ 20 ֆրանք։ Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

Վ Ա Ր Ձ Ո Ւ Է

Կեդրոն թաղի մէջ, լուսաւոր կօշկակարի խանութ մը, 4 մեթր քառակուսի տարածութեամբ եւ ետեւը ունի սենեակ մը։ Տարեկան վարձք՝ 1800 Ֆր., չարժ միասին, եւ պատրաստ յաճախորդներով։ Կան նաեւ յարակից երկու խանութներ՝ յարմար դերձակի եւ ուրիշ գործերու։ Դիմել՝ տեղւոյն վրայ, 8 Rue d'Italie, Paris (13), մեթրօ՝ Tolbiac։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Ֆ. Կ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ալֆորվիլի Հայր. Միութեան, որ թոյլ տուաւ իր սարքած պարահանդէսին մէջ քօքարտ ծախելու, որմէ գոյացաւ 114 Ֆր. 25։

Շնորհակալութիւններ նաեւ Սեւրէօզի Հայր. Միութեան Արեւելք թատերախումբին, որ թատերական հանդէսներ տրամադրեց միութեանս։ Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Պ. Պ. Հալաճեանի, Հայկազեանի, Եկաւեանի, Գարաեանի, Պալապանեանի եւ Սինանեանի եւ բոլոր անդամուհիներուն, որոնք սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը բերին մեր ներկայացման։

×

Մարսէյլ, 13 յունուար.— Քօնսէփսիոնի հիւանդանոցի 21 հայ հիւանդներս կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնը Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին, որ կաղանդի առթիւ 315 ֆրանք բաշխեց Տիկ. Զապէլ Գեւորգեանի ձեռամբ։ Սէն Լու կրան Փէնի Հ. Կ. Խաչի ենթամասնաճիւղն ալ Տիկ. Գալիթեանի եւ Սարգիսեանի միջոցաւ 100 Ֆր., իսկ Պուլվար Օտոյի Հ. Կ. Խաչի ենթամասնաճիւղը Տիկ. Սիրունեանի եւ Սարգսեանի միջոցաւ 100 Ֆր. ղրկած էին։ Աղքատալանժը ու Որբախնամն ալ Տիկին Աթանասեանի եւ Պ.Պ. Ռէյեանի եւ Կէօնճեանի միջոցաւ բերաւ իր օգնութիւնը, 325 ֆրանք։

Նոյնպէս «Հայ Սիրտ»ի խմբագիր Պ. Եղիշէ Թորոսեանէ ստացանք 120 ֆրանք։

Խորին շնորհակալութիւն բոլորին՝

Ի դիմաց հիւանդներու

ԼԵՒՈՆ Ա. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան-Պրտուզեան Լափաէքցի (Տարտանել) կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մառի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր-Զօրի մէջ։ Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մնացած տարագրութեան մէջ։ Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահ. տեսքի նշաններ ունի, իսկ Մառին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո'եւ ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

Համազգայինի ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը կը խնդրէ բոլոր մարմիններէ եւ անհատներէ որ այսուհետեւ իրենց թղթակցութիւնները ու դրամ զրկելու համար դիմեն հետեւեալ հասցէով միայն՝

V. Yanjanian, P. R. «Hamazkain»,

44, Rue Lafayette, Paris (9).

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Պապաշա) յիշատակին

2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, Փարիզ

Երեկոյթ-պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 յունուար, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Rue Carnotի (Շավիլի Սէն Լազար կայարանին կողմը) սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ընկ. Թորոսեան։

Նուագ եւ պար — Աժան պիւֆէ

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐ. ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8-30էն մինչեւ առաւօտ

Salle Lucienի մէջ, 13, Rue d'Issy, Գիյեմինօ (Մեթրօ՝ Marcel Sembat)

Կը ներկայացուի Ս Ա Ս Ո Ւ Ն (Ս. Երէցեանի)

Ղեկավարութեամբ՝ Գ. ԴՐՕՇՈՒՆԻի եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու

ՏՈՄՍԵՐ՝ 7, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Կէս գիշերէն վերջ հայկական պարեր Տարօնի տարազով, Կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, ընտիր նուագով։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 64ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

այսօր հինգշաբթի ժամը 20.45ին Ecole des Langues Orientalesի մէջ

2, Rue de Lille. Métro: St. Germain des Prés

Կը խօսին՝ Հ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Վ. ԹԱՀՄԱԶԵԱՆ

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆի կեանքի եւ բանաստեղծութեանց մասին։

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ OSSOԻ եւ ԼԱ ՔՐՈՏԻ մասնաճիւղին կողմէ

19 յունուար, կիրակի ցերեկ ժամը 3ին

230 Շըմէն տը լա Մատրակ, Պաո Վէնսանի մէջ

Դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ մասնակցութեամբ դերասանուհի ՍԻՐՈՒՆԻ

Կը ներկայացնէ «ԱՆՈՒՇ»ը

Մուտք՝ 4 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆի սրահին մէջ, 13, Rue Pierre Curie, Kr. Bicêtre

Մեթրօ փորթ տ'Իթալի

Կը ներկայացուի՝

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

ղեկավարութեամբ դերասան ՈՍԿԱՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի սիրողներու խումբին

Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Նուիրուած ԿՐՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն

Լիոն, 25 յունուար, շաբաթ երեկոյ 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է

Պ. ԱՐԱՄ ԽՈՋԱՅԵԱՆ

Magasin Espéranto, Lalézar

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

150, Rue Lafayette — Tél. Nord [illegible]

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ԱՃԱՇԱՐԱՆ YAR ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Բացուած է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷի մօտ

Մեթրօ՝ ՄԱՐՊԷՕՖ

4, Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeufի անկիւնը)

ՏՆՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

Ռուսական եւ Արեւելեան համեղ կերակուրներ, շիշ քէպապ, լիւլէ քէպապ, տոլմա եւլն., ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, վոտկա եւ զանազան խմիչներ։ Տրամադրելի սրահ հացկերոյթի, նշանտուքի եւ հարսնիքի։ Պայմանագրուիլ նախօրօք։

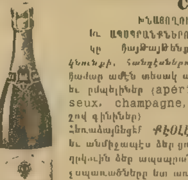

CAVE

ԽՆԱՑՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ԱՊՕՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը հայթայթենք՝ նշանտուքի, հարսնիքի կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ)

Հեռաձայնեցէք ՔԷՕԼԷԵԱՆ, Charlebourg 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին սիրով ղրկուին ձեր ապսպրանքը, մեծաքանակի գինով եւ չսպառածները ետ առնելու պայմանաւ։

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colombes, (Seine).

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

Halle Chopinի ՄԷՋ, 20, rue Singer

ԵՒ 9, rue Lekain, ՓԱՐԻԶ (16) ՄԵԹՐՕ Passy.

Հայ Շոփէնի մէջ վարձու են՝ գաղթային արտադրութիւններ 2 ձկնավաճառի, 1 մարչան քուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառի, գորգի, հատեղէնի, 1 փայտի եւ ածուխի եւ մէկ վինախաղանութեան տոմսեր ծախելու խանութներ։ Անսպառելէք օգտուիլ առիթէն։

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝

Պ. **Sariani, 9. Rue Lekain. Paris.**

Խիստ շահաւոր

Սարքուած ըլլալով մեկնիլ եզրօրս մօտ (Արժանթին), ծախու է կօշկակարի խանութս, դիւրամատչելի պայմաններով։ Ունիմ կօշիկի նորոգութեան եւ չափով վրայ ապսպրանք տուող պատրաստ յաճախորդներ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել 11 rue Rodier, Փարիզ (9).

50 մեթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2300** Ֆր. տարեկան միասին։

Աժան գինով երկու խանութներ։ Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչցուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու ամէնէն նախընտրելի մէկը վաճառանիշ կը ներկայացնէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թարմ, մաքուր, բնական անխառն խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է գինեգործական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը։

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղի

Մեծաքանակ գնումներու հասցէ՝

Արտադրող

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

46, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 00 - 95

Լիոնի եւ շրջականերու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

62, Rue Ségne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ շրջականերու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

CinémaREXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ Երզանի ճառաքէի ցրուիչ

Պ. Ա Խ Ե Տ Ի Ս Ե Ն։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. քնարգէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷՏԿԱՐ ՔՐԻՍԹԻ

— Ձեզ հասկնար թէ ինչու այդպէս կ'ըսէք, գիտել տուաւ ոստիկանը. հետքերը կե՞ղծ են... կարդացած եմ որ շատնկ բաներ կը պատահին, թէեւ ես այդ մասին փորձառութիւն չունիմ... կեղծ կամ իրական, հետքերը տեղ մը պիտի առաջնորդեն մեզ։

Փուարօ ուսերը թօթվեց՝ թեւերը օդին մէջ բարձրացնելով։

Ցետոյ ոստիկանը մեզի ցոյց տուաւ մատի հետքերուն մեծցուած լուսանկարները եւ գիտական բացատրութիւններով նկարագրեց զանոնք։

— Իմ խօսքս մտիկ ըրէք, պնդեց ան երբ տեսաւ թէ Փուարօ լուսանկարներով հետաքրքրուիլ չէր ուզեր. պէտք է ընդունիք որ այս հետքերը կը պատկանին մէկու մը որ տունն էր այդ գիշեր...

— Անշուշտ, բսաւ Փուարօ։

— Շատ բարի ուրեմն. ես առնեցի տունեցիներուն մատի հետքերը առած եմ, ամէնունն ալ, պառաւէն մինչեւ խոհանոցին ծառան... Ձեզ կարծեր որ Տիկին Էքրոյտ պիտի սիրէր «պառաւ» մականուանումը։

— Ամէնունն ալ, կրկնեց Բէկլըն։

— Մինչեւ անգամ իմս, ըսի չորութեամբ։

— Լաւ, ոչ մէկ հետք կը համապատասխանէ դաշոյնին վրայ երեւցող հետքերուն... բայց կը մնան երկու հոգի — մէկը Րէլֆ Փէյթըն, միւսն ալ այն անծանօթը որուն մասին բժիշկը խօսեցաւ... երբ այդ երկուքն ալ գտնենք...

— Ժամանակ վատներ էք, ընդմիջեց Փուարօ։

— Չհասկցայ, պարոն...

— Ըսիք թէ ամէնուն մատի հետքերը առեր էք... բացարձակօրէն ճշմարի՞տ է ձեր ըսածը...

— Անշուշտ...

— Մարդ չմոռցա՞ք...

— Մարդ չմոռցանք...

— Ողջ կամ... մեռա՞ծ...

Ոստիկանը ապշած մնաց վայրկեան մը, յետոյ հարցուց.

— Ըսել կ'ուզէք...

— Մեռնողը ըսել կ'ուզեմ, Պ. ոստիկան...

Բէկլըն նորէն չհասկցաւ թէ Պելճիքացին ինչ ըսել կ'ուզէր։

— Ես կ'ըսեմ որ դաշոյնին դաստակին վրայի հետքերը Պ. Էքրոյտի մատներուն հետքերն են... շատ դիւրին է ստուգել... դիակը մէջտեղն է դեռ...

— Բայց ի՞նչու... ի՞նչ իմաստ կայ... վստահ եմ որ անձնասպանութեան չէք վերագրեր, Պ. Փուարօ...

— Ոչ, ոչ, իմ տեսակէտս հետեւեալն է — ոճրագործը ձեռնոց ունէր եւ կամ ուրիշ որ եւ է բան մը կապած էր ձեռքին... հարուածը իջեցնելէ յետոյ զոհին ձեռքը վերցուցած եւ դաշոյնին դաստակին վրայ սեղմած է...

— Ինչո՞ւ...

— Որպէսզի հանելուկը կատարեալ ըլլայ...

— Լաւ, ես այդ գործին կը նայիմ... ե՞րբ այդ տեսակ բան մը ձեր միտքէն անցաւ...

— Երբ դուք բարի եղաք ինծի ցոյց տալու դաշոյնը եւ ուշադրութիւն հրաւիրեցիք մատի հետքերուն վրայ... մորթի գիծերէն շատ բան չեմ հասկնար, կը խոստովանիմ, բայց որքան որ նշմարեցի, այդ հետքերուն դիրքը քիչ մը տարօրինակ թուեցաւ ինծի... ես այդ ձեւով չէր որ պիտի բռնէի դաստակը... բնականաբար ալ ձեռքը ուսին վրայէն ետեւ առնելու պարագային, դժուար պիտի ըլլար բացարձակօրէն ուղիղ դիրքով դաստակին վրայ դնել զայն...

Ոստիկանը բերանաբաց՝ Պելճիքացին նայեցաւ, այս վերջինը բոլորովին անտարբեր արտայայտութիւն մը ունէր։

— Շատ աղէկ, ըսաւ Բէկլըն, գէշ միտք մը չէ... ես կը նայիմ, բայց յուսախաբ չըլլաք եթէ արդիւնք չստանամ...

Ոստիկանին մեկնումէն յետոյ Փուարօ ինծի մօտեցաւ։

— Ուրիշ անգամ աւելի զգոյշ պիտի ըլլամ, որպէսզի չվիրաւորեմ իր արժանապատուութիւնը, ըսաւ. առանձին ենք հիմա... ի՞նչ կ'ըսէք, բարեկամս, ընտանեկան ժողով մը գումարե՞նք...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : [redacted]
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 16 - 70

(ՏՐԹՈՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 17 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3014

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԼԽՈՒՆ

Երկու տարի առաջ, առիթով մը «Դիմակաւոր կոմիտէ» կոչեր էինք Բարեգործականի կեդրոնը:

Բազմաթիւ մարդիկ վրդովում յայտնեցին, իբրեւ թէ սրբապղծութիւն մը կատարած ըլլայինք:

Սովորութիւն չունենալով բառեր արձակել օդին մէջ, առանց հիմնաւորման եւ փաստի, կ'ուզէինք որ հակառակն ապացուցանէին, բարեկամ թէ թշնամի: Եւ գործով, ոչ թէ չռայլարան հաւաստիքներով, որոնց դասական վարպետն է Բարեգործականի փոխ-պատուիրակը: (Եթէ Կեդր. Վարչութեան անդամները նոյնքան հայերէն գիտնային, ապահովաբար պիտի կարմրէին, բաղդատելով խօսքն ու գործը):

Արդ, ի՞նչ կ'ապացուցանեն այն փաստերը որ կը կրկնուին անընդհատ, եւ որոնց վերջին ամփոփումը կը ներկայացնէ Հալէպի Բաղաք. Ժողովին պաշտօնական զեկոյցը:

Կրթական ծրագրի գործադրութեան առթիւ, ամբողջ բանակցութեանց ընթացքին, Հալէպի ազգ. վարչութիւնը իր գլխուն վերեւ, իր առեւէն կը տեսնէ սեւ շուք մը,— Բարեգործականի քննիչը, «Տիար» Միքայէլ Նաթանեան, որ աջ ու ձախ հրամաններ կ'արձակէ, իբրեւ թէ գերագոյն իշխանութեան մը կամ կուսակցութեան մը լիազօր ներկայացուցիչն ըլլար:

Կը պատահի որ նոյն իսկ Բարեգործականի տեղական մասնաժողովը լեզու կը գտնէ ազգ. իշխանութեան հետ, բայց ահա խոր հրգաւոր ուժ մը կը փակէ ճամբան, «դեկրէտ»ներ արձակելով: (Ինչպէս Ցունաստանի մէջ, Սելանիկ եւ Աթէնք եւ այլուր):

Հետեւա՞նքը,— Թոյլ տուէք նորէն դիմել Հալէպի Բաղաք. Ժողովի զեկոյցին (10 *դեկտ.* 1935):

Երկու տարուան քաշքշուքներէն վերջ, Բաղաք. Ժողովը 1935 *Սեպտ.* 10*ին Բարեգործականի Հալէպի մասնաժողովին ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագաները.—*

Ա.— Միութեան որդեգրած կրթական նոր ծրագրի գործադրութիւնը, Հալէպի ենթակայ կարգ մը շրջաններու մէջ ստեղծած է հակադիր ճակատներ: Անմիաբանութիւնը, նիւթական եւ բարոյական ուժերու վատնումը տիրական երեւոյթ են ստացած կարգ մը վայրերու մէջ:

Բ.— Մուրացկան հոգեբանութիւն մը վարակած է շրջաններու մեր ժողովուրդը եւ անոնց անմիջական ղեկավարները: Թէ-միս կրթական հաստատութիւնները սակարկութեան նիւթ դարձած են, եւ ով որ դրամ շատ կու տայ, անոր կ'ենթարկուին դպրոցները, վասնզի այսօր, քիչ մը ամէն տեղ, հայ ծնողք չունին այլ մտահոգութիւն, եթէ ոչ իրենց զաւակներու ձրի կրթութիւնը ապահովել սա կամ նա ձեւով:

Գ.— Շրջաններու մէջ գտնուեցան ու մինչեւ այսօր ալ կան հոգաբարձութիւններ, որոնք խաբէութեամբ ու չարաշահութեամբ նպաստաւորուեցան կամ փորձեցին նպաստաւորուիլ երկու աղբիւրներէ միանգամայն, թէ Ազգ. Առաջնորդարանէն եւ թէ Հայ Բարեգործական Միութենէն ընդունելով կրթական նպաստներ: Մէկը միւսին տուածէն լուր չունէր. եւ դպրոցի հոգաբարձութիւններ օգտուելով այս կացութենէն մղուեցան կեղծիքի ու խաբէութեան:

Դ.— Ներկայ վիճակի շարունակութիւնը կրնայ խախտել Ազգ. Առաջնորդարանի եւ անոր վարչութեան հեղինակութիւնն ու վարկին բարոյական հիմունքները: Մտավախութիւնը ունինք նաեւ որ այս կացութեան շարունակումը, անխուսափելիօրէն պիտի յառաջ բերէ ազգային կեանքի կազմակերպութեան քայքայումը: Այդ արդէն ճակատագրական կրնայ ըլլալ այս ժողովուրդին համար»:

Եւ կը խնդրէ որ, Բարեգործականը «կեդրոնի եւ շրջաններու մէջ կրթական նպաստի իր յատկացումները կատարէ միմիայն ազգ. Առաջնորդարանի միջոցաւ»:

Այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ «հակակրութիւններու եւ նախասիրութիւններու զոհ պէտք չէ դարձնել բարոյական ընդհանուր սկզբունքները, թէ հիմնականը եւ էականը հայ բազմակարօտ ժողովուրդին եւ անոր զաւակներուն բարոյականութեան պահպանումն ու անոր բարձրագոյն շահերուն պաշտպանութիւնը պէտք է ըլլայ»:

Արդիւ՞նքը,— «Կը ցաւինք որ անկէ ի վեր երեք ամիսներ անցած ըլլալուն հակառակ, մեր այս վերջին փորձն ալ անզօր մնացած է փոխելու Միութեան որդեգրած ուղեգիծը»:

Այս բոլորը «հատուածական», մինչեւ իսկ «անձնական» (իրենց բառերով) քաղաքականութիւնէ մը չե՞ն բխիր: Անոնք չե՞ն մատներ կուսակցական — դաւադրական գործունէութիւն մը, քողարկուած՝ ժանուածապատ և սրտառուչ բառերու հիւսքի մը մէջ:

Ո՛չ մէկ տարակոյս, որ անոնց վերջնական արդիւնքը պիտի ըլլայ փորել ազգ. իշխանութեանց հիմերը, դրամի ուժով մենաշնորհի վերածել նոր սերունդին դաստիարակութիւնը եւ ստեղծել նոր աւատապետութիւն մը:

Միայն կրթական չարաբաստիկ ծրագիրը չէ որ կը մատնէ այս միտումնաւորները:

Բարեգործականի կեդրոնը մշակած է նաեւ ուրիշ ծրագիրներ, համագրաւելու համար բոլոր տրամադրելի ճակատները, երիտասարդականէն մինչեւ մարզականը:

Այդ կէտերու մասին խօսելէ առաջ, թոյլ տուէք հարցնել,— Այս արտակարգ եւ «աշխուժացեալ» գործունէութիւնը ինչո՞վ կը տարբերի, օրինակ, Հօկի քաղաքականութենէն: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1,300,000 զինուոր, 14 միլիառ ռուբլի վարկ եւ ուրիշ պատրաստութիւններ

Այլեւս չեն հաւատար հաւաքական ապահովութեան

Երէկ հաղորդած էինք թէ Խ. Միութեան զինուորական գործավարութիւնը 14 միլիառ ռուբլի վարկ սահմանած է ազգային պաշտպանութեան համար, մինչդեռ 1935ին ծախսուած էր միայն 6 միլիառ 600 միլիոն, իսկ ծախսուած՝ 8 միլիառ 78 միլիոն:

Նոր մանրամասնութիւններ կը հաստատեն թէ շատ աւելի կարեւոր հանգամանք ունին զինուորական պատրաստութիւնները: Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին առջեւ խօսած ճառին մէջ, կարմիր մարաջախտներէն Թուխաչեւսկի, զինուորական փոխ-գործավարը, երեւան հանեց շարք մը ձեռնարկներ եւ ծրագիրներ որոնք ցարդ անծանօթ կը մնային: Համաձայն իր յայտարարութեանց,—

1.— Խ. Միութիւնը ռազմական եւ մարտանաւեր կը շինէ շոգեկինգ արագութեամբ

2.— Կ'աւելցնէ հրասայլերու (թանք) խումբերը եւ կազմէին պատերազմի յատուկ վաշտերը:

3.— Արդէն իսկ հաստատած են 13 զինուորական ակադեմիաներ, ուր կը յաճախեն 16,000 ուսանողներ: Այս հաստատութեանց ծառայութեան շրջանը վերջերս չորս տարիէն բարձրացած է հինգ տարուան:

4.— Պահեստի բանակը հասնար է նախապատերազմեան շրջանի ուժին, որ կը հասնէր տասը միլիոն զինուորի:

Այս յայտնութիւններէն վերջ էր որ մարաջախտը ժողովէն պահանջեց վաւերացնել աւելի քան 14 միլիառ ռուբլիի վարկը: Իր պահանջը արդարացնելու համար, Թուխաչեւսկի յիշեց Ճափոնի եւ Գերմանիոյ արագ զինուորումը եւ այդ երկու երկիրներուն յարձակողական միտումները Խ. Միութեան դէմ: Կարմիր Մարաջախտը, որ հաւանաբար խորհրդային բանակին սպարապետ պիտի նշանակուի պատերազմի պարագային, հաւաստեց թէ բանակը պատրաստ է ամէն պատահականութեան հանդէպ: Մինչ առաջ կարմիր բանակին 74 առ հարիւրը տարուան միայն քանի մը ամիսը կ'անցնէր զօրանոցներու մէջ եւ մնացեալ ժամանակը տան մէջ, այժմ 77 առ հարիւրը մշտապէս զէնքի տակ է: Անոնց բարոյական կորովը ամրապնդելու եւ ֆիզիքական վայելքներ ապահովելու համար, այս տարի 57 առ հարիւր պիտի աւելցնեն զինուորներուն եւ սպաներուն ռոճիկը:

Հիթլէր վերջերս ճառի մը մէջ կը յայտարարէր թէ Խ. Միութիւնը Գերմանիայէն վախնալու պատճառ չունի, որովհետեւ երկու երկիրները սահմանակից չեն: Թուխաչեւսկի յիշելով այս յայտարարութիւնը, դիտել տուաւ թէ Ֆրանսա եւ Գերմանիա սահմանակից էին 1914ին, եւ սակայն Գերմանիա Պելժիա արշաւեց, համաձայն իր սպարակոյտին օրրական ռազմավարութեան: «Եթէ Գերմանիա կ'ուզէ մեզի հասնիլ, կրնայ փորձել»:

Դառնալով Ճափոնի, կարմիր մարաջախտը յայտարարեց թէ ան ալ փառատենչ պետութիւն մըն է: Այս առթիւ յիշեց թէ ճափոնցի սպայ մը վերջերս կը յանձնարարէր իր զինուորներուն՝ «վարժուիլ սիպերիական կերակուրներու»: Ճափոն անցեալ տարի լրացուց 12,000 քիլոմեթր երկաթուղի, Մանչուրիոյ մէջ: «Այս գիծը իր ընդարձակութեամբ եւ ուղղութեամբ կը ցուցնէ Ճափոնի դիտումները»:

Իսկ զեկուցման ընթացքին, Թուխաչեւսկի յայտնեց թէ կարմիր բանակին թիւն է այժմ 1,300,000, մինչ անցեալ տարի 940,000 էր: Հագած՝ կարմիր մարաջախտի համազգեստ եւ կուրծքը զարդարուած՝ շքանշաններով, Թուխաչեւսկի կը խօսէր երիտասարդ եւ կորովի զօրականի մը խանդավառութեամբ: Իր ճառին կէսը յատկացուած էր Գերմանիոյ եւ Ճափոնի զինուորական պատրաստութեանց պատկերացման:

Ժողովը ջերմապէս ծափահարեց այս ճառը, հասկցնելով թէ պատրաստ է վաւերացնելու պահանջուած վարկերը

Ինչո՞ւ այս խուճապը

Խորհրդային մամուլին հրատարակութիւններէն կը պարզուի որ, Մոսկուա համոզուած է իր գլխուն ճարը նայիլ, իր ուժերուն ապաւինիլ, քանի որ կասկածելի կ'երեւայ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին վաւերացումը: Մոսկուա ամիսներէ ի վեր անհամբերութեամբ կը սպասէ դաշնագրին վաւերացման, բայց Ֆրանսայի հանրային կարծիքը երկու մասի բաժնուած է, եւ Լավալի կառավարութիւնը մինչեւ այսօր յարմար չգտաւ Խորհրդարանին ներկայացնել զայն: Մինչ այս մինչ այն, խորհրդային իշխանութիւնը կը նկատէ որ Գերմանիա եւ Ճափոն շատ աւելի արագ կը շարժին, քան հաւաքական ապահովութեան ուժերը, ուրեմն Խ. Միութիւնը չի կրնար իր պաշտպանութիւնը հիմնել միջազգային դաշինքներու վրայ:

«Ժուռնալ տը Մոսքու», Ֆրանսերէն շաբաթաթերթը, որ արտաքին գործավարութեան բերանը կը համարուի, գիտել կու տայ իր վերջին խմբագրականով— «Իրերու այս վիճակին մէջ, զարմանալի չէ որ հետզհետէ կ'աճի այն համոզումը թէ Խ. Միութիւնը իր խաղաղութեան եւ ապահովութեան պայքարին համար չի կրնար հաւատք ունենալ որ եւ է բանի վրայ, բացի իր սեփական ուժէն: Խ. Միութիւնը պատճառ չունի ծածկելու իր արտաքին քաղաքականութիւնը, ոչ ալ իր ինքնապաշտպանութեան զօրացման ծրագիրները: Ահա թէ ինչո՛ւ Մոլոթով յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է աւելցնել զինուորական վարկերը: Միջազգային կացութիւնը կը ցուցնէ թէ լուրջ պատճառներ կան ուշադրութեամբ հետեւելու Խ. Միութեան պաշտպանութեան: Անհաւասակ Ճափոնի անվերջ յարձակումները, Գերմանիոյ յարձակողական ծրագիրները եւ այն յարաճուն հաւանականութիւնը թէ Լեհաստան ալ պիտի միանայ ռազմատենչ պետութեանց բանակին: Միւս կողմէ, ահա մէջտեղն են վարանումներըկարգ մը մեծ պետութեանց, որոնք նախապէս կուսակից կը համարուէին հաւաքական ապահովութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Անհաւասակ բացէ ի բաց կը պահանջեն որ Ֆրանսա մերժէ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը, կը պատրաստեն դրժել Լոքառնոյի դաշինքը եւ վերագրաւել Հռենոսի շրջանը: Այս բոլորը «պլըֆ» են, բայց եւ այնպէս այս քաղաքականութիւնը յաջողութիւն կրցաւ Արեւմտեան Եւրոպան, պառակտուած ներքին հակամարտութիւններով, եւ գէպքերու բերումով դէպի պատերազմի անդունդը մղուած, ողբալի տեսարան մը

(Տես. 2 երրորդ Գ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՀԻՄԻ՞ ԷԼ ԱՐՄԵՆՇԿԱ... »

— • —

Տ'Արֆաւրի սրճարանին մէջ, զոր կարելի է կոչել Ակադեմիա Տարագիր Հայոց, վերջերս կը հանդիպիմ ծողովուրդներու ճշմարտերը: Բանաստեղծ Ահարոն, դերասանապետ Շահխաթունի, երկու ճառագայթներ, քանի մը Ցարդգողականներ (աւա՜ղ փառացու անցեալի), կարգով խօսեցան Ռուսերուն բարոյական եւ հոգեկան արժէքներուն մասին: Անմիջապէս տեսնուեցաւ, որ Արեւմտահայերը կը գերազնահատեն Ռուսերը: Այդ գերազնահատութեան մէջ ինչ՞ով մը կար արդեօք ժթ. դարու հայ ժողովուրդին ռամկօրութենէն, որ մեզի կը թելադրէր « օրհնեալ Ռուսին ոտքը », եւ « խաչապաշտ » բառով մը կը պատուէր հիւսիսի այս դրացին, որ մեր պատմութեան մէջ կը մտնէր Արիստակէս Լաստիվերտցիի յիշատակութեամբ: Այդ գերազնահատութեան մէջ փա՞ռք մը կը ճշմարտուէր արդեօք մեր այն պարզամտութենէն, որ Հայոց ճակատագիրը կը կապէր մեծ պետութիւններու Ռուսաստանեան կամ Նախառուսական որոշողական բանակներուն: Չեմ գիտեր: Գիտեմ միայն որ դասն յուսախաբութիւններ կան մէջս «ազնիւ» եւ «քաղաքակրթուած» ազգերու հանդէպ: Հետեւաբար «սիրտս պաղշտկեցնելով» մտիկ ըրի, երբ Շահխաթունի դողացնող բարկութեամբ մը յարձակեցաւ Ռուսերուն վրայ եւ ըսաւ.

— Դուք, Արեւմտահայերդ, մի՛ խօսիք Ռուսերուն մասին, դուք չէք ճանչնար Ռուսերը:

Եւ արդարադատօրէն մը պարկեշտ իր ցաւը Ռուսերուն դէմ, որոնք «Արմենշկա»ներու հանդէպ իրենց արհամարհանքը ամբողջ քաղաքակրթութեան մըն են վերածած՝ էշավաճառներուն եւ հայ - թաթարական կռիւներու հրահրիչներուն բերնով, մինչեւ անգամ Թոլսթոյի լռութեամբ ի յուր հայկական ողբերգութեան:

Արդարեւ, առէք սա Թոլսթոյն, համբաւը տակաւին Ռուս մը: Շահխաթունի ըսաւ, Հ. Մ. Պօտուրեան եւս գոյութեամբ կ'արտայայտուի եւ Բազմավէպի (Ապ. 1910) իր մէկ յօդուածը կ'արտատպէ Հայ Մամուլի մէջ (22 Դեկտ. 1935), ցուցնելով պարագայ մը: Ոչ մէկ ազգ պանծացուցած է Թոլսթոյն այնքան որքան մենք՝ Հայերս: Մահուան ժամանակ, ո՛չ մէկ եկեղեցի հոգեհանգիստ կատարեց, մինչ այն Փեթերբուրգի հայ եկեղեցին էր, որ պատարագ մատոյց «վասն հոգւոյ խաղաղութեան»: Թոլսթոյն շա՞տ կը սիրէր Հայերը: Կարդացէք Հ. Պօտուրեանի հետեւեալ տողերը

— «Մեծանուն Գրիգոր Զոհրապեան Ռուսաստանէն յետ Թիֆլիսահայաստանի իր հայրենակիցներուն «հաց»ի պահանջքը եւ «Եղբայրական օգնութիւն» հաւաքածոյին հրատարակութեան ձեռնարկեց: Ժամանակակից յայտնի գրողները նպաստեցին այդ գործին իրենց մտքի ճոխերով, բայց Թոլսթոյ մնաց անտարբեր:

« Մեծ մարդասէրը Ասիոյ Հայերի, 25 տարի շարունակ, հայ արիւնով ողողեց Հայաստանը: Ծերունին Ենաստուղին, Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, խօսեցաւ ի պաշտպանութիւն մեր անտէր ազգին, իսկ Թոլսթոյն իր խօսու աչքերը չուզեց դարձնել դէպի Երկիրը.

« Երբ Կարմիր Սուլթանը հայ արիւնով կը գինովնար, անդին Կովկասի, Կովկասի մէջ, հայ եկեղեցւոյ ստացուածքները կը գրաւէր: Ձայն մը պէտք էր որ աղաղակէր կայսեր կրօնքին արդարութեան: Միմիայն Թոլսթոյին ձայնը կրնար բարձրանալ, եւ սակայն «մարդասիրութեան առաքեալը» աչքերն ու ականջները գոցեց հէք ազգի մը բշուառութեան դիմաց:

«Հայ եւ թուրք - թաթարական ընդհարումը յանկարծ արիւնոտեց Կովկասը, երկու ազգեր դէմ առ դէմ գիւղաք քաղաքներէն: Թոլսթոյ որ հաւատացած էր թէ ինքն է 20րդ դարու փրկիչը, իր ծերութեան մէջ հրճուեցաւ կարծես երկու ազգերու բնաջնջումին դիմաց եւ չըսաւ — խաղաղութի՛ւն ձեզ :

«Թոլսթոյն ծայրայեղ ազգայնամոլ մըն էր, կ'ըսեն: Ան չէր ուզեր որ Մեծն Ռուսիոյ մէջ միւս ազգերը զարգանային, եւ այդ պատճառաւ իսկ դէպի լոյս վազող հայ ազգը ատուած էր մեծ մառեռագիրէն»:

Բաւական է այսչափ՝ յանգելու համար եզրակացութեան մը: Թող մեզ « Արմենշկա » կոչէ Ստալինի կրօնքին լեզու «մեծ» ժողովուրդը, — հոգ չէ: Բայց մենք ալ գիտնանք չափել ազգերը մեր կանգունով: Եւ հաւատանք թէ չկան «ազնիւ» կամ «քաղաքակրթուած» ազգեր, այլ կան իրենց շահուն համար փոքր ժողովուրդները զոհող մեծ պետութիւններ: Երբ ըմբռնեցինք այս ճշմարտութիւնը, կը ճանչնանք թէ վերջացած է 19րդ դարը եւ սկսած 20րդ դարը:

ԱՐԱՋ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ գործին դատավարութեան վերջին օրը, ծանօթ փաստաբան Մօրօ Ժիաֆերի ջերմապէս պաշտպանեց Տիկին Արլէթ Սթավիցքին եւ պահանջեց ազատ արձակել, պնդելով թէ երբեք պատասխանատու չէ իր ամուսնին գործառնութեանց, քանի որ լուր չունէր եւ չէր կրնար ունենալ: Երէկ, հինգշաբթի, խորհրդակցութեան սենեակը քաշուեցան երդուեալները, պատասխանելու համար 1956 հարցումներու: Բոլորին համար ալ անկողիններ շալկուած են եւ կերակուրը դուրսէն կը տարուի (Օրական 50 ֆրանք կը տանան): Կը կարծուի թէ ամբաստանեալներէն շատ քիչերը բանտ պիտի վերադառնան: Ամենածանր յանցաւորները բանտ նստած են արդէն երկու տարի: Բայց հաւանական է որ մեծագումար տուգանքներ նշանակուին:— Զարեքշաբթի օր, օգնական դատաւորներէն մէկը յանկարծ քաշուեցաւ, իր տարիքի սահմանը լրացած ըլլալով:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՅ պիտի նստի գերմանացի Հաուփթման, օդանաւորդ Լինտպէրկի տղուն առեւանգիչը, այսօր, ուրբաթ, իրիկուան ժամը 8ին, եթէ անակնկալ մը չպատահի: Նահանգապետը իրաւունք ունի երեք անգամ յետաձգելու մահապատիժը, իւրաքանչիւր անգամին երեսուն օր, բայց յոյս չկայ որ օգտուի այդ իրաւունքէն: Ըստ աւանդութեան մահապարտը այս իրիկուն 30 քայլ պիտի առնէ դէպի ելեկտրական աթոռը: Դահիճն է Րօպըրթ Իլիոթ, որ աւելի քան 300 մահապատիժներ գործադրած է: Ելեկտրական հոսանքին ուժն է 2000 վոլթ: Դատաւորին գործադրութիւնը չարժանկարի պիտի վերածուի:

ՃԱՓՈՆ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովէն, որ սակայն պիտի շարունակուի: Ճափոնի հրաժարումով, կը թաղուին Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի դաշնագիրները, որ կը սահմանէին իւրաքանչիւր պետութեան նաւային ուժերու համեմատութիւնը: Կասկած չկայ թէ նոր զինարշաւ մը (նաւարշա՜ւ) պիտի սկսի, առաջնորդութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ, որ միշտ կը դանդաղի իր նաւատորմին... անբաւականութենէն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՋՐՕԴԱՆԱՒԸ, «Լիէօթընան - տը Վէսօ Փառի », որ նախապէս ալարկած մը անցուցած էր, չորեքշաբթի օր ընկղմեցաւ Ֆլօրիտայի ծոցին մէջ (Մ. Նահանգներ), փոթորիկի մը հետեւանքով եւ եօթը մեծ խորութեամբ: Բարեբախտաբար մարդ չկար մէջը, արկածի պահուն:

60000 ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐ ստորերկրեան երկաթուղիներուն մէջ (Մեթրօ) փակուած մնացին չորեքշաբթի գիշեր, երբ հրդեհ մը փճացուց Նիւ Եորքի ելեկտրական ուժի գործարանը: Քաղաքն ալ կէս առ կէս մութին մէջ մնաց:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲԱՐՔԵՐՆ ՈՒ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Եթովպիոյ բազմաթիւ ցեղերը այլազան բարքեր ունին, որոնք դարերէ ի վեր հոլովոյթ կրած չեն: Թուենք գլխաւոր ցեղերուն քանի մը բարքերը:

Հապէշներու կենցաղը շատ պարզ է: Այր թէ կին բոկոտն են եւ գլխաբաց, շատ քիչերը, ընդհանրապէս մեծաւորներ եւ տիկիններ, կօշիկ ու գլխարկ կը հագնին: Զգեստը պարեգօտ մըն է, զարդարուն համաձայն հագնողին աստիճանին: Ամհարա լեզուով կը կոչուի շէմմա. Թիկրէցիները կ'ըսեն ճուէրի:

Մանուկներուն գլուխը կ'ածիլեն, շուրջը մազէ պսակ մը թողլով միայն: Կին թէ աղայ իրենց գլուխները կ'օծեն իւղով: Կիները կը զարդարուին օղերով, ապարանջաններով եւ կը կտածեն իրենց կռնակներն ու վիզերը.

Քահանաները սքեմ կը կրեն, ունին գլխարկ՝ ծածկուած ճերմակ փաթթոցով եւ երկաթէ խաչով գաւազաններ:

Գաւառի բունէն պատրաստուած տախտակէ չերտեր իրարու կը կապեն չուաններով եւ բոլորաձեւ բնակարան կը շինեն, որուն վրայ կը ծածկեն յարդով: Բնակարանը պէտք չունի դամի, կղպանք չունի, սանդուղ չունի, որովհետեւ յարկ չունի: Բովանդակ Եթովպիոյ մէջ ինչպէս քաղաք չկայ, այնպէս ալ եռայարկ բնակարան չկայ. հազիւ մէկ քանի հարիւր երկյարկ տուներ կան ճերմակներու բնակութեան համար: Այս տուներն ալ շինուած են տախտակներով, հողուաղիւսներէն քարաշէն են, ծածկուած են ցինկով: Կտաւէ աստառազով բազմաթիւ տուներ եւ խանութներ միացած են իրարու: Երբ մէկ կողմը հրդեհ ծագի, ծայրի խանութն ու տուներ անմիջապէս կը բռնկին, դեռ մէջտեղի տան ու խանութին պատերը չփլած: Սենեակի մը մէջ հանուած անպատեհ աղմուկ մը կը լսուի քանի մը տուն անդին բնակողէն:

Հապէշը զգեստները կը լուար շաբաթ օրերը: Ուրիշ աշխատանք կատարել մեղք է: Հապէշուհին ջոգներ ամուսնոյն լուացքին: Կնոջ մը համար յանցանք է արօր վարելը: Այր մարդու մը համար հաց եփելը ծանր մեղք է:

«Մասքալ»ին ամէն կողմ կը սարքուին հացկերոյթներ: Մեծ սեղանի մը շուրջ կը բոլորուին կոչնականները: Սեղանին վրայ կը պառկեցնեն ոտքերը ամբողջէն կապուած ողջ կով մը կամ եզ մը: Կը կտրեն մէկ կողմէն եւ քանի մը կաթիլ արիւն կը թափեն Մովսէսի օրէնքին համաձայն: Ցետոյ իւրաքանչիւրը սուր դանակով կը կտրէ մորթը, ձեռքով զգուշութեամբ կը քերթէ եւ առանց երակներուն եւ ոսկորներուն դպչելու՝ կը կտրէ միսը, կը համեմէ եւ կ'ուտէ: Կենդանիին պոռչտուքը սեղանի հրաւէր է: Երախճանքէն յետոյ կը խմեն թալլան (գարիով պատրաստուած ըմպելի մը) եւ կամ թէճը (մեղրօղին):

Հին ատեն մեծամեծները կը չորցնէին եւ դանճով կը ծածկէին: Այժմ կը թաղեն մերձաւոր եկեղեցիներուն մօտ: Թաղումին կ'ընկերանան եղբայրներ, որոնք միօրինակ լալկան բացագանչումներ կը հանեն, իրենց մազերը կը փետտեն, կուրծքերը կը բանան ու կը ճանկռտեն: Մեռելին դիրքին համեմատ կուլան 24 ժամէն օրերով:

Թաղման իրիկունը մեռելին մօտաւոր ազգականները կ'ընթրեն հանգուցեալին տունը: 40 օր յետոյ հանգուցեալին հոգւոյն համար պատարագ կը մատուցանէ խոստովանահայր քահանան եւ հոգեհաց — թեսքար — կը տրուի բարեկամներու, որոնք կ'ուտեն, կ'ըմպեն եւ հանգուցեալին փառքը կ'երգեն:

Մեռելին տունը ճաշելու սովորութիւնը Հնդիկներն ալ ունին, ճաշը, որ սրատուր կը կոչեն, տաք եւ լռութեամբ կը ճաշեն:

Հարուստները մահուընէ առաջ եկեղեցիին կտակած կ'ըլլան արժէքաւոր առարկաներ կամ տուներ ու հողեր, որպէսզի մահուընէ յետոյ քահանայ մը օրհնէ իր յիշատակը, աղօթէ իրեն համար եւ այսպէս թողութիւն ստանայ մեղքերուն համար: Ուրիշներ եկեղեցիներ շինած եւ կալուածներ նուիրած են նոյն նպատակին համար:

Հապէշներու հարսնիքը կը տեւէ օրեր: Բարեկամներ կ'ուտեն ու կ'ըմպեն փողով ու թմբուկով ու կը պարեն մէկ գծի վրայ թեւ թեւի տուած: Իրենց դիմացը շարք մը կը կազմեն բարեկամուհիները: Երկու շարքերը հետզհետէ կը յառաջանան, իրարու կը բախին զանազան ձեւերով եւ կը հեռանան: Նոյն շարժումները կը կրկնեն ժամերով եւ կը ձայնակցին հաղներգութիւններուն հարսանեկան երգերուն: Նոյն պահուն հարսը մեկուսացած է բնակարանին մէկ անկիւնը, որ յաճախ կը գտնուի կտաւէ վարագոյրի մը ետին, իսկ փեսան պարբերաբար կը թողու պարը եւ կը դիմէ հարսին մենարանը, վարագոյրին ետին Աստղիկը փառաբանելու:

Քարայուներու մէջ երբ աղայ մը 7 անձրեւ տեսած է — 7 տարեկան է — գլխուն վրայ ցեխէ գտակ մը կը դնեն: Երբ չորնայ եւ տղան ալ աճի՝ հետզհետէ նոր խաւ մը կ'աւելցնեն, մինչեւ որ մարդ մը կամ գազան մը սպաննէ եւ առնանդամը կամ մորթը տանի պատկանած խումբին:

Երբ ներքին կռիւներ տեղի կ'ունենան կամ պատերազմ կ'ըլլայ՝ հապէշն ու քանի մը ցեղեր իրենց հետ կը տանին կիներնին կամ պատերազմի կիներ, որոնք ատոնին գործերով կը զբաղին բացի էրիկ մարդու զգեստ լուալէն:

Գառներաժի ատեն իրիկունը պետերը կը նստին վրաններու առջեւ: Իւրաքանչիւրին զինուորներէն կը ներկայանան անոնք որ թշնամիներ սպաննած են: Իւրաքանչիւրը ուսին վրայ կը կրէ զէնքը՝ բռնած աջ ձեռքով եւ ձախ բազուկին վրայ զոհերուն առնանդամները տակաւին արիւնոտ: Առաջին եկողը կը շարժէ նիզակը դէպի տէրը՝ իբր թէ վրան յարձակէր եւ կատաղաբար կը կրկնէ սա բառերը.

— Ե՛ս այս ինչն եմ, որդին այս ինչին, ես քու հօրդ կեանքը ազատած եմ, ո՞ւր պիտի ըլլայիր դուն, եթէ ես կռուած չըլլայի հօրդ հետ եւ հօրդ համար: Դուն զիս չես քաջալերեր, զգեստ չես տար, դուն արժանի չես ինծի նման զինուորի մը:

Ցետոյ տիրոջ առջեւ կը նետէ թշնամիներուն առնանդամները: Երբ արարողութիւնը կ'աւարտի, իւրաքանչիւրը նոյն կարգով կուգայ եւ նետած գործարանները կը վերցնէ եւ տուն կը տանի:

Կալլաները ճամբորդութեան ատեն հանդիպողին աղի կտոր մը կը հրամցնեն լզելու համար: Մերժելը յանցանք է, թշնամութիւն՝ հրամցնողին դէմ:

Երբ Կալլա մը այցելէ իր պետին՝ սեմին վրայ գաւազանի հարուածներու կ'ենթարկուի, որպէսզի պետին իշխանութիւնը հասկնայ: Այնուհետեւ ներս կը մտցուի:

Երբ Հապէշներու ենթակայ չէին Կալլաները՝ եօթը ցեղախումբեր ունէին: Ցեղապետները կ'ընտրէին թագաւորը, որ 40 տարեկանէն վեր ըլլալու չէր: Եթէ պզտիկ ըլլար, պակսած տարիներուն չափ թշնամիներ սպաննելու էր: Ընտրութիւնը կը կատարուէր սրբազան ծառի մը տակ, թագաւորանիստ գիւղակին մէջ: Եօթը ցեղապետները կ'ընտրեն 4 հոգի, յետոյ 7րդ պետը 4էն մէկը կ'ընտրէ եւ գլխուն կը դնէ ծառին ճիւղերէն պատրաստուած պսակ մը եւ կը յանձնէ ճիւղէն կտրուած գաւազան մը: Թագաւորը կը կրէր ալիւֆօ անունը: Առաջին գործը կ'ըլլար յայտարարել յառաջիկային կատարելիք սպանութիւններն ու կողոպուտները:

Կալլաներու վահանները եզան կաշիէ էին եւ սրածայր նիզակներ ունէին: Իրենց մարմինները կը շփեն իւղով, գլուխները կը ծածկեն աղիքներու հիւսկէններով:

Սուրճը կը բոհրեն, կը փոշիացնեն եւ հալած իւղի մէջ յեցնելով՝ գունդեր կը շինեն: Այս գունդերը ճամբու պաշար են:

Վամէռէյրպայի սովորութիւնը, որուն համեմատ ցեղէ մը սպաննուած անձի մը վրէժը պիտի լուծուի ցեղին կողմէ սպաննողին ցեղին մէկ անդամը սպաննելով, գոյութիւն ունի Եթովպիոյ զանազան ցեղերուն մէջ: Այս տխուր սովորութիւնը դարերէ ի վեր գոյութիւն ունեցած է տարբեր ցեղերու մէջ ալ, Արաբիականի անապատին վրայ թէ Միջերկրականի եզերքները: Երբայական աւանդութեան համեմատ ոճիրը կը պատժուէր Աստուծմէ (Կայէնի պատիժը): Ուրիշ տեղեր ընկերութիւնը կը ստանձնէր պատժելու իրաւունքը: Դարեր պէտք եղաւ մինչեւ որ պետութիւնը ջնջելով ցեղային վրէժխնդրութիւնը՝ ստանձնէ նոյն մէկուն եւ միւսին դերը:

Զատուածներուն ցուլեր զոհաբերելու քաղդէական սովորութիւնը տակաւին կենդանի է Եթովպիոյ, ինչպէս նաեւ Սուտանի մէջ: Կը կարծուի թէ Քաղդէայէն անցած է Փոքր Ասիա եւ անկէ տարածուած մինչեւ Եթովպիա: Բրուամեհիոս քերթողը կը նկարագրէ կատարուած արարողութիւնները:

Հռոմէական կայսրութեան ատեն կը հաւատային թէ ցուլ զոհին արիւնը կը վանէր զոհողին չար ոգիները, նոր կենդանութիւն մը պարգեւելով անոր:

Նոյն հաւատքը կը տիրէ ամհարա ցեղին մէջ: Կը հաւատան չար ոգիներու, տեղական բառով Ցար կոչուած: Զար ոգիներու պետը կը կոչեն Սէյֆու զէնկըր, որ հաւատացեալին հաւատքին համեմատ կը մարմնանայ ցուլին մէջ:

Զոհաբերումի արարողութիւնը կը կատարուի հետեւեալ կերպով.— Հաւատացեալները կ'ընեն զանազան շարժումներ եօթը օրերու ընթացքին: Ցետոյ կը զոհեն ճերմակ ճակատով, պոչին ու ոտքերուն վրայ ճերմակ աստղեր ունեցող ցուլ մը: Զոհաբերողը կենդանին կը պառկեցնէ աջ կողմին վրայ, մինչդեռ ներկաները կ'երգեն միօրինակ — « Տես իր արիւնը, տես իր արիւնը »: Հազիւ զգետնած՝ խոչափողին ուղղութեամբ կը դաշունահարեն: Ներկաները խունկ կը ծխեն, մինչդեռ վհուկը կը խմէ ցուլին կոկորդէն հոսող արիւնը եւ կը ճաշակէ կենդանիին 12 տեղերէն վերցուած հում միսը: Այդ տեղերը կը համապատասխանեն 12 չար ոգիներու: Այնուհետեւ կը սպաննեն կենդանին, կը հանեն ստոծանին, որով կը ծածկուի վհուկին ամբողջ եօթը օրեր եւ կը խօսի յանուն չար ոգիներու պետին:

Դարերէ ի վեր նոյնը մնացած են բարքերը, որովհետեւ լեռներու մէջ մեկուսացած ապրեր է զինուորն ու որսորդը, գիւղերու մէջ առանձնացած՝ խաշնարածն ու հողագործը: Քաղաքաբնակները սկսած են չփման մէջ մտնել ճերմակներու հետ եւ բարքերու փոփոխութիւններ ունենալ: Երեւոյթը նոյնն է ամէն տեղ, կղզիացումը անշարժութիւն է, հաղորդակցութիւնն ու չփումը՝ հոլովոյթ: Քըսան տարիներ առաջ Սեւ Լեոնցիները կ'ապրէին Տակիտոսի դարուն ապրող Գերմաններու կեանքը: Բարքերու հոլովոյթը տարիներու պէտք ունի եւ երբեմն դարերու:

ՀԻԹՈՒՄ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿՈՊՏՈՒԹԻՒՆ

Անգլօսաքսոն մարզական շարժումը, այնքան երախտապարտ հեթանոս Եւրոպայի, պատերազմէն վերջ յայտնապէս ուժգին թափ առած է, ինչ որ շատ բնական է: Համաշխարհային պատերազմն ընկճած է հոգիները: Այդպէս կը ձգտին նոր եռանդ ներշնչել երիտասարդութեան, որպէսզի կարենան դիմադրել վաղուան անստուգութեան: Դեռ չեմ խօսիր քաղաքական յաւակնութիւններու մասին: Այդ հարցը, ինչպէս կ'երեւի խորագիրէն, առաջադրած նիւթէս դուրս է.

Մարզական պայքարը շատ մը քննադատութիւններու տեղի տուած է: Անշուշտ ըմբռնումի հարց է իր գնահատութիւնը: [illegible] [illegible] բնատանիքներ, առատիկ գայթակղած մրցման կոպտութիւններէն, անխնայ կը պարսաւեն անոր հեղինակները: Ցաճախ՝ այս կամ այն մարզիկին արկածը ճոխ նիւթ կը հայթայթէ անոնց լեռ-ճաշու զրոյցներուն: Սովորական երեւոյթ է ատամներու բեկումը, ծունկի խախտումն ու վտանգաւոր հարուածը, որ կրնայ նոյնիսկ ենթակային կեանքը փորձանքի ենթարկել...

Արդարեւ, անպայման յաղթելու անզուսպ ձգտումը, մինչ ծայրայեղութիւններու կ'առաջնորդէ հակագիր խումբերը, վայրագութիւնը իր գագաթին կը հասնի մանաւանդ ախոյենական մրցումներու ընթացքին: Մոլեռանդ ամբոխին « ղարմաղալը » իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ: Պատգամաւորներն եւ օգնութեան կայանները յարաչուք սպառնութիւն մը կը թողուն բնականաբար: Մարզարանը պատերազմական դաշտի կը վերածուի: Դիւրին է գուշակել հետեւանքը: Զարմանալի չէ ուրեմն որ սփորթի դէմ շարժում ստեղծուած է:

Մարզանքի սիրահարներն իրենց կարգին ունին արդարացուցիչ պատճառներ: Անոնք դիտել կուտան, օրինակ, թէ զինուոր խաղացող մանչուկ մը յետոյ անգամ աւելի անվրդով է, քան թէ խոովարար տղեկ մը, որ կը նախընտրէ ճամբորդական գիրքերը, եւ որ սակայն սովորաբար կը կամթէ աղջնակները, անոնց մազերը կը քաշէ, կ'ապտակէ իր եղբայրը, կոփահար կը տիրապետէ ընկերներուն վրայ: Կամ թէ անոնք ֆութպոլի եւ « բոքսի » ի զոհերուն քանակը շատ չնչին կը գտնեն, համեմատած միւս սփորներուն (օթօ, լեռնարշաւ, ձիարշաւ եւայլն):

Միւս կողմէ, անոնց համար պարծանքի առիթ մըն է վեր առնել այն երկսեռ երիտասարդութեան թիւը, որ կը փրկուի կանխահաս մահէն: Եւ որ աւելին՝ մաքուր օդին պարգեւած առողջութիւնը, նոյն իսկ ուրիշ բարիքներ, որոնք ամբողջ սիրահար կը դարձնեն մարզարանին:

Մրցման ապաւորութիւնը անշուշտ չի սահմանափակուիր մարզադաշտին մէջ: Փողոցը, հանրակառքին եւ շոգեկառքին մէջ, ամենուրեք վերջապէս, զուարթ կանչեր եւ վիճաբանութիւններ արձագանգ կը գտնեն: Մարզական խանդավառութեան առջեւ կը լռեն ապրուստի հնհնուքներ, գործի վէճեր եւ քաղաքական տարակարծութիւններ:

Ֆրանսացի քրոնիկագիր մը, Գ. Ժոզէֆ Ժոլինոն, նպաստաւորուած ջինջ օդէն եւ մարզական շարժումէն, իր կարգին այդ յիշատակելի շարժման ներբողը կը հիւսէ:

— Այս երեւոյթը, կը գրէ ան յափշտակութեամբ, բնական է բոլորին: Իւրաքանչիւր մարդ, ինքն իր մէջ կարծես կը կրէ երկրորդ անձ մը, օժտուած տեսակ մը շնորհի յատկութեամբ: Ան առաջնորդուած է տեսլերեւոյթէ մը, երեւակայական փոքրիկ հրեշտակէ մը, որ իր մոգական գաւազանին միջոցաւ կ'ողողէ կեանքն ու տեսիլները, կը պայծառացնէ կացութիւնները, գոյն թոյլատու եւ հանդուրժելի կը դարձնէ, ու քաջութիւնը վերջին աստիճանին կը վերաբարձրացնէ, բայց այն խաղաղաւէտ յատկանշութեամբ եւ ժպտուն չարաճճիութեամբ, որոնք մարդուն ամէնէն մեծ ուժը կը կազմեն:

Մարզական քրոնիկագիրը աւելի առաջ կ'երթայ: Ան նոյն իսկ կը կարծէ թէ այդ պահուն մանրամասնօրէն մը կրնայ անխիղճ գնորդէ մը պարտքը գանձել, փեսայի մը յարգանքը ապահովել իր զոքանչին հանդէպ, դաժան ամուսինի մը սիրտը ողոքել: Կան կիներ, որ այս տրամադրութենէն առաւելագոյն օգուտը կը քաղեն, մինչ ուրիշներ կը գեղծանեն ...

Բոքսի սկզբնական շրջանին՝ Ժ. Ժոլինոն խստօրէն կը դատապարտէ անոր կատաղի հետեւորդներէն մին, որ անփութօրէն կը պատասխանէ.

— Որքան ատեն որ արիւն չես թքներ, բան մը չէ:

Մի՞թէ այս պատասխանը չի բնորոշեր որոշ դասակարգի մը ըմբռնումը, որ սփորի յարաբերական կոպտութիւնը բնական երեւոյթ մը կը նկատէ: Այս մտայնութիւնը անտարակոյս խորհրդածութեան անսպառ նիւթ կը մատակարարէ:

Ֆրանսացի քրոնիկագիրը չափազանց յոռետես է: Ան կը վախնայ թէ այս տեսակ մտածողութիւն մը կրնայ արձագանգ գտնել մարզարանէն դուրս, նորօրինակ գաղափարականութիւն մը ստեղծէ ամբոխին մէջ: Կարծեք դատաստանի մը ձգտում մը հասու ձեւով, բառին բեկող իմաստով: Բարգաւած ծայրայեղ սփորի — որուն վատ անդրադարձումը աներեւ է ուժման եւ զարգացման վրայ — ան վերջապէս կրնայ բարբարոսութեան առաջնորդել:

Ինչ որ բանն, սակայն, վհէրա անհասներ, գայլարաղարդ մարզաբանները ընդմիջտ պիտի յափշտակեն ժողովրդական լայն զանգուածները, որոնք պիտի երթան սրբազան րէն արբենալ ի տես կենսունակ անձնուրաց երիտասարդութեան սգորումներուն, որոնց յաղթական քը բախտաւոր խումբն արժանի հանդիսացնէ բաժակի փառքին, ինչպէս հեթանոս մարդիկն աստուածներու տաճարին ...

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՓՈՔՐԻԿ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐ

Շարժանկարի աշխարհին մէջ, վ դերասաններու կարգին, կարելի անտեսել նոյնպէս անչափահասները, որոնք օժտուած բնական դերասանի մը բոլոր ձիրքերով, իրենց զգայուն խաղարկութեամբ, երբեմն կը գերազանցեն աշխարհահռչակ դերասաններն իսկ:

Շարժանկարի համր եղած ժամանակն էր որ մէջտեղ կուգար անչափահաս դերասան մը Ջաքի Ջէկինի մէկ աշկերտը, որ հետզհետէ գա գացնելով իր այդ արուեստը, դառնար նշանաւոր Ճէքի Քուկընը:

Հիմա սակայն զանազան այլ փոքրիկ դերասաններ կարելի է չել խօսուն շարժանկարի աշխարհէն: Շիրլի Թէմփըլ որ վերջերս երեւան եկաւ, կարելի է դասել նախորդ դերասանուհիներու կարգին: Հազիւ եօթը տարեկան այս աղջնակը կը սինեմայի մայրաքաղաքին՝ Հոլ վուտի նշանաւոր աստղը դարձաւ: Ճէքի Քուկընի ալ յաջորդեց, նոյ քան անչափահաս տղեկ մը Ճէքի Քուփըր:

Ֆրանսայի մէջ ալ, Ռոպէր Լին էր որ իր «Փոալ տը Քարոթ»ով դարձաւ անուանի տղեկ մը շարժանկարի աշխարհին մէջ:

Ասոնց կարգին կարելի է ուրիշ զանազան անուններ ալ տալ: Այդ մէն տղայ որ կը խաղայ շարժանկարի մէջ, իր բնական եւ զգայուն խաղարկութեամբ կրնայ դերասան կոչուիլ: Ասոնց մէջ չկայ այն արուեստական խաղարկութիւնը շատ անգամ կը տեսնենք նշանաւոր դերասաններու քովն իսկ:

Ամէն տղայ ունի իր ինքնուրոյն խաղարկութիւնը: Կ'արժէ այ խօսիլ գերմանական շարժանկար մը մասին «Մեծերու նման» վերնագրով: Այս ժապաւէնին մէջ բոլոր ալ անչափահաս տղաք էին դերակատարները, եւ ի՜նչ զգացում, ի՜նչ խաղարկութիւն: Դիտող մը կ'ապ այդ բոլոր վայրկեանները, երբ մտաբերելով մանկութիւնը, երբ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ

Այս թուականէն քիչ մը վերջ, աշխատեցան ծովէն եւ ցամաքէն կատարել հաղորդակցութիւն մը ստեղծել, եւ ռազմաճակատը անփոփոխ մնաց ամբողջ ամրան եղանակին:

Այնպէս որ Արեւելեան Լեգէոնը շարժման մէջ մտաւ այն ատեն միայն, երբ Զօր. Ալէնպի որոշեց վերջնապէս ջախջախել թշնամի բանակը, որուն կը հրամայէր, կարճ ժամանակէ մը ի վեր, Տարտանէլի յաղթականը, Զօր. Լիման Ֆոն Զանտէրս: 1918 սեպտեմբերի սկիզբն էր: Թուրք եւ գերման բանակի հրամանատարութիւնը ամրացուցած էր այն գիծը, որ կը սկսէր ծովէն, Եաֆայէն 20 քիլոմեթր դէպի հիւսիս, ու կը վերջանար Ցորդանան գետին վրայ, Մեռեալ Ծովէն 15—20 քիլոմեթր դէպի հիւսիս:

Ինչպէս ըսի, Անգլիացիները կրցած էին օգտագործել իրենց ժամանակը եւ լաւ ընտրած յարձակման վայրկեանը: Անոնք կարեցին անցան Սինայի անապատը, որ կը կոչուի նաեւ Էլթիհ, այնքան ժամանակի մէջ, որ անհրաժեշտ էր զետեղելու համար անուշ ջուրի խողովակներ եւ երկաթուղիի գիծ մը: Անապատէն անդին ալ, Անգլիացիները շինած էին երկաթուղի, ճամբաներ, — վերջապէս ամէն պատրաստութիւն լրացած էր այլ եւս:

Լիման Ֆոն Զանտէրս սխալ տեղեկութիւններ առած էր իր Թուրք սպայակոյտէն: Կը կարծէր թէ անգլիական յարձակումը պիտի կատարուի իր ձախ թեւէն, մինչդեռ Ալէնպի յառաջ կը խաղար աջ թեւէն վրայ իր ուժերուն երեք քառորդով, որոնց մէջ երեսնեակ մը հեծելազօրքի գունդեր:

Ֆրանսական զօրամասը կը կազմէր առանցքը ձախ թեւին, որ կապուած էր շարժուն թեւին առանցքին: Այս շարժուն թեւը յառաջ կը խաղար բարձունքներու վրայէն, իր դէմ ունենալով թշնամի զօրամասեր, մեծ մասամբ գերմանական, որոնց կը հրամայէր գնդապետ Ֆոն Օփփէն:

Ֆրանսական զօրախումբին մաս կը կազմէր Արեւելեան Լեգէոնը 6000 հոգիով, որոնց կը հրամայէր գնդապետ Ռոմիէօ, ինչպէս նաեւ շարժուն գունդ մը, որուն կը հրամայէր դէր-գնդապետ Ռէնեէ: Ամբողջը զօրացուած էր գնդացիրի գումարտակով մը, 37 մմ. թնդանօթի դասակով մը, հեծելազօրքի շարժուն գունդով մը, որ կը բաղկանար Աֆրիկէի սփահիներէ եւ որսորդներէ, 65 մմ. լեռնային մարտկոցով մը, 75 մմ. երկու մարտկոցով, ինչպէս նաեւ զինապահեստի բաժիններով եւ փոխադրութեան յատուկ ինքնաշարժներով:

Ֆրանսական այս զօրամասին դերին մասին շատեր բան չեն գիտեր Ֆրանսայի մէջ, թէեւ յաճախ արժանացած ըլլայ Զօր. Ալէնպիի շնորհաւորութիւններուն:

Որքան ալ քիչ երեւի իր թիւը 440,000 անգլիական վարձկան զինուորներուն մէջ, այսուհանդերձ ճշմարիտ է որ կարեւոր դեր մը խաղաց ֆրանսական այդ զօրախումբը Պաղեստինի ճակատին վրայ: Իր հեծելազօրքը մասնակցեցաւ պաշարման գործին, յետոյ այն անհաւատալի հետապնդումին, որ կը կարծեմ թէ հեծելազօրքի ամենամեծ գործողութիւնը կը մնայ ընդհ. պատերազմին մէջ բոլոր ճակատներուն վրայ: Իր գլխաւոր ուժը զըրուած ըլլալով գերման զօրախումբին դիմաց, կը գրաւէր այն բարձունքները, որ կը գտնուին ծովեզերքէն 35 քիլոմեթր հեռու: Իբրեւ լեռնցի մարտիկներ, աւազի տափաստաններու եւ կամ խրամներու մէջ, կրակի առաջին գիծերուն վրայ՝ Արեւելեան Լեգէոնի Հայերը կը գրաւէին Ֆրանսական զօրախումբի գլխաւոր ուժերուն յառաջացեալ խրամները, Արարայի բարձունքին վրայ, Ռաֆէթի մօտ: Սարսափելի ռմբակոծութիւն մը տեղի ունեցաւ մեր դիրքերուն վրայ, սակայն Հայերը ցոյց տուին իրենց առիւծական նկարագիրը եւ յամառութիւնը առանց զոյգն ընկրկումի: Այսպէս էր որ արժանացան բրիտանական ընդհ. հրամանատարին զինուորական զեկոյցի գեղեցիկ մէկ արձանագրութեան.

— «Հպարտ եմ որ հրամանատարութեանս տակ ունեցայ հայկական զօրագունդ մը: Անոնք կռուեցան քաջաբար եւ մեծ բաժին մը ունեցան յաղթանակին մէջ» (12 Հոկտ. 1918):

Սակայն ի՞նչ էր տեղի ունեցած 18 սեպտեմբերէն մինչեւ այդ թուականը:

Ինչպէս վերը յիշեցինք, կարճատեւ նախապատրաստութենէ մը վերջ, Զօր. Ալէնպի յառաջ նետած էր 30—32 հեծելազօրքի գունդեր, որ արշաւեցին 14 քիլոմեթր լայն դաշտի մը մէջէն, ծովուն եզերքէն մինչեւ ստորոտը լեռներուն, որոնց վրայ ամրացած էր Ֆրանսական զօրամասին առանցքը: Հեծելազօրաց գունդին այս պաշարողական շարժումը կը համապատասխանէր 70 քիլոմեթրի վրայ սկզբնական յառաջխաղացութեան, որ իրեն նպատակ ունէր գրաւել Հայֆան՝ ուր կը գտնուէր գերմանական սպայակոյտի կեդրոնը, Նազարէթը, Աֆուլէն, Ճէնինան ու Մէջտուտէն, — վերջին այս չորս վայրերը կը համապատասխանէին Սամարիոյ լեռներուն անցքի կէտերուն: 20 սեպտ.-ին գրաւուած էին Նազարէթը, Աֆուլէն, Ճէնինան: Ֆոն Օփփէն իր աջ թեւը փոխադրած էր Մասուտէ: 21 սեպ.-ին թրքական ձախ թեւը կը մնար տակաւին հոն ուր կը գտնուէր ընդհ. յարձակողականին սկիզբը, այսինքն Ցորդանանի վրայ, այսուհանդերձ պարպուած էր Նապլուսը: Թրքական գիծերը թեթեւակի յառաջ կ'երկարէին Մէջտուտէի արեւմտեան կողմը: 21 սեպտ.-էն ա եալ, անգլիական հեծելազօրքը, յառաջանալով Նազարէթէն եւ Աֆուլէն անդին, դարձաւ իջաւ դէպի հարաւ, Ցորդանանի երկու եզերքներն ի վեր այսպէս պաշարելով թրքական բանակը: Միւս կողմէ, անգլիական օդային տորմիղը, 30 անգամ աւելի բաւոր քան թշնամի օդային ուժը կը խափանէր նահանջի բոլոր ճամբաները:

Նազարէթէն խուճապահար խուսա տալէ վերջ, Լիման Ֆոն Զանտէրս 21 սեպտ.-ին հասաւ Տէ ուրկէ հրաման տուաւ ընդհանուր նահանջի:

Անգլիական աջ թեւին վրայ՝ հրաման տրուած էր ընդհատել հեծելազօրաց որ եւ է յարձակում, միայն հետեւիլ նահանջի գիծին մինչեւ Ամման, ինչ որ տեղի ունեցաւ 22—25 սեպտեմբեր:

ՀՐ. ՊԸՆՈՒԱ ՏԱՔ

(4) (Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ալ յուզուելով այդ տեսարաններէն:

Կը յիշեմ այս ժապաւէնի ցուցադրութեան ժամանակ, այն յուզումը որ զգացին ներկաները, բոլորն ալ որ թրջեցան չկրնալով իրենց քերը զսպել այդ մանուկներուն գիրենք խաղարկութիւններէն: Կ'արժէ նոյնպէս քանի մը բառով ամփոփել նիւթը:

Դասարանի մը մէջ, ուսուցիչը կը դասաւանդէ, աշակերտները ուշի ուշով մտիկ կ'ընեն, սակայն ճերմակ թուղթի կտոր մը քանի մը տղաք ձեռքէ ձեռք կ'անցընեն: Ի՞նչ է արձանագրած այդ թուղթի պարունակութիւնը որ կարդալէ յետոյ, խորհրդաւոր կերպով մը, կուտան յաջորդին, մինչ դասատուն կը շարունակէ.

— «Եւ ազգերը ունին իրենց հայրենիքը, այդ հայրենիքի համար երբեմն կը զոհուին հերոսաբար եւ փառք ու պատիւ անոր որ կը մեռնի իր սիրած հողին համար»:

Միջօրէի զանգը կը հնչէ, սակայն դասատուն դեռ հոն է կանգնած, հարց կուտայ — «Ի՞նչ էր այդ թուղթի մէջ գրուածը» — «Այսօր կէսօրէ յետոյ ընտրութիւն»

Ի՞նչ ընտրութիւն էր արդեօք, ի՞նչ կը նշանակէին այդ քանի մը բառերը: Աշակերտները գլխահակ եւ լուռ կեցած են, համարձակութիւն չունին պատասխանելու:

— «Պէտք ընտրութիւն է, ճակատաբաց կը յայտարարէ, տասներկու տարեկան տղեկ մը, մեզմէ աւելի մեծ տղաք մեր խաղավայրերը գալով, կ'ուզեն իրենց սեփականութիւնը դարձնել եւ մենք ալ պիտի ընտրենք մեր պետը, պիտի կռուինք պաշտպանելու համար այդ վայրերը, չէ՞ որ դուք ալ ըսիք «փառք ու պատիւ է իր սիրած հողի համար մեռնիլը»:

Ուսուցիչը ընկրկած այդ փոքրիկի խօսքերէն, պատասխան մը չգտնելով, «ուրիշ բան է ատիկա» կը մրմնջէ հազիւ լսելի ձայնով մը եւ կը հեռանայ դասարանէն.

Ընտրուած է պետը, որ հրամաններ կ'արձակէ, բոլորն ալ ստորաձայնութ սպաներ են, բացի այդ փոքրիկ տղէն որ բանակի միակ պարզ զինուորն է, որ պարտականութիւն ունի նոյնպէս պահպանելու իրենց դրօշակը:

Իրենց հակառակորդ խումբը սակայն, օր մը այդ դրօշակը գողցած ըլլալով, փոքրիկները կ'որոշեն գիշերանց անոնց հաւաքատեղին երթալ, բերել դրօշը՝ իրենց պատիւը:

Նէմչէն, այդ երկչոտ ու նիհարակազմ տղեկը գիշերանց, հանրային պարտէզէն ներս սպրդելով, կը գողնայ իրենց դրօշը եւ կը սկսի փախուստ տալ: Ետեւէն սկսած են արդէն հալածել: Թէեւ մութ է, սակայն հեռուէն կը նշմարուի, կը վազէ, պէտք է տեղ մը պահուըտիլ ու ակնթարթի մը մէջ կը նետուի ջուրով լեցուն աւազանի մը ներս:

Ցուրտ է օդը, կը սկսի դողալ, սակայն պէտք է որ համբերէ, ի՞նչ փոյթ թէ քովէն կը լսուի զօրաներուն երկաթը ու կը զգայ ջուրին պղտորութիւնը:

Հետեւեալ օրը հիւանդ է արդէն, անկողնին մէջ պառկած կը զառանցէ: Խեղճ հայրն ու մայրը անոր վերեւ կանգնած ուշի ուշով կը դիտեն իրենց միակ տղուն դեղնած դէմքը:

Աչքերը կը բանայ կամաց կամաց, կը նայի շուրջինները, կը փորձէ անկողնէն ելլել, սակայն անօգուտ, ինքը պառկած անկողնին մէջ, մինչ դուրսը ժամը երեքին կռիւ յայտարարուած է, երկու հակառակորդ խումբեր իրար պիտի բախին: Յարմար առիթ մը չէ՞ր արդեօք պատուանշան ստանալու:

Դուռը կը բացուի եւ ներս կը մտնէ պետը, ձեռքին մէջ ծրար մը բռնած, կը մօտենայ Նէմչէին, որուն դէմքին վրայ սկսած են ժպտի նշոյլներ երեւալ, կրկին կը փորձէ ոտքի կանգնիլ, բարեւել իր պետին, սակայն ուժասպառ կը գամուի անկողնին մէջ:

Պետը իր հետ բերած ծրարը բանալով կը յանձնէ հիւանդին:

— Նկատելով որ չպիտի կրնաս այսօր ներկայ ըլլալ մեր ընդհարումին, յարմար դատեցինք քեզ նուիրել այս գնդապետի գլխարկը:

Ու փոխանակ պատերազմի դաշտին մէջ ստանալու այդ պատիւը, Նէմչէն կ'ընդունէր հիւանդ վիճակի մէջ, անկողնի մէջ պառկած: Գլխարկը դրած իր գլուխը կը հրճուէր, մոռցած էր այլ եւս իր հիւանդութիւնը: Ժամանակին կռուի դաշտը ներկայ ըլլալու համար, պետը արդէն մեկնած էր: Մայրը գացած էր կաթ բերելու, մինչ հայրը քովի սենեակին մէջ յաճախորդի հագուստ մը կը նորոգէր: Իսկ պատէն կախուած ժամացոյցն ալ ժամը երեքը կը զարնէր, ճիշդ կռուի ժամը: Պատերազմը յայտարարուած է, կը կռուին, պիտի յաղթե՞ն արդեօք, հիմա ի՞նչ պիտի ըսեն սակայն իր ընկերները, կռուէ փախչող մը, վախկոտ մը, չէ, բնաւ չպիտի թոյլատրէ իրեն վերագրել այդ վախկոտութիւնը: Եւ յանկարծակի դուրս ցատկելով անկողնէն, հագուստը վրան քաշելով, կամաց կամաց ուղղուեցաւ դուրս: Հայրը զբաղած էր, չպիտի նկատէր եւ գաղտագողի դուռը բանալով սկսաւ վազել դէպի կռուի դաշտը:

Կը վազէ աչքերը սեւեռած հեռուն: Ճամբէն անցորդները իսկ չի նկատեր, կամուրջի մը վրայ ահա, աւելի կ'արագացնէ իր քայլերը, քիչ մը անդին եւ պիտի տեսնէ իր ընկերները: Ահա իր աչքին առջեւն են իր պետն ու հակառակորդը, որուն ձեռքին մէջ կ'երեւայ իրենց դրօշը, մինչ անդին կը լսուին կռուողներուն բացագանչութիւնները

Ակնթարթի մը մէջ կը խոյանայ դէպի հակառակորդը, դրօշը ձեռքէն մէջ առած, կը գլորի գետին: Կը սկսի կռիւը եւ երկուքը միասին հողերուն մէջ կը կռուին, ձեռքը բռնած դրօշը կը սկսի մէջքին փաթթուիլ, կը թուլնան ձեռքերը եւ անշարժ կը մնայ գետին փռուած:

Հասած է մայրը, կը մօտենայ իր զաւկին, սակայն մարմինը սկսած է պաղիլ արդէն: Կը գրկէ, կը համբուրէ, կը շարժէ, սակայն անօգուտ: Եւ գրկած իր միակ որդին, արտասուալից աչքերով կը հեռանայ այդ վայրէն, մինչ կռուող երկու հակառակորդ բանակները, բարեւի կեցած են այդ անշարժ մարմնին առջեւ:

Զինադադար · ·

Ճիշդ յար եւ նման պատերազմին, սակայն փոխանակ կանոնաւոր չափահաս բանակներ կռուելու, կը տեսնենք անչափահասներ որ կը կռուին իրենց սիրած հողին համար: Դերակատար տղաքը բոլորն ալ բնական խաղարկութիւն ունին եւ կարելի չէ չյուզուիլ այդ զգայուն պատկերներէն, որոնք կը յիշեցնեն ընդհանուր պատերազմը:

Խ. Միութեան մէջ ալ հիմա սկսած են այդ տեսակ ժապաւէններ պատրաստել, անշուշտ տարբեր գետնի վրայ եւ տարբեր իմաստով:

Ասոնցմէ կարելի է թուել ռուսական խօսուն նոր ֆիլմ մը «Մակած կօշիկներ», որոնց մասին գրած եմ արդէն:

Երբեմն կառավարութեան կողմէ արգիլուած, երբեմն ալ Ֆրանսական ընկերութիւններ չգնելուն պատճառաւ, այդ շարժանկարները զանխակ կը ներկայացուին կազմակերպութեանց եւ Միութեանց կողմէ:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Լոնտոնի բաժանորդներուն

Կը խնդրենք մասնաւոր նամակներու չսպասել, իրենց բաժնեգինները լրացնելու եւ նորերը փութացնելու համար (ՏԱՐԵԿԱՆ 250 ՖՐԱՆՔ, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ, ԻՆՉՊԷՍ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ ԵՆՔ 1931 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ):

Եւկուպամիոյ բաժանորդներուն

Պետական օրէնքը կ'արտօնէ տարբեր երկիր դրամ արտածել: Կարելի չէ՞ր օգտուիլ այս պատեհութենէն եւ փակել դիզուած հաշիւներ ···

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Երկրորդ նիստ.- Յաջորդ նիստը դռնփակ

ԱՆԳԱՐԱ 11 յունուար — Մահափորձի ամբաստանեալներուն երկրորդ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ այս առաւօտ, ժամը 10ին, եւ երեք ժամ տեւեց: Հազիւ դուռները բացուած, սրահը մէկ ակնթարթի մէջ լեցուած էր ժամը 9ին: Բազմաթիւ անձեր ալ վերադարձան, չկարենալով տեղ գտնել:

Կարդացուեցաւ Ընդհ. Ապահովութեան գործակալներէն Շէվքէթ Օղուզի մէկ տեղեկագիրը: Գործակալը կ'ըսէ թէ օր մը երբ նստած էր «Իսթանպուլ» ծաղարանը, կը տեսնէ որ Ալի Սայիպ կ'անցնի: Անմիջապէս դուրս կ'ելլէ: Ալի Սայիպ իր թեւը կ'անցնէ եւ միասին կ'առաջանան դէպի Սաման Փազարը: Ճամբան Ալի Սայիպ կ'ըսէ

— Լսեցի՞ր ինծի դէմ եղած անպատեհ գործը:

«Ալի Սայիպ, կը շարունակէ գործակալը, ուզեց որ կացութիւնը հասկնամ ոստիկանութեան Ա. ճիւղի պաշտօնակիցներէս եւ իրեն պարզեմ: Քաղաքապետարանին առջեւ եկանք: Ալի Սայիպ բաժնուեցաւ, ըսելով որ պիտի այցելէ կուսակալ Թանտօղանի: Ես ալ անկիւնի պահակատեղէն հեռաձայնեցի կուսակալին թէ կ'ուզեմ տեսակցիլ իրեն հետ: Եւ քիչ մը յետոյ կուսակալին յայտնեցի ինչ որ Ալի Սայիպ հաղորդած էր ինծի»:

Գործակալը իր տեղեկագրին մէջ կը յայտնէ թէ Ալի Սայիպ ըսած է որ ամբաստանեալներէն Իւզէյիրը կը ճանչնայ եւ նոյն իսկ ազատած է զայն անկախութեան ատեանին մէջ, երբ Իւզէյիր դատարանի յանձնած էին, յանցանք մը վերագրելով անոր:

Տեղեկագրին ընթերցումէն յետոյ, Ալի Սայիպի փաստաբանը հարցուց.

— Ընդհ. դատախազը կրնա՞յ յայտնել այս գործակալին ինքնութիւնը:

— Պիտի յայտնենք, ըսաւ ընդհ. դատախազ Գահա Արըղան:

Նախագահը յետոյ հրամայեց կարդալ երկրորդ տեղեկագիր մը, որ կը կրէր «երկրորդ ատրճանակի գաղտնի քոմիսէր» ստորագրութիւնը եւ 131 թիւը: Տեղեկագրին հեղինակը այսպէս կ'ամփոփէ կացութիւնը.—

Պաշտօն ունէի հետապնդելու Ալի Սայիպը: Եթէ տեղ մը մտնէր, արգելք պիտի հանդիսանայի, ըսելով.— «Ներքին գործավարը զրկեց զիս, Ախաֆիւրը կ'ուզէ քեզ»:

Առտուան ժամը 7էն մինչեւ 24 հետապնդեցի զայն: Շարժումները ապառ էին եւ միշտ սարքանակ կը կրէր: Չերքէզ Մուսայի հետ քալած ժամանակ, Զօլաք Աղիզին հանդիպեցաւ եւ 10 վայրկեան խօսակցեցաւ անոր հետ: Իրիկուան կողմը «Ճումհուրիէթ» պանդոկին մէջ ճաշեց Զօլաք Աղիզի հետ եւ երկու ժամ խօսակցեցաւ: Յայտնապէս կ'երեւէր որ Ալի Սայիպ շատ մտերիմ է Զօլաք Աղիզին եւ այս վերջինը դեր մը կը կատարէ գործին մէջ:

Զօլաք Աղիզ իրեն այն հանգամանքը կուտար թէ կը ծառայէ ընդհ. ապահովութեան եւ ոստիկանական տնօրէնութեանց մօտ: Երկերեսանի մէկն է եւ լուր կուտայ երկու կողմին ալ: Կարգ մը անձերու համար կենտրոն միջնորդութիւն կ'ընէ: Ա. ճիւղը մերժած եղած ժամանակ, ետքը չիտեմ կը պահէ գաղտնի ոստիկան Հալիմ Գափլանի հետ: Թէեւ այս վերջինը ոստիկանական տնօրէնին սիրելին է, բայց հարկ տեսայ քննել անոր կացութիւնը:

Ետքը կարդացուեցաւ թիւ 133 տեղեկագիրը որ կնքուած էր պաշտօնական կնիքով եւ ի մէջ այլոց կ'ըսէր.— «Օգնական Պէհճէթի եւ քոմիսէր Օսմանի հետ 16 հոկտ. 1935ին Մարաշ գացինք Անգարայէն Ատանայի մէջ, Պէհճէթի հետ վար իջանք շոգեկառքէն: Ալի Սայիպը տեսայ եւ բարեւեցի: — Ինչո՞ւ եկար հարցուց. Գիտե՞ս թէ տեղեկատուութիւն մը կայ: — Մարաշ պիտի երթամ, ապարական լաւ նժոյգ մը գնելու համար: Ըսաւ թէ ասոր համար Ուրֆա երթալու է եւ թէ նախկին երեսփոխան Ասլանի միջոցաւ կրնամ լաւ ձի մը գնել»:

ԱԼԻ ՍԱՅԻՊ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

Տեղեկագիրներու ընթերցումէն յետոյ, Ալի Սայիպ պատասխանեց. «Մեծ Ժողովի նախագահ, Ուրֆայի երեսփոխան Պէհճէթ նամակ մը գրեց ինծի, յայտնելով որ Ուրֆայի երեսփոխաններն իրենց ընտրական շրջանակը պիտի երթան եւ յանձնարարեց որ Ատանայի մէջ գտնենք իրար: Սեպտ. 9ին Ատանա եկաւ եւ միասին Ուրֆա գացինք: Սեպտ. 13ին կամ 14ին լսեցինք որ Քիւմպէթէր՝ Իւզէյիրի տան մէջ ձերբակալուած է հարաւէն եկող կասկածելի մը: Սեպտ. 14ին վերադարձանք Ուրֆայէն: Ընկերներս Իսթանպուլ գացին, ես ալ Ատանայի կայարանը մնացի: Ճիշդ այդ միջոցին տեսայ երրորդ տեղեկագրին հեղինակը՝ Շէվգի Եըլմազ: 22 տարուան բարեկամս է. գիտէի որ ոստիկանութեան մէջ կը ծառայէ: Քիւմպէթէրի դէպքը լսած ըլլալով, հարցուցի իրեն.— Ո՞ւր կ'երթաս, բա՞ն մը կայ:

Անգարա գալէս յետոյ, օր մը նորէն հանդիպեցայ Շէվգիին: Ընկերս էր եւ բնականաբար յայտնեցի ցաւս: Երեսփոխան ընկերներս ալ կը հարցնէին շարունակ. Օրինակ՝ Տէնիզլիի երեսփոխան Մազհար Միւֆիտ ըսաւ օր մը.

— Նախ, սրճարաններու մէջ կ'ըսեն թէ դաւադիրներէն երկուքը տունիդ մէջ ձերբակալուած են:

Թեւէն բռնելով տարի ներքին գործավար Շիւքրի Գայային եւ ըսի.— Նայեցէ՛ք, ի՞նչ կ'ըսեն: «Միթէ՞ է, հերքէ՛» պատասխանեց գործավարը:

Շէվգիին ալ սա ըսի. — «Ընկերս ես, ոստիկանութենէն առուէ՛ այս գրոյցներուն նաթիւնը: Եթէ մասնակցութիւն մը ունեցած ըլլայի, այսպէ՞ս կը շարժէի միթէ: Ատանայի ագարակս խուզարկուեցաւ սեպտ. 18ին: Ես ալ հոկտ. 18ին ձերբակալուեցայ: Ցանցառ մարդը Անգարա՞ կուգայ. չէ՞ր կրնար սահմանէն մէկ ժամ հեռու եղող ճամբէն անյայտանալ:

Իւզէյիրի եւ Խաբիրի մասին խօսեցան: Իւզէյիր երբեք անկախութեան ատեան չէ եկած, կրնաք քննել թղթածրարները: Գալով Խաբիրի, բնաւ չեմ ճանչնար: Եթէ հաստատուի որ կը ճանչնամ, եղած բոլոր ամբաստանութիւնները կ'ընդունիմ:

Ինչ կը վերաբերի Զօլաք Աղիզի, Անգարայի մէջ տեսակցեցայ անոր հետ: Եվգաֆի ափարթըմաններու տնօրէնն է: Կը կարծէի թէ ոստիկանութեան մէջ ալ կը ծառայէ: Օր մը «Ճումհուրիէթ» պանդոկը գացինք: Պատճառը յայտնի է թէ՝ ձեզի, թէ ընդհ. դատախազին, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ յայտնած ենք պատճառը: Բայց կը հարցնեմ.— «Ճումհուրիէթ» պանդոկը ազգային սահմաններէն դուրս կասկածելի վա՞յր մըն է միթէ: Անգարայի ոստիկանութիւնը զիս հետապնդեր է. բայց այդ տեղեկագիրը կը ցուցնեն թէ ոստիկանները, զիս հետապնդելէ աւելի, իրարու դէմ «ժուռնալ» գրած են:

Նախագահին հրամանով կարդացուեցաւ ոստիկանութեան առջեւ Ալի Սայիպի ըրած առաջին յայտարարութիւնը, ուր այսպէս կը բացատրէր «Ճումհուրիէթ» պանդոկը երթալուն պատճառը.

— Զօլաք Աղիզ ըսած էր թէ հոն կարելի էր ապահովել Ֆիքրիէ անուն կին մը: Այդ օրը հոն իրար գտնելու համար խօսք առած էինք կնոջմէն: Այս Ֆիքրիէն այն Ֆիքրիէն չէ որ լաւ ձայն ունի եւ կ'երգէ Քաղաքապետական պարտէզին մէջ: Բաւական ատեն սպասեցինք: Բայց կինը չեկաւ:

ԿՆՈՋ ՄԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդհ. դատախազին առաջարկով կարդացուեցաւ Սաատէթին յայտարարութիւնը, առնուած Սելնաարի հարցաքննիչէն կողմէ: «Միւհիպէտարի տանը Ալի Սայիպի վարձուորուած էի երեք ամսուան համար եւ փոխարէն 100 ոսկի առած: Ինը անգամէ բաղկացեալ ընտանիքը միասին էր: Քանի մը օր յետոյ, իր աղջկան՝ Փէրիհանի հետ Պրուսա գնաց: Վերադարձին, ըսաւ թէ Ատանա պիտի երթայ, իր բամպակները քաղել տալու համար: Արդէն մեզի ներկայացուած է իբրեւ բամպակի վաճառական եւ երեսփոխանութեան մասին չէր խօսած: Աւելի վերջը, տանը միջնորդ Մկրտիչէն իմացայ որ երեսփոխան էր:

Ատանա 15—20 օր մնալէ յետոյ վերադարձաւ եւ 20 օր մնաց: Ետքը մեծ տղուն՝ Տէմիրի հետ Ատանա գնաց եւ ալ չեկաւ: Հեռագրով կանչեց ընտանիքը:

Տունը շատ մարդ կ'երթար կուգար: Ի մէջ այլոց այցելեցին Հարիւրապետ Նայիլ եւ նախկին երեսփոխան ու ներկայիս ընկերութեանց մօտ քոմիսէր Իպրահիմ:

Ընդհ. դատախազը ըսաւ.— Շէվքէթ Օղուզին երկու տեղեկագրերը եւ «երկրորդ քոմիսէր» ստորագրութեամբ տեղեկագիր մը կարդացուեցան: Մենք կարեւորութիւն կուտանք այդ գիրերուն. երկրորդ տեղեկագիրը կը պատկանի Մուսթաֆա անուն քոմիսէրի մը: Կ'առաջարկեմ որ անոնք եւ Զօլաք Աղիզ կանչուին իբրեւ վկայ: Կը կարծեմ թէ Անգարա կը գտնուին:

Ալի Սայիպի փաստաբան Համիտ Շէվքէթ առարկեց այս պահանջին դէմ. — «Իբրեւ այս հայրենիքին մէկ զաւակը, մենք ալ կ'ուզենք որ այս դատը լուսաբանուի եւ ատոր համար ի հարկին Հնդկաստանէն եւ Չինաստանէն վկայ եւ փաստ բերուի: Ասիկա փափաքն է ամէն Թուրքի որ իր երակներուն մէջ Թուրքի արիւն կը կրէ: Միայն թէ օրէնքը թոյլատրեր չէ այդ մարդիկը իբրեւ վկայ կանչելու, որովհետեւ հոս օրէնքի տառը մըն է եւ ատորինի պահանջ մը չի կրնար գոհացուիլ: Թող բացատրեն օրինական եւ դատական պատճառները եւ ես ալ ձայնակցիմ իրենց: Առանց պատճառի վկայ չի կանչուիր»:

Ընդհ. դատախազը ըսաւ թէ, համաձայն օրէնքի 337րդ յօդուածին, միշտ կրնայ վկայ ցոյց տրուիլ:

Փաստաբանը դիտել տուաւ թէ կարդացուած օրինական հատուածը բաւական չէ հերքելու իր պնդումը: Ընդհ. դատախազը թող ըսէ թէ ի՞նչ պիտի հարցնէ այդ վկաներուն: Ետքը, եթէ կարեւոր կը գտնէ այդ վկաներուն ըսելիքները, ինչո՞ւ չէր ձեռնարկեր իր ամբաստանագրին մէջ: Եթէ այս ընթացքը շարունակէ, հետեւանքը ծանր կ'ըլլայ, որովհետեւ ընդհ. դատախազը կրնայ Ամերիկայէն, Լոնտոնէն եւ այլ վայրերէ ահագին ցանկ մը ներկայացնել: Կ'առարկեն թէ հիմակուընէ չեն կրնար ըսել թէ այդ վկաները ի՞նչ պիտի յայտնեն: Ինչո՞ւ չյայտնեն հիմակուընէ, արդարադատութենէն գաղտնի որ եւ է բան չկայ:

Դատական մարմինը յետոյ խորհրդակցութեան քաշուեցաւ եւ 20—25 վայրկեան յետոյ հաղորդեց իր որոշումը, որով պէտք չի տեսներ իբրեւ վկայ լսելու ոստիկանական այդ գործակալները: Դադարի ընթացքին, ամբաստանեալներէն Եահեա մարեցաւ եւ հարկ եղաւ դուրս հանել զայն եւ ջուր սրսկել երեսին:

Ընդհ. դատախազը ըսաւ. Անցեալ նիստին ներկայացուցի ոստիկանութեան գործակալ Իզզէթի երկու տեղեկագիրը: Դատարանը որոշած էր իբրեւ վկայ լսել զայն: Հոս չգտնուելուն պատճառաւ, երկու երեք օրէն միայն պիտի կարենայ ներկայանալ:

Գործակալ Իզզէթին անունը տրուած ատեն, ըսած էի թէ թուրք հանրապետութիւնը գործակալ մը կրնայ զոհել, բայց չի կրնար զոհել արդարութիւնը: Իզզէթի տեղեկագիրը եթէ կարդացուի, կառավարութեան կարեւոր եւ գաղտնի կազմակերպութիւնը երեւան պիտի գայ եւ հարկ պիտի ըլլայ զոհել բազմաթիւ գործակալներ, որոնց անունը յիշուած է տեղեկագրին մէջ. Հետեւաբար կ'առաջարկեմ որ նիստը դռնփակ ըլլայ եւ այնպէս կարդացուի տեղեկագիրը եւ լսուի Իզզէթը:

Ալի Սայիպի փաստաբան Համիտ Շէվքէթ առարկեց այս առաջարկին մէջ: Ամօթալի բաներէ զատ, որ եւ է գործ չի կրնար դռնփակ նիստի մէջ քննուիլ: Մնաց որ այս դատը ազգային դատ մըն է եւ պէտք է տեսնուի բոլորին աչքին առջեւ: Ութ հոգի միացած են, ուժով եւ զէնքով դատելու համար երկրին աչքի լոյսին դէմ: Ամբողջ խղճով կ'ըսեմ որ մենք ալ կ'ուզենք այս դատին խորացումը: Միայն թէ ստիպուած ենք հետեւիլ օրինական ճամբուն:

Նախագահ.— Ընդհ. դատախազը ճշդեց թէ այդ տեղեկագրին մէջ կան դատին բացումէն յետոյ ձեռք բերուած տեղեկութիւններ:

Փաստաբան.— Այն ատեն ես կ'առնեմ այս մասին բառերս եւ միայն կը պնդեմ թէ կարելի չէ դռնփակ ընել նիստը:

Ընդհ. դատախազ.— Բացատրեցինք թէ ինչո՞ւ դռնփակ ընելու է նիստը: Տեղեկագրին ամբողջութիւնը երեւան հանել՝ կը նշանակէ արմատէն քանդել Թուրքիոյ գաղտնի կազմակերպութիւնը: Հանրային կարծիքը պիտի իմանայ միայն այն բաները զորս պէտք է իմանայ:

Ետքը դատարանը խորհրդակցեցաւ եւ որոշեց ընդունիլ ընդհ. դատախազին պահանջը: Գալ դատավարութիւնը դռնփակ պիտի ըլլայ եւ պիտի լսուի գործակալ Իզզէթը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— Նոր տարին անցաւ ցաւով ու սեւով բոլորիս համար անխտիր եւ մասնաւորապէս մանուկներու համար, որոնք անհամբեր կը սպասէին կաղանդ պապային: Անձրեւ մը տեղատարափ ողողած էր ամբողջ Մարսէյլն ու արուարձանները.

— Մամա՛, Կաղանդ պապան ինչո՞ւ չեկաւ այսօր

— Երբ անձրեւը դադրի, անպայման պիտի գայ եւ սիրուն նուէրներ պիտի բերէ:

— Օթօ չունի՞, խաղալիկները թող մէջը լեցնէ, ինք ալ նստի գայ:

— Ոչ զաւակս, ան շատ ծեր է եւ կառքի մէջ չի կրնար նստիլ, գլուխը կը դառնայ:

Սէն-Ժէրոմի մօտ գորգի գործարանի մէջ բնակող չքաւոր ընտանիքի հինգ պզտիկները իրենց հօր շուրջը բոլորուած.—

— Հայրիկ երէկ գիշեր կաղանդ պապան եկեր դրացի տղաքներու նուէրներ է բաժներ, ինչո՞ւ մեզի չեկաւ:

— Մեր կաղանդ պապան մեռած է, զաւակներս, ան հարուստներուն պապան էր:

— Ես ալ անոր ձեռքը չեմ համբուրեր ասկէ վերջ:

Դրացիներէս բարեկեցիկ ընտանիքի մը պզտիկ աղջիկը, որ երեք չորս ամիսէ ի վեր հայկական վարժարանը լքելով սկսած էր Ֆրանսականը յաճախել, կը խնդրէ մայրիկէն.

— Մայրիկ ես այս տարի հայկական կաղանդ պապան չեմ ուզեր, Ֆրանսականը կ'ուզեմ, իմ նուէրներս անոր պատրաստեցէ · ·

Ըստ հայկական տօնացոյցի Ծնունդը պէտք էր կատարուէր յունուար 6ին, սակայն Դարբինեան եպսկ. յատուկ «Հարկը օրէնքը կը լուծէ» բնաբանին հետեւելով արտօնած էր կիրակի օր կատարել: Ի՞նչ բանաւոր կարգադրութիւն

Առիթէն օգտուելով Սէն Ժէրոմի նորընտիր Թաղականութիւնը մասնաւոր մանկապարտէզի սրահին մէջ կը սարքէ Կաղանդի ծառահանդէսը, կէսօրէ վերջ:

Աշակերտներու ծնողներէն զատ հետաքրքիր երկսեռ բազմութիւն մը լեցուցեր էր սրահը: Բացումը կատարեց Թաղականութեան ատենապետ Գ. Ց. Բարազամեան, որ տեղեկութիւններ հաղորդելով իրենց աւանդապահութեան մասին, յայտնեց թէ Թաղականութիւնը վերակազմած է Կրթ. Տիկնանց Միութեան վարչութիւնը: Տասնըմէկ տիկիններ պիտի ղեկեն ժողովուրդին, զաւակներուն օժանդակելու համար: «Բայց այս միութեան տիկիններէն, ուրիշ որ եւ է միութիւն կամ մարմին երբ ձեռք զինէ, պէտք է մերժէք, ինչ նպատակի համար ալ ըլլայ: Սէն Ժէրոմի պէտք է աշխատի իր եկեղեցին եւ դպրոցին համար»:

(Այս տողերը կ'արձանագրեմ անոնց խորհրդածութեան. Թիւրինի մէջ գոյութիւն ունին Սփիւռքահայ Հայր. եւ Երիտասարդաց Միութիւններ, Համազգայինի կէս կազմալոյծ մասնաճիւղ մը, յարաժամեան Միութիւն մը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վրէժ» խումբը, Հօկի «Արարատ» մասնաճիւղը եւ վերջերս կազմուած Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը)

Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, դաշնաւոր յուզմունք ու զանազան խաղալիկներով զարդարուած Կաղանդի մեծ ծառի կողքին ճերմակ հագուստներով յիսունի մօտ մանուկներու տեսքը ամբողջ յայտագիրը արժեց արդէն:

Առաջին մասին քանի մը խմբերգներէն եւ պզտիկ արտասանութիւններէն վերջ, յատկանշական էին Ֆրանսերէն մեներգները եւ Ա. Գաոնէի «Իմ հայրենի երկրին պէս» խմբերգը՝ երաժշտականօրէն կազմուած: «Լոգումները» եւ «Ձեռնոցը» երկու զուարթ եւ հաճելի տրամախօսութիւններէն վերջ, սկսաւ շուէտական մարզանքը: Հանդիսականները ոգեւորութեամբ դիտեցին այս դիւրաշարժ եւ ճկուն պզտիկներուն մարզանքները: Երկրորդ մասի առաջին պատկերն էր «Յիսուսի Ծնունդը»: Ապա Թաւէլ: Ահա պատկերուած շուրջ պար մը. — «Մեղիկներու կեանքը», մեխակ, շուշան, կակաչ, սիրուն պզտիկ դերասաններ կը պարեն ու կ'երգեն՝ կանչելով թիթեռնիկները:

Նախքան կաղանդ պապայի ժամանումը, ահաւասիկ ներկայացուած մը եւս «Ազգային վիճակախաղին պարգեւը»: Պզտիկ դերասաններուն յատուկ առոգանութեան հետ բնական շարժուձեւերը անվերջ ծափեր խլեցին ներկաներէն.—

Բամ, բամ, բամ, ականջ դրէք դէ
Ով կուգայ,
Բամ, բամ, բամ, մէկդի գացէք
Տուէք ճամբայ,
Հայր Բարոնէ՞ն է որ կուգայ
Երկար մօրուք ձիւնոտ վերարկուով,
Նուէրներով կռնակը լեցուն,
Հօ, հօ, հօ, բամ, բամ, բամ:

Այսպէս կաղանդ պապան շաքար ու խաղալիկ կը բաժնէր պզտիկներուն, մինչ Թաղականութիւնը եւ Նուէրը կը սատարէր աճուրդէն մօտ հինգ հարիւր ֆրանք:

Յայտագրի երգերուն եւ պարերուն մեծ մասին հեղինակը ինքն էր՝ վարժուհին Օր. Թերէզա Գարակէօզեան: Փափաքելի է որ իր հեղինակութիւնները երբեմն լոյս տեսնին «Վառաղին» մանկապարտէզի բաժնին մէջ, մասնաւանդ «Ազգ. վիճակախաղի պարգեւը»:

Մ. Նուպեան

կը ներկայացնէ, որովհետեւ խաղա-ղութեան քաջակամներու եւ կէս-քա-ջակամներու բանակին մէջ անորոշու-թիւն եւ նոյն իսկ անհուզող կը տիրէ, մինչ անդին յարատեւօրէն կ'աճի ռազմատենչ պետութեանց լրբութիւ-նը »:

Մոսկուայի Փրանս-օրկանը այս առթիւ կը ծանրանայ նաեւ գերման-եւճափոնական գաղտնի զինակցու-թեան վրայ, որ նոյնքան ծանրակշիռ երեւոյթ մըն է:

Կարեւոր շարժումներ ռազմաճակատին վրայ

Իտալական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Զօր. Կրածիանիի բանակը (Սո-մալի) հաբէշական զօրաւոր յարձա-կում մը ետ մղելէ յետոյ, վերսկսա յարձակողականը: Հաբէշ հրամանա-տարը, ռաս Տէսթա, որ ատենէ մը ի վեր կը նեղէր իտալական բանակը, Տոլոյի շրջանին մէջ, այժմ հարկա-դրուած է նահանջել եւ կը հետապն-դուի Իտալացիներուն կողմէ: Ճակա-տամարտը կը շարունակուի ամբողջ հարաւային ճակատին վրայ: Պաշտօ-նական զեկոյցները կ'ըսեն թէ Իտա-լացիներու կորուստները մեծ չեն: Զինուորական շրջանակներու մէջ ան-տեղի կը գտնեն իտալական բանակին յառաջխաղացման դանդաղութեան դէմ ուղղուած քննադատութիւնները, քանի որ հրամանատարութիւնը հար-կադրուած է ամրացնել դիրքերը, ի-րաքանչիւր նոր արշաւանքի առեն: Իտալական բանակին երկու գլխաւոր խորհուրդները, Մասավա' հիւսիսէն եւ Մոկատիշ' հարաւէն, քանի մը հա-րիւր քիլոմեթր հեռու են ռազմաճա-կատէն: Ետեւ պէտք չէ անտեսել երկրին բնական դժուարութիւնները: Ամէնէն ծանրակշիռ խնդիրը ճամբա-ներու չինութիւնն է, որ ժամանակի կը կարօտի:

*** Հաբէշական աղբիւրէ կը հա-ղորդեն թէ ռաս Սէյումի բանակին զինուորները 65 Իտալացիներ սպան-նած են Թիկրէի ճակատին վրայ, յունուար 2ին, իսկ իրենք միայն վեց մեռեալ ունեցած են:

Իտալական օդանաւերը կը շարու-նակեն անխնայ ռմբակոծել թշնամի դիրքերը:

Հարրար մնացած հաբէշական վեր-ջին զօրքն ալ, 1000 հոգի, հեռացած ըլլալով, քաղաքը պիտի յանձնուի միայն վիրաւորներ ընդունելու:

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին առթիւ

Երկուշաբթի օր կը գումարուի Ազ-գերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, քննելու համար իտալեւհաբէշական տագնապին ընթացքը: Հաւանական չի համարուիր որ անմիջապէս քննու-թեան ենթարկուի քարիւղի արգելքի խնդիրը: Խորհուրդը հարցին ամբող-ջութիւնը միայն պիտի քննէ, իսկ միւս խնդիրները յանձնուած են 13ե-րու եւ 18երու յանձնախումբերուն (պատժական տնօրինութիւններ): Այս առթիւ կը հաստատուի թէ ոչ միայն Մեծն Բրիտանիա չուզեր նա-խաձեռնութիւն ստանձնել, այլեւ բանաւոր չի համարուիր վերջնական քայլեր առնել, մինչեւ որ Մ. Նահանգները չճշդեն իրենց դիրքը:

Անգլիոյ նախարարական խորհուր-դը չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ լսեց Պ. Իտընի զեկուցումը' ընդհա-նուր կացութեան մասին: Ժընեւի մէջ արտաքին նախարարը պիտի աշ-խատի ապահովել բոլոր պետութեանց աջակցութիւնը, որ եւ է նոր պատիժ սահմանուած առեն:

ԴԷՅԻ ՓԱԼՏԱՏ ճամբայ ելաւ արա-բական պատուիրակութիւն մը, նա-խագահութեամբ Իպնը Սէուտ թագա-ւորին անձնական քարտուղարին, Յէյխ Եուսուֆի: ... կը շարունակուին համաբաբական դաշնակցութիւն մը կազմելու հա-մար: Բանակցութեանց կը մասնակցի Ճիտտէի անգլիական հիւպատոսը: Կը կարծուի թէ ծրագրուած զինակցու-թեան պիտի միանայ նաեւ Եմէն:

17 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ օդանաւային ար-կածի մը հետեւանքով, Նիւ Օրլէ-լըն Անճէլէս ճամբուն վրայ: Զոհերէն երեքը կիներ են, մէկը' տղեկ մը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»

ամսագրի ԺԲ. թիւը (1935 Սեպտեմբեր Դեկտ.) հետեւեալ բովան-դակութեամբ.—

Դէպքերը հայ-պարսկական սահմանի վրայ, Սամսոն.— Պարսկաստա-նի յեղափոխութիւնը եւ Եփրեմ խանը, Ց. Զաւարեան.— Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան (Գ.) Շ. Նարդունի.— Ալեքսանդրա Չէլ Գոմի հրամանագիրը, Փ. Փ. Փանաքթեացու.— Համաշխարհային պատե-րազմը եւ Տարօնի աշխարհը (Բ.) Վահան Փափազեան.— Արհաւիրքի օրեր, Վ. Մինախորեան.— Հին Թուղթեր. Նիւթեր Շիրվանզադէի մասին.— Անց-եալը. Կոմիտաս Վարդապետ, թժ. Թ Տէր Միքայէլեան, Հեթ. Ենկոյեան, Ե. Խանզատեան, Տոքթ. Ց. Երկանեան.— Կեանք եւ Կշակոյթ.— Գիրք եւ Մամուլ.— Դրախօսական.— Երրորդ տարեդարձի շեմքին.— Դէորգ Դ. Կա-թողիկոս եւ իր ժամանակը, Վ. Մանկունի Նպիսկոպոս

Տարեկան բաժնեգին' 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.:

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

Երեկոյթ-պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 յունուար, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Rue Carnotի (Շավիլի ՍԷՆ Լազար կայարանին կողմը) սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ընկ. Քուրսեան:

Նուագ եւ պար . Աժան պիւֆէ

Մուտք' 5 ֆրանք

Ընկերահաւաքական քէյֆահանդէս

Հ. Յ. Դ. Ֆոն տ'Օպնայի Կորիւն ենթակոմիտէի կողմէ

19 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին գրադարանի սրահը

Կը հրաւիրուին ՍԷՆ Փիէռի Վրէժ խումբի ընկերները եւ համա-կիրները ներկայ ըլլալու:

Նուագ եւ անակնկալներ

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲՈԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը Նոր տարւոյ առթիւ սարքեր է ընտանեկան հաւաքոյթ մը:

Վաղը շաբաթ, 18 յունուար, երեկոյեան ժամը 8էն սկսեալ մինչեւ ա-ռաւօտեան ժամը 6, place Jean Jaurès, Bar de la Terasseի սրահին մէջ (Ա յա փէն):

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Ա. Բացման խօսք' Պ. Զ. Ճարոյեան.— Բ. Նուագ.— Գ. Բա-նախօսութիւն Պ. Յ. Ճալթեան.— Դ. Նուագ.— Ե Արտասանութիւն — Զ. Փիտի խօսք' Պ. Ռ. Ցովհաննեան. Է. Անակնկալ մը ՊՊ. Փիլիպեանի եւ Համ-բարձումի կողմէ

Հայկական եւ եւրոպական պարերը պիտի տեւեն մինչեւ լոյս: Իւրաքանչիւր ընտանիք իր ուտելիքը իր հետ բերելու ազատ է: Տեղ-ւոյն վրայ խմիչքներ, դիւրամատչելի գիներով ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

1.— ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՕՐԵՐԸ. Ա. Հատոր, 466 էջ. գին 35 ֆր. Բ. Հատորը լոյս կը տեսնէ շուտով
2.— ԽԱՑՇԵՐ, Րաֆֆի, Պէյրութ. 2 հատորը մէկ 50 ֆրանք:
3.— ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի, Աթէնք 1935 688 էջ, 40 ֆրանք:
4.— ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, ցիկ. Հայաստան Գէորգեան. 15 ֆր.:

Վ ճ ա ր ո ւ մ ն ե ր ը կ ա ն խ ի կ

ԴԻՄԵԼ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ. ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6)

Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton. 88-65.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի, «Զար-դարեան գրադարանին մէջ, 181, Քուր Լաֆայէթ, ժամը 3ին. Պաշտօ-նական ներկայութիւն:

Ֆ Կ ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւ-ղին ժողովը վաղը շաբաթ, ժամը 3.30ին Մըւթիւալիթէի ծանօթ սրա-հին մէջ կարեւոր օրակարգ:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Ալֆորվիլի մաս-նաճիւղի ընդհ. ժողովը յունուար 19ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին. Հայ Ակումբին մէջ: Ներկայ պիտի ըլլայ կեդր. վարչութեան անդամներէն մին.

Ֆ Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուան ժամը 9ին իր դպրոցին մէջ' կարեւոր օրակարգ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

CinémaREXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ԺԸԹ, Մարտ.— 152.30:
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Հ. Նազ.—140:
ՌՕԱՆ ՄԱԹԷԼ, Քէօչ.— 70:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, Գործ.— 160:
ԹՈՒԹ, Խ. Մ.— 35:
ՎՕՔԼԻՒԶ, Ս. Մ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մալ.— 100:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Ս. Ս.— 217.45:
ՔԸՐԸՔ ԽԱՆ, Մ. Մ.— 125:
ՍԵՎՐԱՆ, Հ. Խոյ. Քհնյ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 708.
ԱԹՆՈՒՎԻԼ, Խաչ 30
ԱԹՆՈՒՎԻԼ, Ղազ.— 30:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Գ.— 140:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տ. Ս.— 140:
ՄՕՆԻՍԹՐՕԼ, Մ. Ա.— 140:
ՔՈԼՈՆԳ, Տիկ. Աչ.— 70:
ԼԻՈՆ, Մ. Տէր Գ.— 70:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Սկսած զրկել յունուար 1էն
ՋՈՒԼՖԱ, Ա. Խ.:
ԱԼՍԹԸՆ, Ս. Մ. Վ.:
ՔԸՐԸՔ ԽԱՆ, Յ. Մ.:
ՔԸՐԸՔ ԽԱՆ, Ղ. Գ.
ՔԵՐՄԱՆ, Յ. Եար.:
ԻՍԻ, Ս. Ե. յունուար 8էն:
ԹՈՒՐ, Մ. Ի.— Յունուար 9էն:
ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆ, Մ. Ա.— Յունուար 10էն:
ՄԻՕՏՕՆ, Թէյ.— Յունուար 11էն:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐ. ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle Lucienի մէջ, 13, Rue d'Issy, Պիյանքուռ (Մէթրօ' Marcel Sembat)

Կը ներկայացուի Ս Ա Ս Ո Ւ Ն (Ս. Երգեանի)

Ղեկավարութեամբ' Պ. ԴՐՕՇՈՒՆԻԻ եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու

ՏՈՄՍԵՐ' 7, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Կէս գիշերէն վերջ հայկական պարեր Տարօնի տարազով, Կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, ընտիր ճազով: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ եւ ԼԸ ՔՐՈՏԻ մասնաճիւղին կողմէ

19 յունուար, կիրակի ցերեկ ժամը 3ին

230 Շըմէն տը լա Մատրակ, Պառ Վէնսանի մէջ

Դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ մասնակցութեամբ դերասանուհի ՍԻՐՈՒՇԻ

կը ներկայացնէ «ԱՆՈՒՇ»ը

Մուտք' 4 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Յունուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ սրահին մէջ, 13, Rue Pierre Curie, Kr. Bicêtre

Մէթրօ փորթ տ'իթալի

կը ներկայացուի'

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի սիրողներու խումբին

Մուտք' 3 եւ 5 ֆրանք

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 16

Տպարանը կազանդի եւ տօներու առթիւ ծանրաբեռնուած ըլլալով ՀԱՅ. ԲՈՅԺի Յունուարի թիւը (16) լոյս կը տեսնէ 20 Յունուարին, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Բժիշկին կազանդչէքը (Յօդթ. Ա. Աշճեան).— Նարինջ կերէք (Յօդթ. Ե. Այվազեան).— Պայքար հիւծախտին դէմ (Յօդթ. Կ. Կէօվճեան).— Ցեղա-յին առողջութիւնը (Յօդթ. Լ. Գրիգորեան).— Սռզ. բժշկութիւն (Փ. Ձա... Նասար եւ Վ. Մելքոնեան).— Կաթին առողջապահութիւնը (Յօդթ. Յ. Մահ-տէսեան).— Ի՞նչպէս ժխտել երախաները (Յօդթ Ա. Տէր Սէն-Վէնսան).— Մեր փեսացուն հարբուխ ունէր (Յօդթ. Պ. Հաճօլեան).— Դրախօսական, Հարցարան, Զրուցիկներ:

ՀԱՅ ԲՈՅԺի յառաջիկայ թիւերէն մէկը պիտի նուիրուի Հայաստանի,— ամբողջ յօդուածները Հայաստանի բժիշկներուն կողմէ գրուած.

Տարեկան բաժնեգինը' 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք արտասահման:

Դիմել' Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris (13e):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակութիւն' ԷՆԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Կէս ժամ վերջը, Փուարոյի նկա-րագրած «ընտանեկան ժողովը» գու-մարուեցաւ: Սեղանին շուրջը հաւաք-ուած էինք վեց հոգի — Տի-կին Էքրոյտը, Ֆլօրան, Հազարա-պետ Պլընթ, քարտուղար Րէյմընտ, պետ Պլընթը քարտուղար Րէյմընտը, Փուարօն ու ես: Պէլճիքացին սեղա-նին գլուխը նստած էր' ատենապետի պէս, ծառաները այնտեղ չէին:

— Պարոններ, Տիկիններ, սկսաւ Փուարօ գլուխ ծռելով եւ խոնարհու-թիւն ընելով այստեղ հրաւիրած եմ կարեւոր գործի մը համար… նախ եւ առաջ խնդրանք մը ունիմ ձեզի, օրիորդ…

— Ինծի՞, հարցուց Ֆլօրա:

— Օրիորդ, դուք Րէլֆ Փէյթընին հետ նշանուած էք. եթէ կայ մէկը որ ծանօթ է անոր գաղտնիքներուն, այդ մէկը դուք էք… ջերմօրէն կը խնդ-րեմ որ եթէ գիտէք անոր ուր ըլլալը, համոզէք զինքը որ երեւան ելլէ… վայրկեան մը — ըսաւ Փուարօ տես-նելով որ աղջիկը խօսիլ կ'ուզէր — պատասխանելէ առաջ, լաւ խորհեցէք … օրիորդ, Րէլֆին դիրքը հետզհե-տէ վտանգաւոր կը դառնայ… եթէ մէջտեղ ելլէր' առիթ պիտի ունենար ինքզինքը արդարացնելու, որքան ալ դատապարտելի ըլլար իրողութիւնը … բայց այս լռութիւնը, այս փա-խուստը… ի՞նչ կը նշանակեն… ա-պահովաբար մէկ բան — յանցաւոր կը զգայ… օրիորդ, եթէ իսկապէս կը հաւատաք իր անմեղութեան, հա-մոզեցէք որ օր առաջ գայ' քանի ուշ չէ.

Ֆլօրայի դէմքը տժգունած էր:

— Քանի ուշ չէ՞… կրկնեց ցած ձայնով: Փուարօ անոր նայեցաւ:

— Լսեցէք, օրիորդ, ըսաւ բարի շեշտով մը, հայր Փուարօն է որ կը խնդրէ, հայր Փուարօն որ շատ բա-ներ գիտէ եւ մեծ փորձառութիւն ու-նի… ձեզ թակարդը ձգել չեմ ուզեր, օրիորդ… չէ՞ք վստահիր ինծի, չէ՞ք ուզեր ինծի ըսել թէ ուր է ան…

Աղջիկը գլուխ բարձրացաւ:

— Պ. Փուարօ, ըսաւ վճիտ ձայնով մը, կ'երդնում, կ'երդնում որ չեմ գիտեր… տեսած չեմ զինքը եւ իրմէ լուր ստացած չեմ ոչ ոճիրին օրը, ոչ ալ անկէ ի վեր…

Դադրեցաւ նստաւ: Փուարօ լուռ-թեամբ աղջկան նայեցաւ, քանի մը վայրկեան յետոյ ձեռքը ուժգին սե-ղանին զարնելով ըսաւ.

— Լաւ, առիկա մնացաւ, հիմա, դուք որ նստած էք այս սեղանին բո-լորտիքը… Տիկին Էքրոյտ… Հազա-րապետ Պլընթ… բժիշկ Շէփըրտ… Պ. Րէյմընտ… դուք որ բարեկամ-ներն ու մտերիմներն էք Րէլֆին… գիտէ՞ք թէ ուր է ան… խօսեցէք…

Երկար լռութիւն տիրեց. Փուարօ իւրաքանչիւրին աչքերուն մէջ նայե-ցաւ.

— Կը խնդրեմ, ըսաւ ցած ձայնով, խօսեցէք.

Նորէն լուռ էինք. յետոյ Տիկինն էր որ սկսաւ խօսիլ:

— Ծիծաղը ըսելով Րէլֆի բացակա-յութիւնը շատ տարօրինակ է, շատ… ինչու մէջտեղ չելլէ, կարծես թէ գաղտնիք մը կայ… Ֆլօրա, աղջիկս, շատ գոհ եմ որ նշանուեցիք լուրը պաշտօնապէս չյայտարարեցինք…

— Մայրիկ, աղաղակեց Ֆլօրա բար-կացած:

— Նախախնամութիւն, շարունա-կեց Տիկին Էքրոյտ, կը հաւատամ Նա-խախնամութեան որ ձեւ կուտայ մեր կեանքին, ինչպէս կ'ըսէ Շէյքսփիր

— Չըլլա՞յ թէ հասա օրուէնքներուն պատասխանատուն ալ Ամենակալը կը նկատէք, Տիկին, հարցուց քարտու-ղարը իր սովորական խնդուքով:

Կարծեմ Րէյմընտ կ'աշխատէր փա-րատել յառուած մթնոլորտը, սակայն Տիկին Էքրոյտ յանդիմանական նայ-ուածք մը նետեց անոր եւ թաշկինակը աչքերուն տանելով, շարունակեց.

— Ֆլօրան սարսափելի համբաւէ մը եւ անհաճոյ դէպքերէ ազատեցաւ … մտքէս անգամ չեմ անցըներ թէ Րէլֆը որ եւ է յանցանք ունի խեղճ Րոճըրին մահուան մէջ… չեմ կար-ծեր… ես ամէն մարդու վրայ վըս-տահութիւն ունիմ… երախայութե-նէս ի վեր միշտ այդպէս եղած եմ . ուրիշին մասին գէշ չեմ խորհիր … սակայն ի հարկէ պէտք չէ մոռնանք որ Րէլֆը պզտիկ եղած ատենը շատ մը օդային յարձակումներ տեսած է.. կ'ըսեն թէ անոնց ազդեցութիւնը ուշ երեւան կուգայ … պատասխանատու չեն եղեր իրենց ըրածին - թողածին:

— Մայրիկ, պոռաց աղջիկը նորէն. դուն կը կարծես որ Րէլֆն է յանցա-ւորը…

— Միտքերնիդ պարզեցէք, Տիկին, մէջ ինկաւ Հազարապետը:

— Ես ալ չեմ գիտեր չէ՞ակը, ը-սաւ Տիկին Էքրոյտ լալով. շատ յու-զիչ բան է… հարստութիւնը ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ Րէլֆը յանցաւոր ըլ-լայ..

Քարտուղարը բուռն շարժումով մը աթոռը սեղանէն ետ տարաւ: Հազա-րապետ հանդարտ էր ինչպէս միշտ եւ մտածկոտ' Տիկինը կը դիտէր:

— Թնդանօթներու սարսափին ազ-դեցութեան տակ կ'երեւայ, ըսաւ Տի-կին Էքրոյտ յամառութեամբ … Րո-ճըրը շատ քիչ դրամ կուտար անոր' բարեկամօրէն անշուշտ. կը տեսնեմ որ ամէնքդ ալ ինծի դէմ էք, բայց շատ զարմանալի կը գտնեմ որ Րէլֆ երե-ւան չելլէր… ուրախ եմ որ աղջը-կանս նշանտուքը պաշտօնապէս չյայ-տարարուեցաւ…

— Վաղը պիտի յայտարարուի, ըսաւ Ֆլօրա.

— Ֆլօրա, պոռաց մայրը սաստ…

— Աղջը «Մօրնինկ Փօսթ»ին եւ «Թայմզ»ին ուղարկեցէք, խնդրեց Ֆլօրա քարտուղարին:

— Եթէ կը կարծէք որ ճիշդ է ձեր ըրածը, կը ղրկեմ, օրիորդ:

Ֆլօրա խօսքը հազարապետին ուղ-ղեց:

— Կը հասկնաք, այնպէս չէ՞, ուրիշ ի՞նչ կրնամ ընել… Րէլֆին կողքին պէտք է մնամ… չէ՞ք կարծեր որ այդպէս ընելու պարտաւոր եմ…

Հազարապետը սպասեց քիչ մը յետոյ յանկարծ գլուխով հաստատա-կան պատասխան տուաւ:

Տիկինը դարձեալ բողոքեց, Ֆլօրա չազդուեցաւ երբեք:

— Կը գնահատեմ ձեր ցոյց տուած պատճառաբանութիւնները, սակայն չէ՞ք կարծեր որ կ'աճապարէք… սպասեցէք մէկ, երկու օր… քարտուղարը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Բելճիգա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 18 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3015

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԹԱԼՈՐՆ ԱԼ ՎԱՌՕԴ ԿԸ ՇՆՉԷՆ

Առաջին անգամը չէ որ Մոսկուայի վարիչները չանդալից ճառեր կ'արտասանեն, ապացուցանելու համար թէ իրենք խաղաղութեան դատը կը պաշտպանեն, բայց միւսները, աշխարհակալները, ռազմատենչ տրամադրութիւններ կը սնուցանեն։ Ապա ուրեմն, իրենք ալ հարկադրուած են հետեւիլ աշխարհի օրէնքին եւ բազմապատկել իրենց սպառազինութիւնները։

Բայց, թերեւս առաջին անգամ է որ այնքան խոր մտահոգութեամբ կ'արտայայտուին նոյն այդ վարիչները։

Փաստ՝ կարմիր բանակի պատրաստութեանց մասին եղած յայտարարութիւնները, Ս. Միութեան կեդր. Գործադիր Կոմիտէի համագումարին առջեւ։

Երէկ հաղորդած էինք այդ պաշտօնական յայտարարութեանց գլխաւոր կէտերը։

Կ'արժէ անգամ մըն ալ ամփոփել զանոնք, իբրեւ ժամանակի նշան։

Համագումարին (խորհրդարան) բացման առթիւ, ամէնէն առաջ «վարչապետ» Մոլոթովն էր որ ուշադրութեան յանձնեց կացութեան վտանգները։

Այս առթիւ, ան չվարանեցաւ մատնանշումներ ալ կատարել, յստակապէս յիշելով երկու պետութիւններ, Գերմանիա եւ Ճափոն, որոնց աշխարհակալութիւնը չեչտակի ուղղուած է Ս. Միութեան սահմաններուն դէմ։

Յաջորդ նիստերուն մէջ, աւելի գունաւորուեցաւ պատկերը, երբ խօսք առաւ մարաջախտ Թուխաչեւսկի, Ս. Միութեան զինուորական փոխ – գործավարը։

Ծանրանալով գերմանական վտանգին վրայ, կարմիր մարաջախտը ըսաւ.

— «Գերմանիոյ զինուորական ճիգը անարկու է բոլոր ճակատներում վրայ,— օդանաւ, հրետանի, մեքենաշարժ կազմակերպութիւն, զինարուեստ, նաւատորմիղ եւն.։ Նիւրընպէրկի եւ Պիւքընպէրկի ժողովրդական տնացին համախմբումները զօրաշարժի ճշմարիտ մարզանքներ են։ Գերմանիա կը պատրաստուի շատ աւելի արընթաց արագութեամբ քան կը նախատեսուէր»։

Նոյն վրդովիչ պատկերը՝ Ճափոնի մասին, չատ աւելի խտացեալ գոյներով։

Թուխաչեւսկի այս վտանգները մատնանշած ատեն, «համեստ» կը գտնէ իր պահանջած վարկերը, բաղդատելով ուրիշ պետութեանց զինուորական նիւթացոյցներուն հետ։

Երէկ իմացանք պահանջուած վարկին գումարը, աւելի քան 14 միլիառ րուբլի, ընդհ. նիւթացոյցի 78 միլիառ 500 միլիոն բր. գումարին մէջ, ինչ որ կը նշանակէ մօտաւորապէս մէկ հինգերորդը։

Միեւնոյն ատեն կարդացինք նաեւ, թէ 1935ին քուէարկուած էր 6 միլիառ 600 միլիոն րուբլի, բայց իրականին մէջ ծախսուած՝ 8 միլիառ 78 միլիոն։

Ուրեմն, մէկ տարիէն միւսը գրեթէ կրկնապատկուած է զինուորական նիւթացոյցը։

Մնաց որ, ամէն երկրի մէջ ալ, քուէարկուած վարկերը միշտ նախատեսումներ են, եւ գործադրութեան ընթացքին յաճախ աւելին կը ծախսուի։

Շատ աւելի պերճախօս է նախատեսուած վտանգին աշխարհագրական պատկերը։

Կարմիր մարաջախտը իր զեկուցման մէջ կը չեշտէր թէ՝ «արեւմտեան եւ արեւելեան սահմաններուն վրայ ստեղծուած կացութիւնը հարկադրած է ամենալուրջ վերքննութեան ենթարկել իրենց պաշտպանութեան միջոցները»։

— «Անհրաժեշտ է պատրաստ գտնուիլ, պաշտպանելու համար միաժամանակ, անկախօրէն եւ կատարելապէս, երկու ճակատներ որոնք իրարմէ հեռու են 10,000 քիլոմեթր։ Միեւնոյն ատեն, անհրաժեշտ է մեծապէս զօրացնել մեր յարատեւօրէն կռուելու կարողութիւնը, ինչպէս եւ յետագային զարգացնել մեր սպառազէն ուժը։ Մինչեւ 1935 մենք ունէինք 74 առ հարիւր երկրապահ զօրաբաժիններ եւ միայն 26 առ հարիւր կանոնաւոր զօրաբաժիններ։ Բանակին մարտական ուժը բազմապատկելու եւ անոր զօրաշարժի կարողութիւնը աւելցնելու համար, ի նախատեսութիւն անակնկալ յարձակման մը, մենք վերակազմեցինք բանակին դասաւորումները, համաձայն Սթալինի նախաձեռնութեան, ներհակ սկզբունքով մը,— 76 առ հարիւր կանոնաւոր զօրաբաժին եւ միայն 23 առ հարիւր երկրապահ զօրաբաժին»։

Անհրաժեշտ չէ զինուորական մասնագէտ ըլլալ, հասկնալու համար այս հիմնական փոփոխութեան արժէքը։ Կը նշանակէ թէ կարմիր բանակին 77 առ հարիւրը զէնքի տակ է մշտապէս, մինչ առաջ 74 առ հարիւրը քանի մը ամիս միայն կը մնար զօրանոցներու մէջ։

Այս կարգադրութեանց շնորհիւ է որ, 1936ին կարմիր բանակը կ'ունենայ 1,300,000 զինուոր, կազմ եւ պատրաստ, փոխան 940,000ի, եւ առանց հաշուելու պահեստի ուժերը, որոնց թիւը տասը միլիոն կը հաշուին։

Ինչպէս երէկ, այսօր ալ անծայրածիր Ռուսաստանը անսպառ շտեմարան մըն է զինուորցուներու։ Մանաւանդ որ, խորհրդային իշխանութիւնը այլապէս մարզած է զանոնք, 15 տարիներու ընթացքին։

Ուրեմն, Ս. Միութիւնը լրջօրէն մտահոգ՝ արեւելքէն եւ արեւմուտքէն սպառնացող վտանգներուն, կ'ուզէ անկարելին փորձել, իր գլուխը փրկելու համար։

Միւսներն ալ նոյն վառօդն է որ կը շնչեն նոյնքան կարօտով, առանց դղըրդագին ճառեր խօսելու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԱՎԱԼԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՆՈՐԷՆ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ

Պ. Էռիօ կը հրաժարի նախարարի պաշտօնէն

Տագնապը պիտի վերսկսի Ազգաժողովի նիստէն վերջ

Հակառակ տիրող յոռետեսութեան, Լավալի դահլիճը նորէն փրկուեցաւ հինգշաբթի օր, 251ի դէմ 315 ձայնով, շնորհիւ արմատականներու պառակտումին։ Արհամարհելի չէ 64 ձայնի այս մեծամասնութիւնը, երբ նկատի առնենք որ վերջին անգամ դահլիճը հազիւ 20 ձայն շահած էր։

Արմատական երեսփոխանները առատօն ժողով գումարելով, որոշեր էին անվստահութիւն յայտնել դահլիճին, անոր թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքականութեան առթիւ։ Յետոյ քննեցին կուսակցութեան կարգապահութիւնը տարապէս գործադրելու առաջարկը, բայց մերժուեցաւ 40ի դէմ 41 ձայնով։ Ուրեմն արմատական երեսփոխանները ազատ էին քուէարկելու ըստ իրենց համոզումին։ Պ. Լավալ որոշած էր վստահութեան խնդիր յարուցանել, եթէ պահանջէին անմիջապէս քննել ընդհանուր քաղաքականութեան մասին եղած հարցապնդումները. Այս առթիւ էր որ, 40ի չափ արմատական երեսփոխաններ բաժնուեցան խմբակցութենէն, եւ դահլիճը վստահութիւն շահեցաւ։ Ուրիշ խօսքով, յետաձգուեցաւ ընդհ. քաղաքականութեան վիճաբանութիւնը եւ ժողովը զբաղեցաւ երկրագործական քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներով։

Ուրեմն, Պ. Լավալ պիտի կրնայ մինչեւ երթալ այսօր, իբրեւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, մասնակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան երկուշաբթի օրուան ժողովին։ Բայց եւ այնպէս իրադէպեր վարդագոյն չեն տեսներ դահլիճին դիրքը, քանի որ ընդհանուր քաղաքականութեան խնդիրը նորէն պիտի յուզուի, իր վերադարձէն վերջ։

Մինչ այս մինչ այն, ուրիշ անակնկալ մը ծագեցաւ։ Երեսփ. ժողովի նիստէն վերջ, Պ. Էռիօ իր մօտ կանչելով վեց արմատական նախարարները, յայտնեց թէ պիտի հրաժարի նախարարութենէ եւ միեւնոյն ատեն խնդրեց որ իրենք պահեն իրենց պաշտօնները։ Ելմտական նախարար Ռէնիէ, ներքին նախարար Փականօն եւ առեւտրական նախարար Ժորժ Պոնէ անմիջապէս պատասխանեցին թէ չպիտի հրաժարին։ Այս անակնկալը աւելի կը մթագնէ կացութիւնը, քանի որ, եթէ նոյնիսկ արմատական նախարարները մնան, Լավալի դահլիճը չի կրնար դիմանալ առանց Էռիոյի մասնակցութեան։ Ան էր որ, արմատական կուսակցութեան հետ ծագած վէճերու առթիւ, միշտ օգնութեան հասաւ Լավալի, միջին ճամբայ մը գտնելով։

Պ. Էռիօ որոշած է քաշուիլ հետեւեալ երկու պատճառաբանութիւններով.— 1. Կ'ուզէ ազատ ըլլալ, վարելու համար կուսակցութիւնը իբրեւ նախագահ։ Ճիշդ ինչպէս որ մէկ ամիս առաջ հրաժարեցաւ այդ նախագահութենէն, որպէսզի կարենայ աջակցիլ դահլիճին,— 2. իր կուսակցութիւնը կրկին եւ կրկին պնդած ըլլալով, Էռիօ կ'ուզէ վերստանձնել նախագահութիւնը, յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ։ Իր կուսակիցները կը հաւատան թէ այդ պարագային պիտի կրնան փայլուն յաջողութիւններ շահիլ, ինչպէս 1924ին եւ 1932ին։

Ուրեմն, հրաժարելով նախարարութենէ, Պ. Էռիօ պահուած կ'ըլլայ իր վերընտրութիւնը, իբրեւ նախագահ, կուսակցութեան համագումարին մէջ որ պիտի բացուի կիրակի օր։ Միեւնոյն ատեն յուզեր իր հրաժարումով ձգել դահլիճը, քանի որ չատ խառնակ է միջազգային կացութիւնը։

Ամէն պարագայի մէջ, դահլիճը փրկուած է առ այժմ, եւ անոր վերջնական ճակատագիրը պիտի ճշդուի յառաջիկայ շաբթու։

Երեսփ. ժողովի նիստին մէջ, Պ. Լէօն Պլում շատ աշխատեցաւ արմատականները իր կողմէն քաշելու եւ դահլիճը ձգելու համար։ Պ. Լավալ հեգնութեամբ դիտել տուաւ.— « Պ. Պլում ամէն հանգամանք ունի խօսելու յանուն արմատական կուսակցութեան։ Ինքն էր որ տապալեց բոլոր արմատական կառավարութիւնները։ Եւ անոր շնորհիւ է որ ես վարչապետ եմ այսօր »։

Վիճաբանութիւններէն յետոյ, վարչապետը յայտարարեց թէ Ժընեւէն վերադարձին խորհրդարանին քննութեան պիտի ենթարկէ ֆրանքեւիտալ-հրդային փոխադարձ աջակցութեան դաշինքը, որ չէ վաւերացուած տակաւին։

Իտալական յառաջխաղացութիւնը հարաւային ճակատին վրայ

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Զօր. Կրածիանիի բանակը յաջողած է 70 — 100 քիլոմեթր յառաջանալ Օկատէնի ճակատին վրայ։ Ռազմագիտական տեսակէտով, մեծ արժէք ունի այս յառաջխաղացութիւնը, որ ուղղուած է դէպի Եթովպիոյ մայրաքաղաքը։ Առ այժմ ուղղակի վտանգ չպատճառեր մայրաքաղաքին։ Իտալացի հրամանատարին նպատակն է նահանջել լարժուեմ մը կատարել առ Ռաս Տէսթայի, եւ բանալ Հարարի ճամբան։ Եթէ Հապէշ հրամանատարը արագ չշարժի, կրնայ պաշարուիլ։

*** Հապէշական աղբիւրէ կը հերքեն թէ Իտալացիները անխնայ ռմբակոծելով կէս առ կէս քանդած են Ուալտիա քաղաքը, որ ունի 10,000 բնակիչ։Այս առթիւ ոչնչացած են հապէշական կ. Խաչի չըջուն երեք հիւանդանոցներ, որոնց զեկավարն էր Անգլիացի մը։ Իտալացիները հրձիգ ռումբեր եւ ծանր թօռփիլներ ձգած են կ. Խաչի վրաններուն վրայ, առանց նկատի առնելու անոնց նշանակները։ Քաղաքին կէսը մոխիր դարձած է։ 14 հոգի սպաննուած եւ 35 հոգի ծանրապէս վիրաւորուած են։ Հապէշական կառավարութիւնը բողոքեց բաց քաղաքի մը այս ռմբակոծութեան դէմ։

*** Զօրայցի մը համաձայն, մարաջախտ Պատոլլիօ, իտալական բանակին սպարապետը, նոր պիտի կանչուի առողջական պատճառներով։ Հռոմէն կը հերքեն այս լուրը։

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ գործին առթիւ գտնուած 20 ամբաստանեալներու վճիռները արուեցան երէկ, երդուեալներուն կողմէ։

ՐԸՏԵԱՐՏ ՔԻՓԼԻՆԿ, Անգլիոյ կայսերապաշտ բանաստեղծը, որ բժշկական գործողութեան մը ենթարկուած էր վերջերս, իր վերջին վայրկեանները կ'ապրէր երէկ։

ՊԵՐԼԻՆԻ Ֆրանսական դեսպանը արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, ցաւ յայտնեց գերմանական մամուլին հակաֆրանս. պայքարին դէմ, որ հետ սաստկանայ օրէ օր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՈՂԸ ԳՈՂԷՆ ԳՈՂԱՑԱՒ ԿՈՄԿՈՒՍ ՏԵՍԱՒ ԶԱՐՄԱՑԱՒ

Ձեզ գիտեք ի'նչ վիճակի մէջ են փրանսահայ Հօկի կեդր. վարչութեան եւ անոր դէմ պայքարի ելած Հօկեաններուն ներկայ յարաբերութիւնները։

Շատ բաներ պատահեցան վերջին ամիսներու ընթացքին։ Թռուցիկներ ալ հրատարակուեցան։ Յետոյ վտարումներ եւ զանազան պատիժներ։

Մինչեւ այսօր ալ սուր բանավէճեր, կռիւներ կը ծագին զանազան մասնաճիւղերու ժողովներուն ատեն։ Կան խումբեր որ կը մերժեն յանձնել իրենց նարած անդամավճարները, չվստահելով կեդր. վարչութեան։

Անոնց համար այդ վարչութիւնը «իմքնակոչ» է եւ «ապօրինի», գործի գլուխ անցած՝ «խարդախ միջոցներով, կեղծիքներով եւ շանթաժով»։

Հիմա լսեցէք ուրիշ ձայն մը, եւ ռատոր, շատ հեռաւոր երկրէ մը,— Ուրուկուէյ (Հարաւ. Ամերիկա)։

Ինչպէս կ'իմանամ Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»էն, այդ երկրի մայրաքաղաքին, Մոնթէվիտէոյի մէջ կը հրատարակուէր կարմրուկ օրկան մը, «Շիրակ»։

Արդ, այս թերթը 1935 նոյեմբեր 8ին զոհ գացեր է ... ռեւուանզութեան մը։

Այնտեղ ալ Հօկը երկուքի բաժնուած ըլլալով, մէկ խմբակին մարդիկ կը բացուցեր են թերթին տպագրական տառերը (ինչպէս եղած էր Աթէնքի մէջ, քանի մը տարի առաջ, եւ եթէ չեմ սխալիր՝ քանի մը անգամ)։

Եւ ահա թռուցիկ թռուցիկի ետեւէն։ Անշուշտ միշտ «գաղտնի»։

Թռուցիկներէն մէկը, որ տպուած է 1935 նոյեմբեր 16ին, «Դաւաճանութիւն» վերնագրով, կը յայտարարէ.

— «Անուշաւան Ջիլեան, այս է գողին, դաւաճանին, «Շիրակ»ը փախցնող աւազակին անունը »։

Թռուցիկը ստորագրած են «Շիրակ»ի կեդր. վարչութիւնը, խմբագրութիւնը եւ վարիչ - քարտուղարը, Ա. Գրաճեան։

Միւս կողմը կրնա՞ր լռել։

Եւ ահա թռուցիկ մըն ալ «Ընդդիմադիր», ստորագրուած՝ Մ. Օչին,— նախկին հաշուակալ եւ հայրենակիցը վարիչ - քարտուղարին։

Կ'արտագրեմ նոյնութեամբ, պահելով իր առոգանութիւնը ալ.

— « Ես սեւին սեւ բաած եմ եւ կարմիրին կարմիր, թող Ա. Գրաճեան, Պ. եւ Ա. Էֆէճեաններուն ալ խեղկատակ դերծարարներ, գաղտնի ստախօսներ եւ կոյրերու մէջ միականի գավառիժօններ (աշխէքթապետ), անհերքելի փաստեր, բայց յունիս իշխանութիւն հրացանի բռնելու համար գողերը, դրամ՝ բանալու համար ուղղիչ տուն — գպրոցներ, ժամանակ եւ խառնուածք՝ առնելու համար դայլերու հետ, ԻՄ ԿՈՂՄԷ ՈՉ ՄԷԿ ԲԱՆ ՀՕԿԻ ԿԵԴ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿՈՄԿՈՒՍԻ ԴԷՄ, ոչ մէկ հաշիւ ու կապ այլ կուսակցութեանց հետ։ Հօկի իսկը չան տեղի մէջ լեցուած է, գլխ. վարչութեան եւ մասնային գործն է մաքրել զայն... հիմակ այսչափ, աւելին ժամուլով. կեցցէ՛ Հօկը եւ Ս. Հայրենիքը»։

Տարժանկարը խօսուն ըլլալով, զանց կ'առնեմ որ եւ է խորհրդածութիւն։

ՎԱՀԷ

Իրաւագիտական վարժարանի ուսանողներու դասադուլը

Փարիզի իրաւագիտական վարժարանին ուսանողները դասադուլ հռչակեցին երէկ, երկու օրուան համար, պահանջելով հրաժարեցնել փրոֆ. Ժէզը, որ Եթովպիոյ իրաւագէտ խորհրդականը եղած էր Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ։ Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը տեղի տուած չըլլալով այս պահանջին, առժամապէս փակած է համալսարանը։Այս առթիւ կատարուած բոլոր բանակցութիւնները ջուրը ինկան, մանաւանդ որ բողոքողները աջակողմեաններ են, իսկ ձախակողմեան ուսանողները նոյնքան ուժգնութեամբ կը պաշտպանեն ուսուցչապետը։

Բողոքողները կը յայտարարեն թէ դասադուլը պաակասելի ցոյց մը պիտի ըլլայ, քանի որ ուսանողներուն 95 առ հարիւրը իրենց հետ է եւ միւսները չպիտի համարձակին չափուիլ իրենց հետ։

Ոստիկանութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած է բոլոր համալսարանները, որպէսզի ընդհարումներ չպատահին։ Ներս չեն կրնար մտնել ոչ ուսանողները, ոչ ալ ուսուցիչները։

Բացի փրոֆ. Ժէզի պաշտօնանկութենէն, ուսանողները կը պահանջեն նաեւ զեղչել համալսարանական տուրքերը։

Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, խռովութիւններ ծագեցան Ս. Միշէլի փողոցներուն մէջ։ Քանի մը հոգի վիրաւորուեցան, իսկ ուրիշներ ձերբակալուեցան։ Կացութիւնը աւելի լուրջ է այսօր։

Չորս աւազակութիւն միեւնոյն օրուան մէջ

Աւազակութեան չորս կարեւոր դէպքեր պատահեցան հինգշաբթի, օրը ցերեկով, մայրաքաղաքին մէջ։

Ցերեկուան ժամը 12ին հինգ երիտասարդներ կոխելով «Քոմփթուար ինտիւսթրիէլ է Քոմէրսիալ» դրամատան Պուլվառ Սէն Ժէռմէնի մասնաճիւղը, ատրճանակները ուղղեցին պաշտօնեաներու գլխուն եւ բացարձակ լռութիւն պատուիրեցին։ Յետոյ ոտքերէն եւ թեւերէն իրար կապեցին գէր - տնօրէնը, գանձապահուհին, երկու պաշտօնեաներ եւ ծառայ մը, եւ անարգել հաւաքեցին 263.000 ֆրանք, իրարու մէջ բաժնելով։ Պաշտօնեաները ահուսարսափի մատնուած, ձայն - ծպտուն չհանեցին, մինչ երկու ոստիկաններ կը գտնուէին դուրսը, չորս մեթր հեռաւորութեամբ ...

Միեւնոյն օրը չորս երիտասարդներ, 16էն 20 տարեկան, փորձեցին կողոպտել ճարտարապետ մը, Թասենօ, Պլօմէ փողոցին մէջ։ Խումբին ղեկավարն էր ճարտարապետին քարտուղարը, 17 տարեկան պատանի մը, որ սովորաբար կը գանձէ ամսական վարձքերը։ Ճարտարապետը տունէն դրամներով ելած ատեն, երիտասարդ մը խոյացաւ վրան եւ զարկաւ բիրով մը, վիրաւորելով ուսէն։ Ետեւէն երեւցան ուրիշ երեք երիտասարդներ։ Ճարտարապետը առանց պաղարիւնը կորսնցնելու բացաւ դարակը եւ ատրճանակ մը քաշելով, ըսպառնաց պայթեցնել։ Զօրալը փախան լեզապատառ եւ ձերբակալուեցան քիչ յետոյ։ Ատրճանակը պարապ էր ...

** Վէնսէնի մէջ, երկու չարագործներ յարձակելով տանտէրի մը վրայ, որ նոր գանձած էր ամսական վարձքերը, յափշտակեցին պայուսակ մը մէջ դրուած 25.000 ֆրանքը եւ քշեցին ինքնաշարժը։

Լըվալուայի մէջ, երկու անծանօթներ ատրճանակը ուղղելով առեւտրականի մը վրայ, պարպել տուին անոր սնտուկը եւ փախան։ Անկանատեսներ հետապնդեցին եւ մէկը վիրաւորուեցաւ արձակուած գնդակներէն։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու չարագործները։ Այս բոլորը մէկ օրուան մէջ, եւ հաշուելով միայն գլխաւորները ...

(Շար.-ը կարդալ Գ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔ. ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 1935ԻՆ

Անստոյգ էր քաղաքական կացութիւնը, երբ Եւրոպան դիմաւորեց 1935 տարին:

Օրակարգի առաջին խնդիրն էր Սարի հանրաքուէն: Վերսայլի դաշնագիրը՝ 1919ին տասնըհինգ տարուան համար Ազգերու Դաշնակցութեան խնամակալութեան կը յանձնէր այդ հարուստ հողամասը: Այդ պայմանաժամէն ետք տեղացի ժողովուրդը՝ ինքը պիտի ընտրէր դրօշը որուն տակ կ'ուզէր ապրիլ: Հանրաքուէն կատարուեցաւ յունուարին եւ արդիւնքը եղաւ ջախջախիչ յաղթանակ մը Հիթլէրի համար: Նահանգը պաշտօնապէս Գերմանիոյ կը վերադառնար մարտ 1ին:

Արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտէն Պերլինի վարիչներուն գլխաւոր մտահոգութիւնն էր Աւստրիան զոր Նացիները կը նկատեն իրենց հայրենիքին անբաժան ու թիւրիմացութեամբ անջատուած մէկ հողամասը: Արդ՝ փետրուար 3ին Անգլիա եւ Ֆրանսա Եւրոպայի խաղաղութիւնը կազմակերպելու եւ պետութեանց սպառազինումը սանձելու նպատակով համաձայնութիւն մը կը կնքէին Լոնտոնի մէջ եւ յանձն կ'առնէին պահպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը որ, ինչպէս յայտնի է, գլխաւոր երաշխիքներէն մէկն էր համեւրոպական երկրորդ պատերազմի մը վտանգը անհետացնելու համար: Այդ համաձայնութիւնը մասամբ յաւելուածն էր Հռոմի դաշնագրին զոր Լավալ եւ Մուսոլինի կնքած էին յունուարի սկիզբը: Ցոյց կար որ այդ երկու վաւերաթուղթերուն պիտի յաջորդէին տարբեր կարգադրութիւններ, որոնց ընդհանուր նկարագիրը պիտի ըլլար բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծել եւ հաւասար մակարդակի վրայ դնել երէկուան յաղթականներն ու պարտուածները: Այս իմաստով փորձեր կատարուեցան Գերմանիան Ժընեւ վերադարձնելու, օդային ուժերու մասին նոր դաշնագիր մը կնքելու եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ փոխադարձ օգնութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած համաձայնութիւն մը ստեղծելու համար:

Ծրագիրը թուղթի վրայ մնաց, որովհետեւ Գերմանիա յանկարծ յառաջ կը տանէր բուռն քաղաքականութիւն մը զոր կը փորձէր արդարացնել կարգ մը պատճառաբանութիւններով — Ֆրանսայի եւ Խորհրդային Ռուսաստանի միջեւ կնքուած դաշնագիրը համապատասխան չէր իր քաղաքական շահերուն, Պերլին երբեք չպիտի ստորագրէր Լոնտոնի կամ Փարիզի մէջ պատրաստուած եւ անուղղակի պարտադրուած դաշինք մը եւ չպիտի հաշտուէր այն մտայնութեան հետ թէ Գերմանիան երկրորդական պետութիւն մըն էր: Շատ աւելի կարեւոր էր այն գանգատը թէ Գերմանիա զինուելու հաւասար իրաւունք ստացած չէր տակաւին, հակառակ 1932ի դեկտեմբերին տրուած յանձնառութեան:

Փետրուարի վերջերը բրիտանական կառավարութիւնը պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կը շեշտէր թէ Եւրոպայի քաղաքական մտահոգութեանց ամէնէն կարեւոր շարժառիթը Գերմանիոյ սպառազինումն էր: Այս ամբաստանութիւնը բնականաբար մեծ յուզում յառաջ բերաւ Պերլինի պետական շրջանակներուն մէջ: Մարտ 5ին Արտաքին նախարարը՝ Սըր Ճօն Սայմըն յետաձգեց իր այցելութիւնը զոր խոստացած էր «Առաջնորդ»ին, իսկ մարտ 16ին Հիթլէր գրգռիչ յայտնութիւն մը կ'ընէր — Գերմանիան պիտի ունենար 12 զօրաբանակ ու 36 զօրաբաժին եւ զինուորական ծառայութիւնը պարտաւորիչ պիտի ըլլար. Այդ թուականէն ճիշդ տասնըհինգ օր առաջ, Գերմանիա իրականացուցած էր օդային տորմիղի մը ծրագիրը: Եւ մարտ 25ին առաջնորդը անձամբ կը բացատրէր Անգլիոյ արտաքին նախարարին թէ «մենք հիմա աւելի զօրաւոր ենք օդին մէջ քան դուք»: Այս ձեւով Գերմանիա մէկ կողմէն կը կանխէր այն զիջումները զորս Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնաբար պիտի կատարէին խորհրդաժողովի մը պարագային, միւս կողմէ կը հասկցնէր թէ համաձայն չէ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ փոխադարձ օգնութեան սկզբունքով դաշնագիր մը կնքելու առաջարկին: Հիթլէր անգլիացի բանագնացներուն — Ճօն Սայմընին եւ Էնթընի Իտընին — կը ներկայացնէր նուազագոյն ծրագիր մը — 550 000նոց բանակ մը, հաւասարութեան իրաւունք՝ գաղթավայրերու եւ հողատարութեանց բաշխումին մէջ եւ նաւատորմ մը՝ Մեծն Բրիտանիոյ ծովային ուժին հարիւրէն 35 համեմատութիւնով:

Ապրիլ 11ին դաշնակից երեք մեծ պետութիւնները — Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա — «միացեալ ճակատ մը» կը ստեղծէին Ստրէզայի մէջ, համերաշխ քաղաքականութիւն մը վարելու համար Գերմանիոյ հանդէպ: Այդ խորհրդաժողովին օրակարգի նիւթ դարձան Աւստրիոյ կամ, ընդհանրապէս Արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան խնդիրը, ինչպէս նաեւ օդային յարձակումներու դէմ փոխադարձ օգնութեան նոր դաշնագիր մը կնքելու առաջարկը: Դանուբեան խորհրդաժողով մը պիտի գումարուէր, իսկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի քննէր օրինազանց պետութեան մը դէմ առնուելիք պատժական միջոցներու խնդիրը:

Նոյն ամսուն էր որ Ժընեւի հիմնարկութիւնը հրապարակաւ դատապարտեց Գերմանիան, որ աճապարանքով կը բռնաբարէր Վերսայլի դաշնագիրը: Պերլինի վարիչները այդ դատապարտութեան առջեւ ալ չնահանջեցին: Ընդհակառակն ապրիլ 25ին Հիթլէր յայտարարեց թէ 12 հատ 250 թոննոց սուզանաւ պատրաստ էր: Վեց ամիս վերջ՝ հոկտ. 15ին Գերմանիա ծով իջեցուց 21 սուզանաւեր: Զինուորական նոր օրէնքին յաջորդող այս դէպքը անակնկալ մը չէր իսկապէս, քանի որ Հիթլէրի կառավարութիւնը իրարանցումը կանխելու նպատակով նաւային համաձայնութիւն մը կնքած էր Անգլիոյ հետ, Յունիս 18ին:

Ուշագրաւ է այն երեւոյթը որ Մեծն Բրիտանիա, հակառակ իր կրկնակի փորձերուն, չկրցաւ Գերմանիան մօտեցնել համեւրոպական ընդհանուր համաձայնութեան մը մէջ: Հետեւանքը եղաւ Ֆրանսայի եւ Խորհրդային Միութեան մերձեցումը: Մայիս 2ին Մոսկուա եւ Փարիզ կը ստորագրէին փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը, որ կ'ըսեն թէ պաշտպանողական հանգամանք ունի, ոչ թէ յարձակողական եւ չի հակասեր Լօքառնոյի համաձայնութեան, ուղղուած չէ ոչ մէկ պետութեան դէմ եւ գործադրելի է շատ աւելի արագօրէն քան Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը: Մայիսի վերջերը Ռուսաստան նմանօրինակ դաշնագիր մը եւս կը կնքէր Չեխօսլովաքիոյ հետ:

Ինչպէս ըսինք, ապարդիւն մնացին Գերմանիոյ անհաշտ ընթացքը մեղմացնելու նպատակով անգլիական կառավարութեան թափած ջանքերը եւ մայիս 21ին «Առաջնորդ»ը անգամ մը եւս շեշտեց թէ չի կրնար գործակցիլ Խորհրդային Միութեան հետ: Միեւնոյն ատեն բացատրեց որ իրեն կը վերապահէ գործելու բացարձակ ազատութիւն մը եւ յանձն կ'առնէ յարգել դաշնագիրներով ճշդուած սահմանները: Հիթլէր իր ճառին մէջ կ'առաջարկէր Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, անջատել Վերսայլի դաշնագրէն, այլապէս չէր կրնար անդամակցիլ այդ հիմնարկութեան: Ոչ մէկ շօշափելի բանաձեւ չներկայացուց ան միջին կամ արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան մասին:

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ ներքին կացութեան, միջազգային հորիզոնին վրայ ձեռք բերուած յաջողութիւնները բնականաբար բարձրացուցին Հիթլէրի եւ իր վարչաձեւին հեղինակութիւնը: 1935ին երկրին վերափոխումը մեծ թափով յառաջ տարուեցաւ: Հրեաներու հալածանքը խստացաւ հետզհետէ: Սեպտ. 11ին Նիւրէմպէրկի կուսակցական համաժողովին մէջ Հիթլէր յայտարարեց թէ Հրեան իրաւունք չունի գերման քաղաքացի ըլլալու, պետական պաշտօն ստանալու կամ արիական ծագումով անձի մը հետ ամուսնանալու: Քանի մը շաբաթ վերջը ուրիշ օրէնք մը կ'արգիլէր հրեայ մանուկներուն՝ գերմանական վարժարան յաճախել: Նիւրէմպէրկի մէջ էր որ Նացիներու կեռ խաչը ազգային դրօշ հռչակուեցաւ: Նոյեմբեր 5ին Պողպատէ Սաղաւարտներու կազմակերպութիւնը լուծուեցաւ: Աւելի հետաքրքրական է այն օրէնքը որուն համաձայն Գերմանիոյ բոլոր վարժարաններուն մէջ, ամէն շաբաթ օր աշակերտները քաղաքական դաս պիտի առնեն, ինչպէս կ'ըլլայ Իտալիոյ մէջ: Կաթոլիկ եկեղեցիին դէմ բացուած հալածանքը չմեղմացաւ երբեք, հակառակ կարգ մը միջամտութեանց:

Տնտեսական տագնապը կարեւոր մտահոգութիւն մըն էր անցեալ տարուան ընթացքին: Ելմտացոյցը երկու միլիառ մարքի բաց մը ունէր փետրուարին: Արդիւնաբերութեան մէջ ամէնէն աւելի «զարգացած են» այն ճիւղերը որոնք ռազմանիւթ ու զինուորական պիտոյքներ կը հայթայթեն պետութեան: Գերմանիա տակաւին աւելի քան երկու միլիոն անգործ ունի:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենայի եւ մելանով:

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՎՐԱՅ

ՊԷՅՐՈՒԹ, (Յատուկ) — Ընկ. Գասպար Իփէքեան, տասնըչորս ամիսներ քաղաքէս բացակայելէ ետք, Պէյրութ վերադարձաւ դեկտեմբերին: Այս առթիւ, դասախօսութիւն մը սարքուած էր վերջերս, Հայ Ճեմարանին մէջ, որ ծայրէ ծայր լեցուած էր հոծ բազմութեամբ: Նախագահ ընկ. Նիկոլ Աղբալեան երեկոյթին բացումը կատարելով, շեշտեց թէ տարրական անհրաժեշտութիւն է հետաքրքրութիւն ստեղծել գաղութէ գաղութ, եւ հրաւիրեց բանախօսը: Ստորեւ կ'ամփոփեմ ընկեր Իփէքեանի բանախօսութեան գլխաւոր մասերը.—

Ամերիկան երկիր մըն է Եւրոպայի մեծութեամբ, ընդհանրապէս հարթ, ունի ամէն տեսակի կլիմայ եւ ասոր համեմատ արտադրութիւնն ալ բազմազան է: 125 — 130 միլիոն ժողովուրդ, Եւրոպայի չորս անգամը նըւազ, բնական հարստութիւններով հարուստ, ամէնէն աժան մետաղէն մինչեւ արծաթն ու ոսկին ունի: Հսկայ տարածութիւն մը գետերով, անտառներով ծածկուած եւ ինչ որ կարեւոր է, այդ երկիրը միաձոյլ է, մէկ պետութիւն է:

Ամերիկայի մէջ սպառումը շատ է, ժողովուրդին մէջ խնայելու գաղափարը չկայ: Այնտեղ հինը չեն նորոգեր, կը նետեն, կը դիզեն քաղաքին կամ գիւղին մէկ անկիւնը, մինչեւ որ հրեայ առեւտրական մը գայ ու գնէ: Կեանքը ճոխ է, անոր համար որ այնտեղ դրամը ծակերուն մէջ չեն պահեր, այլ շրջագայութեան կը դնեն: Այդ լայնանիստ երկրին մէջ կ'ապրին Ամերիկացիներ: Ահա հոս հարց կը ծագի թէ ո՞վ է Ամերիկացին: Կասկած չկայ որ ժողովուրդին հիմը կը կազմեն Անգլօսաքսոնները, որոնք իրենց զարգացումով, կարճ ժամանակի մը մէջ, թողած են իրենց կենցաղին ազդեցութիւնը վերջին եկողներուն վրայ: Այնտեղ անհատական ազատութիւնը իրաւական է եւ իրական: Հոն ապրողն ու ծնողը իրեն կը նկատէ երկիրը, փաստ, հոն օտար բառը գոյութիւն չունի: Ազգային խտրականութիւն չկայ, եւ չկայ նաեւ պատերազմի գաղափար:

Այս օրերս Ամերիկայի մէջ նոր շարժում մը կայ որուն գլուխն են կանգնած շատ մը յայտնի դասախօսներ, քաղաքագէտներ եւ մտաւորականներ, գլխաւորութեամբ ծանօթ ընկերվարական Մարքսվիլին: Այդ նոր շարժումը նպատակ ունի Ամերիկայի մէջ ապրող բոլոր տեսակի ազգերու զաւակներուն սորվեցնել իրենց ազգին պատմութիւնը, մշակոյթը, որովհետեւ կը խորհին անոնք, այդպէսով կ'ունենան աւելի գիտակից քաղաքացիներ:

Նախ քան անցնիլը իմ նիւթին հայկական բաժնին, կ'ուզէի քիչ մըն ալ խօսիլ Ամերիկայի բարքերու մասին: Այնտեղ կը տեսնենք 18—25 տարեկան աղջիկներ որոնք ծովու լողանքի հագուստի պարզութեամբ ու կարճութեամբ հագուած, կռնակները բաց, միայն կրծկալով մը կը քալեն համայնքի ամբոխին մէջէն: Երիտասարդ զոյգեր, թեւթեւի, ուրախ, զուարթ կ'անցնին: Նիւ Եորքի փողոցներուն այդ խայտաբղէտ բազմութեան մէջ չէք տեսներ խենէշ նայուածք մը ուղղուած կնոջ մը, որովհետեւ անոնք իրարու սրտի եւ էգի աչքով չեն նայիր, այլ մարդու, իբրեւ համահաւասար իրաւունք ունեցողներ: Եւ այս, անշուշտ երկրի կրթութեան արդիւնքն է: Դպրոցին մէջ միասին կը մեծնան, միասին բոլ կուգան իրենց նախընտրած ասպարէզներուն մէջ: Իրաւ է որ Ամերիկայի մէջ ամուսնալուծումներու մասին շատ կը լսէք, բայց եթէ վիճակագրութեան նայինք, անոնց թիւը Եւրոպայի մէջ աւելի շատ է: Մինչ հոն գործաւոր դասակարգը մաքուր է, Եւրոպայի մէջ աշխատող աղջիկները խառն կեանք մը կ'ապրին: Հոն կայ ընտանեկան կեանք ու սրբութիւն: Ամերիկացին նախ անհատապաշտ է ու ապա համայնապաշտ: Միամիտ է ու պարզամիտ. դիւրաւ կրնաս սիրտը գրաւել եւ հոս է ահա Արեւելքցիներուս յաջողութեան գաղտնիքը: Բայց անգամ մը որ խաբուի, ալ կը դադրի յարաբերելէ մոռնալով նաեւ իր բարեկամները, դրացիները:

Ամերիկայի մէջ մարդը լքուած չէ, մարդը արժէք է, որով պէտք է կրթուի, ծախսէ, որպէսզի երկիրը բարգաւաճի, ինքզինքը գտնէ: Արդարեւ տնտեսական տագնապը հետզհետէ կը թեթեւնայ այնտեղ:

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Ա. Շրջան. - Ամերիկահայ գաղութը դիւրութեամբ կարելի է երկու մասի կամ շրջանի բաժնել: Առաջինը կը սկսի 1880 թուականներուն, շեշտուած արտագաղթով 1894—96—97ի աղետալի օրերուն: Այն ատեններուն տղամարդիկ միայն կը գաղթէին, բաժնելով հայ ամուսիններու մեծ թիւ մը: Անոնց նպատակն էր դրամ շահիլ եւ տուն դրկել կամ միասին առած վերադառնալ: Այդ օրերուն իսկ, այդ պանդուխտներուն աչքերը յառած կը մնային մայր հայրենիքին. «Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս»: Այդ սերունդը իր հետ տարած է հայրենիքի պատմութեան, հայրենասիրութեան, յեղափոխութեան խանդը, որով սկսեր է կազմակերպուիլ: Ասոր համար նուիրուած է, այո, շատ խնայած է շատ տալու համար:

Պանդուխտ տղաքը միասին ապրելով, բացեր են սրճարան ակումբներ, որոնք կը յուշեն այսօր իսկ, Խարբերդի, Մուշի, Վանի, Կարինի սրճարանները, իրենց բոլոր երեւոյթներով եւ հայրենի երկրի մտերմութիւններով: Հոն խտացուցեր են Հայրենասիրութեան ոգին, այն ոգին զոր տեսանք կամաւորական շարժման ընթացքին: Անոնք, այլ եւ այլ գաւառի այդ մեր տղաքը սքանչելի [illegible] մը, մէկզի նետած իրենց առեւտրական տեղերը, դրամատուները, թուղթերը, եկան կռուելու եւ մեռնելու Հայաստանի համար:

Հայրենասիրութեան գաղափարը վառ պահուած է նաեւ ներքին կուսակցական կեանքով, սկզբնական շրջանին Հնչակեաններուն կողմէ, որովհետեւ այդ սերունդը ընդհանրապէս եկած ըլլալով Փոքր Հայքի շրջանէն, արդէն տեսած էր եւ ունեցած քիչ թէ շատ յեղափոխական կեանք: Իսկ իբրեւ այդ վիճակին մէջ, 1892—93ի ատեններուն հոն մուտք կը գործէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ իր ուժին գագաթնակէտին հասաւ երբ հոն գնաց մեր պաշտելիներէն ընկ. Վռամեան: Ինքը Վռամեան երբեմն՝ կ'ենթարկուէր յարձակումներու, կը ծեծուէր ժողովներու մէջ, վրան գլուխը պատռուած դուրս կուգայ: Այս դէպքերուն հետ զուգահեռ ժողովուրդին հետաքրքրութիւնը աւելի եւս կը սրի դէպի Դաշնակցութիւնը, որ կը զօրանայ մինչ Հնչակեանութիւնը կը պառակտի, Վերակազմեալներով, աջերով ու ձախերով եւ ծնունդ կուտայ ռամկավարութեան: Եթէ կայ կազմակերպութիւն մը որ քալած է եւ կը քալէ միակամ, կողք կողքի հայ ժողովուրդին եւ անոր խաչելին հետ եւ այդպէս շահած է անոր վստահութիւնը, այդ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է.

Բ. Շրջան.— Այս շրջանը կը սկսի մեծ պատերազմէն ետք, 1917—22 տարիներուն, երբ նոր գաղթականութիւն մըն է որ կը խուժէ, մեծ զանգուածով եւ բոլորովին տարբեր մտայնութեամբ: Հոն կ'երթայ ոչ թէ դրամ շահելու, այլ ապրելու, ամուսնանալու. չի մոռնար հետը տանիլ նաեւ աղջիկ, կին: Հայը այլ եւս պանդուխտ չէ, այլ քաղաքացի: Իրեն համար նոր մթնոլորտ ստեղծուած է, պահանջները փոխուած են իր կենցաղը, տուն, ընտանիք, զաւակ ունի եւ այս ամէնը կուտան իրեն հանգստութիւն մը որ մեր մէջին դասը հազիւ թէ ունենայ:

Նոր շրջանի Հայը երբ իր ոտքը կ'առնէ Ամերիկա, կը գտնէ լաւ ընդունելութիւն իր ազգականներու կողմէ, որոնք արդէն իրենց միջավայրին վարժուած են — առատաձեռնութիւն, — կ'ապրին ինչպէս տեղացին:

Ընտանիքէն դուրս, փոխուած նաեւ իրենց ընկերային կեանքը, հայկական գետնի վրայ: Նախապէս շատ ունէին մատուռ մը, եկեղեցի կամ վարդապետ մը: Մասնաւորաբար 1922էն վեր հոն կը հասնի վարդապետներու շարանը ու կը սկսի բախումը ... Այս եկեղեցին իմս է ... նիկս քուկդ է ... Ահա թեմերու բաժանում, անջատ հոգաբարձութիւններ, ազգային մարմիններ եւ այլ խանութիւններ: Ասիկա սակայն ներքին ճակատն է: Արտաքինը պատկերացուցած է Ցրուած ... թիւն, իւրաքանչիւր Հայ այլազան ղուներու հաւաքածոյ, ուրեմն բաց քաղաքականութեան բացայայտ միջոց այդ մանաւանդ բոլշեւիկներուն համար: Եւ այս ընդդէմ Դաշնակցութեան, պառակտելու կազմակերպութիւնը ներքէն: Վերջին տարիները ... դարձաւ եռագոյնի պայքարը: Մեր հակառակորդին ... ահա հոս է, որովհետեւ խորհրդանիշը ուրիշ որ եւ է երկրէ աւելի Ամերիկայի մէջ է որ դրօշ է: Դուք տեսներ խորան մը առանց դրօշի: Ամէն տեղ է տունէն մինչեւ եկեղեցի: Եւ Հայը, տեսնելով իր դրացիին ... պաշտամունքը, ինքն ալ սորվեց յարգել, պաշտել զայն: Այս էր պատճառը որ դրօշի պայքարը Ամերիկայի մէջ յառաջ բերաւ մերժեցում, ... նուանդ երիտասարդութեան ... բուն մէջ: Իրերու այս վիճակին մէջ է որ կը պատահի եղերական դէպք — պատարագի միջոցին կը սպաննուի Դուրեան ...

Եւ այս ամէնուն պատճառը վերագրուի Դաշնակցութեան: ... նոթ կը մնացեալ իրողութեանց — ... կառ ճակատ դէմ, փողոցային կռիւներ, նոյնիսկ առեւտրական պոյքոթ: Ուրեմն Ամերիկայի մէջ արդէն գոյութիւն ունեցող անտեսական տագնապին վրայ աւելցուցէք նաեւ հայկական տագնապը: Այս պայքարի հետեւանքները շատ աւելի ծանր պիտի ըլլային եթէ երբեք խորութիւն գտնէր նաեւ բանուորներուն միջեւ: Հայկական տագնապին նիւթական ... նաեւ միայն շուկային մէջ կը հաշուի աւելի քան մէկ միլիոն տոլար: Երեւակայեցէք եթէ այդ գումար յատկացուէր կրթական եւ ուրիշ ազգային ձեռնարկներու, ի՛նչ արդիւնքներ կարելի չէր ձեռք բերել: Ինչ կը վերաբերի բարոյական մասին, պէտք է ըսել որ, այս պայքարէն դուրս ... կաւ թէ ո՛ր Հայը փճացած չէ եւ հակառակն կ'ապրի յեղափոխական կեանքի շունչով, գիտէ ընկերաբար ..., զոհուիլ: Ուրախալի է ըսել որ այս պայքարը հետզհետէ իր բարձունքէն կ'իջնէ: Զինական պայքար ... որ մեր հակառակորդը չունէր ... կար է քալուիլ, որովհետեւ այդ ... բիշլին շաղախը ցեխ էր (ծափեր):

Միացումը յառաջ կը տանի Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ անոր նպատակը չէ քանդել, այլ կերտել, փրկել մեր նոր սերունդը: Վերջապէս Ամերիկայի ընկերային միջավայրին մէջ կարելի չէր որ երկար տեւէր այսպիսի բաժանում մը: Մանաւանդ որ խոշոր գաղութ մըն է, ունի իր հողերը, եկեղեցիները, դպրոցները:

Քանի մը խօսք ալ նկարագրի մասին: Ամերիկահայը մեր հայ գիւղացին է, առողջ, համեստ, ոչ նիհար ..., այլ տոգորուած հայրենասիրական ոգիով: Ընտանիքի լաւ հայր է, հայ կինն ալ լաւ մայր: Փառք — իւրաքանչիւր տան նուագարան ... երեք, չորս զաւակ ունի եւ չեմ ... յիշել մինչեւ ութ ունեցողները: Ամէնէն բացասական երեւոյթը հինի եւ նորի ողբերգութիւնն է: Հինը եւ իր սրտով անբաժան, լեզուով ... իրար չեն հասկնար եւ այս անհասկացողութիւնը նորին մէջ արհամարհանք ... ցեր է խիստ հետաքրքրութիւն ... դէպի իր անցեալը: Ասոր գոհացում տալու համար իրենց ծնողքը պէտք եղած լեզուական նաեւ գիտական պատրաստութիւնը չունին: Բայց եւ այնպէս պէտք է գիտնանք որ, այն հայ տղան, հայ աղջիկը, եթէ ... տաքնայ Ամերիկացի է, ներքնապէս մաքուր Հայ է: Պէտք եղած ... խտանքը նոր եւ զօրաւոր ... յառաջ կը տարուի, վերջնականապէս եւ նորի պայքարն ալ, զանոնք ... լաւ, իրար խառնելով գործնական միջոցներով:

**Այս առթիւ ըսեմ որ ընկեր Իփէքեան Ճեմարանին համար բերած է «Միքրոս» մը, նուիրուած՝ բանաստեղծ Ս. Թափալեանի կողմէ:

ՇԱՀԲԱԶ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ

Զօր. Ալլէնպի այս ձեւով կը սպասէր որ Հիճազի ճամբուն Թրքական պահակազօրքը գայ իյնայ իր ցանցին մէջ 28 Սեպտեմբերին:

Լիման Ֆոն Զանտէրս կը նահանջէր հանգրուան առ հանգրուան, խոյս տալով այն անհաւասար արշաւին առջեւէն, զոր կը կատարէր անգլիական հեծելազօրաց 5րդ զօրաբաժինը, որ 800 քիլոմեթր ճամբայ կտրեց կարճ ժամանակի մը մէջ, այսպէս կորսնցնելով իր ձիերուն մէկ քառորդը: Այդ ժամանակամիջոցին՝ Զօր. Ալլէնպի գերի առած էր 75.000 թուրք զինուոր եւ գրաւած 360 թնդանօթ:

Լիման Ֆոն Զանտէրս 25 հոկտեմբերին հասաւ Հալէպ: Իր բանակը կը համարուէր այլեւս բոլորովին բնաջնջուած: Մուսթաֆա Քէմալ, իր տեղակալը, զայն պիտի վերակազմէր ետքէն, Կիլիկիոյ մէջ, 30.000 հոգիով, երբ վրայ հասաւ Մուտրոսի զինադադարը, հոկտեմբերի վերջերը (1918):

Այս դէպքերուն զուգընթաց, իրարու ետեւէ, Միջերկրականի բոլոր նաւահանգիստները գրաւուեցան եւ հնդկական 7րդ զօրաբաժինը Պէյրութ մտաւ 8 հոկտեմբերին, իսկ Ֆրանսական զինուորները Պէյրութ փոխադրուեցան ծովու ճամբով, Հայֆայէն:

Մուսա լերան մեր սիրելի հայ կամաւորները, որոնք մտած էին Ֆրանսական զօրամասին մէջ, 37 ամսուան աքսորէ մը վերջ, կը հասնէին իրենց հայրենի օճախը: Անոնցմէ շատերը իրենց արիւնով կամ իրենց կեանքով գնեցին իրենց ամէնէն սիրելի երազներուն այդ իրականացումը:

Ինչպէս մեր փոխ-մարզպանը, հարիւրապետ Բուլանժէ, կը հեռագրէր Փարիզ, «Հայկական Լեգէոնը ապացոյց տուաւ թէ կրնայ ամենայն ստոյգութեամբ անդրդուելի մնալ ամէնէն մահաբեր կրակին տակ անգամ»: Տեր-գնդապետ Ռոմիէօ, 20 սեպտեմբերին, երբ տեղի կ'ունենար Արարայի հայ նահատակներուն թաղումը, այսպէս կը վերջացնէր իր ճառը.—

«Այս հողին վրայ, ուր երէկ ամենափոքր շարժումն իսկ մահուամբ կը դիմաւորուէր, հպարտ մխիթարութիւն մը կը զգանք, այսօր, թաղելով հայ հերոսները, որոնք բոլորն ալ ինկան առաջին գծի վրայ, իրենց ճակատը թշնամիին դէմ, օրինակ դառնալով ուրիշներուն: Բոլորն ալ արժանի են պատերազմական խաչի, բոլորն ալ սուրբերն են Արեւելեան Լեգէոնին: Քնացէք ձեր փառքին մէջ, դուք որ բացիք ճամբան արդարութեան եւ իրաւունքի առջեւ, որոնք վտարուած էին այս շրջաններէն, դարերէ ի վեր: Մենք պիտի գիտնանք արժանի ըլլալ ձեզի, որպէսզի ձեր հառաչումը ըլլայ կատարեալ եւ տեւական: Այդ մասին երդում կ'ընեմ ձեր գերեզմանին վրայ»:

ՀՐ. ՓԸՆՈՒԶ Տ'ԱՋԻ

ԽՄԲ.— Հրամանատար Փրէնուա տ'Ազիի այս ճառէն վերջ, որ պատմութիւնն է ինչպէս Արեւելեան լեգէոնին՝ նոյնպէս Մուսա Լերան դիւցազներգութեան, ստորեւ կուտանք նաեւ նամակը ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուրնէի, որ գրած է Մուսա Լերան դիւցազնական կռիւի տարեդարձին առթիւ, [illegible] Հայ Մարտիկներու եւ Ռազմիկներու Միութեան նախագահին.—

5 դեկտ. 1935

Պարոն Նախագահ,

Զմայլանօք զգածուած եմ այն հրաւէրէն, զոր հաճեր էիք ինծի ուղղել՝ ներկայ ըլլալու համար 21 Դեկտեմբերի զին. ձեր հանդէսին: Դժբախտաբար առողջական վիճակս չի ներեր, այս եղանակին, Փարիզ գալու, որուն համար շատ կը ցաւիմ:

Եթէ կարենայի գալ, շատ ուրախ պիտի ըլլայի ձեզի հետ վերյիշելով 1915ի ողբերգական օրերը եւ ողջունելով յիշատակը այն արի մարտիկներուն, որոնք քաջաբար պաշտպանեցին Մուսա Լեռը.

Պատի՛ւ այն քաջերուն, որոնք թիկն ու թիկն պաշտպանեցին իրենց հայրենի օճախները, զորս լքեցին այն ատեն միայն՝ երբ ամէն դիմադրութիւն անկարելի էր այլեւս: Իմ ծերացած սրտիս խորէն կը հրճուիմ՝ խորհելով որ կրցայ իրենց օժանդակել Արեւելքի մեր նաւատորմով:

Կը խնդրեմ որ, պարոն նախագահ, ձեր Միութեան անդամներուն հաղորդէք իմ խոր ցաւս՝ չկարենալ գալուս առթիւ եւ ընդունիք իմ յարգալիր զգացումներուս հաւաստիքը:

Դեր-ծովակալ ՏԱՐԹԻԺ ՏԻՒ ՖՈՒՐՆԷ

(Վերջ)

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—•—

Կարելի չէր առանց խանդաղատանքի դիտել անցեալ կիրակի օր, հաքի բերատ բազմութիւնը մանուկներու, ճառուղուն ու Թեւաթախ, որոնք եկեր հաւաքուեր էին Ֆր. Կ. Խաչի հովանիին տակ, քաղաքէն Թէ արուարձաններէն։ Ուրախ հրճուանքով մը խումբ խումբ իր տեղը կ'ուղէր գրաւել բեմին առջեւ, անհամբեր տեսնելու Շարլին կամ Շիրլին, Նախընթրիքէն կամ խաղալիկէն առաջ։

Լեցուն էր Սալ Հօրմէլը ծայրէ ծայր։ Շատեր ոտքի վրայ մնացին։ Շրջ. վարչութեան անդամուհիները կէս գոհ, կէս մտահոգ կը փոխեն իրարու.— «Այս ալ փոքր եկաւ, յառաջիկայ տարի աւելի մեծը վարձելու է, հազար հոգիի բաւելու չափ»։ Ցոռուցոր զարդարուած, տղաքը տեղաւորուած օգնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներուն, կը սկսի չարժանկարը, մանուկներու յատուկ Նախ պատմական տեղերու եւ շէնքերու ցուցադրութիւն (Ալպեր) ու յետոյ զուարճութիւն մը, որ ուրախ բացագանչութիւններ եւ ծափեր կը խլէ բոլորէն, կարծեմ մեծերէն ալ։

Դադարին կը բաժնուի Նախընթրիքը, իրաքանչիւրին մանուկներու տոպրակներու մէջ դրուած։

Երկրորդ բաժինը տղոցն է։ Բոլորը հաւաքուած են իրենց ուսուցչուհիին կամ առաջնորդին շուրջ։ Ահա Շավիլի մանկապարտէզը որ կը պահուի Համազգայինի մասնաճիւղին եւ Ֆր. Կ. Խաչի ջանքերով։ Նոկիկ ու համեղ բաժին մըն բերեր, արտասանութիւն, երգ, փոքրիկ ներկայացում «Ես իշխան եմ» եւն.։ Տիկին Օֆ. Քրմոյեան կրցեր է կարճ ժամանակի ընթացքին գոհացուցիչ աշխատանք մը կատարել Թէ Գողթան մանկապարտէզի (Փլաս տէ Ֆէթ) եւ Թէ Շավիլի սանիկներուն համար։

Ալֆորվիլը արդէն նոր չէ։ Երեք օժօրարեր քիչ կուղան փոխադրելու իրենց մանուկներու խումբը, չէ՞ որ միայն Ֆ. Կ. Խաչի դպրոցը 80է աւելի երախաներ ունի, հապա սանե՞րու խումբը։ «Օ՛հ, եթէ բոլորը կարենայինք բերել», կ'ըսէ իրենց անխոնջ առենապետուհին՝ Տիկ. Խ. Գէորգեան, դուք պէտք է զուրս ելլէիք»։ Տիկ. Ա. Խաչիկեան, իրենց ուսուցչուհին, ուրախ է տեսնելով իր սանուհիներու խաղերը, երգերը, պարերը, ծաղիկներ Թէ գեղջկուհիներ, պարիկներ Թէ կաղանդ պապաներ, որոնց խանդավառութիւն կը առեղծեն սրահին մէջ ու ծափեր կը խլեն։ Աջ - ձախ անունը կը հարցնեմ այն երեք տարեկան պարուհիին, որ մէկ Թիզ հասակովը, պզտիկ պուպրիկի մը մեծութեամբ ու անոր պէս կապոյտի մէջ Թաթխուած այնքան շնորհալի։ Ձիւն, գիտէ պարել կովկասեան պարեր, չարաճճի նայուածքով մը իր խաղընկերոջ ասպարէզ կարդալով։

Ցաջորդը Քաչանն էր, հոն ալ Ֆ. Կ. Խաչը ունի խումբ մը սան - սանուհիներ, որոնք իրենց հայկական տարազներով ու պարերով, խառնուած ղարղարանքն էին բեմին։ Առանձին քանի մը երգ, յետոյ արտասանութիւններ, ինչպէս եւ պար՝ բոբեւ ճերմակ եւ Թեւաւոր Թիթեռնիկներ։ Իսկին էր կարգը, հոն ալ դասը - Թացք ունի Ֆ. Կ. Խաչը։ Ահա խումբ մը տղաքներ կը գրաւեն բեմը, երգ, արտասանութիւն, զոյգ - պար իրար կը հրմշտկեն։ Չէ՞ որ ժամը 6.30 է արդէն եւ պէտք է սրահը յանձնել։

Ներկայ երեխաներն եւս որոնք մասնաճիւղերու հետ կապ չունին,կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին, արտասանութիւններ մանկական, արտասանութիւններ հայրենաշունչ ու մարտական,— կատուն, շունը, մուկը, գառնուկը բոլորն ալ առաջ րէզ կը կանչուին աւելի կամ նուազ համարձակութեամբ։ Մէկը կը մոռնայ ծայրէն կը սկսի, միւսը կուլայ, կը դրկեն վար կ'առնեն բեմէն։Որո՞ւն հոգ սակայն, հանդէսը իրենցն է, իրենք են հաղիսականն ալ դերակատարն ալ։ Մեծերը ինքնակոչ հիւրեր են, մանուկներու Թագաւորութեան մէջ։

Հինգ հարիւր կտոր տիրուն խաղալիկներ առանձին առանձին տոպրակներու մէջ պահուած։ Դրան առջեւ անհամբեր կը սպասեն դուրս ելլող մանուկներուն։

Կարճ ու երկար, մանր ու խոշոր Թաթիկներ կ'երկարին օդին մէջ, կ'առնեն իրենց բաժինը։ Ինչպէս տեսնել մէջի եղածը սակայն, պէտք է ազատիլ այդ բազմութենէն։ Դուրսն ալ ահա հանդէս մը սուլիչներով, Թմբուկներով, փողերով համեմուած։ Լայն շունչ մը կազմակերպողներուն համար, մինչեւ միւս յունուար, երբ բոլոր այդ փոքրիկ արքաները նորը պատմելով պիտի մոռնան իրենց այս օրուան վայելքը, քիչ մը աւելի լաւ հայերէնով, քիչ մը աւելի չելուած հայկական շունչով եւ այս շնորհիւ Ֆր. Կ. Խաչի Թափած ճիգերուն։

Հանդէսին բացումն ու փակումը կատարեց Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, ո-գեւորիչ բանախօսութեամբ մը։

Շրջան թղթակից

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. Ցովսէփեան, Գահիրէ հասաւ յունուար 4ին, Զակազիկէն, ուր գիշերած էր նախորդ օրը։ Ցառուէ պատուիրակութիւն մը, Առաջնորդ. փոխանորդ Մամբրէ եպիսկ. Սիրունեանի նախագահութեամբ, ընդառաջ գացած էր մինչեւ Քանթարա եւ ընկերացած անոր դէպի Զակազիկ եւ Գահիրէ։ Մինչեւ Գէնհա ընդառաջ գացած էին նաեւ «Արարատ» եւ «Արշաւ» մարզական միութեանց վարչութեանց ներկայացուցիչները եւ ողջունած Էջմիածնայ նուիրակը, որ սիրալիր ընդունելութիւն բրած ու քաղաքավարական խօսքեր բաած է անոնց։

Այսօր հոս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիի բակը լեցուած էր ժողովրդական բազմութեամբ մը՝ նուիրակը ընդունելու համար։ Ներկայ էին ազգ. իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, հոգաբարձութեանց, զարոցներու, մամուլի եւ հանրային այլ հաստատութեանց ներկայացուցիչները եւ հայ բողոքական համայնքութեան ներկայացուցիչը։

Առաջ. փոխանորդ Մամբրէ եպիսկ. բարի գալստեան ուղերձ մը կարդաց, ուրախութիւն յայտնելով Մայր Աթոռոյ ներկայացուցչին ժամանման համար եւ հաւատարմութիւն՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետական Աթոռին։

Նուիրակ սրբազանը իր տեղէն պատասխանելով այս ուղերձին, շնորհակալութիւն յայտնեց եղած ջերմ ընդունելութեան համար եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութիւնները հաղորդելով, հայրենասիրական ճառ մը խօսեցաւ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

—•—

ՎԻԷՆ, 14 յունուար (Ցառաջ).— Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին, յունուար 12ին կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, ներկայացուեցաւ Բ. Այվազեանի «Սասունը այրուում է», հինգ արար դիւցազներգութիւնը, մեր սիրող ուժերով, Վիէնի «Մէրքիւր կաթոլիկ» սրահին մէջ, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան։

Մեր կոմիտէի երկու ամսուան անդուլ ջանքերը յաջողութեամբ պսակուեցան Թէ նիւթապէս եւ Թէ բարոյապէս։ Հակառակ անոր որ միեւնոյն օրը մեր ներկայացումը խաչաձեւուած էին երկու ուրիշ ձեռնարկներով։ (Խամկավարները բանախօսութիւն սարքած էին, իսկ հնչակ - համայնավարներն ալ գնդակի մրցում կազմակերպած, հրաւիրելով Վայանսի իրենց «հարուածային» ազգաբրիկները)։

«Սասունը այրուում է» առնուած է 1894—96ի Սասունի դէպքերէն։ Ցաղին ամփոփումի անգամ երկար սիւնակ մը պիտի գրաւէր «Ցառաջ»ին։ Ուստի ճարահատ զանց կ'առնեմ, մանաւանդ արդէն համառօտագրուած է ուրիշ անգամ։

Դերակատարները,— Ա. Մազաքեան (Կարօ — դիւղապետին զաւակը՝ ուսուցիչ, որ Թէտայի դարձաւ), տիրական եւ ամենակարեւոր դերն առած էր, որուն յաջողութեան համար իր առաւելագոյն ուժը ի գործ դրաւ ամբողջ խաղի ընթացքին։ Կարգ մը անյարմար բառեր, ու տեղ տեղ իր խօսքերուն չափ երկարելը, դժուարութիւն ցոյց կուտային։ (Արբաղբութիւն մը շատ կարեւոր է այս Թատերգութեան վրայ)։ Օր. Խ. Բալոյեան (Քրիստինէ — վարժուհի եւ Կարոյի սիրահար) շատ լաւ էր իր մաքուր արտասանութեամբ։ Միայն քիչ մը ամչկոտ էր, ինչպէս մեր Նայիրեան աղջիկները հինաւուրց, բայց դարձեալ գովելի է, երբ նկատի ունենանք,որ առաջին անգամն էր որ բեմադրութեան մը մէջ դեր կը ստանձնէր։ Զ. Խուկոյեան, (գիւղապետ՝ Սրգօ - Կարոյի հայրը) Սասունցի շինականի մը տիպարն ունէր, բայց ձայնը տկար բլլալով, երբեմն սրահի կէսէն անդին չէր հասներ։ Տիկ. Ա. Մազաքեան (ոէս Սրգոյի կինը, եւ քիչ մը Հիւսէյին պէկի աղջիկը՝ Լէյլի)։ Ցաջող էր Լէյլիի դերին մէջ, խակական Թրուհի մը,բայց անյարմար էր իրեն ոէս Սրգոյի կնոջ Խանումի դերը։ Օր. Փ. Թէքղեան (եղօռ — Կարոյի քոյրը) անթերի կատարեց իր դերը, (այս ալ առաջին անգամն էր որ կը ստանձնէր նման դեր մը), բայց իր բնական ծիծաղկոտ դէմքը պահեց, մինչ պէտք էր վրէժխնդրութեամբ համակուած ըլլար։ Դ. Սրամեան (Հիւսէյին պէկ), խելապէս քիւրտ պէկի մը տեսքն առած էր, բայց ուրիշ առթիւ աւելի յաջող եղած էր նման դերերու մէջ։ Խ. Արախէլեան, (քիւրտ չէյխ) կատարեալ չէյխի մը տիպարն էր ձեւին ու լեզուին, բայց յարմար հագուստ չէր գտնուած, երկրորդ՝ ձայնը տըկար էր ...

Արձանագրելով իւրաքանչիւրի մասին մեր կարծիքը, անշուշտ չենք մեղադրեր որ եւ է մէկը, նկատի ունենալով որ չունինք ղեկավար մը պէտք եղածը սորվեցնելու համար։ Մնացած քանի մը ոչ կարեւոր դերերը առանձնած էին ուրիշ քանի մը ընկերներ։ Ընդհանուր առմամբ, եւ նկատի ունենալով մեր ուժերը, խաղը անցաւ յաջող եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ ժամը 6ին։

Մասնաւորապէս շնորհակալութիւն կոմիտէի կողմէ, Թէքղեանի եւ Բալոյեան ընտանիքներուն, որոնք սիրով արամադրեցին Փայլեկն ու Խանումի մեր ձեռնարկին։

** Փառեալը (Խառբէղէն) «Մահակ - Մեսրոպ» կրթական Միութեան դպրոցին աարեմերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ յունուար 5ին կիրակի օր, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ, միեւնոյն սրահին մէջ։

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան բոլոր երեխաները, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն։ Ներկայացուեցաւ «Վազանդ պապան» (Արփին) եւ «Աէչոյի Թուղթը» շատ յաջող։

Վարչութիւնը պատրաստած էր տօնածառ եւ փոքրիկներուն ալ բաժնեց ուտելիք։ Արատեղ ալ եղան նուէրներ դպրոցին համար եւ գոյացաւ 500 Ֆ.։

** 3—4 օր առաջ, յանկարծ իր գուռները գոցեց Ֆրանէ հիւսուածեղէնի (կերպաս) գործարանը անգործ Թողլով աւելի քան 300 բանուոր - բանուորուհիներ, որոնցմէ 23 հոգին Հայեր են։ Այս փակումը կատարուած է տարեմերջի հաշուեկշռութեան վրայ բայց տակաւին որոշ չենք գիտեր դաղտնիքը։ Տեղական Թերթերը յայտնեցին այս փակումը, եւ կ'ըսեն Թէ տեւական չէ, բայց չեն յայտներ ո՞րքան ժամանակ գոց պիտի մնայ։

** Կ. Խաչի դպրոցին նուիրատուութեան ցանկին մէջ մոռցուած էր Խաչիկ Գէորգեանի (սափրիչ) 20 Ֆր.ը, զոր նուիրեց նոյն օրը երկրորդ անգամ

Գալ - Աղբիւր

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

…

Հ. Յ. Դ. ԽՆՋՈՅՔԸ

—•—

ՌՈՄԱՆ, 13 յունուար (Ցառաջ).— Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» խումբը յունուար 12ին խնջոյք մը սարքած էր Հայկական Ծնունդի առթիւ, ընկերվարականներու սրահը։ Ընկ. Ա. Գօյաճեան պատշաճ քանի մը խօսք վերջ հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մշակ» բանաստեղծով, որ յոռեկայս ունկնդրուեցաւ։ Ցետոյ ներկաներու փափաքին համաձայն ընկ. Ս. Գիլալեան եւ Գ. Յօնապետեան սեղանապետ ընտրուեցան։ Ընդհանուր խրախճանքին մէջ իրարու յաջորդեցին բաժակաճառերը։ Բաժակներ պարպուեցան հայ ժողովուրդի ազատագրման, միացեալ եւ անկախ Հայաստանի իրագործման եւն.ի համար։ Կարգով խօսեցան ընկերներ եւ հայրենակիցներ։ Ամէնուն արտայայտութիւնը կարելի է խտացնել երկու խօսքի մէջ— Ազատութիւն եւ ազատ ու անկախ Հայաստան։ Խօսողներուն յաջորդեցին արտասանողներ եւ երգողներ, տիկիններ, օրիորդներ եւ հայրենակիցներ, որոնք յաջորդաբար երգեցին մեր անմահ վարդապետին գեղջուկ երգերը։ Օրուան սեղանապետը հրաւիրեց հանդիսականները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել անհետացող վարդապետին յիշատակը։ Զամի Փութպոլիստները Սէն Տօնայի դէմ ախոյենական մրցումէ մը վերջ, հակառակ իրենց պարտութեան Վալանսի քոյր կազմակերպութեան անդամներուն հետ ուրախ տրամադրութիւն մը բերին սրահին ներս, յեղափոխական երգերով։ Երկու սեղանապետները բացին նուիրատուութեան ցանկ մը եւ քանի մը վայրկեանէն գոյացաւ 300 Ֆր. գումար մը։ Հանդիսականները ուշ ատեն բաժնուեցան ջերմ տպաւորութեամբ։

Գրիստամ

ՅԱՆՈՒՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆ, 15 յունուար.— Ցառաջիկայ շաբաթ իրիկուն, 25 յունուար, Լիոնի Գ. Թաղ. սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդային երգահանդէս մը, նուիրուած Կոմիտաս վարդապետի յիշատակին եւ գործերուն։ Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի վարդապետին անտիպ գործերու հրատարակութեան ֆոնտին։

Երգահանդէսը կազմակերպուած է Լիոնի գեղարուեստասէր խմբակի մը կողմէ, առանց դաւանանքի խտրութեան եւ շատ իրաւամբ։ Կոմիտաս ինքն ու իր ստեղծագործութիւնները վեր են բոլոր նկատումներէն եւ կը պատկանին ամբողջ հայութեան։

Գիտի բլլան մեներգ, խմբերգ, նըւագ եւ տոհմիկ պարեր։ Կը մասնակցին Տիկ. Ա. Խաչատրեան, Օր. Ծ. Տէր Գէորգեան, Գ. Գ. Գօյամեան, Տէյիրմէնճեան, Զանաբեան, Մելքոնեան եւ Օր. Օրէն։

Ուրեմն Լիոնի գաղութին կը մնայ հոծ բազմութեամբ քաջալերել այս ձեռնարկը Թէ գեղարուեստական հաճոյք մը վայելելու եւ Թէ իրապէս յարգած բլլալու համար վարդապետին յիշատակը, որուն անունով կը հպարտանանք այս օտար ափերուն վըրայ անգամ։

Ցունուար 25ին դէպի հանդիսասրահ, յանուն պարտականութեան։

Ա. Հ.

ԿՈՉ ՋՈԳՐԱՏԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

ՎԻԷՆ.— Նոզկատի Ջոգրատան գիւղի Հայր. Միութիւնը իր գոյութիւնը կը պահէ երկու տարիէ ի վեր։ Ի մի համախմբուած ժօտաւորապէս քսան հայրենակիցներ Վիէնի մէջ, մեր պատրաստ ենք ձեռք կարկառելու ամէն օգնութեան կարօտ հայրենակցի։

Սոյն կոչով կուզանք Ֆրանսայի անկիւնները նետուած մեր ընկերներու ուշադրութեան յանձնել մեր միութեան օգտաշատ նպատակը եւ անոր պահանջը, նկատի ունենալով մեր հայրենակիցներու բացարձակ աշխատաւորի հանգամանքը պաշտպանել։

Միութիւնս, որ հիմնուած է մեր կարօտ եւ դժբախտ հայրենակիցներու օգնութեան եւ ազգապահպանման նուիրական գործին օժանդակելու մտադրութեամբ, այսօր, երկու տարուան կարճ շրջանէ մը վերջ, գանձը ունի մօտ 3000 Ֆրանք։ Մեր վերջին խնջոյք հանդէսին մէջ Գ. Հովիւեանի ոգեւորիչ բանախօսութենէն յետոյ մեր հայրենակիցները նոր տարուան առթիւ կամաւոր նըւէրներ բրին, բաղձալով որ այդ գումարէն որոշ մաս մը պահ դրուի, յատկացնելու համար յառաջիկային Հայաստանի մէջ մեր անունով կատարուելիք հաստատութեան մը։ Ամանորի տօնածառ ամերիկեան աճուրդի դրուելով կնքահայրութեամբ հայրենակից Օգումուշեանի, շահեցաւ Գ. Տ. Կոչեան։

Ահա ցանկը այն հայրենակիցներուն որոնք հայրենասիրական գիտակցութիւնով մասնակցեցան նուիրատուութեան.— Գ. Կ. Գասպարեան եւ Բ. Թորոսեան 150ական, Մ. Կէօչէրեան, Գ. Օգումուշեան, Ռ. Էմմեան, Յ. Գալայեան, Ա. Թորոսեան 100ական, Յ. Զաթալեան 60, Գ. Ցովսէփեան, Յ. Փափազեան, Կ. Զաթալեան, Մ. Գասէֆէթեան 50ական, տիկին Զատիկեան, Ա. Մինասեան, Հ. Թորոսեան, Ա. Մանուկեան, Վ. Հովիւեան, Տիկին Թորոսեան եւ Գ. Արզումանեան 10ական Ֆրանք։

Ամփոփ կերպով ներկայացնելով մեր ճիգը, ձեզ բոլորդ կը հրաւիրենք,ուր որ ալ բլլաք, համախմբուիլ Միութեանս շուրջ, հաւաքարար ի կատար ածելու համար մեր նուիրական իտէալը։

Վարչութիւն

ԿՈՉ ԿԻՒՐԼԷՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հայրենակիցներ, Բիւթանիոյ շրջանի Հայր. Միութիւններու օրինակին հետեւելով, կուզանք հրաւիրել ձեզ Կիւրլէցիներու Հայր. Միութիւն մը կազմելու, որուն պէտքը նոյնպէս մեզի համար ալ կենսական նշանակութիւն ունի։

Այս նպատակով նախաձեռնարկ ատժամեայ մարմինս կոչ կ'ընէ բոլոր Կիւրլէցիներուն ու կը հրաւիրէ հայրենակիցները ներկայ բլլալ յառաջիկայ կիրակի (19 յունուար) կէսօրէ ետքը ժամը 2ուկէսին, հայրենակից Վրթանէս Բիւզանդեանի արհեստանոցը, 16, Rue Elysée - Réclus, Թէքմէլէն Գիւէթր, Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի։

Ատժամեայ մարմին

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ...

ԱՆՑԵԱԼԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՊԱԳԱՅ

(Ուսանելի երկու դասով ...)

ՆԱԽԱԲԱՆ.— Նկատելով որ Հայ մնալու համար, ազգ. պատմութեան պէտք կայ,եւ ազգային պատմութիւն սորվելու համար ալ ժամանակի եւ մանաւանդ գրքի դրամի պէտք կայ, ու նկատելով որ Հայերը այս երկուքէն զրկուած են, ուրեմն սիրելի ազգիս ծառայութիւն մատուցանելու համար հրապարակ կը դնեմ այս երկրա։

ՆԱԽԱՊԱՏՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ.— Հայ եւ օտար պատմագէտներ վէճի մէջ ըլլալով այս շրջանի մասին զանց կ'ընենք զայն։ Ամէն պարագայի մէջ նախահայր Ադամը խակական Հայ էր քանի որ խարուեցաւ խնձորով մը...

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ.— Նախակէտեկեան անցքերը կը կրճատենք, նըկատելով որ կէլէկեան իշխանութիւնները հարազատ յաջորդներն էին նախկին Հայերու եւ չարունակողը անոնց հասարակութիւններուն։ Ուրեմն,

Ցամի Տեառն 1320.— Ամենեանի Սեղբեստրոս Ե. Պապը «Ս. Գերեզմանի խաչ» պատուանշանը զրկեց Լեւոն Զ. Թագաւորին Հայոց։ Թագաւորն Հայոց, մինչեւ Կիպրոս ընդառաջ գընաց այդ պատուանշանը բերող պատգամաւորութեան, որուն պաշտօնն էր միեւնոյն ատեն Հայերու զինուորական աջակցութիւնը ապահովել Երուսաղէմ, Ս. Երուսաղէմ քաղաքին ազատագրման համար։

Հայերը յանձնեցին այս ծառայութիւնը եւ եկան մէջտեղ։ Զարկին զարկուեցան, ինկան քաշ - քաշ։ Լեւոն Զ. ի վարձատրութիւն այս զոհողութեան, Կիլիկիան վրայ տալով՝ չահեցաւ Փարիզի մէջ երկու մեթր հող, հանգչելու համար անոր տակ։ Իր տապանաքարը Ս. Տընիի ժամին մէջ կը հանգչի այսօր, հիացում պատճառելով բոլորին։ Աստուած հոգին լուսաւորէ ...

Նոր շրջան. Թիֆլիս 1825.— Ներսէս Աշտարակեցի, Հայոց կորովի կաթողիկոսը խաչ ի ձեռին, ձիու վըրայ նստած կ'առաջնորդէ հազարաւոր հայ կամաւորներ, օգնութեան հասնելու Ռուսաց Մեծաց Անթիմոս Գ. կայսեր, որ Պարսիկներու ձեռքէն կ'ազատագրէ Հայաստանը ի սէր Հայոց քաջ ազգին ... Ի վարձատրութիւն այս ծառայութեան, Հայերը ընկնորհակալութեան հրովարտակ մը կը չահին յիշեալ մեծանձն ցարէն ...

Կ. Պոլիս 1895.— Անգլիոյ, Ռուսիոյ, Կուսաթեմալայի գեսպանատուններու քարտուղարներուն օգնականները, երէկ այցելեցին Հայոց պատրիարքին ցաւակցութիւն յայտնելու ջարդուած Հայերու համար։ Մեկնելու պահուն Ռուսիոյ ներկայացուցիչը նշանակալից ձեւով մը ձեռքը սեղմեց պատրիարք հօր, եւ դեռ արդիւնքին կը սպասուի...

Կ. Պոլիս 1913.— Ֆրանսական դեսպան Մ. Պոմպարտ, ներկայ բլլալով հայկական ներկայացման մը կը գնահատէ Հայերու մշակոյթը՝ եւ կը մաղթէ որ իրականանան իրենց յոյսերը...

Փարիզ 1916.— Հայ կամաւորներու ներկայացուցիչը կ'այցելէ Գ. Գօղօս Նուպարին եւ երկար տեսակցութիւն մը կ'ունենայ անոր հետ։ Այս տեսակցութենէն վերջ Գ. Նուպար այցելութիւն մը կուտայ արտաքին նախարարութեան պաշտօնեաներէն Գ. Լուի ժանին։ Ցիշեալը մեծ գովեստով կը խօսի հայ լեզուաբաններու եւ հայ ազգի անձնուիրութեան մասին, ի նպաստ դաշնակիցներու դատին։

Այս առթիւ կը յայտնէ որ, ի վարձատրութիւն այս ծառայութեան եւ զոհողութիւններուն, «փոքր դաշնակից» տիտղոսը տրուած է Հայերու...

Երեւան 1920.— Ռուսաստանի Հայերը մեծ պատրաստութիւն կը տեսնեն օգնութեան հասնելու Լէնին Ա. ցարին, որ մտադրած է օգնութեան հասնելու Թուրք «մեծ ազգին»՝ ազատագրելու համար նախկին ցարերու Թուրքերու ձեռքէն անիրաւ կերպով խլած հողերը։

Այս ժառանգութեան շնորհիւ կ'ազատին անկախ երկիր կառավարելու մտահոգութենէն եւ եռագոյն դրօշէ որ սուրի կը նառէր անեռական տեսակէտով եւ կ'ունենան խնայողական միագոյն դրօշ մը, նոյնպէս եւ կ'ազատին կարգ մը աւելորդ հայ գիրերէ եւ սուտ փառաց կ'երթան Մեծն Ռուսաստանի ...

Փարիզ 1925.— Գ. Գ.Խատիսեան եւ Բաչալեան Լոզան կը մեկնին, Հայերու կողմէ մասնակցելու Ազգերու Ժողովին, գոնէ լուսնի մէջ օճախ մը յատկացնել տալու Հայոց։

Ժընեւի կայարանին մէջ կը դիմաւորուին փաստաբան Միթի կողմէ, որ Հայոց լաւագոյն բարեկամն է։ Ցարգելի փաստաբանը մէյմէկ Ս. Գիրք կը նուիրէ իրենց եւ կը Թելադրէ չյուսահատիլ եւ ապաւինիլ Քրիստոսի ...

Նորագոյն շրջան, Երեւան 1930.— Բանուորապետ Ստալին Ա. Մոսկուայէն Երեւան, հայ լեզուով կը բարեւէ Հայաստանի ժողովուրդը հեռախօսով ...

Երեւանէն ծափերով եւ հուռաներով կ'ընդունուի այս բոցավառ ողջոյնը եւ ջահավառութիւն տեղի կ'ունենայ ամբողջ գիշերը ...

Ներկայ շրջան, Փարիզ 1935.— Հայոց «մեծ դաշնակիցներ»ը իրենց եղբայրութիւնը յայտնելու համար այս տառապած ազգին՝ կը մտածեն Եւրոպա փոխադրել Հայերը, խընամելու եւ մօտէն հսկելու համար անոնց վրայ՝ որպէսզի Թուրքերը չկարենան վնասել եւ միեւնոյն ատեն ջարդելու օտար տարր չգտնելով բարեպաշտ իրար ջարդել։

Հոն, Եւրոպայի մէջ, այս «փոքրիկ դաշնակիցներուն» ամէն ազատութիւն կը տրուի մնալ մրոս գործարաններու եւ մութ հանքերու մէջ, իրենց կորովն ու առաքինութիւնը զարգացնելու ...

Այնքան բարեացակամութիւնն ալ քիչ գտնելով, այս «մեծ դաշնակիցները», կ'արգիլեն անոնց երկրէ երկիր ճամբորդելը, նոյն իսկ հայրը զաւկէն, մայրը աղջիկէն հեռացնելու պայմանով, որպէսզի եթէ ուէկի պատճառով նիւթապէս եւ ֆիզիքապէս չյուծին ...

Ասով ալ չբաւականանալով, եղած տեղերուն մէջ հանգստեան կը կոչեն զանոնք, եւ որովհետեւ հայ ժողովուրդը հանգիստ բան բանը չի գիտեր, օրէնքով կ'արգիլուի աշխատիլը։ Նոյն իսկ կարգ մը տեղեր, հայ գործազուրկները յատկացուած նպաստը կը ջնջեն պարզապէս անոնց արժանապատուութիւնը չվիրաւորելու եւ զանոնք ծուլութեան չվարժեցնելու համար ...

Իսկ ջարդարար Թուրքին ալ լաւագոյն պատիժը կը տրուի, Ժընեւ Ազգերու Ժողովին յատկացուած «արդարութեան» պալատը բերելով դինք եւ աթոռի մը մէջ բանտարկելով ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Նորէն ազատեցաւ Լիթուանական աքսորէն

Գերման առաջնորդը Հաուփթման, որ մահուան դատապարտուած է իբրեւ առեւանգիչը օդանաւորդ Լինտպէրկի երախային եւ որ ելեկտրական աթոռին պիտի յանձնուէր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, նորէն մէկ ամիս շահեցաւ։ Նիւ Ճըրսիի կառավարիչը, Հօֆման, օգտուելով իր սահմանադրական իրաւունքէն, մէկ ամիս յետաձգեց մահավճիռին գործադրութիւնը։ Ըստ օրէնքի իրաւունք ունի երեք անգամ յետաձգելու, իւրաքանչիւր անգամին 30 օր։ Իրականին մէջ այս յետաձգումը կրնայ աւելի երեք ամիս, քանի որ անհրաժեշտ է նորէն հաստատել մահավճիռը եւ նշանակել թուականը։ Ցեռաձգման այս ձեռնարկին մէջ, կառավարիչին միացաւ իր ոխերիմ թշնամին, ընդհ. դատախազ Վիլէնց, ընդունելով թէ կրնան ապօրինութիւններ պատահած ըլլալ։ Կ'ըսուի թէ գրի մասնագէտ մը գաղտնի նամակով մը հաստատած է որ Լինտպէրկի ուղղուած սպառնագիրը Հաուփթմանի ձեռագիրը չէ։ Կառավարիչը մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել։

Հրապարակային ճառեր

Ֆ. կ. Խաչի Տեսինի Մասնաճիւղի կողմէ

ի նպաստ իր դպրոց-մանկապարտէզին

19 յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. տան մէջ.

կը խօսի Մարսէյլէն հրաւիրուած Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, արտասանութիւն եւլն.

կը ներկայացուի «ՔԱՐՔԵՐՈՒՆ ԿՈՒԻԻԸ» (զաւեշտ)

Ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 8էն սկսեալ ընտանեկան խնճոյք Հ. Յ. Դ. տան ներքնայարկը։ Ներկայ կ'ըլլայ Տիկ. Քիպրիթճեան։

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»

Ամսագրի ԺԲ. Թիւը (1935 Սեպտեմբեր Դեկտ.) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դէպքերը հայ-պարսկական սահմանի վրայ, *Սամսոն*.— Պարսկաստանի յեղափոխութիւնը եւ Թէլքոն խանը, *Յ. Ջաւարեան*.— Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան (Գ.) *Շ. Նարդունի*.— Ալեքսանդրա ցէլ գունի հրամանագիրը, *Փ. Փ. Փանաքեթեան*.— Համաշխարհային պատերազմը եւ ցարօնի աշխարհը (Բ.) *Վահան Փափազեան*.— Արհաւիրքի օրեր, *Վ. Մինախորեան*.— Հին Թուղթեր, նիւթեր Երիվանդատէի մասին.— Անցեալը, *Կոմիտաս Վարդապետ, բժ. Յ. Տէր Միքայէլեան, Հեթ. Խնկոյեան, Յ. Խանզատեան, Տոքթ. Յ. Երկանեան*.— Կեանք եւ Մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Երրորդ տարեշրջանի շեմքին.— Գէորգ Դ. կաթողիկոս եւ իր ժամանակը, *Վ. Մանէուէի Ծախսկոյսու*

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.։

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ. Մ. Մ. Ցտացանք տեսրակը։

ՄԱՐՍԷՅԼ. Թղթակից.— Պիտի հրատարակուի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի, պատարագէն վերջ, փրոֆ. Կ. ԱԴՈՆՑի կողակցին մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին գիրեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկ. Տիրուհի Հայրապետեան եւ զաւակունք եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի սիկնոջ եւ աղջկան, տարաբախտ Տիկ. ԱԶՆԻՒ ԳԶԻՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այսօր շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3.50ին Միւթիւալիթէի շէնքին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼի եւ Շրջանի հայ սափրիչները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ երկուշաբթի, 20 յունուարին առաւօտեան ժամը 9.30ին Գար կլուբի մէջ, 37 Գուլվար Ցիւկոմէի, Արհեստակցական Միութիւն մը կազմելու համար։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի, «Զարդարեան գրադարանին մէջ, 181, Քուր Լաֆայէթ, ժամը 3ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը յունուար 19ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ կեդր. Վարչութեան անդամներէն մին։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲՈԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը Նոր տարուայ առթիւ սարքեր է ընտանեկան հաւաքոյթ մը։

Այսօր շաբաթ, 18 յունուար, երեկոյեան ժամը 8էն սկսեալ մինչեւ առաւօտեան ժամը 6 place Jean Jaurès, Bar de la Terasseի սրահին մէջ (Ալ լա Փլէն)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ — Ա. Բացման խօսք՝ Գ. Ջ. Ճարոյեան.— Բ. Նուագ.— Գ. Բանախօսութիւն՝ Գ. Յ. Ճալթեան.— Դ. Նուագ.— Ե. Արտասանութիւն — Զ. Գիտի խօսի՝ Գ. Ռ. Յովհաննեան.— Է. Անակնկալ մը ԳԳ Փիլիսեանի եւ Համբարձումի կողմէ։

Հայկական եւ եւրոպական պարերը պիտի տեւեն մինչեւ լոյս. Իւրաքանչիւր ընտանիք իր ուտելիքը իր հետ բերելու ազատ է։ Տեղւոյն վրայ խմիչքներ, դիւրամատչելի գիներով։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

1.— *ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՕՐԵՐԸ,* Ա. Հատոր, 466 էջ գին 35 Ֆր. Բ. հատորը լոյս կը տեսնէ շուտով
2.— *ԿԱՅԾԵՐ,* Րաֆֆի, Պէյրութ, 2 հատորը մէկ 50 ֆրանք
3.— *ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ,* Րաֆֆի, Աթէնք 1935 688 էջ, 40 ֆրանք
4.— *ՎԻՇԱԳՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ,* Տիկ. Հայաստան Գէորգեան, 15 Ֆր.։

Վ ճ ա ր ո ւ մ ն ե ր ը կ ա ն խ ի կ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը կը բանայ դասընթացքներու շարք մը ձրիաբար, 12 տարեկանէն վեր եղող չափահասներու համար։

Կ'աւանդուին հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան դասեր,

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան, հինգշաբթի օրերը ժամը առաւօտեան 9.30—12, Միւթիւալիթէի դասահներէն մէկուն մէջ։

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue de Trétagne, եւ կամ հեռաձայնել Montmartre 13-09։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Վաղը, պնդեց աղջիկը, այսպէս չենք կրնար շարունակել, մայրիկ... Ինչ ալ ըլլամ, բարեկամներուս անհաւատարիմ չեմ կրնար ըլլալ...

— Դուք, Պ. Փուառօ, բան մը չէ՞ք ուզեր ըսել, հարցուց Տիկինը արտասուալից.

— Ըսելիք չմնաց, մէջ բերաւ Հազարապետը. Ֆլօրային բռածը շատ ճիշդ է... ես ալ անոր հետ եմ, ինչ որ ալ պատահի...

— Շատ շնորհակալ եմ, հազարապետ, ըսաւ աղջիկը՝ ձեռքը անոր երկնցնելով։

— Թոյլ տուէք որ շնորհաւորեմ ձեր քաջութիւնն ու հաւատարմութիւնը, օրիորդ, ըսաւ Փուառօ, սակայն մի հասկնաք բայց կը խնդրեմ, հանդիսաւորապէս կը խնդրեմ որ նշանտուքին յայտարարութիւնը յետաձգէք առնուազն երկու օր եւս...

Ֆլօրա վարանեցաւ։

— Կը խնդրեմ թէ Րէլֆի եւ թէ ձեր շահուն համար, օրիորդ... Ախրեցաք... չհասկցաք միթէ թէ ինչ ըսել կ'ուզեմ... վստահ եղէք... կասկած չէ ըրածս... գործը ինծի յանձնեցիք եւ չպիտի ուզէի դժուարութիւններ ստեղծել...

Ֆլօրա քանի մը վայրկեան սպասեց։

— Զեմ սիրեր ձեր ըրածը, բայց պիտի ընեմ ինչ որ կ'ըսէք...

— Եւ հիմա, պարոններ եւ Տիկիններ, վերսկսաւ Փուառօ, շարունակեմ... լաւ իմացէք որ ճշմարտութիւնը երեւան պիտի հանեմ... ճշմարտութիւնը որքան ալ տգեղ ըլլայ, հետաքրքրական ու գեղեցիկ է զայն փնտռողին համար... ծերացած եմ եւ ուժերս առաջուան պէս չեն (Պէլճիքայէն սպասեց որ ներկաները հերքեն այդ խոստովանութիւնը), հաւանաբար ասիկա իմ վերջին գործս պիտի ըլլայ... բայց Էրքիւլ Փուառօն ձախորդութիւնով չի վերջացներ իր ասպարէզը... պարոններ եւ տիկիններ, կը կրկնեմ զարձեալ, պիտի իմանամ ճշմարտութիւնը, հակառակ ձեր ամէնուն...

Իր վերջին բառերը արտասանեց կարծես իբրեւ մարտահրաւէր։ Ընկրկում մը ունեցանք բացի քարտուղար Րէյմընտէն որ իր սովորական զուարթութեամբ, ըսաւ.

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք «հակառակ ձեր ամէնուս» ըսելով...

— Ինչ որ ըսի, պարոն. ձեզմէ իւրաքանչիւրը բան մը ծածկէ ինծմէ։

Ձեռքը վեր բարձրացուց, տեսնելով որ բողոքներ կը փսփսային։

— Այո, այո, ես ըրածս գիտեմ... կրնայ ըլլալ որ այդ բանը անկարեւոր եւ չնչին ըլլայ ու գործին հետ կապ ալ չունենայ... բայց եւ այնպէս, իմ ըրածս է... ամէն մէկդ բան մը գաղտնի կը պահէք... ճի՞շդ եմ, իրաւունք ունի՞մ...

Իր ակնարկը՝ սպառնական ու դատապարտիչ, սեղանին շրջանը ըրաւ։ Մեր աչքերը վար կախեցինք, այո, ես ալ։

— Պատասխանս առացայ, ըսաւ Փուառօ հետաքրքրական խնդուքով մը։

Ոտքի բարձրացաւ։

— Կոչ կ'ընեմ ձեզի... ըսէք ինծի ճշմարտութիւնը, ամբողջ ճշմարտութիւնը...

Լռութիւն տիրեց։

— Զէ՞ք ուզեր խօսիլ...

Նորէն խնդաց։

— Ափսոս, ըսաւ եւ դուրս գնաց։

ԳԼՈՒԽ 13

ՍԱԳԻ ՓԵՏՈՒՐԸ

Այդ իրիկունը ընթրիքէն յետոյ Փուառօյի տունը գացի՝ իր խնդրանքով։ Քոյրս դժգոհ փ'երեւար. կարծեմ միասին գալ կ'ուզէր։

Պէլճիքացին հիւրասիրաբար ընդունեց զիս։ Շիշ մը իսլանտական ուիսքի դրած սեղանին վրայ — որ բան բանս չէ — ինչպէս նաեւ քիչ մը ջուր եւ գաւաթ մը։ Ինք շոքոլա կը խմէր. վերջը իմացայ որ այդ իր ամէնէն սիրելի ըմպելիքն է եղեր։

Քրոջս ողջախութիւնը հարցուց եւ յայտնեց թէ շատ հետաքրքրական կին մը կը նկատէր զայն։

— Կարծեմ Քարոլայնին գլուխը լեցուցեր էք, ըսի չոր շեշտով մը, ի՞նչ եղաւ կիրակի կէսօրէն յետոյ...

Խնդաց։

— Մասնագէտները գործածել կը սիրեմ, ըսաւ, անտարբերութեամբ եւ առանց բացատրելու իր միտքը։

— Եւ ահագին բամբասանք ստեղծեցիք գիւղին մէջ, տուտ, իրաւ...

— Միեւնոյն ատեն թանկագին տեղեկութիւններ առացանք, աւելցուց Փուառօ։

— Այսի՞նքն...

— Ինչո՞ւ ճշմարտութիւնը գաղտնի պահուեցաւ ինծմէ... ասանկ պզտիկ գիւղի մը մէջ Րէլֆ Փէյթընի ըրածը — չըրածը շուտով երեւան պիտի ելլէր... եթէ ձեր քոյրը տեսած չըլլար զայն անտառին մէջ, ուրիշ մը պիտի տեսնէր...

— Կրնայ ըլլալ... ինչո՞ւ իմ հիւանդներովս կը հետաքրքրուիք...

— Հետաքրքրուած եմ միայն մէկ հիւանդով, միայն մէկ...

— Ամէնէն վերջը եկողով, այնպէս չէ՞...

— Օրիորդ Րասըլը ուսումնասիրութեան արժանի անձ մըն է...

— Համաձա՞յն էք քրոջս եւ Տիկին Էքրոյտին հետ որ օրիորդը կասկածելի մէկը կ'երեւայ...

— Ինչպէ՞ս... կասկածելի՞... Բացատրեցէք թէ ինչ ըսել կ'ուզէք...

— Իրա՞ւ այդպէս կը խորհին...

— Քոյրս չհասկցա՞ւ ձեզի երէկ...

— Կարելի է...

— Որ եւ է պատճառ չունին այդպէս խորհելու...

— Կիները սքանչելի են, ըսաւ Փուառօ խօսքը ընդհանրացնելով. կեցած տեղերնին լուրեր կը հնարեն եւ հրաշքով ճիշդ են... հազարումէկ մանրամասնութիւն կը տեսնեն անոնք եւ բոլորովին անգիտակցաբար այդ պզտիկ բաները իրարու քով կը բերեն, իրարու վրայ կը բարդեն ու արդիւնքը կը կոչեն նախազգացում. ես շատ վարպետ եմ հոգեբանութեան մէջ, գիտեմ...

Փուառօն ինքն իրեն կարեւորութիւն տալու ձեւով կուրծքը ուռեցուց այնքան ծիծաղելի էր որ քիչ մնաց պիտի խնդայի։ Ցետոյ շոքոլայի բաժակը հիւթուներին տարաւ ու պզտիկ սրբեց դգուշութեամբ։

— Շատ պիտի ուզէի իմանալ թէ դուք ինչ կը խորհիք այս ամբողջ դածին մասին, հարցուցի վերջապէս.

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : [redacted]
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Chevilre 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ DIMANCHE 19 JANVIER 1936

ԺԲ. ՏԱՐԻ – 12e Année No 3016

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԼԵՆԴԻՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵՐ ՎՐԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Առանց դաւանանքի» խմբագրականին առթիւ (9 յունուար), դանդատումներ կը յայտնէ գաւառական կեդրոնէ մը, որոշաւ հայրենակից մը։

Դաշնակցական չէ նամակագիրը, բայց կրնայ համարուիլ «բոլորտիքեան»։

Ի՞նչ կը պատմէ։ Փորձենք ամփոփել։

— Ինծի պէս շատեր կան որոնք սրտանց նուիրուած են այս կամ այն հանրօգուտ գործին։ Գնահատելով ձեր կուսակցութեան դերը, յաճախ դիմումներ կը կատարենք, բերանացի կամ գրաւոր, գործակցութիւն առաջարկելով կամ աջակցութիւն խնդրելով։ Երբեմն կը հեգնեն, երբեմն ալ խոստումներ կուտան, բայց երբ կարգը գործի կուգայ, կը ձգձգեն կամ կը խուսափին։ Կը պատահի, նաեւ, որ խաչաձեւեն. մինչդեռ մենք հեռուէն–մօտէն հետեւած ըլլալով Դաշնակցութեան տեսակէտներուն եւ գործունէութեան, գիտենք որ մեր դրած պահանջները ուղղակի կը խօսին ձեր սրտին, կը համապատասխանեն ձեր քաղաքականութեան կամ կը լրացնեն զայն։ Բարեհաճեցէք բաղդատել «առանց դաւանանքի» բազմութեան գոնէ մէկ մասին ցանադրութիւնը, ձեր դաւանակիցներուն բռնած դիրքին հետ։

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութիւններ յիշել, մատը վէրքին վրայ դնելու համար։ Ուղղակի կապուած ըլլալով առօրեայ կեանքին հետ, մենք ալ յաճախ կը հանդիպինք մատնանշուած բացասական երեւոյթներուն, այստեղ եւ ամէն տեղ։

Եւ Դաշնակցութեան ոգին իսկ, որ ամէն բանէ առաջ յեղափոխական է եւ քննական, կը պարտադրէ չանտեսել զանոնք։

Ի՞նչ կը կորսնցնենք, պարբերաբար անդրադառնալով նաեւ մեր վրիպումներուն, այս կամ այն ճակատին վրայ։

Գոյման չէ պատմական շրջանի մը բոլորման սպասել, ինքնաքննադատութեան համար, երբ գիտենք թէ վրիպումներ կամ թերութիւններ կան որ կրնան դարմանուիլ անմիջապէս, նոյնիսկ մեր բարիքին համար։

Ի վերջոյ ճշմարտութիւն չէ՞ որ քիչ մը շատ կը զբաղինք ուրիշներով, անոնց գործերով ու մեղքերով, ինչպէս նաեւ պատմութեան անցած դէպքերով։

Օրուան կեանքը այնպիսի երեւոյթներ կը ներկայացնէ, որոնք լուրջ քննութեան կը կարօտին։

Միայն ուանդութեան ուժը բաւական չէ, անոնց լուծման համար։ Իսկ տարագրութեան յարափոփոխ թաւալումները ամէն բանէ առաջ սրատեսութիւն եւ աշխոյժ, մեթոտիկ աշխատանք եւ լայն հորիզոն կը պահանջեն։

×

Կանգ առնելով «բոլորտիքեան» հայրենակցին տրտունջներուն վրայ, խոստովանինք թէ բոլորովին անհիմն չեն անոր մատնանշած երեւոյթները, այս կամ այն գործի առթիւ։

Կարելի էր ընդհանրացնել զանոնք, առանց կապուելու մեր գաղութին կամ որ եւ է քաղաքի։

Այսպէս, յաճախ կը պատահի որ համակիր կամ չէզոք բազմութիւններ բնազդաբար հաւատ կ՚ընծայեն, վարկեր կը բանան մեզի, բայց մենք ի գերեւ կը հանենք անոնց ակնկալութիւնները, անուշադրութեամբ, ծուլութեամբ կամ թիւրիմացութեամբ։

Մեղաւորը կրնայ դաշնակցական այս կամ այն կազմը, նոյնիսկ անհատն ըլլալ, բայց յուսախաբութիւնը կ՚անդրադառնայ ամբողջ կուսակցութեան վրայ։ Դուրսի մարդը պարտաւոր չէ ամէն մանրամասնութիւն գիտնալու։

Ուրիշ պարագաներու մէջ, կը պատահի որ յաջողութիւն մը, յաղթանակ մը, դիրք մը չահինք, բայց կը մրկփինք զայն իր տրամաբանական վախճանին հասցնելու, անոր հետ կապուած յոյսերն արդարացնելու։

Ու վերջապէս, հարեւանցի, մակերեսային սովորամոլութեամբ կը հետեւինք զանազան շարժումներու, օրինակ՝ ընկերային–աշխատաւորական ճակատին, որ խարիսխն է Դաշնակցութեան հիմնական աշխարհահայեացքին։

Ուժերու պակա՞ս։ Կրնայ ըլլալ։

Ցրուած ըլլալով անծայրածիր տարածութեանց վրայ, յաճախ յօժարութիւնը բաւական չէ, մեր արդար յաւակնութիւններն արծեցնելու համար։

Այդպիսի պարագաներու մէջ, ոչ ոք իրաւունք ունի հրաշք պահանջելու։ Երբ անկարող ենք մեր ուզածն ընելու, պէտք ջանանք մեր կրցածը կատարել։ Բայց կատարել, ոչ թէ հաւատարիմներ տալ եւ կէս ճամբան մնալ։

Դաշնակցութիւնը ունի հիմնական առաքինութիւն մը,— կատարել տրուած խօսքը, եւ նուիրուիլ սրտանց, այս կամ այն հանրօգուտ գործին։

Հանրային կեանքի մէջ, հակադաշնակցական գիծ է «ամաթէօթ»ի դիրքը։

Եւ պէտք է մերժելով մերժել «արուեստը արուեստին համար»ը, ինչպէս եւ «էսօր էգուց»ը, երբ նոյն թերութեանց համար աշխարհի կրակն ու ջուրը կը թափենք ուրիշներու գլխուն։

Եթէ հինները, յոգնած են կամ անսրբագրելի, ինչո՞վ կրնային չէմեղանալ նորերը, այստեղ եւ ամէն տեղ։

Տարրական պահանջ է որ նորը բան մը աւելցնէ իր ստացած ժառանգութեան վրայ եւ ջանայ սրբագրել ակներեւ թերութիւններ, միշտ իբրեւ ուղեցոյց ունենալով Դաշնակցութեան հիմնական դաւանանքն ու առաքինութիւնները, առանց բարեմիտ ճիգը չփոթելու զանազան կասկածելի մարզանքներու հետ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՄԵԾ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ Կ՚ԱՒԵՏԵՆ

6000 Հապէշներ սպաննուած եւ խուճապահար նահանջ

Իտալական հրամանատարութիւնը կը հաստատէ թէ Կանալէ գետին վրայ (Սոմալի) մղուած ճակատամարտը վերջացաւ ռաս Տէսթայի բանակին ջախջախիչ պարտութեամբ։ Իտալացիները 6000 Հապէշներու դիակները համրած են ռազմադաշտին վրայ։ Միեւնոյն ատեն բազմաթիւ գերիներ բռնած են, ինչպէս եւ մեծաքանակ հրացան, գնդացիր եւ քանի մը թնդանօթներ գրաւած։ Իտալական կորուստները աննշան կը համարուին։ Հապէշական բանակը խուճապահար կը նահանջէ դէպի հիւսիս։ Կ՚ըսուի թէ իտալական գրահապատ ինքնաշարժները յառաջ գացած են մինչեւ 200 քիլոմեթր, հաշուելով իրենց խարիսխէն։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին։ Բայց որոշ է որ ճակատամարտը շատ կատաղի եղած է, եւ թէ Հապէշները նախ ուժգին պաշտպանութիւն մը փորձելէ յետոյ, հարկադրուեր են նահանջել ամբողջ ճակատին վրայ, տեսնելով որ մեծ յարձակողականի մը առջեւ կը գտնուին։ Հապէշներու կորուստները մեծապէս աւելցած են նահանջի պահուն, իբրեւ հետեւանք օդանաւային ռմբակոծութեան։

Իտալական բանակը յառաջ կը խաղար երեք անջատ զօրամասերով. կեդրոնը կազմուած էր կանոնաւոր զինուորներէ եւ սեւ շապիկաւորներէ, իսկ թեւերը՝ գլխաւորաբար բնիկ եւ անկանոն զինուորներէ։ Հապէշական դիմադրութիւնը խորտակուեցաւ բուռն ճակատամարտէ մը վերջը։ Իտալացիները օգտուեցան իրենց առաջին յաջողութիւններէն, հետապնդելով թշնամին մինչեւ վերջնական խորտակում։

Յաղթանակին լուրը մեծ ուրախութիւն պատճառեց Իտալիոյ մէջ։ Այս յաջողութեամբ հարաւային բանակը գրաւած կ՚ըլլայ ռազմագիտական գօտիոր դիրքեր, աւելի յառաջանալու համար դէպի Նեղա։ Հռոմի մէջ այնքան յուսադիր են որ, կը կարծեն թէ Եթովպիոյ կայսրը զինադադար պիտի խնդրէ, այս ջախջախիչ յաղթանակէն յետոյ։ Կանալէ Տորիայի ճակատամարտը — ինչպէս կը կոչեն — լիովին կը համապատասխանէ Զօր. Կրացիանիի մշակած յատակագծին։ Շահուած յաղթանակին շնորհիւ, Իտալացիները կրնան կ՚ըլլան եթովպական բանակին պարենաւորման գիծը, Կարմիր ծովու կողմէն։ Միւս կողմէ ճամբան բացուած կ՚ըլլայ դէպի Հարրար։

** Աղգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի նոր նստաշրջանին առթիւ, որ կը բացուի երկուշաբթի օր, իտալական կառավարութիւնը պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկէ Ժընեւ, նախագահութեամբ պարոն Ալոյզիի (Նախորդ նստաշրջանին չէր ղրկած)։

Այս առթիւ, իտալական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղած է բողոքագիր մը, զանազան բարբարոսութիւններ վերագրելով Հապէշներու։ Այսպէս, կը յիշէ թէ դեկտեմբեր 24ին իտալացի օդանաւորդ մը վար ինկած ըլլալով, սարսափելի տանջանքներու ենթարկուած եւ գլխատուած է։ Ետքոյ, կ՚ըսէ թէ Հապէշները կտրած են տեղակալի մը ծննդական գործարանները և ձեռքերը դեկտեմբեր 28ին։ Նոյն օրը տասնապետ մը եւ երկու զինուորներու ծննդական գործարանները կտրուած են ողջ վիճակի մէջ։ Մաքալէի շրջանին մէջ 44 իտալական դիակներու 25ին առնական գործարանները կտրուած էին։ Ցանուցագրին կցուած են լուսանկարներ եւ երդումով վաւերացուած վկայութիւններ։

*** Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը ունկնդրութեան ընդունելով շուէտական դեսպանը, վճռապէս մերժեց Կ. Խաչի հիւանդանոցի ռմբակոծման առթիւ եղած վերագրումները։ Ցաւ յայտնելով հանդերձ, խորհրդականը յայտարարեց թէ ռմբակոծութիւնը կատարուած է զինուորական նպատակներով եւ թէ պատերազմի ատեն այսպիսի փորձանքներ միշտ կրնան պատահիլ։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ Կ՚ԱՆՈՒՇՑՆԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

ԵԹԷ ՀՌԵՆՈՍԸ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒԻ, ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԷ

Լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու մէջ, անգլօ-ֆրանսական զինեալ գործակցութեան եւ Գերմանիոյ բռնած դիրքին առթիւ։ Պերլինի ֆրանսական դեսպանէն վերջը, անգլիական դեսպանն ալ արտաքին գործերու պաշտօնատունը գնաց, հաւաստիքներ տալու համար անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան մասին։ Տրուած յուսադրութիւնները բաւական թեթեւցուցին մթնոլորտը եւ գերմանական մամուլը այժմ աւելի մեղմ լեզու կը գործածէ, բայց եւ այնպէս չեն փարատած Գերմանիոյ կասկածները, մանաւանդ հիմա որ Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշած է խորհրդարանին վաւերացման ենթարկել ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը։

Ֆրանսական կառավարութիւնը անհրաժեշտ համարած էր յուսադրութիւններ հաղորդել, որովհետեւ գերմանական թերթերը գրած էին թէ Հիթլէր կրնայ օգտուիլ անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան ծրագրէն, Լոքառնոյի դաշինքը դրժելու եւ Հռենոսի ապազինեալ շրջանը վերագինելու համար։ Պատասխանելով այս առթիւ յայտնուած մտահոգութեան, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը հաւաստած Ֆրանսական դեսպանին թէ Գերմանիա հաւատարիմ պիտի մնայ Լոքառնոյի դաշինքին, ցորչափ հաւատարիմ կը մնան միւս պետութիւնները։ Այս պատասխանը գոհացուցած չէ սակայն Ֆրանսայի։

Դատելով Փարիզի մամուլին արտայայտութիւններէն, Ֆրանսա հասկըցուցած է թէ զինեալ գործողութեան պիտի դիմէ, եթէ Գերմանիա նորէն խախտէ հաշտութեան դաշնագիրը, վերազինելով Հռենոսի շրջանը։

Լոնտոնէն պաշտօնապէս եւ վճռապէս կը հերքեն այն լուրերը թէ գերմանական դեսպանը հաւաստիքներ առած է անգլիական կառավարութեան, Հռենոսի շրջանը չվերազինելու մասին։

ՌԸՏԵԱՐՏ ՔԻՓԼԻՆԿ, բրիտանական կայսրութեան մեծատաղանդ բանաստեղծը, մեռաւ ուրբաթ գիշեր, 12 ժամուան հոգեվարքէ մը վերջը։ Եօթանասուն տարեկան էր, ծնած ըլլալով Պոմպէյի մէջ, 1865ին։ Իր առաջին գործը գրած ատեն 21 տարեկան էր եւ իբրեւ հեղինակի վարձք ստացաւ 185 տոլար, բայց յետոյ շահեցաւ 100.000։ Իր համբաւը չինեց հայրենասիրական քերթուած մը, «Գնդօն Արեւելքի եւ Արեւմուտքի»։ Բեղնաւոր գրիչ ունէր եւ անընդհատ կ՚արտադրէր 1887էն ի վեր։ Բոլոր լեզուներով թարգմանուած են իր «Ջունգլի պատմութիւնները», «Քիմ»ը (վէպ), «Մարող լոյսը», «Պատմութիւն Անգլիոյ ի պէտս մանկանց» եւն.։ 1907ին ստացաւ Նոպէլի գրականութեան մրցանակը։ Ցառաջիկային կը ներկայացնենք իր կեանքն ու գործը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

...ՄԻՋՆՈՐԴԻ ԵՒ ՊՈԶԻ ՄԱՍԻՆ

Վէմի ծի. համարին մէջ հրատարակուած է հետեւեալ մանրավէպը, զոր Շիրվանզադէ ինքն իր բերնով կը պատմէ.—

« Շամախուց հեռանալուցս 15 տարի անցած՝ մի օր Թիֆլիսի փողոցներից մէկում, հանդիպում եմ հայրենակիցներիցս մէկին, որ մօրս բարեկամն է եղել։

— Բարով, ա տղայ,— դառնում է ինձ հայրենակիցս Շամախու բարբառով, դու Մինասի տղան չե՞ս։

— Հրամմեքս, Մինասի տղան եմ, պատասխանում եմ ես նոյն բարբառով։

— Հի՞նչ ես անում խօսեղ, հի՞նչ բանի ես։

— Գրում եմ։

— Միրզա՞ ես, ո՞ր դաֆթարխանում։

— Միրզա չեմ, գրող եմ։

Հայրենակիցս նայում է երեսիս, ժպտում հեգնաբար եւ ասում.

— Մարդ կայ որ դերձակ է, մարդ կայ որ կօշկակար է կամ նալբանդ, փափախչի։ Քո սանահաթի անունն ի՞նչ է։

Կամենալով հայրենակցիս շփոթեցնել, պատասխանում եմ.

— Վիպասան եմ։

— Վիպասանը ի՞նչ ա անում։

— Վիպասանը աղջկան սիրահարեցնում է տղայի վրայ, տղային աղջկայ վրայ, յետոյ նրանց նշանում է, պսակում։ Չես հաւանում միմեանց, բաժանում է նրանց։ Ուրիշի հետ ընտանում եւ այլն եւայլն։

— Եսվա՛շ, եսվա՛շ, կանգնիր, ընդհատում է հայրենակիցս, հասկացայ, մոցիքուլ ես, չարանգիզի, միջնորդ։ Վա՛յ քո հօր տունը քանդուի, տղայ, էլ գործ չը կա՞ր որ գնացիր չարանգիզի դարձար։ Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ մեզանից ... »։

Շիրվանզադէ շատ կը սիրէր պատմել այս մանրավէպը։ Արդեօք շա՞տ հաճելի էր իրեն ըլլալ «մոցիքուլ» կամ «չարանգիզի»,— չեմ գիտեր։ Ճիշդ է որ այդ չեղաւ իր գործը գրականութեան թէ կեանքի մէջ։ Սակայն երբ իր քառօրեակ կեանքի պատկերը կ՚աշխատինք բերել մեր աչքերուն առջեւ, կը տեսնենք որ Փաստի համարի հեղինակը ուրի՛շ ուրի՛շ բաներու համար օր մը խարուսափն ձեռքերը կը լիզէր, օր մը Մորգանի խնամիներուն փէշը կը համբուրէր, յաճախ կը շուարէր ու չէր գիտեր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ազգ՞ունը աղայ թէ համայնավարներուն կորկոտն առնէ։ Վերջ ի վերջոյ յաջէն դարձաւ Երեւանի կոմունիստներուն։ Այսպիսի զիկզակներ շատ նշմարուեցան պատերազմէն վերը, ամէն ազգի մտաւորականներու մէջ։ Սակայն Շիրվանզադէի պարագան քիչ մը տարբեր է բոլորէն, — ահա թէ ինչո՛ւ, հսկայ հայ գրողի մը ծիծաղելի առարկութիւններուն, Ցուարեր կը գրէր թէ չի կրնար ներել։

Ըսէ՛ք, կարելի՞ էր ներել մէկու մը որ եթէ միջնորդ չեղաւ՝ զանազան դէմքերու եւ դէպքերու համար տրամադրելի... տղոտ պոչ մը դարձաւ։

ԱՐԱՅ

«Ժամանակը պիտի գայ որ մենք ալ գաղթավայրեր պահանջենք»

Կուսակցական ցոյցի մը առթիւ ճառ մը խօսելով, Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, յայտարարեց թէ Գերմանիա պատեհ ժամուն կը սպասէ, իր շահերը պաշտպանելու համար։ « Պիտի գայ ժամանակը երբ մենք ալ գաղթավայրեր պիտի պահանջենք։ Մենք դէպի ունենք գաղթավայրերու եւ մեր պահանջները կը համապատասխանեն աշխարհի շահերուն ։

Խօսելով Խ. Միութեան մասին, նախարարը բացագանչեց.— Ո՛վ որ կը դաշնակցի բոլշեւիկներուն հետ, պիտի յօշոտուի համայնավարութեան կողմէ։ Ես չեմ ուզեր վիճիլ ուրիշ պետութեանց վարչաձեւերու մասին։ Երբեք այնքան շատ պատերազմ չծագեցաւ որքան ժողովրդապետական վարչաձեւերու ատեն։ Ամերիկան ժողովրդապետական էր երբ որ պատերազմի մտաւ »։

Տոքթ. Կէօպէլս շօշափեց նաեւ հրէական հարցը, եւ ակնարկելով ամերիկեան մամուլի մեղադրանքներուն, ըսաւ.— « Աւելի լաւ կ՚ըլլայ որ Ամերիկացիները հսկեն որպէսզի իրենց աւազակները մանուկներ չառեւանգեն եւ երկրէն չփախցնեն ազգային հերոս մը։ Գերմանիա այդքան վար իջած չէ »։

Ու վերջապէս, խօսելով պարենաւորման դժուարութեանց վրայ, նախարարը շեշտեց.— «Մենք կարագի պէտք չունինք մեր երկիրը պաշտպանելու համար, այլ բանակի մը»։

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

20 ամբաստանեալներէն 9ը դատապարտուեցան

Ուրբաթ օր վերջացաւ Սթավիցքիի խարդախութեանց դատավարութիւնը, որ կը շարունակուէր երկուքուկէս ամիսէ ի վեր։ Ատեան երդուեալները իրենց վճիռը հաղորդեցին 24 ժամուան խորհրդակցութենէ մը վերջ պատասխանելով 1956 հարցումներուն։ Ետքոյ տեղի ունեցաւ ատեանին վերջին նիստը։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, թէեւ Ալեքսանդր Սթավիցքի մեռած է, բայց լուռ օրինի ան ալ ամբաստանեալ կը համարուէր եւ դատապարտուեցաւ իբրեւ խարդախ։ Ահաւասիկ տրուած վճիռները.—

1.— Կաստոն Պոնոռ, երեսփոխան Փարիզի, դատապարտուեցաւ մէկ տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ «գողցուած ապրանքներ ստացող»։ Վճռին գործադրութիւնը յետաձգուած է։

2.— Նախկին Զօր. Պատոի որ Ֆուլթու դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ կեղծարար վաւերագիրներու ։

3.— Անրի Հայոթ դատապարտուեցաւ 7 տարի խցարգելութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ գողցուած ապրանք ընդունող ։

4.— Ժոզէֆ Կառա, Պայոնի երեսփոխան-քաղաքապետը, դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ մեղսակից գրաւի դրուած ապրանքներու խարդախութեան եւ իբրեւ կեղծարար վաւերաթուղթերու ։

5.— Անրի Քոհէն, Պայոնի քաղաքապետական գրամատան աւանդներու գնահատիչը, դատապարտուեցաւ հինգ տարի խցարգելութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ գողցուած ապրանքներ ընդունող ։

6.— Թիսուլ Տէպրօս, Օրլէանի քաղաքապետական գրամատան (գրաւատան) նախկին տնօրէնը, դատապարտուեցաւ հինգ տարի խցարգելութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ կեղծարար վաւերաթուղթերու եւ իբրեւ գողցուած ապրանքներ ընդունող ։

7.— Ժոռժ Հայթօ դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ կեղծարար վաւերաթուղթերու։

8.— Փօլ Կէպէն, նախկին տնօրէն ապահովագրական ընկերութեանց, դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան, իբրեւ մեղսակից կեղծարարութեանց եւ խարդախութեանց։

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

Ա՛ՅՆ ԵՐԵՔ ՔՈՅՐԵՐՈՒՆ

Որոնց հաճոյալուր ձայնը դեռ կը հնչէ, կարծես։

Որոնց ջերմիկ շունչը դեռ կը պարուրէ քեզ, կարծես։

Որոնց անխարդախ հայերէնը, ճշգրտութեան ալ նախանձախնդիր, պիտի ուզէի յաճախ լսել։

Ու անոնց ազգասիրութի՜՛նը։ Բաբախուն, խանդավառ եւ անկեղծ։

Եւ մանաւանդ ա՛յդ։ Այն իրիկուն, մինչեւ պէս գիշեր։

Մերթ միաձայն, ու մերթ ալ՝ առանձին - առանձին եւ հերթով, անոնք, այդ մանկամարդ երեք քոյրերը, ողբերգէ եւ սփոփարար դաս մը եղան հայրենասիրական։

Կիրթ եւ զուսպ, բայց յախուռն եւ յարձակողական եղաւ անոնց վիճաբանութիւնը։

— Գերեզմանատա՜ն մէջ, Մուսա լեռը եւ Վերֆէլը կրակի՜ կուտան։ Թուրք են Պոլսոյ Հայերը։

Ու ազգայնական ոսկերիչը, անթարթ մը իսկ չսպասեց, լսելու համար հակադրեցութիւնը իր չարաճճի մեղադրանքին։

Ա՛հ, ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ, պարոն Կը բողոքենք։ Կը բողոքենք.

Ռումբի մը նման պայթեցան, սենեակին մէջ, երեք քոյրերը եռաձայն։

— Պոլսոյ, Թուրքիոյ Հայերը աւելի Հայ են, քան թէ դուք Փարիզի Հայերդ։

— Մեծ մասամբ այլասերած։ Ու չատերն ալ այդ ճամբուն վրայ։ Կորսուա՜ծ երիտասարդութիւն։

— Ֆրանսայի հայ երիտասարդը տեղացի աղջիկ կ'առնէ։

— Ու հայ աղջիկը Ֆրանսացիի հետ կ'ամուսնանայ։

— Մայրենի լեզուով արտայայտուիլը ամօթ կը համարին։

— Եւ աղճատուած է անոնց հայերէնը։ Ու կը քաշուին հայերէն թերթ կարդալ մէթրոներուն մէջ։

— Թուրքիոյ հայ երիտասարդը թուրք աղջիկը կնութեան չառներ։ Իսկ հայ աղջի՞կը։ Օ՛, ան պիտի երբեք Թուրքին չերթայ։

— Բոլոր ճիգերը ապարդիւն։ Մենք հայ կը մնանք, այսօր, Պոլսոյ մէջ։

— Օր մը պատմութեան դասի ելած էի։ «Թիւրքլէր գազանտըր լսեր էի։ Եւ Թուրք դասատուն զարմացած՝ «Բըզըմ, Թիւրքլէր քազանըր տէմէ, պիզ գազանըրք տէ»։

— Փոքրիկ այս պատկերը բաւական է։

— Օ՛, այո, այո։ Հայ են եւ անկեղծ Հայ, Թուրքիոյ Հայերը։ Հարկ տեսաւ միջամտելու, Գ. Նշան։ Աքսորի մէջ, շատ մը Հայեր իրենց գլխուն մազերէն փաթթոց ունէին եւ մզկիթ կ'երթային ...

— Եւ սակայն, օրհորդներ, չափազանցութիւն կայ ձեր վերագրումներուն մէջ։

— Ֆրանսայի հայ երիտասարդներ չինան են իրենց փորձառութիւնը։ Գաղտահաղթանները յաճախելու, տեղացիներու հետ բարեկամանալու, եւ անոնց հետ ամուսնանալու սկզբնական թուիչքը կասած է։

— Ու երիտասարդութիւնը կարծուածին չափ ալ այլասերած չէ։ Ապացո՞յց մը։ Անցեալները, Հայ մշակոյթի համախմբումը մեծ մասամբ երիտասարդներով լեցուած էր։ Ու շարժումը ան արժանի երեւոյթ մըն է այս։

— Այո՛, երիտասարդութիւնը իր անցեալին դարձած է։ Հպարտ է անով։ Եւ աւելի եւս հպարտ, երբ օտար գիտունը անոր ականջին է մար կը պոռայ թէ «Հայկ. ճարտարապետութիւնը մայրն է ուրիշ ճարտարապետութեանց»։

— Մի՛ բռէք, սակայն թէ Թուրք են Պոլսոյ Հայերը։

— Մենք, այսօր, այնքան չենք վախնար Ֆրանսայի Հայ երիտասարդին համար, որքան Հայ երիտասարդուհիին։ Անոնցմէ շատեր խաթարուած՝ ոչ միայն արտաքին նշաններով, այլ մանաւանդ մտայնութեամբ, յղացումով, արտայայտութեամբ եւ ճաշակով։

— Ոչինչ հայկական անոնց վրայ եւ անոնց հոգիէն ներս։ Տեղացիներուն անբաղձալի տարրը կապկեցին անոնք։ Անոնց յանի կողմերը։

— Եւ ինչո՞ւ, չենք գիտեր, նուազ կը զայրանանք եւ նուազ նողկանք կը զգանք, երբ այրն է որ թեթեւաբարոյութեան կ'անկնի։

Իսկ երբ հայ աղջիկը, հայ հարսը, հայ կինը անխառն հաճոյքով եւ անմեկնելի ապրումներով կը վայելեն թրքական «տէրպեպ»երը, հոս, Ֆրանսայի մէջ, անանուն զգացումով մը, անչափելի հակակրանքով կը համակուինք անոնց հանդէպ։

— Թող չփորձեն մեզ տարհամոզել թէ արեւմտեան ազգ, Հայրենիքէ չի ճանչնար։ Ոչ, Թուրքին համար մենք բացառութիւն մը պէտք է ըլլանք։ Այդպէս կը թելադրէ մեզի, մեր կուսակցական առանձնութիւնը։ Մեր վրէժխնդրութիւնն արդարացի։

— Գ. Նշա՛ն, լաւ առնէին Ամերիկա կը մեկնինք։ Աւելացուցէք որ, ի գին ամէն դժուարութեան, «Մուսա Լեռը» չարժանկարի վերածուի։

Բաղձանքը՝ դարձեալ ազգայնական ոսկերիչէն։

— Ո՛, ոչ, Գ. Նշան։ Թող չմերսածեն, թող չվերածեն։ Մերիններն, Պոլսոյ Հայերը։ Թուրքիոյ Հայերը ..

Աւելցուցին երեք քոյրերը միաձայն։

— Ո՜վ երեք քոյրեր հայկական, եթէ բնական եւ ինքնաբուխ է ձեր այդ մտավախութիւնը, երբեք՝ ամէն պարագայի, տրամաբանական։

Եթէ կան հայրենակիցներ որ մեզ պատասխանատու կը բռնեն մեր կոտորածներուն եւ աքսորին, մի կարծէք թէ անոնք կ'անգիտանան իրողութիւնը։ Գիտակից եւ դիտաւորեալ խեղաթիւրում մըն է անոնց ըրածը, պարզապէս։

Մենք իբր Հայ չենք ճանչնար այդ վաճառուածները։

Մեր աչքերը երկար տարիներու երկունքին ծնունդն է։ Քաղաքական խաբուսիկ մտահոգութեան մը աշխատանքն է հայութեան բնաջնջումը։

Իրագործումին առիթն էր որ կ'ուզէինք։ Լիակատա՛ր իրագործումին։

Մեծ պատերազմի քաոսը լաւագոյն առիթը հանդիսացաւ եւ կառավարական հրաման մը միայն հերիք էր ոչնչացնել հայութիւնը։

Պատճառնե՞րը։ Մէկ պատճառ միայն։ Հայ տարրը անկախութիւն կ'ուզէր։ Ազատութիւն կ'ուզէր։

Ու կը փնտռէր ամբողջ ժողովուրդ մը, արհեստաւոր եւ հողագործ։

Եւ այսօր, տակաւին, մենք, ասպարէզներու կրակէն հասած, մեր ազատութիւնը կ'ուզենք։ Ատոր համար կ'ապրինք։

Մենք չունինք մոռնելու, վերնալու, անհետանալու համակերպութիւնը։

Զարութեան ամօթը մեր կողերը կը կրծէ

Ու մենք վերջալոյս չունինք մեր աչքերուն խորը։

Մեր յիշողութիւնը անընդհատ կը քալէ մեր մեռելներուն վրայէն։

Գողպատ ենք մենք։ Թող ծեծեն անգութ զարբիններ մեզ, որքան որ կ'ուզեն, ուր որ կ'ուզեն։

Աւազակներուն հանդէպ՝ մեր առնչութիւնը Թուրքի մը նման մխուած է մեր սրտերուն։

Ուրիշ կերպ անկարելի է։ Եւ մենք չենք քաշուիր զայն յայտարարելու։

Բանիմաց, զգուշաւոր եւ զիւանագէտ հայրենակիցները թող մեզ մեղադրեն, մեր այդ խենդութեան եւ յանդգնութեան համար։

Անկումը պիտի սկսի մեզի համար, այն օրը, երբ դադրինք հայհոյել մեր թշնամիներուն։ Թող չըսեն մեզի թէ՝ հայհոյանքը չյաղթեր։

Ու թող չփորձեն քարոզել մեզի թէ պէտք է մոռնալ, պէտք է ներել։

Ու թող մեզ չորօրեն համամարդկային մեծ ընտանիքին եղբայր։

Մենք չենք դադրեր հաւատալէ թէ ուժն է իրաւունքին ամէնէն ապահով երաշխիքը ․․․

Թող ուրիշ աղջիկ կոչէ կոչքի եղբայրարար ապրին համաշխարհային «քաղաքակրթութեան» ծոցը

Թող ուրիշներ իրար ողջագուրեն, ձեռք ձեռքի յաւիտենական հաւասարութեան թող երդնուն իրարու։

Թող փառաբանեն իրաւունքին, արդարութեան եւ տրամաբանութեան դաշնակալութիւնը։

Թող ժանկցին պոռան ուժին եւ կիրքին

Մենք գիտենք որ աղգի բովանդակ կեանքը անհունն եւ անյատակ պայքարութիւն մըն է։

Ու անոր հեղինակները՝ մէկ մէկ հերոս վաստակեան։

Մինչ առաւելութիւնը մեր աչքերը կը վառէ։

Թօռնէյի Քամիլը մէկ նշանածի մը համար բովանդակ Հռոմը իր անէծքներու տեղատարափին ենթարկեց։

Ի՞նչպէս լռենք մենք։ Եւ ինչո՞ւ լռենք Կրնա՞նք լռել։

Ազգի մը կեանքին առաջին պայմանը ազատութիւնն է։

Իսկ այդ ազատութիւնը մեր իրաւունքն է։ Արժանի ենք մենք անոր։ Կը մերժեն զայն։

Եւ սակայն, չենք հրաժարիր անկէ։ Պիտի չհրաժարինք անկէ։

Հրաժարումը մեր մահը պիտի ըլլար։ Մեր տրամաբանական վախճանը մեր ազատութեան կապարն է։

Պիտի հասնինք հոն։ Պէտք է որ հասնինք։

Մէկզի ամէն իղձ, ամէն խաչալ ցնորք համարելու նորաձեւութիւնը։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Հակեր էի անցուն ու երկարասեւ գիշերներ։ Այսերես հատիկ - հատիկ վար գլորուող չոլչոլուն մարգարիտներով հէքեաթային երազներ էի հիւսեր մինչեւ արդին ճեղքուիլը։ Մանկական կապեր քեզի համար, զոր ողողեր, մերոներ էի մէկ միւսին յաջորդող ծովուն փրփրալից ալիքներուն պէս, տաք ու փոթկոտ հեծկլտուքներով։

Օ՛ ցայգալուսեան երկար ու հիւծող սպասումներէ վերջ, արշալոյսի կենսապարգեւ ծնունդին հետ, մեկնումի դառնութիւնը անհատր։

Տրտմաթաթաւ դառնութեամբ կը մտաբերեմ այն վայրկեանները, որ փամփուշտի հանգոյն կը սլանային անդարձ ու անդարձանելի, երբ քնքուշ ձեռքերդ ձեռքերուս մէջ, լուռ ու անխօսուն մանուկի նման աչքերս յառած աչքերուդ բոցին՝ կարծես գլթութիւնդ հայցելով, հրաժեշտի բաժակը կը թափէի —

Տաճարին մէջ ծնրադիր հին Հուրիին
պէս՝ երկիւղած,

Այսօր եկեր եմ ահա վերջին աղօթքս
հեծծելու.

Ափերուս մէջ պինդ սեղմած, կրծքիս
բռնիր իմ ձեռքս,

Հագիս բերնէս քեզ ըսելիք՝ ուժերուս
տակ զահելու։

Մտածելով իբ մենեալիս, խոցուած
կրուանքին որմին

Կ'ազեվարի յուսաբեկ՝ բեկի անխոնջ
բախումով.

Կը ճչայ ի՛՛ սուր լռանով՝ միամօւտ,
անխօսինակ,

Ու ջութակի պէս յոյզս կ'ելլէ տրտում խաղերով։

Ջութակ մ'ալ է. սա սիրտս, մառմըրով տակ եռեկեւել,

Կը ձօնեմ զայն քեզ ահա եղեկեալիմեան
իր խաղերին…

Ու չմեկնած քո'ղ որ ան բոցավառի
այս իրկուն

Եւ գիրկ գիրկի մէջ այսպէս ծըխա՛նք, խառնի՛նք այսպէս խունկ։

Առաջին անգամ ըլլալով այդ առեն միայն զգացի թէ ժամերը այդքան շուտ խոյս կրնան տալ։ Կը փութայի որ պահը շլացած աղուոր խօսք մը ըսեմ քեզի։ Խօսք մը՝ հուրէ բառերով որ զգայիր քու ազնիւ ու վառվռուն հոգիդ։ Խօսք մը՝ որ արժանի ըլլար քեզի, քու աստուածային հոգիիդ։ Մինչդեռ պահը կը տարաժամէր։ Ու քանի կը գիտակցէի այդ դառն իրականութեան, որ վրաս կը ճնշէր մութ գիշերի մը պէս, այնքան անզօր կը զգայի ինքզինքս։ Համրացեր էի։ Չէի կրնար անգամ թոթովել։ Անզօրութենէս կը կատղէի։ Կ'արդահատէի վրաս որ այդքան դանդաղամիտ կրնամ ըլլալ եղեր։ Մինչ' ցիղերս պիրկ հասած իրենց գերագրգռութեան անդամալուծող աստիճանին, կր դանդաղեցնէին սրտիս բաբախումը, քիչ վերջը, փոխնիփոխ, քաստամբակ կրծքէս դուրս նետելու համար զայն։ Ու չէի կրնար երկու բառ իրարու դուգորդել, հակառակ անոր որ շարժանկարի արագընթաց պատկերներուն նման իրարու յաջորդող եւ մէն միւսը հալածող թիթեռներու պէս ուղեղիս մէջ թեւեր կ'առնէին կապոյտ մտքեր։ Սա անխոնջ ալիքներուն պէս որ կը չջիկապատեն նաւը, մէն միւսին կը բախէին, երթալ՝ քիչ անդին, բայց, փշրուելու համար, դեռ ափ չհասած։

Ահաւոր է ժամերու սպառման գիտակցութիւնը։ Ահաւոր եւ անկարողութիւնը։ Մինչդեռ, ես պիտի ցանկայի որ այդ նոյն պահը յաւիտենանար բացառաբար, կամ յօդէր ու անդամալուծուէր մնար։ Զգենուր անհուն տեւողութիւն մը։

Անկարո՞ղ էի, անկարող։ Ու կատարութենէս խելագարած ու՝ խուսո, այրող մարմինդ աւելի ու աւելի ուժգին կը սեղմէի հեւացող կրծքիս։ Թեւերովս կը շղթայէի քեզ՝ կամենալով որ ալ բնաւ չբաժնուիս ու այդպէս իրենց վերջին կաթիլ արիւնը ցամքեցնէն։

Թոյլուն մըն էիր կապոյտ, հէքեաթի աղուոր Թոյլուն, զոր մանուկի հրճուանքով ու միամիտ անմեղութեամբ ափերուս մէջ առած կը փայփայէի. կը սիրէի, կ'օգուղէի զգուշի համբոյրներով։

Ունեցե՞ր ես մանուկի բերկրանքի այդ անփոխարինելի պահը, որուն համահաւասար ոչինչ այնքան սիրելի է։

Սարսռացնող կզայնութեամբ, տրտմութ բայց թափանցող ձայնով՝ Պէթ

ՊՐԻՍՄԱԿՆԵՐ

— Մեծ մարդու զաւակը կ'անցկ[…] տանայ որ ինքը իր հօր աւելորդն է[…] ծներ։

×

— Կ'ուզե՞ս արժեցնել քու զաղա[…] փարները — բայց դեռ նոր կը սկ[…] արժէքդ ցուցնել։

×

— Այս որքա՜ն մեծախօսիկ քնն[…] դատ այս ցուցահանդէսին. բայց[…] մէկը ձեռք կ'առնէ իրեն առաջ[…] լած վրձինը։

×

— Մեղուն կը կարծէ թէ ինքն է[…] մար կ'աշխատի — ինչպէս ես ու զ[…]

×

— Սա ծառը մօզէն անգամ վ[…] ցուց, թէ իր չուքին տակ պառա[…] ուողը իրեն համար է հոն եկեր։

ԴԻՒՐՈՆԴ ՄԵԼՈՒԹԵԱՆ

հովէն երգին նման խանդավառ եր[…] ւակայութեամբ, աչքերուս հուրը[…] քերուս մէջ թափելով կը զգայի[…] մարմինդ կ'այրէր ու ձեռքիդ մա[…] ները կը պրկուէին։

— «Աղուոր ու անհասանելի եր[…] մը կը յօրինեմ, ըսիր, կը կերտե[…] պարանք մը՝ լռելեայն, հէքեաթի[…] նակին նման անառիկ ու ամրակա[…] որուն չուրջը տարածուող ծաղկ[…] պարտէզին մէջ տիրուհիի հանգ[…] ստուերը կը դգուէ գոյնզգոյն ծա[…] ղիկներ, կապուտաչուտի մանիշա[…] ներ։ Զըլլայ թէ աղաւաղես։ Ա[…] այսպէս աչքերուս հրաշանքին[…] շրթներուս շարժումներուն յուա[…] հնազանդ, թեւերդ փաթթած բոլ[…] վառ կրծքիս վանդակին՝ առանց ձ[…] խանէր չարժում մը ընելու։ Կ'ո[…] որ յաւիտենանայ այս երազս։ Փա[…] տուր հոգիդ անխօս խօսքերուս[…] անձայն ունկնդրէ՛։ Այլապէս, քու տարրուած պիտի մնամ երազիս ա[…] ակերոծ պալատին մէջ մենաւոր։ Թ[…] նէ՛ ինծի եւ սպասէ քովս»։

Խօսքդ մարեցաւ ճեղքուած զանգա[…] կի մը թախծոտ ղօղանջին խուլ կո[…] կողանքին պէս։ Զայնդ աղաւաղո[…] բեկբեկուն, նուաղուն ու հեւքո[…] ցաւագին չեչտով տրտունջի մը նման[…] կը խրեց սրտիս։

Իւղի բիծի մը նման տարածո[…] եւ ճյուրժփորմի պէս բջիջներուն խո[…] քը թափանցող քաղցր վէրա մը[…] հոմանկիր ամբողջ էութիւնս, [...] յետոյ փոքրիկիկ աղէկ գծուն ու[…] պալող ծառի մը ճաթռուքով ա[…] մատախիլ ընելու համար զայն։ Ա[…] գիա կը բռնկէր կրակի վրայ դրուա[…] որթատունկի թաց ոստերուն ճաթռ[…] տիւնով ու կը բոցավառէր։

Ա՛հ, այդ ձայնը վիրաւոր ու.[…] կոտուր։

ՑՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Լ Ե Ւ Ո Ն Է Ս Ա Ճ Ա Ն Ե Ա Ն

(ՅՈՒՇԵՐ)

Ընդհ. պատերազմէն առաջ էր, Պոլսոյ «Ազատամարտ»ի ակումբը նստած էի երբ քովս մօտեցաւ մէկը ու ինքզինքը ներկայացուց

— Ես Լեւոն Էսաճանեանն եմ։ Անշուշտ կարդացած ես զիս, քանի որ բանաստեղծութիւնը սիրող մը եւ արտասանող մըն ես։ Քանի մը շաբաթ առաջ, երեկոյ մը, այս սրահին մէջ, հանդէսի մը պատրաստութեան փորձերը կ'ընէիր։ Սիամանթոյի «Մահուան Տեսիլք»ը արտասանեցիր։ Ես եկեր, կիսամութին մէջ քեզի մտիկ ըրի։ Զգայուն ես ու քնարական ձայն ունիս։ Ձեւերդ ու շարժումդ հասակդ ալ տպաւորութեան կը նպաստէին։ Քեզի ունկնդրելէ վերջ դուրս ելայ։ Մէջս նոր փափաք մը արթնցաւ։ Քեզնէ արտասանուիլ։ Նորբանաստեղծութիւն մը գրեցի, յատկապէս քեզի համար, «Թագաւորական սիրերգութիւն» վերնագիրով։ Վստահ եմ որ պիտի հիանաս ու լաւագոյն ձեւով մը պիտի արտասանես։ Բամաղանի գիշերները Շահզատէ Պաչըի մէջ մինչեւ լոյս թափառելով ներշնչուեցայ։ Անհաւանիկ քերթուածը, անշուշտ առաջին անգամ կ'արտասանես։

Ու սկսաւ ընթերցումը քերթուածին։

Ես տղայ մըն էի այն ժամանակ, բարակ եղէգի նման տղայ մը։ Հիմակ է որ իրականութիւն եղած եմ։ Բանաստեղծութիւն գրող մըն էի որով կանուխէն կը ճանչնայի մեր քերթողները։ Կարծիքս, չիտակը, շատ նըպաստաւոր չէր Էսաճանեանի համար, հակառակ անոր որ Էսաճանեանի «անժառանգ» մը չըլլալը որոշ էր։ Իր քերթուածներուն մէջ աւելի ու պակաս բաներ կային։ Զափի մարդը չէր. չափազանցութեան ալ չէր։ Տարօրինակ անհաւասարութիւն մը, առնչութեան չգոյութիւն մը կը տեսնէի իր տողերուն մէջ։ Կը յիշեմ, անգամ մը, «առնչութիւն» անուն քերթուած մը գրած էր, որուն մէջ միակ պակաս բանը առնչութիւնն էր։ Երբեմն տաղեր ունէր որոնք գրուած էին աղուոր տող մը քչելու համար, դեղեցիկ պատկեր մը կամ յաջող գիւտ մը իր ստորագրութեան վրայ՝ բերելու համար յօյաին։ Իր ունեցած խառնուածքը յաճախ խառն էր ու չարչարանք։

Անշուշտ լաւ ընդունելութիւն մը ըրի իրեն։ Ինչպէս ըսի ես տղայ մըն էի ու ան ծանօթ «դեռատի» բանաստեղծ մը որ ինծմէ կը խնդրէր տեսակ մը ծառայութիւն։— «Դեռատի» բառը իր լուսանկարին տակ փակցուած էր Թէոդիկ, դայրացնելով պուէտը — ։ Երկրորդ՝ իր բանաստեղծութիւնը հաճած էի։ Փոքրիկ դիտողութիւն մը ըրի որ ընդունեց անմիջապէս։ «Թագաւորական սիրերգութիւն» ը եղաւ «Արքայական սիրերգութիւն»։ Այդ քերթուածը տպուեցաւ Դ. Վարուժանի եւ Սիրունիի «Նաւասարդ» տարեգիրքին մէջ։

Քանի մը անգամ արտասանեցի այդ քերթուածը, զանազան հաւաքոյթներու մէջ։ Էսաճանեան գոհ էր ու գրեթէ երջանիկ արտասանուելուն համար։ Բարեկամներ եղած էինք։ Ա. Իսահակեանի «Աբու լալա Մահարի»ին մասին յօդուած մը գրեց «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ, խօսելով նաեւ իմ մասիս իբրեւ այդ կտորը արտասանող։ Ա. Իսահակեանին եւ Դանիէլ Վարուժանին մասին մասնաւոր հիացում ունէր։ Իսահակեանին կը հաւնէր իբրեւ իրական «արեւելեան բանաստեղծ» ու Վարուժանին համար կ'ըսէր — վարպետներուն վարպետը։ Ինքն էր անշուշտ «վարպետ» ներէն մէկը։ Ունէր տարօրինակ ինքնագովութիւններ, յաւակնութիւններ։ Երբեք սակայն, հակակրելի չէր իր մեծամտութիւններուն մէջ։ Յաճախ ինք իր բառերուն վրայ կը խնդար մերթ ըրթին տակէն փայլատակող ժպիտով, մերթ ալ քաղցր քրքիջով մը։ Իր քերթուածները գովելու տարօրինակ ձեւեր ունէր։ Անգամ մը իր մէկ բանաստեղծութեան համար կ'ըսէր.

— Արշակ Չօպանեան Փարիզի մէջ կարդալով X քերթուածս ըսեր է. — Մե՞ղք է այս բանաստեղծութիւնը կարդալ առանց գինի խմելու։

Ու Չօպանեան, շիշ մը պատուոյ գինի անոյշ ընելով ըմբռշխներ է այդ քերթուածը։

Եւ Էսաճանեան կը հարցնէր գիմացը եղողին.

— Կարդացի՞ր X քերթուածս։

— Այո՛, կարդացի. հիանալի էր։

— Գինի խմեցի՞ր կարդացած ատենդ.

Գինի՞ ... ո՛չ։

— Զըսե՞ս որ դուն բանաստեղծութիւն հասկցող մը չես։ Արշակ Չօպանեան մէկ շիշ Պոմմօ խմեր է քերթուածս կարդալով։

— Եւ ատոր համար ուրա՞խ ես...

— Ու դուն կը զարմանա՞ս ուրախ ըլլալուս։ Մինչեւ հիմակ Օմար Խայեամ կարդացողներն էին որ գինի կը խմէին։ Արշակ Չօպանեանի պէս մեծանուն հեղինակ մը իմ քերթուածս կարդալով գինի կը խմէ։ Ասիկա յուսկայն կը նշանակէ թէ ես Խայեամի թուն եմ, տաղանդով։

— Արշակ Չօպանեան քու քերթուածդ պարզապէս ապուխտի տեղ է դրեր։

Էսաճանեան չմտածեց այս հարուածը։

Իրիկուն մը, երբ բարեկամներով, նստած էր Մարմարայի եզերքը՝ կախեալ պարտէզի նմանող Բաղդադի քրմատան մը մէջ՝ անդիէն արբած աղջային մը կը ձայնէ.

— Պարոն Լեւոն, աս իրիկուն օղին կոկորդէս վար չերթար կոր։ Բանաստեղծութիւն մը բսէ որ սա աղջիկ օղիս խմեմ։

— Բարեկամ, դուն բանաստեղծութիւնը գինովի մէզի՞ կարծեցիր։

Այսպիսով, Արշակ Չօպանեանի Փարիզի մէջ խմած գինին Պոլսոյ մէջ փոխուեցաւ ... քացախի։

Էսաճանեան նոր հնարքներու դիմեց իր քերթուածները փառաբանելու համար.

— Բժիշկ բարեկամ մը ունիմ, որուն կինը յղի է։ Գիտե՞ք թէ ուժքերը ինչ միջոցի դիմած է ծիրանի զաւակ մը ունենալու համար։ Քերթուածներուս հաւաքածոն կնոջը տըւած է որ օրական եօթն անգամ կարդայ։

Իր գէմը եղողին գովեստ կը սպասէր։ Հակառակ պարագային ինք կը լրացնէր պակասը։ Բոլոր գինքը գովողները կը գնահատէր, անոնց փակցնելով տաղանդ մը։

— Մարտիրոսը տաղանդաւոր գրական քննադատ մը կրնայ ըլլալ…

— Մարկոսը տաղանդաւոր երաժիշտ ըլլալով, շատ կը գնահատէ քերթուածներուս կրկնակ ներդաշնակութիւնը։

— Ցաւութիւնը մեր միակ փիլիսոփան է։ Ան իմ X քերթուածս անուանեց փիլիսոփայական քնարով չինուած աշտարակ։

Ցաճախ ալ կ'ըսէր.

— Իմ քերթուածներս երաժշտութենէն աւելի ներդաշնակ են. անանկ որ երգուելու համար եղանակի պէտք չունին... Մինչդեռ մեր բանաստեղծներէն շատերուն քերթուածները կը տառապին ներդաշնակութեան պակասէ ...

Օր մը, Երուանդ Գօլանճեանին հանդիպելով կ'ըսէ.

— Դուն ալ տաղանդ ունիս, սակայն քերթուածներուդ մէջ բացակայ է ներդաշնակութիւնը եւ կշռոյթը։ Ձեր սահիր տողերդ, ծամուելիք, ուտելիք պատառ չեն անոնք, խիստ կարծր են։ Դաշնակութեան նշոյլը չկայ։ Քիչ մը մուզիք գիր տողերուդ մէջ։

Գօլանճեան դատ գիս ու պատմեց Էսաճանեանի խօսքերը, աւելցնելով.

— Դուն ներդաշնակութիւն կը գտնես բանաստեղծութիւններուս մէջ, իսկ ան ներդաշնակութեան հետքը չի գտներ։ Ո՞րն է ճշմարիտը։

— Սիրելի Գօլանճեան, քու քերթուածներուդ մէջ երաժշտութի[…] կայ, սակայն գերմանական է այդ[…] րաժշտութիւնը. իսկ Էսաճանեան[…] րեւելեան երաժշտութենէն — «Ին[…] սազ» — միայն կը հաւնայ ...

Գօլանճեան կ'երթայ կը գտնէ Էսա[…] ճանեանը, պոռալով անոր երեսի[…] վեր.

— Անցեալ օր կ'ըսէիր թէ իմ բա[…] նաստեղծութիւններուս մէջ ներդաշ[…] նակութիւն չկայ։ Բարեկամս, իմ […] ղերուս երաժշտութիւնը գերման[…] կան է, գերմանակա՜ն, կը հասկնա[…] Դուն Հաֆըզներու, տէրվիշներու[…] համբերներու երաժշտութենէն մ[…] այն կը հասկնաս։ Լեռնակոտատ[…] գիտութիւն ունիս գերմանական եր[…] աժշտութեան մասին։ Իմ քերթուած[…] ներուս մէջ գերմանական երաժշտու[…] թեան վարպետներն են որ կ'երգե[…] Պախ, Մոցարտ, Վակնէր, Պէթհովէ[…]

Էսաճանեան այս հարուածին առ[…] քանի մը օր վիրաւոր մնալէն վեր[…] յայտարարեց.

— Հայ բանաստեղծութեան մէ[…] պէտք է հայ երաժշտութիւն գտնել[…] Իմ քերթուածներուս մէջ մեր գեղ[…] կական, առհմիկ եղանակները կա[…] մինչդեռ ուրիշներու գործերուն մէ[…] գերմանական, իտալական կամ ա[…] սական երաժշտութեան ընդօրինակ[…] թիւնները։ Պէտք է ըլլալ ինքնատիպ[…] ցեղագրոյժ եւ քալել անկոխ գետ[…] ներէ, յօրինելով կոյս տաղեր։ Ա[…] բոլորէն զատ քերթուածներուս մէ[…] դրած եմ հայկական գոյն՝ ուղղա[…] կարմիր, հայկական ճարտարապետ[…] տութիւն՝ վեղար եւ կաթողիկէ[…] հայկական ոսկերչութիւն, առանց[…] թը ացուր ոսկիով։ Մենք Հայ ենք։

[illegible]

Դու չկայիր …
Ու հողաթափերս մրսում էին ,
Տաճարի պէս մրսում էին.

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՀՈՎԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ՍՏԵՂԾԵՑ ԽԱՓՇԻԿՆԵՐԸ

— • —

Խափշիկներու երկրին մէջ, հէք-եաթ մը կ՚աւանդէ թէ այն օրերուն՝ երբ Եհովա ստեղծեց նախամարդը, որ կը կոչուէր Ադամ, Սատանան եւս [illegible]

[illegible]

ՄԱՐՔ ԹՈՒԷՅՆ

— • —

Անցեալ Նոյեմբերին տօնուեցաւ ամերիկացի երգիծաբան Մարք Թուէյնի ծննդեան հարիւրամեակը։

Մարք Թուէյն, բուն անունով Սէմիւէլ Լէնկհորն Քլիմընս, ծնած է 30 Նոյեմբեր 1835ին Ֆլորիտայի մէջ։ 12 տարեկան էր դեռ, երբ կորսնցուց իր հայրը։ Աշխոյժ տղայ մըն էր եւ աշխատասէր։ Զանազան գործերու մէջ մտաւ, ժամանակ մը գրաշար, [illegible]

[illegible]

Իր գործերէն հայերէնի թարգմանուած են բաւական թիւով կտորներ։ Վերջերս Ցուսաբեր իբրեւ թերթօն կը հրատարակէ Թոմ Սոյըրի արկածները։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Պ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԵՐԹԱՑ

Ծանօթ ջութակահար Պ. Ժօրժ Սինանեան, Ա. մրցանակ Փարիզի երաժշտանոցէն, ամսոյս վերջը Ամերիկա պիտի մեկնի՝ Նիւ Եորքի, Պոսթընի եւ հայաշատ կեդրոններու մէջ նուագահանդէսներ տալու համար։

Պ. Սինանեան քանի մը ամիս պիտի մնայ Ամերիկայի մէջ ու յետոյ Փարիզ պիտի վերադառնայ։

Ամերիկայի մեր հայրենակիցները այսպէսով առիթը պիտի ունենան գնահատելու արուեստագէտի իր տաղանդը։

Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇ

Ցիշում եմ նորից ես այս երեկոյ
Խրամատները, ձորերը մթին
Ու կատաղւում են տագնապները գոռ
Սրտիս գագաթին :

Եւ բանակները յաղթ ու ապագէն
Սլանում էին այնպէս անվրդով,
Ինչպէս յոյզերիս թեւաբաց բազէն
Հոգուս երկնքով :

Եւ մառախլապատ լեռները հեռու՝
Իրենց գլխներին շղարշն ամպերի՝
Ասես լինէին սեւազգեստ ուրու,
Մթում գիշերի :

Զմրան գիշերը ցնդում էր խաղաղ,
Փախչում էր մութը դաշտերից անծայր,
Երկնքում լուսին մի լուսաշաղաղ
Լոյսերով պայծառ :

Եւ երգում էինք սիրով միաբար.
Անտառն էր վայում բուի կռինչով,
Եւ քայլում էինք անխոնջ ու յամառ
Մթութեան միջով :

ՄԵՍՐՈՊ ՄԵՐՈՒԺԱՆ

— • —

ԱՌՍԻՕՏ

Փշրւեց բարձր սարի վրայ
Բորբ արեւի ոսկէ թասը,
Հորիզոնը կարմիր քուրայ,
Կարծես շողշող, վառ ալմաս է:

Ժպտուն, թովիչ եւ ծիծաղկոտ
Ոսկէ թասից թափւեց գինի …
Մանկիկ, ոնց այս առաւօտ
Թող քո սիրտն էլ մաքուր լինի:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՏՈՒՆԻ

— • —

ԾԻԱԾԱՆ

Գարնան անձրեւը մաղում է անուշ,
Սիրելի անձրեւ, ինչո՞ւ եկար ուշ,—
Ժպտում են իրար ծաղիկ ու կանաչ,
Բոյսերը իրար շրջում են կռնակ :

Անձրեւից յետոյ խոնաւ օդի մէջ
Նայեց կամարը նաշխուն երանգով,
Ինչքան էլ կ՚ուզես՝ դու քայլիր անվերջ,
Կարո՞ղ ես անցնել դու նրա տակով :

ՊԱՐՈՅՐ ԶՕԹԵԱՆ

ԽԻԾԱՂ

— Աղջիկս, լաւ առիթ է, եկուր ընդունենք այս երիտասարդին խնդրանքը։

— Ոչ, մայրիկ, ուսումս պիտի չաւարտեմ։

— Ի՞նչ օգուտ, գիտնալու ես որ այրերը շատ ուսեալ կիներէն չենախորժիր։

— Ներեցէք, մայրիկ, ամէն այր հայրիկիս պէս չի մտածեր։

Լոնտոնի բաժանորդներուն

Կը խնդրենք մասնաւոր նամակներու չսպասել, հին բաժնեգիններնին լրացնելու եւ նորերը փութացնելու համար (ՏԱՐԵԿԱՆ 250 ՖՐԱՆՔ, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ. ԻՆՉՊԷՍ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ ԷՆՔ 1931 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ)։

[illegible]

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

9.— Օգթամ Թիւիէ, Գայանի քաղաքացիական զբամտատան անօրէնը, եօթը տարի տաժանակիր աշխատանքի եւ 100 ֆրանք տուգանքի, իբրեւ կեղծարար վաւերաթուղթերու եւ իբրեւ գողցուած ապրանք ստացող։

Բացի այս վերջինէն, դատարանը նկատի առաւ մեղմացուցիչ պարագաներ՝ միւս ամբաստանեալներուն համար։

Իսկ ազատ արձակուեցան Տիկին Արլէթ Սթավիսքի, «Լա Վոլոնթէ» թերթին խմբագիրը՝ Տիւպարի, ծանօթ ազգայնական լրագրող Ֆամիյ խմառ, հրապարակագիր Փօլ Լէվի, Սթավիսքիի գործակալներէն Ռոմանեինօ, փաստաբաններ Կիպու-Ռիպօ եւ Կօլիէ եւայլն, ընդամէնը 11 հոգի։

Դատապարտեալներէն անոնք որ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած չէին, անմիջապէս հանուեցան բանտէն, ուր ոմանք մնացած էին մինչեւ երկու տարի։ Տիկին Սթավիսքի լացաւ, երբ իր պաշտպան փաստաբանը, հռչակաւոր Մօրօ Ժիաֆիերին հաղորդեց անպարտութեան լուրը, բայց շուտով գտաւ ինքզինքը։ Իսկ միւս անպարտները փղձկելով համբուրուեցան իրենց փաստաբաններուն հետ։

Ողբալի էր դատապարտեալներուն վիճակը։ Կառա բացագանչեց.— «Ես կեղծարա՞ր, ի՜նչ խայտառակութիւն», Նախկին զօրավար Գառոփ, որ Գուլկարիոյ մէջ ալ անցեալ մը ունեցած է, աղաղակեց.— «Խի՛ղճ կ՚ինա»։ Փօլ Կէպէն հառաչեց յուսահատօրէն. «Ինծի ուրիշ բան չի մնար բայց եթէ անձնասպան ըլլալ»։ Ռոմանեինօ, որուն հարցաքննութիւնը զուարճալի տեսարաններ պարզած էր, սկսաւ կոտրներ արտասանել... Շէյքսփիրէն, երբ իմացաւ որ անպարտ է։

Տիկին Սթավիսքի յայտարարեց թէ խելքը գլուխը պիտի ժողվէ եւ գործ պիտի փնտռէ, ինքզինքը մոռացութեան տալով եւ ի հարկին արտասահման քաշուելով։ Այս առթիւ պատմեց թէ ամէն օր զարմանազան առաջարկներ կ՚ընդունի։ Օրինակ, առաջարկեր են կապելայի մը վարիչի պաշտօնը։ «Իմ մելամաղձիկ դէմքս տասը վայրկեանէն պիտի փախցնէ յաճախորդները»...

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Գ. ԷՐԻՕ վերջնապէս որոշեց քաշուիլ ոչ միայն դահլիճէն, այլ եւ արմատական կուսակցութեան նախագահութեան թեկնածութենէն։ Հաւանական չէ որ մնան միւս վեց նախարարները։ Կուսակցութեան երեսփոխաններուն մեծամասնութիւնը բոլորին ալ հրաժարումը պահանջած է։ Ուրեմն դահլիճը կը գտնուի նոր եւ աւելի սուր տագնապի մը առջեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովէն անմիջապէս վերջը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, բժիշկները անարին վերեւ կը հսկեն գիշեր ցերեկ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ վիճակին բարւոքման համար, պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Ներքին նախարարին, նախագահութեամբ Գ. Փօլ Փէուէնի։ Պատուիրակութեան մէջ կը գտնուէր Տիկ.Մակտըլէն Փազ, յանուն Օտար Տարագիրներու պաշտպանութեան կոմիտէին։ (Ընթերցողները կը յիշեն իր վերջին սրացաւ գրութիւնը, թարգմանուած «Յառաջ»ի մէջ)։

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ դասադուլին առթիւ, ծանր խռովութիւններ պատահեցան ուրբաթ օր եւ երէկ։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։ Վիրաւորներն ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն։ Դաւառական համալսարաններու ուսանողներուն մէկ մասն ալ միացաւ դասադուլին, իբրեւ համերաշխութեան ցոյց։

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24էն ի վեր կորսուած համարուելէ վերջ, ողջ առողջ գտնուեցան երկու ամերիկացի խուզարկուներ, հարաւային բեւեռի սառոյցներուն վրայ։ (16.000 քիլոմեթր հեռու)։

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՌԸ խօսեցաւ Անգլիոյ արտաքին գործերու նոր նախարարը, Գ. Իտըն, շատ զգոյշ եւ ջերմապէս պաշտպանելով հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը, «պայմանաւ որ միւս պետութիւններն ալ համախորհուրդ գործեն»։

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Վրացի բանաստեղծ Վաժա Փշավելայի մահուան 20րդ տարեդարձին առթիւ, այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 5ին Musée Socialի մէջ, 5 rue Las Cases (Մէթրօ Solferino), տեղի կ՚ունենայ գրական երեկոյ։

Կը խօսին՝ Կվազավա եւ Պերիձէ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տ. Կ. Խաչի Գաննէօ քաշանի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Գ. Սահակ Յովհաննէսեանի, որ Մանուկներու Օրուան առթիւ կազմակերպած էր Մասնաճիւղիս գեղարուեստական բաժինը։

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

Ֆրանսական Ազգ. Վիճակահանութենէն բախտաւորուած հայրենակիցներէ յանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Գ. Գ. Վ. Մ.ի կողմէ 400 ֆր., Ե. Յ.ի կողմէ 200 ֆր., Ց. Գ.ի կողմէ 100 ֆր., Մ. Մ.ի կողմէ 100 ֆր., փոխան ծաղկեպսակի՝ Գ. Ե. Օզանեանի կողմէ զանազաններէ հաւաքուած 55 ֆր., Գ. Բ. Տէօվլէթեանի կողմէ զանազաններէ հաւաքուած 30 ֆր., Գ. Ա. Տէօվլէթեանի կողմէ զանազաններէ հաւաքուած 150 ֆր., Գ. Ն. Չքաղեանի կողմէ Քլիշեանցուի երջանիկ հաւաքուած 150 ֆր., Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէկ անդամի կողմէ յանձնուած ճաշի մնացորդ 43,50

Դումար	1228,50
Նախորդ գումար	10030,55
Ընդհ. գումար	11,259,05

Imprimerie A. DER GARABEDIAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԹՂԹԱԿՑԻ ՀԱՄԱՐ)
12, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clairière 15-70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Զուիցերիա, ...	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 21 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3017
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԼԵԿՈԾ ՖՐԱՆՍԱՆ

Օրուան վէպերը անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ համբուած են Լավալի դահլիճին օրերը:

Վկայ՝ արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէին որոշումը, որով ետ կը կանչուին եօթը արմատական նախարարները, եւ բացարձակ անվստահութիւն կը յայտնուի դահլիճին, թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքականութեան առթիւ:

Սովորական երեւոյթ մը, չէ, նաեւ, Պ. Էռիոյի հրաժարումը, թէ նախարարութենէ եւ թէ կուսակցութեան նախագահութենէն:

Վարպետ ռազմավար եւ մասնագէտ միջին ճամբաներու, Լիոնի քաղաքապետը, որ մինչեւ հիմա յաջողած էր գործակցութիւն մը հաստատել կառավարութեան եւ իր կուսակցութեան միջեւ, այլ եւս յուսահատած կ'երեւայ: Իր վերջին փորձն եղաւ յետաձգել տագնապը, որպէսզի Ֆրանսա կարենայ մասնակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին:

Այդ ռազմավարութեան շնորհիւ էր որ չգործադրուեցաւ կուսակցական կարգապահութեան կանոնը, գրեթէ ազատ ձգուեցան 159 արմատական երեսփոխանները, եւ դահլիճը փրկուեցաւ 64 ձայնի մեծամասնութեամբ (16 յունուար):

Այժմ հրաշք մը միայն կրնայ փրկել դահլիճը:

Անշուշտ այս կացութեան գլխաւոր շարժառիթներէն մէկն ալ նոր ընտրութեանց խնդիրն է:

Ընտրութեանց թուականը որոշուած չէ տակաւին, բայց Փարիզի պատերը արդէն զարդարուած են շանդալից յայտարարութիւններով, պատկերազարդ կոչերով ու կանչերով:

Դուք այնտեղ կը կարդաք աւետարեր հաւատքները երկու գլխաւոր հոսանքներուն, աջ եւ ձախ, ինչպէս եւ փոխադարձ մեղադրանքներ:

Պատկերազարդ յայտարարութեան մը մէջ, «Ժողովրդական ճակատ»ը կը ներկայացնեն իբրեւ վարձկանը Մոսկուայի: Ճակատին ղեկավարները կը խօսին ու կը գործեն համաձայն Մոսկուայի հրահանգներուն, իրենց ոտքերուն եւ ձեռքերուն կապուած չուաններով:

Անդին, ուրիշ յայտարարութիւններ բոլոր չարիքներուն պատասխանատու կը հռչակեն ազգայնական ճակատը, իր Հրեղէն Խաչերով, Երիտասարդ Հայրենասէրներով, Ֆաշական գործունէութեամբ եւ մարտական կազմակերպութիւններով:

Մէկ խօսքով, ընդհանուր զօրաշարժ եւ մարտակոչ:

Արքայականներն անգամ յարած են իրենց ուժերը, եւ ոչ միայն թռուցիկներ կը ցրուեն, այլ եւ գրքոյկներ եւ յաւելուածներ կը հրատարակեն, աւետարեր ազդանշանով մը,— «Անհատնելի Թագաւորը»: Այս առթիւ լուսանկարները՝ դահաժառանգին եւ արքունիքին ...

«Ժողովրդական ճակատ»ը (ձախ) արդէն իսկ վճռած է դահլիճին ճակատագիրը: Մասնաւորապէս «Փօփիւլէռ»ն ու «Իւմանիթէ»ն օրերէ ի վեր մէկ ազդանշան կը հնչեցնեն, չորս կամ վեց սիւնակի վրայ,— «Դուրս, ճամբեցէ՛ք, վռնտեցէք Լավալը»:

Կրակին վրայ իւղ լեցուց արմատականներուն խորհրդաժողովը, նոր նախագահին ընտրութեամբ եւ այս առթիւ խօսուած ճառերով:

Եթէ Պ. Էռիօ երկդիմի խօսքեր արտասանեց, շատ աւելի բացորոշ արտայայտուեցաւ Պ. Տալատիէ, կուսակցութեան նոր նախագահը, զոր աջերը կը կոչեն «մարդասպան», «հրացան արձակող», ակնարկելով 1934 փետր. 6ի դէպքերուն:

Պ. Տալատիէ չծածկեց իր համակրանքը, «Ժողովրդական ճակատ»ի քաղաքականութեան մասին.

— «Ընտրական պայքարին մէջ, ժողովրդական ճակատին իւրաքանչիւր կուսակցութիւնը կռուի պիտի երթայ իր դրօշով: Այդ պիտի ըլլայ միացեալ գրոհը փաշականութեան դէմ: Ա՜հ, եթէ տնօրինուած չըլլար ժողովրդական ճակատը յուլիսի արեւուն տակ, այսօր ո՞ւր պիտի մնար հանրապետութիւնը: Մենք դէպի կռիւ պիտի երթանք միացեալ ուժերով, յանուն ազատութեան եւ խաղաղութեան»

Դատելով ժողովներու մէջ եղած յայտարարութիւններէն եւ թերթերու հրատարակութիւններէն, արմատականներն ալ չեն հաւատար Պ. Լավալի անկեղծութեան, թէեւ օրէնքի կարգ անցան մարտական կամ խռովարար խմբակցութեանց լուծման պահանջները:

Իրենց քուէարկած բանաձեւն ալ այդ կ'ապացուցանէ:

Իսկ ընկերվարական եւ համայնավար հոսանքները ամէնէն ծանր մեղադրանքները կ'ուղղեն վարչապետին:

Համայնավար պաշտօնաթերթը մասնաւորապէս շեշտելով ֆաշական վտանգը, դիտել կու տայ թէ՝ մարտական խմբակցութեանց լուծման պաշտօնական հրամանագրէն վերջն ալ, գնդ. տը լա Ռոք եւ միւսները կը սպառնան 200,000 հոգի թափել փողոց, նախարարական տագնապի մը պահուն:

Թերեւս չափազանցութիւն չէ ըսել թէ՝ իր վերջին տարիներու քրոնիկ տագնապներուն ամէնէն ծանր շրջանը կ'ապրի Հանրապետական Ֆրանսան:

Եւ տագնապը միայն ներքին չէ, այլ եւ արտաքին: Ու միայն քաղաքական չէ, այլ եւ նիւթական:

Կատարեալ քաոսի մը տպաւորութիւնը կը գործեն այս առթիւ եղած մեղադրանքները, աջէն թէ ձախէն:

Ի՞նչ խօսք որ այս ընդհանուր այլեկոծութիւնը ծանրապէս կ'ազդէ Ֆրանսայի տնտեսական կեանքին վրայ, խորացնելով անվստահութիւնը, ներսէն թէ դուրսէն: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՏ ԿԸ ԿԱՆՉԵՆ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ

Դահլիճը պիտի հրաժարի Լավալի վերադարձէն վերջ

Դ. ՏԱԼԱՏԻԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Արմատական կուսակցութեան համագումարը, որուն կը մասնակցին 1800 պատուիրակներ, ինչպէս եւ ծերակուտականներ եւ երեսփոխաններ, ծանրակշիռ որոշումներ տուաւ կիրակի օր: Գլխաւոր բանաձեւը անվստահութիւն յայտնելով Լավալի դահլիճին, թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքականութեան, կը վաւերացնէ արմատական նախարարներուն հրաժարումը եւ կը հրամայէ 159 արմատական երեսփոխաններուն հաւաքաբար դէմ քուէարկել, երեսփ. ժողովի յառաջիկայ նիստին մէջ: Հաւանական է որ այս քուէարկութեան պէտք չմնայ, որովհետեւ Պ. Լավալ որոշած է դահլիճին հաւաքական հրաժարականը ներկայացնել, Ժընեւէն վերադառնալէ անմիջապէս վերջը, չորեքշաբթի կամ հինգշաբթի:

Համագումարը փոթորկալից նիստ մը ունեցաւ, իբրեւ հետեւանք ներքին հակամարտութեանց: Պ. Էռիօ վճռապէս մերժած ըլլալով իր թեկնածութիւնը, կուսակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Տալատիէ, նախկին վարչապետը, որուն օրով պատահեցան 1934 փետրուար 6ի դէպքերը: Ուրեմն, կուսակցութիւնը յառաջիկայ ընտրական պայքարին պիտի մասնակցի առաջնորդութեամբ ձախակողմեան ղեկավարի մը: Արդէն առնէ մը ի վեր կուսակցութեան ներքին արմատական թեւը կը վարէ Պ. Տալատիէ, որ ջերմ կուսակից է «Ժողովրդական ճակատին» (արմատականներ, ընկերվարականներ եւ համայնավարներ): Այս ճակատը կ'ուզէ միասնաբար կռուիլ յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ, «հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար ֆաշական եւ արքայական յարձակումներու դէմ»: Ուրիշ կարեւոր տարբերութիւն մըն ալ այն է որ, Պ. Տալատիէ կուսակից է Ֆրանքօ-գերման մերձեցման — ինչպէս Պ. Լավալ — մինչդեռ Պ. Էռիօ ամէնէն աւելի յարած է Ֆրանքօ-խորհրդային գինակցութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին:

*** Ինչպէս ըսինք, փոթորկալից տեսարաններ պարզուեցան ժողովին մէջ, որ տեւեց չորս ժամ: Նիստը հազիւ բացուած, ժողովականներուն մէկ մասը ծափահարեց Էռիոն, իսկ մեծամասնութիւնը՝ Տալատիէն: Այս վերջինը խօսելով ձայնարձակին առջեւ, յայտարարեց թէ բոլորին բաղձանքն է կուսակցութեան նախագահ վերընտրել Պ. Էռիոն: Եւ առաջարկեց քուէարկութիւնը կատարել ձեռամբարձ կամ գաղտնի: Պ. Էռիօ վճռապէս մերժեց դնել իր թեկնածութիւնը, եւ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Տալատիէ: Եւ ահա զարհուրելի ժխոր մը: Երեք պատուիրակներ միաժամանակ խօսիլ ուզեցին, իրենց տեսակէտները պարզելու համար: Սրահին խորը նստած պատուիրակները կը պոռային թէ քուէարկութիւնը անկանոն է: Տալատիէ առաջարկեց չեղեալ համարել քուէարկութիւնը, վերջ տալ ռազմախաղերուն եւ նոր ընտրութիւն կատարել: Ժխորը սաստկացաւ: Այլեւս չէր լսուեր նախագահին խօսքը, եւ ձայնարձակն անգամ լռութեան դատապարտուած էր: Օգտուելով կարճատեւ խաղաղութենէ մը, Տալատիէ առաջարկեց նախագահին ընտրութիւնը կատարել յոտնկայս (թեր) եւ նստած (դէմ): Եւ նախագահ ընտրուեցաւ Տալատիէ, գրեթէ միաձայնութեամբ: (Դէմ քուէարկեցին միայն հինգ հոգի): Ցետոյ պատուակալ նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Էռիօ եւ սկսան բուն օրակարգի հարցերուն վիճաբանութիւնները: Այս առթիւ քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը

«Արմատական կուսակցութեան նախագահներուն եւ ընդհ. քարտուղարներուն խորհրդաժողովը,— 1. Գոհունակութեամբ կ'ընդունի արմատական նախարարներուն հրաժարման լուրը - 2. Իր խորունկ խանդաղատանքն եւ վստահութիւնը կ'ընծայէ նախագահ Էռիոյի եւ ցաւ կը յայտնէ անոր հրաժարման համար.— 3. Անխախտ կը պահէ արմատական միասնականութիւնը՝ Վակրամի համագումարին կողմէ յայտնուած վարդապետութեան առթիւ.— 4. Վստահութիւն կը յայտնէ խորհրդարանի արմատական - ընկերվարական անդամներուն, համաձայն կուսակցութեան ծրագրին եւ կանոնագրին»:

Գործադիր կոմիտէն վստահութիւն յայտնելով Էռիոյի եւ Տալատիէի, կը ծաղկէ «նախագահ Էռիոյի դէմ մղուած անարդ պայքարները», կը յայտարարէ թէ «վարչապետին գաղափարներն ու մեթոտները բացարձակապէս կը հակասեն Վակրամի համագումարին մէջ մշակուած վարդապետութեան, մասնաւորապէս արտաքին քաղաքականութեան, ներքին խաղաղութեան պահպանման, խռովարար խմբակցութեանց զինաթափութեան մասին եւ թէ աշխատանքի իրաւունքները կը զոհեն դրամի առանձնաշնորհներուն»: Եւ իբրեւ եզրակացութիւն, կը պահանջէ որ խորհրդարանին արմատական անդամները գործեն եւ քուէարկեն միասնաբար եւ կարգապահութեամբ:

Միայն երկու հոգի հակառակեցան այս բանաձեւին:

**Աւելորդ է բացատրել թէ նախարարական տագնապը բացուած է արդէն, մեծ մտահոգութիւն պատճառելով մասնաւորապէս դրամատիրական շրջանակներու, քանի որ Տալատիէ ղեկավարութեան տակ, աւելի ձախակողմեան քաղաքականութիւն մը պիտի վարէ արմատական կուսակցութիւնը.

Ա. Դ. Խորհուրդին ժողովը բացուեցաւ

Բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ

Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին նստաշրջանը (90րդ): Օրակարգին վրայ կը գտնուին բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ: Միեւնոյն առեն ժողովի ընթացքին վրայ կրնան ազդել Անգլիոյ Թագաւորին ծանր հիւանդութիւնը եւ Ֆրանսայի նախարարական տագնապը: Այս շաբթու պիտի գումարուի նաեւ 18երու յանձնախումբը, քննելու համար քարիւղի արգելքի խնդիրը: Հաւանական է որ հարցին քննութիւնը յետաձգուի, որպէսզի մասնագէտներ կարենան ուսումնասիրել անոր քաղաքական հետեւանքները:

Նստաշրջանէն պիտի օգտուին զանազան երկիրներու արտաքին նախարարները, քննելու համար միջազգային կացութիւնը:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸ ԵՒՍ

Շաբաթ օր պատմեր էի թէ Մոնթէվիտէօյի (Ուրուկուէյ) Հօկը երկու ճակատի բաժնուած ըլլալով, մէկուն կուսակիցները թռցուցեր են իրենց շաբաթաթերթին, «Շիրակ»ի տպագրական տառերը:

Այս առթիւ՝ թռուցիկներ զոյգ զոյգ. փոխադարձ մեղադրանքներով.

— «Դաւաճան, գող, աւազակ»:

— «Ինքնակոչ ղեկավարներ, գռեհիկ ստախօսներ, ուրիմ անեներելի փառատեր, բայց չունիմ իշխանութիւն հրացանի բռնելու գողերը . .

Կը թուի թէ «հարուածային» գործունէութեան մասը կը կազմէ տպագրական տառեր թռցնելու այս «վարպետ գործը»:

Ահա դէպք մըն ալ մեր աշխարհէն,— Լիոնի մէջ:

Անմիջապէս ըսեմ որ աղբիւրը վաւերական է,— բուն իսկ ներսէն: Եւ յայտարարուած՝ հրապարակաւ:

Ինչպէս գիտէք, Հօկի Ֆրանսայի կազմակերպութեան մէջ ծագած պառակտումին գլխաւոր բոյնը Լիոնն է, Մարսէյլի հետ:

Լիոնի ղժգոհներն էին որ վերջերս խանգարեցին Խ. Հայաստանի 15ամեակին տօնակատարութիւնը:

Դարձեալ անոնց անունով էր որ 1935 նոյեմբերին հրատարակուեցաւ թռուցիկ մը, «քէլլէկէօզութիւններ կը շարունակուին», ուղղուած՝ «ինք. նակոչ» եւ «ապօրինի» կեդր. վարչութեան դէմ:

Արդ, Փարիզի կարմրուկ շաբաթաթերթը, «Զանգու», իր յունուար 17ի թիւին մէջ կը հրատարակէ պաշտօնական յայտարարութիւն մը, ուղղուած՝ «Լիոնահայ աշխատաւորութեան», յանուն Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան Լիոնի շրջանային վարչութեան»: (Հայկական հատուած):

Ահա թէ ինչեր կ'իմանամ այդ յայտարարութենէն.—

1.— «Մեր կուսակցութիւնը իր աշխատանքներու ընթացքին հանդիպեցաւ կարգ մը հայ տարրերու ներսէն սարքած մեքենայութիւններուն եւ խոչընդոտներուն, որոնք ամենաթիւր կերպով խախտած ըլլալով մեր կուսակցութեան երկաթեայ տիսիփլինը, դուրս շպրտուեցան անոր շարքերէն»:

3.— «Դաւաճաններու այդ խմբակը, որ իր կողքին ունի ամէն տեսակ տարրեր. նոյն իսկ լրտեսներ եւ անիշխանական նկարագրի տէր մարդիկ, այժմ ալ դուրսէն կը տանի այն պայքարը, որ չյաջողեցաւ ներսէն տանիլ »:

3.— « Այս տարրերը ոչ մի միջոցի առջեւ կանգ կ'առնեն իրենց պառակտիչ աշխատանքին մէջ: Անոնք մինչեւ հիմա բան գործ ըրած էին ժողովներ խանգարել, կռիւներ սարքել, Հայաստանի խորհրդայնացման տօնակատարութեան նման Ուրբաթական հանդէսներ խանգարելու փորձեր կատարել, երեւակայական մասսայի անունով պառակտիչ եւ կեղծ թռուցիկներ հանել »:

4.— « Այժմ ալ կ'ուզեն թերթ հանել եւ առոր համար կանգ չեն առներ նոյնիսկ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ առջեւ: Անցեալ շաբաթ, այդ դաւաճանները կ'երթան կուսակցութեան կեդրոնը եւ պատասխանատու ընկերներու բացակայութենէն օգտուելով, կը վերցնեն հայերէն տպագրական տառերն ու գործիքները եւ կը հեռանան»:

Իբրեւ եզրակացութիւն, յայտարարութիւնը կոչ կ'ուղղէ «Լիոնահայ աշխատաւորութեան՝ գալ խտացնել Սթալիններու կուսակցութեան շարքերը » եւ կ'ազդարարէ.

— « Ոչ մի սու եւ ոչ մի ընթերցող անոնց թերթին »:

Կը մնայ որ Կոմկուսը մէկ - մէկ տողաշար մեքենայ նուիրէ իր հաւատարիմներուն, որպէսզի «դաւաճաններ » չկարենան առեւանգել տպագրական տառերը:

Իսկ եթէ տողաշար բանուո՞րը փախցնեն . .

ՎԱՀԷ

ԴԵՐ ԾՈՎԱԿԱԼ ՏԱՐԹԻԺ ՏԻՒ ՖՈՒՌՆԷ
որ ազատեց Սուէտիոյ հայ ժողովուրդը, 1915 օգոստ.— սեպտեմբերի դէպքերուն առեն, ինչպէս կարդացինք Սուէտիոյ պատմութեան եւ հրամանատար Պրնուա տ'Ազիի ճառին մէջ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԱՆՅՈՅՍ

«ԱՍՏՈՒԱԾ ՊԱՀԷ ԹԱԳԱՒՈՐԸ» Կ'ԵՐԳԵՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Մէկ օրէն միւսը աւելի ծանրացաւ Անգլիոյ Ճորճ Թագաւորին առողջական վիճակը: Ոչ միայն բժիշկներ, այլ եւ նախարարներ, Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը եւ արքունիքին անդամները գիշեր ցերեկ կը հսկեն Թագաւորին անկողնին վրայ: Արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են, խնամակալ խորհուրդ մը նշանակելու համար, որուն պիտի անդամակցին Կալլէսի իշխանը (գահաժառանգ), Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը, դատական նախարարը եւն.: Առաջին անգամ «պետական խորհուրդ» մը կազմուեցաւ 1925ին, երբ Թագաւորն ու Թագուհին պտոյտ մը կատարեցին Միջերկրականի մէջ, ծանր հիւանդութենէ մը վերջ, իսկ երկրորդ անգամ 1928ին, երբ Թագաւորը հրաշքով ազատեցաւ մահէն: Այդ օրէն ի վեր խախտած էր իր առողջութիւնը եւ այս անգամ դժուար թէ ազատի, քանի որ սրտի հիւանդութիւն ալ ունի եւ 75 տարեկան է: Շաբաթ եւ կիրակի շատ ծանր էր վիճակը, եւ շարունակ թթուածին կը ներարկեն: Չորեքշաբթի օրէն ի վեր ութ գլան թթուածին փոխադրուած է Սէնտրինկէմի դղեակը, ուր կը գտնուի հիւանդը: Օտար թղթակիցներուն բացարձակապէս արգիլուած է պալատ մտնել: Հանդիսաւոր աղօթքներ կը կատարուին բոլոր եկեղեցիներուն մէջ եւ ամէն կողմ «Աստուած պահէ Թագաւորը» կը մրմնջեն: «Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական պաշտօնաթերթը, դիտել կու տայ խմբագրականի մը մէջ,— «Թագաւորը թշնամի չունի: Նոյն իսկ անոնք որ թունդ հանրապետական են եւ ամենախոր ատելութիւն սերմանած, գոյգն թշնամութիւն չեն անուցաներ իրեն հանդէպ: Ոչ մէկ միապետ կրցած է այնքան խանդաղատանք ներշնչել իր ժողովուրդին եւ այնքան մտերմօրէն ապրիլ անոր հետ»:

Արագ ապաքինման առաջին հեռագիրներն ուղղեցին Հիթլեր, Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը եւ Ճափոնի կայսրը:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1935ԻՆ

Բ.— ՈՒԽՏԵՐ ՈՒ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐ

Արդի դիւանագիտութեան սովորական զէնքերն են դաշինքներն ու ուխտերը, համաձայնութիւններն ու խորհրդաժողովները, հանդիպումներն ու տեսակցութիւնները, որոնք ա՛յնքան շատ են որ դժուար է մի առ մի թուել:

Ի՞նչ բանի կը ձգտին ատոնք: Պատասխանը՝ իր ընդհանուր գիծերուն մէջ պարզ է,— սեփական եւ հաւաքական ապահովութեան եւ միջազգային խաղաղութեան պահպանման:

Այժմ, ըստ կարեւորութեան եւ ժամանակի, թուենք այն կարեւոր դաշինքներն ու համաձայնութիւնները, որոնք կը բխին այս հիմնական մտահոգութիւններէն եւ Ազգաժողովի յառաջադրութիւններէն.

Անցնող տարուան սկիզբին, ուշագրաւ երեւոյթ մըն էր Պ. Լավալի ճամբորդութիւնը դէպի Հռոմ:

Երկու նպատակ կը հետապնդէր այդ ճամբորդութիւնը:

Նախ վերականգնել երկու լատին քոյր ցեղերու բարեկամական փոխադարձ յարաբերութիւնները եւ կարգադրել 1919էն ի վեր առկախ մնացած խնդիրները, եւ երկրորդ՝ ապահովել Մուսոլինիի մասնակցութիւնը Եւրոպայի հաւաքական ապահովութեան գործին:

Մտածողութեամբ յոռետես, սակայն կամեցողութեամբ լաւատեսներ գտնուեցան, որ քաջալերեցին Լավալի այդ քաղաքականութիւնը: Իտալա-ֆրանս. յարաբերութիւններու համար նոր թուական կը սկսէր:

Սակայն յետագայ ամիսներու ընթացքին այդ համաձայնութիւնն ենթարկուեցաւ ուժգին ցնցումներու քաղաքական դէպքերու բերումով եւ Ֆրանսան հարկադրուեցաւ ընտրութիւն կատարել Լոնտոնի եւ Հռոմի միջեւ:

Անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութեանց ներկայացուցիչները, փետր. 3ին, Լոնտոնի մէջ, կը հրատարակէին հաւաքական յայտարարութիւն մը եւ կը հրաւիրէին Գերմանիան որ վերադառնայ իր տեղը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ ստորագրէ արեւելեան եւ դանուբեան դաշինքները: Միաժամանակ կ'առաջարկէին որ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Պելճիքայի հետ, օդային ամէն տեսակ յարձակումներու դէմ փոխադարձ օգնութեան համաձայնութիւն մը կնքուի: Փոխարէն, Գերմանիոյ կը խոստանային փոխել Վերսայլի դաշնագրի նախատեսած զինուորական պայմանները, եւ ապահովութեան սահմաններուն մէջ, հաստատել իրաւունքներու հաւասարութիւն:

Գերմանիան այս հիմնական առաջարկներուն խուսափողական պատասխաններ տուաւ եւ առաջարկեց ստեղծել օդային Լոքարնօ մը, մէկ կողմէն իր օդանաւային ուժերու հակակշռման ծաւալումը օրինականացնելու եւ միւս կողմէն Անգլիան հանգստացնելու համար:

Բայց աւելի քան մտահոգ էր Խ. Միութիւնը: Հիթլէրական Գերմանիոյ շարժումները ամէնէն աւելի իրեն երկիւղ կը ներշնչէին: Եւ փետր. 20ին, առանձին յուշագրով մը կը յայտնէր թէ Լոնտոնի համաձայնութեան պայմանները (փետր. 3) մէկ եւ անբաժան ամբողջութիւն մը կը կազմեն եւ կարելի չէ զանոնք իրարմէ զատել: Եւ շարունակութեան մէջ, Խ. Միութիւնը աւելի յստակօրէն կը պարզէր իր տեսակէտները եւ կ'առաջարկէր «փոխադարձ ապահովութեան շրջանային դաշինքներ կնքել յատկապէս այն պետութեանց հետ, որոնք անկեղծօրէն կապուած են միջազգային խաղաղութեան ամրապնդման գործին»:

Այսպիսով կը հակադրուէին երկու տեսակէտներ,—հիթլէրական Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան: Գերմանիան ամէն կերպ կը հաւատացնէր եւ կ'ուզէր համաձայնութեան եզր մը գտնել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, խաչկանդումներէ ազատ մնալու եւ իր զինուորական նուաճումները անարգել տարածելու դէպի արեւելեան Եւրոպա: Իսկ Խ. Ռուսաստանը կը ջանար փոխադարձ օգնութեան սիստեմով արեւելեան եւ արեւմտեան Եւրոպայի պետութիւններէն ապահովութիւն ստանալ եւ կանխել չափով մը գերմանական վտանգը:

Շրջանային դաշինքներու գաղափարը աստիճանաբար սկսաւ աւելի հող գտնել, քան հիթլէրական ցանկութիւնները: Նոյն իսկ Իտալիան բարեացակամ տրամադրութիւններ կը յայտնէր եւ կը խոստանար իր մասնակցութիւնը

Ապրիլ 15ին, Սթրէզայի համաձայնութենէն անմիջապէս յետոյ, Անգլիան, Ֆրանսան եւ Իտալիան կը նորիրագործէին Լոնտոնի համաձայնութեան հիմնական սկզբունքները եւ կը ջատագովէին, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի սահմաններուն մէջ, խաղաղութեան հաւաքական պահպանման գաղափարը: Եւ վճռապէս դէմ կ'արտայայտուէին բոլոր այն մասնակի դաշնագրերուն, որոնց նպատակն է վտանգել Եւրոպայի դիւրաբեկ խաղաղութիւնը:

Հարցի այս ձեւի բանաձեւումը որոշապէս ուղղուած էր Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի դէմ, որոնք կը մերժէին յարիլ արեւելեան դաշնագրին: Սըր Ճօն Սայմընի եւ Է. Իտընի ճամբորդութիւնը Պերլին (24—26 մարտ), եւ Իտընի ճամբորդութիւնը Վարշաւա (3 ապրիլ), չկրցան որ եւ է դրական եզրակացութեան մը յանգիլ.

Սակայն այդ ձախողութիւնը չկրցաւ կասեցնել շրջանային փոխադարձ օգնութեան դաշինքներու ընթացքը:

Մարտի սկիզբները հիւսիս-արեւելեան փոքր պետութիւնները,— Լիթուանիա, Եստոնիա եւ Լեթոնիա — կը յայտնէին Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան թէ իրենց ընդհանրական շահերը կը հարկադրեն զիրենք փոխադարձ օգնութեան դաշինք կնքել:

Իտընի ճամբորդութիւնը դէպի Մոսկուա (28—31 մարտ) եւ դէպի Փրակա (4 ապրիլ), ժամանակ մը տուաւ շրջանային դաշինքներուն: Այլ եւս որոշ էր թէ Մեծն Բրիտանիան կ'որդեգրէր ապահովութեան այդ նորագոյն սիստեմը եւ դէմ չէր նմանօրինակ դաշինքներուն

Ֆրանսան, անմիջապէս, ուզեց օգտուիլ այդ պարագայէն եւ մայիս 2ին, Փարիզի մէջ, ստորագրեց Ֆրանսեւ-խորհրդային դաշինքը: Իսկ Չեխոսլովաքիան՝ նման դաշինք մը ստորագրեց Խորհ. Ռուսաստանի հետ, մայիս 16ին:

Մինչ այդ օրերուն Լավալի ճամբորդութիւնը դէպի Մոսկուա (13—15 մայիս), մեծապէս կը նպաստէր երկու պետութեանց սերտ մերձեցման: Կամ աւելի ճիշդ, կը ստեղծէր փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտ մը: Մանաւանդ որ «մեծ» Ստալինը հաւաստիքներ էր տուած եւ վաւերացուցած «Ֆրանսայի ազգային պաշտպանութեան քաղաքականութիւնը, որ կ'ընթանայ իր ապահովութեան գաղափարին զուգահեռ»: Մինչ Ֆրանսացի համայնավարները բուռն քննադատութեան կ'ենթարկէին.

Սակայն, հակառակ բոլոր այս մեծավայելուչ հանդիպումներուն, տակաւին մինչեւ այսօր Ֆրանսեւ-խորհրդային այդ դաշինքը չէ վաւերացուած խորհրդարանին կողմէ: Դեռ աւելին, — Դեկտ. 28ի Պ. Լավալի ճառը շօշափած էր նաեւ այդ խնդիրը եւ զգացուցած թէ տակաւին հերթը անոր չէ հասած ... Իսկ աջակողմեան մամուլը, ամիսներ շարունակ բուռն պայքար կը մղէր անոր դէմ եւ դիտել կուտար թէ Խ. Ռուսաստանը ուղղակի իսկ, գործնապէս հնարաւորութիւն չունի օգնութեան հասնելու Ֆրանսային, որքան ատեն լեհական պարիսպները ցցուած են իր ճամբուն վրայ:

Արդարեւ, Խ. Միութիւնը ինքն ալ լաւ կ'ըմբռնէ իրերու այս կացութիւնը եւ զարմանալի չէ որ ճարահատ կը դիմէ սպառազինման: Գործադիր Կոմիտէի մէջ պետական գործիչներու արտասանած ճառերը յայտնի ապացոյցներ են այդ մտավախութեան:

Արդ, ոչ շրջանային փոխադարձ օգնութեան դաշնագրերը, ոչ արեւելեան եւ դանուբեան ուխտերը ի զօրու են հարթելու այն բոլոր կնճիռները, որ կը տարածուին միջազգային խաղաղութեան ճամբուն վրայ: Ընդհակառակն, բազմատեսակ դաշնագրերու այդ թղթադէզերը կը մատնեն քաղաքական մտքի խուճապն ու անզօրութիւնը

Երեւոյթները ցոյց կուտան, որ ամէն դաշնագիր իր ետեւ զաւադիր ձեռք մը ունի: Եթէ Իտալիան գրեթէ կազմալուծման դատապարտեց դանուբեան ուխտը, Գերմանիան նոյնը կ'ընէ արեւելեան ուխտին հանդէպ:

Համեմատաբար աշխոյժ կացութեան մէջ կը գտնուին Փոքր եւ Պալքանեան Համաձայնութիւնները, որոնց մասին յաջորդով.

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՐՔԷՆ ԴՈՒՐՍ

«ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԾԱԳՈՒՄԸ»

Անցեալ տարուան օգոստոսին, «Կովկաս» ամսագիրէն առնելով, թարգմանաբար «Յառաջ»ի մէջ ներկայացուցինք ազրբէջանցի Թուսամբէյլի Շէֆիի պատասխանը՝ մեր մէկ յօդուածին առթիւ: Այդ պատասխանին մէջ Թուսամբէյլի Շէֆին Ազրբէջանի խորհրդայնացման պատասխանատուն կը նկատէր Հայաստանի կառավարութիւնը, որ իբր թէ գաղտնի համաձայնութեան գալով խորհրդային իշխանութեան հետ, դիւրացուցած է վերջինիս մուտքը Ազրբէջան:

Մեր կարծիքն այն է եղած, թէ Ազրբէջանի խորհրդայնացման բուն յանցաւորները այդ երկրի պետական ղեկավարներն են եղած, որոնք համաձայն Թուրքիոյ թելադրանքներուն, յօժարակամ անձնատուր եղան բոլշեւիկներուն: Մեր այդ կարծիքն աւելի կը հիմնաւորուի, երբ աստիճանաբար կը ծանօթանանք Ազրբէջանի 1918-20 պետական կեանքին: Այս տեսակէտէն շատ հետաքրքրական է Ազրբէջանի կառավարութեան անդամներէն (անկուսակցական) մէկու մը յօդուածը, որ տպագրուած է «Կովկաս»ի վերջին դեկտեմբեր թիւին մէջ: Յօդուածը ստորագրուած է «Ա. Ա. Ա.» սկզբնատառերով: Կը թարգմանեմ ամբողջովին:

×

1918 նոյեմբեր 21ին, Բագու, «Մեթրոպոլ» հիւրանոցին մէջ տեղի կ'ունենար Ազրբէջանի կառավարական խորհուրդի նիստը՝ հանգուցեալ Ֆաթալի խան Խոյսկիի նախագահութեամբ... Կառավարական կազմը արտակարգ նիստի էր հրաւիրուած, որովհետեւ այդ օրերը Իրանէն կը սպասուէր անգլիական զօրաբանակ մը՝ զօրավար Թոմսընի գլխաւորութեամբ եւ անհրաժեշտ էր միջոցներ ձեռք առնել ազրբէջանեան պետական իշխանութեան խախուտ նաւը դէպքերու փոթորիկէն ազատելու համար:

Թէեւ 12 նախարարներէն ներկայ էին միայն հօթը հոգի, բայց եւ այնպէս կ'որոշուէր Ազրբէջանի խորհրդարանի անդամներու շուտափոյթ ընտրութիւն կատարել եւ բացումը կը նշանակուէր դեկտեմբեր 7ին: Խորհրդարանը պէտք է ունենար 120 հոգինոց կազմ՝ մէկ պատգամաւոր 25.000 բնակչութեան հաշուով եւ հետագային պիտի հաղորդուէր շրջանները որ ընտրութեան անցնին:

Նկատի առնելով որ կառավարութեան անդամներէն ոմանք կը բացակայէին Բագուէն, կ'որոշուէր երկու օր վերջը հրաւիրել կառավարական խորհուրդի նոր նիստ՝ վերջնապէս հաստատելու համար պետական կարեւոր այս խնդիրը:

Տողերս գրողին Բժ. Ռաֆիիի հետ միասին կը յանձնարարուէր քարտէսի վրայ մօտաւորապէս գծել ընտրական շրջանները եւ յաջորդ նիստին զեկուցում ներկայացնել: Աշխատանքը կատարուեցաւ եւ յաջորդ նիստէն երկու ժամ առաջ թէ նախորդ ժողովին մասնակցող եւ թէ հեռագրով կապուած կառավարութեան անդամները հնարաւորութիւն ունեցան ծանօթանալու մեր զեկուցման: Կարծիքներու փոխանակութենէն յայտնի եղաւ, որ մեր առաջարկած ծրագիրը կը վայելէ բոլորի հաւանութիւնը:

Մինչ ժողովը սկսելու ատեն, խորհրդաւոր ձեւով դուրս կանչուեցաւ հանգուցեալ Նասիպ բէկ Ուսուպբէկովը, որ շուտով վերադարձաւ եւ մօտենալով ժողովը բացող Խան Խոյսկիին բաներ մը փսփսաց անոր ականջին: Խան Խոյսկի յայտնեց, թէ իբրեւ հիւրեր եւ առանց ձայնի իրաւունքի կ'ուզեն նիստին ներկայ գտնուիլ Ահմէտ բէկ Աղա Օղլուն եւ Ռասուլ զատէն (երկուքն ալ կառավարութեան անդամներ չէին)...

Այդ լուրը որոշ շփոթութիւն առաջ բերաւ եւ արդէն ոմանք կ'ուզէին բողոքել, երբ դուռը բացուեցաւ եւ ներս մտան Ահմէտ բէկը եւ Ռասուլ զատէն: Ստեղծուեցաւ բաւական անյարմար կացութիւն եւ շփոթութիւնն ընդհանուր էր... Միայն շփոթած չէին իրենք «հիւրերը»...

Այսպէս թէ այնպէս, Խան Խոյսկին բացատրեց ներկաներուն արտակարգ ժողովի հրաւիրելու շարժառիթները եւ կարդաց նախորդ նիստին արձանագրութիւնը: Դեռ նախագահը իր ճառը չէր վերջացուցած, երբ խօսք ուզեց Ռասուլ զատէն եւ իրեն յատուկ շնական (սինիք) ոճով սկսաւ ապացուցանել, թէ մինչեւ դեկտեմբեր 7 շատ քիչ ժամանակ է մնացած եւ դժուար է խորհրդարանի պատգամաւորներ ընտրել: Այս «յառաջաբանէն» վերջ, Ռասուլ զատէն, բանալով փակագիծերը, ցոյց տուաւ իր ինքնակոչ միջամտութեան բուն նպատակը, այն որ ընտրուելիք պատգամաւորները կարելի է փոխարինել այն «ներկայացուցիչներով», որոնք անցած են համաձայն կուսակցական ցանկերու, ռուսական Սահմանադիր Ժողովին մասնակցելու համար: Ատոնց մեծագոյն մասը կը գտնուի Բագու եւ այդ ձեւով կը կազմուի ազգային խորհրդարանի կորիզը եւ «խորացնելով» ցանկերը եւ նորերը հրաւիրելով «սկզբնական թիւերու համեմատական չափով», հնարաւոր է լրացնել խորհրդարանի անդամներու պահանջուած 120 թիւը:

Որպէսզի իր առաջարկած «ժողովրդավար» ծրագրի ձգած տպաւորութիւնը քիչ մը մեղմացնէ, Ռասուլ զատէն սկսաւ համաշխարհային ընկերվարութեան յաջողութիւններու մասին խօսիլ, յիշատակեց Գերմանիոյ անունը, իբրեւ այդ գաղափարներու դրօշակիր եւայլն:

Եւ այդ ամէնը կ'ըսէր մէկը, որ նոր էր վերադարձած Պոլիսէն:

Ոչ առանձին հաճոյքով, Ռասուլ զատէի տեսակէտը պաշտպանեց նաեւ Ահմէտ բէկ Աղա Օղլուն, զոր, երեւի իր անձնական յաջողութեան վրայ հաւատք չունենալով, հրաւիրած էր «հռետոր»:

Ի հարկէ, Ռասուլ զատէի ամբոխավար ելոյթին շարք մը նախարարներու կողմէ տրուեցաւ հարկ եղած պատասխանը: Անոնք հանգամանօրէն բացատրեցին թէ նախորդ ընտրութիւններուն չէ մասնակցած Ազրբէջանի բնակչութեան 80 առ հարիւրը, թէ Ազրբէջանն այն ատեն այնքան էր կլանուած արտաքին թշնամիներու դէմ մղուած պայքարով, որ Սահմանադիր Ժողովով զբաղելու միջոց չունէր, թէ ընտրութեանց չեն մասնակցած Զաքաթալի, Նուխիի, Արէշի, Գէօքչայի, Լէնկորանի, Շամախիի շրջանները եւ Ղարաբաղի մեծ մասը, թէ, վերջապէս, Ազրբէջանը իր երկու նահանգներով ու մէկ շրջանով այնքան մեծ չէ, որ երկու շաբթուան ընթացքին հնարաւոր չըլլայ ընտրութիւններ կատարել եւայլն:

Սակայն, այդ ուժեղ փաստերը չհամոզեցին Ռասուլ Զատէն, որ ունէր իր ուրոյն ծրագիրը եւ որ, դժբախտաբար, նախապէս ապահոված էր կառավարութեան անդամներու ոմանց պաշտպանութիւնը... Այդ պարագան, Ահմէտ բէկի միջամտութիւնը եւ վարագոյրի ետեւ կատարուած աշխատանքները թուլցուցին նախարարներէն ոմանց կամքը եւ քուէարկութեան ատեն ձայները բաժնուեցան հետեւեալ ձեւով.— Մասնակցող 9 նախարարներէն հանգուցեալ զօրավար Մէհմանտարովը մնաց ձեռնպահ, չորս հոգի դէմ քուէարկեցին, իսկ չորս հոգի ալ՝ մէջն ըլլալով նախագահ Խան Խոյսկին, համամիտ գտնուեցան Ռասուլ զատէին: Այսպիսով, ձայներու հաւասար բաշխումով, սակայն նախագահ Խան Խոյսկիի ձայնի առաւելութեամբ, Ազրբէջանն ունեցաւ իր «խորհրդարանը»: Ռասուլ զատէի խորհրդարանը, որ ճառաբանելով յանուն միջազգային ժողովրդապետութեան, առաջին ծանր հարուածը հասցուց Ազրբէջանի ժողովրդավար կարգերուն:

Որպէսզի ինքնակոչ խորհրդարանը իրաւազօր չդառնայ, ընդդիմադիր նախարարները պնդեցին ու որոշուեցաւ օրինական ընտրութիւնները կատարել մէկ տարի վերջ:

Իսկ մինչ այդ, մենք ստացանք մեր առաջին խորհրդարանը, ուր շնորհիւ Ռասուլ զատէի եւ իր համախոհներու կիրարկած ձեւերուն, ներս մտան բոլորովին պատահական եւ երկրի կեանքին անծանօթ մարդիկ, որոնք ապրած ըլլալով երկրէն դուրս, կորսնցուցած էին իրենց ազգային դիմագիծը եւ խորթացուցած էին Ազրբէջանին խորթ ու անհարազատ տեսակէտներ:

Խօսի՞նք դեռ այն մասին, որ Ռասուլ Զատէի խորհրդարանը Ազրբէջանին տուաւ այնպիսի «գործիչներ» ու «հայրենասէրներ», ինչպիսիք են Կարաեւը, Սանիեւը, Ղասըմբէկովը, Աղամալի օղլին, Մէլիք-Եղանովը եւայլն, որոնք ցերեկը խորհրդարանին մէջ ամէն կերպ խոչընդոտ կը հանդիսանային կառավարութեան գործունէութեան, իսկ երեկոները քաղաքապետարանին մէջ համայնավար ժողովներ կը գումարէին եւ Մոսկուայի գործակալներու հետ միասին Ազրբէջանը խորհրդայնացնելու հարցը կը քննէին, զոր եւ յաջողեցուցին Ազրբէջանի իսկական կառավարութեան չունենալուն պատճառով:

Այդ ձեւով նախապատրաստուեցաւ 1920 ապրիլ 27ի ողբերգութիւնը, երբ ազրբէջանեան ժողովրդի թշնամին երեւցաւ Բագուի փողոցներուն մէջ: Եւ յարգելի «պատգամաւորները» իրենց կաշին փրկելով, լքեցին ժողովուրդը՝ առանց դիմադրութեան փորձ կատարելու:

Մեզ քաջ յայտնի է պատմական այդ խայտառակ դէպքը, որ սեւ բիծ մըն է այդ վայ-քաղաքագէտներու խղճին վրայ..

Հետաքրքրական է նշել, որ ազրբէջանեան պետութեան անկումէն 2-3 ամիս առաջ, Ռասուլ զատէն եւ իր համախոհները լսել անգամ չէին ուզեր խոստացուած խորհրդարանական ընտրութիւններու մասին:

Եւ գիտէք ինչո՞ւ:

Որովհետեւ երկրի բոլոր մասերուն մէջ վարչական պաշտօնները գրեթէ ամբողջովին Ռասուլ զատէի «կուսակցութեան» մարդոց ձեռքը չէր անցած.

×

Իբրեւ յօդուածին ծանօթութիւն, «Կովկաս»ի խմբագրութիւնը ի մէջ այլոց կը գրէ.—

«Քանի մը տասնեակ ձրիակերներ ու դատարկապորտներ ամէն գնով ուզեցին իրենց կաշին փրկել եւ թշնամիի հետ ամէնէն ստոր վաճառքի եկան»...

Այս գնահատանքին վրայ աւելցնելիք բան մը չունինք:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի:

Անձրեւը հեղեղանման վար կը հոսի, մինչ ես, հովանոցի մը պաշտպանութեան ապաւինած կը սպասեմ հանրակառքին որ կ'ուշանայ:

Հիւանդանոց պիտի այցելեմ: Երիտասարդ մը, արդիական սերունդի ներկայացուցիչ մը, անկողին է գամուած:

Պիտի հարցնէք թէ ի՞նչ հիւանդութեամբ: Սակայն կարելի բա՞ն է որ այս անորոշ ճամբաներու վրայ, ընդհանրապէս երիտասարդութեան մեծ մասը, բացի վարձու բարձին նուէրէն ուրիշ հիւանդութիւն ունենայ:

Այս տղան ալ վարձու բարձին նուէրն էր ստացած, փոխան քանի մը Ֆրանքի: Եւ ինչպիսի՛ նուէր, ինչպիսի ահաւոր ախտ, որ ոչ վերջ ունի եւ ոչ ալ արմատական դարման:

Պարապապատ շէնքի մը առջեւն եմ: Հիւանդանոցն է:

Ներս կը մտնեմ: Քիչ մը աչխահար, քիչ մը յուզուած, չորս կողմս կը դիտեմ, հարցնելու համար մէկու մը թէ ո՞ւր է վեներական հիւանդութեանց յարկաբաժինը:

Գթութեան քոյր մը ահա ձեզ: Առջեւ կ'իյնայ ու կ'առաջնորդէ:

Վերջապէս խոշոր սրահ մը ահա աչքերուդ առջեւ: Պառկած են շարքով, քով քովի, մեծ թէ պզտիկ, տասնհինգ տարեկան լակոտէ մը մինչեւ վաթսուն տարեկան վաւաշոտ:

Այդ յարկին մէջ բոլորն ալ հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն ազատ արտայայտուելու եւ քաղաքավարական կամ կենցաղագիտական ամփոփութիւններէն խուսափելու:

— Տիսօն, ... հը՞... *յուռթիւն քիչ մը*

— Նօն՛, նօն՛ կրան փէր:

— *Քեզի եմ,* փէրի Տօյօն, *յուռթին. արդէն բերդ չոյկած ես, փոխանակ խելօքնալու, տակաւին ..*

— *Ի՞նչ կ'ըսես,* մօն փօվրը կրան փէր, *ի՞նչ բեռ, ի՞նչ խելօքնալ: Այս ցուրտ ձմրան հարբուխ եմ բռնուեր: կ'անցնի:*

Խե՛ղճ լակոտ, տակաւին աղուամազը անգամ չէ թափած մեղրամոմ դարձած դիմագիծէն, եւ տակաւին լրրութեամբ կը պոռայ.

— *«Հարբո՛ւխ, հարբո՛ւխ» ...*

Այցելութեան ժամն է: Ծանօթ անծանօթ կը մտնեն ու կ'ելլեն:

Երիտասարդ մայրեր, իրենց դեռատի զաւակներուն սնարին քով կը փսփսան անյայտանի սրտնեղութեամբ, եւ ժամանակ առ ժամանակ զուրցաբանքով:

Ի՜հ, զաւակ է վերջապէս որ խաբուած է նենգ Եւայէն:

Եւ պատահաբար միտքս կուգան երգի մը այս բառերը.

Աշխարհի սկզբից, էսպէս էր կենկը

Ամէն դդում մի բանալի կը փակ
կը
Օձի շապիկով, ինչն է սատանայ
խեղճ Ադամը խծծոցով խաբեց
կ

*Եւ սակայն, դժբախտ
թիւն մը մեզի համար,
վարձու բարձերուն յաճախորդ
մեծ մասը, որոնք չալկած
բեր, հայ երիտասարդներ են*

*Եւ տակաւին ցեղի ազնուացմ
բունդներու փոխանցման,
սարդական կազմակերպութեան
սին կը խօսինք:*

*Տոքթ. Ծ. Նարդունին «Հայ
մ»ի մէջ մեր «Ցեղային
թեան» մասին գրած ժամանակ,
դէր ուրիշ զարմաններուն կար
մարմնակրթութեամբ չակել
բառը*

*Իսկ «Յառաջ»ը ... տարին
րեց ու գրեց եւ տակաւին կը*

*Սակայն, ահա ձեզ ցեղի ազն
ցում, պատուաստում, եւ
սարդական առաքինութիւն*

*Երիտասարդութիւնը կը
մաչի: Արիւն կը թքնէ: Ընկերի
լով դուրսի բոլոր յոռի կողմե
իսկ մարդասէրներն ու մարդ
այսօր բախտախաղի ազնիւէն
դակի մրցումի կ'երթան,
ալ ... վարձու բարձերուն:*

*Այս ալ, այսինքն վարձու
ձերն ալ, միթէ «մարդանք» չ
եւ ինչպիսի՜ մարդանք:*

*Սակայն ձեզի պատմեմ ուրիշ
ռեկի բան մը, տեսնելու համար
նահապետական սրբութեամբ
հայ ընտանեկան յարկը, ի՞նչպ
պականի յանուն վարձու բա
վայրկենական կիրքին:*

*Հիւանդանոցին մէջ, այն
տակ տասնհինգամեայ այդ
ներուն քով կը պառկէր նաեւ
Հայ մը Մօտ 35 40 տարեկա
մուռնացած եւ երեք զաւակ
տէր: Այս ալ հարբուխ ունի,
բարդ դարու «հարբուխ» ...*

*Հիւանդներէն մէկը ինծի կ'ը
երբ հիւանդանոց կը մտնէ, կը
րէ հիւանդապահուհիներէն,
կինը քովը գայ, բան թէ
անցած ժամանակ կ'իյնայ եւ
մնասուի: Որպէսզի իմանայ
բան, կինը չըլլայ թէ ընտա
դժբախտութեան մը պատճառ
նայ:*

*Եւ կը խնդրէ որ երկար վեր
մը տան ոտքը փակելու համար
պէսզի երբ կինը գայ՝ ցուցնէ
բապէս ոտքն է ցաւը:*

*Ժամանակ մը այսպէս կը
խաբել ն'ւ կինը եւ իր պարագա
Սակայն, վերջ ի վերջոյ երեւ
գայ ահաւոր իրականութիւնը:*

*Կռիւ, ծեծ, վիճաբանութիւն,
տանը, հայհոյանք ու վշտամբ
վե՞րջը .. ամուսնալուծման
բան:*

Ժամը երեքն է:

*Գթութեան քոյր մը, սպիտա
զգեստներու մէջ, իր սպացիկ
կը ցցէ:*

*Մեկնումի ժամն է: Սրահը
պարպուիլ: Եւ հիմա նոյն պատ
նոլորտը եւ նոյն բնակիչները:*

*Բակին մէջ, ելքի դրան մօտ,
բաններուն վրայ բազմած են
դան հիւանդներ որոնք արեւի
կ'առնեն: Կին մը ահա ձեզ, որ
պիտի ըլլայ ...*

*Սակայն ո՞վ է սա մօրուք
երիտասարդը, որ կանգնած
տարբեր փիլիսոփայի մը ան
թեամբ եւ կը դիտէ աս ու ան*

*Ընկերակից մը կ'ըսէ թէ
թաքախտաւոր:*

*Ցաւագին ողբերգութիւնը
դոց տակաւին կ'արձագանգէ
մէջ: Եւ ես խոր յուզումով,
թով կը փսփսամ.*

Թշուա՛ռ երիտասարդութիւն

ՀՐԱՉ

ԾԻԾԱՂ

*Թումանեան Թագաւորը սովոր
ունի ամէն հանդէսներու, զա
ռանց տղան միասին տանելու:*

*Օր մը պաշտօնական մի
դէպք մը մէջ, մինչ հօրը ձեռ
լի կ'ըմբռնանար, հակառակ
լուն.*

*Հայրը.— Տղաս, ձիդ չես
դարել*

— *Այո, բայց անկարելի
կեցնել Հայրիկ, ձիս անգամ
ձեզմէ առաջ եւ թագաւորած*

**ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիր
թղթակիցներէ իրենց գրութիւ
գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ
ընթեռնելի եւ մելանով:**

ԾԻԾԱՂ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Յունուար 11ի երեկոյեան Ալֆորվիլի Թր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը տօնեց «Մանուկներու Օրը», Հայ Ակումբի մէջ.

Ինչպէս ամէն հանդէսներում, այս օրն ալ Ալֆորվիլի ժողովուրդը եւ մանաւանդ ծնողները լեցուած էին սրահը ուր պիտի տեսնէին ու լսէին իրենց սրտահատորներու հայերէն արտասանութիւնները, երգերը եւ թատերախաղերը

Երբ հանդէսը բացուած յայտարարուեցաւ ու բեմին վարագոյրը բացուեցաւ, կարգով շարուած տեսանք ամբողջ՝ դպրոցականները, կոկիկ հագուած: Անոնց թիւը արդէն 100ը կ'անցնէր. Վարժուհին երեւցաւ եւ տղաքը սկսան երգել: Առաջին խմբերգէն վերջ եղան արտասանութիւններ Օր. Ալթունեանի կողմէ «Նոր Անին», որ շատ յաջող էր, նոյնպէս Օր. Սերոբեանի արտասանութիւնը: Յետոյ երգուեցան երկու խմբերգներ ու եղան արտասանութիւններ Վարդգէս Գէորգեանէ, Թագւոր Դարբինեանէ եւ Քրիստ. Նէշոյեանէ նոյնպէս շատ յաջող, մանաւանդ եօթը փոքրիկներու կողմէ եղած արտասանութիւնը՝ «Ամէնէն ուժովը», որ ժողովուրդը խնդացուց:

Առաջին բաժինը վերջացաւ Նուագարաններու երգով: Ջութակահարներու կուրծքերը զարդարուած էին ճերմակ ժապաւէններով, որոնց վըրայ ուսուցչուհին գրած էր հետեւեալ վերտառութիւնը՝ ոսկեզօծ գրերով.— «Մանուկ մը կրթել ազգ մը կրթել է»:

Փոքրիկ դադարէ մը վերջ սկսաւ Բ բաժինը Տիկ. Էլլէն Բիւզանդի ձայնով Տիկինը իր սահուն ոճով բացատրեց այդ օրուան նշանակութիւնը եւ յայտնեց ծնողներուն թէ հայս բոլոր հաճոյքը զոր դուք կը վայելէք ձեր զաւակներու երգերն ու արտասանութիւններ լսելով, կը պարտիք հայ լեզուին, հայ դպրոցին: Կ. Խաչի մասնաճիւղը ահա քանի տարիէ ի վեր կը պահէ դպրոցը հազար ու մէկ զոհողութիւններով:Անոնցմէն ալ օգնելու պարտականութիւնը ունին, կանոնաւորապէս վճարելով անոնց ամսականները որ շատ աննշան գումար մըն է»:

Տիկին Է. Բիւզանդ յետոյ ողջոյնի խօսքեր ուղղեց Շրջ. Վարչութեան կողմէ որուն անդամուհիներէն ըլլալով իրեն էին յանձնած մասնակցելու պարտականութիւնը: Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց դպրոցխնամակալուհի Տիկ. Խաչիկեանի, որ ջանք չէր խնայած կոկիկ հանդէս մը պատրաստելու համար: Նոյնպէս շնորհակալութիւն յայտնեց նախկին ուսուցիչ Գ. Սիմոնեանին որ «Կաղով մը Երակ» փիէսը պատրաստած էր:

Բանախօսութենէն վերջ փոքրիկները պարեցին ու երգեցին Կաղանդի պարը, յետոյ ծաղիկներու եւ պարտիզպանուհիներուն երգախառն պարը, որոնք շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն մը թողուցին:

Ապա մեծերու կողմէ ներկայացուեցաւ «Որբուհին» որ անցաւ շատ յաջող, մանաւանդ ինքը որբուհին, որուն երգած երգերը իր ձայնին քաղցրութեամբ կը յուզէին բոլորը: Բ. Ներկայացումն էր «Կողով մը երակ» որ նոյնպէս յաջող անցաւ: Երրորդ «Բանտարկուած պարիկը» երեք օրիորդներու կողմէ որ զուարճացուց ժողովուրդը

Թր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը չոր միրգեր բաժնեց բոլոր մանուկներուն, մասնաւոր տոպրակներու մէջ: Այդ բոլոր աշխատանքները տարած էին վարչութեան անդամուհիները: Եւ իրենց ատենապետուհին՝ Տիկ. Գէորգեան: Ապրի՛ն Ալֆորվիլի Թր. Կ. Խաչը եւ իր ժրաջան անդամուհիները:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Փրոֆ. Բեղելեան կը գրէ Խորհ. Հայաստանի մէջ (18 դեկտ.) հետեւեալ խորագրին տակ.— «Ուսանողութիւնը պէտք է կուլտուրականութեան օրինակ տայ».—

Քաղաքակրթութեան ներքին էութիւնը յարգանքն է դէպի մարդը. Իսկ մեր մէ՞ջ: Բաւական է իբրեւ օրինակ յիշել Համալսարանի փողոցին անկիւնը, Հանրակառքի կայարանի պատկերը: Խումբ մը սպասողներ :Վերջին կուգայ հանրակառքը: Ուսանողները եւ ուսանողուհիները կը թափին հանրակառքին վրայ՝ իրար հրելով եւ աղաղակելով: Իսկ տարեց սպասողները շատ անգամ կը մնան հոն ուր էին՝ չկարենալով հանրակառքին ներս մտնել: Ես, հակառակ այդ հրմշտուքին, օր մը յաջողեցայ հանրակառք ներս մտնել եւ լսել ուսանողներէն մէկուն թէ իրենց վարքն ու բարքը, կառքէն ներս մտնելու ժամանակ, թոյլատրելի չէ: Ինծի պատասխանեցին. — «Կեանքը պայքար է»: Շատ անգամ երիտասարդները կը գրաւեն մօր եւ երախային տեղը, առանց ուզելու տեղ տալ անոնց: Օր մը կռիւ տեղի ունեցաւ հանրակառքին մէջ այդ վարմունքը ցոյց տուող երիտասարդի մը դէմ, զոր բռնի հանեցին իր գրաւած տեղէն:

Մեր բարձրագոյն դպրոցներուն մէջ ուսանողներէն ոմանց համար սովորական բան է իրարու հայհոյելը, իրարու վրայ դոռալը, իրարու հետ բարկութեամբ խօսիլ, իրարու հանդէպ արհամարհանք ցոյց տալը, եւն.: Ուսանողները խելօք կեցած չունին նաեւ դասախօսութեանց ժամանակ կամ աշխատանոցներու մէջ, ուր աղմուկը կը տիրէ բոլորովին: Իսկ թէ ի՛նչեր կ'ըլլան, ի՛նչ անասելի աղմուկ կը հանեն դասամիջոցին, պէտք չկայ ըսելու: Այս անասելի վարքը ուսանողութեան մէջ աւելի շատ աչքի կը զարնէ այն դասարաններուն մէջ որոնք բաժնուած են գլխաւոր շէնքէն: Ուսանողները դանդաղ մտած ժամանակ իրար կը հրեն գոռում - գոչումով: Բաշուելու ոչ մէկ տրամադրութիւն, եթէ ներս մտած է դասախօսը եւ կանգնած ամպիոնին վրայ: Ժխորը, աղմուկը, կանչը, խօսակցութիւնը, երթալ-գալը կը շարունակուին, կարծես ներս մտած չըլլար դասախօսը: Ինծի ծանօթ բարձրագոյն դպրոցներէն մըրցանիշը շահած է Անասնաբուժական Համալսարանը: Սակայն միւս բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ ալ կացութիւնը տարբեր չէ: Փրոֆէսօրը եկած կանգնած է իր տեղը: Պէտք է սկսի իր դասաւանդութիւնը, սակայն ահա ուսանող մը յառաջ կ'երկարէ ոտքերը, եւս կը տարածէ ձեռքերը եօրշափ ուժ ունի՝ կը յօրանջէ ... Երբ այդ ժամին փրոֆէսօրը իր զարմանքը կը յայտնէ ուսանողին, փոխանակ ներողութիւն խնդրելու, կը պատասխանէ ուսանողը. — «Մարդանքի պահուն մեզի կը թելադրեն այսպէս յօրանջել մերթ ընդ մերթ»: Սովորական երեւոյթ է փրոֆէսօրներուն համար տեսնել, դասարան մտած ժամանակ, որ ուսանող մը լրագիրը բացեր կը կարդայ, չի ծալլեր, չի վերջացներ ընթերցումը, հո՞գն է թէ դասախօսը եկած է եւ դասաւանդութիւնը սկսած: Դասամիջոցներուն՝ շատեր կ'երգեն: Բայց երբ «երգ» կ'ըսեմ, չկարծէք թէ կանոնաւոր երգի մասին է խօսքը, ուսանողը կը պոռայ ինչքան ձայն որ ունի, օրինակ տուն մը Ռիկոլէթթոյէն թէեւ միշտ սըխալ, եւ անտանելի եղանակով:

Երբեմն ուսանողը միասին կը բերէ մանտոլին մը եւ կը նուագէ դպրոցին մէջ: Փրոֆ-ը բարկացած, դիտողութիւն կ'ընէ, իսկ դասարանապետը կ'ըսէ.— «Ի՞նչ է պատահեր, հօ՛, երկար չի տեւեր»: Երբ պատահի որ դասախօս մը բացակայ է, ուսանողները առանց նկատի առնելու թէ քովի դասարանին մէջ սկսած է դասաւանդութիւնը, կը սկսին «լեզգինկա» պարել, ծափ զարնել, պոռալ - գոռալ: Մինչեւ որ քովի դասարանէն փրոֆէսօրը գայ եւ ըսէ.— Ի՞նչ կ'ընէք, կարելի՞ բան է որ առտուան ժամը 10ին, աշխատանքի ժամանակ, պետական հաստատութեան մէջ արտօնուած ըլլայ ցատկել, պարել, պոռալ, ծափ զարնել»:

Համալսարանի պարտէզին մէջ աքասիայի ծաղիկները իրաւունք չունին բացուելու,— ուսանողները կը փրցնեն, ճիւղերով միասին, ու գետին կը նետեն: Բակերու, պարտէզներու մէջ ծիրանը չի հասնիր, ուսանողները ծառ կ'ելլեն, կը փրցնեն խակ ու կանանչ պտուղները: Համալսարանի բակին մէջ ուսանողները եւ ուսանողուհիները շարունակ քար կը նետեն ծառերուն, կը թողնեն իրենց սիրած «ցոկոլը», բայց յաճախ քարը կը հանդիպի համալսարանի պատուհաններուն եւ ապակիները կը փշրուին կը թափին: Ուս. ժողովներու եւ խորհրդակցութիւններու մէջ սովորութիւն ունին ուշ գալու կէս ժամ մէկ ժամ, դեռ աւելի: Թէ ի՞նչքան ժամանակ կը կորսուի սպասողներուն համար եւ երկրի աշխատանքի ուժի տեսակէտով, աւելորդ է հաշուել: Եւ զարմանալի է որ բոլոր ուշացողները, անոնք որ ժողովի կուգան կէս ժամ վերջ, կամ ժողովի աւարտելու ժամանակ, ձեւի համար է, որպէսզի կարծուի թէ շատ զբաղած են, փնտռուած մարդիկ են, բնաւ չեն կրնար հասնիլ իրենց գործերուն:

«Բաց Նազար»

Մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է եւ խոր գնահատութեան արժանացած Հայաստանի երիտասարդ երաժիշտներէն Ցարօ Ստեփանեանի օփերան, «Բաց Նազարը»: Այս գործին մասին պիտի խօսինք «Միտք եւ Արուեստի բաժնին մէջ: Այսօր կուտանք բեմադիր Մ. Թաւրիզեանի կարծիքը.

Ցարօ Ստեփանեանի «Բաց Նազար» օփերան, ձեր կարծիքով, շատ արժէքաւոր լումայ մըն է եւրոպական երաժշտական գրականութեան մէջ փակ հայկական օփերայի զարգացման մէջ «Բաց Նազար» կը հանդիսանայ այնքան արտառոց, այնքան ինքնատիպ ու թարմ գործ մը, եւ այնքան կը հակասէ «սրբեւեռեան» օփերայի ծանօթ տեսութեան, որ ապահովաբար նոր, չափազանց խիզախ քայլ մըն է դէպի յառաջ, իր ձեւով, արտայայտութեան միջոցներով եւ բովանդակութեամբ:

«Բաց Նազարը» կը պատկանի այն օփերաներուն կարգին, որոնք նոյն իսկ վարժ ականջի համար մէկ անգամէն չեն պարզեր իրենց բոլոր հարստութիւնները: Ուշի ուշով ունկնդրելէ վերջ, եւ նորանոր գեղահնչուն էջեր կը գտնեմ այս օփերային մէջ:

Օփերային ամենաչօշափելի թերութիւններէն մէկը պէտք է համարել առաջին գործողութեան բաւական թանձր նուագակցութիւնը (instrumentation), որ զգալի վնաս կը հասցնէ ձայնական եւ արտասանական արտայայտութեանց:

Եթէ մէկ կողմ ձգենք այդ փոքրիկ թերութիւնները, որոնք դիւրին է սրբագրել, հեղինակին երաժշտական - թատերագրական մտածողութիւնը, խիզախ կարծիքով, կատարելապէս ճիշդ է եւ կ'երաշխաւորէ անոր ապագայ աճումը:

«ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

Revue de Moscou (Թիւ 6) կը հրատարակէ յօդուած մը, Բ. Վրոնսկիի ստորագրութեամբ, որ եթէ նորութիւն մը չի բերեր մեզի, այսուհանդերձ կ'աշխատի ծանօթացնել երկրի շինութիւնները,— յօդուածը զարդարուած է ճոխ պատկերներով, որոնք կը ներկայացնեն Երեւանի փողոցները, լրագրամաճառները, Լենինականի մանարանները, զանազան յուշարձաններ, Գետ. Թատրոնը, բընանկարներ, եւն.:

Այս յօդուածագիրը եւս տոգորուած է այն ռուս «մեծապետական» մտափառութեամբ, որուն յանկերգն է ըսել թէ Հայաստան աւերակ էր, հայ ժողովուրդը գետնափոր տուներու մէջ կը բնակէր, գրել - կարդալ չէր գիտեր, բայց երբ Մոսկուա իր իշխանութեան տակ առաւ երկիրը, սունկի պէս բուսան գործարանները, բնակարաններ եւ հայ ժողովուրդը սկսաւ գրել - կարդալ ..

ԾԻԾԱՂ

Պարահանդէսին մէջ.

— Օրիորդ, կը հաճի՞ք յայտնել ձեր անունը:

— Այո՛, երբ ձեր մականունով կոչուիմ:

×

Ուսուցիչը.

— Տղաս, երբ մեծնաս, ի՞նչ գործի փափաք ունիս:

— Գինեպան ըլլալու:

— Ի՞նչ պատճառով:

— Որպէսզի հայրս չխացակայի տունէն:

ՕՐ. ԳԵՐՃՈՒՀԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
եւ
ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ամուսնացած
Լիոն, 12 յունուար 1936

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 յունուար.— Տարօնի Նահանգային Միութիւնը յունուար 12ին սարքած էր ընտանեկան խնջոյք մը, Պոռ Վէնսանի մէջ: Ժամուկէս առաջ կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը:

Ժամը 3.30ին բացումը կատարեց հայրենակից Ց. Խանոյեան: «Դարձեալ փայլեցք խմբերգէն յետոյ նախագահը շեշտեց թէ մենք բաժնուեցանք այն պատճառաւ որ իրար չկրցանք հասկնալ, բաժնուող խմբակը կը կարծէ որ մենք հակառակ ենք ներգաղթին եւ վերաշինութեան»: Սխալ է, մենք ալ անոնց չափ եւ անոնցմէ աւելի կը սիրենք մեր հայրենիքը. Տարօնականի շինութիւնը մեր ուժերէն վեր է, սուտ է ինչ որ կը գրեն ու կը խօսին իրենց ժողովներուն մէջ: Տարօնցի բնիկները ամբողջութեամբ բաժնուոր են եւ այսօրուան գործադրութեան հետեւանքով եթէ իւրաքանչիւրը կը պահէ իր ընտանիքը, մեծ հերոսութիւն է: Մեր ծրագիրը երբեք չենք փոխած: Անոր մէջ չեշտուած է հայրենիքին օգնել, նմանապէս ներգաղթին: Ուրեմն թէեւ բաժնուած, սակայն պէտք է բարի նախանձով աշխատինք օգնել մեր հայրենակիցներուն, եւ մեր հայրենիքին: Գ. Մ. Մելքոնեանի մեներգէն յետոյ արտասանեցին Ազնիւ եւ Աստղիկ Հայրապետեաններ, նմանապէս փոքրիկն Գառնիկ Տէրոյեան եւ Վ. Տէմիրճեան: Գեղամ Փօղոսեան բոլոր հայրենակիցներուն Ամանորի առթիւ մէկ մէկ նուէր բաժնեց... իր գրաւոր բանախօսութեամբ, խնդացնելով հանդիսականները: Օրուան բանախօսն էր Եղիշէ Մխիթարեան, որ մէկ վայրկեան առջի հրաւիրեց հանդիսականները, ի յարգանս Տարօնի նահատակներու յիշատակին: Յետոյ բնարան առնելով ողբացեալ Ց. Թումանեանի «Խաղաղութիւն ձեզ, մեր հսկայ պապեր» խօսքը, բացատրեց թէ մեր ժողովուրդը դարերէ ի վեր հասկցած է խաղաղութեան իմաստը եւ զայն արժեւորած իր երգով,— երգը մշակին, երգը կալուորին, երգը լեզափոխութեան: «Այսօր շատ աւելի խաղաղութեան պէտք կը զգայ, քանզի տարօրինուած աշխարհի չորս հովերուն՝ ան պէտք է պահէ իր միասնականութիւնը: Այսօր Տարօնցին ալ բաժնուած է երկու ճակատի, չբաժնուած արդէն ոչինչ էինք, ունինք ծով կարիքներ թէ արտասահմանի եւ թէ մայր հայրենիքի բնիկներուն հանդէպ եւ երկրի վերաշինութեան համար»: Այս առթիւ օրինակ բերաւ իրենց ընտանիքի բաժանումը եւ իր մեծ մօր անէծքը բաժանման պատճառ եղողներուն: «Մեր պապերը հայ ժողովրդի ազատութեան համար կռուեցան, վկայ Սեպուհ, Մուրատ, Անդրանիկ որոնք եկան մեր աշխարհը եւ իրենց արիւնը խառնեցին մեր հերոսներուն արեան: Հայրենիքը մեզի համար սրբութիւն է, ինչ դաւանանքի ալ պատկանի ան. բնաւ խտրութիւն չենք կրնար դնել Հայաստան ապրող Տարօնցիներուն եւ արտասահմանի Տարօնցիներուն միջեւ»: Նոյն պահուն սրահ կը մտնէր Սմբատ: Բանախօսը շարունակելով իր ճառը եւ շնորհաւորելով հիւրը, շեշտեց թէ այսօր նոյն հաւատքով կ'ապրի թէ բաժանումը խաչելութիւն է. «Կը հաւատայի թէ ուրիշ դաւանութիւներ կը բաժնուին, բայց ոչ Տարօնցին. Վասպուրականցին կամ Սասնոյ Զօրցին: Մեր մէջ գոյութիւն պէտք չէ ունենան հատուածական խնդիրներ, երբ խնդիրը կը դառնայ հայրենակցական գետնի վրայ»:

Յետոյ արեւներու վարչութեան խմբապետ Գ. Սէթեան չարժանկարով ցոյց տուաւ Նահատակ Հերոսներ, Մ. Վարանդեանի թաղումը եւ ուրիշ պատկերներ: Ներկայացուեցաւ նաեւ «Խէչոյի Թուղթը» Գ. Գ. Գ. Փօղոսեանի եւ Գ. Ձէրաթեանի կողմէ: Ամէնէն վերջը սկսաւ կերուխումը, հայկ. պար, լօթօ: Ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ սրահէն: Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն:

Խ. Դաւիթեան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Քաունասի (Լիթուանիա) համալսարանին ուսուցիչներէն Տոքթ. Ե. Պալթրուշայթիս, որ ծանօթ է վրացական եւ հայկական ճարտարապետութեան մասին իր հրատարակած բատուար գործով եւ որ նոր աշխատութիւն մը մամուլին յանձնած է վրացական եւ հայկ. ճարտարապետութեան մասին իր հրապարակածըսին, հրաւիրուած է Լոնտոն, երկու դասախօսութիւն կարդալու համար Warburg Instituteի մէջ, 3. Thames House, Millbank, London, S. W. I., նիւթ ունենալով «Հայկական ճարտարապետութիւնը եւ գոթական արուեստը»:

Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան յունուար 22ին եւ 29ին, ժամը 5.30ին:

Վստահ ենք որ Լոնտոնի մեր հայրենակիցները պիտի օգտուին այս առիթէն ծանօթանալու համար երիտասարդ գիտնականին տեսութեանց

Տոքթ. Պալթրուշայթիս փետր. 4ին Փարիզի Համալսարանին Արուեստի եւ Հնագիտութեան Կաճառին մէջ (Ամփինի տը լ'Օպսերվաթուար մօտ) եւ 8 փետրուարի շաբաթ իրիկունը Հայ Մտաւորականներու Ակումբին մէջ պիտի խօսի հայկական ճարտարապետութեան եւ գոթական արուեստին յարաբերութեանց զանազան երեւոյթներուն վրայ:

ՃԱՓՈՆԻ ՆՈՐ ՀՆԱՐՔԸ.— ԱՆԿԱԽ ՄՈՆԿՈԼԻԱ

Ներքին Մոնկոլիոյ վարիչներէն իշխան Թէհ Վանկ անկախ հռչակեց այդ երկրամասը, աջակցութեամբ սահմանակից Մանչուրիոյ եւ Հետեւաբար Ճափոնի: Այս անջատումով, Ճափոն ոչ միայն կ'ընդարձակէ իր ազդեցութեան գօտին, այլեւ նոր պատուար մը կը կանգնէ Խորհրդ. իշխանութեան դէմ: (Արտաքին Մոնկոլիան կը գտնուի ռուսական տիրապետութեան տակ):

Հաւանական է որ նոր պետութիւնը կայսրութեան վերածուի, միշտ ընդ հովանեաւ Ճափոնի: Տարակոյս չկայ թէ այս վերջինը պիտի շարունակէ գործել, ամբողջ հիւսիսային Չինաստանը անջատելու եւ իր ազդեցութիւնը մինչեւ խորհրդային սահմանները երկարելու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ա՛Խ, ԵԱՎՐՈՒՍ, ՎԱԽՆԱՄ ԹԸ...

Գ. Շողակաթին եւ Ց. Ակինեանի յիշատակին

— Մայրի՛կ ...

— Զագո՛ւկս ...

Սարսափի թեւականներուն մէջ կը գտնուէինք:

Ամբողջ մարդկութիւնը վառօդի եւ արիւնի հետ կը խաղար ...

Թուչ մը հաց, պնակ մը ապուր կամ գլուխ մը սոխն ու սխտորը աւելի արժէքաւոր էին, քան մարդկային կեանք մը:

Գարեհի հասկ մը փրցուելուն համար տեսնուած էր որ կանաչ արեւ մը անշնչանայ գնդակի մը սուլումով ...

×

Իր ժրաջան ու սիրունիկ եզներու, Արապին ու Գօզոյին մուռերները ,լեցնելէ վերջ,— կարծես իր հայրենի տան «Սիրամ»ն ու «Տիլպէր»ն եղած ըլլային — չոյեց ու փայփայեց անոնց կռնակը համբուրեց ճակատներ՝ մինչ անոնք Փչփչալով կը լափէին խառնուած խոտ ու յարդը:

Կը սիրէր զանոնք անկեղծօրէն: Ինչ փոյթ թէ անոնք Թուրքի մը կը պատկանէին :Չէ՞ որ անոնք ալ իրենց տան մէկէ աւելի «Չուխաակ» եզներուն նման կ'աշխատէին օրն ի բուն, երբեմն արօր քաշելով, երբեմն ալ կամ դարձնելով:

Յետոյ անոնք ամառ թէ ձմեռ անբաժան էին իրմէն, գաշտերը թէ ախոռին մէջ, իր անկողինն անգամ Արապին կողքին կը գտնուէր, ախոռին մէջ, փայտէ խշտեակի մը վըրայ:

Արապին ու Գօզոյին պէտք եղածը հոգալէ վերջ,ուղղուեցաւ դէպի դուռ ադային միւս տունէն խոտ բերելու ու մանրելու, սիրունիկ եզներուն գիշերուան կեր պատրաստելու համար:

Բայց, երբ քայլերը դէպի դուռ յառաջացան, աչքերն ալ յառեցան դէպի փոքրիկ տաշտը հացին, որ կը սպասէր այդտեղ, ախոռէն քիչ մը բարձր «ապքուս» կոչուած տան օճախին անկիւնը, որուն մէջ հազիւ գտնուէր քանի մը հատ գարեհաց, իր ծառայած տան 5—6 հոգինոց ընտանիքին իրիկուան ճաշին համար:

Աչքերը ինկան փոքրիկ տաշտին վրայ սկամայ, եւ ոտքերը կանգ առին դրան սեմին առջեւ: Մէկ ձեռքը նետած էր դէպի դուռը բանալու համար, բայց աչքերը չէին հնազանդիր ձեռքին ու քայլերուն, կը նայէին փոքրիկ տաշտին, շատոնց պարպուած տասմոքսին ճնշումին տակ, որ կը փետտէր սիրտը ճանկռտելով:

Այդ միջոցին ահա միտքն ինկաւ ու աչքերուն առջեւ պատկերացաւ, երբեմնի իրենց մեծ տան հսկայ փուռով եւ երկայն հաստակով խմորին տաշտը, որ 25 հոգինոց ընտանիքի մը մէկ շաբթուան հացին խմորը մէկ անգամէն կը պարտկէր իր լայն փորին մէջ: Ու բաղդատութիւնն ըրաւ երեւակայութեամբ այդ դաժան տաշտակը իրենց հսկային հետ ... Մտածեց երկար, խորասուզուեցաւ իր յուշերուն մէջ, որ այնքան խոր էին ու անդարմանելի ...

Պատկերացուց աչքերուն առջեւ, նաեւ իրենց ցորենի ու ալիւրի անկուշտ փայտէ շտեմարանները ... Մայրիկին եւ հարսային (հօրեղբօրկին)խմոր շաղուելը կէս գիշերէն մինչեւ արշալոյս, քիչ առաջ բացատրած խոշոր տաշտին երկու կողքերուն ծնկլմար: Թեւերը մինչեւ արմուկ սոթտած, բռունցքները արագ - արագ եւ անխնայ կը մխուէին մինչեւ արմուկները ու կ'ելլէին չա՛թ -չը՛ւթ ձայներ հանելով:

Քիչ յետոյ լըցցած ու զոցուած էր մանաւոր լաթերով քամխելու համար: Առաւօտեան երբ կը բանային, խմորը բարձրացած կ'ըլլար տաշտին եզերքներէն դուրս թափելու աստիճան:

Եւ ահա մեծ մայրիկը թոնիրի կողքին մինչեւ իրիկուն: Զարկուած ու հանեց թոնրի փորէն: Լեցուեցաւ ամբողջ տանն երեսը ցորենի երկար լաւաշ հացերով, փռուած պաղելու համար: Յետոյ, դէզ - դէզ շարուեցան «ապքուն»ներուն վրայ: Հատնե՛լ կար այդչափ դէզերուն ...

Բայց ահա շուտով չքացան այս բոլորը աչքերուն առջեւէն: Կարծես դըլուխը պտոյտ կուտար, աչքերը գոցուելու պէս եղան կողքերուն ծանրութենէն: Ա՜խ քաշեց սրտին խորէն, որքա՜ն անօթի էր, ստամոքսը պարապ էր բոլորովին: Նորէն ա՜խ մը քաշեց երկար, «ախ հիմա մեր տարծոցին մէկը հոս ըլլար» ... դառնացելով:

Բայց ափսոս որ այս երազ էր եւ երեւակայութիւն միայն: Իրականութիւնը այլ էր ու շատ դառն: Արդեօք այդ դաժան տաշտուկէն մէկ հատ գարէ հացիկ մը բաժին պիտի իյնա՞ր իրեն ..

Մտածեց տար վրայ, եւ ինքզինքը հաւքելով դուրս նետեց մութին մէջ, եւ քայլերը տարաւ դէպի իր գործը — ադային միւս տունէն խոտ բերելու եզներուն համար:

Եղանակը աշուն էր ու նոյեմբեր ամիս: Օդը շատ էր մթնած ու շատ խոնաւ էր օդը: Դանդաղ, բայց աղօտ հով մը կար գիւղին վրայ, ու իջած էր փողոցներուն մէջ:

Ձեռքերը խաչաձեւ կուրծքին վրայէն, տարաւ անզգուշօրէն անութներուն տակ, որոնք ճաթռտած էին ու կը տօկային ցուրտ հովէն աղնտուելով: Վրան հագուածն եւ ոտքերը ոտնաման կայի՞ն — չէր զգար: Բայց ի՞նչ ընէր, ան կրնար միայն ձեռքերը պատսպարել անութներուն տակ խոթելով, մարմի մնացած մասերուն ի վիճակի չէր բան մը ընելու.

Ինքզինքը յանձնած անդութ ցուրտ հովին, ոտքերը իրար զարնելով քալեց, կորեց իջաւ փոքրիկ փողոց մը ու կանգ առաւ գիւղին մէջտեղը, հարիւրեակէ մը աւելի տարիք ունեցող հսկայ թթենիին տակ, որ կարծես թեւերուն տակ առած էր ամբողջ գիւղը: Մտաւ հաստաբուն թթենիին խոռոչին մէջ, վայրկեան մը հովէն պահուելու համար: Թթենիին վերջին մնացորդը դեղնած ու արմատները սառած տերեւները հատ հատ փրթելով, ու օդին մէջ ճօճելով վար կ'իյնային: Եւ կարծես անոնք ալ իր նման ցուրտէն պաշտպանուելու համար կը հաւաքուէին քովը թթենիին խոռոչին մէջ:Չէ՞ որ անոնք ալ մերկ էին ինչպէս ինք, մաշած ու տեւցած էր իրենց գոյնը, ինչպէս իր մարմնին զանազան մասերը:

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Բացի խաղաղահապէշական հարցէն, խօսակցութեան նիւթ պիտի դառնայ Գերմանիոյ աշխուժացեալ գործունէութիւնը՝ քաղաքական գետնի վրայ։ Պ. Լաւալ եւ Լեհաստանի վարչապետը մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը պիտի ունենան Տանցիկի եւ ուրիշ հարցերու մասին։ Պ. Լիթվինով պիտի փորձէ Ա. Դ. Թորհուլրդին աջակցութիւնը ապահովել, Ռումանիայի հետ ծագած վէճին առթիւ։ Թորհուրդին նստաշրջանը սովորաբար կը տեւէ մէկ շաբաթ. բայց հաւանական է որ փակուի վաղն իսկ, չորեքշաբթի, երբեւ հետեւանք Ֆրանսայի նախարարական տագնապին. մանաւանդ եթէ Անգլիոյ Թագաւորն ալ մեռնի։

ՀԱԲԵՇՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՐՔԵՆ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ...

═•·•═

Վէհիպ փաշա ընդհ. հրամանատա՞ր

Կիրակի ամփոփած էինք իտալական դեկոյց մը, որ ջախջախիչ յաղթանակ մը կ'աւետէր, հաբէշ մեռեալներուն թիւը հաշուելով 4–6000։

Եթովպական աղբիւրէ կը հերքեն այս լուրը, յայտարարելով թէ «երբեք չի համապատասխաներ ճշմարտութեան եւ թէ հրապարակ հանուած է ազդելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին վրայ»։ Հաբէշական դեկոյցին համաձայն, «հարաւային ճակատի գնդուորները խուսափելու համար Իտալացիներու կապարձակ ռմբակոծութիւններէն, անհրաժեշտ համարած են փոխել իրենց դիրքերը եւ աւելի ամուր վայրերու մէջ տեղաւորուիլ։ Հետեւաբար Իտալացիները չեն կրնար պնդել թէ շատ մարդ սպաննած եւ բազմաթիւ գերիներ բռնած են»։

Ուրիշ աղբիւրէ ալ կը հաստատեն թէ Եթովպիացիները հետեւելով իրենց աւանդական սովորութեան, կը պարպեն իրենց դիրքերը, Իտալացիները ներս քաշելու եւ աւելի ծանր հարուած մը տալու համար։ Ամէն պարագայի մէջ, լուրջ գործողութիւններ տեղի կ'ունենան հարաւային ճակատին վրայ (Օկատէն)։

Լուրի մը համաձայն Նէկիւսը որոշած է Աստիս–Ապէպա փոխադրանել։ Այս առթիւ կ'ըսուի թէ ռաս Տէսթա ետ կանչուած է եւ հարաւային ճակատի ընդհ. հրամանատար նշանակուած է Վէհիպ փաշա։

** Մեծ իրարանցում կը տիրէ Ատիս–Ապէպայի մէջ, ի նախատեսութիւն օդային ռմբակոծութեան մը, որ կրնայ պատահիլ այսօր, երեքշաբթի, Աստուածայայտնութեան տօնին առթիւ։ Հրամանագիր մը կը յանձնարարէ ժողովուրդին զգուշանալ համախմբումներէ։ Այս պատճառով ջնջուեցան Մազերու աշխատութեան աւանդական արարողութիւնները եւ ուրիշ ծիսակատարութիւններ։ Հազարաւորներ լեռները ապաստանած են։

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.— Այն օտար աշխատաւորները որոնց մականունները կը սկսին M.N.O.P. եւ Q. տառերով եւ որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31-ին (Սէնի նահանգի), նորոգման համար պէտք է դիմեն յունուար 21էն 24 (այս օրն ալ մէջը ըլլալով), առտուան ժամը 8էն 14.45, Փարիզի մէջ բնակողները՝ 391. Rue de Vaugirard, արուարձաններու բնակիչները՝ 7. Rue Jouy։ Անոնք որ չեն ներկայանար նշանակուած պայմանաժամուն, կը կորսնցնեն նորոգման իրաւունքը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼԸ վերջացած ըլլալով, բոլոր համալսարանները վերաբացուեցան երէկ, բացի իրաւագիտականէն։ Փրոֆ. Ժէզ, կռուախնձորը, կը մերժէ հրաժարական տալ։ Երկու օրուան դատապարտելի ընթացքին ձերբակալուեցան 200 ուսանողներ, բայց յետոյ արձակուեցան։ Ազգայնական ուսանողները իրենց նպատակին հասած չըլլալով, հանրագրութիւն մը ուղղեցին կրթական նախարարին եւ կը սպառնան ցոյցեր կատարել։

ԵԳԻՊՏՈՍ ՀԱՍԱՒ անգլիական նոր գօրագունդ մը, բոլոր կազմածներով։ Այս առթիւ իրազեկներ 70,000 կը հաշուեն Եգիպտոսի անգլ. զինուորներուն թիւը, իսկ օդանաւերը՝ 800–900։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ կնքուած է Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, եթէ հաւատանք զանազան աղբիւրներէ հաղորդուած լուրերու։ Կ'ըսուի թէ զինակցութեան միացած է նաեւ Լեհաստան։

ՀԱՐԻՒՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԿԱԽՈՒԱԾ, ուրիշ հարիւր հոգի ալ խարազանի բռնուած են Եթովպիոյ զինուորական նախարարին հրամանով, իբրեւ հետեւանք ըմբոստութեան մը։ Լուրին աղբիւրը իտալական է։

ՀՐԴԵՀ ՄԸ ԾԱԳԵՑԱՒ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան օտար բանուորներու հաշուակալութեան գրասենեակին մէջ, փճացնելով բազմաթիւ վաւերաթուղթեր։

ԷՆԿԻՒՐԻԻՆ կը հեռագրեն.— ժէն. Ֆօրմաժոն ս գրած էր թէ Թուրքիա ոչ թէ ուժով, այլ ապրանքով պիտի վճարէ իր հանրային պարտքը. Միեւնոյն ատեն գրոյց տարածուած է թէ այդ հրատարակութիւնը արժեթուղթերու անկման պատճառ եղած է Փարիզի սակարանին մէջ։ Մասնաւոր նպատակով հրապարակուած այս զրոյցները իրականութեան չեն համապատասխաներ։ Իրաւասու շրջանակները լուր չունին արտաքին պարտքերը ապրանքով վճարելու որոշումէ մը։

ՊՈԼՍՈՅ ՅՈՅՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ընտրուեցաւ Բենիամին եպիսկոպոս, Զոնկուլտաքի առաջնորդը, որ 65 տարեկան է եւ Սինոդին երիցագոյն անդամը։ Թրքական կառավարութիւնը մերժած էր ուրիշ հինգ ընտրելիներու թեկնածութիւնը։

50 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ձերբակալուեցան Սոֆիայի զանազան թաղերուն մէջ, խուզարկութեան մը հետեւանքով։

Թ. Ր. ԱՐԱՍ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, ժընեւ գացած ատեն Սոֆիայի կայարանին մէջ դիմաւորուեցաւ Պուլկարիոյ արտաքին նախարարին կողմէ։ Այս առթիւ հրատարակուած դեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու նախարարները անգամ մը եւս չեշտեցին թէ ցանկալի է զարգացնել երկու դրացի երկիրներուն բարեկամական յարաբերութիւնները։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ հողագործական կուսակցութեան նախագահը, Կիչեւ, ձերբակալուեցաւ շաբաթ օր, իր կուսակիցներուն նամակ մը ուղղած եւ սահմանադրութեան վերահաստատումը առաջարկած ըլլալով։ Նամակը ոստիկանութեան ձեռքը անցած էր։ Այս առթիւ խուզարկութիւն կատարուելով, ուրիշ թուղթեր ալ բռնուեցան։ Կուսակցութիւնները լուծուած ըլլալով, ամբաստանեալը կրնայ դատապարտուիլ մինչեւ երեք տարի բանտարկութեան։

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԷՆ, այն Լեհերը, Ռուդոսլաւները, Չեխերը, Աւստրիացիները, Հունգարացիները եւ Լիթուանացիները որ կ'ուզեն իրենց երկիրները վերադառնալ ֆրանսական կառավարութեան ծախքով, պէտք է դիմում կատարեն մինչեւ յունուար 27։ (Վերջին պայմանաժամ)։ Նոյն երկիրներու այն աշխատաւորները որոնց ինքնութեան թուղթը ջնջուած է, չեն կրնար ոչ գործ ստանալ, ոչ ալ գործազրկութեան նպաստ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ընտրական պայքարին առթիւ, կռիւ մը ծագեցաւ Աթէնքի մէջ, Վենիզելոսի եւ Զոր. Քոնտիլիսի կուսակիցներուն միջեւ։ Վենիզելոսեան մը սպաննուեցաւ եւ ութ հոգի վիրաւորուեցան, հրազէն պարպուած ըլլալով.

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Գահիրէի մէջ, նախաձեռնութեամբ ուսանողներու, եւ միշտ ուղղուած Անգլիոյ դէմ։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ընդհարումներու ընթացքին հրազէն պարպուեցաւ։ Երկու ոստիկաններ եւ 25 ուսանողներ վիրաւորուեցան։

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ բանաստեղծ Րուտեարտ Քիփլինկ պիտի թաղուի Ուէսթմինսթըրի աբբայարանին մէջ, բանաստեղծներու անկիւնը։ Իր ձգած հարստութեան գումարն է 750,000 անգլ. ոսկի) աւելի քան 56 միլիոն ֆրանք)։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՁԵԼ-ՔԱՆԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այսօր, երեքշաբթի իրիկուան ժամը 9ին ընկեր Ջ.....ՆԻ բնակարանը։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (Պապաշա) յիշատակին
2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, փարիզ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Մարիամ կ. Պօղոսեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր եղբօրը ամուսնոյն

ԿԱՐԱՊԵՏ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 73 տարեկան հասակին
Մարսէյլ, 16 յունուար 1936

×

Այս առթիւ, տիկին Պօղոսեան 400 ֆրանք կը նուիրէ Յ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Սէն Անթուանի, իսկ կ. Գարիպեան (Փարիզ), փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր։

Կը խնդրուի սատանալ ընկալագրով «Յառաջ»ի գործակալ Պ. Յէ- ըիկեանէն.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ԱԳԱՏԱՆ, Գուրծ — 125։
ԼԻՈՆ, Շիմ — 140։
ԼԱՎԻԼՏԻԷԹ, Մ. Տ. — 35։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թ. — 35։
ՓԱՎԻՅԵՌՆ Ս. ՊՈՒԱ, Ա. Գ. — 35։
ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՍԿՍԱՆՔ ՂՐԿԵԼ

ԻՍԻ, Գ. Ցար— Յունուար 11էն։
ԿԱՐՏԱՆ, Ռ. Յով — յունուար 12էն։
ԹԷՀՐԱՆ, Գ. Սար — յունուար 15էն։
ԹԷՀՐԱՆ. Թ. Թոր.— յունուար 15էն։
ԹՈՒՐ, Խ. Մար — յունուար 13էն։

—•—

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ ՅՀՈՐԻԶՈՆՑԻ. ՍԵԼԱՆԻԿ.— Ձենք ստացած ձեր թերթին Յունուար 4, 5, 6 եւ 8 թիւերը։ (Ուրիշներ ալ չեն ստացած)։ Կը խնդրուի յղագնել

Imprimerie A. DER AGOBIAN
17. Rue Bausset. PARIS (15)
Le Gérant: H. STEPHAN

Աշխատութիւն

Անդամահատ ըլլալով ստիպուած եմ ագարակս ծախել կամ վարձու տալ։ Մէկ ու կէս հեքթար տարածութիւն, 700 որթատունկ, 30 պտղատու ծառեր, վարժարանի ու շոգեկայի մօտ, ջրհոր՝ մղիչով եւ տուն մը կազմածներով

Դիմել Hovaguimian Osgan. Quartier Colle Vielle, Gardanne (B du Rhône).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան-Պրուսալեան Լափալ,ցոյցի (Սարուանեէ) կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մարի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր Զօրի մէջ։ Իրենց հօրն անունը Դաւարոս երկաթագործ), մնաց տարագրութեան մէջ։ Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մաշտոցի նշաններ ունի, իսկ Մարին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ, եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո՛ւր ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B Balentz. 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ.

Հեղինակուհի՝ ԷՆԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Իրաւցնէ կ'ուզէ՞ք իմանալ...
- Այո...

— Դուք տեսաք այն ամէնը ինչ որ ես տեսայ. մեր երկուքին ալ կարծիքը միեւնոյնը պէտք է ըլլայ, այնպէս չէ՞...

— Ձիս կը ծաղրէք... անշուշտ ես այս տեսակ խնդիրներու մէջ փորձառութիւն չունիմ ...

— Կը նմանիք երախայի մը որ կ'ուզէ հասկնալ թէ վայրաշարժը ինչպէս կը բանի, ինչպէս Փուարօ, կ'ուզէք հարցին մասնայ ոչ թէ իբրեւ տանր թժիշկը, այլ գաղտնի ոստիկան մը որ ծանօթ չէ ոչ մէկուն եւ չի մտածեր ոչ ոքի մասին... ամէնքն ալ օտար են իրեն եւ հաւասարապէս կասկածի ենթակայ...

— Շատ լաւ ըսիք...

— Հետեւաբար ձեզի պզտիկ դաս մը տամ. նախ եւ առաջ պէտք է որոշ կերպով իմանալ թէ ինչ պատահեցաւ այդ իրիկուընը... պէտք է միշտ յիշել որ ձեզի հետ խօսող անձը կրնայ ստել...

Յօնքերս վեր բարձրացուցի։

— Կասկածոտ վերաբերում չիտակը...

— Բայց անհրաժեշտ, վստահ եղէք, անհրաժեշտ... շատ բարի... հիմա սկսինք... բժիշկ Շէփըրտ առտուն կը մեկնի ժամը իննին տասը մնացած... ինչպէս գիտեմ ատիկա...

— Որովհետեւ ես ինքս ըսի...

— Բայց կրնայիք ճշմարտութիւնը բառ չըլլալ եւ կամ ձեր ժամացոյցը կրնար սխալ ըլլալ... Փարքըրն ալ ըսաւ որ դուք ժամը իննին տասը մնացած մեկնեցաք... կ'ընդունինք այդ յայտարարութիւնը եւ կ'անցնինք. ժամը իննին վանդակորմին դուրսը անծանօթի մը կը հանդիպիք — այս կէտէն կը սկսի Խորհրդաւոր Անծանօթին Պատմութիւնը. ատիկա՞ ինչպէս գիտեմ...

— Ես ըսի...

— Այս գիշեր քիչ մը ապուշցեր էք, բարեկամս, ընդմիջեց Փուարօ անհամբեր շարժում մը ընելով, դուք գիտէք որ այդպէս եղաւ, բայց ես ի՞նչպէս գիտնամ... լաւ, ձեզի կրնամ ըսել որ խորհրդաւոր Անծանօթին պատմութիւնը ձեր երեւակայութենէն չհանեցիք, որովհետեւ այդ մարդը ձեզի հանդիպելէ քանի մը վայրկեան առաջ, Օրիորդ Կէնէթին սպասուհին կը տեսնէ եւ անոր ալ կը հարցնէ Ֆըրնլի Փարքին ճամբան... կ'ընդունինք իր ներկայութիւնը, ուրեմն, եւ երկու բան գիտենք իր մասին՝ վստահօրէն — անծանօթ է այս տեղերուն եւ ինչ ալ ըլլայ իր Ֆըրնլի այցելութեան նպատակը, մեծ գաղտնիք մը չէր անոր համար, քանի որ ճամբան կը հարցնէ երկու անգամ...

— Այո, հասկցայ...

— Լաւ, ես ուզեցի իմանալ թէ ով էր ան... երեք Վարդեններու Պանդոկը կ'երթայ բաժակ մը պարպելու համար. ծառայող աղջիկէն լսեցի թէ Ամերիկացիի պէս կը խօսի եղեր եւ ըսեր է նոր է եկեր Ամերիկայէն... դուք ալ նշմարեցի՞ք անոր ամերիկեան արտասանութիւնը ...

— Այո, կարծեմ, ըսի. շատ թեթեւ, սակայն...

— Շատ ճիշդ. յետոյ կայ նաեւ աս. սիկա, կը յիշէ՞ք, պարտէզին տնակէն վերցուցի...

Փուարօ ինծի երկնցուց սափի մը փետուրը, հետաքրքրուած նայեցայ անոր. կարդացած գիրքերէս մէկը միտքս եկաւ։

— Այո, Էրօյին կոչուած թմրեցուցիչին մոլիները այս փետուրին մէջ կը պահեն զայն եւ քիթ քաշեն, ըսաւ Փուարօ, այս ձեւը շատ ընդհանրացած է Ովկէանոսին անդին կողմը... ապացոյց մը եւս — եթէ պէտք կայ — որ անծանօթը Ամերիկայէն կամ Քանատայէն եկած է...

— Ի՞նչ բան ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրեց այդ տնակին վրայ, հարցուցի հետաքրքրուած։

— Բարեկամս՝ ոստիկանը վստահ էր որ այդ փոքրիկ անցքը ըլլալի տուն բերող ամէնէն կարճ ճամբան էր. բայց տնակը տեսնելուս պէս խորհեցայ թէ այնտեղ ժամադրութիւն տըւող մէկն ալ այդ ճամբան պիտի առնէր... հիմա, գրեթէ ստոյգ է որ անծանօթը ոչ տանը գլխաւոր դուռը եկած է, ոչ ալ ետեւի դուռը... ուրեմն տնեցիներէն մէ՞կն էր որ դուրս եկաւ անոր հետ տեսնուելու համար... եթէ այդպէս է, տնակէն յարմար վայր չկար... փնտռտուքս կատարեցի այնտեղ հետք մը երեւան հանելու յոյսով եւ գտայ այս փետուրը, ինչպէս նաեւ ճերմակ լաթի մը կտորը...

— Ճերմակ լաթի կտո՞րը... ա՞ն ինչ է ...

— Կը տեսնեմ որ ձեր գորշագոյն բջիջները չէք գործածեր, զիտել ալ Փէնշեփեաննը. շատ բացայայտ է։

— Ինծի համար բացայայտ չէ, ըսի նիւթը փոխելով. ինչ որ է... անծանօթը տնակը կ'երթայ, մէկու մը հետ տեսնուելու համար... ո՞վ էր այդ մէկը...

— Ճիշդ է ձեր հարցումը, ըսաւ Փուարօ, կը յիշէք որ Տիկին Էքրօյտն ու իր աղջիկը Քանատայէն եկան այստեղ հաստատուելու համար...

— Ա՞յդ էր որ ըսել կ'ուզէիք այսօր, երբ կ'ամբաստանէիք զիրենք թէ իրականութիւնը կը ծածկեն...

— Թերեւս... ուրիշ կէտ մը. հիւրանոցի սպասուհիին պատմութեան մասին ի՞նչ է ձեր կարծիքը...

— Ի՞նչ պատմութիւն...

— Ծառերու զրուցելու պատմութիւնը. ծառայ մը ճամբելու համար ժա՞մ պէտք է... կարեւոր փաստերու մասին իր ըսածները հաւանական են... յետոյ, մի մոռնաք, որ կ'ըսաւ թէ իր ննջասենեակն էր ժամը 9-30էն մինչեւ 10, բայց այդ կայութիւնը հաստատող չկայ...

— Կը շփոթեցնէք զիս ...

— Ինծի համար խնդիրը հետզհետէ կը պարզուի... այժմ յայտնեցէք ինծի ձեր կարծիքն ու տեսութիւնը...

Գրպանէս թուղթ մը հանեցի։

— Քանի մը թելադրութիւններ գրառած եմ այստեղ, ըսի ներողութիւն խնդրելու շեշտով։

— Սքանչելի, դուք ալ մեթոտ ունիք, ըսէք տեսնեմ ...

Գրածներս կարդացի շուարած ձայնով մը։

— Նախ եւ առաջ, տրամաբանութեամբ առաջնորդուելու է ...

— Բարեկամս՝ Հէյսթինկսն ալ նոյնը տանկ կ'ըսէր, բայց, աւաղ, այդպէս չըրաւ...

(Շար.)

ԹԵՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clavière 16 – 70
(ԹՐԹՆԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
[illegible]	250 »	130 ֆրանք	—
[illegible]	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒՆՈՒԱՐ — MERCREDI 22 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3018

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՈՍ՝ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ֆրանսայի ներքին տագնապին հետ, որ բացուած է արդէն, աննախատեսելի հետեւանքներով, այլապէս վրդովիչ տխուր-նշաններ կը մատնէ միջազգային կացութիւնը:

Նախարարական տագնապները քրոնիկ հիւանդութիւններ են ժամանակէ մը ի վեր այս երկրին մէջ, ուր մարդոց դիւրաբորբոք բնաւորութիւնը աւելի կը ցանէ տարիներէ ի վեր: Անհասկնալի Գ. Հանրապետութեան 100րդ դահլիճն է որ պիտի կազմուի, այնքան դժնդակ պայմաններու մէջ:

Անշուշտ գաղափարներու ընդհարումն է իրական շարժառիթը՝ այս բոլոր տագնապներուն: Մանաւանդ մեր օրերուն, երբ ամբողջ աշխարհ ալեկոծութեան բռնուած է:

Աւելի քան քսան տարի է անցած Մեծ Պատերազմէն ի վեր, բայց անոր եւ ռուսական յեղափոխութեան ցանած սերմերն են որ կը փոթորկեն նաեւ այս երկիրը:

Աւելի քան երբեք, գաղափարական հոսանքներու, հակամարտ ուժերու, աջի եւ ձախի պայքար մըն է որ կը վարէ բաղդութիւնները:

Ձախերու նոր ազդանշանը, «պայքար յանուն խաղաղութեան, ազատութեան եւ աշխատանքի եւ ընդդէմ ֆաշականութեան», ամբողջ երկունք մը կը ներկայացնէ: Հետեւանք՝ նորագոյն վերիվայրումներու:

Այդ գիտակցութեամբ է որ, աջերն ալ կը բազմապատկեն եւ յարատեւօրէն կը լարեն իրենց ուժերը, գէպի ետ չքշելու համար կեանքի անիւը, հետեւողութեամբ հարեւան երկիրներու (Իտալիա, Գերմանիա եւն.):

Անշուշտ ցնորք մըն է միապետութեան վերահաստատումը՝ այս երկրին մէջ: Բայց նոյնքան ստոյգ է որ աջերը ժամանակը հասունցած կը համարին, այլապէս «ազգայնացնելու», պրկելու համար պետութեան օղակները:

Աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ այս երկիրը չի հանդուրժեր որ եւ է միահեծան իշխանութեան, ըլլալով վառարանը մեծ յեղափոխութեան:

Բայց պատմութիւնը յաճախ հերքած է այդ առածը, բացառիկ շրջաններու մէջ:

Այդպիսի շրջանի մը մէջ կը գտնուինք այսօր ալ: Ինչ որ մակերեսային կը թուի այսօր, կրնայ խորանալ վաղը, նոր ընտրութեանց կամ ուրիշ դէպքերու հետեւանքով:

Յատկանշական չէ՞ որ, նոյն իսկ պատասխանատու, պաշտօնական բերաններ այլ եւս բացէ ի բաց կը խօսին «հանրապետութեան փրկութեան» մասին, ժողովներու թէ ցոյցերու առթիւ.

Ցետոյ, չմոռնանք որ, դդրդագին դէպք մը պայթեցաւ, նոր եւ խոր ճեղք մը բացուեցաւ այս երկրին մէջ, դեռ երկու տարի առաջ, 1934 փետր. 6ին, երբ ամբոխը քիչ մնաց պիտի բզքտէր Երեսփ. Ժողովը:

Դէպքը վերջացաւ բաղդատաբար թեթեւ,— քանի զոհերով: Բայց անոր հետքերը մինչեւ այսօր ալ կը ճնշեն միտքերու վրայ:

Այդ արիւնահեղութենէն վերջն էր, որ կազմուեցաւ «Ժողովրդական ճակատ»ը, «յուլիսի արեւուն տակ» (1935 յուլիս 14), ինչպէս կը բացագանչէր Տալատիէ, արմատական կուսակցութեան նոր նախագահը, իր ընտրութեան առթիւ:

Այդ միեւնոյն ժողովին մէջ, նախկին վարչապետն ալ իր կարգին չէր մոռցեր թէ «Պանք որ Ֆրանսի քառասուն բաժնետէրերն են այս երկրին իրական տէրերը»,— ինչպէս տարիներէ ի վեր կը յայտարարեն ընկերվարականներն ու համայնավարները:

Միշդ է, Պ. Տալատիէ արմատական կուսակցութեան ձախ թեւը կը ներկայացնէ: Բայց չէ՞ որ այդ նոյն թեւը յաղթեց ինչպէս Ժողովրդական Ճակատի կազմութեան, նոյնպէս կիրակի օրուան ժողովին մէջ, երբ որոշուեցաւ ետ կանչել արմատական նախարարները եւ բացարձակ անվստահութիւն յայտնել դահլիճին:

Այս ներքին խմորումները սերտ կապ ունին նաեւ արտաքին քաղաքականութեան հետ:

Այդ ճակատին վրայ եւս, ճշմարիտ անելի մը մատնուած է Ֆրանսան, քաշքշուելով անդնդախոր քառսի մը մէկ ափէն միւսը:

Ծամբան հեռու չէ Փարիզէն Ժընեւ, թէ աշխարհագրական եւ թէ բարոյական կամ հոգեբանական իմաստով:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ, ինչպէս առաջ, այս երկուշաբթի ալ, Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, ամէնէն աննախանձելի դիրքն ունէր այս երկիրը: Ոչ թէ իբրեւ հետեւանք նախարարական տագնապի մը, որ կրնար չպատահիլ, այլ շատ աւելի խոր եւ բարդ պատճառներով:

Ժընեւի բոլոր գումարումներուն մէջ, բուն պաշտօնական ժողովներէն ի վեր, արժէք ունին մասնաւոր խօսակցութիւնները, ուր զանազան երկիրներու ներկայացուցիչները աւելի բաց կ'արտայայտուին, պարզելով իրենց մտահոգութիւնները:

Այդպէս նաեւ այս անգամ:

Ա. Դ. Խորհուրդը ունէր որոշ օրակարգ, հապէշական պատերազմէն մինչեւ Տանցիկի եւ Ուրուկուէյ – Մոսկուայի վէճը: Բայց անոնց վերեւ, ուրիշ եւ շատ աւելի ծանր ուրուականներ կը սաւառնէին,— Գերմանիոյ անընդհատ վերազինումը, գերմանեւ-իտալական զինակցութեան մը հաւանականութիւնները, Ճափոնի աշխարհակալութեան յարաճուն յառաջխաղացութիւնը, Խ. Միութեան արտակարգ սպառազինութիւնները, հաւաքական ապահովութեան խախտումը, Լեհաստանի երկդիմի դիրքը . . .

Կարելի՞ է պնդել թէ լոյսը միշտ քաոսէն կը ծնի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Դահլիճը կը հրաժարի այսօր

Պ. Լավալ Ժընեւէն վերադարձած ըլլալով, դահլիճին հաւաքական հրաժարականը պիտի ներկայացնէ այսօր: Իրմէ առաջ հրաժարած պիտի ըլլան արմատական նախարարները, համաձայն կուսակցութեան որոշման: Պատերազմէն ի վեր երրորդ անգամն է որ արմատական կուսակցութիւնը դահլիճ կը տապալէ, ետ կանչելով իր նախարարները: Շատեր կը կարծեն թէ Պ. Լավալ ամուր պիտի մնայ, նոր նախարարներ հրաւիրելով, բայց անել է այդ ճամբան: Որովհետեւ դահլիճը պարտութիւն կրած չէ Երեսփ. Ժողովին մէջ, հաւանական է որ Հանրապետութեան նախագահը նորէն Պ. Լավալի յանձնէ նոր դահլիճին կազմութիւնը. բայց վարչապետը անկարելի պիտի մերժէ, քանի որ չի կրնար վստահութիւն շահիլ խորհրդարանին մէջ, երբ արմատականները դիրք բռնած են իրեն դէմ: Դրժուար է նախատեսել թէ ինչ տեսակ դահլիճ պիտի կազմուի: Ամբողջովին արմատական - ընկերվարական դահլիճ մը չի կրնար մեծամասնութիւն շահիլ, մանաւանդ որ ելմտական տագնապը պիտի սաստկանայ եւ դրամագլուխը «պիտի գաղթէ»: Այդ պարագային, արմատական կուսակցութիւնն ալ վարկաբեկուած պիտի ըլլայ յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ: Իսկ «Ժողովրդական ճակատի դահլիճ մը կրնայ ներքին խռովութիւններ պայթեցնել. Ազգ. Միութեան դահլիճ մըն ալ յաջողելու յոյսեր չունի:

Հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած է եւ պայքարը կը սաստկանայ աջ ու ձախ հոսանքներուն միջեւ:

Թերեւս յոյս մը կայ, որ յետաձգուի հրաժարումը, Անգլիոյ թագաւորին մահուան առթիւ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՀԸ

Նոր թագաւորը՝ Էտուարտ ութերորդ

Երկուշաբթի գիշեր ժամը 11.55ին մեռաւ Անգլիոյ թագաւորը, Ճորճ Ե., չորս օրուան կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ: Անմիջապէս թագաւոր հռչակուեցաւ իր անդրանիկ որդին, Էտուըրտ Ալպըրթ Քրիսթիըն Ճորճ Էնտրիւ Փէթրիք Տէյվիտ, իշխան Ուէյլսի եւ կոմս Չէսթըրի, 41 տարեկան: Անգլիոյ առաջին ամուրի թագաւորն է այս, Ճորճ Գ.էն ի վեր, որ գահ բարձրացաւ 1760ին եւ ամուսնացաւ մէկ տարի վերջը: Իշխանը անմիջապէս գրաւեց գահը, ըստ աւանդութեան, բայց իր թագադրութիւնը հաւանաբար կատարուի յառաջիկայ տարի: Երեսփ. Ժողովը եւ Լորտերու Ժողովը բացառիկ նիստ գումարեցին երէկ, հաւատարմութեան աւանդական երդումը կատարելու համար:

Ճորճ Ե., «Հնորհիւ Աստուծոյ թագաւոր Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իրլանտայի եւ բրիտանական անդրծովեան գաղթապետութեանց, պաշտպան հաւատոյ եւ կայսր Հնդկաստանի», 71 տարեկան էր եւ կ'իշխէր 25 տարիէ ի վեր: Մահը կը նախատեսուէր արդէն քանի մը օրէ ի վեր: Երկուշաբթի առտու, երբ հաստատուեցաւ թէ հետզհետէ ուժերը կը սպառին, Արքունի խորհուրդը գումարուեցաւ, կազմելու համար «պետական խորհուրդ» մը (խնամակալութիւն), որուն կ'անդամակցէին թագուհին, թագաւորին չորս որդիները, վարչապետ, Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը եւ այլն: Խորհրդակցութիւնը կատարուեցաւ դահլիճի մը մէջ որուն դուռը բաց էր ձգուած մինչեւ հիւանդին պառկած անկողինը, որպէսզի թագաւորը մասնակցած ըլլայ ժողովին, համաձայն դարաւոր աւանդութեան: Խորհուրդին կազմութենէն յետոյ, իր անձնական բժիշկը, լորտ Տօսըն, պաշտօնագիրը փափկութեամբ ներկայացուց հիւանդին, փետուր գրիչ մը հետ, եւ թագաւորը իր ստորագրութիւնը դրաւ անոր տակ: Արքունի խորհուրդին միւս անդամները յարակից դրան առջեւ կեցած, լուռ ու մունջ կը սպասէին: Ըսել թէ թագաւորը նախագահած եղաւ եւ թէ իրենք չխանգարեցին անոր հանգիստը . . . Այսպէս, իր մահէն 12 ժամ առաջ, թագաւորը խնամակալութեան մը յանձնած եղաւ իր պարտականութիւնները: Իրիկուան ժամը 9.35ին անթելը արդէն կը հաղորդէր թէ «թագաւորին կեանքը դէպի վախճանը կ'երթայ խաղաղօրէն»: Այս լուրին վրայ, բոլոր թատերական ներկայացումները ու նուագները դադրեցան, եւ ժամէ ժամ կը սպասուէր մահուան: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Լոնտոնի փողոցներուն մէջ, լուրի սպասելով Սէնտրինկէմի դղեակէն, ուր պառկած էր թագաւորը: Ժամը 11.55ին ամէն բան վերջացած էր:

** Ճորճ Ե. Անգլիոյ 58րդ թագաւորն էր: Ծնած՝ 1865ին, գահ բարձրացած է 1910ին, եղբօրը Էտ. ի յաջորդելով: 1877ին նաւատորմին մէջ մտաւ, իբրեւ ենթասպայ եւ 1879ին ճամբորդութիւն մը կատարեց ամբողջ երեք տարի, պտտելով Հարաւային Ամերիկա, Հարաւային Ափրիկէ, Աւստրալիա, Ճափոն, Եգիպտոս եւն.: Անգլիա վերադարձին յաճախեց նաւային վարժարանը եւ 1885ին տեղակալ նշանակուեցաւ: Այսպէս երկար տարիներ անցուց բրիտանական նաւատորմին մէջ: 1890ին հրամանատարն էր թնդանօթակիրի մը եւ նոր ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի ովկիանոսները: Ամուսնացաւ 1893ին, եւ ունեցաւ հինգ մանչ եւ մէկ աղջիկ զաւակներ: 1901ին նորէն աշխարհի շրջանն ըրաւ իբրեւ գահաժառանգ: Իր թագաւորութեան առաջին շրջանին երկիրը կ'անցընէր երկու սահմանադրական տագնապներ,— Լորտերու Ժողովին իրաւասութեանց կրճատումը եւ Իրլանտայի ինքնավարութիւնը: Յետոյ պայթեցաւ Մեծ պատերազմը: Զայն կանխելու համար, անձնական նամակ մը գրեց Նիքոլա ցարին, որ պատասխանեց.— «Միրով պիտի ընդունէի ձեր առաջարկները, եթէ գերմանական զօրաշարժը պատերազմի յայտարարութիւնը յանձնած չըլլար այսօր իսկ»: 1928ին ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, հազիւ ազատեցաւ մահէն: 1935 մայիսին տօնուեցաւ իր գահակալութեան 25-ամեակը:

ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Էտուըրտ Ը., Անգլիոյ նոր թագաւորը, որուն հպատակները 400 միլիոն կը հաշուին, 222 լեզուներով, հռչակ հանած է իր արկածալի բնաւորութեամբ: Երկար ճամբորդութիւններ կատարած է աշխարհի եւ բրիտանական կայսրութեան բոլոր մասերուն մէջ: Եղած է արդիական երիտասարդ մը, մօլի՝ ամէն տեսակ մարզանքներու եւ զուարճութեանց: Միշդ առոր համար ալ միշտ խուսափած է ամուսնութենէ, արտակարգ տեսակէտներ ունենալով կիներու մասին: Իր սիրական հեղինակներն եղած են Քիփլինկ, բրիտանական կայսրութեան բանաստեղծը եւ Սթիվընսըն: Շատ կը սիրէ կարդալ բեւեռային խուզարկութեանց եւ նաւային պատմութեան վերաբերեալ գիրքեր: Ջի սիրեր ոչ վէպ, ոչ ալ փիլիսոփայութիւն: Ծնած՝ 1894 Յունիսին, երկ-

(Շար.ը երկրորդ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏՈՒԻ Ա՛Ռ . . .

Մարոքի հայ զինուորներէն մին յուզիչ նամակ մը դրկեր էր ինծի, նամակ մը զոր կ'ուզեմ հրատարակել այս սիւնակին մէջ, ի պէտս զարգացելոց.—

Երբ հայ զինուորներ նստեր էինք, զօրանոցին մօտ, երկար պատսպարանի մը տակ, սեղանի մը առջեւ: Քիչ անդին, նոյնպէս սեղաններու առջեւ, նստեր էին ֆրանսացի, գերմանացի եւ այլազգի զինուորներ, որոնք կը շաղակրատէին, կը ծխէին, զանազան զուարճաբանութիւններ կ'ընէին: Մենք Հայերս, աշխարհէ մոռցած, թաղուեր էինք Յառաջի սիւնակներուն մէջ,— Մուսա լերան դիւցազներգութիւնը կը կարդայինք յափշտակութեամբ: Քանի՛ քանի՛ անգամ կարդացած էինք, նորէն կը կարդայինք: Կը հրճուէինք, կը հպարտանայինք, կը խանդավառուէինք հայ գիւղացիին հերոսական դիմադրութեան այդ վերակայութիւնը կարդալով: Մոռցեր էինք մեր զինուոր ընկերները, որոնք կը շաղակրատէին ու կը զուարճանային: Մերթ ընդ մերթ, ետեւի սեղաններէն զինուոր մը գլուխը կը դարձնէր, մեզի կը նայէր, յետոյ յանկարծական շարժումով մը կը դառնար իր ընկերներուն: Այսպէսով կը զգային, որ մեծ ու յուրջ, իրական եւ յուզիչ պատմութիւն մը գրաւած էր մեր ուշադրութիւնը: Այսպէսով խորհեցանք, որ մեր վերջին տարիներու դժբախտութեանց վերյիշումը կը կատարէինք, որովհետեւ շատ յուզուած էինք: Երբ Սուէտիոյ ապստամբութեան պատմութիւնը յրացաւ, եւ ականատես պատմիչը (Յ. Գ. Գուրատեան) սկսաւ մէկիկ մէկիկ կարդալ Մուսա լերան կողերուն վրայ հերոսաբար ինկած արի պաշտպան Հայորդիներուն անունները, լալու սահմանն յուզուած էինք այլեւս: Ցանկարծ, մեր ընկերը, Գեորգ, ինքնաբերաբար ոտքի կանգնեցաւ եւ զինուորական ձայնով գոչեց.

— Ոտքի՛, պատուի ա՛ռ:

Մեքենաբար ոտքի ցատկեցինք եւ քարեւ կեցանք: Այդ պահուն միայն նկատեցինք, որ կը գտնուէինք հասարակ պատսպարանի մը տակ, սեղաններու առջեւ, ֆրանսացի, գերմանացի զինուորներու մէջ, որոնք, ո՛վ զարմանք, մեզի հետ ոտքի կանգներ էին եւ քարեւ կեցեր.

Այս երեւոյթը մեզ աւելի յուզեց: Նստանք անխօս, յուզումէն գերերեւ ուժաթափ: Ընտրօս գնաց շնորհակալութիւն յայտնելու անոնց, միաձայնակ բացատրելով թէ ի՛նչ զգացում էր, որ մեզ ոտքի կը կեցնէր: Քանի մը խօսքով ներկայացուց Սուէտիոյ հայ դիւցազնամարտը եւ վերջացուց ըսելով որ զինուորական յարգանք մը ըրինք նահատակներու յիշատակին, մոռցած Մարոքի հողը՝ մեզ կարծելով հայրենի հողին վրայ, մեր հերոսներու շիրիմներուն առջեւ:

Պատասխանեցին մեզի թէ երբ յուզումով եւ յափշտակութեամբ կը կարդայինք թերթը, ենթադրեր էին որ անսպասելի ազգային մեծ դէպքի մը ոգեկոչումն էայդ կամ հերոսի մը մահը, որ մեզ կը յուզէ այդքան: Քիչ թէ շատ, գիտէին մեր պատմութիւնը, ծանօթ էին մեր ազգային դժբախտութիւններուն: Մեր անհատական կեանքին պատմութիւնն իսկ պատմած էր խօսելու . . . մնացեալին մասին:

Ջէ՞ որ որբեր էինք:

×

Այս նամակին ընթերցումէն վերջ, ի՞նչ ըսել այն Հայերուն, որոնք յարգանքի ոչ մէկ զգացում ունին հանդէպ այն դրօշին, որ կը խորհրդանշէ Սուէտիոյ, Շ. Գարահիսարի, Ուրֆայի, Վանի, Սասունի լեռներուն վրայ ինկած հայ հերոսները: Այլ սակայն կուգայ օրը, երբ մենք, բացատրելէ վերջ թէ Հայաստանը Հայաստան է, բայց այս դրօշն ալ դատ մը կը խորհրդանշէ, յարգանքով ոտքի պիտի կեցնենք, այդ հէքիաթները, ետքը օր ետքը գիշեր ոտքի, գոչելով.

— Պատուի ա՛ռ:

ԱՐԱՋ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԹԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի Քէօթահիացի հայրենակիցներու կողմէ հաւաքուած, փոխան ծաղկեպսակի	1000
Դեկտ. 28ի գումարը՝	1147
Ընդհ. գումար	2147

ԽՄԲ. — Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Թուրք լրտես մը մահուան դատապարտուած

Յունուար 20ին Պուրկազի շրջանային ատեանը վերջացուց հինգ թուրք լրտեսներու դատավարութիւնը, մահուան դատապարտելով Իսմայիլ Ճէլալը (Ճագիլով): Միւս չորսը դատապարտուեցան երկ - երկու տարի բանտարկութեան

Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք պուլկարական թերթերէն.—

Ամբաստանեալներն էին Մուէթ Վէհպիեւ, Իսմայիլ Ճագիլով, Հասան Պուլատով, Պիւլիւլ Նիազիեւ եւ Պեհճատին Ճէլիլով, բոլորն ալ Պուրկազցի, վերջին երկուքը փախստական: Լրտեսական գործին կազմակերպողն է Նէճաթի պէյ, որ 1934 Մարտ 14ին Պուրկազ ժամանեց, կապ հաստատեց վերոյիշեալներուն հետ, տեղեկութիւններ առնելու համար եւ նոյնիսկ հեռագրի համար պայմանական ձեւեր մշակեց հետեւեալ օրինակով.

«Ծախեցէք հագուստներս 120 - 150 լիրայի», որուն կը պատասխանէին Պուրկազէն «ծախուեցան 90-140 լիրայի»:

Այս դատավարութեան շուրջ հետաքրքրութիւնը շատ մեծ էր: Մօտ 50 վկաներ լսուեցան: Ընդհանուր դատախազ Մարինով պահանջեց դատավարութիւնը դռնփակ կատարել. պաշտպան փաստաբանները թէեւ բողոքեցին, բայց դատարանը գոհացում տուաւ այդ պահանջին: Ամէնէն առաջ հարցաքննուեցաւ Մ. Վէհպիեւ, որ յայտնեց թէ 10 տարիէ ի վեր գաղթական է Պուլկարիոյ մէջ: Դիմում կատարեց հայրենիք վերադառնալու համար: Բացակայող ամբաստանեալ Պիւլպիւլ Նիազիեւ խոստացաւ անոր աջակցիլ այդ դիմումին մէջ, եթէ իրեն յանձնէր քարտէսները եւ յատակագիծերը:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 14րդ շարքին վիճակահանութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի գիշեր, 20 յունուար:

Երեք միլիոն ֆրանքի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,090,991 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0.904.613, 0.221.421, 0.376.530, 1 045.608, 0.786.762, 1.060.171:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 0.454.933, 0.109.222, 1.067.691 0.048.470, 0.804.888, 1.002.398:

3245 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:

3913 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:

6286 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 ֆրանք:

2931 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 ֆրանք:

049 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:

34 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

6 վերջացող թիւերը շահեցան 100 ֆրանք:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Քաղաքական կեանքի մէջ տեսնուած շատ մը դէպքեր հասկնալի կը դառնան ոչ թէ իրենց անմիջական եւ ուղղակի պատճառներու գիտութեամբը, այլ այն խոր եւ հիմնական ուղղութիւններով որոնք կը վարեն ժողովուրդներու կեանքը:

Մեզի հետ սերտօրէն առնչութիւն ունեցող խնդիրներէն մէկն ալ, համայնավարութեան փոքր ազգերու անկախութեան եւ ազատագրութեան մասին քարոզած տեսակէտն է: Դժուար թէ կարելի ըլլայ ճշգրիտ գաղափար մը կազմել այդ տեսակէտի մասին, հետեւելով միայն համայնավար պետութեան գործնական քաղաքականութեան վերջին 18 տարիներու ընթացքին:

Այդ քաղաքականութեան մէջ շատ հակասութիւններ կարելի է տեսնել: Ինչպէ՞ս կրնանք բացատրել, օրինակ, Մոսկուայի քաղաքականութեան համակիր եւ գործօն աջակցութիւնը եւրոպական պետութիւններու գերիշխանութեան տակ հեծող ժողովուրդներու պայքարին հանդէպ եւ ընդդիմութիւնը նոյն քաղաքականութեան Թուրքիոյ բռնութեան տակ տառապող Քիւրտերու ազատագրութեան պայքարին:

Ինչպէ՞ս կարելի է բացատրել խորհրդային սահմանադրութեան այն տրամադրութիւնը, որուն համաձայն ազատութիւն կը տրուի խորհրդային հանրապետութիւններու մաս կազմող որ եւ է ժողովուրդի հեռանալ այդ խորհրդային դաշնակցութենէն, միւս կողմէ այն գործնական վերաբերումը որով կ'արգիլուի գործածել այդ ազատութիւնը:

Լէնինեան ազգային քաղաքականութեան բարիքներէն օգտուող մեր ժողովուրդի մեծ մասին եւ այդ բարիքներէն զրկուած արտասահմանի միւս հատուածին համար, շատ կարեւոր է գիտնալ պարզ ու որոշ կերպով թէ ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ ի վերջոյ այդ քաղաքականութիւնը, ի՞նչ են անոր տեսական ու վարդապետական հիմունքները եւ ի՞նչ ձեւով կը կիրարկուին կեանքի մէջ:

Մեր ժողովուրդի քաղաքական գիտակցութեան առաջին տարերքը այս պէտք է կազմէ, որովհետեւ անիկէ կը բխին միւս բոլոր խնդիրները մեր կեանքին.

Փաստ է եւ իրականութիւն որ մենք մաս կը կազմենք խորհրդային հանրապետութիւններէն: Կրնաս հաշտուիլ կամ ոչ այս փաստի հետ, բայց չես կրնար ուրանալ զայն: Հետեւաբար եւ չես կրնար ամենալուրջ ուշադրութեան առարկայ չդարձնել քաղաքական, ընկերային ու տնտեսական այն հիմունքները որոնցմով կ'առաջնորդուի այդ երկիրը:

Վերջերս գրքոյկ մը ձեռքս անցաւ, «Համայնավարութիւնը եւ ազգային ու գաղթային հարցը», որ կը պարունակէ Լէնինի, Ստալինի եւ Պուխարինի կարծիքներու ամփոփումը այս խնդրոյն շուրջ: Կ'արժէր ամբողջապէս թարգմանել զայն ու պէտքը չըզգալ որ եւ է մեկնաբանութեան, բայց օրաթերթի մը համար հնարաւոր չըլլալով անոր հրատարակութիւնը, պիտի գոհանամ մեզի հետ առնչութիւն ունեցող տեսակէտներու ճակատ մասերը միայն ներկայացնելով:

Հարստահարեալ ազգերու ազատագրութեան խնդիրը մինչեւ վերջերս սահմանափակուած էր միայն որոշ քաղաքակրթութեան աստիճանի հասած ժողովուրդներու համար, ինչպէս են Իտալացիները, Լեհերը, Հունգարները, Սերպերը եւն.: Համայնավարութիւնը հարցը ընդլայնեց եւ տարածեց «անքաղաքակիրթ» ժողովուրդներու, ասիական եւ ափրիկեան ցեղերու համար իսկ եւ անոր տուաւ միջազգային հանգամանք:

Միւս կողմէ խնդիրը մինչեւ հիմա իրաւական հանգամանք միայն ունէր եւ հիմնուած՝ ազգերու հաւասարութեան իրաւական ըմբռնման վրայ եւ կը կայանար փոքր ժողովուրդներու մշակութային ազատութեան եւ ինքնավարութեան մէջ. մինչդեռ համայնավարութիւնը խնդիրը խորացուց, ճանչցաւ հպատակ ժողովուրդներու քաղաքական բացարձակ ազատութեան իրաւունքը, գերիշխանութենէ ներէն բոլորովին անջատուելու եւ անկախ պետութիւն ստեղծելու ազատութիւնը: Մինչեւ համայնավարութեան հրապարակ գալը ազգային խնդիրը որ եւ է կապ չունէր դրամատիրութեան եւ ընկերային յեղափոխութեան գաղափարին հետ, առանձին խնդիր մըն էր: Համայնավարութիւնը եկաւ այդ երկու հարցերու մէջ գոյութիւն ունեցող ներքին ուժեղ կապը երեւան հանելու, հաստատելու թէ առանց աշխատաւորական յեղափոխութեան անկարելի է լուծել ազգերու ազատագրութեան խնդիրը: Վերջինը մէկ մասն է միայն միւս հիմնական եւ ամբողջական խնդրին: Համայնավարութիւնը կ'ընդունի թէ ազգերու ազատագրական շարժման մէջ, յեղափոխական հնարաւորութիւններ կան, զորս պէտք է շահագործել, տապալելու համար դրամատիրութիւնը եւ աշխարհակալութիւնը, հետեւաբար պէտք է որ աշխատաւորութիւնը գործօն կերպով եւ ուժգնօրէն ուժ տայ ճնշուած ազգերու ազատագրութեան շարժումին:

Այս հիմնական սկզբունքէն մեկնելով, պէ՞տք է հետեւցնել թէ համայնավարութիւնը որ եւ է ազգային շարժման պիտի աջակցի: Ոչ. պէտք է ոյժ տալ այն ազգային շարժումներուն միայն որոնք կը նպաստեն դրամատիրութեան տկարացման: Կարգ մը ճնշուած ազգերու ազատագրական շարժումը դէմ է աշխատաւորութեան շահերուն, հետեւաբար խօսք չկրնար ըլլալ նպաստելու անոնց: Որեւէ ազգի մը իրաւունքներու հարցը, ինքնայատուկ, առանձին խնդիր մը չէ, այլ մէկ մասը աշխատաւորական յեղափոխութեան ընդհանուր հարցին, հետեւաբար պէտք է ստորադասուի եւ պատշաճի անոր: 1840ին Մարքս իսկ համաձայն էր լեհական եւ հունգարական ազգային շարժման, բայց դէմ էր Չեխերու եւ միւս սլաւ ժողովուրդներու ազատութեան, որովհետեւ այս վերջինները ցարական բռնապետութեան նեցուկ կը ծառայէին եւ հետեւաբար հակայեղափոխական էին: Ըստ Լէնինի, եթէ մասը դէմ է ամբողջին, պէտք է վանել զայն:

Ի՞նչպէս պէտք է որոշել թէ որ եւ է ազգային շարժում — որ կը կրկնեմ մէկ մասն է աշխատաւորական յեղափոխութեան ընդհ. հարցին — յեղափոխական հանգամանք ունի, որպէսզի կարելի ըլլայ ոյժ տալ անոր: Ազգային շարժում մը յեղափոխական ըլլալու համար պէտք չէ որ անհրաժեշտաբար, աշխատաւորական տարրերով ղեկավարուի կամ հանրապետական ծրագիր ու ռամկավար հիմունքներ ունենայ, այլ պէտք է դրամատիրութեան տկարացման հանգամանք ունենար: Աֆղանիստանի յետադիմական էմիրի մը կամ Եգիպտոսի քաղքենի տարրերու անկախութեան շարժումները յեղափոխական են, որովհետեւ անգլիական աշխարհակալութիւնը կը տկարացնեն

Գրքոյկին մէջ քանի մը էջեր յատկացուած են ազգութեան գաղափարի սահմանումին, որ այսպէս խտացուած է Ստալինի կողմէ.

— «Ազգութիւնը պատմականօրէն կազմուած համախմբում մըն է մարդոց, որոնք իրարու միացած են լեզուի, հողի, տնտեսական կեանքի եւ հոգեկան տրամադրութիւններու, այսինքն մշակոյթի հասարակաց կապերով»:

Պէտք է չմոռնալ որ այս տարրերէն ոչ մէկը առանձինն բաւարար չէ ազգութիւն մը որոշելու եւ անոնցմէ որ եւ է մէկուն պակասը կը բաւէ որպէսզի հաւաքականութիւն մը դադրի ազգ ըլլալէ: Իսկ Լէնինի սահմանումով, ազգերու ինքնորոշման իրաւունք ըսելով պէտք է հասկնալ պայքար ամբողջական ազատագրութեան, բացարձակ անկախութեան, ընդդէմ գրաւումներու եւ կցումներու, եւ որ եւ է ընկերվարական կը դադրի ընկերվարական ըլլալէ եթէ մերժէ այդ պայքարը իր բոլոր ձեւերով, մէջն ըլլալով նաեւ ապստամբութիւնը եւ պատերազմը:

Շատեր, կ'ըսէ Լէնին, հակասութիւն մը կ'ուզեն տեսնել այս սկզբունքին եւ ընկերվարութեան միջազգայնական եւ ազգերու միացման գաղափարին միջեւ, բայց պէտք է ըմբռնել որ առանց ժողովուրդներու ազատ ինքնորոշման իրաւունքին, կարելի չէ անոնց կամաւոր միացում մը եւ ձուլում յառաջ բերել: Իբրեւ գործնական քաղաքականութիւն մեծ ժողովուրդներու ընկերվարականներուն կը թելադրէ ուժի ոյժ տալ ազգերու անկախութեան տեսակէտին: Իսկ փոքրերուն՝ միացման սկզբունքին:

Ուրիշ շատ շահեկան մտածումներ կան գրքին մէջ, բայց այսքանը կարելի եղած հարազատութեամբ խտացնելով, կը բաւէ լուսաբանելու խորհրդային հանրապետութիւններու քաղաքականութեան շատ մը կէտերը: Մեզ շահագրգռող ամէնէն հիմնական մտածումը՝ որ առանցքը կը կազմէ նաեւ համայնավարներու գործնական քաղաքականութեան, ազգերու ազատագրութեան խնդրին ստորադասումն է միջազգային յեղափոխութեան եւ դասակարգային պայքարին: Այդ պայքարը ղեկավարողը ըլլալով այժմու խորհրդային պետութիւնը, ուրեմն կարելի է ու պէտք է հետեւցնել, թէ բոլոր այն ազգային շարժումները որոնք նպաստաւոր չեն այդ պետութեան շահերուն, արժանի չեն նկատուիր քաջալերանքի:

Արդեօք պէս պայծառ չերեւի՞ր հիմա, թէ ինչո՞ւ դէմ են համայնավարները քրտական շարժման օրինակ: Կարելի է ըսել թէ այդ շարժումը կը տկարացնէ Թուրք կայսերական եւ դրամատիրական իշխանութիւնը, ինչպէս չինական, հնդկական կամ եգիպտական շարժումները կը տկարացնեն անգլիական դրամատիրութիւնը: Ի՞նչ տարբերութիւն Թուրք եւ անգլիական պետութիւններու միջեւ, չէ՞ որ երկուքն ալ կը կեղեքեն եւ կը շահագործեն իրենցմէ դուրս գտնուող ժողովուրդներ, չէ՞ որ անոնցմէ որ եւ է մէկուն քայքայումը միջազգային յեղափոխութեան համար լաւ հեռանկարներ կրնայ ստեղծել: Համայնավարութեան սկզբունքներու կիրարկումով իսկ, իր բացարձակ հակասութեամբ, դժուար պիտի ըլլար չքաջալերել Թուրք պետութեան դէմ ուղղուած փոքր ազգի մը ազատագրական շարժումը: Բայց ո՞վ է դատողը, ո՞վ է որոշողը որ եւ է շարժումի հանգամանքը, — խորհրդային պետութիւնը: Ուրեմն գործնական կեանքի մէջ, — ուր բացարձակը գոյութիւն չունի — վերը յիշուած բոլոր սկզբունքները կը վերածուին ուրիշ ձեւի: Գործնական չափանիշը ազատագրական պայքարի մը էութիւնը ճշդելու կը դառնայ խորհրդային հանրապետութիւնը: Յեղափոխական կը նկատուին այն շարժումները միայն որոնք Մոսկուայի քաղաքականութեան շրջագծին մէջ կը մտնեն, իսկ «հակայեղափոխական»՝ անոնք դուրս մնացողները:

Թէեւս ճիշդ է ու գործնական համայնավար վարդապետութեան համար մտածելու եւ գործելու այս կերպը, որովհետեւ իր սկզբունքներու կիրարկողն ու գործադրողը նկատուած պետութեան մը պահպանութիւնն ու ուժեղացումը միակ ապահովութիւնն է իր գոյութեան, բայց դիւրին չէ անխախտապաշտ որ եւ է մէկուն ընդունիլ տալ իբրեւ գաղափարական գիրք այնպիսի վերաբերումներ, որոնք պետութեան մը ամէնէն նիւթապաշտ շահերովը միայն կը բացատրուին:

Դատել չէ մեր միտքը, այլ հասկնալ միայն:

Լ. ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՑԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒ

Եթէ պատերազմը կը քանդէ շատ մը բաներ՝ միւս կողմէ սակայն կը շինէ լուրեր եւ ի՜նչ լուրեր. Ամբողջ լրագրական ստեղծագործութիւն մը երեւան կուգայ ռազմական շարժումներու ընթացքին:

Ահա թէ ի՛նչպէս կը շինուին լուրերը:

Իտալացի հրամանատարը, օրինակի համար, կը հեռագրէ Հռոմ ու կը հարցնէ.

— Այստեղ Սոմալի, ես, հրամանատար հարաւային ճակատի, փոքր խնդրեմ, գրաւա՞ծ եմ արդեօք Տոլոյի շրջանը թէ դեռ չեմ գրաւած: Անկից զատ, բարի եղէք հաղորդել ինծի թէ բանակս երկու հարիւր Հապէշ ոչնչացուցա՞ծ է թէ ոչ: Բանակս կը յառաջանա՞յ թէ զօրաւոր դիրքերու վրայ ամուր կանգնած է:

Անմիջապէս Հռոմէն հեռագիր մը կը հաղորդէ զօրավարին.

— Ի հարկէ Տոլոյի շրջանը գրաւած ես եւ տարիկս երկու օրէ ի վեր: Բանակդ ոչնչացուցած է ոչ թէ երկու հարիւր, այլ տասնըչորս Հապէշներ. Բանակդ դանդաղօրէն թէեւ վստահութեամբ կը յառաջանայ դէպի [illegible], իսկ աջային տարմիղը ամրակռուած է Հարրար, [illegible], Քուրքուչա եւ Մահամետ գիւղաքաղաքները: Այս բոլորէն զատ Կալլա ցեղապետ մը, ռաս Ըրիտրոա իր վաթսուներեօթը ռազմիկներով միացած է քեզի ու կը կռուի կատաղօրէն, ձեր կողքը կանգնած:

Բնաւ պէտք չէ զարմանալ որ հրամանատարը Հռոմէն կ'առնէ իր մասին տեղեկութիւններ: Զօրավարը չէ՞ որ կը գտնուի խաւարակուռ Ափրիկէի մէջ՝ ուր լոյս չունի, չի կրնար ունենալ իր բռածէն, քանզի իր շուրջը սեւ է ու խաւար:

Քանի մը օր վերջ երբ զօրավարը նստած է, բարձրաստիճան սպաներու հետ, ու կը քերէ գլուխը, ահա յանկարծ Հռոմէն կը հասնի կարեւոր հեռագիր մը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— Զօրավար, դուն որ սա պահուս ուժեղ յարձակողականով մը կը գրաւես Հարմարա լերան հապէշական դիրքերը, ունեցած ես եօթը մեռեալ, ինը թեթեւ վիրաւոր: Մեռեալներէն վեցը եւ վիրաւորներէն եօթը Ասկարիներ են: Թշնամին սակայն ունի բազմաթիւ մեռեալներ եւ անթիւ վիրաւորներ. Թիւերու ճշգումը ձեզի կը յանձնենք, այս անգամ, ինչպէս նաեւ մանրամասնութիւնները Հարմարա լերան գրաւման:

Ու զօրավարը ոտքի ելլելով կը սկսի գործի.— խմբագրել ու հեռագրել հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը.

— Այս առաւօտ, ժամը վեցին, մեր վաշտերը վճռական յարձակողականի մը ձեռնարկելով, մէկուկէս ժամուան մէջ, դիւցազնական կռիւներով յաջողեցան գրաւել Հարմարա լերան գլխաւոր դիրքերը: Իտալական դրօշը կը ծածանի Հարմարայի բարձրագոյն գագաթին վրայ: Այս լերան գրաւումը անհրաժեշտ էր, խուժելու համար դէպի Տասիս Գալամ քաղաքը: Մեր բանուորական վաշտերը, գիշեր ցերեկ աշխատելով, կը շինեն ճամբաներ: Վերջին կռիւին ընթացքին թշնամին ունեցաւ զգալի կորուստներ: Հարիւր վաթսուն մեռեալ եւ հազարի մօտ վիրաւոր: Մեր հրասայլերէն երկուքը հապէշական բանակին մէջ մտած են:

Հռոմէն նոր հեռագիր մը կ'ըսէ լակոնական ձեւով.

— Տասիս Գալամ քաղաքը գրաւուած է: Քարայու ցեղէն երկու պետեր անձնատուր: Անունները դուք ըսէք:

Ու պաշտօնական զեկոյցը, առանց ժամանակ կորսնցնելու.

— Յանուար տասնըվեց: Տասիս Գալամ գրաւուած. Թաա Օղա եւ Թաա Թոտա, Քարայու ցեղին երկու նշանաւոր պետերը անձնատուր եղան, հաւատարմութեան երդում ընելով: Իրենց կ'ընկերանան երեք հարիւր երկու Քարայուներ, ամէնքն ալ քաջ ու զինուած, որոնք կարգով համբուրեցին Տուչէին պատկերը:

Հիմակ անցնինք նոր ու գնդակ նետողներու միւս ճակատը.

Թաա Տէպան է որ կը հեռագրէ դէպի Ատտիս - Ապէպա.

— Հու հու, Հապօրտօր հու հի, ... չէշ ժաակալըքուգա, պատա պու պապուր պր, մալ ու հալ, հալ ու հալ, էշ ու էշ:

Անիկա տեսակ մը սրբազան բարեմաղթութիւն է ամհարիս լեզուով: [illegible] կը սկսի տեղեկութեան ու զինու խնդրանքը.

— Հեռագրեցէք ինծի թէ ո՞ւր եմ, ի՞նչ կ'ընեմ, ո՞ւր կ'երթամ, ի՞նչ ... ճանկի մէջ եմ:

Հեռագիրը կը հասնի.

— Սոմալիի մէջ ես, կը յարձակիս, կ'երթաս դէպի իտալական դիրքերը, փառաւորուած ես:

Թաա Տէպա կը խմբագրէ պաշտօնական զեկոյցը.

— Բուռն յարձակողականով մը Ս. Գէորգի եւ զօրքին օգնութեամբ գրաւեցի իտալական բոլոր դիրքերը: Զօր. Կրածիանին մնաց առանց դիրքի: Իր Իտալիոյ մէջ ունեցած դիրքն ալ կորսնցուց զօրավարը: Յաղթական ու փառաւոր մեր բանակը կը յառաջանայ դէպի Մաքարունա:

Օր մը վերջ ռաս Տէպա կը հեռագրէ Ատտիս - Ապէպա.

— Ռաս Գրաա վիրաւորուած: Յայտնե՞լ թէ չյայտնել: Յայտնելու պարագային վէրքը իր ո՞ր կողմը ծանուցանել: Քիթէ՞ն վիրաւորուած պիտանի՞ էն:

Ատտիս - Ապէպայէն կուգայ հեռագիր:

— Ռաս Գրասի քիթը անգամ մը ... նած չէ: Ընդհակառակն ինք ու զօրքը գրաւած են Քիթունա քաղաքն ուր կը գտնուէր Իտալացիներու ... նախատեղին:

Թաա Տէպա կը բարկանայ ու ... միտքէն.

— Եթէ Ռաս Գրաս իր վիրաւոր ... ճակտով կը գրաւէ Քիթունա քաղաքը, ես ողջ ու առողջ վիճակովս ի՞նչ ... գրաւած չըլլամ Բերանունա եւ Վլկոնա քաղաքները:

Ու կը հեռագրէ պէտք եղածը.

Եւ այսպէս պատերազմական զեկոյցներուն նայելով. Թաա Տէպա ... կռնակը գտնուող քաղաքները Իտալացիները գրաւած են, իսկ Զօր. Կրածիանիի ետեւը գտնուող քաղաքներն ալ Հապէշները:

Իտալական թերթերը կ'ըսեն.

— Սուտ է որ կը տիրէ հապէշական զեկոյցներուն մէջ:

Հապէշներն ալ կը յայտարարեն.

— Սուտ են իտալական զեկոյցները, հաւատարապէս սուտ են:

Այո՛, ամէնը սուտ բայց պատերազմը իրաւ է:

Եւ պատերազմը պիտի շահի ան որ պիտի կրնայ խօսիլ վերջին սուտը: Այսինքն սուտ խօսելու ի վիճակի պիտի ըլլայ, ունենալով դեռ կռիւնալ կզակ, լեզու եւ ակռաներ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՂԻՊՏԱԿԱՆ Քրէտի Ֆոնսիէի յա... ուար 15ի վիճակահանութեան ... հետեւեալ թիւերը շահած են ... պարգեւները — 1886ի արժեթուղթերէն 382,424. եւ 1903ի արժեթուղթերէն 522,029 թիւերը կը շահին 50000 ...կան Ֆրանք, իսկ 1911էն 318,202 թի... 100,000:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ա՜Խ, ԵԱՎՐՈՒՍ, ՎԱԽՆԱՄ ԹԸ...

Աչքերը դէպի երկինք յառեց անգամ մը: Տեսաւ թթենիի ճիւղերուն ճեղքէն որ կը պլպլային աստղերը բաց երկինքին վրայ: Մտածեց դանոնք դիտելով.— արդեօք՝ անոնք ալ չէ՞ն զգար... այս ցուրտէն, չէ՞ն մսիր որ դուրս ելած են: Կ'ըսեն թէ, ամէն մարդ աստղ մը ունի, իմ աստղս ո՞րն է արդեօք ... ան ալ ինծի պէս անօթի՞ է արդեօք... Կը մսի՞:

Ծերացած թթենիին մօտիկը լայն տարածութեամբ ու ցածլիկ հասակով, եւ մէկ մասն ալ փլփլկած մէկ յարկ շէնք մը կար, որուն մէջ կը բնակէր մենաւոր այրի մը ..

Տանիքին վրայէն շատ թանձր սեւ ծուխ մը կը բարձրանար կէս քանդուած բուխերիկէն: Դուրս ելաւ թթենիին փորէն, բերնով զօլ տալով ափերուն մէջ, մօտեցաւ կիսաւեր շէնքին: Երկու քայլ ձախ, եւ առջեւ ճռճռան դուռը: Հրեց թիկունքովը կամացուկ մը, մարմինը դրան սեմին վրայ, գլուխը դէպի ներս երկարելով կիսաբաց դուռնէն, սիրտ փեռեկտող ձայնով մը կանչեց.

— Մայրի՜կ . .

Զաւուկս... ձայն տուաւ այրին՝ ներսէն:

Զաւկին ձայնը, կարծես, տան կիսուն հազիւ հասած, ինքն ալ ձայն տուած էր օճախին անկիւնէն ու ձայներն իրար բախեցան տան մէջտեղը ...

— Հոս եմ, եավրո՛ւս, եկօ, հիմա մսեցար.

Երկրորդ անգամ կանչեց: Մինչ այդ անիկա իր կիսամերկ ու սառած ոտքերը հասցուցած էր արդէն օճախին քով, եւ սկսած մէկիկ մէկիկ «սաճ»ին տակ խօթել հանել, անգամ մը ոտքերը, անգամ մը ձեռքերը:

Բայց ահա, մատներն սկսան՝ մարմնիլ (սառնիլ) կրակ տեսնելէ վերջ: Քանի մը վայրկեան աղմկեցաւ՝ օ՜յ, օ՜յ ընելով ցաւի ազդեցութենէն, մատները բերանը խօթել - հանելով: Ծունկի հանդարտեցաւ: Տաքցուց մարմինին ամէն կողմերը, եւ կուչ եկաւ օճախին միւս անկիւնն ալ ինք: Մերկ ծունկերը դրաւ դրկէ թէ օճախին գողը: Արմունկին մէկն ալ իրրեւ սեւն մարմնին ու ափը ծօծրակին եւ ձեռքին մէկն ալ ծունկերուն վրայ: Իսկ աչքերն ալ «սաճ»ին նայելու պարտականութիւնն ստանձնեց:

Այրին, որ ամբողջ ամառ աշխատած էր մանղաղ զարնելով այդ գիւղացիներուն, հազիւ կրցած էր երեք ցեղէ խառնուրդ - քիչ քանակութեամբ՝ ցորեն, գարի, եւ կէէ— պարկ մը ալիւր ճարել, ձմրան պաշարին համար:

Այդ միջոցին, այրին հաց կ'եփէր իր այդ երեք ցեղէ խառնուրդ ալիւրով, կէս մաս մըն ալ չորցուած բանջար խառնելով խմորին, եւ առաջին երկու փոքրիկ հացիկները նոր դրած էր սաճին վրայ:

Կողքին դրուած էր դիրկ մը վայրի չոր խոտ,— որ ընդհանրապէս այդ երկրի վառելանիւթն էր, փայտի նուազութեան պատճառաւ — եւ բուռբուռ կը տեղաւորէր սաճին տակ, որուն տաքութիւնը շատ նիհար էր եւ որբուկին սիրտը կը հատցնէր նայիլ տալէն...

Երկու հացիկները դրուած էին սաճին վրայ, իսկ երրորդի մը պատրաստութեան կը ճգնէր այրին, առէք առէք, զաւկին տժգոյն դէմքին նայելով լուռ...

Իսկ անո՞ւնը այս որբին ..

Քանի - քանի անգամներ, ծունկին վրայ տեղաւորուած ձեռքը պատրաստուեցաւ տեղէն շարժելու եւ սաճին վրայ երկննալու ... Սիրտը կը մարէր եւ կ'ուզէր խմոր - խմոր կլլել:

Վերջապէս աջաս ձեռքը իր պաշտօնին գիտակից ... վերցուց հացիկին մէկը, որուն վրայ հազիւ կրնար մրջիւն մը քալել: Աւելի ծանր միջատ մը եթէ ըլլար ոտքերը խմորին մէջ կը թաղուէին անպայման:

— Կեր ծագուկս, կեր, բայց տրհաս խմոր է, հացը սիրտդ կը խառնեցնէ...

Մօրը խօսքը դեռ բերանը, անիկա երկու թուշով կուլ տուած էր, ու տաք— տաք տեղաւորած պարապ ստամոքսին մէկ անկիւնը:

Մայրը՝ երրորդը դրաւ անոր տեղը: Արդէն, ընդամէնը վեց գնդիկներ էին, որոնք երկու օրուան անօնցը պիտի ըլլային իրեն, եւ, որոնցմէ երկուքը անպայման զաւկին բաժին կը հանէր ամէն երկու օրը անգամ մը, վեց հացիկներ եփելէ վերջ: Բայց, այդ օրը տղան մատղած էր իր բաժին երկու հացերն ալ ուտել այդ վայրկեանին: Ինչպէ՞ս համբերէր ...

Եւ ահա երկրորդը վերցուց կամաց մը, այս անգամ մօրը դէմքին ձգելով աչքերը ...

— Ա՜խ, եավրուս... հապը առա՞ն ... չընչաց մայրը:

Մատները թուլցան, հացը վար ինկաւ ձեռքէն օճախին գողը, ծունկերուն առջեւ: Աչքերը մօրը դէմքին էին տակաւին, որ արդէն միշտ չքակող ծխախի մը տեղ ունէր տխուր, ու իր խոնաւութենէն կաթիլներ կը տեսնուէին փայլուն, հատ - հատ դանդաղօրէն վար գլորելով: Երբ արցունքի կաթիլներ տեսաւ մօր աչքերուն մէջ, փոխեց աչքերուն տեղը, ձգելով ծունկերուն վրայ ու դիտելով անոր մերկութիւնը ...

— Վերցուր, զաւս, վերցուր, առաջարկեց մայրը:

Բայց, ան այլ եւս ձեռքը տեղէն չշարժեց ու աչքերն ալ մերկ ծունկերուն յառած մնացին շարունակ:

Մայրը հա՞ց կը խնայէր իր զաւկին: Ոչ, բայց ի՞նչ ընէր որ պաշարը շատ նուազ էր, ու այդպէս զորժելով հազիւ թէ կրնար գարնան ..., որ՝ թութերուն ու թարմ աղցաններուն հասնիլ...

— Ա՜խ, եավրուս, վախնամ թէ ըս շան երկիրներուն մէջ մեռնինք անօթութենէն ...

Հազիւ արտասանած այս մէկ խօսքը, լռեց: Աչքերը կաթկթէին արդէն շարունակ: Եւ գիտէ, իր միտքէն ալ ինչե՞ր անցան այդ վայրկեանին, ինչպէս զաւկին ժամ առաջ, երբ աղային ախոռը գտնուէր աչքերը յառած զաճած ... տուկին ...

Ալ չպատաց մօրը այդ վիճակին տեսնելով: Ոտքը բուռ մը խոտ քաշեց սաճին տակ, լոյս ըլլալու, մինչ ճռճռան դուռը գտնելու համար:

Շատ հեռուն չէր աղային միւս տունը ու շուտով դիրկ մը խոտ առնելով վերադարձաւ: Ուշացած էր, ու քայլերը արագ - արագ կը նետէր: ... կ'անցնէր ծերացած թթենիին քով ... յանկարծ տեսաւ սիլուէթ մը որ ... ցած էր մութին մէջ անշարժ:

— Ա՛ռ եավրուս, առ:

Մայրն էր որ այն ձեռքէն ... երկրորդ հացը առած ու դուրս ...

ՏԷՄԻՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1935ԻՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— 1935 յունուար 4ին, երբ 1934ի տարեկան տեսութիւնս մամուլին յանձնեցի, գաղութիս միակ գործարանը —S.L.S.A. սկսած էր բանուորական թիւով բանուոր - բանուորուհիները արձակել, որոնց հարիւրին 60ը Հայեր էին: Անոր հետ դուրսն - թաց տեղի ունեցաւ ժամերու կրճատումը:

Ահա այս վիճակի մէջ դիմաւորեց 1935ը Տէմինի գաղութը: Այսօր սակայն երբ թեւակոխած ենք արդէն 1936ը, հակառակ պատկերն է որ կը տեսնենք: Նոր տարիէն յետոյ գործարանը սկսաւ 13—15 տարեկանէ վեր աղջիկները գործի առնել եւ թերեւս սկսի նաեւ երիտասարդները կանչել: Մետաքսի արտադրութիւնը զգալապէս բարձրացած է եւ «Ֆիլաթուրը» մինչեւ այժմ կանգնած մեքենաները բանիլ սկսած են: Գործի ժամերը աւելցած են, իսկ օրականները թէեւ միեւնոյնն են, սակայն ժողովուրդը նորէն գոհ է իր այս վիճակէն, երբ նկատի ունի միւս գաղութներու տնտեսական ծանր տագնապները եւ ընդհանրապէս ծանր վիճակը. 100ին տասնի օրէնքը գրեթէ չգործադրուեցաւ հոս, գործի դժուարութեան պատճառաւ: 1935ին նորպուած բոլոր ինքնութեան թուղթերը օրինաւոր եկան, բացի քանի մը հոգիէ, որոնց համար նորէն դիմումներ եղած են:

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Ազգային կեդր. վարչութի մը ստեղծումը դարձաւ մնաց անիրագործելի, շնորհիւ գաղութի անհամերաշխութեան: Ժողովուրդը ձգուած է իր բախտին: Մինչդեռ քիչ մը հասկացողութիւն՝ ժողովուրդի եւ զինքը ներկայացնող զանազան հոսանքներու եւ միութիւններու միջեւ, հրաշքներ կրնար գործել այս ճակատին վրայ:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Հակառակ անոր որ 16է աւելի միութիւններ եւ կուսակցութիւններ կան Տէմինի մէջ, որոնց առաջին ու տարրական պարտականութիւնը պէտք ըլլար նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը, գրեթէ բոլորն ալ անխտիր մոռցած են այն վէճերու մէջ, ստեղծելով պղտոր մթնոլորտ մը: Հասարակ մանկապարտէզ մը հաստատելու բոլոր ճիգերը ձախողման դատապարտուեցան: Վերջին ճիգ մը եւս փորձեց Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը, որուն շնորհիւ Տէմինը 1935 դեկտ. 2էն սկսաւ ունենալ իր մանկապարտէզը, օժանդակութեամբ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան: Շէնքը սիրայօժար տրամադրած է Հ. Յ. Դ. կոմիտէն: Աշակերտներու թիւը հասած է արդէն 75—80ի եւ երթալով կ'աւելնայ: Ժամանակաւոր ուսուցիչն է ընկ. Թ. Հերոյեան, որ ղուրգուրանքով փարած է իր պարտականութեան:

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Միւս գաղութներու նման հոս եւս սունկի նման բուսած են զանազան միութիւններ, որոնք սկսած են տեսակ մը չարիք դառնալ ժողովրդի գլխին, գրեթէ բոլորն ալ իրենց իսկական նպատակներէն շեղելով: «Վերաշինաց»ի մարմաջով վարակուած են շատերը եւ երկուքի բաժնուած, բացի Վասպուրականէն եւ Տարօն - Տուրուբերանէն: Վերջինը թէեւ «վերաշինաց» մակդիրը դեռ չէ փակցուցած իր ճակտին, սակայն խլրտումներ անպակաս են եւ անոնք ալ երկու մասի բաժնուեցան վերջին համագումարէն յետոյ: Միայն Վասպուրականի միութիւնն է որ կրցած է կենալ իր սկզբունքին վրայ եւ պէտք կենայ այսուհետեւ ալ, հակառակ նիւթուած դաւերուն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԸ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱՍԷՐ ՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Կ. Խաչի մասնաճիւղը միշտ ալ իր պարտականութեան գլուխն է: Ապացոյց՝ իր բացած մանկապարտէզը, որու պակասը կը զգային ժողովրդի բոլոր խաւերն անխտիր: Իսկ Տիկնանցը որ շարունակ ենթակայ է Հօկերու եւ ռամկավարներու ազդեցութեան, իր կրիայի պատեանէն դուրս չելլեր, չուզեր աջակցիլ կրթական գետնի վրայ եւ փակած է ժառանգ մը շինութեան, որուն հինգ տարիէ ի վեր կիսատ մնացած չորս պատերը կը կազմեն իր «փայլուն» գործունէութիւնը: 50 — 60 հազարի գումար մրծախսեցին, այժմ ալ չչուկներ կան հողի գրաւման մասին, քանի որ պարտական են դեռ:

ՀՕԿ.— Անդամներու մեծ մասը արձանագրուած է պարզապէս Հայաստան երթալու համար: Եւ սակայն շատերը յուսախաբ կ'ըլլան, երբ կը տեսնեն Հօկի հակազգային գործունէութիւնը եւ զանազան խլրտումներ: 1200 հոգիի ներգաղթի յապաղման եւ հօկեան շարքերու մէջ ծագած վէճերու պատճառաւ հոս եւս Հօկի շարքերը չափէն աւելի նօսրացած են: Տաքթ. Գալճեանի եւ Ծահվերդեանի այցելութեան առթիւ, խիստ մաքրագործում կատարուեցաւ, եւ այժմ ասպարէզը մնացած է միայն կարգ մը թրքախօսներու եւ ապազգայնացած տարրերու:

ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐ.— Հնչակեանները հոս ալ երկուքի բաժնուած են. մէկը Հօկի մէջ ձուլուած, միւսները իբրեւ հին Հնչակեան: Որակով եւ քանակով աննշան են: Ռամկավարներու գոյութիւնը կը զգացուի միայն այն ատեն երբ Հայաստանէն կամ ուրիշ գաղութներէ գործիչ մը այցելութեան գայ եւ կամ երբ «միացեալ ճակատ» կազմուի Դաշնակցութեան դէմ: Միւս օրերը պատաներու նման քուն կը քաշեն: Քանակով 3—4 հոգին չանցնիր իրենց թիւը

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հակառակ անոր որ Տէմինի մէջ բոլոր հոսանքներն ու վերաշինացները «միացեալ ճակատ» կազմած են Դաշնակցութեան դէմ, մեր տղաքը լռութեամբ ու եռանդուն կը շարունակեն իրենց կուսակցական եւ ազգային աշխատանքը: Կոմիտէի կողքին կը գործէ նաեւ Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութիւնը, իր գրադարանով, առանց մեծամեծ եւ ուռուցիկ ռէքլամներու:

ԱԶԳ. ՏՕՆԵՐԸ.— Ազգային մեծ սրգատօնը՝ Ապրիլ 11—24ը 1935ին անցաւ անշուք: Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտը՝ իրենց միութեան կողմէ տօնուեցաւ, բանախօսութեամբ (Գ. Եր. Տէր Անդրէասեան): Հօկի նախաձեռնութեամբ «միացեալ ճակատը» տօնեց «Նոյ. 29»ը, որուն հազիւ թէ 200 հոգի ներկայ էին: Հ. Յ. Դ. կոմիտէի նախաձեռնութեամբ՝ «Մայիս 28»ը եւ «Դաշնակցութեան Օրը» տօնուեցան հոծ բազմութեամբ: Նորութիւն մը եղաւ Ֆր. Կ. Խաչի Գաղթ. ժողովի գումարումը Տէմինի մէջ, եւ այդ առթիւ տրուած ընտանեկան թէյասեղանը:

Երրորդ տարին էր որ Տէմինի գաղութը կ'ապրէր խաղաղօրէն, առանց կռիւներու եւ տգեղ երեւոյթներու տեղի տալու, երբ տեղի ունեցաւ Թոգատցիներու կռիւը: Զենք խօսիր դեռ դատավարութեան առթիւ եղած նիւթական վնասի մասին:

Մաղթենք որ 1936ին Տէմինը դառնայ օրինակելի գաղութ մը, վերջ դնելով բոլոր վէճերուն եւ ստեղծելով ազգային կուռ համերաշխութիւն մը:

ՎԵՀՈՒՆԻ

ԳԱՂԹԻՒԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՄԵՐԳ՝ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, 14 յունուար,— «Վ. Մ. — Գեղարուեստասիրաց» Միութեան նորակազմ երգեր. երգչախումբը 12 յունուար, կիրակի, իր անդրանիկ համերգը տուաւ, չարժանկարի ընդարձակ սրահի մը մէջ, որ ամբողջովին լեցուն էր. Յայտագրին մաս կը կազմէին երգեր՝ Կոմիտասէ, Սպ. Մելիքեանէ, Յ. Աղասեանէ, Մենտելսոնէ եւ պուլկար երաժշտագէտներէ: Համերգը ընդհ. առմամբ գոհացուցիչ էր: Ղեկավար Գ. Կ. Կարապետեան ու իր երգչախումբը երեւան բերին կարգապահութիւն մը, եւ տուին այն հաւատաքը թէ ի գործ դրուած աշխատանքին շարունակումը կրնայ երաժշտական յաջողութիւն մը ապահովել իրենց ու մեզի:

Երգչախումբի մասնագէտ ղեկավար մը, Թուա, որ Փեթերպուրկի երգեհոնի Երաժշտանոցն է աւարտած, համերգէն յետոյ, իմ հարցումս պատասխանելով կ'ըսէր թէ իբրեւ առաջին ձեռնարկ՝ յուսադրիչ է. հայկական գեղջուկ երգերը ունին առանձնայատուկ արժէք մը ու մոթիֆ եւ թէ քանի մը թերութիւններ սրբագրուելով ու ժամանակի օժանդակութեամբ երգչախումբը կրնայ յաջողութիւն ունենալ»:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Կեդր. Վարչութիւնը Փարիզի իր մասնաճիւղին հետ սարքած էր ներկայացում - պարահանդէս մը, յունուար 18ին Գիանքուր, Սալ Լիւսիէնի մէջ:

Սրահը լեցուած էր հայրենասէր եւ աննախընթաց բազմութեամբ մը: Հայրենակից Խաչիկ Մկրտիչեան բանախօսութեամբ մը ներկայացուց «Սասնոյ դիւցազներգութիւնը» (Արամ Երէցեանի), եւ շեշտեց Տարօն Տուրուբերանի դերը, հայ մշակոյթի, պատմութեան եւ ազատագրական պայքարի մէջ, յիշելով շարք մը անուններ: «Հայոց ոսկեդարը կապուած է Տարօնի զաւակ Հացիկ գիւղացի Մեսրոպ Մաշտոցի հետ, պատմութիւնը՝ մեր զաւառէն Խորոնք գիւղացի Մովսէս Խորենացիի, իսկ ազատագրական պայքարը՝ Մամիկոնեանց եւ Սասնոյ կախարդական սարերուն,— Անտոք, Մարաթուկ, Ծրֆոքար, Կեփին, Մովսաաար եւայլն: Շատերդ ծանօթ էք մեր անցեալ պատմութեան եւ Տարօնի դերին: Բայց վերջին մեծ աղէտը մշուշապատեց թողուց այսօր մեր փառապանծ հայրենիքը: Հոս, հիմա բեմին վրայ պիտի տեսնէք զրուագ մը թէ ինչպէս մեռաւ Տարօնցին, կռուելով մինչեւ իր վերջին փամփուշտը, ինչպէս տղամարդը, յօշոտուեցաւ անմեղ մանուկը, եւ իր խել սուրով իր սիրտը պատռեց հայ կինը, անպատիւ կեանքէն ազատելու համար: Կեցցէ Տարօնը եւ իր հերոսներուն յիշատակը, կեցցէ Հայաստանը, կեցցէ հայ ժողովուրդը»:

Ժամը 9 ու կէսն էր երբ վարագոյրը բացուեցաւ: Գ. Դրօշունի բեմ եկաւ Մասրին Առաքելոց վանքի վարդապետ Տէր Սահակի եւ ապա Տալւորիկցի Արուշի դերով, Օննիկ Կարապետեան Մշեցի գիւղապետ Շէբոյի եւ Գ. Գչտիկեան՝ Գոմք գիւղացի Կէնձոյի դերով: Ներկաները ջերմապէս գնահատեցին: Բաւական յաջող խաղացին նաեւ հայրենակիցներ Գէորգ Միրօեան, Խորէն Փոսթոեան եւ Արմենակ Ներսէսեան, Միսակի, Աղճանի եւ Բացեցի Դաւիթի դերերը, իսկ Արամ Մուրատեան, Առաքել Թաթուլեան եւ Մխիթար Ալէքսանեան երեք ֆիտա յեղափոխականներու՝ Շէկոյի, Ճէլալի եւ Կապըգետի ադաներու դերերը: Գնահատելի էր նաեւ Տարօնի արժանաւոր զաւակներէն Տիկ. Աղաւնի Գրիգորեան, որ բեմին առաջ չորս անուշիկ զաւակներու խնամքը ամուսնոյն Վարդանի ձգելով, մեծ յաջողութեամբ կատարեց «Մայր Հայաստանի» ապա Արուշի կնոջ Փէրիշանի դերերը:

Տասը վայրկեան դադարէ վերջ խօսք առաւ հայրենակից Լ. Տօնիկեան, շեշտելով — «Եւ այժմ մեր փոքր հայրենիքը հնարաւորութիւն չունի մեզ իր գիրկը ընդունելու եւ մեզի վիճակուած է դեռ ժամանակ մը պանդուխտ ապրիլ, ատոր համար ալ անհրաժեշտ է խտացնել մեր ինքնապաշտպանութեան ցանցը: Մեր լաւագոյն զէնքը մեր մշակոյթն է, մեր երգը, մեր պարը, մեր լեզուն, եւ գիրը: Տնտեսական տագնապը վհատեցուցած է շատերը եւ այդ պատճառաւ հայկական հանդէսները մեծ արդիւնք չեն տար, բայց հակառակ ատոր մենք պարտինք միշտ ալ սարքել հանդէսներ, իրար տեսնելու, մխիթարուելու եւ սփոփուելու համար: Այո, ահաւոր ցնցում մը խորտակեց Տարօնը, բայց վերականգնեց Արարատը, մեր այսօրուան յոյսը եւ վաղուան լոյսը: Բայց մենք պիտի ունենանք մէկ հիմնական հաւատք.— Հայ ապրելու անմահ տենչը, զոր իբրեւ կտակ ազատութեան համար մեռնող մեր սիրելիները յանձնեցին մեզի: Թուրքերը կերան մէկ միլիոն Հայերու գլուխը եւ այսօր ալ անամօթաբար կ'ուրանան: Ահա ձեզի Ֆրանց Վէրֆէլի գիրքը զոր հեղինակի նկարին հետ հրոյ ճարակ դարձուցին «սիվիլիզէ» Թուրքերը, վախէն գաւառած հայ մարդոց ձեռքով: Ահա անոր հայերէն օրինակը յանուն Տարօնի Միութեան ձեզի կը յանձնեմ, որպէսզի բոլորդ կարդաք, ունենաք ձեր տան մէջ»:

Գիրքը աճուրդի դրուելով գոյացաւ 420 ֆրանքի գումար մը, պարգեւը շահեցաւ Օր. Տուրպաղ, լաչօբէն մասնակցելով աճուրդին: Շնորհաւորելի են նաեւ Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Մխիթարեան, Առաքել Թաթուլեան, Տիգրան Տիրօեան եւ ուրիշներ: Ապա մեր երիտասարդներէն Արամ, Ղազար, Մանուկ, Արմենակ եւ Առաքել թնդացուցին սրահը հայկական պարերով եւ Տարօնի տարազով:

Պարահանդէսը բացուած էր եւ հետզհետէ մէջտեղ եկան Արչ Գէորգը, ապա Կարնեցի Փաստրմաճեան, հայրենակից Լոբիս, եւ ուրիշներ, իրենց առանձին պարերով: Գ. Դաւիթ՝ Մուշինոյի աշուղը, երգեց Գէորգ Չաւուշի երգը, իսկ հայրենակից Լեւոն Տօնիկեան՝ «Արօրն ու Տարապը», ապա «Մոկաց Միրզէն»: Արտասանեցին Գ. Գ. Հապէշեան, Միսաք, Ստեփանիկ Պօղոսեան, Տարօն Տօնիկեան եւ ուրիշներ: Հանդէսը շարունակուելով մինչեւ առաւօտեան ժամը 6, փակուեցաւ «Եփրատ» նուագախումբի «Մեր հայրենիքը»ով:

Մելիքեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Արեւմտի «Նոր Օր»ը ետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յունուար).

— «Դառն է մեզի համար յաճախ խօսիլ Բարեգործականի մասին, որուն անցեալի փայլուն գործունէութեան գրաւականն եղած ենք այս սիւնակներուն մէջ:

Իր բոլոր թերութիւններով մէկտեղ Նուպարներու կազմակերպութիւնը ոչ օգտակարութիւն ունեցած եւ վէրքեր սպիացուցած է: Մինչեւ 1925 առանց համակիր ըլլալու Բարեգործականին, բարեացակամ դիրք բռնած էինք անոր հանդէպ, ժողովուրդի խոնարհ ու օգնութեան կարօտ խաւերուն մատուցած քիչ ծառայութիւններուն պատճառաւ:

Մեր վերաբերումը հիմնովին փոխուեցաւ այն օրէն ի վեր, երբ Գ. Վ. Մալէզեան, Բարեգործականի մեքենային գլուխն անցած, կուսակցութեան մը փոփխականն սկսաւ ըլլալ: Այդ օրէն ասդին, Բարեգործականը դադրեցաւ համահայկական կազմակերպութիւն ըլլալէ եւ դարձաւ խանութ կուսակցութեան մը եւ քանի մը տասնեակ փառասէր ջոջերու, որոնք ուզեցին դրամով անբարոյացնել եւ սորկացնել ժողովուրդը:

Մեր շեշտուած հակառակութիւնը Բարեգործականին դէմ կը սկսի Գ. Վ. Մալէզեանի վերջին անգամ գործի անցնելէն ասդին

Գ. Վահան Մալէզեան անվիճելիօրէն վարչական մեծ կարողութիւններ ունի: Իր փորձառութիւնը արժէք մըն է, որմէ ժողովուրդը չի կրնար օգտուիլ իր կուսակցամոլութեան պատճառաւ.

«Կերոններու» հեղինակը, Բարեգործականի վարիչ - պատուիրակ ըլլալէ առաջ, յետադէմ ու չէրիաթճի ռամկավար մըն է: Մէկը միւսին հետ ունեկից չեն կրնար ըլլալ: Անկուսակցական եւ համազգային Բարեգործականին ղեկավարութեան յանձնումը կուսակցական գործիչի մը, ան վարչագիտական մեծ սխալ մըն է:

Գ. Վ. Մալէզեան, Բարեգործականը ռամկավար կուսակցութեան կալուածը դարձուց: Գործի կոչեց ռամկավար ու ռամկավարամիտ գործիչներ: Հոլանտայէն ռամկավար թերթեր եւ նպաստաւորեց հակադաշնակցական մասնաւորականներ, որոնց գրիչները օգտագործեց ի նպաստ իր պատկանած կուսակցութեան:

Աչքէ անցուցէք Բարեգործականի գործիչներուն եւ քննիչներուն ցանկը, համոզուելու համար թէ մեր ըսածը ճշմարտութիւնն իսկ է: Գ. Նաթանեան չէրիաթճի ռամկավար մըն է: Վեր. Խանդամուր, առանց ռամկավար կուսակցութեան պատկանելու ռամկավարներու շահերուն ծառայող մը եղած է: Գ. Օննիկ Թաշճեան ռամկավարներու պնակէն կ'ուտէ 1921էն ի վեր: Գ. Խանիկեան հոգիով ու մարմով անարժէք թէեւ, սակայն ռամկավար կուսակցութեան պատուաւոր հնազանդ արարած մըն է: Գ. Վ. Բագրեւանդեան նմանապէս ռամկավար է, խիղճը եւ հոգին վաճառքի հանած արծաթասէր մը, որ դրպանին շահը կը գերադասէ ազգին շահերուն:

Բարեգործականի գործիչներու այս շարքին մէջ նմոյշի համար մէկ հատ Դաշնակցական կամ Հնչակեան չկայ: Անկուսակցականներուն անգամ տեղ տրուած չէ, գոնէ երեւոյթները փրկելու համար:

Այս աղաղակող ճշմարտութենէն յետոյ, սխալած չենք ըլլար, եթէ ըսենք թէ Բարեգործականը դրամատունն է ռամկավար կուսակցութեան, որ փոխանակ ազգին ծառայելու, ազգին դրամով կը գործէ ազգին դէմ:

Բարեգործականը այս վիճակին հասցնողը եղած է Գ. Վ. Մալէզեան, մեծագոյն թշնամին Բարեգործականին, որուն ժողովրդականութիւնը դէպի իջեցուց:

Կ'ըսուի թէ Բարեգործականի վերին ու ղեկավար մարմնոյն մէջ Գ. Կիւլպէնկեանի պէս անկուսակցական ու պարկեշտ մարդիկ կը գտնուին: Եթէ Կիւլպէնկեաններ պարկեշտ ու անկուսակցական են, բարոյական պարտականութիւն ունին Բարեգործականը հեռու պահելու կուսակցական ազդեցութիւններէ եւ վարչական սպասարկութիւնը մաքրագործել կուսակցամոլ եւ շահադէտ վարիչ պատուիրակներէ եւ գործիչներէ:

Այլապէս, Բարեգործականը պիտի կորսնցնէ այն քիչ վարկն ալ, որ ունի ժողովուրդին մօտ, իբր համազգային կազմակերպութիւն»:

ԻՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Յառաջ»ի ՏԱՐԵԿԱՆ բաժնեգինն է 200 ՖՐԱՆՔ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ՝ 100:

Ստիպուած ենք բոլորին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, նկատի առնելով կարգ մը անկանոնութիւններ որոնք զգալի վնաս կը պատճառեն մեզի:

Գալով հաստավաճառի, որ կարեւոր գումար մը կը կազմէ Թաւրիզի մէջ, մեր գործակալին հետ համախորհուրդ, որոշած ենք բարձրացում մը կատարել, պարզապէս ՄԵՐ ՎՆԱՍԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Ահա քանի մը տարիէ ի վեր մէկ թիւը կը ծախուի 40 տինարի, ինչ որ կը նշանակէ 15 ՏԻՆԱՐ ՎՆԱՍ իւրաքանչիւր թիւի վրայ: (Մի՛ մոռնաք որ թղթատարի ծախքը 15 սանթիմ է, իւրաքանչիւր թիւի համար):

Մեր ուժերէն վեր ըլլալով աւելի երկար ատեն կրել այս վնասը, մեր գործակալը 1936 ՓԵՏՐ. 1ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ԾԱԽԷ 50 ՏԻՆԱՐԻ: Այս ալ վնաս է, բայց առ այժմ տեղի տալով մեր գործակալ Խաչիկ Մելքումեանի առաջարկին, չուզեցինք աւելի բարձրացնել:

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ ԹԷ ԲԱԺՆԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ Է ԵՒ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԱՅՍ ՊԱՅՄԱՆԷՆ ԿՐՆԱՆ ՇԵՂԻԼ ՄԻԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ:

էր, սպասելով մինչեւ զաւկին վերադարձը: Ձմեռեց: Խոտը վար դրաւ, ու անմիջապէս երկու թուղթով զայն եւս փոխ տուաւ, ու շարունակեց ճամբան: Ներս մտաւ այրին: Սիրտը քիչ մը հանդարտացած էր հիմա, ու աչքերն ալ դադրած կաթկթելէն ..

Երբ տուն հասաւ, խաթունը անմիջապէս հարցուց.

— Ինչո՞ւ ուշացար, տղաս ...Մենք ճաշեցինք, այսօր հաց ալ չկար արդէն ... Այնտեղ ապուր կայ, կեր ու գնա պառկէ:

Ծերուկ մը տապալուր էր միայն: Քիչ առաջուան իր երազը զուր է եղեր, թէ այդ զաճաճ տաշտուկէն թերեւս զարէ հացիկ մըն ալ իրեն բաժին պիտի իյնար: Քանի մը դգալ դառնալով զայն եւս լափեց: Անցաւ մարագը, բերան խոտ մանրելու, քարիւղէ ագատ լոյսին տակ: Շուտով վերջացուց ու գնաց եզներուն քով:

Հազիւ մէկ ժամ անցած էր, մառանը լեփ լեցուն ընելէ եւ դուրս ելլելէ վերջ: Այժմ անոնք մաղած ու միայն փոշին ձգած էին: Դարձաւ լեցուց, — Կերէք իմ անուշիկ եզներս, կերէք ըսելով Արապին վիզը գրկեց: Արապը դադրեցուց իր ֆըֆըշոցը, կարծես հասկցաւ որ բան մը պէտք ըսէր իրեն:

— Իմ անուշիկ Արապս, դուք անգամ մը ճաշեցիք մառւրը լեփ - լեցուն: Նայէ՛, փորիկդ բարձրացեր է: (Ձեռքը փորին վրայ տանելով ու շոյելով)— Եւ ահա, երկրորդ անգամ կը կերակրեմ ձեզ նորէն մառւրը լեցնելով: Բայց, ես, ես տակաւին անօթի եմ. առաւօտուա տակաւին պարապ է, սիրտս կը մարմրի, իմ սիրունիկ Արապս: Չէ՞ որ ես ալ ձեզի հետ օրն ի բուն, ձեր քաշած արօրին մաճը բռնած դարձայ անդադար, անօս տառկօս: Այս արդարութի՞ւն է, իմ ժրաջան Արապս, ըսէ՛, պատասխանէ ..

Արապը իր ծամելը դադրեցուցած ու գլուխը քիչ մը բարձրացնելով մըսուրէն, մտիկ տուած էր այս խօսքերուն ... Ու վերջաւորութեան լիաթոք շունչ մը տուած էր յայն փնչեքէն ու դարձեալ թող տուած իր ֆըֆնցոցին ձայնը, անօթի որբին բազուկները վզէն բաժնուելէ վերջ: Բաժնուեցաւ Արապէն: Քիչ անդին մառւթին մէջ, գառ. թին, ու իր պառկած խշտեակին տակ հաւաքուած եւ վառած աղբը բանալէ վերջ բարձրացաւ իր քէօշկը: Տաք աղբին գոլորշին կը բարձրանար խշտեակին տակէն աւելի տաքցնելով անկողինը: (Անկողի՞ն էր թէ ոջիլի բոյն ... ո՜վ սարսափի թըռւականներ...): Երկար արթուն մնաց ... Բայց վերջապէս քնացաւ: Այդ գիշեր երազին մէջ, իր չարաճճի ութիկներուն հետ հայրենի լեռներուն վրայ կը գտնուէր .

×

Անկէ վերջ տարիներ անցած էին, երբ օր մը, հեռու մեծ քաղաքէ մը եկած մարդիկ լուր տուին այրիին թէ այժմ ամէն մարդ ազատ է իր տեղը վերադառնալու:

Մայրը շուտով լուրը հաղորդած էր զաւկին: Որոշեցին, որ այլ եւս բաւական է այդ չար երկիրներուն մէջ մընալը, անօթի կտոր մը հացին կարօտ: Ու քանի մը օր վերջ, մայր ու որդի, բռնած էին իրենց գիւղին կողմը տանող երկար ճամբան:

Մայրը կռնակը կապած էր փոքրիկ վերմակ մը, իսկ տղան ճերմակ պայուսակ մը, մէջը քանի մը կտոր չոր հացով:

Գարնան չորս երկար օրեր քալեցին անդադար, ուրախ տրամադրութեամբ: Եւ վերջին օրը երեկոյեան դէմ, երբ տակաւին արեւ կար լեռներուն վրայ, ողջունեցին իրենց աւերակ տեղով գիւղը, որուն հինգ դժոխային տարիներ կարօտ մնացած էին: Շտապուր էին, երբ հեռացան գիւղէն սկսմայ, բայց այժմ միակ կը վերադառնային: Այրին դարձաւ. «Փա՛ռք քեզ Տէր, գոհութեամբ մեռնիմ, Տէրս... արտասանեց, ուրախութեան, գոհութեան ու կարօտի խառնուրդ արցունքներ թափելով:

Տխուր կ'երեւային իրենց լեռները ու ագարակ ... չորցած ու անհետացած էին գրեթէ իրենց արցունքներն անգամ:

Հազիւ երկու տարի անցած էր ու անոնք փիւնիկի նման յարութիւն առած էին փլատակներուն մէջէն: Չէ՞ որ իրենց հետ կը կէէին չմեռած Հայու բազուկն ու հոգին: Դարձեալ ունեցան ջուխտակ մը եզներ, կով, ոչխար, եւ ինչ որ պէտք էր: Ցանեցին ու քաղեցին իրենց արդասաբեր ջրարբի արտերը: Մայրը նորէն խըմոր կը շաղէր մեծ տաշտի մը մէջ, բայց ոչ այնքան խոշոր, ինչպէս էր իրենց անցեալի մեծ - հօկան:

Առատ էր ամէն բան, ու մայրը շարունակ իր շրթունքներէն չէր հեռացներ իր սովորական աղօթքը,— «Փա՛ռք քեզ Տէր, գոհանամ զքեզ Տէր»...

Սոյլ ու անընդունակ Թուրքերը, չար նախանձով մը լեցուած էին իրենց դէմ... Դարձեալ իրենց անուշիկ գիւղին կարօտ մնալու հաւանականութեան մը առջեւ կը գտնուէին... Եւ ահա հազիւ երեք տարին բոլորած, հեռացան դարձեալ....

... Ու հիմա նորէն հայրենիքի կարօտը իրենց սրտին, օտար ափերու վրայ իրենց հոգին կ'աղնծուի:

Մայր ու որդի, դարձեալ «չան երկրի մը մէջ» իրենց կեանքը քարշ կուտան, շատերուն նման յաղնաբեկ ու ձանձրացած օտարութենէ:

Բայց այս անգամ շատ երկար տեւեց իրենց պանդխտութիւնը: Արդէն սասը տարին լրացաւ, ու մայրն ալ կորաքամակ տեղ առած է իր վեց տասնեակ «աղի - լեղի» գարուններուն ծանրութեան տակ, իսկ ինքն ալ, մօր ունեցած գարուններուն կէսը, ու այլ եւս զանազանելով աշխարհի չարն ու բարին ... Ու հիմա դարձեալ եւ ամէն օր, մայրը կը կրկնէ.

— «Ա՜խ եավրուս, վախնամ թը, ըս չան երկիրներուն մէջ աչքերնիս բաց մեռնինք ու անգամ մ'ալ չի տեսնինք մեր գեղը»...

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(վերջ)

բոլշևական ռուսումն ապարանքէ յետոյ մտաւ պատերազմական նաւատորմին մէջ, ինչպէս իր նախորդները: Հազիւ Օքսֆորտի համալսարանը մտած, խորտակելով, ծնողքին արտօնութիւն առացաւ եւ Փարիզ եկաւ հինգ ամսուան համար, գրպանը լեցուն: Վերադարձին, նորէն չկամութեամբ կը հետեւէր դասերուն, եւ մեծ դժուարութեամբ անցուց քննութիւնները: Մեծ պատերազմին ընդհատեց ուսումը եւ 18 ամիս ծառայեց Ֆրանսական ճակատին վրայ, իբրեւ կամաւոր: Քաղաքական գաղափարականութիւն չէ առացած եւ հաւանական չէ որ հանրային գործերու հետեւի այնքան ողջամտ իր հայրը: Տեսած է ամբողջ երկիրներ, ճանչցած՝ բազմաթիւ ցեղեր եւ ազգեր եւ երեւոյթներ, բայց ժամանակ կ'ունէր:

Քառեակի արգելքը ընդունուեցաւ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր գումարուելով իբրեւ «13երու յանձնախումբ», որոշեց թէ ժամանակը յարմար չէ նախաձեռնութիւն մը ստանձնելու եւ հաշտեցնելու Իտալիան եւ Եթովպիան: Ընդհանուր եզրակացութիւնը այն էր թէ հաշտութեան որ եւ է ձեռնարկ պէտք է նախ կատարուի երկու պատերազմիկներէն մէկուն կողմէ: Այս առթիւ մերժուեցաւ Նէկիւսին առաջարկը՝ քննիչ յանձնախումբ մը ղրկելու մասին: Այս մերժումը հարուած մըն է Մուսոլինիի համար ալ, քանի որ ան վերջերս կը պնդէր ընդունիլ այդ առաջարկը:

Ժողովը միեւնոյն առեն մերժեց Եթովպիոյ կայսեր առաջարկը, դրամական աջակցութեան մասին:

Գալով պատժական անօրինութեանց, որոշուեցաւ մասնագիտական յանձնախումբի մը քննութեան յանձնել զայն, ժամանակ նկատի առնելով որ Մ. Նահանգներու խորհրդարանը տակաւին եզրակացութեան մը չէ յանգած չէզոքութեան օրինագծի մասին:

** Ժողովի օրակարգին վրայ կը գտնուին ուրիշ երկու կարեւոր խնդիրներ,— 1. Ամբաստանութիւն մը Տանցիկի գերման ծերակոյտին դէմ, որ իբրեւ թէ բռնաբարած է Ազգերու Դաշնակցութեան սահմանած վարչաձեւը, համախորհուրդ գերմանական կառավարութեան հետ.— 2. Խ. Միութեան գանգատը Ուրուկուէյի կառավարութեան դէմ, որ ճամբած է իր դեսպանը, դաւադրական ամբաստանութիւններով:

ՃԱՄԲԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ՄԸ, Պետրոս Ֆէրմէճեան, յունուար 17ին դատուելով Ֆիլիպէի շրջանային դատարանին կողմէ, իբրեւ կազմակերպիչը «Ազատ մտածող պրոլետարներու միութեան», դատապարտուեցաւ երեք տարի եւ 4 ամիս բանտարկութեան, 5000 լեւա տուգանքի եւ հինգ տարի քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկման: Դատապարտեալը յայտարարեց թէ գոհ է վճիռէն եւ կ'ուզէ որ անմիջապէս գործադրուի:

ԳՈՒԼԿԱՐ ՆԱԽԿԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Կանեւ սպաննուեցաւ անծանօթներու կողմէ, Գուրկաղի մէջ, երբ տուն կը վերադառնար:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍ.— Բրիտանական մարզպանը Եգիպտոսի կառավարութեան յանձնեց իր պատասխանը, որով կը յայտարարէ թէ ժամանակը յարմար չէ դաշնագրի մը բանակցութիւններուն սկսելու համար: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին մարտ 10ին:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՁԵԿՈՅՑԸ կը ծանուցանէ թէ յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի հարաւային ճակատին վրայ եւ թէ զօրքը 230 քիլոմեթր ներս մտած ըլլալով, կը հետապնդէ թշնամին:

ՄՈՐԹԻ ԵՒ ԿՕՇԻԿԻ ԱՐԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ժողով մը գումարեցին, մասնակցութեամբ հազար պատուիրակներու, որոնք ուժգնօրէն բողոքեցին օտար հզօր առուներու մրցակցութեան դէմ եւ պահանջեցին օրէնք մը քուէարկել, պաշտպանելու համար հօշիկի ազգային ճարտարարուեստը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՁՐԱՆՑՔԻՆ մէջ թաւալեցաւ կառք մը, 15 մեթր խորութեամբ: Ուղեւորները, պարոն մը եւ տիկին մը, երկուքն ալ առեւտրական, խեղդուած էին, երբ օգնութեան հասաւ:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Ցանատանի մէջ, բնտրական պայքարին առթիւ: Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, բայց անօգուտ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 — 8

Salle Galmantի մէջ (կայարանին դիմաց.

ընտիր ջազ-պանտ, բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու՝ 3 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ, ԱՆԻԷՌ - ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին Salle d'Escrimeի մէջ

149bis., Avenue d'Argenteuil, Գուա Քոլոմպ

Կը խօսի Տիկ. Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Հրապարակ հանուած են տոմսակներ, որոնց հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյս կարօտ ընտանիքներու:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն

25 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին 3րդ թաղապետարանի սրահին մէջ

կը մասնակցին Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՄԱՐԹ ՕՐԷՆ, Տիկ. Ա. ԽԱՉՆԱՃԵԱՆ, Պ. Պ. Կ. ԳՈԼԱՄԱՆԵԱՆ, Յ. ՏԷՑԻՐՄԷՆՃԵԱՆ, Վ. ՋԱՆՏԸԵԱՆ, Փր. Յով. Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

մեներգներ, խմբերգներ եւ պարեր:

Հասոյթը պիտի յատկացուի կոմիտասի անտիպ գործերու հրատարակութեան: Մուտք՝ 2 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի 23 Փետրուար

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱԼԱՆՍԻ Համախորհրդակցական Միութեան ընդհ. ժողովը 23 յունուար, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ազգ. Մատուռին մէջ: Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, ընտրութիւն պատգամաւորի:

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան Պրտուղեան Լափալքայի (Տարտանէլ) կը փնտռէ իր երկու զաւակները Թորոս եւ Մառի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր Զօրի մէջ, Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ: Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մառնաւորի նշաններ ունի, իսկ Մառին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը:

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո՛ւր ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել:

— Սարգիս Մայիկեան կը փնտռէ իր ծորեղբօրորդին Մարաշցի Արամ Մայիկեան: կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել Սարգիս Մայիկեանի, 1 rue Joseph Martin, Vienne, Isère

Աշխատութիւն

Անդ ամուսնացած ըլլալով առիթ պատուած եմ ագարակս ծախել կամ վարձուել: Մէկ ու կէս հեքթար տարածութիւն, 700 որթատունկ, 30 պտղատու ծառեր, վարժարանի ու շուկայի մօտ, ջրհոր՝ մեքենայով եւ տուն մը կազմածներով

Դիմել Hovagrimian Ossgan, Quartier Colle Vielle, Gardanne (B. du Rhône.

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը բացած է դասընթացքներու շարք մը ձրիաբար, 12—17 տարեկան աղոց համար.

Կ'աւանդուին հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան դասեր,

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան, հինգշաբթի օրերը ժամը առաւօտեան 9.30—12, Միութիւնիթէի սրահներէն մէկուն մէջ:

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue de Trétagne, Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue de Trétaigne, կամ տեղւոյն վրայ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բ. ՏԱՐԻ, թիւ 16

Բժիշկին կաղանդչէքը (ցոքթ. Ա. Աշեան).— Նարինջ կերէք (ցոքթ. Ե. Այվազեան).— Պայքար հիւծախտին դէմ (ցոքթ. Կ. Կէօվճեան).— Ցղուկական անւողութիւնը (ցոքթ. Լ. Գրիգորեան).— Ազգ. բժշկութիւն (Փ. Սանասար եւ Վ. Մելքոնեան).— Կաթին առողջապահութիւնը (ցոքթ. Յ. Մանուկեան).— Ինչպէս մեծցնել երախաները (ցոքթ. Ա. Տր Սէն-Վէնսան) — Մեր փեսացուն հարբուխ ունէր (ցոքթ. Գ. Հաճօլեան).— Գրախօսական, Հարցարան, Դիտելիքներ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի յառաջիկայ թիւերէն մէկը պիտի նուիրուի Հայաստանի,— ամբողջ յօդուածները Հայաստանի բժիշկներուն կողմէ գրուած:

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք արտասահման:

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris (13e):

ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Փետր. 23ին: Նկատի ունենալ այդ թուականը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակութիւն՝ ԷՆԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Առաջին.— Պ. Էքրոյտ մէկու մը հետ կը տեսնուի ժամը 9.30ին:

— Երկրորդ.— Այդ իրիկունը Րէլֆ Փէյթըն պատուհանէն ներս կը մտնէ (ժամը չենք գիտեր), առիկա յայտնի է կօշիկի հետքերէն

— Երրորդ.— Պ. Էքրոյտ գրգռուած վիճակ ունէր այդ գիշերը եւ ներս պիտի ընդունէր միայն իրեն ծանօթ մէկը:

— Չորրորդ.— Ժամը 9.30ին Պ. Էքրոյտին քով եղող անձը դրամ կը պահանջէր իրմէ, գիտենք որ Րէլֆ փորձանքի մը մէջ ինկած էր:

— Այս չորս կէտերը ցոյց կուտան որ ժամը 9.30ին Էքրոյտին հետ տեսնուողը Րէլֆ Փէյթընն էր: Սակայն գիտենք նաեւ որ Էքրոյտ դեռ ողջ էր ժամը տասնէն քառորդ մնացած, հետեւաբար ոճրագործը Րէլֆը չէ: Րէլֆ պատուհանը բաց կը ձգէ. յետոյ մարդասպանը նոյն կը մտնէ անկէ:

— Իսկ ո՞վ էր մարդասպանը, հարցուց Փուարօ:

— Ամերիկացի անծանօթը, որուն մեղսակիցն էր Փարքըրը, հաւանաբար Տիկին Ֆէրըրսէն սպառնալիքով դրամ պահանջողն ալ Փարքըրն էր. եթէ այդպէս է, բաներ մը լսած է ան դաղտնիքին երեւան ելած ըլլալուն մասին, իր մեղսակիցին լուր տուած է եւ այս վերջինն ալ ոճիրը գործած է՝ դաշոյնը առնելով Փարքըրէն ...

— Տեսակէտ մըն է, ըսաւ Փուարօ, յայտնի է որ բջիջներ ունիք, սակայն բաներ կան որ նկատի չէք առներ...

— Այսի՞նքն...

Հեռաձայնը, տեղափոխուած բազկաթոռը...

— Թերեւս ոչ, արկածով տեղափոխուած կրնայ ըլլալ եւ կարելի է որ քարտուղարը կամ հազարապետը իր առաջուան տեղը տարած ըլլան զայն՝ բոլորովին անգիտակցաբար... յետոյ կայ նաեւ քառասուն ոսկիի խնդիրը...

— Էքրոյտը տուած է Րէլֆին, ըսի. առաջին մերժումէն ետքը...

— Ուրիշ մութ կէտ մը կայ...

— Ո՞րը...

— Ինչո՞ւ հազարապետը այնքան վստահօրէն կը կարծէր թէ ժամը 9.30ին Էքրոյտին հետ խօսողը քարտուղարն էր...

— Բացատրեց թէ ինչո՞ւ...

— Իրա՞ւ, այդպէ՞ս կը խորհիս, չեմ պնդեր այդ կէտին վրայ. բայց, խնդրեմ, Րէլֆ Փէյթըն ի՞նչ պատճառներ ունի անյայտանալու համար...

— Առիկա դժուար է ըսել... իբրեւ բժիշկ կրնամ բացատրել, Րէլֆ ջղագրգիռ վիճակ ունէր. եթէ յանկարծ իմացաւ որ խորթ հայրը սպաննուած էր իր տեսակցութենէն քանի մը վայրկեան յետոյ, վախցաւ եւ անյայտացաւ... այդ տեսակ բաներ պատահած են — մարդիկ բոլորովին անմեղ ըլլալով հանդերձ, յանցաւորի պէս շարժած են...

— Այո, ճիշդ է, սակայն կէտ մը կայ որ մեր ուշադրութենէն պէտք չէ վրիպի...

— Գիտեմ ինչ պիտի ըսէք — շարժառիթ, Րէլֆ Փէյթըն իր խորթ հօրը մահով խոշոր հարստութիւն մը կը ժառանգէ ...

— Առիկա շարժառիթ թիւ մէկն է, ըսաւ Փուարօ:

— Թիւ մէ՞կ ...

— Անշուշտ, չէ՞ք տեսներ որ երեք տարբեր շարժառիթներ կը ցցուին մեր դիմացը... անպատճառ մէկը գողցաւ կապոյտ պահարանը եւ նամակը, շարժառիթ մըն է... սպառնալիքով դրամ պահանջելու պարագան... կրնայ ըլլալ որ Րէլֆն էր տիկին Ֆէրըրսէն դրամ պահանջողը... մի մոռնաք, փաստաբանին բանծին նայելով, Րէլֆ վերջերս հօրմէն դրամ ուզած չէ... կ'երեւայ որ ուրիշ տեղէ մը դրամ կը ստանար, յետոյ, ինչպէս կ'ըսէիք, տղան խոշոր փորձանքի մը մէջ էր եւ կը վախնար որ հայրը իմանար, վերջապէս, ձեր ըսած շարժառիթն ալ...

— Աստուած իմ, ըսի ապշած, Րէլֆին վիճակը ծանր է...

— Իրա՞ւ, ահաւասիկ այդ կէտին շուրջ է որ համակարծիք չենք, դուք եւ ես... երեք շարժառիթ, շատ շատ է... ինծի այնպէս կը թուի թէ Րէլֆ Փէյթընը անմեղ է...

ԳԼՈՒԽ 14

ՏԻԿԻՆ ԷՔՐՈՅՏ

Այդ իրիկուան խօսակցութենէն յետոյ, խնդիրը նոր փուլի մը մէջ կը մտնէր: Կարելի է ամբողջ դէպքը բաժնել երկու մասերու՝ մէկը միւսէն բոլորովին անջատ: Առաջին մասը կ'երկարի Էքրոյտի սպանութեան ուրբաթ իրիկունէն մինչեւ յաջորդ երկուշաբթի գիշերը: Պատմութիւնն է այդ այն բոլոր դէպքերուն որ ներկայացուեցան Էրքիւլ Փուարոյին՝ առանց փոփոխութեան: Փուարոյին հետ էի միշտ, տեսայ ինչ որ ան տեսաւ. աշխատեցայ նոր միտքը կարդալ: Հիմա կը հասկնամ որ չյաջողեցայ այդ ձեռնարկիս մէջ: Իրաւ է որ Պելճիքացին ինծի ցոյց տուաւ իր գտածները — օրինակ մատանին — եւ սակայն գաղտնի պահեց այն կենսական ու տրամաբանական տպաւորութիւնը զոր կրած էր: Աւելի ուշ պիտի իմանայի որ գաղտնապահութիւնը իր յատկանիշներէն մէկն էր: Ակնարկներ ու թելադրութիւններ կ'ընէր, բայց աւելի անդին չէր անցներ:

Ինչպէս ըսի, մինչեւ երկուշաբթի գիշեր տեղի ունեցող դէպքերուն սքին ըսածներս, Փուարօն՝ ինքն կրնար ըսել: Բայց երկուշաբթի յետոյ, մեր ճամբաները բաժնուեցան: Փուարօ զբաղած էր իր հաշւոյն, կ'առնէի իր աշխատանքներուն արդիւնքը, որովհետեւ մեր գիւղին մէջ մարդ ամէն բան կ'իմանայ, ինք ընաւ առաջուց չյայտնեց ինծի: Ես ալ իմ զբաղումներս ունէի: Յետադարձ ակնարկ նետելով, ուշադրութիւնս կը գրաւէ այն պարագան որ դէպքերն այդ ... Հատուկտոր տեղեկութիւններ շարք մըն էր: Ամէն մէկը բաժին ունէր հանելուկը լուծելու աշխատանքին մէջ եւ ամէն մէկուն գտնուած դեր մը պիտի կատարէր... ... պիտի վերջանար անոնց գործը այդ մանր-մունր տեղեկութիւնները ամբողջացնելու եւ շաղկապելու պատիւը կը պատկանէր Փուարոյին

Պատահարներուն մէջ մասը յարաբերութիւն չունէին հարցին հետ կամ անիմաստ կը թուէին այն ատեն օրինակ սեւ կօշիկներուն խնդիրը... մասին յետոյ կը խօսիմ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԾՐԹԵԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 23 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3019

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԻՒ ՄԸ ԵՒ ԱՆՈՐ «ՊԱՐՏՔ_ՊԱՀԱՆՋԸ»Ն

Մոսկուայի Կեդր. Գործ. Կոմիտէն վերջերս Լէնինի շքանշանը բաշխեց, ուրիշ հանրապետութեանց կարգին, նաեւ Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար Ա. Խանջեանի եւ գործադիր մարմնի (ժողկոմխորհուրդի) նախագահ (վարչապետ) Ա. Գուլոյեանի:

Ի՞նչպիսի արժանիքներու համար,— իբրեւ վարձատրութիւն «գիւղատնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան բնագաւառում նրա բերած նշանակալից յաջողութիւնների եւ գիւղատնտեսութեան գծով պետական պլանների գերակատարման համար»:

Այս առթիւ շողիքներ կը հոսին «Խորհ. Հայաստան»ի սիւնակներէն, ինչպէս արտասահմանի մունետիկներու բերնէն:

Խմբագրականի մը մէջ (22 դեկտ.), Երեւանի պաշտօնաթերթը այդ շնորհարաշխութիւնը հռչակելով «չափազանց մեծ պատիւ», թէ Խ. Հայաստանի ղեկավարներուն եւ թէ ժողովուրդին համար, կը խոստովանի թէ միեւնոյն ատեն «հսկայական պարտքի եւ պարտաւորութեան» առջեւ կը գտնուին,—«բոլշեւիկեան նորանոր յաղթանակներով յետագայում եւս արդարացնել տրուած մեծ պատիւը»:

Այդ «մեծ պարտք»ն ու պարտաւորութիւնները նորէն Մոսկուան է որ կը գծէ ու կը յիշեցնէ, Սթալինի եւ Մոլոթովի բերնով: Թոյլ տուէք արտայայտել նոյնութեամբ.

— «ՀամԿ(բ)Կենտկոմը եւ ԽՍՀՄի Ժողկոմխորհը հաստատ համոզմունք են յայտնում, որ խորհ. Հայաստանի բոլշեւիկները եւ բոլոր աշխատաւորները յետագայում եւս նոյնպիսի յամառութեամբ, ինչպէս մինչեւ այժմ, լէնինեան – ստալինեան ազգային քաղաքականութեան կենսագործման հիման վրայ կ՚աշխատեն Հայաստանի խորհ. Հանրապետութեան յետագայ ամրացման ուղղութեամբ, պայքարելով յանուն ազգային խորհրդային կադրերի ստեղծման, յանուն աշխատանքի սոցիալիստական բարձր արտադրողականութեան, յանուն կոլտնտեսային ու խորհտնտեսային բարձր բերքատուութեան, յանուն խորհ. Հայաստանի բանուորների, բանուորուհիների, կոլտնտեսականների, կոլտնտեսուհիների եւ աշխատաւոր ինտելիգենցիայի ունեւոր, կուլտուրական կեանքի»:

Ինչպէս կը տեսնէք, թ՚ւ պատիւը թ՚ւ պարտքը բացորոշապէս կեդրոնացած են,— «նշանակալից յաջողութիւններ» գիւղատնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան մէջ:

Կը նշանակէ թէ մեր անճար եւ մինուճար հայրենիքն ալ իր ուժէն վեր ճիգ մը փորձած է, պետական ծրագրով (պլան) նախատեսուած աշխատանքներէն աւելին գլուխ հանելու համար (գերակատարում):

Կեդրոնական պետութիւնը իր մասնաւոր հաշիւներն ունենալով, դժուար է ճշդել թէ փառաբանուած յաջողութիւններէն որքան օգտուեր է բուն աշխատողն ու գերակատարողը,— Խ. Հայաստանը:

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ժխտել կատարուած աշխատանքին արժէքը: Որքան ալ սերը Մոսկուան քամէ, նորէն մեր երկիրն է որ կ՚օգտուի, այս կամ այն ուղղութեամբ:

Անշուշտ մեր աղքատ եւ սահմանափակ երկիրը շատ աւելի պիտի օգտուէր, եթէ կարենար գիւղատնտեսութեան, արդիւնաբերութեան եւ ուրիշ վերաշինական աշխատանքներու ծրագիրները կազմել իր ազատ կամքով, համաձայն միջավայրին եւ օրուան պահանջներուն:

Բայց եւ այնպէս, մենք շնորհակալ ենք եղածին համար ալ:

Թող երկիրը ծաղկի ու չէննայ նոյն իսկ անուղղակի: Թող գործարաններ շինուին եւ մշակութիւններ կատարուին առաւելապէս Մոսկուայի հրամանով եւ անոր անմիջական պահանջներուն համաձայն:

Արդ, երբ հովանաւորն ու գործադրողը, հրամայողն ու գերակատարողը այնքան գոհ են փոխադարձաբար, եւ մէկը պատուանշան կը բաշխէ միւսին — ինչպէս արքաները՝ իրենց հաւատարիմներուն — ներելի՞ է կարգ մը հարցումներ ուղղել:

Առաջին,— Հայաստան միայն գիւղատնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան (ճարտարարուեստ) զարգացմա՞ն կը կարօտի:

Միայն «կոլտնտեսային եւ խորհտնտեսային բարձր բերքատուութի՞ւն»ն է որ պիտի բարձրացնէ անոր գիւղացի եւ աշխատաւոր ժողովուրդին տնտեսական մակարդակը եւ բարօրութիւնը:

Ի վերջոյ գիտութիւնն ալ տեղ մը կը կենայ, երկիր մը տէրնելու եւ ժողովուրդ մը ինքնաբաւ դարձնելու փորձերուն մէջ:

Ֆաշական Իտալիան ահա տասը տարիէ ի վեր ժայռեր կը ճեղքէ, ճահիճներ կը չորցնէ եւ նոր քաղաքներ կը հիմնէ, տասնապատիկ աւելի կատարելագործեալ միջոցներով:

Եւ սակայն, նորէն անբաւական գտնելով եղածը, աչք տնկեց յետամնաց պետութեան մը հողերուն, եւ այսօր արիւն կը փսխէ:

Աշխարհակալութի՞ւն: Ձենք վիճիր:

Բայց նոյն մե՞ղքը գործած կ՚ըլլայ այս ժողովուրդը, յիշեցնելով տարրականին տարրականը,— ափ մը հող՝ բուն իսկ խորհրդային սահմաններէն, իր անվիճելի ժառանգութենէն, պարզապէս տեղաւորուելու եւ աշխատելու համար: Եւ այդ՝ նորէն «պլաններու գերակատարման համար», Մոսկուայէն նոր շքանշաններ շնորհեն թէ ոչ:

Տակաւին քանի՞ տարի, հասարակ հողագործ – բանուորի եւ «միլիպա»ի այս վիճակը:

Աչքէ անցուցէք 15 տարուան պատմութիւնը, եւ դուք չպիտի կրնաք ցուցնել մէկ հատիկ «պլան», որ ապացուցանէր թէ Երեւան տէրն է իր ճակատագրին եւ թէ Մոսկուան հաւասար աչքով կը նայի բոլորին, իբրեւ «հայր գորովագութ» ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՅԱՒԱՔԱԿԱՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

Ժընեւէն վերադառնալէ անմիջապէս վերջը, Պ. Լավալ արտակարգ նիստի հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը, կացութեան մասին խորհրդակցելու եւ հասարակական հրաժարական ներկայացնելու համար:

Հանրապետութեան նախագահը անմիջապէս խորհրդակցութեանց ձեռնարկեց, նոր դահլիճին կազմութեան համար եւ բառ սովորութեան դիմեց Պ. Լավալի, որ մերժեց:

Հասանական թեկնածուներուն գլուխը կը գտնուի նախկին վարչապետ Ալպէր Սառօ, արմատական ծերակուտականը, որ կրնայ առժամեայ դահլիճ մը կազմել, քիչ մը աւելի ձախ հակելով, գործերը վարելու համար երեսփոխանական ընտրութեանց ատեն.

Պ. Լավալ ստիպուեցաւ հրաժարիլ այն պատճառաբանութեամբ թէ իր դահլիճը հիմնուած էր կուսակցական գիծնադուլին վրայ, որ այլեւս վերջացած է, Էռիոյի եւ միւս արմատական նախարարներու հրաժարումով.

Դահլիճին հրաժարումը ծանր տպաւորութիւն գործեց անգամաւորական հրապարակին վրայ:

Կուսակցական շրջանակներու մէջ, ձախակողմեան հոսանքները կը ցնծան, իսկ աջակողմեանները փրփուր կը տեղան, միեւնոյն ատեն շեշտելով թէ Ֆրանքը նորէն վտանգուած է: Ընկերվարական եւ համայնավար թերթերը կ՚ազդարարեն թէ ամէն ջանք պիտի թափեն, որպէսզի «Ֆրանսան եւ Եւրոպան ազատեն Պ. Լավալի անձէն»: Ըսել կ՚ուզեն թէ թոյլ չպիտի տան որ հրաժարեալ վարչապետը նոր դահլիճ մը կազմէ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Լոնտոն կ՚երթայ անձնական օդանաւով

Ճորճ Ե.ի յուղարկաւորութիւնը՝ երեքշաբթի օր

Ամբողջ Մեծն Բրիտանիա սուգի մատնուած է, իր թագաւորին մահուան առթիւ, որ ծանուցուեցաւ թնդանօթի 71 հարուածներով, համաձայն իր ապրած տարիներու թիւին: (Նոր թագաւորին գահակալութիւնն ալ հռչակուեցաւ 41 հարուածներով, նոյն հիման վրայ):

Գաղթանողական թերթերը կը գրեն թէ Լոնտոնի փողոցներուն մէջ դժուար թէ գտնուի այր մը որ սեւ փողկապ, գլխարկ դրած կամ թեւին սեւին երիզ մը կապած չըլլայ, ոչ ալ կին մը առանց սեւ շղարշի, գլխարկի կամ շրջազգեստի: Բազմաթիւ երեկոյթներ, հանդէսներ եւ հանդիսաւոր ճաշեր յետաձգուեցան առնուազն մէկ շաբաթ: Խանութներու ապակեփեղկերը լեցուեցան սուգի զգեստներով եւ խորհրդանշաններով: Երէկ, չորեքշաբթի էր որ մեծայլ արարողութիւնը բարեխառնուեցաւ նոր թագաւորին հանդիսաւոր հռչակման առանձնական եւ գունագեղ արարողութիւններով:

Նոր թագաւորին առաջին հրամանն եղաւ արքունիքին մէջ սուգ յայտարարել ինը ամսուան համար,— երեք ամիս պաշտօնական՝ խստագոյն Ե.ի սուգին: Ամբողջական սուգը պիտի տեւէ մինչեւ յուլիս 21, յետոյ պիտի թեթեւնայ եւ վերջանայ հոկտեմբեր 21ին: Առաջին վեց ամսուան ամբողջական սուգին ատեն, արքունական շրջանակներու կիները բոլորովին սեւ պիտի հագուին, սեւցնելով ձեռնոցներէն, կօշիկներէն եւ զարդարանքներէն, եւ ուրիշ գոհարեղէն չպիտի գործածեն բացի ադամանդէն: Իբրեւ չեղում նախնեաց սովորութեանց վրայ, կիներ պարտաւոր չեն անպատճառ սեւ գուլպայ հագնելու:

Նոր թագաւորը իր առաջարկէն բռնկած օդային թռիչքով մը Սէնտրինկէմի դղեակէն Լոնտոն, հակառակ մօրը յորդորներուն: Իրեն կ՚ընկերանար կրտսեր եղբայրը, Եորքի դուքսը, որ պիտի ըլլայ նոր գահաժառանգը: Խստագոյն Ը. անձնական օդանաւ մը ունի եւ քաջ օդանաւորդ մըն է:

Լոնտոն հասնելով, թագաւորը դընաց Սէյնթ Ճէյմսի պալատը, իր հաւատարմութեան ուխտը կատարելու համար արքունի (պետական) խորհուրդին առջեւ, համաձայն աւանդական բանաձեւին: Ժողովին կը նախագահէր նախորդ վարչապետ Մաքտօնըլտ, որ պաշտօնապէս հաղորդեց Ճորճ թագաւորին մահը եւ Խստագոյն Ը.ի գահակալութիւնը: Նոր թագաւորը հանդիսաւոր յայտարարութիւն ըրաւ.

— «Ես, խստագոյն Ուեթերտոր, հանդիսաւորապէս եւ անկեղծօրէն կը յայտարարեմ եւ կը վկայեմ առաջինանտումով, թէ հաւատարիմ բողոքական մըն եմ եւ թէ՝ համաձայն ճշմարիտ իմաստին այն կանոններուն որ կ՚ապահովեն իմ թագաւորութեանս գահուն բողոքական ժառանգութիւնը, պիտի պահպանեմ եւ պաշտպանեմ նոյն կանոնները, իմ բոլոր կարողութեամբ եւ համաձայն օրէնքին»:

Արարողութիւնը տեւեց մէկ ժամ: Յետոյ թագաւորը պատգամներ ուղղեց բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին, շնորհակալութիւն յայտնելով անոնց հաւատարմութեան եւ ծառայութեանց համար:

Արքունի խորհուրդին առջեւ խօսած ճառին մէջ, թագաւորը մասնաւորապէս շեշտեց.

— «Երբ հայրս այստեղ կը ներկայանար 26 տարի առաջ, յայտարարեց թէ իր կեանքին նպատակներէն մէկը պիտի ըլլայ պաշտպանել սահմանադրական կառավարութիւնը: Այս կէտին մէջ ես վճռած եմ հետեւիլ հօրս շաւիղին եւ աշխատիլ, ինչպէս ըրաւ ան իր ամբողջ կեանքին մէջ, իմ բոլոր դասակարգի հպատակներուս երջանկութեան եւ բարօրութեան համար: Կ՚ապաւինիմ իմ ժողովուրդներուս հաւատարմութեան եւ սիրոյն, ի սփիւռս կայսրութեան եւ անոնց խորհրդարաններուն իմաստութեան, որպէսզի աջակցին ինծի այս ծանր գործին մէջ եւ կ՚աղօթեմ որ Աստուած առաջնորդէ զիս ի կատար անելու համար զայն»:

*** Ճորճ Ե.ի յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկայ երեքշաբթի օր: Մարմինը հինգ օր պիտի ցուցադրուի Ուէսթմինսթըրի մեծ դահլիճին մէջ, ուր այնքան շքեղ յոբելեաններ կատարուած են: Յետոյ պիտի փոխադրուի Ուինտսորի դղեակը, ուր պիտի կատարուի թաղումը: Թագաւորին կտակը բացարձակապէս գաղտնի պիտի պահուի եւ միայն արքունիքին անդամները պիտի գիտնան:

Յուղարկաւորութեան ներկայ պիտի ըլլան Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը, գերմանական պատուիրակութիւն մը՝ նախագահութեամբ արտաքին նախարարին, Ռումանիոյ գահաժառանգը, Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը, Նորվեկիոյ թագաւորն ու թագուհին, Շուէտի թագաւորը եւն.: Իբրեւ յարգանք, Ֆրանսայի մէջ սուգ պիտի պահուի 30 օր, Իտալիոյ մէջ՝ 15 օր, Նորվեկիոյ մէջ՝ երկու ամիս, Շուէտի եւ Տանիմարքայի մէջ՝ երեք շաբաթ, Ռումանիոյ մէջ՝ 6 շաբաթ, Յունաստան՝ չորս շաբաթ, Եգիպտոս՝ երեք օր:

*** Վարչապետ Պ. Պոլտուին երեքշաբթի օր ճառ մը խօսելով ձայնաս-

(Շար.ը երկրորդ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՐՁՆԱԿԱՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ

Բարեգործականի յունուար 18ի զեկոյցէն կը տեղեկանամ թէ՝ Միութիւնը ձեռնարկած է Մատենաշարի մը հրատարակութեան:

Մատենաշարը պիտի բաղկանայ ժողովրդական փոքր պրակներէ, որոնք «յոյժ աժանագին եւ բառ պարզապէս մատչելի պիտի տարածուին միութեան անդամներուն եւ փախստականներուն»:

Գիտաւոր նպատակը պիտի ըլլայ «ժողովուրդին մէջ տարածել գործնական գիտելիքներ, օգտակար մարդու առօրեայ կեանքին համար»: Իւրաքանչիւր պրակը՝ 32 — 48 էջ:

Զեկոյցը կը հաղորդէ նաեւ Մատենաշարի առաջին շարքին անուանները.— 1. Տարրական առողջապահութիւն անձին եւ բնակարանին համար.— 2. Թոքախտի դէմ ինչպէս պայքարելու է. 3.— Բարեկրթութիւնը պատկերն է մարդուս բարոյականին եւ նկարագրին.— 4. Գործի մէջ յաջողելու պայմանները.— 5. Տարերք քաղաքացիական կրթութեան եւ համբային գործունէութեան.— 6. Իրաւագիտական սկզբունքներ եւ օրէնքներու իմաստն ու արժէքը.— 7. Ուղեցոյց հայ երիտասարդին համար:

Յետոյ կոչ կ՚ուղղէ Բարեգործականի «Մտաւորական բարեկամներուն եւ մասնագէտ հեղինակներու, որ իրենց ազնիւ աշխատակցութիւնը բերելով, այս ժողովրդանուէր ձեռնարկը գլուխ հանելու համար»:

Թէեւ զուրկ՝ մասնագիտուած հանգամանքներէն, պարտք սեպեցի օգտուիլ առիթէն, կարգ մը թելադրութիւններ գրի առնելու համար, այս առթիւ:

Իմ համեստ կարծիքով, Բարեգործականի նոր ձեռնարկը լի ու լի կը յաջողի, եթէ թերեւս փոփոխութիւն մը կատարուի Օւթերու դասաւորման մէջ:

Այսպէս, անհրաժեշտ է յետաձգել առողջապահական գրքոյկները (թիւ 1 եւ 2), եւ անմիջապէս ձեռք առնել թիւ 3ը,— «բարեկրթութիւնը պատկերն է մարդուս բարոյականին եւ նկարագրին»:

Առոր համար ոչ յագնելու պէտք ունին, ոչ ալ «ազնիւ աշխատակցութեան» դիմելու:

Կը բաւէ անմիջապէս ամփոփել եւ տպագրութեան յանձնել Բարեգործականի վարիչ - պատուիրակին փորձառական գիտելիքները, իր անմրցե-

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՃՈՐՃ Ե. ԹԱԳԱՒՈՐ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԵՒ ԿԱՅՍՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ.

լի բառարանով.—էֆսէյլանս, մօն շէր, փաշաս, պէյս, Ձեր Վսեմութեան ազնիւ եւ ազգասէր հոգին, ձեր մեծապայծառ իմացականութիւնը, ձեր աբեգանիմափայլ իմաստութիւնը, մեր բարեխնամ կառավարութեան այնքան հայրագորով հոգածութիւնը եւն:

Այս պրակին անմիջապէս կրնայ յաջորդել չորրորդը,—«Գործի մէջ յաջողելու պայմանները»:

Այստեղ եւս, ոչ երկար - բարակ ծրագիր, ոչ ալ հրապարակային կոչ:

Ահա կենդանի դպրոցը,— Ռոյնինքն վսեմն Մալէզեան, իր այնքան գործնական եւ վաւերական գիտելիքներով:

Կրնայի՞ք ցուցնել մէկը, որ յաւակնէր մրցիլ անոր հետ, այս գետնին վրայ:

Փաստաբան էր, ձախողեցաւ: Առանց վհատելու՝ մտաւ առեւտրական ասպարէզը, շնորհիւ հարուստ ազգականներու:

Եւ եւր օր մը «էֆսէյլանս»ը լրեն պէտք ունեցաւ, Բարեգործականը վարելու համար, կլորիկ սակարկութիւն մը կատարեց:

— Ես ամիսը այսքան տեղոյին կը ստանամ ծխախոտի գործին մէջ, դուք ի՞նչ կուտաք:

Եւ փաշան հրամայեց վճարել տարեկան 120,000 ֆրանք, անգլիականի հաշուով: Վրան ալ «ափարթըման» մը, եթէ չեն չափազանցեցի չար բերաններ:

Ուրեմն երկու պրակներ պատրաստ են արդէն:

Վ.ԱՀ.

1500ամեակը նոր Ե.Ն պիտի տօնուի, մարտ 29ին

Մեզի հաղորդուած զեկոյցէ մը կը տեղեկանանք թէ յանձնաժողով մը կազմուած է նախագահութեամբ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք.ի, «տօնելու համար մեծահանդէս ոտոնախմբում մը Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան եւ հայ մշակոյթի հիմնարկութեան», մարտ 29ին, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, նախագահութեամբ նախարար Պ. Լուի Մառէնի: Այս առթիւ պիտի ձեռնարկուի յոբելենական հատորի մը հրատարակութեան, աշխատակցութեամբ հայ եւ օտար բանասէրներու եւ գրագէտներու: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԷՆ հասած վերջին լուրերը կ՚ըսեն թէ ընդհանուր յարձակողական մը մօտալուտ է հիւսիսային շրջանին մէջ (Թիկրէ): — Կ՚ըսուի թէ Տոլոյի վերջին կռիւներուն մէջ սպաննուած է ռաս Տէսթայի եղբայրը,— Եթովպական կառավարութիւնը նորէն զօրաշարժ յայտարարեց, զօրացնելու համար հարաւային ճակատը:

ԵՐԵՔ ՄԻԼԻՈՆԻ ՄԵԾ ԳԱՐԳԻՒԸ շահած է 56 տարեկան հողագործ մը, Լապաէէ, որ արճարան կը բանեցնէ Մէօզի շրջանին մէջ, Վէնտէօնի մօտ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան 8րդ համագումարը բացուեցաւ Վիլէօրպանի մէջ (Լիոն), յունուար 21ին: Օրակարգին վրայ կը գտնուին հետեւեալ կարեւոր հարցերը.— Երեսփ. ընտրութիւններ, միացեալ ճակատ, կազմակերպական միութիւն ընկերվարութեան երկու թեւերու.

ԱՂԱ ԽԱՆ, Հնդկաստանի իսլամներուն առաջնորդը, որ Ֆրանսացի աշխատաւոր աղջիկ մը առաւ իբրեւ կին, Ցորեկեանի մը առթիւ իր ծանրութեան չափ ոսկի ստացաւ, իբրեւ նուէր, Պոմպէյի մէջ: Մասնաւոր կշիռ մը շինուած էր, որուն մէկ նժարին վրայ Աղա Խանը կեցաւ, միւսին վրայ շարեցին ոսկի ձողերը: Յետոյ հաշուեցին որ կշռուած ոսկին 335.000 բուրի կ՚արժէ (25.125 անգլ. ոսկի): Ամբողջ գումարը յատկացուեցաւ հանրօգուտ եւ մասնաւորապէս մանկապարտզական ձեռնարկներու:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԻՆԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԿԻՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Թուրք կնոջ մասին է, անշուշտ, մեր խօսքը։ Հանրապետական Թուրքիան փոխեց եւ անոր դիմագիծը։

Թուրք կինը՝ դարերու վանդակւած գերին էր ան։ Գերի էր՝ ընտանեկան կեանքին մէջ։ Իրաւազուրկ՝ օրէնքին առջեւ։ Անարժէք՝ իբրեւ քաղաքացի։

Օրինակ, երկու կին վկաներ մէկ այր վկայի արժէք ունէին։ Ընտանեկան օրէնք մը գոյութիւն չունէր։ Ոք եւ է կին՝ երբ ընտանիք մը կը կազմէր, վստահ չէր թէ մինչեւ վերջ այդ տանը պիտի պատկանէր։ Այրը կրնար չորս կին բերել տուն։ Աւելի՝ ընտանիքին պակասը Թուրքիոյ մէջ։ Նոյն այդ ողբալի միջավայրին մէջ հասակ պիտի նետէին տղաքը, աճելով այդ մթնոլորտին մէջ։ Իրականին մէջ, ընտանեկան ուժեղ կապ մը գոյութիւն չունէր. «Փօշաթտըմ», — այդ բառը արտասանել բաւական էր, որպէսզի կինը լքուած ըլլար։ Ընտանիքի մը փլուզումը այր մարդուն բռնէական գայրոյթէն կախուած էր։ Մինչ կինը ոչ մէկ ուժ ունէր՝ ամուսնէն բաժնուելու համար։

« Քաղաքացի » կնոջ մասին խօսիլը աւելորդ է, անշուշտ։ Իսկ ուսման համար որոշ սահմաններ կային իր առջեւ։ « Ազատութեան » շրջանին վէճեր ծագեցան թէ համալսարանի դռները պէ՞տք բանալ աղջիկներու առջեւ։ Այդ «բաց ու գոց»ի խնդիրն ալ փակուեցաւ ժխտական արդիւնքով։

Հանրապետական Թուրքիան վճռական փոփոխութեան ենթարկեց Թրքուհին։ Բակ կ'ուզէինք անոր ընտանեկան ու իրաւական դիրքը փոխեց, մրցում տալով նաեւ անոր զարգացման։ Եւրոպական դրականութեան հատորներով նիւթ հայթայթող Թրքուհին տարիներէ ի վեր, դադրած է իրաւազուրկ, բայց դիւթիչ էակը ըլլալէ։

Ան այլ եւս ազատ ասպարէզի մարդ է, — բժիշկ, պաշտօնեայ, ուսուցչուհի, նոյն իսկ երեսփոխան կամ դատաւոր

Հանրապետական վարչաձեւը «Թուրք կնոջ յեղափոխումը» իրագործելու սկսաւ սկիզբէն։ Այսինքն՝ Թուրք կնոջ՝ հայրենակցուհիի իրաւունք տալու որոշումը հանրապետութեան առաջին տարին տրուած էր։ Բայց հարկ զատուած էր «աստիճանաբար բարձրացնելը» զայն։ Նախ թաղապետական իրաւունք տրուեցաւ անոր։ Ու յետոյ տարուէ տարի նոր իրաւունքներ։ Նոյն իսկ, ինչպէս ըսինք, ան դատաւորուհի է այսօր, ինչ որ ամենաբարձր աստիճաններէն մին է։

Թուրք կնոջ «ազատագրութեան» մէջ կան, սակայն, ուշադրութեան արժանի պարագաներ։ Գրեթէ բոլոր երկիրներու մէջ կինը ինք ձգտած է իր ազատութիւնը ապահովելու։ Ստեղծած է շարժում։ Պայքարած է։ Իջած է փողոց, ի հարկին։ Ու գրեթէ կռիւով խլած է իր իրաւունքները։ Ու կինը, բոլոր երկիրներուն մէջ իր «ազատագրութեան» ոչ ձեւովը, ոչ ժամանակի տեւողութեամբ եւ ոչ ալ իր արժէքներու համեմատութեամբ նմանած է Թուրք կնոջ ազատագրութեան.

Քեմալականները, երբ կը խօսին Թուրք կնոջ մասին, անոր անցեալը ցոյց կուտան շատ վատթար ձեւով։ Զայն կը գտնեն շղթայուած, անօրէն վիճակի մէջ, բայց ժամանակը տգէտ.

Նոյն քեմալականները այսօրուան Թուրք կնոջ կը վերագրեն արժանիքներ, որոնք խոշոր կը համեմատին անցնող ժամանակին հետ։ Այդպէս կ'ըրեն ոչ թէ խօսքով, այլեւ գործով, քանի որ, ինչպէս ըսինք, բոլոր ասպարէզները բացած են անոր առջեւ, որով եւ, փաստօրէն, տուած են անոր այդ արժանիքները։

Ընդգծեցինք այդ բառը, որովհետեւ իրականին մէջ, Թուրք կինը ինք չէր որ խլեց զանոնք։ Այլ, նոր վարչաձեւը, իբրեւ իր ընդհանուր քաղաքականութեան արդիւնք, հարկ զատեց Թուրք կինը քաշել ասպարէզ. Ու քաշեց։ Ասիկա արդիւնք էր կարգ մը նկատումներու։ Քեմալապետութիւնը, դեռ առաջին օրէն, իր գլխաւոր նպատակներէն մէկն ըրաւ արժանապէս ջնջել Թուրքիոյ մասին տիրող նախապատերազմեան համաշխարհային կարծիքը։ Յեղափոխութիւնը զինական շարժում մը չէր միայն։ Այլ եւ գաղափարական, ընկերային։ Հանրապետութիւն, գլխարկ, գիր, ամուսնական օրէնք, — այս բոլորը կը ձգտէին այդ նպատակին։ Կինը անհասանելի ազդակ մը չէր, անշուշտ ։ Հարկ էր նետել, ուրեմն, «փէչաֆէն»։ Ու քօղազերծեալ Թրքուհին, գլխարկը գլխին, հանել ամպին։

Ասիկա ունէր եւ ներքին շարժառիթներ։ Քեմալական վարչաձեւը, իր գոյութիւնը ամրացնելու, հետեւապէս եւ՝ իր ծրագիրները ներքին կեանքին մէջ իրականացնելու համար երեք տարբեր ուղղեց յենուլ, — գիւղացի, երիտասարդութիւն եւ իգական սեռ։ Առաջինը՝ քանակն էր։ Ու զայն դարձուց «երկրին էֆէնտին»։ Ձեւականօրէն անշուշտ։ Այսինքն այնքան ալ, որքան է, Խ. Ռուսիոյ մէջ, բանւորը։ Երիտասարդութիւնը այն տարրն էր, որու միջոցաւ ուզեց փոխել վարչական մեքենան եւ, երկրորդ, ուժեղ յենարան մը ստեղծել իրեն՝ երկրին մէջ։ Ու զայն թեւաւորեց։ Հրահրեց՝ ներքին թէ արտաքին ուժերուն դէմ։ Իրեն նետեց փողոց։ Մղեց պայքարի։ Բանաձեւեր դրաւ շրթներուն վրայ եւ դրօշ մը ձեռքը։ Ու անոր միջոցաւ, տարածուն ալիքի մը նման, ինքզինքը հարկադրեց երկրին մէկ ծայրէն միւսը։

Կինը երրորդ կռուանն էր։ Մանաւանդ որ իր նախկին կեանքէն դժգոհելու լուրջ պատճառներ ունէր։ Եւ, ահա, տարուէ տարի անոր դիմագիծը փոխուեցաւ, ու քօղարկեալ հանըմը տեսանք գլխարկով, յետոյ իբրեւ անդամուհի քաղաքապետութեան, աւելի վերջ՝ դատաւորի սեւ պատմուճանին ներքեւ, իսկ այսօր սայլյալ (երեսփոխան)։

Այս բոլոր «նուաճումներուն» մէջ, մէկ զէնք միայն ունեցաւ Թրքուհին, — Կիներու Միութիւնը։ Իսկ անոր կազմութիւնն ալ դարձեալ վերէն էր թելադրուած։ Քանի մը տարուան կեանք, ժողով, բանախօսութիւն, պատուիրակութիւն՝ «պէյօղլու էօն-տէրեսին մօտ, ու օր մըն ալ . . . ինքզինքը լուծուած յայտարարեց

Պատճա՞ռ — «Որովհետեւ այլ եւս իրականացած էր իր ծրագիրը»։ Այսինքն՝ Թուրք կինը տիրացած էր քաղաքացիական խոշոր իրաւունքներու։ Ասիկա այնքան վրան - բաց էր որ Փէյամի Սաֆա, Թուրքերէն Թանի գրագէտ - քրոնիկագիրը, հրապարակաւ ծաղրեց։ Իրականին մէջ, այդ Միութիւնն ալ արուեստական գոյութիւն մը ունեցած էր։ Ու ստեղծուած էր պարզապէս այլ երկիրներու մէջ կնոջ պայքարին բնականոն ձեւերը արուեստականութեամբ մը կապկելու համար։

Կարելի չէ ըսել, անշուշտ, թէ անոնք որ աթոռներու վրայ են բազմած այժմ, բոլորովին անկարող են։ Ո՛չ։ Թուրքերը ունին պատրաստուած կիներ։ Բայց անոնք, մեծ մասով, քեմալապետութեան հունձքը չեն։ Պոլսոյ եւ Իզմիրի մեծահարուստ տուներ երկար տարիներէ ի վեր եւրոպական դաստիարակութիւն կուտան իրենց աղջիկներուն։ Զինադադարին, այդպիսիները մեծ դեր կատարեցին ի նպաստ Թրքական Թարուն ծրագիրներու յաջողութեան։ Հանրապետական Թուրքիան կարելիութիւն մը եղաւ միայն։ Այլապէս, 12 տարին շատ կարճ շրջան մըն էր սեռ մը պատրաստելու եւ քաղաքական ասպարէզ նետելու համար։ Մանաւանդ որ գաւառ, ամբողջ, զուրկ էր աղջիկներու երկրորդական վարժարաններէ իսկ։

Հիմա, Թրքուհին գոց դուռ չունի իր առջեւ։ Կարելիութեան այս սանդուխով ան անտարակոյս որ մեծ նպաստ մըն էր մտաւոր պատրաստութեամբ Թրքուհիներու թիւը աճեցնելու։ Ու այդպէս ալ եղաւ։

Նուազ ուշագրաւ չէ, սակայն, եւ այն որ կինը այսօր, Թուրքիոյ մէջ, պայքարի տարր է՝ ի նպաստ երկու կողմերուն ալ։ Չարշաֆի պայքարը որ կայ կառավարութեան եւ «չէտա»ին դէմ տարրերին միջեւ, իրականին մէջ «նորոց» եւ «հնոց» կռիւն է։ Դեռ՝ն դանդաղած, դինամիտ բայց անդիջող, պատանական է «չարշաֆ»ին ետեւ։ Ու այդ է պատճառը, որ բոլոր քաղաքներու հալք - եւլիներն ու քաղաքապետական ժողովները որոշում կը տան, կը քուէարկեն քօղին դէմ, բայց ոչ միայն Անատոլուն, այլ Պոլիսն իսկ կը շարունակէ իր փողոցներուն մէջ ցուցադրել զայն։

Այսուհանդերձ, այս պայքարն ալ արմատապէս պիտի լուծէ Թուրքիոյ նորահաս սերունդը որ հասակ կը նետէ յեղաշրջեալ պայմաններու մէջ եւ դեռ դպրոցին կը սկսի պարել կամ մարզանք ընել։ Մանաւանդ որ, կառավարութիւնը իր գլխաւոր նպատակներէն մին է ըրած զայն։ Էնկիւրին կը ձգտի նոր Թուրքիա մը կառուցանել՝ քաղաքական, ընկերային, մշակութային եւ վարչական նոր հիմքերով։ Թուրք կնոջ վերապահուած է մեծ դեր մը այս դժուարին գործին մէջ։ Բայց, առ այժմ Թրքուհիներ կան միայն, ոչ թէ Թուրք կինը։ Իսկ այս վերջինը նախ ինք պէտք է կառուցուի տարիներու ընթացքին՝ Պոլսէն մինչեւ Կարս։ Այդ լայնատարած հողամասին մեծամթիւ տարրովն է որ կը բնորոշուի Թուրք կինը, եւ ոչ թէ Պոլսոյ, Էնկիւրիի եւ Իզմիրի «հնգաճկուն» պայմաններով . . .

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԷՋ ՄԸ ԳԱՐԱՆԹԻՆԱՅԷՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 16 յունուար. — Ձեզ գիտեր ինչո՞ւ օրերով անդադար քալող ճամբորդի մը պէս, որ այլ եւս չի կրնար կենալ ոտքերուն վրայ, եւ տակաւին սիրտ կ'ընեմ երթալ ու տեսնել անհրեւակայելին։

Ահա Գարանթինան, որուն պատմութիւնը շրջան կ'ընէ բերնէ բերան.

— Պիտի քանդուի, վաղը պիտի քանդեն հիւղակները

Ու ես բան մը կորսնցնող մէկու մը պէս տխուր, կը մտնեմ ներս արահետէ մը որ փողոց կը կոչուի։ Աջ ու ձախ հիւղակներ։ Մէկ կամ երկյարկանի։ Գաւաթ թիթեղներով կարկտուած, տանիքները նոյնպէս, երբ կը նայիս, ամբողջ սիրտդ թունդ կ'ելլէ։ Կ'անցնիմ արահետէ արահետ, պատկերը նոյնն է։ Եւ սակայն, ամենքն ալ չեն պակսիր ուշադրութիւնս գրաւելու։

— Ահա կուգայ կոր, նայեցէք, չիտակ քննիչի մը կը նմանի.

— Ա՜խ Տէր Աստուած, ո՞ւր պիտի երթանք եթէ մեզ այստեղէն վերցնեն։ Շատերը նեզ ճար ընելով՝ երկու տախտակ իրարու կը զամեն, բայց ես ի՞նչ ընեմ եւ ի՞նչպէս ընեմ . .

— Պզտիկներս հաց կ'ուզեն, ի՞նչ գոյնը յամ։ Աստուած տայ քննիչ ըլլայ, Ցիսուսս.

Ի՞նչ կին։

Որբիկ մը աւելի յուզիչ։

— Մայրիկ, եթէ վաղը անձրեւ գայ, ի՞նչ պիտի ընենք։ Հայրիս տարած թիթեղին տեղ ուրիշ մը չպարկինք, — տասը տարեկան աղջնակ մըն է խօսողը։

— Ի՞նչպէս ընեմ աղջիկս, որ մէկին հասնիմ։ Դրամ չկայ, հաց չկայ, հագուստ չկայ. Կարծես թէ Աստուած անգամ մեզի հակառակ է դարձեր։ Հայր ճամբեց ու այդ փտած թիթեղը առաւ ու տարաւ։

Լսեցի՞ր ըսեր, այս աղաղակը հայ մօր, ցաւը աղջկան, դարտ՝ միւս կնկան, հոգը՝ եւ միւսին։ Հիմա ես ալ անոնց հետ պիտի կրկնեմ

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս խեղճերուն վիճակը, եթէ վաղը, այս հիւղերն անգամ զլացուին։

Այս օրերուս, ուր անձրեւ առատօրէն բան մըն է դարձեր Պէյրութի մէջ, վախէս քայլերս կ'արագացնեմ։ Եւ արդէն սկսաւ։ Ան ալ անգամ տալով։ Որպէս թէ չթրջելու համար, հիւղակի մը պատին տակ կը կենամ։

Ցանկարծ քովս դռնակ մը կը բացուի։ Ցիսուսը անցուկ մայր մըն է։

— Քա կնիկ, արմի Հայ կ'ըլլանիս, քիչ մը ներս անցնինք թող չթրջի, մեղք է։

Այս մայրիկը, որուն աչքերուն մէջ անհամարձակ ցաւեր կը կարդամ, հիմա զիս ներս կը կանչէ։ Կը հնազանդիմ։ Ընտանիք մը կ'ապրի այդ յարկին տակ։

Փայտէ ցածկեկ մահճակալ մը, որ գրաւած է այդ սենեակին կէսը, վրան երկու պզտիկներ իրարու փաթթուած կը մնան։ Քովը երիտասարդ մը, որ անոնց հայրը ըլլալ կը թուի, նոյնպէս ձեռքը ծնօտին կը մտմտայ։ Անդին մայրը ոտքի վրայ անձրեւին կաթելուն կը նայի։

Բայց անձրեւը, կտրուած ձմերու - կի մը ջուրէն պէս կաթիլ կաթիլ ներս կը թափէր. Հողը կը կակուղնար. Երկինքէն կարծես փոթորիկ կ'իջնէր. Ձախորդաց պղպջակներ ու որոտներ կը վախցնէին պզտիկները։ Անձրեւը կ'ինչէ։ Կարծես թէ պիտի վիճի հիւղակս Երեխայի մը օրրանին պէս կ'երթայ ու կուգայ։

Ծերունի մայրը, որ քիչ առաջ շրթները սեղմած կը կենար, հիմա ալ չի կրնար համբերել։

— Ղուրպանդ ըլլիմ Աստուած, գոնէ քիչ մը սա պզտիկներուն երեսը նայէ, եթէ մեզմէ երես դարձուցեր ես . . .

Անձրեւը կարկեց։ Արդեօք այս մօր աղօթքի՞ն համար։ Ձեզ գիտեր։

Պզտիկները շարժիլ սկսան։ Երիտասարդը ծխամորճը վառեց։ Մայրը օրերով քալող ճամբորդի մը պէս երկար «օֆ» մը քաշելով.

— Տղաս, ներողամիտ եղիր, աթոռ մը իսկ չհրամցուցինք։

— Հոգ չէ, մայրիկ

— Թէեւ հարցնելը ամօթ է, բայց ըսեմ. դուն այս տեղացի չես ըլլալ-նիր, ո՞րտեղէ եկեր ես։

— Փարիզէն ։

— Փարիզ ալ այսպէս տուներ կա՞ն։

— Կը գտնուին։

— Ապա կ'ըսեն թէ այնտեղի տուները դրախտի կը նմանին, իսկ քաղաքը լոյսի մէջ թաղուած է, իրա՞ւ է։

— Մի հաւատար։ Տարբերութիւնը շատ մեծ չէ։ Կրնամ ըսել թէ, մասամբ հոս յաւ է։ Հոս արեւ կայ, հոս կապոյտ երկինք կայ, պաղ պաղ ջուրեր կան, օդը յաւ է։

— Մեղա՞յ, մեղայ, հոն արեւ չի կայ։

— Տես, այս պզտիկներուն երեսը կակաչով ներկուած է, ան ալ այս յարկին ներքեւ։

— Փառք Աստուծոյ, փառք Աստուծոյ ..

Արդէն տեղատարափը կտրած էր։ Փոթորիկը անհետացած էր։ Երկինքը կապոյտ մէյմեկ գոյն ունէր։ Իսկ արեւը բաղնիքէն ելլող հարսի մը պէս, մազերն ուսին թափած՝ կը ժպտէր։

Դուրս ելայ հիւղակէն։

Փոթորիկն ու անձրեւը ինչե՞ր չէին գործեր այդ կէս ժամուան ընթացքին։ Մէկուն հիւղակին տանիքը ամբողջութեամբ հովը առեր տարեր էր։ Միւսին դուռը փրթեր ինկեր էր։ Ուրիշ մը ծուեր էր, կ'ըսես հիմա կը փլի։

Մուրճերու ձայներն իրար կը խառնուէին։ Կը զամեն ու կը շինեն ։

Կարծեմ ձանձրացար ըսեր, չէ՞։ Բայց ոչ, սիրելիս, կեցիր քիչ մըն ալ։

Ցոզնած քայլերս կը բարձրացնեմ դէպի մեծ ճամբան։

Երբ հազ մըն ալ ետեւ նայելու փորձն ըրի, տեսայ որ դպրոցական մանուկներու հսկայ թափոր մը խաղալէն ու երգելէն կը ցրուին հիւղակներու մէջ։ Մանուկնե՛ր, չարաճճի եւ առողջ, որոնց երեսէն կարմիր արիւն կը կաթի։

Տախտակներով եւ փտած թիթեղներով շինուած հիւղակներու մէջ, այսպիսի մանուկներ ալ կան եղեր։

Բայց թո՞ղունք որ հարաւէն փչող խորշակին զոհ դառնան այս վարդերը։

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԱՄՐԱՑՈՒՄԸ

Պուլկարական Սլովօ թերթը կը գր(է)՝ —

Պատերազմները, որոշ տեսակէտ... ներէ, կը նմանին ծանր հիւանդ(ու)թեանց, — կը դիտցուի թէ ... սկսին, բայց ոչ ոք կրնայ նախա... ըսել թէ երբ եւ ինչպէս պիտի աւա(ր)տին։ Իտալ-Հապէշ պատերազմը ... հաստատում մըն է։ Եւ, իրակ(ան)... հակառակ անոր որ պատերազմը ... իր սկզբնաւորութեան մէջ է, ... առաջին գծի վրայ են եկած կարգ(ը) միջազգային խնդիրներ, զորս կ'... օրակարգի դնել՝ անոնցմով շահագ(րգ)ռուած ազգեր, — ըլլայ Միջերկ(րա)կանի արեւելեան կիսուն մէջ մզուիլիք վազքուան պատերազմի մասնակ... ցութեան, կամ այլ պայմանով, ... ձեւով, Եւրոպայէն դուրս մզուած պատերազմը՝ հողամաս մը ... ուր մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրայ հազիւ 10 անձեր կ'ապրին, կը ...նայ արագ աշխարհ բռնկեցնել... Այդքան բարդ, իրար զօդուած ... զգայուն են ներկայիս միջազգա(յին) յարաբերութիւնները։

Շատ մը արտաքին - քաղաքակ(ան) մեծ հարցերու կարգին, մեր դր(ացի) Թուրքիա կը ջանայ օրակարգի դ(նել) եւ Նեղուցներու խնդիրը։

Դեռ Սեւրի դաշնագրով՝ Հաշ(տ)... ձայնութիւնը Թուրքիոյ պարտադ(րած)... մանաւոր վարչաձեւ մը Տարտա(նէլի) եւ Վոսփորի համար, որ աւելի ... վաւերացուեցաւ Լօզանի հաշտ(ու)թեան դաշնագրով, ըստ որուն ... բացմի թէ խաղաղութեան շրջանի(ն) առեւտրական թէ պատերազմա(կան) նաւերուն անցքը ազատ է բոլոր ... տութեանց համար։

Միեւ ազատ նաւարկութիւնը ... հովելու նպատակով եւ միեւնոյն ... նագրի ուժով՝ զինաթափուեցան Նե(ղ)ուցները, կարգ մը յունական կղզի(ներ), ամբողջ Կէլիպոլուի թերակ(ղզի)ն, Մարմարա ծովը, ինչպէս նաեւ 20 քիլոմեթր հողամաս մը՝ Վոսփո(րի) երկու եզերքները։

Դարձեալ ըստ նոյն դաշնագրին՝ ... նաթափուեցան նաեւ, 20ական քիլ(ոմեթր)... մեթր լայնքով, Բուլկարա-յունակ(ան) Թուրքեւյոյն սահմաններուն երկա(յն)... կողմերը՝ Եգէականէն մինչեւ Սեւ ծով։

Այդ հողերուն վրայ՝ Թուրքի(ա), Պուլկարիա եւ Յունաստան իրաւունք չունին որ եւ է զինուորական ... պահելու, ոչ ալ որ եւ է ամրացում կառուցելու։

Արտօնուած է միայն որ Պուլկարի(ա)... ըր ամրացնեն Հարմանլըն, իսկ Թուր(քերը) Լոզէնկրադն ու Ջաթալճան։ Իսկ ասիկա ցոյց կուտայ որ միջոց... ներ են ձեռք առնուած Նեղուցներ(ը) պահպանելու համար ցամաքին ... իք յարձակումէ, իսկ անպաշտպան թողուած են ծովէն ըլլալիք զին(ուո)րական ուժերու յարձակման դէմ։

Այնքան ատեն որ դաշնագիր ... պետութիւնները Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա իրենց վերապահած են ... տերազմի թէ խաղաղութեան ... ազատօրէն Մարմարա եւ Սեւ ծով ... նելու իրաւունքը, պարտաւոր են ... անզամայն Նեղուցները պաշտպան(ե)լու, եթէ անոնք յարձակման ենթա(ր)կուին։ Նման վտանգ կրնայ գալ ... կայն, միայն Ռուսիոյ կող(մէն)... մէ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԱՒՐԻԶԷՆ

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ(*)

Կրթական շատ քիչ հաստատութիւններ են արժանացել մեզանում իրենց հարիւրամեակը բոլորելու բախտին. այդպիսիները մատի վրայ կարելի է թուել. — Մխիթարեանների Մուրատ - Ռափայէլեանը, Կալկաթայի եւ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը։ Կարելի է յիշատակել եւ Տփխիսի Ներսիսեան դպրոցը եւն.։ Այդպիսիների թւումն է Ատրպատականի թեմի Թաւրիզ քաղաքի բերդաթաղի (Ղալա) Արամեան ազգային դպրոցը, որի գոյութիւնը պաշտօնապէս պիտի հաշուել 1835 թուից, երբ նշանաւոր հայկաբան եւ արկածալից կեանք ունեցող Երեւանցի Մեսրովբ Թաղիադեանը իր երկրորդ անգամ Թաւրիզում եղած ժամանակ պաշտօնավարեց այդ դպրոցում երկու տարի եւ դասաւանդեց հայկաբանութիւն՝ 1835 եւ 1836 թւերին։ Պարզ է, որ Մեսրովբ Թաղիադեանից առաջ էլ կար եկեղեցուն կից դպրատուն, ուր պատրաստւում էին հոգեւոր կոչման նուիրուածները։ Պատմական դրաւոր տեղեկութիւններից երեւում է, որ մանաւորապէս Թաւրիզի Բերդաթաղի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին կից դպրատունը ուսուցել են տակաւին 1600ական թուականներին՝ Մոկացի Պօղոս վարդապետի եւ Առաքել Դաւրիժեցի պատմագրի օրով, իսկ յետագայում այդ դպրատանը պաշտօնավարել է եւ Ղարադաղցի յայտնի հայկաբան Պօղոս վարդապետը, որին աշակերտել են Կովկասում, Թիֆլիզում եւ Էջմիածնում, Ստեփաննոս Նազարեանը, Խաչատուր Աբովեանը եւ փիլոսոփայ Մեսրովբ Թաղիադեանը։ Վերջինիս Թաւրիզից հեռանալուց յետոյ, 1837ին, փոխարինում է նրա հռչակաւոր ուսուցիչը՝ Ղարադաղցի Պօղոս վարդապետ.

Այսպէս թէ այնպէս, Բերդաթաղի դպրոցը, որ յետագայում կոչուեց Արամեան, արդէն 1835 թուից գոյութիւն ունէր իբրեւ կրթական հաստատութիւն ժամանակակից մաքով՝ յանձին Թաղիադեանի, այժմ [illegible], որ տակաւին 1823ին, Թաւրիզի վրայով անցել էր Հնդկաստան եւ 1830ին աւարտել էր Կալկաթայի անգլիական եպիսկոպոսական ճեմարանը, իսկ 1845ից սկսած Կալկաթայում հիմք դրեց «Ազգասէր» թերթին, երբ կրկին վերադարձաւ Հնդկաստան։

Այդքան նշանաւոր եւ գրականագէտ հայ մարդուն ձեռքով պաշտօնապէս բացուած դպրոցը իր գոյութիւնը շարունակում է այս կամ այն տիրացուի ղեկավարութեամբ, մինչեւ որ Թաւրիզ է ժամանում Սահակ եպ. Սաթունեանը։ Այդ նշանաւոր հոգեւորականը 1851ին ուղարկուած էր Ներսէս Ե. Աշտարակեցի կաթողիկոսի կողմից՝ իբրեւ Ատրպատականի առաջնորդ։ Նրա անխոնջ եւ եռանդուն ջանքերի շնորհիւ, Ատրպատականի առաջնորդական աթոռը, որ մինչ այդ գտնւում էր Թաղէի վանքում, մի խուլ ու հեռաւոր վայրում, փոխադրւում է մարդաշատ կենտրոն՝ Թաւրիզ. ապա Սաթունեան եպ. գոյութիւն ունեցող անշուք դպրոցը գտնելով շատ անբաւարար Թաւրիզի նման հայաշատ կենտրոնի համար, 1851ին հիմնում է Արամեան դպրոցի շէնքը, որից այժմ մնացել են ուսուցչանոցը եւ նրան կից առաջին դասարանը՝ առաջնորդարանով հանդերձ։ Այդ շէնքը կառուցւել է Նասրէդդին Շահի օրով եւ յատուկ քարի վրայ արձանագրուած է թուականը՝ Շահի եւ կաթողիկոսի (Ներսէս Ե.) անուններով, իսկ քարի մէջտեղում փորագրուած է մի հզօր առիւծ, ձեռքին սուրը, իսկ գլխին ճաճանչափայլ արեգակը

Այժմեան առաջնորդարանի եւ Արամեան դպրոցի տեղը մի ժամանակ գերեզմանատուն էր։ Սաթունեան եպիսկոպոսը մաքրեց գետինը, հինաւուրց այդ գերեզմաններից եւ ննջեցեալների աճիւնները Աստուածածին եկեղեցու բակում փորուած հորի մէջ ամփոփեց ...

Մինչդեռ լուսամիտ եպիսկոպոսը դպրոցի պատերն էր կառուցանել տալիս, գիշերով յաճախ մեռելատէր խաւարամիտ մարդիկ գալիս էին քանդում ցերեկով շինածը ... Քրտնաջան եւ տոկուն եպիսկոպոսը չի յուսահատւում բնաւ. նա ինքն էլ երբեմն աշխատում էր բանւորների հետ միասին եւ 1853ին արդէն կատարելապէս պատրաստ էր դպրոցական հոյակապ շէնքը, այժմեան Առաջնորդարանը։

1851—1870 թուականների ժամանակաշրջանի վերաբերեալ գրաւոր տեղեկութիւններ չեն մնացել դժբախտաբար, սակայն 1851 թուից պատահմամբ մնացած մի գրաբար կանոնագրութիւն կայ, ուր ասուած է թէ «Վարժարանն ընծայեցաւ անուամբ սրբոյն Ներսիսի Շնորհալւոյ, վասն որոյ յանուն նորա պարտի կոչել Ներսիսեան վարժարան»։

Անշուշտ Սաթունեան եպիսկոպոսի նպատակն է եղել Ներսէս Շնորհալու անուան տակ յաւերժացնել Ներսէս Աշտարակեցու՝ «պաշտպան հայրենեաց» կաթողիկոսի անունը՝ Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի օրինակով, որ հիմնուեց 1824ին եւ իր հարիւրամեակից երկու տարի առաջ [illegible] խորհրդային կարգերի գիրկը . . .

Թէ յետագայում ինչպէս է Ներսիսեան վարժարանը փոխւում Արամեանի, դա անյայտ է մնացել։ Այսքան միայն յայտնի է, որ Էջմիածնից Թաւրիզ եկած վարդապետ եւ եպիսկոպոս առաջնորդները միշտ աշխատել են պահպանել դպրոցի գոյութիւնը։ Այդպէս են վարուել Սաթունեանի յաջորդ Գրիգոր վարդապետը, Յակոբ Ե. վարդապետ Շահրազեանը, ապա Աբէլ Վեհապետեան, Ցովհաննէս Անդրէաս եւ Մուշեղեան եպիսկոպոսները, ինչպէս եւ Բարթուղիմէոս Գէորգեանը (Ձուղուրեանը)։ Աբէլ եպիսկոպոս Մխիթարեանը, 1862ին գալով Թաւրիզ, մեծ զարկ է տալիս գրաբարի ուսուցմանը։ 1864ին նրան յաջորդում է Գէորգ արք. Վեհապետեանը, որ Թեհրան գնալով իր հետ առնում, յաջողեցնում է առնել Նասրէդդին Շահից Ֆէրման (հրովարտակ) պետական գանձարանից 250 թուման նպաստ ստանալու յօգուտ Արամեան դպրոցի։

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(1)

(*) Սոյն յօդուածը գրելիս օգտուել եմ հետեւեալ գրաւոր աղբիւրներից՝ 1. Ռուսահայ Դպրականութեան պատմութիւն, պրոֆ Ա. Լ. Մանուէլեանի. 2. Համառօտ պատմութիւն Թաւրիզի Արամեան 60ամեայ դպրոցի. Ա. Տէր Վարդանեան. 3. Տարեվերջի զեկուցումներ՝ տնօրէն Միքայէլ Ստեփանեանի։ Ց. Ս.

ԲԱՆՔ ՀԵՏՆԱԿԱՆՔ

ՄԱՍՆԱԳԷՏԻ ԽՆԴԻՐ

Իջեցուցեր էին մեր պապերը, երբ «ինկիլիզ»ը բռնելն, գլուխ կ'երերցնէին խորհրդաւոր ձեւով մը։

Ամէն քարին տակէն, Անգլիացիի գլուխը կը տեսնէին անոնք։ Ոչինչ կը պատէին անկէ, բացի իր անձնական չահէն։

Մի՞թէ կը սխալէին։ Կարծեմ ո՛չ։ Մենք ալ, այդ իմաստուն ծերուկներու թոռներս, պէտք է որ այդպէս մտածենք։

Թողունք, մեծ պատերազմի միջոցին սարքած խաղերը, ամբողջ փոքր ազգերը իր կառքին կապելը։ Զինադադարին մեր աչքերով տեսանք ու չօշափեցինք անոր առաքինութիւնները։

Ալպիան Յունաստանը մեզ դէպի Անատոլու, գրաւել տուաւ. բնաշխարհ — ձակ հողեր, վերջին Մուսթաֆա Քէմալը դրկեց հոնկէն՝ հոն կանչելու համար Յոյները, որ հանգստանան իրենց հին հողերուն վրայ։

Ու՞ե տուաւ Միլլի շարժումին, ձերբակալել տուաւ Թուրք փաշաներ ու պէյեր՝ Հայերու ձեռքով, Մալթա աքսորեց զանոնք, հոն պատժելու համար։ Ցետոյ տեսաւ որ այս մարդիկը պատժուելու յարմարութիւն չունին, մէկիկ մէկիկ հոս բերաւ եւ կը կին աքսորեց! Անատոլու՝ Գ. Քէմալին մօտ որ աշխատցնէ զանոնք եւ Հայերու վրէժը լուծէ ..

Ոչ մըն ալ տեսաւ որ Թուրքերը մարդ ըլլալիք չունին եւ Տարտանէլի թանալները գրպանը դնելով վշտացած կէրէր դրաւ Պոլսէն ..

Ո՞ր մէկը պատմել, որ մոռնայ այս ազնիւ ժէսթերուն

Եւ տակաւին։

Առնեցել տուաւ Ազգերու Դաշնակցութիւն մը Ժընեւին, երբ չնորհ եկաւ նստաւ հոն, մէկիկ մէկիկ ներս բերաւ կամ բերել տուաւ մեծ ու փոքր ազգերը։ Ոմանց ընդունելութեան առարկութիւններ ալ ըրաւ։

Այս կարգէն էր Եթովպիոյ ընդունուիլը Ժընեւի Ազգերու մարզարանէն ներս ...

«Չէ՛ չեմ ուզեր, տակաւին հում ազգ է, կրթութիւն չունի, փարա չունի, նաւատորմ չունի, չունի ու չունի, յարմար չէ »...

Եւ առին ներս, Իտալիոյ բարեխօսութեամբ ու ...

Ահա Իտալեւհապէշ դէպքը, ու ահա մեր արդարադատ Անգլիան իբր պաշտպան այս նախնական ժողովուրդին։ Ելո՛ւր մէջէն ելիր։

Գանք մեր ցաւին։

Բոլոր Հայերը սրտի մորմոքով կարդացին մեր «Հալաքաքիլիթ» Թուրքին խօսքը ու ժամով ներս մտանելը Ժընեւի հաւաքարանէն։ Հազիւ թէ մեր ցաւը կը մեղմանար, ահա նոր պատիւ մըն ալ անոնց։

Իտալեւհապէշ խնդրին մէջ, Իտալիան դատելու համար կազմած Հինգերու ժողովին անդամ կ'ընտրեն Թուրքը...

Ո՜, այս պէտրոգոյն անարգանքն էր ոչ միայն մեզի՝ Հայերուս, այլ եւ Իտալիոյ պէս մեծ ազգի մը համար։

Թուրքը դատաւոր! Կեսարի Հռոմին, Տանթէներու եւ Միքէլ Անճելոներու հայրենիքին ... Ըսելիք բան չէ, աչխարհ կը փլի, կը փլի բարեկամներս

Ա՛ս ալ մէկ խաղն էր Ալպիոնին ..

Սակայն հոս, գոնէ մենք մխիթարութեան առիթ մը ունինք։

Իտալիան կ'ամբաստանէ Եթովպիացիները թէ վայրենի ժողովուրդ են, գերիներ կը պահեն, գողերուն ձեռքը ոտքը կը կտրեն, եզները ողջ ողջ կը մորթոտեն, ընտանեկան սրբութիւն չունին, փողոցներ դատ դատաստան կը սարքեն եւն. եւն.։

Ուրեմն Անգլիան մտածեց գտնել դատաւոր մը որ այս յանցանքներուն մասնագիտութիւնը ունենայ ..

Եւ գտաւ Թուրքը։

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունին, Թուրքին համար գողերու ձեռքեր կտրելը, եզներու մորթազերծումը, գերիներ գործածելը։ Ասոնք չատ անմեղ բաներ, նոյն իսկ առաքինութիւններ են իրեն համար։ Ան կը զարմանայ թէ ատոնք յանցանք կը նկատուին Իտալիոյ կողմէ ...

Ինք չատ աւելին ըրած է եւ ոչ ոք ձայն հանած է։

Զարդած է անմեղ մանուկներ, արիւններու ծայրով հեղձած է յղի կիներու արգանդներ, մորթազերծ ըրած է ոչ թէ եզներ ու կովեր, այլ ողջ մարդեր, եպիսկոպոսներ, վարդապետներ, դրադէտներ եւն. եւն.։

Ասոնց պատմութիւնը մենէ լաւ գիտեն Ժընեւի անգլիացի եւ միւս պատուիրակները։

Եւ սակայն, Հապէշները արդարացնելու համար Իտալոյ առջեւ, պէտք էր դատաւոր մը որ, ներողամիտ ա-գի! ունենար անոնց «յանցանքներուն» համար։

Ո՞վ աւելի յարմար էր այս պաշտօնին, եթէ ոչ գործնապէս մասնագէտ Թուրքը ...

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԿ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՈՐԿԻՈՍ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄՕՏ

Յունուար 15ին Յունաստանի Թագաւորին ներկայացաւ հայկական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ ծանօթ փաստաբան Գ. Տամասկինոսի եւ անդամակցութեամբ Գ. Գ. Ս. Գըլըճեանի, Գ. Կառակաբենցի, Է. Սարաֆեանի եւ Հ. Բամպակեանի։ Այս առթիւ ընկեր Կառակաբենց բանաստեղծական նկարագրութիւն մը հրատարակած ըլլալով անոր Օրծի մէջ, կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Պալատի ընդունելութեան սրահներէն մէկուն մէջ, Թագաւորը մեզ ընդունեց ժպիտը շրթունքին, ոտքի վրայ։ Բոլորիս ձեռքերն ալ սեղմեց ազնուական հաճոյակատարութեամբ մը։ Առաջին րոպէէն իսկ վարակեց մեզ իր քաղցր, գրեթէ մանկունակ ժպիտով։

Մէթր Տամասկինոս, գրաւոր ուղերձով մը Յունաստանի Հայերուն երախտագիտական զգացումներն ու մաղթանքները յայտնեց Ն. Վեհափառութեան վերստին գահակալութեան առթիւ։ Նմանապէս ներկայացուց Յունահայերու հելլէնահպատակութեան բուռն եւ անկեղծ փափաքը, միաժամանակ վեր հանելով հաւատքի ու զէնքի եղբայրակցութիւնը երկու համայնքին ցեղերու միջեւ։

Թագաւորը ուչադրութեամբ հետեւեցաւ այս ուղերձին։ Ցետոյ, միշտ ժպտալով, հարցումներ ուղղեց Յունահայերու թիւին, զբաղումներուն եւ կեանքի պայմաններու մասին, որոնց չուրջ պատուիրակութեան անդամները տուին համապատասխան բացատրութիւններ

Վեհապետը հետաքրքրուեցաւ նաեւ Հայաստանի ազատագրական պայքարով, մասնաւորապէս 28 Մայիսի պատմական ակտով, ինչպէս կ'երեւի անծանօթ չէին Ն. Վեհափառութեան։

Պատուիրակութիւնը, այս առթիւ, Ն. Վեհափառութեան նուիրեց Յունաստանի հին գեղարուեստը ներկայացնող ալպոմ մը, գործ՝ Գ. Էմիլ Սարաֆեանի, «Լ'Աո ան Գրէս», զոր վեհապետը ընդունեց ակներեւ ուրախութեամբ։

Ունկնդրութիւնը տեւեց մօտ 20 վայրկեան։

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀ'ՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԸ

Յունուար 16ին չարունակուեցաւ մահափորձին դատավարութիւնը, երկու նիստով, մէկը՝ ցերեկ, միւսը՝ հրապարակային։ Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Պոլսոյ Թերթերէն.—

Կ'ըսուի թէ առաջին անգամ կարդացուած են ընդհ. դատախազին կողմէ ներկայացուած տեղեկագրերը։ Ընթերցումը մէկ ժամ տեւած է։ Ցետոյ լսուած է Ընդհ. Ապահովութեան գործակալ Իզզէթ, որ մէկ կողմէ յայտարարութիւններ ըրած, միւս կողմէ պատասխանած է նախագահին կողմէ եղած հարցումներուն։ Անոր վկայութիւնը երկու ժամէ աւելի տեւած է։

Ժամը 18ին հրապարակային դարձաւ նիստը։ Կարդացուեցաւ ամբաստանեալներէն Արիֆի խնդրագիրը, որով կը բողոքէր Անգարայի ոստիկանական տնօրէն Սաադիի դէմ։ Այս վերջինը յունուար 9ին դատարանի առջեւ յայտարարած էր թէ ամբաստանեալներէն ոչ ոք ծեծուած եւ ճնչումի ենթարկուած է։ Արիֆ իր խնդրագրով կ'ըսէ թէ տնօրէնը ճիշդ չէ խօսած, եւ իբրեւ փաստ կը յիշէ իր եղբայրը Ալիմ, որ ազատ արձակուածներուն մէջ կը գտնուի։

Այս խնդրագրին համաձայն, Ալիմի ականջները խուլցած են։ Այս առթիւ եղած բողոքներն ալ ընդհ. դատախազ Պահա Արըքանի կողմէ տեսնուած են։ Այս կարգի պնդումներ ըսելէ վերջ, Արիֆ ըսաւ թէ բոլոր ամբաստանեալները ճնչումի ենթարկուած են եւ թէ այս մասին լուր ունին նաեւ բանտարկեալներն ու բանտին տնօրէնը։

Ընդհ. դատախազը պատասխանելով այս ամբաստանութիւններուն ըսաւ.

— Տրուած վկայագիրը սուտ վկայի գիրքին մէջ կը դնէ Անգարայի ապահովութեան տնօրէնը։ Երկրորդ, ստորագրողը իբրեւ թէ իր եղբօրը փոխանորդը ըլլար, կը պնդէ թէ իր եղբայրը ծեծ կերած է։ Եթէ իրականութիւն ըլլային այս բոլորը, պէտք էր բողոքարկուն զինքը գործադրութեան։ Անձնապէս, սա ալ աւելցնեմ որ Ալիմ, պզտը արձակուելէ վերջ ոչ թէ բողոքած է, այլ եկած, երկու ձեռքերս համբուրած է, «Աստուած ձեզի երկար կեանք տայ» ըսելով։ Իսկ պաշտպանութեան տնօրէնին սուտ վկայութեան մասին եղած բողոքը նկատի կ'առնուի, երբ որոշ փաստեր ու ապացոյցներ ներկայացուին դատարանին։

Խօսք տուաւ Ալի Սայիպի փաստաբանը.

— Փոխանորդիկալս ծանր ամբաստանութեան մը տակ է։ Պէտք է արագ լուացնել գործը։ Կը խնդրեմ հետեւաբար, որ տրուած խնդրագրին նկատառումը յետաձգուի։ Ցետոյ, աւելցնեմ որ ան այլ յանցանք մը կը չօչափէ։

Նկատելով որ խնդրագիրը հանրային հանգամանք ունի, դատարանը որոչեց անոր օրինակը յղել ընդհ. դատախազութեան։

Դատարանը հարցուց թէ ամբաստանեալներէն ո եւ է մէկը կամ ո եւ է փաստաբան ըսելիք ունի՞։ Ալի Սայիպ ոտքի ելաւ ու ըսաւ.

— Կը խնդրեմ որ դատարանը անգամ մըն ալ կարդայ այն տեղեկագիրը որ դատարանի միջոցաւ խմբագրուած էր Իսթանպուլի տանտիրուհին՝ Սաատէթի վկայութեան մասին։

Նախագահը ամփոփեց ու ըսաւ թէ Ալի Սայիպ իր տանտիրոջ ներկայացած է իբրեւ բուրդի վաճառական, եւ ծանկած է իր երեսփոխանի հանգամանքը։ Ամբաստանեալը ուզեց բացատրութիւն տալ, բայց նախագահը ըսաւ թէ իր ըսելիքը կրնայ վերապահել, պաշտպանողականի ընթացքին աւելցնելու համար։

Ցետոյ դատարանը որոշեց դատական Թղթածրարը ղրկել ընդհ. դատախազութեան, եւ դատը յետաձգեց յունուար 23ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱԳԱԾԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

Երեւանի Զբօսաչրջաւի Ընկերութեան վարիչները դատի յանձնուեցան, իբրեւ պատասխանատու Արագած լեռան գագաթը բարձրանալու ժամանակ ցրտահար մեռնող երեք երիտասարդներու մահուան։ Այդ մեղադրեալներն են Դերենիկ Սարոյեան, Վարդան Արիստակէսեան, Զաւէն Կորկոտեան։

Փրոֆ. Քեչէկ եւ դատական բժիշկ Շէկ-Ցովսէփեան իրենց տեղեկագիրով կը վկայեն, որ Արագած լեռան արչաւախումբին մասնակցողները բժշկական քննութենէ չէին անցած, երեք հոգի հիւանդ վիճակով մասնակցած են արչաւին, — Գառնիկ Մնացականեան, Զ. Մելիք-Բախտամեան եւ Միշա Կարայեան։ Արչաւախումբը չունէր անհրաժեշտ դեղօրայքը, եւն.։ Դատախազներ Բաղրամեան եւ Սերիկ Դուլթեան, ծանր պատիժներ պահանջեցին պատասխանատուներուն համար։ Պաշտպան փաստաբանները, Մ. Մուրատեան եւ Կանտ աշխատեցան նետել պատասխանատուութիւնը մեղադրեալներուն վրայէն։

Դատարանը, 24 դեկտեմբերին, կէս գիշերին, հետեւեալ վճիռը տուաւ.—

Զբօսաչրջաւի Ընկերութեան կեդր. խորհուրդի փոխ-նախագահ Դերենիկ Սարոյեան, զբօսաչրջաւի կազմակերպիչ Վարդան Արիստակէսեան կը դատապարտուին 8 տարի բանտարկութեան հեռաւոր ճամբարներու մէջ, իսկ լեռնային զբօսաչրջաւի վարիչ Զաւէն Կորկոտեան 2 տարի պայմանաւոր բանտարկութեան (sursis), որով ազատ կ'արձակուի այս վերջինը անմիջապէս։

Վճիռը վերջնական է։

ԽՄԵԼՈՒ ՋՈՒՐ

Խմելու մաքուր ջուր ստանալու համար, Հայաստանի մէջ գործածուած միջոցներէն մին է արտէզեան ջրհորներ փորելը։ Ներկայիս արտէզեան ջրհորներ փորուած են Ղամարլուի, Հոկտեմբերեանի, Վաղարչապատի չրջաններուն մէջ, ուր բնական աղբիւրներ գրեթէ չկան, իսկ բնակչութիւնը խմելու ջուրի համար կ'օգտագործէ գետերու պղտոր ջուրը։ Այժմ այդ չրջաններու 21 գիւղերէն 12.406 աշխատաւորներ արտէզեան ջրհորներէն կը ստանան ժամական 56.000 դոյլ ջուր։

Այս տարի արտէզեան ջրհորներ պիտի փորուին Հոկտեմբերեանի չրջանի 7 գիւղերուն, Վաղարչապատի չրջանի 4 գիւղերուն, Ղամարլուի չրջանի 8 գիւղերուն մէջ։ Ջրհորներու պատրաստութեան համար պիտի ծախսուի 470.000 րուբլի։

ՍՕՖԻԱՅԻ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՆԸ»

Յունուար 12ին հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ Սոֆիայի «Ազգ. Տուն»ին բացումը։ Այս առթիւ «Ազատ Խօսք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (18 յունուար).

— «Բուլկար գնահատանքի ու ազատացութեան վերջին ապացոյցն է Սոֆիայի Հայոց եկեղեցիին համար նուիրուած հողամասը, որու վրայ այսօր կը կանգնի գեղեցիկ չէնք մը, «Հայ Ազգային Տուն» յաջողակ անունով։

Դժբախտութիւն է, ի հարկէ, որ բուլկար մայրաքաղաքի հայութիւնը ցարդ արժանավայել եկեղեցի չունի։ Նախկին եկեղեցին, որ չատ տխուր պարագաներու տակ քանդուեցաւ, ներկայանալի չէր ու բնաւ չէր համապատասխաներ ո՛չ Սոֆիայի հայութեան թիւին ու արժանապատուութեան ; ո՛չ ալ տա հասարակ հայ ժողովուրդի համբաւուած եկեղեցասիրութեան։ Բուլկար բարեացակամ կառավարութիւնը հողամաս մը նուիրեց հայ եկեղեցիի չինութեան համար, բայց «հարկը յուծեց օլէնը»։ Հողը բաւական չէր. անհրաժեշտ էր բաւական խոշոր գումար մը, արժանավայել եկեղեցին կառուցանելու եւ կահաւորելու համար։ Ու ճիշդ այդ դրամն էր որ կը պակսէր, մեր ժողովուրդի տնտեսապէս այս չքաւոր օրերուն, ու նաեւ մեր հարուստ դասի ծանօթ ժլատութեան եւ անտարբերութեան պատճառով։

Նիւթական այս դժուարութիւններն էին պատճառը, որ «լուծեցին օրէնք» եւ Սոֆիայի հայութիւնը, եկեղեցիի փոխարէն այսօր ունի՝ իր «Ազգային Տունը»։

Բայց այնքան ալ լաւ է եւ օգտակար։ Կառուցուած է չէնք մը, որ իր մէջ կը պարփակէ ամէնէն առաջ ազգային վարժարանը, առողջապահիկ եւ ազատ պայմաններ տալով մեր փոքրիկներուն եւ ազատելով մանուկները դպրոցի հոգաբարձութիւնը եւ հայ գաղութը վարձի խոշոր գումարէ մը։ Նորակառոյց չէնքը նաեւ բնակելու եւ աշխատելու հնարաւորութիւններ կը ստեղծէ Սոֆիայի հայ ազգային եւ հոգեւոր մարմիններուն։ Ու նաեւ ժամանակաւոր եկեղեցիի դեր ալ կը կատարէ, անհամեմատօրէն աւելի դիւրութիւններ տալով եկեղեցական ամէնօրեայ արարողութեանց։ Եւ վերջապէս նորակառոյց չէնքը օժտուած է նոյն վարձու խանութներով, որոնց եկամուտները անշուշտ պիտի չըլլան, նիւթական հոգերու տակ մշտապէս ընկճուած մեր ազգային հաստատութիւններու համար։

Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ այս «ֆիչը» կամ «չատրը», այս իրապէս լաւ գործը, գլուխ եկաւ հասարակաց գործակցութեամբ միայն ու համերաշխ մթնոլորտի մէջ։ Ուստի թող չատ չհամարուի, եթէ մեր ողջոյնը ուղղենք ամէնէն առաջ այդ հասարակաց գործակցութեան գաղափարին, որ եթէ իրագործուի միշտ ու ամէն տեղ, Հայ Ազգային Տունը վաղը անդրկ-բայօրէն պիտի չինենք մեր պատմական հայրենիքին մէջ»։

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿ ՇԵՐԱՄ

Գիւղատնտես Գ. Ցարութիւնեան կը գրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ.—

Մանչուրիոյ մէջ կաղնիին տերեւները վաղուց կ'օգտագործուին կաղնիի չերամի որդերը կերակրելու համար։ Այդ չերամը կը սնանի նաեւ ուրիշ բոյսերով։ Իր տուած թելերէն կը պատրաստուին գեղեցիկ եւ ամուր կերպասներ, որոնք կը կոչուին չէսունչի։ Կաղնիի չերամին որդերը, մինչեւ երրորդ հասակը, կը սնուցանեն սենեակի մէջ, իսկ չորրորդ հասակը հասնելէ վերջ՝ ազատ կը թողուն կաղնիի ծառերուն վրայ։ Այս եղանակը փորձով ցոյց տուած է, որ չերամի որդերը հարիւրին 30 համեմատութեամբ կը հասնին իրենց լիակատար զարգացումին եւ բոժոժ կը կապեն, մնացեալը կեր կ'ըլլայ թռչուններուն։

Նուխիի մէջ երկու տարի փորձեր կատարուեցան կաղնիի չերամ բուծանելու՝ մանչուրական եղանակով։ Երրորդ տարին (1935) փորձեր կատարուեցան աւելի մեծ չափով։ Որդերուն 50 առ հարիւր համեմատութիւնը բոժոժ կապեց, միւս մասը կեր դարձաւ օձերուն եւ թռչուններուն։

Պէտք է ենթադրել որ Հայաստանի անտառային եւ լեռնային չրջաններուն մէջ, հոն ուր օձերը քիչ են, չերամի այս որդերուն բուծանումը աւելի յաջող արդիւնք կրնայ տալ։ Հայաստանի լեռնային չրջաններու կաղնիներու անտառները չատ յարմար են տերեւոտ ճիւղեր հաւաքելու, մինչեւ առաջին երեք հասակը (կարգ մը չրջաններու մէջ կ'ըսուի «քուն») սենեակի մէջ կերակրելու համար չերամները, յետոյ արձակելու համար այդ ծառերուն վրայ, ուր բոժոժ կապելէ վերջ դիւրին է հաւաքել նաեւ բոժոժները։ Այս պայմաններուն մէջ կը յուսանք որ կաղնիի չերամը լաւ արդիւնաբերութեան աղբիւր կը դառնայ։

Կաղնիի չերամի կեր հայթայթելու համար Հայաստան ունի բաւարձակ անտառներ։ Արդարեւ Հայաստանի անտառներուն մէկ քառորդը կաղնիի ծառաստաններէ կը բաղկանայ։ Եթէ ընդունինք որ Հայաստան ունի 320 հազար հեկտար անտառ, կաղնիի ծառաստանները կը կազմեն 80,000 հեկտար։ Խարճ կաղնիները՝ 25—30 հազար հեկտար, որուն 7—8 հազարը Ծաղկաձորի, մնացեալը Մեղրիի, Միկոյեանի, Աղիղբէկովի, Ալաւերդի մէջ։ Անչուշտ հոգ պիտի տարուի, որ չվնասուին կաղնիներու անտառ, չերամ կերակրելու ժամանակ։ Կաղնիի չերամ բուծանելու համար առաջին փորձերը պէտք է կատարել Մեղրիի, Ծաղկաձորի, Բժնիի, Արզաքենդի, Գորիսի մէջ։

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆ ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԻՆ, ՈՐՈՒՆ ՏԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՓՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

ԿՐՆԱՆ ՀԱՑ ԾԱԽԵԼ

21 դեկտեմբեր թուականով, Մոսկովեան հրամանագիր մը, զոր ստորագրած են Ստալին եւ Մոլոտով, յանուն կուսակցութեան եւ կառավարութեան՝ կ'արտօնէ կարգ մը հանրապետութիւններու կարգին Հայաստանի կառավարութիւնն ալ, որ գիւղացիները ազատօրէն ծախեն իրենց ցորենը, ալիւրը, թխած հացը։ Այս արտօնութիւնը կը տրուի վարձատրելու համար Հայաստանի կառավարութիւնը, որ ժամանակին Մոսկուայի յանձնած է ցորենի սահմանուած քանակը։

Այս լուրին տակ, աւելցնենք որ առաջ Երեւանի թերթերը կը գրէին թէ արտօնուած է հացի ազատ վաճառումը։ Ի՞նչ կ'ուզէ հասկցնել հացի ազատ վաճառումի այս նոր արտօնութիւնը։

*** «Խորհ. Հայաստան» այս առթիւ կը հրատարակէ հետեւեալ տողերը (26 դեկտեմբեր).—

Բնակչութեան թարմ եւ լաւ հաց մատակարարելու համար պատրաստուած են փոխադրութեան յատուկ նոր արկղեր, որոնք ներսէն բաժնուած են դարակներու եւ իւրաքանչիւր դարակի վրայ պիտի չարուին հացերը։ Անկէ զատ, միեւնոյն ալիւրէն պիտի պատրաստուին 5—6 տեսակ հացեր։ Պիտի աւելցուին հացի տեղական տեսակները (լաւաշ, սանդակ)։ Ձեռնարկուած է չինութեան նոր փուռ-խանութներու, որոնք տեղւոյն վրայ պիտի վաճառեն իրենց պատրաստած հացը։

ԽՐԵՔ ԵՐԵԽԱՑ

Լէնինականէն կը հաղորդեն «Խորհրդային Հայաստան» թերթին թէ Ջաջուռ գիւղին մէջ Վարսենիկ Գասպարեան ծնած է երեք երախայ՝ երկուքը աղջիկ, մէկը մանչ։ Այս տարի (1935) երրորդ դէպքն է այս երեք երեխայ ծնելու, Լէնինականի չրջանին մէջ։ Քաղաքային խորհուրդը նորածիններուն համար 300 րուբլի արժէքով ճերմակեղէն նուիրեց եւ ապահովեց բժշկական տեւական ձրի խնամք։

Թուրքիա, որուն քաղաքական եւ զինուորական չահերը այսօր կը պատչաճին ամբողջովին Ռուսիոյ չահերուն, կրկին ձայն կը բարձրացնէ, վերջիններին հետ, Նեղուցներու ամրացման մասին, օգտագործելով ներկայի զինուորական-քաղաքական պահը,— ուր վէճը որ գոյութիւն ունի Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ՝ Միջերկրականի արեւելեան մասին մէջ։ Վերջերս Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ վաւերացուեցաւ բարեկամական դաշնագիրը նոր 10 տարիներու համար, ասիկա ցոյց կուտայ թէ երկու արեւելեան հանրապետութիւններն ալ կը ցանկան պաշտպանել, փոխադարձաբար իրարու չահեր։

Մասնաւորապէս Խորհ. Ռուսիան, որուն համար Մայր. Արեւմուտքը կը չարունակէ ըլլալ սպառնացող անտառութիւն մը, ստիպուած է հաչուեյարդարի ենթարկել Եւրոպայի մէջ բոլոր մեծ ու փոքր խնդիրները եւ պահպանել իր եւրոպական սահմանները։

Անոնց միջեւ՝ Սեւ Ծովու կողմէ ապահովութիւնը առաջնակարգ արժէք ունի.

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը անձամբ յայտարարեց, անցեալ տարուան յուլիսին՝ անգլիական թերթին «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մասնաւոր Թղթակցին թէ՝ Թուրքիա պատրաստ է արգելք ըլլալու խաղաղութեան պատահական խանգարիչներուն՝ երբ անոնք անցնին Նեղուցներէն՝ պատերազմելու համար ուրիշ ազգերու դէմ։ «Ան (Թուրքիան) երբեք թոյլ պիտի չտայ այդ բանը»։

Անկէ երկու եւ կէս ամիս յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութեան Թուրքիոյ ներկայացուցիչը Ռիւչտի Արաս պաշտօնապէս Ժընեւի մէջ հարց բարձրացուց Նեղուցներու ամրացման մասին, ու անկէ ի վեր, այս հարցը բեմին վրայ է։ Աւելին,— որքան կը սրուի վէճը Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ, այնքան կը յամառին Էնկիւրիի մէջ։

Պիտի յաջողին Թուրքերը։

Անվիճելի է որ Լոզանի հաչտութեան դաշնագրէն ասդին միջազգային կացութիւնը զգալապէս փոխուած է։

Երեք մեծ պետութեանց,— Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, որոնք 15 տարի առաջ ազատ նաւարկութիւն մը պարտադրեցին նոյն իսկ պատերազմի առեն,— այսօր միաձայնութիւն գոյութիւն չունի։ Նոյն իսկ՝ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կայ պատերազմի մը վախը։ Իսկ Ֆրանսայի եւ Խորհ. Ռուսիոյ միջեւ — որ ամէնէն աւելի չահագրգռուած է Նեղուցներու ամրացումով — գոյութիւն ունի ամրացեալ զինակցութիւն մը։ Նոյն ինքն Անգլիան, Միջերկրականի արեւելեան ջուրերուն մէջ զինական բախումի մը պարագային, պէտք պիտի ունենայ Թուրքիոյ բարեկամութեան ու նոյն իսկ զինական աջակցութեան։

Իրերու այս ընթացքով, ամէն ինչ կը խօսի ի նպաստ Թրքական տեսակէտին։ Բայց, հարցը ունի քաղաքական-ռազմագիտական մեծ նչանակութիւն եւ անոր լուծման համար՝ այնպէս ինչպէս կը ցանկայ Թուրքիան՝ պէտք պիտի ըլլայ աւելի բան մը քան ճնչումը, նոյն իսկ լուրջ սպառնալիք մը, ինչպիսին այսօր ի գործ կը դնէ Անգլիա Իտալիոյ հանդէպ։ Եւ այդ «բան մը աւելին» կը կոչուի պատերազմ։

ԾԻԾԱՂ

Բերանը սպասուհիներէն այլած տիկինը նոր սպասուհիին.— Աղջիկս, չեմ ուզեր որ գիչերները դուրս ելլես, գործէդ յետոյ չիտակ սենեակդ մտնելով, դուռը կը գոցես եւ բանալին ինծի կը բերես։

Երկու հակառակորդ դրացիներու միջեւ.— Տղադ գիս քարկոծեց։

— Ձեզի հանդիպեցա՞ւ քարերը։

— Ոչ։

— Ուրեմն քար նետողը տղաս չէ, ան լաւ կը ճանչնայ իր դրացիները։

Հարսնիքի մը մէջ հարսը չատ կուլար։ Ծնողքը չատ յուզուած կը մտածէր թէ չէ՞ր ուզեր ամուսնանալ։ Հայրը մօտենալով.— Աղջիկս, ինչո՞ւ այդպէս կուլաս, ամուսինդ քեզ երջանիկ պիտի ընէ։

— Գիտեմ, հայրիկ, բայց կօչիկներս չատ նեղ ըլլալուն սաստիկ ցաւեր ունիմ. ատոր համար է որ կուլամ։

×

— Տիկին, սեղանին տակէն 50 ֆր. գտայ։

— Այո, դիտմամբ ձգած էի քեզ փորձելու համար։

— Ես ալ ճիշդ այդպէս մտածեցի։

Ճակին առջեւ, Ներբողը հիւանդ համագումար թագաւորին։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ հազարաւոր ցաւակցական հեռագիրներու մէջ աչքի կը զարնէին գահընկէց Վիլհէլմի եւ Հնդիկ յեղափոխական կանտիի հեռագիրները։

*** Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութիւնը մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկելով թագաւորին մօտ, գիր մը յանձնեց, որով յանուն կուսակցութեան բոլոր մարմիններուն խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Ճորճ Ե.ի մահուան առթիւ եւ կը ներբողէ հանգուցեալին արժանիքները։

Ազգերու Դաշնակցութեան ժնեւաքւն

Անգլիոյ թագաւորին մահը պատճառ եղաւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին պատուիրակները մոռնան իրենց ներքին վէճերը եւ միաբերան մեծարանքներ ուղղեն հանգուցեալ արքային։ Կարգով խօսք առին Ա. Դ. Խորհուրդին անդամ պետութեանց ներկայացուցիչները։ Ֆրանսական Իտալիոյ պատուիրակը պահ մը մոռցաւ թէ Մեծն Բրիտանիա ամէնէն վճռական դիրքը բռնած էր պատժական անօրինութեանց մէջ եւ յարգանքի խօսքեր ուղղեց։ Նոյնիսկ Լիթվինով չմոռնեցաւ մեծարանքի խօսքեր ուղղել։ Այս առթիւ թղթակից մը գիտել կուտայ թէ Լիթվինով սիկառ մը վառած էր Ա. Դ. Խորհուրդի հանդիսաւոր նիստին մէջ, ոչ թէ յարգանքի պակասէն, այլ սովորութեան բերումով, բայց ընդհ. քարտուղարը փափկութեամբ յիշեցուց թէ պատշաճութիւնը թոյլ չի տար ծխել։ Ներբողականներէն վերջը, Խորհուրդը դադրեցուց նիստը, իբրեւ սուգի նշան։ Օրուան ճառախօսներէն մէկն էր Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, որ Ճորճ Ե.ը ներկայացուց իբրեւ տիպար մը բարութեան, ուղղամտութեան եւ արքայական ամենաբարձր առաքինութեանց։ Ֆրանսայի կողմէ խօսեցաւ արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը, մասնաւորապէս ծանրանալով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սերտ բարեկամութեան վրայ։

ՅԱԽՐԻ ՓԱՐՈՒՏԻ, Սուրիոյ արար ազգայնականներուն առաջնորդը, աքսորուեցաւ մարզպանին կարգադրութեամբ։ Այսուհետեւ հայրենի պիտի փոխադրուին անոնք որ կը սպառնան խանգարել հանրային անդորրութիւնը։

350.000 ՋՈՒՐՔ ԿՈՇԻԿ ծախուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, իտալական կառավարութեան։ Արժէքին 25 առ հարիւրը կանխիկ վճարուած է, իսկ մնացեալը պիտի վճարուի անդեղէններով։

Ի. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ յարաբերութիւնները փափուկ վիճակ մը ստացած են, քանի որ Մոսկուա եւս վճռական դիրք մը բռնեց պատժական անօրինութեանց մէջ։ Մինչեւ հիմա Խ. Միութիւնը առհազին քանակութեամբ քարիւղ կը ծախէր Իտալիոյ, բայց այժմ դադրած է առեւտուրը, Հռոմ ուրիշ դուռ զարկած ըլլալով։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վէմ»

ամսագրի ԺԲ. թիւը (1935 Սեպտեմբեր-Դեկտ.) հետեւեալ բովանդակութեամբ.

Դէպքերը հայ պարսկական սահմանի վրայ, Սամսոն — Գարսկաստանի յեղափոխութիւնը եւ Ռեյզոն խանը, Ց. Զաւարեան.— Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան (Գ.) Շ. Նարդունի.— Ալեքսանդրա Չել Գունի հրամանագիրը, Փ. Փ. Փանարիթեցու.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Ցարօնի աշխարհը (Բ.) Վահան Փափազեան.— Արհաւիրքի Օրեր, Վ. Մինախորեան.— Հին Թուղթեր, նիւթեր Շիրվանզադէի մասին.— Անցեալը, Կամիտաս Վարդապետ, բժ. Ց. Տէր Միքայէլեան, Հեթ. Խնկոյեան, Ց. Խանզատեան, Տոքթ. Ց. Երկանեան.— Կեանք եւ Մշակոյթ.— Գիրք եւ Մամուլ.— Դրախօսական.— Երրորդ տարեշրջանի շեմքին. Գէորգ Դ. Կաթողիկոս եւ իր ժամանակը, Վ. Մանկունի Եպիսկոպոս։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 30 ֆրանք, համաձայն բաժանորդին երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.։

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ Ցարօնի Ցուցուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 119 avenue Parmentier սրճարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՎԱՆԱՆՑԻ Համախմբերբերդցիական Միութեան ընդհ. ժողովը 23 յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ազգ. Մատուռին մէջ։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, ընտրութիւն պատգամաւորի։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան-Գըլուղեան Լափոէքացի (Տարտանել) կը փնտռէ իր երկու զաւակները Թորոս եւ Մառի, 26, 24 տարեկան, կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր-Զօրի մէջ։ Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մնաց տարագրութեան մէջ։ Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսիի նշաններ ունի, իսկ Մառին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ տեղ ըլլալնին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz. 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել։

Հ. Յ. Դ.

Գրասենեակ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԼԻՈՆԻ «Վաչագան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ։

ԿՐԸՆՈԲԼԻ Խօծնեդքայրեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին խաժակ Ակումբի մէջ, կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 26 յունուար առաւօտեան ժամը 10ին գրադարանին մէջ՝ կարեւոր օրակարգ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ–ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ, ԱՆԻԷՌ - ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին Salle d'Escrimeի մէջ

149bis, Avenue d'Argenteuil, Անիէռ

Կը խօսի Տիկ. Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ՈՒՐ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՐ ԼԻՆԻ» (օփերէթ)

Ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի սիրողներու խումբի

Կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս պար, Թոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 3 եւ 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 — 8

Salle Galmantի մէջ (կայարանին դիմաց)

Ընտիր ճազ-պանտ, բահախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին։

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու՝ 3 ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն

25 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին 3րդ թաղապետարանի սրահին մէջ

Կը մասնակցին՝ Պ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (ջութակ), օր. ՄԱՐԹ ՕՐԼԸՆ, տիկ. Ա. ԽԱՉՆԱՃԵԱՆ, Պ. Պ. Կ. ԳՈԼԱՄԱՆԵԱՆ, Բ. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ, Վ. ՉԱՆՏԸՐԵԱՆ, օր. Ծով. Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ։

Մեներգներ, խմբերգներ եւ պարեր։

Հասոյթը պիտի յատկացուի կոմիտասի անտիպ գործերու հրատարակութեան։ Մուտք՝ 2 ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէրի երեկոյթի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։

Վահրամ Պէյ Նուպար եւ Պ. Թիւֆսիւզեան (Ժընեւ) 100ական ֆրանք, տիկին Էգնայեան եւ Պ. Ա. Արմեան 50ական ֆրանք, տիկին Յրէնկեան Ա. եւ Պ. Կիւմիւշկերտան Լեւոն 25ական ֆրանք, Պ. Մինաս Մինասեան 20 ֆր., Պ. Պ. Հավլուճեան եւ Զ. Սուրեան 15ական ֆր., Պ. Պ. Բրօֆ. Ծանուէլեան, Յոքթ. Պալըթալի, Մուրատեան, Մ. Օհդրաքեան, Գ. Յովհաննէսեան եւ տիկ. Յովնանեան Ա. 10ական ֆրանք, Պ. Արամ 7 ֆր., Պ. Պ. Յ. Փապուճեան եւ Ֆ. Շէրիտճեան 5ական ֆրանք։ Գումար՝ 477 ֆրանք։

Պ. Դ. Կիւլպէնկեանէ պատուոյ տոմսի մը փոխարէն ստացուած է 300 ֆրանք։

ԲԱՔԻ ԵՐԵՒԱՆ

Կ'իմանանք թէ կարգ մը մարզիկ, առաւելապէս մրցորդներ, յաճախորդութեան եւ յարամնութեամբ, այն գրոյցը տարածած են թէ մեր հաստատութիւնը մնանկացած է։ Հարկ կը տեսնենք տեղեկացնելու մեր յաճախորդներուն եւ բարեկամներուն թէ այդ զրոյցները Ցշմարտութեան եւ իրականութեան հակառակ են եւ իրենցմէ կը խնդրենք մեզի իմացնել նման զրոյցներ տարածողներուն անունները, որպէսզի օրինական հետապնդում կատարենք։ Ամէն ապսպրանքի ընթացք կը տրուի կանոնաւորաբար, ինչպէս առաջ։ Etablissement Vial. 18, rue Fontaine, St. Denis (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

1.— *ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ*, Ա. հատոր, 466 էջ. գին 35 ֆր. Բ. հատորը լոյս կը տեսնէ շուտով։
2.— *ԿԱՅԾԵՐ*, Րաֆֆի, Պէյրութ, 2 հատորը մէկ 50 ֆրանք։
3.— *ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ*, Րաֆֆի, Աթէնք 1935, 688 էջ, 40 ֆրանք։
4.— *ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ*, Տիկ. Հայաստան Գէորգեան, 15 ֆր.։

Վաճառուներ կանխիկ։

ԴԻՄԵԼ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ. ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6)
Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton. 88-65.

ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է
Պ. ԱՐԱՄ ԽՈՋԱՅԵԱՆ
Magasin Espéranto, Lalézar

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Դէպքերը ժամանակագրական կարգով պատմելու համար, նախ սկսիմ այն հրաւէրէն զոր Տիկին Էքրոյտէն ստացայ։

Երեքշաբթի առտուն կանուխ Տիկինը ինծի կանչել տուաւ ու քանի որ հրաւէրը առիպողական էր, անձամբ գացի իրեն, կարծելով որ հոգեւարքի մէջ պիտի գտնէի զինքը։

Անկողինն էր ան. կացութեան համապատասխան այլքան մը պատշաճութիւն ցոյց տուած էր։ Ոսկրոտ ձեռքը ինծի երկարեց։ Մահճակալին քովի աթոռին վրայ նստայ։

— Ի՞նչ ունիք, Տիկին Էքրոյտ, հարցուցի բժիշկներէն սպասուող կեղծ զուարթութեամբ մը.

— Լմնցայ, ըսաւ Տիկին Էքրոյտ խեղդուկ ձայնով մը, բոլորովին լմնցայ, պատճառը խեղճ Րօճըրին կորուստն է... Կ'ըսեն թէ հետեւանքը վերջը կը զգաս... հարուածին ազդեցութիւնն է...

Մեղք որ բժիշկ մը իր արհեստին բերումով չի կրնար երբեմն իր անկեղծ կարծիքը յայտնել։ Ունեցածս կուտայի «Սուտ ես» պատասխանելու համար։

Ընդհակառակն գեղ մը տուի իրեն. խմեց. մոլքս անդամ չանցաւ թէ էքրոյտի մահէն առաջած հարուածին պատճառաւ կանչեր էր զիս։ Տիկին Էքրոյտ որ եւ է նիւթի մէջ, շիտակ ճամբու մը հետեւելու բացարձակօրէն անկարող է։ Միշտ ծուռ ու մուռ միջոցներով կը մօտենայ հարցին։ Արդեօք ինչո՞ւ համար կանչած էր զիս.

— Եւ յետոյ ալ երէկուան պատահարը, ըսաւ Տիկինը։

— Ո՞ր պատահարը...

— Բժիշկ, ի՞նչ, զո՞ւք ալ մոռցաք։ Այդ սարսափելի մարդը, Ֆրանսացի է, Պելճիքացի է, ինչ է... եկեր, զըլուխ կը բանէ, մեզ պիտի վախցնէ. տակնուվրայ ըրաւ զիս... կարծես Րօճըրին մահը չէր բաւեր...

— Շատ կը ցաւիմ, Տիկին, ըսի։

— Չհասկցայ թէ ատանկ պոռալկանչելով ինչ ըսել կ'ուզէր... կարծեմ ես իմ պարտականութիւնս բաւական լաւ գիտեմ՝ բաներ գաղտնի պահելու մասին երազելու համար եւ՝ ինչ օժանդակութիւն որ կրնայի տալ ոստիկանութեան, տուի...

Տիկինը կանգ առաւ.

— Այո, այնպէս է, ըսի։

Սկսեր էի կռահել թէ ինչ էր անոր ցաւը։

— Մարդ չի կրնար ըսել թէ ես իմ պարտականութեանս մէջ թերացած եմ, շարունակեց Տիկինը, վստահ եմ որ ոստիկան Րէկլընը բոլորովին գոհ է, այդ օտարականին ի՞նչ կ'ըլլայ որ եկեր աղմուկ կը հանէ... ինչ ծիծաղելի ալ երեւոյթ ունի... կատարեալ միմոս... չեմ գիտեր Ֆլօրան ինչու գործին մէջ մտցուց զայն... ինծի ալ բան մը չըսաւ, ինքնիրեն գացեր կանչեր է... Ֆլօրան ալ շատ ինքն իր գլխուն գործեր կը տեսնէ... ես ալ խարհիկ կին մըն եմ եւ իր մայրը... նախ ինծմէ խորհուրդ հարցնելու էր։

Լռութեամբ Տիկինին խօսքերը մտիկ ըրի։

— Կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչ կը խորհի այդ մարդը... կ'երեւակայէ որ բա՞ն մը գաղտնի կը պահեմ... բացարձակօրէն ամբաստանեց զիս երէկ...

— Կարեւորութիւն մի տաք, Տիկին, բսի ուսերս թօթվելով, քանի որ ծածուկ բան մը չունիք, իր ակնարկները ձեզի չեն վերաբերիր։

Տիկին Էքրոյտ սովորականին պէս նիւթէն շեղեցաւ։

— Ծառաները շատ անտանելի արարածներ են... կը բամբասեն եւ կը շատախօսեն բարու հետ յետոյ բաղ-բաներ որոնք ընդհանրապէս հիմ չունին...

— Ձեր ծառանե՞րն ալ սկսան խօսիլ, հարցուցի, ի՞նչ բանի մասին...

Տիկինը յարաճճի նայուածք մը նետեց ինծի. շուարեցայ մնացի։

— Գոնէ դուք գիտնալու էիք, բժիշկ. շարունակ Փուարոյին հետ էիք...

— Այո...

— Ուրեմն գիտէք. այդ Ըրսիլա Պորն կոչուած աղջիկը... բնականաբար պիտի մեկնի այս ամսէն... մեծ աղմուկ հանել կ'ուզէր... քինախընդիր՝ ծառաներուն ամէնքն ալ... մէկ կը առ միւսին զարկ... բժիշկ, պէտք է դուք իմանաք թէ ինչ ըսաւ ան... չեմ ուզեր երբեք որ սխալ տպաւորութիւն ստեղծուի դուրսը... վստահ եմ որ դուք ամէն մանրամասնութիւն ոստիկանութեան չէք պատմեր... ընտանեկան խնդիրներ են երբեմն եւ բնաւ ոճիրին հետ առնչութիւն չունին. բայց քանի որ այդ աղջիկը ոխ մը ունի, կրնայ հազարումէկ բաներ հնարել...

Բաւական որատես էի հասկնալու համար թէ Տիկին Էքրոյտի այդ պոռթկումին տակ կարեւոր մտահոգութիւն մը ծածկուած էր։ Փուարօն իրաւունք ունէր իր ենթադրութիւններուն մէջ։ Երէկուան ժողովին ներկայ եղած վեց հոգիներէն գոնէ մէկը, գաղտնի պահելիք բան մը ունի եղեր։ Եւ էր որ Երեւան պիտի հանէր այդ բանը։

— Եթէ ձեր տեղն ըլլայի, Տիկին, ամէն ինչ բաց ի բաց կը խոստովանէի, ըսի յանկարծ։

— Օհ, բժիշկ, ինչո՞ւ այդպէս մէկէն ի մէկ... կարծես թէ... ամէն բան կրնամ բացատրել...

— Ուրեմն բացատրեցէք...

Տիկինը թաշկինակը տարաւ իր արցունքոտ աչքերուն եւ ըսաւ.

— Խորհեցայ որ դուք կրնաք Փուարոյին հասկցնել, բացատրել եղածները... օտարական ըլլալուն մեր մտայնութիւնը չի կրնար ըմբռնել... դուք անգամ չէք գիտեր թէ ինչ քաշեցի... ուղղակի մարտիրոսութիւն... կեանք մը... չեմ ուզեր մեռնողին եւեւէն խօսիլ, բայց... ամէնէն պզտիկ հաշուեցոյցն անգամ աչքէ պիտի անցնէր... կարծես թէ իր եղած - չեղած հարստութիւնը քանի մը հարիւր ոսկիին մէջն էր... մինչդեռ, վստահ բանէն իմացայ դեռ երէկ — երկրին ամէնէն հարուստներէն մէկն է եղեր...

Տիկինը խօսքը ընդհատեց՝ արցունքը սրբելու համար։

— Այո, ըսի, հաշուեցոյցներուն մասին կը խօսէինք...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameşme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Գերմանիա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ VENDREDI 24 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3020

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՀԱՐՑՈՒՄՆ ԱԼ, ԻՐ ԿԱՐԳԻՆ

Մեր առաջին հարցումէն կը բխի երկրորդը։ Աւելի ճիշդ՝ երկրորդ մը, քանի որ համրանք չունին հարցումները, երբ օրակարգը Երեւանն է, իր անմիջական պարտականութիւններով եւ իրաւունքներով։

Ափ մը հողի հարցին հետ սերտօրէն կապուած է միւս հրատապ խնդիրը,— ներգաղթ։

Բանաձեւենք հարցումը,— Այս խնդիրն ալ հիմնական արժէք չունի՞ Մոսկուայի եւ Երեւանի աչքին։ Գոնէ այնքան որքան «աշխատանքի սոցիալիստական բարձր արտադրողականութիւնը», կամ «կոլտնտեսային եւ խորհտնտեսային բարձր բերքատուութիւնը» եւ կամ «կադրերի ստեղծումը»։

Եթէ խորհրդային իշխանութեան տիրական մտահոգութիւնը «Հայաստանի խորհրդային հանրապետութեան յառաջադիմութեան» է, ինչպէս կը յանձնարարեն, առոր ամէնէն գործնական եւ հիմնական ազդակներէն մէկն ալ Ներգաղթի կազմակերպումը պիտի ըլլայ։

Արդ, Մոսկուա կամ Երեւան ունի՞ն ծրագիր մը, այդ մասին ալ։ Եթէ մինչեւ հիմա չունէին, ժամանակը եկած չէ՞ մշակելու զայն, անմիջապէս գործադրութեան ձեռնարկելու առաջադրութեամբ։

Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան 15 տարիներուն հինգը զեղչելով, իբրեւ նախնական շրջան, մնացին կ'ունենանք տասը տարի, որ լիուլի կը բաւէր այս խնդիրը ուսումնասիրելու եւ ձեւակերպելու համար։

Թող մեր երեսին չտան նոյն տարիներու ընթացքին կատարուած փոխադրութիւնները։

Եթէ խորհրդային իշխանութիւնը ունենար հիմնական քաղաքականութիւն մը, այս ճակատին վրայ, կրկնապատիկ աւելի տարագիրներ — բանուորներ եւ գիւղացիներ — փրկուած պիտի ըլլային պանդխտութենէ։

Այդ պարագային, առաջին օգուտը նորէն իշխանութիւնը ինք վայելած պիտի ըլլար, վարկ շահելով եւ երկիր շէնցնելով։

Դեռ վերջերս, Ամերիկայէն Երեւան գացած պատուիրակութեան անդամները մասնաւոր գոհունակութեամբ կը շեշտէին թէ «գլոսեցիները» ի՜նչ թանկագին առաւելութիւններ շահեցուցած են, շնորհիւ իրենց ուշիմութեան, չարքաշութեան եւ ձեռներէցութեան։

Եւ անոնց մէջ կը գտնուէին «ուղեկիցներ», որոնք համոզուած էին թէ կարելի է 200,000 – 250,000 տարագիրներ տեղաւորել Հայաստանի նոյն իսկ այսօրուան սահմաններուն մէջ, նորոգելով քանդուած գիւղեր կամ նորեր շինելով։

Դաշնակցական մամուլը տարիներ եւ տարիներ յիշեցուց այս պարագաները, փաստերն ու քարտէսներն ալ մէջտեղ դնելով։ Բայց,— «այնքան գար լացինք, ո՞վ է լսողը»...

Հիմա որ քննադատողներն ալ արթնցեր են, եւ կը խոստովանին ճշմարտութեանց գոնէ մէկ մասը, կը հետեւի թէ աւելի երկար չի կրնար տեւել խորհրդային իշխանութեան ինքնագոհ սովորամոլութիւնը։

Ինչո՞ւ, եւ տակաւին քանի՞ տարի, ամէն բանի մէջ յառաջապահ, իսկ այս կենսական հարցին մէջ՝ վերջապահ կամ ուղեկից։

Տարիներու պայքարէն վերջ, մեր ընդդիմախօսներն ալ հարկադրուեցան խոստովանիլ թէ ներգաղթը եւ բնակարաններու շինութիւնը պետական գործեր են, եւ չեն կրնար լուծուիլ ոչ հանգանակութեամբ, ոչ ալ Արտասահմանի ունեւորներուն բարեացակամութեամբ։

Մինչեւ հիմա կատարուած փորձն ալ ուրիշ եզրակացութեան չէր կրնար տանիլ։ Ապացոյց՝ Փարիզի պատմական հանգանակութիւնը, որ յանգեցաւ 160,000 ֆրանքի, այն ալ երկու տարի թաղէ թաղ ման գալէ եւ քրտինք թափելէ վերջ։

Ուրեմն, Արտասահմանի որ եւ է հոսանք չի կրնար մեկուսանալ կամ ընդդիմանալ, երբ շեշտակի կը դրուի ներգաղթի եւ բնակարաններու շինութեան խնդիրը, թէ՛ երկրի եւ թէ տարագիր բազմութեանց բարիքին համար։

«Պլան», ամէն բանէ առաջ՝ «պլան» եւ մեթոտիկ աշխատանք, Երեւանէն Մոսկուա։

Գործունէութեան ուրիշ որ եւ է եղանակ ինքնախաբէութիւն է եւ մարզանք։

Երեւանցիները կրնա՞ն պնդել թէ պիտի յաջողէին «գերակատարումներ» ցուցնել, նոյն իսկ Մոսկուայի գնահատման արժանանալ եւ շքանշան ստանալ, եթէ գործէին առանց «պլան»ի, գիտակցութեան եւ արդիւնաբերութեան ասպարէզին մէջ։

Արդ, ո՞րն է աւելի մարդկային եւ յեղափոխական,— բամպակի դաշտ մը աւելի մշակել, «կոլխոզ» մը կամ «սովխոզ» մը աւելի ստեղծել եւ արտակարգ,— «ստախանովեա՞ն» — մրցումներ կատարելով լենինեան շքանշաննե՞ր ստանալ, թէ տասնեակ հազարաւոր գիւղացիներ եւ բանուորներ փրկել դրամատիրական երկիրներու գիշատիչ ախորժակներէն...

Տակաւին չենք ըսեր թէ՝ այդ արմատախիլ եւ հալածական աշխատաւորները «եղբայրներ» են,— արիւնով եւ ճակատագրով։

Մեր համակցողութեամբ, Արտասահմանի բոլոր հոսանքները հայրենասիրութեան — իրենց բառով՝ «Հայաստանասիրութեան» — ամէնէն անկեղծ ապացոյցը տուած կ'ըլլան, կենալով եւ պնդելով այս գետնին վրայ,— հիմնական եւ ծրագրեալ քաղաքականութիւն՝ ներգաղթի եւ վերաշինութեան առթիւ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչո՞ւ հրաժարեցաւ Պ. Լավալ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պ. Լավալ չորեքշաբթի օր նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրելով, պարզեց կացութիւնը եւ յետոյ դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահին։ Այս վերջինը կրկին իրեն առաջարկեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, բայց Պ. Լավալ մերժեց։ Հանրապետութեան նախագահը անմիջապէս հրաւիրեց Երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Պուիսոն, որ նմանապէս մերժեց։ Այն ատեն Հանրապետութեան նախագահը յաջորդ օրուան յետաձգեց խորհրդակցութիւնները, որոնք շարունակուեցան օրն ի բուն։ Կացութիւնը մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ մանաւանդ անոր համար որ ընտրական պայքարը բացուած է արդէն, թէեւ Երեսփ. ժողովին նստաշրջանը կը լրանայ մայիս 31ին։ Իբրեւ երկու միջոց կը խորհուի փութացնել ընտրութիւնները, ինչ որ այլապէս բարդ խնդիր մըն է։

Վարչապետութեան համար ամէնէն հաւանական թեկնածուները կը համարուին երկու արմատականներ, Պ. Ալպէր Սառօ եւ Պ. Թէնեիէ, երկուքն ալ նախարարներ։ Այս վերջինը եւ թօշակներու նախարար Պ. Մօփուա մերժեցին հրաժարիլ միւս չորս արմատական նախարարներուն հետ, խախտելով կուսակցական կարգապահութիւնը։ Թեկնածու կը համարուին նաեւ Պ. Իվօն Տէլպօս, արմատական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութեան նախագահը, նախկին վարչապետներ Պ. Փօլ Պօնքուր, Ֆլանտէն, Շօթան եւ ուրիշներ։

Հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, Պ. Լավալ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Ես իշխանութեան չցանկացի։ Անցեալ յունիսին եւ այդ պաշտօնը ստանձնեցի իբրեւ պարտականութիւն մը հայրենիքին հանդէպ եւ այն գիտակցութիւնն ունիմ թէ կրցայ գլուխ հանել իմ առաքելութիւնս։ Ֆրանքը, որուն պաշտպանութիւնը յանձնած էին ինծի, անվթար կը մնայ։ Ելմտացոյցը մէկ հինգերորդ համեմատութեամբ թեթեւնալով, քուէարկուեցաւ։ Բոլոր ասպարէզներուն մէջ ձեռք առնուած միջոցները կը սկսին իրենց պտուղները տալ եւ աչքի կը զարնեն տնտեսական եւ հողագործական գործունէութեան վերականման ազդանշանները։ Նոյնիսկ խորհրդարանական վիճաբանութեանց ընթացքին Ֆրանսացիներու միջեւ եղած պառակտումները մեղմացան։ Մենք տեսանք ազգային հաշտութեան արշալոյսին ծագումը։ Վերջին ամիսներու ընթացքին, արտաքին ճակատի վրայ, մեծ դժուարութիւններ ծագեցան։ Խաղաղութիւնը պահպանուեցաւ, յարգուեցան մեր պարտաւորութիւնները Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ, մեր բարեկամութիւններն ու դինակցութիւնները անվթար մնացին, մեր արտաքին քաղաքականութեան անկախութիւնը ապահովուեցաւ եւ զօրացաւ,— ահա մեր ձեռք բերած արդիւնքները։ Ֆրանսա կը մնայ ինչը իր ճակատագրին Թաղորդարար է բոլոր երկիրներուն մէջ, այս քաղաքականութիւնը արժանացաւ խորհրդարանին հաւանութեան։ Անցեալ շաբթու, ընդհանուր քաղաքականութեան վերաբերեալ վստահութեան քուէարկութեան մը առթիւ, մեծամասնութիւնը վերահաստատուեցաւ եւ աճեցաւ։ Որքան ալ սաստկանալի ըլլար իմ գործը, ես պիտի շարունակէի, բայց քաղաքական նոր կացութիւն մը արդէն եղաւ։ Կառավարութեան մասնակցող բոլոր կուսակցութեանց սերտ միութիւնը նախապայմանն էր իմ գործունէութեանս։ Այդ անհրաժեշտ գործակցութիւնը կարելի չէ այլեւս։ Կուսակցութիւն մը արգիլեց այդ գործակցութիւնը իր ներկայացուցիչներուն։ Քաշուելով ասպարէզէն, կը կարծեմ թէ իմ իրաւունքս է, իբրեւ վարձատրութիւն իմ թափած ճիգիս, խնդրել բոլորէն որ համերաշխութեան, պաղարիւնի եւ միութեան անհրաժեշտ օրինակը տան, ներկայ պարագաներուն մէջ»։

*** Նախարարական խորհուրդին մէջ, տագնապին պատճառը եղաւ Պ. Էռիօ, յայտարարելով թէ չի կրնար երաշխաւորել իր կուսակցութեան աջակցութիւնը՝ Երեսփ. ժողովին մէջ։ Ցետոյ արմատական նախարարներէն Էռիօ, Ժորժ Պօնէ, (առեւտրական), Փալանօն (ներքին) եւ Պլոթան (առեւտրական նաւատորմ) ստորագրեցին իրենց հրաժարականները. երկու նախարարներ մերժեցին հրաժարիլ, իսկ անպաշտօն նախարար Պ. Լուի Մառէն մերժեց ստորագրել հաւաքական հրաժարագիրը եւ մասնաւոր նամակով մը իր հրաժարականը հաղորդեց Պ. Լավալի։ Այդ նամակին մէջ, Պ. Լուի Մառէն «հակասահմանադրականն հակախորհրդարանական» խաղերու վերագրելով տագնապը, «որ կրնայ շատ լուրջ դժուարութիւններ ստեղծել ելմտական եւ արտաքին շրջաններու մէջ», կը մերժէ որ եւ է պատասխանատուութիւն։

*** Կարծողներ կան թէ Պ. Լավալ կրնայ արտաքին նախարարութիւնն ստանձնել նոր դահլիճին մէջ։

Լավալի դահլիճը 10րդ կառավարութիւնն էր 1932ի ընտրութիւններէն ի վեր, եւ 99րդը՝ Գ. Հանրապետութեան։ Կազմուեցաւ ազգային միութեան հիման վրայ, յատկապէս ֆրանքը պաշտպանելու եւ ծախքերու կրճատման վճռական միջոցներ ձեռք առնելու համար։ Այս առթիւ աւելի քան հազար հրամանագիր - օրէնքներ հրատարակեց, ընդգրկելով պետական վարչական բոլոր ճիւղերը։ Մասնաւորապէս եթովպական պատերազմէն վերջ, ուերեմ թշնամիներ դարձան ձախակողմեան հոսանքները, ընկերվարական թէ համայնավար, որոնք երէկ ցնծութեամբ կ'աւետէին, իրենց առաջին էջէն, վեց սիւնակի վրայ,— «Լավալ վռնտուեցաւ»։ «Իւմանիթէ» (համայնավար) հրատարակած էր պատկեր մը, ուր Ֆրանսա աւելով մը դուռնէն դուրս կը նետէ վարչապետը։ Տակը,— «Եւ հիմա ուշադրութիւն, որպէսզի չվերադառնայ պատուհանէն»։ Իսկ «Փօփիւլէռ», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, կ'աւետէր,— «Վերջապէս Ֆրանսա ազատ Լավալէն» (մաքինեօն)։

Անշուշտ աջակողմեան թերթերն ալ կ'արտայայտեն իրենց հակադրութիւնը։

ՃԱՆԻ ԴԷՅՎՐԸ պատահեցան Դամասկոսի մէջ, իբրեւ հետեւանք ազգայնական վարիչ Պարուտիի աքսորման։ Ելեկտրական հոսանքի բանուորները գործադուլ հռչակեցին եւ կրակի տուին երկու հանրակառքեր։ Ոստիկանութիւնը միջամտած ըլլալով, խռովութիւններ ծագեցան։ Երկու հոգի սպաննուեցան, 40 ոստիկաններ եւ ուրիշ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։ Մարզպանին ներկայացուցիչը յայտարարութիւն մը հրատարակելով, ազդարարեց թէ համայնավարներէն պիտի վտարուին այն ուսանողները որ չեն մասնակցիր դասերուն։ Հալէպի բնակիչները մասնակցած ըլլալով ցոյցերուն, ազգայնականները 144 հոգի թափեցին փողոց, բայց ոստիկանութիւնը պաշարեց եւ բոլորն ալ բանտարկեց։ Դամասկոսի կառավարութիւնը սպառնացեալ անմիջապէս։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԷՆ ՄԷԿԸ ԻՐ ՆՐԳԻՔԷՆ

— Բարեհաճեցէք նոյնութեամբ հրատարակել ...

— Շատ կը խնդրեմ, անունները մի կրճատէք ...

— Դերակատարներու մասին կարծիքներ յայտնած եմ, չըլլայ որ ջնջէք ...

— Ցանկը շատ կարեւոր են, մի համառօտէք ...

— Եթէ կրճատումներ շարունակուին, ա՛լ չեմ գրեր ...

— Շատ խնդրեցին, ես ալ խոստացայ ...

Եւ այսպէս տարին տասներկու ամիս բազմազան հանդէսներու, երեկոյթներու, խնջոյքներու, ներկայացումներու եւ ընտանեկան հանդիպումներու առթիւ։

Քիչ անգամ կը պատահի որ նամակագիրը բարեհամբի գրել.

— Ես կրցածիս չափ ներկայացուցի, ձեզի կը թողում շտկել սխալները եւ յապաւել աւելորդ մասերը։

Ընդհակառակն, երբեմն ալ կը խնդրուի «վստահապատիւ», նոյնիսկ ... «ամենապատիւ» խմբագիրէն.

— Ես քիչ գրեցի, դուք լրացուցէք...

Եւ խմբագիրը օրն ի բուն կը տքնի, գրիչը ձեռքը, քովիկն ալ տրամադրելի՝ կարմիր - կապոյտ մատիտ մը։

Ցանցառո՞ւ են այս նամակագիրները, տարիքը թէ երիտասարդ։

Ընդհակառակն։ Խմբագրութիւնը սրտանց շնորհակալ է բոլորին ալ։

Անոնք են, այդ համեստ աշխատաւորները եւ երիտասարդները, հարազատ արտայայտիչները օրուան կեանքին.

Առանց անոնց սրտագին աշխատակցութեան, Յառաջը պիտի կրնա՞ր ունենալ իր «Ձայները». գաւառէն թէ տրուարձաններէն։

Եւ խմբագրութիւնը երբեք չի մոռնար որ անոնք յաճախ իրենց անձնական հոգերը կը մոռնան, պարտականութիւն մը կատարելու համար։

Միայն թէ...

Ահա տասը տարի է որ ձեռագիր կը սրբագրուի, թէ շարադրութեան եւ թէ բովանդակութեան տեսակէտով, — բայց քիչերը կ'օգտուին։

Նոյն թերութիւնները, նոյն վրիպումները, աւելորդաբանութիւնները, խճողումները, նոյնիսկ տառասխալները կը շարունակուին տարուէ տարի։

Ուրեմն չե՞ն կարդար իրենց գրածը, հրատարակութենէն վերջը

Իսկ ամէնէն կարեւորը,— իւրաքանչիւր թղթակից կարծես իր շրջանին, քաղաքին, գիւղին եւ արուարձանին երգիչէն, իր Միութեան (Հայրենակցական կամ կրթական եւն.) բուխերիկէն կը դիտէ աշխարհը։

Եւ ահա թուղթերը կը լեցուին իբրաւ խոսել, ո՛ր եւ է հանդէսի առթիւ,— յանախ նոյն - վեց ամսուան թուղթ՝ գիւղի մը կամ թաղի մը տեղական երեկոյթին, խնջոյքին, խօսուած բաժակաճառերուն առթիւ։

Դեռ ուրիշ անհօգութիւն մը։

Վ.Ա.Հ.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

(«Յառաջ»ի միջոցաւ)

Փիւռժէ սիտ Առժանի երիտասարդներու եւ Զարշամալայի Հայր. Միութեան հանգանակութիւնը	250
Փօքրիկն Ց. Պոստիկեան (Վիմիէ)	1
Գումար՝	251
Յունուար 10ի գումարը՝	1693
Ընդհ. գումար՝	1944

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փիւռժէ Սիտ Առժանի Երիտ. եւ Զարշամալայի Հայր. Միութենէն	100
Յունուար 22ի գումարը՝	2147
Ընդհ. գումար՝	2247

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Չորեքշաբթի օր, 22 յունուար, Լոնտոնի մէջ կատարուեցաւ Էտուըրտ Ը. Թագաւորին պաշտօնական հռչակումը, համաձայն միջնադարեան աւանդութեանց, որոնց նկարագրութիւնը էջեր պիտի գրաւէր

Ամբողջ Լոնտոնը ոտքի ելած էր, իսկ աշխարհի բոլոր մասերէն 450 միլիոն հպատակներ ձայնարձակներով կը հետեւէին արարողութեանց։ Շեփորներ, թմբուկներ, միջնադարեան գոյնզգոյն տարազներ, զարմանազան ծիսակատարութիւններ կերպարանափոխած էին Լոնտոնի փողոցները։ Գահակալութեան հռչակումը տեղի ունեցաւ առաւօտեան ժամը 10ին, Սէյնթ Ճէյմսի պալատին պատշգամէն, մինչ նուագախումբերը կը թնդացնէին ազգային քայլերգը, իսկ թնդանօթներ կ'աւետէին թագաւորական գահակալութիւնը։ Արարողապետը կարդաց աւանդական յայտարարութիւնը, մինչ Թագաւորը կեցած էր պատշգամին վրայ, իսկ ամբոխը մոլեգին կանչեր կ'արձակէր եւ կը ծափահարէր։

Հնադարեան սովորութեան մը համաձայն, երբ Թագաւորը Լոնտոն կը մտնէր առաջնորդութեամբ քաղաքի մարաջախտին եւ լորտ քաղաքապետին, եւ ուղեկցութեամբ անձնապահ գունդին, մետաքսէ լայն ժապաւէն մը կը փակէր ճամբան, իբրեւ խորհրդանշան — պարիսպը որ Լոնտոն քաղաքը կը բաժնէ կայսրութեան միւս մասերէն։ Աւանդութիւնը թոյլ չի տար որ Թագաւորը եւ իր հետեւորդները ներս մտնեն առանց քաղաքապետին արտօնութեան։

Ուրեմն թափօրը կանգ առաւ ժապաւէն - սահմանագծին առջեւ եւ թագաւորին մունետիկը — «Կապոյտ վերարկուն» — մօտեցաւ երկու անձնապահ զինուորներու հետ, մինչ փողերը կը հնչէին։ Քաղաքին մարաջախտը փակեց ճամբան, ազդարարելով.

— Ո՞վ է ան։

— Ես թագաւորին զինակիրն եմ եւ կը խնդրեմ բանալ քաղաքին դուռները, որպէսզի թագաւոր հռչակենք Ն. Վեհափառութիւնը Էտուըրտ Ութերորդը.

— Մտէ՛ք։

Արարողապետը լորտ - քաղաքապետին քով առաջնորդեց զինակիրը։ Թագաւորը յայտարարութիւնը աչքէ անցընելէ յետոյ, հրամայեց վերցնել արգելքը եւ արարողապետը բարձրաձայն կարդաց զայն, Չէնսըրի Լէյնի առջեւ։ Ցետոյ թափօրը առաջնորդուեցաւ դէպի սակարանը, եւ կրկին (երրորդ անգամ) կարդացուեցաւ յայտարարութիւնը, մինչ բարեւի կեցած էին արհեստակցութեանց անդամները, շողշողուն համազգեստներով եւ վիզերէն շղթաներ կախած։

Արարողութիւններէն վերջ Թագաւորը առաջնորդուեցաւ Պըքինկէմի պալատը եւ ժամերով խորհրդակցեցաւ վարչապետ Պ. Պոլտուինի հետ։ Երէկ, հինգշաբթի, մեկնեցաւ հակայական թափօր մը, Սէնտրինկէմի դղեակէն Լոնտոն փոխադրելու համար հանգուցեալ հօրը մարմինը։

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ԴՈՒՐՍ

ԿՈՎԿԱՍ, ԹՈՒՐՔԻԱ, ԻՐԱՆ ԵՒ... ՀԱՅԵՐԸ

«Կավկազ» ամսագրի վերջին թիւը, որու մասին խօսեցայ նախորդ յօդուածով, մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ դէպի Թուրքիան։ Յատկանշական է այդ տեսակէտէն Ատրպէյճանցի Մէհմէտ Զատէի յօդուածը՝ «Կովկասի, Թուրքիոյ եւ Իրանի ազգագրական եւ մշակութային - պատմական կապակցութեան մասին»։ Առանց աղբիւրը մատնանշելու, կը ծանուցուի, թէ յօդուածը թարգմանուած է թուրքերէնէ։

Մէհմէտ Զատէն առանց գիտական հիմնաւորումի կը յայտարարէ, թէ բուն կովկասեան ժողովուրդները բոլորն ալ կը պատկանին նոյն ցեղին, իսկ Ատրպէյճանի եւ Հիւսիս-Կովկասի թուրք ցեղախումբերը Կովկասի մէջ հաստատուած են Քրիստոսի ծնունդեան թուականէն առաջ։ «Այդ ժողովուրդներու, ինչպէս եւ օսմանեան Թուրքերու միջեւ անկասկած ազգակցական կապ գոյութիւն ունի»։ Այդ կապը կը հաստատուի եւ այն բանով, որ Թուրքիոյ, Ատրպէյճանի եւ Թուրքեստանի մէջ գոյութիւն ունեցող շարք մը վայրերը կրեն նոյն անունները։

Մեծ է եղած արաբական եւ իրանեան քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնը թուրք ժողովուրդներու վրայ։ Սակայն, փոխադարձաբար թուրք եւ վրաց ժողովուրդներու մշակոյթն ալ իր ազդեցութիւնն է ունեցած արաբիրանեան կեանքի եւ մշակոյթի վրայ։ Մահմետական քաղաքական - դիւանագիտական եւ վարչական ասպարէզին մէջ մեծ դեր են կատարած Կովկասէն Թուրքիա ապաստանած Վրացիները, Ատրպէյճանցիները եւ Լեռնականները։

«Գրելով այդ ամէնը, կ'ըսէ Մէհմէտ Զատէն, ես մասնաւոր նպատակ մը կը հետապնդեմ։ Կ'ուզեմ ցոյց տալ թէ մեզ, կովկասեան ժողովուրդներս դժուար է զատել մեր պատմութիւնը մօտակայ դրացիներու Թուրքիոյ եւ Իրանի պատմութենէն։ Մենք հազարաւոր կապերով կապուած ենք իրարու հետ եւ այդ երկիրներու եւ Կովկասի ճիշդ ըմբռնած առաջադրանքները կը թելադրեն կովկասեան ժողովուրդներուն եւ Թուրքիոյ եւ Իրանին քալել միասին։ Մենք Կովկասցիներս որոնց կը ցանկանք այդ երկիրներուն յաջողութիւն եւ բարգաւաճում Արդեան քաղաքականութեամբ ուժեղ ըլլան Իրանը եւ Թուրքիան, այնքան աւելի լաւ մեզի համար եւ մեր թիկունքը ամուր զգալով, միշտ կրնանք հարկ եղած միջոցին յենուլ անոր վրայ, որով աւելի ապահով կը դառնայ մեր անկախութիւնը։

«Կասկած չկայ, որ մեր հարաւային դրացիները մեզ վրայ չեն նայիր իբրեւ օտարներու։ Ինչպիսի անցողակի քաղաքականութիւն ալ ունենան այսօր Թուրքան եւ Իրանը, անոնք անպայման կը զգան հիւսիսէն սպառնացող յարատեւ վտանգը եւ կը տեսնեն այն օգտակարութիւնը, որ կրնայ ունենալ իրենց համար ուժեղ եւ բարեկամ Կովկասի անկախ համադաշնակցութեան ստեղծումը

»Թուրքիոյ եւ Խորհ. Ռուսաստանի ներկայ սերտ բարեկամութիւնը պէտք չէ մեզ առանձնապէս տխրեցնէ։ Այդ քաղաքականութիւնը յատուկ դոյավիճակի թելադրանքն է, որ յառաջ եկաւ ընդհանուր պատերազմի եւ ռուսական յեղափոխութեան հետեւանքով, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Սակայն թուրք-խորհրդային բարեկամութիւնը օրէ օր աւելի կը խամրի։ Հաւանաբար պէտք է գիտնանք, որ ժողովուրդներու բարեկամութիւնը երբեք չի յենուր աշխարհագրական եւ պատմական նախադրեալներու վրայ ու կը կրէ զուտ պատահական բնոյթ, չի կրնար յարատեւել։ Ենկիւրիի եւ Մոսկուայի սերտ բանութիւնը — ուր մէկը կը ջանայ միւսը խաբել — ուշ կանուխ (աւելի հաւանական է կանուխ) պիտի վերջ գտնէ։

«Բոլշեւիկները թէեւ սախպառած են բարեկամութիւն մշակել Թուրքիոյ հետ, սակայն Ենգուրներու ծրագրէն չեն հրաժարած. ծրագիր մը, որ Պետրոս Մեծէն սկսեալ ներշնչած է ռուս աւանդական քաղաքականութիւնը։ Ինչ գոյն ալ որ առնէ, Ռուսը միշտ Ռուս կը մնայ։ Միամտութիւն կ'ըլլար ժխտել, թէ Ենկիւրիի մէջ այդ բանը չեն տեսներ ու չեն հասկնար։

Քաղաքական այս ուշագրաւ տեսութենէն վերջ, աւելի հետաքրքրական է յօդուածագրին վերջաբանը։ Ահա թէ ինչ կը գրէ Մէհմէտ Զատէն.

— «Կովկասը հին երկիր է։ Կովկասեան ժողովուրդները իրենց բնակած հողամասերու վրայ հաստատուած են հազարաւոր տարիներ առաջ։ Պատմական անցեալը յեցուն է թէ բարեկամական եւ թէ թշնամական դրուագներով։ Մասնաւորապէս առեն մը կրօնական խոր ներհակութիւն կար Ատրպէյճանցիներու, Վրացիներու եւ Հիւս. Կովկասի լեռնականներուն միջեւ։ Այդ ամէնը սակայն, անցեալին կը պատկանին եւ այլ եւս անդարձ են։ Մեր ժողովուրդները չնորհիւ քաղաքակրթութեան ու մշակոյթի զարգացման եւ ազգային գիտակցութեան զարթօնքի, առաջնորդուած են նոյն գաղափարներով եւ այլ եւս ոչինչ կրնայ անոնց անջատել։ Աւելի դատ, ընդհանուր շահը կը թելադրէ աւելի սեղմել մեր շարքերը։ Եկած է ժամանակը, երբ միացած ու միացեալ ճակատով պէտք է յամառօրէն պայքարինք մեր ընդհանուր անկախութեան համար։

«Ինչ կը վերաբերի Հայերուն, պէտք է ըսել, որ անոնք մեզի (Ատրպէյճանցիներուն) աւելի մօտ են եղած, քան նոյն իսկ Վրացիները, որովհետեւ անխտիր բոլոր Հայերը կը խօսէին մեր լեզուով։ Մեր առօրեայ կեանքը սերտօրէն շաղկապուած էր։ Մեր գիւղերու մէջ բոլոր աշուղները գրեթէ եղած են Հայեր։ Մեր խոհանոցը, հագուստը, սովորոյթներն ու բարքերը նոյնն են եղած։ Հազարամեակներ շարունակ մենք ապրած ենք ոչ միայն փոխադարձ յարգանքի ու վստահութեան մթնոլորտին մէջ, այլ եւ թող չափազանցութիւն չհամարուի՝ փոխադարձ սիրով։ Այդպէս էր մինչեւ այն առեն, երբ դեռ ռուս նենգ քաղաքականութիւնը եղբայրական սիրտերու մէջ թոյն չէր սրսկած։

«Ի մեծ դժբախտութիւն բոլորիս, սակայն, նախ եւ առաջ ի դժբախտութիւն հայ ժողովուրդի, հայ քաղաքական մտաւորականութիւնը, գլխաւորապէս Դաշնակցութիւն կուսակցութեան առաջնորդութեամբ, անցեալ դարու կէսէն սկսեալ, ռուս աշխարհակալ քաղաքականութեան գործիք դարձաւ։ Խորքին մէջ զեկավարուելով ազգային վեհ ձգտումներով, սակայն կուրացած ռուսական սին խոստումներէ եւ անընդունակ հաշուի առնելու իր սեփական ժողովրդի իրական հնարաւորութիւնները եւ անխուսափելի անդրադարձումները Թուրքիոյ եւ Ատրպէյճանի թուրք զանգուածներու բզայ — որոնց ռուսական քաղաքականութիւնը կը սպառնար ազգային բնաջնջումով — այդ կուսակցութիւնը (Հ.Յ.Դ.), մասնաւորապէս պատերազմի ընթացքին, այնպիսի թշնամական դիրք բռնեց իր անմիջական դրացիներու հանդէպ, որ գլխաւորապէս այդ իսկ պարագան պատճառ դարձաւ հայ ժողովրդի դժբախտութեանց

Մենք կ'ուզենք հաւատալ թէ հայ ժողովուրդը անցնելով մեծագոյն փորձութիւններու բովէն, վերջ ի վերջոյ կը սթափի եւ կը կարդանայ թէ քննութեան առնել իր քաղաքագէտներու անցեալի սխալները եւ թէ կ'ըմբռնէ, որ իր ապագան անքակտելի կերպով կապուած է Կովկասի ժողովուրդներու ապագային հետ։ Այդ ժողովուրդներու հետ վստահելի դրացիական յարաբերութիւններ հաստատելը իր իսկ (հայ ժողովրդի) յաջողութեան եւ բարգաւաճման բացարձակ պայման է։ Մեր կողմէ արտօնց կը ցանկայինք, որ Հայերը մասնակցէին մեր միացեալ ճակատին»։

Նախ քան հարցին քննութիւնը, ամփոփենք ուրիշ յօդուած մը եւս։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍ ՄԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԴԷՄ

Եթովպական կեանքի պատմութեան լուսանցքին արժանի է որ յիշատակուի հայ հերոսի մը, Առաքել պէյի անունը։

ԺԹ. դարու ընթացքին Եգիպտոսի վարչական կեանքին մէջ տիրապետող դեր մը ունեցած են Հայերը։ Պօղոս-հիմ փաշայի վարչապետն էր Նուպարեան Պօղոս պէյ, Արեւելքի Ցագիտ-ոին առեն։ Իրեն յաջորդից Զրաքեան Արթին պէյ, որ նոյնքան ձեռնհասութեամբ վարեց եգիպտական գործերը։ Այնուհետեւ հրապարակ եկաւ Իզմիրցին՝ Նուպարեան Նուպար, որ 1842ին տակաւին քարտուղար էր Պօղոս պէյի եւ միջազգային համբաւի տիրացաւ արժանաւոր՝ շնորհիւ բնածին ուշիմութեան։

Այդ շրջանին է որ կ'ապրէր Առաքել պէյ, հրամանատար եգիպտական բանակին մէջ ծառայող Սուտանցիներու գունդին։ Բանակին ամէնէն յանդուգն զինուորներն էին ատոնք։

1875—76ին խտիվ Իսմայիլ կազմակերպեց արշաւանք մը Հապէշներու դէմ, որոնց դէպի Երիթրէ ասպատակութիւնները անհանդուրժելի դարձած էին։ Խտիվը անցեալի փորձառութեան խորհուրդ հարցուցած չէր։ Յաղթութիւնը պատիժ մը պիտի նկատէր եւ Եգիպտոսի հնաւոր սահմանները պիտի ապահովէր, պարերէ ի վեր շահատակութիւններ կատարող վաչկատուն ժողովուրդին դէմ։

Անցեալին մէջ, առաջին փորձը կատարեր էր Կամրիւս։ Իրանի Արքայէն Արքան պատգամաւորներ ղրկեց Եթովպիոյ Արքային Արքային որպէսզի առանց իրանեան հպատակութիւնը։ Սեւ արքան կը ժպտէր. ցոյց կուտար իր հսկայ աղեղը եւ կը հրաւիրէր պատգամաւորները զայն քակելու։ Պարսիկները ի զուր կը փորձէին։ «Այժմ հեռացէք խմ հողէն եւ գացէք պատմեցէք ձեր արքային եւ մի փորձէք սահմաններս բռնաբարել», կ'ըսէր արքան։ Կամբիւս կը սրտմտէր եւ կը հրամայէր բանակին արշաւել յանդուգն սեւամորթին երկիրը։ Հեքոդոտոս կը պատմէ թէ Պարսից բանակը խրեցաւ աւազներուն մէջ եւ անհետացաւ։

Դարեր ետք Սարա թագուհիին արժանաւոր ժառանգորդուհին, Կանտաս թագուհին կ'արշաւէր Հռոմի կայսրութեան ափրիկեան հողամասին մէջ, մինչեւ Էլէֆանթին։ Հռոմէական լեգէոն մը ետ կը մղէր սեւ բանակը։ Սակայն Օգոստոս կայսրը խոհեմութիւն կը սեպէր հաշտութիւն կնքել եւ սահմաններ գծել, կը գրէ Ստրաբոն։

Օգոստոսի խոհեմութիւնը չունեցաւ-խտիվ Իսմայիլ։ Ան յանդուգն դրկուեցաւ Կամբիւսի նման։ Եգիպտական բանակը յառաջացաւ դէպի Թիկրէ եւ անակնկալօրէն պայքարեցաւ Յովհաննէս Նէկիւսի Եթովպական բանակին։ Կռիւը անհաւասարութեամբ կատաղաբար մղուեցաւ երկու բանակներու կողմէ։ Քանի մը ժամ ետք եգիպտական բանակը տեղի տալով ընկրկեցաւ դէպի Երիթրէ եւ նահանջեց յուսահատ։

Այդ պահուն երբ վհատութիւնը կը տիրէր ամէնուն, Առաքել պէյի սուտանեան վաշտը Կիւնտակուրի մօտ կատաղօրէն կը պատերազմէր։ Եթովպական գունդեր օգնական ուժեր կը ստանան, մինչդեռ սուտանեան վաշտը հետզհետէ կը կորսնցնէ իր ամէնէն քաջարի զինուորները։ Առաքել պէյ չի յուսահատիր, չի նահանջեր, որովհետեւ այդպէս կը պահանջէ զինուորական պարտականութիւնը. «Ցեղած ժայռի մը — կը գրէ Կապրիէլ Սիմոն «Եթովպիա» գործին մէջ (տպ. 1885) — այս քաջարի զինուորականը մահ կը սփռէ ամէն կողմ։ Կը սպառին հրացանին փամփուշտները։ Կը վերցնէ սպաննուածի մը հրացանը եւ կը կռուի տակաւին՝ շրջապատուած քանի մը քաջերով։ Ու վերջապէս կ'իյնայ ինքն ալ դրհած Հապէշներու կողքին։ Երբեք զինուորական մը իրմէ աւելի պաշտպանած չէ զինուորականի պատիւը ... Իր դիակը յարգանք կը պարտադրէ վայրի յաղթականներուն ... Իր անունը մինչեւ այսօր աւանդական կը մնայ Սուտանի մէջ»։

Խտիվը զայրացաւ եւ պարտութեան վրէժը լուծելու համար նոր բանակ մը ղրկեց, հրամանատարութեամբ Հասան զաւակին եւ ընկերակցութեամբ Զուիցերիացի գնդապետ Միւնցինկըր փաշայի։ Այս բանակն ալ ջախջախուեցաւ եթովպական բանակներէն։

Այնուհետեւ Իտալիա հաստատուեցաւ Երիթրէի մէջ եւ փորձեց արշաւել Թիկրէ եւ իր բանակը կրեց Ատուայի պարտութիւնը։ Սակայն խտալացի պարտեալները այդ վայրին մէջ ունեցան յիշատակարան մը, մինչդեռ Առաքել պէյի հերոսամարտին վայրը կոթող մը չունի։ Իր հայրենակիցներ կէս դարէ ի վեր գաղթած են ստիպողական դեր մը կատարելէ այն երկրին մէջ, ուր Թաթիկեան շրջանին իսկ Առաքել պէյի նախորդները, հայազգի գունդերով փրկեցին ու պահպանեցին Սուլթաններու գահը, մինչ անոնցմէ իրենց ցեղակիցները կը պահծացնէին բիւզանդական կայսրութիւնը Եգիպտոսի մէջ մզկիթներու հովանիին, Ռաւէննայի մէջ տաճարներու սուրբերուն առջեւ կը հանգչին հայազգի գործիչներու եւ զօրավարներու աճիւնները։ Իսկ Առաքել պէյի դամբանը կը մնայ անծանօթ իր ցեղակիցներուն։ Ապահովաբար վարձկան զինուոր մը չէր, ապա թէ ոչ կեանքը պիտի նախընտրէր մահէն, դրամը՝ պարտականութեան կատարումէն, եւ ուրիշներու նման պիտի նահանջէր թշնամիին առջեւէն եւ պիտի ապաստանէր լեռներու անմատչելի բարձունքներուն վրայ։

Անշուշտ հայրենասիրութիւնը չէր որ կը մղէր զինք պայքարելու մինչեւ վերջին շունչը եւ նահատակուելու ընկերներու կողքին հայրենիքը պաշտպանած ըլլալու գոհունակութեամբ։ Թէեւ հպատակ Եգիպտոսի, բայց բրնիկ մը չէր, Եգիպտոս իր հայրենիքը չէր, Եգիպտացիները իր արենակիցները չէին։ Երբ բնիկները կը լքէին ռազմավայրը, եկուորի՞ն պիտի մնար սահմաններու պաշտպանութիւնը։

Հրամանատարութեան փառքին համար անհատ մը կ'արհամարհէ անշահախնդիր փառքերը, երեւալու փափաքը, որ նախնական անհատներու յատուկ է եւ մանկական մտայնութիւն մը կը յատկանշէ։ Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը չարժառիթներն են Առաքել պէյի գործին, այլ զինուորականի պատիւը բարձր բռնելու յստակ գիտակցութիւնը եւ պարտականութիւնը կատարելու ուժեղ համոզումը որոնք ցայտուն յատկանիշներն են ուժեղ նկարագրի մը։

Առաքել պէյ ալ ուրիշներու հետ այն մարգարիտներէն է, որոնք պատիւ չեն գտած իրենց գաւառին մէջ։ Որո՞ւն է յանցանքը արդեօք, մարգարիտի՞ն որ գաւառին մէջ պատիւ չի գտներ, թէ գաւառին, որ իր մարգարիտներուն պատիւ չի տար։ Պատճառաբանելու պէտք չկայ, երբ բացայայտ իրողութիւն մը կայ՝ մարգարիտին պարտաճանաչութիւնը օտարին մօտ, գաւառին թշուառութիւնը մարգարիտներու հետաքննութենէն զրկուած ըլլալուն համար։

ՀԵԹՈՒՄ

«ՆՈՐ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ Խ. ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Երկրաչափ Նիքոլա Պասէհէս «Նոյէ Ցրայէ Փրէսէ»ի մէջ հրատարակած է հետաքրքրական յօդուած մը՝ Խ. Ռուսիոյ մէջ ծննդեան տօնակատարութեանց մասին։

Ծնունդի ծառը — կը գրէ ան — կրկին արտօնուեցաւ, Խ. Ռուսիոյ մէջ, քաղաքացիներուն։ Անիկա 1935 տարուան վերջաւորութեան դրդրագին դէպքերէն մին է։ Նախորդ տարիներուն բուռն պայքար կը մղուէր Ծնունդի ծառերուն դէմ։ Երեք տարի առաջ եթէ որ եւ է մէկը տօներու առթիւ ծառ ունենար ձեռքը, զայն կը ձերբակալէին ու կը հարցափորձ... Անցեալ տարի, բոլոր անոնք որ ... նունդի օրերուն ծառ ունէին ... տան մէջ, կառավարական քաղաքացի... նկատուեցան

Այս տարի, խորհրդային կառա... րութեան պաշտօնաթերթը հրա... րակեց գրութիւն մը, որով կը ... պարտէր անոնք որ քաղաքացին... արգիլէ կ'ըլլան ծառեր գնելու... Յորդ օրն իսկ, Ուկրայինայի մէջ ... բաժանօթ համայնավար մը՝ Փոս... չեւ հրատարակեց յօդուած մը ... կ'ըսէր որ, այս տարի բոլոր ... կական սիրումբներուն մէջ, հաւա... կան տեսակէտեան կամ գործ... ներուն մէջ տօնը համար ծնն... ծառեր դրուին։ Անմիջապէս ... հրաւիրուեցաւ Կեդր. Կոմիտէն ... որոշուեցաւ կարելիութիւն ընծա... ծննդեան ծառեր պատրաստելու ... մար։ Բնակչութիւնը սկսաւ ցնծ... գրոսմի ձեւով շուկային տուն ... ծննդեան ծառեր։ Բոլոր ճաշարա... ներուն, սրճարաններուն, պետակ... խանութներու ցուցափեղկերուն ... երեւցան ծննդեան ծառեր։ Ընդդիմ... խութենէն առաջին, առաջին անգամ ... ըլլալով՝ նոր տարին եւս տօն հռչ... ուեցաւ։ Գործատուներու մէջ ... նոր տարուան պարահանդէսներ ... րուեցան։

Երկրաչափները աժանորի ... պարահանդէսը սարքեցին Մոսկուա... յի պալատական սկուեփին մէջ։ ... խանդավառներ պարահանդէս ... ին ցարական պալատին մէջ։

1917էն վերջ, առաջին անգամ ... յալով, ամբողջ Ռուսիոյ մէջ նոր ... րին տօնուեցաւ պաշտօնականօրէն։ Հակակրօնական պայքարը եւս ... ած է։ Արգիլուած է հրապարակ... վայրերու մէջ հակակրօնական քա... րոզութիւն կատարել։ Մոսկուայի հակակրօնական թանգարանը ... կոչուի կրօնքի պատմութեան ... գարան։

1936ի քաղաքական կարեւոր ... է համալսարաններու մասին հրա... րակուած հրամանագիրը։ 18 տար... ներէ ի վեր առաջին անգամն ըլլա... համալսարանները իրենց դռները ... րանան Ռուսիոյ այն երիտասարդ... րու առջեւ եւս, որոնց հայրերը ... ղաքացիական իրաւունք չունին։

Խորհրդային իշխանութիւնները ... չակերտներուն համար համալսար... գրութիւնն ալ վերահաստատեց... 1936ի նշանախօսքն է «Նոր ժողով... դապետութիւնը»։ Այսինքն վերա... մը դասակարգային անհաւասար... թեան։ Կը ստեղծուի նոր նաւիրապ... տութիւն մը՝ աշխատանքի եւ ... նաւորման համար։

1935ը մեծ փոփոխութիւններ ... ցուց։ Կասկած չկայ, որ 1936ը պի... ամբողջացնէ այս երեւոյթը։ Ներ... տարին պիտի ունենայ համաշխար... յին քաղաքական նշանակութիւն, ... րովհետեւ Խ. Ռուսիոյ մէջ այս ... փոխութեանց լրացումը աշխարհ... ... Լրկար ժամանակի համար՝ ... Ռուսիոյ ամբողջական պատկերը ... ... պարզէ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ... թղթակիցներէ իրենց գրութի... գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ... ընթեռնլի եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԱՒՐԻԶԷՆ

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Այդ պատմական փէրմանը ցայսօր պահւում է Ատրպատականի առաջնորդական թղթերի մէջ։ 1872ին Գրիգոր եպ. Յովսէփի օրով կազմուել է դպրոցի կանոնաւոր հաշիւը. ըստ այդ հաշուի դպրոցը ունէր 25 հազար թումանի կանխիկ դրամագլուխ։ Մի կողմից դպրոցն Իրանի հաւատարիմ հպատակներ պատրաստելու համար տարեկան 200 թուման (50 թումանը պակսեցրել էին) նպաստ էր ստանում պետական գանձարանից, միւս կողմից էլ ռուսերէն լեզուն աւանդելու նպատակով ստանում էր Կովկասի փոխ - արքայից՝ մեծ իշխան Միխայիլից՝ տարեկան 300 րուբլի, որ յետոյ դարձաւ տարեկան 550 րուբլի։ Ռուսական նպաստը, որ յաջողուեց Գրիգոր Յովսէփեան եպիսկ.ի ջանքերով, առաջւում էր կանոնաւոր կերպով մինչեւ Հայաստանեայց իշխան Գոլիցինի օրերը ... Ռուսական նպաստը մէկ էլ վերականւեց 1909—10ի ուսումնական տարում եւ տեւեց մինչեւ ռուսական 1917 թուի յեղափոխութիւնը։ Յովսէփեան եպիսկոպոսին 1874ին յաջորդում է Անդրէաս եպիսկ. Յովհաննիսեանը։ Վերջինս իրաւամբ համարւում է Արամեան դպրոցի եւ Թաւրիզի հայութեան բարեկարգիչը. սրա օրովն է դպրոցն ազատւում Ներսէս - սարգսեան ուսուցումից եւ դառնում արդիական դպրոց։ Անդրէաս եպիսկ.ը Էջմիածնում եղել էր Ճեմարանի տեսուչ եւ քաջածանօթ էր դպրոցական եւ կրթական գործին։ Այդ առաջնորդի օրով էր, որ սկսան դպրոցում աւանդել ժամանակակից առարկաներ եւ գործածել աշխարհաբար դասագրքեր։ Տեսուչի պաշտօնով նա հրաւիրում է Պոլսում ուսած Նոր - Ջուղայեցի քաջածանօթ Սամուէլ Գիւլզատեան, Շահնամէի անդրանիկ հայ թարգմանիչը, որ հմուտ պարսկագէտ, ֆրանսագէտ եւ հայագէտ էր. Հայ լեզուի ուսուցման համար 1875 թուից հրաւիրւում է Թիֆլիսից Յակոբ Մելիք - Յակոբեանը, որ մեր անմահ վիպասան Րաֆֆին է։ Յակոբ վարժապետը չարաչար հալածւում է ժամանակի հոգաբարձութեան կողմից իր մի համարձակ թղթակցութեան պատճառով, տպուած «Մշակ» լրագրում հէնց այդ հոգաբարձութեան դէմ՝ Մելիքզադէ ստորագրութեամբ

Երկրորդ տարին Րաֆֆուն արձակեցին դպրոցից. դա թէպէտ խայտառակ փաստ է Արամեան դպրոցի պատմութեան մէջ, բայց բարեբախտութիւն եղաւ անզուգական մեր վիպասանի համար, որովհետեւ Գրիգոր Արծրունին նրան անմիջապէս հրաւիրեց Թիֆլիս եւ Րաֆֆին դարձաւ «Մշակի» սիւներից մէկը. նա իրար ետեւից լոյս ընծայեց իր «Խենթ», «Ջալալէդդին», «Ոսկի աքաղաղ», «Խաչագողի յիշատակարանը», «Սամուէլ», «Կայծեր», «Դաւիթ բէկ» եւ այլ նշանաւոր գրուածքները, որոնք մի նոր դարաշրջան կազմեցին հայ գրական ու հանրային կեանքում ..

1876ի վերջերը Էջմիածին է հրաւիրւում Անդրէաս եպիսկոպոսը եւ մինչեւ նրա վերադարձն է տեղի ունենում Րաֆֆու արձակման ամօթալի դէպքը

Անդրէաս եպիսկ. Էջմիածին գնալիս իր հետ տանում է Արամեան դպրոցի շրջանաւարտ սան Աբեգնազով Ալեքսանեանին, որ Գէորգեան ճեմարանն աւարտելուց յետոյ դառնում է յետագայում Արամեան դպրոցի նշանաւոր տեսուչը, կարճեմ ցայսօր ապրում է Երեւանում։ 1876 թուից բակած, Սամուէլ Գիւլզատեանի հեռանալուց յետոյ Բարթուղիմէոս վարդապետ Գէորգեան - Ծուղուրեանն է ստանձնում դպրոցի տեսչութիւնը եւ միաժամանակ աւանդում Հայոց լեզու եւ ձայնագրութիւն։ Բարթուղիմէոս վրդ.ի հեռանալուց յետոյ, 1878ին Արամեան դպրոցը մի տարով մնում է երեսի վրայ, անտէր։ Վերջը Բերդաթաղի ժողովուրդը 1879ին հաւաքւում է առաջնորդարանում եւ ընտրում է նոր հոգաբարձութիւն, որ եւ մշակում է մի պարտադիր ծրագիր - կանոնագրութիւն։ Ըստ այդ ծրագրի դասաւանդւում էին՝ պարսկերէն, Հայերէն, Թուաբանութիւն, վայելչագրութիւն, Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, Ֆրանսերէն, ռուսերէն, կրօնագիտութիւն, ընթերցանութիւն, չափաբերութիւն եւ ձայնագրութիւն

1879ին Թաւրիզ է ժամանում Գրիգոր արք. Մուշեղեանը, որ անձամբ ստանձնում է դպրոցի տնօրէնի պաշտօնը, օգնական ունենալով Ալեքսանդր Գորոյեան։ 1882ին հրաւիրուած ուսուցչական կազմի մէջ մենք կրկին տեսնում ենք Սամուէլ Գիւլզատեանին, Թաւրիզեցիների եւ մանաւանդ Շուշեցիների սիրած այդ հմուտ հայկաբան - լեզուագէտին։

1883ին Ատրպատականի թեմի առաջնորդն էր Թադէոս եպիսկ. Տէր Դանիէլեանը, որի օրով բացւում է Ս. Աննայեան օրիորդաց դպրոցը՝ Արամեան դպրոցի մօտ գտնուող բակում, Իրանցի յայտնի Թումանեան բարեբար եղբայրների ծախքով։ 1884ին ուսուցչական խմբի մէջ կար եւ յայտնի Սիմէոն Հախումեանը։

1886ից մինչեւ 1892 Ատրպատականի թեմի առաջնորդն էր Ստեփաննոս եպիսկ. Մխիթարեանը, Շիրակեցի, որ քօլերայից փախճանուեց Թաւրիզում. Ստեփաննոս եպիսկոպոսը հռչակաւոր վարչագէտ է եղել։ 1891ի հոգաբարձութեան յանձնարարութեամբ Թաւրիզաբնակ Ղարաբաղցի Ս. Յովնանեան վաճառականապետը գնեց Արամեան դպրոցի համար Ղարասաւում երեք գիւղ, որոնց մէջ նշանաւոր է Նորաշէնը, ուր գտնւում է ... Թանդեան դպրոցը, յանուն ... ներկայ բարձրախտ առաջնորդի ... րի քսանամեայ յոբելեանը Ատր... տանի թեմակալի պաշտօնում եւ ... սարակական գործունէութեան 40... եակի կատարուեց մեծ շուքով մի ... նի տարի առաջ։

Այդ թուականներին ուսուցչ... խմբի մէջ աչքի է ընկնում վ... հայկաբան Մաղաքիա Պլուզեանը

1894ին, Սուքիաս արք. Պարգ... առաջնորդութեան օրով բացւում ... հինգերորդ դասարանը եւ Արամ... վարժարանը դառնում է գրեթէ մի... նակարդ։ 1882ից սկսած տեսչի պաշ... տօն վարող Գալֆայեանի հրաժար... ուելուց յետոյ, 1894ից տեսչ... պաշտօն է ստանձնում Նազար Գո... յեանը, որ անցեալում մի անգամ ... պաշտօնավարել էր։ Գորոյեանի ... ճասեւ տեսչութեան յաջորդում է ... Ջէյմնկիրեանը, որի օրով տարած... նութիւններ տեղի ունեցան տեսչի ... ուսուցչական խմբի մէջ, ուստի ... երկու տարուց յետոյ հեռացաւ Ջ... լենկիրեանը։

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի քաղաքային խորհուրդի համայնական շինարարութեան բաժնին տրուած է 4 միլիոն 95.000 ռուբլի վարկ։

Այդ գումարով, առաջին առթիւ պիտի հիմնուի 2րդ պանդոկին երրորդ շէնքը, որ պիտի ունենայ 105 սենեակ, այսինքն աւելի քան նոյն պանդոկին երկու շէնքերուն սենեակներուն թիւը։ Պանդոկին այդ բաժնին մէջ պիտի շինուին չորս բնակարաններ՝ 2 սենեակով եւ բոլոր յարմարութիւններով։ Այս շինութեամբ պանդոկը կ'ունենայ 200 սենեակ։ Վերի յարկերը բարձրանալու համար պիտի զետեղուի վերելակ մը։

Այս տարուան վերջերը պիտի աւարտի վարակիչ հիւանդութեանց յատուկ հիւանդանոցի կիսաշէն բաժիններու կառուցումը։ Այդ հիւանդանոցը պիտի ունենայ 140 մահճակալ, ախտահանոց, գործողութեան սրահ, մեքենական լուացարան, եւն.։

Թոխմախեան լճեր տանող խճուղիին վրայ պիտի հիմնուի հակահեխխաբան մը 270 հազար ռուբլիով։

Այս տարի պիտի աւարտի նաեւ նոր բաղնիքին երրորդ շէնքը, անոր կից՝ մեքենական լուացարանին կառուցումը։ Անհրաժեշտ սարքը ստացուած է արդէն։ Երբ շինութենէն վերջ. բաղնիքը պիտի ունենայ 22 համար եւ 4 ընդհանուր լոգարան, ուր կրնան լոգնալ օրական 6500 հոգի։

Մէկ միլիոն 85.000 ռուբլի յատկացուած է ծննդաբերական նոր տան, ինչպէս նաեւ համայնաբուժարանի (փոլիքլինիք) շինութեան։ Այս վերջին հաստատութիւնը պիտի շինուի Սպանդարեան փողոցին վրայ։

ՓՈՔՐԻԿ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 24ին, Երեւանի Երաժշ. Ընկերութեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մայրաքաղաքի փոքրիկ արուեստագէտներուն ողիմպիականը։

Սրահը լեցուած էր պետական մարդոցմով եւ արուեստագէտներով, — Ս. Մարտիկեան, Ս. Ակոպով, Վ. Մամիկոնեան, Ա. Շաղբաթեան, Վ. Վարդապետեան, Ա. Բզնունի, Միքայէլ Մանուէլեան, Արուս Ոսկանեան, Կոլոյեան, Փ. Թերլէմէզեան, Ալաջան, Զ. Եսայեան եւ ուրիշներ։

«Ուրախ տղաներ» ջազերգով բեմ բարձրացան աւելի քան հարիւր պատանիներ, որոնք այդ օրը ցոյց պիտի տային իրենց ձիրքերը։ Բեմ բարձրացողները կ'առաջնորդէր փոքրիկ Եդիկ Գրիգորեանը, որուն արտասանութիւնը եւ երգը, ինչպէս նաեւ 10 տարեկան Ռոզա Ալվազեանի երգը հիացում պատճառեցին դահլիճին։

Ուշադրութեան արժանի էին 8 տարեկան Նինա Ստեփանեանը, 9 տարեկան Թաֆիկ Ստեփանեանը դաշնամուրի վրայ իրենց ցոյց տուած ձիրքերով։ Գեղեցիկ եւ վարժ պար մը ցուցադրեց 10 տարեկան Հրաչիկ Միքելեանը։ Շնորհալիութեամբ, տաղանդութեան պարզութեամբ ուշադրութիւն գրաւեց 16 տարեկան Ժաննա Միքեան։ Ցաջող էին նոյնպէս Նորիկ Մնացականեանը, Մարուսիա Մարտիրոսեանը, Զաւէն Գուրոյեանը, Սեդա Բաղդասարեան, Էլլա Զաքարեանը, Նելլի Մելիքսէթեանը, Լինա Թաթարեանը, Լիլիկ Գարագաշը, Ջեյրան Հասանովը, Մաղլինա Շիրմազանեանը, Աննիկ Օրդոյեանը եւ ուրիշներ՝ իրենց արտասանութիւններով, պարերով եւ երգերով։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Մոսկուայէն կը գրեն «Խորհ. Հայաստան» թերթին թէ մանկական գիրքերու Թանգարանին մէջ ցուցահանդէս մը սարքեցաւ Դեկտեմբեր 25ին, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի կրթական գործավարութեան.

Թանգարանին անօրէնը քանի մը խօսքով կատարեց բացումը, յետոյ խօսեցաւ Հայաստանի կրթ. գործավարութեան ներկայացուցիչը, Դուրգարեան, որ պարզեց հայկական մանկական գիրքերու զարգացման ուղիները՝ լարելով ունկնդիրներու հետաքրքրութիւնը։

Ռուսիոյ կրթական գործավարն ու մանկական գիրքի ներկայացուցիչները իրենց ողջոյնը բերին՝ մասնաւորաբար շեշտելով նման ցուցահանդէսի մը մեծ կարեւորութիւնը ոչ միայն այն տեսակէտով որ կարելիութիւն տուեց, Մոսկուայի մանկավարժներուն եւ մանկական գիրքի մասնագէտներուն, ծանօթանալու Հայաստանի մանկական գիրքերու հրատարակութեան գործին, այլ եւ այդ փորձը իւրացնելու առիթ ընծայեց։ Օրինակ, ռուս մանկական գրականութեան մէջ մինչեւ այժմ չկայ սկաուտիզմի դէմ մղուած պայքարը ցոլացնող որ եւ է գիրք, մինչ դեռ Հայաստան ունի Մկրտիչ Արմէնի հիանալի գիրքը։

Գրական - գեղարուեստական բաժնին վերջ, որուն մասնակցեցան Հայաստանի կրթ. գործավարութեան կողմէ Մոսկուայի մէջ կատարելագործուելու ղրկուած ուսանողները, Թանգարանին տնօրէնը թէյասեղան մը տուաւ ի պատիւ հիւրերուն, — այս առթիւ ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ եւ հայ եւ ռուս մանկական գրականութեան մասնագէտներու միջեւ, գործակցութեան միջոցներու մասին կարծիքի փոխանակութիւն տեղի ունեցաւ։

Մանր լուրեր

Նոր տարուան առթիւ, Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ բացուեցաւ եռօրեայ տօնավաճառ մը, ուր ծախու հանուեցան մէկ միլիոն ռուբլի արժէքով ապրանք, — 220 000 ռուբլի արժէքով հագուստեղէն, 80.000 ռուբլի արժէքով կերպասեղէն, 50.000 ռուբլի արժէքով կօշիկ, 160.000 ռուբլի արժէքով բրինձ, շաքար, պանիր, խմորեղէն, եւ 154.000 ռուբլի արժէքով արդիւնաբերական ապրանք։

** Փրոֆ. Բ. Ֆանարջեան եւ փրոֆ. Մելիք - Ադամեան Խարկով մեկնեցան, մասնակցելու համար նոյն քաղաքին բժշկական համալսարանի 125ամեակի հանդիսութեանց։ Փրոֆ. Ֆանարջեան, այս առթիւ դասախօսութիւն մը պիտի տայ Խարկովի համալսարանին մէջ, որ Ռուսիոյ ամենահին համալսարաններէն մին է։

1500ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒՄԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

(ԶԵԿՈՅՑ)

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. Ցովսէփեանի հրաւէրով խորհրդակցական ժողովի մը մէջ հաւաքուած խումբ մը փարիզաբնակ ազգայիններ որոշեցին կազմել յանձնաժողով մը, սարքելու համար մեծահանդէս տօնախմբում մը Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան եւ հայ մշակոյթի հիմնարկութեան հազար հինգ հարիւրամեայ տարեդարձին, տօնախմբում որ տեղի պիտի ունենայ 29 մարտ 1936ին, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ եւ որուն պիտի հրաւիրուին նաեւ, հայ ծանօթ բանախօսներու կողքին, Ֆրանսացի հայագէտ եւ հայասէր կարեւոր անձնաւորութիւններ։

Յանձնաժողովը կազմուեցաւ հետեւեալ անձերէն.— Գարեգին արք. Ցովսէփեան՝ նախագահ, Վռամշապուհ եպիսկ. Քիպարեան, Գրիգոր եպիսկ. Գահապանեան, Հ. Գօղոս Քէչաճեան, Լ. քհյ. Ասլանեան, Վեր. Զարեհ Գուտապեան, Տիկ. Նոյեմի Գափամաճեան, Տիկ. Մարի Կիւլպէնկեան, Տիկ. Եփիմէ Աւետիսեան, Օր. Մ. Բարսեղեան, Գ. Գ. Ա. Անտոնեան, Լ. Բաշալեան, Կ. Բասմաճեան, Ռ. Բերբերեան, Ց. Գիւրջեան, Տոքթ. Հ. Գալճեան, Մ. Ս. Դաւիթ-Բէգ, Ց. Զաւրեան, Գ. եւ Վ. Խաժէրեան, Տոքթ. Վ. Ց. Թորգոմեան, Ա. Ինճիճեան, Ա. Խաչակեան, Ս. Խաչատուրեան, Ա. Խոնդկարեան, Տ. Կամսարական, Կ. Մաթոսեան, Վ. Մալէզեան, Դ. Մարեան, Առաքել Նուպար պէյ, Զարեհ Նուպար պէյ, Ե. Շահին, Ա. Շահխաթունի, Ա. Չօպանեան, Ա. Չօպանեան, Մ. Պարսամեան, Հ. Պէրպէրեան, Ա. Սագըզ պէյ, Հ. Սամուէլ, Տ. Խան Քէլէկեան, Տոքթ. Գ. Քոլոլեան։

Այս յանձնաժողովը իր մէջէն ընտրեց կարգադիր մասնախումբ մը, որ կազմուած է հետեւեալ անձերէն.— Լեւոն քհյ. Ասլանեան՝ նախագահ, Գ. Ա. Չօպանեան՝ փոխ - նախագահ, Գ. Գ. Խաժէրեան՝ գանձապահ, Գ. Հ. Պէրպէրեան՝ քարտուղար, Տիկիններ Ա. Բուդաղեան, Է. Բիւզանդ, Մ. Կիւլպէնկեան, Օր. Մ. Բարսեղեան, Գ. Գ. Լ. Բաշալեան, Կ. Բասմաճեան, Ռ. Բերբերեան, Վ. Խաժէրեան եւ Ա. Ինճիճեան։

Հայ մշակոյթին ի պատիւ սարքուելիք այս մեծ հանդէսը, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի կէսօրէ մը յետոյ, իր գեղարուեստական ճոխ բաժինը եւս պիտի ունենայ, մասնակցութեամբ Ֆրանսացի եւ հայ անուանի արուեստագէտներու։

Պետական նախարար Գ. Լուի Մարէն, որմէ խնդրեցինք նախագահել այս հանդէսին, սիրալիր նամակով մը մեզի յայտնեց թէ հաճոյքով կ'ընդունի մեր առաջարկը։

Ցանձնախումբս որոշեց նաեւ, այս ազգային մեծ յոբելեանին յիշատակը յաւերժացնող գեղեցիկ ու մնայուն յուշարձան մը երեւան բերելու համար, դիմել հայ եւ օտար հեղինակաւոր բանասէրներու եւ գրագէտներու՝ խնդրելով որ հայ մշակոյթի այս կամ այն ճիւղին նուիրուած մէյ մէկ գրուածք հաճին ղրկել, որպէսզի մաս կազմեն յոբելենական հատորին, որ պիտի հրատարակուի 8—10 ամիս յետոյ։

Այս տօնը կատարելու եւ յուշարձանը հրատարակելու առաջադրութեամբ որոշեցինք հանգանակութիւն մը բանալ, դիմելով հայ մշակոյթի արժէքն ու նշանակութիւնը ըմբռնող հայ ազգասէր անձնաւորութեանց եւ խնդրել անոնցմէ որ իրենց նուիրատուութիւններով հաճին մասնակցիլ այս հանգանակութեան։ Նուիրատուներու ցանկը պիտի հրատարակուի թերթերու մէջ։

Կը խնդրենք որ հաճիք մեզի օգնել այս ազգօգուտ գործին մէջ, ձեր նուիրատուութիւնը ղրկելով մեր գանձապահին (Գ. Գօղոս Խաժէրեան, 10 Թիւ Շօյա, Փարիզ, 9րդ)։

Կարգադիր Մասնախումբ

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Կոչ հայ մտաւորականութեան եւ մեր հայրենակիցներուն)

Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի, Կեդր. Վարչութիւնը, համախորհուրդ Միութեանս Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան, ինչպէս եւ Իրանի եւ Սուրիոյ մեր հայրենակիցներուն հետ, որոշած է հրատարակել Տարօն - Տուրուբերանի պատմութիւնը, սկզբնական շրջանէն մինչեւ 1915ի հայկական սարսափներն ու արտագաղթը ու մինչեւ մեր օրերը։

Այս գործին նախապատրաստական մասը յանձնուած է ձեռնհաս հեղինակութեան մը, իսկ նոր շրջանը բաժնուած ըլլալով զանազան մասերու, կը կարօտի առ հասարակ մտաւորական տարրերու եւ մեր հայրենակիցներու եռանդուն աջակցութեան եւ աշխատակցութեան։ Ուստի հրապարակաւ կոչ կ'ուղղենք բոլորին, որպէսզի նկատի առնելով հետեւեալ կէտերը, հաճին անհրաժեշտ նիւթերը գրի առնել կամ հաւաքելով ղրկել մեզ։

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ - ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Տեղեկութիւններ իւրաքանչիւր գաւառի լեռներու, գետ - գետակներու, աղբիւրներու, բերդերու, վանքերու եւ ուխտավայրերու մասին, իբրեւ լրացուցիչ նիւթ քարտէսի՝ կլիմայ, բուսականութիւն, հանքեր, հանքային ջուրեր, քարեր եւն.։

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ.— 1. Բարքեր, սովորութիւններ եւ տեղական աւանդութիւններ, հէքեաթներ, առակներ, առածներ եւ հանելուկներ։ Ուխտագնացութիւն, Ս. Կարապետի եւ Առաքելոց վանքի, մասնաւոր տարազներ, երգեր, պարեր, լարախաղացութիւն (փէհլիվան), ինչպէս ծագում առած է վերջինս։ Հին ձեռագիրներ, որպէսզի Փարիզի Նուպարեան, Վենետիկի, Վիեննայի Մխիթարեանց, Էջմիածնի եւ Երուսաղէմի մատենադարաններուն մէջ։ 2. Տարօնի իշխանական ցեղերը Քիւրտերու մէջ, օրինակ Թշտանիք, որ կը կոչուին Թէչըրթան, Բաղրատունիք — Պէքիրան, Մամիկոնեանք՝ Մէմրքան եւն., նոյնպէս բարքեր, սովորութիւններ եւ լուսանկարներ ճարելով ուղարկել։

ՄՇԱԿՈՅԹ.— Տարօն Տուրուբերանի դերը հայ գրականութեան եւ գիտութեան մէջ։ Ցիշել դէմքերը կենսագրականներով եւ գործերով, ճարել եւ ղրկել լուսանկարներ։ Միջնադարեան տաղերգութիւններ, լեզու եւ գաւառաբարբառներ։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿ.— 1. Արհեստ, առեւտուր, բանուորութիւն, հողագործութիւն եւ արուեստ։ 2. Պետ. եւ աշիրէթական հարստահարութիւններ։ Առաջին արտագաղթը դէպի Պոլիս, Կովկաս, Զէյթուն, Հալէպ, Սուրիոյ ուրիշ գաւառները եւ Ամերիկա։ 3. Տեղական եւ ընկերային կարգ ու սարք (նշանտուք, հարսնիք, կնունք եւն.)։

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — Դպրոցներ, թեմեր, առաջնորդներ եւն.։

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Թուրքերու, Քիւրտերու եւ ուրիշ ցեղերու հետ։

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ԴԵՐԸ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՄԷՋ։ Կարեւոր դէմքեր իրենց լուսանկարներով եւ կենսագրականներով, (նաեւ ոչ Տարօնցիներ որոնք իրենց գործունէութեամբ նոյնացած են Տարօնի հետ)։

1915ի ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԸ. — Կոտորածի նկարագրութիւնները, յուշեր լուսանկարներով (որքան հնարաւոր է)։

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ. — Վիճակագրական տեղեկութիւններ, ցիրուցան գաղթականութեան մասին, Հայաստանի եւ գաղութներու մէջ։

Այս առթիւ կ'ուզէինք մեր տրամադրութեան տակ ունենալ ամէն տեսակ լուսանկարներ, նշանաւոր անձերու, քաղաքներու, գիւղերու, վանքերու, յիշատակարաններու, պատմական դէպքերու, տեղական տիպարներու (Հայ թէ Քիւրտ)։

Օգտագործելէ յետոյ պատրաստ ենք անխորտակ վերադարձնելու։

ՄԱՆՕԹ. — Ժողովրդական մարմինը յատկապէս պիտի ուսումնասիրէ ողբացեալ Գեղամ Տէր Կարապետեանի ձեռագիրները, ի հարկին նոյնութեամբ հրատարակելով անոր մնացած նիւթերը.

Միութեանս հասցէն. — Լեւոն Տօնիկեան, 52, Rue Isidore Neujahr, Bagneux (Seine), France։

Կը խնդրուի արտասահմանի բոլոր հայ թերթերէն արտատպել այս կոչը։

Ի դիմաց Տ. Տ. Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան Ատենապետ՝

Ա. Զաքրեան

Քարտուղար՝ Լ. Տօնիկեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ), 19 յունուար. — Հոս ալ թշուառութիւնը կը սաստկանայ օրէ օր։ 10 առ հարիւրի օրէնքը անխնայ գործադրուեցաւ եւ տակաւին կը հետապնդեն։ Տասնեակ տարիներէ ի վեր նոյն գործատիրոջ մօտ աշխատող օտարականը յանկարծ դուրս կը նետուի, առաւելապէս հայ աշխատաւորներ, առանց գործի կամ արհեստի խտրութեան։

Շրջանիս մէջ կան քանի մը գործարաններ որոնց մէկը կը գտնուի Քամփաներ Ֆրէզ կոչուած հայաբնակ թաղին գրեթէ կողքին։ Այստեղ կ'աշխատէին մօտ 800 գործաւորներ, որոնց 350ը հայեր էին։ Հարիւրին 95ը ապաւինելով այս տեւական գործին, 10 տարուան չարքաշ աշխատանքի արդիւնքը տրամադրած էր ափ մը հող գնելու եւ երկյարկանի շէնքեր կառուցանելու։ Սակայն, այսօր այդ քարէ պատերը հաց չեն տար որ բնատնիքի հայերը իրենց զաւակները կերակրեն։ 350 հայեր բանեցնող գործարանին մէջ այսօր 15 հայ աշխատաւոր չի գտնուիր, իբրեւ հետեւանք 10 առ հարիւրի օրէնքին։ Անօթութիւնն ու մերկութիւնը արդէն սկսած են աւերներ գործել։ Այս անհարազատ երկնքին տակ մարդիկ արժէքէ կը զրկուին, երբ կը դադրին գործելէ։

Ծիրը այս համատարած ողբերգութեան միջոցին պղտոր մարդիկ ալ ումախ ինկած Վերաշինաց կը խաղան։ Մինչեւ ե՞րբ Երեւան պիտի շարունակէ գործիչներ վարձել ներգաղթի պատրուակին տակ, որպէսզի պառակտումներ ստեղծեն եւ եղբայր եղբօր դէմ հանեն։ Թող հայրենակցականները արթուն գտնուին եւ օրինակ առնեն Զմիւռնիոյ Հայր. Միութենէն, որուն քաջոյականը ամէն գնահատանքէ վեր է.

Հմայեակ Գասպարեան

Մեր խնջոյքը

ՏԷՍԻՆ, 13 յունուար (Ցապաղած). — Սեբաստիոյ Ուսմ. Միութիւնս խնջոյք մը սարքած էր, հասոյթին կէսը Անդրանիկի յուշարձանին եւ կէսն ալ ներգաղթի ֆոնտին յատկացնելու համար։

Ժամանակէն առաջ կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր Հ. Ց. Դ. Տան ներքնայարկը։ Խնջոյքը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքով»։ Ցետոյ հայրենակից Գ. Կ. Գալուստեան խօսք առնելով մանրամասնօրէն պարզեց Միութեան գործունէութիւնը եւ խնջոյքին նպատակը։ Դժբախտաբար կը բացակայէին մեր «Հայաստանասէրները»։ Գործով արտասանեցին փոքրիկներ Ժիրայր, Ա. Թիւֆէնկճեան, Գ. Տօնիկեան, Մ. Մատոյեան, Դաւիթեան. Ցակոբ Խորէնեան եղբայրները, Տ. Համբարձումեան, որոնք բոլորն ալ յաջող էին, շնորհիւ Գ. Թ. Հերոյեանի ջանքերուն։ Նաեւ յաջողապէս երգեցին Օր. Վիքթորիա, Գ. Գօղոս եւ Գ. Թաշճեան։ Դարձեալ խօսք առաւ Գ. Գալուստեան եւ յուզումով յիշեց որ երէկ Ա. Բ. Գ. չճանչցող մանուկներ,, այսօր շնորհիւ Կ. Խաչի մասնաճիւղի դպրոցին, արդէն արտասանութիւններ կ'ընեն։ Այս առթիւ թելադրեց ծնողներուն որ չզլանան տարրական ուսում մը տալ իրենց զաւակներուն։ Ժողովուրդը յեղափոխական եւ ազգային երգերով կը թնդացնէր սրահը։ Աճուրդի դրուեցաւ Ց. Դաւիթեանի կողմէ նուիրուած սփռոց մը «փարլամա» եւ խորոված հաւ մը։ Կէս ժամուան մէջ աճուրդը բարձրացաւ 175 Ֆր.ի եւ շահեցաւ Ք. Ալթունեան 5 Ֆր. եւս նուիրելով։ Փաքլավան բաժնուեցաւ բոլոր սեղանակիցներուն։

Խնջոյքը շարունակուեցաւ վեց ժամ, երգերով եւ պարերով։

** Գ. Մ. Պարտաքեան որ դուրսը պիւֆէին վրայ կ'աշխատէր չէր կրցած մասնակցիլ աճուրդին, 20 Ֆր. նուիրեց, բարձրացնելով 200ի։ Նուագախումբի անդամներէն Գ. Ցակոբ ալ իր բաժինը նուիրեց Միութեան։

Վահան

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԸ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ.

ՄԱՄՈՒԼ

Համազգայինը

« Ցուսաբեր » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ « Համազգային »ի Դ. համագումարին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Գահիրէի մէջ. (15 յունուար)։

— « Անուրանալի է, որ գաղութաբնակ հայութեան լայն խաւերը համակրանքներով կապուած են — եւ դէպի - դէպ աւելի ու աւելի կը կապուին — «Համազգային»ի ձեռնարկներուն։ Գաղափարօրէն հոգիներու մէջ ցանուած են սերմերը, կը պակսին մշակները սակայն, որոնք թըգացումով եւ հաւատքով գործի լծուէին, կենսաւորէին կատարուած աշխատանքը եւ անցնէին հունձքի։ Հայաւանդօրէն մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ մշակութային կազմակերպութիւն մը այնքան լայն համակրանքներ ունեցած է իր շուրջը, որքան Համազգայինը ունի, անոր չափ քիչ ու համեստ գործեր կատարած ըլլալով։ Իսկ իրողութիւն է, որ համակրանքները այս նորաստեղծ կազմակերպութեան հանդէպ իր կատարած գործերէն շատ աւելի են։ Բազմաթիւ գաղութներու մէջ դեռ իսկ չկայ Համազգայինի գործէն (երէ այս «ետուն»ները շարքին դասելու չըլլանք իր սակաւաթիւ դասագիրքերը, իր տարեցոյցները, դասախօսութիւնները, ներկայացումները, համերգները, ցուցահանդէսները ու նոր լոյս տեսած «Տարեգիրք»ը), մինչ հետքեր կան — խոր ու լայն — համակրանքի՝ իր ճիգին շուրջ, եւ հաւատքի՝ իր ուխտին հանդէպ։ Աւելի եզօր թափ եւ աւելի յանդուգն ոգի, եւ «Համազգային»ը պիտի կարենայ դառնալ ծաւալուն կազմակերպութիւն մը բովանդակ գաղթաշխարհի մէջ։ Իր վերջին համագումարին մէջ հետեւեալ բաղձանքները յայտնուեցան.

Ա.— Ստանձնաբար «Համազգային»ի շուրջ խմբել գաղթաշխարհի մէջ ցիրուցան այն բոլոր կրթական եւ մշակութային ձեռնարկները, միութիւնները ու կազմակերպութիւնները, որոնք համակիր են «Համազգային»ի նպատակներուն, անխախտ պահելով հանդերձ անոնցմէ իւրաքանչիւրին ինքնավար կեանքի սկզբունքը, այլ խօսքով. դաշնակցային հիմերով կապել բոլոր համանպատակակից կրթական եւ մշակութային հաստատութիւնները. «Համազգային»ը դարձնելով անոնց Դաշնակցային խորհուրդը։

Բ.— Միջոցներ ձեռք առնել «Համազգային»ը ոչ միայն գաղափարներով, այլեւ կենդանի գործերով տարածելու նաեւ այլ գաղութներու մէջ։

Գ.— «Համազգային»ի շուրջ ստեղծուած լայն համակրանքները նկատի առնելով, վերածել իր կանոնագիրքը ժողովրդավար հիմերով եւ գործօն կերպով զանգուածները կապել այս կազմակերպութեան։

«Համազգային»ը ներկայութիւնները չունի այս որոշումները անյապաղ կեանքի մէջ գործադրելու, առանց համաձայնութեանը այլ կազմակերպութիւններու եւ առանց ջերմ աջակցութեանը հայ ժողովուրդի, ուստի այդ որոշումներէն մանաւանդ առաջին երկուքը կը մնան իբրեւ գեղեցիկ բաղձանքներ, որոնց իրագործման համար պիտի աշխատի հայ կրթական կեանքի նոր մշակը՝ «Համազգային» կազմակերպութիւնը։

« Համազգային »ը հաստատութիւն մըն է, որ եկած է ծառայելու տարագիր հայ սերունդին։ Միայն ցեղին թշնամին կարող է կռուիլ նման հաստատութեան դէմ։ Մեր թրքահոգի «եռակառավար»ը վրդովուելու չունի՝ երբ Թուրքը կը մեծարէ յիշատակը Համբաւանի (զայն գրեթէ բարբ կաչակելով···), սակայն կը յուզուի ու կը վրդովուի, երբ հայ կրօնաւոր մը գլխաւորութեամբ այդ մեծարանքը կ'ընծայէ անոր «Համազգային»ը, Հայէն աւելի հայ հաստատութիւն մը իր կազմով, իր գործերով եւ ցեղային իր վիրաւոր երազներով։ Այս թշնամանքը աւելորդ ապացոյց մըն է սակայն այն կենսունակութեան, որ ունի «Համազգային»ը իր գործով եւ ծրագրով։ Մեզմէ իւրաքանչիւր — մեր խօսքը յատկապէս Ցուսաբերի խմբագրական եւ աշխարհացրիւ ընտանիքի մասին է — թող կենդանի քարոզիչը դառնայ «Համազգային»ի գաղափարներուն, եւ այդ կազմակերպութեան ծիլերը ծաւալէ գաղութէ գաղութ։ Հայրենանուէր ծառայութեան տուրք մը թող ըլլայ Ցուսաբերի բարեկամներուն կողմէ այս աջակցութիւնը Համազգայինի, իբրեւ կազմակերպութեան մը, որ կ'ուզէ պահել մեր «Հեշտ բարբառը» հայ մանուկի բերնին մէջ, եւ ցեղային մեր անեղծագործ ոգին՝ հայ մարդու մէջ։ Թող մեզ չզլացուի այն մխիթարանքը, թէ նաեւ Ցուսաբերն ունի իր «կաթիլ քրտինք»ը Համազգայինի հերկած դաշտին մէջ »։

ԱԼՊՈՄ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հ. Ց. Դ. Եւրոպայի Կ. Կ.ի հրատարակած Ալպոմի սպառած ըլլալով, եղած ապսպրանքները գոհացնելու համար մամուլին յանձնուած է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ։

Կը խնդրուի արտասահմանի ընկերներէն եւ մարմիններէն անմիջապէս յայտնել իրենց ապսպրանքը։

Այս առթիւ կը փութանք հաղորդել թէ կը պատրաստուի եւ մայիսին լոյս պիտի տեսնէ Ալպոմի ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԸ, բոլորովին նոր նկարներով։

Ապսպրանքներու համար Եւրոպայի ընկերները պէտք է դիմեն իրենց վայրի կազմ. մարմիններու միջոցով, իսկ արտասահմանէն՝ «Ցառաջ»ի խմբագրութեան, ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԴԷՊՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցապաղած). — Համաթողատցիներու Վերաշ. Միութիւնս մեծ յուզումով կարդաց «Ցառաջ»ի մէջ Տէսինի Հայր. Վ. Միութեան անդամներու միջեւ ծագած կռիւը։

Թողատէն մեկնած ենք 1923ին, այդ օրէն մինչեւ այսօր Թողատցիներու միջեւ այս կարգի անտեղի գործեր պատահած չէին։ Նորակազմ Միութեանս բոլոր անդամները վշտացմով կ'արտայայտուին այս դէպքի մասին։

Մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք վիրաւոր հայրենակցի ընտանիքին։ Հայրենակից Փէհլիվանեան իբրեւ Միութեան ատենապետ պէտք էր իր պաշտօնը պահէր ի շահ Միութեան, չգործելով այդ զզուելի ոճիրը որ Միութեանս համար պատուաբեր պարագայ մը չէր։ Քանի որ խնդիրը դրամի շուրջ էր, նաեւ (թերեւս) Հայր.ի եւ Վերաշինացի, բառ մեր կարծիքին կրնային երկուստեք հաշտ գետնի վրայ բաժնել այդ գումարը, Հայրենակցականները Հայրենակցականին, Վերաշինացիները՝ Վերաշինացին տալով։

Մաղթելով զգաստութիւն եւ խոհեմութիւն իրենց ապագայ գործելակերպին, ի բոլոր սրտէ կը փափաքինք որ այսուհետեւ այս կարգի արկածներ չպատահին եւ միշտ ճակատաբաց երեւան թէ Վերաշինաց թէ Հայր. Միութիւնները։

Վարչութիւն

Եգիպտոսի դաշինքին հրաժարումը

Եգիպտոսի վարչապետ Նէսիմ փաշա դաշինքին հրաժարականը ներկայացուց Թագաւորին, անտանելի գտնելով կացութիւնը, երբ Հեռուանք Անգլիոյ բռնած դիրքին: Թագաւորը Նահաս փաշայի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, բայց «Վաֆտ»ի նախագահը մերժեց, կուսակից ըլլալով բացարձակապէս ազգայնական դահլիճի մը:

Եգիպտացիները կ'առարկեն անգլիական չորս պայմաններու դէմ, որ դրուած են զինակցութեան դաշնագրի մը համար,— «Անգլիական զօրք պահել Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, անորոշ պայմանաժամով, և եգիպտական զինուոր չընդունիլ Սուտանի Չէ-րանգէին պաշտպանութեան համար. — 2. Պահել օրաշ առանձնաշնորհներ՝ օտարականներու համար, — 3. Հինգ տարի պահել Եգիպտոսի ասպիկանութեան անգլիացի վերատեսուչը.— 4. Ոստիկան պաշտօնեայ մը պահել ապահովութեան տեսչութեան համար, անգլիացի պաշտօնատարի մը նախագահութեամբ:

Առ այժմ Նէսիմ փաշայի դահլիճը կը շարունակէ վարել գործերը:

Իտալական մեծ յաղթանակ մը եւս

Իտալական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ հիւսիսային ճակատի բանակը շարունակելով յառաջխաղացութիւնը, նոր դիրքեր գրաւեց Տոյոյէն 380 քիլոմեթր դէպի հարաւ: Այս յաղթանակով ճամբան կը բացուի դէպի Հարրար եւ Ատտիս-Ապէպա: Մուսոլինի շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Զօր. Կրածիանիի: Նոր յաղթանակով, Իտալացիները ամբողջովին գրաւած կ'ըլլան Գալլա Գորանայի նահանգը, ուր կը բնակի համանուն ցեղը, որ 1896ին—Ատտուայի ճակատամարտէն առաջ—ընդունած էր Իտալիոյ գերիշխանութիւնը:

** Ազգերու Դաշնակցութեան պատժիչներու յանձնախումբը նկատելով որ հաշտութեան նոր ձեռնարկի մը յոյս չկայ, որոշեց մասնագէտներու քննութեան յանձնել եւ գործադրել քարիւղի արգելքի խնդիրը: Այս առթիւ թեր խօսեցան Անգլիոյ, Խ. Միութեան եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչները, իսկ Ֆրանսայի պատուիրակը վերապահ մնաց:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ Նուազումը կը շարունակուի: 1935ի առաջին ինը ամիսներու ընթացքին 10.000 ամուսնութիւն պակաս կնքուած է, բաղդատելով 1934ի հետ: Միեւնոյն շրջանին ծնունդները մահերէն պակաս եղած են 9171 հոգի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Սիւրմէեան (կարապետեան) եւ տիկին Մաքուրեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ՆՈՒԻԱՐ ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ (կարապետեան) մահուան քառասունքին առթիւ: կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Յարօն Ցուրուքերան նահանգային Հայր. միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 114 avenue d'Italie սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Յ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դարմանատան մէջ, 20, rue des Dominicaines: կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին

ՄԱՐՍԷՅԼի Սալնոյ Զորի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 57 Գէյնար տիւ Գուա, Գ. Մրգարի սրճարանը:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլէն Քէօթահիացի հայրենակիցներու կողմէ դրկուած է «Յառաջ»ի, Կոմիտաս վարդապետի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.

Յորումեան Սահակ եւ որդիք 100 ... Յարութիւնեան տիկ. Հռիփ եւ Առաքելեան Արթաքի, Պօղիեան կրպ., Ս. եւ Յ. Միլտոնեան եղբ., Պօյաճեան տիկին Մաքիծա եւ որդիք, Տէր Մեսրոպեան Յ. 50ական ֆր., Պէնլեան Ժօրժ, Մարգուանեան Ասվի եւ Արամ եղբ. 40ական ֆր., Մարգուանեան Գառնիկ եւ որդիք, Մարգուանեան Նուպար եւ Ասվի եղբ. 30ական ֆրանք, Հաճիպէյեան Ն., Սիմոնեան Բ., Զաքարեան Ս. 25ական ֆրանք, Ջիւրիւքտիչեան Գ., Սանթուրեան Յ., Քէլէպէքեան Մ., Ղազարեան տիկին Մարի, Եսկիճեան Գ., Մետաքսեան եղբ. (Ավինեան) 20ական ֆր., Պօյաճեան Ս., Ռ. 15ական ֆր., Գարօղլանեան Յ., Փրնճեան Յակոբ, Ջօպուեան Կ., Բաքըճեան տիկ. Անուշ, Յարութիւնեան Յարութիւն, Աւշարեան, Թ., Գարագաշեան Թ., Պիպէրեան եղբ., Թէրզիփաշեան Գ., Քէսճէքեան Արամ, Առաքելեան Ա. Ցիլսիզեան Արեւ, Հաճիպէյեան փոքրիկն Լուիզ, Խըտըրեան Յ., Տէր Պետրոսեան Ս., Հաճիպէյեան Ս. (Ռոման), Հաճիպէյեան Գ. (Պլտա), Պօտուրեան Գ., Պօյաճեան Գ., Յէօքմէճեան Գ., Ջիւրիւքտիչեան Հ. 10ական ֆր., Իպլիքճեան Բ., Պալենցեան Ս., Յուրկուտեան Ր., Քէօյլիւեան տիկ. Եղիսաբեթ, Ջօքուեան Յ., Ֆէրահեան Յ., Չէփիչեան Մ., Թէքէեան Յ., Պիպէրեան Խ. Կիւլէսէրեան Մ., Ռ., Քէօյլիւեան Խ. Մովսէսեան տիկ Զարուհի, Ռ., Սանտրզեան տիկ. Զարուհի 5ական ֆրանք:

Ընդհ. գումար 1000 ֆրանք:

Տես «Յառաջ» յունուար 22:

Հ. Յ. Դ.

Գոյացում

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԼԻՈՆԻ «Վաչանդեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զօրդարեան» գրադարանին մէջ:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Խօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամեթ հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին խմբակ Ակումբի մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼի Գատ. միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 26 յունուար առաւօտեան ժամը 10ին գրադարանին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՆԹԷՆ Մուրատ խումբի ընկ. ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին ընկ. Լ. Յովիկեանի բնակարանը, (Ավինեոն): կարեւոր օրակարգ: կը խնդրուի ամէն Դաշնակցական ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼի ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 26 յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 7ին ընկ. Գրիգոր Միւթիթեանի բնակարանը:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Գ. ՀԻՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստանի եւ արտասահմանի հայութեան փոխյարաբերութիւնը, եւ մեր դիրքը հանդէպ քաղաքական անակնկալներու:

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն
25 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Յրդ. ... սրահին

Կը մասնակցին Գ. Ա. ՄԱԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՄԱՐԹ ՕՐԷՆ, տիկ. ԽԱՉՆԱՃԵԱՆ, Գ. Գ. Կ. ԴՈԼԱՄԱՆԵԱՆ, Ե. ՏԼՅԻՐՍԷՆՃԵԱՆ, Վ. ՅԱՆՏԸԵԱՆ, Տոմ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ:

Մեներգներ, խմբերգներ եւ պարեր:

Հասոյթը պիտի յատկացուի Կոմիտասի անտիպ գործերու հրատարակութեան:

Մուտք՝ 4 ֆրանք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 16

Բժիշկին կազանդչէքը (Յօդթ. Ա. Աջեան).— Նարինջ կերէք (Տ. Այվազեան).— Պայքար հիւծախտին դէմ (Յօդթ. Կ. Կէօվէեան).— ...թեան առողջութիւնը (Յօդթ. Լ. Գրիգորեան).— Ազգ. բժշկութիւն (Փ. Նասար եւ Վ. Միլրոնեան).— Կաթին առողջապահութիւնը (Յօդթ. Յ. ...տէսեան).— Ինչպէս մեծցնել երախաները (Յօդթ. Ա. Տէր Սէն-Վէնսան).— Մեր փեսացուն հարցում ունէր (Յօդթ. Պ. Հաճօլեան).— Գրախօսական Հարցարան. Գիտելիքներ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի յառաջիկայ թիւերէն մէկը պիտի նուիրուի հայաստանի,— ամբողջ յօդուածները Հայաստանի բժիշկներուն կողմէ գրուած.

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք արտասահման

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Dameame, Paris (13e):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Յ.   Հեղինակութիւն՝ ԷՆԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Անոնց մէկ մասը Ռօճըրին ցոյց տալ չէի ուզեր չիտակը... այն տեսակ բաներ էին զորս երիկմարդ մը չի կրնար հասկնալ... հաւելորդ բաներ գներ էր», պիտի ըսէր... ամէն օր նոր հաշուեցոյց մը կուգար, մէկը միւսին ետեւէն...

Ինծի նայեցաւ աղերսարկու աչքերով. կարծես կարեկցութիւնս կը հրաւիրէր այդ տարօրինակ երեւոյթին վրայ...

— Այո, հաշուեցոյցները սովորաբար իրարու ետեւէ կը հասնին, ըսի:

Ցեռոյ Տիկին Էքրոյտ ձայնին չէզոք փոխուեցաւ. Թշնամական բան մը կար անոր մէջ հիմա:

— Ապահով եղէք, բժիշկ, որ կըլլայ հիւանդ մը դարձայ, չէի կրնար քնանալ... սիրտս ալ սկսաւ բաբախել... վերջը, Նամակ մը ստացայ Սկովտիայէ պարոնէ մը ... ոչ, երկու տարբեր Սկովտիացիներէ... մէկուն անունը Պրուս Մաքֆէրսըն, միւսինը՝ Քօլին Մաքտոնըլտ. զուգադիպութիւն մըն էր...

— Ձեզ կարծեր... այդ կարգի անդամագիրները ընդհանրապէս Սկովտիացի կ'ըլլան՝ հրէական ծագումով:

— Տասը ոսկիէն մինչեւ տասը հազար ոսկի փոխ դրամ կուտան եղեր՝ պարզ ստորագրութեանդ վրայ... անոնցմէ մէկուն նամակ գրեցի, սակայն կարգ մը դժուարութիւններ կան եղեր ...

Տիկինը կանգ առաւ: Հասկցայ որ խնդրին ամէնէն փափուկ կէտին կը մօտենայինք: Չկայ մէկը որ այնքան դժուարութեամբ հասնէր հարցի մը լուծման որքան Տիկին Էքրոյտը:

— Ինչպէս կը տեսնէք, խնդիրը ակնկալութեան մը վրայ հիմնուած էր ... ժառանգական ակնկալութիւն ..

Անշուշտ յոյս ունէի որ Ռօճըրը ինծի բան մը պիտի ձգէր, բայց չէի գիտեր թէ ինչ... խորհեցայ որ եթէ անգամ մը տեսնէի կտակին պատճէնը... գոնէ հետաքրքրութիւնով մը չէր որ կ'ուզէի այդպէս ընել, այլ պարզապէս իմ գործերս կարգադրելու համար... Աչքերն պոչովը ինծի նայեցաւ: Կացութիւնը իսկապէս փափուկ էր հիմա: Բարեբախտաբար վարպետօրէն գործածուած բառեր կրնան դիմակի մը պէս ծածկել տգեղ իրականութիւնները:

— Ասիկա միայն ձեզի կրնամ ըսել, բժիշկ, շարունակեց Տիկին Էքրոյտ, վստահ եմ որ դուք սխալ չէք հասկնար զիս եւ խնդիրը Փուարոյին կը պարզէք ինչպէս որ է... Ուրբաթ կէսօրէն ետքն էր...

— Այո, ուրբաթ կէսօրէն ետքը... յետո՞յ...

— Տունը մարդ մարդասանք չկար, գոնէ ես այդպէս կարծեցի... Ռօճըրին աշխատանոցը գացի... որուն պատճառ մը ունէի հոն երթալու համար, այսինքն ըսել կ'ուզեմ որ, պէտք մտքով չգացի ... երբ գրասեղանին վրայ դիզուած թուղթերը տեսայ, յանկարծ մտքիս մէջ լոյս մը ծագեցաւ — արդեօ՞ք Ռօճըրը այս գրասեղանին դարակներէն մէկուն մէջ կը պահէր իր կտակը, հարցուցի ինքնիրենս... մէկ անգամէն որոշում կուտամ ... երախայութենէս ի վեր այդպէս եղած եմ... վայրկեանի ազդեցութեան տակ կը գործեմ... բանալիները առաջին դարակին վրայ ձգեր էր... անխոհեմութիւն անշուշտ ...

— Վայ, ուրեմն դարակները խուզարկեցիք. գտա՞ք ..

Տիկին Էքրոյտ թեթեւ ճիչ մը արձակեց եւ անմիջապէս հասկցայ որ դիւանագիտութեանս մէջ սխալած էի:

— Ինչ գէշ կը հնչէ... այդպէս չէ ըսաւ...

— Անշուշտ, անշուշտ, բառ առ բառ պարզեցէք. ներեցէք որ խօսիլ չեմ գիտեր...

— Անշուշտ, էրիկմարդիկ շատ տարօրինակ են, եթէ ես անոր տեղն ըլլայի կտակին բովանդակութիւնը երեւան պիտի հանէի ... բայց էրիկմարդիկ բաւեր շատ գաղտնապահ կ'ըլլան ... ստիպուած ես փախուստի պզտիկ ճամբաներ գտնել՝ ինքնապաշտպանութեան համար...

— Ի՞նչ արդիւնք տուաւ ձեր փախուստի ճամբան...

— Այդ էր որ պիտի ըսէի... ամէնէն վարի դարակը հասած էի, երբ Ֆօրնը ներս մտաւ... դէշ կացութեան մատնուեցայ... ի հարկէ դարակը տեղը հրեցի, վեր բարձրացայ եւ իրեն ցոյց տուի գրասեղանին փոշիները... բայց իր նայուածքին բնաւ չը հաւնեցայ... քաղաքավար էր, սակայն աչքերուն մէջ կայծ մը կար որ հաճելի չթուեցաւ ինծի... երբեք սիրած չեմ այդ աղջիկը... լաւ ծառայ մըն է, «Տիկին» կ'ըսէ, առարկութիւն չունի սպասուհիի գլխանոցին կամ գոգնոցին դէմ — (հիմակուան սպասուհիները այդ տեսակ բաներ գործածել չեն ուզեր), առանց դժուարութեան «Տունը չէ, դուրս ելած է» կրնայ ըսել եթէ Փարքըրին տեղ դուռը ինքը բանայ, բերնի տղեղ ձայներ ալ չի հաներ ճաշի ատեն... հա, ո՞ւր էի, կեցէք նայիմ ...

— Ըսիք թէ հակառակ իր կարգ մը յատկութիւններուն, այդ աղջիկը չէիք սիրեր ...

— Իրաւ ալ չեմ սիրեր... զարմանալի աղջիկ մըն է... միւսներուն չի նմանիր... շատ մեծ ուսում առած է, կարծեմ... հիմա անանկ եղած է որ Տիկինը՝ ոչ - տիկինէն չես կրնար զանազանել...

— Ըստոյ ի՞նչ պատահեցաւ...

— Ոչինչ... Ռօճըրը ներս եկաւ... կարծեցի թէ պտոյտի գացած էր... «Ի՞նչ կայ» ըսաւ. «բան մը չկայ, լրագիրը առնելու եկած էի», պատասխանեցի... յետոյ լրագիրը առի դուրս ելայ... սպասուհին ներսը մնաց եւ իմացայ որ Ռօճըրին կը ցընէր թէ կրնա՞յ բան մը ըսել ... շիտակ սենեակս բարձրացայ անկողինիս վրայ երկնցայ... յուզուած էի ...

Լռեց քանի մը վայրկեան, յետոյ վերսկսաւ:

— Պ. Փուարոյին կը բացատրէք, այնպէս չէ՞... դուք ալ կը տեսնէք եղածը ոչինչ բան մըն է... բայց, շուշտ, երբ անիկա կը պնդէր որ բաներ կան որոնք գաղտնի կը պահուին իմէ, անմիջապէս ինկաւ յանկարծ... սպասուհին արտասովոր դէպքի մը պէս կրնայ նկարագրած ըլլալ այս ամէնը, սակայն դուք կրնաք պէտք եղած բացատրութիւնը տալ, այնպէս չէ՞ ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԹՐԹՈՒՂԹԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
[illegible]	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 25 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3021 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՂԲ. – ԽՈՐՀԻԼ ԵՒ ԳՈՐԾԵԼ ՋՈՒՐՆԹԱՑ

Երբ այս ու այն կը պահանջենք Երեւանէն, լիաբերան կամ կէս-բերան, ընթերցողը կը փորձուի հարցնել,— Իսկ մե՞նք : Ի՞նչ յաւակնութեամբ այդքան յառաջ կ'երթանք, երբ ոչ իսկ մեր տունը կարգի դրած ենք …

Ո՛րքան ճիշդ: Ամէն անգամ որ կ'արծարծենք այս հարցերը, մենք երբեք չենք մոռնար մեր պարագան,— բուն բառով՝ Արտասահմանի անկերպարան եւ անիշխանական վիճակը:

Արդարեւ, ի՞նչ կը ներկայացնենք մենք, «գըռնեցիներս», Փարիզէն մինչեւ Պուէնոս Այրէս:

Ունի՞նք ղեկավար գլուխ մը,— Ոչ: Գոնէ ծրագի՞ր մը, անմիջական եւ անվիճելի հարցերու մասին,— Ո՛չ: Որ եւ է տրամադրութի՞ւն, կլոր սեղանի մը շուրջը համախմբուելու եւ գործնական հարցեր քննելու համար,— դարձեալ ոչ:

Բացառիկ տագնապ մը ծագեցաւ — հացի խնդիր — եւ զանազան մարմիններ կազմուեցան, աւելի կամ պակաս վաւերական:

Անոնց գլուխը կը գտնուէր «Երեւելեաց ժողով» մը,— Միացեալ Ցանձնախումբ, որ ուզեց օգտակար ըլլալ սովորական եղանակներով:

Գործունէութեան առաջին օրէն իսկ, այդ մարմինը յայտարարեց թէ առժամեայ հանգամանք ունի, եւ միեւնոյն ատեն հաստատեց թէ չունի որոշ ծրագիր, բացի առօրեայ բանաձեւերէ:

Արդ, Ցանձնաժողովը գործի ձեռնարկեց 1934 Նոյեմբերին, եւ բաւական աշխատանք թափեց, ամէնէն տագնապալի օրերուն: Իսկ վերջին զեկոյցէն ի վեր — 1935 նոյեմբեր — որ եւ է տեղեկութիւն չունինք իր գործունէութեան մասին: Կը մնա՞յ, կը գործէ՞, կամ իր պաշտօնը վերջացա՞ծ կը նկատէ,— ոչ մէկ լուր:

Ընդհանուր իրարանցման մէջ, պղտոր մարզանքներ ալ: Ախ մը մարդիկ փորձեցին «Ազգ. Խորհուրդ» մը կարկտել, որ սահմանուած էր հալելու ամրան տաքերուն հետ: (Կ'ըսեն թէ ժողով ունի այսօր):

Ուրի՞շ,— այլազան ձեռնարկներ մասնաւորապէս Մարսէյլի մէջ, աշխատաւորական գծով: Զոյգ-զոյգ «Ազգ. Խորհուրդ»ներ — հետեւողութեամբ Պուլվառ Օսմանի — գործազուրկներու կոմիտէներ, փոխադարձ խաչաձեւումներ եւ վարկաբեկումներ, եւ ահաւասիկ նոր կոմիտէ մը,— հայ աշխատաւորներու շահերուն պաշտպանութեան համար:

Ինչո՞ւ չըսել,— համատարած անտիրութիւն:

Անշուշտ ոչ ոք իրաւունք ունի մեղադրելու, երբ աշխատաւորներ կը ձեռնարկեն կազմակերպուելու եւ իրենց իրաւունքները պաշտպանելու: Նոյն իսկ շատ ուշ մնացած են անոնք:

Բայց, ուրիշ բան է աշխատաւորներու արհեստակցական պաշտպանութեան խնդիրը, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ ազգ. կազմակերպութեան պահանջը:

Բուն անտիրութիւնը մերկապարանոց փռուած է այս գետնին վրայ: Եւ բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ այդպէս ալ պիտի շարունակուի:

Երեւակայեցէք,— Էջմիածնէն նուիրակ մը եկաւ, եւ բոլորին ոտքերը գետնէն կտրեցան, քով քովի գալու եւ հանդէսներ, ցոյցեր կազմակերպելու համար:

Ահաւասիկ 1500ամեակի նոր տօնախմբում մը եւս, այս անգամ առաւելապէս օտարներու համար եւ Սոռպոնի սրահին մէջ, որ միայն բացառիկ պարագաներու առթիւ կը տրամադրուի, այն ալ նախարարի մը նախագահութեամբ:

Կը մեղադրե՞նք: Ոչ: Ըսել կ'ուզենք թէ վեղար մը, կրօնական նուիրապետութեան մը հմայքը բաւական են այս կամ այն ուղղութեամբ վարելու մեզ, իսկ տարագիր բազմութեանց ամբողջ ողբերգութիւնը, անոնց ինքնապաշտպանութեան պահանջները ջուրի ձայն կուգան:

Եւ այս՝ տարիներէ ի վեր: Ինչ որ կը նշանակէ թէ՝ կա՛մ շատ ետ ենք գացեր 1860էն, նոյն իսկ 1896էն ի վեր, եւ կամ կորսնցուցած ենք մեր կացութեան գիտակցութիւնը:

Կուսակցական պայքարնե՞ր: Բայց ո՞ւր են անկուսակցականները, իրենց պարծու իմաստութիւններով:

Մարդոց, գործելու մեթոտներու փոփոխութի՞ւն, վերանորոգո՞ւմ,— իսկ ո՞ր օրուան համար են անոնք որ կը պարծենան իրենց 30, 35, 40, 45 տարեկանի կորովամտութեամբ:

Տեղական դժուարութիւննե՞ր,— բայց ո՞ր իմաստակը պնդեց թէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան եւ ինքնավարութեան կազմակերպումը պէտք է կատարուի ճիշդ այնպէս ինչպէս եթէ մեր երկրին մէջ ըլլայինք:

Ի վերջոյ հարցը «հասունցած» չէ՞, տարիներու պայքարներէն, բանակռիւներէն եւ բանգիտութիւններէն յետոյ:

Չունի՞նք առնուազն հինգ «անվնաս» հարցեր, որոնց մասին կարելի ըլլար գործնական ծրագիր մը ձեւակերպել եւ ճամբան հարթել ընդհանուր կազմակերպութեան մը համար:

Քրքրեցէք բոլոր թերթերը, նոյն իսկ ամէնէն անպատասխանատուները, եւ պիտի տեսնէք որ ընդհանրապէս նոյն բաները կ'ըսեն, հիմնական հարցերու մասին:

Եթէ փորձէինք հարցը քննել դաւանական չափանիշով, կրնայինք ըսել թէ մէկը լուսաւորչականի պէս կը մտածէ, միւսը իբրեւ հռոմէական, երրորդ մը՝ իբրեւ բողոքական կամ շաբաթապահ, բայց բոլորին ալ եզրակացութիւնը կը յանգի մէկ ուղղութեան,— աստուածպաշտութիւն:

Յիսուս-Քրիստոսի մը խաչելութեան չա՞փ ալ արժէք չունի մեր ինքնապաշտպանութեան պահանջը, այստեղ եւ ամէն տեղ…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՑԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ Պ. ՍԱՌՕՅԻ

Ընդհանուր չկամութիւն եւ խուսափում

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Ալպէր Սառոյի, ծերակուտական եւ նախկին նախարար: Անկէ առաջ, հրաւիրուած էին Պ. Պ. Էռիօ եւ Իվօն Տէլպօս, բայց երկուքն ալ մերժեցին: Պ. Սառօ ինքն ալ դժկամակութեամբ հաւանեցաւ, իր բարեկամներուն հետ խորհրդակցելու եւ վերջնական պատասխան տալու պայմանով: Տագնապին պատասխանատուն արմատական կուսակցութիւնն ըլլալով, Հանրապետութեան նախագահը հարկադրուած է նորէն անոր վարիչներուն դիմել, քանի որ մեծամասնութիւն կը կազմեն երեսփ. ժողովին մէջ: Ընկերվարականները, համայնավարները եւ ուրիշ փոքր խմբակցութիւն մը, որուն գլուխը կը գտնուի Պ. Փոլ Պոնքուռ, խոստացած են աջակցիլ արմատական դահլիճի մը: Այս պատճառով ալ, նոր վարչապետը ստիպուած է աւելի դէպի ձախ հակիլ: Իսկ աջակողմեանները կը դժկամակին աջակցիլ, եթէ նոր դահլիճը չկազմուի ազգային միութեան սկզբունքին վրայ, ինչպէս էր Լավալի կառավարութիւնը: Արմատականները թէեւ մինակ մնալ չեն ուզեր, բայց մերժելով կը մերժեն Պ. Լավալի թեկնածութիւնը, նոյնիսկ իբրեւ արտաքին նախարար: Այնպէս որ, Պ. Սառօ լուրջ դժուարութեանց յանդիպեցաւ առաջին վայրկեանէն իսկ: Այսպէս, արտաքին նախարարութիւնը առաջարկեց Պ. Ֆլանտէնի, որ հաւանութիւն յայտնեց. բայց իր կուսակցութիւնը (ռամկավարական դաշնակցութիւն) կը նախընտրէ արտաքին նախարար ունենալ Պ. Լավալը: Ցետոյ դիմեց Պ. Փոլ Պոնքուռի: Բայց նորէն անկէ մը յանդիպեցաւ, որովհետեւ մինչ Ֆլանտէն կուսակից է անգլ-ֆրանսական գործակցութեան, Պ. Փոլ Պոնքուռ կ'ընդունի ձախերու տեսակէտը,— գործել համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն: Մնաց որ, Պոնքուռի անունը հազիւ լսուած, խորհրդարանին աջակողմեան եւ կեդրոնի խմբակցութիւնները փոթորիկ յարուցին, այնպէս որ Պ. Սառօ հարկադրուեցաւ ուրիշ դուռ զարնել:

Նոր վարչապետին միւս կարեւոր ձեռնարկն եղաւ ելմտական նախարար մը ճարել: Այս առթիւ խորհրդակցեցաւ նախորդ նախարար Պ. Ժէռմէն Մառթէնի եւ Պ. Ռէնիէի հետ: Դժբախտաբար կուսակցական եւ հատուածական պառակտումները այնքան խորացած են որ, միայն բարեացակամութիւնը չի բաւեր, համերաշխ եւ քիչ-շատ հաստատուն դահլիճ մը կազմելու համար, գոնէ մինչեւ երեսփոխանական ընտրութեանց կատարումը:

**** Լավալի դահլիճին հրաժարումը ծանր տպաւորութիւն գործեց Ֆրանսայի բարեկամ երկիրներու մէջ: Իտալական մամուլը ցաւ կը յայտնէ, իսկ անգլիականը կը քննադատէ Ֆրանսայի ձախակողմեան տարրերու խաղերը: Մասնաւորապէս խիստ լեզու կը գործածէ պահպանողական «Թայմզ»ը:*

**** Դահլիճին հրաժարման վրայ, նորէն ոսկի կը պարպուի Պանք տը Ֆրանսէն:*

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌՈՒԻՆԵՐ ԵԹՈՎՊԻԱՅ ՄԷՋ

Ղպտիներու եկեղեցին երես դարձուց Նէկիւսին

Վերջին լուրերու համաձայն, կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան հիւսիսային ճակատին վրայ, Թիկրէի շրջանին մէջ: Լուրերը հակասական են, բայց թէ իտալական եւ թէ հաբէշական զեկոյցները կը հաստատեն թէ ճակատամարտը կը շարունակուի լայն տարածութեան մը վրայ: Ճակատ ճակատի կռիւներ են որ կը մղուին, սուրերով եւ սուիններով: Իտալական հրամանատարութիւնը կը տեղեկացնէ թէ բազմաթիւ ցեղապետներ անձնատուր եղած են, իսկ եթէ Ադիս-Աբէպայի լուրերուն հաւատանք, Հաբէշները յաղթանակ մը տարած են Մաքալէի հիւսիսային-արեւմտեան շրջանին մէջ, կարեւոր դիրքեր եւ մեծաքանակ աւար գրաւելով: Նոյն աղբիւրին համաձայն, սպաննուած են հազար Իտալացիներ, իսկ հաբէշական կորուստները դեռ չեն ճշդուած: Հաբէշները վար ձգած են իտալական օդանաւ մը: Կայս. անձնապահ գունդն ալ կը մասնակցի կռիւներուն.

Իտալական օդանաւերը կը շարունակեն անխնայ ռմբակոծել հաբէշական դիրքերը:

Հարաւային ճակատին վրայ (Օկադէն) ռաս Տէսթա կը շարունակէ նահանջել եւ աւելի ամուր դիրքեր բռնել: Իսկ ռաս Նասիպու կը փորձէ պաշարել Իտալացիները, որոնց ռազմական գիծը 400 մղոն երկայնութիւն ունի այժմ:

**** Աքսումէն կը հեռագրեն թէ Խոնա Մարիամ, Եթովպիոյ ղպտական ամէնէն հին եւ պատկառելի եկեղեցին, Նէկիւսին տեղ երկրային պաշտպան եւ հովանաւոր հռչակեց Իտալիոյ թագաւորը: Այս արարողութիւնը, որ համազօր է արքայից արքային թագադրման, տեղի ունեցաւ Աքսումի եկեղեցին մէջ, Սողոմոն թագաւորին օրերէն մնացած աւանդութիւններով եւ շողշողուն տարազներով: Մինչ աղօթքներ կը կատարուէին Իտալիոյ աջակցութեան համար, բոկոտն քահանաներ կը պարէին եւ կ'երգէին, նուագակցութեամբ իրենց կաշիէ շինուած թմբուկներու: Արարողութիւններէն վերջ, Աբունա Աբրահամ թարգմանի մը միջոցաւ բացատրեց թէ երախտապարտ են Իտալացիներուն, որովհետեւ «Հռոմը մեր մայրենի եկեղեցին է: Կը յուսանք թէ Իտալացիները հոս պիտի մնան երկար ատեն եւ իրենց քաղաքակրթութենէն բաժին պիտի հանեն մեզի: Կը յուսանք թէ Իտալիոյ թագաւորը այցելութեան պիտի գայ մեզի, իբրեւ նոր պաշտպանը մեր եկեղեցիին»:*

Եկեղեցին շրջապատուած էր բազմաթիւ բորոտներով, որոնց շատերուն ձեռքի մատները փտած էին…

**** 1500 տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով միայն 300 հոգի ներկայ եղան Հաբէշներու աստուածայայտնութեան տօնին (Թիմքաթ): Սովորաբար 10,000 բարեպաշտներ կը մասնակցին այս արարողութեանց, բայց այս տարի կայսրը արգիլած էր համախմբումները, վախնալով օդանաւային յարձակումներէ:*

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.— *Այն օտար աշխատաւորները որոնց մականունները կը սկսին R. S. T. եւ U տառերով եւ որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31ին (Սէնի նահանգ), նորոգման համար պէտք է դիմեն յունուար 25էն 28 (կէսօրէ դուրս է), առաւօտեան ժամը 8էն 14.45, Փարիզ բնակողները՝ 391, Rue de Vaugirard, իսկ արուարձաններու բնակիչները՝ 7, Rue de Jouy:*

Թերացողները կը զրկուին նորոգման իրաւունքէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԱԲԻՐԻՆԹՈՍ

Տարիներէ ի վեր, հայերէն բոլոր թերթերու սիւնակներուն տակ անփոփոխ կը կարդաք ազդ մը.— ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ԹՈՒՂԹԻ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ ԵՒ ՄԵԼԱՆՈՎ:

Ես չեմ յիշեր այսպիսի ազդարարութեան մը հանդիպած ըլլալ որ եւ է օտար թերթի մէջ: Ինչպէս որ, հազուադէպ է հանդիպիլ, որ եւ է օտար թերթի մէջ, հետեւեալ կոչերուն.

— Կը խնդրուի փութացնել բաժանեգինները:

— Տարեգլուխ է, մի մոռնաք փակել ձեր հաշիւները:

— Անոնք որ իրենց հաշիւները չեն փակեր մինչեւ … թուականը, այլեւս թերթ չպիտի ստանան:

—Անունով, մականունով պիտի յայտարարենք պարտազանց բաժանորդներուն ցանկը:

Այս ազդարարութեանց չափ անյեղլի կը մնան, ընդհանրապէս, «մաքուր գրելու» պատուէրները:

Եւ խմբագրութեան սեղանին վրայ կը դիզուին այլազան ձեռագիրներ, եշմարիտ ցուցահանդէս մը կազմելով թուղթի, գրավարժութեան, մելանի եւ մատիտի տեսակներով:

Ահա ձեռագիր մը որուն թուղթին գլուխէն մինչեւ տակը, լայնքն ու երկայնքը եւ տողերը այնպէս թխուած են, որ կարելի չէ տեղ մը իսկ սրբագրել, որ եւ է սրբագրութեան համար:

Ցանախ էջերուն թիւերն անգամ չես կրնար տեղաւորել, եթէ գրողը բնաւ դրած չըլլայ, կամ եթէ ստիպուիս փոխել:

Ահա ուրիշ մը, որուն մէջ ինքնուրոյն բառեր եւ բացատրութիւններ կան, բայց չես կրնար կարդալ, եթէ ծանօթ չես հիւսուածքին:

Եւ բառեր կան որ իրարու հետ կը շփոթուին,— խորացնել, խոտացնել, խտացնել: Դաւ, դաս, տառ եւն.:

Ձեռագիրներ կան որոնց հիւսուածքին վարժուած է գրաշարը: Բայց ուրիշներ ալ կան որոնք իրարու վրայ կը ձեռուին.— Ես չեմ կրնար, դուն շարէ…

Բնականաբար յոգնութիւնն ալ կը կրկնապատկուի, երբ դժուար կը կարդաս ձեռագիրը:

Բեւեռագիրներ կան որոնք խմբագիրն անգամ կը խրտչեցնեն, որքան ալ համբերութեամբ տոգորուած ըլլայ:

Մանաւանդ եթէ այդ ձեռագիրները որ եւ է հանդէս կը նկարագրեն:

Ոչ միայն ամբողջ բառեր եւ բացատրութիւններ մասնաւոր ուշադրութիւն կը պահանջեն, այլեւ կատարեալ անելի մը կը հանդիպիս, եթէ անուններ կը գտնուին թղթակցութեան մէջ:

Բառ չէ որ գտնես իմաստին հետեւելով. անուն է. կրնա՞ս գուշակել…

Թղթակիցը «Գ.»ի նմանող տառ մը կը ստեղծէ: Որ եւ է անունի սկզբնատա՞ռն է, թէ… Օրիորդ (Օր.):

Պաշտօնական ազդեր կը ստանաս, տակը՝ ատենադպիր, ատենապետ (երբեմն ալ ամբողջ վարչական կազմը):

Եթէ գործ չունիս, փորձէ կարդալ, գրաշարէն առաջ: Ամէն մէկը ստորագրած է ճիշդ այնպէս ինչպէս … դրամատան մը տնօրէնը, չէքի մը տակ: Ստիպուած ես կամ սխալ տպել, եւ կամ ջնջել:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, զանգատը չուշանար:

Քանի որ սկսայ, հարկադրուած եմ լրացնել:

ՎԱՀԷ

Մոսկուա կը ցցնայ Ազգաժողովին առջեւ

Ինչպէս կը յիշուի, հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւններէն Ուրուկուէյ իր յարաբերութիւնները խզեց Խ. Միութեան հետ եւ ճամբեց դեսպանը, ամբաստանելով թէ համայնավարական դաւադրութիւններ կը սարքէր: Մոսկուա ուժգնօրէն բողոքած ըլլալով այս ամբաստանութեանց դէմ, դիմեց Ազգերու Դաշնակցութեան: Հինգշաբթի օր, Պ. Լիթվինով Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ քաշեց Ուրուկուէյի ներկայացուցիչը, իբրեւ ուխտադրուժ ամբաստանելով այդ պետութիւնը: Խորհրդային գործավարը վճռապէս հերքեց եղած մեղադրանքները, եւ բացատրեց թէ Ուրուկուէյ դրժած է Ա. Դ. ուխտին 12րդ յօդուածը, որուն համաձայն եթէ վէճ մը ծագի Ազգաժողովին անդամներուն միջեւ, անոնք պարտաւոր են խնդիրը յանձնել իրաւարարութեան կամ Ա. Դ. Խորհուրդին քննութեան: Այս յայտարարութեանց նոյնքան ուժգնօրէն պատասխանեց Ուրուկուէյի պատուիրակը (Փարիզի դեսպանը), պնդելով թէ Ա. Դ. Խորհուրդը իրաւասու չէ միջամտելու վէճին, քանի որ ներքին խնդիր է: Հարաւ. Ամերիկայի բոլոր հանրապետութեանց ներկայացուցիչները ձայնակցեցան իրենց պաշտօնակցին: Արժանթինի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ վեհապետական իրաւունքի բռնաբարում կատարուած պիտի ըլլայ, եթէ Ազգաժողովը փորձէ քննել թէ պետութիւն մը իրաւունք ունի՞ խզելու իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները՝ ուրիշ պետութեան մը հետ:

Ա. Դ. Խորհուրդը ընդունելով հարցին կարեւորութիւնը, ոչ միայն առտուան եւ իրիկուան նիստերը յատկացուց անոր, այլեւ եռանդամ յանձնախումբ մը կազմեց, տեղեկագիր մը պատրաստելու համար: Յանձնախումբին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Թիթուլէսքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը:

Լիթվինով իր զեկուցման մէջ բացատրեց թէ վէճին բուն պատճառը ոչ թէ համայնավար գործունէութիւնն է, այլ… պանիրի խնդիր մը: Խորհրդային իշխանութիւնը մերժեր է գնել քանի մը հարիւր քիլօ պանիր:

Այս առթիւ տրտունջներ յայտնեց նաեւ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի դէմ, առանց յիշելու անունները:

Խորհրդային գործավարին կարծիքով, «կարգ մը յետադիմական երկիրներ» խաղեր կը սարքեն Խ. Միութեան դէմ: «Այդպէս է որ բռնաբարուեցաւ Չինաստանի անկախութիւնը եւ նահանգներ խլուեցան իրարու ետեւէ: Իսկ Եւրոպայի մէջ ուրիշ պետութիւն մը նոյն պատրուակները կը գործածէ, արդարացնելու համար իր յարձակողական պատրաստումներու լայն կազմակերպութիւնը»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՃՈՐՃ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ *մարմինը Սէնտրինկէմի դղեակէն Լոնտոն փոխադրուեցաւ եւ տեղաւորուեցաւ, հանդիսաւորապէս, Ուէսթմինսթրի դահլիճին մէջ, ուրկէ ժողովուրդը կարենայ այցելել, մինչեւ երկուշաբթի իրիկուն: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր ամբողջ ճամբուն վրայ: Նոր թագաւորն ու արքունիքին անդամները ոտքով հետեւեցան թափորին, մինչեւ դահլիճը: Վեց հազար զինուորներ կը հսկէին կարգապահութեան: Խորհրդարանին մէջ թագաւորին մարմինը ընդունեցին Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը եւ լորտ սենեկապետը:*

ԲՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ *կառավարութիւնը լուծեց մակեդոնական ազգ. կազմակերպութիւնը: Այսուհետեւ միայն Մակեդոնիոյ հայրենակցական - մշակութային միութիւնները պիտի կրնան գործել:*

**** Անցեալ Հոկտեմբերի դաւադրութեան դատին առթիւ, ընդհ. դատախազը մահապատիժ պահանջեց նախկին նախարար Վէլչեւի, Զօր. Զայմովի եւ հրամանատար Սթանչեւի համար: Իսկ միւս ամբաստանեալներ-*

(Շար.-ը կարգը Դ. էջ)

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ճեմալ փաշայի յիշատակները, հակառակ կրճատումին արաբական բաժնին եւ Սուէզի ջրանցքին արշաւին-րուն կամ զինուորական նարցերուն, ինչպէս Ֆոն Ֆալքընհայնի եւ Թուրք զօրավարներու տարակարծութիւնները (մանաւանդ այն առեն հօթներորդ զօրաբանակի հրամանատար Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի յախուռն կեցուածքը՝ Ֆոն Ֆալքընհայնի ծրագիրներուն հանդէպ) եւ վերջապէս արաբական ապստամբութիւնը ամենայն մանրամասնութեամբ, որ գրքին գրեթէ մէկ չորրորդը կը կազմէ,— հակառակ այս յապաւումներուն այս յիշատակներէն մեր աչքին առջեւ կը պարզուի օսմանեան պատմութեան տասնըհինգ տարուան շրջան մը, յաճախ քրքրելով օսմանեան ամբողջ պատմութիւնը :

Այստեղ կը տիրէ հաշուետուութեան եւ ինքնարդարացումի ճիգ մը եւ յաճախ սլաքները ուղղուած են մասնաւորաբար Թուրքիոյ իթթիհատական քաղաքականութեան քննադատներուն, այլ մանաւանդ Մանտէլշթամի եւ Մորկընթաուի դէմ, որոնք իրենց յիշատակներուն մէջ քննութեան առած են նախապատերազմեան Թուրքիոյ ամբողջ պատմութիւնը եւ պարզած հայկական ահաւոր եղեռնին պարագաները :

Իմ նպատակս էր ցոյց տալ Թուրք պետական անձնաւորութեան մը զատելու կերպը եւ փաստարկութիւնները, որոնցմով կը խորհէին արդարացնել, թերեւս այսօր ալ այդպէս կը խորհին հայ ժողովուրդի բնաջնջումին համար գործուած ճիւաղային արարքները :

Ճեմալ փաշա, ինքը, կը խոստովանի թէ ինչ սոսկալի էր բռնագաղթի զոհերուն վիճակը, որոնցմէ ազատող մըն ալ ես եղած եմ, ականատես աննկարագրելի թշուառութեանց եւ անպատմելի վայրագութեանց։ Ճիշդ է, ապահովաբար իր տրամադրութիւնը այդ խիստ գաղթական արարքները մեղմացնելու եւ կարգ մը հրամաններու գործադրութիւնը քաշքշելու, ազատ պահելով Սուրիոյ մէջ հայ գաղթականութեան մէկ մասը, որ իբր արհեստ ունեցող գաղթական կրցած էր ապրիլ սուրիական քաղաքներէն ներս։ Բայց ի՞նչպէս կարելի է, իր իսկ տուած թիւով, 600,000 հոգիի բնաջնջումը տեսնել եւ չպոռթկալ, չպոռալ եւ չհակադրել իբրեւ անդամը հռչակաւոր եռրորդութեան՝ Էնվէրի եւ Թալէաթի հետ... «Փափուկ» Էնվէրը եթէ չէր տեսներ թէ ինչ կ'ընէին քաղաքային պաշտօնեաները, երբ Թալէաթ ջարդի հրամանը կուտար, ինչո՞ւ կը լռէր Ճեմալ փաշա եւ կը գոհանար հովանաւորելով միայն սուրիական քաղաքներու գաղթականները։ Արդեօք ճի՞շդ է որ կը վախնար ձայն հանելէ, թէ զինքը չէին լսեր : Ամէն պարագայի մէջ այն առեններ կ'ըսէին թէ Ճեմալ փաշա անուղղակի չէզոքացուած մըն էր, որուն դէմ ինք ալ, իբր թէ, Սուրիոյ անջատման ծրագիրներ կը սնուցանէր, իսկ Հայերը կը պահէր իբրեւ շինարար տարր եւ հակազդող՝ արաբ դերակշռութեան ... ։

Բայց ի՞նչու կը պաշտպանէ Ճեմալ փաշա ջարդարարները, 600,000 հայ զոհերուն դէմ ցոյց տալով մէկուկէս միլիոն Քիւրտերու եւ Թուրքերու բնաջնջումը։ Ի՞նչպէս կ'ենթադրէ եւ հրապարակաւ հարցում կ'ուղղէ Համաձայնականներուն թէ՝ Մուսա Լեռան, Զէյթունի եւ Ուրֆայի ապստամբութիւնները մասնաւոր ազդանշանի մը արդիւնք էին Համաձայնականներուն կողմէ տրուած՝ երբ Թուրքերը զբաղած էին Տարտանէլի եւ Սուէզի մէջ։ Ճեմալ փաշա չէ՞ր գիտեր թէ ինքնապաշտպանութեան հերոսամարտեր էին այդ տեղերը պատահած դիմադրութիւնները, որովհետեւ Հայերը գիտէին թէ անպայման պիտի կոտորուէին աքսորի ճամբուն վրայ ։

Ճեմալ փաշա կը պատմէ նաեւ իր ներկայութիւնը 1913ի հայ գրի գիւտի յոբելինական հանդէսներէն մէկուն՝ «Փրթի Շան թի մէջ, ուր ջերմ խօսքեր ըսած է, թէեւ ուրիշ բաներ կը խորհէին... ։ Ուրիշ աղբիւրէ գիտենք արդէն թէ ամբողջ Թուրք եռապետութիւնը ներկայ եղած է նոյն առթիւ մայր եկեղեցիի հանդիսութեանց, երբ բեմին վրայ կը գտնուէր Այրուբենը եւ Կոմիտասի 120 հոգինոց խումբը հրաշալի համերգ մը կուտար... Ա՛խ, ինչպէս չենք գիտցեր այն առեն զանազանել քաղաքավարութիւնն ու քաղաքագիտութիւնը ։

Այլապէս շահեկան է վերջաւորութեան մէջ Հայերուն ուղղուած խորհուրդը ։— Հայաստանի հանրապետութիւնը բարեկամ պէտք է ըլլայ Թուրք եւ դրացի միւս հանրապետութեանց, աչք տնկելու չէ անոնց հողերուն։ Հայերը պէտք է հրաժարին վեց նահանգներուն Հայաստան ըլլալուն ցնորական գաղափարէն։ Զաւէն պատրիարք Թող գործիք չըլլայ Ցոյներուն ձեռքը։ Թուրքիա բնակող Հայերը պէտք է ցոյց տան իրենց բացարձակ հաւատարմութիւնը, ինչպէս եօթանասուն տարի առաջ էին։

Իրապէս կը գործադրուին Քէմալ փաշայի օրով այն ամէնը, ինչ որ Ճէմալ փաշա կ'առաջարկէր։ Միայն ռուսական կեդրոնէն բաժնուելու եւ անոր դէմ պատուար կանգնելու յոյսը չէ իրականացած դեռ ։

— Իսկ այն Հայերը որոնք կը փափաքին անպայման Հայաստանի քաղաքացի ըլլալ, Թող երթան Հայաստան... կ'ըսէ Ճէմալ փաշա ։

Շատ ճիշդ, բայց երբեւէ երբեք չէ կրցած խորհիլ որ 800,000 անտուն դարձած Սփիւռքի Հայերուն քաղաքական դատը չան քարոզներով չի լուծուիր։

×

Ինչ կը վերաբերի Թվքերտախլէպովի մը չնաշխարհիկ տեղեկագրին՝ ռուսական սպաներու անունով, Թարգմանեցինք քար դրած մեր սիրտին վրայ, որովհետեւ հաւատացած էինք կողմնակալութեան եւ խեղաթիւրման, այլ եւ հաւանաբար ստիպման տակ գրել տրուած ըլլալուն, քանի որ այդ թըղթերը գերի ինկած էին Թուրքերուն ձեռքը։ Բայց հետաքրքրական է տեղեկագիրը այն ուղղութեամբ թէ՝ ինչ բաներ ըսել տալ կ'ուզեն Թուրքերը Հայերու հասցէին, օտարի մը բերնով։ Թվքերտախլէպով կ'երեւի թէ յունին մէջ կ'ապրէր եւ բոլորովին անտեղեակ էր, մինչեւ Կարին գալը, հայկական բարձրաւանդակի վրայ ապրող ժողովուրդներու պատմութեան, որովհետեւ եթէ նոյնիսկ 1915ի եղեռնը պատահած չըլլար՝ ճիշդ իր գալէն քանի մը ամիս առաջ, պէտք էր գիտնար թէ նոյն այդ Կարինի նահանգին եւ Երզնկայի մէջ ինչեր տեղի ունեցած էին Թուրքերու եւ Քիւրտերու ձեռքով, դարեր շարունակ, Ճէլալիներու տարապարի շրջանէն ալ առաջ մինչեւ Ղուզուլճանի գայմագամ Շահ-Հիւսէյինի ահաւոր չարագործութիւնները 1870ական թուականներուն, կամ Համիտեան արիւնոտ օրերը, այդ կարմիր Սուլթանին աշխարհահռչակ օրերը Թվքերտախլէպովի վկայութիւնները փողոցէն կուգան եւ անցորդի խօսքեր են միայն։ Մենք կը յիշեցնենք, նոյնինքն ենթակային այսինքն Օսմանեան կառավարութեան վկայութիւնները, նկատի ունենալով այն հրամանագրերը, որոնք ժամանակին ստորագրուած են Ալի Սաւմուտ Նէճիմ, Միտհատ, Մուհամմէտ Բիւշտի եւ Հիւսէյին Աւնի, նախարարներէ, եւ ղրկուած Կարինի կուսակալին, որպէսզի հեռացնէ «իր Հայրն ու մայրը եւ կինն սպաննող» Շահ - Հիւսէյին գայմագամը Երզնկայի գաւառէն, «որ հարիւրաւոր սպանութիւններ գործող, քիւրտ աւազակներու գլուխ դարձած՝ քրիստոնեայ ժողովուրդը կեղեքող» եղած մէկն է։ (Տեղեկագիրք 25 տարուան բողոքագրերու Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանի առ Բարձր. Դուռն):

Բայց, ի՞նչ կը սպասենք ռուս խեղճ միամիտ զինուորին բերանը «Հայերը ամբողջութեամբ մաքրուելու էին Թուրքերուն կողմէ» նման խօսքեր դնող մարդակերպներէ...։ Ամէն պարագայի մէջ կ'արժէր որ այն օրերուն պաշտօնի վրայ գտնուող անձեր արտայայտուէին մասնաւորաբար յիշուած անցքերու մասին եւ բացատրէին Թվքերտախլէպովներու դերը եւ անոնց երկերեսութիւնը։ Վերջապէս հայ ցեղը, հայ կինը, հայ մտաւորականութիւնը եւ կռուողները անարգող այս «պաշտօնական» վկայութիւնը պէտք է հերքել տալ։

Մերձաւոր Արեւելքը քսան տարիէն աւելի խարդաւանքներէ ազատուած եւ դրախտի մը վերածուած տեսնելու մտքով, Ճէմալ փաշա ծրագիր մը կը ներկայացնէ, որ չատ ուշ մնացած է...

Ճիշդ է որ մինչեւ հիմա մեր վէճերէն օգտուողները օտարները եղան եւ Արեւելքը օգտագործուեցաւ, վնասուեցաւ։ Բայց, Թուրքերը տակաւին չե՞ն ըմբռնած թէ ի՛նչը ինչէն ծագեցաւ :

Գրքին վերջին տողը սա է — «Ես եւ իմ հայրենակիցներս պատրաստ ենք միշտ լուրջ վիճաբանութեան մտնելու ամէն անոնց հետ, որոնք որ եւ է աւելի լաւ լուծում կրնան առաջարկել»։ Բայց Ճէմալ փաշան ինքն իսկ Թաղած չեղա՞ւ լուծման ուրիշ որ եւ է ելք, երբ ամբողջ հայկական դատը կ'ամփոփէր Կովկասի մէջ։

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն երէց, արդեօք մեղք մը գործած կ'ըլլա՞մ «գեղեցիկ կին եմ» ըսելով :

— Այո, տիկին, Ս. Գիրքը կը պատուիրէ սուտ չխօսիլ ։

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

«Ու մեք շինեցուք սուրբ զխորանն յուսոյ»։

Անցեալ տարի տօնուեցաւ Ս. Գրքի հայերէնի թարգմանութեան 1500ամեակը։ Այդ առթիւ, մեր մշակոյթի կատարած նուաճումներու մասին բազմաթիւ յօդուածներ երեւցան հանդէսներու, պարբերականներու եւ օրաթերթերու մէջ, որոնց ստուարագոյն մասը նորութիւններ չունենալով մէկտեղ, դարձեալ շահեկան էին, եւ մեծապէս նպաստաւոր եղան։

Նպաստաւոր կ'ըսեմ անոր համար, որ մեր հայրենիքէն դուրս, մասնաւորապէս երիտասարդութիւնը որ թէ ահաւորութեամբ եւ թէ տեւողութեամբ աննախընթաց դժոխք մը ապրեցաւ, հնարաւորութիւն չունեցաւ սորվելու իր ազգային քաղաքակրթական այդ արժէքները։ Անոնք աւելիս հպարտ պիտի դարձնէին զինքը հայ մնալու ու հայ ապրիլ կամենալու իր պայքարին մէջ։

Ս. Գրքի հայերէնի թարգմանութեան եւ մասնաւորապէս Ե. դարու գրական յաղաչըջնումները բացատրող յիշեալ հանդէսներէն եւ գրութիւններէն վերջ, մօտաւորապէս ամիս մը առաջ, Հայ Մշակոյթի տօնին առթիւ, Փարիզի մէջ «Համազգայինի» նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ հայ ճարտարապետութեան տօնը, ուր բանախօսեցին երկու հեղինակաւոր մասնագէտներ, Փրոֆ. Շարլ Տիլ եւ Հ. Գաբրիէլ Նահապետեան։

Ի՞նչպէս արտայայտուած են անոնք այս պերճ նիւթին շուրջ, կամ ի՞նչ կարգի խանդավառութեամբ մը ներկայացուցած են հայ ճարտարապետութեան պատմութեան տիրական ու ծաւալուն չնորհքը.

Ունկնդիրները գիտեն, բայց չատ ցանկալի էր որ ասիկա ալ առիթ մը գտնէր, ու մեր մտաւորականութիւնը բարեհաճէր քանի մը յօդուածներ շնորհել մեր երիտասարդութեան մատչելի թերթերու եւ հանդէսներու մէջ։ Մանաւանդ որ հայ ճարտարապետութիւնը, իբրեւ հայկական մշակոյթի մէկ մայր ճիւղը՝ ամէնէն աւելի անծանօթ կը մնայ մեր գոյութեան ուտն ու ումերը կազմող այժմու սերունդին ։

Այս համոզումով է որ, հակառակ դրացումներու բացարձակ աղքատ հանդիսացող պարագաներուս, կը ջանամ գոնէ համառօտ փորձ մը կատարել յիշեալ հարցին շուրջ։

Կրնա՞մ օգտակար ըլլալ։ Կը խորհիմ։

×

ԱՆՄԱՆՈՒԹ ՇՐՋԱՆ

Հայաստան, Ասիոյ արեւմտեան ափունքին վրայ տարածուող բաց երկիր մըն է, որ սկիզբէն ի վեր ցեղերու ճանապարհ եղած է։ Եւ հետեւաբար հայ ժողովուրդի կեանքը եղած է ուրիշ երկիրներու եւ ցեղերու հետ ունեցած բիւրաւոր ընդհարումներու պատմական կեանքը։

Դարձեալ Հայաստան ասիական քարտէսին վրայ, չատ հինէն մրցակցութիւններու կամուրջ, աղբիւր, խառնարան եւ հալածական ապաստարան երկիր մը եղած է։ Ու հետեւաբար, հայ ժողովուրդը ուրիշ ժողովուրդներու հետ ներդաշնակ, պատերազմով, նուաճումով, վաճառաքաղաքական, բարքերով, կրօնքով եւ մշակոյթի հաղորդակցութեամբ շարունակական շփում ունեցող ժողովուրդ մը եղած է։

Դիւրին է հասկնալ ուրեմն որ, Հայու պէս բնտանի ցեղ մը, երբ այս կարգի ընդհարումներ, շփումներ կ'ունենայ բազմազան ազգերու հետ, հետեւ կը լեցնէ, կը հարստացնէ, կ'ընդարձակէ իր լեզուին, իր կրօնքին, իր արուեստին, նոյն իսկ իր ազգարանութեան հասուածները ճոխ կերպով։

Այս ուղղութեամբ, երբ խնդիրը հայ ճարտարապետութեան արուեստին վրայ դառնայ ու մենք մտնենք անոր հնօրեայ, անոր վաղեմի կեանքին մէջ, փնտռենք սկզբնաւորութիւնը, անմիջապէս կը զգանք որ դեռ չատ մութ կէտեր ունինք, բացատրութեան կարօտ խրթնութիւններ կան։ Այսուամենայնիւ, բոլոր բախումներու, բաղդատութիւններու խորութեան մէջ իսկ, կրնանք նշմարել այն հունը որ հայունն է, զոր Հայն է ձեւաւորեր ու զարգացուցեր, ազնուական մտածումի հարգիլ կարողութեամբ

Մեր ազգային կեանքի կորովը, թշնամիներուն դիմադրելու խանդավառ աշխուժութիւնը, չատ վաղնջական օրերուն իսկ ծներ են դիցաբանական դէմքերու հէքեաթներ։ Առասպելային խանդաղատանքը որ կը խլրտի ու կը սաւառնի այդ հէքեաթներու անդին փշուրներուն մէջ, մեզի կը զգացնէ անառիկ բերդերու, ատրուշաններու դիմացկուն անցքերու եւ քաղաքային ուրիշ ամրութիւններու բեղնաւոր շրջան մը, ուր հայ ճարտարապետութիւնը իր գեղեցկութեան ձգտումներուն սկիզբն է դրեր, եւ որուն վրայ դարերու քարացած բարդութիւնը կը ստիպէ մեզ որ զայն այլ եւս կոչենք միայն հայ ճարտարապետութեան անծանօթ չրջան։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ծովային սպառազինութեանց խորհրդաժողովը որ աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր նիստեր կը գումարէ Լոնտոնի մէջ, չկրցաւ որ եւ է եզրակացութեան գալ ։ Տարակարծութիւնը բաւական մեծ է, մէկ կողմէ անգլիական եւ ամերիկեան պատուիրակութեանց, միւս կողմէ՝ ճափոնականին միջեւ։ Այդ տարակարծութիւնը կը վերաբերի ծովային ուժերու թէ՛ քանակին եւ թէ որակին։ Քանակի տեսակէտէն՝ Ճափոն դրած է հաւասարութեան սկզբունքը։ Այսինքն՝ փոխանակ 5:5:3 համեմատութեան, ունենալ 5:5:5 համեմատութեամբ ծովային ուժեր։ Ուրիշ խօսքով նոյն տարողութեամբ նաւեր ունենալ։ Ուստի, կ'ուզէ արմատապէս փոխել ներկայ դիրքը Անգլիոյ, Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներու միջեւ։ Այդ համեմատութիւնը հաստատուած էր 1921ին՝ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին։ Վաւերացուեցաւ 1930ին՝ Լոնտոնի խորհրդաժողովին.

Ասկէ անկախ, ճափոնական պատուիրակութիւնը կը ձգտէր ապահովել որակի տեսակէտէ մասնաւոր բաժանում մը, իրեն վերապահելով իրաւունքը՝ աւելի փոքր միաւորներ ունենալու, որոնք անհրաժեշտ են պաշտպանողական պատերազմի մը համար, մինչ Անգլիացիները, բայց մանաւանդ Ամերիկացիները կը պնդեն առաւելաւորում դնել ե՛ւ այս տեսակէտէն, որպէսզի Ճափոնը հարկադրուած մասնաւոր ձեւով մեծ նաւեր չինել...

Եւ սակայն, ծովային սպառազինութեան արհեստագիտական կողմերը սերտօրէն կապուած են չատ մը քաղաքական խնդիրներու հետ՝ որոնք կը ... հոգեբանեն միջազգային պարագաները։ (Իրականին մէջ, Լոնտոնի խորհրդաժողովին կը ջանային լուծել քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներ, որոնք կը հետաքրքրեն Ծայրագոյն Արեւելքն ու մեծ Ովկիանոսը)։

Այն հաւասարակշռութիւնը ... հաստատեց, 1922ին, Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը, չատոնց խանգարուած է Ճափոնի կողմէ։ Ամերիկեան պատուիրակութեան ուժգին պնդումին վրայ, խորհրդաժողովը երկու բեւեռ սկզբունքներ ընդունեց Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ. 1. Ամբողջական անխախտութիւնը Չինաստանի եւ 2. Չինական հողին վրայ առեւտուրի ազատութիւն բոլոր ազգերուն համար։

Հետեւաբար, կարգ մը պետութեանց, բայց մասնաւորապէս Ճափոնի ախորժակին դէմ արգելք մը, ... պէտք չձգտի իր բացարձակ ազդեցութեան ենթարկել Չինաստանը եւ շահերուն չծառայեցնէ Չինաստանը.

1920էն վերջ, Ճափոն անվիճելի կերպով մը ոտնակոխեց այդ երկու սկզբունքները։ Այսօր ոչ մէկ կասկած կայ որ անոր նպատակները չատ հեռու կ'երթան,— ստիպելով ... քացնել եւրոպական ազդեցութիւնը Չինաստանէն, եւ, եթէ կարելի է, բոլոր Ասիայէն, ստեղծելով Մօնրօ նոր վարդապետութիւն մը, հետեւեալ կարճ նշանաբանով,— «Ասիա Ասիացիներուն».

Բայց փաստած չէ, որ ճափոնական այս քաղաքականութիւնը իր դէմ ունի եւ պիտի ունենայ այն պետութիւնները, որոնք շահագրգռուած են Մայր. Արեւելքի եւ Խաղաղականի կացութեամբ։ Այսինքն Անգլիան, Մ. Նահանգներն ու Ռուսիան։ Այս պետութիւններէն ... քարին որուն մը մենք կը գտնենք Լոնտոնի վերջին ծովային խորհրդաժողովի վիճաբանութեանց մէջ։

Մինչ մէկ կողմէ Ճափոնի եւ միւս կողմէ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ այդ պայքարը դեռ անորոշութեամբ մը քօղարկուած է, Ճափոնի եւ Խորհ. Ռուսիոյ միջեւ մղուած պայքարը չատ բացայայտ է ու բոլորովին անվիճելի։ Տարիներէ ի վեր Ճափոնցիները գրգռիչ վերաբերում մը ունին դէպի Խ. Ռուսիան։ ... ծելէ յետոյ իրենց հովանաւորեալ — Մանչուրիան — անոնք ... ցին Խաղաղականի միակ ռուսական նաւահանգիստը՝ Վլատիվոստոկը, ռուսական միւս ասիական հողերէն։ Սիպիրի եւ Վլատիվոստոկի միջեւ հաղորդակցութեան միակ ճամբան Ամուր գետն է,— ճամբայ մը չատ երկար կը տեւէ եւ ձմեռը ենթակայ է բնական տարերքին, որոնք ամիս շարունակ անգործածելի կը դարձնեն զայն։

Ռուս - մանչուրական սահմանին վրայ բախումները յաճախադէպ են դարձած։ Ռուսական եւ ճափոնական թերթերը ամէն օր լեցուն են զինուորական խոսակցութեանց լուրերով Ճափոն տարիներէ ի վեր, ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԱՒՐԻԶԷՆ

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Ջիլինկիրեանին փոխարինում է վերեւ յիշատակուած Արեղնազով Ալեքսանեանը, որ տասնըմէկ տարի շարունակ ղեկավարեց հմտութեամբ եւ համբերատարութեամբ Արամեան եւ Ս. Աննայեան միացեալ՝ ուստերց եւ դստերց դպրոցները։ 1896—1907 թուականները համարւում են Արամեան դպրոցի ոսկէ շրջանը։ Ս. Աննայեան օրիորդաց դպրոցը ունէր չորրորդ դասարան. տղայոց եւ օրիորդաց դպրոցները միասին ունէին 250—275 սան - սանուհիներ։ Արեղնազով Ալեքսանեանը միաժամանակ տնօրէն է կարգւում Թաւրիզի երկթաղի երկսեռ դպրոցների՝ Արամեան եւ Ս. Աննայեան, ինչպէս եւ Լիլաւա թաղի Հայկազեան - Թամարեան։ Նա կարողանում է կարգի բերել այդ դպրոցները։

1898ից թեմի առաջնորդն էր Սահակ եպիսկ. Այվազեանը, որի օրով իւրաքանչիւր թաղի դպրոց առանձին էր վարում դպրոցական գործը, հետեւապէս եւ Ալեքսանեանը ղեկավարում է այնուհետեւ միայն Արամեան - Ս. Աննայեան դպրոցը։

Ալեքսանեանի օրով է Արամեան դպրոցը կազմակերպել իր աշակերտական եւ ուսուցչական ճոխ գրադարանները, այլ եւ բնագիտական համեստ թանգարանը, որ ամենահարուստն է իրանահայ դպրոցների մէջ։ Դժբախտաբար 1901 թուին Արամեան - Ս. Աննայեան դպրոցը յայտարարւում է սնանկացած, որովհետեւ սնանկ էին դուրս բերել իրենց այն առեւտրական տները, որոնց մօտ տոկոսով էին տրուած դպրոցապատկան պատկառելի գումարները, մօտ 25 հազար թուման։

Արամեան դպրոցի նիւթական վիճակը քայքայուելով, կրճատւում են բարձր դասարանները։ 1906ին փակւում են տղայոց Ե. եւ օրիորդաց Դ. դասարանները, հրաժարւում է եւ հոգաբարձական պատկառելի անձնալ ունեցող ազա Զաքար Նազարբէկեանը։ Դրամի սղութիւնը հարկադրում է հոգաբարձութեան 1907 1908ից սկսած միացնել տղայոց եւ օրիորդաց դպրոցների դասարաններն ու ստորին բաժանմունքները։ Այդ շրջանում դպրոցի տնօրէնն էր Վահան Բժշկեանը, ճեմարանաւարտ, որին երկու տարուց յետոյ փոխարինում է Ալեքսան Տէր Վարդանեանը, որ եւ եռանդով վարում է իր պաշտօնը տասը տարի շարունակ, 1909ից մինչեւ 1919։ 1919—20 ուս. տարուանից մինչեւ այսօր Արամեան դպրոցի տեսուչն է Միքայէլ Ստեփանեանը, մի համեստ գործիչ։ Դպրոցը այժմ եւս երկսեռ է եւ վեցամեայ, իսկ աշակերտութեան թիւը վերջին տարիները տատանւում է 180—210ի միջեւ ։ Անցեալ տարուանից դպրոցը Սարա իրանական անունը ստացաւ եւ կիրառում է պետական ծրագիրը՝ չաբաթական 121 իրաներէն եւ 95 հայերէն դասով։

Վերջին քառորդ դարում Ատրպատականի թեմական առաջնորդն է Ներսէս արք. Մելիք - Թանգեանը, որի չիտակ եւ եռանդուն գործունէութեան չնորհիւ կանոնաւոր ընթացք ստացան բովանդակ թեմի գործերը եւ դպրոցները, դրանց թւում եւ Արամեան յոբելեար դպրոցը։

Բ.

Խօսենք այժմ դպրոցի տնտեսական վիճակի մասին։ Քառորդ հազար թումանը կորցնելուց յետոյ՝ Արամեան դպրոցը իր մնացած փողերով գնեց Ղարատաղում երեք «ազգային» կոչուած գիւղեր՝ Նորաշէն, Ցոփ եւ Ջեագիա, որոնցից ներկայումս տարեկան հազիւ 150 թուման եկամուտ է ստացւում. ապա հոգաբարձութիւնը 1914ին նորոգեց Արամեան թատրոնը, որ եկամուտի կարեւոր աղբիւր էր հանդիսանում մինչեւ վերջին տարիները ։

Պէտք է յիշատակել, որ թատրոնի շէնութիւնը քաղաքի կենտրոնում չէ կառուցուած, օրինակ Քարաչէնի կամ այժմեան Փէհլեւի պողոտայի մօտերքում, այլ ցցուած է մի խուլ փողոցում, Առաջնորդարանին եւ դպրոցին կից. թատրոնի նկուղանման շէնութիւնը եւ նրա բեմը չեն համապատասխանում արդի բեմական եւ գեղարուեստական ճաշակի պահանջներին։

1913ին կատարուեց Արամեան դպրոցի 60ամեայ յոբելեանը, հոգաբարձութիւնը այդ ժամանակ դպրոցի շէնքի հիմնարկութեան թուականն էր ընդունել իբր հիմք նրա գոյութեան (1853), որ ի հարկէ սխալ էր, քանի որ դեռ դրանից 18 տարի առաջ, ինչպէս տեսանք 1835ին դասաւանդում էր հռչակաւոր Թաղիադեանը եւ դա Թաւրիզի միակ եւ անդրանիկ դպրոցն էր, որի սեփական շինութեան հիմքը դրուեց 1851ին եւ լրացաւ 1853ին։ Վերոյիշեալ յոբելեանը դպրոցին տուեց 11—12 հազար թուման, որ եւ ծախսուեց Արամեան թատրոնի շինութեան վրայ. Արամեան թատրոնը, որ 6—8 հարիւր թուման տարեկան եկամուտ էր բերում, վերջին տարիները ոչ միայն եկամուտ չէ բերում, այլ եւ նորոգութեան ծախք է խլում տարեկան 150—200 թուման ...

Դպրոցապատկան Աստուածածնի մատուռը շահ չի բերում, քանի որ տրուած է կապալով մի Թուրքի, որ հոգում է ջրի ծախսը եւ արդիւնքն էլ ինքն է վերցնում։ Արամեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը Ս. Աստուածածնի եկեղեցու (Բերդաթաղի) ծախքերը հոգալուց յետոյ հազիւ 50 թուման զուտ օգուտ է ունենում։ Թոշակներից տարեկան գանձւում է 1200 թուման, որդեգիր պահողներից, Ազգ... տարինամ ընկերութիւնից եւ Թաւրիզի Հայ Կանանց Միութիւնից տարեկան 200 թուման, օգնի տուրքից՝ 150 թուման, զանազան ձեռնարկներից 5—6 հարիւր թուման, պատահական նուէրներ բարերարներից եւ ննջեցեալների յիշատակին տարեկան 100-500 թուման. դպրոցի տարեկան պիւտճէն է 3500 թուման, իսկ եկամուտն է մօտ 2700 թուման, հաշուելով եւ պետական նպաստը տարեկան 240 թուման, ուրեմն իւրաքանչիւր տարի դպրոցը բաց է ... նում 800 թուման։ Անհրաժեշտ է, այս կրթական հաստատութիւնը ապահովուած, եւ տարեկան գէթ 200 թուման հաստատուն եկամուտ ունենայ, թոշակներից բացի։ Դրա համար հարկաւոր է մի չօշափելի գումար, ... րի տոկոսները իւրաքանչիւր ... ծածկէին գոնէ դպրոցի տարեկան ... ցը։ Անցեալներում բարերար մարդիկ հանդէս կը գային եւ կը յաւերժացնէին իրենց յիշատակը։

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(3)

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

— • —

Ելառ, չեկառ, հասաւ, Մոսկուա վերադարձաւ, հեռագրեր է, Պերլինի օրաթերթի մէջ են տեսեր: Նամակ եկած է Փրակայէն, ցանկը ուղեր է, ցանկը Հայաստանէն է առեր, Փարիզ եկեր Լոնտոն է գացեր, ոչ վիճեայն Ցուրիխ է հեռագրեր ..

Եկա՛ւ ..

Ժողով, հաւաքոյթ, խորհրդակցութիւն, քննութիւն, հինգ փրանք սուր — արձանագրութիւն:

Կարկտուք, գոյքեր ու պատրաստութիւն, լամբակի նշանակներու հայթայթում ..

— Ինամի աժան սոխ ունիմ, տամ քեզի քալ մը:

—Բարեկամ, մենք Հայաստան կ'երթանք, արդէն ես ալ ունիմ երեք քալ սոխ, երկու քալը ծախել կ'ուզեմ, թեռ չըլլայ ճամբան:

— Ես ալ արձանագրուած եմ, եւ վերաչինացին ալ անգամ գրուեցայ երէկ:

— Մեր դիւղը չինուած է արդէն, մեր տունն ալ պատրաստ ...

— Ես ալ պատրաստ եմ, կ'րսէ ուրիշ մը, նոյն իսկ առջի օր երբ տէր-տէրը օրհնելու կուգար մեր տունը, կամացուկ մը դուռը գոցեցի ...

— Հա՛, ես չէնք չնորհք վճռեցի:

— Ես ալ հինգ ֆրանք նետեցի կոնակին, բարեբախտաբար ձեռքս խմորոտ էր, ափիս մէջ մնաց:

— Օ՛, երէկ ես ալ Աստուածածնի պատկեր մը պատռեցի ու աղբամանը նետեցի, եկուր տես ...

— Ես տղաս մկրտել չեմ տուած, հարցուցէք իրեն:

— Ես ալ կարմիր պաակով ամուսնացայ, պսակի միջոցին, մոմքս «Ինթերնասիոնալը» կ'երգէի ...

— Իսկ ես, մէջ կը նետուի Դիմոս աղան, տղաս հայ դպրոցէն քաշեցի առի, հոն Դաշնակի հայերէն կը սորվեցնէն եղեր ...

— Ընկեր, դուն Հայաստան չես կրնար երթալ, անցած օր Դաշնակցականի մը բարեւ ես տուեր, վկաներ կան:

— Սուտ են բսեր, այդ մարդը Հնչակեան էր:

— Միեւնոյնն է, Հնչակեաններն ալ ժամանակին անկախ Հայաստան են ուզած: Անոնց հետ ալ արգիլուած է խօսիլ:

— Հապա ես, քրոջս բարեւ չեմ տար, քանի որ իր տղըը Դաշնակցականի մը ծղած տունն է վարձեր ...

— Ընկերներ, առջի կիրակի եկեղեցի գացի, եւ առանց սանթիմ մը ձըգելու պնակին մէջ՝ դուրս ելայ ...

— Ինծի ալ տէրտէրը նշխարք մը տուաւ, տուն բերի եւ մեր կատուին տուի որ ուտէ, Սիմակ քուրիկն ալ տեսաւ ..

— Ի՞ս, օ՛, չէք կրնար գուշակել թէ, ինչ աղուոր գաս մը տուի պատգամաւորին: Նարինջ գնելու էի գացած շուկան, փնտռեցի կեղեւը համուած տեսակէն, չգտայ, ատոր վրայ գնած նարինջներուս կեղեւները համեցի ու գետինը նետեցի եւ կոխկռտեցի, պատուիրեցի մարդուն ալ որ, ուրիշ անգամ «կարմիր» կեղեւով նարինջներ ծախէ ...

— Լաւ գաս ես տուեր, քաղաքացի Մելքոն, դուն առանց վիզայի կրնաս Հայաստան մտնել:

— Խորհրդային Հայաստան բռէ բարեկամ, արգիլուած է միայն Հայաստան ըսելը:

— Ներողութիւն ընկեր, ես դեռ նոր արձանագրեցայ ներգաղթին:

— Ես, գիտէ՞ք, օ՛ ինչ աղուոր բան եմ ըրեր ... աղջկանս անունը Մասիս դրի ..

— Մեղա՛յ բռէ, անիկա Դաշնակի ամիս է ...

— Ես ալ Արամիս անունը Կուչկովաքիի փոխեցի:

—Ընկերներ, մէկ մէկ հատ տոմս գնեցէք. ներգաղթի ֆոնտին համար է. կը ձայնէ երիտասարդ մը յանկարծ:

Պարոն, ես անցած շաբաթ, նոյնաբերեան տունի տոմսերէն երեք հատ եմ գնած եւ հանդէսին ալ ներկայ եղած եմ: Նոյն իսկ ծախ զարկած աթոռս մասս վնասեցի, տես կապուած է: Ահա տոմսերն ալ քովս են տակաւին:

— Մակար էմմի, մէկ հատ ինծի կուտա՞ս այդ տոմսերուն:

— Հա՛, քեզի տամ, վիզա են, վիզա ասոնք: Մէկը ինծի, երկրորդն ալ աղջկանս համար է, իսկ երրորդը հա՛, երբ աղջիկս կարգեմ, օժիտ պիտի տամ փեսիս, օժի՛տ:

— Երանի՛ իրեն . .

Այս միջոցին հեռուէն խումբ մը տղաք կ'երգեն

Կոմսոմոլում գրուած ենք
Կուլակի դէմ լարուած ենք,
Զնոէէն քաշենք նիւր եղէ՛ն
Ուտենք խմենք քէյֆ անենք:

Ու բոլոր խօսակցողները, մէկէն, ծոցերէն դուրս կը քաշեն մէյմէկ կարմիր տետրակ — գին 2 ֆրանք — ու կը սկսին երգել.

Նոր կենցաղը եկել է
Գիւղը հաւկիթ ածել է
Հաւերուն գործ չի մնա՛յ
Աղջիկ, տղայ խառնել է:

Քրիստոս, Մովսէս փուճ բան է
Տէրտէր մէրտէր սուտ բան է
Պսակ կնունք «փարա տո՛ւր»
Միւռոնը պուտ մը իւղ է ...

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

սիոյ այս մասին մէջ պատերազմական վիճակ մը կը պահէ:

Խ. Ռուսիան ես, իր կարգին, կը պատրաստուի հաւանական պատերազմի մը, միայն մէկ տարբերութեամբ: Մինչ նախկին ռուսեւճափոն պատերազմին ամէն ինչ կուգար եւրոպական Ռուսիայէն, այժմ բոլոր միջոցները ի գործ կը դրուին, որ բանակը կարենայ պատերազմիլ՝ տեղին վրայ հայթայթելով իր պէտքերը: Այսուհանդերձ, Սիպերեան երկաթուղին արդէն իսկ զոյգ գիծով է ու կրնայ արագօրէն պատերազմի մը պարագային, աւելի սերտօրէն կապելով Ծայր. Արեւելքը Ռուսիոյ ներքնամասին հետ:

Ճափոնցիները մեծ ճիգ կը թափեն, — միանգամայն յառաջանալով Չինաստանի մէջ— կազմելու համար հակառուսական ճակատ մը Ճափոնի, Մանչուրիոյ եւ Չինաստանի դինակցութեամբ: Այս տեսակէտէն մեծ ուժ կուտայ Չինաստանի ճափոնասէր կուսակցութիւնը, որ կազմուած է ու կը պահպանուի ճափոնական միջոցներով: Իսկ բոլշեւիկեան քարոզչութիւնը կը հովանաւորուի աղքատ ու թըշուառ դիւղացիներուն կողմէ: Իրերու այս ընթացքով, գրեթէ անկարելի է որ Ճափոն ու Խ. Ռուսիան լըջօրէն հրաժին:

Բայց, հոս եւս, ինչպէս խաղաղական վէճին մէջ, մասնաւոր նշանակութիւն պիտի ունենայ Անգլիոյ դիրքը:

Իրականին մէջ, անգլիական շահերը վտանգուած են թէ Խ. Ռուսիայէն եւ թէ Ճափոնէն: Կասկած չկայ այլ եւս որ Միջին Ասիոյ մէջ օր օրի կը ծաւալի ռուսական ազդեցութիւնը: Բոլշեւիկեան քարոզչութիւնները ընդդէմ եւրոպական-աշխարհակալութեան, յաջողապէս մուտք կը գործեն ամբողջ Ասիոյ Արեւելքին մինչեւ Հնդկական Ովկէանոս: Իրանի, Աֆղանիստանի, Թիպէթի, նոյն իսկ Հնդկաստանի եւ Հնդկաչինի մէջ, այդ քարոզչութիւնները կը յաջողին, միւս կողմէ, Ռուսիա բնակչութեան այնպիսի աճում մը կուտայ, որ 168 միլիոնը 20—30 տարի վերջ պիտի հասնի 300 միլիոնի:

Ինչ ալ ըսուի, բոլշեւիկները, ի վերջոյ, ստեղծեցին ու կը զարգացնեն ճարտարարուեստ մը, որ մօտապագային պիտի սկսի մրցիլ համաշխարհային շուկային մէջ՝ սպառնալով անգլիական շահերուն

Նոյնը կ'ընէ Ճափոնը: Ան կը Թափանցէ ոչ միայն համասիական իր գաղափարներով, այլ եւ իր զինեալ ուժերով եւ առեւտրական մրցակցութեամբ: Ճափոն, սակայն, գիտէ ու կը խոստովանի թէ պէտք չէ խոցել Անգլիան: Նոյն իսկ ան պաշտօնական յայտարարութեամբ մը, յունուար 7ին, կը խօսէր Անգլիոյ հետ համաձայնութեան մը անհրաժեշտութենէն: «Էօվր» կը գրէր վերջերս թէ Իտալի արտաքին նախարար նշանակուելէն յետոյ բանակցութիւններ սկսուած են անգլօ-ճափոն դաշնակցութեան մը համար: Անգլիական կառավարութեան յայտնի է որ Չինաստան շուտով պիտի ճանչնայ Մանչուքոն: Հաւանական է նաեւ դաշնակցութիւն մը Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ: Այս պայմաններուն մէջ, Լոնտոն հակամէտ է ճանչնալու «Ճափոնի տնտեսական դերակշռութիւնը Չինաստանի մէջ»: Այդպիսի գործողութեան մը նշանակութիւնը շատ մեծ է: Ճափոնի հետ դաշնակցութեան մը պարագային Անգլիա սերտօրէն պիտի յարաբերի ճափոնեւգերման բարեկամութեան հետ:

Բոլշեւիկեան մամուլը, միւս կողմէ, կը շարունակէ ահազանգ հնչեցնել Ճափոնի աշխարհակալութեան վտանգի մասին: Վտանգ մը զոր ուղղուած ցոյց կուտայ եւրոպական բոլոր պետութիւններու դէմ:

Անգլիա դեռ կը լռէ: Ու կարծէք որ եւ է որոշ դիրք չունի տակաւին: Լոնտոնի մէջ կը դիտեն ու կ'ուսումնասիրեն:

Թէեւ, Լոնտոնի խորհրդատուցուին ճախողումը մասամբ կը պարզէ թէ ի՛նչ կրնար տեղի ունենալ եւ ի՛նչ տեղի պիտի ունենայ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Փ. Կ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

— • —

ՊՈՒՔՐԷՇ, 19 յունուար (Յառաջ). — Ընկեր Ա. Ջամալեան որ Պուքրէշ կը գտնուի քանի մը օրէ ի վեր, այսօր կիրակի բանախօսութիւն մը տուաւ «Թոմիս» սրահին մէջ, նիւթ ունենալով «Հայաստանը եւ մենք»:

500ի հասնող բազմութիւն մը մինչեւ դռները լեցուցած էր սրահը, լսելու համար բանախօսը:

Երկու ժամէ աւելի տեւող այս բանախօսութեան մէջ ընկեր դասախօսը պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Հայաստանի փոխյարաբերութիւնները, վեր հանեց Դաշնակցութեան գաղափարները եւ ցոյց տուաւ անոր ընելիքը

Ներկայ հասարակութիւնը մեծ գոհունակութեամբ մտիկ ըրաւ եւ ծափերով ընդմիջեց դասախօսը:

** Րաֆֆի Երիտ. Միութեան պատգամաւորական ժողովէն յետոյ, մասնաճիւղերը Թիւով վեց, լծուած են մեղուաջան աշխատանքի: Վերջերս Պուքրէշի մէջ ընտրութիւնը կատարուեցաւ մասնաճիւղի վարչութեան. «Րաֆֆիներու կեդր. վարչութիւնն ալ իր կարգին լծուած է աշխատանքի եւ ամիսը անգամ մը մասնաճիւղերուն կը յղէ հրահանգներ, յիշեցնելով պատգ. ժողովի որոշումները:

Կեդր. Վարչութիւնը որոշեց հրատարակել փոքր ամսաթերթ մը, խմբագրութեամբ փաստաբան Վահան Կեմիճեանի եւ Վ. Պաղտասարեանի կողմէ, որ պիտի ծառայէ տարածելու «Րաֆֆիական գաղափարները իր անդամներուն մէջ, անոնց օրկանը դառնալով:

ԼՔՈՒԱԾ ԳԻՒՂԵՐ

— • —

Հալէպէն 18 ժամ հեռաւորութեամբ Ճըսըր Շղուրի գայմագամութեան մէջ կը գտնուին Եագուպիէ եւ Ղընիա գիւղերը՝ իրարմէ հինգ-տասը վայրկեան հեռու եւ իւրաքանչիւրն ունի 150 տուն բնակիչ որոնք արաբախօս են:

Այս գիւղերուն բնակիչները մինչեւ ընդհանուր պատերազմի նախօրեակին ամբողջութեամբ գրեթէ լուսաւորչական էին, բայց հայկական ընդհանուր տգիտութեան եւ ջարդի օրերուն Ֆրանչիսքեան լատին հայրերը առիթէն օգտուելով կը յաջողին լատինացնել գիւղին բոլոր Հայերը եւ կը տիրանան եկեղեցապատկան բոլոր կալուածներուն, որոնց մեծագոյն մասը կը վերաբերէր Երուսաղէմի եւ Կիլիկիոյ վանքերուն: Այժմ Ղընիայի բնակչութիւնը ամբողջութեամբ լատին է: Իսկ Եագուպիէի բնակչութեան գալով, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի եւ Հալէպի ազգային առաջնորդարանի կողմէ թափուած ջանքերուն շնորհիւ կարելի եղաւ թէ եկեղեցական կալուածները ետ առնել եւ թէ լատինացած Հայերը վերադարձնել իրենց մայր եկեղեցւոյ գիրկը:

Եագուպիէի եւ Ղընիայի մէջ լատին հայերը ունին մէկ-մէկ հոյակապ վանք, իրենց յարակից փառաւոր վարժարաններով, ուր ձրիաբար կը դաստիարակուին լատին եւ ոչ լատին մանուկները: Իսկ Հայերը դուրսը, 15 վայրկեան հեռու, ձիթաստաններու մէջ ունին Ս. Աննա անունով հին մատուռ մը:

Եագուպիէի մէջ հայ եկեղեցիի մը շինութեան ձեռնարկուած է, բայց այդ առթիւ սկսուած հանգանակութիւնը մեծ արդիւնք մը տուած չըլլալով, շինութիւնը թերատար կը մնայ: Գիւղը ունի քահանայ մը՝ Թադէոս քհ. Մխիթարեան: Գիւղին կրթական գործը կը մատակարարուի Հ. Բ. Ը. Միութեան աջակցութեամբ: Երկու տարի է ի վեր բացուած է Նուպարեան վարժարանը՝ 100 աշակերտներով, երկսեռ:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

— • —

Պուքրէշի «Ունիվէրսուլ» օրաթերթը կը գրէ իր յունուար 15ի թիւին մէջ.

«Մայրաքաղաքիս հայ գաղութը փափաքելով ցոյց տալ իր գորովը մեր երկրին հանդէպ, հանգանակութիւն մը կատարեց գաղութին անդամներուն միջեւ, աջակցելու համար Պեսարաբիոյ սովեալներու օգնութեան:

Մինչեւ այսօր հանգանակուած է 300.000 լէյի գումար մը որով կարելի պիտի ըլլայ խնամել 80 մանուկներ մինչեւ յառաջիկայ յուլիս: Այս նըպաստով հայ գաղութը համաձայնութիւն մը կնքեց Լէակընուլ Սֆընթէյ Էքաթէրինա հիմնարկութեան հետ, որ մանուկները պիտի ցրուէ ընտանիքներու մօտ եւ պիտի հսկէ անոնց խնամարկութեան: Այս մանուկներէն 18ը անկարներ են եւ մասնաւոր կերպով պիտի խնամուին Սֆ. Էքաթէրինա հաստատութեան մօտ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՅԱՆԴԷՍԸ

ՑԷՍԻՆ, 21 յունուար (Յառաջ) — Ֆր. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի հանդէսը — ի նպաստ նորաբաց մանկապարտէզին — տեղի ունեցաւ յունուար 19ին, կիրակի, Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը, հակառակ անոր որ նոյն օրը եւ նոյն ժամուն Լիոնէզի սրահին մէջ, Թատերական ներկայացում մը սարքուած էր, իբրեւ խաչամեւում

Հանդէսը բացուեցաւ «Արծիւ» ֆանֆարի «Մեր հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Նախագահ ընկ. Ա. Միքայէլեան քանի մը խօսքով հանդէսի նպատակը բացատրեց եւ մանկապարտէզի մասին տեղեկութիւններ տալէ վերջ, ակաւ գեղարուեստական բաժինը, որ բացառապէս պատրաստուած էր դպրոցի աշակերտներուն կողմէ: Թէեւ մէկ ու կէս ամսուան կեանք միայն ունի մանկապարտէզը, սակայն սակայն շնորհիւ ուսուցչին՝ ընկ. Հերոյեանի ժրաջան աշխատանքին, ծնողքները տեսան իրենց զաւակներու յառաջդիմութիւնը մայրենի լեզուին մէջ: Մասնաւոր առոգանութեամբ եւ համարձակօրէն արտասանեցին փոքրիկներ՝ Գօղոս Միրզոյեան, Տիրան Համբարձումեան, Քրիստափոր Շատեան, Հրանդ Ճելոյեան, Ալէքսան Մանուկեան, Գրիգոր Մուրատեան, Գաղտասար Տօնիկեան, Գեղամ Յակոբեան, Տիգրան Հախվէրտեան, Վարդան Երեմեան եւ պատանի Ժիրայր Մէրկէլեան: Լիոնի ընկերներէն Միհաք Միրզէի երկու յաջող արտասանութենէն յետոյ թեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Տիկ. Քիպրիթճեան որ գեղեցիկ ճառ մը պատրաստած էր հայ կնոջ դերի մասին, սկսելով 14—15 դարէն մինչեւ մեր օրերը: Շեշտեց անոր տարած անգնահատելի աշխատանքը հայ ընտանեկան յարկին տակ, իբրեւ մայր: Յետոյ մի առ մի թըւեց իգական սեռի կատարած հրաշալի ու բեղնաւորգործունէութիւնը՝ հանրային, գրական, կրթական եւ գեղարուեստական ասպարէզի մէջ: Մասնաւորապէս ծանրացաւ ազատագրական կռիւներու եւ հերոսամարտերու ընթացքին հայ կնոջ ունեցած մասնակցութեան եւ ցոյց տուած հերոսութիւններու մասին: Ի վերջոյ անդրադառնալով Ֆր. Կ. Խաչի ձեռնտուութեան աշխատանքներուն, կոչ ըրաւ բոլորին, որ համախմբուին Կ. Խաչի շուրջ եւ թեւ ու թիկունք հանդիսանան անոր:

«Արծիւ» ֆանֆարը մէջ ընդ մէջ նուագեց «Զէյթունցիներ», «Ի զէն Հայեր», «Լուսին չկար» երգերը: Յետոյ ներկայացուեցաւ «Բարքերու կըռիւը», զաւեշտ մէկ արար (ընկ. Հերոյեանի հեղինակութիւնը), մասնակցութեամբ Գ. Գ. Մ. Ղազարեանի, Ե. Ճելոյեանի, Օր. Տ. Թոթուլաճեանի եւ իրեն՝ հեղինակին: Բոլորն ալ յաջողապէս տարին իրենց դերերը, արժանանալով ծափերու:

Հանդէսը փակուեցաւ Ֆանֆարի «Յառաջ նահատակ»ով եւ ժողովուրդը ձեռնեցաւ գոհ եւ սրտապնդուած, տեսնելով իրենց զաւակներու յառաջդիմութիւնը, շնորհիւ Կ. Խաչի ջանքերով բացուած դպրոցին: Երեկոյեան տեղ ունեցաւ ընտանեկան խնջոյք մը, ներկայութեամբ ընկերուհի Տիկ. Քիպրիթճեանի եւ սեղանապետութեամբ ֆօթօ Կարոյի: Զանազան մեներգ-խմբերգներէ, բաժակաճառերէ եւ ուրախութենէ վերջ, աճուրդի դրուեցաւ հաւ մը եւ ափսէ մը «փաքլավա» (վերջինը նուիրուած Կ. Խաչի անդամ Տիկ. Թիւֆէնկճեանէ) եւ շատ կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Շահեցաւ ընկ. Մ. Գրիգորեան, որ 5 Ֆր. նըւէր տալէ յետոյ հաւը նուիրեց օրուան բանախօսին, իսկ «փաքլավա»ն ալ ներկաներուն:

Խնջոյքը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր ստեղծելով ուրախ մթնոլորտ մը:

Վեհունի

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

— • —

Սելանիկի Հայրենիք խմբագրութիւնը կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 յունուար).

— «Դաշնակցութիւնը, իբրեւ կազմակերպուած ուժ յարաճուն վերելքի մէջ է: Ամէն տեղ եւ ամէն տեղ, խանդավառ երիտասարդութիւնն է որ կուգայ զօրացնել անոր շարքերը: Այսպէս է եւ յունահայ գաղութին մէջ: Ու նաեւ մեր շրջանին՝ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ: Անցեալ տարի, տասնեակ մը նոր ընկերներ ունեցանք Քսանթիի եւ Տէտէաղաճի մէջ: Անցեալ շաբթու, հինգ նորագիրներ արձանագրուեցան այստեղ:Երէկ կը հաղորդէինք ութ նորագիր ընկերներու երդման հանդիսութիւնը Սէրէզի մէջ: Այս քաղաքին ու մանաւանդ շրջակայ գիւղերուն մէջ ունէինք մեզի գաղափարակից հարիւրաւոր երիտասարդներ, զորս մինչեւ երէկ կարելի չէր եղած կազմակերպել: Այսօր մասամբ գլուխ հանուած է կազմակերպութիւնը, եւ, միայն երեք մերձաւոր գիւղերու մէջ այժմ ունինք աւելի քան քառասուն երիտասարդ ու հաւատաւոր ընկերներ: Կը մնայ կազմակերպել մնացեալ երիտասարդները, որպէսզի Սէրէզի եւ շրջականերուն մէջ եւս, մեր կուսակցական ցանցը ըլլայ լրիւ

Արձանագրութեան տոմարը չէ փակուած եւ մենք հիմեր ունինք յուսալ բարելու, թէ մօտ ժամանակէն, տասնեակներով նոր Դաշնակցականներ պիտի ունենանք Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շատ մը վայրերուն մէջ: Կայ խմորուող, ինքնագիտակցութեան հասնող, զգացող եւ ըմբռնող նորահաս երիտասարդութիւն մը, որ հետզհետէ, խումբ խումբ պիտի մտնէ Դաշնակցութեան դրօշին տակ: Այդ երիտասարդութիւնը գրաւելու եւ իրեն կապելու համար, Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ նիւթական խայծ կը շլացնէ անոր աչքերուն առջեւ: Ընդհակառակն, ի յառաջագունէ կը յայտարարէ անոնց, թէ Դաշնակցութիւնը, իր նորագիր անդամներէն ալ պիտի պահանջէ այն բոլոր զոհաբերութիւնները, զորս պահանջեր ու ստացեր է 45 տարիներէ ի վեր հարիւր հազարաւոր Դաշնակցականներէ: Դաշնակցութիւնը անհատէն կ'ուզէ, Դաշնակցականէն ու Դաշնակցութեան համակիրէն կը պահանջէ, որպէսզի անոնցմէ ստացածը աւելիովը վերադարձնէ հայ ժողովուրդին: Իր անդամներէն կը պահանջէ ան ամէն ինչ, — Ե՛ւ աշխատանք, եւ զոհողութիւն: Կը պարտադրէ անոնց զոհել իրենց հանգիստը, ժամանակը, դրամը եւ ի հարկին կեանքը: Կը պահանջէ անոնցմէ ըլլալ կարգապահ, հնազանդ եւ նուիրուած զինուորներ, եւ, թօթափելով անձնական եսը, հպատակեցնել զայն հաւաքական եսին, որ ինքը, Դաշնակցութիւնն է:

Այսքան խստապահանջ է մեր կուսակցութիւնը իր զինուորներուն հանդէպ: Եւ այս խստապահանջ չէչտով կը խօսի անիկա մինչեւ իսկ անոնց հետ, որոնք նոր Դաշնակցական պիտի դառնան. Ուրիշներ, իրենց համակիր եւ կուսակից ճարելու համար կ'ողոքեն, կը հրապուրեն, խոստումներ կը շռայլեն, չաքար եւ անուշեղէն կը կերցնեն: Դաշնակցութիւնը այդ կարգի ողոքումներու եւ հրապոյրներու, խոստումներու եւ անուշեղէնի կազմակերպութիւնը չէ: Անիկա իրեն դիմողներուն կը խօսի այն ամբողջ խստութեամբ, որ գաղափարական կուսակցութեան մը դաւանանքն ու բարոյականը կը պարտադրէ: Կը խօսի անկեղծ ու անվերապահ չեչտով, եւ, լայնքին ու երկայնքին կը բացատրէ անոնց այն բոլոր հիմնական պայմանները, որոնք անհրաժեշտ են Դաշնակցական դառնալու համար:

Հոս է ահաւասիկ մեր կուսակցութեան տեւական յաջողութեան եւ շարունակական նուաճումներուն ամբողջ գաղտնիքը: Մինչ, չաքարով, անուշեղէնով եւ այլ արժէքունակ խայծերով որսորդութիւն ընել փորձող ուրիշ «կազմակերպութիւններ» հաւատաւոր մէկ երիտասարդ իսկ չեն կրնար գրաւել իրենց կողմը, աղդին, Դաշնակցութիւնը իր ամբողջ խստութեամբ, ամէն տարի, բոլոր գաղութներու մէջ, հարիւրաւոր թարմ ու գաղափարապաշտ ուժեր կը բոլորէ իր շուրջը: Երիտասարդութիւնը կ'անդամակցի մեր կուսակցութեան, որովհետեւ անոր մէջ կը գտնէ այն բոլոր սրբութիւնները, որոնք Հայ Ցեղինն են եւ այն բոլոր առաքինութիւնները, որոնք գերագոյն գաղափարականի մը անունով կը հետապնդուին, հայ ժողովուրդին պարգեւելու համար դարերով փայփայուած Մեծ Տենչին իրականացումը»:

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ Յունաց պատրիարք ընտրուած է Բենիամին Ա., Հէրակլէայի մետրապոլիտը: Պոլսոյ թերթերը կը պատմեն թէ թշնամական ցոյցեր կատարուած են այս ընտրութեան առթիւ: Ահաւասիկ մանրամասնութիւնները.—

Ընտրութենէն առաջ, 20 հոգինոց պատուիրակութիւն մը կը ներկայանայ եւ կը խնդրէ որ ընդունուի Սինոդէն, անոր հաղորդելու համար յոյն համայնքին բաղձանքներ: Սինոդին որոշումով, չորս մետրապոլիտներ կ'ընդունին պատուիրակութիւնը, որուն անդամներէն մէկը կ'րսէ թէ պատրիարքի ընտրութիւնը միայն կրօնականներուն չի վերաբերիր, այլ կը շահագրգռէ նաեւ համայնքը: «Մենք կ'ուզենք իբրեւ պատրիարք տեսնել անձ մը որ ունենայ հեղինակութիւն եւ պահանջուած արժանիքները եւ ոչ թէ մէկը զոր մետրապոլիտները կրնան ընտրել՝ տարուած անձնական նկատումներէ»:

Այդ միջոցին միւս պատուիրակները կը կտրեն ճառախօսին խօսքը եւ բազմաթիւ անգամներ կը պոռան. — «Իմպրոսի մետրապոլիտը կ'ուզենք»:

Ի զուր Սինոդի անդամները կը փորձեն համոզել զանոնք «Իմպրոս, Իմպրոս» աղաղակները կը շարունակուին: Ասոր վրայ, չորս մետրապոլիտները կը խոստանան Սինոդին հաղորդել յայտնուած բաղձանքը:

Երբ պատուիրակութիւնը կը վերադառնայ, ամբոխը իր կարգին կը սկսի պահանջել Իմպրոսի մետրապոլիտին ընտրութիւնը: Կարգ մը անձեր դիտել կուտան թէ կղերականութիւնը ազատ թողելու է. ասոր վրայ հայհոյանքներ եւ կռուփի հարուածներ կը փոխանակուին եւ ոստիկանութիւնը կը ստիպուի միջամտել եւ պարպել մեծ սրահը ուր հաւաքուած էին ցուցարարները: Այս վերջինները կ'երթան եկեղեցիին առջեւ ուր տեղի կ'ունենար ընտրութիւնը եւ կը սպասեն մետրապոլիտներու ժամանումին:

Ժամը 10.30ին սկսաւ ընտրութիւնը: Հաւանաբար ամբոխը հանդարտեցնելու համար, ամէնէն առաջ ներս մտաւ Իմպրոսի մետրապոլիտը, ընկերակցութեամբ երկու ուրիշ մետրապոլիտներու: Ժողովուրդը սկսաւ աղաղակել «աքսիոս օ Իմպրոս» (Իմպրոս արժան է):

Յետոյ Սինոդին անդամ 13 մետրապոլիտները իրենց քուէն կը նետեն տուփին մէջ եւ կը նստին Պատրիարքական գահին շուրջը: Երեք մետրապոլիտներ ալ քուէհամարի կը ձեռնարկեն: Երբ կը կարդացուի առաջին քուէթուղթը, որ կը պարունակէր մետրապոլիտ Բենիամինի անունը, մեծ աղմուկ մը կը փրթի եւ ձայներ կը բարձրանան. «անաքսիոս (անարժան), չենք ուզեր զայն»: Ուրիշներ ալ, սակայն, փոխադարձաբար կը պոռան. «աքսիոս» (արժան): Հարկ եղաւ կրկին դիմել ոստիկաններու, հակառակորդ կողմերու ցուցարարները հանդարտեցնելու համար:

Քուէհամարը հետեւեալ արդիւնքը տուաւ.— մետրապոլիտ Բենիամին՝ 7 քուէ, Իմպրոսի մետրապոլիտ՝ 1, Միրոնի մետրապոլիտ՝ 1: Չորս քուէ ալ՝ ճերմակ:

Այս արդիւնքին ծանուցումը ընդհանուր աղմուկի տեղի տուաւ: Այլեւս ոչ աղօթքները կը լսուէին, ոչ ալ երգեցողութիւնները: Բոլոր մետրապոլիտները դացին պահարանը ուր ընդգեստաւորուեցաւ նորընտիր Պատրիարքը: Բայց նոր պատրիարքը երբ երեւցաւ եկեղեցին եւ դէպի գահը առաջացաւ, թշնամական նոր բացագանչութիւններ լսուեցան: Շատ յուզուած, պատրիարք Բենիամին Ա. հազիւ ոտքի վրայ կը կենար եւ հարկ եղաւ օգնել անոր, գահ բարձրանալու համար: Պատրիարքը գահէն վրայէն օրհնեց ամբոխը, որ սակայն կը շարունակէր քրթմնջիւններ արձակել: Սինոդի քարտուղարը բեմ ելաւ, աւանդական ուղերձը խօսելու համար, բայց ստիպուեցաւ հրաժարիլ անկէ:

ՄԱՄՆԱԳԻՏՆԵՐ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆ **ԵՐԵՒԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

րուն դէմ՝ տասը տարի տաժանակիր աշխատանք։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՔԻՓԼԻՆԿԻ մարմինը հրկիզուելով, աճիւնը զետեղուեցաւ Ուէսթմինսթըրի աբբայարանին մէջ, «Բանաստեղծներու Անկիւնը»։ Այս առթիւ շատ պարզ արարողութիւն մը կատարուեցաւ։ Կերոններէն մէկը բռնած էր վարչապետ Պոլտուին։

16.000 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ վտարուած են Մ. Նահանգներէն, 1935ի ընթացքին։ Նոյն շրջանին այդ երկիրը մտած են 34.956 հոգի։ Մ. Նահանգներու օտարածին բնակչութեան դումարն էր, 1935ին 4.922.000, իսկ 1930ին՝ 6.284.000։ Երեսփոխան Տայզ օրինագիծ մը ներկայացուցած է խորհրդարանին, պահանջելով դադրեցնել ներգաղթը եւ 2—3 միլիոն օտարականներ հեռացնել, մէկ տարուան ընթացքին։

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԹԵԱՆ նոր օրէնք մը կը մշակուի Գերմանիոյ մէջ, անհամեմատ խնդրոյ բովանդակութեամբ։ Այսպէս, յօդուածի մը համաձայն, պետական դատախազը իրաւունք ունի լուծելու որ եւ է ամուսնութիւն, առանց բան հարցնելու էրիկ-կնկան, եթէ իր կարծիքով այդ ամուսնութիւնը չի համապատասխաներ ազգային-ընկերվարական (հիթլէրական) վարդապետութեան եւ եթէ ամոլը «անբարոյական կամ ոճրապարտ կեանք կը վարէ»։

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՑՈՒՐՏ ՄԸ կը տիրէ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Միայն հինգշաբթի օր մեռած են 50 հոգի։ Զոհերու ընդհ. թիւը կը հաշուեն 200։ Կարգ մը շրջաններու մէջ երբեք այսքան խիստ ձմեռ չէր եղած յիսուն տարիէ ի վեր։ Ջերմաչափը առջի օր 16 աստիճան իջած էր նոյն իսկ Նիւ Եորքի մէջ։

ՀԵՐՈՍԻՆ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

—•—

ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, 20 յունուար (Յառաջ).— Գրած էի թէ երիտասարդութիւնը եւ Զարշամպայի Հայր. Միութիւնը միասնաբար պիտի ձեռնարկեն հանգանակութեան մը, ի նպաստ Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան եւ Կոմիտաս վարդապետի գործերուն հրատարակութեան։ Մեր գաղութը կը բաղկանայ համեստ բանուորներէ, եւ սակայն փութաց կատարել իր պարտականութիւնը։

Հանգանակութենէն գոյացաւ 300 ֆրանք, երիտասարդութիւնն ալ իր հանդէսին հասոյթէն յատկացուց 50 ֆրանք, համագումար 350 ֆրանք, որուն 250ը Անդրանիկի, 100ը Կոմիտասի յիշատակին։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Խոյեան

ԽՄԲ.— Տես «Յառաջ»ի 24 յունուարի թիւը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղս իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Փիւժէթրի եւ շրջանի հայրենակիցներուն, որոնք ներկայ գտնուեցան դերասան Բագունեանի ղեկավարութեամբ մեր սարքած երկու թատերական ներկայացումներուն։ Այս առթիւ վարչութիւնս 50 ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյն մանկապարտէզին։ Ստանալ ստացագրով «Յառաջ»ի վարչութենէն։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ուան ծանուցման առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է զանազան միրգեր Ալֆորվիլի ծետեւեալ հայրենակիցներէն՝

Արգարեան Յովհաննէս, Զօրաբեան Մեսրոպ, Կոչեան Զատիկ, Նոտարեան Գաբրիէլ, Նոտալեան Լեւոն, Շահինեան Կարապետ, Պետրոսեան Միքայէլ, Տէր Վարդանեան Խաչատուր։

×

Ալճերիոյ Bordj-Bou-Arreridj եւ Setif քաղաքներու հայրենակիցները՝ ի նպաստ Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մանկամսուրին տեղի ունեցած անտարգին մասնակցած են հետեւեալ գումարներով.

Bordj-Bou Arreridj

Պ. Պ. Ստեփան եւ Պետրոս Աճէմեան եղբարք 65 ֆր., Տիկիններ Վարդուհի եւ Հնազանդ Աճէմեան 35 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Արիս-Աննի Գոժարեան 40 ֆր., Պ. Մերձանեան (փաստաբան) 20 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Վահրամ Գրիգորեան 20 ֆր., Որդիք Յովսէփ, Ազատ եւ Գէորգ Եիշմանեան 15 ֆր., Պ.Պ. Սարգիս Օհանեան 10 ֆր., Սարգիս Ղազարոսեան 10 ֆր., Տիլեան 5 ֆր., Յակոբ Միւթէվէլեան 5 ֆր., Ստեփան Աճէմեան միանուագ 210 ֆրանք։

ընդհ. գումար 435

Setif

Պ. Հայր, որդի եւ տիկիններ Հայրապետեան 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Ն. Պալուստեան 70 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Քալփիգեան 50 ֆր., Եղիա Առաքելեան 55 ֆր., Հայր Եիշմանեան 20 ֆր., Աբրահամ Խաչերեան 5 ֆր.,

ընդհ. գումար 300 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՏԵՍՏ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 119 ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դարմանատան մէջ, 20, rue des Dominicaines։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սալոնոյ Զօրի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 57 Պէլմառ տիւ Պուա, Պ. Բագարի սրճարանը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ծերուն Միհրան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 յունուար, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ի մէջ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այսօր շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին խմբական ակումբի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը 26 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի, 26 յունուար առաւօտեան ժամը 10ին գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՈՆԹԷՒԻ Մուրատ խումբի ընկ. ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին ընկ. Լ. Յովիկեանի բնակարանը. (Ավինեօն)։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի ՍԷՆ Սաթուրնէնի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 26 յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 7ին ընկ. Գրիգոր Միւթէվէլեանի բնակարանը։

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստանի եւ արտասահմանի հայութեան փոխ յարաբերութիւնը, եւ մեր դիրքը հանդէպ քաղաքական անակնկալներու։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Ռիամանթօ» ակումբին մէջ։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (Գապաշա) յիշատակին

2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, Փարիզ։

Կը խօսին ընկ.ներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ս. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ, ԱՆԻԷՐ - ԲՈՒԱ ԿՈԼՈՄԲԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին Salle d'Escrimeի *մէջ*

149bis, Avenue d'Argenteuil, Անիէռ

Կը խօսի Տիկ. Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ՈՒՐ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՐ ԼԻՆԻ» (օփերէթ)

Ղեկավարութեամբ դերասան ՌԻԶՈՒՆԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի սիրողներու խումբի

Կէս գիշերէն վերջ մինչեւ լոյս պար, ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 3 եւ 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 — 8

Salle Galmantի *մէջ (կայարանին դիմաց)*

Կը խօսի Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Ընտիր ճազ-պանտ, բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին։

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անդամներու՝ 3 ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ յիշատակին եւ գործերուն

25 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Յրդ Թաղապետարանի սրահին մէջ

Կը մասնակցին՝ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՄԱՐԹ ՕՐԷՆ, Տիկ. Ա. ԽԱԶՆԱՃԵԱՆ, Պ. Պ. Կ. ԴՈԼԱՄԱՆԵԱՆ, Ֆ. Տէյիրմէնճեան, Վ. ԶԱՆԳԸԵԱՆ, Մր. Տով. Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մեներգներ, խմբերգներ եւ պարեր։

Հասոյթը պիտի յատկացուի Կոմիտասի անտիպ գործերու հրատարակութեան։ Մուտք՝ 2 ֆրանք

Հանդէս Վարդանանցի առթիւ

կազմակերպուած

ՓԱՐԻԶ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀ.

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

22 փետր. շաբաթ երեկոյ Horticultureի սրահին մէջ

Նկատի ունենալ այդ թուականը

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme PARIS (13)

Le Gérant: S. ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Այսքա՞ն ... ամէն բան ըսի՞ք ինծի...

— Այո... այո..., ըսաւ Տիկին Էքրոյտ։

Ուշադրութիւնս գրաւեց՝ իր բոպէական վարանումը եւ հասկցայ որ կէտ մը կար զոր տակաւին գաղտնի կը պահէր։ Հանճարեղ լոյս մը մտքիս մէջ՝ ստիպեց որ իրեն ընէի հետեւեալ հարցումը.

— Տիկին Էքրոյտ, գո՞ւք էիք որ բաց ձգեցիք արծաթեղէններու սեղանը...

Պատասխանս ստացայ իր դէմքին կարմրութենէն զոր այտերուն քսուած ներկն ու բրնձափոշին չկրցան ծածկել։

— Ինչպէ՞ս հասկցաք, փսփսաց.

— Ուրեմն դո՞ւք էիք...

— Այո... այսինքն մէկ, երկու հընարժէք արծաթեղէններ կային այնտեղ, շատ հետաքրքրական առարկաներ... գրքի մը մէջ այդ տեսակ առարկայի մը նկարը տեսայ վերջերս ... աճուրդի մը մէջ ծախուեր է, մեծ գինով... Նկարը՝ սեղանին առարկաներէն մէկուն կը նմանէր... խորհեցայ որ յաջորդ Լոնտոն երթալուս կրնայի միասին տանիլ զայն, արժէքը հասկնալու համար... եթէ իրապէս թանկագին բան մըն էր... ի՜նչ հաճելի անակնկալ մը պիտի ըլլար Ռոճըրին համար...

Մեկնութիւն չտուի եւ նոյնիսկ չըհարցուցի թէ ինչ պէտք ունէր այդքան գաղտագողի ձեւով վերցնելու իր ուզած առարկան։

— Կափարիչը ինչո՞ւ բաց ձգեցիք, հարցուցի. մոռցա՞ք...

— Ցանկարծակիի եկայ. ոտքի ձայներ լսեցի պատշգամին վրայ... անտարբանոց դուրս եկայ, սենեակէն բարձրացայ եւ տնօ Փարքըր դուռը բացաւ ձեզի...

«Ուրեմն օրիորդ Ռասըլն էր», մտածեցի ինքնիրենս։ Տիկին Էքրոյտին յայտնութիւնը չափազանց հետաքրքրական էր։ Չէի գիտեր եւ գիտնալ ալ չէի ուզեր որ Էքրոյտի արծաթեղէններուն մասին անոր ցոյց տուած շահագրգռութիւնը պարկե՞շտ նպատակ մը կը հետապնդէր թէ ոչ։ Ինծի կը հետաքրքրէր միայն այն պարագան որ օրիորդ Ռասըլ հիւրանոց մտած պիտի ըլլար պատուհանէն եւ սխալած չէի իմ գատողութեանս մէջ, երբ կ'ըսէի թէ անիկա շնչասպառ էր եւ վազած կ'երեւար, ուրկէ՞ կուգար. յիշեցի պարտէզին տնակը եւ ճերմակ լաթի կտորը։

— Օրիորդ Ռասըլին թաշկինակները օսլայուա՞ծ են, ըսի յանկարծ՝ վայրկեանին ազդեցութեան տակ։

Տիկին Էքրոյտի աղջութիւնը սառեցուց զիս ու ոտքի բարձրացայ։

— Պիտի կրնա՞ք Պ. Փուարոյին բացատրել, հարցուց անձկութեամբ։

— Այո, ի հարկէ ..

Քանի մը վայրկեան եւս ականջ տուի իր արդարացումներուն եւ վերջապէս հեռացայ իր քովէն։

Հիւրանոցի սպասուհին նախասրահին մէջն էր. ան էր որ վերարկուս բռնեց։ Երբեք այդքան մօտէն տեսած չէի զինքը. յայտնի էր որ լացեր էր։

— Հապա դուն ըսիր որ Պ. Էքրոյտ իր աշխատանոցը կանչեց քեզի ուրբաթ օր... հիմա կ'իմանամ որ դուն ուզեր ես իրեն հետ խօսիլ..

Աղջիկը աչքերը վար կախեց ու յետոյ ըսաւ.

— Ես միտքս դրած էի այս տունէն հեռանալ, ինչ ալ պատահէր.

Պատասխան չտուի, դուռը բացաւ, դուրս ելլելու վրայ էի, երբ յանկարծ ցած ձայնով մը հարցուց.

— Ներեցէք, պարոն, Րէլֆէն լուր կա՞յ ...Դլուխս թօթուեցի եւ իրեն նայեցայ։

— Պէտք է վերադառնայ, այո, պէտք է վերադառնայ, ըսաւ։

Աղերսող նայուածք մը նետեց ինծի։

— Անոր ուր ըլլալը գիտցող կա՞յ։

— Դուն չե՞ս գիտեր, հարցուցի։

— Ոչ, չեմ գիտեր, բայց եթէ բարեկամ ունի, պէտք է ըսեն իրեն որ վերադառնայ ...

Երկրորդ քանի մը վայրկեան, խորհելով որ որ աղջիկը քանի բաներ եւս կրնար յայտնել։ Իր յաջորդ հարցումը զարմանք պատճառեց ինծի։

— Ոճիրը ո՞ր ժամուն գործուած է, կը կարծէք... ժամը 10էն անմիջապէս առա՞ջ...

— Այո, 9.45էն մինչեւ 10ը...

— Ո՞չ աւելի կանուխ... 9.45էն առա՞ջ ...

Իրեն նայեցայ. որոնց կ'ուզէր որ հաստատական պատասխան տայի այդ հարցումին։

—Անիկա անկարելի է, ըսի. օրիորդ Էքրոյտը հօրեղբայրը ողջ տեսած է ժամը 9.45ին։

Անգին դարձաւ, տեսայ որ ընկճուած էր։

— Ազնուօր աղջիկ է, ըսի ինքնիրենս երբ կառքս ճամբայ կը հանէի. շատ ազնուօր աղջիկ է...

Քոյրս տունն էր. Փուարոյին այցելութիւնը ոգեւորեր էր, ուրախ կ'երեւար եւ հովեր մը առած էր։

— Իրեն օգտակար կ'ըլլամ կոր այս գործին մէջ, ըսաւ։

Դժգոհութիւն մը զգացի։ Քարոլայն պէտք եղածէն աւելի անտանելի է արդէն, ի՞նչ պիտի ըլլար եթէ իր ոստիկանի բնազդը քաջալերութիւն ըստանար։

— Զբլլա՞յ թէ չորս կողմդ պիտի իյնաս Րէլֆին ընկերացող խորհրդաւոր աղջիկը փնտռելու համար, հարցուցի։

— Անիկա ես իմ հաշւոյս կ'ընեմ, ըսաւ քոյրս. ոչ, աւելի ուրիշ բան մըն է որ Պ. Փուարո կ'ուզէ իմանալ։

— Ի՞նչ խնդիր...

— Կ'ուզէ հասկնալ թէ Րէլֆին թողած կօշիկները սե՞ւ էին թէ դեղին, բացատրեց Քարոլայն հանդիսաւոր շեշտով մը։

Ապշած իրեն նայեցայ. հիմա հասկնամ որ անհասատալիօրէն մեր եղբայր այդ կէտին մէջ։

— Դեղին կիսակօշիկներ էին, տեսայ...

— Կիսակօշիկ չէ, կօշիկ, Պ. Փուարոն կ'ուզէ գիտնալ որ Րէլֆին պահած տարած կօշիկները դեղի՞ն թէ սեւ. շատ կարեւոր է...

Բթամիտ կոչեցէք զիս, բայց միտքս պահեմ, չհասկցայ։

— Լաւ, ինչպէ՞ս պիտի գիտնաս...

Քոյրս բացատրեց թէ դժուար գիր մը չէ եղեր։ Օրիորդ Կէնէթին սպասուհին՝ Քլարան որ մեր սպասուհիին՝ Էնիին մօտիկ բարեկամուհին է, պէտք եղածը պիտի ընէ եղեր։ Օրիորդ Կէնէթն ալ քանի մը ... արձակուրդ տուեր է Քլարային, շատ պարզ է եղեր։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Յունաստան, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 26 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3022

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՋ ԻՍԿ ԱՅՍ ԳԵՏՆԻՆ ՎՐԱՅ (ԳՐԱԿԱՆ...)

Երեւանի եւ Արտասահմանի յարաբերութեանց մասին խօսած ատեն, ինքնաբերաբար կը ծագի, նախ, մօտի եւ արուեստի հաղորդակցութեան խնդիրը։

Ցինական պարփակ մըն ալ այս, ամէն բանէ առաջ իբրեւ հետեւանք Երեւանցիներու չկամութեան եւ կարճամտութեան։

Տասը — տասնը-հինգ տարի վերջն ալ, տակաւին կարելի չէ եղած հաստատել ուղղակի եւ կանոնաւոր կապ, այս գետնին վրայ։

Թող չխօսին զանազան գրոց — բրոցներու միջեւ եղած յարաբերութեանց մասին։

Եթէ մէկը նամակներ կը փոխանակէ եւ գիրքեր կը ստանայ, եթէ Հօկը կամ ուրիշ «Հայաստանասէր»ներ ասիթ ունին կապոցներ ղրկելու պարբերաբար, այդ չի նշանակեր թէ Երեւանը եւ Արտասահմանը մտաւոր կապեր հաստատած են։

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ՝ նոյն իսկ այն ուղեկիցները որ Հայաստանի գրական — գեղարուեստական գործունէութեան մասին կը ճառեն, հազիւ քանի մը հատոր ձեռք անցուցած եւ կարդացած են։ Մնացեալը տեսակ մը նորոյթ է կամ «ռիւլէթանթիզմ»։

Այս նեղ շրջանակէն դուրս, անոնք որ կրցած են հետեւիլ Երեւանի գրական շարժման, կը պարտին իրենց անձնական ճիգերուն, թերթեր թղթատելով եւ գիրքեր գնելով, համաձայն իրենց նիւթական կարողութեան։

Գոնէ Ֆրանսայի մասին խօսելով, նոյն իսկ Հօկը չէ կրցած կազմակերպել գիրքերու փոխանակութեան այս գործը։

Միւս կողմէ, Երեւանցիները սովորութիւն չունին որ եւ է հրատարակութիւն ղրկելու Արտասահմանի մամուլին, բացի քանի մը տժգոյն թերթերէ, որոնք ամէնէն առաջ իրենք «ռէքլամ»ի կը կարօտին ...

×

Դժուար չէ պատկերացնել այսպիսի կացութեան մը հետեւանքները։

Հայաստան կ'արտադրէ— «Պետհրատ»ը անդադար կը բանի — բայց այդ արտադրութիւնները կը մնան գոց գիրք, Արտասահմանի համար։

Դեռ չենք խօսիր այն անճոռնի եւ ընդվզեցուցիչ ուղղագրութեան մասին, որ կը շարունակուի աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, անըմբռնելի յամառութեամբ։

Ուրեմն, փոխադարձաբար զրկուելով հաղորդակցութենէ, Երեւան իր գիտցածովը կ'երթայ, Արտասահմանն ալ իր սովորածովը։

Եւ, ոչ Արագածի սարերէն արձակուած նոր շունչն ու կանչերը կրնան պուտ մը թարմութիւն կաթեցնել գաղութներու մէջ, ոչ Հայաստանի գոնէ սերունդը կրնայ օգտուիլ ու զարգանալ, հետեւելով Արտասահմանի մշակոյթին, եւ մասնաւորապէս գրական — գեղարուեստական ժառանգութեան։

Առնենք միայն լեզուն։

Կարելի չէ համբերել, կարդալով խորհրդահայ հրատարակութիւնները, նոյն անփոյթ, անգրագէտ եւ անճաշակ բառերով եւ բացատրութիւններով։

Նոյն իսկ բանաստեղծներ եւ գրագէտներ, գեղարուեստի տաղանդաւոր մշակներ չարաչար կը մեղանչեն այս ճակատին վրայ, յաճախ դէպի ետ շրջելով կեանքի անիւը։

Գիտենք որ անօգուտ է, բայց թող մեր պարտականութիւնն ըլլայ մուրճի պէս իջեցնել մասնաւորապէս նորերու գլխուն, ամէն անգամ որ առիթը կը ներկայանայ։

Դեռ անցեալ օր, Ալազանի մէկ նկարագրութեան մէջ, — գրուած՝ այս օրերս — կը հանդիպէինք բառի մը, «կապիտալիստական ռէյսեր»ը։

«Կապիտալիստական»ը գիտէք։ Մենք զայն սորվեցանք Օսմ. Սահմանադրութեան օրերուն, երբ հեղեղի պէս կը հոսէին այս կարգի բառեր։

Իսկ մի՞ւսը,— «ռէյսեր»։

Անգլերէն բառ մը, «րէյլ», շոգեկառքին երկաթ գիծը, որով կը կազմուի ամբողջ բառը,— «րէյլ - ուէյ» — երկաթուղի։

Այլ եւս մեզ չի հետաքրքրեր,— գերմաներէնէ՞ առած են թէ ռուսերէնէ։

Հարցը այն է որ կը գտնուինք աններելի տգիտութեան մը առջեւ։ Մանաւանդ որ, բացատրութիւնը չի կրնար ջրմեղանալ ոչ համարժէք բառի մը պակասով, ոչ ալ գիտական «տերմինոլոգիա»ի մաշած փաստարկութեամբ։

Եւ բառը կը շարունակուի սերունդէ սերունդ, ինչպէս հռչակաւոր «գիւքեան»ը, «փօշմանել»ը եւ մնացեալը։

Եթէ հարկ ըլլար ընդլայնել նիւթը, կրնայինք նմոյշներ ցուցնել մինչեւ անգամ հանրային — պետական կեանքի բառագիտութեան, որ այնքան զարգացած է սահմանէն ասդին, շնորհիւ Ազգ. Սահմանադրութեան եւ պոլսահայ լրագրութեան։

Ո՛ր ճակատէն ալ դիտենք, վրդովիչ է պատկերը։ Մանաւանդ որ, կովկասահայ գրականութիւնն ալ սրբոշ բարեփոխումներ կրեց 1908էն յետոյ, շնորհիւ երկու հատուածներու սերտ մերձեցման։ Մինչդեռ, Երեւանի ներկայ սերունդը ոչ միայն յամառօրէն կառչած կը մնայ հին ունակութեանց, այլ եւ կրկնապէս կը խաթարէ լեզուն եւ շարադրութիւնը։

Խորհրդային կարգուսարքի ազդեցութի՞ւն։ Անշուշտ։ Բայց մենք դեռ չխօսեցանք այդ իշխանութեան օրով հաստատուած, պարտադրուած այլանդակութեանց մասին։ Մեր խօսքը լեզուի հիմնական տարրերու, գրական ճաշակի եւ զարգացման մասին է։

Այստեղ ոչ «մատերիալիստական դիալեկտիկա»ն գործ ունի, ոչ ալ հանճարե՛ղ Սթալինի վարդապետութիւնը։

Քիչ մը հետաքրքրութիւն, քիչ մը ճիգ եւ կամք՝ սահմանէն անդին ալ աչք մը նետելու եւ լրացնելու պակասները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. Ա. ՍԱՌՕ ԿԱԶՄԵՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ 100ՐԴ ԴԱՀԼԻՃԸ ԱՒԵԼԻ ԴԷՊԻ ՁԱԽ ՀԱԿԵԼՈՎ

Պիտի կրնա՞յ մեծամասնութիւն շահիլ

Ծերակուտական Ալպէռ Սառօ, նախկին նախարար եւ վարչապետ, երրորդ գնացած կ. Պոլսոյ, յաջողեցաւ կազմել Գ. Հանրապետութեան 100րդ դահլիճը, 24 ժամուան տատանելի երկունքէ մը վերջ։ Նոր կառավարութիւնն ալ հիմնուած է արմատականներու աջակցութեան վրայ, աւելի դէպի ձախ հակելով։ Նախարարները անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին եւ իրենց առաջին նիստը պիտի գումարեն այսօր, կիրակի։ Իսկ խորհրդարանին պիտի ներկայանան հինգշաբթի օր, ի յարգանս Անգլիոյ թագաւորին յուղարկաւորութեան, որ տեղի պիտի ունենայ երեքշաբթի օր։

Նոր դահլիճին մէջ վարչապետութիւնը եւ ներքին նախարարութիւնը ստանձնած է Պ. Սառօ ինք, արտաքին նախարարութիւնը՝ նախորդ վարչապետ Պ. Ֆլանտէն, որ անգլիասէր կը համարուի եւ ուսումը լրացուցած է Անգլիոյ մէջ։ (Այս անուանումը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Լոնտոնի մէջ, թէեւ նոր նախարարը հակառակ է պատժական անօրինութեանց)։ Դահլիճին միակ անպաշտօն նախարարն է նախկին վարչապետ Պ. Փօլ Պոնքուր, ծերակուտական եւ նախկին ընկերվարական, որուն գլխաւոր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ հետեւիլ Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքներուն։ Իրենց պաշտօնները կը պահեն Պ. Ֆրոսառ (աշխատանքի), Պ. Մանտէլ (թղթատարական), Պ. Բէնէնիէ (ելմտական), Ժոռժ Պոնէ (առեւտրական)։ Նոր դէմքեր են Իվոն Տէլպոս (դատական), երեսփ. ժողովի արմատական խմբակցութեան նախագահ, Մառսէլ Տէա (օդանաւային), անջատուած ընկերվարական, Կէռնիւ (կրթական), արմատական ընկերվարական եւն.։ Նախկին վարչապետ Շոթան ստանձնած է հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը։ Խորհրդականներուն մէջ տիրական դիրքեր գրաւած են արմատականները։ Օրինակ՝ Պ. Ժան Զէյ, որ ամէնէն բուռն պայքարը կը մղէր Լավալի դահլիճին մէջ, նշանակուած է խորհրդական վարչապետութեան։ Դահլիճէն դուրս ձգուած են այն արմատականները որ վստահութիւն յայտնած էին Լավալի դահլիճին, խախտելով կուսակցական կարգապահութիւնը։ Պատերազմական նախարարն է Զօր. Մոռէն, որ նոյն պաշտօնը կը վարէր Տումէրկի դահլիճին մէջ, իսկ ծովայինը՝ զարմանալ Փիէթրի, որ նոյնպէս հաճելի է Անգլիոյ աչքին։

Դահլիճին մէջ կը գտնուին չորս ծերակուտականներ եւ չորս նախկին վարչապետներ, իսկ ութ նախարար - ներ բոլորովին նոր են։ Բոլորն ալ անդամ են խորհրդարանին, բացի Զօր. Մոռէնէ։

Նոր վարչապետը իր առաջին յայտարարութեամբ շեշտեց թէ իր ջանքն եղաւ կազմել «հանրապետական համերաշխութեան դահլիճ մը»։ Իր գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ պաշտպանել Ֆրանքը, պահպանել արտաքին քաղաքականութեան գիծը, ապահովել բարեկարգութիւնը եւ ամրապնդել երկրին ապահովութիւնը։ Աւելի շատ գործի դահլիճ մը պիտի ըլլայ, առանց մասնաւոր ծրագրի։

Աջակողմեան հոսանքները շատ ալ գոհ չեն դահլիճին կազմէն եւ հաւանական է որ մեծ դժուարութիւններ յարուցանեն խորհրդարանին մէջ։

Մուսոլինի կը բողոքէ Անգլիոյ դէմ պատասխանատու թնելով Ռոր պատերազմի մը

Իտալական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, բողոքելով Անգլիոյ փոխադարձ աջակցութեան ձեռնարկին դէմ, որուն միացած են 7 պետութիւններ, գործելու համար Միջերկրականի մէջ։

Արդարեւ, չորեքշաբթի օր Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Յունաստան, Թուրքիա, Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա հանդիսաւորապէս յայտնեցին Ազգերու Դաշնակցութեան, թէ փոխադարձաբար պիտի աջակցին, եթէ նախայարձակ պետութիւնը (Իտալիա) յարձակում կատարէ իրենցմէ մէկուն դէմ, պատժական անօրինութեանց գործադրութեան առթիւ։

Իտալական ծանուցագիրը դիտել կու տայ որ եթէ Միջերկրականի մէջ պատերազմ ծագի, այդ պիտի ըլլայ ոչ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան պատերազմը, այլ անգլիական ճակատամարտ մը՝ Իտալիոյ դէմ։ Այս առթիւ կը բացատրէ թէ Անգլիա ծովային եւ օդային խարիսխներ պահանջեց պատժական անօրինութիւններէն ոչ թէ վերջը, այլ առաջ, եւ քանի մը կարգ մը պետութիւններ կը դժկամակին փոխադարձ աջակցութիւն խոստանալ, ձեռք առնուած միջոցները անգլիական ձեռնարկներ են, եւ ոչ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Միւս կողմէ, իտալական կառավարութեան կարծիքով, անգլօ-ֆրանսական վերջին համաձայնութիւնը ուղղուած է Իտալիոյ դէմ, որ կը հարցնէ թէ Ֆրանսա Անգլիոյ օգնութեան պիտի հասնի միայն պատժական անօրինութեանց առթի՞ւ, թէ որ եւ է պարագայի մէջ։ Ամէնէն ծանրակշիռ հարցը այս է։ Որովհետեւ, եթէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ պայքարը անցնի դիւանագիտական սահմանը եւ զինուորական թշնամութեանց հանգամանք ստանայ, Անգլիա այդ ընդհարումը պիտի հռչակէ իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան պատերազմ, իսկ Իտալիա պիտի վերագրէ Անգլիոյ աշխարհակալութեան։ Իտալական ծանուցագիրը կը ձգտի տկարացնել պատժական անօրինութեանց ուժը, դիտել տալով որ եթէ այդ միջոցները անցնին տնտեսական - ելմտական սահմանը, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ, եւ ոչ միայն անգլօ-իտալական, այլ եւ եւրոպական, նոյնիսկ համաշխարհային պատերազմ։

Նորէն ծանր կացութիւն Եգիպտոսի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը նորէն ծանրացած է Եգիպտոսի մէջ, Նահաս փաշա մերժած ըլլալով կազմել խառն դահլիճ մը։ Եգիպտոսի զօրքը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ, ի նախատեսութիւն խռովութեանց։ Նահաս փաշա երկու անգամ հրաւիրուեցաւ թագաւորին կողմէ, բայց մերժեց կազմել դահլիճը, առարկելով թէ իր կուսակցութիւնը (Վաֆտ) ջախջախիչ մեծամասնութիւն շահած ըլլալով վերջին ընտրութեանց մէջ, կ'ուզէ զուտ ազգայնական եւ ոչ թէ խառն դահլիճ մը։ Թագաւորը խորհրդակցեցաւ Ալի Մահիր փաշայի հետ։ Այս առթիւ Նահաս փաշա յանձն առաւ աջակցիլ միացեալ ճակատին հետ, անգլօ-եգիպտական դաշնագրին բանակցութեանց համար։ Անգլիական կառավարութիւնը կը մերժէ այս ձեւը, առաջարկելով բանակցութիւնները կատարել միացեալ

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

Պ. ԱԼՊԷՌ ՍԱՌՕ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ
ԷՏՈՒԱՐՏ Ը.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ԿԸ ՀԱՃԻՔ ...

Առ այժմ կարճ կապելով դիտողութիւններս, կ'ուզէի տասնաբանեայ մը կազմել, իբրեւ ուղեցոյց։

Առաջինը չէ այս փորձը, ոչ ալ միայն «Յառաջ»ի յատուկ։

Եւ սակայն, կրկնելով - կրկնելով, ճամբայ կը բացուի։

1. Երբ թղթակցութիւն պիտի գրես որ եւ է գիւղի, արուարձանի, քաղաքի եւ միութեան հանդէսի մասին, մի մոռնար որ իւրաքանչիւր վայր եւ հաստատութիւն թերթին մէջ տեղ կրնան գրաւել համաձայն իրենց ուժին, կամ կատարուած գործին տարողութեան։

Բացառիկ դարազանները միշտ նկատի կ'առնուին։ Յաճախ ամէնէն խոնարհ գաղութին թղթակցութիւնը կրնայ յօդուածի վերածուիլ, համաձայն իր բովանդակութեան։

Սակայն,— ներելի չէ փառքիլ լայնքին ու երկայնքին, քանի որ թերթը այս կամ այն գաղութին եւ քաղաքին սեփականութիւնը չէ։ Անոր վրայ նոյնքան իրաւունք ունին որքան Փարիզն ու Մարսէյլը, նոյնքան Թաւրիզը, Լոնտոնը, Պուքրէշը, Սոֆիան, Աթէնքը, Պէյրութը, Պաղտատը կամ Պուէնոս Այրէսը։

Կարճ խօսքով, անհրաժեշտ է պահել համաչափութիւնը։

2. Երբ կը նկարագրես պարբերական հանդէսներ, կարելի եղածին չափ զգուշացիր սովորական «քլիշէ»ներէն։ Մի՛ թխեր, մի՛ ուռեցներ, մի՛ չափազանցեր, եւ մի՛ մոռնար դուրսի հասարակութեան իրաւունքները։

3. Բանախօսութեանց պարագային, տարրական պայման է ուշադրութեամբ հետեւիլ, որպէսզի կարենաս տալ բուն խմորը։ Եթէ շատ կարեւոր է նիւթը, ճախապէս կարգադրէ որ կարենաս տալ ամբողջական բովանդակութիւնը կամ ստանալ բանախօսէն այդպէս կը ծախսփս։ (Առ հասարակ շատ քիչեր կը յաջողին տալ խարազտ պատկերը)։

4. Թատերական ներկայացումներու առթիւ, երբ նիւթը ծանօթ է եւ ներկայացումը կը կատարուի տեղական եւ պատահական ուժերով — «սիրող»ներ — եւ «ազգասիրական» նպատակներով, անխորհրդելի է կարճ կապել մանրամասնութիւնները։ Փարիզի մէջ անգամ մասի վրայ կը համբուին թատերական քննադատութիւնները։

5. Մի սպասեր հանդիսաւոր առիթներու, ճու շրջանիդ կամ այս ու այն Միութեան գործունէութիւնը գրի առնելու համար։ Հետեւէ, մանաւանդ, ընկերային, տնտեսական, աշխատաւորական շարժումներու,— օրուան կեանքի բոլոր երեւոյթներուն, որքան թոյլ կու տան կարողութիւնդ եւ ժամանակդ։

6. Քանի որ երեկոյթ, ցերեկոյթ, խնջոյք, ներկայացում, առաւելապէս ընդհանրապէս տեղի կ'ունենան շաբաթ եւ կիրակի կամ տօնական օրեր, ջանա դուն ալ օգտուիլ արձակուրդէն եւ թղթակցութիւնը հասցնել նոյն օրը կամ յաջորդ օրը։

Ծիծաղելի չէ՞ք դառնար, երբ Մարսէյլի կամ Լիոնի, նոյնիսկ Փարիզի այս կամ այն հանդէսին նկարագրութիւնը կը հասնի 10 — 12 օրէն, մինչ նոյնքան կը տեւէ ճամբան՝ Թաւրիզէն Փարիզ։ (Գիտեմ, շատ անգամ խմբագրութիւնն ալ մեղաւոր է ...)։

8. Գրէ մաքուր, (ի սէ՜ր ազգութեան ...)։ Ոչ թէ գրավարժութիւն փորձելով, այլ բառերը գրելով յստակ, որպէսզի գրաշարը կարենայ շարել առանց աւելորդ յօգնութեան։ Եւ գրէ սովորական մելանով, քիչ մը լայն բանելով գլուխը, տողերը եւ լուսանցքը, որպէսզի կարելի ըլլայ գրիչ շարժել։

9. Եթէ պիտի պատասխանես որ եւ է սուտի եւ զրպարտութեան, ամէնէն առաջ դիմէ ա՛յն թերթին որ հրատարակած է յարձակումը։

10. Ուշադրութեամբ հետեւէ, երբ կը տպուին գրութիւններդ։ Եւ ջանա սորվիլ Յառաջի գիծն ու լեզուն։

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ԻՐԱՆԻ, ԻՐԱՔԻ ԵՒ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ միջեւ կնքուած դաշինքին առթիւ, Աֆղանիստանի արտաքին նախարարը, որ Պոլիս կը գտնուի, յայտարարեց թէ եղածը ոչ յարձակման դաշնագիր մըն է, որ եւ է զինուորական տրամադրութիւն չի յարձակման դաշնագիր մըն է, որեւէ պետութեան դէմ։ Դաշնագիրը վերջնապէս պիտի ստորագրուի Պաղտատի մէջ, անմիջապէս որ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը կարենայ հոն երթալ։

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ ՀԱԲԷՇՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ են Մաքալէի վերջին ճակատամարտին մէջ, համաձայն իտալական զեկոյցի մը։ Կռիւը շատ կատաղի է եղած, նահանջի հարկադրելով հաբէշական զօրքը։ Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, իտալական օդանաւերը 141 թռիչքներ կատարած են Սոմալիի ճակատին վրայ, 39.027 քիլոկրամ պայթուցիկ նետելով իրր օրուան մէջ։ Յունուար 20էն միայն 26 օդանաւեր սաւառնեցան Նէքէլլի գիծին վրայ։ Իտալացիները կարեւոր յաղթանակ մը կը ծանուցանեն Նաեւ Թամպիէնի շրջանէն (հիւսիսային ճակատ)։

ԹՈՒՍՆՈՃԱՓՈՆԱԿԱՆ յարաբերութիւնները կը պղտորին օրէ օր։ Նոր միջադէպ մը ծագեցաւ Սիպերիոյ սահմանագլուխին վրայ։ Ճափոնցիները կրակ բացին արտաքին Մոնկոլիոյ ճակատին վրայ, աջակցութեամբ Մանչուներու, պահանջելով պարպել սահմանամերձ շրջան մը։ Զրոյցի մը համաձայն խորհրդային զօրքեր կը շարժին դէպի հարաւային - արեւելք (Մոնկոլիա)։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան Պուլկարիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք դաւադիրներու դատավարութեան լրացման, քանի որ ծանր պաշտօններ կը տրուէին նախկին զօրավարներու եւ նախարարներու։

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ

(Ջ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ա.

Տասը տարի առաջ, Դեկտեմբերի վերջերը, խումբ մը տղաք թէյասեղանի հրաւիրած էին իրենց ընկերները եւ Փարիզի հայ մամուլին ներկայացուցիչները,— Տիկ. Զ. Եսայեան՝ Երեւան թերթին կողմէ, Գ. Թէրզիպաշեան Ապագայի կողմէ, ես՝ Յառաջի կողմէ·

Յունաստանի հայ որբանոցներուն հունձքն էր այդ, զոր Ամերիկացիները կը նետէին աշխարհի հովերուն՝ պատմական անուն մը տալով իբրեւ ... դրամագլուխ,— Ջախիտաա Որբեր:

Ողջունելով այս տղաքը՝ ուզեցի հրահրել անոնց մէջ ազատութեան գաղափարը, անկախութեան պայքարը, խոյանքը դէպի կապոյտ հորիզոնները, իբրեւ նշանաբան տալով անունը այն թերթին զոր կը ներկայացնէի,— Յառա՜ջ, մի՛շտ յառաջ:

Իբրեւ լաւագոյն ապացոյցը իմ համակրանքիս՝ խնդրեցի ողջոյնիս մէջ, որպէսզի իրենց շարքերուն մէջ ընդունին նաեւ զիս:

Ամիս մը վերջ, ուրեմն ամսուան ճիշդ այս օրերուն, ժողով մը տեղի ունեցաւ եւ կազմուեցաւ Ջախիտաա Որբերու Միութիւնը, նշանաբանը՝ յառա՜ջ, միշտ յառաջ:

Յառաջացեր է արդէն տասը տարի՛...

Նպատակ չունիմ բարոյական հաշուեկշիռ մը ներկայացնելու այստեղ: Ոչ կ'ուզեմ խօսիլ մեր յաջողութիւններուն մասին, ոչ ալ մեր ձախողութիւններուն մասին, ոչ մեր թերութիւններուն մասին, ոչ ալ մեր առաւելութիւններուն մասին· Հրաշալի ծրագիրներով, խոր զգացումներով, երկար պայքարներով հիւսուած պատմութիւն մը ունի այս Միութիւնը, բայց այդ պատմութիւնը ուրիշ առթիւ, ուրիշ բեմի վրայ:

Այսօր կ'ուզեմ ներկայացնել Ջ. Ո. Միութեան անհատականութիւնը միայն, որ զինք կը զատորոշէ ուրիշ շատ մը կազմակերպութիւններէ:

×

Մեր մէջ Միութիւնները կը կազմուին յաճախ գոհացնելու համար որոշ փառասիրութիւններ, կամ առիթ ստեղծելու համար ժամանցներու եւ զբօսանքներու: Գրողներու Ընկերակցութեան, Աղքատախնամի վարչութեան, Կարմիր Խաչերու կազմակերպութեան անդամները, մեր ազգային մրցումներուն շուկային վրայ, երբեք պահանջ չեն զգար պաշտպանելու կամ արդարացնելու իրենց տրուած անունը եւ առաքելութիւնը: Գաղափարներ կան, որոնք քիլոկրամի պէս են, կը կշռեն միշտ նոյն չափով, ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս: Եւ ժողովուրդը կը սիրէ ընդհանրապէս այն որ չի փոխուիր եւ իրեն կը խնայէ բան մը սորվելու յոգնութիւնը: Աւելի դէշ՝ եթէ ծամուած պատառներ կլլելու իր վարժութեան մէջ հրամցուի նոր բան մը, որ առաջին առթիւ անախորժ է իր քիմքին:

Այսպէս շատերուն համար տարօրինակ թուեցաւ՝ երբ խումբ մը տղաք կազմեցին որբերու Միութիւն,— զուարճանա՞լ կ'ուզէք, կազմեցէ՛ք երգչախումբ, նուագախումբ, մարզական խումբ, եւն.: Փառասիրութի՞ւնը կը մղէ ձեզ,— պակաս չեն լողլողուն Միութիւնները: Ձեր շահե՞րը կ'ուզէք պաշտպանել,— պակաս չեն արհեստակցական Միութիւնները: Ի՞նչ պիտի ընէք Որբերու Միութիւն անունին տակ:

Հերոսութիւն էր, ուրեմն անդամ ըլլալ Ջ. Ո. Միութեան, դատապարտուած, ազգային մեր մրցումներուն շուկային վրայ, ամէն օր պատասխան մը ճարելու վաճառորդներուն: Ոչ փառասիրութիւնը կը մղէր մեզ Որբերու Միութիւն մը ստեղծելու, ոչ ալ սիրտ ունէինք զուարճանալու:

Ջ. Ո. Միութիւնը կուգար, իր անունով, նախ սրբագրելու հայ ժողովուրդին պատմա-բարոյական հասկացողութեան օտար գաղափար մը,— քաղքենի դասակարգէն ժառանգուած աւանդութիւն մը: Արդարեւ այդ դասակարգը, օժիտի եւ դրամագլուխի իր դաւանանքով, կրցեր էր շփոթութիւն մը ստեղծել որբին եւ ընկեցիկին միջեւ: Չէ՞ որ որբը կը կորսնցնէ դրամագլուխին պաշտպանութիւնը, եւ երբ, նոյն դասակարգին բարոյական ըմբռնումով, դրամագլուխը կը համարուի ընտանիքին պատուաւոր հայրը, ապացուցանելու հարկ չկայ թէ որբը ընկեցիկ մըն է: Ահա՛ այն արհամարհանքը, զոր, մինչեւ մեր օրերը, ժողովուրդը կը մատնէ հանդէպ որբութեան:

Պատերազմի որբերուն հանդէպ՝ եթէ քիչ մը գութ եւ խանդաղատանք խառնուեցաւ այդ արհամարհանքին, երբեք չսրբագրուեցաւ սակայն քաղքենի ըմբռնումը, որ որբը կը համարի զրկուած մը դրամագլուխէ (հօրենական հարստութենէ կամ ազգակցական հաւանական ժառանգութենէ):

Ոչ ոք հետաքրքրուեցաւ այն բովանդակութեամբ, որ դրուած է որբութեան մէջ: Դժբախտ պարագաներու բերումով՝ որբը եթէ կորսնցուց իր նիւթական դրամագլուխը, շահեցաւ բարոյական դրամագլուխ մը: Ազգային դատին բերելիք իր նպաստն էր այդ: Ահա թէ ինչո՛ւ Ջ. Ո. Միութեան վարիչները աշխատեցան քաղաքական կենդանի նիւթի վերածել, ապաքաղաքական զանգուած մը:

Բացատրելէ առաջ այդ աշխատանքը, կ'ուզեմ անգամ մը եւս պատասխանել այն հարցումին թէ ինչո՛ւ կը յամառինք պահել «որբ» անունը:

Նախ, որովհետեւ անհրաժեշտ է պահել այդ անունը իբրեւ կայք այն հանգամանքին, որ պիտի ներկայացուի քիչ յետոյ:

Երկրորդ, որովհետեւ անունները չեն խրտչեցներ մեզ: Անունները նախ բառեր են եւ կը ծառայեն իբրեւ պատմական ուղենիշ ժողովուրդներու կեանքի համբուն վրայ: Յունական ազատագրութեան պատմութեան մէջ Քլէֆթիս կամ Քլէֆթիս բառը, որ կը նշանակէ գող կամ աւազակ, ամէնէն փառաւոր անունն է, որով պիտի ուզէր պարծենալ ամէն Յոյն՝ Թրքական գերիշխանութեան տակ, եղան յոյն գիւղացիներ, որոնք չհանդուրժեցին Թուրքերու հարստահարութեան եւ բարձրացան լեռ, յաճախ գիշերային յարձակումներ կատարելու համար Թրքական գիւղերու եւ զօրանոցներու վրայ, կողոպտելով եւ կոտորելով թշնամին: Առաջին առթիւ Քլէֆթիները այդ անունը կրեցին իբրեւ վարկաբեկիչ անուն մը, բայց շուտով դարձաւ փառքի տիտղոս մը: Այսօր «քլէֆթիս» կը նշանակէ զինուոր մը որ կը կռուի յանուն ազատագրութեան: Դարձեալ, ի՞նչ կը նշանակէ սլաւ, անուն մը որ կը տրուի կարգ մը ցեղերու,— նախնական իմաստով կը նշանակէ ստրուկ: Սակայն այդ իր անունով կը պարծի ցեղ մը, որ այսօր կ'իշխէ Հայոց վրայ, հոգ չէ թէ Հայ նշանակէր տիրապետող: Եգէական կղզիներու բնակչութիւնը յոյն (աւազակ) կոչուեցաւ, որովհետեւ կ'ասպատակէր ափական եզերքներուն վրայ եւ կը կողոպտէր քաղաքներու բնակչութիւնը,— այսօր սակայն յոյն անունով կը պարծենայ ամբողջ քաղաքակրթութիւն մը: Վերջապէս, հողատիրութեան շրջանէ մը վերջ (աւատապետութիւն, ազնուապետութիւն), դրամատիրութեան շրջանէ վերջ (քաղքենի դասակարգ), հողատիրութեան եւ դրամատիրութեան երէկի գերիները, պրոլետարները, իշխանութեան հասած՝ նոր քաղաքակրթութիւն մը կ'աշխատին հիմնել, իրենց արհամարհուած անունը պարծանքով արձանագրելով պատմութեան մէջ:

Այս բոլոր օրինակները մէջ բերինք՝ ըսելու համար թէ անուններ չեն խրտչեցներ մեզ, որքան ալ օրուան բարոյականը արհամարհէ զայն:

Ի՞նչ իմաստ ունի մեր յամառութիւնը:

Չեմ վախնար գայթակղութիւն մը ստեղծել, վասնզի իմ խոստովանութիւնս կը կատարեմ պատմութեան առջեւ եւ պատմութեան համար:

Ընտանիքի գաղափարը կրօնք դարձած է այլ եւս: Սահման չճանչցող պաշտամունք մը այդ գաղափարը վերածեց նպատակի, մինչդեռ ընտանիքը, իբրեւ պատմական կազմաւորում, միջոց մըն է քաղաքակրթութեան կամ ընկերութեան զարգացման համար: Ազգերու կեանքին մէջ ընտանիքը նախ եւ առաջ ազդակ մըն է թշուառութեան աճման: Հին ընկերաբանները, սակայն, չխորհելով դէպքերը քննել քիչ մը աւելի խոր, ժողովուրդներու կազմալուծութեան գլխաւոր պատճառ կը համարին ընտանիքին քայքայումը,— ընդհակառակն, գիտենք, որ հելլենական եւ հռովմէական քաղաքակրթութեան կործանումը տարբեր պատճառներ ունէր: Այսօր փաստ է, որ բոլոր աշխարհակալութիւնները հիմնուեցան անհատներու բիրտ նկարագրով, չարքաշ կեանքով եւ հանգիստի ուրացումով: Պատմութեան մեծ ժողովուրդները քայքայուեցան՝ երբ պերճ՝ փարթամ կեանքը գլխաւոր նպատակը դարձաւ անհատին, երբ հանգստաւէտ պայմաններու ակրը ընդհանրացաւ ամէնուն մէջ: Այսօր եւս մեր տարագիր բազմութիւնները պիտի փճանան,— ազգայնօրէն,— եւրոպական confort-ին պատճառով, հակառակ եկեղեցասիրութեան, դպրոցասիրութեան եւ մամուլին ճիգերուն: Եւրոպական confort-ին վարժուած երիտասարդ մը պիտի չհասկնայ վաղը, պիտի խնդա՛յ ձեր հերոսներու եւ հայրենասէրներու պատմութեան վրայ: Այն որ իր անուշիկ մայրիկին օրօրներն է լսած, ֆրանսացի պարուհիին մէջքն է սեղմած, պիտի մերժէ վառօդին ծուխը հոտուըտալ, երբ իր քիթը կապուած է սալոններու անուշահոտութեան:

Այսպէ՛ս է որ կը քայքայուի մեր երիտասարդութիւնը,— վասնզի արդի ընտանիքը եւս confort-ի ընտանիք է: Այդպէս չէր երէկ,— հայ մայրերը չարքաշութեան կը վարժեցնէին իրենց զաւակները, եւ հայրերը ազգային առաքինութեան վերածած էին գիւղացիութիւնը: Արդարեւ հայ գիւղացին էր միայն, որ չփախաւ իր խուղին եռեւէն, իր արիւնոտ հողին վրայէն, իր հրկիզուած հիւղակին մէջէն, մինչ Բագրատունեաց շրջանէն սկսեալ՝ հայ ազնուականը, հայ հարուստը կը փախչէր իր բնաշխարհէն, կ'ապաստանէր քաղաքները՝ ծնունդ տալով լրտեսներու: Այսուհանդերձ մեր պատմութիւնը պրպտողները գիտեն թէ փորձեր եղած են չարքաշութեան եւ բնապաշտ կեանքի վարժեցնելու մեր ժողովուրդը:

1855 թուականներուն, Ղրիմի պատերազմի շրջանին, յաւանաբար թէ Եւրոպայէն եւ թէ Ռուսիայէն, Գամառ-Քաթիպայի զինեղբութիւնը հանգանակ մը կը դառնայ հայ մտաւորականութեան համար: Ռ. Պատկանեան, այդ շրջանին կը ձեռնարկէ պարբերական մը հրատարակութեան, անունը յատկանշական,— Գամառ-Քաթիպա: Այդ անունով պարբերականի մը մէջ, Ռ. Պատկանեան կը բանաձեւէր արդէն այն տեսակէտները, զորս մենք կը կրկնենք այսօր,— հրաժարիլ հանգստաւէտ կեանքէն, չափ մը դնել մեր կրօնասիրութեան, նպատակ չդարձնել ուղղափառութիւնը կամ ծնողասիրութիւնը: Ինչո՞ւ. Բայց լաւ է կարդալ Ռ. Պատկանեանի բերնով.

— «Գամառ-Քաթիպաս վերստուրեւտմբ հրատարակելիք պարբերականը չպէտք է «անմար կեանքի» եկր ներշնչի ընթերցողներին, դարձնելով նրանց «կրօնասէր քրիստոնեայ», «զաւակասէր կամ ընտանեսէր ծնողք». պարբերականում զետեղուած ամէն մի յօդուած թող կարողանայ արծարծել նրանց սրտի մէջ եթէ ոչ ուղղակի կերպով հայրենասիրութիւնը, գոնէ թող յիշեցնի նրանց կորցրած երջանկութիւնը, թող կամաց կամաց ստորի պաշտելուն նրանց այն մոխրին վրայ, որ նա կայնած է առանձին ցուհելով անձը ազգի ազատութեանը· մէկ խօսքով՝ այն ամէն զգացմունքները, որոնք խորը տպաւորել են մեր մէջ, որ չենք համարձակուած հրապարակով քարոզել եւ որն որ Հային լաւ մեծի մասին անյայտ է, թող անզգամ կերպով սերմանէ նրանց սրտի եւ հոգւոյ մէջ: Ուստի մենք պէտք է աշխատենք մուծանել Գամառ-Քաթիպայի մէջ վարք երեւելի արանց, ինչպէս որ էին Գուստավ Ադոլֆ, Վիլհէլմ Թէլը, Բոցարիսը, Դիմիտրի Դոնսկոյը, Լէոնիդը եւ շատ ուրիշները, որոնք փառք են իրանց հայրենեաց: Ընդհակառակն, եթէ մենք կը տեղաւորենք այնպիսի շարադրութիւններ, ուրանդ կը սովորացնենք Հային խաղաղ, ատենից կեանք վարել, այն ժամանակ ինչի՞ պիտի նմանին նոքա, ո՞չ սապաւէն այն սանձի Հայերուն, որոնցմով առատ են, մանաւանդ ներկայ դարումըս, Մոսկով, Պետերբուրգ, Ղզլար, Հաշտարխան: Իմ կարծիքով՝ աւելի լաւ է նկարագրել ազատամիտ ուսուցիչների կեանքը, զոր օրինակ Պուգաչովի, Ստենկա Ռազինի, Ատրէպիեւի, քան գերմանական կեանքից առած մեղր ու կարագով ծեփած ու սերով կոխած երեւոյթներու, վոդեւիլներու եւ Դիւվայլիներու: Երգերս թող պարունակեն իրանց մէջ յուսահատութիւն, կատաղութիւն, կեանքից զզուումն քան թէ բնութեան եւ Աստուծոյ ողորմութիւնը, բարոյականութեան յաղթանակը: Թող հայ աղջիկը սիրէ քաջութիւն, քան թէ բարոյական առաքինութիւն, սեւ ու խուճուճիկ մազեր, զգայուն հոգի, տոփառ աչքեր, քան թէ փայլուն ուսադիրներ, հարուստ կամ աստիճանաւոր փեսայ»:

Մօտաւորապէս դար մը առաջ, Ռ. Պատկանեան կը բանաձեւէր այն հանգամանքը, զոր իրագործեց Ջ. Ո. Միութիւնը: Այդ հանգամանքը պարտք կը համարիմ պարզել յաջորդաբար, Միութեան տասնամեակին առթիւ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ԿՈՉ

Ներկայիս կոչ կ'ուղղեմ բոլոր Պոլսեցիներուն որ յունուար 31ին, ժամը 3ին, հաճին հաւաքուիլ Շան տը Մարս, կազմելու համար Կոստանդնուպոլսոյ հայրենակցական միութիւնը:

Այլեւս հրամայական պահանջ մը դարձած է կազմել Պոլսոյ հայրենակցական միութիւնը, քանզի տասներկու տարիէ ի վեր՝ մենք, Պոլսեցիներս կը թափառինք այս Լոյս-Քաղաքին մէջ անկազմակերպ ու անկերպարան: Գաւառի յետին գիւղերն անգամ ունեցան իրենց հայրենակցական միութիւնները, երբեմն նոյնիսկ մէկ գիւղը հինգ վեց հատ, ու մենք միայն մնացինք անհայրենակցական, որով առանց պայքարի ու կռիւի:

Ամէն Պոլսեցի անշուշտ կ'ընդունի որ կեանքը կռիւ է եւ խաղաղութիւնը համարժէք է մեռելութեան ու լճացման ու մեռնալ լինի: Ուրեմն դէպի կազմակերպում, դէպի աշխատանք, դէպի գործ, դէպի ալեկոծութիւն, դէպի Վոսփոր ու Սեւ ծով:

Եթէ պատահի որ մեր խազմերէն ծագին երկպառակութիւններ եւ անխուսափելի բաժանումներ, ատոնք արդէն չեն կրնար բերել մեր կազմակերպութեան. ընդհակառակն ամէն Պոլսեցի ճիգ խնայելու չէ որ այդ ցանկալի կռիւներն ու երկպառակութիւնները հրահրէ եւ խմբային բաժանումները փութայ պնդութեամբ տեղի ունենան, որպէսզի մեր Միութիւնը նման ըլլայ բազմարկղուն մօր մը, ունենալով բազմաթիւ զաւակներ, կնքուած հետեւեալ անուններով.

— Գալըր Չէշմէի հայրենակցական միութիւն,

— Թոփ Գափուի հայրենակցական միութիւն,

— Գում Գափուի հայրենակցական միութիւն,

— Գասըմ փաշայի հայրենակցական միութիւն,

— Թոփ Խանէի հայրենակցական միութիւն,

— Նարլը Գափուի հայրենակցական միութիւն,

Վերջապէս Եէնի Գափուի, [illegible] փաշայի, Սամաթիայի, Բայրամ Փաշայի, Գալաթի, Գասըմ Փաշայի, Եէտի Գուլէի, Վլանկայի, Եէնի Շէհիրի, Սուլու Մանաստըրի հայրենակցական միութիւններ:

Անանկ ալ բաժնուած ենք, անանկ ալ: Ապագային որքան ալ բաժնուինք՝ մեր ներկայ վիճակէն աւելի բաժնուած չենք կրնար ըլլալ:

Բաց աստի, ամէն մեծ հաստատութիւն կ'ունենայ իր մասնաճիւղերը: Երբոր գիւղական հայրենակցականները բազմաճիւղ դարձած են, ամօ՜թ է որ Պոլսոյ նման կայսերական մայրաքաղաք մը, օգոստափառ ոստան մը, սուլթանական եւ խալիֆայական գլխակեդրոն մը ունենայ իր անթիւ հայրենակցականները:

Տա՛յ Աստուած որ տարին կէս չեղած ծլին, ծաղկին եւ փայլին, աստղերու չափ հայրենակցականներ:

Մենք քաջ վստահ ենք Պոլսոյ մեր հայրենակիցներու ջանասիրութեան վրայ: Պոլսեցին թոյլ, ապիկար, հանդարտաբարոյ, հլու, ստրուկ տարր մը չէ, ան ալ գիտէ գնահատել կռիւներուն ջերմութիւնը, ծեծկռտուքին մարմնակրթական հանգամանքը, հայրենակիցէն արիւն առնելու յոյժ օգտակար բժշկական մեթոտը:

Մենք Պոլսեցիներս, այսուհետեւ մեզի կէտ նպատակ ընտրած ենք անաղարտ պահել մեր լեզուն, մեր բարքերը, մեր երգերը, մեր աղանդերներն ու կերակուրները եւ մեր ամբողջ նիստ ու կացը եւ [illegible]:

Կը փափաքինք Պոլսոյ Հայերէնը խօսիլ, համեմուած թրքական բառերով, բացատրութիւններով: Այս գիծին վրայ մոլեռանդ ըլլալով, կը թելադրենք վերակենդանացնել պոլսական համեղ, սրամիտ եւ գեղեցիկ ու պատկերալից յղացուն պատուական հայհոյութիւնները, մինչ խառն թուրքերէնով: Քանզի ներկայիս հրամայական պահանջ դարձած է օրական սանկ քանասուն անգամ մը քֆրել ատոր ու անոր, զովացնելու համար մեր հրատապ հոգիները:

Կ'առաջարկենք փոքրիկ փոփոխութեամբ մը ենթարկել միութեանս թեկնածուներուն անունները եւ կոչել զանոնք,— Օննիկ, Կոմիկ, Համբիկ, Փիլիկ, Գարբիկ, Բոկուկ, Սուրբիկ, Ամպէր ու Թոդուկ:

Այս բոլորէն զատ սարքել ճաշասեղաններ եւ բերնի համով ուտել ուլականջ, ոսպէ, փափուրիա, լագերտա, քադանֆոյ, լեցուած գդում, սալկուած վատուսքուկ, խաւեար, պաստերմա, երշիկ, լուֆիա: Այս բոլորը պատուական, անպատ, անմահական, կենաց ջուր, առիւծի կաթ եւ արծաթաջուր, արքայական օղիով:

(— Լեցուր Կոմիկ, հոգիիդ միջու կը ուտեմ):

Դաշտահանդէսներ սարքել, յատկապէս տոլմա ուտելու, սարսէլա ձուկ ճաշակելու եւ փարչ փարչ ջուր խմելու համար:

Այդ հանդէսներուն ընթացքին Միութեանս աղքատ աղջիկներն ու մանչերը կը կարգենք հարուստ մանչերու եւ աղջիկներու հետ, հարիւրին տասը պահանջելով Միութեանս գանձին համար: Այսպէսով կարգադրած կ'ըլլանք նաեւ դասակարգային հարցը, որ մեր մէջ երբեք սուր կերպարանք չէ ստացած արդէն, որքան ատենն որ Պոլսեցին գիտցած է գաղանիքը պնակ մը լափիայով ապրելու:

Չմոռնանք ըսել որ պիտի հրատարակենք Միութեանս ամսօրեայ պաշտօնաթերթը, «Հոսհոս»: Այս անունը մենք կուտանք մեզի, որպէսզի ուրիշներ այլ եւս չկարենան նոյն բառով նետահարել մեզ:

Կը մնայ մեր քաղաքական ուղեգիծը:

Անպայման իմաստութիւն է այսօր պէս ըլլալ բոլոր կուսակցութիւններուն հետ: Բոլորն ալ, զատ զատ, ճաշի կը հրաւիրենք, հրամցնելով փասուլիա: Անշուշտ եւ ատոր փոխարէն կը փոխենք միայն ըմպելին.— Դաշնակցականներուն օղի, Հօկերուն կարմիր գինի, ռամկավարներուն շամփանիա (այսինքն մուսօ), Հնչակեաններուն ալ գինին դարձած քացախ: Չէզոքներուն պաղ ջուր մը էյէլ-էյէլօ է:

Անցնինք չարագէտ հարցին:

Եթէ բուն Հայրենակցականի կամ Վերաշինեցի խնդիր ծագի՝ նախընտրելի է Հայաստանի մէջ նոր Սանթրք Պոլսոյ մը շինել, որպէսզի մեր սիրուհիները ազարիկներն ալ բերնի համով օղի կոնծեն, մեր կենացը:

Անկից զատ, Հայաստանի նուէր կը ղրկենք հրդեհ մարելու ջրհան մը, մասնագէտ ջրհանկիրներու խումբով մը, որպէսզի համայնավար կաս կարմիր ճաւերէն եթէ որ եւ է շէնք կամ հիմնարկ բռնկի՝ անմիջապէս կարենայ ըլլալ մուխը մարել կրակը տուող:

Վերջապէս մեր Միութեան գերագոյն նպատակը պիտի ըլլայ ուտել, ուտել, կերցնել: Մեր նպատակին մաս կը կազմէ նաեւ խմել ու ճառել: Արդէն ո՞ր Միութիւնն է որ տարբեր բան կ'ընէ:

Ուրեմն, Պոլսեցի սիրելի հայրենակիցներ, դէպի կազմակերպում: Շատոնց մեզ կ'ամբաստանեն իբրեւ այլասերած: Պատճառը մեր կազմակերպուած կռուազանները չըլլալն է: Հանդարտաբարոյ ազգերը մեղկացած ու կորսուած են: Բացարձակ ճշմարտութիւն է որ մեր ազգը ներքին կռիւներով ապրած է ու ապրած: Ուժ առնենք այդ չարժմաւն: Քանզի այն օրը որ այս ազգին մէջէն դադրին ներքին պառակտումները, այդ օրը, աւա՜ղ, հայութիւնը ինկած է ձուլման հսկայ կաթսային մէջ:

Պոլսեցիներ, դէպի Շան տը Մարս, դէպի կռիւ ու կախամարտութիւն, դէպի կռիւ ու գիւղագնական մարտերն, դէպի, այո, դէպի կռիւ ու յաղթանակ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԽԻՏԱՂ

Խօսք Նոր ինքնաշարժ մը առած էր եւ հրաւիրեց իր դրացիներէն այր եւ կին մը պտոյտի երթալու:

Այրը մերժեց ընդունիլ հրաւէրը:

Կինը — Ինչո՞ւ մերժեցիր, առիթ մըն էր քիչ մը պտոյտ ընելու:

— Խօսք այնչափ շահամոլ է որ, եթէ քիչ մը շատ գանէ կրնայ ճամբան ինքնաշարժը ծախել եւ մենք բացը կը մնանք:

Գրիմակներ

— Զարմանալի երեւոյթ, Հայաստանը հաց կը թխէ, բայց երբեք չէ փափաքիր երեւիլ իբրեւ հաց թխող.

×

— Յաճախ կը լսեմ «soupe populaire», երբեք չլսեցի «bifteck populaire»:

×

Եթէ ամէն ինչ կատարեալ [...], ինչո՞ւ աչք մըն ալ ծոծրակին վրայ չկայ:

×

— Կառքի մը չորս անիւներէն իւրաքանչիւրը կը կարծէ թէ միւս երեք անիւները բոլորովին աւելորդ են.

×

— Բաժակի մը մէջ գինիին ջուր խառնելը օրինաւոր է, բայց ջուրին [...] խառնելը ապօրինի...

Գ. ՄԽԼՈՑԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՕՐՕՐՈՑԻ ԵՐԳԸ

Քնիր բալիկ,
Նանիկ, նանիկ,
Ես երգ կ'ասեմ քեզ յանգով,
Շորորալով
Ձայնով առվոր
Քունն է իջնում նազանքով:

Տես, երկնքում
Աստղն է քնում,
Ամպը վերմակը ծածկած
Ծաղկանց միջում,
Հովն է ննջում,
Շարժուն թեւերը ծալած:

Հեռուներում
Գետն է հեւում՝
Լուսնի արծաթը մէջքին,
Խոխոջալով
Կարկաչելով
Օրօր ասում փոքրիկին:

Աչիկներիդ,
Թարթիչներիդ
Քունը շուտով կը թառի,
Երազներով
Լիքը կողով
Օրօրոցիդ կը կախի:

Կը մեծանաս,
Կը հեռանաս,
Բռնած կեանքի նոր ուղին,
Մտքով յաւէտ
Ես էլ քեզ հետ,
Միշտ կը լինեմ քո կողքին:

Ես քեզ կ'օգնեմ
Վեր մագլցել,
Տիրել կապոյտը երկնի,
Եւ կառուցել,
Վեր բարձրացնել
Շողուն շէնքը մեր կեանքի:

Նոր յանգերով,
Եւ երգերով
Քեզ թեւ կը տամ, իմ բալա.
Քնիր մանկիկ,
Նանի, նանիկ,
Բալէս քնել է ահա:

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

×

ՀՆՁԱՆՆԵՐ

Շաղշաղում է քո բախտը իմ աչքերի դէմ խնդուն,
Դէմս ծփում է անսահման ովկիանոսը քո բերքի,
Հարստութի՛ւն երկնային, երկրային [...] նոր յաղթութիւն.
Օ՛, հնձաններ ոսկեդուռ, օ՛, հնձաններ իմ երկրի:

Անս մի օր էլ անցաւ, վաղն [...] մենք հարուստ [...],
Վաղն աւելի՝ մենք ամուր, վաղն [...] աւելի է բերքը,
Վաղն աւելի՝ լիաշունչ, լիաժիր [...] լիարիւն,—
Օ՛, հնձաններ ոսկեդուռ, օ՛, հնձաններ իմ երկրի:

Դո՛ւք, մե՛ծ այգու մշակներ, [...] մեծ դաշտի հնձւորներ,
Ուղեկիցներ կենդանի մեր աշխատ[...] վերելքի.
Ձեր քրտինքով էք շաղում, ձեր [...] տիրոյթով էք ցնծում
Հնձաններդ ոսկեդուռ, հնձաններ իմ երկրի:

... Օ՛, հնձաններ ոսկեդուռ, հնձաններ իմ երկրի,
Որ որոտում էք այսօր նման [...] մի երգի,
Դուք, անգիր առատներ [...] թեւն ու բերքի,
Որ բարձրացաք արիւնոտ եազի վրայ երէկի...
Օ՛, հնձաններ ոսկեդուռ, օ՛, [...] իմ երկրի...

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

Ո՛Վ ՄԱՐԴ

—•—

Դիւնեմ պլևի զառ ու իմ ծարաւով
Թիւրի խմես դու, երբ չեմ լինի ես,
Բայց գիտցիր, ո՛վ մարդ, թէ գտնես
մի օր
Բևեռագիրն այս,— նւիրուած է քեզ։

Նւիրուած է քո զգացումներում,
Որքան ուզո՛ւմ ա՛յլ, այս երկրի վրայ,
Քո ուրի՛շ կեանքի ըմբռնումներում,
Որ ցանկութիւնն է օրօրում հիմա։

Տեսնում եմ կարծես դէմքդ լուսաշող,
Խաղաղ, խմառուում ու խորաթափանց
Ո՛վ ժամանակիդ մտածումը նոր,
Ուղեղիս վրայ թրթռում է կամաց։

Ահա ներկայէս՝ ծխում, ալեկոծ,
Անցեալում հառող իմ հոգու նման,
Եւ սրխէս նետելով՝ ու ծովերից ծով,
Կը օրէ, կ՚անցնի՛ փառանքդ վաղ -
ւան ...

Ո՛վ մարդ, ո՛վ գերմարդ, դու անձն,
անիրէ՛մ —
Դու լիցիլութեան անթերի՛ կատար,
Դու ինձ այնքան մօտ, ծանօթ ես
սրտին,
Ինչպէս առօրեայ աս հացին պատառ...

ՌՈՍՏԱՆԻԿ

Թեհրան

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Քիփլինկ

—•—

Ռուտեարտ Քիփլինկ ծնած է 30 Նոյեմբեր 1865ին, Պոմպէյի մէջ (Հնդկաստան)։ Հայրը, գծագրութեան ուսուցիչ, տնօրէնն էր Լահորի թանգարանին։ Մայրը՝ պաշտօնէի մը աղջիկը։ Հօրեղբայրը՝ նշանաւոր նկարիչ մը, որ իր նախառափայէլեան արուեստով Անգլիոյ մէջ կը բանար գեղարուեստական վերածնունդի շրջան մը։

Հայրը, իր անսպառ հէքիաթներով, հօրեղբայրը իր գեղարուեստական ճաշակով, կազմեցին այն միջավայրը, որուն մէջ պիտի մեծնար փոքրիկ Քիփլինկը։ Իր առաջին յեղուն եղաւ հնդկերէնը, սակայն միջնակարգ կրթութիւնը ստանալով Անգլիոյ մէջ՝ տիրացաւ մայրենի լեզուին։ Օժտուած էր տեսողական հրաշալի զգայարանքով մը, որ լուսանկարի գործիքի մը պէս «կ՚առնէր» բրիտանական կայսրութեան գաղթային կռիւներու հերոսական դրուագները։ Այսպէս Քիփլինկ դարձաւ բրիտանական աշխարհակալութեան երգիչը, որ եթէ չի ծածկեր իր սէրը հանդէպ կայսրութեան գոյնզգոյն ժողովուրդներուն, չի մոռնար Անգլիացին իր հպարտութիւնը տարածել իր գործերուն մէջ։ Եւ հպարտ Ալպիոնը շուտով Քիփլինկի մէջ ճանչցաւ իր գաղթային կայսրութեան քարոզիչը։ Այդ ճամբուն վրայ էր, որ Քիփլինկ հակակրութիւն մը զգաց հանդէպ Ֆրանսայի, որ կը սկսէր բանալ աշխարհակալի իր շօշափուկները։ Մեծ պատերազմին, սակայն, Քիփլինկ մոռցաւ իր հակակրութիւնը, մօտեցաւ Ֆրանսայի, որուն հողերուն վրայ պիտի մեռնէր, պատերազմի սկզբնական տարիներուն, իր մէկ հատիկ զաւակը, ընկնելով զինք խորապէս։

Քիփլինկ շուտով տիրացաւ համբաւի, գրեթէ իր առաջին իսկ գործերով։ 900ական թուականներուն, երբ այլ եւս հռչակաւոր վիպասան մըն էր, ճամբայ ելաւ դէպի Ամերիկա, մինչ թերթերը մեծադղորդ կ՚առնէին իր ճամբորդութիւնը։ Հազիւ Ամերիկա հասած՝ ծանրապէս հիւանդացաւ, եւ աշխարհի բոլոր անկիւններէն սկսան հեռագիրներ տեղալ՝ բարեմաղթութիւններով եւ համակրանքի արտայայտութիւններով։ Հեռագրողներուն մէջ էր նաեւ Գերմանիոյ կայսրը, որ կը հիանար երիտասարդ վիպասանին ուժին եւ տիրապետութեան վարպետութեան վրայ։ Քիփլինկ ուրիշ անգամ մը եւս ծանրապէս հիւանդացաւ եւ հազիւ ազատեցաւ մահուընէ։ Տկարակազմ, վերջին տարիները քաշուած կ՚ապրէր գիւղական ապարանքի մը մէջ, իսկ ամէն ձմեռ՝ Միջերկրականի ֆրանսական եզերքը։ 1907ին ստացաւ Նոպէլի գրական մրցանակը։ Պատերազմէն վերջ Սթրասպուրկի եւ Փարիզի համալսարանները պատուակալ տիտղոս մը տուին իրեն։

Քիփլինկ գրած է բանաստեղծութիւններ եւ վէպեր, յիշենք գլխաւորները.— Ջունգլիներուն գիրքերը, Քիմ, Լոյսը որ կը մարի, Գեղօն արեւմուտքի եւ արեւելքի, Աշխարհի ամենագեղեցիկ պատմութիւնը, Բեռնակիր տղան, Մարդը որ ուզեց թագաւոր ըլլալ, Պատմութիւն Անգլիոյ ի պէտս մանկանց, Պատմուածքներ ծովու եւ ցամաքի, ևն.

Ի՞ՆՉ Է ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

Այս հարցումը դարձեալ կը զբաղեցնէ միտքերը։ Պատերազմէն վերջ պահ մը հնչեց ահազանգը թէ բանաստեղծութիւնը կը մեռնի,—ոմանք սակայն պատասխանեցին թէ այդ տագնապը յեղաշրջումի երեւոյթ մըն է, թէ չապիկ կը փոխէ բանաստեղծութիւնը, բայց չի մեռնիր։

Այժմ դարձեալ հրապարակ կուգայ նոյն մտահոգութիւնը, բայց այս անգամ հարցը կը դրուի տարբեր ձեւով մը,— Ի՞նչ է բանաստեղծութիւն

Ժամանակ մը բանաստեղծութիւն կը կոչուէր ինչ որ կը գրուէր չափածոյ եւ հետեւաբար ունէր տաղաչափական ձեւ մը։ Այսօր սակայն կ՚ընդունուի, որ արձակն ալ բանաստեղծութիւն է եթէ քերթողի ստեղծագործութիւն է։ Արդարեւ բանաստեղծութիւն կայ նկարչական պաստառի մը վրայ, երաժշտական կտորի մը մէջ, վէպի մը որոշ հատուածներուն մէջ։ Ի՞նչպէս բանաձեւել, սակայն բանաստեղծութիւնը։ Վիքթոր Հիւկօ կը պատասխանէ.— Բանաստեղծութիւնը այն հնչեղ արձագանգն է, որ քերթողը կը դնէ ամէն բանի կեդրոնը։ Հիւկոյի այս բացատրութիւնը ... boutade մըն է միայն։ Փօլ Վալէրի կը պատասխանէ.— Բանաստեղծութիւնը փորձ մըն է ներկայացնելու, լեզուի միջոցով, այն բաները կամ բանը, զոր աղօտամ ձեւով կ՚արտայայտեն աղաղակները, արցունքները, համբոյրները, հառաչանքները։ Ուրիշ առթիւ մը, Վալէրի կը գրէր թէ բանաստեղծութիւնը կը ծնի սիրտի եւ միտքի համերաշխութենէն։ Ինչ ձեւով ալ ներկայացուի, անկանխ մեծ դեր կը խաղայ բանաստեղծութեան մէջ։ Քասու գեղեցկայնութեան այս պայմանը կ՚արտայայտ-ած պատկերաւոր գեղեցիկ բացատրութեամբ մը,— բերնի պա՛ր։

Արդի բանաստեղծութիւնը, որ կ՚աշխատի խզել կարգ մը աւանդական կապեր,— յանգ, տուն, հատած, ոտք,— տակաւին չկրցաւ հաստատել որոշ օրէնքներ, որպէսզի բանաստեղծութիւնը դառնար գեղեցիկ յեղուապար մը եւ ոչ թէ ... մխտոտական ցատկոտուք մը։

ՄԱՐԻԷԹԹԱ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

—•—

Պուլկար մեծ օրաթերթը, Ութրօ, վերջին կիրակիի իր թիւով հատուած մը տուած է հայազգի գրագիտուհի Մարիէթթա Շահինեանի մեծ վէպէն, որուն մասին տանենին գրած ենք եւ որ միջազգային համբաւ մը պարգեւեց հեղինակուհիին։ Այս առթիւ, Ութրօ դրած է նաեւ Շահինեանի նկարը եւ տուած հետեւեալ ծանօթութիւնները.—

Ծագումով Հայ է, ծնած 1888ին Մոսկուայի մէջ։ Իր հայրը Մոսկուայի համալսարանին դասախօս է եղած։ Իսկ մայրը՝ հարուստ վաճառականի աղջիկ։ Իր հօրը մահն ու մեծ հօրը փճացումը ընտանիքը կը մատնեն ծայրայեղ աղքատութեան։ Շահինեան, դեռ 14—15 տարեկանին իր ապրուստը ճարել կը սկսի՝ դասեր տալով, ու անկէ յետոյ կը նուիրուի գրական աշխատանքի։ Հակառակ նիւթական դէշ պայմաններու, Շահինեան կը ստանայ բարձրագոյն ուսում։ Կ՚աւարտէ փիլիսոփայական համալսարանը՝ Մոսկուայի կանանց բարձրագոյն դասընթացքին հետեւելով, որմէ վերջ կ՚ուսանի կայսերական համալսարանին մէջ հանգարտութիւն։ 1912ին կը ճամբորդէ Գերմանիա, իր ուսումը կատարելագործելու համար։

Իր գրական առաջին արտադրութիւնները յօդուածներ եւ պատմուածքներ եղած են ու տպուած «Զանայութիւնք Կյանս» պարբերականին եւ «Թատրոն Ռուսաց» թերթին մէջ։ Գրած է «Բանուորին երգերը» եւ «Ինչպէս քաղաքագիտուհի դարձայ», «Բանուորին կինը», «Գործադուլ ընող տղան» եւն. պատմուածքները։

Շահինեանի բանաստեղծութեանց՝ առաջին հատորն է «Առաջին հանդիպումը», երկրորդը՝ «Արեւելեան», իսկ երրորդը՝ պատմուածքներ՝ «Նեղ դուռը» խորագրով. նաեւ «Փիլիսոփայական - քննադատական ուսումներ»։

Շահինեանի արտադրութիւնները առաջին շրջանին ունին կրօնական - խորհրդապաշտ բնոյթ. իսկ բանաստեղծութիւնները՝ տարաշխարհիկ շեշտով են։

Հակառակ ատոր, Մարիէթթա Շահինեան մէկն է մինչ - յեղափոխական առաջնակարգ գրագիտուհիներէն որոնք յեղափոխութեան կողմնակից են, ու կը ձգտին անոր ծառայել գեղարուեստական երկերով ու գործնական աշխատանքներով։ Ան ըլլալով նախկին արտայայտիչը գերման իտէալական փիլիսոփայութեան, կը մտնէ սակայն, հիւսուածեղէնի գործարան, զոր կ՚աւարտէ որպէս «բրակեար» եւ յեղափոխութեան առաջին տարիներուն կը ղեկավարէ, Տոնի շրջանին մէջ, հիւսուածեղէնի գործական հաստատութիւն մը, բանալով այդ ճիւղին յատուկ դպրոց մը եւ կարդալով ուժխարարութեան մասին դասախօսութիւններ եւն.։

Առաջին վէպը յատկացուած է Տոնի շրջանի յեղափոխական դէպքերու նկարագրութեան։ Ցետոյ կուգան կարգ մը այլ երկեր, որոնց դէմքը կը դառնան առմէտ գրադէտներու առաջին շարքերուն վրայ։ Անոր արտադրութիւնները 34 հատորներ են, բայց ամենամեծ ժողովրդականութիւնը կը վայելէ «Հիտրոցէնտրալ» վէպը, որ վեց անգամ հրատարակուած է, ամէն մէկը աւելի քան հարիւր հազար օրինակներով։

Այդ վէպին նիւթն է կառուցումը ջրակայանի մը Հայաստանի մէջ, որպէս արդիւնք այն քանի մը տարիներուն, զորս Շահինեան անցուցած է Ձորագէսի քով շինուող ելեկտրակայանին մօտ։

ԻՍԼԱՄԻՆ ՎԵՐՈՒԺԵՂԱՑՈՒՄԸ

—•—

ԽՄԲ.— Այս ուշագրաւ տեսութիւնը թարգմանուած է չէզոքամ թերթէ մը.—

ՓՐԱՆՍԱ.— Միչև մտահոգ, տարեվերջին դէպի Միջերկրական Արեւելք կ՚ուղղուին եւրոպական մեծ գաղթային պետութեանց դիւանագէտներուն աչքերը։ Արդէն հոն քաղաքական մեծ յեղաշրջումի մը ուրուականը երեւան կուգայ, որ կը թուի թէ առկայ տակ անոր կ՚ունենայ եւ որ այնքան յաճախ սպառնամբ կարծեցեալ քաղաքական անկարողութեան մատնուած իսլամ աշխարհը ուժեղ կերպով շարժումի մը լծուած կը ցուցնէ։ Ամէն պարագայի տակ, անցած են ժամանակները, երբ մարդ քաղաքական կեանքի համար արթնցած այս ուժերը կը թերագնահատէր իբրեւ ազանդային ձգտումներու եւ կարգավորութիւններու թռիչքը մը։ Ամենանոր երեւոյթները ափրիկեան եւ ասիական հողի վրայ՝ բաւաբար կերպով կ՚ապացուցանեն ներքին հսկայ մղիչ ուժը որ այսօր կ՚ոգեւորէ Իսլամը։

Եւրոպայի մէջ մարդ ընդհանրապէս շատ քիչ բան գիտէ գրեթէ ամբողջ աշխարհի վրայ ցրուած իսլամական միաբանութիւններու քաղաքական գործունէութեան մասին, Հիւսիսային Ափրիկէի, հոլանտական Հնդկաստանի, Արաբիոյ, Փոքր Ասիոյ, Թուրքիոյ եւ արեւելեան Հնդկաստանի մէջ։ Մարդ շատ քիչ բան գիտէ քաղաքական մոլեռանդութեան մասին 300 միլիոնի հասնող Իսլամին հետեւողներուն, որոնք Մարոքէն Ձինաստան, եւ Վոլկայի շրջանէն Միջին Ափրիկէ տարածուած են եւ որոնք հակառակ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային հակամարտութեանց, նորէն միասին պետութենէ վեր ճակատագրի նոյնութիւն մը կը կազմեն։

Պարզ է որ երկու քրիստոնեայ ժողովուրդներու բախումը ափրիկեան հողին վրայ,— Իտալիա եւ Եթովպիա — իսլամական միջնեցման ձգտումներ կը ցուցնեն։ Արտասահմանեան թերթ մը Աստվայի ամբակոծումէն քանի մը շաբաթ առաջ կը գրէր.

— «Այն վայրկեանին որ եթովպական հողէ խրճիթներ իտալական ռումբերու տակ երկրի մակերեսին հետ հաւասարցուին, կաթոլիկութեան համաշխարհային կոչումին տանիքը պիտի փլի»։

Անկէ ասդին մենք քրիստոնէական քարոզիչներու իսլամաշատ երկիրներէ արտաքսուիլը տեսանք ու միաժամանակ Իսլամին քաղաքական ուժերուն զօրեղ մէկ թափը։

Արդէն հերու հոկտեմբերին բարեկամական եւ ոչ - յարձակողական դաշնագրի մը անմեղ ձեւին տակ, Իրանի, Թուրքիոյ, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացաւ, որ գործնականօրէն երեք երկիրներու քաղաքական ուղղութեան նոյնութիւնը եւ միօրինակութիւնը կը նշանակէ։ Պակաս չեղան ձայներ, որոնք այս համաձայնութիւնը իսլամական ուժերու յետսպատերազմեան ամենամեծ միացումը նկատեցին։ Այս համաձայնութեան մէջ նշանակալիցը այն էր, որ Պաղտատի կառավարութիւնը բացէն յաջողեցաւ ինքզինքը անգլիական հրահանգներէն ազատելով, Իրաքը արդէն գոյութիւն ունեցող աֆղան - թուրք - իրանեան խաղաղութեան դանդուածին միացնել։

Արդէն իտալ.-հապէշ կռիւէն Միջերկրական Արեւելքի մէջ իսլամական ուժերուն դիւանագիտական գործելու ազատութիւնը ընդարձակելէ առաջ, միջնեցումի նկատելի փորձեր տեղի ունեցան։ Իրանեւթուրք զինուորական մարմիններ միասին կ՚ուսումնասիրէին ռազմական դիրքը արեւելքի մէջ։ Հիւսիսային Իրանէն Տրապիզոն առեւտրական ճամբան բացուեցաւ, եւ առով կարգ մը նոր եւ կարեւոր առեւտրական կապեր հաստատուեցան։ Լուծուեցաւ Թեհրանի եւ Պաղտատի վէճն ալ որ կապ ունէր Շաթէլարապի մօտիկ սահմանին հետ։ 2 կողմերը համաձայնեցան այս խնդիրը փոխանակ Ազգաժողովին տանելու «պատուաւոր լուծայափոխի» գետը Թուրքիոյ յանձնել։ Անգիրը վերոյիշեալ երկիրներու բարեկամական եւ ոչ - յարձակողական դաշինքներ կնքելով չի սահմանափակուիր։ Ինչպէս կը խօսուէր վերջերս, Իրաքի եւ Արաբիոյ միջեւ զինուորական զինակցութիւն մը կնքելու բանակցութիւններ սկսած են։ Եթէ այս զինակցութիւնը իրականանայ, Ֆրանսա եւ Անգլիա իրենց դիրքին իսլամական նոր ճակատի մը առջեւ պիտի գտնեն։

Արաբ ազգայնականութիւնը Սուրիոյ մէջ գլուխ կը բարձրացնէ։ Պաղեստինի մէջ ան նորէն իր վրայ կը խօսեցնէ։ Ամէնէն առաջ շարաթներէ եւ ամիսներէ ի վեր Եգիպտոսի անցուդարձը կը նշանակէ մինչեւ մեծցող իսլամական գործունէութիւն մը, անսովոր տարողութեամբ։ Դեռ նոր Ֆուատ թագաւորին մէկ հրովարտակով վերահաստատուեցաւ 1923ի եգիպտական սահմանադրութիւնը։ Միաժամանակ Վաֆտի, Եգիպտոսի ազգայնական կուսակցութեան կազմած միացեալ ճակատը կը պահանջէ նոր համաձայնութիւններ Անգլիոյ հետ, պայման դնելով որ Անգլիա իր գաղթային զօրքերը ետ քաշէ եւ առով արտաքնապէս ալ Եգիպտոսի ամբողջական անկախութիւնը ճանչնայ։ Հոս ալ դէպքերու զարգացումը իտալեւհապէշ վէճին անմիջական հետեւանքը կ՚երեւի։

Եթէ եւրոպական պետութիւնները մինչեւ հիմակուան պէս չարժին, գաղթային սեփականութեան հարցերու մէջ հեռուհետէ իրարմէ բաժնուին, կը զօրացնեն Իսլամին քաղաքական ուժը։ Մահմետական ժողովուրդներու միացումին համար աւելի մեծ մղիչ ուժ մը չկայ քան անհամաձայն Եւրոպա մը։

«Աուսրիկըռ Թակպլաթ»

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼ ԵՒ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԸ

«Հայրենիք» կը գրէ թէ վերջերս տրուած հացկերոյթի մը ընթացքին, Ֆրանց Վերֆէլի ներկայացաւ Ֆիլատելֆիոյ դաշնակցական ընկերներէն Ս. Փանոսեան, Սուէտիացի, Եօղունօլուգ գիւղէն, մասնակցած Մուսա լերան պաշտպանութեան։

Գ. Վերֆէլ շատ ուրախ եղաւ ծանօթանալով Մուսա Տաղցիի մը հետ։

Ս. Փանոսեան գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր իրեն հետ բերելու շարք մը լուսանկարներ Մուսա լերան եւ անոր շրջակայքի, ինչպէս նաեւ Սուէտիոյ կարգ մը վայրերու։

Գ. Ֆ. Վերֆէլ ուշի ուշով սկսաւ դիտել լուսանկարները։

— Ահա Մուսա լեռը Միջերկրականի կողմէն լուսանկարուած։ Կը յիշէք այս երկու բարձունքները, այնպէս չէ՞, Գ. Վերֆէլ,— հարցուց Գ. Փանոսեան, ցոյց տալով Մուսա լերան պատկերը։

— Ո՛չ, չեմ յիշեր, այն պարզ պատճառով, որ կեանքիս մէջ տեսած չեմ Մուսա լեռը,— պատասխանեց Գ. Վերֆէլ։

— Ի՞նչպէս, մի՞թէ դուք երբեք տեսած չէք Մուսա լեռը։ Բայց ինչպէ՞ս կրցած էք առանց տեսնելու ձեր գրքին մէջ այդքան ճիշդ նկարագրել Մուսա լեռը։ Ահա աս ալ Եօղունօլուգի եկեղեցին է։ Ես ինքս Եօղունօլուգցի եմ եւ մեր գիւղին եկեղեցին նկարագրութիւնը զարմանալի կերպով ճիշդ է. այնքան ճիշդ որքան այս լուսանկարը։ Մեր գիւղի եկեղեցին անշուշտ տեսած էք,— ըսաւ Գ. Փանոսեան։

— Կը վստահացնեմ ձեզ որ ձեր գիւղին եկեղեցին ալ տեսած չեմ, ինչպէս եւ ձեր գիւղը,— ժպտելով պատասխանեց Գ. Վերֆէլ։

— Զարմանալի է։ Բայց այդ պարագային դուք ի՞նչպէս կրցած էք այդքան հարազատ պատկեր տալ,— զարմացաւ Գ. Փանոսեան։

— Ես ինքս ալ կը զարմանամ, երբ այժմ կը լսեմ ձեզմէ թէ ամէն ինչ այդքան ճիշդ նկարագրած եմ։ Ոչ միայն կը զարմանամ, այլ եւ շատ ուրախ եմ որ այդպէս եղած է,— վրայ բերաւ Գ. Վերֆէլ։

— Կը ներէք, Գ. Վերֆէլ, եթէ ըսեմ որ ձեր այնքան ճշգրտապատում գրքին մէջ անճշդութիւն մը սպրդած է,— ըսաւ Փանոսեան։

— Ի՞նչ է այդ անճշդութիւնը, հետաքրքրուեցաւ Գ. Վերֆէլ։

—Մուսա լերան պաշտպանները 500 հրացան չունէին, ինչպէս դուք գրած էք, այլ ընդամէնը 200 հրացան։ Այն ալ երկար ատեն թաղատեղներու մէջ պահուած եւ ժանգոտած հրացաններ։

— Մուսա լերան հերոսական դիմադրութեան համար ոչ թէ 200, այլ 500 հրացաններ ալ շատ քիչ են։ Զգեցէք որ Մուսա տաղցիները ունեցած ըլլան այնքան զէնք, որքան որ ես տուած եմ անոնց իմ գրքիս մէջ,— ժպտելով ըսաւ Գ. Վերֆէլ։ Ի դէպ, ի՞նչ հրացաններ էին ատոնք, կարծեմ յունական, այնպէս չէ՞,— աւելցուց Վերֆէլ։

— Այո, յունական «կրաս» հրացաններ։

— Թէեւ Մուսա լեռը եւ Եօղունօլուգը չեմ տեսած, բայց գոհ պիտի ըլլայի ատոնց լուսանկարներն ալ ունենալով, ըսաւ Գ. Վերֆէլ։

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՅԱՆԳՐՈՒԱՆ

Դեռ ծանրօրէն ու թեկրեկուն, զառնօրէն կ՚արձագանգէ ան մէջս՝ նուաղուն.— «Զըլլա՛յ թէ աղաւաղես .. Կ՚ուզեմ որ պատկուի երազս»։

Կը նմանէի ճնշող խորհուրդներու Աղձաւանքին տակ ինկած թիապարտին, որ դատապարտուած էր իր կեանքը քարշ տալու պատռ բնութեան պատռ արեւէն զրկուած՝ խաւարահոււն պատերու մէջ, բայց բացառիկ շնորհով մը ինքզինք լոյս աշխարհ կը գտնէ եւ չի գիտեր ի՞նչպէս վարել այդ նոր կեանքը զոր այնքան երազած էր։ Կամ՝ հայրենաբաղձ այն տխրակին որ անակնկալօրէն կը ձերբազատուի վանդակէն ու կը սաւառնի բնութեան ազատութեան մէջ, կը թառի ճիւղէ ճիւղ եւ գինով ուրախութեամբ մը բարձրականչ ու հոգեպուխ կը գեղգեղէ լիահագագ՝ անոտար լեցնելով իր գուարթ երգերով։

Երնայի՞ ձախաւեր քայլ մը առնել։ Ես, որ այնքան երազեր եմ ... Ես, որ այնքան թափառեր եմ խենդի պէս՝ արար աշխարհ, ճաշակեր առօրեային բարկ դառնութիւնները։ Ակռաներս սեղմեր՝ մինչեւ իր վերջին կաթիլ հիւթը կլլելու համար։ Տոթակէզ արեւներուն տակ մարմինս խանձեր է ծարաւէն ու թխացեր, հոգիս պուտ մը զուլալ ու մաքուր ջուրի կարօտ։ Կարծես ամբողջ կեանք մը պտտացուցեր եմ արեւախանձ անապատներուն գեղնորակ աւազներուն վրայ՝ առանց ովասիսի մը հեռանկարը կարենալ զովացնելու յոյսը տալու անյագ ծարաւիս։ Ծարաւս լոյսի, տենչի, ծարաւս երազի, ծարաւս սիրոյ ու գգուելի խօսքերու։ Այսօր լոյս կը ջամբեմ ես քու ակնարկէդ։ Ակնարկդ որ անհուն բարութեան մը պէս իջաւ վրաս ու իր գգուանքներուն տակ կ՚ողջագուրէ սիրտս ու հոգիս։ Կը խմե՛մ, ամբան դեղին արեւին տակ տքացող ցորեանի ճաթռտած արտի մը կարօտովը եւ չեմ յագենար։

Ակնարկդ ժպտուն, յաղթական, փոյթ
ադամանդ աչքերով,
Ակնարկդ խորունկ, տիրական՝ թարմ
արեւի ճառագայթով։
Ակնարկդ սիրուն ու դիւթիչ, լոյսի
ակ մը անսպառ,
Գգուեց հոգիս ու կերտեց հոն աշ-
խարհ մը ծաղկազարդ ...
Ակնարկդ անհուն երկնի պէս, ակ-
նարկդ խորունկ որպէս ծով՝
Թուշաճճճուշ աչքերով, զորս վախ-
ցայ թէ ճմռթկեմ
Նոյն իսկ ջերմ համբոյրովս՝ երբ
գրգուեցի մեղմօրէն ...
Աչքերդ աշխարհ կապտաւուն՝ սիրոյ,
տենչի, երազի...
Աչքերդ որպէս արշալոյս՝ բացուած
ծաղիկն մէջ հոգւոյս ...
Ո՛չ մէկ ճաճանչ, ո՛չ մէկ շող, ո՛չ
մէկ ակնարկ կը հասնի
Կենսապարգեւ ակնարկիդ։ Աչքերդ ա-
րեւ ու լուսին,
Աչքերդ աստղեր ցոլցլուն, որ կը շա-
ղան սիրաբորբ
Հոգւոյս երկնքին վրայ ... Աչքերդ
խորունկ, սիրառուն,
Աչքերդ կայծեր արեւի, լոյսի ակեր
անսպառ ...
Լոյսերու մէջ կ՚ողողեն հոգիս ու
սիրտս հրաբորբ։

Ամբողջ էութիւնս կը լողնայ այդ լոյսին մէջ, կրնա՞ս երեւակայել։ Սիրտ իմ, տարի քեզ, արշալոյսէն առաջ, լուսնակին տակ, անտառներու դաշէն պատռ թեկացող զուլալ ակը։ Փոքրի վրայ ինկած խմեցի՛ր, խմեցի՛ր, հոգիս վկայ։ Գոնէ այս անգամ պէտք չէ արտնջեա։ Ի վերջոյ, ո՞ւր, ո՞ւր պիտի յանգի այս տոչորուն ծարաւը։ Ծարաւը՝ շատ մը երազներու եւ տենչերու։

Ցուլիսի բարկ արեւ օրով երկար ժա-
մեր
Քալեր էինք Անտառին մէջ,
Մինչեւ հասանք, խիտ ծառերու մէջ
կորսուած,
Ժայռի մ՚կրծքէն ընդոստ ժայթքող
Ակ մը պաղծառ։
Սաղարթներու հոծ թեւերէն մեղմ
զեփիւռ մը
Կը ճեռուէր վար ու կը գրգուէր դէմ-
քերը մեր,
Ուր քանի մը թռչուն միայն կը թռչ-
կոտէին
Ճիւղերէ ճիւղ։
Մինչդեռ ակը, այս ամայի վայրի
պորտին
Կը խոխոջէր համբերով մը ու մեր -
դաշնակ։
Գթոտ ակնարկս սեւեռելով իր ակ -
նարկին
Լուսապայծառ,—
Միեւ ստնձարձակ սըրտիս զարկը խա-
ռնախիւրակ
Դոփիւնով մը կը տըրոփէր,—
Դողդոջ ձեռքով՝ սափի Արմաւ իր մա-
զերը
Փայփայելով, գլուխն առած ափե -
րուս մէջ,
Համբուրեցի խենդի մը պէս ..
Ակին վրայ կէս մը ծռած ...
Ու խըմեցի՛նք ... Ծարա՛ւ էինք,—
Ցուլիսի բարկ արեւ օրով, այս ամա-
յի վայրի պորտին,
Կը խոխոջէր ակը պայծառ,
Մինչ քանի մը թռչուն յոկ կը թռչ -
կոտէին
Ճիւղերէ ճիւղ,
Եւ սիւք մը մեղմ սաղարթներու հոծ
թեւերէն
Վար իջնալով կը գգուէր մեր դէմքե-
րը վառ։

Անշուշտ, որ ճանչցայ քու հեշտագին փափկութիւնդ՝ քաղցրութիւններով օծուն։ Քու հոգիդ այնքան քնքոյշ ու բարախուռը արտօրուն սրտիդ։ Եւ կրքով սիրեցի պղպջան սիրոյ նման, մեռնելու տարփանք կրքով, քու մէջ ամէն բան։

Այն ամէն ինչ որ կը բերէ ինձ քեզմէ շունչ մը, այն որ փուտայ ինձ խարկանքը քու շարժուձեւիդ, քայլուածքիդ, այն որ կը յիշեցնէ ինձ քու երկնանման ակնարկդ՝ իր խոսուն աչքերով, այն որ կրնայ քու անմահ հոգիիդ մանրանկարը պատկերացնել աչքերուս, երկիւղած ակնածանքով կ՚ընդունիմ ու կը հիւրասիրեմ խղճիկս ամէնէն չքեղ անկիւնը։ Ահա բացած եմ սիրտս, խուլ ալ խուլ, քու առջեւ։

Առուակի մը ալացքով հեռացայ ու դուն մնացիր հոգեխռով, գիտե՛մ։ Մնացիր կծկուած՝ որբի մը պէս ի՞նչ երազներ չես յօրիներ հիմա։ Կը հեկեկաս հոգեբեկ։ Կը լսե՞ս, սակայն, ներքին երաժշտութեան սա փոթորիկը որ կը պտուտքի էութեանս մէջ, բարձրաբերձ բոցերու ծաւալումով։

Օրէ օր կեանքը խոյս կուտայ մեզմէ։ Ո՞ր ծովէն հանգրուան պիտի հանէ զիս նաւը, արդեօք։

ԽՄԲ.— Այս շարքին Ա. եւ Բ. մասերը հրատարակուած են «Յառաջ»ի յունուար 12 եւ 19 թիւերուն մէջ։

(Շար.) ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Քոնիօ

«ՔՆԱՐ ԵՐԳԱՐԱՆ»

Այս ընդարձակ երգարանին տրամադրելի քանակութիւնը սպառած ըլլալով, նորէն ապսպրած ենք։ Կը խնդրենք սպասել մէկ շաբաթ։ Բոլոր ապսպրանքները արձանագրուած են։

դաշինքի մը հետ, մասնակցութեամբ Եգիպտոսի բոլոր հոսանքներուն։ Ազգայնականները ոչ միայն կ'ընդդիմանան Անգլիոյ նախապայմաններուն, այլեւ զայրացած են, իմանալով որ բրիտանական մարզպանդպրատրած է թէ Անգլիա վերստին պիտի քննէ Եգիպտոսի սահմանադրութիւնը, եթէ չընդունուին այդ նախապայմանները։ Այս ազդարարութիւնը սպառնալիք մը կը համարուի, այն իմաստով թէ Անգլիա հոն պիտի տանէ Եգիպտոսի անկախութեան ճանաչումը (1922), եթէ Վաֆտը անզի չտայ։ Նահաս փաշա թագաւորին ներկայանալով բողոքեց այս «վերջնագրին» դէմ։

Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումները

Ուրբաթ օր փակուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին 90րդ նստաշրջանը եւ պատուիրակները բաժնուեցան բազմաթիւ որոշումներով։ Ցանցիկի հարցը գլուծուեցաւ, Թերեւս տասներորդ անգամն ըլլալով։ Ցանցիկի ծերակոյտին նախագահը խոստացաւ համակերպիլ Ազգերու Դաշնակցութեան բաղձանքներուն։ Ռ. Միութեան եւ Ուրուկուէյի միջեւ ծագած վէճը անուշի կապուեցաւ, առկախ ձգելով այն հարցը թէ անդամ պետութիւն մը իրաւունք ունի՞ խզելու իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները, առանց նախապէս իր գանգատները յայտնելու Ազգամիջովին։ Վիճաբանութեանց ընթացքին, Ուրուկուէյի պատուիրակը մերժեց ներկայացնել իր ամբաստանութեանց փաստերը, յայտարարելով թէ ներքին խնդիրներ են եւ կապ չունին Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին հետ։

*** Խորհուրդը զբաղեցաւ նաեւ հայրենազուրկ տարագիրներու հարցով եւ նորէն գոհացաւ ատժամեայ տնօրինութիւններով, քանի որ տեւական միջոցներ սահմանելու իրաւասութիւնը կ'իյնայ ընդհ. ժողովին։ Որոշուեցաւ նոր լիազօր մը նշանակել գերման գաղթականներուն համար, անգլիացի վարիչը հրաժարած ըլլալով։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը կարգ մը դիտողութիւններ ներկայացուց, դիտել տալով թէ գաղթականներ կան որոնք իրենց հայրենիքէն հեռացած են վաւերացուած անցագիրներով, բայց հիմա կը զրկուին նոյն թուղթերէն, հետեւաբար կը դառնան հայրենազուրկ (հայմաթլոս կամ ափաթրիտ)։ ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ ՖՐԱՆՍԱ ԳԻՏԻ ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒԻ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ՝ ԻՐԵՆՑ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԸ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԶՐԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ։

Ժողովին փակման պահուն, Գ. Թիթուլէսքու առաջարկեց խորհուրդին մայիսի նստաշրջանը գումարել Պուքրէշի մէջ։

ՁՄՌԱՅԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՍՏԻԿԱՆ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ Պուքրէշի մէջ եւ ուրիշ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան, իբրեւ հետեւանք հակահրէական խռովութեանց, որոնց գլուխը անցած էին ուսանողները։ Այս վերջինները, քանի մը հարիւր հոգի, ատրճանակներով եւ բիրերով զինուած, խանգարեցին ժողով մը եւ լոյսերը մարելով, զարկին աջ եւ ձախ։ Կռիւը շարունակուեցաւ 45 վայրկեան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ մահուան առթիւ, գործի վրայ են նամականդրոշմներու հաւաքիչները։ Եօթը հազար նամականդրոշմներ տպուած են ձորձ Ե.ի օրով։—150,000 հոգի այցելեցին ուրբ. օր, Ուէսթմինսթրի դահլիճը, ուր ցուցադրուած է հանգուցեալ թագաւորին մարմինը։ Նոր թագաւորն ալ աստնձին այցելեց մօրը հետ։ Ցուղարկաւորութեան առթիւ, Ֆրանսայի կողմէ Լոնտոն պիտի երթան Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը, արտաքին եւ ծովային նախարարները եւ ուրիշ երեւելիներ, ուղեկցութեամբ երկու թորփիլահալածներու։ Ռ. Միութեան կողմէ ներկայ պիտի ըլլան Գ. Լիթվինով եւ մարաջախտ Թուխաչեւսկի։ Առաջին անգամ է որ խորհրդային իշխանութիւնը կը մասնակցի թագաւորի մը յուղարկաւորութեան։

1863 ԶԿՆՈՐՍՆԵՐ ԵՒ 1480 ձկներ, որոնք սառնակոյտի մը վրայ կը գտնուէին, Կասպից ծովուն մէջ, քշուեցան դէպի ծովուն բացերը։

262.076.017 ՖՐԱՆՔ քուէարկուեցաւ 1937ի ցուցահանդէսին համար, որուն պատրաստութիւնները յառաջ կը տարուին մեծ փութաջանութեամբ։

Հ. Ե. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 յունուար, եշ կուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ի մէջ։

Տէր եւ Տիկ. Մելինէ եւ Արտաշէս Գիպէնեան ու զաւակները՝ Արա եւ Սոնա, Տէր եւ Տիկ. Անահիտ եւ Լեւոն Ցորմիսեան ու զաւակները՝ Վահրամ եւ Ջաւէն, ինչպէս եւ պարագաները խոր ցաւով կը յայտնեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականին

ՏԻԿ. ՄԱՆՈՒՇԱԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահը՝ որ տեղի ունեցած է Հալէպ յունուար 9ին, Ալթունեան հիւանդանոցին մէջ։

Երեկոյթ—պարահանդէս

կազմակերպուած Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց եւ Դպրոցասէրի Տիկնանց Միացեալ Վարչութիւններու կողմէ
ի նպաստ Վէնսէնի Հայ Մանկապարտէզին
տեղի կ'ունենայ 22 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ
Salle de Municipale, 27 rue des Laitière, Vincennes
Մէթրօ Tourelle
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կէս գիշերէն վերջ կը սկսին պարերը։
Օրքեսթր Արժանթին   Ճոխ պիւֆէ   Մուտք 5 ֆրանք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

Աշխատակցութեամբ բազմաթիւ ծանօթ գրողներու։ Ճոխ պատկերազարդուած. գեղարուեստական նկարներ։ Գրականութեան, գրական քննադատութեան, պատմա-բանասիրութեան, գիտութեան եւ գեղարուեստի, գրական արձագանգի եւ հայ կեանքի բաժիններով։

352 մեծադիր էջեր, գին՝ 25 ֆրանք, Ամերիկա՝ 1.5 տոլար։

Ստանալու համար դիմել Տարեգիրքի խմբագրութեան. B. P. 868 Le Caire, Egypte, եւ «Յառաջ»ի։

Խիստ շահաւոր

Ստիպուած ըլլալով մեկնիլ երկրորդ մօտ (Արժանթին), ծախու է կօշկակարի խանութ մը, դիւրամատչելի պայմաններով։ Ունի կօշիկի նորոգութեան եւ չափու վրայ ապսպրանք առնող պատրաստ յաճախորդներ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել 11 rue Rodier, Փարիզ (9).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին կողմէ
Փետր. 23ին։ Նկատի ունենալ այդ թուականը

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

(ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ)

Յառաջիկայ երեքշաբթի, 28 յունուար, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին Ռուսական Քոնսէրվաթուարի շէնքին մէջ, 26 Ավընիւ տը Թօքիօ (Երրորդ յարկ, Թիւ 11)

Կը խօսի Գ. Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳՐԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 1932էն Ի ՎԵՐ
Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Ալմա-Մարսօ (ելք Ավընիւ տը Թօքիօյի վրայ) եւ բազմաթիւ օթօպիւսներ։

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին։ Մուտքը ազատ է։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար այսօր, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 — 8

Salle Galmantի մէջ (կայարանին դիմաց)

Կը խօսի ՏԻԿ. ԼԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Ընտիր ճազ-պանտ, բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին։

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անդամներու՝ 3 ֆրանք

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 28 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3023

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Մինչ սադին մարդիկ խրած են հաւաքական ապահովութեան լաբիւրինթոսին մէջ, անդին, Արեւելքի մէջ, պետութիւններ եւ ժողովուրդներ կը խլրտին ու կը գործեն, ներշնչուելով օրուան հասանքներէն եւ նշանախօսքերէն։

Ահա Թուրքիան։ Ան այժմ ազատ՝ արտաքին վտանգներէ, բայց միշտ մտահոգ՝ վաղուան համար, ան իր ուժերէն վեր փորձեր կը կատարէ, տիրական դիրք մը բռնելու համար ոչ միայն Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, այլեւ շատ աւելի հեռուն։

Արդէն իրականութիւն է ոչ–յարձակման դաշինքը՝ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ։ Իսկ բանաձեւն ալ համապատասխան՝ օրուան կարգախօսին,— յանուն խաղաղութեան։

Էնկիւրի հրաւիրելով Աֆղանիստանի արտաքին նախարարը, Թրքական կառավարութիւնը յարատեւօրէն կը շարունակէ քաղաքականութեան մը, որուն առաջին սերմերը ցանած էր Պոլսոյ ոստիկանութեան երբեմնի վերատեսուչը, ժամանակին Պէյրին։

Անոր հետ զուգընթաց, կը գործէին Էնվէրն ու Ճէմալը, համիսլամական ծրագրով մը։ Երբ անոնց մուխը մարեցաւ, Էնկիւրի մշակեց աւելի արդիական ծրագիր մը։ Կրթական քննիչներ եւ զինուորական մարզիչներ ղրկեց, որպէսզի վերակազմեն Աֆղանիստանի հանրային կրթութիւնն ու բանակը, համաձայն համթրքական վարդապետութեան։

Այդ գործունէութեան պտուղն է որ կը քաղէ, այսօր, քամալականութիւնը, իբրեւ աղբիւր ներշնչման եւ իբրեւ գործնական օրինակ։

Եւ միայն ճարտասանական մարզանք մը չէ որ ըսել կուտայ Աֆղանիստանի արտաքին նախարարին (Սէրտար Ֆէյզ Մոհամմէտ խան)․

— « Մի զարմանաք, երբ «մեր Աթաթիւրքը» կ'ըսեմ ձեր հանրապետութեան բարձր նախագահի մասին խօսած ատեն։ Անոր նման մեծ անձաւորութիւններ չեն կրնար մէկ ազգի սեփականութիւնը դառնալ, այլ միջազգային արժէք ունին։ Իսկ թուրք եւ աֆղան ազգերու միջեւ որ եւ է տարբերութիւն չկայ եւ Աֆղաններ թուրք կը նկատեն իրենք զիրենք »։

Միայն արտաքին ճակատին վրայ չէ որ տենդագին գործունէութիւն մը կը մատնէ Թուրքիան։

Օրը օրին կ'իմանանք շատ մը նորութիւններ, բայց երկար ատենէ իվեր լուրեր կը պակսին քրտական ճակատի մասին, բացի Թունճ էլիի (Տէրսիմ) մասին հաստատուած մասնաւոր կազմակերպութենէն։

Տէրսիմի պարագան — ոչնչացում — մէկ երեսն է միայն ընդհանուր ծրագրի մը։ Ուրիշ խօսքով՝ անոր լրացուցիչ մասը։

Արարատի անկումէն վերջը, որ ջախջախիչ հարուած մը եղաւ քրտական շարժման համար, կրակը չէ մարած ամբողջովին։ Դեռ անցեալ հոկտեմբեր–նոյեմբերին, Թրքական կառավարութիւնը ամբողջ բանակ մը եւ բազմաթիւ օդանաւեր կեդրոնացուցած էր Սասունի լեռներուն մէջ, ոչնչացնելու համար հարիւրաւոր ըմբոստներ։

Միւս կողմէ, անխափան կը շարունակուի քիւրտ ժողովուրդին բնաջնջումը, ղանդուածային տեղահանութիւններով, ամբողջ գիւղերու ոչնչացումով, ինչպէս և «խաղաղ թափանցումով», — ոչնչացում վարիչ տարրերու, Թրքացում նոր սերունդի։

Եւ Քիւրտերը չունին ուրիշ ապաւէն, բայց միայն զէնքը, այն ալ եթէ կարենան ճարել։

Արդ, քաղաքական կեանքը այնպէս դասաւորուած է, որ ոչ մէկ պետութիւն կրնայ շահագրգռուիլ քրտական հարցով, Եւրոպայէն մինչեւ Ասիա։ Իսկ մասնաւորապէս հարեւանները, Խ. Միութիւն, Իրան եւ Իրաք, բռնած են ուղղակի բացասական դիրք։

Առաջինը, Մոսկուա, Թուրքիոյ հաւատարիմ զինակիցն է, բոլոր ճակատներուն վրայ, ինչպէս հաստատեց Արարատի ապստամբութեան ատեն ալ, գործնապէս աջակցելով անոր ջախջախման։ Միւսները, Իրան եւ Իրաք, իրենց շահերուն համար վտանգաւոր կը գտնեն շարժումը, քանի որ քրտական զանգուածներ ունին նաեւ իրենք, եւ օրինակը կրնայ վարակիչ դառնալ։

X

Քաղաքական գործակցութեան հետ, արդիացման շարժումն ալ կը ծաւալի դարաւոր Իրանի մէջ։

Յունուար 8ին, կիներու քօղը եւ «չատրա»ն ջնջուեցան նաեւ Իրանի մէջ։

Այդ օրը Շահն Շահը միասին առնելով թագուհին եւ իշխանուհիները, հանդիսաւոր թափոր մը կազմեց դէպի վարժապետանոցի նոր շէնքը, մինչ բազմաթիւ կիներ պաշտօնային երկայնքը շարուած, կը ծափահարէին եւ ուրախութեան կանչեր կ'արձակէին, առանց քօղի եւ «չատրա»ի։

Այս բարենորոգումէն մինչեւ լատինական տառերու ընդունելութիւնը՝ երկար չէ ճամբան։ Եւ արդէն ծրագիրներ կը մշակուին, համաձայն կարգ մը լուրերու։

Այլապէս ուշագրաւ երեւոյթ մը՝ Սուրիոյ ազգայնական շարժման ծաւալումը։

Տարիներու պատմութիւն է այս, իր պարբերական պոռթկումներով եւ արիւնահեղութիւններով, ինչպէս այս անգամ։

Կը թուի թէ Սուրիոյ մարզպանը արտակարգ իրաւասութիւններ ստացած ըլլալով, ազգայնականները նորէն բորբոքած են, եւ խռովայոյզ վիճակ մը կը տիրէ շարաթներէ ի վեր։

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Թուրքիա լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի նաեւ այս շարժման։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գլխաւոր ուղեգիծը՝ Ազգերու Դաշնակցութիւն

Նոր դահլիճը իր առաջին ժողովը գումարեց կիրակի օր, խմբագրելու համար իր յայտարարութիւնը՝ խորհրդարանին առջեւ, որ պիտի գումարուի հինգշաբթի օր։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, դահլիճը նախորդէն աւելի ջերմութեամբ կապուած պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան։ (Պ. Լավալ մեծ կարեւորութիւն կուտար նաեւ ֆրանքօ-իտալական բարեկամութեան, համաձայն 1935 յունուարին կնքուած դաշնագրին).

Ժողովին մէջ, որ տեւեց երկու ժամ, այս կէտերուն վրայ յատկապէս ծանրացան վարչապետը, արտաքին նախարարը եւ Պ. Փօլ Պոնքուռ։ Պաշտպանելով նիւթին քաղաքականութեան, դահլիճը պիտի աշխատի պաշտպանել ֆրանքը, զերծ մնալով սանտարական գործունէութեան, կրճատելով կարգ մը տուրքեր եւ գլուխ հանելով հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրը։ Նաեւ, պիտի պաշտպանէ «հանրապետական ազատութիւնները՝ ընդդէմ խռովայոյզ կազմակերպութեանց»։ Յայտարարութիւնը շատ կարճ պիտի ըլլայ։

Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան, նաեւ, երեսփոխանական ընտրութեանց թուականի մասին, բայց որոշումը յետաձգուեցաւ։ (Տը-բամադրութիւններ կան փութացնելու ընտրութեանց թուականը, նշանակելով մարտին)։ Յաջորդ ժողովը պիտի գումարուի վաղը, չորեքշաբթի։

ՀԻԹԼԵՐԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Ամէն ժողովուրդ ապրելու իրաւունք ունի»

Հիթլեր հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ ծանօթ լրագրող Տէկին Թիթայնայի, որ ներկայացած էր « Փարի - Սուար »ի կողմէ.

— « Մեզի համար խաղաղասիրութիւնը կրնայ հաստատուիլ միայն սա մարդկային գաղափարին վրայ թէ ամէն ժողովուրդ իրաւունք ունի ապրելու։ Ով որ կ'ուզէ խաղաղութիւն հաստատել, նախ պէտք է ճանչնայ ժողովուրդներու իրաւունքը։ Չկայ Գերմանացի մը որ պատերազմ ուզէ։ Վերջին պատերազմը մեզի արժեց երկու միլիոն սպանեալ, եօթնուկէս միլիոն հաշմանդամ կամ հիւանդ։ Նոյնիսկ եթէ յաղթական եղած ըլլայինք, որ եւ է յաղթանակ չէր կրնար արժել այդ գինը։ Մեր քաղաքականութեան մղիչ ուժը զգացումը չէ, այլ մարդկային տրամաբանութիւնը։ Վերսայլի դաշնագրին հետեւանքը եղաւ.— 1. Հողային յաղթանակ,— 2. Բարոյական յաղթանակ։ Հողային խնդիրները պէտք է լուծուին միայն ժողովուրդներու կամքով եւ համաձայն անոնց տնտեսական պահանջներուն. իսկ բարոյական տեսակէտով անթոյլատրելի է տեւականօրէն ստորադաս վիճակի մը մէջ դնել եւ նուաստացնել ժողովուրդ մը։ 1870ի դաշնագիրը կը գոհանար նիւթական եւ հողային յաղթանակով մը եւ կը յարգէր Ֆրանսայի ոգին։ Մէկ եւ է յօգուած որ կը նուաստացնէ ժողովուրդի մը անհաւասարութիւնը, պարզապէս զանոնք ճնշող եւ առելութիւն կը ներշնչէ ճնշուած կողմին եւ կասկածամտութիւն՝ միւս կողմին։ Ամէն ժողովուրդ իրաւունք ունի ապրելու իր հողին վրայ իր կրօնով, պատմութեամբ, սովորութիւններով եւ տնտեսական հնարաւորութիւններով։ Մէկը նպաստաւորել ի վնաս միւսներուն՝ այլանդակութիւն է, որովհետեւ կը խանգարէ մարդկային հաւասարակշռութիւնը։ Տնտեսական տեսակէտով մենք ունինք միայն մէկ վարդապետութիւն,— ոչ մէկ վարդապետութիւն։ Ինչպէս միջազգային քաղաքականութեան մէջ, այստեղ ալ խաղաղութիւնը կրնայ ծնիլ միայն հաւասարակշռութենէն, այսինքն արդարութենէն։ Մենք 68 միլիոն մարդկային էակներ ենք որոնք ուտել, հագնիլ, պատսպարուիլ եւ ապրիլ կ'ուզեն։ Աշխարհի մէջ ոչ մէկ դաշնագիր կրնայ փոխել այս բանը։ Տրդան ծնելուն պէս կուլայ եւ կաթ կ'ուզէ, ան իրաւունք ունի կաթ պահանջելու։ Պետութեան մը վարիչը պարտաւոր է ճարել ամէն ինչ որ անհրաժեշտ է անոր »։

Հիթլեր խօսեցաւ նաեւ գաղթային հարցերու մասին, շեշտելով թէ Գերմանիան ալ նոյնքան պէտք ունի գաղթավայրերու։ Ետքը անդրադառնալով Խ. Միութեան, գրտել տուաւ թէ « Մոսկուայի վարիչները ի հարկին պիտի ձգեն որ իրենց ժողովուրդին մէկ մասը մեռնի անօթութենէն, որպէսզի կարենան արտածում կատարելու։ Իսկ Աւստրիոյ կցման (անշլուս) առթիւ ըսաւ թէ Գերմանիոյ մէջ օրակարգի վրայ չէ այդ խնդիրը։ Ի վերջոյ պարզեց իր տեսակէտները՝ կիներու մասին։ «Կինը մարդուն ոչ թէ նմանը, այլ ընկերն է եւ պէտք չէ անոր պարտադրել այնպիսի աշխատանքներ որ սահմանուած են այրերուն մը որ չամուսնանար իրաւունքներու հետ։ Մեր կուսակցութեան համագումարին մեծ շարժանկարը կին մը չինեց եւ ողիմպիական խաղերու շարժանկարն ալ կին մը պիտի զարնէ »։

ՁԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՔԱԼԷԻ ԱՌՋԵՒ

Հազարաւոր մարդիկ սպաննուած երկու կողմէն ալ

Շաբաթէ մը ի վեր զարհուրելի ճակատամարտներ կը մղուին Եթովպիոյ հիւսիսային ճակատին վրայ, Մաքալէի առջեւ։ Կորուստները հազարներու կը հասնին երկու կողմէն ալ։ Ըստ պաշտօնական հաշիւներու համաձայն, Հապէշները տուեցած են 5-6000 մեռեալ եւ վիրաւոր, իսկ Իտալացիները՝ 3000։ Կռիւները սկսան յունուար 20ին եւ կատաղօրէն շարունակուեցան մինչեւ յունուար 23։ Հապէշներուն նպատակն էր պաշարել Մաքալէն, բայց իտալական զեկոյցները կ'ըսեն թէ ձախողած է այս ծրագիրը եւ Հապէշները հարկադրուած են նահանջել։ Այս վերջինները ճակատամարտը առնեցին իբրեւ յաղթանակ։ Իտալական զեկոյցն ալ կը հաստատէ թէ Հապէշները կռուեցան քաջաբար։ Ինկապէս անոնք յաջողած էին յառաջխաղացութիւն մը կատարել դէպի Մաքալէի հիւսիսային - արեւելեան կողմը, խուճապահար փախուստի մատնելով իտալական զօրքը։ Հապէշները շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը, գիրկընդխառն կռիւ մը մղեցին սուրերով եւ դաշոյններով։ Կ'ըսուի թէ Հապէշները գրաւած են երկու կարեւոր դիրքեր, ինչպէս եւ մեծաքանակ ռազմամթերք։ Կռիւները կը շարունակուին յուսահատական կատաղութեամբ։ Իտալացիները թէեւ յաջողած են խուսափիլ պաշարումէ, բայց չեն կրցած աւելի յառաջանալ։ Այս առթիւ Զօր. տէ Պոնօ, նախորդ սպարապետը, կը խոստովանի թէ չափազանց դժուար է ճակատիլ պէշերային յարձակումներու դէմ, որոնց մէջ մասնագէտ են Հապէշները, ծանօթ ըլլալով լեռնային

(Շար.ը երկրորդ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԿԵՑՑԷ՛ ՀԱՅ ՑԵՂԸ »

«Շրջուն թղթակից» մը, որ նախապէս Լոնտոն ալ հանդիպած էր, կը գրէ Պէրլինէն.

— Երէկ Ներկայ եղայ Պէրլինի « Հայ Երիտասարդ » Միութեան ժողովին։ Այս ատեն նշանաւորն եւ բարբին ձեւն է — «կեցցէ՛ հայ ցեղը» ։ Հաւաքոյթին մասնակցելէ առաջ, ինծի համար անհասկնալի կը թուէր բարբին այդ ձեւը, բայց երբ կը տեսնեմ որ 20 —25 երիտասարդներ ի՜նչ ոգեւորութեամբ եւ հաւատքով ու հայրենասիրութեամբ կ'աշխատին եւ կը գործեն, այն ատեն ոչ միայն ես, այլ դուք ալ կը գոչէք.— «կեցցէ՛ հայ ցեղը »։

« Տարօրինակ զգացումով կը լեցուի սիրտս, երբ կ'ուզեմ գրել անոնց մասին։ Պէտք էր որ Լոնտոնի գաղութի ապաւորութենէս յետոյ հանդիպէի Պէրլինի հայ երիտասարդներու հաւաքոյթին, եւ ականջիս հնչէր «կեցցէ՛ հայ ցեղը»։ Թէ ինչպէս այս սակ մը տղաք կրցեր են այսքան կարճ ժամանակի մէջ ոգեւորել եւ իրար կապել Պէրլինի հայ երիտասարդութիւնը եւ գաղութը,— այդ իրենց եւ հայ ժողովուրդի վառ կենսունակութեան զաղտնիքն է։ Կը մնայ որ հայկական կազմակերպութիւնները եւ մամուլը քաջալերեն այսպիսի Միութիւնները, իբրեւ ամուր ազդակներ այլասերման դէմ »։

« Յառաջ »ի ընթերցողներուն ծանօթ է Պէրլինի այս կազմակերպութիւնը — «Հայ Երիտասարդ », որ վերջերս Մշակոյթի տօն մըն ալ սարքեց, ամբողջովին երիտասարդական ուժերով։

Որքան կը յիշեմ, անցեալ տարի Միութիւնը մասնաւոր նամակներ գրեց Փարիզի, Միլանի, Ժընեւի, Լոնտոնի երիտասարդական կամ ուսանողական կազմակերպութեանց եւ Պուքրէշի « Րաֆֆի » Եւ. Միութեան, կցելով իր ծրագիրը եւ գործակցութեան երաւէր ուղղելով։

Լուր չունիմ արդիւնքի մասին.բայց վստահ եմ որ ուշ կանուխ այդ գործակցութիւնն ալ պիտի հաստատուի։

Ամէն տեղ ալ կը գտնուին ոչ միայն եռանդուն եւ սրտցաւ երիտասարդներ, այլեւ կորիզներ։

Այսօր իսկ, աշխատակից մը կը խօսի Փարիզի Երիտ. Միութեան մասին, որ ապարդէւ իջաւ անցեալ տարի համեստ առաջադրութիւններով եւ որ արդէն իսկ ծաղկիլ սկսած է։

«Շրջուն Թղթակից»ը յուսախաբ կը դառնար Լոնտոնէն։ Երիտ.Միութեան հաւաքոյթը անունով միայն հայկական էր եղած, իսկ բովանդակութեամբ՝ անգլիական եւ անգլերէն։

Դժուար չէ դարմանել այս վիճակումը, քիչ մը յոգնութիւն կրելով եւ գործակցութիւն հաստատելով մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք։

Թող մտավախ մարդիկ չնախատեն շարունին Պէրլինի «Երիտասարդ»ին կանչէն,— « կեցցէ՛ հայ ցեղը »։

Մէկ բան է այս բոլոր շարժումներուն եւ ծիգերուն միջուկը, անոնց իրական իմաստը — ինքնապաշտպանութիւն։

Եւ ուղեւիցներ են այս տղաքը, հայածական ժողովուրդի ազատագրական պայքարին մէջ։

«Կեցցէ»ն իր տեղն է, ինչ բանաձեւ ալ գործածէք։

ՎԱՀԷ

Յառաջ»ի պարգեւատր բաժանորդագրութիւնը

Յունուար 31ին կը լրանայ ՅԱՌԱՋի պարգեւատր բաժանորդագրութիւնը։ Այս առթիւ կը յայտնենք թէ նուէրի համար այլեւս տրամադրելի չունինք հետեւեալ գիրքերը,— « Քնար երգարան »,— « Հացին երգը » (Դ. Վարուժան) — « Վանի հերոսամարտ »ը եւ « Վոսփորի գաղտնիքները »։

Նիւ Եորքի քննիչներուն դատը

Նիւ Եորքի թերթերը կը գրեն թէ վերաքննիչ ատեանը հաստատած է եօթը բանտարկեալ քննիչներու դատապարտութիւնը, առանց դիտողութեան։ Վճիռները ծանօթ են արդէն։

Ցեղապաշտական շարժումներ Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 26 թուականով.— Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը ծանուցանեն թէ տասը հոգի ձերբակալուած են Էնկիւրիի մէջ, ամբաստանուելով թէ կրօնական - յետադիմական գաղտնի աշխարհազրութիւններ կը կատարէին։ Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի դատաւոր մը՝ քաղաքային դատարանէն։ Ձերբակալութիւններ կատարուած են նաեւ ուրիշ վայրերու մէջ։ Կայսեւաւորներուն թիւը կը հասնի 25ի։ Շատեր ժողովարաններու տակ են ուրիշ անձեր եւ հսկողութեան տակ առնուած են։

Զանազան քաղաքներու մէջ կատարուած խուզարկութիւններու շնորհիւ երեւան հանուած են վտանգաւոր թղթակցութիւններ։ Կ'ըսուի թէ ամբաստանեալները փախարդական գործեր կը կատարէին եւ յուլունքներ կը ծախէին որոնց վրայ փորագրուած են յետաշրջական արձանագրութիւններ։

*** Նոր հեռագրի մը համաձայն, հինգ հոգի եւս ձերբակալուած են ասհմանամերձ շրջաններու մէջ, իբրեւ մեղսակից Աթաթիւրքի դէմ սարքուած դաւադրութեան։

Խռովայոյզ կացութիւն Սուրիոյ մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ շաբաթ օրը հանդարտ անցաւ Հալէպի, Հոմսի եւ Համայի մէջ։ Իսկ Դամասկոսի մէջ կատարուեցաւ վերջին խռովութեանց միակ զոհին յուղարկաւորութիւնը, առանց բարեկարգութիւնը խանգարելու։ Սակայն ցուցարարները կը շարունակեն փոքր խումբերով շրջիլ քաղաքին մէջ, որոշ խլրտումներ յարուցանելով։

*** « Իւմանիթէ », Փարիզի համայնավար օրկանը, բողոքականներուն կը պատմէ թէ ցոյցերը կը շարունակուին եւ թէ արաբ կիներու թափօրներ կը շրջին Դամասկոսի փողոցներուն մէջ։ Ընդհանուր գործադուլ հռչակուած է։ Հոմսի այն խանութները որոնք մասնակցած չէին գործադուլին, աւերի տրուած են։ Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուած եւ ուրիշներ ձերբակալուած են։ Պաշարման վիճակ յայտարարուած է Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ։ Արտակարգ դատարանները անմիջապէս գատելով հարիւրաւոր ամբաստանեալները, շատերը դատապարտած են մինչեւ 15 ամիս բանտարկութեան։ Ազգայնական զեկավար մը մէկ տարի բանտարկութեան եւ երկու տարի աքսորի դատապարտուած է։ Դամասկոսի մէջ սպաննուած են երեք հոգի, որոնց մէկը 15 տարեկան արաբ մը։

ՎԱՆՏԷՎԷԼՏԻ ծննդեան 70ամեակը տօնուեցաւ Պէլժիոյ մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ նախաձեռնութեամբ ընկերվարական կուսակցութեան։ Այս առթիւ օրուան բանախօսները շեշտեցին թէ Վանտէրվէլտ 50 տարիէ ի վեր հաւատարմօրէն կը ծառայէ բանուորութեան դատին։ Համագիտութեանց կը մասնակցէին օտար ընկերվարական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները։

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ԴՈՒՐՍ

«ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ» ԵՒ «ԿԱՎԿԱԶ»Ը

Աթաթուրքի կեանքի դէմ կազմակերպուած մահափորձը խորապէս յուզած է «Կավկազ»ը:

Այս անուն յօդուածագիր մը նախ մանրամասն կը պատմէ թէ ինչպէս կազմակերպուեցաւ մահափորձը (համաձայն Թրքական աղբիւրներու) եւ ապա կը նկարագրէ այն յուզումն ու վրդովումը զոր դէպքը յառաջ բերաւ Թուրքիոյ ժողովուրդներու եւ արեւելքի մէջ: Հաստատելու համար որ իրապէս բոլորն անխտիր կը պաշտեն Թուրք հանրապետութեան Նախագահը, իբրեւ ամէնէն ցայտուն օրինակ, Այր Գոլսոյ Թերթերէն կ'արտատպէ Ասլանեան արք. ի Թուրքերէն աղօթքը Ղալաթիոյ եկեղեցւոյն մէջ (մաղթանք Քէմալի արեւշատութեան համար):

«Կավկազ»ը շատ բնական կը գտնէ բողոքի ցոյցերն ու սրտաբուխ արտայայտութիւնները, որովհետեւ «Աթաթուրքը հոգեւոր առաջնորդն է ամբողջ Արեւելքի»: Միաժամանակ թերթը կը ցաւի, որ այդ համերգին չի մասնակցիր Կովկասը.

— «Վշտալի է որ զանազան երկիրներու մէջ Թուրքիոյ անունը հնչեցնող ընդհանուր համերգին մէջ չի լսուիր Կովկասի ձայնը, այն ինչ, տարբեր պայմաններու մէջ, կովկասեան ժողովուրդները չէին կրնար լուռ մնալ թէ Թրքական յիշատակութեան եւ թէ վրդովիչ մահափորձին հանդէպ»:

Իսկ եղած է առեն, երբ Կովկասի մահմէտականները ոչ միայն չէին լռեր, այլեւ իրենց ձայնը շատ ուժգին կը հնչեցնէին յօգուտ Թուրքիոյ: Ամէնէն շահեկանը յօդուածին այդ մասն է:

— «Կովկասեան հանրապետութիւններու գոյութիւնը կը զուգադիպէր Անատոլուի Թրքական ազատագրական շարժման սկզբնաւորութեան. այն առեն, երբ Եւրոպայի մէջ դեռ հեգնաբար Մուսթաֆա Քէմալը կը կոչէին «խռովարար զօրավար մը» մենք շատ յստակ ու որոշ մեր համակրանքը յայտնեցինք երիտասարդ շարժման, որու դրօշին վրայ գծուած էին «Միսաքը Միլլիի» (ազգային ուխտ) անմահ նշանաբանները. Նշանաբաններ, որոնցմով առաջնորդուեցաւ վերածնեալ Թուրքիան:

«Ատրպէջանի եւ Հիւսիսային Կովկասի պատուիրակութիւնները, որոնք Հաշտութեան խորհրդաժողովին մասնակցելու համար Փարիզ էին գացած, յօգուտ Էնկիւրիի կառավարութեան շարք մը դիմումներ կատարեցին սկսեալ Թուրքիոյ թշնամիներէն, անոնց ազդանշանով Լոզանի դաշնագրութեան ... թաղու ... »

« Կովկասցիներն էին, որ մեծապէս նպաստեցին Ֆրանքլէն Պույոնի այցելութեանը Թուրքիա, որով միջազգային քաղաքականութեան վերաբերմունքը հիմնովին փոխուեցաւ Էնկիւրիի հանդէպ

« Ցեռաղայ դէպքերը ցոյց տուին, որ Կովկասեան պատուիրակութեանց միջամտութիւնը ճիշդ յանձումը տր-

ուաւ արեւելեան չարաբաստիկ հարցին, որ վերջ ի վերջոյ կարգադրուեցաւ ի զին Թուրքիոյ այնքան զոհաբերութեանց ու ճիգերու:

« Թուրքիան հանգստացաւ բիւրեղացած ազգային - հանրապետական վարչաձեւին մէջ, զատելով ամէնէն բարեխիղճ գործադրողը միջնորդային խաղաղութեան ատենի սկզբունքներու: Քաղաքագէտները ազատեցան «հիւանդ մարդէն» եւ արեւելեան գլխացաւէն

« Սակայն նոյն միջոցին, երբ տեղի կ'ունենային այդ բարդ գործողութիւնները, Թուսաստանը, միջազգային խառնիճաղանճին մէջ, խորհրդային անուան տակ, աճապարուած վերջ, երկրորդ անգամ ըլլալով կ'առնէր իր զարձաւ Կովկասին՝ այդպէս խախտելով ընդհանուր խաղաղութեան այն սկզբունքները, որոնց իբր թէ կ'ուզէ ծառայել ներկայիս: Կովկասի մէջ երկաթով եւ արիւնով կը զսպուի ազգային կամքի որ եւ է արտայայտութիւն: Ազատատենչ Կովկասը զուրս է նետուած միջազգային համագործակցութենէն եւ կը տրուած արտաքին աշխարհէն, խորհրդային չինական պարիսպներով:

« Կովկասահին չենք տեսներ միջազգային հաւաքոյթներու մէջ, եւ գիտցողը եւ մահմէտական ուրիշ կիներու քով. Կովկասցի երիտասարդութիւնը հնարաւորութիւն չունի շրջան մէջ մտնելու Թուրք նոր սերունդին հետ, ինչ որ այնքան բնական պէտք է ըլլար, երբ նկատի առնենք երկուքին ազգակցական կապերը: Եւ այն առեն, երբ Կովկասի երիտասարդութիւնն անաւոր չափերով կ'աքսորուի հեռաւոր սառնամանիքներ, այդ նոյն առեն Մոսկուայի ոսկի տրղաքը Էնկիւրիի խաղաղաւէտներուն վրայ ղօղակ կը խաղան Թուրք երիտասարդներուն հետ, որոնց հետ կը խօսին թարգմանիչի օգնութեամբ:

« Ահա Կովկասի ողբերգական լռութեան բուն պատճառը... Աշխարհիս երեսին հաստատուն խաղաղութիւն հիմնելու համար նախ եւ առաջ պէտք է ձանչնալ ինքնորոշման իրաւունքը այն ժողովուրդներու, որոնք ծարաւի են ազատութեան:

« Կասկած չունինք, որ վաղ թէ ուշ ազգային ազատ բարգաւաճման սկզբունքը կը յաղթանակէ նաեւ Կովկասի մէջ, ինչպէս կը տեսնենք Թուրքիոյ մէջ:

« Նոյնպէս չենք կասկածիր, որ ազատագրուած Կովկասը առաջիններէն մէկը պէտք է ըլլայ ողջունելու ամրապնդուած Թուրքիան եւ ի հարկէ ի շարս իր թշնամիներու՝ անարգանքի սիւնին պիտի գամէ նաեւ այն բախտախնդիրներն ու վարձկանները, որոնք ոտնձգութիւններ կը կատարեն Թուրքիոյ նոր վարչաձեւին դէմ»:

Թէեւ այս վրան բաց գրութիւնները մեկնութեան չեն կարօտիր, բայց եւ այնպէս կ'արժէ անդրադառնալ այս հարցին, որ այնքան կենսական նշանակութիւն ունի մեզի համար:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «Յ Ա Ռ Ա Ջ »Ը

ՑԵՂԱԿՐՕՆ ՈՒԽՏԵՐՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Ուխտերը կը տօնեն իրենց գոյութեան երրորդ տարեդարձը:

Աւելիա գեղեցիկ առիթ մըն է, որ հայ հասարակութիւնը անգամ մը եւս անդրադառնայ մեր նոր սերունդը ներկայացնող ամէնէն խոստմնալից այս կազմակերպութեան, պահ մը կանգ առնէ անոր մինչեւ այժմ բրածին վրայ, ճշդէ անոր առէէ եւ ընելիքը եւ իրեն հաշիւ մը տայ այն մասին, թէ ինչո՞վ ինք կրնայ օգնել անոր՝ աւելի եւս զարկ տալու համար անոր արդիւնաւոր գործունէութեան:

Նախ եւ առաջ՝ արժէ յետադարձ հայեացք մը նետել դէպի մօտիկ անցեալը, առնէ դեռ հինգ - վեց տարի առաջ, երբ մեզմէ շատեր (եթէ չըսենք մենք բոլորս) այն համոզումն ունէին, թէ օտարութեան եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ ծնող մեր նոր սերունդը կորսուած է հայութեան համար, թէ ի զուր են զայն հայութեան հետ կապելու եւ հայութեան օգտակար դարձնելու ջանքերը:

Սակայն, «Հայրենիք»ի կողմէ անգլիերէն լեզուով մեր նոր սերունդին ուղղուած ծանօթ հարցարանը մօտ հինգ տարի առաջ եւ անկէ ստացուած պատասխանները մեծ յայտնութիւն մը եղան՝ ցոյց տալով, թէ հոն մեծցած հայ պատանիներու եւ երիտասարդներու մէջ ո՜րքան կենդանի հետաքրքրութիւն կայ դէպի իրենց ծնած ցեղը, անոր անցեալն ու ներկան, անոր գրականութիւնը, արուեստը, մշակոյթը.

«Հայրենիք» օրաթերթի բացած անգլիերէն բաժինը ոչ միայն աւելի եւս խորացուց այդ հետաքրքրութիւնը, այլ եւ առաջ բերաւ այն խմորումներն ու ուժերը, որոնք հիմը կազմեցին մեր Ցեղակրօն Ուխտերու շարժման:

Այնուհետեւ մեր ընկեր Գ. Նժդեհ, Ամերիկա գալով եւ այցելութիւն տալով մեր բոլոր գաղութներուն Ատլանտեանի այս կողմէն սկսած մինչեւ Խաղաղականի ափերը, իր հմայիչ անձնաւորութեամբ ու քարոզով յաջողեցաւ ձեւ ու մարմին տալ այդ շարժման, որով կարելի եղաւ շուտով նաեւ զանազան վայրերու մէջ կազմուած խումբերը ի մի բերել մէկ ընդհանուր դրօշի տակ:

Մեր հակառակորդները փորձեցին մեր ցեղակրօններու շարժումը նմանցնել հիթլէրական ցեղակրօնութեան հետ: Սակայն, իրականին մէջ մեր ցեղակրօնութիւնը հիթլէրականէն բոլորովին տարբեր երեւոյթ մըն է, որովհետեւ ցեղի պաշտամունքը մեզ մօտ ուրիշ ցեղեր հալածելու կամ ոչնչացնելու միջոց չէ, ոչ ալ յարձակողական, նուաճողական կամ աշխարհակալական նպատակներ ունի, ինչպէս որ է Հիթլէրի ցեղակրօնութիւնը

Մեր ցեղակրօն շարժումը պարզապէս ցեղային ինքնաճանաչման եւ ինքնապաշտպանութեան նուիրուած շարժում մըն է, հետեւաբար չի կրնար սպառնալիք մը ըլլալ որ եւ է ուրիշ ցեղի կամ ազգի գոյութեան, ինչպէս որ է Հիթլէրինը

Մեր ցեղակրօն Ուխտերու գլխաւոր նպատակները կարելի է ամփոփել հետեւեալ քանի մը կէտերու մէջ.—

Ա) Ծանօթանալ ու ծանօթացնել հայ ցեղի հարուստ պատմութեան, գրականութեան եւ ամբողջ մշակոյթին.

Բ) Մասնակից դառնալ հայ ցեղի ազատագրական շարժման եւ օգնել անոր.

Գ) Զարգացնել հայ ցեղի լաւագոյն յատկութիւնները եւ անհատական ու խմբական գեղեցիկ օրինակով ազդել հայ կեանքի վրայ.

Դ) Բարձրացնել հայ ցեղի դիրքը օտարներու աչքին՝ հայ ցեղի մշակութային արժէքները ներկայացնելով անոնց.

Ե) Ըլլալ այս նոր հայրենիքի օրինապահ, գիտակից եւ գործօն քաղաքացիներ, ամերիկեան լաւ քաղաքացիներ՝ յարգանք պարտադրելով ամերիկեան շրջապատին օրինակելի վարք ու բարքով եւ գործունէութեամբ.

«Հայրենիք» շաբաթաթերթը, որ մօտ երկու տարի առաջ փոխարինելով «Հայրենիք» օրաթերթի անգլիերէն բաժինը փաստօրէն դարձաւ մեր Ցեղակրօն Ուխտերու օրկանը, ամէնէն գնահատելի ազդակներէն մէկն է արժամ մեր նոր սերունդի ցեղային ինքնաճանաչման, ինչպէս եւ ցեղային ծառայութեան:

Մեր շաբաթաթերթի միջոցով մեր նոր սերունդը ոչ միայն շարունակ կ'ընդարձակէ ու կը խորացնէ իր տեղեկութիւնները հայ կեանքի, պատմութեան եւ գրականութեան մասին, այլ եւ հնարաւորութիւն կը ստանայ շատ գեղեցիկ կերպով երեւան բերելու իր ստեղծագործական կարողութիւնները:

Բաւական է ըսել միայն, որ «Հայրենիք» շաբաթաթերթը երկու տարուան մէջ յաջողեցաւ հրատարակել այնպիսի չնորհալի գրական կտորներ, որոնք արժանացան օտար ամենախիստ քննադատներու իսկ ուշադրութեան: Ինչպէս յայտնի է, այդ կտորները գրողներէն չորսը մրցանակի ալ արժանացան, իսկ անոնցմէ մէկը, Ուիլեմ Սարոյեան, յայտնի դէմք մը դարձաւ ամերիկեան գրականութեան մէջ:

Վստահ ենք թէ որքան աւելի ցեղաճանաչութիւն ձեռք բերէ մեր նոր սերունդը, այնքան աւելի հոյակապ գործեր պիտի արտադրէ՝ հրապարակ բերելով իր մէջ թաքնուած ցեղին լաւագոյն յատկութիւնները: Երբ մեր երիտասարդ գրողները իրենց առաջին իսկ քայլերուն օտար քննադատներու ուշադրութիւնը կը յաջողին գրաւել՝ աչքի ինկալով ուրիշ, մեզմէ շատ աւելի մեծ ազգերու երիտասարդ գրողներու մէջ, առիկա երեւոյթ մըն է, որ չի կրնար խորունկ գոհունակութեամբ չլեցնել մեր սրտերը: Եւ այդ՝ առաւել եւս անոր համար, որ մեր նոր սերունդը տակաւին նոր է որ պատեհութիւն կը ստանայ ինքզինքը ցոյց տալու օտար հասարակութեան:

Մենք՝ հին սերունդին պատկանողներս չենք կրնար մեր անսահման խնդակցութիւնը չյայտնել նոր սերունդին եւ մասնաւանդ անոր ամէնէն գեղածանաչ կազմակերպութեան: Եւ Ցեղակրօն Ուխտերու այս երրորդ տարեդարձին առթիւ, պէտք է անգամ մը եւս կրկնենք, թէ որ եւ է բարոյական եւ նիւթական զոհողութիւն չպիտի խնայենք անոնց համար:

Այս առթիւ պէտք է մաղթենք նաեւ, որ մեր Ցեղակրօն Ուխտերը զարգանալու աւելի ընդարձակ պատեհութիւններ ունենան, աւելի սերտօրէն կապուին հայ կեանքին հետ, աւելի լաւ տիրանան հայ լեզուին, որ լաւագոյն միջոցն է իրենց ցեղաճանաչման եւ ցեղապաշտպանման համար, աւելի լայն եւ խոր կերպով կարողանան օգտուիլ իրենց ցեղի հոգեւոր ժառանգութենէն, աւելի արդիւնաւոր գործեր կատարեն, աւելի փայլուն յաջողութիւններ ունենան՝ պատիւ բերելով թէ դիրենք ծնած ցեղին եւ թէ զիրենք հիւրընկալած երկրին:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»էն)

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՆ

Յունուար 16ի գիշերը Արեւելեան Լեզուներու վարժարանին մէջ կոկիկ հասարակութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ չափազանց ուշագրաւ հաւաքոյթ մը, Նուիրուած Պետրոս Դուրեանի մահուան 64րդ տարեդարձին: Ուշագրաւ ոչ այն իմաստով թէ տարի մըն ալ ծաղկեցաւ մեր մեծագոյն քերթողին այնքան փայփայած տենչը.—

Իսկ աննշան երէ մնայ
Երկրի մէկ խորշն հողակոյտն իմ,
Եւ յիշատակս այ թառամի,
Ո՛հ, այն ատեն ես կը մեռնիմ:

Ո՛չ, մեր ակնարկութիւնը չերթար վերի տողին իմաստին, այլ յուսադրիչ երեւոյթի մը: Երեկոն կազմակերպուած էր նորակազմ «Հայ Երիտասարդ Ակումբ»ին կողմէ: Մասնաւորապէս քառասունէ շատ երիտասարդներ են որ իրենց մանկութեան ինկած այս մայթերուն վրայ, իրենց զգացական առաջին տպաւորութիւնները ստացեր են օտար միջավայրէն, օտար քաղաքակրթութիւններէն: Աւելի կարեւորը — իրենց թէ նախնական թէ միջին եւ թէ ներկայիս ալ համալսարանական բարձրագոյն կրթութիւնը ստացեր են կամ տակաւին կը շարունակեն ստանալ Ֆրանսական վարժարաններու մէջ: Ի յառաջագունէ կազմուած կարծիքով մը եթէ առաջնորդուէինք, անշուշտ զիրենք ակամայ «ուծացածներ» պիտի անուանէինք: Բայց ահա հոս է հայ հոգիին ամէնէն անիմանալի, ամէնէն խորունկ երեւոյթը: Սպասուածի մը բոլորովին հակապատկերը: «Երիտասարդ Ակումբ»ին անդամները հրապարակ կուգան ոչ թէ հանճարեղ քերթողին յիշատակը յարգելու գեղեցիկ մարմաջով, այլ նախ չափազանց մաքուր հայերէնով մը, հմտութեամբ եւ համարձակօրէն — միշտ նկատի առնելով իրենց տարիքները, 20էն 25—կ'արտայայտուին մեր չուսումնասիրուած, տակաւին մառախուղին մէջ յածող մեր նախ-իրապաշտ գրական շարժման մասին: Անոնք քննելով Դուրեանին բնիկ բերք, միեւնոյն ատեն ճչղումներ, վերացնահատումներ, հետեւաբար եզրակացութիւններու կը հասցնէին «չողին ու փրթթին» երգիչը:

Բայց քալենք ըստ իրենց արտայայտութիւններուն:

Նախ Միութեան Նախագահը Պ. Եղիազարեան, բանալով երեկոյթը զըծեց իրենց առաջադրութիւնը: Դառնալով հանդերձ ամենօրեայ ազդուէ չփման մէջ մեծ մշակոյթի մը առընթեր, իրենք ճիգ պիտի թափեն խորասուզուիլ մեր ինքնուրոյն արուեստին մէջ: Ատոր առաջին փաստ՝ իրենց հետաքրքրութիւնն ու սէրը, միեւնոյն ատեն յարգանքը Դուրեանի յիշատակին:

Առաջին բանախօսն էր Պ. Ն. ... կողմանէ: ... մեզի տուաւ Դուրեանի կեանքը: Մինչեւ այսօր կէտ մը ... գին ուղեկից ունենալով Ս. Ցակոբեանի եւ Ա. Զօպանեանի աշխատութիւնները, հետզհետէ բացմանց մասու իր բառն, դժուարին աշխատանքին մէջ. Տրդել Դուրեանի կրած ... դեցութիւնները: Ու յաջորդաբար զգուշաւոր չօշափումներով ցոյց ... Դուրեանի, — անշուշտ փոխ... բական իմաստով մը — կրած ազդեցութիւնները Պէշիկթաշլեանէն, Ալիշանէն, Հիւկոյէն ու մասնաւորապէս Լամարթինէն: Իր եզրակացութիւն էր թէ վաղամեռիկ քերթողին ... յոյս է եղած չափանիշ Աստուծոյ բնութեան եւ սիրոյ, գերկրքնական ... ման: Ամէն բառ իր տեղին գործածուած այս տեսութեան յաջորդեց ... նօթ գրագիտուհի Տիկ. Գերման... գուկին՝ Պ. Բարսեղեանի բանախօսութիւնը:

Այս երիտասարդին ալ բաժին ինկած Դուրեանի սիրոյ լարին կապ... զարմանումը: Թօսկաւ կէս ժամ: ... բառարութիւն չունիմ իր յաջող... չահեկան մտքերը մանրամասն ... թեամբ ներկայացնելու հոս: Հիմ... կանը սա էր թէ Դուրեան տառապ... մաստով ռոմանթիկ մը չէր: Ա... համար պէտք զգաց դծել տարազ... պական շարժման ու Դուրեանի ... ներեւ տարբերութիւնները այդ ... րոցին: Ռոմանթիկներու մօտ ... ման կերպը եւ աղբիւրը առաւ... պէս երեւակայական, իսկ Դուրեան... զգացողականութիւնը անմիջ... կերպով իր միջէն բխած, շրջ... տէն, իր առօրեայէն: Դուրեան... դասախօսին, մեր գրականութեան... բերէ հարազատ նորութիւն, ... յիշու եւ մանաւանդ սիրտ մը: ... պարզ սիրտ մը: Այս ամէնէն ան... բայց միեւնոյն ատեն ամէնէն ... փնտռուած արժանիքը որ աւա՜ղ ... անզամներ պակսեցաւ մեր գրականութեան: Դուրեանի սիրտն է ... ման միջոց՝ մաքով տեսնուած կ... սերն ու պատկերները արտայայտ... համար: Ահա իր «Թրքուհին», ... «Կ'ուխս հիմա կը մարի»: Դասախօս Պ. Բարսեղեանի, Դուրեան... սիրոյ կ'առնէ անհիւթական, ... նմարիկ կնոջ ստուերադծումը ... գրականութեան ներս: Ուրիշն ... «անշօշափելի»ին մայր երակը որ ... սաղաւի յաջորդաբար Թէքեանի, ... Ծարենցի, Տէրեանի եւ Զարիֆեան... մօտ, անոր ակունքը պէտք է պոռ... Դուրեանի մօտ:

Երրորդ դասախօսն էր Մխիթար... եան վարժարանի աշակերտ Պ. ... Թաշմալեան, որ իր հայերէնին մաք... րութեամբն ու հռետորի արժանիք... ներով զարմացուց բոլորը: Ան... նաւ կը ներկայացնէ Դուրեանի ... տեսութիւնը: Այս վարկածին հա... մար ան հոգեբանական հայեացք... պատուցեց քերթողին տրամադրութիւններուն վրայ: Նախ տան ազդ... տութիւնը զոր կ'արժեւորէ զինք ... մէն համակրութիւններէ: «Լոկ ... մը ունիմ» բսին եւ կամ այս վհատ... իրրեւ արդիւնք, — «տժգոյն ... մեռնիմ»: Ցետոյ Դուրեանի կրած ... բոյ յուսախաբութիւնները: Ու ... քը կը սիրէ, քանի որ հիւանդ ... «աչերն ալ ցաւ»: Արդէն աշխարհն ... «ցաւերու մայր» եւ կամ «Աստուծ... ծաղրն է միայն: Կ'ուզէ անջատուիլ այս իրականութենէն եւ երթալ ... կինը Ցուսախաբութիւն հոս ալ ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԱՒՐԻԶԷՆ

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Այդպիսի բարեբարներ են եղել Սանասարեանը, Մանթաշեանը, Թումանեանը, Հնդկաստանի Մուրատեան, Ռափայէլեան եւ Դաւթեան բարեգործները եւ ուրիշները: Մի Դաւթեան, մի Կիւլպէնկեան այժմ էլ ի վիճակի են նման մի հաստատութիւն ապահովելու դրէի մի շարժումով:

Դպրոցը կարելի է ապահովել եւ հաւաքաբար. օրինակ Արամեան — Սաթրա դպրոցը հարիւր տարուան ընթացքում անշուշտ առնուազն 1000 — 1500 շրջանաւարտներ տուած կը լինի. այդ շրջանաւարտներն եթէ մի գեղեցիկ օր յիշօրէն անդրադառնային իրենց Alma Materի նիւթական ծանր վիճակին, անշուշտ կը գտնէին միջոցներ աջակցելու, իրենց անհոգ ու քաղցր մանկութեան ուսման որրանին:

Քաղաքակիրթ Ամերիկայում եւ Անգլիայում միլիոնաւոր տոլարների կտակումներ ունեցող հանրային բարեգործական հիմնարկութիւններ կան, որոնք իրենց գոյութիւնը պահպանում են այդպիսի պատահական նուիրաբերութիւններով եւ տարեվերջի հաշուեկշիռը փակում են ոչ թէ բացով, այլ նոյն իսկ չօշափելի յաւելեալ գումարներով: Քաղաքակիրթ Անգլիացին բնաւ զա մուրացկանութիւն չի համարում պատկառելի ընկերութիւններին կողմից եւ սիրով մացնում է իր կամաւոր տուրքը, միանգամայն գիտակցելով, որ կատարում է գերազանցօրէն ազգային եւ մարդասիրական գործ: Ունենանք Անգլիացու եւ Ամերիկացու առաքինութեան գէթ մէկ տասներորդը եւ ապահովենք մեր հանրային կարեւոր հիմնարկութիւնները, ներկայ դէպքում մի հարիւրամեայ կրթական տաճար, որ երկար ու ձիգ տարիների ընթացքում իբրեւ կենսատու մի փարոս լուսաւորել է Թաւրիզ քաղաքի Բերդաթաղի դպրոցականների միտքը եւ տուել է նրանց առողջ կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն:

Թաւրիզում, յատկապէս Բերդաթաղում (Ղալա), կին թէ տղամարդ, որոնք այժմ ունին որոշ հանրային դիրք եւ բարեկեցիկ վիճակ, սովորել են նախապէս Արամեան — Ս. Անանեան դպրոցում. համոզուած ենք, որ նրանք անտարբեր չեն մնայ իրենց գիտութեան տաճարի հարիւրամեակի առթիւ: Արամեան — Սաթրա դպրոցի հոգաբարձութիւնն որոշել է սոյն 1935 — 36 ուս. տարուան ընթացքում, ապրիլ 19ին, շուքով տօնել իր հիմնադրին յանձնուած դպրոցի 100ամեայ նշանակալից յոբելեանը եւ արդէն կոչ է արել հայկական թերթերում, որպէսզի Սփիւռքի հայութիւնը, մանաւանդ Իրանի զանազան վայրերում գտնուող շրջանաւարտները հանդէս գան իրենց նիւթական եւ բարոյական մասնակցութեամբ: Թաւրիզում ընտրուել է Ցոբելինական կենտրոնական յանձնախումբ, որ ունի իւր ճիւղերը Իրանի հայաշատ քաղաքներում եւ արտասահմանի գաղութներում:

Եթէ հարիւրամեայ դպրոցը ունենար կանոնաւոր դիւան (արխիւ), անշուշտ մենք ի վիճակի կը լինէինք շատ աւելի լայն տեղեկութիւններ հաղորդել մի կրթական կարեւոր հիմնարկութեան մասին, ուր պաշտօնավարել են իբր դասատուներ՝ Թաղիադեանը, Գիւլզադեանը, Րաֆֆին, Թադէոսը (Զօրեան) եւ նմանները:

Մի թռուցիկ հետաքրքրութեան հետեւանքով իմացանք, որ Արամեան դպրոցի շրջանաւարտներ են՝ յայտնի հայ հարուստ Զիբրայիլ Բուդաղեանը, Վաւամ Խան Փիլոսեանը, Ստեփան Խան Եղիազարեանը, Սմբատ Բուդաղեանը, Գասպար Աֆթանդիլեան, Մեսրոպ Սարգսեան (որ շահեց ֆերդովսու վիճակախաղի մեծ գումարը 20.000 թուման), Եղիա խան Եղիազարեանը, Առաքել Գասմադրեան, բժիշկ Զարեհ Փիլոսեան, Մուշեղ Զաքարեան, Սուրէն Աֆթանդիլեան, Վահան Անանեան, Տիկին Հեղինէ Ժարժ, Տիկին Լեդիա Ցօխա, Տիկին Լաա (գրող), Պետրոս Մնացականեան, Խաչատուր Գրիգորեան (ուսուցիչ), Ցովակիմ Մելիքեան (կաթնատնտես), Զօրա Սագինեան (մէջլիսի պատգամաւոր), Ալէք Սագինեան (հեռագրատան բաժանմունքի կառավարիչ), Ցովսէփ Սագինեան (հեռագրատան պաշտօնեայ), Աւագ Մելիք - Աբրահամեան, Ալիքսան Տէր - Կարապետեան, Վարդան Մելիք - Աբրահամեան (ուսուցիչ), Երուանդ Ցարութիւնեան (բժշկապետ), Սամսոն խան Սէթխանեան (մաքսատան անուանի պաշտօնեայ), Անդրէ Տէր - Օհանեան (ուսուցիչ), Վ. Եղիազարեան (ճարտարապետ Թէհրանում), Սեդրակ Ցովհաննէսեան (հաշուապահ), Արշաւիր Զիլինգարեան, Սիմէոն Միրզայեան, Երուանդ Աֆթանդիլեան (ատամնաբոյժ), Վարդան Սարգսեան (բրաւաբան), Դոկտոր Սարգիս Եղիազարեան (Ամերիկայում), Բագրատ Ցարութիւնեան (Մեշեդ), Մելքոն Ցարութիւնեան (Մեշեդ), Մելքոն Ցակոբեան (Սալհապատ) եւ շատ - շատերը:

Դարաւոր կաղնու շուքի տակ, ինչպէս տեսնում էք, շատ - շատերն են պատսպարուել ժամանակին եւ յագեցրել իրենց գիտութեան ծարաւը: Հասակ նետածներին է մնում այժմ գուրգուրալ եւ օժանդակել այն հիմնարկութեանը, որ ժամանակի կրթական պահանջներին բաւարարութիւն է տուել եւ այժմ էլ շարունակում է իւր վսեմ գործը:

Այժմ այս կրթական հինաւուրց կաթողին պատուարը վիճակուած ... հոգը ընկնում է առաջին հերթին ... շրջանաւարտների, ապա եւ բարեկամ ... անհատների վրայ եւ մենք լիայ... ենք, որ Արամեան դպրոցը կը թ... կոխէ մի նոր շրջան, նիւթապէս ... հով, գէթ իւր հարիւրամեայ գոյութիւնից յետոյ...

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

ԾԻԾԱՂ

— Մարիամ, մեր բացակայութեան եկող հիւրը, որ այցետոմսը չէր ձգած, ի՞նչ տեսակ մարդ էր:

— Տիկին, շուարթի կերպարանք ունէր, քիչ մըն ալ ձեր ամուսնոյն կը նմանէր:

×

Դասարանի մէջ — Պարոն Քարտուղար, այս մարդուն անցեալ դասապատութիւնները կարդացէ՛ք:

Դասապատուհայր — Պարոն դասատուր, առիկա բառական ժամանակ պիտի առնէ, հրամանն բըէք որ քիչ նստիմ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԿԻՆ Վ. ՔԱՆԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Վերջերս Նոր Ջուղայի մէջ մեռաւ ծանօթ բարերարուհի մը, Տիկին Վառվառէ Քանանեան: Այս առթիւ հոգեհանգիստ կատարուած ըլլալով Թէհրանի մէջ, դամբանախօս Յակոբ Տէր Յակոբեան ներկայացուց հանգուցեալ տիկնոջ կեանքն ու գործը, որ առհասարակ. —

«Ամբողջ Ռուսահայոց եւ մանաւանդ կովկասահայութեան մէջ իր բարեգործութիւններով հռչակուած էր Տիկ. Վ. Քանանեան: Այդ տոհմի բարեգործութեանց մէջ գեղեցիկ կոթողն է Յովնանեան Օրիորդաց միջնակարգ դպրոցը Թիֆլիսում: Յովնանեան դպրոցը տասնեակ տարիների ընթացքում ոչ միայն իր ծոցում պահել պահպանել է հայ մշակոյթը, այլ եւ հանդիսացել է լոյսի մի խուկական խորան հայութեան, մանաւանդ Կովկասի Հայոց համար: Նա մեզ տուել է բազմաթիւ կրթուած հայեցի դաստիարակուած վարժուհիներ, այլ եւ յուսամիտ, առողջ ոգիով սնած մայրեր:

Միւս կողմից Տիկ. Վ. Քանանեանը ամուսինն էր Գէորգ Քանանեանի, որ Նազարեանի, Նալբանդեանի եւ նրանց միւս գինակիցների հոյլին պատկանելով, 60ական թուականների վերածնունդը կերտողներից մէկը հանդիսացաւ: Այլ եւ մինչեւ իր կեանքի վերջը Լազարեան Ճեմարանի տեսուչը մնաց.

Տիկ. Քանանեանի առջեւ բաց էին ռուսական ազնուականութեան բոլոր դռները: Ու այդ շրջաններում էլ, յիրաւի, անցաւ նրա կեանքը:

Մէկ ուրիշը նրա տեղում գլխապտոյտ կը ստանար եւ կը մոռնար իր ազգն էլ, ծագումն էլ: Սակայն, Տիկ. Քանանեանի երակներում հոսում էր Քանանեան տան հայաշէր արիւնը եւ նա մինչեւ իր կեանքի վերջը ջերմագին սիրեց իր ազգը, նրա յառաջդիմութեան գործը իր գուրգուրանքի առարկան դարձնելով.

Վ. Քանանեանը բարեգործ էր նրա առատ միջոցներով սովորում էին բազմաթիւ ուսանողներ: Նա սիրով օժանդակում էր կարիքաւոր դպրոցներին եւ բաց անում նորանոր դպրոցներ: Յիշենք յատկապէս Մանկավարժական Թանգարանը եւ Աստղադիտարանը — երկու վիթխարի ու հոյակապ հիմնարկութիւններ, որ Տիկ. Քանանեանի նուիրատուութեամբ կառուցւում էին Էջմիածնում, Գէորգեան Ճեմարանին կից:

Տիկ. Քանանեանի բարեգործութեան մէկ գլուխ գործոցն էլ Քանանեան դպրոցն է Նոր Ջուղայում, հանգուցեալի ամուսնոյն յիշատակին: Նրա ապագայ գոյութիւնն էլ նիւթապէս ապահովելով, Քանանեան դպրոցը իր երեսնամեայ գոյութեան ընթացքում եղել է լոյսի մէկ աղբիւր ոչ միայն բուն Ջուղայի, այլ եւ շրջանի բովանդակ հայութեան համար:

Ջուղայի երախտագէտ հայութիւնը, յանձին դպրոցների հոգաբարձութեան, փրկեց իր բարերարուհու կեանքը, ամէն ամիս նրա եւ իր դստեր գոյապրուստը Մոսկուա փոխադրելով: Ցեղապայում, երբ դա այլ եւս անկարելի դարձաւ, հոգաբարձութիւնը եւ Ջուղայի հասարակութիւնը զոհողութիւնների գերագոյնը յանձն առնելով կարողացան Տիկ. Քանանեանին իր դստեր հետ միասին Ջուղա բերել տալ: Շատ հանդիսաւոր ընդունելութիւն կատարեցին եւ մինչեւ նրանց կեանքի վերջը գուրգուրանքով պահեցին իրենց մէջ»

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. որ Եգիպտոս կը գտնուի այժմ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Յուսաբեր»ի աշխատակցին.

— Իմ բոլոր պտոյտներուս ընթացքին նկատեցի որ քանի արեւելք երթաք՝ համեմատաբար աւելի լաւ է, դէպի արեւմուտք՝ աւելի թոյլ: Մանաւանդ արեւելեան գաղութներու մէջ (Պալքան, Պաղեստին, Սուրիա), եկեղեցի, դպրոց եւ այլ հաստատութիւններ կան: Մինչ Փարիզի նման մեծ քաղաքի մը մէջ, օրինաւոր ազգ. կազմակերպութիւն չկայ, դպրոցներ կը պակսին՝ լեզուն պահպանելու համար: Մասամբ հասկնալի է, Փարիզը ծով է, հայութիւնը՝ ցրուած ընդարձակ քաղաքի մէջ. բայց ուր որ համախմբում կայ, հոն աւելի լաւ է: Իմ դասախօսութիւններուս շարունակ ներկայ կ'ըլլային աւելի քան 1200 հոգի: Առիթը ունեցայ հայ մտաւորականները հաւաքելու երեկոյթի մը մէջ. ամենաքաղցր տպաւորութիւնը ստացայ անկէ. եւ ուզեցի որ իրարու քով գան անխտիր բոլորը, արուեստագէտ եւ մտաւորական: Որովհետեւ միայն վէճով, պայքարով, ընենք հայհոյանքով կարելի չէ ապրիլ. կան պահեր իրարհասկացողութեան եւ համերաշխութեան: Այլասերման վտանգ անպայման կայ. եւ այնքան շատ՝ որքան մեծ քաղաքի մէջ են: Միակ ճանապարհը դպրոցն է, եկեղեցին, գրականութիւնը: Վէճեր կան տեղ տեղ, ըրի կարելիս: Կ'ուզեմ ամէն գաղութ այցելել: Մինչեւ այս ամառ (յունուար) վերջը հոս եմ: Պիտի այցելեմ Յունաստան, յետոյ՝ Ամերիկա: Փետրուարի վերջը Փարիզ պիտի ըլլամ. հոն 1500ամեակի առթիւ վերջին հանդէս մը պիտի տամ, ականաւոր օտար գիտնականներու մասնակցութեամբ: Թերեւս մարտի կէսերուն երթամ Ամերիկա: Դժուար է այժմէն ըսել թէ խաղաղեցման ինչ միջոցներ ձեռք պէտք է առնել. չեմ գիտեր դարձեալ թէ ինչ լուծում պիտի տամ: Անշուշտ ունիմ ծրագիր մը. բայց անպատեհ է հրապարակ դնել: Խականը այն է որ կողմերը վստահութիւն ունենան վրաս: Սխալ է թէ Մայր Աթոռը դիմում ըրած է Դուրեան սրբազանի աճիւնները փոխադրելու: Ամերիկայէն ըրին դիմում մը, բայց կաթողիկոսը հեռագրեց որ եղած տեղը թողուի. Ի՞նչ կարիք կայ մեծ ծախքեր ընելու եւ փոխադրելու:

«Ըսիր մահուան դուռն ինձ պիտի ժպտիս»: Յաջորդաբար յոռետես տրամադրութիւններ զինք կը մղեն մինչեւ հոգեկան բուռն ժայթքումներու նոյն իսկ արարիչին դէմ — «Աստուած ոխերիմ. Թող որ անէծք մ'ըլլամ ու կողք խոցիմ»: Ամփոփելով՝ բառ Գ. Թահմազեանի եզրակացութեան, հակառակ Դուրեանի ծայրայեղ յոռետես տրամադրութեան, այդ դպայութիւնը զեղուն է, քանի որ անկեղծ է ու զուտ զգայական:

Ակումբին անդամներէն, Օր. Հրանոյշ Գազազեանի, Գ. Հ. Դերձակեանի, դարձեալ դասախօսներուն եւ անոնք ինձ անծանօթ օրիորդի մը կողմէ յաջողապէս արտասանութիւններ եղան Դուրեանի ամէնէն յաջող բանաստեղծութիւններէն:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

Զ.Ռ.Մ.

ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

(Զեկոյց)

Զ. Ռ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը, իր վերջին նիստին մէջ, որոշեց.

1. Պատգմ. Դ. Ժողովը գումարել Զատկական տօներու արձակուրդին, Փարիզի մէջ:

2. Միութեան տասնամեակի հանդէսը, Փարիզի մէջ, կատարել փետրուարի վերջը: Հարաւ Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը արդէն տօնած է տասնամեակը դեկտեմբերի մէջ: Ֆրանսայի եւ Մերձ. Արեւելքի Շրջ. Վարչութեան հրահանգ տրուած է տօնել այս ամիսներուն:

3. Ապրիլեան նահատակներու յիշատակի հանդէսը Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենայ 19 Ապրիլին, Փարիզի մէջ:

4. ԲՐԿՈՒՆՔ, որուն հրատարակութիւնը առենէ մը ի վեր ընդհատուած էր, լոյս կը տեսնէ բացառիկ բովանդակութեամբ տասնամեակի տօնին առթիւ: Բացառիկ թիւ մը եւս լոյս պիտի ընծայուի Ապրիլեան հանդէսին: Այս տարի ԲՐԿՈՒՆՔ կը մտնէ իր վեցերորդ տարեշրջանը: Խմբագրութիւնը, ինչպէս առաջ, պիտի վարէ ընկ. Շ. Նարդունի:

5. Ամերիկայէն դեռ նոր վերադարձող Կեդր. Վարչութեան լիազօրը, ընկ. Բարգէն Քէչիշեան, որուն տեղեկագրէն, Հիւս. Ամերիկայի հայ երիտասարդական կազմակերպութեանց եւ մեր լուծուած մասնաճիւղերուն մասին, քաղուածքներ պիտի տրուին ԲՐԿՈՒՆՔի մէջ:

6. Նանսէնեան գրոշմաթուղթի յանձնախումբի կամայական բաշխումներուն մասին երկար խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ եւ Կեդր. Վարչութիւնը որոշեց պաշտպանել իր իրաւունքները վարչական խողովակով եւ մամուլով, — այս առթիւ, մեր մասնաճիւղերէն հասած բողոքի ծանր նամակներուն ի պատասխան, հրապարակով կը խնդրենք որ ամէն բան ձգեն Կեդր. Վարչութեան եւ առանց մեր գիտութեան՝ որ եւ է յայտարարութիւն չընեն:

7. Փարիզի մասնաճիւղը, Կեդր. Վարչութեան օժանդակութեամբ ձեռնարկած է իր պարբերական դասախօսութիւններուն:

8. Մեր Ա. Պատգմ. Ժողովին մէջ որոշուած էր մարզական խումբեր կազմելու մասնաւոր յօդուածը ջնջել մեր ծրագիր-կանոնագրին մէջէն, չխաչաձեւելու համար Հ. Մ. Ը. Միութեան աշխատանքները: Վերջերս, կարգ մը պատճառներով, Կեդր. Վարչութիւնը արտօնեց իր մասնաճիւղերը Փութպոլի խումբեր կազմել՝ ընթացք տալով անոնց խնդրանքին: Այսպէս Փութպոլի խումբեր կազմեցին Մերձ. Արեւելքի Շրջ. Վարչութիւնը (4 խումբ), Ռոմանի մասնաճիւղը (1 խումբ), Վալանսի մասնաճիւղը 1 խումբ: Գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք, որ մեր այդ խումբերը յաղթական մրցումներ կը կատարեն վերջերս: Վալանսի մասնաճիւղը ձեռնարկած է նաեւ երգչախումբի մը կազմութեան:

9. Յունաստանի մեր ընկերները ծանր կացութեան մատնուած են տնտեսական տագնապին առթիւ:

10. Մերձ. Արեւելքի մեր Շրջ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է գրքոյկի մը հրատարակութեան, Ապրիլեան նահատակներուն նուիրուած, ծանօթ մտաւորականներու մասնակցութեամբ:

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ.

23 Յունուար, Փարիզ

Պարէնաւորման կազմակերպումը Խ. Միութեան մէջ

Գ. Միկոյեան, Խ. Միութեան պարէնաւորման գործավարը, մանրամասն զեկուցում մը կարդաց Կեդր. գործադիր կոմիտէի նիստին մէջ: Իր յայտարարութեանց համաձայն, պարէնաւորման խնդիրը, որ յեղափոխութեան ամէնէն մեծ դժուարութիւններէն մին կը ներկայացնէր, այժմ լուծուած է Սթալինի ղեկավարութեան տակ: Հին Ռուսաստանի մէջ պարէնաւորման ճարտարագործութիւն չկար: «Այժմ փոխուած է մեր քաղաքներուն եւ գիւղերուն երեւոյթը, փոխուած են մարդիկն ու բարքերը: Մասնաւորապէս պէտք է զարգանայ պարէնաւորման ճարտարագործութիւնը, եւ շուտ, որպէսզի կարենայ գոհացնել յարաճուն պահանջները: Պարէնաւորման ճարտարագործութիւնը իրականօրէն ստեղծուեցաւ խորհրդային իշխանութեան օրով: Առաջին հնգամեակի միջոցին այս գործին տրամադրուած է երկու միլիառ ռուբլի, իսկ երկրորդ հնգամեակի առաջին երեք տարիներու ընթացքին՝ 2800 միլիոն րբ. Այս տարիներու ընթացքին շինուած են 17 միսի մեծ գործարաններ, 10 նոր գործարաններ շաքարի համար, 41 պահածոյի մեծ գործարաններ, 37 սառնարաններ, 11 արհեստական սառի գործարաններ, 205 կարագի մեքենաշարժ գործարաններ, 33 կաթնարաններ, 173 հացի եւ 22 թէյի գործարաններ եւն.: 1936ի ծրագրին համաձայն, պարէնաւորման ճարտարագործութիւնը պէտք է արտադրէ 1932ի արտադրութեան կրկինը: Մինչ 1933ին Խ. Միութիւնը վեցերորդ տեղը կը բռնէր շաքարի յատուկ ճակնդեղի արտադրութեան մէջ, 1935ին առաջին տեղը գրաւեց արտադրելով 157 միլիոն կենդինար ճակնդեղ: Ջկնեղէնի արտադրութիւնը 15ուկէս միլիոն կենդինարի հասած էր 1935ին, որով Խ. Միութիւնը երկրորդ տեղը կը բռնէ այս ճիւղին մէջ»:

Գ. Միկոյեան հաւաստեց թէ գիներն ալ մեծապէս իջած են, անցեալ տարուան ընթացքին: Մարդիկ սեւ հաց չեն ուտեր այլեւս:

Օրուան հոգերը

«Առաջընթաց» իր տարեկան տեսութեան մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ գաղութներու կացութեան եւ ապագայի մասին (6 յունուար).

— «Այլ եւս աւելի քան պարզ է, թէ իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր հաւաքական կեանքը կրնայ ստեղծել միմիայն իր սեփական հայրենիքին մէջ, ուր անոր իւրաքանչիւր անդամը պիտի կարենայ ինքզինք ապահով զգալ եւ նուիրուիլ բնականոն աշխատանքի:

Այսպէս կը մտածեն եւ այդ ուղղութեամբ կը գործեն ուրիշները: Ու տարիներու ընթացքին այդ մտածողութիւնը կը դառնայ այնքան տիրական, որ օտար հիւրերը կը թուին աւելորդ բեռ մը եւ կը մտածեն անոնց մէջ ազատելու մասին:

Մեր գաղութները զանազան երկիրներու մէջ կը հանդիպին այդ անախորժ եւ անփափաքելի բեռը: Այդ տպաւորութեան արհաւիրքը մենք կը զգանք հետզհետէ աւելի ծանրօրէն մեր մորթին վրայ:

Վերջացող տարուան ընթացքին այս արհաւիրքը դարձաւ ակնյայտնի կերպով սպառնական:

Ահա Ֆրանսահայ գաղութը, որ այս տարեշրջանին դրուեցաւ զարհուրելի անելի մը առջեւ: Նոր օրէնք մը արգիլեց անոնց աշխատանքը: Սեփականութենէ եւ եկամուտէ ամբողջապէս զուրկ, իր երկու ձեռքերուն հալալ աշխատանքին միայն ապաւինած հայ մարդը մնաց առանց աշխատանքի եւ շուարած: Եղած ժամանակաւոր կարգադրութիւնները հեռու են հիմնական դարման մը ըլլալէ:

Առաւել կամ նուազ չափով պատկերը նոյնն է նաեւ ուրիշ գաղութներու մէջ: Պուլկարիան, որ միշտ նկատեր ենք մեր երկրորդ հայրենիքը, հարկադրուած եղաւ գործէ արձակել օտարաքաղաքացի Հայերը, անոնց տեղը լեցնելու համար գործազուրկ Պուլկարներ: Անցէք Յունաստան, Ռումանիա եւ այլ գաղութներ, մեր ի վերոյ միեւնոյն պատկերը պիտի տեսնէք: Երբեմնի բարեկեցիկ ամերիկահայ գաղութն անգամ ազատ չմնաց այդ մղձաւանջէն: Մանաւանդ անոնք որ տակաւին քաղաքացի չեն:

Ժամանակի ընթացքին այս մղձաւանջը կը ծանրանայ նաեւ առեւտրականներուն վրայ: Վերջացող տարուան ընթացքին քանի մը երկիրներու մէջ, մամուլը յայտնապէս գրգռութիւններ կը ստեղծէր հայ առեւտրականներուն դէմ:

Այս բոլոր երեւոյթները մեզի ցոյց կու տան մէկ բան: Որ այս շուարած զանգուածը պէտք է հաւաքուի իր հայրենիքին մէջ, հոգ չէ թէ հոն բնակարաններ կա՞ն թէ ոչ, բաւական է որ հիւղակի մը մէջ հանգչեցնեն իրենց գլուխը: Ասիկա կրնայ իրագործուիլ միայն ծրագրեալ ներգաղթով:

Այս ներգաղթը տասը տարիէ ի վեր կը կատարուի, պիտի ըսեն ոմանք: Բայց ներգաղթի գոյութիւն ունեցող ձեւը զոր որդեգրած է Հայաստանի կառավարութիւնը, ոչ մէկ չափով չի կրնար դարմանել ցաւը: Սփիւռքի մեր ժողովուրդին թիւը չի պակսիր: Ընդհակառակն, հետզհետէ կ'աւելնայ: Յունաստանէն դուրս տարուած 8000 Հայերը չեն կրցած գաղութին թիւը պակսեցնել, որովհետեւ, յայտարարեց Յունաստանի մարդահամարի տեղեկագիրը, ճշգրիտ թիւը ի ձեռին, այդ թիւին կրկին չափովը աճած է գաղութը:

Ֆրանսայի մարդահամարը ցոյց տուաւ թէ միայն Մարսիլիոյ շրջանին մէջ հայ գաղութը 12 տարուան ընթացքին աւելցած է աւելի քան 11.000 ծնունդներով: Պատկերը կրնանք տարածել միւս գաղութներուն վրայ:

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին կատարուած ներգաղթի թիւերը հազիւ թէ հաւասար ըլլան միայն Մարսիլիոյ շրջանի աճումին:

Եթէ մենք հնարաւորութիւն ունենայինք կազմելու մեր գաղութներու ճշգրիտ մարդահամարը, պիտի պարզուէր թէ առնուազն 100.000 աճած է մեր թիւը 1922էն ի վեր:

Պարզ է, թէ Հայաստանի իշխանութեան որդեգրած ներգաղթի մեթոտը չի կրնար լուծել այս դժուարին հարցը: Այս պարզ ճշմարտութիւնը գիտէ ան, բայց չի մտածեր հարցին մեր հասկցած եղանակով: Անոր համար ներգաղթը ունի միայն քաղաքական սակարանային արժէք: Այսինքն իր քաղաքականութեան վարկը բարձր պահելու գաղութներու մէջ, ծուռ ճանապարհներով իր միտումները իրականացնելու համար»:

ԾԻԾԱՂ

Նոր թատերախաղ մը կը ներկայացնէին, բայց հազիւ 8 հոգի ներկայ էին, անոնք ալ խաղին չհաւնելով կը սուլէին:

Տնօրէնը բեմ ելլելով.— Եթէ սուլել շարունակէք, ձեզի հետ գործ կ'ունենանք, քանի որ մենք հոս ձեզմէ աւելի բազմամարդ ենք:

×

Բարեկամ մը՝ ծանօթ հրապարակագրի մը որ շատ փոփոխամիտ մարդ էր.

— Երբ մեռնիս յուղարկաւորութեանդ ներկայ չպիտի ըլլամ, վախնալով որ ճամբան գերեզմանիդ հասցէն ալ կը փոխես:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն սատիկան, յանցանքը իմս չէ, բժիշկս պատուիրեց օրը երկու գաւաթ գինի խմել, որպէսզի վրաս ուժ գայ, ես քանի գաւաթ խմեցի. այժմ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունիմ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ», 352 մեծադիր էջ, ընտիր թուղթով, մաքուր տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ, աշխատակցութեամբ բազմաթիւ ծանօթ գրողներու (գրականութիւն, քննադատութիւն, պատմական, բանասիրական, գեղարուեստական ուսումնասիրութիւններ եւն.): Գին 25 Ֆրանք: Դիմել տարեգիրքի խմբագրութեան եւ «Յուսաբեր»ի, B.P. 868, Le Caire. (Egypte):

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՅԱՆԳՐՈՒԱՆ

Մինակ եմ դարձեալ, ինչպէս մնացեր եմ մանկութեանս օրէն ի վեր, 1915ի նախճիրի կարաւանէն մօրմէս բաժնուելէ վերջ: Պիտի ուզէի պատմել քեզի, փափաքս ակնածելիդ՝ մինչ թաւիշ մազիդ խոպոպները գգուէին երեսս, կուրծքս այրէր կարծէք ջերմէն, ձեռքերդ ափերուս, անհամբերութեամբ ու քաղցր ակնարկիդ սեւեռած՝ չէշտաքէի նիզակի նման, կ'ըսեմ, պիտի ուզէի պատմել քեզ, գէթ անմշակ գրուագ մը (չտխրեցնելու համար քու փափուկ հոգիդ) մանուկ տարիքէս մինչեւ չափահաս, մինչեւ այսօր երիտասարդս: Սակայն, չեմ համարձակիր: Կը խղճահարիմ քեզի Ա՛, եթէ կարենայի, պիտի ուզէի ըսել քեզի, ճշգրտօրէն, խոնարհօրէն ... Մշուշապա՛տ անցեալ իմ յուշս անդարձ օրերս, նման օրերուն իմ շատ մը տարագիր ու անհայրենիք եղբայրներուս, ի՞նչ զարմ էր այդ երկիր: Մանկութի՜ւնս: Օ՛ տառապեալ իմ մանկութիւն:

Նորաբոյս թեւերով ու անհաստատ քայլերով դեռ նոր էի բացեր ճղխած աչքերս քու գարնան թարմ արեւով հայրենի երկինքիդ ու դաշտերուդ՝ երազի թեւերով ճախրելու համար: Մատախուղի մը պէս պարուրեցիր ամբողջ էութիւնս: Սառեցուցիր ապրելեան պարտէզիս ծիլն ու ծաղիկը եւ չոգիացար, ցուրտ քանի մը ցօղ կաթիլներ ձգելով հոն՝ նորաբողբոջ կոկոններուս արտին վրայ:

Իսկ դուն, պատանեկութի՛ւն, խառն ի խուռն ու փոթորկայոյզ, կեռ զառնութեամբ մը չղախուեցար: Հեղեղի մը պէս սրբեցիր, տարիր կապոյտ աչքերով մանիշակներ ու սէր ծաղիկներ, յոյսեր ու տենչեր ծառերու նման արմատախիլ ըրիր, բոյներ քանդեցիր, մօկա հոգիս նետեցիր ափէ ափ, քայքայուած ու յոգնած մարմինս շպրտեցիր խորխորատի մէկ կողէն միւս կողին, վիրաւորեցիր զայն՝ ծակ-ծակ մաշեցիր եւ սիրտս: Սպիներու կարկտան մըն է հոգիս այսօր:

Օ՛ պատանեկութիւն, օ՛ անցեալ փոթորկայոյզ:

Տամկցի, ծամծմեցի օրերդ դառնաշղթայ ու մաղձի մը պէս՝ բարկ դառնութեամբ, գետին փոխեցի նոզկանքով, յուռահատ, համակերպ, լուռ ու թախծոտ: Հիւթը, սակայն ծծուեցաւ խառնուեցաւ արիւնիս եւ բջիջներուս անուղղ դարձաւ:

Մի՛ մոայլիր, սակայն, դուն իմ խոհուն երազ, Առիոյ պէս լայն ու խոր հոգիով: Արեւելքի զաւակ, երազուն՛ ու արարած: Դարերը կնճռոտեր են ճակատը խորախորհուրդ այդ երկրին: Ու հոգիներու մէջ խուլ ու լուռ թախծութեամբ մը կը բաղդատեր կեանքը իր պէսպիսի թատրոններով: Հողին այնքան խորունկ ու ծալ ի ծալ այնքան ներհայեցողական ու յոյսերով եւ անկեալութիւններով օրօրուն, հարուստ ու վէհ իր խոկումներով, որ վարական են գիրենք պարփակող առնօթին ամբողջ էութիւնը: Փոխուած է կեանքի ըմբռնումը: Ա՛, պաշտելի ու հրաշագործ ուժ: Նա՛ր օրերու Աստուած:

Թող հոգիդ չխոովին անցեալի այս խժդժութիւնները, բա՛ց սա ծաղկապարտէզին դուռը ու ժպիտ ներս: Ըրջագայէ անուշ անոր, մեղմ հոմբոյրներով ողողէ կապտաշուրթ զանգակածաղիկներն ու մանիշակները, կաթնագոյն շուշանները, որ կը ժպտին այցելուին: Թող ռունդերդ ու կուրծքդ լեցուին անուշահոտ բուրումներով: Նստէ սա անկիւնի եղեւնիի շուքին տակ, եթէ յոգնիս, սա քովի առուի զուլալ ջուրով լուա՛ ոտքերդ: Թիւատարած կաքաւներու եւ կաղամախիներու ճիւղերէն սոխակները իրենց դայլայլներով կը լեցնեն սա ծաղկապարտէզին մթնոլորտը, փողը առաւօտեան այս պահուն: Անգամ այս աղբալզ ու քաղցր կեանքը չուկայիկ գարձուցին մարդիկ, ցոփացուցին զայն՝ հրէական հաշիւներով: Անողորմ երազ չունին հիմա: Աստուծի մը պէս չինաց է ան: Մի՛ պղտորեր զուլալն աւելին: Փողոցները լեցնող ճամբը մարդոց անհրաժ հագիները գցլխելու, գիրենք աւելի կայացնելու համար են: Դէզերու պէս չեղչ ի չեղչ կուտակուած ցաւեր ու դառնութիւններ քօղարկելու ընդունայն ճիգեր:

Ամառնամուտի կաթնածորան այս առաւօտով ցօղաթուրմ փերթերով ծաղիկներուն բոյրը հեշտալի է ու զգուելի: Անոնց աւիշը հոգիէս է առած իր հիւթը: Մտի՛ր ներս: Ու ապրէ այդ պզուռ ու երազահամ կեանքը: Կեանքն ի՞նչ է որ արդէն: Իրեւ բայլաֆորդ ցերեկներ ու գիշերներ, որ կը թուային անզաղար: Հասուն ջուր մը, դետ թէ վտակ, որ այլ եւս երբեք չի վերադառնար իր ակը: Պիտանի՝ եթէ կրցաւ իր գնացքի ընթացքին անուղղ հայթայթել չուրջի հողերուն ու բոյսերուն: Մարդը, ինքն է որ կը գեղեցկացնէ ու կ'օգտագործէ զայն, համաձայն իր ձգտումներուն ու գաղափարներուն: Մե՛ղք, անշուշտ, եթէ հեղեղ մը գայ արմատախիլ սանել բուսականութիւն ու կեանք: Բնական օրէնքի ու մարդկային պատմութեան մէջընդմէջ կրկնուող հոլովոյթն է այդ:

Կ'ըսեմ, զարհուրանքի օրերուն ունեցեր եմ զաւկն ու դժուարակիրաց անցեալ մը: Եղեր են օրեր որ անտանելութենէ ջախջախուած, անզօր՝ կ'թէ ու չիւղի նման ծունկերուս վրայ երեւուն մարմինս պառկեցնելու, փոխուէր ու աչքին եմ փախեր, ինքզինքս գիտակցած գետին զարկեր՝ խեղճս բոյս, հեռաւոր ու անծանօթ ծովի մը մէջ, առանց կարենալ բուռ մը խոտ գտնելու՝ ճարակելու համար: Օրեր ալ եղան, երբ խաղամներու մէջ մերկ ներբաններս շարժագի ցանցին պէս աչք - աչք ծակծկեցան՝ Թուրքերուն մտամտրկաւոր տարիներ հերկ ու հունձք ըրի՝ ուրիշներու համար: Մնացայ ուր որ գիշեր եղաւ: Դաշտերուն մէջ՝ բաց երկնի տակ, խոշոր մեղիկէ սկաւառակի մը հանդուհակ գլխուս վրան, մինչեւ հորիզոնը կախուած՝ իր բիւրաւոր պլպլուն աստղերով: Մտաւոր հարուածներով տեղատարափ անձրեւներ հեղեղեցին մարմինս՝ խանձիս քուրջը թաց-թաց մաշ փակեցնելով: Կիզիչ արեւի տակ՝ ակօսներու խոնաւ ու թափանցող հողին վրայ, ժամերն եղեւ, թէ ցորենի կամ յարդի դէզերուն մէջ մխրճուած: Լեռներու խոռոչներուն մէջ, ժայռերու հովանիին տակ, հովիւներուն խոնաւ հողին վրայ թէ ձորերու ամայի արահետներուն տակ:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Փաճօ

(4)

դիրքերու բոլոր գաղտնիքներուն։ Անոր համար ալ Իտալացիները միշտ յառաջ կը քշեն բնիկ զինուորները եւ մասնաւորապէս Ասքարիները։ Իտալացիները ի զուր կը փորձեն մաքրել Թամպիէնի շրջանը, որ ամրոցն է «Եթովպիոյ Սեւ Աղուէս »ին, Ռաս Սէյումի։ Անձրեւներն ալ մեծապէս կը դժուարացնեն գործողութիւնները։ Հապէշները, որոնք մինչեւ հիմա խոյս կուտային ճակատամարտներէ, այս անգամ յարձակեցան զանգուածօրէն։ Իրադէկներու կարծիքով, ռազմավարութեան այս փոփոխութեան պատճառը այն է որ, Նէկիւսը կ'ուզէ կասեցնել Իտալացիներուն յառաջխաղացումը դէպի Ամպա Ալակի, կարեւոր ճամբան, անձրեւաբեր եղանակէն առաջ։

Կռիւները վերսկսած են նաեւ Հարաւային ճակատին վրայ։

Վենիզէլոսի կուսակիցներու ցաղթանակը

Յունաստանի երեսփոխանական ընտրութիւնները կատարուեցան կիրակի օր, առանց կարեւոր դէպքերու։ Նախնական հաշիւներու համաձայն, մեծամասնութիւն շահած են Վենիզէլոսի կուսակիցները, մանաւանդ գաւառներու մէջ։ Երեսփ. Ժողովը կը բաղկանայ 300 անդամներէ, եւ Վենիզէլոսականներէն վերջը կուգան Թոնտիլիսի կուսակիցները։ Միապետութեան տապալումէն ի վեր առաջին անգամ է որ այսքան տասնաւորութիւնք կը մասնակցին ընտրութեանց։ Վենիզէլոսի կուսակիցները (ազատական) 50 առ հարիւր շահած են ամբողջ արդիւնքին վրայ, իսկ մինչեւ 80 առ հարիւր՝ Մակեդոնիոյ մէջ։ Առ այժմ 125 կը հաշուեն ազատական երեսփոխաններուն թիւը, իսկ Ցալտարիսի կուսակիցները՝ միայն 60։

ՑՐՈՒԱՑԻԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

15 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ պիտի հաւաքուի Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ մէջ, Գերմանիոյ Հրեաներէն 100.000 հոգի դուրս հանելու եւ տեղաւորելու համար։ Արդէն իսկ Ամերիկա հասած է Սըր Հ. Սէմիւէլ, նախկին նախարար մը, որ կը յուսայ 10 միլիոն հաւաքել Մ. Նահանգներուն, իսկ մնացեալ կէս միլիոնը՝ Անգլիոյ մէջ։

ԱՆԿԱՐԳԵԼԻ (փառաչիւթ) վարպետներ հասան Մոսկուայէն, դասաւանդելու համար Ֆրանսացիներու։ Մասնաւորապէս պիտի ուսուցանեն ցրունիթաց աշտարակի մը մէջէն ցատկելու արուեստը, որուն մէջ վարպետ են Ռուսները։

ԱՀՌԵԼԻ ԹԱԹԱՌ մը աւեր գործեց Մարոքի մէջ։ Տասը բնիկներ խեղդուեցան։ Նիւթական վնասը շատ մեծ է։ Փոթորիկը ուժգնօրէն կը շարունակուի Միջերկրականի մէջ։

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ վերաբացուեցաւ երէկ, երկուշաբթի։ Այս առթիւ յորդորական մը ուղղեց վերատեսուչը, բայց ազգայնական ուսանողները գոհ չեն եւ կը կարծուի թէ նոր ցոյցեր պիտի սարքեն, հինգշաբթի օր, երբ Փրոֆ. Ժէզ վերսկսի իր դասընթացքը։

21 ՀՈԳԻ ԴԱՏԻ ՔԱՇՈՒԵՑԱՆ Խապարովսքի մէջ (Սիպերիա), ամբաստանուած ըլլալով թէ վրդովութիւն կատարած են օտար պետութեան մը հաշուոյն։ Ամբաստանագիրը հակախորհրդային գործունէութիւն կը վերագրէ կալանաւորներուն, որոնք բոլորն ալ խոստովանած են իրենց յանցանքը, համաձայն Մոսկուայի գործակալութեան հեռագրին։ Հինգ հոգի դատապարտուեցան գնդակահարութեան։

« ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ԶԱՆԳ »ը համաշխարհային Գերլին փոխադրուեցաւ յունուար 26ին, դրուելու համար 76 մեթր բարձրութեամբ աշտարակի մը գագաթը։ Այս զանգն է որ պիտի հնչեցնէ Ողիմպիական խաղերու աղդանշանը, օգոստոս 1ին։ Զանգին բարձրութիւնն է 4 մեթր 60 ս. եւ կը կշռէ 13.841 քիլոկրամ։ Ռուրէն Գերլին փոխադրութիւնը տեւեց տասը օր։ Սարբոսը կը գտնուի հետեւեալ արձանագրութիւնը,— « Կը հրաւիրեմ աշխարհի երիտասարդութիւնը », հետեւողութեամբ Շաֆհաուզի մէկ զանգակին արձանագրութեան, որ Շիլլէրի ուշադրութիւնը հրաւիրած էր, երբ մեծ բանաստեղծը կը գրէր իր հռչակաւոր «Զանգ »ը։

50 ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԵԱՆ ՍՊԱՆԵՐ, որոնք բանակէն վտարուած էին իբրեւ մեղսակից 1935 մարտի ապստամբութեան, Լէմնոս եւ Սամոթրակէ կղզիները աքսորուեցան, ամբաստանուած ըլլալով թէ նոր ապստամբութիւն մը սարքած են երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի, Լոնտոնի Ապահովութեան տեսչութիւնը շարժման մէջ դրած է հազար դաղտնի ոստիկաններ եւ 400 սպաներ, պաշտպանելու համար մանաւորապէս օտար թագաւորները եւ իշխաններու կեանքը։— Քէնթըրպըրի արքեպիսկոպոսը թագաւորին վերջին վայրկեաններու նկարագրութիւնը հաղորդելով Լորտերու Ժողովին, կը պատմէ թէ հանգուցեալին վերջին խօսքը եղաւ.— « Ներողութիւն կը խնդրեմ որ սպասցուցի ձեզ »։— Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները պիտի լսուին Ֆրանսայի անթելի բոլոր կայաններէն, սկսելով առաւօտեան ժամը 9.30էն։

59 ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ բաղկացած պատուիրակութիւն մը հասաւ Մոսկուա, յանուն Գուբիաթ - Մոնկոլիա հանրապետութեան (Սիպերիա), հրահանգներ ստանալու համար։

ԱԼԲՈՄ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կ. Կ.ի հրատարակած Ալպոմը սպառած ըլլալով, եղած ապսպրանքները գոհացնելու համար մամուլին յանձնուած է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ։

Կը խնդրուի արտասահմանի ընկերներէն եւ մարմիններէն անմիջապէս յայտնել իրենց ապսպրանքը։

Այս առթիւ կը փութանք հաղորդել թէ կը պատրաստուի եւ մայիսին լոյս պիտի տեսնէ Ալպոմի ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԸ, բոլորովին նոր նկարներով։

Ապսպրանքներու համար Եւրոպայի ընկերները պէտք է դիմեն իրենց վարչի կամ մարմիններու միջոցով, իսկ արտասահմանէն՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան, ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան կեդրոնական յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները, Ֆրանսական ազգ. վճռակահանութենէն բախտաւորուած օտար բարեկամներէ՝—

Գէյվիլի կաշիի յայտնի վաճառականներէն Mr. Schippeffէ 200 ֆր., Mr. Roussellet 50 ֆր., փոխան նուիրատուին՝ Տէր եւ Տիկ Միսաք Օզանեանէ 15 ֆր։

Գումար	265.—
Նախորդ գումար	11,259.05
Ընդհ. գումար	11.524.05

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 24 յունուար.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր բոլոր ընկերներուն կողմէն խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Յակոբ եւ Սարգիս Ծաթոսեան ընտանիքներուն, իրենց որդւոյն եւ եղբօրորդւոյն ՓՈՔՐԻԿ ԼԵՒՈՆ Յ. ԾԱԹՈՍԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունուար 22ին երկարատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ։

×

ՓՈՆԹԷ — Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի ընկերները խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ. ՋԱՔԷՈՍ ՔԻՋԻՐԵԱՆի հօրը մահուան առթիւ, իր պարագաներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին, 1936 տարեշրջանի դասախօսութիւնները կը սկսին յառաջիկայ հինգշաբթի 30 յունուար։ Այս տարեշրջանին դասախօսութեանց համար ալ դարձեալ վարչութիւնը պատրաստած է արդիական եւ հետաքրքրական նիւթերու ցանկ մը, դասախօս ունենալով կարող անձեր։

Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան 15 օրը անգամ մը։ Նիւթը, դասախօսութեան ժամը եւ վայրը իր ատենին պիտի ծանուցուին Փարիզի հայ մամուլին միջոցաւ։

Մեր առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 30 յունուար հինգշաբթի օր երեկոյեան ժամը 9ին Փլէթի ժողովրդային սրահին դիմացը գտնուող Aux Trois Portes սրճարանին վերնայարկը. մէթրօ Քամէ։

Դասախօսութեան նիւթն է «Հայաստանը», դասախօսը Գ. Գոտոսեան։

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները իրենց մասնակցութեան համար կը վճարուի 1 ֆրանք.

Վարչութիւն

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 29 յունուար, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական Լուսարանիին։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան- Գրտաղեան Լափսէքցի (Տարսանիկ), կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մարի, 26, 24 տարեկան կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր Զօրի մէջ։ Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ։ Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսի նշաններ ունի, իսկ Մարին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ տէր ըլլալ ըլլան գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz, 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Daviel, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Գ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Րէլֆին կօշիկները... ըսաւ նորէն քոյրս կեղծ անտարբերութիւնով մը երբ, սեղան նստանք ճաշելու։

— Աղէկ, ի՞նչ կայ որ...

— Գ. Փուառօն կը կարծէ որ դեղին էին. կը սխալի, սեւ էին...

Ու Քարօլայն քանի մը անգամ գլուխը օրօրեց. յայտնի էր որ կը հաւատար թէ այդ կէտին մէջ Փուառոյին յաղթած էր։ Պատասխան չտուի. զարմացայ թէ Րէլֆ Փէյթընի կօշիկներուն գոյնը ինչ առնչութիւն կրնար ունենալ ոճիրին հետ։

ԳԼՈՒԽ 15

ՃԷՖՐԻ ՐԷՅՄԸՆՏ

Փուառոյի ռազմախաղին յաջողութեան մասին ապացոյց մը եւս պիտի ստանայի նոյն օրը։ Ապարէզ կարգացեր էր ան ամէնուս, խորամանկ էր իր այդ կեցուածքը եւ հետեւանք՝ մարդկային բնաւորութեան մասին ունեցած իր ծանօթութեան։ Վախն ու յանցանքը Տիկին Էքրօյտէն կորզած էին ճշմարտութիւնը. առաջինն էր ան որ տեղի կուտար։

Իրիկուան դէմ երբ հիւանդներուս այցելելէ յետոյ տուն վերադարձայ, քոյրս ըսաւ թէ Ճէֆրի Րէյմընտը դեռ նոր մեկներ էր։

— Զի՞ս տեսնել կ'ուզէր, հարցուցի։

— Փուառօն տեսնելու եկեր է, պատասխանեց Քարօլայն, «Լարչները»ը գացեր է, սակայն անիկա դուրս ելած է եղեր... Ճեյմ հանդիպեր է խորհելով որ այստեղ կրնայ ըլլալ կամ դուն կրնաս գիտնալ անոր ուր գտնուիլը...

— Բնաւ չեմ գիտեր...

— Շատ աշխատեցայ որ սպասցնեմ զինքը, բայց «կէս ժամէն դարձեալ իրեն կուգամ» ըսաւ եւ չխտալ դէպի ճամբան բռնեց... մեղք եղաւ, որովհետեւ հազիւ դուրս ելած էր երբ Փուառօն վերադարձաւ...

— Վերադարձա՞ւ, ո՞ւր, հոս...

— Ոչ, իր տունը...

— Ի՞նչ գիտես...

— Քովի պատուհանէն տեսայ, ըսաւ Քարօլայն կարճ ձեւով։

Ինծի այնպէս թուեցաւ թէ մեր խօսակցութեան նիւթը սպառած էր. քոյրս տարբեր կարծիք ունէր այդ մասին։

— Դուն չե՞ս պիտի երթալ, հարցուց։

— Երթա՞մ, ո՞ւր...

— Փուառոյին, անշուշտ...

— Ի՞նչ կայ որ երթամ...

— Պարոն Րէյմընտը սախտողաբար տեսնել կ'ուզէր զայն. գնա հասկցիր պատճառը...

— Հետաքրքրութիւնը անգասցելի մեղք մը չէ իմ մէջս... բնաւ պէտք չունիմ հասկնալու թէ դրացիներս ինչ կ'ընեն կամ ինչ կը խորհին...

— Պարապ խօսք, Ճէյմս, դուն ալ ինծի չափ հասկնալ կ'ուզես, բայց ինծի չափ անկեղծ չես... միշտ կը սիրես կեղծել...

— Իրա՞ւ կ'ըսես, հեգնեցի եւ բուժարանս քաշուեցայ։

Տասը վայրկեան վերջը Քարօլայն դուռը զարկաւ ու ներս մտաւ. ձեռքը բռնած էր աման մը անուշեղէն։

— Ճէյմս, աս անուշեղէնը Գ. Փուառոյին կը տանի՞ս... իրեն խօսք տըւած էի... եւ պատրաստած եմ... իմ շինած անուշեղէնս ճաշակած չէ բընաւ...

— Սպասուհին չի՞ կրնար տանիլ...

— Անիկա կարկատուք ունի, չի կրնար...

Իրարու երես նայեցանք։

— Շատ աղէկ, ըսի ոտքի բարձրանալով. կը տանիմ, դուռէն ներս կուտամ եւ կը վերադառնամ, գիտցած ըլլաս...

— Բնականաբար, քեզի՝ ուրիշ բան ըրէ ըսող չկայ...

Քոյրս աւելի վարպետ փրթաւ։

— Եթէ պատահի որ Գ. Փուառոյին հանդիպիս, ըսաւ՝ երբ փողոցին դուռը կը բանար, պէտ չըլլար որ իրեն յիշես կօշիկներուն խնդիրը...

Զարէն աւելի նրբամտութիւն կար վերջին պահուն արտասանուած այդ խօսքին մէջ։ Շատ կ'ուզէի հասկնալ կօշիկներուն հանելուկը։ Ու յանկարծ նշմարեցի որ դուռը բացող սպասուհին անզգալաբար կը հարցնէի թէ Գ. Փուառօն տո՞ւնն էր։

Փուառօ զիս տեսնելուն՝ տեղէն վեր թռաւ։ Շատ ուրախ արտայայտութիւն մը կար անոր դէմքին վրայ։

— Հրամեցէք, սիրելի բարեկամս, ըսաւ. աս մեծ բազկաթոռը առէք... կամ աս պզտիկը, եթէ կ'ուզէք... սենեակը շատ տաք չէ՞ ձեզի համար։

Զափազանց տաք էր, բայց ձայն չհանեցի, պատուհանները փակ էին ու փառաւոր կրակ մը կար վառարանին մէջ։

— Անգլիացիները մաքուր օդ կ'ըսեն կ'երթան, դիտել տուաւ Փուառօ, բաց օդը դուրսին կը պատկանի... տուն բերելու ի՞նչ տեղը կայ, թող երթայ հոն մնայ... ձգենք այս տափակ խօսքերը, նորութիւն մը կա՞յ։

— Երկու հատ. նախ՝ սաբիկա... քոյրս ղրկեց...

Ու իրեն տուի անուշեղէնին ամանը։

— Ինչ ազնիւ է օրիորդ Քարօլայնը... խոստումը չէ մոռցեր... իսկ երկրորդ նորութի՞ւնը...

— Տեղեկութիւն մը...

Փուառոյին պատմեցի Տիկին Էքրօյտի հետ ունեցած տեսակցութիւնս գոր լսեց ուշադրութեամբ, բայց առանց մասնաւոր հետաքրքրութեան։

— Լուսաբանութիւն մըն է, մտածկոտ յաւելց. որուն արժէքը ունի, որովհետեւ կը հաստատէ տիրուհիին վկայութիւնը թէ թեղէններու սեղանին կափարիչը բաց էր եւ անցած ատենը գոցած էր, այնպէս չէ՞...

— Ո՞ւր կը մնայ անոր մէկ վարութիւնը թէ հիւրանոց գացեր էր, ծաղիկներուն նայելու համար։

— Օհ, մենք տարիքս լըջօրէն նկատի չառինք արդէն, այնպէս չէ՞, սիրելի բարեկամս, հայտնեցուած արդարացում մըն էր իր կողմէ բացատրելու համար իր ներկայութիւնը սրուն մասին, կարծեմ, հաւանաբար գինքը հարցաքննել ձեր չպիտի անցնէիք... Իր շփոթութիւնը եւ վերագրած էի թերեւս այն բացութեան որ արծաթեղէններու ներքին խառնած էր... բայց կարծեմ ուրիշ պատճառ մը պէտք է փնտռել հիմա...

— Այո, որո՞ւ հանդիպելու համար դուրս ելաւ ան եւ ինչո՞ւ...

— Կը կարծէ՞ք որ մէկը տեսնելու գացած էր...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :– R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dumesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 78
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Յունաստան, Պուլկարիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 29 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3024 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՌՈՎ ԱՅԾԵՑ ԵԳԻՊՏՈՍՆ ՈՒ ՍՈՒՐԻԱՆ

Արեւելքի դէպքերուն մէջ կարեւոր գլուխ մը կը կազմէ, նաեւ, Եգիպտոսի խնդիրը, որ սուր հանգամանք առացած է նորէն:

Օգտուելով եթովպական պատերազմէն եւ Մեծն Բրիտանիոյ կացութենէն, Եգիպտոսի ազգայնականները կ'ուզեն իրականացնել անկախութեան ծրագիրը, համաձայն 1922 փետր. 28ի յայտարարութեան:

Այդ փորձն է որ արիւն կը հոսեցնէ Գահիրէի, Աղեքսանդրիոյ եւ ուրիշ քաղաքներու փողոցներուն մէջ, 1935 Նոյեմբերէն ի վեր:

Նախ բոլորովին չկամ, յետոյ բաղդատաբար հաշտ ընթացք մը բռնելով, բրիտանական կառավարութիւնը 1935 դեկտ. 12ին արտօնեց 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատումը, ինչպէս կը պահանջէին Եգիպտոսի ազգայնականները:

Վերահաստատումը հռչակուեցաւ, իսկ անոր իրականացումը կը մնայ առկախ, դարձեալ իբրեւ հետեւանք Մեծն Բրիտանիոյ բռնած դիրքին:

Սահմանադրութեան վերահաստատումով, Եգիպտոս պիտի կրնար կարգի դնել իր ներքին գործերը: Ատոր համար անհրաժեշտ է նախ ընտրութիւններ կատարել: Դեռ ճշդուած չէ ընտրութեանց վերջնական թուականը, բայց «Վաֆտ»ը այժմէն կ'առնէ ջախջախիչ յաղթանակ մը, քանի որ մասնաճիւղեր ունի Եգիպտոսի յետին գիւղին մէջ:

Համաձայն նոյն իսկ դպրոցի ուսուցչապետի մը, Թահա Հիւսէյինի յայտարարութեան, «Վաֆտ»ը (Միութիւն) արդէն իսկ ապահոված է քուէներու 84 առ հարիւրը:

Բայց 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատումը չի լուծեր ամբողջ կնճիռը: Մինչեւ անգամ եթէ ամբողջութեամբ գործադրուի, անդին կայ եւ կը մնայ անգլօ-եգիպտական յարաբերութեանց թնճուկը, որ տարիներու պատմութիւն ունի:

Եգիպտոս կ'ուզէ ինքնօրէն տանտէր դառնալ իր տունին մէջ, իսկ այդ բնական իրաւունքը ուժգնօրէն կ'ընդհարի Մեծն Բրիտանիոյ աշխարհակալութեան կենսական երակներուն:

Սահմանադրութեան վերահաստատման հետ, պէտք է մշակուի դաշնագիր մը, ճշդելու համար Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի յարաբերութիւնները:

Արդ, Եգիպտոսի դահլիճը հրաժարած է, եւ ծանր դժուարութեանց կը հանդիպի նոր կառավարութեան կազմութիւնը:

Տրամաբանօրէն, դահլիճին կազմութեան իրաւունքը կ'իյնար ազգայնական կուսակցութեան, եւ թագաւորը առաջին անգամ հրաւիրեց անոր նախագահը, Նահաս փաշա, յանձնարարելով կազմել խառն կառավարութիւն մը: Նահաս փաշա մերժեց առաջարկուած պայմանը, իսկ բրիտանական մարզպանն ալ իր կարգին ազդարարեց թէ չի կրնար որ եւ է բանակցութիւն կատարել, եթէ իր դիմացը պիտի գտնէ կառավարութիւն մը՝ բաղկացած միայն մէկ հոսանքէ ...

Եւ ահաւասիկ նորէն արիւն կը հոսի, նախաձեռնութեամբ ուսանողութեան եւ երիտասարդութեան, որոնք Եգիպտոսի ազգայնական կուսակցութեան խարիսխը կը կազմեն:

Ինչ խօսք որ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ նոր եւ դառն փորձի մը ենթարկել Եգիպտոսի զանազան հոսանքները, ուրիշ խօսքով՝ ճեղքել «միացեալ ճակատ»ը, որուն մէջ նորէն ջախջախիչ գերակշռութիւն մը կը ներկայացնէ «Վաֆտ»ը:

Միւս կողմէ, որքան ձգձգուին բանակցութիւնները, այնքան կրնան պղտորիլ ջուրերը, ինչպէս 1922էն ի վեր:

Ինչ կը վերաբերի բուն դաշնագրին, շատ խոր են անոր դժուարութիւնները:

Եգիպտոս եթէ ուզէ պնդել բացարձակ անկախութեան վրայ, այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ պարպել անգլիական զօրքը, եւ ամբողջ երկրին պաշտպանութիւնը յանձնել զուտ եգիպտական բանակի մը:

Իսկ բրիտանական աշխարհակալութեան շահե՞րը,— Սուէզ, Սուտան, օտարականներ, փոքրամասնութիւններ, հաղորդակցութեանց ապահովութիւն եւն.:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ եգիպտական հոսանք մը տրամադիր է զանազան զիջումներ կատարելու, անգլօ-եգիպտական դաշնագրի բանակցութեանց առթիւ:

Այդ պարագային, ո՞ւր կը մնայ «Վաֆտ»ի պահանջած բացարձակ անկախութիւնը ...

Կարճ խօսքով, ծանր է կացութիւնը եւ կրնայ անելի մը յանդիլ, եթէ շարունակուին արիւնահեղութիւնները, քանի որ, ճիշդ այս միջոցին, 60–70,000 անգլիացի զինուորներ եւ 7–800 օդանաւեր կեդրոնացած են Եգիպտոսի մէջ, իսկ մօտ 40 մարտանաւեր կը յածին Աղեքսանդրիոյ եւ Պաղեստինի ջուրերուն մէջ:

Նոյնքան վրդովիչ է կացութիւնը Սուրիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք նոյն տենչին — անկախութիւն:

Հոգատարութեան հաստատումէն ի վեր, Ֆրանսա վարչական բազմաթիւ եղանակներ փորձեց, գոհացնելու եւ խաղաղեցնելու համար այդ երկրամասը:

Բոլորն ալ առժամեայ միջոցներ էին, եւ չտուին սպասուած արդիւնքը:

Մինչ այս մինչ այն, Եգիպտոսի դէպքերը իւղ լեցուցին կրակին վրայ:

Միեւնոյն ատեն, սահմանամերձ «բարեկամ»ը, Թուրքիա, «եղբայրաբար» կը ժպտի Սուրիոյ ազգայնականներուն, որոնք իրենց տրտունջներն ու պահանջները արտաքին աշխարհին կը հաղորդեն յաճախ Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ ճամբով:

Կարելի չէ անտարբեր դիտել խռովայոյզ Արեւելքի այս պարբերական ցնցումները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԴԷՊԻ ԱՏՏԻՍ-ԱՊԷՊԱ

Տասը հազար Հապէշներ սպաննուած?

Իտալական վերջին զեկոյցին համաձայն, Զօր. Կրածիանիի բանակը գրաւած է Ուատարան, որ կը գտնուի Տոլոյի կէս ճամբուն վրայ, կամ երկու երրորդ ճամբան Սոմալիէն դէպի Եթովպիոյ մայրաքաղաքը, Ատիս-Ապէպա: Տակաւին յայտնի չէ թէ իտալական բանակը յառաջխաղացութիւնը պիտի շարունակէ՞ դէպի Ատիս-Ապէպա: Սեւ շապիկաւորները յունուար 26ին գրաւած են նաեւ Մալքա եւ Մուրրի կոչուած վայրերը, որոնք 210 քիլոմեթր հեռու են Տոլոյէն (Հարաւային ճակատ): Իտալական զեկոյցը 1500 ժեռեալ կը հաշուէ այս ճակատամարտին հապէշական զոհերը, իսկ տասը հազար սպաննեալ՝ Կանալէ Տորիայի ճակատամարտին մէջ: Զօր. Կրածիանի կը յառաջանայ դէպի հարաւային լիճերը, որոնք ջրբաշխ սահմանը կը բանան ճամբուն վրայ, մինչեւ մայրաքաղաք (270 մղոն): Զօրավարը մասնագէտ մըն է անապատային կռիւներու, այնպէս որ իր յաջողութիւնը կրնայ շարունակուիլ անարգել, եթէ պարենաւորման դժուարութիւնները հարթուին: Իտալիա արդէն գրաւած է Թիկրէի եւ Ասուայի նահանգները, որոնք մեծ արժէք ունին ռազմագիտական տեսակէտով:

Իտալական զեկոյցը կը յայտնէ թէ՝ սեւ շապիկաւորներու կորուստները աննշան են, իսկ բնիկ զինուորներէն սպաննուած, վիրաւորուած կամ անհետացած են քանի մը հարիւր հոգի: Բանակը գրաւած է կարեւոր քանակութեամբ զէնքեր, անասուններ, ռազմամթերք եւ մանաւանդ անթելի հզօր կայան մը: Այս առթիւ զեկոյցը նորէն կը գանգատի թէ Հապէշները տում-տում գնդակներ կը գործածեն:

Հիւսիսային ճակատին վրայ եւս կը շարունակուին գործողութիւնները, մաքրելու համար Թամպիէնի շրջանը: Օդանաւերը անընդհատ կրակ կը տեղան:

*** Հապէշական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ իտալական օդանաւերը յունուար 18ին կրակի բռնած են չորժուն հիւանդանոց մը, Մաքալէի մօտ, վիրաւորելով հինգ կիներ եւ երկու մանուկներ: Քիչ յետոյ տեղի ունեցած է երկրորդ ռմբակոծութիւն մը, տեւելով երկու ժամ: Հիւանդանոցին աւստրիացի տնօրէնը եւ օգնականները բողոքի հեռագիր մը ուղղած են Ն. Եաշիի վարչութեան, խնդրելով դիմել Ազգերու Դաշնակցութեան:

*** Եթովպիոյ կառավարութիւնը կոչ մը ուղղելով ժողովուրդին, հրաւիրեց աւելի զօրացնել երկրին պաշտպանութիւնը: Կոչը կ'ըսէ.— «Նախ բնորոշ է կարենալ մեր իննք քան հայրենիքը: Աշխատեցէք ձեր բոլոր միջոցներով, մեր ազատութեան համար, զէնքով եւ նուէրներով, իսկ անկարն ու ծերունիները աղօթքներով: Դուք, Եթովպուհիներ, հետեւեցէք Իտալուհիներու օրինակին: Անոնք առաջնորդ ունենալով թագուհին, հայրենիքին նուիրեցին իրենց ոսկեղէնները: Տուէք ինչ որ կրնաք, որպէսզի գերի չդառնաք օտարին: Աղօթեցէք Աստուծոյ ջերմեռանդութեամբ: Շնորհիւ աստուածային զօրութեան, որ կը պաշտպանէ Եթովպոյ արքայ զաւակը, անձրեւները կը տեղան առատօրէն, սովորաբար չոր եղանակի մը մէջ: Գոհաբանութիւն մատուցէք նաեւ Աստուծոյ, այն փառաւոր յաղթանակին համար զոր շնորհեց մեր զօրքին, Թիկրէի ճակատին վրայ, մեծաքանակ աւարով: Միացուցէք ձեր բազուկները, հոգիները եւ աղօթքները եւ աշխարհի ամէնէն հզօր սպառազինութիւններն ալ ոչինչ կրնան ընել ձեզի դէմ »:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐԱՑԱՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Չորս սպաննեալ, բազմաթիւ վիրաւորներ

Եգիպտոսի համալսարաններուն եւ բարձրագոյն վարժարաններուն ուսանողները նորէն դասադուլ հռչակեցին յունուար 27ին, բողոքելով Մեծն Բրիտանիոյ բռնած դիրքին դէմ: Այս առթիւ ընդհարումներ պատահեցան: Չորս հոգի սպաննուեցան, եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան: Նահաս փաշա, «Վաֆտ»ի նախագահը, մերժեց խառն դահլիճ մը կազմել: Անգլիա միայն այս պայմանով կ'ընդունի բանակցութիւն կատարել, դաշնագրի մը համար: Եգիպտոսի ազգայնականները սպառնալիք մը կը նկատեն այս պայմանը:

Ուսանողներու գործադիր կոմիտէն յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ.— «Քաղաքական կացութիւնը շատ վտանգաւոր է: Բոլոր ուսանողներուն պարտականութիւնն է հանդարտ կենալ եւ սպասել դէպքերու ընթացքին»:

Հակառակ այս ազդարարութեան, Կիզէի համալսարանէն 1200 ուսանողներ Գահիրէի վրայ քալեցին: Ոստիկանութիւնը բացաւ կամուրջները, որպէսզի չկարենան քաղաք մտնել, իսկ զօրաւոր հեծելազունդ մը հետք գնաց: Գուլաքի Արհեստից վարժարանին ուսանողները կրակի տուին կառ՝ կարասիները եւ կ'ուզէին ամբողջովին վառել հաստատութիւնը, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց, կրակ բանալով: Շատեր վիրաւորուեցան: Մանսուրայի մէջ ուսանողները ընդհարեցան ոստիկանութեան հետ: Տասներկու հոգի ծանր վէրքեր ստացան եւ երկուքը մեռան քիչ յետոյ: Հինգ ուսանողներ ալ վիրաւորուեցան Տամանհուրի մէջ, Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ միջեւ, երբ ոստիկանութիւնը կը ջանար ցրուել ցոյցերը: Գահիրէ բաղդատաբար հանդարտ մնաց, որովհետեւ զինուորները յաջողած էին խափանել Կիզէի ուսանողներուն արշաւը: Բազմաթիւ ցուցարարներ համախմբուեցան թագաւորին պալատին առջեւ, բայց ոստիկանութիւնը ցրուեց:

Խռովութեանց ընթացքին կրակի տրուեցան քանի մը հանրակառքեր:

*** Ալի Մահիր փաշա, պալատին դիւանապետը, յայտարարեց թէ թագաւորը ջերմապէս կը փափաքի որ Վաֆտը գործակցի խառն դահլիճի մը. հակառակ պարագային ծանրակշիռ որոշումներ պիտի առնէ: Կը կարծուի թէ թագաւորը պալատական կառավարութիւն մը պիտի կազմէ, իր դիւանապետին նախագահութեամբ եւ դիկտատորական հանգամանքով: Ալի Մահիր փաշա կը շարունակէ խորհրդակցիլ զանազան հոսանքներու հետ, ելք մը գտնելու համար:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Աղեքսանդրիա աւելի շատ անգլիական նաւահանգստի մը, օրինակ՝ Փորթսմութի կը նմանի քան արեւելեան քաղաքի մը, մանաւանդ մութը կոխելէ վերջ: Բոլոր խանութպաններ, սրճարաններու եւ կապելաներու վարիչները ամէն միջոց ձեռք առած են, որպէսզի անգլիացի նաւաստիները օտարութիւն չզգան: Նոյնիսկ անուններ փոխած են: Օրինակ՝ «Նեղոսի սրճարանը» մկրտուած է «Նաւատորմին ճաշարանը», արաբական նշանները ջնջուած են: Մինէմաները ամէն գիշեր լեցուն են անգլիացի զինուորներով եւ նաւաստիներով:

(Շար. բ. էջ, Գ. էջ)

ԱՐՔԱՑԱԿԱՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՓՈՐ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՏԵՂ ... ՆՈՅՆ ԲԱՆՆ Է

Վահէ անունը արեց մեր թղթակիցներուն: Կը բողոքեմ: Ու կ'երգեմ, իբրեւ բողոք,

Ամենայն տեղ ... նոյն բանն է ...

Արդարեւ Հայաստանի թերթերն ալ նոյն ցաւն ունին: Տարբերութիւնը այն է որ այստեղ մեր թղթակիցներն են որ կը չարչարեն հայ լեզուն,— բարեբախտաբար Վահէ մոռցաւ հայհոյելու նմոյշ մը տալ մեր գաւառական ձայներէն,— այնտեղ խմբագիրներն են որ կը խոշտանգեն Հայկայ բարբառը:

Օրինակ մը տալու համար առնենք *Կոլխոզային* անունով թերթը, որ կը հրատարակուի Մարտունիի մէջ: Այս թերթը երբեմն կը հրատարակէ ոտանաւոր բարձրաթռիչ խմբագրականներ, որ մենք, մահկանացուներս, չենք կրնար բան մը հասկնալ: Ի՞նչ է դերբոյիանականութիւնը,— այս անունին մասին մեր երկնաքաղաքացին կը գրէ.— «Նրանք (դերբոյինականները) անտեսում էին ֆորմացիաների պատմական կապը, բնդհատուող եւ անընդհատ երեւոյթները: Այսպիսով նրանք դառնում էին հայեցողականներ ... »:

Ինչպէս կը տեսնէք, ոչ մէկ տրամաբանութիւն: Մեր երջանիկ խմբագիրը ոսկեդարու ոճով կը գրէ, սակայն ես չհասկնալէս վերջ ի՞նչպէս հաւատամ որ կը հասկնայ Զօլախաշի, Գեօլքէնդի, Ղարանլուխ գիւղացին:

Անշուշտ մե՞ծ գիշում մըն է Մարտունիի խմբագրին համար այսպէս հայերէն գրելը, եւ որպէսզի ցոյց տայ թէ կուլտուրայի հասած մարդ է, երբեմն կը գրէ նաեւ Լէնինիզմի եւ տրոցկիզմի հակադրութիւններուն մասին, ամէն տողի վրայ ցանելով *տրիումֆ, պլէադա, իդիոտիզմ, էրուդիցիա, դիալեկտիկական միջուկ* բառերը:

Մեր մեծ Լէնինիստը, Ստալինի փառայեղ դարաշրջանին վայել *կուլտուրայով* զինուած, երբեմն գիտական յօդուածներ ալ կը տայ.—

Գիտական ցեղին պատկանող ազնուացեղ ցուլեր չունենալու դէպքում, պէտք է յատուկ ընտրութեամբ օգտագործել մթերատուութեամբ լաւագոյն ծնողներից առաջացած տեղական ցուլեր ...

Հասկցա՞ք: Խնդրեմ, բացէք ուրեմն ինծի թէ «մթերատուութեա՞մբ» է որ ցուլերը «պլանային ցեղ» կ'ունենան թէ մեր կարմիր-բռուկ խմբագիրը կ'երեւակայէ, կը զուարճէ այդպէս:

Բայց կեցէ՛ք, խորհրդային թերթի մը մէջ կը կարդամ հետեւեալ պարբերութիւնը.—

Ինտենսիվ ինտելեկտի ֆենոմենալ գործօնը գինեկրիմինալիստիկայի էնթարկում տրանսցենդենտութիւնը ....

Գլուխ-գործո՞ց, իրաւ որ: Այժմ մեր գաւառական ձայները կրնան երգել.

Ամենայն տեղ ... նոյն բանն է ...

Ափսո՛ս, նոյն ցաւը, նոյն վէրքը Հայաստանի ճակատին վրայ թէ սփիւռքի մէջ: Ամէն տեղ հայ լեզուն է որ կը մեռնի:

ԱՐԱՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Պետեան, Շավիլ	30
Յունվ. 24ի գումարը	1944
Ընդհ. գումար՝	1974

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պ. Պետեան, Շավիլ	30
Յունուար 24ի գումարը՝	2247
Ընդհ. գումար՝	2277

40 ընտանիքներ դէպի Ուրուկուէյ...

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Ժամանակէ մը ի վեր, յամառ զրոյց կը շրջէր այս մասին, բայց չէինք ուզեր հաւատք ընծայել: Դժբախտաբար իրականութիւն է եղածը: Սաուզեցի որ մասնաւորաբար Սէնթ Անթուանի շրջանին մէջ արդէն 40 ընտանիքներ կը պատրաստուին մեկնիլ դէպի Ուրուկուէյ (ԽՄԲ.— Հարաւային Ամերիկայ):

Փարիզի հիւպատոսարանէն զըրկուածնամակի մը համաձայն, պէտք եղած բոլոր դիւրութիւնները պիտի տրուին դիմողներուն, վիզայէն մինչեւ բնակարանները եւ գործի հայթայթումը: Այս առթիւ, յիշեալ 40 ընտանիքները պատրաստած են ցանկ մը — միշտ հիւպատոսին յանձնարարութեամբ — ուր յիշուած են անուն, մականուն, տարիք, ամուսնացա՞ծ է թէ ոչ, զաւակներուն անունները, բնակութիւն, մասնագիտութիւն եւն.:

Միայն թէ մարդ գլուխ 2000 ֆր. նաւու ծախք կը ցուցնեն: Եւ նկատելով որ շատեր, բազմանդամ ընտանիքներ, չեն կրնար հայթայթել մեծ գումարներ, դիմած են Փարիզ, դիւրութիւն մը խնդրելու համար: Եւ պատասխանը.— Ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայենք:

Եւ խօսակիցս կ'աւելցնէ.

— Գրէ, բարեկամ, գրէ, բացատրէ ազգին մեծերուն թէ, պատառ մը հացի համար ՃԷՀԷՆՆԷՄԻՆ ՊՈՒՃԱՆԸ կ'երթանք:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.— Այն օտար աշխատաւորները որոնց մականունները կ'ըսկսին V. W. X. Y. եւ Z. տառերով եւ որոնց պայմանաժամը լրացած է 1935 դեկտ. 31ին (Սէնի նահանգ), նորոգման համար պէտք է դիմեն այսօր, չորեքշաբթի, յունուար 29էն մինչեւ յունուար 31, ժամը 8էն 14.45, Փարիզ բնակողները՝ 391, Rue de Vaugirard, իսկ արուարձաններու բնակիչները՝ 7, Rue de Jouy. Թերացողները կը զրկուին նորոգման իրաւունքէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ԵՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԷՊԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Հանրապետական Թուրքիան արտակարգ ճիգ կը թափէ այս ասպարէզին մէջ եւս։

Անկա՛խ Թուրքիա,— ահա նշանաբանը։ Իսկ այդ անկախութիւնը ամբողջական տնտեսական անկախութեամբ կ'ուզէ ապահովել ան։

Տասներկու տարի առաջ ծիծաղ կը շարժէր այս բանաձեւը։ Այսօր, ձեռք ձգուած արդիւնքը պէտք է մեզ մղէ մտածելու։

Քեմալական իշխանութիւնը, այս գետնին վրայ, երկու հիմնական առաջադրութիւն ունեցաւ։

Առաջին, — օգտագործել երկրին ստորերկրեայ հարստութիւնները։

Երկրորդ,— երկրին հում նիւթերը երկրին մէջ ճարտարագործել, երկրին պահանջը տեղին վրայ հայթայթելով։

Եթէ բաղդատութիւն մը փորձենք 1920ի եւ 1930ի Թուրքիաներուն միջեւ, կը տեսնենք որ ստացուած տարբերութիւնը չի համեմատիր անցնող 12 տարիներու նեղ շրջագիծին մէջ։

Թուրքիա իր ճարտարարուեստին զարկ տուաւ՝ սկսելով կաւէ - տապակի ճիւղէն։ Եւ, իրարու հետեւ, ձեռք զարկաւ միւս ճիւղերուն։ Հնգամեակը, զոր ծրագրեց խորհրդային Ռուսիոյ հետեւողութեամբ, արագ եւ ուժգին թափ մը եղաւ. Մասնաւորապէս 1934 եւ 1935 տարիները մեծ առատումի շրջան մը եղան։

1934ի վերջին ամիսներուն վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ եւ տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայար բացումը կատարեցին Պաքըրքէօյի կտաւի գործարանի յաւելեալ մասին։ 1934ին էր էր, դարձեալ, որ Իզմիրի մէջ բացուեցաւ Թուղթի գործարան մը։ Անկէ վերջ բացուեցաւ Կեսարիոյ կտաւատպածոյի գործարանը (16 սեպտ.), որ Մերձաւոր Արեւելքի մեծագոյն գործարանն է։ Անոր բոլոր վարպետները իրենց փորձառութիւնը ձեռք ձգած են խորհրդային Ռուսիոյ մէջ։

Թուղթի գործարանը, կը կարծեն իրենք, երկրին Թուղթի պահանջքին կէսը պիտի բաւարարէ։ Ասիկա քիչ մը ... «քամալական բերան» է, թերեւս։ Բայց, անժխտելի փաստ է որ ձեռնարկը յաջողութիւն գտած է, ու մէկ քանի տարիէն Թուրքիա իր Թուղթի պահանջքը իր սահմաններուն մէջ հայթայթելու ի վիճակի պիտի ըլլայ նոր գործարաններով։

Նոյնը եւ կտաւն ու տպածոն։ Ճարտարարուեստականացման ծրագրին մէջ մեծ տեղ տրուած է բամպակեղէնի ճիւղին։ Երկրին ազգային եկամուտն է 1.200.000.000 ոսկի։ Ասոր 50.000.000ը կտաւը կը գրաւէ։ Եթէ վիճակագրութիւնները աչքէ անցընենք, կը տեսնենք որ համեմատաբար, կտաւեղէնի կամ տպածոյի գումարը մեծագոյնն է կատարուած ներածումներուն մէջ։ Այդ է պատճառը որ ճարտարարուեստի այս ճիւղը, որուն այնքան ուժ կը տրուի այժմ, երկրի տնտեսութեան վրայ մեծապէս կ'ազդէ։

Ցիշենք որ Էրէյլիի գործարանը մօտերս կը բացուի։ 1937ի սկիզբը Նազիլլիի մէջ պիտի սկսի աշխատիլ տպածոյի գործարանը։ Իսկ Մալաթիոյ մէջ մօտերս պիտի հիմնուի ուրիշ մեծ գործարան մը։

Կը տեսնուի թէ Ա. հնգամեակը, որ դեռ լրացած չէ, արդէն իսկ իր շօշափելի արդիւնքները տուած է։ Տարիներ առաջ, երբ եւրոպական ապրանքը քաղաքացիութիւն ունէր, վերապահութեամբ դիտուեցաւ։ Այսօր, կտաւը, տպածոն, մետաքսեղէնն ու բրդեղէնը, որոնք բոլորն ալ տեղական են, կ'ողողեն հրապարակը. Անշուշտ, չեն հաւասարիր եւրոպականին։ Բայց, բանուոր, արհեստաւոր, գիւղացի, միջակորեար թէ բարեկեցիկ կամ պաշտօնեայ,— բոլորը կը բաւարարուին անոնցմով։

Ասիկա պզտիկ նպաստ մը չէ երկրին տնտեսութեան համար։ Որովհետեւ, այս կերպով, նախ՝ երկրին հում նիւթը աժան գինով չի տրուիր դուրս, ինչպէս կ'ըլլար առաջ։ Երկրորդ, երկիրի բանուորը գործ կ'ունենայ գործարաններուն մէջ։ Եւ, երրորդ, ներածումը կը նուազի, ինչ որ կը նշանակէ՝ երկրին դրամը կը մնայ երկրին մէջ.

Ուշագրաւ է այն պարագան, թէ կառավարութիւնը, որ նախաձեռնողն է այս գործարաններուն, պատահականութեան չէ թողած գործարաններուն վայրերուն ընտրութիւնը։ Մասնագէտներ ոչ միայն մանրամասն քննած են ամէն մէկ վայրի յարմարութիւնները, կարելիութիւններն ու պայմանները, այլեւ միեւնոյն ճիւղէն զանազան վայրերու մէջ գործարաններ հիմնած են ու կը հիմնեն։ Օրինակ, Թուրքիոյ մէջ «Մանչէսթըր» չկայ։ Ասիկա արդիւնք է, նախ, ամէն մէկ վայրի իւրայատուկ առաւելութիւններուն։ Երկրորդ՝ ամէն մէկ շրջանի մէջ տնտեսական կեանք մը ստեղծելու ձգտումին։

Ուշագրաւ է եւ այն պարագան, սակայն, որ քամալական Թուրքիան իր այս ճարտարարուեստական ընդլայնումը չտարածեց, ցարդ, մինչեւ Անատոլուէն անդին, դէպի «Արեւելեան նահանգները»։ Կարինը առեւտրական կեդրոն էր պատերազմէն առաջ։ Կտաւեղէնի եւ տպածոյի հսկայ սպառում ունէր։ Իր շուրջ կան ընդարձակ տարածութիւններ եւ, որոշ չափով բնակչութիւն։ Ցետոյ, կրնայ դիւրացնել նաեւ դէպի Իրան արտածումն իսկ։ Բայց, Էնկիւրի դեռ նկատի առնուած չէ ոչ զայն, ոչ ալ աւելի ներս վայր մը։ Թերեւս զուտ քաղաքական չէ ասոր պատճառը։ Գուցէ եւ բնաւ քաղաքական չէ։ Բայց, աննկատելի չէ, ոչ ալ անկարեւոր։

×

Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ, հարստութեանց աղբերուն գլխաւորներն են հանքերը։ Զուր չէ այն խօսքը թէ «սուլթանական Թուրքիան կը նմանէր այն մարդուն, որ նստած է ոսկիի մեծ կոյտի մը վրայ, բայց քաղցէն կը տառապի»...։

Նոր Թուրքիան չանտեսեց եւ այս պարագան.

Թուրքիան առաւել կամ նուազ չափերով ունի ոսկի, արծաթ, քարիւղ, ածուխ, պղինձ, քրոմ, մանկանէզ, արճիճ եւայլն։

Այս հանքերուն շահագործումը, իբրեւ առանձին նպաստ, անժխտելի առաւելութիւն մըն է, անշուշտ, երկրին համար։ Իսկ երբ նկատի առնենք թէ հնգամեայ ծրագրի իրականացման համար որքան անհրաժեշտ են անոնք, անոնց արժէքը կը կրկնապատկուի։ Այս երկու պատճառներէն մղուած է որ Էնկիւրի մեծ աշխատանք կը տանի հանքերու պրպտումին, եւ շահագործումին համար։ Անշուշտ այս բոլորը միանգամայն կարելի չէր։ Նախ որ, կարգ մը հանքերու մասին ենթադրութիւններ կան դեռ ու անհրաժեշտ են գիտական լուրջ պրպտումներ կամ փնտռտուքներ։ Երկրորդ, հսկայ ծախքերու կը կարօտի անոնց շահագործումը, — ճամբայ, երկաթուղի, արհեստագիտական պատրաստութիւններ, դրամագլուխ։ Էրկանիի պղինձի հանքն իսկ ստիպուեցան փոխառութեամբ շահագործել

Կայսրութեան օրով ալ դրամական միջոցներու պակասը արգելք է եղած հանքերու շահագործումին։ Քամալականներու այն պնդումը թէ «Սուլթանները անփութօրէն անտեսած են երկրին ստորերկրեայ հարստութիւնները», իրականութեան չի համապատասխաներ։ Անցեալին մէջ փորձեր եղած կամ գոնէ ցանկութիւններ երեւան եկած են, բայց, նիւթական միջոցներու չգոյութիւնը պատճառ եղած է որ, փոխանակ զանոնք շահագործելու իբրեւ սեփական հարստութիւն, մենաշնորհի ձեւով անոնցմէ եկամուտ մը ապահովուի, քանի որ պետութիւնը դրամի պակասէն կը տառապէր։ Եւ, այդ կերպով, կարգ մը հանքեր թողած էին ուրիշներու։

Այժմ, ինչպէս ըսինք, նոր Թուրքիան հանքերու արմատական քաղաքականութիւն մը կը հետապնդէ։ Այս քաղաքականութիւնը կը ձգտի երկրին ծածկուած հարստութիւնները ծրագրեալ ու տեւական կերպով օգտագործել։ Հնգամեայ ծրագրով, այս քաղաքականութիւնը եւս ձեւաւորուած եւ ճշդորոշուած է։

Հանքերու մասին խօսուած ատեն, առ այժմ նկատի պէտք է ունենալ գլխաւորաբար հանքածուխը։

Հանքերէն մաս մը նախապէս մենաշնորհի էր տրուած։ Իսկ անոնք որ նոր կը շահագործուին, ամբողջովին պետութեան կը պատկանին։

Հանրապետական Թուրքիան ճարտարարուեստի մէջ եւս նոյն դրութիւնը կը կիրարկէ։ Ճարտարարուեստի բոլոր ձեռնարկները պետական չեն։ Բայց այդ գլխաւոր գործարանները զորս յիշեցինք, հիմնուած են պետութեան կողմէ ու կը պատկանին պետութեան։ Ուրեմն, տեսակ մը կիսապետականացում կայ երկրին մէջ։ Անկէ անջատ, կայ նաեւ «ճարտարարուեստի քաջալերման» օրէնք մը՝ անհատական կամ խմբական ձեռնարկներուն յաջողութեանը նպաստելու համար։ Այս օրէնքը լոյս տեսաւ հնգամեայ ծրագրի հրատարակութենէն առաջ։ Հետեւաբար, Էնկիւրի երբ զայն ի զօրու կը դարձնէր՝ դեռ սկըսած չէր պետական ճարտարարուեստական ձեռնարկներու։ Եւ այդ էր պատճառը, որ մէկէն թափ ստացան ոչ - պետական ձեռնարկները։ Մեծ ու պզտիկ՝ բոլորը մէկ հաշուելով՝ 1927 — 1923 — ուրեմն մինչեւ հնգամեայ ծրագրի սկիզբը Թուրքիոյ մէջ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու թիւը հետեւեալ ձեւով յաւելում ունեցած է.

1927ին՝ 589 ձեռնարկ կամ հաստատութիւն։
1928ին՝ 1261
1929ին՝ 1607
1930ին՝ 1867
1931ին՝ 2087
1932ին՝ 2317

Անհրաժեշտ է միշտ նկատի ունենալ, որ Թուրքիա ճարտարարուեստական ձեռնարկներ ըրաւ նիւթական մեծ զոհողութիւններով։ Ու ճիշդ այն շրջանին, երբ «խաղաղութիւն երկրէն ներս եւ խաղաղութիւն երկրէն դուրս» քաղաքականութիւնը սնանկացած էր, ինքզինքը գտած էր միջազգային - դիւանագիտական խառնակութեանց ծոցը, ուխտերով ու գինակցութիւններով կը զբաղէր եւ ահագին պիւտճէ կը յատկացնէր իր պաշտպանութեան։

Բայց, ճարտարարուեստականացման իր այդ ճիգին մէջ,— ինչպէս եւ պաշտպանողական — ան մեծ օժանդակ մը գտաւ յանձին Խորհ. Միութեան, որ մեքենաներով, մասնագէտներով եւ իր գործարաններուն մէջ փորձառութիւն ձեռք բերող վարպետներով իրականացուց Թուրքիոյ հնգամեակին մեծ մասը։

Եթէ հարկ է չժխտել հանրապետական Թուրքիոյ ճարտարարուեստականացումի այս նախափորձերուն մէջ՝ գիրը անոր վարիչներուն, հարկ է ընդգծել միանգամայն, որ առանց Խ. Միութեան օժանդակութեան՝ Թուրքիա դժուար թէ ճարտարարուեստականացման կարենար ձեռնարկել։

«Անկախ երկիր՝ անկախ տնտեսութեամբ» նշանաբանը միայն Իսմէթ-ճալալինը չէր։ Թուրքիոյ համար՝ նոյն այդ տեսակէտն էր եւ Մոսկուան, որ զինակից դարձած օրէն ի վեր կը ձգտէր մէկ բանի, — ամէն զոհողութիւն յանձն առնել՝ Թուրքիան ձերբազատելու համար եւրոպական որ եւ է պետութենէ որ եւ է ձեւով կախուած ըլլալու վիճակէն։

Ու դրեթէ յաջողած է այս քաղաքականութիւնը. Ցաջողած այն ձեւով, սակայն, որ հիմա Խ. Միութիւնն է, — մասամբ եւ Գերմանիա — անդիր [illegible]

Երէկ Սուրիէյ, այսօր՝ Գարախանը,— յանուն այդ բոլորին է որ այնքան լուռ, բայց այնքան շատ ձայն ունին Թուրքիոյ որոշումներուն, քաղաքականութեան եւ գործերուն մէջ։

Տխուր է մտածել, որ Թուրքիոյ եղած այդ մեծ օժանդակութեան մէջ, Հայաստանը եւս, իբրեւ անդամ նոյն Խ. Միութեան, իր ... օգնութեան բաժինը տուած է, կուտայ եւ պիտի տայ։ Այն Հայաստանը, որուն համար համեմատաբար այնքան ժլատ են Թիֆլիզն ու Մոսկուան։

Գոցենք այս փակագիծը, սակայն, ու խօսինք, յաջորդով, Թուրքիոյ մէջ շահագործուող հանքերու մասին՝ թըւական ծանօթութիւններով։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Գզուիկ Պետրոս հայրիկին կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ համար վագրերը եւ առիւծները կ'որսան։

— Անոնք խեղճ գառնուկները եւ ոչխարները կը յօշոտեն, կ'ուտեն։

Պետրոս քիչ մը մտածելէ յետոյ.

— Բայց մսավաճառներն ալ նոյն բանը չե՞ն ըներ։

×

— Ողորմեցէք, տիկին, անօթի եմ։

— Փոխանակ մուրալու գնա աշխատէ։

— Այո, բայց եթէ աշխատիմ աւելի կ'անօթենամ։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՑ ԳՐՈՂԸ

— o —

Անցեալ կիրակի օր, բարեկամի մը տան մէջ խօսակցութեան նիւթ եղաւ հայ գրողը ու իր նիւթական անտանելի վիճակը։ Այս տխուր առուծը սկսաւ Լեւոն Խաճանեանով ու հետզհետէ ստացաւ ընդհանուր հանգամանք.

Ամէն հայ գրողի մահուան առթիւ տեղի կ'ունենան դրեթէ, այս կարգի խօսակցութիւններ, քանի մը օր, ու յետոյ ամէն խօսք ու կարծիք կը թաղուին օրերու անհուն գամբարաններուն մէջ.

Մէկը կ'ըսէր

— Մինչեւ ե՞րբ հայ գրողին այս կեանքը ... Մինչեւ ե՞րբ այս տաժանելի կեանքը քաշքշէ հայ գրողը ... Ասիկա իր ամբողջ ներքին լոյսը պէտք է ու դուրս հանէ ճառագայթներ եւ ինք, ամէն օր, ունենայ մղձաւանջը տարրական պահանջներու

— Մարդիկ կան որ քիչ թէ շատ, կ'օգտուին Ազգասիրաներէն, ուրիշներ գործադրկութեան նպաստէն, կ. Թաչերէն, զանազան մարդասիրական կազմակերպութիւններէն ու նոյն իսկ բարի անհատներէ։ Որո՞ւ դիմէ սակայն գրողը, որուն դիրքը չի ներեր կարգի սպասել, դուռ մը զարնել, իր վիճակին ամբողջ ողբերգութիւնը ներկայացնել ..

— Հաւատացէք միտքէս չելլեր Էսաճանեանը ... հիմակ իր դէմքը երեւակայութեանս մէջ ստացած է բազմաչարչար նահատակի մը կերպարանքը ... փշապսակի մը ներքեւ արիւնոտած դէմք մը, հիւծած այտեր, փոսացած աչքեր եւ անհուն նայուածք մը գրկանքներով ու տառապանքներով շղթայուած ... իր բացուած կոպերուն տակ խոշոր ու չթափող արցունքներ ..

— Հայ գրողը կը նմանցնեմ հին, առաջին քրիստոնեաներուն, նահատակներուն, նետուած ազգի մը ներկայութեան, կրկէսին մէջ, գազաններուն իբրեւ կեր ... Հայ գրողին վրայ արձակուած գազանները հոգեկան ու մարմնական տառապանքներն են՝ միշտ, ցաւ, մանաւանդ հրէշային անօթութիւնը ...

— Գոնէ այդ վերջին տեսակէտով բարեբախտ են Հայաստանի գրողները ... Անոնք ապահովուած են ու չեն խորհիր այլ եւս բնակարանի, հագուստի եւ ապրուստի նման ամենատարրական պէտքերու մասին ... Ասիկա ոսկեշրջան մըն է հայ գրողին համար ... Կոպիտ բացատրութեամբ մը պիտի ըսեմ թէ կուշտ է Հայաստանի գրողը ...

— Այո, սակայն, Հայաստանի գրողն ալ ունի ուրիշ անօթութիւններ, կարելի չէ անոր վիճակը իտէալական ներկայացնել ..

— Ինչ որ ալ ըլլան առարկութիւնները, բան մը բացորոշ է ու բացարձակ ... Այնտեղ կը վարձատրուին, կը գնահատուին, կ'ապահովուին եւ տակաւին հազարներով կը տպուին անոնց գործերը ու նոյն իսկ կը թարգմանուին։ Երեւակայեցէք անգամ մը, բազմամիլիոն երկրի մը ժողովուրդները կը կարդան հայ գրողներուն երկերը ... Ասիկա աննախընթաց է ...

— Ծանրանալով միայն նիւթական ապահովութեան հարցին վրայ, պէտք է խոստովանիլ որ կովկասահայ գրողները միշտ ալ աւելի նախանձելի վիճակ ունեցած են քան արեւմտահայ գրիչները։ Կովկասահայ հարուստ... ըը բաց պահած են իրենց քսակները իրենց միտքի ու արուեստի ... համար ... Կրնա՞ք յիշել Թրք... հարուստ մը որ այս գետնին վր... կոյծոռիկի մը չափ փայլած ըլլայ

— Ճիշդ կը գտնեմ այս դիտողութիւնը։ Եթէ Ցովհաննէս Թումանեան ... արեւմտահայ եղած ըլլար, իր ... մանդամ բնտանիքով ... մեռնէր։

— Միտքս եկաւ Եղիա Տէմիրճի... պաշեանի հետեւեալ քերթուածը։

Լաճէն մեռել զինք իրեն հետ կը ...
Իբր ողջ կուլամ, իբրեւ մեռել կ'...
Ողբամ

Երկնաւորին եւ ի՞նչ արդեօք կը ...
տիմ

Որ այս աղուր տանջանաց ...
մատնէ

Մա՜յրս է, մա՜յրս է որ կ'անիծէ ...
— «Զղա՛ս, գրող եղար, անօթի ...
մեռնիս..

— Կրնա՞ք յիշել արեւելահայ գր... մը որ հարկադրուած ըլլայ այս կե... գի աղեխարշ տողեր գրելու ..

— Ի՞նչ կը բանին մեր Կրեսոսները ...

— Հայը երբ աղքատ է, ազգասէր ու գրասէր, բայց անգամ մը որ հարստանայ, հայկական ամէն ինչ քերել հանել կ'ուզէ իր վրայէն ...

— Ճիշդ հակառակը Իսրայէլի ... դիներուն ...

— Գալուստ Կիւլպէնկեան մը ... ւական է վերջ տալու համար այս վ... ճակին։ Եւ եթէ արտասահմանի ... ներն ու մտաւորականները ... նիւթական ապահովութիւն, ... գովուրդը դեռ հարիւր տարի ... հայ մնալ տարրութեան մէջ ... կ'ընէ Գալուստ Կիւլպէնկեան ... որ ...կ'ըսեն ալ թէ միտքի տէր է..

— Այո, սակայն սիրտ պէտ... կեանքի մէջ այլօրինակ բանաս... ծութիւն մը կերտելու համար։ Սիրտ մը որուն մէջ հրաշալի ... գտնուի իր ազգակիցներուն պար... ելու համար երանութեան չաս... նիր։

— Թուրքէն, ապառաժներէն ... բելի է յուսալ ջուրերու եւ լոյս... ժայթքում, բայց Գալուստ Կիւլ... կեաններէն կարելի չէ սպասել ... տիկ մը սիրտ կամ բարեկամեցող... թեան շշուրթ մը ..

— Ես ինչ կը մտածեմ գիտէ՞ք ... Բոլոր գրողներն ու արուեստագէտ... ները համախումբ եւ անձամբ պ... է դիմեն, խուժեն Կրեսոսին ապ... րանքէն ներս ... Անգամ մը գոռ... ընեց ցաւը ... Ի՞նչը պիտի ... այդ անպատ. Ոսկեկոյտին։

— Անօգուտ փորձ եւ վնասակա... Վաղը միւս օր փշրանքներն ալ պի... չտայ հայ կարօտեալներուն ...

— Աւելորդ խօսքեր են։ Հայ գր... այսպէս եկեր է, այսպէս ... պիտի երթայ. Ճակատագրական է... Ասկից վերջը աւելի գէշ ... Փ... փնտռուին նոյն իսկ այս օրերը ...

— Ու հայ ժողովուրդը պիտի ... դուրժէ՞ այս կացութեան ...

— Հայ ժողովուրդը իր հոգին ... տայ հայ գրողին համար, ... երբ կարգը գայ ցնծալու ...

— Հայ ժողովուրդը կուլայ հայ գ... րողին վրայ, որովհետեւ լալը գը... մով չէ։ Վաղը եթէ լացողներուն ... րայ տուրք դրուի, հաւատացէք ... ժողովուրդը կը սկսի խնդալ հայ գ... րողին թշուառութեան, դժբախ... թեան եւ դժուարութեան վրայ։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԵՍԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Պտտցուցի հոգիս բրգաձեւ մեր սիրելի Սէյիլճիկին(*) կողերուն վրայ թէ հեռաւոր ու անծանօթ երկիրներու մացառուտներուն մէջ։ Բնացայ խոտերու վրայ, դաշտերու մէջ, առուակներու համերգին առընթեր՝ գըլխիս տակ գուղձի մը վրայ բարձ ըրած կողէս կախուող ու ցաւագին միշտ պարապ մախաղս։ Այգը չբացուած, բնութեան ազատ անդորրութեան մէջ, հանդիսատես եղայ արշալոյսին երկունքին։ Արթնցայ թռչուններու ճռուողիւնին հետ դեռ լոյսը արեւելքի երկինքը չճեղքած։ Տըրեխներս լոգցան ու խմոր դարձան խոտերու եւ ծաղիկներու աչքերուն վրայ իջած սառն եղեամէն՝ անեղնոտելով ոտքերս, զորս յետոյ տաքցուցի նորածագ արեւով։ Գիշերներ անցուցի նաեւ անտառներու խոնաւ ու ցուրտ օդին մէջ, լեռներու թէ ձորերու կրծքին՝ կռնակ տուած եղներու, որ յաջորդ առտուն իմ գութանիս փառքը պիտի պսակէին (միշտ ուրիշներուն, Թո՛ւրքին համար)։ Ես քնացայ նաեւ խրճիթի մէջ, քաղաքի կահաւորուած մեծ ու շքեղ սենեակներու մէջ։ Քնացայ շոգենաւի մէջ։ Կը քնանամ եւ այսօր նաւու վրայ, խցիկի մը մէջ, որուն պզտոր աչքի պէս լուսամուտէն (hublot) ալիքներուն անխոնջ մռնչիւնը ներս կը լեցուի։

Քունը խոյս է տուած։ Դուն ես դարձեալ որ կեցած ես մտքիս աչքերուն առջեւ։ Կը ժպտիս լուսաւորող ժպիտով մը։ Չէ՞ որ դուն լուսաւորեցիր հոգիս ու կը կառավարես զգացումներս, այն շողշողուն ու հըրաշէկ նման անսկնկարօրէն ծագող օրէն ի վեր, երբ դուցէ, միանգամ ընդմիշտ վերջին մխիթարք փախարէն, խորհրդաւոր դարձով մը հոգիդ իրբեւ նուէր թրծուած ու միացած գտայ հոգիիս հետ։

Դուն չես խօսիր իմ չոր մարմնիս, զգայարանքներուս, ունայնութեանս։ Այլ չարքաշօրէն նստած ես ահա զգացումներուս ազնուագոյնին, հոգիիս ու մտքիս մէջ։ Դուն ինծի տուիր մարդկային ամենագեղեցիկ բաներուն ծարաւը։ Ի՞նչ երազներ կերտել չսորվեցուցիր ինծի։ Հոգիիս հայելին դրած եմ ահա առջեւդ, այնքան հաւատարիմ, ջինջ, հարազատ, որուն մէջ դուն պիտի տեսնես թէ իմ հոգիս իր ամբողջ ծալքերով եւ թէ քու աղուոր հոգիդ։ Կ'ըսեմ, արեւի մը պէս ծագեցար ու ճաճանչներդ փարատեցին իմ մէջ փռուած զորշ մառախուղը։ Դուն լեցուցած ես ուղեղիս ամէն մէկ բջիջը։ Ես դեռ չեմ լսած երաժշտութիւն մը որ այնքան անուշ ու ներդաշնակ ըլլայ որքան դուն ու քու թրթռուն հոգիդ։ Քեզմով իմ հոգիս ամբողջ երաժշտութիւն մըն է դարձած։

Չեմ գիտեր մարդիկ ինչո՞ւ յաւիտենապէս երջանկութիւն կը մուրան։ Շատեր՝ նիւթին կառչած, կ'ուզեն զայն հարստութեամբ գնել (եթէ, անշուշտ, կարենան հանդիպել անոր)։ Ո՞վ սորվեցուց, ո՞վ անօրինեց որ չափելի բան մըն է ան, նիւթ մը զոր կարելի ըլլայ նիւթով փոխանակել։ Ու մարդիկ պատրանքը կ'ունենան զայն ուրիշներու մօտ տեսնելու։ Չեն ըսեր թէ իրենց մէջն իսկ է ան։ Ի զուր իրենց ակնարկը կը դարձնեն ուրիշ տեղ, ուրիշ բանի վրայ, հոն գտնելու համար յաւիտենականը իրենց ներկայ գոյութեան մէջ։ Կը չարչարուին տիրանալու համար միջնադարեան դղեակի մը, հասնելու համար ուրիշ վայր մը, զոր իրենց մտքին մէջ կը պատկերազարդեն արեւելեան ոսկեշող հէքեաթներով։ Եւ եթէ դժբախտութիւնն ունենան իրենց ցանկացած երկրային փափաքին հասնելու, փափաք մը որ նախազգացում մըն է, փոխ առնուած կարծիք մը, դառնութեամբ կը համոզուին, առանց սակայն երբեւէ զգալու, թէ ամէն տեղ կեանքն ունի նոյն թաւալումը։

Եթէ գիտնային, սակայն, թէ ո՞ւր է թաքուն ան, ո՞ր անտառներու խորը կամ լեռներու ծոցն է պահուըտած, եթէ կարենային խորասուզուիլ իրենք իրենց մէջ, թափանցել իրենց հոգւոյն խորը եւ մի առ մի թղթատել անոր էջերը՝ կանգ առնելով ամէն մէկ բանին վրայ, յստակ ու ճշգրտօրէն իւրացնելու համար անոր գոյութեան իմաստին ամբողջութիւնը, նուազ դժգոհ պիտի ըլլային եւ նուազ պիտի տառապէին՝ երջանկութիւնը իրենց գոյավիճակէն դուրս տեղ փնտռելով։ Ի զուր կը վազվռտեն աջ ու ձախ, կ'ուզեն մին միւսը տապալել ու առաջ անցնիլ, այդ յաւիտենական երանութիւնը խոստացող սրբը առաջինը յափշտակելու համար։

Մինչդեռ մենք ենք որ զայն կը հեռացնենք մեզմէ՝ մեր գործերով, խօսքերով, անկուշտ պահանջներով աշխարհային։ Անգոյ ու անհասելի թռչունի մը նման խոյս կուտայ ան մեզմէ։ Կարծես երազի աշխարհի մը մէջ թափառայած ըլլար ան, վարագոյրի նման մշուշ մը մեզմէ բաժնէր զայն։

Չենք ըսեր, սակայն, որ ան իր բոյնը մեր մէջ է դրած՝ մեր ծնած օրէն։ Եթէ կարողութիւնն ունենանք զգալ իր ներկայութիւնը, խաղաղութեամբ կը լեցնէ մեր հոգին։ Այնքան նուրբ է ու դիւրաբեկ ան, այնքան դիւրամատչելի ու երազահիւս։

Այո, երազ մըն է ան, քաղցրիկ տենչ մը, ընքուշ ու խոր զգացում մը, խոշոր լոյս մը, անհուն ... րութիւն մը, կապոյտ թռչուն մը ... ւահարող ու ծաղկէ ծաղիկ թռչ... ճերմակ թիթեռ մը, սիրուն խա... յիկ մը, պզտիկ կարօտ մը, մ... ու հոգեպարար խօսք մը։ Կամ ... ծիր ու անհուն երկինք մը, անյ... ու լայնածաւալ ծով մը, բոցավ... վառեան արեւ մը, լուսնկայ մը ... նածոր՝ աստղերուն մարգարտ... աչքերուն մինչեւ ժպտող։ Վերջա... աշխարհ մը հեռաւոր ու անհասան... գեղուն ու խոխոջուն երազներով, ... ի զուր կը փորձենք գրկել։

Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք։ (Ի՞նչ բառը)։

Ըսի թէ դիւրաբեկ է ան, որով... տեւ զայն բաղկացնող տարրերը ... բարեկ են։ Եթէ խաղալիկ մըն է ... կամ թերթ մը ու թռչուն մը, ... ուելէ կամ ձեռքէ խոյս տա... մանկան հոգեկան վիճակը կը ... նանայ ու կուլայ։ Եթէ էակ ... մահկանացու է։ Եթէ լոյս մըն ... կրնայ խորտակուիլ։ Եթէ քաղց... բաղ մըն է, արթննալէ վերջ կը ... գիտնայ։ Ծաղիկը կը թառամի։

ՑՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Քոնկօ

(*) Համասարար Սելճուքներու երեքէն մնացած է այս անունը, վայրը յարմար է որպէս բանակետղ։ Մեկոսի ու բարձրադիր, որ կ'իշխէ շուրջի բնութեան վրայ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՀԱՑԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

— Դ —

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Ամէն առտու, արեւածագէն առաջ, տաբադիր հայ բանուորը Պէյրութի ամէն կողմերէն գալով՝ քամուած կաթիլներու պէս սապատին տակ կը լճանայ կը մնայ:

Շատերը դեռ երիտասարդ, չափահասներ շատ աւելի, ծերերն ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն:

Հոս է որ պիտի ծախուին այս խեղճերը, ի գին պատառ մը հացի:

Սովորականին պէս, երբ ամէն առտու այս հրապարակէն կ'անցնիմ, կարելի չէ որ առանց ակնարկ մը նետելու ճամբաս շարունակեմ:

Հիմա, եկուր եւ ինծի հետ դուն ալ, ընկեր, եթէ սիրտ ունիս, կեցիր ու լաւ մը դիտէ

Հրապարակը լեփ-լեցուն, հարիւրաւոր բանուորներու ծանրութեան տակ կը հեւայ կարծես: Ոմանք նստած կտոր մը հաց կը ծամեն, շատեր բով բովի օրուան հոգը կը պատմեն, ուրիշներ անդին՝ սպասելէն յոգնած ճամբորդներու պէս տխուր, երկա՜ր, երկա՜ր կը հառաչեն, կը խօսին:

— Գէթ ծխախոտի դրամ ճարենք, եղբայր:

— Դուն ալ տասը հոգի առեր ես, բարեկամ, նախ կտոր մը հաց, յետոյ ուրիշ բան:

Երրորդ մը ալ աւելի դառն.

— Եթէ այսօր ալ բան մը չճարենք վիճակնիս գէշ է: 15 օրէ ի վեր մէկ դահեկան չեմ շահած. երեսս չի բռներ որ տուն երթամ, զաւակներս հաց կ'ուզեն:

Անդիէն ձայն մը յուզուած ու դողդոջուն.

— Աստուած ողորմած է, տղաս, հոգ մի ըներ ...

Ամէն սրտէ հառաչ մը, ամէն շրթունքէ խօսք մը, գլանիկներու ծուխին հետ ոլոր մոլոր բարձրանալով՝ կ'երթայ ու կ'անհետի օդին մէջ:

Բոլորն ալ աչքերը դէպի հեռուն սեւեռած, կը սպասեն անհամբեր, որ յաճախորդ մը գայ ու դնէ իրենց կեանքը: Ի զո՜ւր: Արեւը կը բարձրանայ, ժամանակը կը սահի ինչպէս աչքերը գետին, բայց ոչ եկող կայ եւ ոչ ալ հարցնող: Ու հետզհետէ, դէմքերը կը կորսնցնեն իրենց փայլը: Խօսքերը կ'ընդհատին: Գլանիկները կը սպառին եւ կը վառին նորէն: Հոգիները ալեկոծուած:

Այս սրտնեղութեան պահուն, երբ կ'ըսես, երկինքէն կտոր մը փլեր առանց գլխուն է իջեր, անդիէն յանկարծ ծերունի մը դէպի ինծի կը շտկուի: Աչքերուն մէջ կարդա ինչ որ կ'ուզես: Բայց ոչ ժպիտ: Դողդոջուն ձայնով մը շրթները կը շարժէ:

— Բանուո՞ր կը փնտռէք, պարոն, լաւ որմնադիր եմ եւ հին վարպետ:

— Ոչ, հայրիկ, անցորդ մըն եմ:

Ու խեղճը ձայնն իրեն քաշած լո՛ւռ ետ կը դառնայ:

Որքա՜ն հիացուց զիս այս ծախուողներուն անձնազոհ կեցուածքը: Օտար բանուորներու պէս եկող յաճախորդին վրայ չեն կռուիր, առեւտուրի եւ նախանձ գոյութիւն չունի, եղբայրութիւն երբեք: Ամէն մէկը կը սպասէ բախտին:

Գացի եւ վերադարձայ: Պէս օր: Հոն իւրաքանչիւրը իր գործիքներուն առջեւ բուռ, տուն վերադառնալու պատրաստութեան մէջ է: Խռովայոյզ դէմքեր: Ցանկարծ քանի մը գործիքներ իրար կը խառնուին: Ու սուր ձայն մը.

— Այս աշխարհին ալ, այս կեանքին ալ ...

Երիտասարդ մըն է, առողջ ու կարմիր այտերով, բազուկները հաստ երկաթի կը նմանին. գործելու պատրաստ, բայց գործ չունի: Խօսքերը իրար կը խաչաձեւեն: Անոնց կը յաջորդեն խրատները: Բայց ո՞վ է լսողը, հայ կորիճը գործ կ'ուզէ եւ ոչ թէ դրամ:

Այս պահուս հայրենիքի կարօտը կը դառնայ ամէնէն նուիրական բառը ու կը հըզէ շրթունքէ շրթունք.

— Եթէ հայրենիք մը ունենայինք, ինչո՞ւ այս դառնութիւնը, ինչո՞ւ այս տրտունջը, ինչո՞ւ այս հոգը:

— Հայրենիք ունինք, բայց մեզի համար չէ, սիրելիս, մենք անոր խորթ զաւակներն ենք, անոր միսէն ու ոսկորէն չենք

— Այդ կը նշանակէ թէ չունինք: Եթէ ունենանք, այս օտարութեան մէջ կտոր մը չոր հացի կարօտէն չենք հիւծիր ....

Դուն ալ յանցի՞ր կամ տեսա՞ր, ընկեր, կսկիծն ու վէրքը ցեղիդ տարագիր զաւակներուն, որոնք օրէ օր աւելի կը բազմանան:

Ո՞ւր է ելքը: Ո՞վ է այն բժիշկը որ պիտի գտնէ անոնց անմիջական փրկութեան դարմանը:

Վաղը արդէն ուշ է

ՄԱՏՈՒՐ ՓԷՐՓԷՐԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

— • —

«Թանի» թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն.—

Դրամական վերջին տնօրինութիւնները, որոնց ձեռնարկեց Մոսկուայի կառավարութիւնը, վերջերս պատճառ դարձան որ մայրաքաղաքին մէջ շրջան ընեն սուտ լուրեր: Ոմանք կ'ըսէին թէ իրենց աչքովը տեսած են հրովարտակները նոր դրամ շրջաբերութեան հանելու մասին: Թէ նոր դրամները պիտի կոչուին «Լէնինա» կամ «Լէնկա» կամ «Ստալինա»: Ինչ արժէք պիտի ունենային այդ դրամները, ամէնէն աւելի այդ մասին էր որ կը վիճէին:

Թաս հեռագրական գործակալութիւնը 29 դեկտեմբեր թուակիր գեկոյցով մը վերջ դրաւ այդ զրոյցներուն: Սակայն ոմանք ամենայն յամառութեամբ կ'ըսեն տակաւին թէ Կրեմլինի կառավարութիւնը եթէ կաղանդին Ռուբլուն նաւէր չըրաւ փայլուն նոր ոսկի մը, անպայման հրապարակ պիտի հանէ մօտ ժամանակէ մը (ապահովաբար ... Ապրիլ 1ին):

Տորգսիններու ջնջումը նախատեսուած էր արդէն: Եւ սակայն այդ ջնջումը խուճապ մը ստեղծեց Մոսկուայի բնակչութեան մէջ: Քանի մը օրուան մէջ պարպուեցան Տորգսինին խանութները: Ով որ ձեռքը օտար դրամ ունէր, աշխատեցաւ օր առաջ ծախսել՝ բան մը գնելով Տորգսինէն: Իրիկուններ ուշ ժամանակով՝ քանի մը հարիւր մեթր երկար պոչեր կը կազմուէին մայթերուն վրայ, Տորգսինի խանութներուն առջեւ: Օտար դրամները, զորս այնքան աղահութեամբ կը փնտռէին Ռուսերը, պէտք էր այժմ ծախսել օր առաջ, Տորգսինի խանութներուն փակումէն առաջ (1 փետր.), եթէ դեռ արժէք մը կը ներկայացնէին իրենց ձեռքին մէջ:

Փակուելով Տորգսինի խանութները, որոնք գնումի համար կ'ընդունէին միայն ոսկի եւ օտար թղթադրամ, փափուկ կացութեան մը մատնուեցան այն քանի մը հարիւր օտարականները, որոնք կը բնակին Մոսկուայի մէջ:

Մինչեւ այժմ, անոնք կրնային Ֆրանքով, ստերլինով կամ տոլարով կատարել իրենց ծախքերը (ուտելիք, սպասաւորի, եւն.): Անոնք կրնային իրենց պիտոյքն կազմել օտար թղթադրամով եւ իրենց հաշիւներն ընել բաւական յստակ: Այսպէս անոնք զերծ էին այն դժուարութիւններէն, որոնք կը ծագէին ռուբլիին պաշտօնական գնոյն եւ սպառողական իրական արժէքին տարբերութենէն: Ահա այդ դիւրութիւններն է, որ կը կորսնցնեն օտարականները: Այսուհետեւ ստիպուած պիտի ըլլան իրենց հաշիւները կատարել տեղական դրամով: Արդ, 3 Ֆրանքը 1 ռուբլի արժէքը, որ պաշտօնապէս գրուեցաւ տեղական դրամին վրայ, չի համապատասխաներ խորհրդային դրամին օրուան արժէքին: Ճիշդ է որ կառավարութեան եկամտական քաղաքականութեան յօդուածներէն մին կը կազմէ գիներու կրճատումը: Սակայն մինչեւ այժմ հարիւրին 15—20 կրճատում մը կատարուած է միայն քանի մը ապրանքներու վրայ: Մնաց որ կարելի չէ ուրիշ կերպ ընել: Որքան ալ տնտեսութիւնը ղեկավարող վարչաձեւի մը տակ ապրինք, միշտ հարկ է նկատի ունենալ փոխանցման պահանջը, այնպէս որ գիներու կրճատումը պէտք պիտի ըլլայ կատարել աստիճանաբար, երկար ամիսներու ընթացքին, եթէ ոչ տարուէ տարի:

Այդ շրջանին, օտարականներու նիւթական կացութիւնը դժուարութիւններու պիտի մատնուի: Այս տխուր հեռանկարին առջեւ, օտարականները կ'աշխատէին գտնել լուծման ձեւեր, որոնք երբեմն զուարճալի են: Մասնաւորաբար օտար յղացողները կ'առաջարկէին խմբովին հեռանալ Մոսկուայէն, երթալ հաստատուիլ Թիկայի մէջ, խնդրելով արտաքին գործավարութենէն որ իրենց հետ միասին ... Լեթոնիա դրկէ գրաքննիչ մը:

Որքան ալ անհաւատալի թուի այս առաջարկը, ճշմարիտ է որ ունի իր նախընթացը: Առաջին օրինակը տրուած է «Թայմզ»ի թղթակիցը, որ Թիֆլիս հաստատուեցաւ տարիներ առաջ, չուզելով ենթարկուիլ խորհրդային գրաքննութեան, Լեթոնիոյ մայրաքաղաքէն հետեւելու համար ռուսական գործերուն:

ՓԻԼԻՓ ՓԷՐԼԱՆ

(1)

ՏԻՍԱՂ

— Պարոն, ձեր տիկինը տարիներէ ի վեր որ դաշնակի դաս կ'առնէ, շատ յաջողակ ըլլալու է:

— Անկէ աւելի ես յաջողեցայ, մեր տանտէրը ձանձրանալով դաշնակի ամենօրեայ աղմուկէն, տունը ծախեց հեռացաւ եւ կէս գնով ես ծախու առի:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՒԵՐԻՉ ՄՈԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Վերջերս կարգ մը սփոփարար տեղեկութիւններ հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ, մեր գիւղի մասին: Թոյլ տուէք պարզել նաեւ բացասական երեւոյթ մը, խաղամոլութիւն, որ այնքան աւերներ կը գործէ ամէն տեղ:

Այսպէս, շատեր օրն ի բուն զամուած սրճարաններու չոր աթոռներուն վրայ, կը խաղան ու կը խաղան:

Մեր գաղութը որ մօտ 3500 հոգի կը հաշուէ, չունի ոչ գրադարան եւ ոչ ալ լսարան, բայց Կ. Խաչի, Հայ Ակումբին եւ վերջերս կազմուած Սանկրու Միութեան հերթական զբօսախօսութիւններէն, որոնք բաց են բոլորին առջեւ:

Փոխան գրադարանի եւ լսարանի ունինք մօտ հօթը սրճարաններ, ուր թղթախաղը վարակիչ հանգամանք ստացած է: Եթէ իւրաքանչիւր սրճարանի մէջ խաղցողներուն թիւը հաշուենք 40, համագումար կ'ունենանք 280 հոգի որոնք ի զուր կը վատնեն իրենց ժամանակը եւ դրամը: Կարելի չէ՞ փրկել այս անգիտակից զոհերուն կէսը, գէթ կէսին կէսը, եւ գրադարան-լսարան մը բանալ իրենց իսկ փրկութեան համար:

Երբ կը փորձես մեղադրել այս մոլութիւնը, կը փորձեն արդարացնել.

— Եղբայր, ի՞նչ ընենք, օրն ի բուն տունը նստիլ կարելի՞ է ու քանի որ անգործ ենք, ուզենք-չուզենք պիտի երթանք: Եւ երբ կ'երթանք, կամայ-ակամայ թուղթ պիտի խաղանք ու բախտախաղ (խումար):

Շատեր չզգհանալով հասարակ թղթախաղէն, կը բոլորուին ժամանցի սեղաններու շուրջ եւ «խումար» կը խաղան.

Եթէ կրնայ հասկցուիլ թէ անպարտ է խաղամոլութիւնը եւ չարիք որուն պատճառաւ կը փճանան ընտանիքներ ու զաւակներ: Անշուշտ մեր գաղութը միակը չէ իբրեւ զոհ այս մոլութեան: Չարիքը տարածուած է ամէն տեղ եւ գործնական ձայն գտնել սահմանափակելու համար ոչ մտածող ունինք, ոչ միջոց:

Եթէ այսօր չմտածենք այս մասին, վաղը արդէն ուշ պիտի ըլլայ: Մանաւանդ որ մոլութիւնը տարածուած է նոյն իսկ տուներու մէջ: Իմ կարծիքով իւրաքանչիւր գաղութ պէտք է ունենայ Ազգային Տուն մը եւ անոր մէջ բանայ իր լսարան-ընթերցարանը, ճոխ գրադարանով մը, առողջ մթնոլորտի մը մէջ համախմբելու համար ժողովուրդը եւ մանաւանդ երիտասարդութիւնը.

Էմտէհայ

ՄԱՄՈՒԼ

«Պայքար»..

— • —

«Ցուսաքէր» կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յունուար).

— «Տխուր է մեր կեանքը: Հրաշքի համազօր երեւոյթ եղաւ Դաշնակցութեան ծնունդը մեր դժբախտ իրականութեան մէջ: Վիրաւոր առիւծի նըման մեր պատմութիւնը մռնչեց եւ գիտակցած ժողովուրդի ծոցէն ոստանեց հանեց կորիւնը,— առաջինի՝ ինչպէս արքաները Հայոց Աշխարհի: Միայն թափուած արեան քանակը բաւական պիտի ըլլար մեղաւոր աշխարհ մը զղջելու, մաքրելու եւ բիւրեղացնելու համար: Ազգերու քաղաքական կեանքին մէջ բացառիկ երեւոյթ է Դաշնակցութիւնը իր զոհերու քանակով, իր նահատակներու անտրտունջ նուիրումով եւ իր գործերու ահեղ թափով: Շնորհալի գրիչ մը շուրջ երեսուն ազգեր խորին ակնածանքով ծունկի բերաւ անծանօթ լերան մը կատարին փռուած անանուն հերոսներուն առջեւ, որոնց մէջ մեր արիւնոտ պատմութեան մէկ ահաւոր ժամին, կենդանի մնացած էր Դաշնակցութեան ոգին: Իսկ Մուսա Տաղը թերեւս ամէնէն համեստն է մեր արծիւներուն մէջ: Դաշնակցութեան գործերու մեծութեանը դաշնակցական գրիչները չհասան. ընդհանրապէս ցեղը իր Վերֆէլները չունեցաւ՝ մարդկութեան առջեւ հայ դատը ներկայացնելու եւ բովանդակ աշխարհը ակնածանքով մեր հերոսներու առջեւ խոնարհեցնելու համար: Իբրեւ պատմութիւն, իբրեւ անմեռ գործ— սերունդներու ներշնչումին եւ դաստիարակութեան համար — ոչինչ, գրեթէ ոչինչ կը մնայ այն ահեղ դրամէն, որ ցեղը մղեց վերջին յիսնամեակին: Մեր լեռները, ձորերն ու դաշտերը, ուր անթաղ արքաները Հայոց արիւնոտ պատմութեան փառքեր փռեցին, երգուած չեն տակաւին: Անոնք իրենց Վերֆէլներուն կը սպասեն ցոյց տալու համար ոչ միայն օտարին, այլ եւ բուն իսկ հայ մարդուն այն հրաշք-գործերը, որ կատարեց Դաշնակցութիւնը դարերով ստրուկ ցեղի մը կամքն ու բարոյականը վերակերտելու դժոխային աշխատանքին մէջ: Իսկ մինչ այդ, այսօր, երբ տակաւին փոթորկած է մեր կեանքը եւ երբ մրրկած ալիքները մեր պատմութեան յատակներէն ափ կը նետեն խաւար եւ ստրուկ դարերու բովանդակ սպականութիւնները, իբրեւ տխուր արձագանգ այդ ալեկոծումներու մէջ, կը լսուի ցամաք նետուած աղտեղութիւններէն անգամ Հայուն,— ըկուած հոգիով եւ բիւրեղ պղծուած բարոյականով — կռինչը.

— «Վազքի մէջ մրցման շահած Մանթաշեւի ձին աւելի պատիւ կը բերէ հայ ժողովուրդին, քան Խանասորի արշաւանքը»:

Նոյն անգամ Հայուն համար ոճրագործներ են Մուրատներն ու Գէորգները, Քեռիներն ու Հրայրները, Իշխաններն ու Սերոբները, անվերջանալի շարքերն ու փաղանգները Դաշնակցութեան արիւնոտ արգանդէն ծնած բոլոր առաքեալներու եւ սուրբերու: Դաշնակցութեան ծնունդը պատուհաս եղաւ այս խեղանդամներու համար: Օտարին լուծը դարերով կրած ստրուկը անկարող եղաւ հայ ֆէտայիի գոյութեան հետ հաշտուիլ: Ու երբ ոյժ ունեցաւ, երբ օտարը կրկին իր կռնակը տեսաւ, ըմբոստացած ստրուկ դարձաւ հարազատի դէմ ամէն տիղմ թափելով ցեղային ամէն սրբութեան վրայ:

Ցուրտ է եւ տխուր հայ կեանքը: Խաւար իջած է ցեղային դարաւոր երազին վրայ: Եւ այդ պատճառով — խրախճանք է վատերու բանակին մէջ: Քով-քովի եկած, անոնք պայքար բացած էին Դաշնակցութեան դէմ՝ վերածնող ցեղի այս արի զաւկի մահուան մէջ իրենց փրկութիւնը տեսնելով: Զուր է վէճի բռնուիլ այս թշուառականներու հետ»:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— • —

ԼԻՈՆ, 26 յունուար.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի կոմիտէին հովանաւորութեամբ եւ կարգադիր յանձնախումբի մը նախաձեռնութեամբ սարքուած է հրապարակային բանախօսութիւն մը «Ներկայ կացութեան եւ մեր հողերու մասին», Թաղապետարանի սրահը փետր. 15ին, շաբաթ երեկոյեան: Օրուան բանախօսն է ընկ. Վրացեան, իսկ նախագահը՝ ընկ. Սա. Թիրեաքեան: Բանախօսութենէն առաջ եւ վերջ կարճ գեղարուեստական բաժին մը Լիոնի սիրողներու կողմէ:

Այս առթիւ հրապարակ հանուած են մէկ ֆրանքնոց տոմսեր, ինչպէս եւ սահմանափակ թիւով հրաւիրատոմսեր:

Սրահին դռները կը բացուին ժամը 8ին, հանդէսը կը սկսի սկսի ճիշդ ժամը 8.30ին:

Կը խնդրուի ժողովուրդէն որ 8 տարեկանէն վար երախաներ չբերեն միասին:

ԹՈՒՐՔԵՒ ՅԱԼԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐ. ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՋՆՋՈՒԵՑԱՒ

Ճումհուրիէթ կը գրէ.— Կառավարութիւնը Պոլսոյ շահագրգռուող իշխանութեանց հաղորդեց թէ ջնջուած են Թուրք եւ Իտալական առեւտրական դաշնագիրը եւ Քլիրինկի պայմանագրութիւնը: Ասոր վրայ առեւտրական ամէն յարաբերութիւն դադրեցաւ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ:

Երկու տարի առաջ կնքուած առեւտրական դաշնագիրը նախ տարի մը երկարաձգուեցաւ եւ երեք ամիս առաջ լրացաւ նաեւ այդ պայմանաժամը: Ասոր վրայ մէկական ամիս պայմանաժամով երկարաձգուեցաւ երկու անգամ: Այդ միջոցին պատիժները սկսան Իտալիոյ դէմ եւ բաւական սահմանափակուեցաւ դաշնագրին մէջ յիշուած նիւթերուն առեւտուրը: Միւս կողմէ, սակայն, բանակցութիւններ կը կատարուէին Իտալիոյ հետ, առեւտրական նոր դաշնագիր մը կնքելու համար. բայց կարելի եղած չըլլալով բանակցութիւն կատարել եւ միւս կողմէ ուրիշ պատճառներով, ջնջուեցաւ Թուրք եւ Իտալական դաշնագիրը:

Հետեւաբար, Իտալական որ եւ է ապրանք պիտի չմտնէ Թուրքիա եւ ասկէ ալ պիտի չերթայ Իտալիա:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

Անգլիոյ հանգուցեալ թագաւորին յուղարկաւորութեան Թուրքիոյ կողմէ ժամանակցեցաւ յատուկ պատուիրակութիւն մը, արտաքին գործավար Թ. Րիւշտի Արասի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութեան անդամներն են.— Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ Նուրի, Լոնտոնի դեսպան Ֆէթհի, բանակի քննիչ Զօր. Ֆահրէտտին, Զօր. Սալիհ, Ծով. խորհրդական Սայիտ, օդային խորհրդական Ճէլալ եւ հանր. նախագահի աւագ թիկնապահ Ճէլալ: Արտաքին գործավարը անոնց միացած էր Լօզանի մէջ:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (1)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ 1500ԱՄԵԱԿԸ ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

1913 Հոկտեմբեր 13ի կիրակի օրը, երբ բախտաւոր թուական մը չեղաւ մեզի համար: Թէ տարին տասներեքով կը վերջանար եւ թէ ամսուան օրը եւ եթէ չեմ սխալիր ժամն ալ 13ն էր, երբ Հայկական Նուագախումբը Ազգային Պարտէզէն սկսաւ «Լռաօրն Հիմնը» կը դղրդացնէր Մեսիա Էֆէնտի Սարեանի առաջնորդութեամբ:

Երբ Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցին հասանք, մեզի ընկերացող բազմութիւնը տասնապատկուեցաւ:

Ֆանֆարին կը հետեւէին բոլոր դպրոցականները կարգով, ոմանց կուրծքին գնդասեղուած սեւ թղթէ մտապակներ վրայ՝ ոսկեզօծ վերտառութիւններ, իսկ իւրաքանչիւր դպրոցական կարգ կը հետեւէր զանազան մեծութեամբ գեղեցիկ պաստառներու կամ ճերմակ դրօշներու՝ կրկին վերտառութիւններով լեցուն:

Եկեղեցւոյն բակին գրերու գիւտին եւ Հայկական տպագրութեան չորս հարիւրամեակի մասին ճառեր խօսուեցան, մէջ ընդ մէջ երգերով:

Առաջնորդ Ստեփաննոս արք. Յովակիմեանի նախագահութեամբ ծրագրուած էր հայկական թաղերէն շրջան մը ընել ու կրկին վերադառնալ ազգային պարտէզ, թէ զանազան տեղերը ճառախօսելով եւ թէ նուագելով ու երգելով:

Երբ Հայուհեաց վարժարանը հասանք, նուագախումբը ամերիկեան քայլերգը հնչեցուց, որուն յաջորդեց դպրոցին պատշգամէն ճառախօսութիւն մը օրիորդի մը կողմէ:

Հազիւ հասեր էինք փոքր շուկային հրապարակը, «Պարսա աղան տեղն ձն» — Ատափազարցիներու բարբառով «Ղարղըճին տակը»,— մերթ դպրոցականները երգելով, մերթ Ֆանֆարը նուագելով, երբ Քէօմիւր Պազարին կողմէն երեւցան տասնեակ մը ոստիկան զօրքեր եւ յառաջանալով դէպի ժողովուրդը, հրամանագիր մը յանձնեցին յանձնախումբի անդամներուն:

Անոր նպատակն էր դադրեցնել ամէն հանդիսութիւն ու ցրուել, իսկ մերոնք՝ «բան մը չկայ» ըսելով պատուիրեցին շարունակել նուագը: Այսպէս «Դաշնակցական խումբը» կը թնդացնէր հրապարակը, մինչ ոստիկանները սկսան սուինները անցընել հրացաններուն: Այդ միջոցին նուագախումբին առջեւի խոշոր թմբուկը սուինին զարնուելով փլաւ: Ոստիկանը համաձայն չէր նուագը շարունակուելուն, մինչ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը զաւազանները վերցուցած՝ կը ստիպէր որ նուագը չդադրի: Անդին գեղարանի մը վերեւէն նետար կը քաշուէր, միւս կողմէ զինուորները սուինները ժողովուրդին դարձնելով կը սպառնային, սակայն հայ երիտասարդներ յանկարծակի խոյանալով անոնց վրայ, կը ջանային զէնքերը գրաւել: «Դաշնակցական խումբը» դեռ կրկնաւոր կը նուագէր: Թիւնապետը հրամայեց զինուորներուն կրակ բանալ եւ զէնքերը կը պատրաստուէին մեզի դէմ, երբ ժողովուրդէն քաջարի երիտասարդներ կրկին զինուորներուն վրայ խոյացան ու զէնքերուն փողերէն վեր բռնելով քաշեցին: Իսկ ժողովուրդը զինուորները շրջապատած կը սեղմէր բռունցքով, կէցով, զաւազանով հարուածել: Այսպէս տասը զինուորներն ալ մաքառելով, խոշտանգուելով գլուեցան քովառի փողոցին գինետուներուն կողմը:

Ժողովուրդը այլ եւս ցրուիլ սկսած էր խառն ժխորով մը: Քառորդ ժամ յանցած նշմարեցի զինուորներէն մէկուն արիւնաթաթախ գլուխը՝ փխխուեր բերնին, կռնակէն դաշունահար, իսկ երկու ուրիշ զինուորներ գլխէն վիրաւորուած՝ զաւազանի հարուածներու հետեւանքով: Միաժամանակ սպաննուած զինուորին գլխարկը դէպի նպարավաճառի մը տանիքը կը նետուէր: Բազմութիւնը այնքան խիտ էր որ շատ դժուար էր ճամբայ ճարել ու փախչիլ:

Դպրոցական աղաք կը ճմլուէին ժողովուրդին մէջ, իսկ Ֆանֆարին անդամները նուագարանները բռնած, կորսուեցան բազմութեան մէջ, զանազան ուղղութեամբ: Իրարանցում, աղմուկ եւ վախ ամէն կողմ: Ոստիկան զինուորներէն երկուքը, որ Հայեր էին, երբ Միւտէկերըլութեան պահ մը ժողովուրդին ուղղեցին իրենց զէնքերը, սակայն ժողովուրդին կատաղի կրքին տեղի տալով փախան, միւս եօթը զինուորներուն հետ: Բոլորին զէնքերն ալ գրաւուած էր հայ երիտասարդներու կողմէ: Ոմանց զէնքերը պահուած էին մօտակայ Թրքական բաղնիքին փայտերուն տակ:

Իրիկունը Հայոց թաղերուն մէջ գերեզմանային լռութիւն կը տիրէր, ամէն անհատ տունը փակուած մնաց: Ծանօթներու լապտերով այցելութիւնները դադրած էին:

Գիշերը անկարելի եղաւ քնանալ:

Կառավարութիւնը եղելութիւնը հեռագրած էր Պոլիս, որով նոյն գիշերն իսկ մեծ թիւով ոստիկան զօրքեր ժամանած էին քաղաք:

Հետեւեալ օրը ճամբաները գոցուած էին արդէն ու լսեցինք որ բաւական մարդիկ ձերբակալեր են, քաշուած նկարը ձեռք անցուած ըլլալով:

Շատեր անխնայ ծեծուելէ յետոյ ազատ արձակուեցան, իսկ մօտ տասնըհինգ այրեր երկու օր վերջ ղրկուեցան Պոլսոյ Կեդրոնական Բանտը: Սակայն դեռ չէր ստուգուած թէ ո՞ր զինուորը սպաննողը, եւ կառավարութիւնը հանդիսին կազմակերպիչները կը նեղէր օրպէտի խոստովանին: Ու որովհետեւ բանտարկեալներէն մէկը թոքախտաւոր էր, խորհրդակցաբար որոշուեցաւ անոր վրայ ձգել ամէն յանցանք: Կախաղանի դատապարտուած էր սոյն երիտասարդ թոքախտաւորը, որ նուագախումբի անդամներէն էր: Շատ չանցած ծեծի հետեւանքով մեռաւ խեղճը բանտի խցիկին մէջ:

Միւս կողմէ սպաննուող զինուորը, որուն համար կ'ըսէին թէ Պոլսէն փաշայի մը քրոջ որդին է, թաղեցին կայարանի գերեզմաննոցին մուտքին քով եւ վրան մարմարեայ շիրիմ մը բարձրացուցին, ոսկեզօծ արձանագրութեամբ, հետեւեալ իմաստով.

«Քանի մը «խայինի» Հայերու կողմէ՝ պարտականութեան մէջ նահատակուած: Վրէժը լուծեցէք» եւն.:

Տարի մը անցաւ, մինչեւ որ Հայերու վրայ ի գործ դրուած խժդժութիւնները մեղմացան: Ստեփաննոս արք. հարիւրէն աւելի գեղեցիկ անտուկներու մէջ ընտիր եւ խոշոր դրգումներ գնել տալով ղրկեց Պոլիս, Թագաւորին, ուղերձով մը: Աւելի շատ, անոր շնորհիւ էր որ նախկին անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ:

(1) ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

Անգլիոյ թագաւորին յուղարկաւորութիւնը

Երէկ, երեքշաբթի, տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Ճորճ Թագաւորին յուղարկաւորութիւնը, մեծահանդէս արարողութիւններով: Աշխարհի բոլոր մասերէն յատուկ պատգամաւորութիւններ գացած էին Լոնտոն: Հինգ Թագաւորներէ զատ, պատուիրակութեանց գլուխը կը գտնուէին 60 իշխանազուններ եւ ուրիշ երեւելիներ: Ֆրանսայի կողմէ ներկայ էին Հանրապետութեան Նախագահը եւ վարչապետը, ընկերակցութեամբ բազմանդամ պատուիրակութեան մը: Այս առթիւ բոլոր դպրոցները փակ մնացին երեքշաբթի օր, իսկ ազգային թատրոններուն յանձնարարուեցաւ երկու վայրկեան լռութիւն պահել: Յուղարկաւորութեան բոլոր մանրամասնութիւնները կը լուէին ձայնարձակներով:

Բարեկարգութեան կը հսկէին 11 հազար զինուորներ:

Անսովոր երեւոյթ մը ստացած էր Լոնտոն քաղաքը: Զօրս քիլոմեթր տարածութեան վրայ, Ուէսթմինիսթրի պալատէն մինչեւ Փէտինկթընի կայարանը, փայտաշէն նոր քաղաք մը ստեղծուած էր,— հանդիսատեսները տեղաւորելու համար: Առասպելական գիներ կը վճարուէին թափօրի ճամբուն վրայ հաստատուած պատշգամներու եւ շէնքերու պատշգամներուն, պատուհաններուն: Առաջնակարգ հիւրանոցները 50 — 60 անգլ. ոսկի կամ 4 — 5000 ֆրանք գին կը պահանջէին մէկ պատուհանի համար: Պատշգամ մը, որ կրնար հինգ հոգի առնել, վարձուած էր 100 անգլ. ոսկիի, իսկ ճամբու ամէնէն հեռաւոր կէտին վրայ անձկան նստարան կը կ'արժէր 10 շիլին (38 - 40 ֆրանք): Առեւտրականները ալ հանճարեղ ձեւեր մտածեր էին, ապրանք ծախելու համար: Շոգոլանները անգամ գրաւած էին սեւտուփերու մէջ, որոնք պզտիկ դագաղներու կը նմանէին:

Յունաստանի ընտրութեանց արդիւնքը

Վերջին լուրերու համաձայն, երեսփոխանական ժողովի ընտրութեանց մէջ աջակողեան կուսակցութիւնը (Վենիզէլոսեան) շահած է 135 աթոռ, ազգ. ժողովրդական միութիւնը (Զօր. Քոնտիլիս) 72, Ցալտարիսի հոսանքը՝ 56, համայնավար կուսակցութիւնը՝ 13, Զօր. Մէթաքսասի խմբակը՝ 11, հանրապետական միութիւնը՝ 10, անկախներ՝ 3: Այնպէս որ, ոչ մէկ հոսանք պիտի կրնայ ջախջախիչ մեծամասնութիւն կազմել: Վարչապետը Թագաւորին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, յայտարարեց թէ պիտի հարկադրուի չէզոք դահլիճ մը կազմել, եթէ կարելի չըլլայ խառն դահլիճ մը: Բոլոր թերթերը կը բացատրեն թէ ընտրութեան ազատութիւնը ապահովուած էր: Ընտրութեանց վաւերական արդիւնքը պիտի յայտնուի քանի մը օրէն:

Քաղաքական տարագիրներու խնդիրը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը որոշեց միջկառավարական խորհրդաժողով մը հրաւիրել, պայմանաւորութեան ձեւ մը գտնելու համար Հրեաներու եւ Գերմանիոյ քաղաքական տարագիրներու մասին: Ժողովին պիտի հրաւիրուին նաեւ Մ. Նահանգները եւ Պրազիլիա: Այս առթիւ Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչները, գնահատելով հանդերձ Ազգերու Դաշնակցութեան մարդասիրական ջանքերը, վախ յայտնեցին թէ չափէն աւելի գերման Հրեաներ կրնան ապաստանիլ իրենց երկիրները, որոնք խճողուած են արդէն: Ֆրանսական ներկայացուցիչը նորէն յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը Ա. Դ. Ընդհ. Ժողովին պիտի դիմէ, որպէսզի ձեւ մը գտնուի որ կարգ մը պետութիւններ հոն չառնեն երկրէն հեռացող հրպատակներու անցագիրները:

ՋՈՒԱՅՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՆԱՅԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, որ Մոսկուա կը գտնուէր, Լէնինեան շքանշան ստացաւ, ի դիմաց Ե. Հայաստանի, Լաքուտի՝ ի դիմաց Տաճկաստանի եւ Վուրկուն Վէգիլով ի՝ դիմաց Ազրբէջանի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ նոր պարտութիւն մը կրեց յունուար 27ին, երբ ծերակոյտը վերջնապէս քուէարկեց եւ օրէնքի վերածեց բանաձեւ մը, որուն համաձայն 2.237.000.000 տոլար պարգեւ պիտի բաժնուի նախկին պատերազմիկներուն: Այս խնդիրը կը քաշքշուէր 17 տարիէ ի վեր: Նախագահը բարեմտօրէն ընդդիմանալով իր պարտութիւնը, հրամայեց անմիջապէս ձեռնարկել պարգեւներու վճարման: Օրէնքը քուէարկուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ,— 19ի դէմ 76 ձայնով: Այս առթիւ հաշուեւ եղած է թէ 7 միլիոն թուաբանական գործողութիւններ պիտի կատարուին, որոնց համար անհրաժեշտ են 2500—3000 նոր պաշտօնեաներ, վեց ամսուան պայմանաժամով: Արդարեւ, հարկ է զատ զատ ճշդել իւրաքանչիւր ռազմիկի վճարուելիք բաժինը:

ՉԷԶՈՔՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ խստացնելու համար, նոր օրինագիծ մը քըննարկեց Մ. Նահանգներու Երեսփ. Ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը: Օրինագծին քննութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ շաբթու:

ՀԻՆԳ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ 16.458 իտալացի զինուորներ անցան Սուէզի ջրանցքէն, իրենց սպառազինութիւններով:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ առթիւ, «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ 750 հոգի ձերբակալուած եւ 10 հոգի մեռած են Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ, որոնք պաշարման վիճակի տակ են:

68 ՆՈՐ ԱԹՐՈՒՔԵՆ ստեղծած է խորհրդային իշխանութիւնը, վերջին տասը տարիներու ընթացքին, 25 միլիոն ժողովուրդներու համար, որոնք գիր չունէին մինչեւ հիմա, հեռաւոր վայրերու մէջ ինկած ըլլալով:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարարները տեսակցութիւն մը ունեցան Լոնտոնի մէջ, եւ հաստատեցին թէ կատարելապէս համերաշխ են արտաքին քաղաքականութեան մասին:

ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ ԳԱՐՏԱՒՈՐԻԶ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ ուսանողներուն համար, համաձայն հիթլէրական սկզբունքներու:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹՕՓՃԵՈՍԵԱՆի (Պապաշա) յիշատակին

2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D սրահին մէջ, փարիզ:

Կը նախագահէ ընկ. Բժիշկ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

Կը խօսին ընկ.ներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Հ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան

Առաջին ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին

Maison Mutualitéի մէջ (24, Rue St. Victor)

Դասախօս Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթը ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Մուտքը ազատ է բոլորին համար

(Այս անուան տակ Շրջ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է դասախօսութեանց շարք մը, հայ կնոջ ընդհ. զարգացման նպաստելու համար)

ՅՈՒՇԱՑԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 29 յունուար, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ճաւաքատեղին: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ փարիզի մասնաճիւղին, 1936 տարեշրջանի դասախօսութիւնները կը սկսին յառաջիկայ հինգշաբթի 30 յունուար: Այս տարեշրջանին դասախօսութեանց համար տեղւոյս վարչութիւնը պատրաստած է այժմէական եւ հետաքրքրական նիւթերու ցանկ մը, դասախօս ունենալով կարող անձեր:

Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան 15 օրը անգամ մը՝ նիւթը, դասախօսութեան ժամը եւ վայրը իր ատենին պիտի ծանուցուին փարիզի հայ մամուլին միջոցաւ:

Մեր առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 30 յունուար հինգշաբթի օր երեկոյեան ժամը 9ին փրթի փուռնալի սրահին դիմացը գտնուող Aux Trois Portes սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ քատէ:

Դասախօսութեան նիւթն է «Հայաստանը, դասախօս Պ. Պօտոսեան

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները: Դասախօսութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք: Վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Թորոսեան- Պըտուղեան Լափսէքցի (Տարտանէլ), կը փնտռէ իր երկու զաւակները՝ Թորոս եւ Մարի, 26, 24 տարեկան կորսուած տարագրութեան ժամանակ Տէր-Զօրի մէջ: Իրենց հօրն անունը՝ Ղազարոս (երկաթագործ), մեռած տարագրութեան մէջ: Թորոս երկու թեւերուն վրայ Մահտեսիի նշաններ ունի, իսկ Մարին կզակին տակ փոքր ճերմակ բիծ մը: Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ կը ճանչնան եւ կամ ո'եւ է լուրերին գիտեն՝ հաճին իմացնել M. B. Balentz: 130 rue Lamarck, Paris (18).

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի պոլսեցի Հայկ Քէրքէճեան: Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել Գ. Miridjianի, 179 rue St. Jacques. Paris 5.

Կը փնտռուի Գալըքէսէրցի Սիմոն Գեւորգեան (22-23 տարեկան) որ նախապէս կը գտնուէր Հալէպի որբանոցը, յետոյ փոխադրուած է Ընթիլիասի, Սայտայի եւ Ջիպէյլի որբանոցները: 1930ին կ'աշխատէր կօշկակար Գ. Արտաշէս Ցարութիւնեանի մօտ, 99 rue Gouraud, Beyrouth: 1930էն ի վեր որ եւ է լուր չունիմ իր մասին: Իր ներկայ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Bedrossian Krikor, chez Mr. Brung Primault. La Petite Geurche, Commune de Leugney s Creuse, Vienne. France.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Այո...

— Ես ալ այդպէս կը խորհիմ, ըսաւ Փուառօ՝ միշտ մտածկոտ:

Լռեցինք քանի մը վայրկեան:

— Աղէկ միտքս ինկաւ, ըսի. քրոջս կողմէ յանձնարարութիւն մը ունիմ ձեզի... Ըէլֆ Փէյթընին կօշիկները սեւ են եղեր, ոչ թէ դեղին...

Ուշադրութեամբ իրեն նայեցայ, երբ յանձնարարութիւնը կը հաղորդէի. չփոթութիւն մը նշմարեցի իր դէմքին վրայ, թէեւ երկար չտեւեց այդ վիճակը:

— Բացարձակօրէն վստա՞հ է թէ կօշիկները դեղին չէին, հարցուց:

— Բացարձակօրէն...

— Ափսոս, ըսաւ Փուառօ ցաւելով: Գարտուած երեւոյթ մը ունէր: Զըպարզեց իր միտքը եւ յանկարծ խօսակցութեան նիւթը փոխեց.

— Երբ առնաիրուհի օրիորդ Ռասըլը ձեզի եկաւ այդ ուրբաթ առաւօտ, կրնա՞մ արդեօք հարցնել թէ ինչ անցաւ, դարձաւ ձեր տեսակցութեան ընթացքին... այսինքն, բժշկական քննութենէն յետոյ, ըսել կ'ուզեմ...

— Բնականաբար, թոյներու, անոնց ախտաճանաչման, թմրեցուցիչներու եւ թմրեցուցիչ առնողներու մասին խօսեցանք քանի մը վայրկեան...

— Քօքայինի մասին խօսեցաք, այնպէս չէ՞...

— Ինչպէ՞ս հասկցաք, հարցուցի զարմանքով:

Պատասխանի փոխարէն, Պելճիքացին ոտքի ելաւ եւ գնաց սեղանին այն անկիւնը ուր լրագիրներու դէզ մը կար: Ինծի բերաւ «Օրաթերթ»ին սեպտեմբեր 16ի ուրբաթ օրուան համարը եւ ցոյց տուաւ քօքայինի մաքսանենգութեան մասին գրուած յօդուած մը:

— Քօքայինին ինչ ըլլալը ամէն սորվեր է, բարեկամս, ըսաւ:

Կարգ մը հարցումներ եւս պիտի ընէի իրեն, քանի որ իր միտքը բնաւ չհասկցայ, սակայն ճիշդ այդ վայրկեանին սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ սպասուհին յայտնեց թէ Ճէֆրի Ըէյմընտ եկած էր:

Այս վերջինը ներս եկաւ՝ ուրախ-զուարթ ինչպէս միշտ, ու բարեւեց:

— Ինչպէ՞ս էք բժիշկ... Պ. Փուառօ, երկրորդ անգամն է որ կուգամ այս առտու... շատ կ'ուզէի ձեզ տեսնել...

— Ուրեմն ես աւելորդ եմ, երթամ, ըսի ճշդելով:

— Ոչ իմ պատճառովս, բժիշկ, եղածը հետեւեալն է, ըսաւ՝ Փուառօյին ցոյց տուած բազկաթոռին մէջ նստելէ յետոյ, խոստովանութիւն մը ընելու եկայ...

— Իրա՞ւ, զարմացաւ Պելճիքացին քաղաքավարութեամբ:

— Շիտակը ըսելով եղածը կարեւոր բան մը չէ, բայց երէկուընէ ի վեր խղճիս վրայ բեռ մը կայ... պարոն Փուառօ, դուք ամէնքս ալ ամբաստանեցիք ըսելով որ կարգ մը բաներ գաղտնի կը պահենք ձեզմէ... ես գաղտնիք մը ունիմ...

— Ի՞նչ գաղտնիք, Պ. Ըէյմընտ...

— Ինչպէս ըսի արդէն, կարեւոր բան մը չէ, անհաւատալի... պարտքի մէջ կը լողայի... անանկ որ ստացած ժառանգութիւնս ճիշդ ժամանակին հասաւ: Հինգ հարիւր ոսկին զիս ոտքի կը բարձրացնէ, քիչ մըն ալ կ'աւելնայ...

Ժպտեցաւ երկուքիս՝ գրաւիչ համարձակութեամբ մը որ այնքան սիրելի կը դարձնէր զինքը ամէնուն:

— Կը հասկնաք, չէ՞, կասկածոտ ոստիկան մը... չէի ուզեր խոստովանիլ թէ դրամի նեղութիւն ունէի... աղէկ պզտիկ պիտի չըլլար ըսէք... բայց խենթ եմ եղեր շիտակը, որովհետեւ Հաքարապետն ու ես գնացինք միւս կողմէն... ժամը 9.45էն յետոյ... այնպէս որ ապացոյցի արգասիքը մը ունիմ... Այսու հանդերձ երբ դուք պնդեցիք թէ գաղտնիքներ ունինք ամէնքս ալ, խղճի խայթ մը ունեցայ եւ որոշեցի մտքիս վրայէն բեռ մը պակսեցնել...

Ըէյմընտ ոտքի ելաւ ու խնդաց:

— Շատ խելացի բան ըրիք, ըսաւ Փուառօ, երբ գիտնամ թէ մէկը գաղտնիք մը ունի եւ ինծի չի յայտներ, կը սկսիմ կասկածիլ... շատ լաւ ըրիք...

— Ուրախ եմ որ այլեւս իմ վրաս չէք կասկածիր, ըսաւ քարտուղարը, երթամ...

— Ուրեմն այսպէս, գոչեցի երբ Ըէյմընտ մեկնած էր:

— Այո, ըսաւ Փուառօ, եղածը ոչինչ բան մըն է, բայց եթէ անիկա գնդապետին սրահը գտնուած ըլլար, ո՞վ գիտէ թէ... վերջի վերջոյ պատահած է որ մարդիկ ոճիր գործեն՝ հինգ հարիւր ոսկիէն շատ աւելի պակաս գումարներու համար... խնդիրը այն է որ դրամին քանակութենէն կախում ունի մարդոց անկումը... ամէն ինչ յարաբերական է, այնպէս չէ՞... ձեր մտքէն անցուցի՞ք, երբեք, սիրելի բարեկամս, որ տանը գտնուողներուն մեծ մասը էքրոյտի մահէն կրնար նիւթապէս օգտուիլ — Տիկինը, Ֆլօրան, քարտուղարը, տանտիրուհին ... բացի Հաքարապետէն ...

Այս վերջին անունը արտասանեց այնպիսի շեշտով մը, որ զարմանք պատճառեց ինծի:

— Չհասկցայ թէ ինչ ըսել կ'ուզէք.

— Ամբաստանեալներէս երկուքը ճշմարտութիւնը յայտնեցին...

— Կը կարծէ՞ք որ Հաքարապետն ալ գաղտնի պահելիք բան մը ունի...

— Ինչ կը վերաբերի ձեր այդ նարկին, ատածը կ'ըսէ թէ Անգլիա միայն իր սէրն է որ ծածուկ կը պահէ... կը թուի թէ Հաքարապետ Պէյթը շատ ալ վարպետ չէ բաներ գաղտնի պահելու արուեստին մէջ...

— Կէտ մը կայ որուն մասին շատ եզրակացութեան յանգած կարծեմ...

— Այսի՞նքն...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԾՐԹԵԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 30 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3025

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«ՃԻՀԷՆՆԷՄԻՆ ՊՈՒՃԱԽԸ»

Ցուսահատութեան կանչ մը, Մարսէյլէն, ինչպէս կարդացիք երէկ, լուրերու բաժնին մէջ:

Քառասուն ընտանիքներ պատրաստուեր են Հարաւ. Ամերիկա երթալու, Սէնթ — Անթուանի արուարձանէն: Մեր թղթակիցը կը խօսէր Ուրուկուէյի մասին, բայց կը կարծենք թէ պիտի ըլլայ Փարակուէյ, դատելով այս առթիւ տրամադրուած գիւրութիւններէն:

Ուրուկուէյ ըլլայ թէ Փարակուէյ, տարբերութիւն չըներ: Բուն հարցը այն է որ կը գտնուինք նոր եւ վարակիչ, անպարտկելի աղէտի մը առջեւ:

Շատ ճիշդ է պատկերացուցեր հայրենակից մը, խօսքն ուղղելով մեր թղթակցին.

— «Գրէ՛, բարեկամ, գրէ եւ բացատրէ ազգին մեծերուն թէ՝ պատառ մը հացի համար «ճիհէննէմին պուճախ»ը կ'երթանք»։

Իսկապէս: Երեւակայեցէք անգամ մը,— Ուրուկուէյ, Փարակուէյ,— եւ հայ ժողովուրդ...

Շատոնց առիթ կ'ունենանք պարզելու թէ ի՛նչ կը ներկայացնեն այդ երկիրները, եւ մանաւանդ անոնց մասին տրուած հաւաստիքները,— «Ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայենք»:

Մեզմէ առաջ, տարագիր Ռուսերը չահագրգռուած էին այս հարցով, եւ քննիչ — պատուիրակներ ալ ղրկած էին, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար:

«Ցառաջ»ի միջոցաւ կ'իմանաք այդ եզրակացութիւնը: Մենք այսօր պիտի խօսինք՝ երկիրէ երկիր ռախտ փնտռելու արկածախնդրութեան մասին:

Արդարեւ, նոր եւ շատ աւելի կործանարար արկածախնդրութիւն մըն է որ կը կատարուի: Եւ փորձառութիւնը կ'ըսէ թէ երբ կարաւան մը կը կազմուի այս կամ այն ուղղութեամբ, երբ առաջին «ուխտաւորներ»ը ճամբայ կ'իյնան, ետեւէն ուրիշներ ալ կը հասնին:

Այսպէս չեղա՞ւ վերջին 10-15 տարիներու ընթացքին:

Շատեր որ արեւելեան երկիրները ինկած էին, 1922ի արտագաղթին հետեւանքով, տանն մը Թուրքիա վերադառնալու երազներ հիւսելէ վերջ, իրենց աչքերն ուղղեցին դէպի արեւմուտք, Ֆրանսա, եւ աւելի անդին, դէպի Ամերիկա: Եւ որովհետեւ Հիւսիսային Ամերիկայի դուռները փակուած էին անոնց առջեւ — փով մը (քօթա), ուղղուեցան դէպի Հարաւ. Ամերիկա,— Արժանթին եւ Պրազիլիա:

Բոլորն ալ անելի՞ մատնուած էին: Ո՛չ: Գլխաւոր պատճառը՝ հոգեբանական էր: Հազարաւորներ տեղափոխուեցան իրարու նայելով, իրար վարակելով, յափշտակուած՝ ակնախտիղ հեռանկարներէ.

— Եղբայրը, այսինչը, այնինչը, երրորդը, չորրորդը Ֆրանսա գացին, օրական 25-30 ֆրանքէն դրամ չեն ըսեր, մինչ մենք հոս կը փտինք...

Եթէ գացողը Սէօլէօզցի էր, ուրիշ Սէօլէօզցիներ հասան ետեւէն, եթէ Քղեցի՝ Քղեցիներ: Եւ այսպէս շարունակ,— ազգական ազգականի, հայրենակից հայրենակցի, արհեստակից արհեստակցի ետեւէն:

Երեւութապէս հրապուրիչ էր պատկերը, իսկ իրականին մէջ թուաբանական հաշիւ մը կը բաւէր լուսաբանելու շատ շատերը:

Մարդիկ չէին ուզեր ըմբռնել թէ օրական 25-30 ֆրանքը այն արժէքն ունի ինչ որ լիվան կամ տրախմին, այլ կը բազմապատկէին 3ով, 4ով կամ 5ով, եւ գումարը կը դառնար անդիմադրելի, — 60, 70, 120, 150...

Անգամ մը հրապուրուելէ յետոյ, դժուար էր համոզել թէ այստեղ ալ, այնտեղ ալ, պատառ մը հացի պայքար էր որ պիտի մղուէր, թէ շատ աւելի առողջ եւ տանելի է արեւելեան երկիրներու կեանքը, թէ մարդիկ աւելի շուտ կը մաշին արեւմտեան ճարտարապործական երկիրներու մէջ, թէ ինչպէս հազարներ կ'արձանագրեն իբրեւ աշխատանքի մրտ, տասնեակ հազարներ ալ փողոց կը նետեն, որ եւ է տագնապի պարագային:

Քանի քանի անգամ ազդարարուեցաւ, այս թերթին էջերէն եւ ուրիշներու բերնով.

— Մի՛ շարժիք ձեր տեղէն, նախընտրելի է Պուլկարիոյ, Ցունաստանի կամ Սուրիոյ հաց — պանիրը, քան եւրոպական քաղաքներու հոտած «պիֆթէք»ը, այն ալ եթէ գտնէք...

Եւ պատահեցաւ անխուսափելին: Գործազրկութեան տագնապ՝ 1926-27ին: Տասը առ հարիւրի օրէնք՝ 1932ին: Նպաստի դադարում, նորանոր խստութիւններ՝ 1934-35ին: Ու վերջապէս անապահովութիւն մը համատարած:

Առանց այս տագնապներուն ալ, գաղտնի՞ք է թէ հարիւրաւորներ կը խոստովանէին, մտերմաբար.

— Սխալ ըրինք այն տեղերը ձգելով եւ այս կողմերը գալով: Հոն ուրի՜շ էր կեանքը: Օդ, արեւ, միջավայր: Գոնէ տղաքը դպրոց կ'երթային եւ հայերէն կը սորվէին...

Բայց ո՜ւշ էր արդէն: Եւ հիմա հազարաւոր գլուխներ պատին կը զարնուին: Անշուշտ ուրիշ հազարաւորներ ալ գոհ են, ժամանակին արթնցած եւ բանուորի տաժանակիր աշխատանքի փոխարէն սեփական գործեր ստեղծած ըլլալով:

Հիմա նոյն պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, Ֆրանսայէն դէպի Հարաւ. Ամերիկա, Ուրուկուէյ կամ Փարակուէյ:

Ի վերջոյ ո՞ւր պիտի յանգի երկիրէ երկիր թափառելու, ցիրուցան կտորտուելու այս բախտախաղը:

Դեռ պիտի բացատրենք թէ ի՛նչ կը սպասէ իրենց այնտեղ, «ճիհէննէմին պուճախ»ը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Բոլոր պետական վարժարանները կը փակուին

Նոր դէպքեր պատահեցան Եգիպտոսի մէջ, միշտ նախաձեռնութեամբ ուսանողներու: Պետական բոլոր վարժարաններուն ուսանողները դասադուլ հռչակած ըլլալով, կառավարութիւնը որոշեց փակել զանոնք, ցորչափ կը շարունակուին խռովութիւնները: Յունուար 28ին ուսանող մըն ալ սպաննուեցաւ Տամանհուրի մէջ: Նոյն օրը առտուն կանուխէն նոր ցոյցեր կատարուեցան Գահիրէի մէջ: Ցուցարարները յարձակեցան Ղպտիներու Արհեստից վարժարանին վրայ եւ քարկոծեցին ոստիկանները, որ ըստիպուեցան զէնք պարպել օդին մէջ: Սակայն կարելի եղաւ հոգեհանգստեան արարողութիւններ կատարել եկեղեցիներու եւ սինակոկներու մէջ, Անգլիոյ թագաւորին յուղարկաւորութեան առթիւ: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, աչալրջութեամբ զօրքին:

Տամանհուրի մէջ, ամբոխը աւարի տուաւ ոստիկանական տնօրէնին բնակարանը, քանդեց փողոցի լամբարներու ձողերը եւ այնպիսի բռնութիւններ գործեց որ առեւտրականները հարկադրուեցան փակել իրենց խանութները:

Գահիրէի մէջ ուսանողները կը շարունակեն դասադուլը: Համալսարանը փակուած է: Նախարարական տագնապը կը շարունակուի, որովհետեւ ոչ մէկ հոսանք կը յօժարի պատասխանատուութիւն ստանձնել, համաձայնութիւն մը գտնելու համար Անգլիոյ հետ: Բանակցութիւնները կը շարունակուին թագաւորին եւ կուսակցապետներու միջեւ, բայց անհամաձայնութեան կէտերը շատ խոր են: Ազգային ճակատը, որ իրականացած էր այնքան մեծ դժուարութիւններով, խախտած է արդէն:

Տամանհուրի խռովութեանց ընթացքին, վիրաւորուեցան բազմաթիւ մարդիկ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց շատ մը ցուցարարներ: Զրոյցի մը համաձայն, ցուցարարները յաջողեր են կեցնել Գահիրէ - Աղեքսանդրիա ճեպընթացը:

Գահիրէի մէջ բանտարկուեցան 33 ուսանողներ որոնք փորձեր էին կրակի տալ Արհեստից վարժարանին կառաքները:

Երկու սէնտիքաները վերջնապէս միացան

Յունուար 28ին, Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ անոր կարմիր թեւին՝ Իւնիթէրի վարչական խորհուրդները խառն ժողով գումարելով, վերջնապէս հաստատեցին ձուլումը: Այս առթիւ ընտրուեցաւ ժամանակաւոր վարիչ մարմին մը, երկու սէնտիքաներու ներկայացուցիչներէն եւ որոշուեցաւ միացեալ ընդհ. ժողովը գումարել մարտ 2էն 5, Թուլուզի մէջ: Համագումարը մասնաւորապէս պիտի մշակէ Աշխատանքի ընդհ. դաշնակցութեան կազմական կանոնագիրը եւ գործունէութեան ծրագիրը:

Այսպէս, ուրեմն, Ֆրանսան կ'ունենայ մէկ Արհեստակցական ընդհ. միութիւն: Այս առթիւ գրած խմբագրականին մէջ, Լէօն Պլում կը բացագանչէ «Փօփիւլէռ»էջերէն.

— «Թագաւորը մեռաւ, կեցցէ՛ թագաւորը: Հին եւ փառաւոր Սէ-Ժէ-Թէն մեռաւ, կեցցէ՛ վերամիացեալ Սէ-Ժէ-Թէն (Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւն)»:

«Իւմանիթէ» եւս գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ միացումը:

*** Անցեալ սեպտեմբերին էր որ միացման սկզբունքը հաստատուելով, որոշուեցաւ խառն ժողով գումարել: Այս առթիւ մշակուած էր սահմանափակ օրակարգ մը: Այդ օրէն ի վեր աստիճանաբար կը ձուլուէին զանազան արհեստակցական միութիւններ: Զորս ամսուան ընթացքին հազարաւոր սէնտիքաներ միացան մէկ դրօշի տակ, հակառակ բազմազան խոչընդոտներու: Մինչեւ այսօր ալ, դեռ չեն հարթուած բոլոր դժուարութիւնները, որոնք աւելի շատ հոգեբանական հանգամանք ունին: Բուն աշխատանքի դաշնակցութեան վարիչները մտանաւորապէս կը պնդեն որ կազմակերպութիւնը պահէ իր անկախութիւնը քաղաքական հոսանքներու հանդէպ:

Անցի օրուան ժողովին մէջ, երկու միութեանց գանձապահները ներկայացուցին հաշուական տեղեկագիրը, որուն համաձայն Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը 1935 դեկտեմբեր 31ին սնտուկին մէջ պատրաստ ունէր մէկ միլիոն 737.033 ֆրանք, իսկ Իւնիթէ-ն՝ միայն 468.409 ֆրանք:

4,00,000 յուղարկաւոր, 150 վիրաւոր
7000 հոգի նուաղած, մէկ մեռեալ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Անգլիոյ ծերն թագաւորին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երեքշաբթի օր, մեծահանդէս արարողութիւններով: Ներկայ էին հինգ օտար վեհապետներ, 17 իշխաններ, 60է աւելի նախարարներ եւ ուրիշ երեւելիներ:

Մօտ չորս միլիոն այր եւ կին կը հետեւէին յուղարկաւորութեան, հեռուէն կամ մօտէն: Թերթերը կը գրեն թէ ոչ մէկ արարողութեան առթիւ այսքան խճողում պատահած էր Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Անհամար բազմութիւններ իրար կը հրմշտկէին, տեսնելու համար դագաղը, որ դրըուած էր թնդանօթի կառքի մը վրայ եւ լծուած՝ 147 նաւաստիներու: Յուղարկաւորութեան թափորին գլուխը կը գտնուէր նոր թագաւորը, Էտուարդ Ը., ծովակալի համազգեստով: Իրեն կը հետեւէին երեք եղբայրները, յետոյ օտար թագաւորները, իշխանները, նախագահներն ու նախարարները: Իւրաքանչիւր քայլին թնդանօթը կ'որոտար ցամաքէն եւ մարտանաւերէն:

Աւանդական արարողութիւններէն վերջ, որ կատարուեցան Ուէսթմինսթերի մէջ, թագաւորին մարմինը փոխադրուեցաւ Ուինտսորի դղեակը եւ թաղուեցաւ կարճ ծիսակատարութեամբ մը: Էտուարդ Ը. ափ մը հող նետեց հօրը դագաղին վրայ: Իրեն հետեւեցան մայր թագուհին եւ եղբայրները:

Արարողութեանց առթիւ առտուն կանուխէն շարժման մէջ դրուած էին հինգ հազար բժիշկներ, հիւանդապահներ եւ հիւանդատարներ, թափօրի ճամբուն վրայ: Հարկ եղաւ խնամել մօտ եօթը հազար հանդիսատեսներ, որոնց մեծ մասը նուաղած կամ թեթեւ անհանգստութիւններ ունեցած էին: Հիւանդանոց փոխադրուեցան 150 հոգի, աւելի կամ նուազ ծանր վիճակի մէջ, իսկ ծերունի մը յանկարծամահ եղաւ, հրմշտուքներու ընթացքին:

Առտուն կանուխէն, հազարաւոր քաղաքացիներ գիրք բռնած էին ճամբուն վրայ, հակառակ ցրտաշունչ եւ մառախլ օդին: Ժամը 7.30ին անոնցմէ նելի գարձած էին մայրաքաղաքին գլխաւոր պողոտաները:

Տասնըմէկ հազար ոստիկաններ եւ բազմաթիւ զինուորներ կը հսկէին

(Շար. 2 երկրորդ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՑԴ ԷՐ ՊԱԿԱՍ..

Ապահովաբար այս մէկը ձեր միտքէն չէր անցներ:

Հեռաւոր Քալիֆորնիայէն հեղինակ մը, Մ. Գ. Ճիզմէճեան, 1935 մարտ 25ին խնդրագիր մը կ'ուղղէ Երեւանի Պետական Հրատարակչականին, առաջարկելով Հայաստանի մէջ ծախել իր գիրքը,— «Պատմութիւն Ամերիկահայ Քաղաքական կուսակցութեանց» (Չեմ տեսած):

Եւ տեւական կը սպասէ պատասխանի:

1935 մայիս 17 թուակիր նամակով մը, պետական Հրատարակչականը իր «ոչ - կարեւոր»ը կ'արտասանէ, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.

— «ՓԻՏԻ ՑԱՅՏՆԵՆՔ ՈՐ ԳՐՔԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԱՌԵՐՈՒ ՏԱՌԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԶ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՉԵՆ ՏԱՐ ՄԵՐ ՑԱՆՑԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ՏԱՐԱԾԵԼՈՒ ՁԵՐ ԳԻՐՔԸ»:

Ստորագրութիւն՝ «Ընդհ. տնօրէն» Ա. Ռստամեան, գործավար Ա. Յովակիմեան:

Կարդալով այս պատասխանը, Մ. Գ. Ճիզմէճեան կը հարցնէ աղէտաբար, «Պայքար»ի էջերէն (12 յունուար 1936):

— «Ինչո՞ւ այս ուղղագրութեան եւ կամ բառերի տարբերութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ փակուին Հայաստանի դռները Սփիւռքի մէջ հրատարակուած գիրքերուն դէմ»:

Քանի մը «ինչու»ներ եւս շարելէ յետոյ, պարզամիտ հեղինակը խորհրդակցութեամբ կ'աւարտէ:— «Հայաստանի առաջնորդները չե՞ն տեսներ այս վէրքը որ հետզհետէ անբուժելի կը դառնայ»:

Ու վերջապէս կը յանգի որոշ եզրակացութեան մը.

— Խառն յանձնաժողով մը կազմել Երեւանի մէջ, «երկու հատուածներու ներկայացուցիչ համախմբութիւն մը» հաւաքել, որ շտապով «լուծէ» վերջնականապէս՝ վարդապետի հարցը:

Քիչ մըն ալ յառաջ երթալով, կը թելադրէ որ «Պայքար»ի խմբագրութիւնը «եւ կամ ռամկավար - ազատական կուսակցութիւնը» ստանձնէ նախաձեռնութիւնը:

Ձե՞ք փորձուիր հարցնել,— Ա՛յ մարդ, քաղաքացի՞ն կուզաս..

Իսկապէս, Երեւանը ե՞րբ, ո՞ր կենսական հարցին առթիւ բանի տեղ դրաւ Արտասահմանը, անոր մտաւորականութիւնը եւ մանաւանդ ու «ռամկավար - ազատական կուսակցութիւնը», որպէսզի բարեհաճի յօժարիլ այս կոչը:

Մարդիկ անօթի ծարաւ, «հայրենադարձ» բազմութիւններու կենդանագրերը ներկայացնող կանչերուն անգամ չեն լսեր, ներս չեն առներ, ո՞ւր կը մնայ քու գիրքդ:

Ինչ կը վերաբերի լեզուական - ուղղագրական հարցին, չե՞ս տեսներ որ Պոլսեցի Զապէլ Եսայեան ու Զահրատ, Խարբերդցի Թորոսեան ու Սեբաստացի Ցիզրան Զաւէն անգամ իրենց մայրենի բարբառը թանգարան ձգած, արեւելահայերէն, ատելի ճիշդ՝ «բոլշեւիկերէն» կը գրեն...

Անո՛նք ալ սորվեցան դարձուցեր «բանակ»ը վերածել «բանակ»ի, «ճեմարան»ը «ճեմարան»ի, «խօսել»ը «խօսել»ի, «զբաղել»ը «զբաղել»ի եւ այլն:

Գրելով բառերուն, անոնք արդէն մրցումի ելած են միւսներուն հետ, որպէսզի ապացուցանեն թէ իրենք ալ բաւական «դիալեկտիկ» գիտեն:

Մանաւանդ որ, ի ծնէ տոգորուած են «մանրբուրժուական տենդենցներ»ով, թէեւ արտասահմանէն Երեւան իրենց «տրամադրութ»ը կատարուած ըլլայ «կապիտալիստական ռէժիմի» վրայ:

ՎԱՀԷ

Հայ մը սպանուած դատապարտուած

Անցեալ տարի, Հայ մը, Ֆիլիպէի մէջ, սպաննած էր իր կինը, սիրային պատճառներով:

Այժմ տեղի ունեցած է դատավարութիւնը, եւ սպանիչը՝ Սարգիս Թոռոսեան, մահուան դատապարտուած:

Դատը վերաքննելի է:

Իտալացիները կը շարունակեն յառաջանալ

Իտալական հրամանատարութեան վերջին զեկոյցը կը տեղեկացնէ թէ յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի Հարաւային ճակատին վրայ: Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ նաեւ Մաքալէի շուրջը: Հապէշները հրաժարած չեն զայն պաշարելու ծրագրէն, հակառակ վերջին պարտութեանց: Հապէշական հրոսախումբեր կը շարունակեն գործել իտալական բանակին կռնակը, խզելու համար հաղորդակցութիւնները

Մուսոլինի շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց սպարապետին, վերջին յաղթութեանց առթիւ, մասնաւորապէս շեշտելով թէ ձախողած է բանակին ալ թեւը պաշարելու փորձը, շնորհիւ ազգային եւ բնիկ զինուորներու քաջութեան:

Վերջին հեռագիր մը համաձայն, կառավարական կուրծերը մղուած են երիթրէի ճակատին վրայ, տեւելով չորս սանդր Զաւչքով, որ 1927ին յաջողած ունէր հապէշական զօրքը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր դահլիճին կազմութիւնը դժուարութեանց կը հանդիպի, քանի որ ոչ մէկ հոսանք բացարձակ մեծամասնութիւն կը վայելէ: Վերջնական տեղեկագրին համաձայն, ազատականները (վենիզէլոսեան) շահած են 127 աթոռ, 300ի վրայ: Երկրորդ կուգայ նախկին վարչապետ Ցալտարիսի խմբակը (69 աթոռ) եւ երրորդ՝ Զօր. Քոնտիլիսի խմբակը (63): Վենիզէլոս քաղաքական կեանքէ քաշուած եւ փախստական ըլլալով, իր կուսակցութիւնը կը վարէ Սոֆուլիս: Կը կարծուի թէ այս վերջինը պիտի փորձէ խառն դահլիճ մը կազմել: Իրեն աջակցելու յօժար կ'երեւայ Ցալտարիս. իսկ Զօր. Քոնտիլիս բացասական դիրք բռնած է:

ԻՏԸՆ ԵՒ ՖԼԱՆՏԷՆ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները, 90 վայրկեան խորհրդակցեցան Լոնտոնի մէջ, միացեալ ճակատ կազմելու համար Գերմանիոյ նոր գործունէութեան դէմ, որ կը ձգտի վերազինել Հռենոսի ապազինեալ շրջանը: Ճակատին մաս պիտի կազմէ նաեւ Պելճիքա:

ՌՈՒՍ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ մը, Ալէքսանդր Զուպքով, որ 1927ին յաջողած էր ամուսնանալ Վիլհէլմ Բ.ի քրոջը հետ եւ յետոյ բաժնուած, մեռաւ 35 տարեկան հասակին մէջ: Նախապէս իր ապրուստը կը ճարէր աման լուալով Փարիզի մէջ, երբ յաջողեցաւ գրաւել Վիլհէլմ Բ.ի քրոջը սիրտը: Այն ատեն 27 տարեկան էր, իսկ հարսնցուն՝ 61: Մեղրալուսինը տեւեց երեք ամիս, եւ իշխանուհին գոհ կ'երեւար, երբ տեսաւ որ «գլխաւորը» իր դրամները քաշելով, կ'երթայ կը մսխէ Պերլինի զբօսավայրերուն մէջ: Այդ առթիւ տղան սկսաւ սիրել գինետան մը սպասուհին, յետոյ իշխանուհին սնանկացաւ եւ իր գոյքերը աճուրդով ծախուեցան: Հետեւանքը՝ ամուսնալուծում: Իշխանուհին ալ մեռաւ հիւանդանոցի մը անկիւնը, 1929ին:

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ կառավարութիւնը թոյլ չտուաւ որ ցամաք ելլեն Ուրուկուէյի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան անդամները: (Բոլորն ալ ճամբուած են դէպի հեռ):

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1935ԻՆ

Գ.— ՓՈՔՐ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Միջազգային գործօն դեր կը խաղան Փոքր Համաձայնութեան անդամները,— Չեխոսլովաքիան, Ռումանիան եւ Եուկոսլաւիան։

Այս պետութիւնները ոչ միայն կը հետապնդեն Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցով ներդաշնակ քաղաքականութիւն, այլ եւ միջպետական շահեր։

Ճիշդ է որ այս երկու երկիրներու պետական - վարչական կառուցուածքը իրարմէ շատ կը տարբերի։ Ժողովրդավար - հանրապետական երկիր է Չեխոսլովաքիան, միապետական - սահմանադրական երկիրներ են Ռումանիան եւ Եուկոսլաւիան։ Սակայն այս պարագան որ եւ է կերպ տակաւին չէ անդրադարձած իրենց բարեկամական յարաբերութեանց վրայ։

Ի՞նչ է պատկերը այս երկիրներուն եւ ի՞նչ քաղաքական ազդեցութիւններ երեւան կուգան հոն։ Թուենք քանի մը բառերով։

Չեխոսլովաքիան, 19 մայիս 1935ի ընտրութեան առթիւ զգաց ֆաշական չօշափելի վտանգի մը ներկայութիւնը։ Ազգայնական Հայնլայնի կուսակցութեան յաղթանակը գերման ազգաբնակութեան մէջ, տարօրինակ ապացոյցներէն մէկն էր։

Սակայն, առիթ պատճառ մը չէր որ Մոսկուայի եւ Փրակայի յարաբերութիւնները ցրտանան եւ փոխադարձ օգնութեան դաշինքը մեռած տառ մնայ։ Ընդհակառակն, երկու երկիրներու բարեկամական կապերը պիտի աւելի սերտանան։ Պէնէշ,— այժմ նախագահ Չեխոսլովակիոյ Հանրապետութեան — իբրեւ վարիչ տասնեակ տարիներէ ի վեր իր երկրի արտաքին քաղաքականութեան եւ իբրեւ մէկը եւրոպական նշանաւոր դիւանագէտներէն, յատուկ նախատեսած էր հիթլերական վտանգի ծանրութիւնը եւ բստ այնմ դասաւորած իր քաղաքական առաջադրութիւնները։ Իր համբորդութիւնը դէպի Մոսկուա (8—16 Յունիս) եւ խորհրդային զինուորական առաքելութեան մը ժամանումը Փրակա (12 օգոստ.), յատկանշական երեւոյթներ են այդ երկիրներու քաղաքական ճակատագրի տեսակէտէն։

Տարբեր է կացութիւնը Ռումանիոյ մէջ։ Հոն ներքին կեանքը փոթորկուած է իրերամերժ տարրերու պատճառով։ Կուսակցական բազմաթիւ հոսանքներ ու աղանդներ զիրար կը խածատեն։ Վերջերս միտքերը առաւել ճանապար բեւեռացնալով կը դիմեն դէպի երկու քաղքենի ուժեղ կուսակցութիւններ — ազատականներ եւ ազգային - ցառանիստներ։

Այս երկու կուսակցութիւններն ալ իրենց հերթին պառակտած են։ Ազատական կուսակցութեան երկու ղեկավարները,— Վէնթիլա Պրաթիանու եւ Ժ. Թաթարէսքու իրարու դէմ զինուած են։ Վէճի գլխաւոր պատճառն եղած է իշխանութեան հարցը։ Տիւքայի սպանութենէն յետոյ կարոլ թագաւորը վարչապետութեան կը կոչէ Թաթարէսքուն, փոխանակ Պրաթիանուի որ կուսակցութեան նախագահն էր։ Այս կէտին վրայ վէճը խորանալով կը սկսի ծաւալիլ եւ գաղափարական կերպարանք առնել։ Թաթարէսքուն կը նկատուի բացարձակ միապետութեան կողմնակից, իսկ Պրաթիանուն պաշտպան՝ սահմանադրական կարգերու։

Նոյնն է պատկերը ազգային - ցառանիստ կուսակցութեան։ Նախկին վարչապետ Վայտան, փոքրամասնութեան մը գլուխն անցած կը բաժնուի իր կուսակցութենէն եւ իր պահանջները,— ժամանակ ծրագրի մը մէջ — կը ձեւակերպէ այսպէս. — Գիւղացիական պետութիւն համագործակցական հիմերու վրայ։ — Պայքար ազգային փոքրամասնութեանց դէմ, որ «Ռումանացիներու հացը կը խլեն»։

Պէտք է ըսել որ այս պառակտումները, թէ մէկ եւ թէ միւս կուսակցութեան խոշոր եւ անդարմանելի վնասներ չկրցան հասցնել եւ, ընդհակառակն, նպաստեցին գաղափարական եւ կազմակերպական առողջացման։

Այս երկու կուսակցութեանց ներքին եւ արտաքին պայքարներու կողքին, սկսան ծնունդ առնել ֆաշական դիմագիծով այլազան կազմակերպութիւններ, աւելի կամ նուազ հետեւորդներով։ Այդ կազմակերպութիւններն են,— Չէլէ Կոտրանիի ղեկավարութեամբ Երկաթեայ Պահակները, Օքթավիան Կոկայի Ազգային Հողագործական Միութիւնը, Փրոֆ. Քիւզայի Ազգային - Քրիստոնէական պաշտպանութեան լիկան, Ժորժ Պրաթիանուի Երիտասարդ Ազատականներու խմբակը եւ Վայտայի «Ռումէն ճակատ»ականները։

Ռումանիոյ բոլոր մեծ ու փոքր կազմակերպութիւնները, իբրեւ նշանաբան եւ իրենց ծրագրի էական մաս, յայտ տեղ կուտան գիւղացիական շահերու պաշտպանութեան, ինչ որ ապացոյց է թէ Ռումանիոյ մայր երակը կը կազմեն երկրագործները։

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ Ռումանիան կը հետեւի ֆրանսական ուղղութեան եւ ազդեցութեան։ Թիթուլէսքոն՝ թէպէտ ծայրայեղ աջակողմեան տարրերու ներկայացուցիչ, սակայն կը գործէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի տրամադրութեանց համաձայն, անկեղծ ձեռնհասութեամբ եւ ճարպիկութեամբ։

Փոքր Համաձայնութեան երրորդ անդամի,— Եուկոսլաւիոյ կացութիւնը աւելի քան մտահոգիչ է, մանաւանդ միապետի սպանութենէն վերջ։

1929 յունուար 6ի դժբախտ թագաւորի հաստատած մենատիրութիւնը ուժեղ ցնցումներու կ'ենթարկուի 1935 մայիս 5ի ընտրութեան առթիւ։ Յունիս 20ի Եէվթիչի հրաժարումէն յետոյ, Սթոեատինովիչի կառավարութիւնը կը ջանայ առնել Քորոշէցի՝ սլովէն - ժողովրդական կուսակցութեան պետ եւ Սպահոյի՝ իսլամ խմբակցութեան ղեկավար — համաձայնութիւնն ու աջակցութիւնը։

Այս երկրի ներքին կեանքը անհանգիստ է մեծ մասամբ աշխարհական մեծ պետութեանց դրդումով։ Ֆրանսական ազդեցութիւնը, որ աւանդաբար ուժեղ էր այս երկրի մէջ, սկսած է աստիճանաբար թուլնալ։ Գերմանիան ճիգեր կ'ընէ Պելկրատը առնել իր ազդեցութեան տակ։ Անգլիան, Պալքաններու մէջ գերակշռութիւն ձեռք բերելով, կը սկսի Սերպիոյ մէջ տարածել իր չօշափուկներ.— Իսկ Իտալիան կը քաջալերէ ազգափոքրամասնութեանց անկախութեան տենչերը եւ կը հովանաւորէ, այլազան ձեւերով, անոնց ղեկավարները. Աւստրիան եւ Հունգարիան յենած սերտ - խռուած մշտավառ պայքարի սուր կացութեան, կ'ուզեն եւս առաւել խորացնել այդ վէրքը եւ եուկոսլաւական հողամասեր ապահովել ... Մեծ ու սահմանակից պետութեանց հակամարտ շահերու վտանգաւոր շուկայ մըն է դարձած Եուկոսլաւիան, որուն ներքին միջնադային միութիւնն ու հաւասարակշռութիւնը դժուար է պահել։

Ի՞նչ վախճան կրնան ունենալ եւ դէպքերու զարգացումը մինչեւ ո՞ւր կարող է առաջնորդել։ Պակաս չեն մարդիկ, որ զանազան գուշակութիւններ կ'ընեն։ Բայց ամէնէն բանաւորը կը թուի ճախակողմեան տարրերու բերած լուծումը։ 1909ին, Թիֆլիսի մէջ, սերբ սոց. դեմոկրատ կուսակցութիւնը Քրիսթանի եւ Լէմէթրովիչի բերնով այսպէս կը բանաձեւէր.— Համադաշնակցական հիմերու վրայ՝ եուկոսլաւ ազգերու միութիւն։

1935ին, դարձեալ նոյն տեսակէտն է որ կը պաշտպանեն եւ դէպքերու ընթացքը կարծես իրաւունք կուտայ։

Այս կապակցութեամբ, անհրաժեշտ է բնորոշել նաեւ Պալքանեան Համաձայնութիւնը, քանի որ Փոքր Համաձայնութեան անդամներէն ոմանք անդամ են եւ այդ խմբակցութեան։

Պալքանեան Համաձայնութիւնը մերձեցման եւ համագործակցութեան փորձերէն մէկը պէտք է նկատել պալքանեան ժողովուրդներու։

Անշուշտ, եթէ այս խմբակցութիւնը արդար հիմերու վրայ կարողանար փոխադարձ անվստահութեան մթնոլորտը փարատել, հասած պիտի ըլլար որոշ չափով իր նպատակին։ Սակայն, ընդհակառակն, կնճռոտ հարթելու փոխարէն, հարցերուն աւելի սուր բնոյթ տուաւ։

Պուլկարիան միշտ դուրս մնաց այդ խմբակցութենէն, երբ տեսաւ որ իր նուազագոյն պահանջներն անգամ ի վիճակի չեն դոհացնելու։ Սերպիոյ հետ մերձեցման տրամադրութեանց Սոֆիան պատասխանեց զնդ. Վոլչեւի դատապարտութեամբ եւ մակեդոնական կազմակերպութեան յայտնի պարագլուխ Իվան Միխայլովի հալածանքով։ Միայն Պուլկարիոյ դուրս մնալը Պալքանեան Համաձայնութենէն, բաւական է դայն անզօրութեան դատապարտելու։

Մեծ դեր պիտի չկարողանայ խաղալ նաեւ Յունաստանը, իր ներքին տագնապալից կացութեան պատճառաւ։ Նոյ. 3ի հանրաքուէէն եւ նոյ. 29ի միապետութեան հաստատումէն յետոյ, ոէժիմի ցաւագին տագնապը կարելի չէ սպառած նկատել։ Անոր կնճռոտ մեղն կրնան պատահիլ։

Պալքանեան Համաձայնութեան ամէնէն չարժուն անդամներէն մէկն է Թուրքիան, որու մասին հոս չպիտի ուզէինք ծանրանալ, քանի որ «Յառաջ»ի մէջ կը ներկայացուի Թուրքիան, իր բոլոր երեւոյթներուն մէջ։

Արդ, ինչպէս կը տեսնէք, թէ Փոքր եւ թէ Պալքանեան Համաձայնութիւնները, խաղաղութեան եւ իրերահասկացողութեան փխրուն ամրոցներ են, իրերու այս տխուր կացութեան մէջ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ

ԴԱՏԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Յունուար 23ին շարունակուեցաւ ծանօթ մահափորձին դատավարութիւնը. Էնկիւրիի եղեռնադատ ատեանին առջեւ։ Այս առթիւ Պոլսոյ թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները —

Ընդհ. դատախազ Պահա Արըգան բսաւ. «Անցեալ նիստին առած էի Թղթածրարը, քննելու համար թէ հարկ կա՞յ ընդարձակելու քննութիւնը։ Այս առթիւ ստացայ Անգարայի կուսակալ Նէվզատ Թանտողան ստորագրութեամբ նամակ մը որ կը խօսի մինչեւ հիմա չարձանագրուած դէպքի մը մասին»։

Ընդհ. դատախազը նոյնութեամբ կարդաց նամակը, որ կ'ըսէր ի մէջ այլոց. «Ամբաստանեալ Աղիզ եւ ընկերները եկան հոկտեմբեր 2ին, ուշ ատեն։ Ալի Սայիպն ալ յաջորդ օրը Անդարահասաւ Տարսուսի Հեպրեթաւ եւ բսաւ թէ կ'ուզէ ընդունուիլ Աթաթիւրքին կողմէ։ Իրապէս ալ նոյն գիշերը ընդունուեցաւ»։

Կուսակալ Նէվզատ չի գիտեր թէ ինչ տեսակցութիւն տեղի ունեցաւ այդ օրը. միայն յաջորդ առաւօտ ընդհանուր ապահովութեան տնօրէն Շիւքրիւ իրեն հեռաձայնով կը հաղորդէ թէ Ալի Սայիպ Աթաթիւրքէն խնդրած է որ Աղիզ իրեն յանձնուի, աւելցնելով որ այս պարագային պիտի կարենայ խօսեցնել տալ զայն։ Աթաթիւրքն ալ արտօներ է։

Ցիշել յետոյ այս պատմութիւնը, կուսակալը կ'ըսէ թէ ինք Աղիզը ընդունեց իբրեւ խոստովանութիւն ըրած մէկը եւ այլ եւս պէտք չտեսաւ անոր եւ Ալի Սայիպի տեսակցութեան, մինչեւ որ ներքին գործավարը հակառակ հրաման մը չտար։

Նամակը կարդալէ յետոյ, ընդհանուր դատախազը բսաւ. — «Մեծ դատաւորներ, նամակին ամփոփումը աս է. — Երբ ամբաստանեալները փոխադրող շոգեկառքը կ'անցնի Ատանայէն, Ալի Սայիպ կը ցատկէ Տարսուսի ճեպընթացը։ Ամբաստանեալները եւ բեկայեն կը հասնին Անգարա, Ալի Սայիպն ալ կը ժամանէ յաջորդ առաւօտ եւ կ'ընդունուի Աթաթիւրքէն կողմէ։ Կը խնդրէ որ Աղիզը իրեն յանձնուի իբրեւ իր մարդը, աւելցնելով որ ճիշդ ոստիկանական պաշտօնեայի մը նման պիտի քննէ եւ երեւան հանէ գործը»։

Ընդհ. դատախազը աւելցուց թէ արդարութիւնը կը պահանջէ գիտնալ ոճրագործութեան ընթացքին ամբաստանեալ Ալի Սայիպի ցոյց տուած վիճակը եւ տպաւորութիւնը։ Եթէ դատարանը այս մասին գիր մը գրէ, ընդհանուր դատախազութիւնը հարկ եղածը պիտի ընէ դատական գործավարութեան միջոցաւ եւ արդիւնքը պիտի հաղորդէ դատարանին։

Ասոր վրայ Ալի Սայիպի փաստաբան Համիտ Շէվքէթ բսաւ. «Ընդհ. դատախազութիւնը կրկին անգամ աչքէ անցընել ուզեց դատական թղթածրարը։ Կը խորհէի որ նախապէս աչքէ խուսափած իրողութիւններ կամ մութը մնացած անցքեր երեւան պիտի հանէ։ Ցարգելի Արըգան կ'ըսէ. «Թղթածրարը քննած ատեն ասա իմաստով նամակ մը ստացայ»։ Կը նշանակէ թէ կը կարծէ որ նոր ապացոյցներ գտած է։ Եւ արդէն, այդ իսկ էր պատճառը որ դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ։ Հետեւաբար, ներկայ պայմաններուն մէջ ալ որ եւ է պատճառ չեմ գտներ դատավարութիւնը գանգաղեցնելու։ Ասիկա կարեւորութեամբ զիտել կուտամ Ցանցանքի բնոյթը ամբաստանագրին ու որոշմնագրին մէջ բացատրուած է։ Նէվզատ Թանտողանի նամակը, որուն պարունակութիւնը կասկած չկայ թէ իրականութիւն է, դատին հանգամանքը փոխելու որ եւ է հանգամանք չունի։

Ընդհ. դատախազութիւնը մեզ հոս բերաւ ամէնէն նուիրական դոյութեան մը դէմ դաւադրողի ամբաստանութեամբ։ Եւ ուզեց որ օրէնքին 168րդ յօդուածին համաձայն դատուինք։ Մենք պիտի պաշտպանենք մեզ, մինչեւ որ դատարանը հոն կենայ այդ յօդուածին տրամադրութեանց։ Միւս կողմէ ընդհանուր դատախազը պէտք է ապացոյցներ փնտռէ, մեզ նետելու համար 168րդ յօդուածի գիրկը։ Ցետոյ օրինական խոշոր սխալ մը գործուած է իրենց կողմէ։ Ընդհ. դատախազութիւնը կազմ մըն է, եւ պաշտօն ունի նախնական քննութիւնը կատարելու։ Երբ ատեան կը ներկայանանք, ոչ մէկ առանձնաշնորհ աւելի կրնայ ունենալ ան։ Հետեւաբար, իրենց առաջարկը օրինագրքին մէջ տեղ չունեցող բան մըն է։ Մենք պատրաստ ենք ապացոյցներու ենթադրած տրամադրութեան, բայց օրէնքի համբավ»։

Անմիջապէս վերջ խօսք առաւ Պահա Արըգան, եւ անդրադառնալով նամակի պարունակութեան, բացատրեց թէ ան նոր ապացոյցներ կը բերէ, եւ թէ օրէնքը չարգիլեր այդ կարգի առաջարկ մը։ Երկրորդ, ամբաստանեալները կ'ըսեն թէ իբրեւ հրօսակ բերուած են դատարան։ Դատարանը գիտէ որ այս նամակը մեր միակ փաստը չէ։ Մենք խնդիրը պիտի քննենք բոլոր կողմերով, ապացոյցներով ու պիտի յանգինք որոշման մը։ Երրորդ, հարկ կը տեսնեմ չեշտել թէ ընդհ. դատախազ մը եւ ամբաստանեալի մը փաստաբանը տարբեր բաներ են եւ թէ ընդհ. դատախազ մը պետութեան ներկայացուցիչն է»։

Նախագահը հարցուց Ալի Սայիպի թէ բսելիք մը ունի՞։

Ալի Սայիպ.— Խնդիրը լաւ չէ բացատրուած, եթէ կ'արտօնէք, ծայրէն պատմեմ։ Ու շարունակեց.

— Երբ խուզարկուեցաւ ագարակս, Աթաթիւրքին եւ ներքին գործավարին հեռագրեցի։ Ստացած պատասխաններս Թղթածրարի մէջ են։ Պատասխաններուն մէջ արձանագրուած է թէ խնդրին քննութիւններուն պէտք էր տրուէր, մինչդեռ սխալ գործուած է։ Լսեցի թէ Նահեա «Անտրինի մէջ եթէ ձերբակալուինք, Ալի Սայիպ մեզ պիտի ազատէ» բսած է։ Եթէ ինծի յանձնուէր խնդրին քննութիւնը, պանտոր ձերբակալել պիտի տայի ագարակիս մէջ եւ դաւադրութիւնը երեւան պիտի բերէի։

Ալի Սայիպ յետոյ աւելցուց.

— Ազգ. Ժողովը հոկտ. 1ին բացուեցաւ։ Ես երեքին ճամբայ ելայ։ Երրորդ օրը, առաւօտուն, երբ հոս հասայ, երեսփոխան բարեկամներէս մէկուն հետ տեսնուեցայ։ Ցետոյ այցելեցի կուսակալին։ Նէվզատ հին բարեկամս է։ Իրեն իմացուցի գալս։ Եւ Հանր. Նախագահութեան առաջ նապահին հեռաձայնեցի թէ կ'ուզեմ ներկայանալ Աթաթիւրքին եւ համբուրել ձեռքը։ Նոյն իրիկուն ընդունեցայ Աթաթիւրքէն։ Հոն էին Ֆէթ Արըգան, Նուրի Ճօնքէր եւ Ալի Հիքմէթ։

Ալի Սայիպ աւելցուց որ, ... դրութեան յրանալէն քիչ մը ... Աթաթիւրք բսած է իրեն.

— Ի՞նչ գործ է այս, անցած ...

— Դուն ողջ եղիր, պատասխանեց է Ալի Սայիպ, եւ շնորհակալութեան յայտներ է Աթաթիւրքի ... համար.

Երբ հանրապետութեան նախագահը բսած է թէ ինք (Ալի Սայիպ) տարելու է քննութիւնը, Ալի Սայիպ պատասխանած է թէ կրնար գործը երեւան հանել, եթէ իբրեւ ոստիկան պաշտօնեայ գործէր, իրեն ունենալով երկու ոստիկանական ծակալներ։

— Այդ կարելիութիւնը կայ, ... ցուցած է Աթաթիւրք, եւ ... թեան ներկայ եղողներէն մէկուն ... դնելով խօսքը՝ աւելցուցած է.

— Դուն հաւանական կը գտնե՞ս, Ալի Սայիպ միացած ըլլայ Չէրքէզ Էթհէմի։

Ալի Սայիպ պատասխանելով ... դահին հարցումներուն, ըսաւ թէ, սակայն Թանտողանի հետ քանի մը ... դամ շփում ունեցած է թէեւ, ... այս մասին որ եւ է խօսք չէ ...

Երբ պատճառը հարցուց նախագահը, Ալի Սայիպ բսաւ.

— Նէվզատ Թանտողան մեր ... տեսակցութեան բսաւ թէ խնդիրը ... քն է որ կը քննէ եւ թէ այդ ... եթէ բան մը ըլլայ, պիտի յա... Երկրորդ տեսակցութեան ընթ... սակայն, աւելցուց թէ անկողմ... չպիտի կարենայ ըլլալ եւ թէ ... արձագանգ գտած էր դատա... մէջ.

Այս կերպով ինծի դէմ հոգ... ստեղծուեցաւ ու ես խնդիրը այդ... րուն վրայ ձգեցի։

Ալի Սայիպէն վերջ խօսք առա... փաստաբանը եւ հարցուց թէ ըն... դատախազը կը պնդէ՞ տակաւին... պահանջին վրայ։

Պահա Արըգան բսաւ թէ ... ճիշդ ըլլայ պատմուած բաները, ... ինք կը գտնուի խոշոր հարցումի ... առջեւ. «Պէտք է մտքէս ... հարցականը», աւելցուց։

Ամբաստանեալին փաստա... յայտնեց թէ պէտք է որոշ ըլլա... եւ է առաջարկի դրդապատճառ... Ընդհ. դատախազը կրնա՞յ ըսել ... յայտարարութիւնը կարեւոր է ... վկաները կանչեցէք»։ Ցարգելի Ար... գան այսպէս չըսեր, այլ կը պնդէ ... իր մտքին մէջ շփոթութիւն ... (Այս խօսքերուն վրայ սրահին ... խօսակցութիւններ սկսան ու ... բարձրացաւ։ Նախագահը, ... ները լռութեան հրաւիրեց, աւելց... լով որ եթէ շարունակուի աղմուկ... պիտի սախպուի պարպել սրահ...

Ալի Սայիպ կրկին խօսք առա... բսաւ.

— Եթէ ամբողջ աշխարհք կա... ծը իմ վրայ հրաւիրած իսկ ըլլա... կայ մէկը որ բացատրութիւն կը ... մէ։ Ան երբեք չէ կասկածած իմ ... սիս։ Այս մեծ անձնաւորութիւ... Աթաթիւրքն է. հարցուցէք, ու ... տեսնէք թէ վստահութիւն ուն...

Այս խօսքերէն վերջ կարդացուե... ցան Ալի Սայիպի հեռագիրներ...

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Մինչդեռ ան մեր սեփական հոգեկան վիճակն է որ անոր բաղկացուցիչ տարրերէն կը ստեղծէ զայն։ Եւ որքան պիտի փափաքէինք մենք որ այդ վիճակը յաւիտենանար։ Եթէ կարենայինք իշխանութիւնն ունենալ զայն յաւերժացնելու եւ յաւիտենականացնելու, անշուշտ որ երջանիկ պիտի ըլլայինք։ Սակայն, գաղ մըն է ան, վայրկեան մը որ եթէ յաւիտենանար, միօրինակ պիտի դառնար, պիտի հիննար, սովորական դառնար ու պիտի չկրնար ապահովել երջանկութիւնը։ Մեր ներքին ուժին տրուած է զայն վերակենդանացնել ու ապրիլ կեանքի մէջ մեր ամէն մէկ քայլին։

Իմ հոգիս այսօր կը լողայ արդէն բարերար ու խաղաղ քաղցրութեան մը մէջ։

Հափըզն բսաւ.— «Աէրէն կ'երեւամ մինչ մարդիկ իմաստուն կ'անուանեն զիս»։

Դուրսի աղօտ լոյսը կը տանջէ զիս։ Դեռ առաւօտ չէ։ Մինչ դուն ուղեղիս մէջ լայն մը բացուած՝ կամակոր, քուսիրուն ժպիտով հոգիս կը լուսաւորես։ Եօսէ՛, խղած սա առեղծուած լռութիւնդ։ Պարզկայ լուսնակ գիշերը մերն է ահա։ Օ՜, ինչքա՜ն կը սիրեմ լուսնակ գիշերը՝ կարծես երազներով օծուն ըլլար։

Իւրաքանչիւր անգամ որ առանձին եղեր եմ, լուսնակ գիշերով, բնութեան հետ գիրկ գրկի, միշտ ալ անոր ափրանալու խելագար ու անդուսպ տենչ մը ունեցեր է կուրծքս։ Եւ ամէն անգամ ալ տխուր վիշտ մը համակեր է զիս՝ անբուժելի, երբ համոզուեր եմ, քիչ յետոյ, որ անկարող եմ զայն ունենալու։ (Մինչ աւելի դիւրութեամբ կը տառանէ խորհուրդներու ոլորտին մէջ, քան մարմինս որ անընդունակ է զայն ընդգրկելու)։ Ու մնացեր եմ խռով ու հոգեկէ։ Ու քիչ առ քիչ, անզգալի, ամէն օր իմ մէջս յեղաշրջուեր, զարգացեր, ծաւալեր է ան, ինչպէս կը յեղաշրջուի ու կը հասնի հասունութեան բնութեան մէջ ապրող ամէն կեանք։ Ամբողջ է ամբողջ հոգիս, թրծեր է իր մագնիսական հնոցին մէջ, միեւնոյն ատեն յայտնելով նորանոր երազներ։ Եւ ամէն անգամ ալ այդ նուիրաբերումը մաշում մըն է եղեր սրբազան՝ հոգւոյս համար։ Թանգարանաձեւով եմ փարեր իր փէշերուն, կամեցեր եմ զայն իր ամբողջութեամբ չթմրացնել մէջս։ Սակայն, առօրեայ հոգերն ու պահանջները կաշկանդեր են մարմինս ու ձեռքերս։ Այսպէս, քանի՜ - քանի տարիներ չկրցեցի եւս՝ առանց կարենալ լքօրէն մոռնալու այդ մասին։ Նոյն իսկ ըղձինքս իրենց բնախօսական գործունէութիւնը մոռցեր վատասեր են. սովորութիւնս կորանցուցեր եմ։ Բայց այդ խուլ պայքարի ընթացքին ի՞նչ տագնապներէ չէ անցեր հոգիս։ Նորակառոյց շէնքի մը պէս լքեցի զայն երկար ժամանակ (եւ դեռ այսօր ալ), կզզիացած՝ ամայի լերան մը գագաթին, միս մինակ, տարտամ։ Եւ երբ ճամբու ընթացքին, առօրեայ զբաղումներուս մէջ, կաշկանդիչ ու խճողուն, դէմքս դարձուցեր հեռուէն իրեն նայիլ եմ ու դեր, քայլերս ըմբռնացեր, ծունկերս կթոտեր են եւ ուզեր են վերադառնալ այդ շաղփաղփուն հեռանկարին, խոլ ցանկութիւններով եւ թռչունիս սլացքով ճախրելու ու պահ մը եւս թառելու համար իր քիւերուն վրայ։ Այդ ակամայ հոգեփոխումը, աննշմարելի՝ երեւոյթով, յամրաքայլ, հոգւոյս ջինջ ու թափանցիկ բիւրեղն է պղտորեր։ Եղեր են պահեր, երբ ունեցեր եմ այն յուսահատ տպաւորութիւնը՝ թէ այլ եւս ան պիտի դուրս հոսի հոգիէս, խառնած ու պղպջալով (ինչպէս կարմիր արիւն մը որ դուրս կը ցատկէ կորուած երակէն) ու հեռանայ երթայ։

Ի՞նչ ապարդիւն ու անիմաստ պայքարներու մէջ չենք մաշեցներ, երբեմն, մեր օգանչելի երիտասարդութիւնը՝ անգիտակցաբար, յաճախ Բայց, հարկադրութի՛ւնը. Ի՞նչ դարուններ չեկան չանցան՝ հովի մը պէս, որոնց ինքնութիւնը հոգիս թէ կրցայ ճանչնալ՝ մաքի զօրութեամբ։ Բջարեր ձմեռնամուտ մը ըլլային կարծես։ Ու անցեալի այդ դառն յիշատակը գիտապատ կ'ընէ զիս այսօր։ Արհրդաւոր ու անվերծանելի ստուերի պէս փռուած մեղմ անցեալիս օրերուն վրայ։ Այսուհանդերձ, չեմ կրնար բաժնուիլ իրմէ։ Անտեսանելի ու զօրաւոր կապ մը զիս յարաբերութեան մէջ կը դնէ իր հետ։

Գաւառի գաւակ, ծնած՝ բլուրներու կողին տարածուած խոշոր գիւղաքաղաքի մը մէջ, շրջապատուած լեռնանման բլուրներով, աջէւր՝ ընդարձակ դաշտ մը, որուն պորտին գետակը իր օձաձապուկ իրանը կը պառկեցնէ ու ծառերու եւ այգիներու մէջէն սողոսկելով կ'իյնայ ծովերու զոգը, երթալ՝ ձեռք - ձեռքի տալու համար բարկաճայթ ու շառաչուն խոշոր Ալիսին հետ։

Բնութիւնը անօրինակ յափշտակութիւն մը ունի հոն։ Գարնանամուտին՝ ձիւնհալէն վերջ, հողը կը տաքնայ օրէ օր ու իր խոնաւ ընդերքէն շոգին կը բարձրանայ մշուշի պէս ու կը ցրուի։ Տարադնաց թռչուններ բոյն կը վերադառնան։ Արտ ու դաշտ կը լեցուին աշխատաւոր բազուկներով։ Արօրը կը ճեղքէ հողին կուրծքը, կողք - կողքի պառկեցնելով երկարաձիգ ակօսներ, ուր ցորենահատիկներ իրենց աւիշը պիտի ծծեն, վաղուան ոսկեհատիկ հունձքին ի խնդիր։ Հող չէ թէ հերկի անբաժան ճճճղուկներ զան իրենց արդար բաժին հունտը կացահաւաքելու։ Սերմնացանը բերկրալի հաճոյքով կ'ընդունի ... դրացնութիւնը։

Գիւղին լանջը բլուրները ... փին այդ օրերուն՝ ծաղիկ հա... լու։ Բնութիւնը կը զգենու իր ... քղամիդը։ Դաշտերն ու արտեր ... կեանք կը ստանան։ Այգիները ... թննան իրենց թմրութենէն։ Ար... տունկերուն ոստերուն վրայ ... կը բացուին վաղուան ողկոյզն... րը։ Բնութիւնը վերադտած է իր ... դանութիւնը։ Հոն է իջած ... ամբողջ բնակչութիւնը։

Հունձքի օրերուն աշխոյժ ... մը կայ։ Արեւամուտէն վերջ, ... ներով հնձուորներ՝ հարս ու ... երիտասարդ ու տղայ, ... մանդաղ ուսած՝ ցնծութեան ... րով, բլուրներէն ու դաշտերէն ... ղին ճամբան ձեռք կ'առնեն, ... բաղադնալու համար։

Ա՜, այդ հողին փառքը, մեծ... թամ ու փառայեղ։ Ու իր վրայ ... դար քրտինք հոսեցնող բարի՛ ... ցիներ, մէկ ընտանիքի ... ըլլային կարծես ... Բայց անհ... այդ երգը, այդ համերգը։

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Քօնիա

(6)

պատասխանները:

Աթաթիւրքի ուղղած հեռագրին մէջ ամբաստանեալ երեսփոխանը կ'ըսէր թէ երբեք չի բողոքեր կատարուած խուզարկութիւններուն դէմ, եւ կ'աւելցնէր թէ իրեն տրուած մականունը պիտի փոխանցէր իր զաւակներուն, մեծագոյն ներշնչելով զանոնք մեծ պետին հանդէպ ունեցած սէրով Աթաթիւրք, իր պատասխանի վերջաւորութեան, վստահութիւն եւ սէր կը յայտնէ, ու սիրալիր վերաբերում մը ցոյց կու տայ:

Ներքին գործոց նախարարի պատասխան-հեռագիրն ալ այսպէս կը վերջանայ. — «Դուն ալ վստահ եղիր թէ խնդրոյ առարկայ չես կրնար ըլլալ: Աչքերէդ կը համբուրեմ քեզ»:

Հեռագիրներէն վերջ կարդացուեցաւ ամբաստանեալներէն Իսրիւի խնդրագիրը: Իսրիւ կ'ըսէր. — «Զաւակէս՝ Իսմայիլէն այսօր իսկ ստացած նամակս կը ներկայացնեմ: Պիտի տեսնէք թէ հոն կը բացատրուի Մարաշէն քարտուղար Աղտուրքատիի ոչ-ուած վճռյութեան ներքին ծալքերը»:

Նախագահը կարդաց Աղտուրքատիի առաջին վկայութիւնը, ուր կ'ըսէր թէ իր յարաբերութիւնները մտերմացուցած է Իսրիւի հետ, երբ իմացած է թէ Չէրքէզներու միութիւն մը կը կազմուի: Աւելցուցած ու շեշտած է սակայն թէ դաւադրութեան խնդիրէ մը լուր չունի:

Դատարանը խորհրդակցութեան քաշուեցաւ, քննելու համար թէ կուսակալ Թանտողանի նամակը պէ՞տք էր նկատի առնել, եւ 15—20 վայրկեանէ վերջ այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ առաջարկէն հիմը օրէնքին հետ որ եւ է կապ չունի, եւ թէ հետեւաբար պէտք է մերժուի:

Ասոր վրայ Փահա Արըգան բաւ, թէ չէ լրացուցած իր քննութիւնները, եւ առաջարկեց յետաձգել դատավարութիւնը

Ալի Սայիպի փաստաբանը բողոքեց եւ աւելցուց թէ հարկ չկայ ատոր, քանի որ հիմնական խնդիր չէ մնացած:

Դատարանը խորհրդակցեցաւ եւ որոշեց որ յաջորդ նիստը տեղի ունենայ 30 յունուար, ժամը 2ին

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

«Թայմզի թղթակիցը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Խ. Միութեան դրամական կացութեան եւ ուրիշ հարցերու մասին. —

Դիւանագէտները կը խորհին գտնել քէշ մը աւելի գործնական լուծում մը, — օրինակ Գալթեան կամ Ֆինլանտական երկիրներէն բերել ուտելիքով լեցուն վակոններ:

Որքան ալ մտահոգութիւն ներշնչէ այս հարցը Մոսկուա բնակող օտարականներուն, զուարճալի հետեւանքներէն ալ պակաս չեն: Այսպէս, ամերիկացի լրագրող մը դիմեց իր Թերթին, խնդրելով վարձատրութեան յաւելում մը ընել՝ իբրեւ հետեւանք սանդուած կացութեան, բայց իրեն պատասխանուեցաւ թէ հարիւրին 40 համեմատութեամբ պիտի կրճատուի իրեն տրուած վարձատրութիւնը՝ իբրեւ հետեւանք Մոսկուայի կառավարութեան դրամական արժեզրկումի որոշման. Օտար ամբողջ գաղութին մէջ լաւթոք խնդուք մը պատճառեց ամերիկեան Թերթին այս հեռագիրը, որուն ընթերցումը խնդուք պատճառեց նաեւ ամերիկացի անբախտ լրագրողին: Թերեւս պէտք էր ըսել թէ ամերիկեան Թերթը չատ վճռեան է տակաւին, քանի որ խորհրդային կառավարութեան դրամական արժեզրկումը կատարուած է 70 առ հարիւր համեմատութեամբ: Մէկ րուպլին 3 ֆրանք յայտարարութեան ամերիկացի զոհը, կը կարծենք թէ, չա՞ռ գէուարութիւն պիտի կրէ՝ Նիւ Եորքի իր աշխատակիցներուն հասկցնելու համար դրամական արժէքի տարբերութիւնները: Կատակը մէկդի դնենք, հաւանական է որ Մոսկուայի օտար գաղութէն շատեր մեկնին արտասահման: Անոնք որ ստիպուած պիտի ըլլան իրենց պաշտօնակները կապելու, ապահովաբար պիտի ցաւին որ կը զրկուին բոլոր այն դիտելի բաներէն, զորս կը ներկայացնէ Ռուսիան՝ այս օրերուս:

Մեր խօսքը Նոր Ռուսիոյ մասին է:

Մնունդի ծառ, բանակի յառաջ նոր համազգեստ, կէփիւրի յառաջ նոր համազգեստ, մարաջախտութեան հաստատում, շքանշանի տեղատարափ, պար եւ անուշահոտութիւն, — այսօրուան խորհրդային Միութիւնը անճանաչելի է բոլոր անոնց համար, որոնք ապրած են այնտեղ, առաջին հնգամեակի առաժանելի օրերուն:

Մանր-քաղքենիութեան հոգեբանութիւնը արագօրէն կը զարգանայ զանգուածներուն մէջ: Confortի սէրը, արդուզարդի ձախաւեր բայց իրական փորձերը, դրամատիրական երկիրներու ձեւերն իւրացնելու ճիգերը երբեք այսքան յաղթահարած չէին յեղափոխական մոլեռանդութիւնը, առաջին հնգամեակի ապարատական խստակեցութիւնը: Զրօսանքէ զրկուած ,լարուանակական քարոզչութեամբ մը բթացած զանգուածները այժմ մեծ գոհունակութեամբ կ'ողջունեն ամէն թոյլտուութիւն, որ կ'ըլլայ քաղքենի հոգեբանութեան: Ու ահա թերթեր նորաձեւութեան, ոճը եղէկ արդիլուած: Վերջ մաննեքէնները կը գեղեցուին հագուստեղէնի վաճառատուներու ցուցափեղկերուն մէջ, որոնց առջեւ յափշտակութեամբ կը կենայ ու կը դիտէ ժողովուրդը:

Սրճարաններ կը բացուին, եւ պարասրահներ որ, արձակուրդի օրերուն, կը յորդին: Սինէմաներ հեռահեռէ սկսած է մերժել քարոզչական ժապաւէններ, որոնցմէ զզուած է այլեւս ժողովուրդը: Քարոզչական ժապաւէններու ցուցադրութիւնը ծախքերն ալ չէր գոցեր արդէն:

Ժողովուրդը կը փնտռէր Զարլի Չէփլինն եւ Միքի: Հիմա ժողովուրդը ժամերով պոչ կը կազմէ սինէմաներուն առջեւ, օտար ժապաւէններ տեսնելու համար միայն:

Կարմիր բանակին նոր գնդապետներն ու հարիւրապետները ստացան վայելուչ համազգեստներ, ինչպէս եւ ուշադրութիւն գրաւելու աստիճան լայն արքեներ, իրենց զինուորական աստիճանին համաձայն: Նարկոմմնութիէլը (Ներքին գործոց նախարարութիւն, նախկին Կէփէու) եւս ետ չի մնար ասեղնաթեւ շողշողուն համազգեստներ կրելու մարմաջին մէջ: Ռուսական պարզ շապիկին յաջորդած է օձիք ու փողկապ գնելու շրջանը: Այսպէս ուշադրութիւն կը գրաւէ յեղաշրջում մը դէպի վայելչասիրութիւն եւ պճնասիրութիւն:

Խորհրդային զինուորականները սկսեր են նմանիլ նախապատերազմեան շրջանի մեր սպաներուն՝ իրենց ճամկազարդութիւններով եւ ասեղնաթեւ արքեներով:

Ամէն առաջարկի մէջ ճիգ մը կայ ընդօրինակելու արտասահմանի բարքերն ու ձեւերը:

Այս երեւոյթը չի խօսիր անշուշտ բոլորին ճաշակին անխտիր: Պիտի գայ օր մը, որ «ձախերը» հակազդեցութիւն մը պիտի փորձեն: Երիտասարդութիւնը ուրախութեամբ կ'ողջունէ այս յեղաշրջումը, բայց դասակարգ մը համայնավարներ կը մնան անդրդուելի իրենց սկզբունքներուն մէջ: Սակայն ժողովուրդը, որ կը հետաքրքրուի համայնավարական սկզբունքներով այնքան՝ որքան ձուկը խնձորով, ծարաւով կը նուիրուի այն հաճոյքներուն, որոնք արգիլուած չեն այլեւս, եւ Թողլով որ զատաբիճները մրճառն իրենց անկիւնին մէջ, կը վազէ սինէմա՝ ծափահարելու համար Միքին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ, 26 յունուար. — Շաբաթ գիշեր 3րդ Թաղապետարանի սանդուղներէն վար իջած ատեն, եղբայրս, որ մօտս կը գտնուէր, ի տես լայն դուռներէն դուրս պոռթկացող բազմութեան՝ կ'ըսէր ինծի.

— «Գնահատանք մը պէտք է եղեր այսքան այլազան բազմութիւն իրարու քով հաւաքելու համար»:

Շատ ճիշդ: Երբ անցեալ շաբթու այս էջերուն մէջ կոչ կ'ուղղէինք Լիոնի հայ գաղութին հոծ բազմութեամբ ներկայ ըլլալու Կոմիտաս Վրդ.-ի յիշատակին եւ գործերուն նուիրուած երգահանդէսին՝ յանուն պարտականութեան, այսօր անխառն հաճոյքով կ'արձանագրենք որ մեր ժողովուրդը լիովին կատարեց այդ պարտականութիւնը:

Կոմիտաս կը մարմնաւորէ հայութիւնն ամբողջ, որ «Մրրկաւ էր բաժնուած»: Անկախ այն անգնահատելի դերէն որ վարդապետը կատարեց մեր տոհմիկ երաժշտական կալուածին մէջ, լոյս աշխարհ հանելով մեր ժողովուրդի գողտրիկ երգերը, ան կամուրջը հանդիսացաւ գաղութներու եւ մայր երկրի մէջ ապրող հայութեան, իւրաքանչիւր գաւառի յոյզերն ու ապրումները իրարու փոխանցելով: Կարծ՝ Հայը Հայուն ծանօթացուց: Այդ էր պատճառը անշուշտ որ հանդիսասրահը ծայրէ ծայր, մինչեւ նրբանցքները լեցուն էր, աւելի քան 500 անձ եւ շատեր բացակայութեան ետ դարձան: Ու կը խորհիմ թէ որքան Թիւրիմացութիւններ պիտի հարթուէին եթէ ազգային-հանրային խնդիրներու շուրջ ալ այսքան ողջմտութիւն ցոյց տայինք:

Երէկ իրիկուն մենք սրահին մէջ զգացինք վարդապետին ներկայութիւնը ոսկէ Թագ մը գլխին, ճպոտ ձեռին եւ դաշնակին առջեւ: Երեւանի չափ երգեր երգուեցան, ամէնքն ալ իր գործերէն: Հասարակութիւնը փոխն ի փոխ սլացաւ դէպի հայրենի դաշտերն ու լեռները ,եզներուն ու արօրին մօտ, (գութաներգ), ապրեցաւ իր սէրերն ու պանդխտութիւնը (Սարերի վրով գնաց, Կռունկ, Հայաստան, եւն.): Վերջապէս վայելեցինք հայկական երգահանդէս մը որ հակառակ իր Թերութիւններուն, զարմանալ պատիւ կը բերէ զայն կազմակերպող յանձնախումբին

Յանձնախումբը հրապարակ հանած էր վարդապետին նկարով քարթեր, որոնք վաճառուեցան դաշտի ընթացքին: Ինչպէս ծանօթ է, հանդէսին հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Կոմիտասի անտիպ երկերու հրատարակութեան:

Այս առթիւ, կ'ուզէի քանի մը փոքր դիտողութիւններ ընել:

Մենք պիտի փափաքէինք Գ. Կ. Գոլամանեանը տեսնել իբրեւ սերող գերասան, բայց ոչ երգիչ: Ցեռոյ կարելի չէ՞ր արդեօք խմբերգերներուն թիւը քիչ մը աւելի բազմացնել, ձայներուն աւելի ներդաշնակութիւն տալու համար: Առանձին երգուելու համար ընտրուած էին այնպիսի կտորներ զորս մենք վարժուած ենք ունկնդրել իբրեւ համերգ (քառաձայն ,վեցձայն): Գ. Ց. Տէյիրմէնճեան ուժեղ ձայն ունի եւ երգածին մէջ զգացում կայ եւ յատակ կ'արտասանէ բառերը: Գ. Վ. Ջանոբեան ընդունակ է նորանոր յաջողութիւններու. կ'երգէ սյացիկ եւ ոգեւորութեամբ մը որ կը համակէ ունկնդիրները. «Միրանի ծառը» ստիպուեցաւ կրկնել բուռն ծափերու տակ: Տավինարի երգերը յատթեցին այն ոգեւորութիւնը որուն սա հասարակ վարժուած էինք: Իր ձայնը ծովի ալիքներու նման փոթորկայոյզ է եւ յարմար բարձր եւեւէջաւոր երգերու. ահա «Հայաստան»ը որ ծափահարուեցաւ որոտընդոստ: Իսկ Գ. Ա. Մելքոնեանի նուագած Կարնոյ եւ Շուշիի հաստարակաց պարերգերը հաճելի նորութիւն մը եղան մեզի համար:

Ցարոնելով այս դիտողութիւնները, կրկնենք որ յաջողութիւն մըն էր երգահանդէսը, որուն համար ջերմագին գնահատութեան արժանի են կազմակերպիչ մարմնի բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ իրենց ղեկավար Գ. Ա. Մելքոնեան, որուն ջանքերուն կը պարտինք այդ գեղարուեստական երեկոյթը:

Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԱԿՈՒՄԲ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Հայ Երիտ. Ակումբի ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ կիրակի, 19 յունուար: Այս առթիւ հրաժարեալ վարչութիւնը նախ քան իր տեղեկագրին ընթերցումը, բոլոր անդամներու փափաքին գոհացում տալով իր երախտագիտական զգացումները յայտնեց Ակումբի դասախօսներուն. — Գ. Գ. Ա. Խոնդկարեանի, Ա. Զօպանեանի, Ս. Վրացեանի եւ Հայր Սահակ Տէր Մովսէսեանի, ինչպէս նաեւ Գ. Խատիսեանի, որուն կը պարտինք մեր դասախօսութեանց սրահը:

Վարչութիւնը ներկայացուց իր տարեկան գործունէութեան տեղեկագրութիւնը, որ հետեւեալ ձեւով կ'ամփոփուի. —

1935 —36ի շրջանը յատկացուեցաւ մասնաւորապէս գրական դասախօսութեանց (24 դասախօսութիւններ):

16 դասախօսութիւններ Ա. Խոնդկարեանի կողմէ (Հայ արդի գրականութեան պատմութիւն, — Ընդհ. տեսութիւն հայ հին գրականութեան վրայ, Նախաքրիստոնէական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը):

Հինգ դաս, Գ. Ա. Զօպանեանի կողմէ (Հայ հին գրականութիւն.— Համառօտ ակնարկ մը Հայոց պատմութեան վրայ, Նախաքրիստոնէական գրականութիւն, ոսկեդարեան գրականութիւն եւն.):

Մէկ դաս՝ Գ. Վրացեանի կողմէ (Հայ Թատրոնի պատմութիւնը):

Մէկ դաս՝ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեանի կողմէ (Վենետիկի կատարած դերը մեր ազգային կեանքին մէջ):

Մէկ դաս՝ ընկերներու կողմէ (Պետրոս Դուրեանի կեանքը եւ գործը):

Տեղի ունեցած են նաեւ երկու պատմական դասախօսութիւններ. — 1. Ս. Վրացեան՝ Ընդհանուր ակնարկ Հայոց պատմութեան վրայ. 2. Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան՝ (Հայ ազգի ծագումը):

Դասախօսութիւններէ դուրս կազմակերպուած են մէկ ընկերական-դաշտային պտոյտ, եւ մէկ ցերեկոյթ-թէյասեղան:

Վարչութիւնը իրաւունք ստացած է շաբաթ մէկ իրիկուն հաւաքուելու «Արեւելեան Լեզուներու վարժարանոցին մէջ

Այս շրջանին միութեան անդամներու թիւը բարձրացած է 10էն 28ի: Իսկ դասախօսութեանց մասնակցողներու միջին թիւը եղած է 24:

Վարչութիւն

Ց. Գ. —Նոր վարչութիւնը կը կազմեն Օր. Հ. Գաղայեան, Գ. Գ. Ա. Բարսեղեան, Ց. Եղիազարեան, Գ. Արթինեան եւ Հ. Դերձակեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Հայրենիքէն հեռու

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 յունուար).

— «Արդի հայ տարագրութեան մեծագոյն ողբերգութիւնը հոն է, որ ան զրկուած է ոչ միայն հայրենիք վերադառնալու հնարաւորութենէն, այլ եւ իր հայրենի երկրին հետ կենդանի կապէն:

Ու զրկուած է ի հարկէ ոչ միայն բռնութեամբ, այլ եւ արուեստականօրէն:

Հասկնալի է Թերեւս, որ հայ հայրենիքին մէջ նստած այսօրուան իշխանութիւնը զուտ քաղաքական պատճառներով արգիլէ Հայաստան մուտքը հայ տարագրութեան մէկ մասին: Բայց այդ արգելքը իրապէս ոչ թէ տարագրութեան մէկ մասին, այլ ամբողջութեան դէմ է: Ու արգելքին բուն պատճառը հայ ցեղին ու հայրենիքին հետ այդ իշխանութեան կապ ու հարազատութիւն չունենալն է:

Ճնշող ու կլանող են օտար ազդեցութիւնները հայ տարագրութեան վրայ, բայց հարուածին Թափը պիտի մեղմանար ու կորուստը նուազ աղետաւոր պիտի ըլլար, եթէ կապը հայ տարագրութեան եւ հայրենիքին միջեւ անխախտ ու սերտ ըլլար: Մինչդեռ ամբողջ դժբախտութիւնը հոն է որ, բուն իսկ հայրենիքի իշխանութիւնը հակառակ է այդ կապին, չնայած որ տարագրութիւնը իր բոլոր հոսանքներով եւ իր ամբողջ էութեամբ ու համազօրամովք կապուած կ'ուզէ մնալ իր հայրենիքին:

[illegible] այս ներհակութեան կամ այս անօրինակ ողբերգութեան պատճառն այն է, որ համազգային իտէալները հաւասարապէս չեն ոգեւորեր հայրենիքի իշխանութիւնն ու հայ տարագիր զանգուածները:

Աւելին: Մինչ այս վերջինները, տարագիր զանգուածները, համակուած են արդար, անկախ ու միացեալ հայրենիքի հայ դաւանանքով խանդալով, անդին իշխանութիւնը մեր հայրենիքը վերածած է օտար շահատանի մը, ծառայեցնելու համար զայն օտար շահերու եւ քաղաքական մթին հաշիւներու:

Ներհակ են նաեւ մտածումները ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ ազգային հոգեւոր արժէքներու մասին: Մինչ տարագրութեան համար ազգութեան պահպանումը էական է իր ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ հանրային-մշակութային իւրաքանչիւր ձեռնարկին, անդին իշխանութիւնը բացայայտօրէն կը ժխտէ ազգութեան գոյութեան եւ անոր իւրաքանչիւր արժէքի պահպանման անհրաժեշտութիւնը ոչ միայն մտածումով, այլ եւ ամէնօրեայ գործով, [illegible] ունենալով ընկերային կապակցելի տեսութիւններ ու միշտ ձախողող փորձարկութիւններ, որոնք կը զուգադիպին միշտ տիրող ազգի կամ պետութեան շահերուն, աղետաւոր ըլլալով հայ հայրենիքի ու ժողովուրդի համար:

Ներհակ են նաեւ զուտ գործնական կամ ընթացիկ մտահոգութիւնները: Ու այն ատեն, որ հայ հայրենիքի իշխանաւորը մէկ կողմէն կը յանդգնի «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն» չհամարել Հայաստանի իշխանութիւնը, երբ հայ տարագրութիւնը միակամ ու միասիրտ հայրենի հողին վրայ կ'ուզէ հաստատուիլ, եւ, միւս կողմէն, «համաշխարհային յեղափոխութեան» պղտոր ալիքներուն կեր կ'ուզէ դարձնել հայ տարագրութիւնը՝ երբ այս վերջինը, փուշերու վրայ նստած, անվերջ կը յորդորէ հանգիստ ձգել զինքը գոնէ օտարութեան մէջ:

Այս հիմնական ներհակութիւններէն ալ կուգայ կապի ու գործակցութեան աղետաւոր պակասը հայ հայրենիքին եւ հայ տարագրութեան միջեւ, վերածելով այդ երկու ուժերը տեսակ մը հակամարտ բանակներու, եւ անհաւորապէս դժուարացնելով երկուքին ալ պահպանման ու զարգացման գործը»:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ հանգանակութեան մասնակցած են, Ֆրէժիւսի մէջ, Շապին Գարահիսարի հետեւեալ հայրենակիցները, իրենց բաժինը միացնելով Փիւժէ-Սիւր-Առժանի երիտասարդութեան եւ Զարշամպայի Հայր. Միութեան գումարին — Գ. Տավուլճեան 100 ֆր., Բ. Միսմիսեան 25, Ս. Երամեան 25: Գումար 150: (Տես «Յառաջ» 24 յունուար):

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (2)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

ԻՊՐԱՀԻՄ ՊԷՅԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անոր անունը սարսափեցուցած էր քաղաքին ամբողջ հայ բնակչութիւնը: Ընթրիքի սեղանին տակ, այս ասպատակին վայրագութիւնը ամէնուն բերանն էր: «Այս գիշեր պիտի գայ պէ՛յը», կ'ըսէին, ո՛վ գիտէ, ինչ՛ր պիտի բերէ մեր գլխուն:

Մանաւանդ Զարդի վախը սսկացուցած էր բոլորը: Այս սարսափի լուրերը ամբողջ գիշեր մը շրջեցան բերնէ բերան: Ու վերջապէս յաջորդ առտուն կանուխ՝ իրողութիւնը պարզուեցաւ. Իպրահիմ պէյ ժամաներ էր: Լոյսը տակաւին նոր ճեղքուած՝ մեր դրացին լուր կը բերէր թէ աչքի զարնող հայ աղաները գիշերով հաւաքուած ու բանտարկուած են Ս. Կարապետ եկեղեցին մէջ: Ժամ մը վերջ արդէն, հասարակ ժողովուրդէն ալ մարդիկ սկսան ձերբակալել: Փողոցին ամէն մը քաղաքին վրայ կը ծանրանար, կարմիր նշոյլներու գոփիւն մը հայոցին փողոցներէն: Քաղաքին ոստիկանները ահ ու հեծած, չրեց հագուստներու մէջ Թաղուած, հոյիլիի նման փայլուն կոճակներով կըտկիտուած բաճկոնները աչք կը շլացնեն: Իրենց ուսերուն վրայ կը կրեն արծաթազօծ մահիկներու քովէն կախուած մետաքսէ ճերմակ ծոպեր: Անոնց համար տօնի մըն էր այդ օրը: Մեծերու առնէրուն առջեւ մերը կը կեցնեն եւ այրերը դուրս կանչելով առջեւնին ձգած կը տանին կը լեցնեն եկեղեցին: Ոստիկանապետ Բէշիր պէյ փողոցին մէջտեղը կեցած հրամաններ կ'արձակէ, ոստիկանները կը հնազանդին փութկոտութեամբ:

Առտուան տունը լեցուն է դժբախտ Հայերով, վեր-վար խռնուած: Իսկ բակին մէջ ոստիկանները Իպրահիմ պէյի գալուստին կը սպասեն: Կէս օրը քիչ անց, Պոլսոյ բանտերու նախկին այս արիւնարբու անօրէնը կը հասնի եկեղեցի, 50 հեծեալով ոստիկան զօրքերու շքախումբով: Եկեղեցիին մէջ ձայները բոլորովին կը դադրին: Ցաղթական՝ ճեղքելով հայ ժողովուրդը՝ կը բարձրանայ մինչեւ խորան, ընկերակցութեամբ միշտ ոստիկան զինուորներու, որոնք կը կրեն զէնքերով փայլօ, տակուն տեսակէն: Ու մէկ չշուկ եկեղեցիին անկիւններէն: Հայասպանց պէյը խօսք կ'առնէ եւ ի մէջ այլոց կ'ըսէ թէ 55 մոսին եւ 250 մաւզէր կը պահանջէ: «Եթէ չյանձնուին, ձեր կիներն ալ հոս բերելով, ձեզ անոնց առջեւ ծեծել պիտի տամ»: Նոյն իսկ կ'աւելցնէ թէ պահանջուած զէնքերը չյանձնելու պարագային, բոլոր ժողովուրդը Սաքարիոյ հոսանքն ի վար նետել պիտի տայ: Նախ հարուստները կը տեղան Հրեշտակապետ Թաղի ծերունի աւագերէցէն, յաջորդաբար շատերուն վրայ: Մօտաւորապէս 700 հոգի, ծեծի եւ խոշտանգումի դատապարտուելնքէն, միս միսի անկիւններն էին քաշուած ահ ու դողի մէջ: Թէեւ զէնքերը միւս կողմէ կը շարունակէին հաւաքել տուներէն, բայց հրապապետին պահանջածը երեւան հանուած չըլլալով, ծեծը սաստկացած էր: Կոկիկ հագուած այս լեռնականը խղճմտանք բռնած բանը չունէր ,Փալախանի հրամանը բերնէն ելածին պէս, զինուորները կը հնազանդէին, ամէնքն ալ մէկ մէկ փայտ առած, ենթական կը քաշէին գաւիթին առջեւ ու կռնակի վրայ պառկեցնելով, ոտքերը վեր կապած, կը սկսէին հարուածները ուժգնօրէն տեղացնել, երկաթագործի մուրճին ներդաշնակութեամբ: Խեղճը տակէն կը պոռար շարունակ եւ վերջապէս կը հրամայուէր դադրեցնել ծեծը: Իպրահիմ Խայրի մօտենալով պառկողին, կը հարցնէր թէ պիտի յանձնէ՞ր զէնքերը: Եթէ «Եօգ տըր, էֆէնտիմ» պատասխանը լսէր, կրկին կը սկսէր ծեծերու սարափը: Զոհին ոտքերը կ'ուռէին այլեւս եւ ճեղքուելով զանազան տեղերէ, արիւնի գիծերը կ'երկարէին հետզհետէ: Այն ատեն ենթակային ոտքերէն բռնելով կը քաշքշէին դէպի դասը, իսկ զէնք ունեցողը ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ տուն կը ղրկուէր, ու յանձնէր վերջ ազատ կ'արձակուէր:

Այսպէս կարգէ անցուցին եկեղեցիին մեծ մասը: Վաճառականին մէկը ծեծի տակ խելքը կը կորսնցնէ ու վերի պատուհանէն վար կը նետուի:

Մինչ դուրսը կը շարունակէին զէնք հաւաքել եւ կաշառքով փոխադրել նոյն եկեղեցին եւ խոշոր զորքերուն վրայ զէնքերուն բուրգը կը բարձրանար հետզհետէ, սակայն պահանջուած ռումբերէն հազիւ քանի մը հատ կ'երեւային: Վերջապէս այս բազմութեան մէջէն երկաթագործ մը յանդգնութիւնը կ'ունենայ ամէն պատասխանատուութիւն վրան առնելով խոստովանիլ ամէն ինչ: Հրաստակեալ հայհոյանքի ալիք մը նետելով անոր գլխուն ու միամտաբար ձեռքի ուժբով ապտակելով ներկայ ժողովուրդին, առջեւը ձգեց խումբ երկաթագործներ ու իր արբանեակներով դուրս խոյացաւ եկեղեցիէն: Անոր վրայ ժողովուրդին դէմ ի գործ դրուած խստութիւնը կը մեղմանայ, ու շատեր ազատ կ'արձակուին: Անոր տունէն կ'ելլեն գրեթէ բոլոր պահանջուածները, ռումբեր ու անոնց պատրաստութեան յատուկ կաղապարներ, մաս մըն ալ կը հանուին պանդոկապետի մը հողէն:

Տասը-տասներկուքի չափ անձեր, որոնց գլուխն էր երկաթագործ Խորէնը կը ղրկուէին Պոլսոյ պատերազմական ատեանը, անոնց ետեւէն կ'ուղարկուէր [illegible] լուսանկարը:

1917 Թուականին էր որ, աքսորի ճամբուն վրայ անոնցմէ երկուքին կախաղան հանուելուն լուրը առինք, եւ վերյիշեցի մանաւանդ Խորէնը, որ իր մահովը գրեթէ հինգ հազար տուննոց ամբողջ բնակչութիւն մը ահաւոր եղեռնէ մը ազատեց: Անոր յիշատակը կ'արժէ որ վառ պահենք միշտ մեր միտքերուն մէջ:

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԱՔՍՈՐԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Շոգեկառքը լեցուն է հայ գաղթականներով: Ամբողջ կառախումբը կը բաղկանայ կենդանիներու վակոններէ որոնց իւրաքանչիւրին մէջ դիզուած ենք 50—60 հոգիով: Պառկելու տեղ անգամ չկայ:

Մեր ընտանիքին անդամները լման են: Հայրս 44 օսմանեան ոսկի փրկանք վճարած ըլլալով, փրկուած էր ժամանակի մը համար զինուորութենէ:

Տարին աւելի կ'ըլլար զօրաշարժէն ի վեր, Հայերու տեղահանութիւնն ալ շատոնց լրացած էր:

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Թափորի ճամբուն վրայ, որ ունէր 4 մղոն երկայնութիւն։ Տասնեակ հազարաւոր քաղաքացիներ փողոցը լուսցուցած էին գիշերը։ Երբ Թափորը բաւ կսաւ շարժիլ, անդ-անդ զինուորներ շղթայ մը կազմեցին հրացանները իրարու միացնելով, իսկ ոստիկանները ձեռք ձեռքի տուին, առմուր պատուարներ կազմելով։ Երեք հազար հոգի գիշերը լուսցուցեր էին Հայտ Փարքի դարպասներին մէջ, հակառակ տեղացող անձրեւին։ Գլխաւոր պողոտաներէն Փարք Լէյնի վրայ, մինչեւ 80 — 100 անգլ. ոսկի վճարուած էր, պատուհան մը դիտելու համար... Աւելի քան հինգ հազար հոգի խռնուած էին Ս. Պօղոս մայր եկեղեցին, իսկ հազարաւորներ Ուէսթմինսթըրի աբբայատանը։ Երբ արարողութիւնը վերջացաւ եւ Թագաւորն ու մայրը Պրքինկէմի պալատը գացին, ժամը 5ին, դարձեալ հազարաւորներ խռնուած էին չէնքին առջեւ, եւ ոստիկանութիւնը հազիւ յաջողեցաւ ցրուել։

Գիշերը մութի մէջ թաղուած էր Լոնտոնը, բոլոր լոյսերը մարած, թատրոններն ու զինէմաները փակուած ըլլալով։

Լեռնակուտակ ծաղկեպսակներ ղրկուած էին Լոնտոն, յուղարկաւորութեան առթիւ։ Շքեղ ծաղկեպսակներ ղրկած էին Եթովպիոյ կայսրը եւ Վիլհէլմ Բ.։ Յուղարկաւորութեան առտուն Լոնտոն հասած էին 6000 ծաղկեպսակներ եւ ծաղկեփունջեր, իսկ տարը հազար՝ Ուինտսորի դղեակը։

** Յուղարկաւորութեան առթիւ, յանձնարարուած էր փակել Փարիզի դպրոցները։ Բայց հրամանը ուշ հաղորդուած ըլլալով, կարելի չեղաւ լուր տալ աշակերտներուն եւ հազարաւոր տղաք եւ աղջիկներ փողոցները մնացին։ Այս առթիւ երեսփոխան մը նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեց կրթական նախարարին։

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ երրորդ տարեդարձին առթիւ, այսօր, հինգշաբթի, 29 յունուար, հանդիսաւոր ցոյցեր պիտի կատարուին Գերմանիոյ մէջ։ Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի «Առաջնորդ»ը։

ԱՐԼԷԹ ՍԻՄՈՆ, հռչակաւոր Սթաւիսքիի այրին, որ անպարտ արձակուեցաւ, գաղտնօրէն Նիւ Եորք գացած ըլլալով, գործի ձեռնարկեց... «Միւզիք - Հօլ»ի մը մէջ։

ԳԱՑԹԻՒՆ ՄԸ պատահեցաւ Ալին - եոնի մէկ գործարանին մէջ, Փոնթէի ճամբուն վրայ։ Երեք բանուորներ վիրաւորուեցան ծանրապէս։ Ահա նոր արկած մը, անհոգի ողողումներէն վերջը։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ այսօր, հինգշաբթի, լսելու համար նոր դահլիճին յայտարարութիւնը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»

ամսագրի ԺԲ. թիւը (1935 Սեպտեմբեր Դեկտ.) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դէպքերը հայ-պարսկական սահմանի վրայ, Սամսոն.— Պարսկաստանի յեղափոխութիւնը եւ Մելքոն խանը, Յ. Ջաւարեան.— Նպաստ մը հայ եւ Թուրք ազուգական գրականութեան (Գ.) Շ. Նարդունի.— Ալեքսանդրա Ջէլ Գունի հրամանագիրը, Փ. Փ. Փանաիթեսքու.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը (Բ.) Վահան Փափազեան.— Արհաւիրքի օրեր, Վ. Մինախորեան.— Հին Թուղթեր, նիւթեր Շիրվանզադէի մասին.— Անցեալը, Կոմիտաս Վարդապետ, բժ. Յ. Տէր Միքայէլեան, Հեթ. Ենգոյեան, Շ. Խանզատեան, Տոքթ. Յ. Երկանեան.— Կեանք եւ Աշակոյթ.— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Երրորդ տարեշրջանի շեմքին.— Գէորգ Դ. Կաթողիկոս եւ իր ժամանակը, Վ. Մանկունի Եպիսկոպոս։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.։

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

Աշխատակցութեամբ բազմաթիւ ծանօթ գրողներու։ Ճոխ պատկերազարդում, գեղարուեստական նկարներ։ Գրականութեան, գրական քննադատութեան, պատմա բանասիրութեան, գիտութեան եւ գեղարուեստի, գրական արձագանգի եւ հայ կեանքի բաժիններով։

352 մեծադիր էջեր, գին՝ 25 ֆրանք, Ամերիկա՝ 1.5 տոլար։

Ստանալու համար դիմել Տարեգրքի խմբագրութեան. B. P. 868 Le Caire, Egypte. եւ «Յառաջ»ի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՊՈՄՈՆԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) Զաւարեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վարդգէս, եփրեմ, վարուժան եւ Ճաճրիկեան խումբերը, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին՝ կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Թիամանթօ» Ակումբին մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Գապաշա) յիշատակին

2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, Փարիզ։

Կը նախագահէ ընկ. Բժիշկ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

Կը խօսին ընկ.ներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԱԶԱՏ ԱՄԲԻՈՆ Հ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան

Առաջին ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին

Maison Mutualitéի մէջ (24, Rue St. Victor)

Դասախօս Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթը ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Մուտքը ազատ է բոլորին համար

(Այս անուան տակ Շրջ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է դասախօսութեանց շարքի մը, հայ կնոջ ընդհ. զարգացման նպաստելու համար)։

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀ — 26 Rue Troyon, Sèvres

Métro : Pont de Sèvres

Տարեկան թատերական ներկայացում

Կազմակերպուած ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԷՆ

կիրակի 23 փետրուար 1936 ժամը ճիշդ 15ին

կը ներկայացուին ՓՈՔՐԻԿ ՓԱՐԻԶԵՑԻՆ, կատակերգ. 3 արար

ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ, երգախաղ գաւեշտ 2 արար

ՕՍԽԱՆՕ, երգախաղ գաւեշտ 1 արար

ԿՐԱՆ ՎԻԱ, երգախաղ գաւեշտ 1 արար

Տոմսերու գին 10 եւ 7 ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աղաւնի Յովհաննէսեան, Այրի Տիկին Մարի Թէքէրեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան կը ծանուցանեն թէ 2 փետր. կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին Փարիզի Հայոց կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ, 10 bis, rue Thouin, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ պաշտօն իրենց սիրելի եւ վաղամեռիկ ազգական՝ ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՐԵԱՆի եւ իրենց սիրելի որդւոյն եւ եղբօր՝ ԳՈՒՂԷՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի (որ մեռաւ 17ին մեռաւ Սոֆիայի մէջ) յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականները, ընկերները եւ բարեկամները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յ. Կ. Խաչի Պանեէօ-Քաշանի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Պ. Եդուարդ եւ Հայկասէր Սարաճեաններու, որոնք 100 ֆրանք նուիրեցին Մասնաճիւղին, փոխան ծաղկեպսակի, իրենց մեծ հօր՝ ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԱՃԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Յ. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼի «Համազգային»ի Մասնաճիւղի դասախօսութիւնը 2 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ցալ տէ Նօսի մէջ, 81 rue de Paris։ Կը դասախօսէ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ, հայկական հին դրամներու մասին, ցուցադրութեամբ մոգական լապտերի։ Պիտի ըլլան նաեւ արտասանութիւններ։ Այցելու համար կը գանձուի մէկ ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼի Արեւմտեան Հայր. Միութեան Մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 13 րիւ տը Տօմինիքէն, Յ. Հացագործեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼՅԻՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵՆ

Սկաուտական համդէս եւ երգման արարողութիւն, կազմակերպուած՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ecusson Bleuի սրահին մէջ, 27, Rue Carnot, Chaville.

Կը խօսի սկաուտներու ընդհ. պետ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, հայ սկաուտիզմի մասին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Գալըքէսլըցի Սիմոն Գետրոսեան (22-23 տարեկան) որ նախապէս կը գտնուէր Ճէպէլի որբանոցը, յետոյ փոխադրուած է Անթիլիասի, Այնտայի եւ Ճիլթապի որբանոցները։ 1930ին կ'աշխատէր կօշկակար Պ. Արտաշէս Յարութիւնեանի մօտ, 99 rue Gouraud, Beyrouth։ 1930էն ի վեր որ եւ է լուր չունիմ իր մասին։ Իր ծգրիտ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Bedrossian Krikor, chez Mr. Bruno Primault, La Petite Geurche, Commune de Leugney s Creuse, Vienne, France.

— Կը փնտռուի պոլսեցի Հայկ Քրրքճեան, կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել Պ. Miridjian, 179 rue St. Jacques, Paris 5.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant : [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԴԳԱՐ ՈՒՈԼԷՍԻ

— Համոզուեր ենք թէ Տիկին Ֆէրըրսէն սպառնալիքով դրամ պահանջողը Պ. Էքրօյտը սպաննող անձն է... չէ՞ կրնար ըլլալ որ սխալած ըլլանք։

— Շատ բարի, շատ բարի, ես ալ հարց կուտայի ինքնիրենս թէ արդեօք այդ մասին պիտի խորհի՞ք ... անշուշտ կարելի է, բայց խնդիր մը կայ զոր պէտք չէ մոռնանք ... նամակը անհետացած է... ի հարկէ այդ չի նշանակեր անպատճառ թէ ոճրագործը վերցուցած է զայն, ինչպէս դուք ալ ըսիք... կրնայ ըլլալ որ երբ դիակը գտան՝ Փարքըրը թռցուցած ըլլայ զայն՝ ձեզմէ գաղտնի ...

— Փարքըրը՞ ...

— Այո. Փարքըրը միշտ մտքիս մէջ է ... մարդասպանը ան է չեմ ըսեր ... ոչ, ան չէր... բայց ո՞վ աւելի յարմար է՝ Տիկին Ֆէրըրսը անհանգիստ խորհրդաւոր սրիկան ըլլալու, քան Փարքըրը ... պարոն Ֆէրըրսը մահուան պարագաներուն մասին անշուշտ տեղեկութիւն առած կրնայ ըլլալ Ֆէրըրսներու ծառաներէն... Այդ տեսակ տեղեկութիւն մը շատ հաւանաբար անոր ականջին պիտի հասնէր ամէնէն առաջ եւ ոչ թէ, օրինակի համար, հաղարապետին պէս պատահական հիւրի մը...

— Նամակը Փարքըրը վերցուցած կրնայ ըլլալ... շատ վերջն էր որ անոր անյայտացումը նշմարեցի ...

— Որքա՞ն վերջը... հազարապետին ու քարտուղարին ներս մտնելէն առա՞ջ թէ յետոյ...

— Չեմ յիշեր... կարծեմ առաջ էր ... ոչ, վերջն .. այո, վստահ եմ որ վերջն էր...

— Ուրեմն երեք հոգիէ կրնանք կասկածիլ հիմա... բայց ամէնէն հաւանականը Փարքըրն է... անգամ մը տեսնել կ'ուզեմ այդ մարդը... Ֆըրնլի պիտի երթամ, միասին կուգա՞ք, սիրելի բարեկամս...

Հաւանեցայ այդ առաջարկին եւ անմիջապէս ճամբայ ելանք։ Երբ տուն հասանք, Փուարօ օրիորդ Ֆլօրան կանչել տուաւ։

— Օրիորդ, ըսաւ անոր, ձեզի պզտիկ գաղտնիք մը պիտի յայտնեմ ... Փարքըրին անմեղութեան համոզուած չեմ դեռ... փորձ մը պիտի կատարեմ անոր հետ՝ ձեր աջակցութեամբ... այդ գիշերուան իր շարժումները կրկնել պիտի տամ... առաջին բան մը հարցնելու ենք... ի՞նչ հարցնենք... այո, միտքս եկաւ ...կ'ուզեմ հասկնալ թէ բակին մէջ կատարուած խօսակցութիւն մը կրնա՞ր պատշգամէն իմացուած ըլլալ... հիմա, խնդրեմ, Փարքըրը կանչեցէք։

Կանչեցի. ծառան եկաւ։

— Զի՞ս կ'ուզէք պարոն...

— Այո Փարքըր, պզտիկ փորձ մը պիտի ընեմ... Հազարապետը պատշգամին վրայ է՝ աշխատանոցին պատուհանին առջեւ... կ'ուզեմ հասկնալ թէ այնտեղ գտնուող մէկը կրնա՞ր իմացած ըլլալ՝ անկէ գիշերը օրիորդ Ֆլօրային եւ ձեր միջեւ անցած խօսակցութիւնը... այդ տեղն է որ պիտի կրկնենք... զնաբեր այն սփռէն որ ձեռքդ էր այդ գիշերը...

Երբ ծառան հեռացաւ, մենք աշխատանոցին դրան առջեւ հաւաքուեցանք. յետոյ Փարքըր վերադարձաւ միասին բերելով սփռէ մը որուն վրայ դրուած էին ուիսքիի շիշը, երկու գաւաթ եւ սրուակ մը ջուր։

— Սպասէ, պոռաց Փուարօ ձեռքը վեր բարձրացնելով. գրգռուած երեւոյթ մը ունէր։ Ամէն բան կարգով, ճիշդ այնպէս ինչպէս այդ գիշերը...

— Օտար երկիրներու մէջ այսպէս կ'ընեն, դիտել տուաւ ծառան, ոճիրին «կրկնութիւնը» կը կոչեն, այնպէս չէ՞ ..

Փարքըր անխռով կեցած էր եւ քաղաքավարօրէն կը սպասէր Փուարոյի հրամաններուն։

— Օհ, Փարքըրն ալ բաներ մը գիտէ, կարդացեր է, ըսաւ Պելճիքացին ... լաւ ուրեմն, ուշադրութիւն, ամէն բան կանոնաւոր, սխալ մը չընենք... դուն, Փարքըր, խոհանոցէն կուգայիր, իսկ օրիորդը... ո՞ւր էր...

— Այստեղ էի, ըսաւ Ֆլօրա աշխատանոցին մուտքին ճիշդ դուռը կենալով։

— Շատ ճիշդ է, պարոն, հաստատեց Փարքըր։

— Դուռը գոցած էի... շարունակեց Ֆլօրա։

— Այո, օրիորդ, ձեր ձեռքը դրան դաստակին վրայ էր տակաւին, ինչպէս այս վայրկեանիս։

— Շատ բարի, ըսաւ Փուարօ, րակէք տեսնեմ...

Ֆլօրա դրան դաստակին վրայ դրած էր իր ձեռքը, իսկ Փարքըր՝ աշխատանոցէն ներս կը մտնէր։

— «Օհ Փարքըր, հօրեղբայրս չուզեր որ զինքը խանգարեն այս գիշեր», ըսաւ աղջիկը։

— Ճիշդ ըսի՞, հարցուց ծառային դառնալով մը։

— Որքան որ կը յիշեմ ճիշդ է, պատասխանեց Փարքըր. բայց կարծեմ «գիշեր չըսիք, այլ «իրիկուն»։

Յետոյ ձայնը բարձրացուց եւ շարունակեց.

— Շատ լաւ, Օրիորդ. դուռները կղպե՞մ ...

— Այո, խնդրեմ ...

Ծառան հեռացաւ։

— Բաւակա՞ն է, փսփսաց Ֆլօրա երբ սանդուղէն վեր կը բարձրանար։

— Հրաշալի, ըսաւ Փուարօ ձեռքը շփելով. Փարքըր, այդ իրիկուան սփռէին վրայ երկո՞ւ գաւաթ ... ինչո՞ւ, որո՞ւ համար էր երկրորդը...

— Միշտ երկու գաւաթ կը բերէի պարոն. ուրիշ հրաման մը ունի՞ք

— Ոչ, շնորհակալ եմ ...

Փուարօ նախասրահին մէջտեղը կեցած էր. աչքերը վար իջեր ու մտածեց։

— Փորձը յաջող անցա՞ւ, հարցուցի, բան մը չկրցայ հասկնալ ..

Պելճիքացին խնդաց։

— Հասկնալու ալ պէտք չունիք, բայց ըսէք, խնդրեմ, ինչպէս կ'ո՞ւ գաւաթ կար սփռէին վրայ...

— Շիշակը ըսելով, չեմ յիշեր կարծեմ երկու հատ էին... ա՞յդ էր որ ստուգել կ'ուզէիք ...

Փուարօ սկսաւ շոյել անոր ձեռքը։

— Այսպէս մեկնեցէք, ըսաւ ան, Փուարօ միշտ կ'ուզէ իմանալ թէ դիմացինը ճշմարտութի՞ւնն է որ կ'ըսէ ...

— Ծառան ճշմարտութիւնը ըսա՞ւ

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 31 JANVIER 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3026

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱԶԳԻՆ ՄԵԾԵՐԸ» ՈՒ ՊԶՏԻԿՆԵՐԸ

Աչքից հեռացած, մտքից մոռացուած,
Իրանք անլեզու, աշխարհս անիրաւ։
Խ. ԱԲՈՎԵԱՆ

Խորհրդածութիւն մը եւս, նոր արտագաղթի մասին, — դէպի Ուրուկուէյ կամ Փարակուէյ։

Երբ առաջին օրէն բացասական դիրք մը կը բռնենք այդ նոր արկածախնդրութեան հանդէպ, մեր միտքէն չանցնիր անտեսել կամ ստորագնահատել անոր շարժառիթը, — գործազրկութիւն եւ թշուառութիւն։

Ու զարմանալի չէ որ առաջին ազդանշանը կը տրուի Մարսէյլէն, ուր հարիւրաւոր ընտանիքներ անգործութեան, նոյն իսկ անօթութեան մատնուած են աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր։

Գիտենք որ այստեղ, Փարիզի մէջ ալ բեռ կապողներ կան, յուսահատած՝ բոլոր ձեռնարկներէն։

Բայց, ո՞ր իմաստունը պիտի կրնայ ապացուցանել թէ աւելի նպաստաւոր պայմաններ պիտի գտնեն այնտեղ, «ճիհէննէմին պուճախը»։

Նորութիւն մը յայտնած չենք ըլլար, եթէ գրենք թէ՝ այսպիսի գործերու մէջ ալ յաճախ կասկածելի դեր կը կատարեն պղտոր կամ պարզամիտ մարդիկ։

Չի բաւեր հարեւանցի տեղեկութիւններ քաղել, տուն տեղ քանդելու եւ 15–20 օրուան ճամբայ կտրելու համար, աչքէ հեռու, սրտէ հեռու։

Բոլորին պարտքն է հարցնել, — Ո՞վ ստուգեց տրուած հաւաստիքներուն վաւերականութիւնը։ Ո՞վ գնաց, անձամբ քննեց եւ բարի լուր մը բերաւ։

Այս մասին կը խօսինք տակաւին։ Քննենք միւս հարցը, — «ազգին մեծեր»ուն պարագան։

— «Գրէ, բարեկամ, գրէ եւ բացատրէ ազգին մեծերուն թէ պատառ մը հացի համար «ճիհէննէմին պուճախ»ը կ'երթանք» ...

Բոլորս ալ գիտենք որ մեծ թիւ մը չեն կազմեր այդ «մեծեր»ը, բայց կը ներկայացնեն բազմագոյն ճակատ մը։

Սկսելով գլուխէն, «ազգին մեծեր»ուն առաջին շարքին վրայ կը գտնուի Երեւանը։

Կ'ըսեն թէ այդ իշխանութիւնը ստեղծուած է առաւելապէս բանուորներու եւ գիւղացիներու պաշտպանութեան համար։

Ուրեմն, ամէնէն առաջ անոր ճիտին պարտքն է ելք մը ցուցնել անճար բազմութեանց։ Մանաւանդ որ, երկիր մը ունի իր տրամադրութեան տակ, հզօր պետութիւն մը՝ կռնակը, ինչպէս եւ բազմապիսի յաւակնութիւններ։

Ի՞նչ կը բանի այդ իշխանութիւնը, գոնէ այն թուականէն ի վեր որ սաստկացաւ գործազրկութեան տագնապը (1934)։

Ի՞նչ գործնական ձեռնարկ փորձեց ան, արտակարգ վիճակի մը հանդէպ, ուր օտար իշխանութիւնն անգամ յաճախ կը ստիպուի մեղմացնել իր անօրինութիւնները։

Հազար երկու հարիւրի արձանագրութի՞ւնը։

Բայց անոր հինգ անգամը կարգի կը սպասէ ահաւասիկ մէկ տարիէ ի վեր։ Եւ դեռ կը սպասէ արձանագրուածն ալ ...

Ո՞ւր է «բարեխնամ»ը։ Գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ։ Իսկ աշխատաւորութիւնը կամ աշխատաւորական հայրենիքը որ եւ է բան կը շահի՞, եթէ ցիրուցանը անգամ մը եւս տարտղնուի չորս հովերուն, — այս անգամ մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա։

«Մեծեր»ու միւս գլուխները կը գտնուին այստեղ, Փարիզ։

Այս առթիւ, հարկ է փարատել պատրանք մը։

Մեր «պզտիկները» — անճար բազմութիւններ — յաճախ կը գերագնահատեն «մեծեր»ուն համբաւն ու հանգամանքը, անոնց յօժարութիւնն ու կարողութիւնը։

Ամէն բան վերջն, հեռաւոր սուրբերէ սպասելու այս վարժութիւնը վարակած է նաեւ ուրիշ գաղութներ, որոնք միշտ այն նախապաշարումն ունին թէ Փարիզ նստած կամ Փարիզէն գացած տիղօսաւորը աւելի արդիւնաւոր գործ կրնայ կատարել, քան իրազեկ տեղացին։

Ժամանակին այս ինքնախաբէութիւնը կը տիրէր, նաեւ, Պոլսոյ հանդէպ, մինչեւ օսմ. սահմանադրութեան հռչակումը, երբ «Գաւառ»ը գործնապէս հաստատեց թէ աւելի լաւ կրնայ վարել իր ճակատագիրը, թէ գիւղացի տէրտէր մը կամ գիւղապետ մը յաճախ կը յաջողին այնտեղ ուր պիտի անճրկէր պատրիարքը կամ ջոջ-աղան։

Ամփոփուելով Փարիզի վրայ, ոչ մէկուն համար գաղտնիք է թէ ի՛նչ ունինք, իբրեւ «ազգին մեծեր»ը, իրենց բոլոր հանգամանքներով եւ կարողութիւններով։

Ահաւասիկ Բարեգործականը։ Կրնաս Էյֆէլի աշտարակը տեղէն շարժել եւ Էթուալի հրապարակը փոխադրել։ Բայց, տերեւ մը շարժել այդ «ընդհանուր» Միութեան հոգեբանութենէն, կանոնագիր-ծրագրէն, գործելու մեթոտներէն, մինչեւ իսկ վարչական կազմէն, — ոչ, գիտութիւնը տակաւին չէ կրցած հնարել այդ գիւտը։

Ահա միւսները, — ժամու դրան բոլորտիքը, գուրան ու նեղը համախմբուած ջոջեր։

Սկիզբները չափազանց ամբարտաւան — «մենք Փարիզցիներս կամ Ֆրանսացիներս» — անոնք այսօր փետրաթափ վիճակ մը ունին։ Մէկ մասը մեռած, ուրիշներ սնանկացած, մնացեալներն ալ՝ ընդհանրապէս բանկալի կամ սալոնի մարդիկ։

Ուրի՞շ, — գաղթականներու գրասենեակներ (օֆիս), Միացեալ Յանձնաժողով եւ «Ազգային Խորհուրդ», մամուլ եւ քաղաքական կուսակցութիւններ։

Թոյլ տուէք վաղուան ձգել եզրակացութիւնը։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ թագաւորը շեղելով աւանդութենէն ունկնդրութեան կ'ընդունի խորհ. ներկայացուցիչը

Ճորճ թագաւորին յուղարկաւորութեան առթիւ, աշխարհի բոլոր մասերէն թագաւորներ, իշխաններ եւ մանաւանդ նախարարներ համախմբուած ըլլալով Լոնտոնի մէջ, անգլիական կառավարութիւնը օգտուեցաւ առիթէն, խորհրդակցելու համար միջազգային կացութեան մասին։ Այս առթիւ, նոր թագաւորը նախընթաց մը ստեղծեց, ունկնդրութեան ընդունելով Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, Լիթվինով։ Տեսակցութիւնը տեւեց 40 վայրկեան։ Թերթերը մանրամասնութիւններ չեն հաղորդեր, բայց մեծ արժէք կու տան այս նորութեան։

Չորեքշաբթի օր, Անգլիոյ արտաքին նախարարը ճաշի հրաւիրեց Պ. Լիթվինովը, որ յետոյ ընդունուեցաւ թագաւորին կողմէ։ Խ. Միութեան զինուորական փոխ-գործավարը, մարաջախտ Թուխաչեւսկի, իր կարգին տեսակցեցաւ Անգլիոյ զինուորական նախարարին եւ սպայակոյտի նախագահին հետ։ Միջանկեալ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց եւ լման երկու ժամ խորհրդակցեցաւ ազգային պաշտպանութեան եւ ուրիշ խնդիրներու մասին։

Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Իտընի հետ, միջազգային կացութեան մասին։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Պաշտօնական գեկոյցը կ'ըսէ թէ «խօսակցութիւնը բարեկամական էր եւ ընդհանուր հանգամանք ունէր»։ Բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ 2 նախարարները մանաւորապէս քննած են Հռենոսի վերազինման խնդիրը։ Պ. Ֆլանտէնի կարծիքով, Հիթլէր անակնկալ մը պիտի ստեղծէ մօտերս, կրկին խախտելով Վերսայլի դաշնագիրը։ Հաւանական է որ այդ անակնկալը տեղի ունենայ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին վաւերացումէն անմիջապէս վերջը։

Անգլիոյ արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ Գերմանիոյ իր պաշտօնակցին հետ, հաւանաբար միեւնոյն հարցերու մասին։ Յետոյ կարգով խօսակցեցաւ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ թագաւորներուն, Պելճիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին, Յունգարիոյ արտաքին նախարարին եւ ուրիշներու հետ։ Այս բոլոր «քաղաքավարական» տեսակցութեանց ընթացքին, նախարարը առիթէն օգտուեցաւ, պարզելու համար Մեծն Բրիտանիոյ տեսակէտները՝ օրուան հարցերու մասին։ Միեւնոյն ատեն լսեց միւսներուն բաղձանքները։ Կ'ըսուի թէ այս խօսակցութիւնները շատ աւելի բացսիրտ եղած են քան Ժընեւի պղտոր մթնոլորտին մէջ։ Թէեւ բոլոր խօսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ քննուած է, օրինակ, Գերմանիոյ գաղթավայրեր տրամադրելու խնդիրը։

Անգլիոյ վարչապետն ալ իր կարգին տեսակցութիւններ ունեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին, Պ. Լիթվինովի եւ Աւստրիոյ պատուիրակին հետ։ Այս վերջին երկիրը հետզհետէ կարեւոր դեր մը կը գրաւէ Եւրոպայի քաղաքականութեան մէջ, որովհետեւ Իտալիա, Գերմանիա եւ Մեծն Բրիտանիա ազդեցութեան պայքար կը մղեն նախկին աւստրօ-հունգարական կայսրութեան մնացորդին վրայ։

Անգլիոյ նոր թագաւորը, որ իր հօրմէն աւելի գործօն կ'երեւայ պետական գործերու մէջ, բոլոր տեսակցութիւններէն յետոյ ունկնդրութեան ընդունեց Պ. Իտընը, եւ յետոյ Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարները, իսկ երէկ ալ՝ ամերիկեան դեսպանը։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐԱՑԱՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Արիւնալի կռիւներ - 80 հոգի վիրաւորուած

Չորեքշաբթի օր շատ աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան Եգիպտոսի եւ մանաւորապէս Գահիրէի մէջ։ Բոլոր բարձրագոյն վարժարաններն ու համալսարանները փակուած ըլլալով, ուսանողները փողոց թափած էին եւ կատաղօրէն ըմբոստացած։ Բազմաթիւ ընդհարումներ պատահեցան ոստիկանութեան հետ եւ վիրաւորուեցան 80 հոգի, որոնց 60է աւելին ուսանողներ են։ Այժմ ձիաւոր ոստիկաններ կը շրջին Գահիրէի մէջ, եւ սպառազէն զինուորներ կը հսկեն բարեկարգութեան։ Այս առթիւ առաջին անգամ փորձուեցաւ հեղուկ մը, որ արձակուած ատեն անջնջելի հետքեր կը ձգէ ենթակային վրայ եւ հետեւաբար կ'օգնէ երեւան հանելու ցուցարարները։ Հանրային շէնքերը եւ կրթարանները կը պաշտպանուին եգիպտական հեծելազօրքին կողմէ։

*** Կ'ըսուի թէ վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի Նահաս փաշայի աներձագը։ Ուսանողները կատղած էին, իմանալով որ նախընթաց օրուան դէպքերու ընթացքին սպաննուած երեք Եգիպտացիներէն մէկը 9 տարեկան դպրոցական մըն էր։ Մանսուրայի մէջ ծանրապէս վիրաւորուած են 12 ուսանողներ։ Տամանհուրի մէջ մեռած է վիրաւորներէն մէկը։

Չորեքշաբթի օր համալսարաններու եւ բարձրագոյն վարժարաններուն բոլոր ուսանողները, 4000 հոգի, ժողով գումարելով զանազան որոշումներ տուին։ Այսպէս, որոշեցին Անգլիան ամբողջովին պատասխանատու հռչակել պատահելիք դէպքերուն եւ ազգային միութեան կոչ մը ուղղել, պայքարելու համար Մեծն Բրիտանիոյ «նենգ եւ ոճրալի դիտաւորութեանց դէմ»։

Երկուշաբթի օրէն ի վեր, խռովութեանց մատնուած է Տամանհուր, որ Նեղոսի տէլթային բազմամարդ կեդրոնն է։

Չորեքշաբթի առտու Գահիրէի վարժապետանոցին եւ առեւտրական բարձրագոյն վարժարանին ուսանողները նոր ցոյցերու ազդանշանը տըուած ըլլալով, անմիջապէս շարժման մէջ դրուեցան ոստիկանութիւնն ու զօրքը։ Հակառակ այս արտակարգ միջոցներուն, ուսանողները չընկրկեցան եւ այս առթիւ էր որ արիւնալի կռիւներ պատահեցան։ Ծանրապէս վիրաւորուեցաւ նաեւ Գահիրէի ոստիկանութեան փոխ-հրամանատարը, Լուքաս պէյ (անգլիացի)։ Ուսանողները անմիջապէս պատնէշներ կազմեցին, իսկ ոստիկանները կրակ բացին, քարերու տեղատարափի մը տակ։ Ցուցարարները ճամբան կը խորտակէին լապտերներու ձողերը եւ ծառեր կը հանէին արմատախիլ։ Գահիրէի կայարանին մօտ, ոստիկանութիւնը պահ մը կորսնցուց գլուխը։ Հեռագրի մը համաձայն, ուսանողներ յաջողած են կրակի տալ վարժապետանոցը (Տար-էլ-Ուլում)։ Ամբողջ թաղ մը պաշարման տակ առնուած է։ Ոստիկանները ստիպուած են սողալով եւ վահան գործածել։ Էլ-Ազհարի աստուածաբանական համալսարանին ու-

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ

Նամակ մը՝ գաւառէն.

— «Սիրելի ՅԱՌԱՋ, ձեր բոցավառ էջերուն մէջ յաճախ կը հանդիպինք թղթակցութեանց, որոնք կը նկարագրեն Կաղանդի եւ ուրիշ խնջոյքներ։

Ես ալ իմ կարգիս կուգամ մեր այս տեղի հայ երիտասարդներու սեւ կեանքը ներկայացնելու։ Մենք հոս 7 — 8 չափահաս երիտասարդներ ենք, ամէնքս ալ ամուրի բացի մէկ հոգիէ։ Կ'աշխատէինք երկաթեղէնի գործարանի մէջ եւ գոհ էինք մեր ներկայ վիճակէն։

Ինչպէս շատ մը տեղեր դժուարութիւններ կան ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ, հոս ալ մեր խեղճ հայրենակիցները դժուարութեան մատնուած են։

Թուականէս քանի մը օր առաջ այս տեղի քաղաքապետութեան ներկայացանք ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, բայց ահա ցաւալի կացութիւն մը։ Մեզմէ պահանջեցին մեր ունեցած մինչեւ այսօրուան վկայականները։ Եւ, քննել եւ գննել յետոյ, առանց պատճառաբանութեան մերժեցին փոխել մեր ինքնութեան թուղթերը։ Մեր ամենավերջին վկայականին վրայ գրուած է «աննպաստ» (ավի տէֆավորապլը)։ Մեզմէ քանի մը հոգի դուրս հանեցին եւ յաջորդ օրն իսկ գործարանէն ալ արձակեցին։ Քանի մը անգամ դարձեալ քաղաքապետութեան ներկայացանք, պատճառը հասկնալու համար։ Պատասխանը՝ միշտ ժխտական։ Վերջապէս ազդարարեցին.— «Ձեր երկիրը գացէք»։

Մենք 35 հոգի էինք, եկած՝ Եգիպտոսէն։ Ֆրանսական կառավարութիւնը հոս բերաւ մեզ եւ նոյնիսկ մեր ճամբու վերաբերեալ բոլոր ծախքն ալ վճարեց, անունով միայն։ Իսկ այսօր ալ շուարած մնացեր ենք։

Մենք ունէինք միայն մէկ անցագիր որուն վրայ արձանագրած էին 35 հոգիին անունները, տարիքները, ինչպէս եւ եգիպտական կառավարութեան եւ ֆրանսական հիւպատոսին ստորագրութիւնը։

Հիմայ կրնաք երեւակայել մեր անել վիճակը։ Մեր յոյսը ձեր վրայ դրած ենք, եւ անհամբեր պատասխանի կը սպասենք.— Յովսէփ ԻՆՃԷՃԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ տուած կ'ըլլայ պատասխանին առաջին մասը, նոյնութեամբ հրատարակելով այս նամակը։

Երկրորդ պատասխանը տալէ առաջ, տարրական հարցում մը.

— Ո՞վ է պատասխանատուն այս կացութեան։

Անշուշտ Նանսէնեան գրասենեակը կամ որբերու տեղաւորման յանձնախումբը։

Չէ՞ որ անոնք էին ե՛ւ փոխադրողները — հաւաքական անցագրով — ե՛ւ պաշտպանները՝ կառավարութեան առջեւ։

Ուրեմն, ամէնէն առաջ անոնց կ'իյնայ անմիջական դիմումներ կատարել եւ փրկել իրենց «հպատակները»։ Ուրիշ խօսքով՝ կատարել իրենց պարտականութիւնը։

Անցեալ տարի ալ այսպիսի խնդիրներ ծագեցան, եւ Մարսէյլի մեր թղթակիցը յաջողեցաւ գտնել հաւաքական անցագրին թուականն ու թուահամարը։

Անշուշտ Զ. Ո. Միութիւնն ալ կրնայ օգնել։ Իսկ ամէնէն առաջ՝ միւսները։

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երէկ, հինգշաբթի, երեկոյ. ժողովին ներկայացաւ Պ. Սառօ, կարդալու համար դահլիճին յայտարարութիւնը, որ շատ կարճ է եւ կը պարունակէ հետեւեալ գլխաւոր առաջադրութիւնները. — Հաշտութիւն եւ խաղաղութիւն, պաշտպանութիւն Ֆրանքի եւ արտաքին ապահովութիւն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ։ Յայտարարութեան ընթերցումը հազիւ 8 — 10 վայրկեան տեւեց։ Վարչապետը առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, կը յայտարարէ թէ իր կազմած դահլիճը պիտի ըլլայ «արթնութեան եւ հանրապետական միութեան կառավարութիւն մը»։ Ելմտական խնդիրներ կան սեղանի վրայ եւ կառավարութիւնը պիտի ջանայ լուծել զանոնք, իսկ Ֆրանքի ապահովութեան համար անհրաժեշտ է ամրապնդել ներքին բարեկարգութիւնը եւ զարկ տալ տնտեսական կեանքին։ Կառավարութիւնը մանաւորապէս պիտի զբաղի գործազրկութեան հարցով, ինչպէս եւ հակագործութեան տագնապով։ Երեսփոխանական ընտրութեանց թուականը չէ որոշուած տակաւին։ Պ. Սառօ չուզեր աճապարել եւ հաւանական է որ ընտրութիւնները նշանակուին օրինական թուականին, 19 ապրիլ։

«Իբր հայ փախցուած» (Զուարճալի)

Իզմիրէն կը հաղորդեն Ազգամի թէ Սիւլէյման անուն 24 տարեկան երիտասարդ մը, որ մանկութեան շրջանին իբր հայ բանի արտասահման տարուած էր, հայրենիք դարձած եւ վերջապէս հօրը հետ միացած է։ Սիւլէյմանի հայրը՝ Մէհմէտ, Ատանայի գրաւման շրջանին Իսթանպուլ եկած եւ Սիւլէյմանը զին. նախակրթարանը դրած էր։ Օր մը, դպրոցէն դառնալու միջոցին, տղան փախցուցեր եւ տան մը մէջ փակելով մահուան սպառնալիքի ենթարկած են։ Տղան փախցնողը հարուստ մէկն էր որ զայն նախ Յունաստան, յետոյ ալ Եգիպտոս տարած էր, մկրտելով եւ անունը դնելով Մըկրտիչ։

Սիւլէյման Գահիրէի դեսպանատունը ապաստանած էր եւ անկէ նախ Իսթանպուլ եկած, յետոյ ալ Իզմիր գացած է, միանալով իր 72 տարեկան հօր որ այլեւս յոյսը կտրած էր։

Պոլսոյ «վագֆ»երու խնդիրը

Նկատելով որ մարտ 10էն կը լրանայ վագֆ կալուածներու մասին յայտագիր տալու պայմանաժամը, Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը յանձնարարած է թաղերուն որ մէկ մէկ ներկայացուցիչ ընտրեն, իրաւագէտներու յանձնաժողովին հետ շփում պահելու եւ յայտագրերը անսխալ լեցնելու համար։

Թաղերը միաժամանակ էվգաֆի վարչութեան պիտի յանձնեն իրենց մատակարարութեան վերջին տարուան հաշիւները։

100 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Թուրքիոյ ճարտարարուեստական երկրորդ հնգամեայ ծրագրին յանձնաժողովը 14 մասնախումբերուն տեղեկագիրները քննելով, ճշդած է երկրորդ հնգամեայ ծրագրին մէջ մտնելիք նիւթերը։

Հնգամեայ երկրորդ ծրագրին գործադրութեան համար 100 միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի։

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ երրորդ տարեդարձը տօնուեցաւ, երէկ, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, մեծահանդէս արարողութիւններով եւ թափօրներով։ Այս առթիւ օրուան վարիչները շեշտեցին թէ 1936ը վճռական տարի մը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ համար։

ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ դատավարութեան ծախքը եղած է 1,157,981 ֆրանք։ Թերթերը կը հարցնեն թէ ո՞վ պիտի տուժէ այս պատկառելի գումարը։

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՐՈՇՈՒՄԸ ԵՒ ԲԱԳՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

1918 մարտ 3ին Բրեստ-Լիտովսկի մէջ կնքուեցաւ հաշտութեան դաշնագիր Մոսկուայի խորհրդային կառավարութեան եւ քառեակ համաձայնութեան (Գերմանիա, Աւստրիա, Թուրքիա եւ Պուլկարիա)) միջեւ։ Դաշնագիր մը որով ընկերվարական Ռուսաստանը անձնատուր կ'ըլլար աշխարհակալ Գերմանիոյ։

Յայտնի է որ Բրեստ-Լիտովսկի դաշնագրի ստորագրելուն ուժգնօրէն կ'ընդդիմանային համայնավար կուսակցութեան ձախ տարրերը՝ Բուխարինի գլխաւորութեամբ եւ ձախ սոցիալիստ-յեղափոխականները, որոնք այն ատեն համայնավարներու հետ խառն կառավարութիւն կը կազմէին։ Խորհուրդներու 5րդ համագումարին մէջ միացեալ այդ խմբակը պահանջեց պատռել Բրեստ-Լիտովսկի դաշնագիրը, սակայն մերժուեցաւ։ Այն ատեն ձախ սոց.— յեղափոխականները դիմեցին շատ յանդուգն միջոցի մը,— որոշեցին սպաննել Գերմանիոյ Մոսկուայի դեսպան կոմս Միրբախը եւ այդ ձեւով խզել խորհրդային-գերմանական յարաբերութիւնները, որով չեղեալ կը նկատուէր դաշնագիրը։

1918 յուլիս 6ին կը գործադրուի որոշումը եւ Միրբախը կը սպաննուի ձախ սոց. յեղափոխականներ Բլիւմկինի եւ Անդրէեւի կողմէ (երկուքն ալ Չեկայի պատասխանատու պաշտօնեաներ)։ Սպանութենէն վերջ ձախ սոց. յեղափոխականները կ'ապստամբին, կը յաջողին ձերբակալել Չեկայի ղեկավար Ձերժինսկին եւ կը փորձեն իշխանութիւնը ձեռք անցընել։ Սակայն, շնորհիւ շարժումին անկազմակերպ ու տարտամ հանգամանքին, ապստամբութիւնը կը ճզմուի «արիւնով եւ երկաթով»։ Զինադադարէն վերջ, երբ Գերմանիան պարտուած էր, ահաբեկիչները ներում կը ստանան անցնելով նախկին պաշտօններու գլուխ։ (Բլիւմկինը վերջերս գնդակահարուեցաւ իբրեւ տրոցկիական)։

Միրբախի սպանութեան օրն իսկ Լէնին պատահած դէպքը կը հաղորդէ հեռագրով Ստալինին, որ այդ ատեն առջին մասին մէջ Լէնին կը պահանջէ «ամէնուրեք անխնայ զսպել» սոց. յեղափոխականներու շարժումը։ Իսկ երկրորդ մասը կը վերաբերի Բագուի քարիւղին։ Փոքրիկ շեղում մը, այս առթիւ։

Բրեստ-Լիտովսկի հաշտութենէն վերջ պատերազմը չդադրեցաւ։ Քառեակ համաձայնութիւնը, յանձին Թուրքիոյ, կը շարունակէր իր արշաւանքը դէպի Անդրկովկաս եւ կը մօտենար Բագուին։ Թէեւ համաձայն դաշնագիրին տրամադրութեանց Թուրքիոյ ձգուած էին ոչ միայն մինչեւ 1914ի սահմանները, այլ եւ Պաթումը, Կարսն ու Արտահանը, բայց եւ այնպէս Վէհիպ փաշայի բանակը աչքերը յառած էր դէպի Բագու։ Արեւմտեան ճակատին համար Գերմանիա քարիւղի պէտք ունէր։ Սակայն, քարիւղը անհրաժեշտ էր նաեւ լայնածաւալ Ռուսաստանին։ Քարիւղի շուրջ Գերմանիոյ եւ Մոսկուայի միջեւ կը սկսի առեւտուրը։ Գերմանացիները կը պահանջէին քարիւղէն բաժին։ Համայնավարները կը ձգձգէին բանակցութիւնները եւ կը պահանջէին որ չդրժեն հաշտութեան պայմանները եւ դադրեցնեն արշաւանքը Բագուի վրայ։ Այդ պայմաններու մէջ էր, որ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ ներկայացուցչին սպանութիւնը։

Կռահելով, որ Միրբախի սպանութիւնը ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ իրենց համար, Լէնին Ստալինին ուղղած հեռագրին մէջ հետեւեալ ուղղութիւնը կուտայ.

— «Ինչ կը վերաբերի Բագուին, ամէնէն կարեւորն այն է, որ դուք սերտ կապ պահպանէք Շահումեանի հետ եւ անոր հաղորդէք այն առաջարկները, զորս Գերմանացիներն ըրած են մեր դեսպան Իոֆֆէին Պերլինի մէջ եւ որոնց համաձայն Գերմանացիները կը հաւանին դադրեցնել արշաւանքը Բագուի վրայ, եթէ մենք քարիւղի մէկ մասը իրենց յանձնենք։ Ի հարկէ, մենք ստիպուած ենք համաձայնելու» («Պրաւդա» 21 յունուար, 1936)։

Ուրիշ առթիւ մենք մատնանշած ենք այն ճակատագրական դերը, զոր Բագուի քարիւղը ունեցած է Անդրկովկասի եւ մասնաւորապէս հայ ժողովրդի համար («Յառաջ» 20 յուլիս, 1935)։ Այն ատեն արտատպած էինք ուրիշ փաստաթուղթ մը, որու մէջ 1920 նոյ. 13ին Ստալինը հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէր.

—«Վերջ ի վերջոյ ո՞վ կը հաստատուի Կովկասում, ո՞վ կ'օգտուի նաւթից եւ դէպի Ասիայի խորքերը տանող կարեւորագոյն ճանապարհներից, յեղափոխութի՞ւնը թէ Անտանտը (Համաձայնական պետութիւններ),— այս է ամբողջ հարցը» («Ж. Н.» 26 յունիս, 1935)։

Բոլորս ալ գիտենք թէ ինչ դեր կատարեց քարիւղը համաշխարհային պատերազմի ընթացքին եւ կը կատարէ մանաւանդ ներկայիս (իտալօ-հաբեշական վէճին առթիւ)։

Այդ տեսակէտէն մեկնելով է, որ Բագուի հերոսամարտը ոչ միայն հայկական նշանակութիւն ունի, այլ եւ միջազգային,— ինչպէս խոստովանած է Ջօր. Լուտէնտորֆ։

Այդ գարշահոտ հեղուկին համար համայնավարները կը զոհեն ազգերու ինքնորոշման գեղեցիկ գաղափարը։ Մոսկուան կանգ չառաւ ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ, փրկելու համար Բագուն։ Լէնին-ստալինեան կուսակցութիւնը յանուն Բագուի քարիւղին ոչ միայն հրաժարեցաւ Թրքահայաստանի շնորհուած ինքնորոշման իրաւունքէն ու լքեց հայկական վիլայէթները, այլ եւ Թուրքերուն նուիրեց Կարսը, Արտահանն ու Պաթումը. Լէնինի ներկայացուցիչ Շահումեանը Բագուի մէջ ոչ միայն դաշն կնքեց «հակայեղափոխական Դաշնակներու» հետ, այլ եւ անոնց հետ միասին «կը մաքրագործէր» Թուրք «աշխատաւորութիւնը»։ Դեռ աւելին։

Երբ հակառակ բոլոր ճիգերու, 1918 սեպտ. 15ին Բագուն անցաւ Թուրքերու ձեռքը, Մոսկուայի կառավարութեան արտաքին գործավար Չիչերինը հեռագրով բողոքեց Պոլսոյ կառավարութեան եւ Բրեստ-Լիտովսկի դաշնագիրը չեղեալ նկատեց։ Այդ խզումով, Թուրքիան եւ Ռուսաստանը փաստօրէն պատերազմական վիճակի մէջ մնացին։ Միայն վրայ հասնող զինադադարն էր, որ կանխեց զարգացող դէպքերը։

Այսպէսով, այն Ռուսաստանը, որ Բրեստ-Լիտովսկի մէջ խղճի ամենայն հանգստութեամբ ոտնակոխ ըրած էր ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը եւ Հայաստանը ձգած Թուրքերուն, իսկ Ուկրայնան ալ Գերմանացիներուն, մէկէն ծառացաւ, բայց Բագուի քարիւղին շուրջ հայկական արիւնը Մոսկուայի համար արժէք չէր ներկայացներ։ Կարեւորը քարիւղն էր, որուն զոհած էին ամէն ինչ,— ահագին հողամասեր, գաղափար ու սկզբունք եւ ազգերու ինքնորոշման իրաւունք։

Այդպէս եղաւ 1918ին։ Նոյնը կրկնուեցաւ եւ 1920ին, երբ Մոսկուան, Բագուին տիրապետութիւնը ապահովելու համար, զէնքի զօրութեամբ խորտակեց Անդրկովկասի անկախ հանրապետութիւնները եւ ձեռք պարզեց Քէմալին՝ չէզոքացնելու համար անգլիական վտանգը Կովկասին։ Իսկ Հայերուն շնորհած ազատ ինքնորոշման իրաւունքը ...

Այդ մասին վերջին խօսքը տանք պայ Հիքմէթին.

— «Ազգ. Մեծ Ժողովը գումարուած էր Սեւրի դաշնագրին ստորագրութենէն 20 օր առաջ։ Արտաքին գործերու տեսակէտով առաջին գործը եղաւ շփում ստեղծել ռուս կառավարութեան հետ։ Ռուս կառավարութիւնը սա երկու պայմաններէն մէկը պէտք է ընդունէր.— Կամ Հայերուն արժէք տալ, կամ Թուրք կառավարութեան բարեկամութիւնը շահիլ։ Ի վերջոյ, ծանրախոհ ռուս պետական մարդիկ, հայկական շրջանակներէն հրաժարելով, մեր ազգային կառավարութիւնը ճանչցան ...

Պայ Հիքմէթը կը սխալի, կարծելով թէ այդ ատեն էր որ «ռուս պետական մարդիկ» հրաժարեցան հայկական շահերէն։ Հրաժարումը եղած էր 1917 հոկտ. 25ին։

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

Հայ հեթանոսական դարերու այն շրջանը որ մեզի ծանօթ է, եւ ուր, կը հաւկնանք թէ հայ ժողովուրդը ազգային ալխուժութեան փայլուն արգիւնքներու տիրացած ու վայելած է զանոնք, կը ներկայացնէ մեր ճարտարապետութեան պատմութեան նախնական շրջանը։

Մեզի ծանօթ այդ շրջանին, աստուածներու նուիրուած մեր տաճարները, որքան ալ թերի ըլլայ ուսումնասիրութիւնը անոնց մասին, մինչեւ հիմա հրապարակուած փաստերն ու ապացոյցները արդէն մեզ կ'ապահովեն հողեւին հաւատալու թէ անոնք հայ քաղաքակրթական զարգացումի մը մեծ ուժին յայտնութիւններն էին։

Այն ազգը որ վարժուած է ուրիշ ազգերու մշակոյթի լաւագոյն արտադրութիւնները իւրացնել արագ ու կատարեալ, քաղաքակրթական տարր մըն է։ Ու Հայերս, այդ վաղեմի օրերուն անգամ նոյն կարողութիւնը ի յայտ բերած ենք։

«Մեծ եւ արին Արամազդ»էն ներշնչուելով հայ ճարտարապետական արուեստը կանգնեցուցած է Հայկ. Արամազդի մեհեաններ, որոնց ամէնէն գեղեցիկները, հաւանական է որ կը գտնուէին Դարանաղեաց գաւառի Անի ամրոցին մէջ, ուր կային գերեզմանները մեր Թագաւորներուն։ Այս մասին կը գրէ Ագաթանգեղոս.—«Ցամուր տեղին անուանեալ Անի, Թագաւորական կայանս հանգստոցաց գերեզմանաց Թագաւորաց Հայոց, եւ անդէր էր գրագէտն եւ դիւն Արամազդայ»։

Բագաւանի մէջ նոյնպէս կային Արամազդի նուիրուած հռչակաւոր մեհեաններ, ուր կը կատարուէին Նաւասարդեան տօներու ուրախութեան ամենամեծ պաշտամունքները։ Հիւրընկալութեան գլխաւոր բագինն էր Վանատուր աստուածոյն։ Խորենացին կը ներկայացնէ մեզ Բագրատունի հետեւեալ վկայութիւնը.— «Պատմէ ի մեհենիցն պաշտամանց վերջի Տիգրանայ արքային Հայոց պատուել զգերեզման եղբօր իւրոյ Մաժանայ քրմապետի եւ ի Բագնացն աւանի, որ ի Բագրեւանդ գաւառի, բագին ի վերայ գերեզմանին շինել, զի ի զոհիցն ամենայն անցաւորք վայելեսցեն, եւ ընդունեսցին հիւրք երեք օթիւք, յորում եւ զնի Վաղարշ՝ տօն աշխարհախումբ կարգեալ ի սկզբան ամի նորոյ, ի մուտն Նաւասարդի»։

Արտաշիր Սասանեան, որ կրակապաշտութիւնը նորոգեց եւ անցուց Պարսից մէջ, եւ քանի մը տարի իշխեց Հայոց մէկ մասին, երբ Բագաւանի մեհեանները տեսաւ, ով գիտէ որքան հիացաւ որ ինքզինք բախտաւոր կարծեց, ու հրամայեց հոն հաստատուած կրակի բագինին մէջ հուրը անշէջ վառել։

Այս գրութիւններէն դիւրին է հասկնալ թէ այդ մեհեաններն էին մեծ, վայելուչ, իրենց կողքերուն ունէին օթեւանումի եւ հանգստարութեան ամուր ու վիթխարի հաստատութիւններ։

Դերջան գաւառին մէջ, առեն մը կանգնեցաւ Արամազդի որդւոյն Միհրի մեհեանը բարձր ու աշտարակաձեւ։ Հայկազանց հարստութենէն վերջ Արշակունեաց նահապետ՝ Վաղարշակ Թագաւորը, Աղեքսանդրի յաջորդող բոլոր կողմնակալները մեր երկրէն վտարելէ յետոյ, երբ սկսաւ կարգ ու սարք հաստատել ամէն կողմ, բազմաթիւ արձաններ կանգնեցուց Արմաւիրի մէջ, եւ Սպերի մէջ բարձրացուց Փռիւգեան ծանօթ աստուածը, Սապաղիոն, տալով անոր անշուշտ փռիւգեան ճաշակը պարտկող հայ արուեստի գունագեղ դրոշմին։

Վաղարշակի թոռ, Արտաշէս, Յունաստանէն գերի բերաւ քանի մը կուռքեր։ Անոնցմէ կը յիշուին Արտեմիսի եւ Ապողոնի պղնձաձոյլ ոսկեզօծ անդրիները, որոնք կանգնեցան Արմաւիրի մէջ Վահեւունի քուրմերուն ձեռքով։ Իսկ Արտաշէսի որդին՝ Տիգրան ալ աւելի շէնցուց քաղաքը դիմացկուն աշտարակներով։

Շատ ծանօթ ենք Տարօնի մէջ գոյութիւն ունեցող Վահէվահեան մեհեանին։ Հայաստանի քաջութեան աստուածին՝ Վահագնի մէկ բագինը, եւ թերեւս ամէնէն շքեղը հոն էր, զոր կանգնեցուցեր էին Վահագնի սերունդէն Վահունի քրմապետները, Արտաշէսի մահէն յետոյ, իբրեւ ութերորդ արձանը Վահագնի. «Ութերորդ պաշտօն հաշտկեալ անուանեալ վիշապաքաղն Վահագնի»։ Բիւզանդ, այս մեհեանի դիրքը կը ներկայացնէ «սարաբարձր» տեղ մը, «Հացեաց դրախտ» կոչելով։ Հոն կար նաեւ Անահիտի նուիրուած բագինը, որուն տրուած է ոսկեմայր, ոսկեծին եւ ոսկեհատ անուններ։ Այս մեհեանին նուիրուած սպիտակ արձաններուն համար է որ կ'ըսեն թէ Լուկուլլոս տեսաւ անոնց արտծիլը Արածանիի ափերուն վրայ եւ սքանչացաւ։

Տարօնի մէջ էր դարձեալ «Վահագնի սենեակ» կոչուած մեհեանը, որուն մէջ կանգնած էր Հայոց անպարտելի դիւցազնի գեղուհին։ «Եւ երրորդ մեհեանն անուանեալ Աստղկան դից, սենեակ Վահագնի», կ'ըսէ Ագաթանգեղոս։

Վահագն քաջութիւն կը պահանջէր Անահիտ՝ արհեստ կ'ուզէր, իսկ Աստղիկ սէր ու բանաստեղծութիւն կ'ընդունէր։ Եւ այս աքանչելի հաւատքով, մեր նախնիքները, հոն, այդ բագիններուն առջեւ կը կատարէին հանճարի ու քաջութեան մրցումներ։ Բանաստեղծը իր յօրինած երգը կ'երգէր, երաժիշտը իր բամբիռը կը զարնէր, ըմբիշը իր զօրութեան բազուկը կը ցուցնէր, վարպետը իր գեղարուեստի արդիւնքը կը ներկայացնէր, եւ արժանաւորները կը վարձատրուէին, յաղթողներ կը պսակուէին, Թագաւոր, քուրմ, իշխան ու ժողովուրդ կ'ուխտէին, կը մկրտուէին աւելի եռանդուն եւ աւելի աշխոյժ ապրելու համար յաջորդ տարին։

Աշտիշատի մեհեաններուն ճարտարապետական ուժը ըմբռնելու մեր մտածումները անյատակ կը խորանան երբ կը կարդանք Ագաթանգեղոսի գրածը թէ մատուռ մը շինելու ատեն, Գրիգոր Լուսաւորիչ հրաման ըրաւ քրիստոնեայ իշխաններու զօրքին կործանել զանոնք։ Բայց իշխանները չկրցան ներս մտնել, սկսան փորձել որմերը քանդել դուրսէն, սակայն նորէն չյաջողեցան։ «Եւ ոչ գծնաց երկաթ գործոյն», որով Լուսաւորիչ հարկադրուեցաւ աստուածային հրաշքով մը քանդել ամէնն ալ իրենց հիմերէն։

Աստղիկի նուիրուած Տիր մեհեանները ընդհանրապէս կոկիկ ու շքեղ դուռներու ձեւեր ունեցած են, յիշեցնելով բաբելական, ասորական Աստղիկներու եւ յոյն, հռոմէական Աֆրոդիտէի տաճարներուն դեղադրութիւնը։ Իսկ Վահագնինը անշուշտ շատ աւելի հայկական արտածութեան, սըյացումին, յաղթութեան ոգին կ'արուագծէր, քանի որ ան, բազմագլխեան Հիդրան սատակեցող Հերակլէսի համբաւն ունեցած է եւ մարտական հայ ժողովուրդը ներշնչած է դարերով։

Անահիտի նուիրուած բագիններուն ձեւերը և անոնց տաճարներու ճարտարապետական ոճերը ոչ մէկ կասկած որ աւելի հայկական դրոշմներ ունեցած են։ Անոնց մէջ հայկական մտածումի ինքնատպութիւնը աւելի զօրացած եւ խորացած է, քանի որ Անահիտը ճանչցուած է իբրեւ «մայր զգաստութեան» եւ «պարգեւատուն Հայաստանի», քանի որ անոր «բացառիկ պաշտամունքներ» վայելած է ամէն տեղ։

Երիզայի մէջ շատ հին օրերէն ի վեր կանգուն կար Անահիտի մէկ մեհեանը որ ամբողջ Եփրատի նահանգին մէջ ամենաճոխ եւ մեծահանդէս հռչակուած էր ըստ Խորենացին։ Անոր մասին, թէ հայ, թէ օտար ազգերէ մեզի հասած տեղեկութիւն... առասպելական կոչուելու աստի... հարուստ ու գեղեցիկ կը ներկա...ցնեն։ Լուկուլլոսի արշաւանքին ժամանակ, ժողովուրդը ամէնէն չա... Անահիտի մասին կը մտածէր։ Կի... նի բացառութեամբ, ամէն ոք ... զէր զայն փրկել կողոպուտէ ... նիոսի, երբ Հռոմի ... Մարկոս Անտոնիոս Հայաստան... տաւ, անոր զինուորները փշրեց... նահիտի ոսկի արձանը, եւ կտոր... տէն հարստացող զինուորակա... Պոնտոնացի մը կրցաւ Օգոստոս... սեր խնջոյք մը սարքել։

Ատեն մը վերջ, յիշեալ բագին... րաշինուեցաւ։ Այս վերջինին ոճ... տարբերութեամբ եւ թէ գեղեց... թեամբ թէեւ շատ հետ կը մնար... խորդէնէն, նորէն Տրդատի եւ Գ... գոր Լուսաւորչի դէպքը ներկ... ցնողները կը վկայեն թէ «կը պա... մանաւանդ Թագաւորն Յանաց... սոր արձանը կը կարծուի թէ ... որ մօտաւորապէս 70 տարի ... Երիզայի մօտ վայր մը ծախեց ... Թէլանի անուն մարդու մը, եւ ... կարգին ծախած է Բրիտանական ... զարանին եւ հիմա հոն կը գտն... Գրիգոր Լուսաւորիչ զօրքերու ... կործաներ է բարձր պարիսպ... ամրացած այս հրաշալիքն ալ, ... ծանեալ բարձրաբերձ պարի... հարթեցան»։ Եւ աւա՜ղ, Բաբե... մը շնորհիւ այժմ հրապարակ ... ուած այս արձանը, որ հնագէտ... կէլմանի հրացման առարկայ ... ինչ ձեւով ալ քննուի իր հակայ... տան ճարտարապետութեան ... ճանը չի ընորոշեր։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱԹ...

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

Բէյմոն Թիֆլէզի մանկավարժա... Երաժշտանոցին մէջ, կիրակի տեղի ունեցաւ մասնաւոր ... համերգ մը, ներկայացնելու ... Րաֆֆի Պետրոսեանի վերջին ... ճումները։

Մուսքը միայն հրաւիրագրեր... Խնուկէս տարեկան է եղած ... ֆիկը եւ մէկ տարիէ ի վեր կ'ա... Թիֆլէզի ղպրոցին մէջ։

Թիֆլէզ դասախօսեց, պա... իր մեթոտները։ Ուրիշ առթիւ ... սփինակներուն մէջ ամփոփած ... տեսակէտները մանկավարժակա... րաժշտութեան մասին։

Յայտագրին մաս կը կազմէր ... նի «Պալլատ ան Փա մինէօր», (... ժշտանոցին նախկին աշակերտ... երիտասարդ դաշնակահար մը ... Լիւսիէն Ամիօն)։ Երգչուհի Տիկ... զերէն երգեց երկու երգ, որուն ... բորը Մուսորկսկիի «Հօփաքը» ... տեղծեց զուարթ խանդավառ... մը ու կրկնուեցաւ։ Թուաական ... ծերգ մըն է «Հօփաքը», ... չարաճճի, անառակ ու ժամանակ... նով եւ արբեցուցիչ։

Դաշնակահար Լ. Ամիօ եւ ... յուհի Տիկ. Պազէրէն հանդէսին ... ղեցիկ շրջանակները եղան։ ... միջուկն էր սակայն Րաֆֆիի ... րոսեանը, որուն փոքրիկ հերո... որուն մեր վրայ տարածած ... րութիւնը կը ներկայացնենք ... մը խօսքով։

Անհաւասիկ իր դաշնակահարութ...

ԿԵԱՆՔԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Յաւիտենակա՞ն։ Ո՞ւր են մնացեր հիմա այդ բարի մարդիկը։ Մեր այդ երբեմնի բարեբեր հողը գերեզմանափոր է եղած՝ իր դաշտերով ու ձորերով, այդ բարի մշակներուն։ Բայց այս ցաւալի իրողութիւնը չէ որ կ'ուզեմ գրի առնել այսօր։

Կ'ըսէի թէ մեր բնաշխարհը առինքնող բան մը ունէր։ Մինչ՝ գարնան ու ամռան ընթացքին կենսունակ ոգեւորութեամբ մը կը լեցուէր բնութիւնը, աշնան՝ գիւղանկարը կը փոխուէր։ Նախ մեղմահունչ ու մրմկոտ, ապա փոթորկայոյզ հով մըն էր որ կը զարնուէր բլուրէբլուր։ Ամպերը ահեղ գոռումներով իրար կը բախէին ու տեղատարափ անձրեւ մը կ'իջնէր երկինքէն։ Հեղեղներ կը հոսէին ձորերէ ու բլուրներէ։ Ու ձմրան, բուք ու բորանը կ'ոռնար տանիքներու վրայ թէ փողոցներու մէջ, ձիւնին փոթորիկը մէկ պատէն միւս պատին շպրտելով։ Դաշտ ու բլուր կ'ամայանային։ Լեռներու գոգերուն մէջ անասուն գայլեր, կ'ոռնային։ Լեռներ, որոնցմէ մարդ չուզեր բաժնուիլ մեղմ ամիսներուն եւ որ, իրենց քարայրներուն ծոցին մէջ, արդարութեան դրօշը ձեռքին բռնակալներու դէմ պոռթկացող իրենց ջահակիր զաւակներն են պահեր։

Այսպէս է իմ գիւղս ու հայրենիքիս մանրանկարը։ Դաշտեր հիւրասիրող, խոշոր բլուրներով լայնանիստ ձորեր՝ պղտոր վայրի ծաղկով, մինչ Ախուր միւս կողմէ իր խրացուցիչ շառաչիւնով իր յաւիտենական թաւալումը կը հոլովէ։ Կը հոսի կ'երթայ վիթխարի հեղուկ իրանով մը, կարծես կեանքը յառկանչէր։

Եղան օրեր, երբ իմ այդ հայրենի բնակավայրին մէջ ինքզինքս լքուած մինակ զգայ՝ որբի մը պէս, օտարոտի, զարհուրանքի եւ մեծ եղեռնի արհաւիրքէն վերջ։ Ու կը սոսկայի այդ խոշոր ձորերէն որ երախին բացած կարծես կուլ տալ ուզէին զիս։ Լեռներու, անտառներու, նոյն իսկ բլուրներու կողին փռուած՝ բայց այլ եւս ճղակոտոր ու աւերուած այգիներու ամայութիւնը մարմինս փուշ-փուշ կ'ընէր, վախէս։ Ոչ մէկ տեղ ապահով կը զգայի ինքզինքս։ Ու անզարմանալի խոր ցաւ մը կը պըրկէր ջղերս, կը վարակէր մանուկ հոգիս, հեզասահ թափանցումով այլ յամրաքայլ զարգացումով յառաջացող ախտաժէտ քրոնիկ հիւանդութեան մը նման։

Անկէ ասդին՝ պրկումներով ընդերներուս թելիկները կը դալարէ։ Եւ, ինչպէս միջատ մը կը կերպարանափոխուի իր զարգացման շրջանը բոլորելու համար, արտաքին ու օտար աշխարհներու ազդակներ կ'ենթարկէին զիս իրենց քմայքին՝ իմ մէջ բոլորելով բնաշրջական զարգացումը, բայց եւ իրենց հետ ունենալով առհաւական ու ընդածին կենսական ազդակը, որ իր առաջին աւիշը ծծեց հայրենական հողին վրայ։

Ի՞նչն է որ կը շինէ հմայքը այդ անպաճոյճ անհետացած օրերուն։ Օրեր գգուելի ու յոյլ եւ զեղուն՝ յետ քանի մը գարնան առաւօտներով՝ նախ, որ պիտի կերտուէր կեանքերու ազնուականը եւ ապա զարհուրանքներով թաթխուած՝ վանտալական խուժաններու արիւնաթաթախ ճիրաններով։ Ո՞րն են այդ հմայքները, զորս պիտի կարենայինք հրաշագործել։ Մեր յաշտկութիւննե՞րը, մեր հոգեկան ու ֆիզիքական անիմանալի տառապանքնե՞րը, զորս ապրեցանք ... մեծնելու առաջնեան տուայտումներով։ Մեր ցա՞ւն ու մորմոքուն կենցա՞ղը՝ թափառական ու տարագիր, որուն հետ կամակոր կամքով մը մեծցուցինք մեր խոշտանգուած կեանքը։ Մարդ կոչուած արարածներ խլեցին ու քանդեցին մեր օրրան ու խաղաղ յարկերը հայրենական, բարբարոսաբար հնձելով անմեղ հոգիներ իրենց քաղցրր ու պապենական հողէն։

Ահա թէ ինչու հիւանդ դարի մը զաւակներն ենք մենք այսօր, մենք՝ խոշտանգուած ցեղի մը մնացորդներս։ Ջղային ու հիւանդկախ։ Չենք հանդուրժեր որ անիրաւեն մեզ։ Այսպէս անիշխանական ու ազատ ենք մեծցած մենք։

Կ'ըսեն՝ թէ նոր սերունդը երազող եղանակի ցորենին նման վտիտ է եւ խորշոմներ ունի։ Այո՛, այդպէս շաղախուած ու թրծուած է իր հոգին, բայց՝ պինդ ու ջլուտ, խառուած ներշայով։ Չեն գիտեր, սակայն, թէ իր [illegible] ազդակներու ենթարկուեցաւ ու այդ կերպով ալ կազմուեցաւ։ Կոյր արեւներու հարուածները իր կազմախօսութիւնը խանձեցին անյագ ու անդուլ կարօտով։ Եւ, այսօր իր երակներուն մէջ շրջան ընող արիւնը կը պղպջայ [illegible] իրեն ժառանգ մնացած տխուր ու ծանրակշիռ բեռան ահաւոր գիտակցութենէն։ Ինչպէ՞ս կարենայ բուժել այդ կոտտացող վէրքը։ Ահա իր ժառանգականութիւնը։ Եւ կը կառչի՝ իրաւացիօրէն։ Ճիշդ է որ այդ զինք ամբարտաւան ըրաւ, մասամբ։ Սակայն, ան իր մէջ կը կրէ կատարեալ սաղմի մը բոլոր դրութիւնները՝ վաղուան համար, կենդանութիւնը հաւասարակշռող ներծոր գեղձերու ամբողջականութեամբ։ Վկա՛յ հայրենի հողը։ Կը սպասէ գարնան՝ անհամբեր, որ իյնայ ակօսին մէջ, արտադրելու համար ընտիր ու ազնիւ հունձք մը։ Պիտի գա՞յ այդ գարունը, թէ թափառայած, իր ներքնաները դեռ պիտի մաշին անծանօթ հողերու վրայ։

Մի՛ խաբուիք այն փշալեզոյ ցորեններէն՝ կէս կլորակ, որ կը շլացնեն ձեր աչքերը։ [illegible] կարաւան մը պառատն։ [illegible], դուրսէն բերուած ջնարակով եւ խուզով փայլ ու փառք բուտացած։ Իրենցմէ քիչեր ունին ... ներքին խտացումի գերակշռող ... քը, որուն հետ կառուրել ըլլա... եւ միւս բաղադրութիւնները։ ... կը գերակշռէ հոն։ Անոնք են ... կամպէս պիտի խորշոմին վաղը, ... ւին տակ։ Կամ եւս ատուփ է, ... իրենց բովանդակութիւնը, կամ ... տով լրթիս մը պիտի ծակե... ընէ։ Այսուհանդերձ, բացառ... բացառականով չմեղադրելու ... ջով, կ'ըսեն թէ նոր սերունդը ... շոմներ ունի։

Թո՛ղ ըսեն։

Փոխադրելով մեղադրանքները ... ւելի ընդհանուր ու տարողու... ընդարձակ եւ ծանր գետնի մը ... կը գտնեն որ անտարբերութեան ... գինն մէջ է ան եւ ըմբոստ։ Սեր... մը, որ ապրեցաւ հաւաքական ... տումներ հետապնդող կեանքէ... իր օրերը քարշ տալով առօ... իր օրերը քարշ տալով առօ... ցապէս դժուարին եւ ... պայմաններու տուայտումներ... հեւ ի հեւ։

ՅՈՎՍ. ՄԱՀՏԵՍԵ...

Քանկօ

կտորները.—

Սկարլաթթիի «Սոնատը», Վէպէրի «Մուվման փէրփէթիւէլը», Շոփէնի «Նօքթիւրնը» եւ «Էթիւտը», Գլինկա Պալաքիրեւի «Ալուէթը», Մօցարթի «Գոնչէրթօն» (երկրորդ եւ երրորդ շարժում), Լիցթի «Քան մը տօղը» եւ Մուսօրսկիի «Հօփաքը»: Վերջին երկու կտորները, ընկերակցութեամբ երգչուհիին:

Այս նուագահանդէսը որքան ներկայացուցած էր Րաֆֆիկի բացառիկ տաղանդին, նոյնքան ալ ներկայացուցած էր Թիպէրժեան պերումներուն աշխատանքին ու արդիւնքին:

Մեծ վարպետի մը եւ անչափահաս մեծ տաղանդի մը մերձեցումէն ծաղկազարդուած հրաշքի մը երեւոյթը: փոքրիկ սրահները, Նրբանցքով ու սանդուղով հրաւիրեալներով լեցուն, իրարու վրայ, խորին լռութեան եւ հիացումի մէջ ունկնդրեցին այս արմէն տղան, որուն գեղեցկութիւնը լղըգնտնած էր իր տաղանդին արքայութիւնը:

Կարծես երկինքներէն իջած գուսարթուն մըն էր մեր Րաֆֆիկը, մտած մանչուկի մը կերպարանքին մէջ, որ եկած էր մեզ երկինքներու մէջ փոխադրելու:

Իր վկայուած յառաջդիմութիւնը սանդուղներով, աստիճաններով կամ չափերով չէր այլ ոստումով եւ թեւածումով:

Հրաշքը մշակուած էր, հորիզոնները ծաղկանկարուած էին եւ յայտնութեան գիծերը գծագրուած էին առելի խոր, առելի գունաւէտ, որով առաւել փայլուն:

Սանձուած խանդավառութիւն մը ամէն հոգիի մէջ, կոկորդէն սեղմուած բացագանչութիւններ: Կը խօսէին աչքերը սակայն ... Ահա երկար նայուածքներ, երկար ճանապարհ մը երազանքի, որուն վրայ կը ծփան շրջմոլիկներու պէս ամպեր, ահա բոլորակի զարմաց նայուածքներ, ահա նայուածքներ որոնց մէջ լուծուած է հոգին: Մասյութեամբ ծանրացած գլուխներ, դէմքեր որոնց վրայ երկինքին շառայլ մըն է ինկած, արտայայտութիւններ անէացումի:

Եւ աղբիւրը այս տպաւորութիւններուն՝ Րաֆֆիկը որ դաշնակին վրայ Թարգմանութիւն կ'ընէ եւ Շոփէնի, Մոցարթի, Լիցթի եւ Վէպէրի հոգեվառականներէն էջեր կը ներկայացնէ:

Աշխարհներ կ'իյնան անհունին մէջ, ստեղծագործութեան հալոցէն նոր ելած Թարմ աշխարհներ, որոնց վրայ երփներանգ Թռչուններ կը պարեն, որոնց վրայ կապոյտ գիշերներ կը լապտերազարդուին, որոնց վրայ շարժումներու ներդաշնակութիւնը կը յաւերժանայ, որոնց վրայ հոգիները փող գալով կը նիրհեն, կը նիրհեն ու կ'ունկնդրեն հէքեաթի, կապոյտի եւ տարածութեան ձայներ:

Աշխարհներ կահաւորուած լոյսերու նկարախաղով, տեսլական գորգերու գոհարապատկերներով եւ գինիի ակերով:

Աշխարհներ, տաճարի նման աշխարհներ, որոնց մէջ ինկած է հոգիս, ծունկի եկած աղօթքի մը մէջ.

— Րաֆֆիկ, փոքրիկ հրեշտակ, պահէ մեզ այս երաժշտութեան, այս տաճարին, այս բանաստեղծութեան, քու այս աշխարհիդ եւ քու այս արքայութեանդ մէջ: Զեմ ուզեր դուրս գալ այս ոլորտէն, ուր ամէն ինչ հպած է բարի հրաշքին գեղեցիկ ճաճանչներուն: Պահէ զիս այս քաղցր ու բարձրագոյն աննիւթականութեան մէջ՝ քանզի դուրսը ցուրտ է, դուրսը Թունաւոր է ամէն բան: Դուրսի աշխարհը անդունդ մըն է խժերով լեցուն, տաժանքով ու չարչարանքով յորդած:

Պահէ զիս քու Թագաւորութեանդ մէջ՝ բանաստեղծի ազատ կոչումով:

Դուրսը, դրան առջեւ մեզի կը սպասեն հազար հրէշներ:

X

Վարդագոյն պահ մը, յուզումներով սեղնազարդուած, ընծայեց մեզ այս հրաշալի արուեստագէտը:

— Րաֆֆիկ, օրհնեալ ես դու ի մանկութե:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԲԱՆՔ ՀԵՂԻՆԱԿԱՆՔ

ԿԱՐԳԸ ՀԱՅՈՒՆ ԱԼ ԿՈՒԳԱ՛Յ...

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ.— Ուղղական՝ Հայ, Սեռական՝ օտարի, Տրական՝ օտարի, Հայցական՝ Հայը, Բացառական՝ օտարէն, Գործիական՝ օտարով, Կոչական՝ ո՛վ օտար:

Ընթերցուած

(Թ. քաղաքի Թղթակիցէն):

«Երէկ, կիրակի, հայ գեղարուեստի յաղթանակի օր մը եղաւ տեղիս Հայերուն համար: ... Հրաւիրուած էին օտար Թղթակիցներ, որոնք մասնաւոր պատիւներով ընդունուեցան սրահէն ներս:

«Յանձնախումբը, ազգին պատիւը բարձր բռնելու մտադրութեամբ, սրամիտ գաղափարը ունեցած էր, յիշեալ Թղթակիցները ուսամբարձ սրահ առաջնորդելու՝ «Հրաշափառ» չարականը երգելով՝ բազմաձայն:

«Երբ հիւրերը բեմին առջեւ հասան, յոտնկայս եւ որոտածափ ընդունուեցան ներկաներէն:

«Անոնք ուշադրութեամբ եւ յուզումով կը հետեւէին յայտագրին որ, բարեբախտաբար Ֆրանսերէն էր, չեղանեք, այս ալ գնահատելի մէկ մտածումն էր կազմակերպիչ յանձնախումբին:

«Հանդէսի ընթացքին, մէյմէկ մախաթուն բռնած, հիւրընկալներ էին կանգնած հիւրերուն մօտ, որոնցմէ մէկն ալ այս տողերս գրողս էր հաւանօրէն, որ ուշադրութեամբ կը դիտէր մօտը նստող Թղթակցին դէմքի արտայայտութիւնները:

Հաւատացէք, այբենարանի պէս յատակ կերպով կը կարդայի այս ազնուական մարդուն դէմքին վրայ «Հայ ծնած չըլլալուն ցաւը» ...

Հետեւեալ օրը, բոլոր տեղական Թերթերը, տողեր էին շարած այս հանդէսի մասին, իրենց ծանուցումի էջերուն մէջ:

Անոնցմէ մին հանդէսի նկարագրութիւնը ընելէ վերջ կ'աւելցնէր.—

«Մենք Հայերը կը ճանչնայինք իբր աշխատասէր ժողովուրդ, որ բարեկեցիկ վիճակ ունի, որ չէ գիտցած սըտակոծ սնունդին վրայ բնաւ ըլլալ, մերժելով գործադրելութեան նմուշը մինչեւ այսօր: Եւ վաղն ալ պիտի մերժէ այդ նմուշը հայարտօրէն, վկայ այս հանդէսը եւ այս սրահը որ կրնայ բաղդատուիլ մեր միջինէն վեր դասակարգի հանդէսներուն հետ: Ես ուրիշ առթիւ ալ ներկայ գտնուած եմ հայկական այս տեսակի տօներու: Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը»:

Ուրիշ Թերթ մըն ալ խումբին նկարը դնելու պատիւն էր ըրած՝ առելորդ ծախքի ենթարկելով Թերթին պիտանէն:

Զմոռնամ յիշել Թէ, այն խմբանկարին մէջ մեր գէմքը ճանչցողին մրցանակ մըն ալ յատկացուեցաւ Գ. Ալպէր Տրմի կողմէ, որ Հայերուն համար հոգի կուտայ:

Կ'ըսուի Թէ հայ Թերթերու Թղթակիցներ ալ ղրկուած էին սրահէն ներս օգտուելով հիւրընկալին գրաղած մէկ վայրկեանէն:

Թերթիդ սուղ էջերը չեմ ուզեր գրաւել միւս աւելորդ մանրամասնութիւններով»:

Յ. Գ.— Կարեւոր դիտողութիւն մը հոս:

Մեր հանդէսներուն մէջ, մեր հայրենակիցները օտարներէն չհասկնալով յաճախ նախադասութեան մը կիսուն կը սկսին ծափահարել, որքա՛ն լաւ կ'ըլլար «ծափի նշան տուողներ» նշանակուէին այս տեսակ պարագաներու մէջ, պզտիկ չմնալու համար օտարներու առջեւ»:

X

Լսենք:

(Տ. քաղաքէն կը հեռաձայնեն).

— «Ալօ՛, ալօ՛, այս միջոցին, տեղիս Հայութիւնը կ'ապրի դիւցազուն հպարտութեան վայրկեաններ:

«Գ... գիւղացիներու Հայր. Միութեան սարքած հանդէսին հրաւիրուած էին մեր օտար բարեկամներէն Գ. Գ. Սեմա եւ Գ. Թ. Կուտիէ: Գ. Սեմա յայտնի է քաղաքիս Հայութեան իբր պանիրի եւ խարագի վաճառական, իսկ Գ. Կուտիէ, մեծ սրճարանատէրը իր հայասիրութեանով ծանօթ է մեր հայ գործաւորներուն, որոնք, իրենց պարապոյ ժամերը կ'օգտագործեն անոր հիւրընկալ յարկին տակ, եւ իրենց աւելցած դրամներն ալ ի պահ կը դնեն հոն:

«Ըսենք հոս Թէ, երկուքն ալ անդամ են աշխատաւորական կազմակերպութեան:

«Ալօ, ալօ՛, հոս բառ առ բառ կը կրկնեմ ձեզ, Գ. Կուտիէի պերճախօս ճառէն յուզագին հատուածներ.

— «Հայե՛ր, ով տառապած ազգի զաւակներ, դուք մեծ ազգի մը կտորներն էք, Եւրոպան խաբեց ձեզ, բայց Եւրոպացիները յանցաւոր չեն: Դուք իրաւունք ունիք աշխատելու եւ ուտելու, ով որ ասոր հակառակը ըսէ, հակառակ խօսած կ'ըլլայ իմ ըսածիս:

Մի յուսահատիք, տոկացէք, ազատագան ձերն է ով Հայեր, ո՛վ իմ սիրելի յաճախորդներ»:

«Ամբողջ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս հոսա՛ն կ'աղաղակէ, կը լսէ՞ք...

«Ահա ժողովուրդին հրաւէրին վրայ կրկին բեմ կը բարձրանայ Գ. Սեմա, շնորհակալութիւն կը յայտնէ եւ կ'ըսէ.

— «Իմ սիրելի Հայեր, անկեղծօրէն յուզուած եմ ձեր այս յարգանքէն: Կեանքիս մէջ առաջին անգամ է որ բեմ կ'ելլեմ ու կը ծափահարուիմ:

«Ես ալ կը կրկնեմ ընկերոջս բառերը, մի յուսահատիք, ապագային՝ նոյն իսկ ապագային ալ անոյն ձերն է իրաւունքը, ի յիշատակ այս օրուան, վաղուընէ սկսած պանիրին գինը պիտի զեղչեմ երկու առ... Եթէ պէտք տեսնէք՝ մանրամասնութիւնները կը գրեմ նամակով»:

X

... Կը գրեն մեզի.—

«Քանի մը օր առաջ, Փուրսու սրճարանի շքեղ սրահին մէջ Թէյասեղանի էին հրաւիրուած, բաւական Թիւով ընտրուած Հայեր: Ներկայ էին օտար հիւրեր:

«Ոգեւորութիւնը անչափելի էր:

«Երգուեցան հայ ժողովրդական երգեր ու օրօրներ:

«Այս միջոցին, ներկաներէն տաղանդաւոր օտար պատանի մը, հետեւեալ գրութիւնը կարդաց, որ ձօնուած էր հայութեան եւ ընդօրինակուած իր շարադրութեան տետրակէն, որուն հայերէն Թարգմանութիւնը կուտամ ստորեւ.

Հայեր, Հայեր, Արմէնիներ,
Դուք մեծ էիք ու մե՛ծ էք:
Մի յուսահատիք,
Կուգայ Զատիկ
Տիկ, տիկ, տիկ:

«Հուռռա՛, պիս պիս, պռավօ՛, պռավօ» կը բացագանչէին բոլորը:

«Հաւատացէք որ հայութիւնը այն օրը, անգամ մըն ալ մոռցաւ իր տառապանքը:

«Ի՛նչ ազնիւ հոգիներ կան օտարներու մէջ ...

«Կէս գիշերը անցած էր արդէն, երբ դուրս ելանք այս բարձր մթնոլորտէն: Հանրակառքերը դադրած ըլլալով՝ մէյմէկ ինքնաշարժ վարձած, մեկնեցանք տուն, տանելով մեզի հետ յաւագոյն յիշատակներ՝ փոխան տասնըհինգ Ֆրանք կառավարձի ...»:

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՈՇՄԱԹՅԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բալուի Խոշմաթ գիւղի Կարօտեալոց Միութեան խնջոյքը տեղի ունեցաւ կիրակի կէս օրէ վերջ, Արարատ ճաշարանի վերնայարկի սրահին մէջ: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ: Յանձնախումբին կողմէ Յ. Սիմոնեան կատարեց խնջոյքին բացումը: Ցետոյ Միութեան կողմէ հիւրերը պատուասիրուեցան շամփանեայով եւ զանազան աղանդերներով: Երգուեցան հայկական գեղջուկ երգեր եւ փոքրիկներու խումբ մը երգեց Ֆրանսերէն: Արտասանեց Մ. Դաւիթեան: Երկու խօսք բաւ Մանուկ Մարկոսեան, քաջալերելով Միութիւնը, որ պէտք է աւելի լայն միջոցներով օգնութեան հասնի իրենց կարօտեալներուն:

Ուրախ զուարթ մթնոլորտի մը մէջ երկու տարեց հայրենակիցներ, գիւղին պատմական դրուագներով հայրենակիցներու մէջ արթնցուցին հին սերունդի հաւատքը:

Յանձնախումբի կողմէ աճուրդի դրուեցաւ խորոված հաւ մը եւ շիշ մը օղի: Անուշ Յարութիւնեան եւ Մարտիրոս կատակերգութեամբ վարեցին աճուրդը, բարձրացնելով 190 Ֆր.ի: Ցետոյ հայրենակից մը Միութեան նուիրած շիշ մը շամփանեան վիճակահանութեան դնելով ամբողջ շահը եղաւ 23 Ֆր. աճուրդով միասին:

Միութեան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ Թիւերը.— 268 ինքնահոս գրիչ մը, 180 զարթուցիչ ժամացոյց մը, 174 «Գոյամարտ» օրացոյց մը, 300 Հայաստանի քարտէս մը, 202 անուշեղէն, 32 Թաշկինակ մը գրպանի, 140 շիշ մը շամփանեա, 109 մետաքսէ գուլպայ մը, 67 փողկապ մը: Շահող Թիւերը դիմելու են ռիւ լա Ֆար, Թիւ 10, Ս. Ուլուսեանին:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՅՆ ՑԱՒԸ ՈՒՐԻՇ ԲԵՐՆՈՎ

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն օրկանը, խորագիր կուտայ «յօդուածագիրներուն», խմբագրական մը մէջ (15 յունուար).

— «Հանդէս մը տեղի կ'ունենայ — գիւղացի, Բարեգործականի կամ որ եւ է Միութեան մը կազմակերպած հանդէսը սա կամ նա առիթով — մեզի մօտ կամ մենէ հեռու քաղաքի, երբեմն ալ գիւղի մը մէջ: Կը հասկնանք որ տեղւոյն վրայ աշխատանք տարուած է զայն լաւ ընելու եւ կը հասկնանք, նոյնպէս, որ կազմակերպիչները փափաքին իրենց նեղ շրջանակէն դուրս՝ ուրիշներու ալ ծանօթացնել այդ ճիգը: Ասոր համար՝ կարճ տեղեկատուութիւն մը, քանի մը անուններով, բաւական պիտի ըլլար: Բայց ահա Թղթակիցը, որ յաճախ կազմակերպիչներէն մին կամ անոնց մէկ բարեկամն է, գրիչը ձեռք կ'առնէ ու կուտայ մանրամասնութիւններ, սկսեալ հանդէսին տեղէն, բացման ժամէն եւ ներկաներու Թիւէն մինչեւ փակման ժամը եւ ներկաներուն «զոհ մեկնիլը» կամ «մեկնիլ չուզելը սրահէն», անշուշտ զանց չընելով, այդ երկու մեծ պահերուն միջեւ, յիշել ամէն մէկ երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ խօսք իրենց բարեմասնութիւններով ու մանաւանդ իրենց առաջած «ջերմ», «խանդավառ» կամ «որոտընդոստ» ծափերով, որոնք կրնան գոյութիւն ունեցած չըլլալ իսկ, կամ հանդիսատարհը լեցնող երախաներու ծափերը միայն ըլլալ, եւ զանոնք որակող մերոյիշեալ ածականները, կրնան, ամէն պարագայի, իրարու տեղ գործածուիլ, առանց որ եւ է անպատեհութեան:

Եթէ բանախօսութիւն մըն ալ կատարուած է այդ հանդէսին մէջ, ինչպէս կը կատարուի գրեթէ միշտ, եւ ոչ միայն մէկ հատ, պէտք է պատրաստուինք յօդուածին՝ կարդալու հազար անգամ լսուած ու կարդացուած նոյն գաղափարներըն նոյնպատկերով ընկերացած ահագին գովեստներու: Կ'երեւայ Թէ բանախօսները կը պահանջեն դէթ այսքանը, որովհետեւ կան ոմանք ալ որ իրենց ճառը կը յանձնեն Թղթակցին կամ կը ղրկեն անձամբ՝ անոր ամբողջական հրատարակութիւնը ակնկալելով: Հազուադէպ են այն ճառերը որոնք մենք իսկ պիտի խնդրէինք ունենալ եւ հրատարակել՝ եթէ լսէինք, ինչպէս կը պատահի որ լսենք եւ խնդրելով հրատարակենք:

Արդ, Թղթակիցներ (նաեւ յօդուածագիրներ) կան, որ սրբագրուիլը աչք առած են, ոմանք կ'ուզեն նոյն իսկ, որ սրբագրէք իրենց գրածը, ուրիշներ, սակայն, նոյն կամ պակաս կարողութեամբ, անփոփոխ հրատարակուիլ կը պահանջեն: Առաջիններուն եւ վերջիններուն՝ անկեղծօրէն շնորհակալ ըլլալով հանդերձ որ կ'ուզեն մեզի ծառայութիւն մը մատուցանել, կը յայտնենք այստեղ՝ որ անհրաժեշտ է, նախ, ամէն բան իր ունեցած կարեւորութեան համեմատութեամբ միայն գրի առնել եւ, երկրորդ, համոզուիլ որ եթէ կ'ուզենք կամ չենք հրատարակեր իրենց գրութիւնները՝ ոչ քմահաճոյքով եւ ոչ ալ չափազանց խստապահանջութեամբ մըն է որ այդպէս կը շարժինք:

Աւելին՝ Երիտասարդ գրողները մանաւանդ, պէտք է ուղղեն իրենց լեզուն, ոճն եւ մտածումի սխալները, փոխանակ յամառելու եւ նոյն սխալներով գրել շարունակելու: Պէտք չէ արժէք տան ազէտներու կամ շողոքորթներու գնահատումին: Դարձեալ, Ներողամիտ կամ քաջալերիչ գնահատումը հասկցողներու՝ պէտք է առնեն իր բուն արժէքով եւ չխորհին Թէ հասած են արդէն, երբ հազիւ Թէ մեկնած են միայն: Ու պէտք է, պէտք է որ կարդան ու բաղդատեն, կարդան ու խորհին, գրել աւելի, գրել առաջ եւ ետքը»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՎԻՆԵՕՆ, 27 յունուար.— Նոյեմբերի եւ դեկտեմբերի վերջերը պատահած ողողումներու պատճառաւ, Ավինեօնի եւ արուարձաններու ափ մը Հայերն ալ մեծապէս տուժեցին: Այս առթիւ գաղութին կողմէ ընտրուեցաւ հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը, որպէսզի Մարսէյլի Ազգային Վարչութեան պարզէ կացութիւնը: Յանձնախումբը յունուար 1 Թուակիրնամակով մը հաղորդեց բոլոր մանրամասնութիւնները: Իբրեւ արդիւնք, Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեան եւ Գիւտ քահանայ Միքայէլեան յունուար 24ին Ավինեօն եկան եւ յանձնախումբին կողմէ առաջնորդուեցան Պէհրիկեանի բնակարանը: Առաջին անգամ էր որ այսպիսի հոգածութեան մը կ'արժանանար մեր գաղութը: Հակառակ օդին անյարմարութեան Գարեգին Եպիսկ. յանձնախումբին հետ այցելեց քաղաքին մէջ եւ շրջակաները բնակող Հայերու տուները, մխիթարելով հիւանդներն ու ցաւ յայտնելով պատահած աղէտին համար: Ցետոյ հանդիպեցաւ Գ. Գարլիի Գարոյի գործարանի տնօրէնութեան եւ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց հայ գործաւորներուն ցոյց տրուած բարեացակամութեան համար: Հոգեւոր հովիւը առաջին անգամ ըլլալով ընտրեց եօթը հոգինոց Թաղ. խորհուրդ մը, հետեւեալ անդամներով.— Գ. Գ. Մ. Սէթեան, Ն. Շիրինեան, Հ. Գալեան, Մ. Գաբրիէլեան, Թ. Ժամկոչեան, Գ. Քիւփէլեան եւ Յ. Պէհրիկեան:

Այս առթիւ յանուն գաղութին շնորհակալութիւն կը յայտնենք Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան եւ Գարեգին եպիսկոպոսի:

Ցավիտանէս

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ դեկտ. 24ի ընդհ. ժողովին մէջ կատարեց նոր վարչութեան ընտրութիւնը հետեւեալ անդամներով.— Գ. Գ. Մարմարեան՝ նախագահ, Մանուկեան՝ փոխ-նախագահ, Տքթ. Քիւթիւքեան փոխ-նախագահ, Տատեան՝ քարտուղար, Թուպիկեան՝ Բ. քարտուղար, Արամեանց՝ գանձապետ:

Ամէն չորեքշաբթի եւ շաբաթ օր, կէս օրէն ետք ժամը 3—6, հերթապահ ընկեր մը պիտի գտնուի Միութեան կեդրոնատեղին, 15, Rue Jean Goujon, ընթացիկ գործերու համար:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (3)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

Հեռացեր էինք մեր ծննդավայրէն: Ես պատանի, անտեղեակ ծնողքիս վշտին, ուրախ էի նորանոր տեսարաններ դիտելուս եւ քաղաքներ այցելելուս:

Վրանի կեանքին վարժուեր էինք մասամբ: Ամիս մը ամբողջ Էսկի-Շէհիրի դաշտերը ապրեր էինք՝ վրանի տակ, տանելով ամէն նեղութիւն:

Տօթակառքը կը ծանրանար հետզհետէ, իր ետեւ ձգելով մեքենային բարձրացող Թանձր ծուխն ու քարածուխի փոշին: Իսկ ժամանակ առ ժամանակ լսելի կ'ըլլային պաշտօնեաներու կոշտ ձայները:

Զարդագեղ ծառեր իրարու կը յաջորդէին: Լեռներ՝ երբեմն կը հեռանան ու հետզհետէ կը կորսուէին, երբեմն ալ յանկարծ կը խոյանան:

Ամբողջ ցերեկ մը ճամբայ կ'երթայինք, ամէն կայարան հանդիպելով: Տօթակառքը Իհսանիէ կայարանն ալ բաւական կեցաւ, որպէսզի մեքենան ջուր առնէ:

Գաղթականներ առիթէն օգտուելով, կ'իջնեն վակոններէն իրենց ծարաւը յագեցնելու: Հինգ վայրկեանէն սուլիչին զարնուիլը ու կառախումբը ճամբայ ելլելը մէկ կ'ըլլայ:

Բաւական հեռացեր էինք կայարանէն, երբ պաշտօնեաներու սուլիչին ձայնը կը ստիպէ մեքենավարը կեցնել կառախումբը: Ետեւի կողմէն աղեխարշ ճիչեր: Մանկամարդ կին մը շոգեկառքին տակ ճզմուեր է, կ'ըսէին: Ցատկած պահուն առհեր ինկեր է:

Դժբախտ կնոջ դիակը անմիջապէս փոխադրեցին առանձին վակոն մը, երկու ոտուընքները ամբողջութեամբ կտրուած: Ամուսինը որ մեր վակոնը կը մնար, կ'աղերսէ շարունակ: Կէս ժամ յետոյ շոգեկառքը կրկին ճամբայ ինկաւ: Ամբողջ գիշեր մը ձայներու երկար ժխորով կը սուրար կառախումբը:

Առաւօտ կանուխ կը հասնինք Աֆիոն-Գարահիսար, ու խելոյն կը փախադրուինք վրանադաշտը, մինչ գլխաւոր հարսը Թաղեցին կայարանին մօտ: Ժամեր վերջ, ամուսինը մտաբերելով կնոջ վիզէն կախուած ոսկիներու շարքը, հանել կուտայ դիակը ու արցունքոտ աչքերով քակելէ յետոյ քառորդ ոսկիներու շարքը, կրկին կը Թաղէ: Երկրորդ դէպքն էր այս, մեր ճամբու ընթացքին, առաջինը ըլլալով հայ կնոջ մը գրկի երախային հետ միասին գետ նետուիլը, Էսկիշէհիրի մէջ:

ԴԷՊԻ ՏԱՐՍՈՆ - ՕՍՄԱՆԻԷ

Ամիս մը հազիւ մնացինք Աֆիոն-Գարահիսարի վրանները, բնակելով: Հոն հանդիպեցայ Պոլսէն աքսորուած մտաւորականներու եւ ազատական երեսփոխաններու, զորս յաճախ կը տեսնէի մինչեւ Տարսոն: Կը յիշեմ մասնաւորաբար Գ. Յովհ. Գէօքթեանը իր զաւակացի աշակերտներով, դպրապետը Գում-Գափուի Մայր եկեղեցւոյն ու Մխիթարեան ուսուցիչը դպրոցին:

Գոնիա հինգ օր միայն մնացինք՝ միշտ վրանի տակ: Բարեբախտաբար շոգեկառքով կը ճամբորդէինք, Թէեւ հազար նեղութիւններով, մանաւանդ որ ծծկեր երախայ կար մօրս գիրկը:

Գարաման հասած առեն ոստիկաններ այրերը հաւաքելով վակոններու տանիքը հանեցին, ուր հովը կատաղօրէն կը սուլէր ամբողջ գիշերը, իսկ վակոններէն իւրաքանչիւրին մէջ մինչեւ հարիւր քսան կին կարելի էր համրել:

Առանց քնանալու կը հասնինք մինչեւ Էրէյլի՝ հոկտեմբեր 17ի կիրակի օրը (1915):

Քանի մը ժամ հազիւ հանգստացած կը սկսի «ահէվիքիմեթ»ը եւ հեռանանք: Թէեւ շոգեկառքը մինչեւ Պօզանթի կը շարունակուէր, սակայն գաղթական փոխադրել արգիլուած էր:

Մեր բեռներուն համար կառք մը վարձելով, մենք ալ ետեւէն քալելով ճամբայ ինկանք դէպի բլուրներու ողնաշարը:

Ցաւերու ծովին մէջ չարչարանքի նախաչաւիղն է որ կը քաշքշէինք: Գաղթականները, բեռները շալկած, հեղեղի նման լեռներէն օձապտոյտ կը սողան: Երբեմն մայրեր իրենց զաւակները ծառերուն տակ ձգած, կը խառնուէին կրկին խումբին: Հայրս, յաջորդ օրը սափրուած երկուքուկէս օսմանեան ոսկի էշ մը գնեց՝ Թիւրքմէն գիւղացիներէ, մօրս ու երախային համար: Նոյն Թիւրքմէնները հօրս ձեռքի հովանոցն ալ պահանջեցին՝ խոշոր դամբան մը բարձրացուցած գլխուն վերեւ: Մօրս Թելադրանքով բաշխելուեցաւ ան ալ յանձնել:

Ճամբու ընթացքին յաճախ չոր պտուղ էր մեր կերածը, իսկ պառկիլը՝ երբեմն կառքին տակը առանց վերմակի, հագուստներով, վերարկուներով կամ խաներու անկիւնները:

Երրորդ օրը ապուխտ էր գնած հայրս կէս օխա եւ բոլորուած կարկանդն գետի մը եզերքը, լերան մը կուրծքին, ճաշելու կը պատրաստուէինք, երբ արար սովահար զինուորներ խոշոր քարերով խոյացան հօրս վրայ: Միասն վախցանք եւ սափրուեցանք մեր պաշար առնոց տալ:

Այսպէս անօթի, կրկին մեր ճամբան բռնեցինք: Բարեբախտաբար չվիրաւորեցին հայրս:

Վերջապէս հոկտ. 23ին, շաբաթ կէս օրին հասանք Տարսոնի վրանաքաղաքը, որ մօտաւորապէս 7000ի կը հասնէր վրաններու Թիւը:

Քաղաքէն մէկուկէս ժամ հեռու էր գաղթականներու այս դաշտը: Հոս սափրուեցանք գանդաշարժ էշերը ծախել հազիւ կէս ոսկիի:

Տարսոնի «աէվքիաթ մէմուրի»ն կոյր ու կաղ Իպրահիմ պէյն էր: Շատ խիստ մարդ մը, հաստ դաւազանը միշտ ձեռքն էր: Տասը օրուան մէջ մինչեւ վերջին վրանը քակել տուաւ: Անխնայ կը ծեծէր այրերը:

Նոյ. 4ի հինգշաբթի օրն էր, երբ շոգեկառք փոխադրուեցանք, վերջին մնացորդ գաղթականներուն հետ: Ու կրկին կենդանի վակոններով միամիասին հեռացանք Տարսոնի դաշտերէն: Մութը կոխած էր երբ անցանք Եէնիճէէն եւ Ադանայի հոյակապ կամարակապ կամուրջէն, առաւօտուն հասանք Օսմանիէի վրանաքաղաքը, ուր կատաղի հով մը կը սուրար խոյան դաշտերուն վրայ:

ՕՍՄԱՆԻԷԻ ԴԷՊՔԵՐԷՆ

Կէս գիշերը անցած է, լռութիւնը կը խորունկնայ հետզհետէ, մեղմ հով մը միայն կը հարուածէ հայ գաղթականներու վրանները:

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

սանողները կրակի տուած են երկրորդական վարժարան մը։ Վարչապետական պաշտօնատունը խռովութեանց կեդրոնին մօտ ըլլալով, դուռները փակուած են եւ նախարարները չեն ելներ։ Ոստիկանութեան 20 վիրաւորներէն երկուքը սպաններ են։ Այդ օրուան կռիւը տեւեց երեք ժամ։ Վարժապետանոցին շէնքը աւերակի մը երեւոյթն ունի։ Հազարաւոր քարեր եւ երկաթի կտորներ լեցուած են փողոցներուն մէջ։ Այս առթիւ էր որ ոստիկանները գործածեցին անջնջելի հեղուկը (մելան), երեւան հանելու համար ցուցարարները։ Այս մելանը գոյն կը փոխէ ամէն օր, բայց չանհետանար։

Աղեքսանդրիոյ մէջ ալ բոլոր դպրոցները փակուած են։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիացիները այժմ Եգիպտոսի մէջ ունին 55,000 ցամաքային եւ 20,000 ծովային զինուոր։ Գահիրէի փողոցներուն մէջ թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ անգլիացի զինուոր մը։

ՅԱՌԱՋՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԹՈՎՊԻԱՅԷՆ հասած կարգ մը լուրերու համաձայն, ըմբոստական շարժումը կը ծաւալի երկրին մէջ, իբրեւ հետեւանք պատերազմին երկարաձգման եւ իտալական յաղթանակներու։

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ պատիժներու յանձնախումբը նիստ գումարեց յունուար 29ին, քննելու համար եղած առընօրինութեանց թերութիւնները։ Այս առթիւ ծրագիր մը ընդունուեցաւ, աւելի խստացնելու համար ելմտական եւ տնտեսական պատիժները։ Մասնագէտներու յանձնախումբը հարցարան մը պիտի ուղղէ 52 պատժարկու պետութեանց, որպէսզի մանրամասնօրէն պարզեն թէ ինչքան առեւտուր կ'ընեն Իտալիոյ հետ։ Ասով կարելի պիտի ըլլայ երեւան հանել պակասները ու զանցառութիւնները։ Երկուշաբթի ալ կը գումարուի քարիւղի արգելքի յանձնախումբը։

ԵՐԵՔ ԽՐՈՒԱԹՆԵՐՈՒ դատավարութիւնը, որ յառաջացուած էր պաշտպան փաստաբանին պաշտօնանկութեան հետեւանքով, կը վերսկսի այս շաբթու։ Փաստաբանի խնդիրը չէ կարգադրուած տակաւին։ Գ. Անտոէ Գէրթօն (համայնավար), որ նախապէս հաւանութիւն յայտնած էր, այժմ ետ կեցած է։ Դատարանը կ'ուզէ ինք փաստաբան մը նշանակել, բայց ամբաստանեալները կը մերժեն։

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց արգիլել եւ զինաթափ ընել Քուզայի հակահրէական կուսակցութիւնը եւ ուրիշ կազմակերպութիւններ, որոնք հիմնուած են հիթլէրական սկզբունքներու վրայ։ Հեռագրով հրահանգներ տրուեցան նահանգապետներուն, որպէսզի անմիջապէս գործի ձեռնարկեն։ Շատ մը վայրերու մէջ ժանդարմներ շէնքեր յանձնուեցան առանց դիմադրութեան, բայց Եաշի եւ Քիշնեւի մէջ կառավարութիւնը ընդդիմութեան հանդիպած ըլլալով, խուզարկութիւններ կատարեց։ Այս առթիւ ընդհարումներ պատահեցան։ Երկու կողմէն ալ վիրաւորներ կան։ Եաշի մէջ Ֆաշականները բանտին վրայ յարձակեցան, իրենց ընկերները ազատելու համար, բայց չյաջողեցան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ յուղարկաւորութեան առթիւ, շարժման մէջ դրուած էին շարժանկարի 150 մեքենաներ, որոնք 11,000 քիլոմեթր երկայնութեամբ ժապաւէններ քաշեցին։ Մասնաւոր օդանաւեր նոյն օրն իսկ անգլիական ամէնէն հեռաւոր գաղթավայրերը փոխադրեցին այս շարժանկարները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ադաւնի Թովհաննէսեան, Այրի Տիկին Մառի Թէքէրեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան կը ծանուցանեն թէ 2 փետր. կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին Փարիզի Հայոց կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ, 10 bis. rue Thouin, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ պատարագ իրենց սիրելի եւ վաղամեռիկ աղջկան՝ ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՐՃԵԱՆի եւ իրենց սիրելի որդւոյն եւ եղբօր՝ ԳԵՂԵՑԻԿ ԹՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի (որ մեռաւ 17ին մեռաւ Սոֆիայի մէջ) յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականները, ընկերները եւ բարեկամները։

✕

Արամ Գասմաճեան կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իր հօր՝ ՊԵՏՐՈՍ ԳԱՍՄԱՃԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Մութիւալիթէի սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼի «Համազգային» Մասնաճիւղի դասախօսութիւնը 2 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թալ տէ Նօսի մէջ, 81 rue de Paris: կը դասախօսէ Գ. Կ. ՔԱՍՄԱՃԵԱՆ, հայկական հին դրամներու մասին, ցուցադրութեամբ մոգական լապտերի։ Պիտի ըլլան նաեւ արտասանութիւններ։ Մուտքերու համար կը գանձուի մէկ ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ալֆորվիլի Հայր. Միութեան Մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 2 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 13 rue de Sommiers, Յ. Հացագործեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Միութեան խնդրանքով, յառաջիկայ երկուշաբթի օր փետր. 3ին, երեկոյեան ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7 rue Bernardins Paris 5ᵉ պիտի դասախօսէ տեղական արհեստակցական կազմակերպութիւններէն ձեռնհաս անձնաւորութիւն մը, նիւթ ունենալով Brevet Professionnel եւ անոր բերելիք օգուտները մեր արհեստակիցներուն։ Նկատի ունենալով նիւթին կարեւորութիւնը, վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայ սափրիչները որ օգտուին պատեհութենէն եւ ներկայ ըլլան սոյն դասախօսութեան։

ՎԱԼԱՆՍԻ Ջ. Ո. Մ. Մարզականի կազմակերպած սարգաւագաշխուժութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը. 49. 135, 144, 154, 70, 95, 161, 52, 97, դիմել՝ Վ. Գ. Վ. Գապիկեանի, 25, rue Chateau Vert.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Եգիպտացի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 5 փետր. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին. Le Samaritaine սրճարանի ներքնայարկը, rue de Rivoli, մեթրօ Chatelet: Օրակարգ՝ զեկոյց կոմիտէի։ կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Ներկայ քաղաքական կացութիւնը»։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԳՈՄՕՆԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) Զաւարեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վարդգէս, Եփրեմ, Վարուժան եւ Ճահրիկեան խումբերը, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Թէամանթօ» Ակումբին մէջ։

ՏԷՍԻՆի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Անտոք ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Դրօ եւ Կէփին խումբերը եւ Թալասիէի ու Ռօշթայէի ընկերները 2 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Գապաշա) յիշատակին

2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Sociétés Savantesի D. սրահին մէջ, Փարիզ։

Կը նախագահէ ընկ. Բժիշկ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ
Կը խօսին ընկ.ներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Հ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան
Առաջին ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին Maison Mutualitéի մէջ (24, Rue St. Victor)

Դասախօս Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթը ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Մուտքը ազատ է բոլորին համար

(Այս անուան տակ Շրջ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է դասախօսութեանց շարքի մը, հայ կնոջ ընդհ. զարգացման նպաստելու համար)։

Մանուկներու Օր

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՈՐՏՕՒ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Բարսեղ-Շահպազ Ակումբին մէջ։

Երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ բանախօսութիւն։

Պարահանդէս

Կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ-ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ շաբաթ գիշեր Aéro-Club de Franceի սրահին մէջ 6, rue Galilée

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԿՐԸՆՈԲԼԸ, Ե. Տ. — 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Ս. Գ. — 70:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տէր — 35:
ԼԱ ԳՕՔՔԱ, Գ. Կ. — 70:
ՓԱՐԻԶ (15), Տ. Բ. — 100:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Ա. — 35:
ՇԱՎԻԼ, Գ. Գ. — 140:
ՔՐԻԻԱՋ, Գ. Խ. — 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Գ. — 70:
ԳԷՅՐՈՒԹ, Խ. Ա. — 50:
ԳԵԼԿՐԱՏ, Մ. — 100:
ԼԻՈՆ, Հ. — 150:
ՆԻԿՈՍԻԱ, Հ. Ակ. — 2 անգլ.։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Հ. — 70:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէ — 70:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԵՐԻԻ, Ա. Մ. — 70:
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ ՔՐՕ, Ա. Թ. — 35:
ԳԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ. — 60.25:
ԷՓԻՆԷ, Ա. Տէր Յ. — 100:
ՎԻԷՆ, Ա. Ա. — 40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Ս. — 140:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մ. Մ. — 65:
ԳՈԼԷՆ, Թ. Մ. — 50:
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Օ. Կ. — 70:
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Արք — 100:
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ, Գործ — 280:
ԻՒԺԻՆ, Լուս — 35:
ՍԷՆ ՄԱՐԹՈՒՐԻ, Գ. Քէօ — 200:
ԳՈՒՐԿ ՍԷՆ ԱՆՏԷՕԼ, Ս. Ս. — 40:
ԼԷ ՄԻԼ, Գ. Տ. — 140:
ՄԱՔԻԼ, Ս. Յով — 62.90:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Լոր — 70:
ՍԷՆ ԼՈՐԱՆ, Տիւր — 140:
ՎԻԷՆ, Գ. Մ. — 70:
ԳՕՐԸՓԵՐ, Հ. Ա. — 35:
ԳԱՆԵԽՕ, Օր. Թ. — 50:
ՆԻՍ, Օ. Տ. Գ. — 140:
ՇՈՒԶ, Մ. Ե. — 70:
ՇԱՍ, Գ. Ա. — 25:
ԳԱՐԻ, Վ. Փ. — 50:
ԿԱՐՏԱՆ, Խ. Ա. — 35:
ՓԱՐԻԼԻ ՎԷՆԻՍԻԷՕ, Մ. Ե. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յով — 140:

ԳԵՏ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան գետ. Հ. Կարմիր Խաչի երեկոյթը տեղի կ'ունենայ Մարտ 21ին շաբաթ իրիկուն ժամը 10ին, Aéro-Club de Franceի սրահներուն մէջ, 6 rue de Galilée, Paris 16 կը խնդրուի հայ կազմակերպութիւններէ չխաչաձեւել։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Գալըքէսէրցի Սիմոն Գէորգեան (22-23 տարեկան) որ նախապէս կը գտնուէր Ճէպէյլի որբանոցը. յետոյ փոխադրուած է Անթիլիասի, Այնթապի եւ Ջիպէյլի որբանոցները։ 1930ին կ'աշխատէր կօշկակար Գ. Արտաշէս Յարութիւնեանի մօտ, 99 rue Gouraud, Beyrouth: 1930էն ի վեր որ եւ է լուր չունիմ իր մասին։ Իր ճշգրիտ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Bedrossian Krikor, chez Mr. Brung Primault, La Petite Geurche, Commune de Leugney s/Creuse, Vienne, France.

— Կը փնտռուի պոլսեցի Հայկ Քէրքէզեան, կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել Գ. Miridjianի, 179 rue St. Jacques, Paris 5ᵉ

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Սկաուտական հանդէս եւ ... ման արարողութիւն. կազմակերպուած՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ, 2 փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ecusson Bleuի սրահին մէջ, 27, Rue Carnot, Chaville.

Կը խօսի սկաուտներու ընդհ. ... Գ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, հայ ... ուտիզմի մասին։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN), 17, Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Կարծեմ բսաւ, պատասխանեց Փուարօ։ Քանի մը վայրկեան վերջը Գելնիքացին ու ես գիւղ կ'երթայինք։

— Ի՞նչ միտքով դաւաթներուն մասին հարցուցիք, ըսի հետաքրքրուած։

— Ուրիշ ի՞նչ ըսէի, բան մը պիտի հարցնէի վերջապէս ...

Ապշեցայ։

— Ամէն պարագայ մէջ, սիրելի բարեկամս, չարունակեց ան աւելի լրջացած, կէտ մը կար զոր կ'ուզէի հաստատել եւ հիմա հաստատեցի ... գործը եղած տեղը ձգենք առայժմ ...

ԳԼՈՒԽ 16

ՄԱ՛ ՃՕՆԿԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Գիշերը Մա՛Ճօնկի հաւաքոյթ մը սարքեցինք։ Այդ կարգի ժամանցները շատ ժողովրդական են մեր գիւղին մէջ։ Հիւր ունէինք օրիորդ Կէնէթն ու գնդապետ Քարթըրը որ եկեղեցիին մօտերը կը բնակէր։

Բամբասանք անպակաս է երբ այդպէս իրարու քով կուգանք. այն առտիճան որ խաղին ալ կանոնաւոր կերպով չենք կրնար հետեւիլ։ Առաջ Պրիճ կը խաղայինք շատախօսելով, բայց տեսանք որ Մա՛Ճօնկը աւելի անաղմուկ ժամանց մըն էր։ Իրարու խօսք քննադատելու սովորութենէն հրաժարած չէինք բոլորովին, սակայն եւ այնպէս կծու չէին մեր դիտողութիւնները։

— Նարէն ցրտեց այս իրիկուն, բժիշկ, ըսաւ գնդապետը՝ վառարանին դիմացը կենալով։

Քարոլայն իր սեղանը առաջնորդած էր օրիորդ Կէնէթը՝ գլխարկն ու վերարկուն հանել տալու համար։

— Շատ խորհրդաւոր է Էքրօյտի սպանութիւնը, շարունակեց Քարթըրը. այս գործին ետին գաղտնիք մը կայ. խօսքը մէջերնիս, պատանելիքով գրեմ պահանջելու մասին բաներ մը հասած ականջիս. անտարակոյս խնդրին մէջ կին մը կայ ...

Այդ վայրկեանին քոյրս եւ օրիորդ Կէնէթը ներս մտան։ Քարոլայն սեղանին վրայ թափեց Մա՛Ճօնկի քարերը։

— Շանկայի Ակումբը եղած տեղնիս, ըսաւ գնդապետը, այս խաղին անուն մը կուտայինք ...

Քոյրս ու ես այն կարծիքը ունինք թէ գնդապետը կեանքին մէջ Շանկայի Ակումբը մտած չէ. աւելին. Հնդկաստանէն անդին տեղ գացած չէ ան։ Բայց Քարթըր սիրայար զինուորական մըն է եւ մենք մեր գիւղին մէջ թոյլ կուտանք որ մարդիկ ազատօրէն ցուցադրեն իրենց խառնուածքին տարօրինակութիւնները։

— Սկսի՞նք, ըսաւ Քարոլայն։

Սեղանին շուրջ հաւաքուեցանք։ Հինգ վայրկեանի չափ լուռ էինք։ Մեր քարերը կարգի դնելու համար այդ լռութիւնը կարեւոր էր։

— Սկսէ, Ճէյմս, ըսաւ քոյրս, դուն Արեւելեան ես ...

Առաջին քարս սեղանին վրայ դրի. քանի մը շրջան բոլորեք, արտասանելով միայն խաղին ընթացքին համար անհրաժեշտ բառերը — եղէգ ... երկու շրջանակ ... փունջ ... ուղիղ փունջ ...

— Այս առտու Ֆլօրա Էքրօյտը տեսայ, ըսաւ վերջապէս օրիորդ Կէնէթ. փունջ ... ոչ ... ուղիղ փունջ, սխալեցայ ...

— Զոյգ շրջանակ, պատասխանեց քոյրս, ո՞ւր տեսար ...

— Ինք զիս չտեսաւ ...

— Իրա՞ւ, հարցուց քոյրս հետաքրքրուած. Զառ ...

— Կարծեմ հիմա Ձի պէտք է ըսել ոչ թէ Զառ ... ուղղեց Օր. Կէնէթը։

— Գարագ խօսք, ես միշտ Զառ կ'ըսեմ ...

— Շանկայի Ակումբին մէջն ալ Զառ կ'ըսեն, մէջ ինկաւ գնդապետը։

— Ի՞նչ պիտի ըսէիր Ֆլօրային մասին, հարցուց Քարոլայն՝ քանի մը քար խաղալէ յետոյ, հետը մէկը կա՞ր ...

— Անշուշտ, ըսաւ օրիորդ Կէնէթ. իրարու աչքի մէջ նայեցան։

— Իրա՞ւ կ'ըսես ... ըսաւ չեմ զարմանար, աւելցուց քոյրս։

— Կարգը ձերն է օրիորդ Քարոլայն, ըսաւ գնդապետը որ կ'ուզէր հասկցնել թէ ինք խաղով հետաքրքրուած էր եւ չէր սիրեր բամբասանքը. Ձեզ կը կենծէր առանց։

— Եթէ ինծի հարցնէք, ըսաւ Օր. Կէնէթ ... ո՞հ եղէ՞գ էր տուածդ ... ոչ շրջանակ է եղեր ... այս եթէ ինծի հարցնէք Ֆլօրան շատ բախտաւոր աղջիկ է ...

— Ինչո՞ւ, օրիորդ Կէնէթ, հարցուց գնդապետը ... վիշապիս դիմացը փունջ մը ունիմ ... ինչո՞ւ բախտաւոր է կ'ըսէք. գիտեմ, շատ լաւ աղջիկ է ...

— Դրնայ ըլլալ որ ոճրագործութեան մասին շատ բան չգիտնամ, բացատրեց օրիորդը այնպիսի շեշտով մը որ կարծես ըսել կ'ուզէր թէ իր չգիտցածը չկայ. բայց կրնամ դիտողութիւն մը ընել. առաջին հարցումը այս տեսակ խնդիրներու մէջ, ընդհանրապէս հետեւեալն է — ո՞վ էր որ սպանեալին մահէն վերջը անմիջապէս շահեցաւ։ Այդ անձը անհրաժեշտ կասկածելի ենթակայ է միշտ ... Պ. Էքրօյտը ամէնէն վերջը տեսնողը օրիորդ Ֆլօրան էր. այդ պարագան շատ ծանր էր անոր համար ... իմ կարծիքովս Բէյթ Փէյթընը անյայտացած է աղջկան մասին եղած կասկածը փարատելու համար ...

— Գարագ խօսք է առնիկա, բողոքեցի. չէք կրնար ըսել թէ Ֆլօրա Էքրօյտին պէս երիտասարդ աղջիկ մը պիտի կրնար դաշունահար ընել իր հօրեղբայրը։

— Չեմ գիտեր, բայց գիրք մը կարդացի անգլիական փարիզի զակատարոյ մարդոց մասին ... գրքին մէջ կ'ըսուի որ աշխարհի ամէնէն վտանգաւոր ոճրագործուհիները հրեշտակի դէմք ունեցող երիտասարդ աղջիկներն են ...

— Ֆրանսական ուրիշ, դիտել ... Քարոլայն։

— Հարկաւ, գոչեց գնդապետը, ձեզի աւելի զարմանալին ըսեմ. Հնդկաստան իմացած եմ որ ...

Անվիճելի էր գնդապետին ... մութիւնը եւ, տարօրինակ է ... հետաքրքրական ալ չէր։ Ի՞նչպէս ... րելի էր բաղդատել տարիներ Հնդկաստանի մէջ պատահած ... մը, քանի մը օր առաջ մեր գիւղին ... պատահած ոճիրին հետ։

Բարեբախտաբար քոյրս Մա՛Ճօնկի յայտարարութիւնը ճիշդ ժամանակին ... հասաւ կարճ կապել տալու ... գնդապետին պատմութիւնը։

(Շար.)